

50398/C

A xxxiv

18/5

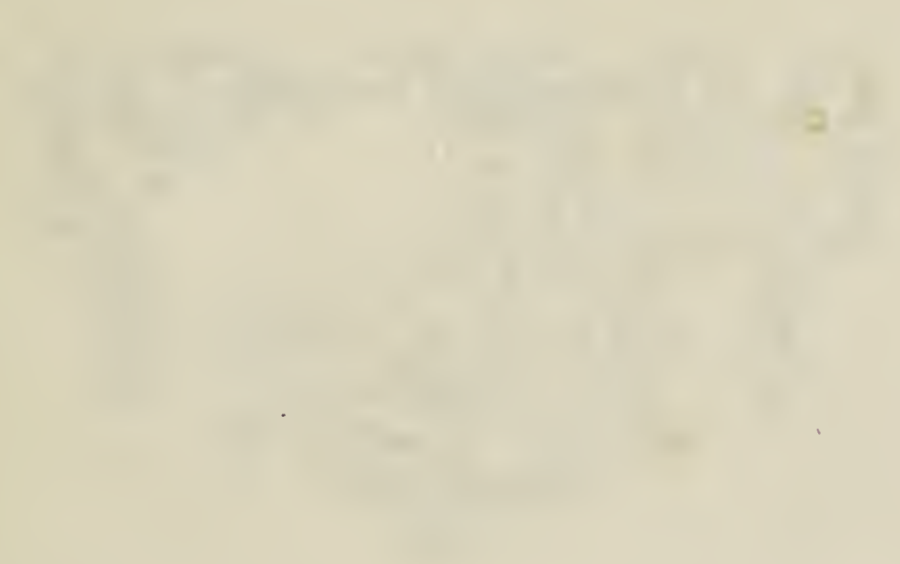
Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
Wellcome Library

https://archive.org/details/b30415871_0003

1850

ALPHABETIS MORS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

GERARDI VAN SWIETEN

MED. DOCT.

COMMENTARIA

IN

HERMANNI BOERHAAVE

APHORISMOS,

DE

COGNOSCENDIS ET CURANDIS

MORBIS.

TOMUS TERTIUS.

PARISIIS,

Apud PETRUM-GUILLELMUM CAVELIER, viâ San-Jacobeâ,
sub Signo Liliæ Aurei.

M. DCC. LVIII.

CUM APPROBATIONE ET PRIVILEGIO REGIS.

GERARDI VAN SWIETEN

MDCCCLXXII

COMMENIARIA

IN

HERMANNI BOERHAAVE

APHORISMOS

DE

COGNITIONE ET CURA

ARTIS

MEDICINAE

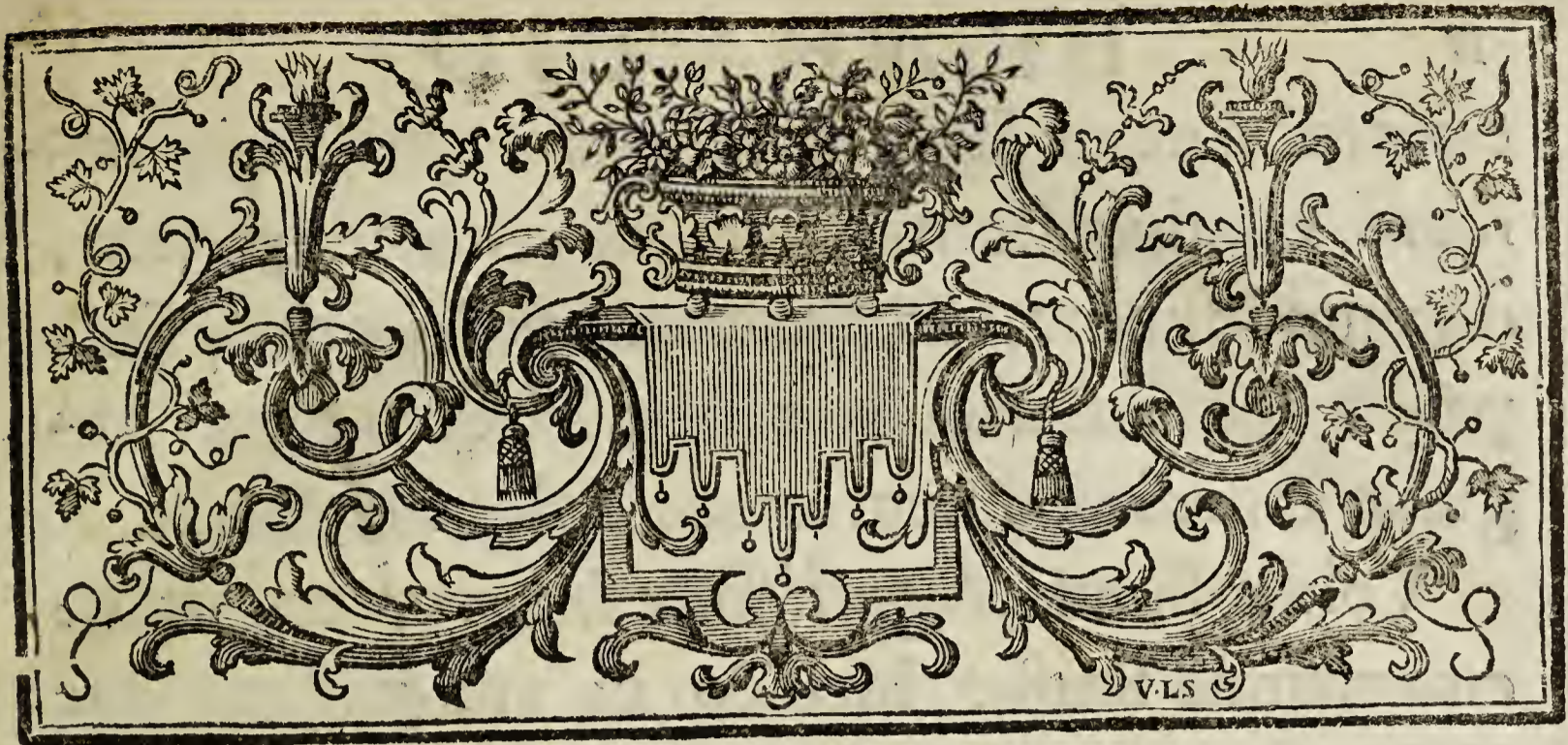

1752

AMSTELÆDAMI

MDCCCLXXII

PRÆFATIO.

Romiferam, fateor, me citiùs datam fidem liberaturum, quàm præstare potui, in edendis illis, quæ supererant adhuc, Aphorismorum *Commentariis*: sed & multa mihi obtigerunt, quæ prævidere non poteram. Quis enim credidisset, *Augustam Imperatricem*, medios inter bellitumultus, cogitaturam non tantùm de restaurandis Studiis & bonis Artibus, sed & præstituram talia, quæ pacatis temporibus vix sperari poterant? *Collegium Theresianum* sub ejus auspiciis erectum voluit in usum nobilis juventutis, ut Pietati, Linguis, Philosophiæ, Jurisprudentiæ,

operam darent. Jussit simul, ut magno statim numero confluentium juvenum curam gererem, dignum ducens, ut summorum Virorum filii, patriæ spes, eodem uterentur Medico, cui Augustæ Domûs salutem credere dignata fuerat.

Voluit simul *Augustissima Imperatrix*, ut de emendando Studio Medico in antiquissima hac Universitate cogitarem seriò; quod dum feci, utile credidi, si Institutiones Medicas publicè traderem, præmissâ priùs Methodo Medicinam discendi. Novus certè, nec adeo levis, labor.

Neque hoc tantùm, sed & rebus Medicis præesse debui, omnibus interesse examinibus, &c; cùm videbatur *Augustissimæ*, muneris mei rationem hoc poscere; neque abusus, qui multi sensim irreperant, alio modo certiùs extirpari posse quàm si perpetui Præsidis apud inclytam Facultatem provincia mihi demandaretur.

His omnibus adhuc addenda est Augustæ Bibliothecæ cura, & novus impositus Bibliothecæ Præfecto labor: censura nempe librorum Medicorum, Philosophicorum, Philologicorum, Historicorum, & Miscellaneorum. *Augustissimæ*

PRÆFATIO.

enim pietas severam dictavit legem, quâ omnibus suis ditionibus exulare jussit libros, qui moribus vel religioni nocere possent. Simul autem noluit, ullum damnari librum, nisi lectum, & de quo constitisset in pleno omnium Censorum confesso, quod atro carbone notari mereretur.

Fateor lubens, egregios me habere in hoc labore adjuutores, utrumque nempe Augustæ Bibliothecæ Custodem, quorum eruditioni & multifariæ linguarum peritiæ debetur imprimis, quòd vix ullo idiomate prodire in lucem possit liber, quin aliquis nostrum hunc legere & intelligere valeat. Interim tamen & bonas horulas impendere debui, & multas quidem, evolvendis nugis, & turpibus sæpe. Insignis tamen utilitas hujus laboris tædium facile compensat.

Hinc intelligent æqui rerum aestimatores, quòd non iners otium, nec Aulæ deliciae, in causa fuerint, cur seriùs promissis steterim. Eadem fuit causa retardati operis, quæ incepti; publica nempe utilitas, cui promovendæ me totum dedi.

Quàmvis autem senectutis limen jam attigerim, & iidem me premant labores, tamen fir-

PRÆFATIO.

mum' corporis robur, & nondum minutus mentis vigor, spem mihi faciunt, ut minori temporis intervallo absolvere possim quartum & ultimum Tomum, in quo exarando jam versor. Vale!

INDEX CAPITUM

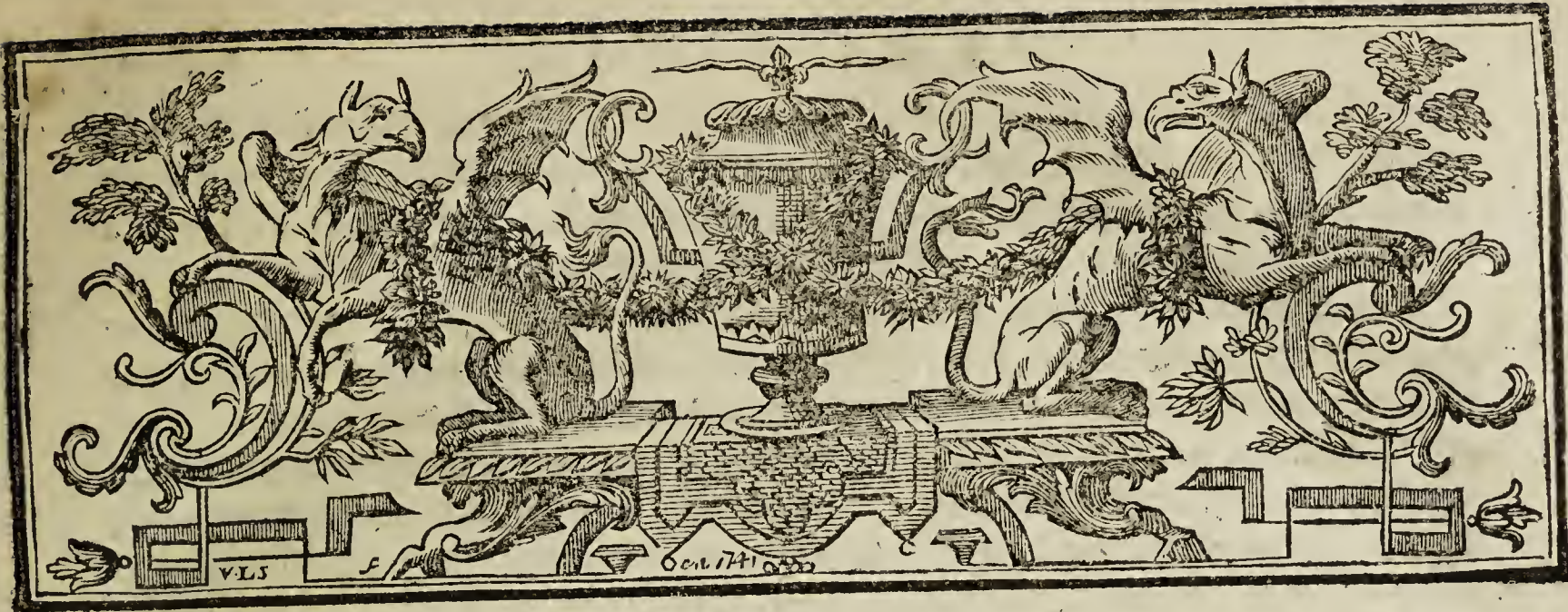
H U J U S T O M I.

	Pag.
<i>Pleuritis</i>	I
<i>Paraphrenitis</i>	72
<i>Hepatitis, & Icterus Multiplex</i>	81
<i>Ventriculi Inflammatio</i>	144
<i>Intestinorum Inflammatio</i>	159
<i>Aphthæ</i>	196
<i>Nephritis</i>	222
<i>Apoplexia</i>	250
<i>Catalepsis</i>	311
<i>Carus</i>ost.....	323
<i>De Morbis Chronicis</i>	329
<i>Paralyfis</i>	439
<i>Epilepsia</i>	391
<i>Melancholia</i>	459
<i>Mania</i>	519
<i>Rabies Canina</i>	535
<i>Scorbutus</i>	590
<i>Cachexia</i>	639
<i>Empyema</i>	665

IMMIGRATION ACT
- 1901 -

The Immigration Act, 1901, is a landmark piece of legislation that established the Immigration Act of 1901, which is the foundation of the current immigration law in Canada. The Act was passed by the Parliament of Canada on July 1, 1901, and it replaced the Immigration Act of 1875. The Act was designed to regulate the entry of immigrants into Canada and to provide for the admission of immigrants who were considered to be desirable to the country. The Act was a response to the growing number of immigrants who were entering Canada at the time, and it was intended to provide a framework for the government to manage the immigration process. The Act was a significant step in the development of Canadian immigration law, and it has since been amended and updated to reflect the changing needs of the country. The Act is a key piece of legislation that has shaped the immigration system in Canada, and it continues to be a central part of the country's immigration policy.

COMMENTARIA

IN

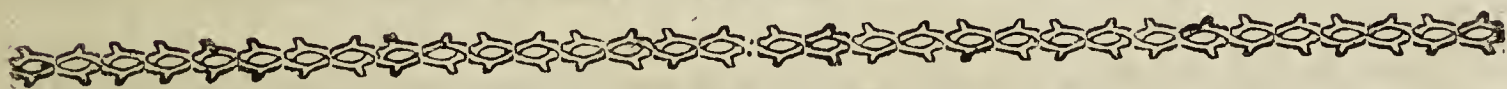
HERMANNI BOERHAAVE

APHORISMOS

DE

COGNOSCENDIS ET CURANDIS,

MORBIS.

PLEURITIS.

§. 875.

PLEURITIS dicitur adesse, quando æger laborat acutâ, continuâ febre (564. 567.), cum pulsu duro; dolore acuto, punctorio, inflammatorio (382. n°. 3.), in inspiratu validè aucto, in expiratu vel animæ retentione leniori, mitiori pariter, ubi respiratio, immoto thorace, maximè ope abdominis fit; tussi ferè perpetuâ, dolorem magnum inferente, hinc suffocatâ.

Latus τὸ πλευρόν & ἡ πλευρά Græcis dicitur; πλευρὰ frequenter pro costis sumuntur: sic enim illas vocavit Pollux (a). Illas autem partes, quæ sub axillis

(a) Jul. Poll. Onomastic, Lib. II, cap. IV, n°. 166. 167. Tom. I. pag. 234. 235.
Tom. III. A

sunt, πλευρα' sive latera vocavit; morbum verò, qui circa costas est, Pleuritidem dixit, eodem modo, uti articulorum morbus Arthritis, renum verò morbus Nephritis appellatur. Laterum morbum Latini dixerunt, unde & à lateribus pleuritidis nomen fati aptè deduci posse videtur. Sic dixit *Celsus*, (a) *Stomachus lateribus cingitur, atque in his quoque vehementes dolores esse consueverunt.* Quàmvis autem hodie à multis ventriculus hoc nomine vocetur, per stomachum tamen *Celsus* intellexit œsophagum, uti ex alio loco patet (b).

Definitio autem pleuritidis, quæ hîc traditur, non deducitur ex intellectu causæ proximæ morbi definiendi, sed ex collectione illorum phœnomenorum, quæ hunc morbum comitantur, & quorum præsentia, unanimi Medicorum consensu, docet hunc morbum adesse. Duplici enim modo morbos definiri antea in *Commentariis* §. 820, vidimus. Nihil ergo hîc de parte affecta in pleuritide, vel de ejus causa proxima, dicitur, de quibus postea agendum erit, sed simpliciter in textu habetur: *Pleuritis dicitur adesse, quando, &c.* Seligitur autem inprimis ideo in pleuritide definienda hæc methodus, quia de parte affecta inter Auctores controversia est; de signis autem pathognomonicis pleuritidis præsentis convenit inter omnes. Utramque tamen definiendi methodum in describenda pleuritide conjungit *Galenus*; causam enim morbi proximam & partem affectam determinat, simulque præcipua morbi symptomata enumerat. Sic autem habet: (c) *Quæ in succingente costas membrana, ac musculis illi continuis, fiunt inflammationes, morbum quem pleuritidem vocant, efficiunt. Hujus symptomata inseparabilia sunt, febris acuta, dolor perinde ac si locus (affectus) vel intendatur vel pungatur, respiratio frequens & exigua, pulsus parvus, arteriam duram & quodammodo tensam indicans; tussis plerumque cum sputis coloratis; nonnumquam verò sine his, &c.* Simili etiam definitione usus fuit (d) *Areteus*, & (e) *Ægineta*, & (f) *Trallianus*.

Sequitur jam, ut singula phœnomena in definitione hac memorata expendamus.

Dolor adest in omni pleuritide, sed non omnis laterum dolor pleuritidis nomen meretur, uti optimè monuit (g) *Trallianus*. Unde & *Hippocrates*, Hybernos morbos recensens, in eodem aphorismo (h) pleuritidum, & dolorum laterum, & pectoris, mentionem fecit. Requiritur enim febris acuta continua comes, ut pleuritis vocetur. Optimè hoc distinxit *Celsus*, de laterum doloribus agens; dicit enim, (i) *Sed interdum id malum intra dolorem est: isque modò tardè, modò celeriter solvitur. Interdum ad perniciem quoque procedit, oriturque acutus morbus, qui πλευρηλικός à Græcis nominatur. Huic dolori lateris febris & tussis accedit.* Ideo & *Ægineta* (k), postquam de pleuritide egerat, subjungit remedia ad dolores laterum, qui sine febre sunt, peculiari titulo illos

(a) De Medicin. Lib. IV. cap. vi. pag. 209.

(b) Ibid. cap. i. pag. 182. 184.

(c) De Loc. Affect. Lib. V. cap. III. Charter. Tom. VII. pag. 488.

(d) De caus. & sign. Morbor. Acutor. Lib. I. cap. x. pag. 8.

(e) Lib. III. cap. xxxiii. pag. 40, versâ.

(f) Lib. VI. cap. i. pag. 266.

(g) Ibidem.

(h) Aphorism. Sect. III. n.º. xxiii. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 118.

(i) Lib. IV. cap. vi. pag. 209.

(k) Lib. III. cap. xxxiii. pag. 41.

distinguens. Optimè hunc morbum expressit hinc *Juvenalis*, dicens, (a)

*Præterea, lateris vigili cum febre dolorem
Si cæpere pati, missum ad sua corpora morbum,
Infesto credunt à Numine, &c.*

Plures enim cognitæ sunt causæ, quæ dolorem lateris faciunt, non pleuriticum tamen. Aliâ occasione in *Commentariis* §. 326, ubi de contusione agebatur, monitum fuit ex (b) *Hippocrate* & (c) *Galeno*, à cursu, luctâ, onere majore sublato, &c, fieri quandoque tantas musculorum distractiones, ut quædam illarum fibræ rumpantur. Vulsiones (σπασματα), & rupturas (ρήγματα) vocaverunt veteres Medici illa mala; monueruntque, intensos inde dolores, & quidem circa thoracem difficillimos fieri. Ita & in hysteriis & hypochondriacis tales laterum dolores observantur, & quidem acutissimi sæpe, sed sine febre; quibus doloribus, pleuritidis medela per venæ-sectionem validam & repetitam minimè conveniret. Mirabilem enim hunc morbum varias induere larvas posse, & quævis alia mala mentiri, aliâ occasione in *Commentariis* §. 633, ex *Sydenhamo* notatum fuit: Similes dolores & à podagra retropulsa observantur quandoque.

Bina ergo hæc in omni pleuritide adsunt, febris acuta continua, & dolor. Quænam vocetur febris acuta, ad §. 564, dictum fuit; simulque monitum §. 567, acutos febriles morbos vocari illos, quos dicta febris comitatur. Dolor verò pleuriticus non est mitis & obtusus, sed acutus & punctorius, qualem à distentis vasculis inflammatis nasci in *Commentariis* §. 382. n°. 3, probatum fuit; quod & *Galenus*, & reliqui Auctores antea memorati, in pleuritidis descriptione docuerunt. Hoc autem inprimis ideo notari meretur, quia etiam in febribus dolores lateris, sed non pleuriticos, observavit (d) *Hippocrates*; de qua re videantur *Commentaria* §. 772. Ita etiam in *Coacis* leguntur sequentia: (e) *Dolores juxta latus, in febribus, tenuiter consistentes, citra notas, venæ-sectio lædit*. Ubi videtur agi de talibus doloribus, qui nec adeo acuti sunt, neque aliis pleuritidis signis stipantur. *Duretus* loco in febribus (ἐν πυρετοῖσι) maluit, legere (f) *febris expertibus* (ἀπυρετοῖσι): sed fortè nihil in textu mutandum esse, probabile videbitur, si consideretur, eadem hæc prænotione alium morbum ab *Hippocrate* recenseri, quem pariter venæ-sectio lædit, nempe in perfrigeratione torpida, ubi disertè additur *febris non expertibus* (ἐκ ἀπόροισ).

Pulsus autem durus in omnibus ferè morbis acutis inflammatoriis observatur, ob (g) *cruorem densum valde & compactum*, difficiliùs per fines capillares articularum transeuntem; ideòque & hunc in pleuritidis descriptione notavit *Galenus*, uti modò dictum fuit; alibique monuit, ob duritiem, pulsum pleuriticorum vehementem videri minùs peritis, (h) *qui durum ictum nequeunt à vehe-*

(a) Satyr. XIII. vers. 29.

(b) De Morb. Lib. I. cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 541.

(c) Lib. de Med. Officin. Comment. III. text. xxxi. Charter. Tom. XII. pag. 98.

(d) Coac. Prænot. n°. ccccxi. Charter. Tom. VIII. pag. 876.

(e) Ibid. n°. ccccxi. pag. 880.

(f) Interpretat. & enarrat. in Coac. Lib. II. cap. xxvi. n°. II. coroll. pag. 370.

(g) Boerhaav. Institut. Medic. §. 962.

(h) Libell. de Pulsib. ad Tyron. cap. XII. Charter. Tom. VIII. pag. 9.

menti discernere. Fallere tamen quandoque posset hoc signum dum præ doloris acerbitate inspirare nequeunt ægri, & se ipsos ferè suffocant, tunc enim per pneumonia ex pleuritide fieri incipit, pulsusque mollis & exilis apparet; de qua re postea ad §. 883. dicetur.

Cùm autem, dilatato per inspirationem thorace, distrahantur partes inflammatae, necessariò augebitur dolor, qui ob eandem causam lenior erit inter expirandum, vel dum ægri animam retinent. Unde etiam validâ pleuritide correpti, ut acerbissimum dolorem, evitent, vix inspirant, sicque se ipsos suffocant. Hinc levamen ægri tales sæpe percipiunt, dum latâ fasciâ thorax sic constringitur, ut pectoris inter inspirandum dilatatio vel nulla sit, vex exigua admodum; tunc enim inspiratio, immoto thorace, perficitur imprimis abdominis ope. In inspiratione enim non tantùm dilatatur thorax costarum motu solo, verùm etiam diaphragma deorsum tractum pectoris capacitatem auget, abdominis verò cavum angustat; unde pressa viscera abdominalia musculorum abdominalium resistantiam superant, ventremque attollunt. Ubi ergo per fasciam immotus retinetur thorax, poterit adhuc spatium fieri pulmoni per aerem inspiratum dilatando, dum deorsum ducitur diaphragma, fortè tunc & majori vi, quàm dum simul dilatatur pectus: atque hoc modo respiratio ad vitam necessaria poterit peragi. Pro vario autem situ partis inflammatae majus minusve fiet impedimentum respirationi, uti postea §. 877. patebit.

Tussis autem ferè perpetua adest: unde ab optimis Auctoribus semper inter signa pleuritidis numeratur. Cùm autem vel sola inspiratio tantum dolorem faciat, satis patet, quantum ille augeri debeat, dum tussi quassatur pectus, unde & ægri natam tussim omni molimine suppressere nituntur, & si nequeant convellantur sæpe, præ doloris acerbitate.

Horum omnium phœnomenorum concursus docet, pleuritidem adesse. Verùm optimè *Aretæus* monuit sequentia: (a) *Opus est autem, omnia hæc (Pleuritidis phœnomena) inter se consonare atque conspirare, ab una causa pendentia. Quotquot enim ex his sparsim alia ab alia causa proveniunt, etsi omnia simul ingruunt, πλευριτις non vocatur.* Si enim lateris dolor v. gr; à distractione partium post validos nixus ortus foret, tussisque catarrhosa adesset, simulque acuta continua febris ab alia causa quacumque (putà contagio varioloso, morbilloso vel alio quovis epidemico) accederet, haberetur quidem concursus symptomatum pleuriticorum, sed tamen non vocaretur pleuritis talis morbus, cùm singula hæc symptomata non ab una & eadem causa ortum ducerent.

§. 876. **Q**uoties unà cum his symptomatibus, sputa ex pulmone symptomata prodeunt; dicitur *humida*; quando hæc absunt, *sicca* vocatur.

Quibus signis pleuritis præsens cognosci possit, vidimus: sequitur jam ut de variis hujus morbi speciebus quædam dicantur. Humidam enim & siccam,

(a) De caus. & sign. Morbor. Acutor. Lib. I. cap. x. pag. 8.

veram & spuriam, idiopathicam & symptomaticam pleuritidem dixerunt Auctores. De humida & sicca pleuritide hæc paragrapho agitur; de reliquis dicetur sequentibus numeris.

Tussis ferè perpetua pleuritidem comitari solet: cùmque sputa tanti momenti sint in peripneumonia, & ipsa pleuritis per sputa sæpe solvatur, uti postea §. 888, patebit; in ipso morbi initio periti Medici semper attendunt, an per tussim excretio fiat, & qualis. Ubi ergo per tussim sputa educuntur, qualiacumque demum hæc fuerint, vocatur pleuritis humida, si verò sicca & inanis tussis ægros vexet, sicca dicitur; indèque habetur prima & maximè obvia pleuritidis distinctio, jam memorata (a) Hippocrati, (b) Galeno, (c) Celso, (d) Tralliano, aliisque.

Cùm autem monuerit Galenus, uti antea in Commentariis §. 830. n°. 2, dictum fuit, in pleuriticis & peripneumonicis affectibus, illam excretionem, quæ per sputa fit, similem esse (e) *urinarum sedimentis*, quæ cruditatem, vel coctionem, in morbis acutis designant, adeoque dixerit, siccam absque ullo sputo tussim idem significare ac urinam aquosam, quæ crudissima & pessimi ominis meritò habetur; patet, multùm ad prognosin facere, distinctionem pleuritidis in humidam & siccam. Ab omnibus enim damnatur (f) pleuritis sicca, tamquam periculosa, & molestissima curatu, & concoctu difficilis; quæ pleuritides (g) *vel celeriter hominem rapiunt, vel longo temporis spatio solvuntur*. Celsus tamen, licèt damnaverit siccam in hoc morbo tussim, sanguinea sputa tamen videtur adhuc pro peiori omine habuisse dicens, (h) *Huic dolori lateris febris & tussis accedit: & per hanc exscreatur, si tolerabilis morbus est, pituita; si gravis, sanguis. Interdum etiam sicca tussis est, quæ nihil emolitur, idque vitio primo gravius, secundo tolerabilius est*. Confirmant tamen Experimenta Practica, sputa sanguine tincta frequentissimè in pleuritide adesse, minúsque nocere, quàm si absque ullo omnino sputo morbus sit.

§. 877. **N** Ulla est pars integumentorum interni thoracis, quam non aggreditur: tota ergo pleura, totùmque mediastinum, hinc anterior, posterior, dextra, sinistra, superior, inferior, exterior, profundior pars æquè obsidetur hoc malo; sed imprimis latera.

Videndum jam, quis locus affectus sit in pleuritide. Omnia symptomata docent, validam inflammationem in hoc morbo adesse, sed non convenit inter Medicos, quam in parte hæc inflammatio hæreat. Acutissimus dolor, dum inspirant tales ægri, docet, moveri illo tempore partes inflammatas,

(a) De Morb. Lib. III. cap. xv. Charter. Tom. VII. pag. 590.

(b) De Loc. Affect. Lib. V. cap. III. Charter. Tom. VII. pag. 488.

(c) De Medicin. Lib. IV. cap. vi. pag. 209.

(d) Lib. VI. cap. i. pag. 267.

(e) De Crisib. Lib. I. cap. xviii. Charter. Tom. VIII. pag. 401.

(f) Trallian. Lib. VI. cap. i. pag. 267.

Hippocrat. de Morb. Lib. III. cap. xv. Charter. Tom. VII. pag. 590. Confer. Coac. Prænot. n°. ccclxxxi. Charter. Tom. VIII. pag. 873.

(g) Galen. de Loc. Affect. Lib. v. cap. III. Charter. Tom. VII. pag. 488.

(h) De Medicin. Lib. IV. cap. vi. pag. 209.

vel & distrahi. Membranam illam, quam *costas succingentem*, vel & simpliciter *succingentem*, vocaverunt Veteres (τὴν ὑπεζωκότα ὑμένα) propriam & solam pleuritis sedem esse voluerunt multi. Pleuram recepto jam nomine, licet fortè minùs proprio (a) vocare solent Medici, quæ omnem interni thoracis ambitum investit, pericardium tegit, & suâ duplicaturâ mediastinum (vide *Commentaria* §. 170. n°. 4.) constituit: sic enim hunc morbum *Aretæus* definivit: (b) *sub costis, dorso, & internis pectoris ad jugula (claviculas) usque; tenuis membrana robustaque, ossibus inhaerens, substrata est, cui nomen succingens inditum est. In hac quum phlegmone suborta fuerit, ignis (febris) adest cum tussi, & sputis variis, πλευεΐτις morbus iste appellatur.* In eadem sententia fuit & (c) *Ægineta* & (d) *Trallianus*. Partis affectæ non meminit *Celsus* (e) dum hunc morbum describit. *Galenus* autem, uti ad §. 875, dictum fuit, non tantùm *costas succingentis membranæ*, sed & *musculorum ipsi continuorum*, inflammationem facere pleuritidem statuit.

Cùm autem pleuritis & peripneumonia tantam inter se affinitatem habeant; ab iisdem sæpe causis producantur, in utroque morbo tussis adsit, per sputa, ex pulmone prodeuntia, toties levetur pleuritis, peripneumonia acutissimam pleuritidem comitetur sæpe, sequatur ferè semper; Clarissimi viri, & de re Medica optimè meriti, fuerunt in illa opinione, in utroque hoc morbo eandem partem affici, pulmonem nempe. *Sydenhamus* tantam affinitatem inter pleuritidem & peripneumoniam agnovit, ut expensis omnibus pleuritis phœnomenis concluderet, morbum illum esse, nihil aliud (f) *quàm febrem à propria & peculiari sanguinis inflammatione ortam, quâ Natura materiam peccantem in pleuram deponit, nonnunquam & in pulmones; unde peripneumonia suboritur; quam à priore, gradu tantùm, & pro majore ejusdem causæ intentione, extentûque latiori differre, autumo.* Interim tamen distinctam morbi sedem in utroque hoc morbo posuit.

Neque nova hæc opinio est, pulmonem esse partem affectam in pleuritide: *Aurelianus* (g) enim plures antiquos Medicos recensuit, qui hanc sententiam tuebantur. Imò & apud *Hippocratem* quædam inveniuntur, quæ huic opinioni utcumque favere videntur. Ita enim de fluxione in thoracem decumbente agens, voluit quòd, (h) *pulmo, naturâ rarus & siccus quum existat, quidquid humoris potest, in se attrahit; & ubi influxerit major redditur; & siquidem in totum fluxerit, lobi majores redditi, utrumque latus attingunt; pulmonisque inflammationem faciunt; quum verò alterum tantùm, pleuritis fit.* Alio autem in loco (i) pariter pleuritidem fieri dixit, dum pulmo admodum resiccatus præ vehementi siti in latus inclinatur ex impotentia, illudque tangit. Verùm constat ex Physiologicis, pulmonem naturaliter pleuram tangere; & ex peripneumoniæ Historia patuit fati, non ex hac causa pendere hujus morbi originem.

(a) Petit. Comment. in Aretæum pag. 151.

(b) De caus. & sign. Morbor. Acutor. Lib. I. cap. x. pag. 8.

(c) Lib. III. cap. xxxiii. pag. 40, versâ.

(d) Lib. VI. cap. i. pag. 266.

(e) De Medicin. Lib. IV. cap. vi. pag.

209, & sequ.

(f) Sect. VI. cap. iiii. pag. 334.

(g) Acutor. Morbor. Lib. II. cap. xvi. pag. 115.

(h) Lib. de Loc. in Homin. cap. viii. Charter. Tom. VII. pag. 365.

(i) Ibid. cap. x. pag. 369.

Celeberrimus *Fridericus Hoffmannus* fuit in hac opinione, quòd si inflammatio (a) *externas tantùm modò partes occupet, emergat pleuritis spuria; si membranosæ pulmonalis substantiæ superficiem instar erysipelatisprehendat, pleuritis sit vera; & ubi altiùs in ipsam pulmonum substantiam descendit, tunc peripneumonia adest.* Eandem sententiam amplexus fuit & *Trillerus* in eruditissimo simul atque utilissimo tractatu, quem de pleuritide conscripsit, ac ideo potiùs (b) *pleuri-pneumoniam, vel peri-pneumo-pleuritidem* hunc morbum vocandum voluit. Certum quidem est, solam pleuram non esse semper Pleuritidis sedem, sed & musculos ipsi continuos adjunxit *Galenus*, uti paulò antè dictum fuit: & ipsa adiposa membrana, in locis intercostalibus sagineorum animalium adeo conspicua, quam frequentissimam & quidem tenacissimæ inflammationis sedem esse, in *Commentariis* §. 374, demonstratum fuit, huc referri meretur. Nata enim phlegmone, adiposam membranam in tumorem attollens, pleuram cum summo dolore distrahere potest (c). Cùm ergo ex inflammationis Historia antè tradita constiterit (vide §. 373.) omnem partem corporis, in qua reticulares arteriarum distributiones, vel lymphaticorum arteriosorum ortus observantur, posse esse inflammationis sedem, patet, illam in pleura, pinguedine ipsi superpositâ, musculisque intercostalibus obtinere posse: atque hinc licet concludere, pleuram membranam, pleuritidis sedem esse posse, licèt tamen non semper ibi hæreat morbus, ut multi crediderunt; sed & in pinguedine, & musculis intercostalibus, reperiatur frequenter.

Certè acutissimus ille dolor, qui primum etiam nixum inspirationis comitatur in pleuritide, videtur docere, non in solo pulmone hæere malum, cùm in peripneumonia vera sæpe nullus, aliquando obtusus tantùm dolor ab ægris percipiatur, uti antea vidimus. An credibile videtur in valida peripneumonia malum non pertingere ad membranosam ejus superficiem, quæ tam acrem dolorem deberet excitare, dum inde pleuritis fieri creditur? Verum quidem est, in cadaveribus pleuritide defunctorum sæpe non inveniri adeo magnum in pleura malum. Sic *Jacotius* (d) fatetur, sed in dissectione pleuriticorum rarò observasse pleuram tumere, licèt phlegmone antecesserit. Verùm tenuis hæc & tensa membrana, licèt inflammaretur, non multùm tumoris faceret, cùm in phlegmone tota ferè tumoris moles à panniculo adiposo turgente pendeat. Novimus sic, periosteum, cerebri meninges, ligamenta, absque multo tumore inflammari, & acerrimos dolores producere posse. Unde & *Jacotius* modò allegatis præmisit sequentia: (e) *Inflammationis nomine non solùm sanguinis immodicam copiam in locum inanem collectam intelligimus, sed quamvis excedentem etiam in parvis membri vasis.* Magis urget *Petri Servii* testimonium, (f) *qui in trecentis Pleuriticis Romæ, post mortem dissectis, semper unum pulmonis lobum corruptum materiâque putridâ turgidum, in-*

(a) *Medecin. Ration. Systematic. Tom. IV. Part. I. Sect. II. cap. vi. pag. 426. 427.*

(b) *Commentation. de Pleuritid. cap. I. n°. VIII. pag. 12.*

(c) *Abrah. Kaau. Perspirat. Hippocrat. cap. VII. n°. CXLIII. pag. 66.*

(d) *Hollerii, Commentar. in Coac. Hippocr. pag. 429.*

(e) *Ibidem.*

(f) *Triller. Commentat. de Pleuritid. cap. I. n°. III. pag. 10.*

factâ tamen aut leviter saltem vitiatâ pleurâ deprehendit. Verùm, si consideretur, pleuritidem & peripneumoniam sæpe simul concurrere, neque ex pleuritide semper perire ægros, quia membrana pleura aut loca intercostalia inflammata sunt, sed sæpius ideo, quia ob dolorem immanem omnis motus thoracis supprimitur, unde impedito sanguinis per pulmones trajectu, lethalis peripneumonia nascitur (vide §. 905.); patebit ratio, quare in cadaveribus pleuritide defunctorum ferè semper in pulmone vitium inveniatur, licèt leviter tantùm affecta pleura videatur. Notandum enim, quòd *Servius* non negaverit, pleuram in hoc morbo affici, sed leviter tantùm. Causa ergo mortis in pulmone affecto inveniebatur quidem; prima tamen origo mali in pleura, vel ipsi incumbentibus musculis, & adiposâ tunicâ, hæsisse potuit. Pleuram autem in hoc morbo affici confirmant Observata plurima: sic *Aurelianus* dixit, (a) *Manifesta namque conjectura est, quòd ipsa (pleura,) patiatur. Siquidem tumoris augmento collectionem in pleuriticis faciat, & exspirantibus sæpe ægrotis nigra inveniatur.*

Coram multis Spectatoribus in Nosocomio disseccuit *Diemerbroeckius* (b) cadaver mulieris pleuritide mortuæ, quæ primis quatuordecim diebus acutissimè afflicta fuerat; postea verò, suppuratione factâ, morbus per aliquot dies mitior visus fuerat, tandem morte finiebatur. Invenit autem pulmonem à pleura omnino liberum, & in dextro latere totam pleuram ab axillis ad diaphragma usque inflammata: abscessus autem ruptus fuerat ad quintam & sextam costam, quæ binæ costæ duorum digitorum latitudine omnino erant pleurâ nudatæ: pus in thoracis cavitatem modicâ quantitate effluxerat. Pulmo inveniebatur nullâ inflammatione aut alio malo læsus. Similia & postea in viri cadavere eodem morbo extincti vidit, atque inde conclusit, minimè veram esse illam opinionem, quâ statuitur, in omni pleuritide adesse etiam exterioris partis pulmonis inflammationem. Quinimo in cadaveribus peripneumoniâ mortuorum invenit unius lateris pulmonem totum inflammatum, etiam in exteriori membrana, licèt illi ægri de obtuso tantùm dolore conquesti fuissent, dum viverent. Pleuram pariter affectam post hunc morbum in cadaveribus vidit *Harderus* (c), & alii plurimi, quos recensere nimis operosum foret.

Sed & *Hippocrates* (d) disertè dixit, ad latus impactam bilem & pituitam pleuritidem facere; si verò pulmo eadem in se traxerit, peripneumoniam fieri.

Ex omnibus ergo his concludere licet, partem affectam in pleuritide esse pleuram, contiguam ipsi pinguedinosam tunicam, & musculos incumbentes: pulmonem verò in pleuritide quidem affici ob impeditam respirationem, atque inflammari sic posse, interim tamen pulmonis inflammationem, à pleuritide omnino distinctam esse.

Neque obstat tussis, quam crediderant tantùm à pulmone affecto nasci posse clari in Arte Viri. Dum intercostalia loca inflammata tument, pulmonem

(a) Acutor. Morbor. Lib. II. cap. XVI. pag. 117.

(b) Anatom. Lib. II. cap. XIII. pag. 309.

(c) Harder, Apiar, Observ. LIII. pag.

222. 223.

(d) De Morb. Lib. I. cap. II. Charter: Tom. VII. pag. 546.

contiguum premere atque irritare possunt, sicque tussim producere: ipsa inspiratio ob acerbum dolorem impedita, tussis causa esse potest. Ita in gravidis mulieribus, quibus uterus altius adsurgens sursum premit viscera abdominalia, sicque diaphragmatis liberum motum impedit, molestissima quandoque tussis observatur (a). Narium internarum irritatio, rudior attactus membranæ meatum auditorium investientis, tussim producere potest. Si ergo ab aliis partibus, à pulmone distitis, tussis excitari possit, quantò magis à locis pulmone contiguis, inflammatis & dolentibus. In lateris tuberculo, quod suppuratum uri vel secari iussit *Hippocrates* (b), adeoque versùs exteriora hæsisse videtur, tussim adfuisse notat. Sputa autem, quæ in pleuritide excernuntur, ex pulmone veniunt; verùm postea ad §. 888. n°. 6, de his dicendum erit, tuncque patebit, neque ex sputis concludi posse, pulmonem in omni pleuritide semper & primariò affici.

Cùm ergo in ipsa membrana pleura, pinguedine ipsi incumbente, musculis intercostalibus, nata inflammatio pleuritidem facere possit, patet, in diversis, & fati distitis corporis locis, eundem nomine morbum obtinere posse. Omnis enim interni thoracis ambitus his tegitur, ipsùmque mediastinum ex pleuræ duplicata lamella, interpositâ tunicâ cellulosâ, constat; diaphragma, & pericardium pleurâ obducuntur. Obtinuit tamen inter Medicos, ubi illa pars membranæ pleuræ, quæ diaphragma ambit, inflammatur, *Para-phrenitidem* vocare morbum, de quo postea, ob symptomata quædam peculiaria, singulari capitulo agetur; simulque tunc addentur illa, quæ circa pericardii & mediastini inflammationem maximè notanda sunt.

Per omnem illum ambitum natas pleuritides observavi, & passim hoc fide dignissimorum Auctorum testimoniis confirmatur: omnium tamen frequentissimè latera hoc morbo occupantur; atque ideo (c) à parte corporis, quæ magis patitur, nomen sumpsisse hunc morbum conclusit *Aurelianus*. Hoc autem imprimis notari meretur, quia minùs periti non suspicantur pleuritidem adesse, nisi dolor latus occupet: imò & vulgus in illa opinione est, sinistrum latus solum huic morbo obnoxium esse; unde sæpe morbum summo cum periculo negligunt, dum in dextro latere dolor adest. Interim tamen conferendo fati numerosas hujus morbi Historias, quas collegi, vidi sæpius adhuc dexterum latus, quàm sinistrum, affectum fuisse: quod & notavit *Trillerus* (d), qui se observasse testatur benigniorem esse pleuritidem, quæ dextrum latus occupat, periculosiorem verò & diuturniorem, quæ sinistrum. Monuerat jam *Aretæus* quòd (e) in omnes membranæ (succingentis) continuas partes, ad humeros usque & jugula, quibusdam verò & in terga, & in dorsi scapulas dolor protrahitur; (f) quam Pleuritidem dorsalem, vel *Dossuariam Prisci* appellabant, uti ex ingeniosa obscuri hujus loci emendatione, quam *Petitus* dedit;

(a) Mauriceau Tom. I. Lib. I. cap. xvi. pag. 141.

(b) De Morbis Lib. II. cap. xxiv. Charter. Tom. VII. pag. 575.

(c) Acut. Morbor. Lib. II. cap. xiii. pag. 109.

(d) Commentat. de Pleuritid. Aphorismæ general. n°. xxi. xxii. pag. 4.

(e) De caus. & sign. Morbor. Acutor. Lib. I. cap. x. pag. 8.

(f) Ibid. pag. 152.

patet. Pleuritidis in dorso etiam jam meminit *Hippocrates* (a); quædam tamen ibi occurrunt, quæ corruptum esse textum indicare videntur. Pariter & anteriora pectoris, & quidem sub ipso sternone, hunc morbum occupasse, docuerunt *Observata*, uti ex *Petro Solio de curatione morborum ab ordinariis Practicis non exhibitorum* refert *Schenckius*. In cadavere enim viri, nono die morbi præter Medicorum expectationem, mortui, (b) *inventus est in membranis interseptimentibus, tumor inflammatorius satis notabilis magnitudinis, qui etiam in parte communicabatur pericardio*. In talibus ægris aderant omnia acutæ pleuritidis phænomena, sed lateris dolor aberat, ejusque loco aliquid molesti sub sternone percipiebatur, cum magni ardoris in thorace sensu. Patet autem satis, eò acriorem inflammatarum partium dolorem esse, quò magis inter inspirandum moveri aut distrahi debent, adeoque variam doloris intensitatem in pleuritide esse posse, prout in hoc illòve thoracis loco hæret morbus. Quia autem frequentissimè latera occupat pleuritis, ideo inter signa §. 875, dolor acutus punctorius ponitur, licèt absolutè loquendo pleuritis & absque hoc dolore, vel saltem leni tantùm comitata, esse possit, uti ex modò dictis patet.

§. 878. **U**BI autem ipsa membrana costas internè succingens doloris sedes, aut pars illa musculorum intercostalium internorum, *vera*; si autem altiùs intercostales musculi externi imprimis, vel & his superiora laborant, *spuria* appellatur.

Quosdam lateris dolores absque febre esse, illòsque ad pleuritidem non pertinere, §. 875, patuit. Verùm & alii dolores laterum cum febre reperiuntur, qui respirationis liberam actionem utcumque lædunt, neque tamen adeo periculosum exitum habent. Hinc illa distinctio pleuritidis in *veram* & *spuriam* nata fuit. Vera dicebatur, si ipsa pleura, vel partes huic proximæ, inflammatae essent; spuria autem, si superiores his partes, & integumentis externis magis vicinæ, laborarent. Diversum discrimen in utraque pleuritidis specie imprimis inde pendet, quòd eò magis impediatur vitalis inspiratio, quò magis versùs interiora hæserit malum; & suppuratio natam inflammationem sequens extrorsum tendat potiùs, si in exterioribus partibus morbus fuerit; & contrà versùs pectoris cavum ruat, si profundius malum hæserit. Pulchre hæc notavit *Galenus*, signaque recensuit, quibus bini hi morbi, adeo affines, distingui possent. Postquam enim de pleuritide dixerat, subjungit sequentia: (c) *Sunt præterea alii laterum cum febre dolores, per quos respirationem frequentem & exiguam reddi necesse est; sed nullum redditur sputum, ut ea in re nihil à pleuritide sputi experte, differre videatur. Verùm hi facilè ab illis discernuntur, tum quòd nulla sit tussis, quum sputi expertes siccâ tussi molestentur; tum quòd neque tensionem neque duritiem ullam referat pulsus, tum quòd non*

(a) De Morbis Lib. III. cap. xv. Charter. Tom. VII. pag. 590.

(b) Observation. Medicinal. Lib. I. Sect.

de Mediastin. pag. 289.

(c) De Loc. affect. Lib. V. cap. III. Charter. Tom. VII. pag. 488.

æquè acutâ febre laborent ; neque etiam adeo difficulter spirant , nonnulli quoque presso à nobis extrinsecus inflammato loco dolent. Hi per sputum non purgantur , quia ab initio nihil humoris inflammationem excitantis ad thoracis spatium pervenit. At concoctâ inflammatione , nisi prius discutatur , ad cutem attollitur , & secatur. Modò dictis similia & apud Æginetam (a) habentur. Difficiliter autem admodum distingui posse videtur , an intercostales musculos internos externosve solos inflammatio occupet , cùm sibi invicem incumbant , & similem actionem habeant , adeoque fati obscura inde foret pleuritis veræ & spurie diagnosi , quæ longè evidentior ex Galeni loco citato haberi poterit.

Notandum etiam , quandoque contingere , ut & loca intercostalia , & his superiora , simul inflammentur , quales casus aliquando vidi , licet rariùs : cùm autem à potiori soleat sumi denominatio , ad veram pleuritidem referendus videtur talis morbus potiùs quàm ad spuriam.

§. 879. **A**DULTOS , sanguineos , lautius potos , pastosve , exercitatos valde , acidum rarò eructantes , in morbos inflammatorios vergentes ; verno tempore , maximè , subito æstuante post acre gelu cœlo ; aut hyberno in acerrimè frigido vento , infestat primariò tùmque vocatur *idiopathica*.

Docuerunt Observata fidelia , non omnem ætatem & temperiem æquè huic morbo obnoxiam esse , imò & varium anni tempus , aerisque vicissitudines , considerationem hîc mereri , de quibus nunc agendum erit.

Pleuritis morbus inflammatorius est , adeoque maximè metuendus illis , qui sponte in hos morbos vergunt. Tales autem sunt (uti aliâ occasione in *Commentariis* §. 772 , monitum fuit ,) quibus vasa robusta & contracta , humores densi sunt , acriores , & celerius moti. Pulsus his hominibus majores & crebriores esse solent , corpus gracile , agile , robustum , calidum. Adultos hinc potiùs invadit , quàm juniores , in quibus solidorum laxior compages , & fluidorum minor densitas reperitur ; unde & *Hippocrates* (vide *Commentaria* §. 874.) monuerat quòd (b) *Morbi hi ante pubertatem non fiunt , peripneumonia , pleuritis* : interim tamen quandoque , licet rariùs , & junioribus hic morbus contingit. Ob eandem rationem notaverat *Aurelianus* , quòd (c) *frequentat hæc passio , in masculis ; magis quàm in fœminis* : testatur autem *Trillerus* (d) , fœminas pejùs affici quàm viros , si hoc morbo corripiantur , licet hoc rariùs contingat. Validæ enim tunc videntur fuisse causæ quæ in corpore fœminino , minùs ad hunc morbum prædisposito , pleuritidem excitare potuerunt. Monuerat autem *Hippocrates* sequentia , (e) *In morbis parciùs*

(a) Lib. III. cap. xxxiii. pag. 40, versâ.

(b) Coac. Prænot. n°. dcii. Charter. Tom. VIII. pag. 882.

(c) Acutor. Morbor. Lib. II. cap. xiii. n°. lxxix. pag. iii.

(d) Commentation. de Pleuritid. Aphorism. general. n°. xx. pag. 4.

(e) Aphorism. Sect. II. n°. xxxiv. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 75.

periclitantur, quorum natura, ætati, habitui, & anni tempeſtati morbus conſentaneus ac proprius fuerit, quàm quibus in horum aliquo minimè cognatus ſit. Et Galenus in Commentariis in hunc textum optimè notavit, periculi magnitudinem tunc non pendere ab ipſa conſtitutione corporis ægrotantis, ſed (a) à vehementia cauſæ, quæ morbum produxerat. Poſſunt facilè conciliari modò dicta illis, quæ in §. 874, habentur, ubi dicebatur, peripneumoniam pueris & fœminis & laxis hominibus rariùs contingere, atque facilè, & ferè ſponte, ſanari, quatenus nempe ipſa fluidorum & ſolidorum diſpoſitio naturalis in his hominibus minùs favet huic morbo. Interim tamen, ubi cauſæ præcatartica, tanta efficacia eſt, ut in minùs prædiſpoſitis talibus corporibus validam tamen pleuritidem excitare poſſit, non repugnat, periculofum morbum eſſe poſſe quandoque, licèt tamen in duro & exercitato corpore ab eadem cauſa pejor adhuc naſceretur morbus, & à leviori etiam cauſa in tali corpore excitaretur.

Obſervavit Sydenhamus, quòd hic morbus (b) *temperamento ſanguineo præditos præ reliquis aggreditur, sæpe etiam ruſticos & duro jam fractos membra labore.* Denſis autem illis & exercitatis corporibus inprimis pernicioſum eſſe hunc morbum, jam monuerat Hippocrates (c), uti aliâ occaſione dictum fuit. Et in macilentis & in ſiccis corporibus frequentiùs ſe hunc morbum obſervaffe, quàm in obefis & humidis, teſtatur Trillerus (d). Rigida enim in his vaſa, & humores denſi obſervantur. Ob hanc cauſam Arateus credidiſſe videtur, ſenes inprimis pleuritidi obnoxios eſſe, ſed & sæpius evadere, (e) *neque enim magna phlegmone in arido corpore excitari poteſt, &c.* Contrarium verò de juvenibus, & in flore ætatis conſtitutis hominibus, dixit, quòd nempe, (f) *haud ita frequenter in hunc morbum incidunt; verùm neque admodum frequenter evadunt*, quia majori impetu in talibus furere ſolet pleuritis. Solidarum autem partium firmum robur huic morbo favere; colligi etiam poteſt ex illis quæ apud Hippocratem in libro de aere, locis & aquis habentur. Notat enim, homines, qui incolunt urbes Septentrioni oppoſitas, (g) *robuſta & ſicca habere corpora, ſed & (h) pleuritidi obnoxios vivere: contravero de illis, qui civitates Auſtro oppoſitas habitant, notat, (i) Ipſorum corpora ut plurimum imbecilliora (ἀτονώτερον) eſſe, ſed & (k) rarò pleuritide corripì.*

Cibos potùsque vel acri ſuâ indole, vel & ſolâ copiâ nimiâ febres excitare poſſe, antea in Commentariis §. 586. *lit. α*, vidimus; adeoque patet, lautiùs potos & paſtos, ſi ſimul in morbos inflammatorios ex propria temperie & ætate proni fuerint, facillimè in pleuritidem incidere. Unde & copioſam vini ingurgitationem pro cauſa pleuritidis habuit Hippocrates (l). Longè pejor adhuc

(a) Aphoriſm. Sect. II. n°. xxxiv. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 75. 76.

(b) Sect. VI. cap. III. pag. 331.

(c) Coac. Prænot. n°. cccxcviii. Charter. Tom. VIII. pag. 875.

(d) Commentat. de Pleuritid. Aphoriſm. general. n°. xiv. pag. 3.

(e) De cauſ. & ſign. morbor. acutor. Lib. I. cap. x. pag. 2.

(f) Ibidem.

(g) Lib. de Aere, Loc. & Aqu. cap. II. n°. xvi. Charter. Tom. VI. pag. 191.

(h) Ibid. n°. xviii.

(i) Ibid. n°. ix. pag. 190.

(k) Ibid. n°. xiii.

(l) De Morb. Lib. I. cap. xi. Charter. Tom. VII. pag. 546.

spirituum fermentatorum abusus, cum & ab his liquidis coagulum inducatur, & solidæ corporis partes corrugentur; ideoque frequentissimæ & acerrimæ pleuritides illis accidere solent, qui (a) potui spirituosiori, præsertim vini spiritui, plus justò per vitam sunt adsueti, uti observavit Trillerus. Sæpe tertio vel quarto die jam lethales pleuritides in ebriosis hominibus vidi.

ACIDUM RARO ERUCTANTES. Monuit in Aphorismis Hippocrates frequentia: (b) Qui acidum eructant, non admodum pleuritici fiunt. Ubi autem de morbis spontaneis ex acido humore agebatur, constitit, boni sanguinis inopiam, debilitatem fibrosæ compagis vasorum & viscerum, atque defectum animalis motûs (vide §. 61.) meritò inter causas acidæ acrimoniæ numerari. Verùm patet ex antè dictis, talia corpora minimè ad morbos inflammatorios disposita esse: unde intelligitur facilè ratio hujus aphorismi. Postquam autem Helmontius (c) statuerat, hostile acidum, pleuræ tamquam spinam infixum, pleuritidem facere, longè aliam hujus aphorismi explicationem dederunt Medici, qui hanc opinionem tuebantur. Putabant enim ideo sæpius hoc morbo affligi illos, qui acidum rarò eructabant, quia illud retentum in corpore, sanguini mistum, morbo huic originem dabat. Quàm vana autem hæc sit opinio, ex causis pleuritidis postea recensendis, uti & ex tota hujus morbi Historia, satis patebit.

IN MORBOS INFLAMMATORIOS VERGENTES. Quales illi sint, paulò antè dictum fuit ad eandem hanc paragraphum. Hoc autem cognoscitur ex corporis habitu, & morbis prægressis.

VERNO TEMPORE, &c. Pleuritis quidem omni anni tempore à causis postea enumerandis nasci potest, verùm quando epidemicorum in morem regnat pleuritis, tunc potissimùm verno tempore aggreditur; inprimis autem illâ parte anni, quæ (d) inter ver atque æstatem ambigens, utriusque quasi fibula est, uti Sydenhamus monuit; quod & propriis epidemicarum constitutionum Observatis confirmatum vidi.

AUT HYBERNO IN ACERRIME FRIGIDO VENTO. Per frigus adunari sanguinis moleculas, adeoque causam obstructionis in arteriarum angustiis nasci, antea ad §. 117, demonstratum fuit. Si jam frigidus ventus magnâ vi aerem gelidum in pulmonem impellat, qui pleuræ contiguus est, simulque totum corpus undique afflet, loca intercostalia ab utraque parte tam interiori quàm exteriori exponuntur acri frigori. Inprimis autem pleuritidis periculum tunc adest, dum ex calidis hypocautis in aerem frigidissimum, non satis tecto vestibus corpore, prodeunt incauti homines. Ratio hujus data fuit ad §. 118.

Ideo Hippocrates dixit, (e) hyeme pleuritides & peripneumonias fieri maximè, & quidem vehementissimas; & Aretæus (f) similia monuit.

(a) Commentat. de Pleuritid. Aphorism. general. n°. xviii. pag. 4.

(b) Sect. VI. n°. xxxiii. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 269.

(c) Capit. Pleura furens. n°. xiii. pag. 319.

(d) Sect. V. cap. v. pag. 306. Confer. Sect. VI. cap. iii. initio. pag. 330.

(e) Lib. de Affection. cap. iii. Charter. Tom. VII. pag. 621.

(f) De caus. & sign. morbor. acutor. Lib. I. cap. x. pag. 9.

TUNCQUE VOCATUR IDIOPATHICA. Quando nempe pleuritidis causa, à primo ipsius morbi initio, in locis intercostalibus hæsit, non verò in alia parte corporis priùs nata, dein, relictâ priori sede, has partes occupavit: *ιδιοπαθεία* enim dicitur propria & primaria affectio.

§. 880. **A**T ex materie prægressi inflammatorii morbi motâ, & in loca descripta (877. 878.) delatâ, exorta *symptomata* dicitur.

Contingit quandoque, aliis morbis, priùs natis in corpore, pleuritidem succedere, tuncque vocatur *symptomata*. Sic aliâ occasione ad §. 752, notavi, quartanam, verno tempore calidissimis remediis tractatam, transivisse in sævam pleuritidem. Ita & *Sydenhamus* monuit, pleuritidem per accidens aliis febribus supervenire, cujuscumque demum generis sint: notat autem præcipuè hoc contingere (a) *ex intempestivo ac præpostero calidorum medicamentorum usu in morbis incipientibus; præsertim si ægrorum ætas, temperamentum, annique tempestas inter ver & æstatem ambigens, simul conspiraverint.*

Hæc autem distinctio pleuritidis in idiopathicam & *symptomata* usum insignem habet in curatione: pleuritis enim idiopathica sanguinis missionem, sæpius quandoque repetitam, ut plurimum poscit. Si autem pleuritis *symptomata* sequatur alium morbum epidemicum, cujus indoles sanguinis missionem, saltem repetitam, non fert, tunc longè parcius, quàm aliter fieri solet, sanguis mittendus est. Sedulâ morborum Observatione hoc invenit *Sydenhamus* (b), & tamquam rem magni momenti in Praxi proposuit.

§. 881. **P**R O causa antecedente habet: 1°. Omne id, quod inflammationi generandæ cuicumque aptum (375, ad 380.) 2°. Id, quod hanc causam generalem determinat in pleuram præcipuè; quò pertinent maximè, natura ægri, intercostales arteriolas angustiores, magisque duras, habentis; morbus præcedens, qui reliquit dispositionem eadem proferentem, ut est scirrhus pleuræ, callus, pulmo adnatus, &c; natura epidemici morbi prædominantis; aer frigidus, per angustas rimas violentè actus in nudatum corpus, ex labore vel igne priùs valde æstuans; potus gelidus, subito, magno haustu, ingestus in corpore simili; aer hyemali tempore borealis gelidissimus. 3°. *μετάπτωσις* materiæ inflammatoriæ, ichorosæ, suppuratoriæ, priùs in toto, vel in aliqua parte, prædominantis, & dein quacumque causâ

(a) Sect. VI, cap. III, pag. 332.

(b) Sect. V, cap. v, pag. 310.

huc depositæ , ut in morbillis , variolis , tumoribus ulcerosis , ulceribus magnis , latis , subito evanescentibus , absorptâ venis materie.

I°. Agendum nunc de causis. Cùm autem hætenus dicta evincant , pleuritidem esse morbum inflammatorium (quod & ex decursu totius morbi , & eventu vario , postea describendis , patebit) , ad causas pleuritidis referuntur omnia illa , quæ inflammationem producere valent , de quibus actum fuit paragraphis hîc citatis.

II°. Licet autem inflammatoria diathesis in sanguine nata fuerit , tamen & debet alia adhuc causa esse , per quam illud malum intercostalia loca potius occupet. Huc refertur *Natura ægri* , &c. Docuerunt Anatomici , magnam sæpe diversitatem observari in vasorum magnitudine & numero in diversis corporibus , imò & quandoque nonnullas arterias callosas , cartilagineas , imò & osseas factas fuisse. Possent ergo & tale vitium in arteriis intercostalibus contingere , sicque libero sanguinis motui per illas impedimentum nasci. Interim tamen verosimile videtur , rariùs talem causam adesse , cùm illa arteriarum induratio plerumque in majoribus truncis tantùm observetur , & imprimis in decrepita senectute.

MORBUS PRÆCEDENS , &c. Post inflammationes validas scirrhosam sæpe duritiem manere , in Historia inflammationis ad §. 392 , patuit , præcipuè circa partes glandulosas. Verùm & aliâ occasione , ubi §. 485 , de scirrho agebatur , notavi , quàm miræ indurationes partium membranacearum quandoque observatæ fuerint in cadaveribus. Præterea ad §. 843 , patuit , pulmonem inflammatum contiguæ pleuræ frequenter accrescere : non mirum ergo si & idem fiat à pleuræ inflammatione , quod pleuritidem partium Anatome docuit (a).

Tales autem callosas aut scirrhosas indurationes , uti & concretiones partium priùs liberarum , causam esse posse obstructionis & inflammationis , antea ad §. 112. n°. 1 , probatum fuit. Ideo sævam pleuritidem passî sæpe totâ vitâ doloris aliquas reliquias sentiunt , à mutatione aeris subita , à validis animi affectibus , potu largiore , &c ; præcipuè si sæpius cum hoc morbo conflictati fuerint. Ita ex *Brassavolâ* notat *Schenckius* quòd *Alphonsus Ferrariæ Dux* , ter pleuritidem passus & sanatus , postea (b) *in eodem loco minima occasione dolorem sentiebat.*

Monet autem *Diemerbroeckius* (c) se in Praxi observasse , quòd illi faciliùs & frequentiùs in pleuritidem inciderent , quibus ex aliquibus signis iudicabat pulmonem pleuræ adhærere. Docuit etiam *Experientia Medicos* , crebriùs corripî pleuritide illos , qui semel eâdem decubuerunt.

NATURA EPIDEMICI MORBI PRÆDOMINANTIS. Quàmvis pleuritis sæpe ortum ducat à causis manifestis , aere v. gr ; frigido corpus à valido motu

(a) Triller. Commentat. de Pleuritid. | pag. 245.

Aphorism. general. n°. xxxi. pag. 6.

(b) Schenckii Observ. Med. rar. Lib. II.

(c) Anat. Lib. II. cap. XIII. pag. 308.

æstuans afflante, tamen Observatio fidelis docuit, nasci & pleuritides, multosque homines affligere eodem tempore, licet nulla causa noscatur, cui morbi origo tribui possit. Verum quidem est, communem pluribus afflictionem, aliaque de quibus postea (§. 1404, & sequentibus agetur) suadere, latentem talem causam in aere hæere, interim tamen nemo facile determinabit indolem illius noxii, quod morbos populariter grassantes efficiat, cum nulla mutatio qualitatum sensibilium aeris detegatur, cui adscribi merito posset talis effectus. Mirabatur non sine ratione hoc Sydenhamus, quod febres tales epidemicæ nunc caput affligerent, alio tempore intestina, & dysenteriam facerent, alio iterum tempore pleuram potius & pulmones invaderent. Observavit tamen & rem magni in Praxi Medica momenti, quod nempe per mutationes qualitatum sensibilium aeris epidemica constitutio deflecteret utcumque à pristina indole, quatenus nempe alia pars corporis afficeretur. Ita dum febris epidemica grassabatur, quæ caput invadebat, contigit, ut mense Octobri toto insolitus aeris tepor adesset, quem subito excipiebat frigida & humida tempestas; unde oriebantur tusses integras familias affligentes. Verum tusses illæ feбри epidemica sternebant viam, ita tamen, ut febris nata post tussim, non caput, sed pleuram & pulmonem nunc invaderet; & tamen in curatione similia requirebat auxilia ac antè adhibita fuerant, dum caput peteret (a). Patet ergo & ad hanc pleuritidis causam in Praxi attendendum esse.

AER FRIGIDUS, &c. Dum à valido labore æstuant homines, vel & à calore foci multum incaluerunt, videmus totam cutem externam rubere, signo manifesto, sanguinem rubrum vasa multa ingressum esse, in quibus naturaliter esse non solet, dum corpus quiescit, vel in aere non adeo calido versatur. Error ergo loci tunc adest (vide §. 118.). Si ergo per aerem frigidum subito tunc constringantur vasa, & adunentur magis liquidorum in vasis hærentium moleculæ, liquida crassiora in vasorum minorum angustias impulsa hærebunt, fiet obstructio, inflammatio, & quæ inde sequuntur mala. Pleuritides frequentes à tali causa natas observaverunt omnes Practici; uti & arthritides, rheumatismos, & quidem difficillimè curabiles.

Omniū autem maximè nocet aer frigidus, per angustas rimas violentè actus in nudatum corpus, quia tantò major est frigoris actio in corpus nostrum. Verum quidem est, aerem follibus celerrimè expulsus in bulbum thermometri etiam satis sensibilis non efficere, ut liquor in thermometro descendat; sed per talem aeris motum diffatur aer, jam calefens à vicinia corporis, & omni momento applicatur aer frigidus, & hinc augetur frigoris sensus & effectus. Hinc tot rustici, bajuli, & similes homines talibus morbis pereunt, quod à valido labore æstuant nudo ferè corpore quiescant, & gratam adeo auram frigidiusculam captent. Imò Sydenhamus putabat, plures homines ab hac causa, (b) quàm peste, gladio atque fame, simul omnibus perire.

(a) Sydenh. Sect. V. cap. v. pag. 304. | (b) Sect. VI. Cap. 1. pag. 325.

POTUS GELIDUS, &c. Majus adhuc inde discrimen, quàm ab aere frigido. Certè nunquam pleuritides magis sævas & citiùs lethales vidi, quàm à potu gelido affatim hausto, æstuante corpore. In nobili juvene, pilæ lusu dum calefceret totus, potus gelidissimæ aquæ cum succo limonum intra trihorium lethalem pleuritidem fecit. *Diemerbroeckius* (a) observavit, hominem, qui mediâ æstate fœno colligendo occupatus erat, & valde sudabat, illico pleuritidem intra paucos dies lethalem contraxisse, dum frigidam cerevisiam largo haustu biberet. Innumera talia apud Practicos occurrunt, quæ hoc confirmant. Faciè autem intelligitur ratio. Sanguis de sanissimi hominis venâ incisâ in aquam frigidam exstillans concrefcit illico in strias ferè solidas. Verùm dum affatim gelidus potus ingurgitatur, œsophagus, in suo decursu truncis intercostalium arteriarum quarumdam fati propinquus, eo repletur, dein totus ventriculus potu frigido distentus adjacenti diaphragmati, hepati, lieni, &c, subitum & insolitum frigus communicat. Cavæ adscendentis truncus, ingens sinus dexter cordis, tenui tendinosæ parti diaphragmatis incumbens, similiter afficiuntur, sanguis ibi collectus ad concretionem disponitur, qui paulò post per pulmonis angustias transire debet. Non mirum ergo toties lethalem subitò pleuritidem & peripneumoniam à tali causa nasci, uti & similia in visceribus ventriculo adjacentibus mala. Augetur periculum, quòd per validos corporis motus, sudore excitato, liquidissima sanguinis pars diffusa fuerit, & quòd aqua frigida, similiâque, non tam citò à calore corporis nostri incalescant quàm aer. Demonstravit enim celeberrimus *Boerhaavius*, (b) *è citiùs calefcere ab eodem igne corpus, quòd rarius fuerit.*

Summo ergo jure *Lancisius* (c) inter subitanæ mortis causas numeravit frigidi potûs vel balnei usum, excalecto corpore.

AER HYEMALI TEMPORE BOREALIS GELIDISSIMUS. De hac pleuritidis causa actum fuit §. 879.

III. Notatum fuit paulò antè, pleuritidem distingui in idiopathicam & symptomaticam: quæ binis præcedentibus numeris dicta sunt, spectant ad causas pleuritidis idiopathicæ; nunc verò agendum de causis pleuritidis symptomaticæ. Omnes enim (d) morbi, qui ex priore specie in aliam degenerant & transeunt, *ἐκ τῆς μεταπτώσεως fieri dicuntur.* Sic v. gr; in febribus continuis sæpe inflammatoria dispositio sanguini inducitur, & postea inde respiratio difficilis, frequens, dolens circa vitalia (vide §. 734.) nascitur. Quandoque & in alias partes corporis jam deposita materies inflammatoria locum mutat, & intercostalia loca invadit. Sic dolore ad pectus phrenitidem quandoque solvi, alio in loco, (§. 779.) monitum fuit.

Sic à lochiis retentis pleuritides pessimæ in puerperis fiunt, uti postea §. 1329, dicetur: neque tantùm dum sanguinolenta adhuc & copiosa lochia subitò supprimuntur, verùm etiam dum jam ichorosa quasi & alba pro-

(a) Anat. Lib. II. cap. XIII. pag. 309.

(b) Element. Chem. Tractat. de Ign. Experiment. X. Coroll. V. Consideration. VII, Tom. I. pag. 201.

Tome III.

(c) De subitan. mortib. Lib. I. cap. VII. pag. 12.

(d) Gorraei, Definit. Medic. in voce *μετάπτωσις*. pag. 327.

deunt ; uti *Hippocrates* monuit : (a) *Quibus ex partu alba purgamenta retinentur cum febre, surditas oboritur, & acutus lateris dolor, hæ perniciosè insaniunt.*

Sic in variolis observavit *Sydenhamus*, licèt confluentes vix unquam diem quartum præstolentur, sed citiùs erumpant, tamen quandoque, acutissimum dolorem, nunc in regione lumborum, (b) *nunc in latere, qualis pleuriticus vexat*, fieri, & tunc variolas ferius erumpere; morbi nempe materiâ, quæ superficiem corporis versùs tendere debebat, aliis locis impactâ, ut videtur. Imprimis autem talia symptomata tunc oriuntur, dum calido nimis regimine variolis decumbentes tractantur. In morbillis idem obtinet, sed ibi major peripneumonix metus est, uti *Sydenhamus* passim observavit. Quot verò & quàm varia mala à resorpto pure nasci possint, dictum fuit ad §. 406, ubi de abscessu agebatur.

§. 882. **H**ISTORIA hæc (875, ad 882.), decursus mox exponendus (883, ad 907.) dissectio cadaverum pleuriticorum, clarè docent, eam esse inflammationem sanguineam (371) in arteriolis locorum descriptorum (877. 878.), ortam plerumque ex febre acuta præcedente.

De parte affecta in hoc morbo pluribus disputatum fuit ad §. 877, ubi etiam *Observationes* in cadaveribus hoc morbo defunctorum factæ memorantur, quæ probant in locis dictis §. 877. 878, inflammationem veram adfuisse. Patebit etiam ex decursu mox sequente, omnes inflammationis exitus, in resolutionem, abscessum, gangrænam, scirrhum, in hoc morbo obtinere. Ferè semper autem febris acuta præcedit pleuritidem; saltem aliquot horis. Excipiuntur ferè tantùm illi casus, ubi æstuantissimo à labore homini à potu frigidissimo, vel aere simili ad nudum corpus violentè acto, subitanea pleuritis contingit.

§. 883. **I**NDE (881. 882.) perspicuè deducitur mali Historia: Incipit cum appetitu ciborum sæpe magno; frigore; horrore; debilitate; lassitudine; febre: procedit cum calore, sensim in æstum excrescente, siti; prostrato appetitu omni; dolore abniti in acerbissimum tendente; respiratione valde læsâ: viget cum febre violenta, sed minùs manifestâ ob respirationem coactam, & præ sensu doloris summi suffocatam; unde sæpe turpiter fallitur Medicus: inde desinit in varios eventus, pendentes ex pluribus causis, sed inprimis à diversitate mutationum inflammationis (386, ad 393. 492, ad 500), naturâ loci ubi malum est (877. 878.),

(a) Prædiction. Lib. I. Comment. II. n^o.
xxxii, Charter, Tom. VIII. pag. 751.

(b) Sect. III. cap. II. n°. 11. pag. 166.

& consideratione harum circumstantiarum : prout partes plures (877. 878.) affectæ simul ; prout impetus circulantis liquidi violentior (92, ad 102.) ; aut major malignitas ipsius morbi principis (564. 567.) eò symptomata cuncta pejora ; inprimis respirationis & pulsûs vitia magis à naturalibus recedentia , ut & excretorum.

Sequitur jam descriptio pleuritidis per sua phœnomena, quæ paulò antè morbum incipientem, in ipsius morbi initio, & dein per reliquum morbi decursum observantur. Horum autem phœnomenorum cognitio simul diagnosim format. Propriis ex Observatis hæc collegit celeberrimus Auctor, & similia etiam inveniuntur apud *Sydenhamum* (a). Appetitus quandoque validus præcedit, ita ut mirentur acriorem solito famem, nondum tunc aliquid mali percipientes. Paulò post incipiunt rigere, vires labascunt, & sequuntur omnia mala, quæ febrim incipientem, comitari solent. Hactenus nullum adhuc signum pleuritidis adest. Verùm postea dolor latus alterutrum occupat, quandoque dorsum, pectoris anteriora, & omnia illa loca, quæ §. 877, recensentur. Certum autem tempus, quo ille dolor memorata symptomata sequitur, non est : in quibusdam citiùs, in aliis ferius apparet. Observavi quandoque primâ incipientis morbi horâ dolorem fatis acutum ; & contrâ observavi pleuritides verno tempore anni 1729, ubi secundo die morbi dolor oriebatur, neque adeo acutus tamen ; & interim omnes tales ægri admodum periclitabantur. Urina illa crassa, jumentorum dicta (vide §. 734.) ab initio morbi aderat, pulsus incipiebat vacillare, paulò post sequebatur delirium, stertor in pectore, mors. Quoniam autem dolor ille ; si acutissimus fuerit, magnum discrimen notet, & citam poscat opem, ideo non confidendum est, licet in initio levior, tantùm dolor urgeat. Sic vidî pleuriticum, cui primâ die morbi mitis tantùm dolor aderat, qui tamen quartâ die periit, cum omnibus signis natæ gangrænæ, licet efficax & prompta medela adhibita fuisset. Similes pleuritides videtur & *Hippocrates* observasse, pariter fatis periculosas, dicit enim : (b) *Quòd si per initia quidam leves dolores detinuerint, post quintum verò & sextum diem acuti, ii ad duodecimum usque protrahuntur, neque ferè effugiunt. Periculum est autem maximè ad usque septimum (diem), imò etiam ad duodecimum ; posthæc autem sanantur. Quæ ab initio quidem leves sunt, post septimum autem & octavum acuta, ad decimum-quartum (diem) decernunt & sanescunt.* Similia & habentur in *Coacis Prænotionibus* (c).

Dum autem ille dolor adest, respiratio valde læditur : debent enim in inspiratione costæ à se mutuò deduci, adeoque inflammatae illæ partes distrahuntur cum summo doloris augmento. Ob hanc causam miseri ægri vix inspirant, adeoque vix dilatant pulmonem, unde cor dextrum se libere

(a) Sect. VI. cap. III. pag. 330, & sequ.

(b) De Morb. Lib. III. cap. xv. Charter.

Tom. VII. pag. 590.

(c) N°. cccclxxxvii. Charter. Tom. VIII. pag. 873.

evacuare nequit. Sanguis ergo, à capite per venas jugulares redux, non poterit locum invenire in sinu & auriculâ dextris jam plenis; hinc interiora encephali à turgidis vasis comprimuntur, ægri tales torpidi & hebetes fiunt, & minùs dolorem sentiunt, pulmo sensim magis magisque impletur, & sæpe subitò suffocantur, dum imperiti, ægri querelis non moniti ampliùs, morbum mitescere credunt, cùm summum adest periculum. Pulsus qui antea velox, plenus & durus erat, jam incipit mollis & parvus fieri, imò & tardior quandoque, licèt rariùs, plerumque enim celeriter micat debilis talis pulsus. Videantur illa, quæ ad §. 807, dicta sunt, ubi pluribus egi de his, quæ sequuntur impeditam pulmonis per aerem inspiratum dilatationem, in angina inflammatoria. Notandum enim est, quòd pleuritici in morbi summo vigore non pereant ob inflammationem pleuræ, vel partium costis accumbentium vel incumbentium; sed ob respirationem impeditam, repleto pulmone suffocentur.

INDE DESINIT IN VARIOS EVENTUS, &c. Omnia, quæ de diverso exitu inflammationis dicta fuerunt ad numeros hîc citatos, etiam in pleuritide locum habent; & statim videbimus, quomodo etiam diversa curatio adhiberi debeat, prout blanda resolutio inflammationis, suppuratio, gangræna, &c, sequuntur.

VERUM ET NATURA LOCI, quem pleuritis occupat, attentionem meretur. Si enim exteriores pectori incumbentes partes affectæ fuerint tantùm, minùs discrimen est, & magis sperari poterit puris, si fortè suppuratio sequatur, exitus versùs exteriora: contrarium obtinet, ubi malum profundius reconditur. Præterea maximum periculum in pleuritide pendet inde, quòd ob doloris acerbitem libera inspiratio impediatur. Verùm in Physiologicis (a) demonstratum est, quòd, primâ costâ per subclavium musculum fixatâ, novem sequentes inspirationis tempore eleventur sursum, & vertantur extrorsum, ita tamen ut ille motus longè major observetur in mediis costarum arcubus, quàm circa sternum, aut prope vertebra. Ergo & pleuritis occupans latera, cæteris paribus, maximum dolorem faciet. Simul facilè patet, pleuritidem eò pejorem esse, quòd plura ex locis §. 877. 878, enumeratis occupat.

PROUT IMPETUS CIRCULANTIS LIQUIDI VIOLENTIOR. Quænam mala ex nimia velocitate motûs circulatorii humorum fiant, patuit ex illis, quæ ad numeros in textu positos habentur. Verùm & in Historia inflammationis §. 386. 387. 388, dictum fuit, nunquam benignam inflammationis resolutionem exspectari posse, si motus humorum per vasa admodum citatus fuerit, sed tunc semper suppurationem, vel & gangrænam, metuendam esse; quòd ergo in pleuritide, utpote morbo inflammatorio, verum erit.

AUT MAJOR MALIGNITAS IPSIUS MORBI PRINCIPIS. Pleuritis enim febrim acutam comitem habet (vide §. 875.); & hæc febris, uti modò dictum fuit, sæpe notabili tempore præcedit dolorem lateris. Morbi principis ergo nomine intelligitur hîc febris acuta continua, pleuritidem veram co-

(a) Boerhaav. Institut. Medic. §. 615.

mitans semper, præcedens sæpe. Hæc autem febris non semper similis est in diversis constitutionibus epidemicis, uti optimè Sydenhamus passim in suis operibus monuit; & speciatim in pleuritide hoc notandum esse sedulo docuit (a). Prout ergo hæc febris plures functiones lædit, prout vires citiùs prostermit, prout pejoribus stipatur symptomatibus, eò periculosior erit pleuritis. De illis autem signis, quibus major minorve malignitas febris acutæ continuæ cognoscitur, dixi ad §. 734.

INPRIMIS RESPIRATIONIS ET PULSUS VITIA. Ab his enim vita pendet; unde & vitales actiones solent vocari. Verùm hic morbus ex sua indole respirationem lædit, adeoque meritò ejus magnitudo à majori minoriye respirationis impedimento desumitur. Sed ut sanguis libere ex venis pellatur in cordis cava, & inde moveatur per arterias, requiritur, in homine nato, liber ex corde dextro in cor sinistrum sanguinis per pulmonem transitus, qui supponit alternam pulmonis expansionem & contractionem, quæ à vitali respiratione fit. Si ergo eò usque impedita sit respiratio in pleuritide, ut liber sanguinis per pulmonem transitus admodum minuatur, pulsus fiet celer quidem, sed parvus simul; aucto malo, incipiet intermittere, & sæpe subita tunc mors sequitur. Unde Galenus dixit: (b) *Maximum sanè indicium exitialis pleuritidis est, si pulsus sit magnopere durus, itaque parvus etiam, & ob ambo hæc, calorémque, creberrimus: pleuriticus cum tali pulsu, nemo est servatus ullus.*

UT ET EXCRETORUM. Urinæ nempe, fæcúmque alvinarum. Sed imprimis ad sputa hîc attenditur, quæ plurimùm docent de conditione morbi, prout nempe in salutem vel interitum tendit. De his autem postea pluribus dicendum erit ad §. 901.

§. 884. **E**XIT in sanationem, alios morbos, vel in mortem.

Hoc pleuritidi cum omnibus aliis morbis commune est: de hoc dixi ad §. 591.

§. 885. **I**N sanationem ope Naturæ, vel Artis, in initio, dum simplex adhuc morbus.

Alio in loco, ad §. 587, ubi de febris effectibus agebatur, probatum fuit, quandoque per febrim subigi illud, quod vasis impactum hærens resistebat æquali humorum circulo. Si jam illud obstaculum adeo leve fuerit: in vasis intercostalibus, & motus febrilis adeo sedatus, ut non impingat ulteriùs obstruentem materiam in vasorum convergentium angustias, sed blando quasi attritu ad latera vasorum attenuando illud in pristinum fluorem

(a) Sect. V. cap. v. pag. 304, & Sect. VI. cap. III. pag. 332.

(b) De Præfag. ex pulsib. Lib. IV. cap. v. Charter. Tom. VIII. pag. 299. 300.

resolvat, sequitur integra sanatio, sæpe absque ullo Artis auxilio. Verùm & Ars Medica hoc quandoque feliciter perficit, quod sibi commissa Natura non fecisset sola. Cùm enim ex fideli Observatione noscamus, quænam obtineant conditiones in ægris, dum ope solius Naturæ sanatur morbus; conamur per Artem producere easdem, si deficient. Sic v. gr. cùm ad felicem talem & spontaneam sanationem requiratur moderatus febris impetus, si ille jam inveniatur validus esse nimis, per venæ-sectionem & alia remedia (vide §. 610.), Ars conatur minuere exorbitantem febrilem motum. Cùm autem in illis, qui laxiori habitu corporis gaudent, feliciùs succedat talis sanatio, Ars per fomenta, linimenta, &c, lateri dolenti applicata, conatur efficere, ut vasa faciliùs dilatari possint à liquidis impulsis, sicque obstaculum in arteriis hærens per illorum fines ampliores redditos transire in venas; quod requiritur in benigna inflammationis resolutione.

Verùm omnes Medici, qui hunc morbum tractaverunt, in eo conveniunt, illam sanationem per Artem sperari tantùm posse, si in initio morbi efficacia remedia adhibeantur. Ubi enim per tres quatuorve dies jam duravit pleuritis, antequam Artis auxilia applicentur, rarò, vel nunquam, benignâ resolutione curatur. Tuncque solent per vim morbi alia mala in corpore nasci, inprimis autem in pulmone, uti postea patebit.

§. 886. **S**ANATUR auxilio Naturæ, vel resolutione benignâ, vel coctione & excretionem mali.

Alterutrum ex his in sanatione, quæ ope naturæ fit, obtinet. Vel enim illud, quod arteriarum finibus incompactum hærebat, solvitur in moleculas, ex quibus adunatis concreverat, aptumque denuo evadit, ut absque ullo impedimento cum reliquis humoribus per vasa moveatur: vel illud quidem sic mutatur, ut ex angustiis vasorum elabi possit, sed interim tales dotes acquisivit, ut nequeat sanis humoribus assimilari, adeoque debet excerni de corpore, ut integra redeat sanitas.

Videri possunt illa, quæ in febris Historia §. 594, dicta fuerunt, & huc spectant.

§. 887. **R**ESOLUTIONE, si contingunt simul causæ (386. 401.); tuncque benignitas symptomatum nihil agendum docet, nisi ut levi victu, blandissimis aperientibus, molliissimo fotu malum levetur.

Vera in pleuritide, uti dictum fuit §. 882, obtinet inflammatio, adeoque omnia requisita ad resolutionem inflammationis (de quibus actum §. 386.), & hic locum habebunt. Cognoscimus autem illa requisita, quæ spem faciunt resolutionis, adesse ex symptomatum benignitate. Si enim talis æger laxæ & humidæ temperiei sit, dolor lenis sit respirationem non multum

impediens, febris levis, non magna in pulsu durities, nulla symptomata sint, quæ functiones alias læsas demonstrent, excreta non recedant à naturali conditione, novimus resolutione curatam iri hanc pleuritidem. Non opus est tunc venæ-sectione, imprimis largâ, cùm non exorbitet febrilis motus, sed talis sit, qui sufficiat subigendæ morbi causæ. Nec obstet, quòd monuerim ad §. 883, quòd pleuritides satis periculosæ quandoque in initio leviozem dolorem tantùm habuerint, nam alia signa simul aderant, quæ facilè docebant malam horum morborum indolem: urina illa crassa non subsidens, pulsus vacillans, stertor in pectore, &c, summum demonstrabant periculum.

Interim prudentia requirit, ut Medicus in initio talis morbi ægrum sæpius adeat, & omni cum cura exploret, an idem maneat morbi status; an verò augeantur dolor & reliqua symptomata, tuncque alia curandi Methodus institui debeat. Ut enim prudenter *Galenus* monuit, sit (a) *aliquis ægrotus qui primo die habeat signa manifestissima salutis, huic enim omnino in primo quaternario finietur morbus. Utrum verò per solutionem, vel crism, magnitudine & parvitate distinguitur. Siquidem magni judicantur omnino; qui autem parvi, solvuntur solùm.*

In tali casu optima Medicina est, nullam Medicinam facere, tenui tantùm victu sustinere ægri vires, subministrare sanguini copiam diluentis & leviter attenuantis liquidi, fovere locum dolentem mollissimis remediis, ut vasa facilè dilatabilia transmittant illud, quod hæret. In *Materia Medica* ad hunc numerum tales formulæ habentur.

§. 888. **C**OCTIONE & excretionem causæ sanatur, inprimis Observatis his-ce. 1°. Quoties hæmorrhoides debita copiâ liquidum aptum oportuno tempore fundunt; 2°. Quoties urina copiosa, crassa, hypostatica, stranguriosa, subrubra cum albo sedimento fluxit cum levamine malorum ante quartum diem, qualis & siccam sanavit; 3°. Si alvus materiem flavam, biliosam ante quartum diem copiosam cum levamine ejecerit; 4°. Si abscessus ichorosi, purulenti, fistulosi, diu manantes, ante sextum diem incepti, post aures, vel ad crura, prodierunt (juxta 837, ad 843); 5°. Dolor lateris si transit ad humerum, manum, dorsum, cum stupore, dolore, gravitate illarum partium; 6°. Si sputum ex parte liberale, levans sine coryza, copiosum, mox puriforme, album statim, vel ante diem quartum, continuatum, vel à suppressione statim rediens, inde enim nono vel undecimo die salus.

Sequitur jam, ut considerentur illi modi, quibus sanatur pleuritis auxilio Naturæ, per coctionem & excretionem causæ.

(a) De Crisib. Lib. III. cap. IV. Charter. Tom. VIII. pag. 433.

I°. Numerosa fatiſ Observata in morbis acutis inflammatoriis, uti & in pleuritide, docent, cauſam materialen morbi loco moveri quandoque, & alias partes corporis occupare ſæpe fatiſ ſubitò. Sic aliquoties in pleuritide periculofam talem metaſtaſin verſùs caput obſervavi, ſilente omnino lateris dolore; qui denuo recruduit, liberato capite. Verùm videtur & contingere, eandem illam cauſam materialem morbi, loco motam, per vaſa aperta ſponte Naturæ in quibuſdam locis corporis viam invenire. Ita *Aretæus* de pleuritide agens, poſtquam enumeravit illa quæ contingunt morbo in perniciem tendente, dicit, (a) *At ſi in melius vergat, ſanguinis è naribus larga profuſio cum impetu ſuccedit, tuncque repente morbus diſcutitur.* Adſtipulatur etiam *Galenus*, uti alio in loco (§. 830. n°. 4.) notavi: poſtquam enim monuerat, phrenitidem quidem hæmorrhagiâ narium ſolvi, lethargum verò & peripneumoniam non gaudere hâc evacuatione, addit ſequentia: (b) *Inter ipſas autem pleuritis medium obtinet locum: minùs enim quàm febris ardens & phrenitis; magis autem quàm peripneumonia atque lethargus profluſio ſanguinis ſolvitur.* Verùm optimè monuit *Trillerus*, plerumque ſervari pleuriticòs Naturæ beneficio, etiam neglectâ ſanguinis miſſione; ſi (c) *intra primum & quintum diem ſanguis purpureus floridùsque affatim è naribus profluat.* Quod etiam aliquoties obſervavi: vidi & ſeriùs hæmorrhagiam narium ortam, cum levamine quidem morbi, ſed non cum perfectâ ſolutione; ita ut morbus in longum excurreret poſtea, & multis aliis evacuationibus indigeret, antequam ſanaretur.

Idem videtur meritò exſpectari poſſe à ſimili ſanguinis evacuatione per vaſa hæmorrhoidalia, quod & *Trillerus* (d) notavit. Fortè tamen non adeo frequenter contingit: ſaltem in plurimis, quos hoc morbo decumbentes tractavi, non novi unicum fuiſſe, cui morbi ſolutio per hæmorrhoidalem evacuationem contigit. Tamen veteres Medici monuerunt, hæmorrhoides à pleuritide præſervare, & à ſuppreſſis malè hæmorrhoidibus pleuritidem quandoque fieri. Ita *Hippocrates* habet ſequentia: (e) *Qui hæmorrhoides habent, neque pleuritide, neque pulmonis inflammatione, . . . corripuntur.* Teſtatur & ſe vidiffe *Galenus*, à ſuppreſſis hæmorrhoidibus multos (f) *dolore lateris renùmque vexatos* fuiſſe. Adeoque non ſine ratione & ad hanc evacuationem in hoc morbo attendendum jubent ſummi in Arte Viri.

II°. Monuerat *Hippocrates* quòd, (g) *in pleuriticis, urina ſubruba habens læve ſedimentum, ſecuram judicationem ſignificat.* Verùm ibi videtur eam potiùs pro ſigno habuiſſe bonæ coctionis quàm quidem pro evacuatione abſoluta omniſ materiæ morboſæ. Interim tamen ſi copioſa fluat talis urina,

(a) De cauſ. ſign. Morbor. Acutor. Lib. I. cap. x. pag. 9.

(b) De Criſib. Lib. III. cap. III. Charter. Tom. VIII. pag. 430.

(c) Commentat. de Pleuritid. Aphoriſm. general. n°. xxxv. pag. 7.

(d) Ibidem.

(e) Lib. de humorib. Comment. III. text. xxvi. Charter. Tom. VIII. pag. 576.

(f) Hippocrat. Lib. de Aliment. Comment. III. text. xxv. Charter. Tom. VI. pag. 271.

(g) Coac. Prænot. n°. DLXXXVI. Charter. Tom. VIII. pag. 887.

& plurimum talis sedimenti habeat, cum levamine omnium malorum, certi sumus materiam morbi evacuari. Præcipuè autem spem habemus morbi sic finiendi, si in initio hoc contingat, antequam per morbi longitudinem plura in corpore à sanitate recesserint. Si enim ferius fiat, rarissimè per solas urinas sanatur pleuritis. Vidi hoc in pleuritico (cujus memini ad §. 587, ubi de crisi agebam) cui sexto die morbi incredibilis copia urinæ profluxerat: non tantum cum facilitate, sed & cum oblectamento; & licet tantam copiam laudabilis sedimenti haberet urina emissã, levamen quidem fiebat insigne morbi, minimè verò integra sanatio. Videantur & illa quæ §. 304. n°. 4, de tali urina dicta sunt, dum de peripneumonia agebatur.

III°. Qualis sit illa materies, & quare biliosa dicatur videri potest in *Commentariis* §. 830. n°. 3. Notavit & *Aretæus*, salubrem quandoque in pleuritide esse per alvum factam evacuationem; imò videtur & satis fortem alvi perturbationem laudasse, cum utatur hæc phrasi (a) *κοιλίης ἐκταραχθείσης χολωδέων*; uti etiam de peripneumonia, simili evacuatione sanata, agens utitur his verbis (b) *κοιλίη ἐκτόραξις πολλῶν χολωδέων*. *Hippocrates* autem, uti ad §. 830. n°. 3, dictum fuit, talibus utitur vocabulis, quæ (c) moderatam & lenem tantum alvi evacuationem significant. Vidi talem alvi evacuationem quandoque insigniter profuisse, etiam post quartum diem. Et videtur *Aretæus* hoc etiam notasse, nam addit modò dictis sequentia: (d) *Si secundâ verò hebdomade hæc inchoantur, decimo-quarto die sanantur*. Notandum verò est, quòd in initio pleuritidis quandoque adfit fluxus alvi symptomaticus, noxius, & sæpe periculosus; minimè levans pleuritidis symptomata; unde *Aretæus* salutari futuræ evacuationi huic adjungit sequentia: (e) *Spiratio conquiescit, mens ad se redit, febres decrescunt, ciborum appetentes sunt*.

Hæc est ratio quare talem diarrhæam symptomaticam initio morbi supervenientem, tamquam (f) periculosam, & plerumque, non tamen semper lethalem damnaverit eruditissimus *Trillerus*; sæpius verò salutarem fuisse in morbi progressu (g) mitigatis jam sævioribus symptomatibus, & propriis & aliorum *Observatis* confirmaverit.

IV°. De his abscessibus dixi in peripneumonia, ad numeros in textu positos.

V°. Docuerunt fideles *Observationes*, in morbis acutis inflammatoriis morbi materiem aliquando locum mutare; eventus autem bonus creditur hujus metastasis, si ad talem partem corporis fiat, quam minori cum periculo occupare potest. Ita in phrenitidis *Historia* notatum fuit (vide §. 779.) dolorem ad pectus, pedesque, vel & vehementem tussim supervenientem sæpe solvere malum; pluribusque ex libris *Epidemicorum Hippocratis* casibus hoc tunc demonstratum fuit. Sed & in *anginæ Historia* probatum fuit, (vide §. 809.)

(a) De caus. & sig. Morbor. Acutor. Lib. I. Cap. x. pag. 9.

(b) Ibid. Lib. II. Cap. i. pag. 11.

(c) Prognostic. Comment. II. sentent. LII. Charter. Tom. VIII. pag. 646. Ibid. sentent. LXV. pag. 654.

(d) De caus. & sign. Morbor. Acutor.

Lib. I. Cap. x. pag. 9.

(e) Ibidem.

(f) Comment. de Pleuritid. Aphorism. general. n°. xxvii. pag. 5.

(g) Ibid. Cap. v. Ægrot. VIII. pag. 109. Confer. pag. 153.

causam materialem morbi locum mutare, & in alias partes transire quàm frequentissimè. Verùm tunc simul consistit, non semper felici eventu talem metastasin fieri, quàmvis etiam materia morbi ad loca fati diffusa, & quæ minùs periculosa videbantur, derivaretur. Sola ergo sollicita Observatio decursus morborum docere poterit, quænam morbi metastasis utilis sit, & versùs quæ corporis loca tutò fieri possit.

Verùm quidem est, in pleuritide magnum periculum imprimis ideo adesse, quòd ob doloris acerbitem inspiratio impediatur, adeoque suffocationis metus sit; vel si mitior fuerit morbus, nec resolvendus tamen, suppuratio periculosa timeatur, ob empyematis metum. Adeoque multum boni sperandum foret, si materia morbi locum mutaret: atque ad hunc scopum videtur & Hippocrates curam direxisse; dum suadet in curatione pleuritidis siccæ, post venæsectionem & alia remedia, latus affectum tegere (a) *fomentis tepentibus extrinsecus admotis, adeo ut morbus per totum corpus dispergatur*. Patuit tamen fidelibus Observatis, multum differre pro felici eventu, versùs quas partes hæc metastasis fiat. Ita Hippocrates dixit, metuendas esse illas pleuritides, (b) *in quibus dolores supernè sunt*. Similia his alio & in loco (c) habet. Hæc & confirmantur illis quæ de phrenitide symptomatica, à tali metastasi ortâ, notavi ad §. 772.

Verùm & observavi, dolorem ex latere versùs abdominis inferiorem partem ivisse, absque bono eventu, nam post duodecim horas denuo latus occupabat dolor, & quidem longè acerbior quàm antea. In robusto homine pleuritico, decimâ tertiâ die morbi, dum jam in melius vergere videbantur omnia, subitò oriebatur dolor intensus in pede sinistro, absque ullo tumore, vel rubore, urina reddebatur tenuis, post aliquot horas delirabat, jacebat ἀφρονος, moriebatur. E contra in alio viro, dum post binas venæsectiones fati largas, fomenta calida nocte dièque applicata, &c, jam mitigaretur admodum dolor pleuriticus, quarto die morbi oriebatur dolor validus circa pedis utriusque pollicem prope metatarsum, & statim dolor lateris & febris aberant omnino, & felicissimè sanabatur. Notandum etiam, quòd nullam unquam podagram antea passus fuerit ille æger, neque, quantum novi, postea hoc morbo laboraverit. Quàm dispar eventus à metastasi ad partes corporis inferiores!

Ubi autem humerum, scapulas, dorsum, dolor occupat, cum levamine doloris pleuritici manifesto, læta prognosis est, & evadunt ferè omnes: saltem non memini, me ullum vidisse pleuriticum, qui periit hoc morbo, dum illa metastasis ad has partes aderat. Quam rem & suis Observatis confirmat (d) eruditissimus Trillerus. Fortè notari meretur, quòd illi dolores sæpius contingant sexto die morbi, saltem sic vidi relegendo Historias pleuriticorum, qui meæ curæ commissi fuerunt; & apud Trillerum ex octo ægris,

(a) De Morb. Lib. I. Cap. xi. Charter. Tom. VII. pag. 547.

(b) Coac. Prænot. n°. cccclxxxii. Charter. Tom. VIII. pag. 873.

(c) Ibid. n°. lxxiiii. pag. 856.

(d) Commentat. de Pleuritid. Aphorism. general. n°. xxix. pag. 5, 6. Confer. Cap. II. n°. xliv. pag. 37, 38. Cap. v. Ægrot. I. pag. 69, 70. Ægrot. II. pag. 77, &c.

quibus illi dolores contigerunt, quinque perceperunt hanc morbi mutationem sexto die. Præterea non videtur illa metastasis morbum tollere, sed potius salutaris crisis esse nuncia.

Hippocrates videtur hæc symptomata, pleuriticis quandoque contingentia, observasse quidem, sed non monet, inde præsagium ferè certum pro salute ægri desumi. Ita enim habet: (a) *Quòd si dolor quidem ad claviculam suū det signum, aut ad brachium, aut circa mammam, aut supra septum transversum, sit gravitas, internam cubiti venam secare juvat, neque copiosum sanguinem detrahare cunctandum est, usque dum multò rubicundior, aut pro puro & rubicundo lividus fluat, nam utrumque contingit.* Similiter & venæ-sectionem commendat in hoc casu alio loco (b) ejusdem libri. Interim felicem curam vidi, uti & *Trillerus* suis *Observatis* confirmat, licèt nulla venæ-sectio institueretur, postquam hi dolores aderant in humeris, scapulis, & dorso. Tamen & alter textus *Hippocratis* in eodem libro habetur, qui videtur docere, quòd aliquid boni à dolore circa claviculam in pleuritide expectaverit. Dicit enim: (c) *At venæ-sectio non peræquè dolorem solvit, nisi dolor ad claviculam pertingat.*

Fortè in quibusdam epidemicis constitutionibus & aliæ metastases salutare fiunt in pleuritide. Ita *Baglivus* in variis Italiae xenodochiis observasse se testatur quòd (d) *pleuritici, quibus in interiora auris dolor, & exinde abscessus & pus superveniebant, omnes sanabantur.* Præsertim & Romæ, dum post rigidissimam brumam sævissimæ pleuritides grassarentur.

VI°. Quanti fecerint sputorum evacuationem in pectoris morbis veteres Medici, patuit ex illis quæ ad §. 830. n°. 2, dicta fuerunt, ubi agebatur de peripneumonia per hanc evacuationem toties feliciter curatâ. Verùm & constat ex locis Veterum allegatis ibidem, quòd & similem sputorum effectum in pleuritide observaverint. Ita & *Aræteus* laudavit sputa in hoc morbo, (e) *Hæc si tertio die incipiunt, & facillè extussiunt lævia, æqualia, humida, rotunda.* Vidimus antea ad §. 876, quòd siccas pleuritides habuerint omnium difficillimas Antiqui, & quòd veræ pleuritidi propriam hanc excretionem crediderit *Galenus*, dum monet, (vide §. 878.) spuriam pleuritidem (f) per sputa non expurgari. Licèt autem *Sydenhamus* (g) expectorationi materiæ morbosæ in pleuritide non confidere videatur, sed per venæ-sectionem potius curam aggredi voluerit, tamen, dum pleuritidis symptomata enarrat, fatetur quòd (h) *febris cum funesto comitatu omni, tussi scilicet, sputo sanguinis, dolore, &c, pro ratione liberioris materiæ morbificæ expectorationis, sensim minuitur.* Locum tamen affectum in hoc morbo pleuram vel musculos intercostales statuit, de qua sede pleuritidis actum fuit ad §. 875.

Captu tamen difficile fuit visum multis, quomodo per sputa ex pul-

(a) Lib. de Morb. Acut. vict. Comment. II. text. x. Charter. Tom. XI. pag. 41.

(b) Comment. IV. text. LXV. pag. 159.

(c) Ibid. Comment. I. text. VIII. pag. 41.

(d) Prax. Med. Lib. I. Cap. IX. §. I. pag.

(e) De caus. & sign. Morbor. Acutor. Lib. I. Cap. x. pag. 9.

(f) De Loc. affect. Lib. V. Cap. III. Charter. Tom. VII. pag. 488.

(g) Sect. VI. Cap. III. pag. 337. 338.

(h) Ibid. pag. 331.

mone prodeuntia exire posset morbi materia; quæ lateribus impacta hæserat, nisi pulmo simul affectus esset. Licet autem sufficiat Medico fideli Observatione cognovisse, talem evacuationem factam esse, quàmvis modum & vias non dilucidè intelligat; interim tamen & multa sunt Observata quæ docent, pulmonem contiguos sibi humores imbibere, illósque dein tussi rejici. Ita *Galenus* observavit, (a) *Mulsam quæ injecta in pectus fuerat, ex pulmone exspui*; & ut confirmaret hanc rem, alibi notat ubi ossa fracta sunt, (b) *Inviolatâ cute, quæ fracturam tegit, effundi cruorem, sic ut fascias impleat, quàmvis cutis membrorum densior multò sit, quàm membrana quæ costas amplectitur*. Sed & *Diemerbroeckius* (c) testatur, quòd in empyemate laborantibus, post institutam thoracis paracentesin, infuderit injectiones abstergentes amaras, quarum saporem perceperunt, & bonam quoque partem per sputa rejecerunt. Præterea *Helvetius* (d) notavit, pleuræ propaginem investiire superficiem externam & internam pulmonis. An ergo continuitate quasi membranæ pleuræ, mobilis jam reddita materia morbi in pulmonis bronchia venire potest? An continguus lateribus pulmo, concretus sæpe & inventus post pleuritidem, illam in se recipit? Satis benè dixit *Cælius Aurelianus*, (e) *Et tussita itidem sputa per pulmonem feruntur, siquidem in ipsum veniant ex vicinis, accepta per vias mente sensas, quas λογθοειρητες appellant*.

Interim tamen & laudabilis celeberrimi *Lancisii* industria videtur non infeliciter vias invenisse, per quas posset directè ex omnibus locis, quæ pleuritis occupat, materia morbi venire iu pulmones, & per sputa excerni. In dissertatione enim epistolari *de Vena sine pari* (f) notat, orificium venæ azygæ in cavam dehiscens semi-circulo musculari instar hemi-sphincteris cum peculiari nervo munitum esse: præterea illa insertio venæ azygæ in cavam fit ante asperam arteriam, sub sterno, priusquam illa in duos majores bronchiorum ramos dividitur, atque ibi loci truncus venæ azygæ, & portio venæ cavæ cum aspera arteria nectitur, non tantùm per simplicem adhæSIONEM, sed per validas etiam fibras & minuta vasa, quæ ad internam trachææ faciem usque penetrant, uti pulchro Experimento detexit *Lancisius*. Venam enim cavam superiorem supra & infra locum, ubi vena azyga ipsam ingreditur, vinculo constrinxit, sanguine prius educto; dein per foramen apertum in azygæ trunco tepidam aquam injecit croco tinctam; statimque vidit subcroceum liquorem per os narésque exire, dum caput supini cadaveris extra tabulam propenderet. Quinimo discissâ secundùm longitudinem, sub cartilagine thyroidea, asperâ arteriâ, vidit post

(a) Method. Medend. Lib. V. Cap. VIII. Charter. Tom. X. pag. 115.

(b) Hippocrat. Lib. de Articul. Comment. III. text. LVIII. Charter. Tom. XII. pag. 394.

(c) Anatom. Lib. III. Cap. XIII. pag. 307.

(d) Académ. des Sciences année 1718.

Mémoires, pag. 25. 26.

(e) Acutor. Morbor. Lib. II. Cap. XVI. n°. xcVIII. pag. 116.

(f) Habetur in editione Romana secunda de motu cordis & aneurysmatibus, pag. 373. & in adversar. Anatom. V. Morgagnæ pag. 72.

novam injectionem ex superiori interna ipsius tracheæ superficie, quæ cavæ venæ trunco & azygæ insertioni in illam subjacet, flavum ichorem excitationis bullis per minima orificia stillantem. Alio deinde Experimento probavit, tales meatus longè numerosiores, & magis patulos, aperiri in tracheam ex vena azyga, quàm ex cavæ venæ vicina parte pariter asperæ arteriæ ibi adhærenti.

Si jam considerentur illa, quæ in morbis observantur, non levis oritur suspicio quandoque per hanc viam in tracheam evacuari pleuritidis causam materialem, jam coctam & mobilem redditam. Notavit *Lancisius*, sæpe se observasse, quòd ægri pleuritide laborantes ante quartum diem cruentam, mox etiam albam & coctam, materiam spuerent, quam non hauriebant à profundo pectoris, sed monstrabant ægri illum locum, ubi sub sterno azyga vena in cavam aperitur.

Hæc tamen videtur esse difficultas in hac opinione, quòd sanguis venæ sine pari cavo contentus, faciliùs per ejus orificium elabi possit in cavam venam, quàm adigi per angustos tubulos, qui ex hac vena in tracheam patent. Si autem circa hoc orificium venæ sine pari major fiat resistentia exituro sanguini, tunc videtur hoc fieri posse. An ille apparatus, dimidium sphincterem referens, qui aperturæ venæ azygæ apponitur, illam claudere potest? An ob impeditam respirationem in pleuritide, dum pulmo difficiliùs sanguinem cordis dextri transmittit, vena cava sanguine plùs distenta, non tam libere recipit sanguinem venæ azygæ? Vidit *Lancisius* in cadaveribus illorum, qui ex sæva pleuritide, in peripneumoniam & septi inflammationem abeunte, perierunt, ramos venæ azygæ illius lateris, quo ægri primùm doluerant, varicosos fuisse. In cadavere viri, qui ex præcordiorum inflammatione decesserat, observavit polypum insignis magnitudinis, qui ex trunco venæ sine pari in cavam, & ad dextram usque cordis auriculam, propagabatur: unde verosimile videtur, impediri quandoque in morbis liberum exitum sanguinis ex vena azyga in cavam.

An musculus triangularis sterni, dum agit premens hunc locum, aliquid ad hanc rem conferre potest? Certè *Lancisius*, ab ineunte ætate pectoris doloribus subinde & catarrhis laborans, sensu percipiebat, cocti sputi partem majorem ab hoc eodem loco prodire, non verò ex imis pulmonibus; crediditque se sputum per vim musculi triangularis faciliùs foras propellere potuisse.

Sive jam materies morbi soluta, mobilisque reddita, contiguum pleuræ pulmonem, quandoque & his morbis accretum, ingrediatur, sive per venæ sine pari propagines in asperam arteriam transeat, sive ex vena sine pari in cavam veniat, hinc in cor dextrum, & dein in pulmonem pulsa, inveniat viam per vasa aerea pulmonis (quod fieri posse probatum fuit ad §. 830. n°. 2.); certum est per Observata Practica, pleuritidem per sputa sanari. Interim tamen non omnia sputa levant hunc morbum: hinc videndum, quænam requirantur conditiones, ut à sputis sanatio morbi sperari possit.

Debet sputum esse liberale, satis magnâ copiâ excretum & facile: sem-

per enim ferè per tussim de superficie interna tracheæ aliquid mucosi abraditur. Verùm hoc non minuit morbi causam. Illam autem minui novimus, si cum sputo prodeunte minuatur dolor & reliqua symptomata, adeoque manifestum levamen percipiant ægri. Unde *Hippocrates* generalem hanc regulam posuit (uti & antea ad §. 830. n°. 2, in peripneumoniæ Historia monui, (a) *omnia autem sputa mala sunt quæ dolorem non sedant, omnium autem, quum exscreantur, optima, quæ dolorem sedant.*

Sine coryza. Si enim hæc adsit, ingens copia sputorum sæpe prodit, quæ sputa nihil faciunt ad materialem causam pleuritidis, sed tantum mucum catarrhofum evacuant. Videtur & *Hippocrates* simile quid indicare voluisse, ubi de sputis bonis & malis, quæ in morbis apparent agit: subjungit enim sequentia: (b) *in omnibus autem morbis qui pulmonem exercent malum est gravedines atque sternutamenta præcessisse, & consequi.*

Mox puriforme, album statim, vel ante diem quartum. Pluribus egi de his sputis, & conatus fui rationem dare, quare puriformia dicantur, etsi alium colorem habuerint, quare in albedinem citò mutari debeant, in *Commentariis* §. 830. n°. 2. Vidi sæpius album illud coctum puriforme sputum sanasse pleuritidem: imò in muliere jam quinto mense gravidâ, dum secundo pleuritidis die sputum illud aderat copiosum, omnia symptomata levabantur illico, & quarto die morbi jam sana fuit. Primo morbi die venæ-sectio instituta erat, nec opus fuit illam repetere. Quod imprimis notandum, quia *Hippocrates* (c) absolutè lethalem in gravidis hunc morbum pronunciavit: & alibi, (d) *Mulierem utero gerentem, morbo quodam acuto corripit lethale dixit.* Quàmvis autem jurè acerbam hanc prognosin limitaverit *Celsus*, solummodo docens, (e) *Mulier quoque gravida acuto morbo facilè consumitur;* tamen certum est, pleuritidem graviditatis tempore natam, semper esse magis periculofam.

Interim tamen non sola illa sputa alba cocta profunt, sed & flava illa cum paucis sanguine admisto. Vidi & quandoque sputa tenacia, rubro sanguineo colore tincta, æquabiliter cum levamine, initio hujus morbi excreta. *Galenus* (f) explicans textum *Hippocratis*, satis certè difficilem, & ob brevitatem obscurum, quo vetat sanguinis missionem in illis, qui sanguinolenta exspuunt (*αιματώδεια*) si adsit pleuritis, dicit se vocatum fuisse ab ægro, qui credebatur se hæmoptoicum esse, cum sanguinolenta (f) *ob lateris affectum exspuebat* (*πτύσας αιματώδεις ἀπὸ πλευρῆς*); licèt autem habitus & vires hujus ægroti tales essent, ut venam secuisset illi, si hæmoptysi laborasset, illud non fecisse, quia pleuritis mitis erat; additque, hunc ægrum aliis remediis congruis, absque venæ-sectione, levatum fuisse: (g) *Mitissimi enim illi sunt*

(a) Prognostic. Comment. II. sentent. LI. Charter. Tom. VIII. pag. 645.

(b) Ibid. sentent. XLIX. pag. 643. Confer. Coac. Prænot. n°. CCCXCIX. Charter. Ibid. pag. 875.

(c) De Morb. Lib. I. Cap. II. Charter. Tom. VII. pag. 533.

(d) Aphorism. Sect. V. n°. xxx. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 213.

(e) De Medicin. Lib. II. Cap. VI. pag. 55.

(f) Epidem. Lib. VI. Comment. III. text. XLIV. Charter. Tom. IX. pag. 472.

(g) Ibid. pag. 473.

lateris morbi, in quibus cruenta sputa ejiciuntur. Ideo Hippocrates maximè salutare illas pleuritides affirmavit, in quibus flava cum paucò sanguine sputa prodirent, quæ dicuntur ideo, (a) biliosæ simul & sanguineæ pleuritides, (&) plerumque nono aut undecimo die judicantur, & maximè sanantur. Biliosa autem dicuntur hæc sputa à colore flavo, nam in (b) Prognostico, & in (c) Coacis Prænotionibus, idem illud sputum, quòd paulò antè *χολώδεις* biliosum vocaverat, *ξανθόν* flavum appellat. Duretus autem (d) in Commentariis ad hunc locum monet, se non sine mœrere aliquoties vidisse, sanguinis missione tunc institutâ à Medicis imprudentibus, suppressa hæc sputa fuisse lethali cum eventu. Idem & suis Observatis confirmat (e) Baglivus.

§. 889. **U**BI signa accuratè observata docent, statum pleuritidis (875) adesse modò descriptum (888), tunc Medico nihil mutandum; sed omnia continuanda incumbunt. Ergo neque venæ-sectio, neque evacuatio, vel mutatio alia instituenda. 1°. Victu molli, tenui; animi, corporisque quiete; aere temperato, calido, & humido; somno spontaneo, vel lenibus conciliato, medicamentis mollibus, tenuibus, levissimè aperientibus, utendum. 2°. Deinde evacuationi cuilibet singulari proficienti providendum: ergo in statu (888. n°. 1.) anus fovendus molli, laxante, aperiente fotu; aut, si minùs sic processerit, hirudinum applicatarum succu. Si (888. n°. 2.) observatur; statim fomenta similia renibus, perinæo, hypogastrio apponenda; lenia diuretica aperientia danda; aer paulò minùs calidus curandus; sudor, & aliæ evacuationes, vitandæ; blanda clysmata diuretica profunt. In casu verò (888. n°. 3.) similia fomenta emollientia toti obvolvenda abdomini; clysmata laxantia injicienda alvo; victus laxans instituendus: ubi denuo quartus status (888. n°. 4.) adest prævisus (838), & simul locus (839. 840. 841.) innotuit, tum utendum memoratis (859. 860. 861.) & aperturâ factâ, suppuratoriis locum aliquamdiu apertum tenentibus: deinde in casu (888. n°. 5.), præter communia, partes, in quas dolor migrat, fovendæ mollibus, calidisque, fricandæ leniter, stimulandæ emplastris parumper attrahentibus. Denique in ultimo dato (888. n°. 6.) tota res eadem ac in peripneumonia bona, adeoque omnia huc repetenda ex (850. 851.), & agenda.

(a) Coac. Prænot. n°. cccclxxxvii. Charter. Tom. VIII. pag. 873.

(b) Comment. II. Sentent. I. Charter. Ibid. pag. 644.

(c) N°. cccxc. pag. 874.

(d) Lib. II. cap. xvi. n°. ix. pag. 237.

(e) Prax. Med. Lib. I. cap. ix. pag. 36.

Ubi ergo pleuritide laborantem accedit Medicus, primò attendit, an morbus adeo benignus sit & levis, ut blanda resolutio expectari possit (§. 887.) Symptomata levia, ægri laxa temperies (in duris enim & exercitatis corporibus talem morbi exitum vix sperare licet) hoc docebunt. Si autem morbi major intensitas adsit, ita ut cura per simplicem resolutionem non sit expectanda, sed requiratur coctio & excretio materiæ morbosæ, tunc sollicitè indagandum, an Artis auxiliis validis hîc opus sit, v. gr; sanguinis missione largâ, clysmatibus, aliisque, quæ nimium febris impetum moderari valent (vide §. 610.).

Deinde attendendum, an quædam phænomena morbi doceant, naturam moliri talem coctæ materiæ evacuationem, vel depositionem ad alia loca minùs periculosa. Ubi de hac re constat, cùm Observationes Practicæ docuerint ab omni ævo, sic citò & tutò curari hunc morbum: facilè patet, nihil esse mutandum, sed statum præsentem conservandum esse, quod fit sequentibus.

I°. In omni morbo vitæ & viribus conservandis consulendum est; ad quem scopum cibi & potus serviunt. Verùm hæc ingesta non restituent illa, quæ per vitæ actiones perierant de corpore, nisi priùs subacta & mutata fuerint per vires corporis superstites. Cùm ergo per morbum, etiam leviozem, langueat corpus; & multæ functiones minùs promptè perficiantur quàm in sanitate, patet facilè, talia in victu subministranda esse, quæ sanis humoribus jam ferè similia subigi possunt quàm facillimè. De hac re pluribus egi in cura generali febrium, §. 599. 600. 601. 602. Pleuriticis sapiens *Hippocrates* (a) ptisanæ hordeacæ cremorem dabat, chylo jam ferè similem, ut humectaret corpus simul & aleret. Similia laudavit, uti & avenacea decocta *Trallianus* (b), & generatim talia exhibenda jussit, quæ humectent, nec tamen refrigerent aut calefaciant vehementer. Unde & simile moderamen aeris necessarium erit: quod quomodo, & per quæ obtineri possit, dictum fuit ad §. 605. n°. 2. 3. Cùm autem vigiliæ turbent etiam corpus firmum & sanum, somno potius indulgendum est; qui, si sponte non adsit, emulsis farinaceis ex amygdalis, seminibus frigidis, &c, conciliari poterit, additis levissimis anodynis, imprimis illis quæ ex papaveris erratici floribus parantur, quæ nunquam nocent. Validiora enim & narcotica hîc non requiruntur, cùm soleant sæpe multas corporis excretiones sistere. Huc etiam spectant corporis & animi quies, ut turbetur nihil, sed omnia pacata fileant in corpore, dum natura coquendæ & excernendæ materiæ morbosæ intenta est. Nec alia requiruntur remedia, quàm quæ diluendo omnes humores reddunt meabiles, & laxando vasa disponunt, ut facilè transmittant humores dilutos, qualia & laudata fuerunt ad §. 887.

II°. Quæ modò dicta sunt, conveniunt in omni excretionem vel metastasi materiæ morbosæ: verùm & alia adhiberi possunt, & debent, ubi constat de loco, versùs quem materia morbi deponetur.

(a) Lib. de Morb. Acut. viêt. Comment. I. text. xxvii. Charter. Tom. XI. pag. 23. Confer. Comment. IV, text. lxxvii, lxxviii,

pag. 160. 161.

(b) Lib. VI. Cap. 1.

SI ERGO IN STATU (888. n°. 1.). Videantur illa, quæ circa hanc evacuationem in cura delirii febrilis ad §. 702, dicta sunt.

SI (888. n°. 2.) OBSERVATUR. Dictum fuit de his ad §. 853, ubi de simili evacuatione critica materiæ morbosæ in peripneumonia agebatur. Cum autem per sudorem imprimis, uti & per alias evacuationes, avocetur quasi à renibus magna pars diluentis vehiculi, hinc & illæ vitandæ sunt. Hinc & laudatur aeris minor calor, quia sic & sudor cavetur, & etiam in sanis hominibus videmus, sub aere frigidiusculo minùs liquidi per cutis spira, plus verò per renes, transire.

IN CASU VERÒ (888. n°. 3.), &c. De his pariter actum fuit §. 852, quæ videri poterunt.

UBI DENUO QUARTUS STATUS (888. n°. 4.), &c. De omnibus illis in peripneumonia ad numeros in textu positos dictum fuit. Notandum autem est, tales abscessus citò aperiendos esse: non enim requiritur hîc maturatio crudi inflammatorii in bonum pus; verùm illud pus (vel puri analogæ materies) alibi jam factum ad hæc loca deponitur tantùm, & sic subitò, abscessus nascitur; licèt cutis nullo modo mutata appareat; ut aliâ occasione ad §. 593, notavi.

Locus autem talis, post aperturam abscessus, irritatur leviter suppuratoriis remediis, ut Chirurghi vocant, sicque prohibetur, ne statim iterum concresecat, ut nempe detur occasio repurgationi sanguinis à materia morbosa, quæ cum illo fluit per vasa, & per hanc viam à natura, morbum curante indicatam, tutò exit.

Laudabat enim *Hippocrates*, uti ad §. 842, dictum, si tales abscessus, fistulosi quasi reddit, (a) manarent diutiùs; quod sic per Artem imitari conamur.

DEINDE IN CASU (888. n°. 5.), &c. Ubi nempe dolor ex latere transit ad humerum, manum, &c.

Fidelis Observatio docuit, levari sic morbum; adeoque Ars conatur per diluentia, attenuantia, &c, solvere, & mobilem reddere morbi materiem; simulque leni frictione, fomentis mollibus, emplastris aromaticis, uti v. gr; de labdano, meliloto, vel similibus, fovere & leviter stimulare hæc loca, ut versùs illa faciliùs & citiùs derivetur illud, quod per salutarem metastasin huc deponendum erat. Videantur illa quæ ad §. 134, de derivantibus, attrahentibus, & propellentibus, dicta sunt.

DENIQUE IN ULTIMO DATO (888. n°. 6.), &c. Omnia hîc eadem sunt ut in peripneumonia, quæ per sputa curatur, adeoque ibi videri poterunt.

§. 890. **A**RTE autem, sine alio morbo, sanatur pleuritis hæc imprimis Methodo: si pleuritis (875) recens ante tertium diem finitum, magna ex symptomatibus validis (875. 883.), sicca (876), in robusto, exercitato, sicco corpore; sine

(a) Prognostic, Comment. II, sentent, LXVIII, Charter. Tom. VIII. pag. 657.
Tome III

spe vel præsentia (887. 888.) ; tum 1°. Cita , larga , accelerato fluxu celeris , ex magno vase , per magnum vulnus , missio sanguinis instituenda , corpore quiescente , supino , & respiratione , dum fluit , tussi , suspiriisque acceleratâ , loco affecto eodem tempore foto , & leniter perfrieto ; debet continuari in remissionem fati notabilem doloris , vel ad primâ signa deliqui animi ; debet repeti ex consideratione redeuntium denuo symptomatum , ad quæ tollenda prima instituta fuit ; crusta (384) absens finem definit. 2°. Statim adhibenda fomenta , balnea tepefactoria , linimenta , emplastra , quæ laxando , resolvendo , mitigando , avertendo , prodesse queant , (vid. 395. n°. 3. 398. n°. 6.). 3°. Tum ea medicamenta danda , quæ diluant , resolvant , laxent , mitigent , refrigerent , dolorem leniant , aut sopiant : quæ calida , humida , magnâ copiâ forpta , & ad locum affectum determinata , juvant , & pro mutatis phœnomenis varia assumenda sunt , semper curando , ut eligantur illa , quæ putredini adversissima. 4°. Victu tenui , molli , refrigerante , antiphlogistico est opus. 5°. Denique omne exsiccans , calefaciens , impetum augens , vitandum ; ut calor aeris , solis , foci , lecti , victûs , medelæ.

Vidimus in præcedentibus , quomodo ope Naturæ pleuritis in sanationem abeat , absque multo Artis molimine : totum enim , quod Medico in illis casibus agendum incumberat , erat ut in benigna resolutione statum præsentem conservaret , mutaret verò nihil. Ubi autem per coctionem & excretionem causæ sanabatur pleuritis , loca & vias , per quæ hæc excretio futura prævidebatur ex signis , laxare , emollire , fovere conveniebat , vires sustentare levi & blando alimento , diluere humores. Hæc sufficiebant ad hunc scopum.

Verùm si pleuritis valida sit , quod cognoscitur dolore acerrimo , respiratione admodum impeditâ , febre validâ , tunc resolutio illa blanda sperari nequit ; uti probatum fuit ad §. 386 , ubi de inflammationis cura per resolutionem agebatur. Si nulla spes sit , materiam morbi citò coquendam & excernendam esse , & præcipuè , si nulla vel pauca sputa absque levamine ullo prodeant , tunc sicca pleuritis dicitur , & concluditur facile , sponte suâ tam gravem morbum in sanitatem minimè abiturum esse , imprimis si in robusto & exercitato corpore fuerit talis morbus , uti monuerat Hippocrates dicens , (a) *Corpora exercitata ac densa citiùs à pleuriticis ac peripneumonicis morbis pereunt , quàm inexercitata.* Cujus Observationis ratio data fuit ad §. 386.

(a) Coac. Prænot. n^o. cccxviii. Charter, Tom. VIII, pag. 875.

Per Artem ergo tentandum est sedulò , ut absque alio morbo sanetur pleuritis. Patuit ex dictis ad §. 875 , in tali pleuritide adesse veram inflammationem ; adeoque omnes exitus inflammationis , in suppurationem , gangrænam , & scirrhum , hîc contingere poterunt. Exitus autem in suppurationem , licet in partium corporis externarum inflammatione non semper adeo metuendus sit , hîc tamen meritò suspectus habetur , dum abscessus , pleuritidem inflammatoriam sequens , frequentissimè in cavum pectoris pus collectum effundat , unde empyema toties lethale nascitur. Omne ergo Artis molimen adhibendum est , ut exitus hujus morbi in abscessum præcaveatur.

I°. Constitit autem , ubi de cura inflammationis per resolutionem agebatur (§. 396.) , præcipuum remedium esse ad hanc obtinendam , si copia humorum circulantium , & impetus eorundem in loca inflammata , minuerentur per sanguinis missionem. Præterea acutus dolor , inspirationem impediens , in pessima pleuritide sæpe suffocat ægrum , antequam inflammatio in suppurationem abire possit. Verùm aliâ occasione (ad §. 141.) , monui , *Galenum* (a) in febribus ardentissimis , inflammationibus maximis , & vehementissimis doloribus , largam sanguinis missionem commendasse , imò in talibus ad animi deliquium usque sanguinem detrahi jussit. Unde patet , urgentissimas esse rationes , quæ pro venæ-secctione in pleuritide militant.

Neque observavi unquam , nocuisse venæ-secctionem , licet postea , mitescente morbo , coctio & excretio morbosæ materiæ sequerentur per varias illas vias , §. 888 , enumeratas. Monitum quidem tunc fuit , à venæ-secctione abstinendum esse , dum illæ evacuationes præstò sunt , sed non aliter. Videantur Historiæ pleuriticorum , quæ in tractatu eruditissimi *Trilleri* antea jam laudato , habentur : patebit omnes illas excretiones successisse , ubi post repetitas etiam sanguinis missiones periculosus morbi impetus deferbuerat : quod & propriis Observatis in Praxi Medica confirmatum vidi. In valida enim pleuritide , licet felici curâ materies morbi solvatur , & mobilis reddatur , vix unquam obtinet , ut hæc materia soluta sanis iterum assimiletur humoribus , cùmque illis absque ullo impedimento per vasa corporis moveri possit , sed semper ferè vasa sic stimulat , ut excitatâ sensibili quâdam evacuatione expellatur de corpore. Hoc ideo inprimis monendum erat , ne quis metueret in pleuritidis initio sanguinem mittere ideo , quia crederet , salubria illa Naturæ molimina impeditum iri.

Quàmvis autem in tenella ætate , senio , mulieribus gravidis venæ-secctionem adhibere metuerint veteres Medici , hodie tamen constat certis Observatis , etiam in his venæ-secctionem tutò institui posse ; tali tamen quantitate , quam ætas & vires indicant ; uti alio loco (ad §. 610.) , jam notavi.

Nec abstinui à venæ-secctione , si respiratio multum impedita erat , licet menstrua fluerent , & bono quidem cum successu. Pariter & in puerperis pleuritide correptis , licet lochia fluerent , sanguinis missio profuit insigniter , quod & suis Observationibus confirmat (b) *Lamottius* qui , lochiis

(a) Lib. de Curandi ration. per venæ-secction. Cap. XII. Charter. Tom. X. p. 441.

(b) Traité des Accouchemens , Liv. II. Chap. XXI. pag. 224.

bene prodeuntibus, repetitas etiam in brachio venæ-sectiones instituit.

Quàmvis extra dubium sit, si hic morbus per Artem sanari debeat absque alio malo sequenti, conducere, ut quàm citissimè venæ-sectio instituat; tamen & adultiori jam morbo, si in initio neglecta fuerit, conducit sanguinis missio. *Celsus* quidem notaverat de pleuritide agens, (a) *Remedium verò est magni & recentis doloris sanguis missus. At, sive levior, sive vetustior casus est, vel supervacuum, vel serum id auxilium est.* Et alibi de sanguinis detractioe per venas agens, habet sequentia: (b) *Sed ut aliquando etiam primo dei sanguinem mittere necesse est, sic nunquam utile post diem quartum est, cum jam spatio ipso materia vel exhausta est, vel corpus corripit; ut detractio imbecillum id facere possit, non possit integrum: & verum quidem est, si valida inflammatio per quatuor dies duraverit, jurè metuendum esse, ne in suppurationem tendat: interim tamen constat, cum fructu longè seriùs adhuc in pleuritide sanguinem de venis missum fuisse.* Notabile Exemplum legitur apud *Hippocratem* (c) de *Anaxione*, qui pleuritide sicca decumbebat, frustra calidis fomentis tentatâ: infomnis erat, sextâ die morbi delirabat, septima dies molesta erat; febris enim augebatur, nec dolores remittebant. Octavo die multum sanguinis educebatur sectâ in cubito venâ, unde levamen doloris sensit, & post repetitas criticas evacuationes die trigesimo quarto prorsus judicatus est. Notat autem *Galenus* in Commentariis ad hunc locum, *Hippocratem* hoc disertè monuisse ideo, quia (d) *tum etiam Medici quasi lege certâ, ultra quartum diem venam non secabant.* Felici successu in curanda periculosissima pleuritide, pessimisque symptomatibus stipatâ, *Hippocratis* vestigia legit *Trillerus* (e), & octavo die morbi, libram circiter sanguinis, apertâ brachii venâ, detraxit, cum levamine insigni: imò ineunte die nono, dum suffocationis metus ingruebat; denuo ex pede sex septémve uncias sanguinis emisit; sicque hunc ægrum ex ipsis orci faucibus eripuit.

Hippocrates quidem, ut ex modò memoratâ *Anaxionis* pleuriticæ Historiâ patuit, videtur per calida & mollia fomenta tentasse priùs, an dolor posset minui, antequam ad sanguinis missionem procederet: imò alibi disertè hoc asserit, (f) *lateris autem dolorem, sive is per exordia sive postea obortus sit, tentare, calidis quidem fomentis primùm dissolvere, non dissentaneum est.* *Alexander Trallianus* (g) eadem commendat, monens tamen, illico vacuandum esse, si fomentis dolor non cedat, sed potiùs augeatur. In leviori pleuritide incipiente, absque febre valida, nec respiratione admodum impeditâ, hoc tentari quidem posset, quia tunc multa spes blandæ resolutionis (§. 887.), vel saltem felicitis & subitæ coctionis & excretionis adest. Verùm ubi va-

(a) De Medicin. Lib. IV. Cap. vi. pag. 209.

(b) Ibid. Lib. II. Cap. x. pag. 80.

(c) Epidem. Lib. III. Comment. III. text. lxxix. Ægrot. VIII. Charter. Tom. IX. pag. 302.

(d) Ibidem.

(e) Commentat. de Pleuritid. Cap. V. Ægrot. VII. pag. 99.

(f) Lib. de Morbor. Acutor. viç. Comment. II. text. i. Charter. Tom. XI. pag. 36.

(g) Lib. VI. Cap. i. pag. 268.

lida & sicca pleuritis adest, memores oportet esse optimi moniti, quod *Aretæus* habet in ipso initio capituli, ubi de curatione hujus morbi agit, (a) *Nulla moræ atque dilationis in pleuriticis, quin protinus valenti remedio succurramus, datur occasio* Ideoque voluit, eodem die venam incidendam esse, nisi morbus ab ingurgitatione ciborum & potuum provenisset, tunc enim diei unius abstinentiam præmitti maluit.

Sanguis ergo mittatur quantocyùs, & quidem satis magnâ copiâ, habitâ tamen ratione ætatis & virium in diversis ægris: pulcherrimè juvat, si ex vena majori, per vulnus amplum, celeri fluxu exeat: hinc in cubito præstat venam aperiri, quàm in manu. Non enim hæc sanguinis missio instituitur tantùm ideo, ut copia minuatur, sed etiam, ut, subitâ tali depletione factâ; arteriæ obstructæ, minùs jam urgente sanguine arterioso, contractæ retro-pellant massulas obstruentes in majores ramos (vide de hac re §. 141, n°. 1.), sicque tollatur inflammatio. In eundem scopum locus dolens illo tempore, dum sanguis de vena secta fluit, fovetur & leviter perfricatur. Ubi autem largâ tali & subitâ venæ-sectione opus est, præstat ægrum supinum in lecto jacere, sic enim absque animi deliquio faciliùs hanc sanguinis jacturam feret, quàm si federet erectus.

Quandóque contingit in pleuritide adeo sævum dolorem esse, ut pectus vix ullo modo dilatare possint; hinc pulmones parùm sanguinis transmittunt, atque ideo venæ quidem plenæ sunt, sed aorta paucum sanguinem recipiens non urget magnâ vi sanguinem venosum, unde ex vena aperta sæpe parùm sanguinis effluit. Simul ac verò suspirando pulmonem magis dilatant ægri, vel tussiendo illum concutiunt, sanguis cum impetu exit. Observavit hoc *Tulpius* (b) in muliere pleuritica, & monet Medicos, ut in simili casu tussim excitent. Ægri enim tales quandoque adeo sævum dolorem patiuntur, ut à minima dilatatione pectoris ferè convellantur. Unde illis persuadere non potest sæpe Medicus, ut inspirent fortiùs. Optimum tunc est vini, vel aceti calidi, cochlear unum alterúmve dare titulo cardiaci remedii, vel eadem naribus supponere; sic enim invitis etiam excitatur tussis, & subitò sæpe dolor pleuriticus cessat, vel saltem insigniter minuitur.

Sanguinis educendi copia varia est, pro diversa ætate & viribus ægri, ut facilè patet. *Sydenhamus* in adultis (c) *ad uncias decem aut circiter mittendum* curavit: quandoque & majori copiâ tutò educitur, in prima præcipuè venæ-sectione. Præstat ut Medicus adsit, & pro re nata copiam determinet præsens. Plerumque solet continuari, donec liberiùs inspirare possint, dolore multùm imminuto. Si in pessima pleuritide non remittat dolor (quod rarò fit, nisi seriùs sanguinis missio instituta fuerit) pergimus evacuando eò usque ac prudentia permittit; ad prima nempe signa animi deliquii, quæ sunt pallor in oculis, labiis, vultu, pulsus languidus, sudoris guttulæ in fronte; tuncque illico claudenda vena est. Sollicitè mo-

(a) De curation. Morbor. Acutor. Lib. I. Cap. x. pag. 89.

(b) Observat. Medicar. Lib. II. Cap. III.

(c) Sect. VI. Cap. II. ubi de curatione pag. 335.

nuit *Aretæus*, vitandum esse hîc animi deliquium; (a) *nam si refrigeratur corpus, animo destituitur, pulmoniam invadere periculum est.* Dum enim in lipothymia cor quiescit, sanguis, in sinu venoso, auriculâ & cavo dextro cordis, stagnat per aliquot sæpe minuta, & ob inflammatoriam in hoc morbo sanguinis spissitudinem in concretionem admodum pronus est, unde jam concrefcere incipiens, dum excitabitur ab animi deliquio æger, moveri debebit per pulmonem; ibique hæere poterit immeabilis in pulmonalis arteriæ angustiiis, sicque peripneumoniam, ipsâ pleuritide periculosiorem morbum, producere.

Verùm ut plurimum contingit, dolorem pleuriticum, primâ venæ-secctione imminutum, recrudescere denuo æquè acerbum: tunc repeti debet venæ-secctio, & quidem toties, quoties urgens dolor & respiratio impedita subitum & efficax levamen poscunt. Sic observavit *Sydenhamus*, raro (b) *pleuresin confirmatam in adultis tam minori quàm 40 circiter unciarum sanguinis impensâ sanari; licet in pueris semel tantum aut bis secuisse venam ut plurimum suffecerit.* Imò quandoque adeo pertinax morbus est, ut longè majorem jacturam sanguinis requirat, repetitis frequenter sanguinis missionibus. Observationes plurimæ optimorum Medicorum hoc testantur. In puerpera, octavo à partu die acerbissimo lateris dolore correptâ, necesse habuit *Tulpius*, (c) *ter pedis, & quinquies brachii, exsolvere venas*, antequam vinci potuerit rebellis morbus. Evalit tamen ægra è tanto discrimine, licet præter tot sanguinis evacuationes adhuc ingens alvi profluvium sustinuerit. Similis casus ferè habetur apud (d) *Lamottium*.

Unicam pleuritidis curam in venæ-secctione repetita, si pergant vel renoventur symptomata vehementia, *Sydenhamus* (e) posuit; testaturque, se nunquam aliquid damni à sanguinis detractioe, quæ tam larga imperitis videri potest, observasse. Hoc fecit, ut quidam pergerent venam secando, si vel minimæ pristini doloris reliquiæ forent, donec ægros exhaurirent omnino; unde vel mors sequebatur, vel morbi chronici languidissimi, & imprimis hydrodrops. Sed non ritè mentem *Sydenhami* perceperant: disertè enim monet, tunc repetendam esse sanguinis missionem, (f) *ubi scilicet dolor atque alia symptomata admodum sæviunt.* Licet enim aliquis dolor & levis febris maneant, si non inde impediatur respiratio insigniter, neque à nimio febris impetu aliquid metuendum videatur (de his vide §. 609.), præstat non ampliùs evacuatione tali vires imminuere, quæ requiruntur ad subigendum illud, quod de morbo adhuc superest.

In morbis inflammatoriis plerisque, & imprimis in pleuritide, dum sanguis de vena eductus secessit in serum & partem rubram, observatur in parte superiori insulæ, alba, subcærulescens, pellis quandoque aliquot lineas crassa tenacissima, & vix per novaculæ aciem dividenda (de hac vide §. 384.);

(a) Dé curation. Morbor. Acutor. Lib. I. Cap. x. pag. 99.

(b) Sect. VI. Cap. II. pag. 336. 337.

(c) Observat. Medic. Lib. II. Cap. II.

(d) Traité des Accouchemens, Liv. II. Chap. XXI. pag. 224.

(e) Sect. VI. Cap. II. pag. 338.

(f) Ibid. pag. 336.

quamdiu autem illa pellis in sanguine educto insulæ accreta conspicitur, tamdiu statuerunt Medici in hoc morbo sanguinem utiliter missum esse. Sydenhamus verò, uti ad §. 384, dictum fuit, monet, hujus pellis generationem sæpe impediri in sanguine pleuriticorum, (a) *si sanguis è secta vena non recto flumine versus horisontem profiliat, sed per cutim repens perpendiculariter dimanet*; adeoque fallere posset hoc signum. Celeberrimus Trillerus tamen testatur, se crustam illam pleuriticam albicantem invenisse, licet sanguis (b) *ad perpendiculum stillatim & lentè extortus profueret*. Memini me & idem observasse tam in pleuriticis, quàm in sanis hominibus, quibus prophylaxis causâ, vena secabatur. Certiora signa habentur de venæ-sectionis auxilio adhibendo ulterius, vel non, ex acerbitate vel remissione doloris, & reliquorum symptomatum, ægrotantisque viribus. Imò, licet magna debilitas adsit, si tamen omnia symptomata atrociter recruduerint, nullum aliud auxilium superest, quàm de novo sanguinem mittere. Memorabilis casus apud Trillerum habetur, qui docet, quantum possit in desperato etiam casu felix cordati Medici audacia. In juvene enim & valido venatore, acutissimâ pleuritide correpto, post binas satis largas venæ-sectiones, dum morbus in melius jam mutari videbatur, quinto die omnia morbi symptomata quàm vehementissimè recruduerunt, & frustra injecto clysmate, applicatisque vesicatoriis, jamjam moriturus videbatur. In utroque pede, jam frigido, calidâ aquâ foto, lanceolâ infligebatur vulnus amplum, sed ex faucibus venis ne gutta quidem sanguinis prodibat, fervida aqua affundebatur pedibus, ita ut (c) *bullula excitarentur in ægroti pedibus, & epidermis abscederet*, tuncque satis largâ copiam sanguis exivit, tali cum effectu, ut revisceret semi-mortuus non tantum; sed & felicissimè postea sanaretur.

Helmontius quidem ad ravim usque clamavit, (d) *cruentum Moloch Cathedris præsidere Medicis*, damnavitque absolutè (e) omnem venæ-sectionem in hoc morbo. Acidum hostile, pleuræ & intercostalibus locis infixum, (f) quod spinam pleuriticam vocabat, educendum vel corrigendum voluit, parcendum vitali sanguini. Tenta miracula perficere se posse credidit (g) cervini vel taurini priapi pulvere, succho cichorei sylvestris, floribus papaveris sylvestris, pluribusque aliis: verum inprimis (h) hircino sanguine, si nempe pedibus posterioribus ad cornua alligatis abscinderentur testes vivo animali, & manans ad mortem usque cruor colligeretur, qui siccatus dein, & molesto labore in pulverem tritus, dabat nobile illud anti-pleuriticum remedium. Bonâ interim fide egit, nam in proprio corpore tentavit quod aliis suadebat, remedium. Describit enim in eodem capitulo proprium morbum, & patet satis ex propriis dictis, non fuisse solutam pleuritidem his remediis, sed in periculofam suppurationem abivisse potius. Imò ex præfatione quam filius Fran-

(a) Sect. VI. Cap. III. pag. 334.

(b) Commentat. de Pleuritid. Cap. II. n°. xxvii. pag. 27. Confer. n°. xxviii. pag. 27. 28.

(c) Ibid. Cap. V. Ægrot. I. pag. 68.

(d) Ortus Medicin. Tractat. Pleura fu-

rens, n°. xxxiv. pag. 322.

(e) Ibid. n°. xvi. pag. 319.

(f) Ibid. n°. xiii.

(g) Ibid. n°. xxxii. pag. 322.

(h) Ibidem.

ciscus Mercurius Helmontius operibus paternis præfixit, constat, illum bis pleuritide laborasse, & ultimo vitæ tempore adeo anhelo pectore fuisse, ut vel epistolium breve scribentem, vel loquentem diutius, respiratio destitueret. Multos tamen habuit sequaces, non sine damno; & adhuc hodie similia remedia ut specifica anti-pleuritica jactantur, quæ facilè quidem permitti possunt, cum non turbent corpus, modò unà cum his efficaciora longè auxilia adhibeantur.

Nec obstat huic curandi Methodo, quòd quandoque rari tales casus contigerint, in quibus venæ-sectio non videbatur profuisse, licèt symptomata pleuritidis adessent. Ita in *Actis Edinburgensibus* (a) memoratur, quòd mense Februario anni 1736, grassarentur in Scotia metropoli pleuritides satis difficiles, in quibus sanguinis eductio nocere potiùs observabatur, quàm prodesse. Verùm si symptomata ibi recensita considerentur, morbus ille à pleuritide verà diversus fuit. Biliosus enim ab initio vomitus aderat, & post biduum tantùm succedebat dolor punctorius circa ultimas costas, cum difficultate respirationis & tussiculâ; pulsus nec frequens nec plenus erat, sanguisque emissus fuscus, flavus, vel & viridis, observabatur, vix conglutus.

Nec latuerunt similes morbi *Sydenhamum*, qui adeo peritus erat in detegendo diversorum morborum epidemicorum genio. Antea jam dixi ad §. 880, ubi de pleuritide symptomatica agebatur, quòd egregius ille Vir monuerit, febres epidemicas quandoque (b) à *repentina aliqua manifestarum aeris qualitatum alteratione materiam morbificam in pleuram aut pulmones libenter deponere*, licèt tamen maneat idem genius febris illius epidemicæ; ideo disertè monet sequentia: (c) *At verò si febris (epidemica nempe) repetitam venæ-sectionem respuat, neque juvabit ista, imò & nocebit in pleuritide; quæ cum febre stabit cadétve.* Imò & apud *Hippocratem* memorabilis textus habetur, qui modo dicta confirmat; dicit enim (d) *Dolores juxta latus in febribus, tenuiter consistentes, citra notas, venæ-sectio lædit, sive cibum aversetur æger, sive hypochondrium elevatum habuerit.* Legit quidem aliter *Duretus* (e) hunc textum; loco enim ἐν πυρετοῖσιν in febribus, voluit ponendum esse (e) ἀπυρετοῖσιν febris expertibus: verùm egregius ille Vir ex conjectura hoc statuit, nec probat ex codicibus manuscriptis ita legendum esse hunc textum. Pulchre certè respondet ille locus Observatis recentiorum Medicorum de pleuritidibus symptomaticis. Nam nec dolor in illis adeo vehemens esse solet: hinc dixit *Hippocrates* ἰχνῶς ἐσυχότα, gracilis enim, tenuis, parvus, voce ἰχνῶς significatur. Præterea & addidit, quòd sint ἄσημα, id est, reliquis veræ pleuritidis signis non stipata. Et in illa pleuritide symptomatica in Scotia observata aderat & ægritudo stomachi, & levamen insigne à leni vomitorio. Frequenter certè invenimus, difficiles in Praxi Medica casus in *Coacis Prænotionibus* notatos esse non tantùm, sed & saluberrima circa curationem morborum & ibi monita deprehendimus.

(a) Med. Essays, Tom. V. part. I. pag. 32. 33.

(b) Sect. V. Cap. v. pag. 310.

(c) Ibid. pag. 311.

(d) Coac. Prænot. n°. ccccxcv. Charter. Tom. VIII. pag. 880.

(e) Interpretat. in Coac. Lib. II. Cap. xxvi. Corollar. pag. 387.

Disputatum fuit quàm acerrimè inter Medicos olim, an in pleuritide vena secari debeat in brachio affecti lateris, an verò in opposito. Utraque opinio multis auctoritatibus stabiliebatur. *Hippocrates*, *Galenus*, *Celsus* militant potius pro brachio lateris affecti; *Aretæus*, *Aetius*, *Cælius Aurelianus* in opposito latere venæ-sectionem instituendam suaferunt. Ab octavo sæculo usque ad decimum sextum, adeoque per octingentos annos, & ultrà, ferè omnes Medici venam secabant in pleuritide in brachio opposito dolenti lateri. Postquam verò ineunte sæculo decimo sexto *Galenus* & *Hippocratis* opera, relicta, vel saltem minori in pretio habitis Arabibus Scriptoribus, inceperunt evolvi à Medicis, & per Artem Typographicam jam inventam facilius comparari poterant ab omnibus pretiosi illi Artis Medicæ thesauri, mutata fuit rerum facies, & ab eruditissimis viris Arabum opiniones conferebantur cum *Hippocratis* & *Galenus* placitis, & repudiabantur, si cum illis non convenirent. *Petrus Brissotus*, in Parisiensi Schola anno 1514, Medicinæ Doctor creatus, explosis Arabum libris, incepit *Galenus* quædam volumina (a) publicè explicare. Cùmque ibi invenisset laudari venæ-sectionem in brachio lateris affecti, ausus fuit primus se torrenti opponere, & à recepto dudum more recedere. Felix successus in pleuritide epidemica, initio sæculi decimi sexti in Gallia grassante, fecit, ut plures illum sequerentur insignes Medici. Paulò post in Lusitaniam profectus fuit, & ibi ausus res novas moliri; sed magno nisu se opposuit Archiater Lusitanæ Regis, & hâc controversiâ delatâ ad Academiam Salmanticam, statutum fuit, (b) *ne ulli Medicorum liceret in pleuritide secare venam è directo lateris affecti*; quod decretum postea mitigatum tamen fuit. Imò ferè importunis sollicitationibus motus fuisset *Carolus Quintus Romanus Imperator, & Hispaniarum Rex*, ut publicâ auctoritate procripsisset *Brissoti* hanc sententiam. Meretur de his omnibus legi *Renati Moræi* egregius Tractatus, ubi Chronologico ordine recensentur præcipuorum Auctorum de hac re opiniones, & simul habetur *Brissoti* vita.

Postea videtur impunè licuisse omnibus, ut vel Arabum, vel *Hippocratis* & *Galenus* Methodum sequerentur: imò post circulationem detectam plurimi fuerunt in illa opinione, non esse magni momenti rem, ex quo brachio sanguis mitteretur, modò ex largo vulnere, & satis magnâ copiâ, in principio morbi educeretur. Interim tamen & hoc sæculo de eadem hac re disputatum fuit inter celeberrimos Medicos Parisinos, *Silvæ*, & *Chevalierum*. Cùm autem in similibus controversiis multum pondus habeat sollicita Observatio illorum, quæ profunt vel nocent in morborum curationibus, videtur illa sententia, quæ venæ-sectionem in brachio lateris affecti suadet, tutissima esse. *Brissoti* felicitas in curanda pleuritide epidemica (c), dum in latere opposito factâ venæ-sectione in eodem morbo plurimi vel moriebantur, vel longissimo tempore languebant, confirmabat ejus sententiam. *Sydenhamus* (d)

(a) *Renat. Moræi*. Lib. de Mission. Sanguin. in Pleuritid. ubi de vita *Brissoti*, pag.

(b) *Ibid.* pag. 102.

(c) *Ibid.* pag. 97.

(d) *Sec.* VI, Cap. III. pag. 335.

Sanguinem è brachio lateris affecti educebat, simulac vocabatur ad pleuriticum curandum; dum verò sectionem iteravit postea, non monet ex quo loco sanguinem emiserit. *Hildanus* (a) fatetur, quòd nunquam, vel saltem rarissimè, optatum successum viderit ex sectione venæ in oppositâ parte factâ. Recentissimè & suis *Observationibus* eandem sententiam stabilivit *Trillerus* præcipuè, (b) quoad primam sanguinis missionem: alteram autem (c) in pede ejusdem lateris adhiberi maluit; & deinde, si opus foret, etiam tertiam quartamve venæ-sectionem, quandòque & in pede (d) oppositi lateris, instituit. Monuit autem meritò, primam sanguinis evacuationem (e) largissimam esse debere. Pulcherrimè autem confirmantur hæc omnia notabili Exemplo, dum (f) in binis juvenibus, idem vitæ genus ducentibus, eodem temporis puncto, & ob easdem causas pleuritide correptis, experimenti gratiâ diversis in locis vena aperiebatur. Ille, cui vena in brachio lateris affecti aperta fuit, licèt pessimè deliraret, brevè ad se rediit, nec iteratâ venæ-sectione opus habuit. Alter, cui & major copia sanguinis ex pede ejusdem lateriseducta fuerat, nullum inde levamen sensit, & sequenti die alterâ venæ-sectione in brachio lateris affecti opus habuit; unde illico mitigabantur omnia symptomata, & postea felici crisi liberatus fuit à periculoso morbo, sed biduo ferius quàm prior.

Paulò antè monitum fuit, quandoque morbos epidemicos grassari qui pleuritidis quidem symptomata quædam habebant, neque tamen veræ & genuinæ pleuritides erant, sed symptomaticæ tantùm, & venæ-sectione non levabantur, vel saltem illam iteratam vix ferebant absque damno; neque tamen ideo reprobari posse sanguinis evacuationem in hoc morbo. Idem certè dici posset de pleuritide illa maligna & contagiosa, cujus *Gesnerus* (g) meminit in Epistola ad *Cratonem à Crastheim* scriptâ: monet enim in hoc morbo nulli successisse venæ-sectionem in brachio, sed ad malleolos feliciter sanguinem educatum fuisse. Præterea notandum est, quòd in eadem epistola fateatur, quod de curandi ratione in hoc morbo nondum sibi constiterit; & in alia Epistola (h) ad eundem tribus mensibus post scriptâ, fatetur, se pauca in hujus morbi curatione observasse, cum ad paucos hoc morbo decumbentes vocatus sit, & intra vernum tempus desierit hoc malum.

II°. Methodus omnium antiquissima pleuritidem curandi videtur consistisse in applicatione remediorum externâ ad locum dolentem. Antequam enim Medicina in Artis formam redacta fuit, singuli homines sibi ipsis levamen dolorum quærebant tentando varia, vel ab aliis in simili malo cum successu adhibita, applicabant (i). Nihil autem videtur citius tentari debuisse, quàm externa talia remedia: & hinc antiquissima monumenta horum inveniuntur.

(a) *Observat. Chirurg. Cent. V. Obser.* 30. pag. 410.

(b) *Commentat. de Pleuritid. Cap. II.* n°. xxxiii. pag. 30. 31.

(c) *Ibid.* n°. xxxvi. pag. 32.

(d) *Ibid.* n°. xxxvii.

(e) *Ibid.* n°. xli. pag. 35.

(f) *Ibid.* Cap. v. *Ægrot. III. IV.* pag. 79, & sequ.

(g) *Epist.* pag. 19. 20.

(h) *Ibidem* pag. 21.

(i) *Boerhaav. Institut. Medic. Prolegom.* §. 5. 9, &c.

Ita in tabella marmorea, Romæ in *Æsculapii* templo in insula Tiberina inventa, legebatur, & inter alias Inscriptio (a) Græca, de *Lucio* quodam pleurítico, cui desperato ab omnibus hominibus habito, oraculum reddidit Deus, ut tolleret ex arca cinerem, & cum vino mistum imponeret lateri: unde illum convaluissè legitur, & publicè Deo gratias egissè. Notum est ex Historia antiqua, quòd callidi Sacerdotes, ut templis suis & idolis majorem conciliarent celebritatem, remedia præscripserint credulis hominibus, ac si à numine revelata fuissent.

Hæc videtur causa esse, cur *Hippocrates* (b) qui antiquissimas illas Observationes collegerat in suos usus, in laterum doloribus inceperit curam morbi à calidis fomentis applicatis, etiam antequam sanguinis missionem institueret.

Aquam enim calidam (c) in vesica, vel & in alio vase contentam, aut (d) spongiam mollem aquâ calidâ madidam applicabat lateri dolenti. Imò & acriora, magnâ tamen solvendi vi prædita, adhibuit; sacculos nempe furfuribus, aut hordeo, vel orobo, aceto paulò acriore maceratis, repletos calidos, (e) applicuit. Patuit & ex *Anaxionis* Historia paulò antè ad eandem hanc paragraphum memoratâ, quòd siccam pleuritidem calidis fomentis frustra tentaverit; unde prudenter monet sequentia: (f) *Verùm si fomentis dolor non solvatur, non multo tempore calefacito; id enim pulmones exsiccat, ac suppuratum creat;* dum nempe vehementior pleuritis solis his fomentis solvi non poterat.

Trallianus (g) pariter fomentis, & sacculis calidis lateri applicatis, curam pleuritidis aggrediebatur. Verùm si dolor augetur, nullâ morâ interpositâ, procedebat ad vacuationem. Tutior tamen longè *Aretæi* Methodus, quam omnes periti Medici nunc sequuntur: nempe incipi jubet curam (h) à venæ-sectione, nullâ morâ interpositâ, dein externa illa remedia adhibebat. Quantum usum habeant in resolvenda inflammatione talia remedia, dictum fuit ad §. 398. n°. 3, ubi de cura inflammationis agebatur. Cùm autem §. 386, demonstratum fuerit, curam inflammationis per resolutionem tunc posse expectari, si humor fluens blandus esset, & canales mobiles: patet facilè, omnia hæc applicata debere esse mollia, calida, & vi laxandi solidas partes prædita. Formulæ variæ talium remediorum in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur. Frequenter usus fui solutione saponis Veneti in aquæ & lactis dulcis partibus æqualibus; vel & in decocto emolliente saponeni diluebam, fumendo unciam mediam saponis ad singulas libras liquidi diluentis: huic solutioni pannos laneos immergebam, illósque dolenti lateri applicabam, impositis lateribus calidis, cavens ne refrigescerent talia fomenta. Nocte autem, ne mor-

(a) Mercur. de Arte Gymnast. Lib. I. Cap. i. pag. 3.

(b) De Morbor. acutor. vict. Comment. II. Text. i-x. Charter. Tom. XI. pag. 36, & sequ.

(c) Ibid. Text. II. pag. 37.

(d) Ibid. Text. iv. pag. 39.

(e) Ibid. Text. v.

(f) Ibid. Text. ix. pag. 41.

(g) Lib. VI. Cap. i. pag. 268.

(h) De curat. Morbor. Acutor. Lib. I. Cap. x. pag. 89. 90.

lesta foret ægris frequentior fomenti renovatio, perunctum prius unguento althææ, vel simili, latus tegebam emplastro de meliloto.

Neque tantum prodest mollissimorum talium remediorum externa applicatio, quia per hæc felicissimè inflammatio resolvitur, verum etiam, si vel ferò nimis medela tentata fuerit, vel pejor morbi indoles in suppurationem vergat, tunc per eadem hæc applicata sic laxantur loca intercostalia, ut spes sit, pus versus exteriora duci posse, & periculosum empyema sic præcaveri.

III°. De his jam actum fuit in generali inflammationis curatione, uti etiam in curatione peripneumoniæ ad §. 854. n°. 3. Simplex decoctum hordei cum oxymelle & nitro suffecit frequenter, cum in hoc omnia requisita ad curam habeantur. Diluit enim ratione aquæ, laxat & mitigat hordei farinosa substantia aquæ mista, mel cum aceto inflammatoriam spissitudinem pulcherrimè resolvunt, uti & nitrum, quod simul in acutis morbis nimium calorem lenit, densitatem humorum minuendo (vide §. 692). In *Materia Medica* ad hunc numerum & aliæ formulæ habentur eidem usui inservientes. Nec nocebit his leniora paregorica admiscere, imprimis si magna inquietudo adsit, & molestæ vigiliæ: flores papaveris rhæados, & omnia quæ inde parata prostant in Officinis remedia, tutò adhibentur, & quidem tali cum levamine, ut postea quidam Medici crediderint, illos flores specificum anti-pleuriticum remedium esse, quo solo hic morbus curari posset. Imò & parca copia syrugi, ex capitibus papaveris albi in aqua decoctis parati, profuit, post venæ-sectionem celebratam, & alia remedia adhibita. Validioribus verò narcoticis acuti doloris sensum sopire, manente causâ doloris, minimè tutum videtur. Similem anodynorum usum in pleuritide suavit & *Trallianus* (a).

Magnâ quidem copiâ talia sumenda sunt, sed divisis dosibus, ut singulâ mediâ horâ uncia tres, vel plures, talis decocti vel ptisanæ hordei sumantur, sed calidæ. Frigidum enim potum quemcumque nocere pleuriticis merito notavit *Aretæus* (b). Quinimo *Baglivus* testatur, fervidam hanc liquorum potionem ipsi in secretis esse tam in pleuritide, quàm in aliis pectoris morbis, ubi dissolventibus opus erat: imò addit, se vidisse (c) agrotos, insigni strangulatione ferè livescentes, brevissimè liberatos per frequentes haustus decocti pectoralis nimium calidè sorbillati.

Ut autem hæc remedia potata determinantur ad locum affectum, faciunt illa fomenta, balnea, &c, lateri dolenti applicata, quæ modò laudata fuerunt. Probatum enim fuit ad §. 134, omnia illa, quæ laxando vasa minuunt resistantiam liquidis impulsis in loco quodam corporis, determinare remediorum assumptorum efficaciam ad eundem locum.

Antea jam in eadem hæc paragrapho monitum fuit, per sanguinis missio-

(a) Lib. VI. Cap. 1. pag. 271.

(b) De curat. Morbor Acutor. Lib. I.

Cap. x. pag. 93.

(c) Prax. Med. Lib. I. Cap. ix. pag. 352.

nem, & alia adhibita remedia, morbi hujus impetum, quidem minui, rarò autem, vel nunquam, validam pleuritidem sanari absque quadam evacuatione materiæ morbosæ, jam subactæ, vel metastasi ad alia loca. Variæ illæ pleuritidis, per coctionem & excretionem causæ, sanationes descriptæ fuerunt §. 888; & patuit ex illis, quæ §. 889, dicta fuerunt, diversam tunc medelam requiri, prout per has illasve vias materia morbosa exitum molitur. Unde meritò ponitur in textu, quòd *pro mutatis phænomenis varia assumenda sunt.*

Eliguntur tamen semper illa, *quæ putredini adversa sunt.* In pleuritide enim adest acuta continua febris (vide §. 875.), per quam omnes humores in putridam corruptelam disponi, antea in febrium Historia demonstratum fuit. Omnia ferè remedia, quæ antiqui Medici ad hunc morbum debellandum adhibuerunt, erant vel acida, vel sponte suâ in acidum tendentia. Ptisanam hordei, acetum, mel, mulsam dilutam laudaverunt, quibus adhuc hodie feliciter in hoc morbo utuntur Medici; dum meritò à salibus volatilibus alcalinis abstinent, à *Sylvio* adeo laudatis, uti & ab illis, qui *Helmontium* secuti, causam pleuritidis unicam statuebant acidum salibus oppositis alcalinis nempe domandum, vel corrigendum absorbentibus quæ quidem non nocent, sed tamen ad pleuritidem curandam inertia videntur esse remedia.

IV°. In omni febre curanda vitæ & viribus prospiciendum esse per cibos & potus fluidos, facilèque digerendos, antea demonstratum fuit, ad §. 599, & sequentes, in cura generali febrium. Cùm autem pleuritis rarò ante septimum diem finiatur integre, sæpe etiam in longius spatium excurrat, patet facilè, & hîc vires vitæ idoneo victu sustinendas esse. Talia autem conveniunt, quæ facillimè superari possunt ab ægro, & per validas evacuationes debilitato corpore. Solam ptisanam hordeaceam dabat *Hippocrates* (a) in acutis morbis, & præsertim (b) in pleuritide; imò vel ab ipsa *ptisana totâ*, id est, hordeo per colaturam non ablato, metuebat (c) dum cruda adhuc pleuritis nulla coctionis signa dabat; tuncque solum succum ptisanæ, & quidem dilutum exhibebat. Dein ubi in tuto æger esse videbatur, mitescente morbo, hordeaceæ ptisanæ dabat (d) *exiguam ac tenuem cremorem admisto melle.* Ubi autem sputa facilè educebantur, respiratio bona esset, & laterum omnis dolor abesset, tunc ptisanæ cremorem (e) *paulò crassiores & copiosiores ac bis die* dabat. Multis laudibus & ptisanæ succum, vel cremorem, in hoc morbo extollit *Areteus* (f), neque validiores ægris permittebat cibos, nisi quando in longum producebatur morbus, & tenuis talis victus vires sustinere non valebat ampliùs. Pariter & *Sydenhamus* (g) carnibus, & carniùm jusculis etiam tenuissimis, omnino interdixit in pleuritide, sola hordeacea, avenacea &

(a) Lib. de Morbor. Acutor. vict. Comment. I. Text. xvii. Charter. Tom. XI. pag. 13.

(b) Ibid. Text. xxvi. pag. 23. Conf. Comment. II. Text. xii. pag. 46.

(c) Ibid. Text. xxxii. xxxiii. p. 26. 27.

(d) Ibid. Comment. IV. Text. lxxvii. pag. 160.

(e) Ibidem.

(f) De curation. Morbor. Acutor. Lib. I. Cap. x. pag. 90.

(g) Sect. VI. Cap. iiii. pag. 335. 336.

panatellam concessit; & dum symptomata omnia jam mitescerent, per aliquot dies tamen ægros suos ab omnibus liquoribus spirituosis & à crassioribus cibus arcebat.

V^o. Pleuritis morbus inflammatorius est cum febre acuta; adeoque omnia, quæ, diffundendo aquosam partem sanguinis, ejus densitatem augent, motumve febrilem accelerant, aut calorem accendunt, summopere noxia sunt. Solent hinc adeo periculosi errores committi in hoc morbo, dum gelidâ tempestate frequentem sæpe pleuritidem calidissimis aggrediuntur remediis ignari, & sudore, vi talium remediorum expresso, curari posse credunt. Observat Sydenhamus & alias febres in pleuritidem mutari, dum initio nimis calidis remediis tentabantur, (a) qualia à nobilibus quibusdam feminis exhiberi solent; quarum interim benevolentia charitasque multò meliùs in pascendis pauperibus, quàm in iisdem medicandis collocaretur. Verùm si perversa talis medela morbum diversum à pleuritide mutat in pleuritidem, facilè apparet, pleuritidem jam natam à simili causa debere reddi pejorem. Vidi sic pleuritidem secundâ die lethalem, dum à flatibus dolorem hunc ortum suspicatæ mulierculæ, dederant repetitis vicibus spiritum destillatum ex seminibus levistici. In alio homine robusto & forti contigit, ut, dum quinto die adhibitâ venæsectione aliisque remediis modò laudatis, jam in melius vergeret morbus, & spes felicitis curæ affulgeret, vesperè proprio consilio dolenti pectori applicuerit lateres calidos admodum, sicque expresserit validos sudores, unde sibi gratulabatur miser; sed sequenti manè moriebatur.

Ex his, & aliis similibus, quos in Praxi vidi, casibus didici, quàm bene Sydenhamus monuerit, cavendum esse ne pleuriticus (b) æger nimis exastuet; unde liberum reliquit ægris, ut quotidie per aliquot horas lecto eximerentur, si vires ferrent. Imò observavit, & largam sanguinis missionem, & alia remedia refrigerantia nihil quandoque profecisse, si ægri lecto affigantur perpetuò; imprimis si stragulis vel culcitris nimiùm obruantur.

Cùm ergo omne irritans, calefaciens, impetum augens, damnosum habeatur in pleuritide, quid cogitandum est de vesicatoriis ex cantharidibus paratis? Baglivus (c) laudavit illa tamquam summum remedium, quocumque etiam tempore morbi, & ante & post venæsectionem, si spirandi difficultas & sputorum suppressio supervenerint: statim enim tibiis curavit applicari duo vesicatoria, & testatur ex centenis ægris paucissimos obiisse, dum ita tractabantur, in pleuritide epidemica, quæ circa finem sæculi elapsi Romæ grassabatur, ob intensum & insolitum hyemale frigus.

Observavit simul & diarrhæam, quæ periculosas illas pleuritides comitabatur, vel imminutam fuisse, vel & penitus cessasse. Celeberrimus Trillerus etiam & miro in casu observavit, mulierem pleuriticam, contu-

(a) Sect. VI. Cap. III. pag. 332. 333.

(b) Ibid. pag. 337.

(c) Prax. Medic. Lib. I. Cap. IX. pag.

37. Confer. Dissertat. de usu & abus. vesicatorum. Cap. III. §. I. pag. 656.

maci alvi fluxu ferè exhaustam, omnis sensûs expertem, ronchos sonoros de pectore ducentem, facie lividâ & tumidâ, ut laqueo strangulatis esse solet, cum pulsu exili, tremulo, intermittente, urinâ & fœcibus clam elabentibus, ex ipsis orci faucibus ereptam fuisse, postquam (a) *bina prægrandia vesicatoria, ex pulvere cantharidum parata, utrique suræ applicata fuissent.* Simul & periculosus ille alvi fluxus sistebatur.

Quámvis autem ex scriptis *Baglivi* primâ fronte videretur, in ipso initio morbi vesicatoria tutò applicari posse, etiam ante venæ-sectionem institutam, tamen ex sequentibus apud eundem Auctorem patet, quòd ante applicationem vesicantium sanguis de vena missus fuit. Ita enim habet: (b) *Adverte, quòd præfati pleuritici, in quibus hac commoda nos observavimus, non fuerunt in principio purgati, ut faciunt Præcipientes nonnulli, sed adhibitis venæ-sectionibus oportunis, sola brodia pectoralia, . . . præscribebantur: & Trillerus suadet, tunc femoribus vel tibiis applicanda vesicatoria, si, (c) repetitis jam aliquoties venæ-sectionibus, restat adhuc insignis spirandi difficultas, vel magis exaugetur: fatetur tamen ingenuè, non semper ex voto cessasse vesicantium usum.*

Similia ferme de usu vesicatoriorum in pleuritide leguntur in *Actis Edinburgensibus* (d). In pleuritide enim epidemica, quæ grassabatur verno tempore anni 1732, dum symptomata videbantur poscere quandoque venæ-sectionem repetitam, pulsus postea adeo deprimebatur, ut vix potuerit redigi iterum ad debitum robur, nisi statim applicatis vesicatoriis, quæ frequenter profuerunt, & quandoque post illorum applicationem sequebatur sudor, qui morbum abigebat, si copiosus & diu proflueret; sin minus, luctabantur ægri cum dolore, anxietate, & pectoris oppressione, donec deficerent.

Ex *Baglivi* Experimentis, tam in vivis animalibus, quàm affundendo sanguini, ejusque sero, pulverem cantharidum, institutis, patet, quòd hæc infecta vim habeant humores nostros solvendi, sed simul humores solutos disponant ad putredinem (e).

Adeoque videtur concludi posse, quòd cantharidum usus minimè tutus sit; ubi valida febris, calor magnus, & putredinis metuendæ signa sunt. Ita & ægri Historiam ipse *Baglivus* habet, qui gracilis & biliosi temperamenti acutâ pleuritide decumbebat (f) *cum sicca tussi, calore febrili exurentissimo, pulsu duro & alto, vigiliis, siti, urinis crassis & summopere rubicundis: huic decimo tertio die morbi applicata fuerunt sex vesicantia, sed sequenti die supervenerunt (g) delirium, suppressio sputi, tremor carniû, motus epileptici, &c; & periit vigesimo die.*

(a) Commentat. de Pleuritid. Cap v. Ægrot. II. pag. 76.

(b) Dissert. de us. & abus. vesicant. Cap. III. S. I. pag. 656.

(c) Commentat. de Pleuritid. Cap. IV. n°. VI. pag. 54.

(d) Medic. Essays, Tom. I. pag. 42.

(e) Dissertat. de us. & abus. vesicant. Cap. I. Experim. II. pag. 648.

(f) Ibid. Histor. I. pag. 649.

(g) Ibidem.

Ubi autem post sanguinis evacuationem requisitam minutus fuit multum febrilis impetus, nec in urina aut fæcibus alvinis putredinis signa apparent, & tamen dolor manet, vel pulmo oppleri incipit, tunc videtur à vesicatoriis multum boni posse expectari. Vidi in tali casu dolenti lateri applicatum fuisse vesicatorium, quod & ipse aliquando feci, fausto cum eventu.

§. 891. **Q**UÆ ipsa (890) quamdiu continuanda, vel repetenda sint, docet morbi pertinacia, remissio, atque in sanationem (888) mutatio.

Bina imprimis hîc metuenda erant, nempe inflammationis exitus in periculosam hîc loci suppurationem, vel gangrænam ferè semper lethalem; & pulmonis infarctus ob impeditam respirationem præ doloris acerbitate. Ut hæc pericula vitentur, sanguinis liberalis & repetita evacuatio, fomenta & reliqua modò enumerata remedia adhibentur. Verùm, ut jam ad primum numerum præcedentis paragraphi monitum fuit, cavendum etiam ne nimis debilitato ægro, per sanguinis missiones imprimis, non sufficiant vires ad subigendam & excernendam morbi materiam: unde postea languores chronici difficulter superabiles sequuntur. Adeoque, licet aliquis dolor supersit, modò respiratio satis sit libera, nec pulsus durus adeo sit, nec magna velocitas circulationis, per fomenta applicata, & diluentia, & attenuantia, largâ copiâ potata, superabitur malum. Felicitas enim curæ in talibus morbis consistit in eo, ut ita temperetur febris continuæ pleuritidem comitantis impetus, ut nec exorbitet, nec torpeat nimis. De qua re, & de signis quibus hoc distingui possit, pluribus egi in *Commentariis* §. 609.

Probatum fuit ad §. 610, inter illa, quæ febris exorbitantem impetum minuunt, etiam locum habere clysmata refrigerantia: tamen *Sydenhamus* enemata vel omittebat, vel maximo inter repetitas venæ-sectiones intervallo curabat injicienda, (a) *eâque nonnisi simplicissima, illa è saccharo in lacte soluto*: maximam enim, & meritò quidem, spem curæ ponebat in sanguinis missione, & ideo enematum parcius usus fuit, ne nimis debilitaret ægros; uti etiam ne alvi fluxum, in pleuritidis initio semper symptomaticum & noxium, acriori clysmate proritaret. Ubi jam remittit morbi impetus, tunc sensim solvi incipiet illud concretum inflammatorium, & per varias vias de corpore exitum quæret. Unde ad hæc attentus tunc debet esse Medicus, ne intempestivâ medelâ turbet materiæ morbosæ coctionem, vel coctæ excretionem; de quibus dictum fuit ad §. 888.

Ubi jam cessit morbus, cavendum maximè, ne nimis citò impleantur convalescentes ægri. Sæpe enim in hoc morbo vitæ periculum non redimitur nisi insigni sanguinis jacturâ. Probatum autem fuit ad §. 252

(a) Sect. VI. Cap. III. pag. 337e

jacturam humoris boni inquilini impedire ingestorum assimilationem in naturam liquidi vitalis sani. Unde metuendum est, ne subitâ repletionem per chylum crassiorem obruatur pulmo, & periculosa fiat recidiva. Quod prudenter monuit *Hippocrates*, ubi de pleuritidis cura agit, dicens, (a) *Post judicationes autem vires levibus cibis reficiendæ, & quiescendum: prætereaque, vitandi soles, venti, plenitudines, acida, salsa, pingua, fumus, ventris flatus, labor, Venus: si enim reverterit morbus, mors sequetur.*

Postquam autem vires restauratæ sunt, quod fati citò fieri solet in hoc morbo, tunc (b) levi cathartico dato *Sydenhamus* solebat curationem integram absolvere. Sic enim ex primis viis eliminatur, quidquid ex minùs feliciter digestis tempore convalescentiæ cibis, vel ex mutata, morbi tempore, bile aliisque succis in ventriculum & intestina excretis, aggestum hîc hæret; nociturum fortè, si diutius relinqueretur.

Jactata autem illa specifica anti-pleuritica, sanguis hircinus, rasura priapi cervini, dentes apri, mandibulæ lucii piscis, flores papaveris rhœados, infusum stercoris equini, &c, concedi quidem possunt, si ægri vel alii Medici in concilium vocati, magnam in similibus posuerint fiduciam: pleraque enim ex his innoxia sunt. Modò interim non negligantur efficaciora illa auxilia antea recensita, quibus solis in cura periculosi hujus morbi confidere possumus.

Vidimus jam, quomodo pleuritis abeat in sanitatem, auxilio Naturæ per resolutionem benignam, vel per coctionem & excretionem materiæ morbosæ: simul etiam expendimus, quomodo per Artem sanari possit absque alio morbo sequente. Sequitur jam, ut consideremus pleuritidem, dum in alios morbos abit, vel in mortem tendit; & ut videamus quid Ars possit in sanandis morbis, ex pleuritide infeliciter curata natis.

§. 892. **A**BIT in alios morbos dum 1°. Suppuratur locus inflammatus, quod futurum scimus *α*. Ex signis generalibus (387. 402.). *β*. Ex pertinacia doloris, tussis, febris, ultra quartum diem. *γ*. Absentiâ signorum resolutionis (887), & sanationis (888). *δ*. Neglectu medelæ requisitæ (890).

Primò agatur de pleuritide in suppurationem tendente. Cùm autem alia cura requiratur, hoc in casu, quàm ubi spes est resolvendæ pleuritidis, debemus cognoscere illa signa, quæ docent suppurationem futuram.

α. De his dictum fuit in numeris hîc citatis, ubi de inflammationis exitu in suppurationem agebatur.

β. Dolor enim inspiratione auctus, tussis, febris, sunt illa symptomata, quæ omnem pleuritidem comitantur, & ex quorum intensitate de vehementia morbi judicamus. Si ergo hæc pertinacia manserint, absque ulla remissione,

(a) De Morb. Lib. III. Cap. xv. Character. Tom. VII. pag. 592.

Tom. III,

(b) Sect. VI. Cap. III. pag. 337.

adeo solida erit materies inflammatoria, tam profundè impacta vasorum arteriosorum angustiis, in quibus hæret, ut per solam suppurationem hoc malum tolli possit. Verùm notandum est, tunc tantùm certam esse suppurationem, si toto hoc tempore æquali gradu processerint hæc symptomata, vel & aucta fuerint potius quàm minuta. Sæpe enim contingit in pleuritide curanda, ut per sanguinis missionem, aliâque remedia, mitescant omnia symptomata, & paulò post, quandoque & sequenti die, denuo redeant æquè vehementia; imò quandoque hoc ter quaterve contingit, ita ut post quartum diem & seriùs adhuc, sæpe recrudescant magnâ cum vehementiâ pleuritidis omnia symptomata: non tamen ideo credendum quòd in tali casu pleuritis necessariò in suppurationem itura sit, quia post quartum diem observatur adhuc dolor acerrimus. Noverunt hoc omnes Medici Practici, & Historiæ pleuriticorum in laudato jam sæpius tractatu de pleuritide celeberrimi *Trilleri*, hoc manifestò demonstrant.

γ. Tunc enim certi sumus, materiam inflammatoriam iisdem adhuc vasis impactam manere, adeoque suppurationem metuendam esse. Ideo dixit *Hippocrates* de empyemate agens: (a) *Fiunt autem & superiore ventre purulenti, ex pleuritide, quum vehemens fuerit, neque diebus judicatoriis (principibus) computruerit, neque per sputum rejecta fuerit.* Et alibi generale hoc axioma Practicum posuit (cujus & memini ad §. 833. n°. 3.); (b) *Quicumque verò dolores ex his locis neque per sputorum expurgationes, neque per alvi dejectionem, neque per venæ-sectiones, & victûs rationes, & purgationes (medicamenta), sedantur, eos suppurationem concitatuos esse sciendum est.* Interim & hoc notandum est, quandoque in pleuritide difficili in longum tempus protrahi morbum, neque tamen in apostema verti locum inflammatum, dum tamen nec resolutionis signa, nec criticæ evacuationes adfuerint morbo pares. Tales casus vidi in Praxi, & ex Historia *Anaxionis* apud *Hippocratem* hoc patet. Notat enim quòd nihil (c) *primis diebus expuebat... sexto die deliravit... septimo dolores patiebatur, febris enim intendebatur, neque dolores remiserant, tussis que vexabant, & difficilè spirabat.* Largâ venæ-sectione, octavâ die morbi institutâ, minuebatur quidem dolor & suffocationis periculum, sed tussis sicca mansit, & nulla fiebat evacuatio materiæ morbosæ.

Tamen serò, & repetitis vicibus, & per diversas vias, subacta morbi materia exivit de corpore, & integre judicatus fuit ille æger, absque suppuratione lateris affecti, quæ tamen in primo decursu morbi metuenda erat. Adeoque patet, quòd non statim absoluta prognosis haberi possit suppurationis futuræ, licèt in morbi decursu non appareant resolutionis signa, nec coctionis & excretionis causæ indicia, quæ tamen seriùs quandoque apparent, & liberant.

δ. Neglectâ nempe venæ-sectione, quæ adeo necessaria est in pleuritide

(a) De Morb. Lib. I. Cap. vii. Character: Tom. VII. pag. 538.

(b) Prognostic. Comment. II. Sentent. III. Chart. Tom. VIII. pag. 646. Conf.

Coac. Prænot. n°. cccxciv. ibid. pag. 874.

(c) Epidemior. Lib. III. Comment. III.

Text. lxxix. Ægrot. viii. Chart. Tom. IX. pag. 302.

valida; & si citò instituatur, & repetatur pro re nata, satis feliciter sanat. Illi, qui *Helmontii* doctrinam secuti solis illis specificis anti-pleuriticis hunc morbum aggrediebantur, lætabantur quandoque, dum videbant, febrem, antea validam in statu inflammatorio & suppurationis initio, mitiùs urgere, imò quandoque cessare, dum pus factum jam erat; verùm postea succedebat empyema, febris hectica, tabes, quâ perierunt plurimi, qui decantatis illis specificis absque venæ-sectione curati credebantur. Monuit & *Sydenhamus* (a) dolosum hunc pleuritidis exitum.

§. 893. **I**PSUM verò apostema jam fieri, scitur ex signis communibus (405), maximè hîc ex horrore sæpe recurrente sine causa, & signis datis (834. 835.) in peripneumonia, & tempore morbi: inde & factum cognoscitur, & quandoque sputo per pulmonem evacuatur.

Abcessus hîc natus habet quidem omnia signa communia cum reliquis abcessibus, qui in externis partibus corporis fiunt, de quibus ad §. 405, actum fuit; verùm pleraque ex his hîc non possunt distingui, cum in interioribus apostema lateat: hinc operæ-pretium est hîc colligere & alia omnia indicia, quæ suppurationem hîc fieri docere possunt. Horrores illi vagi, nullâ certâ temporis periodo recurrentes; magni momenti signum dant, de quibus dictum fuit ad §. 834, ubi & plura alia huc spectantia habentur, uti & ad §. 835. Multùm etiam huc facit morbi tempus jam in longum excurrens, & minori tamen cum vehementia symptomatum, quàm in principio: si enim omnia symptomata manerent æquè valida, vel auferentur, potiùs gangræna & mors expectanda forent, quàm benigna suppuratio; quæ licèt hîc periculosa sit, tamen longè adhuc melior, quàm pejores illi pleuritidis exitus in gangrænam vel mortem. Ita *Hippocrates* de pleuritide agens, habet sequentia: (b) *At quibus statim exspuitiones cujusvis sunt generis, & dolores admodum acuti, tertio die moriuntur; quem si effugerint, convalescunt. Qui verò septimo aut nono, aut decimo die sanus non fuerit, suppurari incipit. Præstat autem suppurari, minùs enim lethale est, quàmvis laboriosum sit.* Meretur & conferri cum hoc textu *Hippocratis* alter, qui ipsi satis similis est, nisi quòd ibi legitur, (c) *ἐν ἀρχῇ πύρρως αἱ πύσεις* in principio sputationes penitus purulentæ meliùs videtur in priori textu scribi *πύσεις πάντοθεν* sputa omnis generis. Verùm tunc additur in illa prænotione *Coaca*, quòd tertio vel quinto die moriantur; si verò illos effugerint, (d) *non multò meliùs habentes*, tunc septimo, aut nono, aut undecimo suppurari incipiant. Ex quibus patet, tunc *Hippocratem* expectasse suppurationem, dum pleuritis non esset pessima; vel si admodum valida in initio, parùm jam mitesceret; eùmque adhuc

(a) Sect. VI. Cap. III. pag. 332.

(b) De Morb. Lib. III. Cap. xv. Character. Tom. VII. pag. 591.

(c) Coac. Prænot. n°. CCCLXXIX. Character. Tom. VIII. pag. 873.

(d) Ibidem.

præcipuos dies criticos observasse, an non ibi molimen naturæ adverteret, à quo sperari posset materiæ morbosæ jam subactæ evacuatio, vel metastasis ad alias partes, ubi verò nihil tale videbat, tunc statuit suppurationem incipere.

Præterea celebres in Arte Viri (a) *Mortonus* & (b) *Baglivus* observaverunt, dum pleura inflammata, aut pulmonum tubercula in apostema abeunt; tunc febrim priùs continuam excipi ab intermittente, quotidianâ sæpius, quandoque & tertianâ. Imò & apud *Hippocratem* simile quid invenimus, dum dixit, (c) *Febres intermittentes ob suppurationem pleræque sudorificæ sunt.* Ubi notandum, quòd & in præcedentibus, & mox sequentibus, *Coacis* præceptis, de pleuritide & peripneumonia agatur; & suppurationibus internis laborantes ægri, admodum in sudores, nocturnos inprimis, proni sint.

Ex his ergo signis fieri apostema novimus; adeoque & ex iisdem symptomatibus diu manentibus, apostema jam factum esse cognoscimus. Verùm tunc & alia succedunt signa, quæ hanc diagnosin confirmant, & à distractis vel compressis vicinis partibus partibus per tumorem purulentum ducunt originem. Notum enim est, in suppurationibus partium externarum corporis dolorem augeri, dum abscessus jam maturus pure turget, & cutim validissimè distendit; imò tunc quandoque dolores illi à partium vicinarum distractione ad alia loca propagantur. Sed talis abscessus post pleuritidem natus, removet pleuram ab intercostalibus locis, & distrahit summo cum dolore, quandoque se per totum pectus & dorsum propagante; pulmonem vicinum premit, irritat; hinc suffocationis metum, & tussim molestissimam quandoque facit, tantò quidem plùs, quantò saccus ille pure plenus major est. Omnia hæc symptomata *Hippocrates* variis in locis enumeravit: (d) *Ad latus dolore ac suffocatione accedente, hi suppurantur.* Et alio in loco habet sequentia: (e) *Quum tuberculum lateri oboritur, tussis dura detinet, & dolor, & febris; pondus in latus incumbit, dolor acutus eundem locum semper occupat, sitis vehemens vexat, & calidum potum eruëtat, & decubitus in latus affectum non sustinet, sed in sanum. Verùm ubi decumbit, velut saxum illi suspensum esse videtur; intumescit, ac rubet, pedesque tument.* Atque iterum alibi dicit, (f) *Si in latere tuberculum oriatur, & suppuratus fiat æger, hæc patitur: rigor detinet & febris & tussis sicca multos dies; latus dolet, dolorque in mammam, & claviculam & scapulas impetum faciens obsidet.*

Verùm quandoque pus natum hîc loci per sputa ex pulmone educta evacuat, felici successu. Pluribus egi de viis, per quas materia, in pleura hærens vel locis intercostalibus, posset in pulmonem venire & exspui, ad numerum sextum §. 888. Præterea frequentissimè invenitur pulmo accretus pleuræ in illis qui validam pleuritidem passi fuerunt, & in tali casu faciliùs intelligitur, quomodo pus ex abscessu pleuræ in pulmonem accretum venire posset. In cadavere hominis, cujus morbum non noveram, cum à vespillone furtim

(a) *Phthisiolog. Lib. II. Cap. iv. pag. 43. 44.*

(b) *Prax. Med. Lib. I. Cap. ix. pag. 36.*

(c) *Coac. Prænot. n^o, ccccxix, Chart. Tom. VIII, pag. 876.*

(d) *Ibid. n^o. cxv. pag. 858.*

(e) *De Morb. Lib. II. Cap. xxiv. Charter. Tom. VII. pag. 575.*

(f) *Lib. de Intern. Affection, Cap. xi Charter, Ibid. pag. 644.*

ablatum redemissimè in usus Anatomicos, inveni pulmonem sinistrum firmiter accretum pleuræ latâ admodum plagâ: dum scalpello solvebam hanc cohæsionem, ut pulmonem educere possem, ingens copia puris effluxit: interim tamen patuit, examine instituto, pulmonem non fuisse purulentum, sed tantum accretum firmiter huic sacco purulento ex suppurata pleuritide nato. Certè, si ille homo diutius superstes fuisset, pus illud videtur viam sibi facturum fuisse per pulmonem contiguum, & adeo firmiter adhærentem. Quacumque demum viâ pus post pleuritidem suppuratam in pulmonem veniat, Observatis certis constat, illud quandoque sputo per pulmonem evacuari: nec credo ullum Medicum, in luculenta Praxi constitutum, esse, quin hoc aliquoties viderit, uti mihi sæpius illud videre contigit. Memorabilis casus est, quem habet *Lamotius* (a), ubi in pleuritico, qui morbum omnino neglexerat, octavo die ingens puris copia cum tussi mediocri per pulmonem rejiciebatur, felici eventu. Imò & *Hippocrates* idem manifestè statuit, dicens de pleuritide, (b) *Judicatur autem hic morbus, brevissimus quidem septimo die, longissimus autem decimo-quarto die: quo quidem si pus à latere per sputum rejectum & repurgatum fuerit, sanus evadit. Si verò minimè exsputum fuerit, purulentus fit, & morbus longus.* Et similem certè prognosin in *Aphorismis* habet: (c) *Qui pleuritide laborantes intra quatuordecim dies supernè non repurgantur, iis in empyema pleuritidis translatio fit.* Ubi in *Commentariis* suis ad hunc *Aphorismum Galenus* probat, illam vocem ἀνακαθαίρωται significare (d) per sputa *vacuationem.*

§. 894. **A**BCESSUS verò ille pure proprio rumpitur, unde pus stillat in cava pectoris, ulcus novo pure factò & accumulato, totum cavum replet, totum corpus consumit; id factum noscitur ex prægressis signis (892. 893.) duratione mali usque in decimum quartum diem; symptomatum subitâ remissione, & repentino reditu: inde phthisis.

Abscessus sic natus, pure collecto turgens, rumpitur citiùs vel seriùs, nisi per alias vias exiverit de corpore, quod tamen rarò contingit, nisi per pulmonem, de qua re statim dictum fuit. Interim tamen *Aretæus* videtur in illa sententia fuisse, quòd (e) per alvum quandoque abscessus à pleuritide natus pus suum evacuet, superstitè manentè plerumque ægro. Sed & alibi (f) puris per alvum & per urinam evacuationem in simili casu, memorat; meliorem tamen laudat illam puris transumptionem, quæ ad renes & vesicam fit. Aliâ occasione in *Commentariis* §. 406, notavi, (g) *Galenum* aliòsque observasse;

(a) *Traité complet de Chirurgie*, Tom. I. pag. 248.

(b) *Lib. de Affection. Cap. III. Chart. Tom. VII. pag. 621.*

(c) *Aphorif. Sect. V. n.º. VIII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 199.*

(d) *Ibidem.*

(e) *De caus. & sign. Morb. Acutor. Lib. I. Cap. x. pag. 9.*

(f) *De caus. & sign. Morbor. Diurtur- nor. Lib. I. Cap. ix. pag. 38.*

(g) *De Loc. Affec. Lib. VI. Cap. IV. Charter. Tom. VII. pag. 517.*

pectoris vomicas per alvum & urinas fuisse expurgatas. Solet quidem *Aretæo* opponi *Hippocratis* auctoritas, dicentis, (a) *Suppuratis pulmonem per alvum pus secedere, lethale est.* Sed ibi non agebatur de pleuritide, & semper à pulmone affecto pejora metuuntur; imò ipsa pleuritidis suppuratio ideo inprimis periculosa habetur; quia vicinum pulmonem lædere solet. Præterea & hoc constat *Observatis Practicis*, quòd in suppurationibus internis diu toleratis putrida diarrhœa orta vitam plerumque finiat. Verùm de tali alvi fluxu, qui corruptis à pure resorpto omnibus humoribus oritur, non agitur, sed de puris per alvum fluxu, ubi illud nondum diu in pectoris vomica hæsit. Dicit enim *Aretæus*, (b) *ἢ εἰς ἔντερον ἐρεγγῆ* aut versus intestina eruperit. Illud autem vocabulum *ἐρηγγυθαι* subitanam quamdam vehementiam significat.

Nisi ergo per has vias exiverit pus hîc collectum, vel fortè per metastasin ad alia corporis loca depositum fuerit (quod rarò admodum fit) rumpitur ille abscessus, & plerumque in cavum thoracis pus suum evacuat, & majorem minorémque molestiam creat pro varia copia, quâ pectoris cavum occupat. Pergit autem locus ille ulcerosus quotidie novum pus stillare, sicque sæpe hîc ingens puris copia colligitur. Miratus fuit hoc quondam celeberrimus *Boerhaavius* in puero rustico, qui messis tempore, laboribus & æstivo calore æstuans, frigidum potum ingurgitaverat quàm avidissimè, atque inde pleuritide corripiebatur, neglectus morbus (ut ruri sæpe fieri solet) in suppurationem abiit, & post mensis spatium suffocatus periit miser. Aperto abdomine in conspectum venit diaphragma deorsum protrusum in latere affecto, saccum ingentem formans, qui ultra umbilicum prominebat, & pleraque viscera abdominis loco moverat. Pertuso hoc sacco duodecim & ultra libræ puris effluerunt. Similes casus dum observaverat *Aretæus*, fatetur, se maximopere mirari, quomodo (c) *ab exili tenuique membrana nihil crassitudinis habente, membranâ, inquam, costas interiùs obtegente, tanta copia puris effundatur.* Causam autem dedit, quòd per inflammationem hæc (d) *membrana crassescit.* Verùm si cogitemus, pus in thoracis cavum delapsum, morâ acrius fieri, continuò ulceris illius superficiem alluere, facilè intelligimus, locum talem ulcerosum, quamdiu puri nullus datur exitus, nunquam posse reduci ad conditionem puri vulneris, adeoque nec consolidari: perget ergo effundere purulentum humorem, & quidem magnâ copiâ, dum vicinum cor arterias intercostales validâ vi replet, & ulceris superficies à pulmonum motu in respirando, & à collecto pure in cavo thoracis irritatur perpetuò.

Novimus autem talem abscessum ruptum esse, & pus in cavum thoracis effundere, si signa illa prægressa fuerint, quæ docent abscessum fieri, de quibus paulò antè dictum fuit. Verùm talis vomica, adhuc clausa & pure turgens, cavum pectoris angustat, pulmonem comprimit, adeoque ferè omnia similia producit symptomata, quæ ad §. 835, enumerata fuerunt. Præterea &

(a) Coac. Prænot. n°. ccccxxix. Character. Tom. VIII. pag. 877.

(b) De caus. & sign. Morbor. Acutor. Lib. I. Cap. x. pag. 9.

(c) De caus. & sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. ix. pag. 37. 38.

(d) Ibidem.

hoc notandum est, dolores in loco inflammato mitescere, dum pus factum est, verum, dum abscessus pure plenus turget, & sensim distrahuntur membranæ pus coercentes, fieri denuò molestissimum dolorem, & quidem eò acriorem, quò rupturæ proprior fit vomica talis purulenta. Hoc quandoque fefellit minus peritos Medicos, dum dolorem illum acutum novæ inflammationi tribuebant, & viribus jam fractos ægros ob longitudinem talis morbi repetitis quandoque sanguinis missionibus exhauriebant. Simulac autem talis abscessus ruptus effudit in cavum thoracis pus, cessat dolor subito, & anxietas à compresso per turgentem vomicam pulmone nata minuitur multum; unde miseri ægri se integre sanatos sæpe credunt, subitum tale levamen experti. Verum aucta copiâ puris accumulati, redit eadem anxietas, tussis, & reliqua ferè omnia symptomata recrudescunt, & vanam fuisse ægrorum spem arguunt.

Pulcherrimè signa diagnostica, quæ suppurationem factam, & abscessus rupturam præcedere & comitari solent, collegit *Hippocrates*, simulque notavit, incertum esse rupturæ hujus tempus, nuncque citius, nunc ferius fieri. Sic autem habet: (a) *Qui suppurati fiunt, maximè ex pleuritide & peripneumonia, eos calores comitantur, interdium tenues, noctu vehementiores; & nihil memoratu dignum spuunt, & circa collum ac claviculam sudant, & oculi cavi fiunt, maxillæ verò rubent. Digni summi deterius calescunt ac asperantur, ungues curvantur ac perfrigerantur, & circa pedes tumores habent, & circa corpus pustulas, & abstinent à cibis. Diurnæ igitur suppurationes (tumores) signa hæc habent. Quæ verò brevè rumpuntur, ex notis ad eas consequentibus cognoscere oportet, & ex doloribus in principio: simul autem & si aliquantò difficilius spiraverit homo. Rumpuntur autem plurimæ suppurationes, partim vigesimo die, partim quadragesimo, partim sexagesimo. Quibus igitur dolor in principio incumbit intentus, & spirandi difficultas & tussis cum sputatione, ad vigesimum diem aut citius ruptionem expectata; quibus autem leviora hæc sunt, juxta rationem. Supputare autem oportet tempus, à quo primùm doluit, aut gravatus fuit, aut febriit, aut si quando rigor corripuit. Necessè est autem præcedere & dolorem, & spirandi difficultatem, & sputationem ante ruptionem.*

A pure autem in thorace accumulato, & pulmonem alluente, phthisin oriri; totum corporis habitum sensim consumentem, nemo dubitat.

§. 895. **U**BI ergo per signa (892. 893.) novimus inflammatum abscedere, locus ante dolens notus per caustica erodendus, usque circiter ad pleuram incidendus, suppuratoris apertus servandus, ut materies extrorsum versa vi pulmonum, à pleura caveat, ne fiat empyema: dein emolliendus, donec mundatio facta sit.

Cùm præcipuum discrimen pleuritidis suppuratæ inde pendeat, quòd pus collectum in pectoris cavum, rupto abscessu, delabi soleat frequenter, hinc ubi signa docuerunt suppurationem jam fieri, meritò tendandum est, ut illi puri

(a) *Coac. Prænot. n.º. ccccii. Charter. Tom. VIII. pag. 875.*

versus exteriora paretur exitus. Huc faciunt fomenta, cataplasmata, emplastra, &c, quæ lateri dolenti adhibentur, etiam in initio morbi, ut §. 890. n°. 2, dictum fuit: illa enim, emolliendo partes exteriores, efficiunt ut huc versus derivari fortè pus possit. Cùm autem hæc sola ad hunc finem rarò sufficiant, sapienter veteres Medici acriora tunc emollientibus admiscuerunt, ut irritando partes externas latens in reconditis magis partibus malum evocarent. Sic *Aretæus* in cura pleuritidis dicit, (a) *Si morbus productior fit, dolor est pertinax & humida fit expurgatio, tunc purulentum hominem fore speratur; itaque sinapi & cachrys (semina) cataplasmatibus admiscenda sunt.* Post hæc autem applicata commendat, ut post septimum diem magna cucurbita cum multa flamma applicetur dolenti loco, & dein scarificetur: vulnusculis autem sal vel nitrum inspergi jubet, & dein sequenti die iterum cucurbitam applicari. Notum est, partes corporis sub cucurbita positas, multum minutâ atmosphæræ pressione, statim intumescere, sicque potentissimam derivationem fieri versus loca, quibus cucurbitæ affiguntur, simul etiam irritata per salis vel nitri insersionem vulnuscula eidem scopo serviunt.

Quinimo, dum certi sumus abscessum fieri, conducit vel causticis applicatis, vel scalpello dividere incumbentes partes ferè ad pleuram usque, & suppurantibus applicatis apertum tenere diu hunc locum, hæc spe, ut pus ex interioribus per exteriora, jam vix resistentia, exeat. Unde in ipso pleuritidis initio operæ-pretium foret parvo quodam emplastro notare locum maxime dolentem, quia ibi abscessus nasci solet, dum nec resolutione, nec coctione & excretionem, sanatur pleuritis; sicque sectio, vel causticum, postea loco huic certè cognito adhiberi possent. Rarò quidem hoc à Medicis hodie fit, & non omnes ægri talem cautelam admittere vellent; interim tamen tentari hoc meretur, ut pectoris empyema adeo periculosum caveatur. *Hippocratem* in simili casu hanc curam instituisse patet. Sic de pulmonis tuberculo agens, monet illa quæ facienda sunt, ut rumpatur tuberculum, & pus collectum exspuatur: dein dicit (b) *Quòd si non eruperit (quibusdam enim procedente tempore ad latus abscedit, & extumescit), ubi hoc contigerit, hunc secato aut inurito.* Et paulò post (c) de lateris tuberculo agens eandem curam præscribit, tamen & ibi videtur sectionem & unctionem instituisse in latere dolente, ubi aliquis tumor & rubor jam aderant; tunc enim certiores adhuc sumus, quòd collectum pus versus exteriora tendat. Cùm autem felix successus in hoc casu ferè tantum sperari possit, dum pus adhuc blandum manserit (si enim morâ & stagnatione jam putrescere inceperit, sæpe pereunt) monuit hoc *Hippocrates* dicens, (d) *Qui suppurati uruntur aut secantur, si pus purum & album effluat, evadunt; si subcruentum, & cœnosum, & graveolens, pereunt.* Notat autem *Galenus* in Commentariis suis ad hunc Aphorismum, quòd *Hippocrates* præ cæteris ἐμώβης, sive suppuratos, vocet illos, (e) quibus

(a) De curati. Morbor. Acutor. Lib. I. Cap. x. pag. 91.

(b) De Morb. Lib. II. Cap. xxii. Character. Tom. VII. pag. 574.

(c) Ibid. Cap. xxiv. pag. 575.

(d) Aphorif. Sect. VII. n°. XLIV. Character. Tom. IX. Part. II. pag. 315.

(e) Ibid. pag. 316.

inter pectus & pulmonem pus collectum est, quos Veteres urere consueverant; quod & ex vestito comico Auctore probat. Hinc videtur admodum probabile, quòd & unctionem, & sectionem, quandoque tentaverint, ubi certi erant de suppuratione præsentis; licèt nullus tumor aut rubor in externis thoracis partibus adessent; inprimis cùm inde nihil mali metuendum sit, & multùm boni sperari possit.

Quòd autem à similibus artificialibus viis, si diu apertæ teneantur suppurantibus, multùm boni exspectari posset pro evacuatione materiæ purulentæ, etiam profundius hærentis, docet sequens casus. Post pleuritidem neglectam ortus fuerat tumor sub læva scapula, & per integrum biennium ibi manserat absque multa molestia: postea casu læsus est tumor, qui tunc dolere incepit, simulque accessit valida tussis, noctes diésque molesta: exspuebat olidum, flavum, tenue pus cum paucis sanguine mistum: pulsus erat celer, durus, calor magnus, corpus extenuatum, appetitus deletus. Prudens Medicus credebat non sine periculo pertundi posse hunc tumorem, Veterùmque vestigia secutus, qui inurendo loca intercostalia, fonticulos excitabant in suppurationibus internis, setaceum curavit applicari inter binas costas, quæ tumoris parti infirmæ proximæ erant, cavendo tamen, ne ipse tumor acu pertunderetur. Copia puris magna per setaceum exibat, omnia symptomata emendabantur, vires redibant, tumor subsidebat, & à tanto morbo feliciter evasit æger (a) fati brevi tempore.

Plurimæ Observationes memoriæ mandatæ fuerunt à Medicis, quæ docent, pus collectum in locis intercostalibus sibi ipsi vias fecisse fati miras versùs exteriora. Unicum tantùm casum fati singularem memorabo, quem ipse vidi. Juvenis viginti annorum post celerem cursum, ultra vires protractum, pleuritide corripitur, quam in initio neglexit; hinc in suppurationem abivit morbus, cum magna oppressione pectoris. Trigésimo quarto morbi die incepit sputa purulenta copiosa educere, magna cum facilitate, & insigni levamine quidem, sed tamen dolor obtusus manebat in pectore dextro, & costæ omnes illius lateris incipiebant eminere extrorsum, licèt per triginta dies continuos quotidie multùm puris rejiceret: accedebat diarrhœa multùm debilitans, manebat febricula hæctica, & totum corpus tabescebat. Pertæsus longi morbi miser æger omnia remedia respuebat; hisque malis conflictabatur diu. Decimo autem mense in medio sterni tuber apparuit molle, nucem avellanam æquans, & in ambitu tumoris, exesi ossis sterni margines distinctè digito tangere potui: sponte post paucos dies rumpebatur ille tumor, & ingens copia puris boni erupit: pergebat per octo menses, & ultra, puris effluxus, ita ut meritò metueretur, tandem succubiturum ægrum. Libram detergentis decocti cum melle rosarum unâ vice per siphonem injicere poterat Chirurgus in cavum hunc saccum, nec penetrabat liquor injectus in cavum thoracis, sed inter pleuram & costas videbatur hære, & facilè effluebat denuo per illam aperturam ossis sterni. Convalevit tamen ille æger, sensim minutâ puris exeuntis copiâ, & vidi illum octo

(a) Medical. Essays, Vol. V. Part. II, pag. 629.
Tom. III.

annis postea adhuc superstitem, & sat̄s vegetum: manebat tamen foramen in sterno apertum, & quotidie aliquid puris exibat.

Plures alios casus vidi, ubi per loca intercostalia viam sibi paraverat pus post suppuratam pleuritidem, & multos novi superstites mansisse de quibus ferè videbatur desperandum esse. An ideo dixit *Hippocrates*, (a) *Et quicumque ex pulmonis inflammatione, aut pleuritide suppurati fiunt, minimè moriuntur, sed convalescunt?* Dum autem post hæmoptoen, vel & in aliis phthisis speciebus, nascitur ulcus pulmonis, ferè omnes perire dolent Medici; cum ex maximis suppurationibus, post morbos inflammatorios pectoris & pulmonum natis, emergant plures, si nempe vel per sputa, vel per aperturam, sponte vel Arte factam, exeat pus, antequam delapsus fuerit in thoracis cavum: ubi hoc enim contigerit, longè majus periculum imminet, uti sequenti dicetur paragrapho.

§. 896. **A**T verò si constat per signa (302. 894.) jam rupto apostemate pus formasse empyema, illico thorax aperiendus (303. n°. 5.); pus educendum (303) vulnus percurandum (304) victu, & medicamentis.

Quomodo cognosci possit abscessus hinc nati ruptura, ad §. 894, dictum fuit: de signis autem liquidi, in cavo thoracis effusi, actum fuit §. 302, ubi de vulneribus thoracis agebatur; adeoque ex concursu horum signorum concludi potest, pus in thorace effusum hæere. Quamvis autem hinc inde rari casus apud Observatores legantur, pus ex cavo thoracis resorptum per alvum vel urinas exivisse, minimè tamen tutum videtur hinc morasnectere: nisi enim citò educatur pus hinc collectum & pulmones alluens, illud morâ & respirationis conquassatione tenuius & acrius redditum, miserimam tabem producet, & frustra puriseductio tentabitur ferius, tabefactis jam à pure diu relicto pulmonibus. De loco autem, in quo thoracis sectio debet institui, & de illis quæ circa hanc rem observanda sunt, dictum fuit paragraphis citatis, & postea adhuc quædam dicenda erunt, ubi peculiari capitulo de empyemate agetur inter morbos chronicos. Cum autem semper metus sit, ne pars tenuior puris, in cavo thoracis collecti, à venis bibulis recepta, sanguinem cacochymiam purulentam infecerit, in victu dantur talia, quæ ab omni putredine quam maximè aliena sunt; de quibus vide §. 599, & §. 605. n°. 2: simul magna copia decocti bardanæ, chinæ, zarzæparillæ, infusi agrimonix, betonicæ; virgæ aureæ, &c, exhibetur, ut eluatur de sanguine, per urinæ & sudoris vias, omne purulentum resorptum.

§. 897. 2°. **I**N alium quoque morbum abit, scirrhuso, callosive, facto loco affecto, tum etiam pulmone pleuræ jam adnato; quæ ubi facta, oritur asthma, dyspnœa; tussicula sicca, imprimis à pastu vel motu corporis; ex quibus cognoscitur, si

(a) Lib. de Loc. in homin. Cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 366.

§. 897. 898. 899. 900. 901. PLEURITIS. 59
præsentia sunt sine signis abscessûs (893), vel empyematis (896);
& imprimis si diu, sine magno mali incremento durant.

De omnibus, quæ huc spectant, egi in *Commentariis* §. 843, ubi de simili exitu inflammationis pulmonis in scirrhosum aut callosum tumorem agebatur.

§. 898. **C**OGNITUM hoc malum (897) vel nullo remedio medicabile; vel tolletur vitâ duriore, labore, aere libero, rusticatione, equitatione forti, multùmque repetitâ.

Videantur & illa quæ §. 862, de curatione similis mali, post peripneumoniam nati, dicta fuerunt.

§. 899. 3°. **I**N gangrænam quoque talis inflammatio transit primò, lateris mox, viciniâ loci, pulmonis (844).

In Historia inflammationis explicatum fuit, quomodo & gangræna inter inflammationis exitus numerari debeat: cùm ergo probatum fuerit §. 882, in pleuritide veram esse inflammationem, patet, & in gangrænam hunc morbum abire posse. Cùm autem funestus ille exitus non sequatur, nisi valida admodum pleuritis fuerit, quæ respirationem præ summo dolore suffocat; hinc semper ferè tunc pulmo simul afficitur, uti etiam, quia pleuræ semper contiguus est.

§. 900. **Q**UOD malum (899) vel ex vehementia pleuritidis, vel ex acri, aut putri materia concomitante, simul oritur.

De causis, per quas inflammatio in gangrænam terminatur, dictum fuit §. 388.

§. 901. **I**D verò futurum esse, & jam inchoari, præfagitur ex variis: si sputa purulenta sub-biliofa, rotunda, purulenta sub-sanguinea, nigra, fuliginosa, cœnosa, foetida; strepitus in pectore multus cum vultu mœsto, oculis rubro-flavis, pulverulentis, caliginosis; si sputa initio varia; tum sæpe tertio vel quinto die moriuntur. Si stertor, sputum nullum, vel difficile, pulsus languidus, urina flammea: si alvi fluor liquidus, foetidus, putridus, symptomaticus: si supervenit magna peripneumonia: si novus insultus priori succedit: si sanguis floridissimus effluit ex vena secta sine crusta inflammatoria (384), licèt ex largo vulnere, pleno saltu, puro vase exceptus sit: si sputum supprimitur dyspnœâ manente, vel auctâ cum dolore, gravitate pectoris, pulsu duro, parvo, celeri, calore magno; hæc enim quinto die exacerbata

septimo mortem inferunt: si urina prærubra, obscura; cum varia hypostasi, nec discreta, intra quatuordecim dies occidit: si hypostasis nigra vel furfuracea, citior mors: si initio mitis, quinto vel sexto die exacerbata, septimo & duodecimo periclitantur, raroque sanantur, nisi post quatuordecim dies: si dorsum, latus, humeri, cum rubore accenduntur cum angore summo, alvi fluxu viridi & foetidissimo.

Operæ-pretium est, novisse illa signa, quæ docent pessimum talem pleuritis eventum metuendum esse, partim ut omni Artis molimine Medicus caveat, ne contingat illud, quod jurè metuit; partim ut præfagio debito suæ caveat famæ, ne ipsius culpâ periisse credatur æger, qui morbi vehementiæ succumbit. Ideo *Hippocrates*, signorum in morbis cognitionem omnibus commendans, optimè dixit: (a) *Namque & eos, qui servari possunt, multò etiam meliùs servare poterit, longè antè singulorum curationem præmeditatus; & eos, qui tum obituri mortem, tum evasuri sint, si præviderit, prædixeritque, omni prorsus culpâ vacabit.* Hæc autem signa ex *Hippocrate* collecta sunt, & docent vel morbi vehementiam, vel virium vitalium debilitatem, vel humorum pessimam degenerationem à sanitatis legibus; causæque materialis morbi coctionem & subactionem difficillimam.

SI SPUTA PURULENTA SUBBILIOSA, ROTUNDA. Quare hæc sputa damnet *Hippocrates*, explicatum fuit §. 833. n°. 3; & §. 848.

PURULENTA SUBSANGUINEA, Sputa illa purulenta quidem subactionem materiæ morbosæ indicant, verùm si simul sub-sanguinea sint, notant, & vasa erosa vel rupta esse simul, & ideo pro malo signo habentur. Præterea dum in externis partibus corporis gangræna est, & limbus ille oritur separans partem vivam à gangrænosa & corrupta, tunc ex illo loco tale purulentum sub-sanguineum exire solet, non adeo quidem malo omine in partibus externis, quia separationem mortui à vivo designat; verùm in interioribus semper magnum discrimen notat, gangrænæ nempe præsentis, semper periculosæ in internis, licèt etiam separatio gangrænosi jam incepta sit. Et ideo mox hîc subjunguntur *nigra fuliginosa, cænosa fætida*; ubi nempe mortuæ partes in tabum gangrænosum diffluunt & per sputa educuntur, quæ à pulmone, vitali viscere, veniunt. Hoc modo autem illud præfagium apud *Hippocratem* exprimitur: (b) *Qui ex pleuriticis exspuunt purulenta sub-biliosa, rotunda, aut purulenta sub-cruenta, progressu temporis perniciosè habent: perniciosè quoque, qui nigra fuliginosa spuunt, aut quibus velut à vino nigro sputa fiunt.*

Videantur & illa, quæ de sputis fuscis, cænosis, amurcosis, &c, dicta fuerunt ad §. 848.

STREPITUS IN PECTORE MULTUS, &c. Quid designet ille strepitus in pectore, pariter in *Commentariis* §. 848, explicatum fuit. De vultu mæsto &

(a) Prognostic. Comment. I. Sentent. IV. Charter. Tom. VIII. pag. 585.

(b) Coac. Prænot. n^o. ccccvii. Charter. Ibid. pag. 876.

oculis pulverulentis, &c, actum fuit, ubi §. 734, pessima signa enūmerabantur, quæ synochum putridam comitari solent. Præterea notandum, naturaliter adnatam oculi tunicam sub-cærulescentem albedinem habere, & vix ulla vasa sanguinea ibi apparere: fluunt ergo per adnatæ vasa humores, sanguine ejusque ferro tenuiores. Ubi ergo oculi rubro-flavi fiunt, signum est, crassiores humores in minora vasa pelli, ibique hæere immeabiles. Cùm autem injectiones Anatomicæ docuerint, oculos ab internæ carotidis ramis vasa accipere, novimus similem infarctum crassiorum humorum in vasis minoribus encephali obtinere, adeoque hoc signum semper in omnibus morbis acutis magnum discrimen notat. Peculiariter verò in pleuriticis hæc signa damnavit *Hippocrates* dicens, (a) *Quibus pleuriticis strepitus sputi multus in pectore est, & facies tristis, & oculus morbi regii colore infectus, ac caliginosus, hi pereunt.*

SI SPUTA INITIO VARIA, &c. Antea dictum fuit ad §. 830. n°. 2; & §. 876, *Galenum* monuisse, in pleuriticis & peripneumoniacis affectionibus sputorum excretionem similem esse urinarum sedimentis, quæ cruditatem vel coctionem in morbis designant. Si ergo varia sint sputa, denotant semper difficultatem morbi, & coctionem sive maturationem materiæ morbosæ admodum imperfectam. Videantur & *Commentaria* §. 893, ubi & de hac sputorum varietate dictum fuit, & *Hippocratis* loca hanc prognosin continentia habentur.

SI STERTOR, SPUTUM NULLUM VEL DIFFICILE. Signum enim est, pulmonem impleri magis magisque, dum interim nihil in tracheam exit, quod sputo rejectum levare posset pulmonem gravante hæc sarcinâ. Videantur illa, quæ ad §. 848, dicta sunt.

PULSUS LANGUIDUS. Designat enim vires moventes sanguinem debiles esse, vel liquidi movendi copiam deficere. Hic autem non agitur de illo languore pulsus, qui post repetitas quandoque venæ-sectiones contingit, minuto jam multum dolore pleuritico, & respiratione faciliori factâ; sed de illo pulsu languido, qui adest, dum pleuritis adhuc viget; & fit, quia ob impeditam respirationem pulmo sanguine distentus manet, & parcam tantum copiam in cor sinistrum transmittit, unde arteriæ minus distenduntur. Videantur & illa, quæ §. 883, de hac re dicta sunt. Inprimis ergo tunc pessimum omen dat languidus ille pulsus, si stertor in pectore simul adsit.

URINA FLAMMEA. Quæ rutilo & dilute rubro colore prædita scintillat quasi in vase vitreo, quo continetur, & caloris interni signum dat, uti ad §. 673, dictum est.

SI ALVI FLUOR LIQUIDUS, &c. Magnam enim humorum degenerationem in putridam corruptelam indicat talis alvi fluxus, nec ullum levamen adfert, penitus diversus ab illo, de quo §. 888. n°. 3, dictum fuit, ubi subacta morbi materies salubri per alvum evacuatione educebatur de corpore. Verum antea §. 388, notatum fuit, acrem humorum indolem facere, ut inflammatio in gangrænam abeat.

SI SUPERVENIT MAGNA PERIPNEUMONIA. In pleuritide ob doloris acerbiteriam vix audent inspirare ægri, adeoque in pulmone non dilatato satis, inci-

(a) Coac. Prænot. n°. ccclxxxviii. Charter. Tom. VIII. pag. 873.

pit accumulari sanguis, sicque peripneumonia succedit validæ pleuritidi. Verùm per largam venæ-sectionem dum minuitur dolor faciliori redditâ inspiratione, expeditur iterum sanguis, qui in pulmonali arteria accumulari inceperat, sicque levis illa & incipiens peripneumonia solvitur. Præterea satis frequenter observavi, levem quasi peripneumoniam fieri, dum pleuritidis materia jam cocta moliebatur exitum per sputa. Ideo dicitur *si magna supervenit peripneumonia*, quæ ex propria sua indole adeo periculosus morbus est, adeoque cum pleuritide junctus certam perniciem infert.

Hinc intelligimus, quare *Hippocrates* dixerit, (a) *Peripneumoniæ ex pleuritide transmutatæ (μετασάσασα) securiores sunt his, quæ ab initio fiunt*. In illo enim loco videntur debere intelligi leves illæ pectoris oppressiones, quæ fiunt, dum soluta materies pleuritidis in pulmonem derivatur, per sputa evacuanda, vel alias vias, de quibus §. 888, dictum fuit. Cùm enim hæc pleuritidis materia tunc soluta quidem & mobilis reddita sit, sed tamen tales dotes habeat, ut absque molestia cum reliquis humoribus sanis per vasa fluere nequeat, hinc in pulmonalis arteriæ angustis inprimis hærebit aliquantulum, antequam in venas pulmonales transire possit. Hæc fortè est una ex causis, quæ anxietatem producunt & molestiam, antequam criticæ evacuationes fiant, uti aliâ occasione dictum fuit. Ubi verò peripneumonia, & inprimis valida, supervenit pleuritidi adhuc permanenti, intelligimus veritatem alterius effati *Hippocratici*, (b) *A pleuritide peripneumonia malum*. Et *Galenus* (c) explicans hunc Aphorismum, optimè monet, non hîc agi de transmutatione pleuritidis in peripneumoniam (utî in *Coaca* Prænotione modò allegata) verùm hunc locum ita intelligendum esse, dum priori morbo, pleuritidi nempe manenti, superaccedit alter, peripneumonia scilicet. Unde illud ἐπὶ πλευρίτιδι idem hîc significat ac ἐπιγιννομένη πλευρίτιδι.

SI NOVUS INSULTUS PRIORI SUCCEDIT. Omnes, qui in Praxi versantur, noverunt, ferè semper in pleuritide obtinere, ut post sanguinis missionem levetur dolor, imò quandoque omnino cesset, & tamen paucis horis post recrudescat, denuo, novam sanguinis missionem poscens: neque ab hoc doloris reditu, & novo quasi insultu pleuritidis illico gangræna præfagienda est, cùm multi ex hoc morbo emergant, plures etiam tales doloris renovati, vel aucti, insultus passi. Verùm hoc intelligendum est, ubi doloris nondum minuti, vel parùm admodum, subito augetur vehementia: vel etiam ubi dolore manente & alterum latus thoracis similiter afficitur, quod aliquoties vidi. Simile quid videtur monuisse *Hippocrates*, dicens, (d) *Cùm verò, quæ ad latus impacta sunt, putruerint, & per sputum rejecta fuerint, convalescunt. Quòd si & antiquum multum ad latus impactum sit, & aliud insuper accesserit (περὶ ἐπιγενήσας) statim intereunt, &c.* Quo sensu autem putrescere hîc dicantur illa quæ postea per sputa rejiciuntur, ægro convalescente, explicatum fuit aliâ occasione in *Commentariis* §. 387, ubi probatum fuit, hoc vocabulo usos fuisse veteres

(a) Coac. Prænot. n°. cccxcvii. Charter. Tom. VIII. pag. 875.

(b) Aphorism. Sect. VII. n°. xi. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 297.

(c) Ibidem.

(d) De Morb. Lib. I. Cap. xi. Charter. Tom. VII. pag. 546.

Medicos, dum maturationem materiæ inflammatoriæ indicare volebant.

SI SANGUIS FLORIDISSIMUS EFFLUIT, &c. Hanc Observationem Præcticam *Baglivus* (a) memoriæ tradidit quidem, sed fatetur, se illam debere celeberrimo *Lancisio*: rationem autem hujus rei dedit, quòd tunc putaret, crassiores, & inflammatoriâ tenacitate immeabilem, sanguinem in pulmone accumulari, solam tenuissimam partem, per arteriæ pulmonalis angustias transmitti; nam & in peripneumonia æquè ac in pleuritide hoc observatum fuisse memorat. An fortè hoc contingit in illis casibus, ubi pleuritis per accidens (b) aliis febribus quandoque supervenit, uti ad §. 880, ex *Sydenhamo* notavimus? Monet enim attentissimus ille Medicus, tales pleuritides repetitas sanguinis missiones non ferre quandoque, dum nempe morbi indoles, cui supervenerunt illæ pleuritides, minùs favet sanguinis evacuationi. *Baglivus* autem pariter jubet, abstinendum tunc esse à repetita venæ-sectione, si nulla crassa inflammatoria in sanguine apparuerit.

SI SPUTUM SUPPRIMITUR, DYSPNŒA MANENTE, &c. Ab omnibus Medicis damnari pleuritidem siccam, quæ sine sputis est, vidimus ad §. 876. Malum ergo signum est, si sputum supprimitur: cessat quidem sputum, ubi evacuata est materia morbosa; verùm dyspnœa manens, vel aucta cum sensu impletionis in pectore, demonstrat evidenter, non deficere materiam per sputa rejiciendam, sed retineri in pulmone, unde brevè suffocatio metuenda erit, præcipuè dum pulsus parvus demonstrat parùm sanguinis per pulmonem transmitti posse in cor sinistrum. Dum autem pulsus simul durus & celer est cum calore magno, tunc metus est, inflammationem validam brevè in gangrænam transiuram esse, uti §. 388, explicatum fuit. Solet autem in tali pleuritide circa vitalia ingens talis calor percipi, dum extrema vix calent, imò sæpe frigent. Quinimo *Galenus*, uti ad §. 883, habetur, nullum pleuriticum evadere monuit, (c) *si pulsus sit magnopere durus, itaque parvus etiam & ob ambo hæc, calorémque, creberrimus.*

HÆC ENIM QUINTO DIE EXACERBATA, SEPTIMO MORTEM INFERUNT. Circa hanc Prognosin notandum est morbos acutos vocari quidem illos, qui velociter, & cum periculo decurrunt; sed tamen omnium acutissimos dici illos, qui quartum diem non superant; peracutos verò, qui ad septimum usque diem durant: reliquos simpliciter acutos vocari, si vigesimum diem non excefferint (vide §. 564.). Verùm hæc pleuritis non est ex pessimis, quia sputa adfuerunt, quæ postea supprimuntur; adeoque primo quaternario non finitur talis morbus. Si autem hæc suppressio sputorum contingat quinto die, & mala illa symptomata modò enarrata exacerbentur, mors instat die criticâ proximè sequenti, die septimo nempe, qui maximè notabilis est inter dies criticos, uti antea in *Commentariis* §. 741, pluribus demonstravi.

SI URINA PRÆRUBRA, OBSCURA, &c. Urina sana sensim evaporata per omnes calorum gradus transit in saturatam rubedinem, adeoque, diffilato pro maxima parte diluente vehiculo, urinæ color augetur: hoc & experiuntur ho-

(a) *Prax. Med. Lib. I. Cap. ix. pag. 37.*

(b) *Seçt. VI. Cap. III. pag. 332.*

(c) *De Præfag. ex Pulsib. Lib. IV. Cap. v. Charter. Tom. VIII. pag. 299. 300.*

mines sani, æstivo calore validè sudantes, quòd urina reddatur multò coloratior: urina autem sana diu relicta, in vase etiam purissimo, fuscum obscurum colorem acquirit, & crassas fæces ad fundum deponit (a). Præterea solutum per febrilem calorem pingue corporis oleum, & acrius redditum, facit urinam rubram admodum, dum per hanc viam è corpore eliminatur: unde & caloris interni signum dat urinæ rubor (vide §. 673). Adeoque talis urina notat humorum immeabilitatem, difflatâ parte aquosâ, & simul majorem acrimoniam jam in putridam corruptelam inclinantem; validumque motum febrilem. Verùm ad §. 388, probatum fuit, dum hæc adsunt, quæ talis urina demonstrat, tunc inflammationem in gangrænam tendere. In *Coaca* autem prænotione ubi tota hæc Prognosis habetur, vocatur hæc urina ob intensam rubedinem (b) ἔρον αιμαλωδες; & quia simul obscuri quid & subfusci in colore habebat (putredinis incipientis signum) dicitur (c) ζοφωδες, quasi caliginosa: & uti urina putrescens crassas fæces deponit ad fundam, sic & hæc urina sedimentum varium, & minimè æquale, habet. Sedimentum autem nigrum gangrænosam jam adesse humorum dispositionem notat, uti pluribus dictum fuit in *Commentariis* §. 741, ubi de Prognosi ex urina nigra agebatur: talis ergo urina adhuc majus discrimen designat. Monuit autem *Galenus*, colorem viridem urinæ esse (d) quoddam veluti præmium nigri coloris, adeoque & morbi malignitatem ostendere. *Hollerius* (e) tamen testatur se vidisse pleuritides graves solutas urinis multis crassis & nigris. Verùm ad §. 741, probatum fuit, tunc absolutè lethalem esse nigram urinam, si simul pauca & tenuis sit: tunc enim notat, humorum corruptionem adesse, nec interim corrupta de corpore educi. Cùm autem optimum sedimentum in urina sit album, læve, & æquale, illud quod furfuraceum dicitur, ab his dotibus quàm longissimè recedit; adeoque meritò damnatur à *Galeno* tamquam indicium (f) *grandis scilicet colliquationis, & caliditatis, æstuosæ* per quam abrafæ de solidis humanis partes cum urina exeunt.

SI INITIO MITIS, &c. Videantur illa, quæ ad §. 883, de hoc præfagio notata habentur.

SI DORSUM, LATUS, HUMERI, &c. Antea §. 888. n°. 5, dictum fuit; utiliter lateris dolorem transire ad humerum, manum, & dorsum; verùm hoc fiebat cum levamine, & imprimis respiratione faciliori redditâ: in hoc autem casu summa anxietas manet, adeoque non transponitur morbi materies ad loca; ubi minùs noceret, sed manente morbo principali, propagatur inflammatio, quod pessimum signum est. Quàm malum omen autem præbeat alvi fluxus foetidissimus, antè in eadem hac paragrapho dictum fuit. Paulò aliter hæc Prognosis legitur apud *Hippocratem*: ita enim habet, (g) *Quum verò*

(a) Boerhaav. Operat. Chemic. Part. II. Process. c. Tom. II. pag. 322.

(b) N°. DLXXXI. Charter. Tom. VIII. pag. 886.

(c) Ibidem.

(d) De Crisib. Lib. I. Cap. XII. Chart. Tom. VIII. pag. 395.

(e) Jac. Holler. Comment. in Coac. Hippocrat. pag. 1047.

(f) De Crisib. Lib. I. Cap. XII. Charter. Tom. VIII. pag. 395.

(g) De Morb. Lib. III. Cap. XV. Charter. Tom. VII. pag. 591.

harum pleuritidum aliquâ laboranti dorsum rubescere contigerit, & humeros incallescere, dumque desidet, pondere gravari, si venter perturbatus ex virore pallida & graveolentia admodum demittat, hic ob ventris dejectionem primo & vigesimo die moritur, quem si effugerit, convalescit. In Coacis Prænotionibus (a) simile præsagium habetur, sed textus minùs integer videtur.

§. 902. **S**I sicca ob defectum virium, ob dolorem summum, ob sineptitudinem materiæ ad expulsionem, ob vasa nimis contracta & crispata, ob nimium usum calidorum, dolore simul vergente ad superiora: si lingua statim sicca, fordibus obsita, livida, nigra, cum bulla nigra: si horum signorum singula, vel plura, simul eveniunt, plerumque morbus ex se lethalis, non facilè sanandus, sed ut plurimùm gangrænâ loci in latere, & vicino in pulmone necat.

Siccam pleuritidem semper pejorem esse humidâ ad §. 876, dictum fuit. Verùm sicca est pleuritis, vel ob defectum materiæ per sputa rejiciendæ, vel quia educi nequit sputum de pectore ob debilitatem ægri, vel ob dolorem summum; quod utrumque denotat pessimum morbi statum. Sic in moribundis hominibus auditur ingratus stertor in vasis aereis pulmonis, dum tenaci glutine trachea impletur quidem, sed vires jam adeo projectæ sunt, ut excerni nequeat illud, quod in pulmone coacervatur. Ubi autem ob dolorem summum impeditur sputi eductio, nisi citò minuatur per idonea auxilia inflammationis vehementia, illa brevè in gangrænâ terminabitur.

Ut autem materia morbi per sputa educatur, debet illud inflammatorium solvi, vel vasorum fines sic dilatari, ut transmittant illud, quod immeabile ibi hæserat. Quò ergo magis compactum fuit illud inflammatorium, quò robustiora & magis contracta vasa, eò difficiliùs sputa morbum levantia prodire poterunt: hinc (b) corpora exercitata ac densa citiùs à pleuriticis ac peripneumoniceis morbis pereunt, quàm non exercitata. In talibus enim compacti magis & densi sunt humores, & vasa firmiora plùs resistunt suæ dilatationi; de quibus dictum fuit in Historia inflammationis ad 386.

Cùm autem à frigore suscepto, æstuante à laboribus corpore frequenter adeo pleuritis oriatur, ignarum vulgus quandoque solet calidissimis & spirituosis remediis incipientem hunc morbum tentare, antequam Medicum vocent, ut scilicet flatus, à frigore suscepto natos, discutiant, quos hujus doloris causam suspicantur. Talia autem crispant solida, ad coagulum disponunt humores, & motum febrilem immaniter augent, adeoque damnosissima sunt. Celeberrimus Trillerus plures tales casus habet, ex quibus patet, quantâ cum sævitie hic morbus affligerit miseros, quibus in initio (c) spiritus vini, aliave calida re-

(a) N°. ccclxxx. Charter. Tom. VIII. pag. 873.

(b) Ibid. n°. cccxcviii. Chart. Tom. VIII. pag. 875.

(c) Commentat. de Pleuritid. Cap. v. Tom. III.

Ægrot. i. pag. 62. Ægrot. ii. pag. 72. Ægrot. iii, & iv. pag. 79. Ægrot. v. pag. 84. 85. 86. Ægrot. vi. pag. 94. Ægrot. viii. pag. 106.

media, exhibita fuerant. Vidi in viro triginta annorum pleuritidem intra triginta sex horas lethalem, dum, simulac dolorem lateris sentiret, spiritus ex feminibus levistici destillati uncias tres propinassent, & quidem calidissimas: misero huic, licet septimâ ab incepto morbo horâ sanguis missus fuisset largâ fati copiâ, & post paucas horas elapas venæ-sectio repetita, nullum inde levamen accessit, frustra adhibitis externis & internis remediis efficacissimis. Verum dolore lateris æquè acerbo manente, propagabatur malum per totum pectus, & ad jugulum usque, cum respiratione impeditissima, pulsu celerissimo, parvo; sequebatur paulò post delirium, & mors. Ubi notandum, quòd dolor vergebat ad superiora, & ob doloris acerbicatem summam, nullum unquam sputum educere potuit. Ex hoc casu intellexi, quare *Hippocrates* in eadem prænotione univerit duo hæc signa, sputorum absentiam, & dolorem sursum vergentem; sic enim habet, (a) *Pleuritides siccae, ac sine sputo, difficillimæ sunt. Horrendæ quoque hæ, in quibus dolores superna sunt.*

SI LINGUA STATIM SICCA, &c. Videantur illa, quæ in capitulo *de Febre ardente* ad §. 739, de siccitate linguæ, ejusque sordibus & nigredine, dicta sunt. Gangrænosam autem dispositionem hæc signa manifestè indicant. Bullæ autem sublividæ in pleuriticorum lingua ortæ meminit *Hippocrates*; dixitque, illam esse talem, (b) *qualis ferro candente, in oleum intincto fieri assolet*: verum ex hoc signo tamen non adeo funestam prognosin deduxit, nisi quia (c) *difficilior morbi liberatio contingit, & diebus quibus oportet, sanguinem tussi rejicere necesse est*. Interim tamen ibidem monuit, pleuriticorum linguam inspiciendam esse: & ex alio loco *Hippocratis* patet, quantum in similibus morbis ab humiditate linguæ & oris interni speraverit boni. Ita autem habet: (d) *Quòd si os humescat, & quæ à pulmone prodeunt, qualia decent, talia existierint, sorbitionis copiam, ut in summa dicam, adjicere oportet: nam quæ celerius magisque madescunt, celeriolem crisin denunciant; quæ verò tardius & minus, tardiolem judicationem significant.*

Omnia jam illa signa pessimi morbi indicia sunt, & eò majus periculum indicant, quòd plura horum simul concurrant, uti sponte patet. Cùm autem pulmo pleuræ contiguus sit, facilè & ille afficietur, si pleuritis in gangrænam transeat. Accedit, quòd in pessima pleuritide sæpe & pulmo simul inflammari incipiat, ob impeditam respirationem non potens expeditè transmittere sanguinem corde dextro expulsum.

§. 902. **Q**UANDO autem hæc signa (901) jam imminere id malum (899) designant, statim uno impetu summa remedia tentanda sunt, nec vitæ auxilio, nec leviori fidendum medelæ, modò aliquæ vires supersint.

Mors enim præ foribus adest, adeoque vel suo fato relinquendus æger est.

(a) Coac. Prænot. n^o. ccclxxxii. Charter. Tom. VIII. pag. 873.

(b) De morb. Lib. III. cap. xv. Charter. Tom. VII. pag. 591. Conf. Coac. Prænot.

n^o. ccclxxxiv. Charter. Tom. VIII. p. 873.

(c) Ibidem.

(d) Lib. de Morb. Acut. vict. Comment. I. Text. xxii. Charter. Tom. XI. pag. 20.

vel simul & semel summa tentanda remedia : præmonitis priùs ægri amicis de ancipiti eventu.

§. 903. **E**RGO hoc casu (902) statim crustæ ferro ignito in loco affecto profundè inurantur, dein fortibus emundantibus obducantur, & penetrantissimis fomentis calefiant assiduè; tum fortia diluentia, aperientia, antiseptica, sudorifera, largâ copiâ hauriantur. His enim, si ullis, lenietur mali sævities.

Cùm in tali casu, ubi gangræna imminet, vel jam fieri incipit nulla spes resolutionis nec criticæ evacuationis supersit, unicum quod sperari potest, est, ut suppuratione natâ in pus vertatur crudum inflammatorium, & gangrænâ jam corruptum separetur à partibus vivis. Verùm ubi in partibus externis simile malum hæret, videmus putridum in tabum resolutas partes gangrænosas diffluere, donec penitus depuratus fuerit talis locus. Nisi ergo omni molimine versùs exteriora concilietur exitus huic tabo gangrænosus, putrescerent omnia vicina. Ideo crustarum profunda inustio commendatur, ut sopita jam vitalis vis & calor resuscitentur in parte, & deciduis postea escharis patula via fiat versùs exteriora puri & ichori gangrænosus. Extremum quidem illud remedium est, sed (a) *extremis morbis extrema ad integritatem remedia optima esse monuerat Hippocrates* : & alibi pro ultimo remedio ignem laudat, dicens, (b) *Quæ medicamenta non sanant, ea ferrum sanat. Quæ ferrum non sanat, ignis sanat. Quæ verò ignis non sanat, ea insanabilia ducenda sunt*. Certum est, veteres Medicos plurimos morbos tentasse (c) cauterio actuali; & quandoque etiam ut citiùs curarentur, qui absque hoc remedio sanari poterant quidem, sed tardiùs, pectus & dorsum (d) inuisse in pectoris morbis. Verùm non memini me legisse, quòd Hippocrates in pleuritide, gangrænâ minitante, hoc tentaverit. Propiùs ad hanc curationem accedunt illa, quæ Aretæus in cura pleuritidis commendat. Jubet enim ut lateri dolenti applicetur cucurbita, (e) *magna, omni ex parte lata*, cum multa flamma: monet, ne cucurbitæ margo carni fortiter imprimatur; ut maneat aeri accessus, & flamma diutius perflare possit: extincto igne scarificari locum jubet, & sale vel nitro irritanda hæc vulnuscule voluit, si æger (f) *forti animo & tolerans sit*. Sequenti die de novo cucurbitam affigebat, (g) *ut & ex vulneribus tenuis quedam sanies extrahatur*: deinde addit, (h) *Neque enim sanguis, aut alimentum, sed sanies emanat: atque id quidem facito, cùm priùs vires exquisitè perpenderit*.

De illis autem remediis tam externis quàm internis, quæ in hoc casu conducerent, abundè dictum fuit in gangrænæ curatione. In *Materia Medica* ad hunc numerum formula habetur decocti talis antiseptici; verùm videtur ibi

(a) Aphorism. Sect. I. n°. vi. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 11.

(b) Ibid. Sect. VIII. n°. viii. pag. 344.

(c) Id. De Morb. Lib. II. cap. xxxii. Charter. Tom. VII. pag. 574. Confer. Lib.

de Intern. Affectio. cap. ix. Ibid. pag. 644, & alibi passim.

(d) Ibid. cap. xxxi. pag. 573.

(e) De curat. Morbor. Acutor. Lib. I. cap. x. pag. 92.

(f) Ibidem.

(g) Ibidem.

(h) Ibidem.

nimia quantitas oxymellis scillitici adesse, vomitum enim moveret: fortè error lubest, & loco *oxymellis scillitici* legendum foret, oxymellis simplicis.

§. 904. **S**ED si causa inflammatoria vehementissima summa creârit symptomata pleuritica, nec auxilio Naturæ (887. 888.) nec remedio ulli anti-pleuritico (890. 903.) cedentia, & hæc dein subitò, sine causa tolluntur, quatenus ab inflammatione pendebant, manente pulsu parvo, celeri, intermittente, respiratione celeri, parvâque, sudore frigido, constat gangrænam jam occupasse loca inflammata. Hinc delirium brevè, statimque mors, maximè si simul lividus thoracis color: quod idem fit, si ille, qui sputum sub-biliosum excreat, dolore levatur sine ratione, tunc enim pariter lethalis insania, mortis ex gangræna nuncia, adest.

Symptomata summa, quæ antea adfuerant, docuerunt, pessimam esse pleuritidem: si autem hæc subitò tollantur, absque ullis signis, quæ docent materiam morbi emendatam aut solutam fuisse, certi sumus illud contigisse, quia inflammatio in gangrænam abiit. Tunc autem inflammationis symptomata desinere ad §. 388, patuit. Hæc sunt fallacia illa halcyonia famæ Medici adeo insidiosa, si minùs peritus, vel non satès attentus fuerit: dum enim omnia in vado esse credit, post mediam horam sæpe expirat æger. Cùm autem idem contingere soleat & in aliis morbis inflammatoriis viscerum, ideo generale axioma Practicum Hippocrates posuit sequens, (a) *Non secundùm rationem levantibus fidendum minimè est.* Præterea, dum à bona causa levatur dolor, actiones vitales insurgunt, pulsus æqualis & fortior sentitur, respiratio liberior: in hoc casu verò absque dolore respirant quidem, sed celeriter, & parùm aeris simul hauriunt: extrema simul livescere solent, & facies cadaverosa fit, cum pulsu debili celerrimo, & interrupto, quæ omnia perniciem indicant. Pulchram certè de his & generalem Prognosin alio in loco Hippocrates ita pronuntiat: (b) *Perniciosa sine signis levantia, mortem significant.* Simul tunc adesse solet leve delirium, uti in gangrænæ Historia ad §. 432, dictum fuit.

MAXIME SI SIMUL LIVIDUS THORACIS COLOR. Quod gangrænæ signum est (vide §. 429. n°. 3.), & ab Hippocrate pariter notatum; ubi cavendum monet, ne in pleuritide pessima, crassior victus concedatur decumbentibus; sic autem habet, (c) *Has igitur ob causas, & alias hujusmodi etiamnum magis qui totâ utuntur ptisanâ, septimo die, ac celerius moriuntur: alii quidem mente læsi, alii verò orthopnæâ stertorèque præfocati. At sanè hos Antiqui sideratos (βλητῆς) esse existimaverunt, tum ob id maximè, tum non minimè, quòd mortuis latus lividum plagæ simile deprehenditur.*

(a) Aphorism. Sect. II. n°. xxvii. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 69.

(b) Prædiction. Lib. I. Comment. II. Text. lII. Chart. Tom. VIII. pag. 734.

(c) Lib. de Morbor. Acutor. vict. Comment. I. Text. xxxiii, xxxiv. Charter. Tom. XI. pag. 27.

Fulmine tacti lividam talem maculam in cute externa observantur habere; unde credidit eruditissimus Trillerus (a), quòd πληγή pro fulminis tactu hîc sumatur: fortè & contusionem significat, post quam etiam corporis partes livescere solent. Anideo Poetæ fabulati sunt, *Æsculapium Jovis fulmine tactum periisse*, cùm Suidas (b) memoriæ reliquerit, quòd miserè oppressus fuerit morbo, quem *Asclepiadarum filii* (id est Medici) vocant peripneumoniam? *Cælius Aurelianus* monet quòd (c) *exspirantibus sæpe agrotis nigra* (pleura) *inveniatur; hos denique venenatos quidam putaverunt*: veneno enim interfectorum cadavera livescere solent.

SI ILLE, QUI SPUTUM SUB-BILIOSUM, &c. Est Prognosis Hippocratica, cujus aliâ occasione ad §. 772, mentionem feci; sic autem legitur: (d) *Lateris dolor, ex sputis biliosis, si absque ratione evanuerit, in furorem aguntur*. Dolor subito ablati absque bonis signis præcipuum hîc gangrænæ jam natæ indicium dat: licèt & quandoque per malam metastasim materia inflammatoria in cerebrum rapiatur, & tunc quoque dolor lateris cesset, uti in capitulo de *Phrenitide* dictum fuit. Simul tamen & notandum, quòd & delirium quandoque gangrænâ, in quacumque corporis parte natam, sequi soleat, uti paulò antè dictum fuit.

§. 905. **I**N mortem exit ipsa pleuritis tunc, quando tam vehementes causæ ejus, ut dolor productus omnem motum thoracis supprimens brevè creet, impedito sanguinis trajectu, peripneumoniam lethalem (848) quàm brevissimè.

Hic est omnium citissimus exitus pleuritidis in mortem. Probatum enim in Physiologicis, quòd ad transitum sanguinis per pulmonalem arteriam requiratur respirationis libertas in homine nato (in fœtu enim aliud obtinet). Si ergo acutissimus dolor omnem dilatationem pectoris impediat, accumulatur sanguis in arteria pulmonali, tenuissima pars tantùm in venas transprimitur, crassum aggeritur, & subita fit suffocatio, uti jam ad §. 877, & 883, dictum fuit.

Hinc pleuritidis exitum pulchre & notaverat *Aretæus*, licèt non adeo libèrè intellexisse causam videatur; sic enim habet, (e) *Nonnunquam sine intra hujus temporis spatium omnium in pulmonem transitus est. manet enim in se ipsum pulmo rarus & calidus, & ad proxima trahenda sese commovens, tuncque morbi transpositione repente homo strangulatur*.

§. 906. **H**INC liquet, cur omni sæviori pleuritidi peripneumonia superaccidat: cur senibus, puerperis, gravi-

(a) Commentat. de Pleuritid. pag. 173. 174.

(b) In voce Ασκληπιάδης Tom. I. pag. 458.

(c) Acutor, Morbor, Lib. II, Cap. XVI. pag. 117.

(d) Prædiction. Lib. I. Comment. III. Text. xcix. Chart. Tom. VIII. pag. 767. Confer. Coac. Prænot. n°. ccccxviii. Ibid. pag. 876.

(e) De caus. & sign. Morbor. Acutorum Lib. I. Cap. x, pag. 9.

dis, plerumque lethalis: cur thoracis per fasciam adstrictio adeo dolorem levet, ut morbum tolerabilem reddat:

CUR SÆVIORI PLEURITIDI PERIPNEUMONIA, &c. Præcedenti paragra-
pho hoc demonstratum fuit.

CUR PLERUMQUE LETHALIS SENIBUS. Quàm rigidum fiat corpus in decrepita senectute, omnes noverunt: imò quandoque arteriæ majores ossæ inventæ fuerunt in cadavere senili. Sanguis in senibus magis lentescere solet, & minorem feri copiam habet respectu partis rubræ. Verùm ad resolutionem inflammationis conducit canalium facilis mobilitas, & diluens vehiculum (vide §. 386.), quæ bina adminicula in senibus deficiunt. Cùm autem sputorum libera excretio tantùm faciat sæpe ad levandam pleuritidem, & anhelii senes plerumque spirandi difficultate aliquâ laborent, & difficillimè tenacem pituitam diurnâ tussi educere possint, patet & alia ratio, quare in senectute periculiosior pleuritis sit. Accedit & hæc difficultas, quòd sanguinis missio, tanti momenti in pleuritide curanda, sæpe subito prosternat senum vires.

Rariores in senibus observari morbos acutos, Hippocrates (a) monuit; & commentans hunc locum Galenus dicit, (b) *Si quando seni, quod rarum est, qualis juveni, oboriatur febris, hæc prorsus in agrotantis perniciem finitur: immensam enim quamdam causæ febrim efficientis magnitudinem prodit.*

Certè ubi Hippocrates (c) senectutis morbos recenset, non meminit ullius morbi acuti præter apoplexiam. Hoc imprimis ideo notandum est, quia Aretæus statuit quòd (d) *inprimis senes pleuritidi sunt obnoxii; qui etiam sæpius quàm alii liberantur.* Verùm videtur hoc potius dixisse ex hypothesi, quàm ex Observatione. Ut enim hyemem maximè feracem hujus morbi dixit, (e) *ver minus;* sic & senili ætati frequentem pleuritidem, minimè autem pueritiæ voluit. Cùm autem paulò antè monuerat, pleuriticum repentè strangulari, dum pulmo morbum in se trahit (ubi nempe peripneumonia pleuritidi succedit) dedit hanc rationem, quare senes sæpius quàm juvenes aut viri evadant: (f) *Neque enim magna phlegmone in arido corpore excitari potest, neque in pulmonem transitus facilis est: quippe qui est in senecta quàm in alia ætate frigidior, quando & spiratio parva est, & omnium attractio imbecilla.* Ex his autem facile patet, Galeni & Hippocratis sententiam Aretæi placito hinc præferendam esse, quæ statuit senibus rariùs quidem contingere pleuritidem, verùm eosdem ferè semper succumbere huic morbo, si illo corripiantur. Generale enim hoc axioma Practicum (cujus & ad §. 879, mentionem feci) Hippocrates posuit: (g) *In morbis parciùs periclitantur, quorum naturæ, ætati, habitui, & anni tempestati, morbus consentaneus ac proprius fuerit, quàm quibus in horum aliquo minimè cognatus sit.*

(a) Aphorism. Sect. I. n°. XIV. Character. Tom. IX. Part. II. pag. 24.

(b) Ibid. pag. 28.

(c) Ibid. Sect. III. n°. XXXI. pag. 128.

(d) De caus. & sign. Morbor. Acutor.

Cap. X. pag. 9.

(e) Ibidem.

(f) Ibidem.

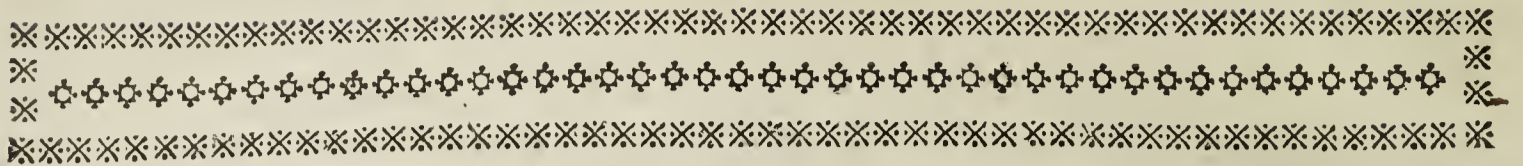
(g) Aphorism. Sect. II. n°. XXXIV. Character. Tom. IX. Part. II. pag. 75.

PUERPERIS. Nôrunt Practici, febre validâ ortâ puerperii tempore, illico ferè lochia supprimi: quantum autem inde discrimen immineat, postea dicetur, ubi de puerperii morbis agetur. Infelicem talem casum vidi, dum viginti quatuor horis ante partum gravida mulier acutâ corripiebatur pleuritide: peperit infantem mortuum, lochia post partum mox cessabant, dolor venæ-sectione parùm mitigatus increvit illico immaniter, & licèt repetitis sanguinis missionibus levaretur parùm morbus, febris manebat æquè acuta, pulmo incipiebat oppleri; & septimâ die periit. Quàm enormes autem dolores passa fuerit misera hæc mulier, dum pleuritide laborans cogebatur summo nixu inspirationis fœtum eniti, facilè intelligitur. Interim tamen non semper & absolutè lethalem pleuritidem esse in puerperio, pluribus Observationibus constat; & quædam in *Commentariis* §. 890, recensitæ fuerunt.

GRAVIDIS. Periculosiorem esse pleuritidem graviditatis tempore, nemini mirum videbitur, cùm & à febre acuta, pleuritidis comite, abortûs periculum immineat, & subitæ vasorum depletiones per repetitas sanguinis missiones non adeo tutæ sint in gravidis. Præterea distento jam multùm abdomine difficiliùs respirant gravidæ, cùm inter inspirandum diaphragma multùm descendere nequeat, adeoque major dilatatio pectoris requiritur; quæ dum impeditur ob dolorem pleuriticum, summæ fiunt angustia, & metus est, ne citò lethalis peripneumonia sequatur. In *Commentariis* §. 888. n°. 6, monui, non absolutè tamen in gravidis lethalem esse pleuritidem, & memini gravidæ mulieris, quæ sputorum excretionem feliciter sanata fuit. Imò in alia fœmina bis curavi pleuritidem, dum gravida erat; semel sexto graviditatis mense, & semel octavo: utroque tamen in casu feliciter peperit, & puerperii tempore fati commodè se habuit.

CUR THORACIS PER FASCIAM, &c. Dum inspiramus, costæ à se mutuò removentur, & diaphragma, deorsum pressum, thoracis cavum reddit amplius, simulque tunc abdomen assurgit. Dum autem pleuritis adest, absque acerbo dolore costæ à se mutuò diduci nequeunt. Ubi ergo fasciis circumductis ita adstringitur thorax, ut costæ quasi immobiles reddantur, abdomine interim ab omni compressione libero, tunc dilatatio thoracis inter inspirandum fit à solo descensu diaphragmatis versùs abdomen, & non distrahantur loca intercostalia; unde ergo insigne doloris levamen percipiunt ægri, & minor metus est, ne ob impeditam inspirationem infarciatur pulmo & sanguine immeabili. Interim tamen & hoc notandum est, minui quidem sic dolorem pleuriticum, sed manere ejus causam; cui ergo efficax medela adhibenda est, ne in suppurationem inflammatio hîc nata abeat, dum, ob levamen doloris minutam esse morbi vehementiam falsò quandoque crederet Medicus.

P A R A P H R E N I T I S.

§. 907. **S**I morbus pleuritidi similis occupat eam membranæ pleuræ partem, quæ diaphragma ambit, vel & ipsum septum medium, oritur morbus dirus, quem paraphrenitidem appellant.

In pleuritidis Historia §. 877, dictum fuit, quàm varia loca occupare possit ille morbus, dum pleura omnem thoracis interni ambitum investit: adeoque & diaphragmatis pectus ab abdomine separantis, inflammatio ad pleuritidem propriè pertineret. Verùm obtinuit usu, peculiari nomine hunc morbum designare, & ob quamdam symptomatum diversitatem solent sigillatim de hoc morbo agere Medici.

Legitur apud *Ruffum Ephesium* (a), membranam, quæ pectoris viscera ab inferioribus disjungit, vocari *διάφραγμα τῆς φρένης*: ad §. 771, verò monitum fuit, solemne videri veteribus Medicis, ut partis affectæ nomini affigerent terminationem *itis*, quando inflammatorium talis partis morbum designare volebant. Hæc ergo ratione diaphragmatis inflammatio *φρενίτις* vocari debuisset. Verùm hoc nomen jam alteri morbo datum fuerat, ubi nempe ferox & perpetuum delirium à cerebro primariò affecto, cum febre acuta continua, oritur. Hinc distinctionis causâ hic morbus *paraphrenitis* dictus fuit. Verùm quidem est, præpositionem *παρὰ*, morborum nominibus præfixam, eorundem minorem intensitatem frequenter significare (vide §. 783.), sed paraphrenitis nullibi pro leviori phrenitide occurrit. Symptomata enim phrenitis, vel & delirium febrile, dicitur *παρὰφροσύνη*.

Hippocrates autem sub phrenitidis nomine diaphragmatis inflammationem descripsit; monens priùs, quòd (b) *phrenitides etiam ex aliis morbis oriuntur*: addensque, hunc morbum simili modo curandum esse, ut peripneumonia. Sed & (c) *Ægineta* & (d) *Trallianus* meminerunt pariter phrenitidis, quæ non à capite affecto, sed à diaphragmate fieret; neque tamen peculiare nomen huic morbo indiderunt, sed monuerunt, à vera phrenitide distingui præcipuè respirationis læsione. Neque apud *Galenum* (e), ubi de hoc morbo agit, paraphrenitidis nomen occurrit.

(a) De corpor. human. partium appellation. Lib. I. pag. 38.

(b) De Morb. Lib. III. Cap. ix. Charter. Tom. VII. pag. 586.

(c) Lib. III. Cap. vi. pag. 28.

(d) Lib. I. Cap. xiiii. pag. 45.

(e) De Loc. Affect. Lib. V. Cap. iv. Charter. Tom. VII. pag. 488.

§. 908. **Q**UI longè frequentior, quàm vulgò quidem censetur, licèt præsens sæpe ignoretur, negligatur, vel alterius morbi titulo tractetur.

Cùm ergo apud plures veterum Medicorum illius morbi mentio fiat, & plures causæ pleuritidis (vide §. 881. n°. 2.) aptissimæ sint, ut in diaphragmate similem morbum producant, imprimis potus gelidus affatim haustus, & ventriculum replens; mirum videtur, rarò in communi Praxi hunc morbum incusari, ita ut *Petrus Salius* illum numeraverit inter morbos, quorum tractatio ab ordinariis Practicis non exhibetur. Certè diaphragmatis situs & totus ejus ambitus non ab omnibus adeo liquidò perspectus habetur: à lumbis enim incipiens adscendit tam altè, ut pericardium ejus parti tendineæ accrescat, & latâ superficie thoracem ab abdomine dirimit. In opere illo splendidissimo celeberrimi *Albini*, diaphragmatis figura habetur, quæ meliùs situm ejus docet, quàm ulla descriptio (a): & ex qua patet, non mirum esse, si diaphragmatis, inflammatio pro aliarum partium morbo quandoque habita fuerit. Interim tamen non adeo funestus talis error quoad curationem semper fuit, quia illa ferè similis est pleuritidis curæ, uti §. 911, dicitur. Simul & patet, varia posse occurrere symptomata, prout in diversis locis diaphragmatis inflammatio hæserit. Certè accrescit pericardio, transmittit œsophagum, aortam, venam cavam, &c; accumbit hepatis, lieni, renibus, &c; unde tumor inflammatorius in diaphragmate natus, has illasve vicinas partes impediens, diversa mala producere poterit. Præcipua autem signa, & maximè universalia, sequenti paragrapho recensentur.

§. 909. **C**OGNOSCITUR ex febre acutissima, continua, dolore inflammatorio loci, intolerabili ob membranas nervosas; qui dolor immaniter augetur in inspiratione, tussi; sternutatione, repletionem stomachi, nausæ, vomitu, compressu abdominis in alvo, vel urinâ, reddendis; respiratione hinc sublimi, parvâ, celeri, suffocativâ, quiescente abdomine, solo thorace peractâ; delirio perpetuo; hypochondriorum introsurfum revulsione; risu sardonio; convulsione, furore; gangrænâ.

Febrim omni inflammationi comitem esse, antea ad §. 382. n°. 8, demonstratum fuit: sed & simul tunc ibi notatum fuit, tantò validiorem febrim adesse, quantò major irritatio fibrarum ab inflammatione nata fuerit. Omnium autem maxima irritatio fit in membranis tensis. Ideo in paronychia sæpe tanta febris nascitur; uti & quando membrana meatum auditorium in-

(a) Tab. musculorum IV. & Histor. musc. Lib. III. Cap. LXXXI.

vestiens inflammatur, quod malum certè periculosum esse monuit in *Prognosticis* (a) suis *Hippocrates*. Verùm diaphragma semper tensum est, etiam dum muscularem actionem non exercet. In cadavere, aperto abdomine, sed thorace adhuc clauso, manifestè apparet, quomodo diaphragma fornicem cavum formet, cujus pars convexa pectus respicit; simul ac autem utrimque perforatur pectus, ut aer in cavum thoracis ingrediatur, flaccidum fit diaphragma, cum antea tensum fuerit (b), & pressione atmosphæræ sursum protrusum intra pectus. Ubi verò agit diaphragma, deorsum premens contenta abdominis & pectoris cavum amplius reddens pro inspiratione, tunc tenduntur omnes ejus partes actione musculari, unde iterum intolerabilis sævi doloris exacerbatio: sic intelligitur, quàm calamitosa sit diaphragmatis inflammatio, cum semper tensum sit, sive agat, sive quiescat. Hinc dixit *Hippocrates* de hoc morbo agens, ita dolere miseros ægros, (c) *ut ne contingere quidem sinant*.

Facilè jam patet, quàm immaniter debeat augeri dolor, si inflammatum diaphragma tussi aut sternutatione concutitur, aut à ventriculo repleto magis protruditur versùs thoracis cavum: quàm horrendus cruciatus sit, si à vomitu, muscoli abdominales & diaphragma simul convellantur (vide §. 652.) quàm impossibile sit talibus ægris, inspirato & retento aere, fortiter simul agentibus & diaphragmate & musculis abdominalibus, alvum vel urinam evacuare.

Respiratio autem adhuc longè difficilior est quàm in pleuritide, in qua adstricto per fascias thorace (vide §. 906.) pectus immobile quasi retineri potest, & moto abdomine respiratio perficitur, maximè tunc simul agente diaphragmate. Verùm miseri tales ægri superiores costas elevare & diducere nituntur, ut aliqua pectoris dilatatio pro respiratione adhuc fieri possit. Hinc sublimis illa & parva respiratio, sed & frequens simul cum suffocationis molestissimo sensu, de qua vide *Commentaria* §. 734.

Delirium autem perpetuum paraphrenitidem comitatur, uti *Hippocrates* (d) & *Galenus* (e) observârunt, & post illos unanimi consensu omnes Practici testantur. Imò *Galenus* dixit, à nulla alia parte corporis perpetuum delirium fieri, præterquam à diaphragmate; (f) *adeo ut Veteres putaverint, hanc parte inflammatione affectâ, phreniticos fieri, atque ob eandem suspicionem φρένας eam appellaverint, tamquam sapienti parti (cerebro) conferat quidpiam*. Monet autem, respiratione illâ difficillimâ imprimis distingui à vera phrenitide hunc morbum, in qua nempe respiratio magna & rara esse solet. Observationes autem fideles docent, tensas membranas & inflammatas, post acerrimum dolorem, deliria producere pessima. Ita ab auris dolore acuto cum febre continua periculum esse (g) *hominem delirare ac interire*, monuit Hippo-

(a) Comment. III. text. XIII. XIV. Charter. Tom. VIII. pag. 671. 672.

(b) Boerhaav. Institut. Medicar. §. 607.

(c) De Morb. Lib. III. Cap. IX. Charter. Tom. VII. pag. 586.

(d) Ibidem.

(e) De Loc. Affect. Lib. V. Cap. IV. Charter. Tom. VII. pag. 489.

(f) Ibidem.

(g) Prognostic. Comment. III. text. XIII. Charter. Tom. VIII. pag. 671.

crates. Fortè crederetur, inflammationem cerebro adeo vicinam citiùs turbare ejus functionem. Verùm in paronychia, extremum digiti articulum occupante, & dolentissimâ, pessimè delirasse ægros vidi. Præterea ob impeditam adeo in hoc morbo respirationem sanguis venosus à capite redux impeditur, dum cor dextrum per pulmonem trajicere sanguinem liberè non potest; hinc & omnes encephali functiones turbari debent.

Hypochondria autem introsursum revelluntur; quia omni molimine cavent ægri, ob summum dolorem, ne diaphragma descendat inspirando, hinc illud quasi retractum sustinent: sed sic simul hepar, ventriculus, lien, magis sub hypochondriis quasi reconduntur. Imò videtur *Galenus* illam hypochondriorum revulsionem pro signo pathognomonico paraphrenitidis habuisse, ita autem habet: (a) *Atque ut summatim dicam, eorum symptomatum, quæ phrenitidem antecedere diximus, aut nullum apparet, aut per exiguum in iis, quibus septum transversum inflammatione laborare incipit, ut rursus sursum revelli hypochondrium, illico ab initio septi transversi affecti, proprium sit; in cerebro verò (affecto) posterius accidit, non incipiente affectu, sed quum factus jam fuerit.*

Patet facilè ex dictis hætenus, inflammationem diaphragmatis, partis semper movendæ & adeo tensæ, in gangrænam subito finiri posse, & ante mortem convulsiones & furores sæpe observari. Verùm risus ille sardonius peculiare quasi symptoma hujus morbi solet haberi. Ab acerrimis venenis in ventriculo hærentibus ita convelli musculos faciei, ut angulis labiorum retrorsum tractis risûs incepti quasi species appareat, dudum memoriæ proditum fuit; & hanc vim *Materiae Medicæ* Scriptores tribuerunt ranunculo palustri apii folio; quem apium risûs, vel & herbam sardoam, ideo vocare solent, acri, causticâ vi præditam plantulam. Unde & in proverbium abiit, dum quis suo damno rideret incautus. Verùm & vetusta satîs Observata docent à diaphragmatis læsione talem risum contigisse. Memoriæ hoc tradidit *Hippocrates* (b): & quòd in præliis gladiatorumque spectaculis mortem cum risu trajecta præcordia attulerint, apud *Plinium* (c) legitur; per præcordia autem diaphragma intellexisse, manifestè patet in eodem loco. Videmus etiam in infantibus dormientibus quandoque tempore dentitionis faciem quasi subridentis; & solent inde sollicitæ matres convulsiones præfagire, quæ etiam sæpe sequuntur. Ex quibus patet suspectum meritò haberi illud symptoma.

§. 910. **E**XITUS idem, ut in pleuritide (§. 884. 892. 896. 897. 899.) sed ob motum partis magnum & assiduum, ob necessitatem ad vitam, ob nervosas membranas tensas, omnia velociora, funestiora; & ascites hinc purulentus.

(a) De Loc. Affect. Lib. V. Cap. iv. Charter. Tom. VII. pag. 490.
(b) Epidem. Lib. V. textu l. Charter.

Tom. IX. pag. 351.

(c) Lib. XI, Cap. xxxvii.

Omnia enim, quæ in pleuritide de vario exitu morbi in sanationem, mortem, vel alium morbum dicta fuerunt, hîc etiam locum habent. Verùm omnia hîc symptomata atrociora esse, & citiùs in interitum tendere facilè patet ex actione diaphragmatis, & nexu ejus cum aliis partibus. Requiritur enim, ut semper moveatur inter respirandum; pericardium latâ superficiei tendineæ diaphragmatis parti accrescit, adeoque & ictus cordis excipit diaphragma; aorta per secedentes ejus fibras transit, uti & œsophagus & vena cava adscendens. Hinc intelligitur, quàm misera debeat esse conditio ægri, cui diaphragma inflammatum est, & quòd summum adsit periculum: quæ omnia & Hippocratis testimonio confirmantur, dicentis, (a) *Hic autem morbus lethalis est, tertio namque die, aut quinto, aut septimo moriuntur. Si verò leviter corripuerit, ut peripneumonia judicat.*

Verùm pleuritis si abierit in abscessum, nisi versùs exteriora protuberet & aperiatur, pus in cavum thoracis decidit, & facit empyema; abscessus verò diaphragmatis potest pus suum effundere & in thoracis cavum, & in abdomen; tuncque producit ascitem purulentum, repleto cavo abdominis & distento à pure hîc accumulato. Ascites autem simpliciter vocatur, dum aqua in cavo abdominis effusa hæret, uti postea in capitulo *de Hydrope* dicetur.

§. 911. **C**URATIO hinc easdem distinctiones & cautelas requirit, tum eadem ferme remedia, exceptis iis, quæ loci situs respuit. Clysmata mollia ob viciniam loci sæpe juvant.

Similis enim pleuritidi morbus, est tantùm differens sede, quam occupat. Fomenta autem, linimenta, emplastra, hîc minoris usûs sunt quàm in pleuritide, quoniam tam prope ad locum affectum applicari nequeunt. Clysmata autem injecta, cum per totam longitudinem intestini coli usque ad ilei finem venire possint; multùm boni faciunt, quia intestinum colon, ubi circa hepar & lienem pergit, diaphragmati vicinum est, adeoque illud intestinum, mollissimis decoctis per clyisma injectis repletum, fomentum applicat blandum & resolvens inflammato diaphragmati.

§. 912. **U**BI verò suppurato diaphragmate priùs inflammato, abscessus in cava abdominis ruptus, suum pus evomit, fit collectio ejus in abdomine, aggestio, putrefactio, tumor, viscerum exesio, tabes miserrima, mors.

Quænam metuenda sint mala ab abscessu rupto pus suum eructante in cavum thoracis ad §. 894, dictum fuit: similia & fient dum in cavum abdominis ex abscessu diaphragmatis pus delabitur. Si jam consideretur diaphrag-

(a) De Morb. Lib. III, Cap. ix. Charter, Tom. VII, pag. 586.

ma semper moveri, & rapidam fati circulationem esse in diaphragmate ob cordis viciniam, intelligitur, magnam copiam puris brevè accumulari debere, & ulcus illud diaphragmatis ad sanationem reduci non posse; inprimis cum à pure collecto, & morâ, acriori reddito, alluatur. Verum quidem est, pus effusum proprio pondere abdominis inferiora petere, sed illud retentum diu & corruptum putrido halitu inficiet omnia viscera, & erodet partes quibus accumbit.

§. 913. **E**ST QUÆ totum hoc malum insuperabile, licet cognitum.

Plurimæ certè sunt rationes, quæ rite expensæ docent summam difficultatem curæ esse in hoc malo, imò ferè omnimodam impossibilitatem persuadent. Pus enim effusum in cavum abdominis debet educi, & locus ulcerosus iterum consolidari, ut curatio fiat: simulqueeductio puris debet fieri citò postquam ruptus fuerit abscessus, antequam nempe pus morâ corruptum infecerit abdominis viscera. Per signa explicata §. 893, distinguere possumus, an suppuratio fiat, & à subito levamine symptomatum (vide §. 894.) docemur, abscessum ruptum esse; sed nondum scimus certò, an in pectoris cavum, an verò versùs abdomen pus eruperit. Certè libra una vel altera puris non fati distendet abdomen, ut in tumorem notabilem attollatur, & talis abscessus continet sæpe longè minorem puris copiam, dum rumpitur; unde ascites talis purulentus non cognoscitur bene, antequam pure, continuò ex ulcere hoc aperto depluente, repletum abdomen tumeat insigniter: sed hoc nonnisi diu post ruptum abscessum contingit, adeoque ferè tentaretur puriseductio. Præterea pus bonum cremorem ferè lactis æquat spissitudine, adeoque paracentesi abdominis educi non posset, sed deberet latiori vulnere, in cavum abdominis penetrante, via parari puri educendo; quod iterum periculo non caret. Præterea quomodo sanabitur vomica talis aperta in diaphragmate nunquam quiescente? Quantum periculum, si diaphragma ulcere exesum ingredientem per vulnus abdominis aerem in cavum thoracis admiserit subito! Unde meritò dixit *Hippocrates* de suppuratione nata circa ventrem inferiorem, (a) *Si quidem de se foras significationem præbuerit, & pus exierit, sani evadunt; si verò suâ sponte intrò proruperit, pereunt.* Et *Aretæus* monuit quòd (b) *Lienis, jecur, & pulmo, & diaphragma, id est inter-septum; celerius quidem pus ducunt, sed periculosa & mortifera sunt.*

Antea ubi de variis locis, quæ pleuritis occupare potest, dicebatur §. 877; notatum fuit, hunc morbum occupare posse totum membranæ pleuræ ambitum, adeoque non tantùm latera, sed & aliam quamcumque thoracis regionem. Atque tunc monitum fuit, quòd, peculiari capitulo cum agendum esset de paraphrenitide, simul quædam adderentur de mediastini & pericardii in-

(a) De Morb. Lib. I. Cap. vii. Charter. Tom. VII. pag. 540.

(b) De caus. & sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. ix. pag. 39.

flammatione, cùm & hæ partes membranâ pleurâ ambientur. Ut autem rite intelligi possint mala, quæ ab inflammato mediastino fieri queant, ejus situs & origo considerari prius merentur.

Tota superficies interna thoracis, ut notum est, in cadavere apparet politissima, dum æquabiliter pleura membrana illam tegit. Verùm ubi pleura pervenit utrimque ad columnam vertebrarum in parte postica thoracis, tunc recedit à finibus ultimis costarum, & adsurgit versùs anteriora thoracis, ad sternum usque; unde ad §. 170. n°. 4, ubi de vulneribus lethalibus agebatur, notatum fuit, quòd singulis pectoris cavitatibus sua quasi propria membrana sit, & quòd binæ pleuræ concipi possint, ut cavæ tales vesicæ sibi mutuò adjacentes, & in loco contactûs sibi mutuò accretæ: harum membranarum duplicatura, thoracis cavum bifariam dividens, mediastinum vocatur. Verùm à pleura, utrimque à corporibus vertebrarum secedente, sic relinquitur species triangularis cavi, cujus postica pars est columna vertebrarum dorsi: hîc membrana cellulosa ponitur, per quam transeunt aspera arteria, œsophagus, ductus thoracicus, &c; anteriùs verò illæ lamellæ duplicis pleuræ sibi mutuò arctè cohærent, excepto parvo loco in superiori parte, ubi glandula thymus ponitur.

Observationes Practicæ jam docuerunt, mediastinum inflammari in morbis acutis pectoris, & *Avenzoar* (a) scripsit, seipsum hoc morbo laborasse. Cùm autem non adeo facilè inveniatur ubique ille Auctor, potest & legi illud, quod inde excerpserit eruditissimus *Freindus* (b); vel & apud *Zacutum Lusitanum* (c) ubi etiam morbi hujus Historia legitur. Verùm *Avenzoar* post largam admodum sanguinis evacuationem, dum ligatura brachii, in quo venæsectio instituta fuerat, de nocte solvebatur, evasit ab hoc morbo, adeoque posset dubium manere aliquod, an fortè in diagnosi proprii morbi non erravisset ille Medicus. Pulchre autem confirmantur illa, quæ *Avenzoar* scripserat de mediastini inflammatione, per *Observationes Petri Salii Diversi* (d), qui videtur non legisse unquam Arabem hunc Medicum, & tamen ferè similia symptomata hujus morbi enumerat, ac apud priorem leguntur, & postea in cadavere vidit, hanc partem inflammata fuisse. Viderat enim nonnullos febre acutâ decumbere: aderat inquietudo magna, & sitis ingens, respiratio frequens admodum & celeris, circa vitalia æstus validus percipiebatur; in thorace tamen acutus dolor non aderat, sed ad sternum angustiam quamdam potius, quàm dolorem percipiebant: tussis aderat, sicca in initio, postea prodibant sputa colorata, ut plurimum flavi coloris; pulsus in omnibus talibus ægris erat ut in pleuritide laborantibus, unde certò illos pro pleuriticis habuisset, nisi dolor lateris abfuisset. Optimè autem notat, minùs dolere inflammatum mediastinum, quia dilatato inter inspirandum thorace non distrahitur; ut pleura. Ubi verò inflammatio ad pericardium adeo vicinum propagatur,

(a) Lib. I. thes. Tract. 16. Cap. vi.

(b) Histor. of Physik Tom. II. pag. 80.

(c) De Medicorum Principum Historia Lib. II. Hist. 23. pag. 223.

(a) De febre pestilenti, & curationibus quorundam particularium morborum, &c. Cap. vi. pag. 247.

tunc syncope solet accedere, & pulsûs mira perturbatio. Fatetur autem se eò diligentius ad hæc omnia attendisse, quia junior adhuc, sub Præceptoribus celeberrimis studio Medico operam navans, viderat nobilem virum morbo, omnibus enumeratis symptomatibus stipato, decumbentem, præter spem occubuisse nonâ morbi die, dum omnia in melius tendere videbantur: aliquoties tamen ante mortem syncopen passus fuerat. Cùm autem Medici de morbo dubitarent, amici verò venenum datum fuisse suspicarentur, voluerunt, ut in cadavere mortis causa investigaretur. Inventus autem fuit in mediastino tumor inflammatorius notabilis magnitudinis, & simul apparuit, inflammationem pro parte & pericardium occupasse. Nec ulla alia mortis causa in demortui cadavere inventa fuit.

Frequentius fortè contingunt mediastini & pericardii inflammationes, quàm creditur: sanè illæ causæ, quæ frequentissimè pleuritidem producere observantur, efficaciter agere possunt & in has partes; aer nempe frigidus, vel & potus gelidus magno haustu ingestus, ab homine à labore vel calore aeris admodum æstuante (§. 881.). Verùm pericardium ponitur inter pulmones illud undique ferè ambientes; hinc aer frigidus, inspiratus pulmone dilatato, applicatur mediastino & pericardio: œsophagus potum gelidum transmittens inter secedentes lamellas mediastini, & ponè pericardium transit. Signa autem præcipua hujus morbi sunt causæ tales prægressæ, æstus magnus circa thoracem medium doloris pleuritici absentia, pulsûs perturbatio, & animi deliquia, si ad pericardium inflammatio pervenerit. Sæpe potest & talis morbus pleuritidem vel paraphrenitidem comitari, & miram pessimorum symptomatum syndromen facere.

In prognosi majus periculum statuitur quàm in pleuritide, inprimis si pericardium inflammatum fuerit, ob cordis viciniam, & velocissimam hîc humorum circumductionem. Adeoque curatio pleuritidis (§. 890.) subitò instituenda, ut per resolutionem sanari possit hæc inflammatio: omnis enim alius exitus inflammationis vel mortem subitam producit, vel molestissima & vix superabilia relinquit mala. Si enim suppuratio hîc oriatur, pus collectum in cellulosa illa substantia, quæ mediastini duplicaturæ interjacet, miras sibi poterit parare vias, dum proprio pondere descendit inter pleuram & corpora vertebrarum; sicque sinus & fistulas insanabiles producet, uti facilè patet. Si in pericardio suppuratio facta fuerit, in ejus cavum delabi poterit, & cor undique alluere. *Rondeletius*, qui hunc morbum observavit, in nobili viro invenit (a) *cor obductum seroso humore in saniem verso.*

Abscessum cor undique circumplectentem, & cor inde jam ferme putrescens, invenit *Columbus* (b). Sed & alii inflammationis exitus hîc inventi fuerunt. Ad §. 897, notatum fuit, sæpius post validam pleuritidem toleratam pulmonem pleuræ accrescere, vel & pleuram callosam aut scirrhosam fuisse inventam: idem & poterit contingere pericardio inflammato, ut cordi concreascet undique, & tunc pericardium omnino deesse crediderunt Anatomici.

(a) Libro de Dignoscend. Morb. Cap. x. | (b) De Re Anatomic. Lib. XV. pag. 267.

Columbus (a) discipulum in Romana Academia mortuum secuit, sæpius in syncopen delapsum, quâ & periit: credidit autem pericardium omnino defuisse; sed longè videtur probabilius, illud cordi fuisse accretum. *Ruyfchius* (b) servabat cor hominis, qui febre continuâ cum intolerabili dolore circa pectoris anteriora laboraverat: cor autem scabrum in superficie exteriori pericardio concreverat. Verùm & scirrhosam pericardii indurationem invenimus à fide dignissimis Auctoribus observatam fuisse. Eruditissimus Medicus *Freindus* (c) testatur se vidisse pericardium in toto suo ambitu quartam pollicis partem æquans crassitie, & accretum cordi adeo firmiter, ut nullibi separari potuerit absque laceratione: partim autem schirrhosum erat pericardium, partim plenum parvis abscessibus.

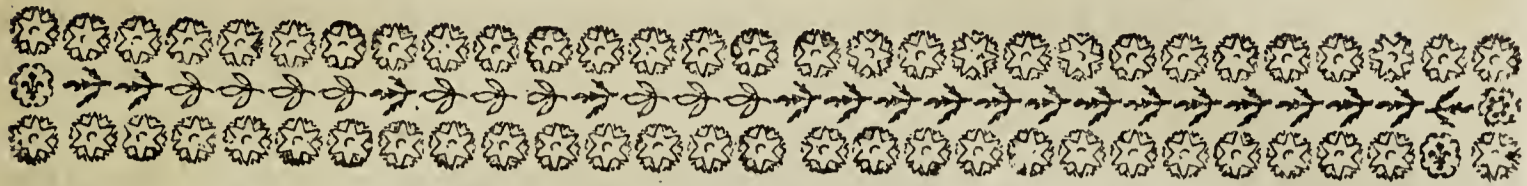
Quæri posset, an, abscessu latente sub sterno post inflammationem mediastini, via puri fieri posset perforato sterno, ne pericardium vicinum, & cor à retento pure, & acriori reddito, eroderentur? *Aretæus* meminit empyematis (d) in sterno nati, monétque illud (e) tardè abscedere. Verùm, quod dolemus, *Aretæi* codex mutilus est, & in libro primo de curatione morborum diuturnorum deest inter reliqua & illud caput, quod de curatione empyematis agere debuisset, adeoque ignoramus, quid ille in tali casu consuluisset. Memorabilem casum habet *Galenus* pueri qui ictus, (f) in sterno in palestra, neglectus primùm est, deinde parùm probè curatus. Post menses quatuor pus in parte percussa apparuit; sternum postea sphacelo corruptum apparuit. *Galenus* Anatomes peritiâ, quâ adeo valebat, confusus corruptam ossis partem excidit, dicítque, se nudum cor vidisse, quippe sub osse affecto (g) Pericardium computruerat, convaluit tamen brevi tempore puer. Ad §. 895, mirabilis ille casus habetur, ubi post suppuratam pleuritidem pus sibi viam fecerat per sternum; adeoque patet, talem curam possibilem fore. Quinimo *Freindus* (h) à peritissimo Chirurgo sæpius trepano perforatum fuisse sternum monet; dum in lue venerea, tales abscessus mediastini oriebantur, in quo morbo illud frequentius contingere observaverat.

Cùm autem rariùs inveniatur *Petri Salii* ille tractatus, potest & legi illud capitulum de inflammatione membranarum intersepientium & pericardii apud (i) *Schenckium*, ubi integrum habetur.

(a) De Re Anatomic. Lib. XV. pag. 265.
 (b) Thesaur. Anatom. VI. n°. xxxvi.
 pag. 29.
 (c) History of Physik part. II. pag. 89.
 (d) De Caus. & sign. Morb. Diuturnor.
 Lib. I. Cap. ix. pag. 37.
 (e) Ibid. pag. 39.

(f) De Anatomic. Administration. Lib.
 VII. Cap. XIII. Charter. Tom. IV. pag. 161.
 (g) Ibid. pag. 162.
 (h) History of Physik Part. II. pag. 85.
 (i) Observat. Medicin. Lib. II. pag.
 288.

HEPATITIS ET ICTERUS MULTIPLEX.

§. 914. **U**T viscera & partes, de quibus haftenus, ita hepar quoque inflammationis capax; licet rarò de eo cogitetur, & fortè etiam non ita frequens sit ob arteriæ hepaticæ parvitatem, & minorem impetum sanguinis venæ-portarum.

Ex illis, quæ in Historia inflammationis §. 373, & 374, dicta fuerunt, constat, in omnibus corporis visceribus inflammationem obtinere posse, adeoque & in hepate. Obtinuit autem usu hunc morbum vocari hepatitidem (vide dicta ad §. 771.). Prisci Medici hepaticos dixerunt illos, qui hujus visceris inflammatione decumbebant: ita enim in Definitionibus habet Galenus, (a) *Hepatici sunt, quos jecoris dolor comitatur diuturnus cum tumore & duritia, & corporis decoloratione: supervenit iis febris ardens, & lingua exarescit.* Sed notandum est, Galenum has definitiones collegisse ex scriptis Medicorum, qui ante illum vixerant, & iisdem verbis tradidisse (b); adeoque non semper illæ definitiones habent illud, quod Galenus ipse sentiebat, uti ex alio ejusdem Auctoris loco manifestè patet, ubi monet, (c) *Affectio igitur hepatica peculiariter appellata, veluti etiam cæliaca & stomachica, citra tumores præter naturam circa ipsas partes contingit. Inflammatum enim esse hepar, aut abscessu laborare, aut induratum esse Medici dicunt, aut aliud quidpiam tale; non tamen hepaticum vocant hominem ipsum cui tale quidpiam accidit. Verùm quando citra manifestum aliquod in viscere malum, in propriis actionibus debilitatur, tunc ægrum hepaticum appellant.* Celsus longum æquè ac acutum jecinoris morbum (d) *ἡπατικόν* Græcis vocatum fuisse asserit. Hodie tamen plerique Medici acutos hepatis morbos sub hepatitidis nomine comprehendere solent: chronicis verò hujus visceris affectionibus ægrotantes vocant hepaticos.

Cum autem arteriæ ad hepar delatæ exiguæ sint, ratione habitâ ad molem tantî visceris, & sanguis ex venæ-portarum trunco per hepar movendus pellatur lentius, cum jam venosus sit, adeoque cordis & arteriarum viribus non ampliùs moveatur; hinc fortè minùs frequens est vera hepatitis inflammatoria, & longè sæpius nascuntur in hoc viscere chronicæ admodum pertinaces obstructions. Imò celebres Medici, & inter illos *Fridericus Hoffman-*

(a) Lib. de Defn. Medic. n°. cclxxiv. Charter. Tom. II. pag. 264.

(b) Ibid. Proœm. pag. 232. 233.

(c) De Composition. Medicament. se-

cund. loc. Lib. VIII. cap. vi. Charter. Tom. XIII. pag. 585.

(d) De Medicin. Lib. IV. cap. viii. pag. 213.

nus crediderunt, (a) *Hepatis phlegmonem, si non in non entium, tamen rarissimorum affectuum classem, referendam esse.* Interim tamen *Observationes Practicæ* testantur, satis frequenter inventas fuisse in cadaveribus vomicas hepatis purulentas, non ex metastasi puris in alio loco corporis geniti natas, quæ prægressam fuisse inflammationem hujus visceris docent.

§. 915. **L**OCUM ergo habet in finibus ultimis utriusque hujus vasis (914), hepatis adferentis cruorem effectu arterioso; hinc, ut pulmonis, duplex est sede, origine: ita tamen, ut unam natam altera facile sequatur.

Cùm autem inflammatio locum habeat tantùm in vasis, per quæ feruntur liquida directione motûs tendente à basi canalisi conici versùs apicem (vide §. 119, & 371.), patet æquè in ramis venæ-portarum, per hepar dispersis, quàm in hepaticæ arteriæ propaginibus hunc morbum obtinere posse: omnis enim sanguis venosus à reliquis visceribus abdominalibus redux in truncum venæ-portarum confluit, & ex hoc trunco in ramos convergentes iterum pellitur in hepate. Docuerunt autem injectiones Anatomicæ, ramos arteriæ hepaticæ, hujus visceris nutritioni dicatum sanguinem ferentes, per totum hepar distribui æquè ac propagines venæ-portarum, quæ pro bilis secretionem serviunt, & ubique sibi invicem vicina hæc vasa per hepatis substantiam decurrere: imò etiam videntur anastomosibus inter se uniri: felici enim injectione per venam-portarum factâ, ceraceam materiam per arterias hepaticas rediisse novi: hinc æquè in pulmone duplex hinc inflammatio obtinere potest. Hoc tamen notari meretur, quòd inflammationis effectus magis diversi erunt in hepate, dum venæ-portarum rami, vel arteriæ hepaticæ fines, infarcti sunt, quàm quidem in pulmone fiet ab inflammatis finibus pulmonalis aut bronchialis arteriæ. Nam in pulmone, utroque casu, vis ingens cordis proximi urget loca inflammata: in hepate autem venæ-portarum propagines implentur sanguine venoso abdominali, lentiùs moto, quàm sanguis arteriosus, qui per hepaticas arterias pellitur. Ideo effectus illi, qui fiunt à sanguine urgente loca inflammata (vide §. 381. 382.), & simul sunt signa inflammationis præsentis, sæpe non adeo se manifestant, ubi in ramis venæ-portarum hæret morbus; & hæc videtur causa esse, quare quandoque Medici in diagnosi hujus morbi fallantur.

Galenus (b), & post illum plurimi Medici, magnam diversitatem posuerunt in loco, quem inflammatio hepatis occupat, prout nempe vel in gibba parte, quæ diaphragmati contigua est, vel in cava ejus superficie, quæ duodenum & ventriculi partem tegit, hæret morbus. Inprimis autem signa diagnostica differre voluit, quia diversæ partes ab hepatis tumore inflammatorio premebantur & irritabantur: hinc si convexam partem hepatis inflammatio occupat, sic (c) *Jecur affici declarant, in dextro hypochondrio gravitas, dolor,*

(a) *Dissertat. de Morbis hepatis ex Anatomia deducendis §. 19. Opuscul. Patholog. Practic. Decad. II. Dissertat. VIII. pag. 484.*

(b) *De Loc. Affect. Lib. V. cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 495.*

(c) *Ibidem.*

totum hypochondrium retrahens, atque ipsius doloris usque ad jugulum extensio (nam & hoc nonnunquam evenit), exigua tussis, &c. Si autem concava pars hepatis inflammata foret, tunc (a) inappetentiam, nauseam, vomitum biliosum, sitim ingentem, potius observari dixit. Quinimo & crisin hepatidis pro diversitate hac loci affecti in hepate variam statuit, dicens alibi, (b) Hepatis verò gibbæ quidem inflammationem patientes tribus præcipue modis crisis obediunt: fluxibus sanguinis è nare dextra, & sudoribus bonis & urinis abundantibus. Simæ autem partes excrementis alvi biliosis, atque sudoribus, nonnunquam verò & vomitibus. Videtur autem non improbabile, quòd tunc in gibba parte hepatis inflammationem esse statuerint veteres Medici, ubi circa fines arteriæ hepaticæ hæreret morbus; in sima verò parte, ubi venæ-portarum extremæ propagines similiter affectæ forent. Cùm enim hepar etiam accipiat arteriosos ramos ex diaphragmate & ex ligamento suspensorio, per quod diaphragmati nectitur, sæpe & illæ partes vicinæ inflammantur similiter, & dolorem inter respirandum moto diaphragmate faciunt, qui tamquam signum diagnosticum præcipuum inflammati hepatis in gibba parte à Galeno ponebatur. E contra anorexiam, nauseam, sitim ingentem, vomitum pro signis præcipuis hepatis in sima parte inflammati habuit, quæ omnia turbatâ actione viscerum chylopoieticorum, ob impeditum liberum transitum sanguinis per extrema venæ-portarum, facilè intelliguntur. Neque in hoc casu adeo doloris meminit Galenus. Ubi autem de anxietate, tamquam symptomate febrili actum fuit (vide §. 631, & sequentes) notatum est, impedimenta circa fines venæ-portarum hærentia potius anxietatem magnam producere, quàm acutum dolorem. E contra videntur Observationes Practicæ docere, magni ardoris sensum & dolorem validum adesse, dum hepaticarum arteriarum fines inflammantur. Ita celeberrimus Bianchus, (c) in fervidis aridisque æstatibus in nosocomiis militum epidemicum tale malum observavit. Acutissimâ statim ortâ febre, ægri percipiebant ardorem summum in hypochondrio dextro; urina aderat flammea: vix tumor ad hepar apparebat vel tensio; in aliquibus macula quædam saturatè rubra totum dextrum hypochondrium occupabat. Illis, qui evasuri erant, tertiâ die morbi symptomata minuebantur, & quartâ die evanescebant absque manifesta crisi. Perituris verò nec febris nec symptomata remittebant, & subitâ correpti phrenitide moriebantur quartâ vel quintâ die: notat autem, non adfuisse dolorem gravativum neque tensivum, sed acutissimum & perterebrantem quasi. Similem utcumque hepatitidem æstivo tempore ortam pariter, à bubulæ carnis esu, & ebrietate, descripsit Hippocrates, ibique notat, quòd (d) dolores acuti ingruunt, neque horâ ullâ deserunt, sed semper magis urgent. Erysipelatosam autem hanc hepatis inflammationem fuisse concludit Bianchus partim ex rubore hypochondrii dextri, tum etiam, quia in muliere quadam similem

(a) De Loc. Affect. Lib. V. cap. vii. Charter. Tom. VII. pag. 496.

(b) De Crisib. Lib. III. cap. III. Charter. Tom. VIII. pag. 430.

(c) Histor. Hepatic. Part. III. Capit. de Erysipel. Hepat. n°. III. Tom. I. pag. 426.

(d) Lib. de Intern. Affection. cap. xxx, Charter. Tom. VII. pag. 660.

morbum viderat (a), qui tertiâ die mortem minitabatur : verùm subito tota facies erysipelate fervidissimo occupabatur, & quartâ die febris & hepatis malum absque ulla alia evacuatione cessabant. Lentior autem sanguinis per venam-portarum motus non videtur aptus esse, ut tantos ardores excitaret.

An autem in tali hepatitis acuta malum ad diaphragma vicinum facile propagatur, tuncque singultum facit? Satis verosimile videtur. Hippocrates monuit quòd, (b) *Jecori inflammato supervenit singultus*. Et alibi dixit, (c) *Ob jecoris inflammationem singultus (succedens) malum*. Et Celsus pariter singultum (d) pro signo acuti in hepate morbi habuit.

§. 916. **A**NTECEDUNT utramque (915) causæ similes; nempe generales inflammationis cujuscumque (375, ad 380.) determinatæ imprimis ad hæc loca; tum nonnullæ huic maximè loco propriæ, quæ multæ quidem huc referendæ: obesitas omenti ingens; atrabilaria cruoris, bilisve temperies; acrimonia stagnantis alicubi materiæ purulentæ, ichorosæ, scorbuticæ; si his accedit calor, febris, motus, victus, medicamentum, venenum, quod eliquat, movet, in hepar promovet; bilis pinguis, acris, exusta, per suas causas agitata; lapis, gypsus, scirrhus, callus, steatoma, apostema, cancer, vermis, aliquem locum jecoris, vesiculæ fellis, meatûs bilarii occupans, premens, comprimens, si accesserit tum similis causa excitans, ut mox enumerata; subita fortis frigoris per aerem, potum, natationem, calefacto fortiter priùs jecori applicatio; sitis diuturna in magno motu, æstu, sudore; febris ardens cum inedia & defectu potûs; summæ animi perturbationes, maximi motus per vomitoria excitati; mala hypochondriaca inveterata.

De causis generalibus inflammationis paragraphis hîc citatis dictum fuit; satisque evidens est, & illas in hepate locum habere posse. Verùm examinandæ veniunt nonnullæ causæ, quæ huic loco maximè propriæ sunt.

OBESITAS OMENTI INGENS. Omentum, quod in abortibus & recens natis infantibus subtilissimi serici tenuitatem superat, quando nullam pinguedinem adhuc in se continet, imò & in adultis, sed macilentis, hominibus tennerrimæ structuræ apparet, potest mole augeri immaniter, dum in obesitate opimâ pinguedine repletur: turgentis in his aqualiculi moles pro maxima parte ab omenti obesitate pendet. Videmus in saginatis bobus quandoque centum libras æquare omentum, quod tamen, omni pingui inde ablato, paucas tantùm membranulas relinquit. Hinc tanta omenti moles premendo vicina omnia vis-

(a) Histor. Hepatic. Part. III. Capit. de Erysipelat. hepat. n.º. IX. Tom. I. pag. 434.

(b) Aphorism. Sect. V. n.º. LVIII. Character. Tom. IX. Part. II. pag. 230.

(c) Ibid. Sect. VII. n.º. XVII. pag. 300.

(d) De Medicin. Lib. IV. cap. VIII. pag.

§. 916. HEPATITIS ET ICTERUS MULTIPLEX. 85

cera nocere potest. Verùm majus discrimen obtinet, dum per motum corporis validum, vel febrim acutam, stagnans hoc pingue funditur, exit de loculis suis, ubi hæserat, & circulantibus humoribus miscetur. Per corporis enim exercitia valida, & morbos acutos, moveri stagnantem pinguedinem & exire de corpore, docent certissima & quotidiana Observata. Sed omentum nullum habet vas excretorium, & omnis illa pinguedo, fusa & mota per morbum vel validos labores, per epiploicas venas directè abit in venam-portarum, adeoque subitò totum hepar inundatur hoc pingui oleo, quod difficillimè per ultimas angustias vasorum transit, & pessimas obstructions producere potest; imprimis in illo viscere, quod primò oleosæ hujus plethoræ impetum excipit. Videantur illa, quæ de hac re dicta fuerunt ad §. 693, ubi de cura caloris febrilis per imminutionem molis movendorum agebatur.

ATRABILARIA SANGUINIS BILISVE TEMPERIES. Talis temperies, quæ postea in capitulo de melancholia fusiùs pertractabitur, dicitur adesse, ubi in toto sanguine mobilia dissipata fuerint, & terrestris pars cum oleo spisso unita piceam quasi tenacitatem sanguini induxerit, adeoque magnam aptitudinem ut in vasorum angustis hæere incipiat. Simul postea demonstrabitur ad §. 1098, talem materiem atrabilariam quàm maximè vasa hypochondriaca obsidere, & viscerum chylopoieticorum actionem turbare. Verùm omnis sanguis venosus ab his visceribus redux, venam portarum ingreditur, & per hepar moveri debet: adeoque si illud tenax atrabilarium, vasa harum partium occupans, incipiat solvi & moveri, primam noxam experietur hepar. Talem hepatitidis causam & *Hippocrates* posuit, dicens, (a) *Hic morbus oritur ab atra bile, quum ad hepar confluxerit.* Monet etiam quandoque adeo perniciosum esse hunc morbum, ut subitam mortem inducat; ubi nempe in magnam acrimoniam simul degeneraverit atrabilaria hæc saburra, tuncque subitò omnia destruat.

ACRIMONIA STAGNANTIS ALICUBI MATERIÆ PURULENTÆ, &c. Ubi de peripneumonia agebatur, notatum fuit, illam quandoque sanari per criticam depositionem materiæ purulentæ ad alia corporis loca, & duplicem plerumque viam affectare hanc materiam versùs superiora nempe corporis, vel inferiora. Ubi verò inferiora corporis petebat, tunc notavit *Hippocrates* (vide §. 839.) adesse signa (b) levioris inflammationis circa hypochondria, dum hæc materies difficiliùs transiret per venæ-portarum angustias. Quinimo quandoque hæc materies purulenta ibi accumulatur & hæret, tuncque vomitam hepatis producit (vide §. 841.). Plura jam alia Observata docuerunt, post exstirpationes mammarum, aneurysmatum majorum, &c, sæpe tantam copiam puris effluxisse per hæc vulnera, ut contabescerent ægri, si sæpius removeretur apparatus Chirurgicus: ubi verò pus collectum in talis vulneris superficie retinebatur diutius, illud resorptum & in hepar depositum vomicas fecit purulentas. Bis vel ter observavit *Hollerius* (c) dolores furæ intolerabiles.

(a) Lib. de Intern. Affection. cap. xxix. Charter. Tom. VII. pag. 659.

LXVI. Charter. Tom. VIII. pag. 655.

(c) Holler. in Coac. Hippocrat. pag. 348.

in febre, nullis remediis cedentes: post mortem novaculâ dissectis his partibus inventum fuit pus album, læve, æquale per tunicam cellulofam diffusum: sed & hepar vomicas purulentas habere inventum fuit. Credidit quidem *Hollerius* ab hepate, loco sanguinis, pus transmissum fuisse, ad furas, quia hepar pro hæmatopoiético viscere præcipuo secundùm receptam tunc opinionem habebat; sed morbi Historia fati docet, in cruribus natum pus resorptum fuisse, & ad hepar delatum. Apud *Schenckium* (a) & hæc Observatio, & aliæ similes habentur. Similibus de causis & in hepar deponi posse materiam ichorosam, quæ degenerantis puris plerumque soboles est, facilè patet. Sed & in scorbuto, in quo morbo sanguis ita degenerat, ut spissitudine peccet & acrimoniâ simul (vide §. 1153.), hepar ulceratum & exesum frequenter inventum fuit (b).

Verùm tunc imprimis causæ modò recensitæ nocent, ubi vel intenso aeris calore, vel motu corporis valido, vel per febrim subitò augetur motus humorum, & major nascitur ad putredinem dispositio. Idem fit si per victum aut medicamenta (vide §. 99.) augeatur subitò circulatorius humorum motus. Ideo *Hippocrates* hepatitidem ab atrâ bile in hepar confluyente dixit oriri (c) *Potissimùm autumno, in anni mutationibus*, quo anni tempore epidemicæ & numerosæ febres grassari solent. Et paulò post, aliam hepatitidis speciem à bile fieri dicit, (d) *Potissimùm æstatis tempore, à carnis bubulæ esu & ebrietate.*

VENENUM, &c. Plurima venena sunt, quæ & subitò fundunt humores, & fusos movent fati fortiter. Acerrima præparata metallica, ut v. gr; mercurius sublimatus corrosivus, crysalli argenti, &c, talia sunt: hæc possent atrabiliariam materiam in vasis abdominalibus collectam subito solvere, & in hepatis angustias pellere, sicque hepatitidem producere. Verùm & alia sunt, quorum modum agendi non adeo liquidò intelligimus, & quæ tamen hepatis functiones subitò turbant. Ita *Galenus* (e) observavit, Imperatoris servum, qui viperas venari solebat, ab hoc animali demorsum, viridi porraceo colore totum corpus perfusum habuisse. *Lanzonus* (f) observavit hominem, in manu dextra à fele domestico commorsum, insigni dolore & tumore manûs correptum fuisse, quibus cessantibus icterus flavus successit, qui per quadraginta dies duravit: in alio homine, quem canis in crure momorderat, pariter pertinacem icterum vidit nasci. Observata autem docent certissima, quòd venena quædam mirabili proprietate, nec, ex cognita hæctenus corporis fabrica, facilè explicandâ, quasdam partes corporis tantùm afficiant. Sic v. gr; hyoscyami radix deglutita cerebri functiones omnes turbat; cantharides assumptæ vias urinæ pessimè afficiunt, &c. Fortè & ex animalium quorundam moribus venenatis tale virus corpus ingreditur, quod hepatis functiones potius turbet quàm alias partes.

BILIS PINGUIS, ACRIS, EXUSTA, &c. Bilem, quæ inter omnes humores inquilinos corporis nostri acerrima est, ubi incipit ad putredinem disponi, acu-

(a) Observat. Medic. Lib. III. pag. 411.

(b) Académ. des Scienc. l'an 1699. Mém. pag. 240, & suiv.

(c) Lib. de Intern. Affection. cap. xxix. Charter. Tom. VII. pag. 659.

(d) Ibid. cap. xxx. pag. 660.

(e) De Loc. Affect. Lib. V. cap. viii. Charter. Tom. VII. pag. 498.

(f) Novis Actis Phys. Med. Observat. xcvi. Tom. I. pag. 174.

tiffimas febres incendere posse, antea ad §. 586, ubi de causis februm agebatur, dictum fuit. Hoc autem imprimis verum est de bile cystica, quæ & situ vesiculæ fellis, & ductûs angustia, & acclivi positione, in exitu retardatur, adeoque accumulatur. Ubi autem hæc bilis morâ acrior facta, per calorem aeris æstivi, motumve corporis validum, ad putredinem vergere incipit, tunc certè vicinum hepar, cui vesicula fellis dimidia ferè suâ parte accrescit, pessimè afficere poterit. Videmus enim in cadaveribus, bilem jam corruptam ex suo folliculo transsudare, quasi & omnes partes vicinas flavo colore inficere. Longè autem faciliùs bilis in hepar venire poterit, cum Experimenta docuerint (a) ex cavo vesicæ felleæ in hepar viam esse facilem & patulam. Hinc toties post æstates fervidissimas autumnali tempore oriuntur febres biliosæ, hepatidem sæpe comitem habentes.

Cum autem inter causas inflammationis (vide §. 375.) meritò recensentur omnia illa, quæ premendo vasorum fines coarctare possunt, ita ut impediunt liberum humorum transitum, operæ-pretium est & considerare tales causas, quas revera adesse cadaverum sectio docuit.

LAPIS. Calculosas concretiones in omnibus ferè corporis partibus inventas fuisse postea demonstrabitur, ubi peculiari capitulo de calculo agendum erit: interim tamen certum hoc est, nullibi calculos frequentiùs inveniri quàm in hepate, aut vesiculâ felleâ, & illis locis, quæ urinæ secernendæ, transmittendæ, colligendæ, & excernendæ dicantur. Numerosissimæ hoc docent Observationes, quarum paucas & fidelissimas recensere sufficet. *Columbus* (b) calculos in jecore se invenisse testatur: & in cadavere *sancti Ignatii* in vena-portarum observavit lapides. In vesica fellis & poro biliario frequentes admodum occurrunt; sed *Ruyschius* testatur rariùs, in ipso hepatis parenchymate occurrere: licet enim plùs quàm centies in jecinorum excarnatione occupatus fuerit, semel tantum (c) *in adspèctum se dedit calculus durus in parenchymate absconditus, poro bilario nullo modo affixus, qui lanci impositus scrupulos duos pendebat.*

GYPSUS. Quandoque tales concretiones magis friabiles, magisque albicantes occurrunt, in hoc viscere. Vidit in hepatis bovinis tales quasi incrustationes pori bilarii, & ejus ramorum per hepatis substantiam distributorum, *Glissonius* (d) satis frequenter hyberno tempore, dum in stabulis quiescentia animalia fœno aut stramine pascebantur. Erant autem illæ concretiones satis friabiles: & dum in pascuis recenti gramine vescuntur hæc animalia, solvuntur & eliminantur de corpore hæc concreta calculosa. Verno enim & æstivo tempore in bobus mactatis rarò inveniebantur. Sed & in hepate humano (e) similia inventa fuisse legitur.

SCIRRHUS, CALLUS. Frequenter & ipse vidi in cadaveribus hominum, qui diuturnis morbis languerant, & in *Actis Eruditorum Physico-*

(a) Boerhaav. Institut. Medic. §. 348.

(b) Lib. XV. pag. 266.

(c) Observat. Anatom. n°. xxiv. pag. 25.

(d) Anat. hepat. cap. vii. pag. 104. Con-

fer. Ruysch. Observat. Anatom. n°. xvii. pag. 23.

(e) Nova Acta Phys. Medic. Tom. II. Observat. clxxviii. pag. 417.

Medicis loco statim citato legitur, totum hepar tunicâ crassâ robustissimâ vestitum fuisse, quæ sub dissectione instar corii crepitaret: tota reliqua moles hepatis erat tenax, renitens, partim albicans, partim cinericea.

STEATOMA. Quid propriè steatoma sit, aliâ occasione ad §. 112. n°. 1, dictum fuit. Talem tumorem in hepate vidit *Columbus* (a). Refert & *Glissonius* in cadavere viri, qui per aliquot annos ingenti strumâ colli laboraverat, hepar repertum fuisse (b) *intus forisque innumeris glandulis, pisci, fabæque magnitudine, refertissimum: eadem transversim sectæ nihil prorsus humoris effundebant; verùm ex gypsea quadam pituita compositæ videbantur:* ab his hepatis moles non tantùm aucta fuerat, sed & pondus duplò majus factum. Ipse *Glissonius* autem similem tumorem longè majorem vidit (c) *in gibba hepatis parte, proximè posticam diaphragmatis regionem, juxta venam cavam:* pendebat ille tumor ferè sex uncias.

APOSTEMA. Quàmvis vulgatissimo usu abscessus nomine intelligatur inflammationis transitus in suppurationem, & puris inde nati collectio in quadam parte corporis; interim & magis generali significatione abscessus sive apostematis nomen quandoque adhibetur. *Galenus* enim (cujus loci jam antè mentionem feci ad §. 402.) in universum sic vocabat illas affectiones, (d) *in quibus ab invicem partium corpora, quæ priùs mutuò sese tangebant, abscedunt. Spatium igitur in medio vacuum fieri necesse est, quod materiam aliquam, aut flatuosam, aut humidam, aut ex utraque mistam continebit.* Ubi autem purulentus abscessus post inflammationem prægressam natus est in hoc viscere, tunc tale apostema hepatitidis effectus est, non verò causa: potest tamen premendo vicina loca in ambitu novam inflammationem producere. Verùm *Observationes Medicæ* docuerunt, mira sæpe apostemata in hepate reperta fuisse, in quibus nihil purulenti, sed longè alia materia fuit. Talem saccum, gelatinosâ materiâ plenum, ad plures libras accumulatâ, in gibba hepatis regione in cadavere invenit *Bianchus* (e): ingens ille tumor diaphragma tandem laceraverat, & in cavum dextrum thoracis magnam partem contentæ materiæ effuderat, & tandem suffocaverat miserum hominem. Plurimos minores longè tumores per totam hepatis substantiam dispersos, qui materiam, albumini ovi igne indurato simillimam, continebant, (f) *in puellâ sexenni, longâ febriculâ, extinctâ,* observavit pariter. In cadavere hominis fumo carbonum suffocati nullum in reliquis visceribus vitium apparuit; sed propè fundum vesicæ felleæ magnus eminebat tumor globosus, cujus alterum hemisphærium substantiæ hepatis increverat: tumor ille lanci impositus ultra libram pendebat, & crassam pellem exterius habebat: in cavo hujus tumoris continebantur ultra novem millia vesicularum compressarum, colore & figurâ pelliculas uvarum vacuas referentium, diversæ tamen magnitu-

(a) Lib. XV. pag. 265.

(b) Anat. hepat. cap. VIII. pag. 113.

114.

(c) Ibid. pag. 114.

(d) Method. Medend. ad Glauc. Lib. II.

cap. IX. Charter, Tom. X. pag. 382.

(e) Histor. Hepatic. Part. II. cap. v. §. XII. Tom. I. pag. 154.

(f) Ibidem.

dinis inter se. Mirum & hoc erat, quòd nec sibi mutuò, nec majori facco, in quo hærebant omnes, ullo modo adhæserint (a). In hepatis majori lobo cavitatem satis magnam invenit celeberrimus *Littrius* (b), quæ continebat corpora ovalis figuræ, plena liquido viscoso, instar aquæ pellucido.

CANCER. A scirrho nempe prægresso, qui tunc non tantùm mole suâ premendo partes vicinas nocet, ut scirrhus, sed & acerrimo ichore omnia erodit: de qua re vide §. 492, & sequentes.

VERMIS. Postea, ubi de morbis infantum agetur, de vermibus in humano corpore repertis plura notanda occurrent, quia frequentius observantur vermes in juniore ætate. Patebit tunc in omnibus ferè corporis locis inventos fuisse vermes; præcipuè in ventriculo & intestinis. Sufficiet hoc loco notare, quòd Observationibus Medicis constiterit, & in hepate vermes fuisse repertos. *Ruyschius* murem dissecans, in hepatis cavo vesiculam pendulam invenit, (c) quâ apertâ ob oculos venit vermis satis gracilis, spiram longitudinem superans. In bobus, vitulis, ovibus sæpius invenit porum biliarium, tartareâ quasi materiâ adeo infarctum, ut bilis transitus ad intestina impediretur, unde multùm distendebatur porus biliaris, tuncque non rarò ibi invenit (d) vermes illos cucurbitinos dictos, quia seminum cucurbitæ figuram referunt. Sed in cadavere militis tam in ductu cystico, quàm hepatico invenit lumbricum *Nebelius* (e), & copiosos simul in intestinis; unde non sine ratione suspicatur, lumbricos ex duodeno per ductum choledochum in ductum cysticum & hepaticum irrepsisse. Fortè & aliæ viæ sunt, per quas in hepar venire possent vermes. *Ruyschius* (f) enim mesenterium equinum examinans, invenit partem arteriæ mesentericæ valde dilatatam, quam ubi dissecuit, vidit innumeros vermiculos tenuissimam aciculam referentes. Non videtur absurdum credere, talia insecta, dum in prima sua origine longè adhuc minorem molem habent, posse ex arteriis mesentericis in venas, & hinc in hepar venire.

Verùm omnes illæ recensitæ causæ lapis, gypsus, &c, in hepate reperiuntur, premendo imprimis partes contiguas, possunt impedire & turbare liberum sanguinis venæ-portarum per hepar transitum, vel & bilis secretæ jam exitum liberum sistere. Sic ergo nascetur obstructio, cui, si accedat causa excitans majorem motum, fiet inflammatio (vide dicta ad §. 371.), sicque nascetur hepatitis. Jam oportet considerare præcipuas causas, à quibus sanguis, per venam-portarum movendus, ita disponitur, ut liberè transire nequeat per ultimos fines angustos venæ-portarum in hepate.

SUBITA FORTIS FRIGORIS PER AEREM, POTUM, &c. Ubi de obstructione agebatur, demonstratum fuit (vide §. 117.) frigore adunari inter se ita sanguinis moleculas, ut ineptæ reddantur transitui per ultimos vasorum fines;

(a) Academ. Scient. Petropolit. Tom. I. pag. 379.

(b) Académ. des Scienc. l'an 1704. Hist. pag. 38.

(c) Observation. Anatom. n°. IX. pag. 17.

(d) Ibid. n°. XVIII. pag. 23.

(e) Nov. Acta Physico-Med. Tom. V. Observ. CXII. pag. 392.

(f) Observat. Anatom. n°. VI. pag. 16.

simulque ex dictis ad §. 118, constitit, omnium maximum periculum esse futuræ obstructionis subitæ, si per calorem rarefactis liquidis, & dilatatis vasis, corpori humano magnum frigus subito concilietur. Si jam consideretur hepar magnâ suâ parte ventriculo incumbere, facile patet, quanto se discrimini exponant sæpe imprudentes homines, qui à laboribus æstuan-tes gelido potu affatim hausto, ventriculum replent; longè magis, si glacie frigidissimum redditum potum ingurgitant. Simile & discrimen immi- net à natatione, dum quis sudans à laboribus, aquæ frigidæ corpus immer- git. Notum est ex Anatomicis, hepar illo loco, ubi ventriculo incumbit, nudum peritonæum tangere, adeoque ibi facillimè à frigore ambientis aquæ affici posse. Vidi aliquoties ab hac causa & hepatitidem, & pertinacem ad modum icterum natos fuisse. Videantur illa quæ de similibus pleuritidis causis ad §. 881, dicta fuerunt. Unde meritò *Aræteus* (a) validam refrige- rationem inter causas hepatitidis recensuit.

SITIS DIUTURNA, &c. Diffatur enim sic pars liquidissima humorum nec restituitur diluens vehiculum, adeoque sanguinis moleculæ adunantur, & non possunt per extremos vasorum convergentium fines transire (vide §. 117.). Ab hac autem causa in toto corpore pessima mala nasci poterunt, sed præcipuè in hepate, quia ibi sanguis venosus absque pulmonis & cor- dis actione renovata, debet fluere per angustias arteriosas. Si jam, toto tractu intestinorum & ventriculi siccissimo reddito ob potûs penuriam, ni- hil per venulas meseraicas resorbetur, sanguis venosus abdominalium visce- rum crassissimus reddetur, antequam per venam-portarum in hepar pro- pellatur, adeoque hærebit facillimè in angustis ultimis vasorum. Sanguis autem venosus, antequam cor dextrum ingrediatur, omni lymphâ totius cor- poris diluitur prius, & tunc vi cordis musculosâ validâ pellitur per arte- riam pulmonalem. Verùm dum bina hæc adminicula ad facilem transitum deficiunt circa hepar, facile patet, ibi magis metuendum esse vasorum in- farctum à sanguine immeabili.

FEBRIS ARDENS, &c. Quanta siccitas in toto corpore oriatur, dum febrî ardente decumbunt homines, antea ad §. 738, & sequentes dictum fuit. Verùm sitis tunc immanis adesse solet, cum omnes sitis causæ (§. 636.) & quidem validissimæ in hoc morbo concurrant. Notatum fuit ad §. 739, quandoque contingere in hoc morbo, turbatis jam omnibus cerebri functio- nibus, sitis sensum deleri subito, licet causæ, quæ sitim excitaverant, ma- neant eadem, imò augeantur continuò. Quondam & pessima illa *Meden- di Methodus* invaluerat, ut etiam in fervidissimis morbis omnis omnino po- tus miseris ægris negaretur, vel saltem concederetur parcissimâ tantùm co- piâ. Facile patet tunc & similia in hepate nasci potuisse mala, ac dictum fuit. Sapientes veteres Medici sollicitâ morborum Observatione didicerant, in pessimis morbis ab hac causa sæpe hepar affici: hinc hypochondria ex- plorabant in tali casu, an tumere aut dolere inciperent, & præcipuè hy-

(a) De caus. & sig. Morbor. Acutor. Lib. II. Cap. VII. pag. 19.

pochondrium dextrum, atque inde pulcherrima deducebant præfagia circa varios morborum exitus in sanitatem, mortem, vel alios morbos: videantur illa quæ in *Commentariis* §. 735, circa hypochondriorum tensionem in febre continua putrida habentur.

SUMMÆ ANIMI PERTURBATIONES. De mirabili effectu perturbationum animi vehementium dictum fuit ad §. 104; tuncque patuit, omnes & singulas corporis functiones turbari posse miris modis, à sola cogitationis mutatione. Inprimis autem huc spectant subitus metus, & tristitia summa. Videmus enim in his animi affectibus omnia vasa constringi subitissimè, unde statim anxietatis & ponderis gravantis sensus circa præcordia percipitur, humorum libero transitu per vasa impedito: polypofas autem concreciones, inflammationes, putrefactiones subitaneas inde metuendas esse, antea ad §. 632, demonstratum fuit. Præterea postea patebit (§. 1093.) à validis animi motibus atrabiliarium humorum temperiem produci, quæ in eadem hac paragrapho inter causas hepatitidis numerata fuit. *Hippocrates* & similem hujus morbi causam notavit, dum dixit, (a) *hic morbus maximè per peregrinationem accidit, & sicubi desertas vias peragrantem ipsum ex viso spectro terror corripuerit.*

MAXIMI MOTUS PER VOMITORIA EXCITATI. Quando de vomitu febrili agebatur §. 652, dictum fuit, vomitum fieri, dum diaphragma subitò & validissimè deorsum trahitur, simulque eodem tempore muscoli abdominales pariter contracti omnia contenta abdominis premunt, adeoque ventriculus quasi inter duo præla validissimè comprimitur. Dum hoc fit, necessariò motus sanguinis venosi abdominalis acceleratur, adeoque majori impetu ruet per venam-portarum in hepar. Si vasa pervia sint in hepate, & sanguis meabilis, ab hac motus acceleratione non multum mali expectandum est. Verum si atrabiliaria materies per concussus illos inter movendum subitò mota in hepar ruat, vel viscus illud antea jam labefactatum in morbis chronicis fuerit, magnum sæpe malum imminet ab accelerato motu sanguinis per venam-portarum. Observatum sæpius fuit in tali casu, lethalem hypercatharsin, sanguinisque sursum & deorsum evacuationes subitas secutas fuisse post vomitorium datum uti aliâ occasione monui ad §. 656.

MALA HYPOCHONDRIACA INVETERATA. Ubi in toto sanguine, mobilioribus à quacumque causa dissipatis, crassiora & minus mobilia coiverint, producit illa sanguinis cacochymia, quæ atrabiliaria Medicis vocatur. Ubi verò eadem causâ perennante, quæ hanc cacochymiam produxerat, in visceribus abdominalibus colligitur materies atrabiliaria, tunc vocatur morbus hypochondriacus (vide §. 1098.); adeoque ex illis, quæ paulò antè eadem hanc paragrapho dicta fuerunt, fati intelligitur, quare tale malum inveteratum hepatitidis causa esse possit, si nempe causa quædam solvens hanc materiam atrabiliarium, & movens in hepar, accesserit.

Sed & alia hujus mali species à Medicis observatur, simili nomine vocata,

(a) Lib. de Intern. Affectio. Cap. I. Charter, Tom. VII. pag. 674.

licet distincta penitus. Plurimæ enim mulieres, & multi etiam viri qui otiosam vitam degunt, imprimis illi, qui studiis dediti, libris impallescent, adeo mobile & irritabile habent totum genus nervosum, ut à levi etiam animi affectu summæ anxietates, spasmi, dolores, &c, producantur (vide *Commentaria* §. 633.). Solent vocari tales hypochondriaci, in fœminis autem hystericum malum dicitur, quia utero solebat adscribi, dum circa menstruum fluxum, graviditatis tempore, &c, pessimè sæpe affliguntur. Ubi autem à sola irritabilitate nimia quasi totius generis nervosi, & inordinato spirituum motu oritur illud malum, tunc Medici solent vocare *morbum hypochondriacum sine materia*, quia dum sedantur anti-hysteriis dictis remediis illi tumultus, pristini mali nec vestigium superest, nec illa signa affecti cujusdam visceris observantur. *Sydenhamus* verò, qui optimè hunc morbum descripsit, monuit, nullo signo certius illum detegi, & ab aliis morbis, quos fallaci symptomatum similitudine refert, distingui posse, quàm si ægri (a) *urinam subinde reddant planè limpidam, ad instar aquæ è rupibus scaturientis, idque satis copiosè*. Ubi ergo ille morbus inveteraverit, facilè patet, tantâ jaçturâ tenuissimæ partis humorum produci tandem primam mali hypochondriaci speciem, quæ atrabiliaræ sanguinis spissitudini meritò adscribitur.

§. 917. **E**X his tam multiplicibus causis (916) orta inflammatio varios habet effectus pro varietate dispositionis præcedentis in jecore, pro varietate materiæ motæ & inflammantis; tandèmq; pro varietate causæ pellentis.

Ut autem ex Artis regulis in hoc morbo determinetur, quid boni sperandum sit, quantumve mali metuendum, præcipuè attendendum ad sequentia.

PRO VARIETATE DISPOSITIONIS, &c. Si enim hepar antea scirrhosum fuerit, vel calculosis concretionibus infarctum, facilè intelligitur difficiliùs sanari hepatidem, quàm si hæc mala non præexistissent. Longè adhuc pejora prævidemus, si ulcere maligno cancroso hepatis substantia jam corrupta fuerit.

PRO VARIETATE MATERIÆ, &c. Pinguedo v. gr; omenti subitò soluta, & in hepar mota, pessimas inflammationes facere poterit. Ubi verò atrabiliaria materies, acris jam reddita, in hepar propulsa, morbi causam constituit, facilè patet, nullam spem superesse.

PRO VARIETATE CAUSÆ PELLENTIS. Sic ubi circa fines arteriæ hepaticæ inflammatio hæret, velociores erunt inflammationis effectus ob sanguinem arteriarum, cordis viribus impulsam, in fines obstructos, quàm si idem malum hæreat circa extremitates venæ-portarum, per quas tardiùs sanguis movetur, uti jam antè ad §. 915, dictum fuit. Simul etiam facilè patet, si valida admodum febris comitetur hepatidem, tantò majorem metum esse funesti eventûs; cum resolutio inflammationis sedatum motum requirat (vide §. 386.), & omnis alius inflammationis exitus in hepate adeo periculosus sit.

(a) *Dissertation, Epistol, ubi de Hyster, pag. 491, 492.*

§. 918. **D**UM verò indolem communem inflammationis sequitur, vascula obstruit; fluida sistit; tumorem elevat; vicina comprimit; eadem ac in suo loco producit; hinc sensim increfcit, totum ferè occupat; ventriculum impedit, & ab eo repleto dolet, sic & diaphragma; omnem cruorem arteriæ coeliacæ, & binarum mesentericarum impedit, ad hepar sistit; adeoque omnem venosum, arteriosum, lymphaticum fluorem in visceribus, primis abdominalibus integre impedit; bilis generationem, secretionem, excretionem, circulationem, actionem invertit; icterum producit, ejusque effectus, putrefactionem omnium liquorum & viscerum abdominalium producit; unde infinita mala.

Enumeratur jam effectus, qui ex inflammatione hepatis, ut causâ, sequuntur, & qui effectus observati dant signa hepatitidis præsentis. Quomodo autem illi effectus producantur, in Historia inflammationis §. 382, explicatum fuit. Unde intelligitur facilè, vascula infarcta, immeabili humore turgentia, comprimere, sicque angustare vicina, ideoque inflammationem in uno loco hepatis natam posse propagari per totum hoc viscus, si nempe causæ morbi pergant agere ut priùs, vel & augeantur.

Verùm hepar, cùm magnâ suâ parte incumbat ventriculo, à validâ inflammatione tumens ventriculum impedit, & vicissim à ventriculo, ab ingestis distento, premetur, cum malorum omnium augmento: idem verum est de diaphragmate, quod convexæ hepatis parti contiguum est. Unde *Galenus* in loco ad §. 915, citato, inter signa hepatitidis (a) *Inappetentiam, nauseam, vomitum, &c*, numerat, si pars ventriculo contigua potissimum inflammata fuerit; si verò in gibba parte inflammatio hæserit, tunc majorem (b) inter respirandum dolorem, ad jugulum usque quandoque protensum, & tussim adesse monet; costas nothas à tumente hepate extrorsum pressas dolere pariter, & in macilentis hepar ab inflammatione tumens circumscriptum tumorem facere, qui hepatis ambitum exprimit.

Facilè autem patet, omnia hæc signa tunc adesse tantum, quando totum hepar, vel maxima saltem ejus pars inflammata est: parvam enim hujus visceris phlegmonem non comitabuntur tot symptomata, quia præcipuè pendent à vicinis partibus tumente hepate impeditis: videntur enim plura Observata docere, hepar in sua substantia non adeo acutum doloris sensum habere, & quandoque in cadaveribus abscessum hepatis inventum fuisse novi, licèt ægri de nullo dolore partis affectæ conquesti fuissent toto morbi decursu, sed tantum de gravitatis quodam sensu. Confirmatur & hoc Observationibus *Lamottii* (c), in primis in homine, cui abscessus hypochondrii dextri adeo nudaverat hepar, ut ad volæ manûs amplitudinem ap-

(a) De Loc. Affect. Lib. V. Cap. VII. |
Charter. Tom. VII. pag. 496.

(b) Ibid. p. 495.

(c) Traité de Chirurgie, Tom. I. pag. 318-329.

pareret , & postea pariter exulceraretur : licet autem hoc viscus de industria digitis vel instrumentis Chirurgicis attingeret , æger nihil omnino sentiebat.

OMNEM CRUOREM CÆLIACÆ , &c. Constat ex Anatomicis , ventriculum , pancreas , lienem à cœliaca arteria ramos accipere , mesenterium autem & intestina à binis arteriis meseraicis , superiore nempe & inferiore. Pariter notum est , omnem sanguinem , per has arterias allatum , venosum redditum , in unam venam-portarum derivari , atque inde per hepar moveri : excipitur fortè quædam portio , quæ à nutritione harum partium superstes per alias venas , à celeberrimo *Ruyschio* (a) in ultimis suis operibus descriptas , in ipsam venam cavam non salutato priùs hepate , transit. Ubi ergo valida inflammatio hepar occupaverit , sanguis venæ-portarum sistetur ad hæc obstacula ; ideo & sanguis venosus viscerum abdominalium distentam jam nimis venam-portarum ingredi non poterit ; adeoque nec ex finibus arteriarum in venas nimis plenas transire poterit sanguis. Patet ergo evidenter , omnem humorum circuitum per viscera abdominalia impediri , ubi hepar infarctum est immeabili sanguine : adeoque summus metus est , ne distenta nimis vasa rumpantur , vel abolito influxu vitalis humoris in arterias : & effluxu per venas , subita sequatur gangræna (vide §. 419.). Fiunt tunc summæ anxietates , dolores sæpe molesti in variis abdominis locis , sed imprimis circa cardiacam , uti aliâ occasione ad §. 632 , monui. Succedit tunc sæpe vomitus vehemens , à quo quandoque levantur. Videtur enim validissimâ illâ concussione & compressione diaphragmatis & viscerum abdominalium , quæ tempore vomitûs fit , retrogrado motu venosum sanguinem in arterias redire posse , si nempe major est resistentia circa arteriarum extrema , quàm est vis pellens sanguinem à latiore arteriarum basi versùs angustiores fines ; uti alio in loco (vide §. 141. n°. 1.), ubi de obstructionis curatione agebatur , dictum fuit. Nullæ enim sunt valvulæ in venis mesentericis , & docet icterus periodicus , post summas tales anxietates & vomitus enormes prægressos sequens , bilem retropelli in sanguinem posse. Imò paulò antè ad §. 915 , notavi , quòd cera injecta per venam-portarum redierit per arterias hepaticas. Unde intelligimus , quomodo in chronicis morbis , toto hepate scirrhuso reddito , quandoque & instar corii aridi contracto (quod in cadaveribus vidi) languidam & morbosam vitam satè diu adhuc protrahere poterint ægri.

BILIS GENERATIONEM , &c. Omnia enim hæc pendent à libero transitu sanguinis venæ-portarum per hepar. Prout autem tumor inflammatorius in hoc viscere natus diversa loca compresserit , patet satè , fecernentia vel excernentia bilem vasa posse impediri. Verùm & turbatur bilis circulatio , quæ talis esse videtur. Magnitudo hepatis , pori bilarii amplitudo , copia sanguinis pro secretionem bilis ad hepar delati , videntur docere , magnam satè copiam liquidi in hepate fecerni , illudque , per amplum emissarium in duodenum exire. Verumtamen in homine sano fæces alvinæ solidæ sunt , unde to-

(a) Thesaur. Anatomic. Maxim. n^o. CXLVIII. pag. 21. Confer. Ibid. Tab. III.

§. 918. HEPATITIS ET ICTERUS MULTIPLEX. 95

tum illud, quod in hepate secretum, deinde in cavum intestinorum effusum fuit, iterum à contentis intestinorum separatum fuit, antequam hæc ad anum usque pervenerint, adeoque resorptum à venis bibulis.

Verùm hæc vasa venosa resorbentia duplicia inveniuntur in intestinis; vasa lactea nempe, quæ ad ductum thoracicum tendunt; & venarum meseraicarum ultimi fines, qui in cavum intestinorum hiant. Cùm jam in vasis lacteis, & in ductu thoracico, nihil biliosi inveniatur, superest altera tantùm resorptionis via, per venas nempe meseraicas. Sicque bilis hepatica, & fortè pars quædam bilis cysticæ, denuo cum sanguine venæ-portarum in hepar venit, & repetitâ hâc circulatione efficacior ad usus suos redditur. Patet autem facilè, ad hanc rem requiri expeditum transitum humorum per ultimos fines venæ-potarum in hepate.

ICTERUM PRODUCIT, EJUSQUE EFFECTUS. Ita *Galenus* definivit: (a) *Icterus est bilis refusio in cutem, quo fit ut superficies tingatur, luteaque fiat, & vitietur cutis; albæ quoque ventris dejectiones fiunt eo morbo affectis.* Dum nempe bilis, consuetum exitum in intestina non habens, in sanguinem redit, & cum illo per totum corpus dispergitur. Cùm autem diversus sit color bilis hepaticæ & cysticæ, imò & utraque hæc bilis à nativo colore suo mutetur sæpius, hinc & diversus in ictericis color observatur. Quandoque pallidus & ex flavo subviridescens; sæpe saturatè flavus instar croci; aliquando & ex profundo virore nigrescens, ferè. Duplicem plerumquæ speciem icteri ponere solent Medici, flavum nempe & nigrum; quamquam (b) *Inter hæc extrema infinita sunt colorum varietates.* Quod *Aretæus* optimè notavit. Quia autem oculorum album, in flavum colorem mutatum, solet dare primum indicium icteri, hinc Græci *ικτέρις* etymon deduxerunt (c) *ab iclis* quo nomine Græci mustelam sylvestrem vocant, & oculos simili colore tinctos habet. *Suidas* autem (d) *ἀπὸ τῶν ικτίων*, hoc est, à milvis derivari voluit, quia & in harum avium oculis talis color observatur. Latini dixerunt Regium morbum, quòd regali ferè luxu ad curationem ejus opus crederent, (e) *lecto etiam & conclavi cultiore, usu, loco, ludis, lasciviâ, aliis, per quæ mens exhilaretur: ob quæ regius morbus dictus videtur.* Vocaverunt & arcuatum vel arcuatam à similitudine iridis, ob varium colorem. Alii dixerunt auriginem à calore flavo.

Dubium tamen moveri posset, an hepatis inflammatio icterum producat? Observata certissima docuerunt, omne impedimentum, tollens liberum exitum bilis cysticæ in duodenum intestinum, posse icterum producere. Sic v. gr; in recens natis infantibus à glutinosis lentis humoribus, qui in intestinis collecti hærent, frequens observatur icterus, expulsâ per leve purgans hâc suburrâ, facilè curabilis. Observavi in quibusdam mulieribus icterum graviditatis tempore, licèt nec ante graviditatem, nec post puerperium, hoc

(a) Lib. de Definition. Medic. n°. cclxxvi. Charter. Tom. II. pag. 264.	in Aretæ. pag. 187.
(b) De caus. & sig. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. xv. pag. 45, ad calcem.	(d) Ibidem.
(c) Petit. Commentar. & Animadversion,	(e) Cels. de Medicin. Lib. III. Cap. xxiv. pag. 176.

morbo afficerentur. Fortè à tumente utero , abdominalia viscera comprimente , & intestina sæpe miro modo à situ removente , hoc fieri potuit : quandoque & durissimas fæces , & magnæ admodum molis , aliquot diebus post puerperium alvo reddebant , & paulò post omnis calor ictericus evanescibat : unde non improbabilis suspicio nascitur , colon illo in loco , ubi sub hepate ponitur , fæcibus talibus , accumulatis distentum , ductum cysticum comprimere potuisse. Si ergo tumor inflammatorius in hepate natus tali in loco sit , ut possit comprimere exitum bilis cysticæ , tunc nullum dubium est , quin possit talis hepatitis icterum producere. Verùm non adeo patet , omnem hepatis inflammationem icteri causam esse posse , quatenus nempe venæ-portarum finibus infarctis impediretur bilis secretio ; vel ab iisdem vasis inflammatis & tumentibus comprimerentur vicina vascula secretoria , bilem jam separatam à sanguine venæ-portarum in se continentia. Certum est , bilem hepaticam colore & sapore diversam esse à bile cystica , & artificio summo , & penitus peculiari reptatu , arteriæ numerosissimæ decurrunt per membranas vesicæ felleæ , uti injectiones Anatomicæ docuerunt ; unde admodum verosimile videtur peculiarem adeo vasorum apparatus fervire hîc singularis liquidi præparationi & secretioni. Præterea naturaliter in hepate nec amaror adest ullus , nec flavus color , adeoque cum icterus tali colore corporis superficiem deturpet , non ab hepaticis vasis obstructis , sed ab impedito exitu bilis cysticæ in duodenum , ejusque dein retropulsione in sanguinem , ortum ducere videtur (a). Confirmant hanc sententiam illa , quæ in cadaveribus observata fuerunt. Inventi fuerunt abscessus quandoque satis magni in hepate absque ictero prægresso ; uti & alii tumores , qui mole suâ multa vasa vicina comprimere debuerunt. Et contrà , ubi ictero defunctorum cadavera lustrabantur , inventæ fuerunt causæ manifestæ , quæ exitum bilis cysticæ in intestinum duodenum impediverant ; & quidem omnium frequentissimè reperi-tæ hîc fuerunt calculosæ concretiones , viam obturantes , de quibus postea adhuc dicendum erit.

Interim tamen hoc notari meretur , quòd sanguis venæ-portarum in se contineat proximam bili materiam , quæ inde postea per secretorios ramos in hepate separabitur : unde si magna pars extremorum finium venæ-portarum immeabili humore infarcta fuerit , impedietur hæc secretio bilis hepaticæ , & illud liquidum , quod paulò post bilis vocaretur , manebit mistum reliquis , & cum sanguine per totum corpus movebitur ; adeoque debet necessariò sanguini induci quædam cacoehymia , cum maneat in sanguine & accumulentur quædam partes ; quæ naturaliter non debebant adesse ; vel saltem non tantâ copiâ. Ubi post fervidissimas & siccissimas æstates autumnali tempore grassantur epidemicæ febres continuæ remittentes , tunc Observationes Practicæ docuerunt , hepar frequenter affectum fuisse , & infarctum spisso sanguine ad atrabilariam quasi tenacitatem accedente ; tunc in talibus ægris non apparet quidem saturatus ille flavus ictericorum

(a) Medical, Essays, Tom. I. Artic. XXXII, pag. 305.

§. 918-921. HEPATITIS ET ICTERUS MULTIPLEX. 97

color, sed facies ceracea quasi est, & pallido in dilutissimam flavedinem, inclinante colore, morbi hujus signum dat. Unde patet, talem saltem icteri speciem ab hepatitide, ut causâ, sequi posse; cum jam *Aretæus*, uti paulò antè ad eandem hanc paragraphum notatum fuit, innumeras posse esse colorum varietates, in variis icteri speciebus, monuerit. Præterea observatur, bilem cysticam, in putredinem dum incipit vergere, diffundi facilimè per omnia vicina loca, licèt nullum obstaculum sit in ductu cystico vel choledocho: sic in cadaveribus frequenter observatur, vicinum cystidi felleæ colon, omentum, peritonæum bilis colore suffundi. Ubi ergo per hepatitidem natam aucto calore bilis cystica incipit attenuari, & ad putredinem disponi, facilè poterit & per vicinum hepar diffundi, cui increfcit vesicula fellis, & cum quo manifestis & patulis vasorum propaginibus communionem habet evidentem.

Nato autem ab hepatitide ictero, sequi debere ejus affectus, sponte patet: de his autem dicetur ad §. 950.

PUTREFACTIONEM OMNIUM LIQUORUM ET VISCERUM, &c. Ubi hepar infarctum impedit liberum transitum sanguinis venæ-portarum, omnium viscerum abdominalium, quæ sanguinem suum venosum in venam-portarum evacuant, turbatur actio, & stagnatio nascitur in illis. Præterea bilis inter omnes humores corporis nostri maximè in putredinem vergit, & in cadaveribus prima incipientis putredinis signa circa hepar observari solent: sanguis autem venæ-portarum proximam bili materiem in se continet, adeoque patet, quantus hîc subitæ corruptelæ metus sit. Putridissimæ diarrhœæ & dysenterix hepatitidem sæpe sequentes, hanc rem confirmant. Videantur & illa quæ ad §. 632, habentur, ubi de anxietate ab impedito transitu sanguinis per venam-portarum agebatur.

§. 919. **H**ABETQUE pariter exitum in sanitatem, illos morbos, mortem.

Videantur illa quæ ad §. 591, habentur.

§. 920. **I**N sanitatem transit beneficio Naturæ, vel Artis.

Videantur dicta de duplici hac sanationis via ad §. 885, ubi de pleuritide, ope Naturæ vel Artis sanabili, agebatur.

§. 921. **P**ER naturam autem benignâ resolutione, aut coctione & excretionem materiæ morbosæ

Videantur iterum illa quæ in cura pleuritidis ad §. 886, habentur.

§. 922. **R**ESOLUTIONE, si materies recens, lenis, & reliquæ conditiones adsunt (386): tum Ars diluendo, solvendo, leniter movendo, per epithemata, potus, clysmata, negotium promovet.

Quales conditiones requirantur, ut inflammatio resolvendo curari possit, pluribus dictum fuit ad §. 386. Verùm inprimis hîc metuendum est ab acrimonia humoris per hepar movendi: ipsâ enim stagnatione in magnis adeo vasis sanguis venosus abdominalis acrimoniam acquirere poterit, cùm videatur, ut modò dictum fuit, plûs in putredinem vergere ob bilis materiam, quam continet. Præterea à materia atrabilaria soluta & mota, tuncque semper acri, quandoque hepatitis producitur (vide §. 916.), & in simili casu facilè patet, nullam benignæ resolutionis spem superesse.

Verùm si nulla adsint signa, quæ functiones corporis multùm læsas docent, anxietas non adeo magna, febris impetus moderatus, tunc blandam resolutionem sperare possumus, quæ solutione concreti, & meabilitate per vasa conciliatâ, obtineri poterit. Ars tunc tantùm subministrat copiam diluentis vehiculi, remedia talia, quæ absque motûs circulatorii augmento solvunt illa, quæ hæere incipiunt in angustiis vasorum hepaticorum: qualia sunt serum lactis recens, juscula diluta, quibus incoquantur lactucæ, borraginis, buglossi folia, scorzoneræ radices, &c; succi fructuum horæorum recentes, vel leviter cocti, rob ribesiorum, sambuci, & similia cum sale polychresto nitro, tartaro vitriolato, &c. Eliguntur autem inprimis illa, quæ putredini, hîc metuendæ, quàm maximè adversa sunt, & simul mollia satis, cùm blanda humorum indoles ad curam per resolutionem obtinendam semper necessaria sit (vide §. 386.). Leves frictiones hypochondriorum, inprimis dextri, simul adhibitæ profunt, postquam diluentia illa & resolventia usurpata fuerunt; sic enim solvi jam incipiens materies in hepate, aucto parùm motu venosi sanguinis abdominalis, per frictiones, promoveri poterit; & vasa obstructa liberabuntur. Epithemata jam ex similibus parata (vide §. 890. n.º. 2.), eidem scopo inservient. Clysmata autem laudantur pariter, quia & in loco hærentia blandum fotum hepatis largiri, & quia remedia solventia sic, injecta, venis bibulis resorpta, directè & integris suis viribus ad locum affectum in hepate pervenire poterunt. Frequenter in febribus autumnalibus levis talis hepatitidis signa inveniuntur: anxietate quâdam circa præcordia potiùs quàm dolore, faciei ceraceo quasi colore, urinis biliosis, levi quandoque flavedine in albo oculorum, inprimis circa angulum majorem cognosci hoc poterit; & solet simili Methodo feliciter curari talis morbus, qui neglectus in principio, vel maximo motu, per vomitoria excitato, dum urgetur materies nondum resoluta, & profundius impingitur in extremis vasorum angustiis, chronicos morbos difficillimè curabiles postea producere poterit.

§. 923. **C**OCTIONE, & excretionem, dum in morbo hoc per sua signa (916. 917. 918.) cognito, 1°. Alvus fluit biliosis cum paucis cruore ante diem quartum; 2°. urinæ excreta multa, acris, crassa, rubra cum sedimento subalbo, diu continuata, ante diem quartum; 3°. Superveniente dolore mitiori lienis ante signa suppurationis; 4°. hæmorrhagiâ largâ ex nare dextra; 5°. Sudoribus, materie, loco, tempore, continuatione, effectisque, bonis.

Antea ad §. 594, de duplici hac via, quâ morbi terminantur in sanitatem, dictum fuit; per resolutionem nempe stagnantis talem, ut illud cum reliquis humoribus absque ulla sanitatis noxa per vasa fluere possit, vel per coctionem & excretionem materiæ morbi, ubi illa soluta quidem & mobilis reddita fuit, sed simul tamen inepta est, ut integrâ manente sanitate in corpore retineri possit; adeoque requiritur, ut excitatâ quâdam sensibili evacuatione expellatur. In morbis acutis inflammatoriis, qui hæctenus pertractati sunt, sollicitè fuerunt indagatæ illæ viæ, per quas fidelis Observatio docuerat, materiam morbi coctam cum felici successu exire de corpore: idem jam hæc paragrapho factum est, quæ singulatim expendi merentur.

I. Antea ad §. 830, ubi de peripneumoniæ simili curatione per coctionem & excretionem materiæ morbosæ agebatur, patuit, inflammatorium illud obstruens, quod in angustiis ultimis arteriarum hæserat, solutum & mobile redditum, facere sputa flava, & quandoque dilatatis vasorum extremis pauculum rubri sanguinei sic transpirari simul, quod minora vasa serosa, vel lymphatica dilatata ingressum, & sensim protrusum, tandem per extremos horum fines in trachææ cavum patentes, exire potuit. Quinimo tunc demonstratum fuit, eandem materiam, ubi per alvum expellebatur, (a) biliosam dictam fuisse ab *Hippocrate*, non quòd propriè bilis esset, sed quia flavo calore bilem referret. Idem jam in hepatitide obtinet, & inflammatoria illa materia soluta & mobilis reddita brevè fati viâ per porum hepaticum in intestinum duodenum venire poterit, sicque per alvum exire. Ut jam minùs periti quandoque rupturam vasorum periculosam metuunt, dum sputa illa flava cum striis sanguineis observant pleuriticis & peripneumonicis, ita & quandoque in hoc casu dysenteria adesse creditur, dum alvus biliosis cum paucis cruore fluit: verùm ubi hepatitis, per hanc viam evacuatâ materie, in sanationem tendit, non adsunt tormina valida abdominis, nec molestus ille circa anum tenesmus, quæ dysenteriam comitantur. Facile autem patet, talem materiam non semper puram exire, sed in tam longo, fistulæ intestinalis tractu, à duodeno ad anum usque, contentis intestinorum ita permisceri posse, ut non appareat distincta. Verùm novimus, tunc illam exivisse, ex levamine morbi sequente talem evacuationem; hoc enim pro generali

(a) Prognostic. Comment. II. Sentent. LV. Charter. Tom. VIII. pag. 654.

criterio in spontaneis talibus alvi fluxibus posuit (a) *Hippocrates*, uti ad §. 830. n°. 3, notatum fuit. Interim tamen talem materiem subflavam, lentam, (b) *stercoracea pauca habentem, cum hypochondrii & lateris dolore exivisse*, notavit *Hippocrates*. Notum autem est, hypochondrium absque ulla additione apud *Hippocratem* semper significare hypochondrium dextrum. *Galenus* pariter, in loco ad §. 915, citato, biliosas alvi excretiones laudavit in hepatitide. Dicitur autem talem fluxum alvi debere contingere ante quartum diem, quia si diutiùs morbus jam hæserit, vix ulla in sanitatem, absque alio morbo sequente, mutatio sperari poterit, & potiùs suppurationis futuræ metus est.

2. Ut materia inflammatoria soluta in hepate, biliosa vasa intrans commodè per porum hepaticum in intestina delabatur, & per alvum exit, ita & eadem materia ex finibus venæ-portarum obstructis in venam cavam ire potest, sicque circulantibus humoribus permista per varias vias expelli de corpore. Cum autem per urinas naturali lege plurima exeant de corpore, quæ relicta nocerent, ita & in hoc casu fieri poterit. Videantur illa quæ de excretionem salubri materiæ morbosæ per urinam in *Commentariis* §. 594, habentur, uti & ad §. 830, ubi de sanatione peripneumoniæ per similem urinam agitur. *Galenus* in loco modò memorato copiosis urinis profluentibus hepatitidem levare posse tradidit; & *Trallianus* (c) radicis apii leve decoctum cum oxymelle commendat in hepatitide, ubi inflammatio concoqui incipit: nam per urinas materia subtrahitur, ait, & tumor imminuitur.

3. Notum est ex Physiologicis, omnem sanguinem lienarem in hepar ire per venam splenicam, adeoque facilè patet, infarcto hepate & liberum humorum motum per lienem impediri tandem. Ubi vero in hepate incipit solvi illud obstaculum, tunc videtur subitò restitui liber motus humorum per vasa lienis, & fortè tunc majori impetu sanguis per arterias lienares irruit, & aliquem molestiæ sensum facit, sed minimè durabilem. Patet facilè, talem mitiorem dolorem lienis non juvare, quatenus excretionem materiæ morbosæ facit, sed tantùm esse signum, quòd hepatis vasa infarcta liberari incipiant, adeoque per alias tunc vias excretio materiæ solutæ & mobilis redditæ erit exspectanda. Simul etiam apparet, tunc mitiorem talem lienis dolorem pro bono signo habendum esse tantùm, ubi nulla signa suppurationis adhuc adsunt; quia in valida hepatitide, & in vomica hepatis jam nata, talis dolor in liene nascitur ideo, quòd vena lienaris impediatur sanguinem suum tradere venæ-portarum. Sic observatur quandoque talis dolor circa lienem, ubi hepar in scirrhum indurescit; uti & etiam sæpius in ictero pertinaci. Præterea, uti ad §. 741, monitum fuit, tensio quædam circa hypochondria ad dextram vel sinistram partem, pro signo est futuræ criticæ hæmorrhagiæ narium, de qua sequenti numero dicetur.

4. Quantùm boni in morbis acutis salubris narium hæmorrhagia faciat, sæpius jam dictum fuit; & inprimis ad §. 741, ubi notabatur, & ipsam

(a) Aphorism. Sect. I. n°. II. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 5.

(b) Prædict. Lib. I. Comment. III. n°.

CXLVIII. Charter Tom. VIII. pag. 798.

(c) Lib. VIII. Cap. 1. pag. 322.

febrim ardentem quandoque sic solvi. Neque talem hæmorrhagiam solùm prodesse, quatenus copiam sanguinis minuit, admodum probabile videtur, cum longè plùs juvare observetur, quàm aliæ quævis per Artem factæ sanguinis evacuationes. Imò sæpius observavi in morbis, criticâ tali hæmorrhagiâ exire sanguinem magis nigricantem, neque colore illo rutilo præditum, qui sanguini arterioso proprius est; & quidem summo cum levamine. Vidi non ita pridem in pleuritico juvene post quintam etiam venæ-sectionem vix mitigari potuisse morbum, per nares autem erumpente sanguine crasso, nigricante, satî copioso, illico sedari febrim, & levari omnia symptomata. Similem effectum & in hypochondrii tumore duro & dolente notavit Hippocrates dicens, (a) *Accidit autem his, in primo circuitu, etiam sanguinis è naribus profluvium, & plurimum confert.* Et Galenus pariter affirmat, quòd (b) *Omnes, quæ in præcordiis, (hypochondriis) fiunt, calidæ atque acutæ inflammationes fluxu sanguinis (hæmorrhagiâ narium) judicantur.* Verùm addidit, quòd per directum (*κατ' ὀρθωσίαν*) fluere debeat sanguis, (c) *ex dextra quidem nare hepate affecto, vel locis in dextris præcordiis positis; ex sinistra autem, liene & locis vicinis;* quod solis Observationibus antiquorum Medicorum constat, uti pluribus ad §. 741, dictum fuit. Fortè tamen quandoque hæc regula & exceptionem patitur. *Heraclidæ* conjugii, febre acutâ laboranti, tertiâ die morbi ictericæ factæ, (d) *quarto die sanguis ex nare sinistra probè effluxit, & septimâ die integre judicata fuit.* Verùm quidem est, quod huic mulieri & menstrua ordinatim fluxerint, & simul sudores toto corpore manantes & criticos habuerit, adeoque morbi solutio soli per narem sinistram hæmorrhagiæ tribui non debeat. Verùm & sæpius observatur, non unicâ tantùm, sed pluribus diversis evacuationibus criticis morbos curari, & quidem in simili morbo. Nam *Hippocrates* alibi monuit, in febribus ardentibus, quibusdam ægris sexto die icterum supervenisse, talibusque profuisse (e) per vesicam purgationem, aut alvi exturbationem, aut largam hæmorrhagiam; notâtque simul, tres has evacuationes contigisse *Heraclidæ*, qui vigesimo die judicatus est.

5. De sudoribus, morbi materiam subactam jam & mobilem de corpore evacuantibus, dictum fuit ad §. 594. n°. 2, ubi de omnibus, quæ hîc memorantur, agitur. Ipsam bilem, infarcto hepate, in sanguinem regurgitantem per sudores (f) amaros exivisse de corpore in ictericis, observavit *Galenus*; & spissum sudorem, lintea croceo colore tingentem, in icterica muliere prodiisse, evanescente post hunc sudorem ictero, vidit *Chomelius* (g).

(a) Prognostic. Comment. I. Sentent. xxxii. Charter. Tom. VIII. pag. 613.

(b) De crisib. Lib. III. cap. iii. Charter Tom. VIII. pag. 430.

(c) Ibidem.

(d) Hippocrat. Epidemior. Lib. VII. Text. cxi. Ægrot. cxxxiv. Charter. Tom.

IX. pag. 599. 600.

(e) Ibid. Lib. I. Comment. II. Text. lxxv. pag. 66.

(f) De Sanitat. tuend. Lib. IV. cap. iv. Charter. Tom. VI. pag. 120.

(g) Académ. des Scienc. Pan. 1737. Hist. pag. 69.

§. 924. **U**BI primùm apparet (923. n°. 1.), statim epithematis, clysmatibus, fomentis, potibus, victu, medicamentis, ea sunt subministranda, quæ valent diluere, resolvere, movere, abstergere, leniter expellere, putredini biliosæ imprimis obesse.

Generalem hanc regulam (cujus ad §. 605. n°. 13, memini), posuit *Hippocrates* in morborum curationibus, (a) *Quæ ducere oportet, quò maximè propendet Natura, eò per loca conferentia ducenda sunt.* Cùm ergo alvus incipit fluere biliosis cum paucò cruore ante diem quartum, illam evacuationem promovere oportebit, non quidem per valida purgantia, quæ totum corpus turbant, sed per lenia illa abstergentia, quæ materiem morbi ampliùs attenuare valent, & mobilem reddere, & leni stimulo simul alvum promovent. Serum lactis recens verno vel æstivo tempore, dum armenta lætè virentibus herbis pascuntur, optimum est, & pro potu communi & medicamento titulo: efficacius adhuc illud redditur, si decoquatur cum herbis illis, quæ planipetalæ lactescentes Botanicis solent vocari, *sonchi, endiviæ, cichorea, taraxaca, scorzonæræ radices*, &c, quarum egregiæ vires in resolvendo viscido febrili antea ad §. 614, laudatæ fuerunt, & quæ à *Tralliano* (b), pariter in hepatitide commendantur. Cùm autem hîc (vide §. 918,) subita putrefactio metuenda sit, hinc & subacida vel acescentia seliguntur, ut huic malo obviam eatur. *Tamarindi, rob sambuci, ribesiorum, syrupus è succo citri*, diluta in sero lactis, decocto hordei, avenæ, &c, ideo solent dari: tales formulæ in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur. Simul etiam epithemata & fomenta dextro hypochondrio, imò & toto abdomini applicantur, similia ac laudata fuerunt in cura pleuritidis §. 889. n°. 3. Clysmata autem ex similibus parata injiciuntur frequenter, ut eluantur intestina crassa, & simul hâc spe, ut pars eorum, si diutius retineantur, per venas mesentericas resorpta, directâ viâ in hepar tendat, ibique diluendo, resolvendo, abstergendo proficit. *Hippocrates* sic in cura hepatitidis (c) betæ decoctum cum melle & nitro laudavit pro clysmate: dedit sorbitiones hordeatas cum melle, pro potu mel, aquam, acetum, simul permista, quæ similem, ac modò dicta, effectum præstant.

§. 925. **S**I alter casus adest (923. n°. 2.) utendum dictis (889, ad curam 888. n°. 2.), inque iis addenda parùm deterfiva.

De promovenda hac excretionem materiæ morbosæ jam solutæ per renes, in cura peripneumoniarum ad §. 853, & pleuritidis 889. n°. 2, dictum fuit. Illa, quæ paragrapho præcedenti laudata fuerunt, hîc iterum profunt ferè omnia: imprimis autem si largâ copiâ aquæ vel feri lactis diluta sint, ut co-

(a) Aphorism. Sect. I. n°. XXI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 38.

(b) Lib. VIII. cap. 1. pag. 391.

(c) Lib. de Intern. Affection. cap. I. Charter. Tom. VII. pag. 674.

§. 925-928. HEPATITIS ET ICTERUS MULTIPLEX. 103

piofum præbeatur urinæ vehiculum: taraxacum & similia vi detergente diureticiâ huic scopo pariter inferviunt. Non hîc enim requiruntur acria diuretica, fed leniora tantùm.

§. 926. **I**N tertio casu (923. n°. 3.) eadem (924. 925.) peragenda; sed lieni simul, & toti viæ ab eo in hepar, fomenta similia danda.

Cùm dolor ille lienis, uti ad §. 923. n°. 3, dictum fuit, sit signum materiæ morbosæ hepar obstruentis, jam mobilis redditæ, sponte patet, nihil aliud requiri, præter illa, quæ modò dicta fuerunt.

§. 927. **I**N quarto (923. n°. 4.) nares internè & externè emollientibus, tepidis fovendæ, donec ad levamen symptomatum fluxerit sanguis; tum verò, si nimius fluor, compescendus lentè per styptica & diætam; nec nimis citò.

Quibus signis prævideatur futura narium hæmorrhagia in morbis, ad §. 741, dictum fuit; quæ ergo dum adsunt, salubre hoc naturæ molimen promovendum est: quod pulcherrimè fit fomentis tepidis fronti applicatis, & imprimis vapore tepido per nares attracto, qui longè plùs laxat & emollit, quàm ipsa aqua calida. Solent largâ tali & criticâ narium hæmorrhagiâ statim minui omnia symptomata, & rariùs contingit, ut periculum immineret à nimis copioso sanguinis fluxu: simulac enim debilitari incipiunt ægri, & in animi deliquium ferè delabi, contrahitur patula in naribus arteria, & cessat hæmorrhagia. Si verò his signis apparentibus pergeret adhuc sanguis effluere, tunc compesci deberet hæmorrhagia, non aliter: magnum enim periculum immineret recidivæ periculosæ, si intempestivè nimis meticulosus Medicus narium hæmorrhagiam supprimeret. Quomodo autem, & per quæ remedia sisti possit hæmorrhagia narium, & quænam circa hanc rem notanda sint, videri poterit in *Commentariis* §. 743, ubi de hac re egi. Stypticorum formulæ in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur, & quidem diversæ efficacix, ut pro re nata adhiberi possint.

§. 928. **I**N quinto denique (923. n°. 5.) requiritur usus decoc-torum diluentium, abstergentiùmque largus.

Sudores tales critici sustinendi sunt largo usu diluentium, & similia ferè ac §. 924, habentur, hîc profunt. Calida autem sudorifera, quæ movendo celerius humores effectum præstant, hîc minùs tuta sunt. Largus feri lactis calidi potus, unà cum tepore lecti, feliciter talem sudorem criticum sustinet & promovet, novóque liquido subministrato sanguini, impedit ne per sudores copiosos liquidissimâ suâ parte orbetur nimis.

§. 929. **I**N PRIMIS in his (924, ad 929.) cautio sit, ne aliquid materiæ morbi in loco restet, difficulter postea superandæ: & inde prima, atque benigna icteri species curatur.

Quamdiu motus febrilis durat moderatus, & simul solventia illa remedia adhibentur, possunt obstructions tales in hepate natæ referari, & in integrum sanitas restitui: verùm si in melius vergente morbo æger pertæsus curam ulteriorem respuat, vel minùs attentus Medicus morbi residuum non expugnet, solent manere mala chronica curatu difficillima, & in primis scirrhusæ in hepate indurationes. In febribus autumnalibus epidemicis, post fervidissimas æstates natis, toties hoc contingit, ut levis simul hepatitis adsit; & dum sublatâ febre nondum solutum est omne, quod hepatis vasis infarctum hæserat, sæpe postea languidam vitam ducunt, pallidi, subflavescentes, & difficillimè ad integram sanitatem reducuntur: saltem longè pluribus opus erit postea, ut tollatur hepatis obstructio jam inveterata, quæ in morbi principio faciliùs resolvi potuisset. Hoc autem ideo in primis fit, quia sanguis venæ-portarum, jam venosus factus, minori impetu movetur, carens jam maximâ parte motûs à corde & arteriis sanguini communicati. Unde *Hippocrates* sub alio quâmvīs nomine hepatitisdem describens, optimè monuit, quòd (a) *multis verò jam sedatus, (non curatus integre) ejusmodi morbus rursus revertitur; si igitur redierit, periculum est ne æger contabescens pereat*: deinde addit, (b) *quum verò cessaverit morbus, optimâ victûs ratione utatur æger*; (c) *Lac & serum pro anni tempore per dies quinque & quadraginta bibat morbus autem gravis est, multâque curâ indiget.*

De signis autem, quæ docent perfectam sanationem, dicetur §. 931.

§. 930. **S**I recens, vehemens, sine signis & spe (922. 923.); erit tractanda eisdem cautelis, remediis, Methodo, ac pleuritis (890), paraphrenitis (911), & similes morbi: nisi quòd ea, quæ leniter vi antiphlogisticâ alvum emolliendo subducunt, pota, & per clyfma injecta, in primis hîc profint.

Quænam curatio requiratur ad morbos inflammatorios, ubi adhuc spes est inflammationem resolvendo curari posse, interimque nulla signa docent, coqui & ad excretionem disponi materiam morbi, satîs explicatum fuit in morbis acutis inflammatoriis hætenus pertractatis: similis enim medela requiritur. Unde & *Hippocrates* simpliciter dixit: (d) *Huic (hepatitis) confert, quum dolor detinet, tum alia, tum sanè fomenta, eadem quæ pleuritidi, admove*; adeoque hæc non repetentur. Verùm leniter alvum subducentia, absque majori motu excitato, hîc in primis laudantur; quia & conducit intestina crassa nullis fæcibus distenta esse, dum colon notabili suâ parte secùndum hepar de-

(a) Lib. de Intern. Affection. cap. 1. |
Charter. Tom. VII. pag. 674.

(b) Ibidem,

(c) Ibid. pag. 674. 675.

(d) Ibid. cap. xxxix. pag. 659.

§. 930-932. HEPATITIS ET ICTERUS MULTIPLEX. 105

currat; tum etiam quia illud, quod in hepate hæret immeabile, dum solvitur, facilem viam per ductum hepaticum in intestina invenit. Clysmata autem laudantur ad eundem finem, tum etiam quia hæc injecta, diuque retenta, sicque per venas meseraicas resorpta, in hepar deferunt integras vixque mutatas remediorum vires. Simile quid indicasse videtur *Aretæus*, dum dicit, (a) *Inedia primùm jubenda est, postea cibi paucitas, ut & medicamentis ingredientibus, jecur inane pateat*: id est, ut hæc facile penetrare in vasorum angustias possint. In *Materia Medica* ad hunc numerum præcipua remedia, quæ hîc conducunt, & quædam formulæ habentur.

§. 931. **S**IGNA autem perfectæ sanationis, color non ampliùs ictericeus in oculis, facie, urinâ, fæce alvi, cum absentia symptomatum (918).

Effectus hepatitidis præsentis enumerati fuerunt §. 918, qui simul signa diagnostica exhibent hujus morbi. Inter illa signa & color ictericeus numeratur, & quàm varius ille esse possit, tunc dictum fuit. Designat autem semper talis color, bilem, vel bili saltem proximam materiem, in sanguinem regurgitasse, ubi naturaliter adesse non debebat: adeoque vitium esse in illo viscere, quod bili secernendæ & in intestina deducendæ servit. Omnium autem prima coloris icterici indicia in adnata oculorum tunica apparent, & omnium ultima; reliquis hepatitidis symptomatibus jam cessantibus, vel saltem plurimùm imminutis, talis color ibi adhuc manet, quàmvis dilutior. Pariter & in urina intensior flavedo observatur, & fæces alvinæ vel albicant, vel griseo colore argillam ferè referunt, dum bilis vel omnino non, vel saltem longè minori copiâ in duodenum intestinum exit, quàm in sanitate solet.

Ubi ergo nulla ampliùs flavedo in oculis observatur, nec ceraceus ex pallido flavescens color in facie; urina naturalem colorem habet, fæces alvinæ pariter; nullus dolor circa hypochondrium dextrum, nulla anxietas, præsertim repleto ventriculo, vel post majorem paulò corporis motum, percipitur, novimus perfectam sanationem esse, & inprimis si per aliquot septimanas nullum ex his signis redeat. Magnâ enim curâ cavendum est, ne hîc quid maneat morbofi, cum plurimùm morbi chronici, à neglecta, vel non integre curata hepatitide, originem ducant.

§. 932. **U**NDE noscitur origo, natura, effectus, curatio secundæ speciei icteri gravioris.

Distinguuntur sic variæ icteri species à diversitate causæ, quæ illas produxit: idem manet huic morbo nomen, dum interim diversam curationem requirit.

(a) De Curation. Morbor. Acutor. Lib. II. Cap. VI. pag. 106. 107.

§. 933. **S**I autem in hepate inflammato (914. 915.), remedia (922, ad 931.) non, ferò, frustra applicata; causa major; tum orietur suppuratio (387. 402.) jecoris, similis ut alibi, nisi quòd ob copiam multi hîc liquidi cruenti & biliosi stagnantis rarò bonum pus, nisi in parvis & exterioribus, plerumque verò funesta putredo.

Quomodo & quibus de causis inflammatio in suppurationem tendat, jam antea dictum fuit, tam in Historia inflammationis, quàm in morbis acutis inflammatoriis antea pertractatis: adeoque sufficet hîc notasse illa, quæ in hepate suppurationem periculosiorem reddunt, quàm in aliis locis corporis.

Totum hepar sanguine plenum est, molle, & friabile viscus, unde *Aretæus* dixit, (a) *ac omnino jecur est veluti sanguis gelatus*. Sed sanguis ille proximam bilis materiam habet, & præterea insignis hepatis pars ductibus secretoriis, bilem jam continentibus, constat; unde uti ad §, 918, dictum fuit, omnia hîc adeo in putredinem prona sunt. Sed ad benignam suppurationem (vide 387.) etiam requiritur humorum blanda indoles, adeoque patet, hîc semper funestam putredinem metuendam esse, & longè frequentius obtinere quàm benignam suppurationem. Unde *Aetius* dixit, (b) *Omnino consimilia ex hepatis ulceribus promanare solent his, quæ à mortuorum corporibus destillant*. Sæpius vidi in defunctis ab hepatitide fœdo spectaculo ex ore & naribus cadaverum amurcosam talem olidissimam materiam exivisse. Ideo & *Hippocrates* pulcherrimè notavit diversum exitum suppurationis in hepate natæ, dicens, (c) *Qui suppurato jecore aduruntur, si pus purum albumque fluat, sospites evadunt; in tunica namque his pus inest; si verò qualis amurca fluat, pereunt*. Ubi enim bona suppuratio fit, in uno loco circumscripto pus colligitur: & fortè hoc tunc inprimis fit, quando circa exteriorem convexam hepatis partem vomica hæret, per externam hepatis membranam coercita & tecta: ubi verò in intima substantia hepatis abscessus fit, tunc in amurcæ similem putrilaginem omnia convertuntur, & nulla spes superest.

§. 934. **C**OGNOSCITUR id futurum 1°. Ex signis prægressæ inflammationis in loco, dolore inflammatorio, ictero flavo in oculis, cute, urinâ, fæce alvi apparente, febre acutâ. 2°. Ex absentia resolutionis (923), cocti, excretionis (922), aut sanationis (924, ad 933.) 3°. Ex mutatione symptomatum, remissâ acutie doloris, sequente pulsatione, manente ictero, horroribus vagis. 4°. Ex duratione inflammationis non pessimæ ultra triduum.

Ubi certi sumus hepatitidem inflammatoriam prægressam fuisse, tunc non

(a) De Curation. Morbor. Acutor. Lib. II. Cap. VI. pag. 106.

(b) Serm. X. Latin. Edit. pag. 206.

(c) Aphorism. Sect. VII. n°. XLV. Char. ter. Tom. IX. Part. II. pag. 316.

§. 934. 935. HEPATITIS ET ICTERUS MULTIPLEX. 107

adeo difficilis est diagnosi exitus hujus inflammationis in suppurationem.

1°. Hæc sunt signa ἀναμνηστικά, quæ prægressam inflammationem revocant in cognitionem Medici: de his autem actum fuit.

2°. Tunc enim novimus, inflammatorium illud obstruens manere adhuc in loco, quem prius occupaverat.

3°. De his signis, quæ inflammationem in partibus corporis internis natam, & in suppurationem tendentem comitari solent, uti & de horroribus illis vagis, dictum fuit ad §. 834, ubi de simili peripneumoniæ exitu agebatur.

4°. Si enim inflammatio validissima fuerit, & pessimis stipata symptomatibus, tunc potius lethalem gangrænam, pessimamque corruptionem expectamus, quàm suppurationem. Verùm ubi manserint omnia signa inflammationis ultra triduum, nec ulla signa resolutionis, vel coctionis excretionisque materiæ morbi apparuerint, in molli adeo viscere vascula, inflammatorio immeabili sanguine distenta, non poterunt sustinere humoris, vitalis, moti fortius per febrim, impetum absque ruptura & effusione contenti vasis liquidi, unde tunc pus fit, uti antea in *Commentariis* §. 387, explicatum fuit.

§. 935. **F**ACTUM novimus: 1°. Ex signis (934), prægressis. 2°. Tumore loci. 3°. mutatione symptomatum, loco doloris jam præsentem gravitate partis, manente ictero. 4°. Ex debilitate magna, febriculâ hæcticâ, siti ingente.

1°. Hoc sponte patet.

2°. Notum est ex Anatomicis, quantum spatium in abdomine occupet hepar, adeoque in variis hypochondrii locis talis tumor apparere poterit. Præterea non tam facilè sensibus deprehenditur talis vomica hepatis, nisi versùs exteriora promineat: si enim circa concavam hepatis partem hæserit, neque magnæ molis fuerit, patet facilè, difficulter distingui posse talem tumorem.

Præterea vesicula fellis, contento liquido distenta, fundo suo prominente ultra limbum costarum, posset & fallere abscessus specie. Anno 1732, cadaver aperui mulieris pauperulæ, quæ diuturno ictero conflictata, ultimis duobus vitæ mensibus nullos cibos ferre potuerat, sicque lento marasmo confecta perierat. Ante aperturam lustrans cadaver, inveni summam macilentiam, cutim ubique flavissimam, & in ilio dextro tumorem mollem, qui ab ultimo limbo costarum ad cristam ossis ilii usque pertingebat; & cum dolorem pertinacem ante mortem diu in toto hypochondrio & ilio dextro habuisset, fateor, me suspicatum fuisse, fortè vomicam ingentem hepatis hîc latere posse. Verùm aperto cadavere, sequentia inveni.

Ventriculus erat ingens, flatulentâ materiâ distentus, & à binis suis orificiis pendulus tam profundè descendebat, ut fundus ventriculi tribus tantum digitis transversis distaret ob osse pubis. Omentum ventriculi fundo nexum & colon, profundius adhuc detrusa fuerant: hepar luridi coloris apparebat,

durum, exsuccum, ultra limbum costarum dextrarum multum prominens, scirrhosis tuberculis asperum: sed nulla vomica in hepate inveniebatur, verum venæ-portarum rami per hepar, dispersi admodum distenti erant; similiter & venæ omenti, mesenterii, intestinorum, varicosæ, inveniebantur, & sanguine turgidæ, licet reliquum corpus in omnibus partibus appareret exsanguis. Verum tumor ille in ilio dextro apparens, erat fundus vesicæ felleæ, distentus contento liquido, ad os ilium dextrum usque pertingens. Continebat vesica fellea plus quam libram liquidi limpidi, inodori, saporis leviter subsalsi, parum subviridescens; simulque calculos plurimos diversæ magnitudinis & figuræ, qui extrinsecus crustam duriores albam habebant, diffracti verò in meditullio continebant materiam admodum flavam, sed molliorem.

Postea legi, fidelibus Observatis constitisse, sæpius vesicæ felleæ repletæ & protuberantis tumorem pro abscessu hepatis habitum fuisse (a): fateturque celeberrimus *Petitus*, consilio instituto inter plures Medicos & Chirurgos, tumorem similem omnium votis habitum fuisse pro abscessu hepatis, & ipsi traditam fuisse provinciam aperiendi hunc tumorem. Verum discissis jam integumentis subsidere incepit ille tumor, unde egregius ille Chirurgus, similitum casuum antea observatorum probè memor, ab ulteriori sectione abstinent; prædixitque brevè per alvum prodituram bilem, quæ in cystide fellea hæserat accumulata. Vix applicatus fuerat apparatus Chirurgicus vulnere integumentis abdominis inflicto, quin æger copiam bilis viridis alvo deponeret; & intra paucos dies convaluit. Aliæ plures similes Observationes ibidem recensentur.

Signa diagnostica præcipua, quibus à tumente vesica fellea distinguitur abscessus, sunt, quòd suppurationem comitentur dolor pulsatorius, horrores vagi, & frequentiores & diuturniores; quòd tumor ab abscessu factus, non adeo limitatam figuram habeat, neque statim in tali tumore fluctuatio appareat, & primò percipiatur in centro tumoris, omni reliquo ambitu adhuc duro (b). Facile patet, tunc tantum illam difficultatem distinguendi tales tumores adesse, ubi occupant illam regionem, ubi vesicula fellis ponitur.

3°. Videantur illa quæ de mutatione symptomatum, dum inflammatio in abscessum abit, dicta fuerunt ad §. 387, & §. 405.

4°. Antea ad §. 661, ubi de debilitate febrili agebatur, notatum fuit, quandoque subitam & ingentem debilitatem fieri, dum aliquid corrupti circa præcordia hæret. Cum autem in hoc morbo (vide §. 918.) putredinis semper metus sit, rariùs bonum pus hîc producat (vide §. 933.), intelligitur ratio debilitatis ingentis, quæ abscessum hepatis comitari solet.

De febricula autem illa hæctica, omnes suppurationes internas comitante, dictum fuit ad §. 835.

Dùm autem acrimoniam biliosam, oleosam, & putrida excrementa viæ

(a) Mémoir. de l'Académ. de Chirurg. | (b) Ibid. pag. 161.
Tom. I. pag. 155, & suiv.

§. 935. 936. HEPATITIS ET ICTERUS MULTIPLEX. 109

primæ sitim febrilem producere antea ad §. 636, probatum fuerit, patet facile ratio, quare quandoque tanta sitis oriatur in hoc morbo, ut nullo potu expleri possit, uti Observata Practica testantur. Simul etiam solet deleri omnis omnino ciborum appetitus ob eandem rationem. In homine, cui ab externa contusione valida, nascebatur abscessus in hepate, aderat tantum ciborum fastidium, ut intra quindecim dierum spatium, alimenti defectu, totus emaciaretur (a).

§. 936. **T**ALE apostema vel 1°. Totum depascitur jecur. 2°. Vel rumpitur in cava abdominis, effuso pure sanioso. 3°. Vel per vasa biliosa in intestina. 4°. Vel per venam cavam in cruorem. 5°. Vel elato tumore accrescit peritonæo, atque ibi abscessum externum hepatis format, ibi apparentem.

Sequuntur jam diversi exitus abscessus in hepate nati.

1°. Antea, ubi de abscessu agebatur §. 406, probatum fuit, pus relictum in loco clauso, augeri continuo, vicina consumere & erodere, quod longè magis adhuc obtinebit in hepate, cujus substantia adeo mollis & friabilis est. Imò & pus omni notâ bonum hepatis substantiam consumere posse, observavit *Diemerbroeckius* (b). In cadavere enim invenit hepar vastæ admodum molis, ex quo, licet boni coloris & integræ substantiæ esse videretur, eduxit undecim libras civiles puris albi, bene cocti & non foetentis. Plures similes casus apud *Bonetum* (c) habentur.

2°. Quando vel à copia puris rumpitur abscessus, vel ab acrimonia puris hinc diu stagnantis eroditur membrana pus coercens.

3°. Ex structura hepatis cognita facile patet, ex his finibus meatuum bilioforum, pus in ductum hepaticum, & hinc in intestina venire posse. Talem hepatitis suppuratæ exitum videtur notasse *Hippocrates* dicens, (d) *hepar dolentes, cardialgici, soporosi, rigorem habentes & alvum turbatam, tenues (extenuati) cibum averfantes, multum exsudantes, purulenta per alvum de- jiciunt.*

4°. Et per hanc viam pus ex hepate suppurato exire posse, facile patet: tunc autem sanguini miscetur, & producit pessima illa mala de quibus §. 941, dicitur. Fortè etiam per metastasin ad alia loca corporis deponi poterit, & vario quidem eventu, pro diversitate partis, quam occupat. Sequens locus *Hippocratis* tale quid indicare videtur: (e) *Quibus magnum & crebrum spiritum ducentibus icteri, & febres acutæ cum duris hypochondriis refrigeratæ fuerint, num his abscessus magni secundum aures suscitantur?* Non multum tamen boni inde sperandum esse patet ex locis ad §. 840, citatis, & sequenti, (f) *Ex hy-*

(a) La Motte, Traité complet de Chirurg. Tom. I. pag. 318.

(b) Anatom. Lib. I. Cap. XIV. pag. 65.

(c) Anatom. Pract. Lib. III. Sect. 17. Tom. II. pag. 296.

(d) Coac. Prænot. n°, ccccxlviii, Char-

ter. Tom. VIII. pag. 878.

(e) Prædiction. Lib. I. Comment. III. n°. clxvi. Charter. Tom. VIII. pag. 806.

(f) Coac. Prænot n°. ccxciii. Charter. Tom. VIII. pag. 868.

TIT. HEPATITIS ET ICTERUS MULTIPLEX. §. 936. 937.

pochondrio diutius afflicto, (diu affecto vel tumente) & alvo graveolenti, abscessus circa aurem occidit.

5°. Partes inflammatas vicinas accrescere quandoque, antea ad §. 843. dictum fuit : adeoque & hepar tumens contiguo ipsi peritonæo accrescere poterit ; sicque bonâ fortunâ abscessus, versûs exteriora tumens, pertundi poterit, & pus collectum evacuari. Verùm talis accretio in omni ambitu, quo peritonæum hepatis contiguum est, poterit fieri, & tamen in quovis loco non æquè facilis manui Chirurgi aditus datur. Si enim peritonæo, concavam partem diaphragmatis investienti, accreverit gibba hepatis pars, poterit pus collectum in hepate in cavum pectoris venire, imò & in ipsum pulmonem, & per sputa purulenta ejici ; uti in cadavere hominis, à suppuratione hepatis mortui, observavit *Stalpartus Wielus*. Mirabatur enim quòd homo (a) aliquoties sputa purulenta per os tussi egereret, nec ulla sese affecti pulmonis proderent indicia, sed omnia signa docerent, hepar ægrotare. Post mortem vidit, vomicam hepatis accrevisse diaphragmati in latere dextro, & pulmonem pariter in eodem loco diaphragmati adhæsisse, sicque pus ex hepate in pulmonem venerat, & per sputa educeretur.

§. 937. **U**BI hepar consumitur, tum tabe lentâ ictericâ, cum febricula assidua, siti intolerabili, debilitate summâ, anxietate inexplicabili, urinâ ferè nigrâ, tympanitide, fluore alvi fanioso, foetidissimo, diu luctatus, moritur.

Illa mala, quæ fiunt, dum hepar à purulenta vomica consumitur, partim pendent à resorpto pure, cacochymiam purulentam sanguini inducente ; partim verò ab impeditis illis functionibus, quæ à visceris hujus integritate pendent. Quotidie enim augetur puris collecti copia, unde immani quantitate quandoque in hepate collectum fuit inventum, sicque distrahendo & premendo partes hepatis vicinas plurima mala producere poterit. Unde *Aretæus* inter symptomata, suppuratum hepar comitantia, numerat dolorem acutum (a) ad jugulum usque aut ad summum humerum pertingentem, quia diaphragma & ipsi nexa pleura distrahitur. Præterea pus illud in loco calido hærens, conquassatum respirationis motu, tenuius, acriusque redditur, & facilius adhuc venis resorbetur. Præcipua mala, quæ pendent à pure nimis diu relicto in abscessu clauso ad §. 406, fuerunt enumerata : & illa erunt hîc tantò pejora, quantò omnia hîc in putredinem magis prona fuerint (vide §. 918.) ; unde & major fitis, uti antè dictum fuit. Verùm icterus simul aderit, si abscessus mole suâ premendo impediverit bilis cysticæ liberum exitum : antea enim notatum fuit (§. 918.) non semper icterum comitari hepatis vomicam ; & mirabatur *Lamottius*, in magno satîs apostemate hepatis (c) nullum icterum adfuisse. Verùm ab externa contusione ortum duxerat, & versûs exteriora

(a) Observat. rarior. Cent. I. n°. XLVI. pag. 202.

(b) De Caus. & sign. Morbor. Diuturnor.

Lib. I. Cap. XIII. pag. 41.

(c) Traité complet de Chirurg. Tom. I.

pag. 327.

§. 937. 938. HEPATITIS ET ICTERUS MULTIPLEX. III

turgebat ille abscessus in gibba hepatis parte hærens, & puri exitus factus fuerat sectione, unde minùs comprimere debuit partes interiores.

Anxietas autem summa adest, quia à tumente abscessu, vicinis vasis per hepar distributis compressis, sanguinis venosi abdominalis per venam-portarum transitus impeditur, unde anxietatem fieri ad §. 631, probatum fuit.

Urina autem saturatissimi & obscuri coloris, imò ferè nigricantis fit, in pessimo ictero, vel etiam dum putridum illud & amurcosum liquamen consumpti hepatis, sanguini permistum, per urinam exit. Ipsa enim urina sana, dum putrescere incipit, fuscum colorem acquirit.

Putredine autem natâ, extricatur ex humoribus aer, & elasticus redditur (vide §. 647.), & flatulentam abdominis expansionem facit, quæ tympanitis vocatur, quia percussum manu abdomen instar tympani resonat, de quo morbo postea in capitulo *De Hydrope*, plura dicenda erunt. Sufficit hîc notasse, putredine natâ in visceribus abdominalibus, talem expansionem abdominis fieri paulò ante mortem, pessimo semper omine; & quandoque citò post mortem sic turget abdomen, ut ferè crepet; uti sæpius in cadaveribus hoc morbo defunctorum vidi. Sic etiam videmus cadavera submersorum animalium, dum putrescere incipiunt, tumidissimo abdomine emergere, quod paulò post crepat, & horrendam mephitim latè diffundit.

Ultimò tandem, consumpto hepate, putrida amurcosa fanies per intestina ruit, vel & per resorptam hanc putrilaginem totus sanguis dissolutus & putrefactus per vasa meseraica in intestina exit. Talis solet esse funestus exitus phthisis omnis, uti ad §. 1206, dicitur; & in hoc casu tantò magis, quia major putredo adest. Unde & *Aretæus* in hoc casu monet, quòd, si malè olentia putredinis instar per alvum expellantur, (a) *Postea ignis acer* (acris febris) *suboritur omniâque in malum prolabuntur; carnes colliquatione tabescunt; motus arteriarum parvi sunt, & ægra spiratio; ubi haud ita multò post vitæ finis imponitur.*

§. 938. **Q**UI casus (937), eò usque provectus, nullam medelam, vix palliationem capit, hæc nova icteri idea.

Quamdiu nondum magna puris copia in hepate collecta est, nec diu ibi hæsit, nec magna corruptela adest, aliquid sperari potest; verùm ubi à pure retento, & acriori reddito consumitur totum hepar, facilè patet, nullam spem superesse, nullam medelam haberi, ad superandum tale malum.

In morbis autem incurabilibus Medici adhuc illud officium superest, ut mitigando symptomata morbi, tolerabilem magis vitam miseris ægris reddat. Sed & sæpe hîc parùm præstare potest Ars: anxietas enim molestissima leniri nequit, cum expediri via sanguini venoso abdominalium viscerum per venam-portarum non possit: sitis inexplebilis, nullo potu sedatur, ob putridum fomitem, cujus malignitas quotidie augetur: in initio acida grata, multâ aquâ diluta, juvant, ut succus citri, arantiorum, granatorum, acetum, spiritus

(a) De caus. & sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. XIII. pag. 42.

112 HEPATITIS ET ICTERUS MULTIPLEX. §. 938-940.

nitri dulcis, &c, sed provento magis morbo, nec ab his ullum amplius levamen, & à potu ingurgitato, dum distenditur ventriculus, augetur anxietas. Nulla autem cardiaca summam illam debilitatem à putredine natam levare poterunt. Unde sola mors tot malorum finem facere valet.

§. 939. **S**I ulcera facta hepatis, & jam rupta effuderint suam materiem in cava abdominis, collecto ibi puri assiduò novum addunt; omne corporis humidum & pabulum in novum pus convertunt, cuncta viscera putrefaciunt; hinc ascitem, mentiendo tympanitidem, creant, unde post lentam, terribilèmq; tabem, & ejus symptomata, mors: similis ferè priori (938) hæc icteri species, nullâ Arte sanabilis.

Vomicam natam in hepate. dum rumpitur, pus contentum in cavum abdominis effundere posse, extra dubium est; & apud *Bonetum* (a) talia Exempla habentur. Quare autem insuperabile, tale malum sit, ad §. 912. 913; ubi de suppurato diaphragmate agebatur, dictum fuit. Longè autem minùs medelam admittet idem morbus ab hepatis abscessu natus, quia & major putredo adesse hîc solet, & major copia puris quotidie generabitur in hepate, ob majorem copiam sanguinis per hoc viscus transmittendi: adeoque augebitur quotidie ascites purulentus, & omnia viscera macerata in putrido hoc pure fluent. Quare autem tympanitis sequatur, ad §. 937, dictum fuit. Imò & periculum est, ne animi deliquium & subita mors sequantur illo tempore, dum abscessus rumpitur: venæ-portarum enim rami antea à vomica pressi, nunc pure elapso liberi, à sanguine impetuosius irruente, rumpi facilè poterunt; præcipuè cum à pure acriori tam diu accumbente, macerati fuerint, & quasi semiexesi.

Facilè ergo patet, tale malum pariter insanabile esse, neque & hîc curam palliativam multùm boni facere posse.

§. 940. **Q**UOTIES verò suppurata materies & ichor, exesissimis finibus meatuum biliosorum, in horum amplitudinem, indèque in intestina fluxerint, pro varietate affectatæ viæ, vomitus foetidos, putrefactos, purulentos, ichorosos, albi, cinericei, fuscissimi, flavi, nigri coloris, vel similes alvi evacuationes producant, cum summa virium jactura, titulo fluxûs colliquativi, brevè lethales. Novus hic iterum icteri exitus, maximè metuendus.

Cùm meatus biliosi, sensim latiores facti, tandem in unum ductum hepaticum coeant, patet satis, purulentam materiam, semel hos meatus ingressam, declivi viâ in intestinum duodenum venire posse, indèque in ventriculum, tuncque per vomitum exire, vel per totum intestinorum tractum, sicque per alvum expelli.

(a) *Anatom. Pract. Lib. III. Sect. xvii. Tom. II. pag. 295, & seq.*

Bonum quidem est, purulentam materiem expelli de corpore, verum sæpe, antequam exeat, magnam hujus visceris partem depasta jam fuit suppuration, & locus ille ulcerosus ad perfectam depurationem deduci nequit, sine qua consolidatio obtineri non poterit (vide §. 402.). Quinimo, licet hoc fieri posset, sæpe per validam suppurationem tantum de hepatis substantia perit, ut postea ejus functiones ad sanitatem requisitæ restitui nequeant, unde facile patet, & in hoc casu in angusto spem esse.

Majus autem minusve discrimen demonstrat copia & qualitas materiæ evacuatæ: si enim ingens quantitas boni cæteroquin puris sic subito exeat de corpore, novimus magnam partem hepatis per suppurationem consumptam esse, adeoque & tunc magnum discrimen adesse. In juvene, ob neglectam in initio morbi sanguinis detractionem, purulentâ hepatitide laborante, non potuit omni Arte funestum exitum avertere *Tulpius*, licet pus primum exerneretur (a) per alvum; sed sub finem morbi æquè liberaliter per os. Ubi autem ichorosum, foetidum, & varii coloris exit, intelligimus pessimam conditionem loci ulcerati; inprimis si simul subita sequatur virium jactura, quæ & in phthisi consummata alvi fluxum colliquativum, in ultima funesti morbi periodo, comitari solet. Ita enim quandoque tota substantia hepatis in saniem conversa exit, ut sola membrana externa; sed crassior facta, superesse inventa fuerit, cavum saccum referens; qualia Exempla plura recenset *Bianchus* (b).

Unde *Aretæus* (c), postquam monuerat, hepate suppurato quandoque pus ad intestina converti, recenset diversitatem materiæ per alvum tunc evacuatæ, malo ferè semper cum eventu: simul indicat, læso insigniter per suppurationem validam hepate, alimenta non concoqui, unde quibusdam post ulcus hepatis, etiam sanatum, hydrops tamen sequitur. Tunc autem bonam spem habet tantum, (d) si omnia remittantur, pus album sit, leve, æquale, inodorum, venter dejiciat, & cibaria concoquat. Hæc enim signa bonam suppurationem cum viscerum integritate superstite demonstrant.

In tali casu illa, quæ blandè detergunt ulcerosum locum, omnemque putredinem arcent, usum habent; qualia ad §. 924, laudata fuerunt.

§. 941. **S**I verò in venæ cavæ exesos fines, hinc in ipsam, denique in massam sanguinis eadem liquida (940) se effuderint, miscuerintque, teterrima oriuntur, & brevè exitialia, symptomata; animi deliquia enormia, frequentia; debilitates summæ; pulsus omni modo malus; perturbatio omnium functionum simul; mors improvisa. Novus iterum icterus.

Notum est, venam cavam inferiorem hepatis substantiæ quasi innasci, & dum ex hepate egreditur per diaphragma transire, & illico abire in sinum

(a) Observ. Medic. Lib. II. Cap. xxvii. pag. 141.

(b) Hist. Hepat. Part. II. Cap. ix. §. 5. Tome I. pag. 173.

Tom. III,

(c) De Caus. & sign. Morb. Diuturn. Lib. I. Cap. XIII. pag. 42.

(d) Ibidem.

venosum dextrum: adeoque si subito boni etiam puris copia sic misceatur sanguini venoso, illud momento post pelletur per pulmonis angustias, ibique poterit hæere, & subitam suffocationem producere. Si autem loco boni puris acer ichor, putridave sanies, sic sanguinem inundet, & cum illo per totum corpus distribuatur, intelligitur facile, omnes omnino totius corporis functiones turbari debere simul & semel, ac tenera pulmonum & encephali vasa ab acri humore per illa moto erodi posse, unde subita, & inevitabilis mors fiet. Si vel sola blandi chyli major copia, sanguini subito permista; febrim excitare possit (vide §. 586. lit. e.); si materia critica soluta & mobilis reddita tantas turbas movere valeat (vide §. 587. 619.) in corpore; quid non metuendum erit ab ichore corrupto sanguini affuso?

Ubi autem sensim sanguini miscetur materia in hepate collecta, nondum penitus à conditionibus boni puris degenerans, fortè illud inde elui posset per urinas, vel per metastasin ad loca minus periculosa deponi, verum, uti ad §. 936. n. 4, dictum fuit, *Hippocratis Observata (a)* videntur suadere, non fieri facile in hoc casu salutarem metastasin. Per urinas autem quandoque exire posse, *Aretæus* monuit dicens, (b) *Porro si ad interiora subit abscessus, longè Medico Natura præstat: aut enim ad intestina, aut ad vesicam pus convertet: verum multò innocentior est in vesicam via.* Et postea subjungit, ubi de excretionem materiæ purulentæ in hepate collectæ per alvum egit: (c) *Optimum verò est, per lotium crisin fieri; hæc enim securior est minisque maleficus puris transitus.*

§. 942. **Q**UO quidem casu (941) nulla valida medela habetur; largus autem usus eorum, quæ vires focillant, putredini resistunt, humida restitunt, aliquid proficit.

Ex dictis patet summum metum esse, ne cacochymiâ purulentâ onustus sanguis pessima mala faciat: longè magis si pus in hepate collectum jam degenerare inceperit in saniem putridam. Sola indicatio Medica tunc hæc est, eluere de sanguine illud corruptum, magnâ copiâ liquidi diluentis & blandè detergentis exhibitâ; putredinem hîc maximè metuendam cavere, vel natam jam emendare, quantum per Artem possibile est; simulque blando, & à putredine alieno nutrimento, novos humores suppeditare corpori in locum illorum, quæ jam corrupta eliminari debent de corpore. Serum lactis recentis cum acetosa coctum, juscula carniùm cum succo citri vel arantiorum, vinum Rhenanum, decocto panis, oryzæ, avenæ, &c, dilutum, tunc præ reliquis profunt. Spiritus acidi fossiles, inprimis ex sale marino, alcoholis vini triplâ copiâ permisti, & repetitis destillationibus bene uniti, putredinem emendant quàm efficacissimè; laudantur tunc & aquæ minerales, quatenus per omnia ferè vasa mobiles, abstergunt, abluunt, & per urinæ vias, quan-

(a) Coac. Prænot. n. ccxciii. Charter. | Lib. I Cap. xiii. pag. 42.
Tom. VIII. pag. 868. | (c) Ibidem.
(b) De Caus. & sign. Morbor. Diuturnor.

doque & per alvum educunt. Verùm magna plerumque debilitas comitari solet hunc morbum, & observant omnes Practici, aquas illas, cæteroquin, adeo salubres, nihil prodesse, nisi tantùm de viribus vitalibus adhuc superstit in corpore ægro, ut moveri possint. Formulæ tales, quæ in hoc casu conducerent, in *Materia Medica* §. 944, habentur.

§. 943. **A**T si ultima obtinet mali species (936. n°. 5.), tum deprehensus tumor, lino, ferro ignito, causticis, lanceolâ aperitur; vulnus leniter erodentibus & suppurantibus tam profundè exeditur, donec ad vomicam perventum.

In hoc casu quantocyus via puri in hepate collecto paranda est: optimè enim *Aretæus* monuit, (a) *Si extrâ feratur abscessus, ipsum non secare utique malum est: nam si prætermittatur incisio, à pure jecur eroditur, nullâque mortis dilatio est.* Interim tamen, cum adeo sanguinolentum viscus hepar sit, & omnium venarum originem, & ipsius sanguinis fontem, in hepate statuerint veteres Medici, hinc summum periculum metuebant à sectione; unde *Aretæus* mox subjungit: (b) *Si secare autem malis, profluvii sanguinis periculum instat, statimque hominem perdi contingit; nam sanguinis è jecore profusio coerceri nullo modo potest.* Ideo voluit sectionem instituendam esse ferro candenti, ut simul & secaret & combureret, atque ita metuendam hæmorrhagiam cauterio actuali compesceret eodem momento, quo vulnus infligeretur. Et *Hippocrates* in eodem casu, (c) *quum hepar maximum fuerit, maximèque prominuerit, inuri jussit.* Interim tamen videtur à sectione prudenter institutâ, non tantùm periculum esse lethalis hæmorrhagiæ: dum enim pertunditur talis abscessus, cultelli vel lanceolæ apex hæret in sacco pleno pure, quod removet ad magnam satîs distantiam membranam pus coercentem à vasis suppositis. Præterea Observata docent, viscerum totam substantiam per abscessus purulentos quandoque consumi, absque ulla hæmorrhagia, licèt maxima etiam vasa sanguinea adsint. Docet hoc phthisis, in qua sæpe totus pulmo consumitur, antequam moriantur, nec tamen hæmorrhagiâ pereunt: & in hepatis abscessu, quo pertuso libra una & media puris effluerat, & in cujus cavo post mortem pugnus circumrotari poterat absque ulla resistantia, mirabatur *Lamottius* (d) nihil sanguinis exivisse. Præterea *Aretæus* (e) voluit, ferrum candens tantùm intrudi debere usque ad puris locum: verùm hæmorrhagiæ metus tantùm esset à vasis exesis, vel cultello lædendis, quæ in profundo hærerent vomicæ; adeoque patet cauterium ne tunc quidem pervenire ad locum, è quo hæmorrhagia metuenda foret. Porrò si escharâ sic inuratur, aliquot sæpe dies requiruntur, antequam illa, optimis etiam remediis emollita, à vivis partibus separata, cadat; quod non sine magno dolore fit: imò sæpe, tali

(a) De Caus. & sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. XIII. pag. 42.

(b) Ibidem.

(c) Lib. de Intern. Affection. Cap. xxx. Charter. Tom. VII. pag. 661.

(d) Traité complet de Chirurgie, Tom. I. pag. 327.

(e) De Caus. & sign. Morbor. Diuturnor. Cap. XIII. pag. 42.

escharâ jam deciduâ, adhuc scalpello opus est, dum nondum faccus ille purulentus apertus est: qualis casus habetur apud *Bianchum*, (a) ubi caustico potenciali, quâmvīs profunda eschara iniusta fuisset, tamen adhuc scalpello pertundi debebat. Cùm autem hoc in casu periculum in mora sit, patet, sectionem ustioni præferendam esse. Præstat autem prius scalpello dividere integumenta abdominis, ut abscessûs pars prominens in conspectum veniat, & tutò dein, absque ulla læsione partium vicinarum pertundi possit.

Cùm autem eventus, periculosi hujus mali, incertus sit, & qualitas puris emissi ferè tantùm docere possit, an æger superstes esse possit, vel non; monendum prius est, certam instare perniciem, nisi citò paretur puri in hepate collecto exitus; neque tamen, aperto abscessu, certam salutem promitti posse. Sic Medicus prudenter suæ famæ consulat.

§. 944. **S**I tum album, æquale, leve, inodorum, specillum non colorans, pus extrorsum exit, spes est: oportet enim ut ulcus tractare (402, ad 413.); simul interna depurantia medicamenta eadem adhibere.

Recensentur hîc boni puris notæ, de quibus antea ad §. 387, uti & aliis in locis dictum fuit: novimus tunc nullam adesse putredinem, sed per benignam suppurationem extrema vasorum, infarcta sanguine immeabili, separata esse, adeoque spem esse sanationis, licet tamen nondum absit metus: nam & bonâ suppuratione in hoc viscere possunt exhauriri omnes vires, & sensim contabescere æger. Locus *Hippocratis*, ubi prognosis (b) illa habetur, ad §. 933, citatus fuit. Quomodo autem ulcus apertum tractari debeat, in capitulo de *Abscessu*, ad numeros in textu positos dictum fuit.

Simul conducent & illa remedia interna, quæ ad §. 942, laudata fuerunt, quorum & formulæ quædam in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur.

§. 945. **S**I autem flavus, fuscus, lividus, niger, foetidus, specillum colore iridis inficiens, saniosus, amurcosus ichor prodit, sensim exedetur jecur; consumetur æger; fiéntque ferè symptomata (941).

Omnes enim hæ dotes puris educti designant illud degenerare à conditionibus boni puris præcedenti paragrapho enumeratis; & quidem illo ordine, quo recensentur in textu hæ diversitates puris emissi, periculum infausti exitûs crescit, & major corruptelæ gradus indicatur. Simul etiam tunc novimus, pessimam debere esse conditionem loci, in quo corrupta talis materia hæsit, & sæpe satîs diu.

Interim tamen & *Observata Medica* docuerunt, quandoque evasisse ægros, licet aperto abscessu præter pus bonum, & alia exirent. Juveni enim qua-

(a) Hist. Hepat. Part. III. Tom. I. pag. 368.

(b) Aphorism. Sect. VII. n°. XLV. Char. ter. Tom. IX, Part. II. pag. 316.

tuordecim annorum, postquam calefacto admodum corpore, pedes aquæ frigidæ immerfisset, orta fuit febris, quæ tandem abscessum magnum in hepate fecerat, unde totus corporis habitus marcescebat. Aperto dein abscessu & educato pure, dum renovabatur apparatus Chirurgicus, exhibat materies sanguinolenta, spissa admodum, quandoque flava, amara, omni dote biliosa, & semper aderant flocculi, qui ipsam hepatis vasculosam substantiam manifestè referebant. Ne autem stagnans in hoc ulcere materia resorberetur & sanguini de novo admisceretur, cannulam argenteam, pluribus foraminulis à latere pertusam, & obtuso apice instructam, immisit aperturæ ulceris peritissimus Chirurgus, ut sic liberrimè semper exire posset collecta materia: ne autem excoriaretur à depluente liquido acriori vicina cutis, laminâ plumbeâ illam tegebat. Febricula lenta, quæ hæctenus adfuerat, minuebatur quotidie, redibat solita torositas corpori sensim, & brevè consolidabatur ulcus (a). Verùm notatur in miro hoc casu, vomitam hæsisse in anteriori & convexa hepatis regione, nec recensentur talia signa, quæ magnam putredinem simul adfuisse docerent.

Quandoque & alius liquor præter pus exivit, superstite ægro. Ita *Lyserus* in Epistola ad celeberrimum *Thomam Bartholinum* notat, quòd, hepate suppurato, per candens ferramentum via facta fuerit puri, copiosè erumpenti, quod per plures dies confertim effluxit. Dum autem Chirurgus stylum profundè in ulceris cavum demitteret, (b) *stuxionem insignem aquæ citrinæ concitat, quæ ad tres & plures libras proruit; quâ cessante pus iterum prodiit, duravitque ultra annum, sed in mediocri quantitate, & relicta fuit in dextro hypochondrio fistula.*

Unde apparet, semper quidem magnum discrimen adesse, ubi à bono pure degenerans materia exit; certum tamen interitum tunc tantùm prælagiri, ubi putrida exit sanies. Unde *Hippocrates* in loco ad §. 933, allegato, & in *Coacis* statuit, (c) *Quibus hepar ustis velut amurca prodit, lethale est.* Fæx autem illa nigricans & subpinguis, quæ in oleo olivarum expresso subsidet ἀμόργη dicitur, uti patet ex *Dictionario Erotiani* (d), qui plures dictiones *Hippocratis* collegit & explicuit. Designat autem talis amurcosa materia, aperto abscessu profluens, ipsam hepatis substantiam in putrilaginem diffluere.

§. 946. **A**TQUE rursus si post inflammationem jecinoris adfunt conditiones (392) schirrus ibi nascetur, qui tumore, duritie, incremento, & suam sedem, & vicina lædit, hinc iterum eadem ferè mala, sed lenta producit; mollibus non auscultat; acribus in cancrum (492) horrendum vertitur, cujus dein terribilia effecta intelliguntur ex (499) comparato cum hac sede affecta: præcipuus scirrhi talis effectus, icterus perpetuus.

(a) Académ. des Scienc. l'an. 1630. Hist. pag. 53.

(b) Epistol. Medicinal. Centur. II. n°. LXXIII. Tom. II. pag. 639.

(c) Coac. Prænot. n°. CCCCLI. Charter.

Tom. VIII. pag. 878. Confer. Aphorism. Sect. VII. n°. XLV. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 316.

(d) Charter. Tom. II. pag. 110.

Quomodo & quibus de causis inflammatio in scirrhum abeat ad §. 392, dictum fuit; & in morbis inflammatoriis, hætenus pertractatis, patuit, quandoque duros tales & indolentes tumores manere, qui solâ mole & pressione vicinorum vasorum molesti sunt, & viscerum, in quibus hærent, functiones turbant. Frequenter autem tales scirrhosas indurationes in hepate inveniri, & ipse in cadaveribus vidi, & fide dignissimæ aliorum Observationes testantur. Aliâ occasione (vide §. 485.) dictum fuit, materiam atrabiliarium sanguinis, & bilis, scirrho originem frequenter dare; sed & hæc sæpe hepatitis producit (vide §. 916.). Accedit præterea, quòd lentiori impetu sanguis venæ-portarum moveatur per hepar; unde, ubi febrilis motus vel sponte suâ, vel per venæ-sectiones, aliâque velocitatem circulationis minuente remedia, nimis citò sopitur, antequam solutum fuerit illud inflammatorium concretum, vel benignâ suppuratione separatum, tunc talis scirrhosa durities in hepate manet, & postea chronicis morbis difficillimis dat originem. Hunc hepatitis exitum, optimè notavit *Aretæus* dicens, (a) *Verùm si à phlegmone jecur non suppurat, nemini dubium fuerit, tumorem durum subsidentem (loco ἰζοῦ Petitus legit χρονίζουσα temporis progressu) in scirrhum mutari ac stabiliri; quando continuus dolor non infestat, quùmque adest, obtusus inersque sentitur.* Et postquam varia mala, quæ scirrhum hepatis comitari, vel sequi solent, enumeravit, dicit, (b) *Malorum autem colophon aqua inter cutem (hydrops.)* In hydropicorum autem cadaveribus frequenter inventum fuit hepar scirrhosum, uti postea in capitulo de hydrope ad §. 1229, dicitur. Quandoque hepar scirrhosum redditum immaniter mole augetur simul, qualem casum habet *Bonetus*, mulieris, cui post ulcus sub dextra axilla diu apertum, dein imprudenter consolidatum, dolor circa hepar obortus est; & tumor qui sensim auctus icterum producebat, frustra tentatis pluribus remediis, in tantam molem excrevit, ut dies noctesque in sella, dextro latere versùs terram reclinato sedere cogeret. In cadavere totum hepar scirrhosum repertum fuit, & quatuordecim libras civiles in lance pendens. Alii similes casus ibidem habentur. Aliquoties inveni in cadaveribus totum hepar exsuccum, instar corii rigidi, sed contractum & mole insigniter minutum. Mira hepatis facies deprehensa fuit ab eruditissimo Medico *Cornelio-Henrico-Velfo* (d) in cadavere hydropicæ mulieris; totum enim hepar erat mole parvum, durum, ac rigidum, & in omni sua superficie tam gibba quàm concava asperum tuberibus solidis & sibi mutuò ferè contiguis, quæ ex basi latiori, ipsi hepatis substantiæ insidente, in apices obtusos & rotundos desinebant; in hepatis discissi interioribus nulli scirrhii nec vomicæ repertæ fuerunt. Nec tamen misera hæc mulier de molestiis in hypochondrio dextro conquesta fuerat, sed quidem circa cardiacam; & fatetur egregius ille Vir, quòd in vivente nullum tumorem aut peculiaris duritiem hypochondrii dextri percipere potuerit.

(a) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. XIII. pag. 42.

(b) Ibidem.

(c) Anat. Pract. Lib. III. Sect. XVI. Ob-

serv. III. Tom. II. pag. 280.

(e) In Dissertatione Inaugurali de mutuo ingressu intestinor. & aliis machinæ humanæ extraordinariis. Lugd. Batav. 1742. pag. 43.

Facilè autem patet, tales tumores scirrhosos premendo vasa vicina producere omnia ferè eadem mala, ac §. 918, recensita fuerunt, nisi quòd omnia lentiori gradu procedant, quia tumor inflammatorius augetur velociter, scirrhosus autem lentissimè solet increfcere. Frequentiùs autem scirrhosæ tales indurationes in hepate nascuntur, quàm fortè creditur, inprimis si febres autumnales, post fervidissimam æstatem epidemicè grassantes, nimis citò corticis Peruviani usu supprimantur: solet tunc superesse color ictericius in oculis, ponderis prementis sensus circa præcordia auctus, repleto post partum ventriculo. Nisi tunc subito solventissimis remediis, ad §. 924, laudatis, magnâ copiâ & diu sumptis, succurratur, indomabilis postea scirrhus manet; languent tales ægri diu, pallidi, subicterici, & sæpe in hydropem tandem incidentes pereunt. Ubi autem confirmatus jam scirrhus diu hîc hæsit, & vel per febrim natam, aut acria remedia, agitetur, per vomitoria v. gr; purgantia valida, & similia, in cancrum degenerat, uti antea in scirrho Historia dictum fuit. Si jam applicentur illa, quæ ad §. 499, de horrendis cancri exulcerati, omnia vicina depascentis, effectis dicta fuerunt, ad sedem in hepate occupatam à simili malo, fati patet, quantis cum cruciatibus inevitabilis mors sequi debeat. Quandoque observatum fuit, post icterum diuturnum horrendos nasci in abdomine dolores, sanguinem magnâ copiâ sursum & deorsum exire, unde animi deliquium & mors: tunc verosimile videtur, cancrum acrem ichorem erosisse vasa. *Bonetus (a)* ex *Ballonio* talem casum recenset, ubi hepar post mortem, cancri modo affectum, reperiatur.

Quare autem, & quo in casu icterus perpetuus scirrhum hepatis comitetur, explicatum fuit ad §. 918.

§. 947. **U**NDE patet, id malum per sua signa cognitum (946), mitissimè tractandum, sanari vix unquam.

Quando de scirrho agebatur, patuit, quanta sit difficultas in curatione etiam illis locis, ubi manibus accessus datur, & epithemata, frictions, suffumigia adhiberi possunt: simul constitit, quantâ cautelâ opus sit, ut determinetur, an cura debeat adhiberi, cum tantus metus sit in scirrho, inveterato inprimis, ne in cancrum degeneret. Evidens ergo est, summâ prudentiâ opus esse, ut talis morbus tractetur, & sola illa tuta esse, quæ absque acrimonia, absque augmento velocitatis humorum, solvendi vim exserunt, de quibus antea jam dictum fuit. Sed & simul patet, talibus remediis incipientem in visceribus scirrhum superari posse, non verò sufficere, ut durissima & lapidea ferè moles scirrhosa in hepate tollatur. Unde & *Galenus* dicit, (b) *jecoris verò scirrhum recentem, sæpe curavimus; inveteratum verò neque ipse sanare potui, neque alium, qui posset novi. Omnes enim ita affectos omnino sequitur (hydrops) hyderus. Plurimi autem longiore temporis*

(a) Anatom. Pract. Lib. III. Sect. 17. Observ. V. Tom. II. pag. 297.

(b) Method. Medend. ad Glaucon. Lib. II. Cap. VII. Charter Tom. X. pag. 380.

spatio intereunt : nonnullos verò brevè perire vidi , quibus alvus multa deiebat. Notandum autem , quòd Galenus inveteratum scirrhum hìc non vocaverit , qui per annos jam durasset , nam in textu habetur *ἐκταθέντα δ' εἰς , πλείους ἡμέρας* , quod non adeo longum temporis spatium significat. Videtur autem admodum probabile , celeriter ex hoc morbo periisse illos , quibus scirrho in cancrum jam degenerante , acris ichor in intestina depluens , immedicabilem & subitò lethalem hypercatharsin fecerat.

§. 948. **S**I autem in parva modò parte jecoris , exigua talis inflammatio hæsit , calculo , schirro exiguo , pustulæ , exiguo abscessui , originem dabit : quæ per se parùm , sed ortâ febre , multa mala pariunt.

Docuit Anatome , & imprimis injectiones *Ruyschianæ* , viscerum fabricam ex vasorum textura constare , quam pro informi parenchymate antiquitas Medica habuit : sed & in partibus corporis humani , hac Arte præparatis , per microscopia manifestè videmus , vasa in omni ferè puncto ramulis emissis inter se communicare , atque ita obstructione exiguâ natâ in quodam loco , non illico intercipi omnem humoris vitalis per partem affectam motum , sed per alios vasorum ramulos liberos , per anastomosis communicantes , viam fieri. Hoc autem requirebatur , ne à levi obstructione statim insigniter lædi posset viscerum actio. Si ergo in hepatis exigua , parte talis inflammatio hæserit , non producet magna mala , & ideo vix cognita negligitur ; dum tamen in loco affecto similes effectus producit , licèt minores , ac valida inflammatio in toto hepate nata. Poterit ergo & inde manere parvus scirrhus , quandoque & minimus calculus , dum humores in hepate secreti , imò & sanguis venæ portarum humorem fecernendum continens , adeo in concretionem calculosam pronus est , uti ad §. 916 , dictum fuit. Dum evolvimus Scripta illorum , qui in cadaveribus demortuorum causas morborum scrutati sunt , invenimus satis frequenter repertas fuisse , & in hepate , & in aliis visceribus , leves tales vix animadversorum morborum reliquias , quæ nullis indiciis in viventibus se manifestaverant. Idem toties observaverunt & Anatomici , qui violentâ morte peremptorum hominum cadavera in usus Academicos quotannis dissecant. Interim tamen & hoc verum est , durum talem tumorem , licèt exiguum , premere tamen & utcumque impedire ipsi adjacencia vasa , effectu quidem non adeo sensibili , dum pacato motu per vasa moventur humores ; verùm ubi per febrem velociùs moti humores vasa simul plùs distendunt , tunc in omni ambitu duri talis tuberculi facilè inflammatio nascitur , & per viciniam propagatur , unde plurima mala fiunt. Sic observamus scirrhum in mammis in corporibus euchymis sæpe per plures annos manere innoxium , nec mole augeri : ubi verò ab alia causa febris excitata movet celerius sanguinem , augetur subitò , & brevè in cancrum degenerat. Patet ergo facilè , ob eandem rationem & in hepate à similibus causis , licèt in initio levibus , multa mala produci posse.

§. 949. **T**ANDEM etiam inflammatio hepatis desinit subito in mortem, si causæ inflammationis tam validæ, ut nihil per totum jecur transire queat, febre simul intensâ urgente: tum strictum ad fines, dilatatum ad vasa hepar, nullam functionem obit; fit icterus subitus & ingens; rumpuntur vasa; effunditur sanguis & bilis, moritur illico æger. Id futurum prædicit. 1°. Vis morbi in hepate cognita. 2°. Summa & subita resolutio virium: at verò jam fieri docet vomitus, aut secessus sanguinis, bilis, fæcis amurcosæ, viridis, nigræ, foetidissimæ, cadaverosæ, singultus magnus, perpetuus; febris intensissima; sitis inexstinguibilis, subitus admodum pallor.

Huc usque considerati fuerunt, diversi hepatitidis exitus, dum vel in sanitatem benignâ resolutione (§. 922.), vel coctione & excretionem materiæ morbosæ (§. 923.) terminabatur, vel in alios morbos abibat, factâ suppuratione (§. 933.), vel relicto scirrho (§. 946.). Superest jam, ut consideremus, quomodo pessima hepatitis quandoque mortem, & subito quidem, producat, ut medelâ efficaci illico adhibitâ succurratur, vel saltem, si Arte omni major morbus fuerit, ex signis observatis mortem brevè secuturam prævideat Medicus, & prædicat, sicque omni culpâ vacet. Ideo *Hippocrates* monet (a) *Medicum providentiæ (prognosis) studio incumbere: (b) Sanos etenim omnes ægros efficere nemo potest: (c) Sic enim eum omnes meritò admirabuntur, & Medicus optimus censebitur. Namque & eos, qui servari possunt, multò etiam meliùs servare poterit, longè antè singulorum curationem præmeditatus, & eos, qui tum obituri mortem, tum evasuri sint, si præviderit, prædixeritque, omni prorsus culpâ vacabit.*

Ubi ergo materiæ inflammatoriæ, angustiis vasorum impactæ, tenacitas maxima est, & copia tanta, ut obstruendis omnibus vasis sufficiat, simulque febris valida urgeat sanguinem in loca obstructa, totum hepar tumet, omnia vicina comprimit, adeoque & bilis exitum in intestina impedit; unde subito ictericus color per totum corpus diffunditur. Verùm cum adeo friabile hepar sit, & mollia omnino ac pulposa vasa habeat, illa, jam distenta ultra modum, tantam vim sustinere diu non poterunt absque ruptura; hinc effudentur humores in cavum abdominis, & cita mors sequetur. Præterea in tali casu aboletur influxus vitalis humoris in arterias, effluxus per venas, tuncque gangræna adest (vide §. 419.) brevè omnia hîc putrefaciens. Validissima autem talis, & subito perimens hepatitis, rarò fit, nisi ubi subito tenax materies, fusa & mobilis reddita, in hepar irruit, & simulac semel omnia ejus vasa opplet. Ita *Hippocrates* monet, quòd quandoque ab atra bile, in hepar irruente, dolor (d) *acutus invadit, ac sæpe derepentè æger animam efflavit.* Subitam talem

(a) Prognostic. Comment. I. Sentent. I. Charter. Tom. VIII. pag. 583.

(b) Ibid. Sentent. I. pag. 584.

Tom. III.

(c) Ibid. Sentent. III. pag. 585.

(d) Lib. de Intern. Affection. Cap. xxix. Charter. Tom. VII. pag. 659.

vasorum rupturam, & enormem hinc hæmorrhagiam pariter in hepatitide metuiffe videtur *Aræteus*. Sic enim habet : (a) *Sanguinis utique profluvia è jecore omnium maxima fiunt ; neque abs re. Venarum enim radicatio est jecur ; itaque in ipso magna vomica (phlegmone) haud ita frequenter, neque in particulis magis præcipuis oritur, homo enim vitâ excedens prævenit.* Et paulò pòst subjungit sequentia : (b) *At si quâ magnâ injuriâ, ut putâ verbere, longâ ciborum multorum, vitiosorumque corruptione, ebrietate, vehementi refrigeratione, phlegmone in portis jecoris excitatur, tunc agrotus celerrimè jugulatur.* Ita etiam si caloribus æstivis, vel validissimo corporis motu, pinguedo omenti fusa magnâ copiâ & impetu in hepar ruat, &, difficiliùs transire potens per vasa minima, obstruat ultimos venæ-portarum fines, ruptis vasis, subita mors fit. Calido æstivo tempore hoc quandoque observatur in armentis, quæ lætis in pascuis pinguescunt : incipiunt languere, angi subitò, vertiginosa fieri, oculi flavescunt, paulò pòst concidunt mortua, & totum abdomen plenum sanguine invenitur. In equis, inprimis obesioribus, post quietem subitò validissimo cursu exercitatis, idem quoque contingit fatiùs frequenter, & pariter sanguis extravasatus, quandoque & fusæ pinguedinis aliquot libræ inventæ fuerunt in abdominis cavo.

Signa autem funesti talis in hepatitide eventûs sunt :

1°. Si v. gr ; in atrabilario corpore, vel in homine valde obeso, calidissimâ tempestate, & exercitio corporis, stagnantia dudum in motum deducta fuerint, vel si quis sudante post validum motum corpore frigidissimæ aquæ se immerferit subitò, tunc novimus tales causas prægressas fuisse, unde jure tale malum metuitur. Si tunc subitò ingens anxietas, ob denegatum sanguini venæ-portarum per hepar transitum (vide §. 631.), sequatur, in tumorem elevetur hypochondrium dextrum, oculi flavescere incipiant, febris valida insurgat, novimus jam adesse illum morbum, & quidem periculosissimum.

2°. Signa hîc recensita docent, vel vasa rupta sanguinem largâ copiâ fundere, tuncque summa illa & subita virium resolutio observatur, & subitus pallor oritur in vultu ; vel gangrænâ natâ, omnia jam putrescere. Quandoque, ruptis vasis hepatis, sanguis in cavum abdominis delabatur ; aliquando & in intestina vel ventriculum venit, tuncque sursum vel deorsum expellitur. Memorabilis talis casus habetur apud *Vesalium* (c) de celebri Jurisconsulto, qui languidâ valetudine dudum vixerat ; cùmque nonnulla per transfennam percunctatus fuerat de morbo suo *Vesalium*, qui circa hepar hæere obstructionem dixit, promisit se sequenti die adfuturum Anatomice demonstrationi, circa viscera abdominalia instituendæ, ut nempe morbi sui fedem attentè consideraret. Verùm eodem die, paucis postea horis inter cœnam de mira corporis imbecillitate conquestus fuit, ac impeditâ respiratione ; & paulò pòst exspiravit. *Vesalius* sequenti die tam subitæ mortis causam in cadavere inquirens, invenit universum corporis sanguinem adhuc calentem in peritonæi cavum confluisse, rupto

(a) De caus. & sign. Morbor. Acut. Lib. II. Cap. VII. pag. 19.
(b) Ibidem.

(c) Epistol. de rad. Chinæ. Operum Tom. II. pag. 674.

venæ-portarum trunco. Hepar totum candidum erat, & multis tuberculis asperum, & tota anterior jecoris pars, & universa sinistra sedes, instar lapidis indurata erat; posterior verò pars, ubi vena cava hæret, putredine vitiata & mollis apparebat. Si autem in chronicis & lentis talibus hepatis morbis tandem rumpantur vasa, an non idem metuendum erit, dum subito infarcto toto hepate, febris acuta urget sanguinem valido impetu in loca obstructa? In Epidemicis Hippocratis talis casus habetur, qui hoc docet. Nam (a) *Chartadi febris ardens oborta est, bilis, vomitus multus, & deorsum dejectio, insomnia, & ad lienem tumor rotundus observabatur, signum dans, sanguinis transitum ex liene per hepar impediri: eadem die sanguis ad congiï mensuram per alvum exivit, repetitâ etiam vice; tertiâ vice grumos concreti sanguinis excrevit: aderat autem anxietas circa cardiacam, quæ postea augebatur; accedebant animi deliquia, & delirium; sub vesperam magna jactatio corporis præ anxietate: pedes frigescebant, pectore & capite incalescentibus, & instante jam morte parvis sudoribus diffluebat: (b) ubi verò sibi aliquid infrâ demitti velle dixisset, defixus oculis, non longâ interpositâ morâ vitam finivit. Qui omnia hujus morbi phænomena considerat, non dubitabit, ægrum hunc acutissimâ hepatitide laborantem, ruptis vasis, sanguine per alvum effuso, subito periisse. Unde & in Coacis, dixit: (c) *Sanguinem splendidum dejicere, malum est, tum aliàs, tum si quis dolor adfuerit: Et alibi, (d) Lethale autem & alvum sanguinem dejicere, multâ grumosâ dejectione: iterumque alba ac liquida cum ventre in tumorem elevato. Ubi notandum, quòd alba illa & liquida dejectio, cum ventris tumore, fati indicent bilem non venire in intestina, adeoque circa hepar malum latere.**

Inde etiam apparet, quare Hippocrates (e) sanguinis vomitum cum febre damnaverit.

Ubi autem unâ cum febre intensissima, & siti inexplebili, per alvum olidissima & cadaverosum foetorem spirans amurca exit, certò novimus hepatis inflammationem in gangrænam abiisse, totumque hoc viscus pessimâ putrilagine corrumpi, adeoque certam mortem instare. Singultum autem in hoc morbo pro pessimo signo haberi, jam antea ex Hippocratis locis ad §. 915, citatis, constat. Verùm & singultus oriri potest ab effuso copioso sanguine, uti aliâ occasione ad §. 659, monitum fuit. Pleraque ex pessimis illis symptomatibus, dum hepatitis in subitam mortem tendit, habet Aretæus, (f) *Ignis enim in profundo corpore depascitur; obscurus, acer: venarum motus torpent: doloris species variæ & diversæ sunt. Nonnunquam enim dextra in parte desigitur, adeo ut acutum telum adactum esse videatur; interdum torminibus similis est: rursum verò interdum dolor cum summa gravitate conjungitur, atque inter dolendum virium debilitas vocisque casus incidit...* (g) *Colore ex atro viridique*

(a) Lib. VII. Ægrot. XIV. Charter. Tom. IX. pag. 558.

(b) Ibid. pag. 559.

(c) N°. DCV. Charter. Tom. VIII. pag. 382.

(d) Ibid. n°. DCXI.

(e) Aphorism. Sect. VII. n°. xxxvii. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 311.

(f) De caus. & sign. Morbor. Acutor. Lib. II. Cap. vii. pag. 19.

(g) Ibid. pag. 20.

permixto infecti sunt, plumbeâ scilicet specie. . . . magna est in corpore segnitias, extrema frigent, tremor adest, horrores, singultus inanis convulsioni similis, morbus regius, pura bilis, totumque corpus bilioso colore suffunditur.

§. 950. **E**X his omnibus expositis (914, ad 950.) intelligi possunt infinita symptomata in morbis acutis occurrentia; quorum ignota ratio inanes malignitatis fabulas produxit: nam ab hepate omnia viscera abdominis, adeoque omnes illorum actiones, digestionis, assimilationis, nutritionis, refectionis sanguinis, excretionis alvinæ, pendent. In hepate triplex, facile in calore putrescens humor, sanguis multus & solutus, bilis vesicaria, & hepatica: hepatis cum diaphragmate & corde magna vicinitas: finibus biliosis obstructis facile liquor portarum biliosus in cavam transit. Tum ex iis solis perspicitur, quam varia, quam multiplex icteri idea: Cur aliquando facile sanetur, & quando: cur sæpe sit pertinacissimus: cur sæpe citò, sæpe tardè admodum occidat: cur per vices accedat, maneat, abeat, redeat: Cur cum tantis anxietatibus, vomitu, dolore, convulsione, præcedentibus, appareat, quiescat, redeat; & quid tum denotet: Cur in acutis tam calamitosus ante septimum diem: Cur tam inexpugnabilis in iisdem post septimum diem: Cur dysenteriâ largâ, citò desinente, tam bene sanetur: Cur missio sanguinis tam parùm hos morbos juvet: Cur in omni morbo acuto adeo attendendum sit ad hypochondriorum dolores, tumores, retro sursum elevationes: Cur color oculorum, urinæque tam citò icterum præsentem & abeuntem designent: Cur vitia inflammatoria, suppuratoria, gangrænosa, scirrhusa, cancrofa, lienis, ventriculi, omenti, mesenterii, intestinorum, semper ipsum hepar adeo violenter infestent: Cur tam enormiter vitia inflammatoria hepatis vicissim & scirrhusa illa afficiant: Cur jecur tam immensum augeri, tumere, iterumque exsiccati possit: Cur hydrops à malo hepatis, & tympanitis eò crudelior: Cur ab hydrope extenuatio, & exsiccatio hepatis, cum prætumido liene: quæ dysenteria hepatica? &c. Sunt enim infinita, quæ huc spectant.

Sequuntur jam corollaria quædam Practica, quæ ex illis, quæ hætenus de hepatitide dicta sunt, sequuntur, & multum lucis tam cognitioni, quam curationi morborum affundunt.

QUORUM IGNOTA RATIO, &c. In febribus acutis duplex imprimis discrimen observaverunt Medici: vel enim aderat validior sanguinis circumductio, cum calore magno totius corporis, respiratione citâ, anhelosâ pulsu celeri, forti, magno: videbant tunc omnia, quæ humorum copiam, motus cele-

ritatem minuunt, insigniter prodesse, ut venæ-sectionem, diluentia, nitrofa, &c; & sæpe feliciter per Artem sanari hos morbos, licet in initio invaderent summo cum impetu. Verum & aliud febrium acutarum genus observatur pejus longè & periculosius, ubi illico vires prosteruntur; calor longè mitior adest, sæpe & frigus extremorum, anxietas magna, pulsus celerrimus, debilis, maximè inæqualis sæpe quasi evanescens sub digito tangentis Medici, sitis sæpe vix ulla. Has febres ob subitam illam, etiam in robustis, virium prostrationem, absque ullis evacuationibus factis, malignas vocaverunt Medici, & non sine ratione. Docuit jam Observatio, in talibus febribus profuisse illa remedia, quæ vires oppressas erigerent, & aromatico stimulo incitarent utcumque: scordium, ruta, angelica, & similia, alexipharmaca dicta, dabantur in his febribus optato cum successu, dum largâ copiâ aquæ infusa, addito paucò vino, vel aceto, calido potabantur. Dum enim his impletum foret corpus, blandus sudor solebat sequi, per quem surgebant vires vitales, & expellebatur sæpe de corpore epidemicum illud miasma, quod omnia hæc mala fecerat. Ubi autem prioribus febribus, in quibus magnus calor, inflammatoria sanguinis spissitudo aderant, talis medela fiebat, omnia ruebant in pejus, & summo periculo exponebantur ægri. Unde Sydenhamus, uti ad §. 736. dictum fuit, (a) adeo insurgebat in illud malignitatis vocabulum, quod Medici omnibus morbis gravioribus applicabant, etiam inflammatoriis; & calido regimine ac sudoribus vi expressis, perdebant plures ægros, qui bonâ Medendi Methodo servari potuissent.

Cùm autem in hepatitide magna sæpe adsit anxietas (vide §. 631.), & ab impedito libero transitu per venam portarum impediri, vel turbari saltem debeant omnium viscerum abdominalium functiones, magna quandoque debilitas simul adsit ob corruptam sæpe in hoc morbo bilem, circa præcordia hærentem (vide §. 661.), minùs periti quandoque tractaverunt hepatitidem inflammatoriam pro febre tali maligna, magno certè ægrorum damno. Sedula Observatio causarum hepatitidis (§. 916.), & effectuum (§. 918.), qui simul signa morbi præsentis sunt, non patietur attentum Medicum hîc falli.

IN HEPATE TRIPLEX, &c. Bilis inter humores inquilinos corporis acerrima est, & citò putrescens (b); sanguis ipse venæ-portarum proximam bilis materiam continet: verum bilis efficacia talis est, ut sanguinem solvat; unde post diuturnum icterum, soluto nimis sanguine à bile admista solet immedicabilis hydrops sequi. Præterea sanguis venosus, ab intestinis & ventriculo redux, continet fluidissimam partem, quam venæ mesentericæ resorpsent; ex liene per venam splenicam veniens sanguis dilutus est & attenuatus; omenti sanguis venosus habet in se resorptum tenuissimum rorem, qui in cavum abdominis ex arteriis exhalaverat: unde patet ratio, quare sanguis venæ-portarum dilutus sit & solutus, quàmvis venosus jam redditus perdiderit multa, per arteriosas secretiones inde ablata: omnibus enim bene consideratis, videntur plura reddi huic sanguini, quàm inde secesserant. Verum talis sanguis, in maximo trunco venæ-portarum & majoribus ejus ramis, obstructo hepate, sta-

(a) Schedul. monitor. de nov. febr. in-gress. pag. 681. 682.

(b) Boerhaav. Institution. Medic. §. 99.

gnans, in loco adeo calido, respirationis perpetuâ actione conquassatus, proximam bilis facilè putrescentis, materiam continens, citò corrumpitur; & ideo, uti ad §. 933, dictum fuit, suppuratione in hepate natâ, rarò bonum pus fit, sed potiùs metuenda est funesta putredo.

HEPATIS CUM DIAPHRAGMATE ET CORDE MAGNA VICINITAS. Quàm largâ superficie hepar diaphragma tangat, ex Anatomicis notum est: quinimo contiguo hepate diaphragmatis dextra pars magis sursum premitur in thoracem, quàm sinistra (a). Præterea diaphragmatis superficies abdomen spectans, undique tegitur peritonæo, præterquam circa cavam venam, ubi hepar nudum contingit (b). Non mirum ergo hepatis morbos diaphragma sæpe etiam afficere, cujus rei exemplum ad §. 936. n°. 5, habetur.

Verùm & magnam viciniam cum corde habet: nam inter hepar & pericardium, cor continens, tenuis tendinea diaphragmatis pars interjacet. Præterea vena cava inferior hepatis innascitur, & ubi ex hepate emergit mox diaphragma penetrat, & facit sinum venosum dextrum. Ex quibus patet hepatis morbos insignes & vicino cordi nocere posse.

FINIBUS BILIOSIS OBSTRUCTIS, &c. Quidquid enim per venam-portarum fluit, duplici viâ inde exit: vel enim per canales secretorios venit in porum hepaticum; vel per fines ultimos venæ-portarum in ramos venæ cavæ, per hepatis totam substantiam distributos, pergit, sicque in cavam, sinum venosum & cor dextrum. Cùm autem bilis hepatica, à sanguine venæ-portarum secreta, ipso sanguine sit tenuior, si obstaculum hæreat circa fines biliosos, patet fati, quòd facilè materia hæc biliosa unâ cum sanguine dilabatur in venam cavam, totamque sanguinis massam cachexiâ biliosâ inficiat. Verum quidem est, canales bilem à sanguine venæ-portarum secretum ferentes difficiliùs obstrui; cùm ex angustiis in latiore parte hujus liquidi motus; sed circa ingressum ductûs communis in intestinum duodenum major angustia est, & ibi sæpe nascuntur obstacula. Præterea, uti jam antè notatum fuit, bilis, imò & ipse sanguis venæ-portarum bili proximam materiam continens, admodum inclinatur in calculosas concretiones, quæ semel natæ, & auctæ quotidie, has vias obstruere possunt. Deinde omnes tumores in hepate nati, inflammatorii, suppuratorii, scirrhusi, steatomatosi, &c, premendo vicinas partes, quibus adjacent, tale impedimentum producere poterunt. Videantur illa quæ ad §. 119, de hac re dicta fuerunt.

Verùm uti, obstructis canalibus biliosis, transitus fit materiæ biliosæ in venam cavam, sic & obstaculo nato circa ultimos fines venæ-portarum, ita ut sanguis in venam difficulter transire possit, quandoque videntur sic dilatari rami secretorii bilem vehentes, ut & sanguinem transmittant, qui tunc in duodenum exit sæpe largâ copiâ, & sursum vel deorsum expellitur de corpore. Ab atrabilaria tenacitate imprimis difficilis talis transitus sanguinis ex ultimis finibus venæ-portarum in cavam nasci solet, & puto me in Praxi tales casus sæpius observasse, & ferè semper in macilentis hominibus, atrabiliarie temperiei; imprimis in illis, qui tabaci fumo abutentes quotidie, ingentem copiam

(a) Albin. Hist. Muscul. Lib. III, Cap. | (b) Ibid. pag. 308.
XXXI, pag. 300.

salivæ exspuendo, perdunt; quæ cæterùm deglutita sanguini redditur, unde secesserat. Vidi sic hominem, cui post anxietatem circa præcordia, & cardialgiam molestantem, oriebatur sanguinis vomitus, & paulò post per alvum magnâ copiâ etiam exhibat, unde intra paucas horas defecit. In cadavere, cum quibusdam amicis, in Anatome factis versatis, lustravi magna cum cura omnia viscera abdominalia, nec ullum vas ruptum invenire potuimus, nullam insignem labem in ullo viscere observavimus. Plures postea tales casus vidi, sed non semper funestos; imò plurimos vidi evasisse, & postea satis sanos vixisse, licèt tam valida sanguinis evacuatio contigisset, ut convellerentur præ inanitione subita vasorum. Facilè tamen patet, semper magnum discrimen adesse, licèt & multi evadant post talem sanguinis vomitum vel secessum. In omnibus illis vomitum cruentum præcesserat tensio abdominis molesta, & diu affligerat cardialgia, imprimis repleto ab assumptis cibis ventriculo. Verùm antea, ubi de *Anxietate febribili* agebatur, notatum fuit, licèt in hepate hæreret obstaculum, præcipuum tamen ægritudinis sensum circa cardiam percipi ab ægris, unde & illud symptoma hanc opinionem confirmat. Videntur autem illi evadere, quibus non ruptis vel erosis vasis, sanguis effunditur, sed dilatatis vasis biliosis exit in duodenum; unde & illa, quæ in angustiis finibus venæ-portarum hæserant infarcta, omni pressione sanguinis à tergo urgentis liberata, retropelluntur in vasa majora (vide §. 140, & 400.) & solvitur feliciter hepatis obstructio.

Similia in Praxi videns, incepti intelligere, quare *Hippocrates* dixerit; (a) *Qui sanguinem vomunt, si citra febrem, salutare: si cum febre, malum. Hic affectus refrigerantibus & adstringentibus curandus est.* Talia adhibui certè cum optimo successu, ut dilatatis & distractis vasis rediret debita firmitas: juvat etiam, quòd, multo sanguine evacuato, ægrisque talibus multùm debilitatis, vasa minori copiâ liquidi, & lentiùs moti, repleta, sponte suâ contrahantur: Alius adhuc apud *Hippocratem* memorabilis locus habetur, qui huc spectare videtur: (b) *Quibus dolores hypochondriorum, oris ventriculi, hepatis, partium circa umbilicum, hi sanguine per alvum dejecto servantur; non autem dejecto moriuntur.*

QUAM VARIA, QUAM MULTIPLEX ICTERI IDEA. Quid icterus sit, & quomodo mutato colore corporis, & imprimis in tunica adnata, distinguatur, antea ad §. 918, dictum fuit. Semper autem supponit vel impeditam secretionem bilis à sanguine venæ-portarum, vel impedimentum tollens liberum exitum bilis secretæ in intestinum duodenum. Primùm ergo differt icterus, prout bilis hepatica vel cystica, vel utraque, in sanguinem regurgitat: deinde & differt pro varia indole ipsius bilis, cum & illa colore, & aliis suis attributis, admodum diversa esse possit.

Verùm ingens varietas icteri est ratione causæ, quæ secretionem bilis vel ejus liberum exitum in duodenum impedit. Videmus enim in præcedentibus, talem causam quandoque esse inflammationem, & quidem iterum vario intensitatis gradu diversam: deinde & suppuratio, inflammationem sequens, icte-

(a) Aphorism. Sect. VII. n°. XXXVII. |
Charter, Tom. IX, Part. II. pag. 311,

(b) Coac. Prænot. n°. CCXCVI. Charter,
Tom. VIII. pag. 868.

rum producere poterit, vel jam natum unà cum inflammatione valida incipiente perennare faciet. Sed & pro diversis viis, quibus pus, in hepate collectum, sibi parat exitum, recensitæ fuerunt icteri species variæ. Ultimò & scirrhus, vel benignus, vel jam in cancrum degenerans, ictero originem frequenter dedit. Si jam simul consideretur, partes hepatis vicinas, & inprimis circa cavam hepatis regionem locatas, à similibus causis tumentes, bilis exitum impedire posse, patebit satis, quàm multiplex icteri idea sit, & quòd idem nomine morbus à diversissimis producaturs causis; quarum tamen cognitio accurata tantam lucem adfert curationi instituendæ, uti & ad formandam prognosin circa facilem vel difficilem, possibilem vel impossibilem, icteri sanationem.

CUR ALIQUANDO FACILE SANETUR, ET QUANDO? Occurrunt tales icteri quandoque, qui satis citò sanantur, quando nempe causa ilios producens levior est, vel obstaculum, impediens liberum bilis exitum, sponte suâ removetur, vel saltem levi negotio tolli potest. Sic v. gr; à leviori hepatitis, quæ per benignam resolutionem (§. 922.), vel coctionem & excretionem causæ morbosæ (§. 923.), curari potest, natus icterus facilè cedit. Ita ubi in gravidis vel ab utero tumente, vel à fæcibus duris in colo intestino collectis (vide §. 918.), compresso ductu cystico vel communi fit icterus, excusso fœtu & expulsis fæcibus, sponte suâ cedit hoc malum. In recens natis infantibus frequenter talis icterus facilè curabilis observatur: illo enim tempore, quo in utero materno latuit infans, respirationis motus non egit in contenta abdominis, unde accumulatur in cystide fellea bilis; mucosa viscida obliniunt totam intestinorum seriem, tenax meconium magnâ solet copiâ adesse; hinc sæpe impeditur exitus bilis in duodenum, & dilatandis facilè in hepate vasis retrogreditur in sanguinem, & sic icterum producit. Quandoque & in infantibus ubera dacentibus colostrum caseosum in duodeno hærens simile impedimentum præbet. Saponis Veneti scrupulus in aquæ unciis tribus dilutus, addendo unciam syrapi cichorei cum rheo, si cochleatim detur sæpius de die, solvit hæc concreta, abstergit blandè intestini latera, & simul hanc saburram per alvum expellit; sicque cita sequitur sanatio. Imò & in adultis pituitosa colluvies in primis viis hærens, icteri causa fuit: per attenuantia mobilis ubi reddita fuit talis materies, dein per vomitoria aut purgantia facilè excutitur; de qua re videantur illa, quæ de cura glutinosi spontanei, §. 69, & sequentibus dicta, fuerunt. Talis icteri, à pituita nati, meminit etiam *Hippocrates*, & addit quòd (a) *hic icterus minimè est lethalis, brevique sanescit*. Quandoque & contingit, bilem in cystide fellea diu hærentem (ut in literatis sedentariam vitam degentibus, frequenter fit) inspissatam & viscidiorè redditam difficiliùs exire posse; tuncque *Galenus* (b) notavit, idem contingere vesicæ felleæ, quòd in vesica urinaria à retenta nimis diu urina observatur, nempe illam quasi paralyticam fieri, nec commodè posse suarum fibrarum ope bilem jam spissiorè exprimere. Illis sine febre icterus nascebatur, (c) *urgente in dextro hypochondrio gravitatis cujusdam sen-*

(a) Lib. de Intern. Affection. Cap. xl.

Charter. Tom. VII. pag. 666.

(b) De Loc. Affect. Lib. V. Cap. ultimo.

Charter. Ibid. pag. 504.

(c) Ibidem.

§. 950. HEPATITIS ET ICTERUS MULTIPLEX. 129

su; affirmâtque *Galenus*, se tales, præmissis aperientibus remediis, dato purgante cholagogo, sæpe uno die sanasse. Si nondum cederet parùm pertinacius malum, dabat potentiora aperientia, & dein vehementius purgans, quo cærulea potiùs quàm flava bilis expellebatur, sequente pariter sanatione felici & subitâ.

CUR SÆPE SIT PERTINACISSIMUS. Si nempe causa icteri talis fuerit, ut vel omnino non, vel difficillimè tolli possit, vel per morbum destructa fuerit aut adeo mutata hepatis fabrica, ut postea bilis secretio & excretio nunquam rite perfici possint. In cadavere dissecto cervicem vesicæ felleæ tophis obturatam vidit *Benedictus* (a): sed noverunt Chirurghi, quàm difficile sit tumores in tophum induratos resolvere, etiam in locis, ad quæ manibus accessus datur: turgebat autem hæc vesicula fellis fero pellucido insipido, quod ad ignem coagulabatur instar albuminis ovi; unde patet bilis bonæ secretionem in hoc ægro jam abolitam fuisse. Inventus fuit & ductus cysticus omnino concrevisse, ita ut stylus immissus per aperturam ductûs communis, nullo modo potuerit penetrare in ductum cysticum, nec vesicâ felleâ, quæ bile plena duorum pugnorum magnitudinem habebat, compressâ, vel guttula contentæ bilis exiverit: imò discissâ vesicâ felleâ non poterat distingui ullo modo apertura ductûs cystici ex vesica fellea exeuntis (b). Quandoque etiam, licet via ex cystide fellea in duodenum aperta sit, jam adeo degeneravit hepatis fabrica, ut morbus æquè incurabilis maneat, uti docet celeberrimi viri *Duvernoyi* junioris sequens Observatio (c). In cadavere virginis triginta circiter annorum, post icterum nato hydrope ascite mortuæ, inventum fuit hepar obscurè flavescens coloris, pro magna suâ parte exsiccatum; vesiculâ fellis in saccum ingentem dilatatâ, & qui levi vi dilacerabatur, continebat hydatides copiosas, & materiam quamdam partim glutinosam, partim lymphaticam & biliosam, unâ cum grumis nigris, qui intra digitos contriti, colore flavo illos inficiebant; apertura autem ductûs biliferi ad duodenum usque adeo patula erat, ut digitum minimum facilè admitteret, unde facilis via erat contentis in vesica fellea ad intestinum duodenum; & fœmina, quæ ægræ adfuerat morbi tempore, testabatur, per alvum exivisse, dum viveret, omnia similia his, quæ in cadaveris vesica fellea deprehendebantur. Unde patet nova ratio pertinaciæ icteri, licet viæ apertæ sint, ob insignem morbosam hepatis degenerationem. Ex antè dictis patet etiam, à scirrho hepatis natum icterum debere esse pertinacissimum.

CUR SÆPE CITO, SÆPE TARDE ADMODUM OCCIDAT. Ubi atrabilaria materies, in aliis visceribus collecta, soluta, & acris facta, impetu subito in hepar ruit, cita mors sequitur; uti etiam ubi adeo valida inflammatio hepatis est, ut vel rumpantur vasa, vel fiat gangræna, brevè totam, visceris substantiam in putridum tabum resolvens, uti præcedenti paragrapho dictum fuit. Quando autem ulcus in hepate natum est, tunc nisi ad exteriora tumeat &

(a) Vestibul. Theatr. Tabidor. Exercitat. | pag. 310.

Dianoetic. XX. pag. 58.

(c) Académ. des Scienc. l'an. 17012 | Mémoir. pag. 193.

(b) Medical Essays, Tom. II. n°. XXI. |

Tom. III.

pertundi possit, lentior mors, quàmvis certa, sequitur (vide §. 937.). Longè autem diuturnior icterus est, ubi à scirrho, calculosis concretionibus atrabilario sanguine tenacissimo sensim in hepar aggesto, producitur. Curavi sexagenariam mulierem, quæ per duodecim annos laboraverat ictero, in initio per periodos redeunte, sed ultimo anno manebat continuus, & nigro ferme colore totum corpus tingebat, folis oculis profundissimâ flavedine perfusis, ita ut horrorem omnibus illam videntibus incuteret misera ægra. Pertinaci usu succi graminis, feri lactis & similium, verno tempore; æstivis mensibus, aquis spadanis; hyeme, magnâ copiâ saponis Veneti cum melle, tandem incepit solvi impacta hepatis materies, & secutus fuit alvi fluxus per integros sex menses durans, & cum levamine omnium symptomatum: evacuabatur autem materia argillacea, olidissima, granulis asperis parvis, calculosis, undique respersa. Dum autem vires bono victu sustinebantur, & in lauta re constitutæ nihil deesset, à tam pertinaci morbo evasit, & supervixit sana satís per plures adhuc annos. Integro biennio hanc medelam adhibuit constantissimè, quod rarò in difficillimis chronicis morbis impetrare ab ægris possunt Medici; tantò autem magis mirabar ægrotæ longanimitatem, quod primis octodecim mensibus vix proficerent omnia hæc Artis molimina, omnesque ejus consanguinei & amici suaderent, ut missis omnibus remediis pacatâ mente exspectaret mortem, quam certam & unicam malorum medelam prævidebant.

CUR PER VICES ACCEDAT, &c. Tales icteri in Praxi sæpius occurrunt, primò satís leves, & longis intervallis redeuntes; dein ingravescente malo redeunt citiùs, & affligunt vehementiùs. In initio sæpe non detegitur à Medicis, vel minùs peritis, vel non satís attentis, morbus hic, dum post levem cardialgiam, & anxietatem aliquam circa præcordia, sequenti die, levis flavedo in adnata oculi apparet, & urina parùm coloratior mingitur; tales ægri optimè postea se habere videntur, donec post aliquot menses, in quibusdam citiùs, in aliis seriùs, redeant improvisò eadem symptomata. Cùm autem flavo illo colore apparente in oculis omnes molestiæ, quæ paulò antè adfuerant, cessent, hinc multi Medici hunc icterum criticum crediderunt, & salutarem. Imò & Sydenhamus minùs rectè hujus morbi causam intellexisse videtur; sub nomine enim colicæ hypochondriacæ, aut hysteriæ, illum morbum descripsit sequentibus: (a) *Regionem ventriculi, nonnunquam & paulò inferiorem, dolor haud mitior, quàm in passione colica iliacave primùm obsidet, quem vomitiones sequuntur enormes, nunc viridis materiæ, nunc verò flavæ. His accedit (quod sæpe observavi) major animi dejectio desperatióque, quàm in morbo alio quocumque. Post diem unum alterúmve facessit dolor, qui post paucas septimanas revertitur, nihilò leniùs sæviens quàm antequam solveretur paroxysmus. Icterus quandoque satís spectabilem comitem sibi adsciscit, intra dies pauculos sponte evanescentem.* Hæc autem descriptio exactissimè quadrat morbo jam adultiori; primi enim insultus leniores ferè semper esse solent, & levem tantùm flavedinem in oculorum albo faciunt, de die tan-

(a) Sect. IV. Cap. VII. pag. 267.

tum observabilem, nam ad lumen candelæ omnia leviter flavescencia apparent alba; verum in urina semper adest flavedo fati conspicua, etiam in primis hujus morbi insultibus. Cum autem frequentes habuerim occasiones hunc morbum videndi, non inutile erit illum hic paulò accuratiùs describere.

In juniore ætate rariùs occurrit, sed adultos, & in senium jam vergentes frequentius corripit; & præcipuè quidem illos, qui diuturno mœrore afflicti, vel & memores iras diu noctuque sub pectore versant, omnium maximè sedentariam vitam agentes (hinc literatis Viris frequens morbus) uti & lautius viventes, dum post pastum, pleno admodum ventriculo, mensis assident prono corpore, sicque omnia abdominalia viscera comprimunt. Incipiunt conqueri de quadam tensione molesta circa præcordia, & ponderis quasi gravantis sensu: quibusdam aliquot à pastu horis acris fati cardiæ dolor fit, quem vidi quandoque per plures menses præcessisse icterum talem periodicum. Observatur tunc levis quandoque flavedo in cantho majori oculorum; urinæ parùm plus coloratæ sunt, & per alvum biliosa excrementa deponuntur. Postea subitò, nullâ sæpe causâ procatarcticâ accedente, oritur inexplicabilis anxietas, dolor intolerabilis circa cardiam, imò etiam per totum abdomen, quem tunc colicum vel iliacum dolorem credunt; accedit febris, vomitus enormis, & dum per aliquot horas hæc symptomata duraverunt, remittunt, sed totum corpus icterico colore perfunditur. In quibusdam vidi primo tali insultu totam faciem & pectus flavescere, non verò reliquas partes corporis; urina tingitur, saturatissimo colore flavo, & fati commodè se habent: quosdam & molestus dolor lumbos & latera obsidet, antequam icterici fiant, quod & videtur observasse Hippocrates dicens, (a) *Quibus lumborum dolor & lateris sine causa manifesta, hi regium morbum incurrunr.* Post viginti quatuor horas, quandoque citius, quandoque ferius, tales ægri commodè se habent, & cum pondus illud gravans præcordia non amplius sentiant, integram sanitatem brevè futuram confidunt. Urinæ sensim fiunt minùs coloratæ, flavus cutis color evanescit successivè, & post paucos dies nihil omnino de morbo superesse videtur. In quibusdam etiam vidi intolerabilem pruritus adfuisse toto tempore, dum corporis cutis bile perfusâ flavescebat. Verum post aliquot septimanas, quandoque etiam post aliquot menses, tota hæc malorum series eodem ordine redit; & ubi plures tales insultus passi sunt ægri, manet perpetuus icterus, subinde quidem ingravescens; sed non tam validis symptomatibus insultus stipatur: color ictericius tunc saturatissimus per universum corpus diffunditur, ipsa saliva amarescit (quod rariùs tamen observatur), tandem, procedente tempore, nigrescunt ferè toto corpore, pedes incipiunt tumere sensim magis magisque, denique & abdomen; & hydropici pereunt.

Quandoque & contingit, insultum hujus morbi adeo validum esse & febrem comitem adeo intensam, ut vera hepatis inflammatio sequatur cum subita quandoque morte; aliquando & hepatis suppuratio adeo periculosa, qualis

(a) Coac. Prænot. n^o. cccxxv. Charter. Tom. VIII. pag. 870.

casus in (a) *Actis Edenburgensibus* habetur. Frequentius autem prior morbi decursus obtinet, tandem, nisi curetur, lentâ morte finiendus. Fæces alvinæ quandoque aliquot diebus ante hunc paroxysmum incipiunt esse albæ, griseæ, argillaceæ; quandoque in primis morbi insultibus incipiunt flava per alvum prodire, dum simul ictericus color in cute & urina apparet.

Omnia hæc symptomata manifestè docent, morbi hujus causam esse impedimentum, quod bilis cysticæ exitum in intestinum duodenum prohibet; unde bilis retenta, copiâ aucta quotidie vesicam felleam distendit magis magisque, donec vel mole collectæ bilis, vel majori acrimoniâ stagnando natâ, aut obstaculi impediens, in cervicem angustiore vesiculæ felleæ pulsâ, irritatione, oriantur dolores, spâsmi abdominales, vomitus enormes, corporis inquietissimæ jactationes ob anxietatem vix tolerandam. Omnibus autem his, adeo validis concussionibus, & imprimis validissimâ pressione diaphragmatis & musculorum abdominalium simul agentium, expeditur illud obstaculum bilis egressum impediens, vel bilis in cystide contenta retroprimatur in sanguinem; sic causa nimis distendens vesicam felleam tollitur, vel saltem insigniter minuitur, sed icterus fit; & si causa, exitum bilis impediens, non fuerit simul remota, sensim iterum accumulata bile eadem redit tragœdia. Verùm ubi sæpius in sanguinem retropressa bilis fuit, sic dilatantur hæc vasa, ut hoc fieri possit longè minori vi; & tandem videtur fieri facillimè, tuncque manet icterus perpetuus, subinde quidem saturati magis coloris, post levem anxietatem perceptam vel lenem vomitum, sed nunquam tunc tanta cum vehementia redeunt hæc symptomata, cum levior vis sufficiat ad retro urgendam bilem per hepar in venam cavam.

Sæpe miratus fui, tales ægros, licet continuo ictero laborarent, tamen & appetitum satîs integrum habuisse, digestionem ciborum utcumque successisse, alvi evacuationem pariter. Fortè hepatica, bilis tunc copiosior & acrior pro tempore supplet cysticæ bilis defectum. Fortè etiam pars bilis cysticæ in hepar retrogressæ in porum hepaticum venire potest, sicque bilis hepaticæ actionem augere. Vias enim adesse ex poro hepatico in cystidem felleam docuit Anatome. Omnes tamen tales ægri emaciantur plûs minúsve, & tandem diuturnitate morbi, nimis dissoluto à bile admista sanguine, hydrops nascitur.

Patet ex omnibus his, quodvis obstaculum, bilis exitum ex vesica fellea impediens, posse hujus morbi causam esse, & variam esse difficultatem curæ, prout hæc causa facilius vel difficilius tolli potest. Quandoque vidi, bilem, instar tenacis glutinis cohærentem, vomitu redditam fuisse, nunquam postea redeunte ictero. Verùm Observationes numerosissimæ docuerunt, frequentissimam periodici icteri causam esse calculosas concreciones in vesica fellea natas, & ubique apud Auctores tales casus inveniuntur: bilis enim retenta satîs citò calculos producit: quod & observavi in bile, quam sponte in vase vitreo puro reliqueram, ut putresceret; in fundo enim vasis grumos calculosos inveni. Inter plurimos, quibus hoc morbo laborantibus Medicinam feci,

(a) Tom. II. n^o. xxix. pag. 345. & suiv.

nullum vidi ferè curatum fuisse, quin in fæcibus alvinis calculi majores minorésve reperti fuerint (quas ideo semper sollicitè inspiciendas curavi). Plura cadavera hunc morbum passorum dissecai, & semper inveni tales calculos. Magnitudo autem & figura horum variant admodum, uti & durities & color. Omnium frequentissimi mihi occurrerunt tales, qui externè colorem & unctuositatem ferè saponis Veneti habebant, diffracti verò nucleum ostendebant flavum. Septuaginta tales calculos adhuc servo diversæ magnitudinis, pyramidalis ferè figuræ omnes, quos per alvum excrevit vetula, quæ postea ab hoc morbo per plures annos immunis vixit. Centum & ultrà tales calculos ex vesica fellea eduxi alterius vetulæ, quæ post diuturnum icterum hydropica perierat. Dum hæc scribo, curam habeo illustrissimæ matronæ, quæ per biennium jam ictero laborat, & quotidie ferè calculos per alvum excernere incipit; nigros quandoque & durissimos, subinde albos nigris punctis variegatos, rariùs flavescentes, qui molliores sunt; simul & magna satís copia sabuli quasi crassioris in fæcibus invenitur. Plùs quàm ducenti jam calculi prodierunt, quorum maximi tamen pisum mole non superant; unde adhuc majores latere suspicor, licèt icterus jam minui incipiat. Ante paucos menses in cadavere nobilissimi Viri, post icterum periodicum aliquoties perpeffum hepatitide mortui, inveni in intestinis tenuibus calculum, colore hystricis Americani adeo famosum lapidem referentem, in exteriori superficie satís mollem, sed nucleum longè duriorè & magis fusci coloris habentem.

Patet jam facilè, tales calculos icterum non producere, nisi exitum bilis ex vesica fellea impediverint; adeoque potuerunt inveniri in cadaveribus, licèt icterum non animadverterint Medici, neque inde concludi potest, quòd causæ icterum producentis vice fungi non possint tales concretiones calculosæ. Simul & intelligitur, calculis his situm mutantibus, liberam denuo viam fieri posse bili in intestina, imò & quandoque unà cum ictero fæces alvinas flavescere; dum nempe validis illis inter vomendum conatibus, qui icteros hos comitari solent, aliquid bilis in duodenum exprimitur; calculis quidem impredientibus liberum exitum, non tamen adeo exactè obturantibus, quin magnâ tali vi adhibitâ aliquid adhuc exprimi possit. Certè omnia symptomata similia observamus, ubi calculus vesicæ liberam urinæ emissionem impedit. Sic apparet, malè *Helmontium* (a) in Medicos insurgere, quòd icteri causam ponerent in obturatione ductûs cystici; ut nempe suum fermentum stercoreum, de quo tam multa somniaverat, stabiliret.

Quandoque & contingit, quàmvis rariùs, bilis cysticæ exitum impediri; & fæces albescere, absque ullo colore icterico in cute observato. Verùm tunc bilis retinetur quidem in cystide fellea, sed nimis tenax & viscida in hepatis vasa regurgitare nequit, sed sensim auctâ copiâ immaniter distendit cystidem felleam; qualis casus satís mirus habetur (b) in puero duodecim an-

(a) Ortus Medicin. Tractat. Scholarum
Humoristarum passiva deceptio atque ignorantia. Cap. v. pag. 820, & seq.

(b) Medical Essays n°. xxx. Tom. II.
pag. 352.

norum, qui delapsus ex alto, dextrum hypochondrium validè contuderat & deinde post varia mala perpeſſa hydropicus factus perierat. In cadavere inventa fuit cyſtis fellea prodigioſæ molis, continens octo libras bilis ſpiſſioris, ex qua jam varii ſacci concentrici formati fuerant, tantò firmioris conſiſtentię, quantò magis propinqui erant cyſtidis lateribus; illi verò qui verſus centrum cyſtidis hærebant, teneriores erant & minùs opaci: ductus communis cholidochus ſolitò amplior erat, plenus multis lapillis ſpongioſis & parvis, flaveſcentis coloris, qui aquæ immiſſi innatabant: interim tamen notatur, præter colorem album fæcum alvinarum nulla adfuiſſe icteri ſymptomata in hoc puero.

Ubi ergo tales icteri periòdici mihi occurrebant in Praxi, ab optimo Præceptore monitus primò, & dein in hæc ſententia Medicorum Obſervationum lectione confirmatus, ſemper cogitavi de calculis in cyſtide fellea hærentibus, atque ad hunc ſcopum totam indicationem curatoriam direxi, fatiſ felici sæpe ſucceſſu.

Sponte patet, duo tantùm hîc prodeſſe poſſe, vel ut ſolvantur calculi concreti, vel ut expediantur viæ, per quas tranſire poſſint in duodenum; tunc enim ſpes eſt, per alvum cum reliquis contentis inteſtinorum exire poſſe.

Multa tentavi, ut invenirem menſtrum, quod ſolveret hæc concreta calculoſa, & ſimul tutò & integris viribus pervenire poſſet ad illa loca; ſed nondum fui tam felix, ut tale quid detegere potuerim. Verum quidem eſt, quòd largo & continuo uſu ſucci graminis, taraxaci, cichorei, fumaricæ & ſimilium, obſervaverim, minuta quaſi fragmenta calculorum cum fæcibus alvinis exiſſe, imò quandoque excrementa alvina dura extrinſecus his grumis quaſi aſpera fuiſſe, & in tranſitu per anum excoriari finem inteſtini recti; verùm non certus ideo eram, quòd forent calculorum comminutorum partes, cum in cadaveribus tales minores aſperi calculi, imò & ſabulum in veſica fellea, ductu hepatico, & ipſa hepatis ſubſtantia, quandoque inventa fuerint. Memorabilem talem caſum vidit *Veſalius* in cadavere *Proſperi Martelli*, *Patricii Florentini*, qui multis annis morbo regio laboraverat, ac dein ſubitâ morte perierat. Invenit enim (a) *Bilis veſiculam duorum pugnorum magnitudinem facilè adæquantem, & exiguis lapillis quodammodo plenam, qui invicem connexis granis ſeminibusve milii, aut potiùs aſperæ ſuperficie vulgariſ Officinarum tutiæ, erant ſimillimi.* Videtur ergo quandoque contingere, bilem retentam in grumos minores tantùm concreſcere, neque etiam longo temporis ſpatio in majores calculos formari; & falſò quis crederet, dum hæc quandoque alvo exeunt, quòd vi remediorum in partes minores comminuti fuiſſent majores calculi.

Præcipua ergo curationis ſpes eſt, ut calculi hîc hærentes, ſenſim dilatatis viis, exeant per anguſtum fatiſ collum cyſtidis felleæ, & inde per ductum cyſticum & communem in inteſtinum duodenum. Anatome docet quidem, arctam hanc viam eſſe: verùm Obſervationes certiffimæ & fatiſ numeroſæ docuerunt, miro modo illam dilatari poſſe, ut magni etiam fatiſ cal-

(a) *Epistol. de radic. Chinæ. Tom. II. pag. 674.*

culi extium inveniant. Idem etiam contingere videmus in ureteribus, qui miro modo dilatantur in illis, qui sæpius calculos renales excreverunt; & vidi illos in cadavere hominis calculosi, adeo amplos, ut digitum indicem facile intromittere potuerim. Sed & videmus automatico motu in his morbis moliri naturam horum calculorum expulsionem, enormis enim vomitus solet comitari colicas illas ictericas dictas, ut violentis illis concussibus abdominis propellatur calculus. Verùm & similis vomitus excitatur, dum calculus à rene per ureteres in vesicam depellitur, uti noverunt omnes Medici. Ubi autem semel dilatata hæ viæ calculum majoris utcumque molis transmiserunt, tunc postea minori cum molestia & plures expelluntur, uti ex Observationibus jam memoratis constat. Imò non facile desperandum esse de expulsionem magnorum calculorum Experimenta Practica persuadent. Vidi in propriæ uxoris matre, post plures periodicos tales icteri paroxysmos, subito ortum fuisse dolorem fati intensum, cum animi ferè deliquio, & quidem in illo loco (quem digito monstrabat) ubi duodenum locatur: post quadrantem horæ cessabat dolor, cumque sollicitè lustrabantur fæces alvinæ, post biduum in illis fuit inventus calculus (quem adhuc servo) pollicis articulum æquans, albicans exterius & durior, unctuosus tamen, in meditullio habebat nucleum flavum & molliorem. Cùm autem in illo calculo binas quasi foveas ejus superficiei impressas observarem, suspicabar & alios adfuisse ipsi adjacentes; & postea adhuc bini alii, magnitudine non multum cedentes priori, prodierunt. Deinde autem fati bene se habuit, ab ictero illo libera. Plures similes casus in Praxi vidi, & in *Historia Medica* adhuc longè majorum calculorum per anum excretorum Exempla habentur, ubi omnia symptomata docuerant illos non fuisse genitos in intestinis, vel diuturnâ in illis morâ insigniter mole auctos, sed ex vesica fellea expulsos, intra paucorum dierum spatium exivisse per anum, & manifestâ sedis dolentis mutatione transitum suum per intestinalem fistulam indicasse, dum vel asperitate, vel majori mole, nonnisi cum quadam difficultate propelli poterunt. Talibus autem recensendis immorari inutile duxi, cùm hæcenus dicta sufficiant ad demonstrandum, quòd in icteris periodicis de calculo, ut causâ, semper cogitandum sit; nec facile desperandum de possibili horum calculorum egressu ex cystide fellea in duodenum, licet etiam fati magnæ molis fuerint, cùm miris modis arctæ hæ adeo viæ dilatari possint, uti docuerunt ægri, sanati à pertinaci ictero post talium calculorum expulsionem, & Observata Ananonica in cadaveribus evicerunt pariter. Celeberrimus *Laurentius Heisterus* in vesica fellea cadaveris foemini publicè dissecti invenit calculum nucis juglandis magnitudine, intensè flavum sed fati fragilem. Verùm ductûs communis in duodenum hiantis orificium, quòd cæteroquin nonnisi accuratâ inspectione detegi potest, adeo amplum erat, ut digitus minimus facillimè immitti potuerit; procul dubio à calculis talibus majoribus, qui antea exiverant, eò usque dilatatum.

Cura autem talibus ægris adhibenda est, vel illo tempore, dum magna illa anxietas, vomitus, dolor adsunt; vel dum hæc jam cessârunt, & icterus successit.

(a) Acta Physico-Medica Natur. Curios. Vol. I. pag. 404.

Illo tempore, dum molestissima illa symptomata urgent, nihil melius est, quam dare magnam copiam decocti hordei cum melle; sic facilius vomunt repleto parùm ventriculo: & præterea vomitus ille diutius sustinetur, dum nauseanti adhuc stomacho post singulos vomitus molle tale remedium ingeritur. Salubre enim hoc naturæ molimen conducit quàm optimè, ut loco suo moveantur calculi, & bilis accumulata exprimatur, si nondum penitus impeditus sit exitus; vel saltem reprimatur in hepar cum levamine omnium malorum. Prodest & idem remedium formâ clysmatis injectum, ut eluantur crassæ fæces in colo hærentes, quæ, uti antè monitum jam fuit, vias has impedire possunt. Ubi verò intolerabilis anxietas, & nimis violentus vomitus, aut dolor acerrimus, urgent, opiata dantur cum successu optimo, ut compescantur illæ turbæ. Nec nocebit hoc calculorum expulsionem, imò observatum fuit, potius prodesse: summæ enim fiunt tunc inprimis molestiæ, quando calculus in angustiis ductûs cystici, vel & in ductu communi prope duodenum hæret, constrictis sæpe ab irritatione asperiori, vel mole majoris calculi, his partibus adeo, ut nullo modo transire possit. Opiata autem, uti omnibus Medicis notum est, dolorem sopiendo, simul spasmum contractas partes resolvunt, sicque faciliorem exitum parant; unde etiam ob eandem rationem, ubi calculus à renibus delapsus in ureterum angustiis hæret tam felici cum successu opiatis utuntur Medici, dum simul decoctis emollientissimis, oleo amygdalarum copioso, balneis, &c, lubricant vias. Ubi autem signa docent, inflammationem metuentam esse, vel plena satis sanguine vasa à validis illis vomendi conatibus nimis distenti vel & rumpi posse tunc sanguinis missio conducit; quæ cæteroquin, ut facile patet, ad tollendam morbi causam nihil efficere valet.

Postquam illa symptomata sedata sunt, sæpe intra paucos dies tales ægri se integre sanatos credunt, & omnem ulteriorem curationem respuunt. Sed seriò monendi sunt, latere adhuc mali radicem, unde postea repullulabunt denuo dira hæc symptomata, nisi tollatur. Indicatio tunc est, ut solvantur vel expellantur illæ concretiones calculosæ; quod eò felicius fiet, quò citius hoc malum cognoscitur, & cognito efficax medela adhibetur. In initio enim molliores sunt, & minores illi calculi; hinc fortè vel solvi poterunt, vel saltem facilius expelli. Videntur enim *Glissonii* Observata evincere (vide §. 916.), quòd (a) hyemali tempore in bobus natæ incrustationes calculosæ vasorum solvantur denuo, dum verno tempore recens gramen pascuntur armenta. Ante multos annos hominem curavi ab hoc morbo, qui, quotidiano labore sibi & suis victum parare coactus, expensis remediorum impar erat; simul tamen constantis animi & recuperandæ salutis avidissimus: hinc promittens curationem facile persuasi illi, ut solo gramine viveret. Decoquebat magnam quantitatem graminis in aqua pura, & decocto melle edulcorato, utebatur pro potu communi: tenerum gramen verno tempore pullulans, vel & post primam sectionem renascens, incoquebat carniùm jusculo, illóque solo ferè utebatur cibo. Primo tempore curæ liberè fatebatur talem victum sibi minùs placere, sed sensim assuetus absque ullo postea fastidio sumpsit, & per

(a) Anatom. Hepat. Cap. VII. pag. 105.

integrum ferè biennium, folis hyemalibus mensibus, faltem pro parte, exceptis. Narrabat mihi, se solo sapore optima jam posse distinguere pascua, & clam debere sibi victum in pratis colligere, dum rustici experti, quàm magnam copiam graminis quotidie absumeret, illum vi abigerent. Sanatus autem fuit à pertinacissimo ictero solâ hâc Methodo, licèt jam saliva ipsi amaresceret; & vidi illum pluribus annis postea incolumi sanitate frui. Multis profuit, quotidie si potarent sex vel octo libras feri lactis recentis per menses: illud enim totam graminis efficaciam habet, dempto butyro & colostro caseoso; sed non omnium ventriculus patitur tantam copiam potûs quotidie. Ideo meracissima decocta ex gramine, taraxaco, fumariâ, cichoreo & similibus dedi, cum sero lactis parata, & in libra talis decocti unciam mediam salis polychresti dissolvi; dein addidi uncias duas vel tres syrupi quinque radicum aperientium, fumarix, vel similis: horâ ante jentaculum, prandium, & cœnam, tertiam partem talis decocti sumebant per trimestre spatium; dein æstivis mensibus aquas spadanas, autumnali verò & hyemali tempore dedi magnam copiam saponis Veneti, superbibendo decoctum quinque radicum aperientium. Sic vidi pertinaci usu talium remediorum sanatos fuisse tales icteros, & semper in fœcibus tunc inveni calculos, vel grumos faltem calculosos magnâ fati copiâ. Simul monebam, ut sæpius de die volâ manûs dextrum hypochondrium circa illum locum, ubi fundus vesicæ felleæ infra hepatis lumbum eminent, concuteretur; equitationibus, vectationibus in rheda, deambulationibus corpus moverent, ut sic moti & ad se mutuò attriti calculi, minuerentur, vel faltem illorum incrementum impediretur, sicque ad faciliorem exitum disponerentur.

Ubi autem calculi in vesica fellea hærentes admodum magni, sunt vel viæ, per quas transire debent, non fati dilatabiles, tunc parùm spei superest, cum hætenus non sint cognita remedia, quæ calculum talem certò solvere possent. Observata docuerunt, quandoque tumentem retentâ bile cystidem felleam accrevisse peritonæo, & inflammatione, & suppuratione sequente fecisse ulcera fistulosa, ex quibus dilatatis ingentes calculi educti fuerunt, qui ex vesica fellea, in fundo suo per suppurationem apertâ, viam sibi fecerant. Unde non sine ratione celeberrimus *Petitus*, (a) tamquam possibilem & utilem proposuit sectionem vesicæ felleæ, ut educerentur calculi; si nempe constaret, fundum cystidis felleæ peritonæo accrevisse. Signa autem, quibus hoc cognosci potest, ibi recensentur, & plures Observationes ibi habentur, quæ hanc rem illustrent; dum nempe pro abscessu habebatur tumor vesicæ felleæ distentæ, & pertundebatur. Notandum autem, periisse illos, quibus bilis, non accretâ peritonæo vesicâ felleâ, in abdominis cavum per vulnus factum decidere poterat, adeoque hoc prius sollicitè indagandum esse, meritò inculcatur. Fortè primâ fronte audax apparebit facinus talia moliri; sed certè audacior ille fuit, qui primus ex vesica urinaria sectione calculum educere tentavit.

(a) Mémoir. de l'Académ. de Chirurg. Tom. I. pag. 155-188.
Tom. III.

CUR IN ACUTIS TAM CALAMITOSUS ANTE SEPTIMUM DIEM? Acutos morbos simpliciter vocari, qui quidem velociter & cum periculo decurrunt, sed tamen quatuordecim dierum spatium percurrere solent, imò ad vigesimum usque diem quandoque extenduntur, antea ad §. 564, dictum fuit. Velocissimi autem morbi, qui ante septimum diem finiebantur, simulque periculum comes habebant, vocabantur peracuti. Verùm ex illis, quæ ad §. 587, & §. 741, de crisi & diebus criticis dicta fuerunt, constitit, coctionem materiæ morbosæ, & mutationem morbi in melius, in morbi augmento expectari non posse, sed tantùm ubi statum jam adeptus est morbus, vel jam incipit sequentibus diebus minui. Ubi ergo in acutis ante septimum diem icterus fit, semper suspectus est, quia potius morbi augmentum designat, & hepatis hætenus liberi, infarctum à materia adhuc cruda. Per febrim enim acutam fusa & mota omenti pinguedo, vel & atrabilaria materia, pessimam hepatitidem (vide §. 916) producere poterit. Unde Hippocrates dixit, (a) *Quibus per febres, ante septimum diem, aurigines oboriuntur, malum.* Verùm prudentissimè subjungit: *Nisi humores per alvum cedant.* Si enim pulsa in hepar materia difficulter quidem transeat, hincque obstructionem faciat, tamen fatiscitò, dilatatis vasis biliosis, in intestina venire potest, per alvum ruit, & liberatur hepar; tuncque transitus est quasi materiæ minus meabilis, per febrim motæ quidem in venam-portarum, sed non diu ibi hærentis, & absque damno hepatis inflicto per ductum hepaticum in duodenum intestinum expulsæ. Vidi plures tales casus, & inter illos hominem curandum habui, qui mediâ nocte in aquam delapsus, summopere territus hinc, sequenti die acutâ fatiscit pleuritide in latere sinistro ægrotare incepit: quarto die morbi color ictericus in oculis aderat, & hypochondria admodum tangebant; verùm eodem die vespèrè quinquies alvum deposuit cum levamine, & perrexit alvi fluxus usque ad diei noni finem. Materia alvo excreta primò erat flava, fatiscit foetida, dein fusca, ulimò cinerei coloris, olidissima: die decimâ quartâ largus sudor criticus morbo finem imposuit. Fortè & ex his intelligitur alter locus Hippocratis, ubi legitur, (b) *In biliosa febre morbus regius, ante septimum diem, cum rigore succedens, febrem solvit: citra rigorem verò intempestivè abortus, lethale.* Icterus enim talis obstrui quidem hepar designat, sed rigor comitans suadet, non diu in venæ-portarum angustiis hæsuram illam materiam immeabilem, sed jam solvi & mobilem fieri, ut pluribus probatum fuit in *Commentariis* §. 741, dum de rigore critico, qui febrim ardentem solvit, dicebatur.

Damnosum autem fuisse icterum in morbis acutis ante septimum diem, si nulla evacuatio tolleret materiam, quâ hepar gravabatur, constat ex pluribus *Observationibus Hippocraticis*, quarum mentio facta fuit ad §. 923. n°. 4. Et in loco ibidem citato, notatur, largam evacuationem (c) per alvum, urinam, aut hæmorrhagiam narium, & quandoque omnia hæc simul, profuisse: alium

(a) Aphorism. Sect. IV. n°. LXII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 174.

(b) Lib de Morbor. Acutor. vict. Comment. IV. text. LXXI. Charter. Tom. XI.

pag. 163.

(c) Epidem. Lib. I. Comment. II. text.

LXV. Charter. Tom. IX. pag. 66.

verò ægrum, cui sexto morbi die icterus natus fuerat, nec ullam ex his evacuationibus habuerat, periisse. Sed & alibi (a) de *Hermocrate* legitur, qui sexto morbi die ictericus factus fuit, verùm urinæ erant tenues, & deliravit; & licet morbus in longius spatium temporis protractus fuerit, tamen vigesimo-septimo die mortuus est. Alvo quidem vigesimo-quarto die tenuia liquida & copiosa prodierunt, sed nullo cum levamine, cum serò nimis hoc factum fuerit. Tota enim spes felicitis eventûs in hoc casu est, ut citò exeant de corpore illa quæ in hepar per vim morbi pulsa fuerant.

CUR TAM INEXPUGNABILIS IN IISDEM POST SEPTIMUM DIEM. Materiam morbi, in acutis inflammatoriis morbis coctam & mobilem redditam, per metastasin, relictâ priori sede, alia loca occupare posse, & novos morbos producere, patuit ex illis quæ ad 593, dicta fuerunt. Et ad §. 839, & §. 841, constitit, materiam talem etiam ad hepar venire, & quandoque per illud transire solummodo cum quadam difficultate, aliquando & in hepate manere, & abscessum periculosum producere, & difficillimè curabilem, uti ad 936, pluribus explicatum fuit. Licet ergo post septimum diem sperare liceat, non ampliùs crudam materiam in hepar impelli, sed coctam jam & subactam, adeoque minùs noxiam; tamen & multa mala metuenda sunt, nisi citò inde iterum exeat. Unde prudenter hoc distinxit *Hippocrates* dicens, (b) *Quibus per febres die septimo, aut nono, aut decimo-quarto, icterus obortus fuerit, bonum: (in Coacis habetur (c) etiam judicatorium; & simul laudatur, si undecimo die hoc contigerit) nisi dextrum hypochondrium durum sit, alioqui minimè bonum.* Si enim indurescat hypochondrium, signum est, materiam illuc delatam retineri, ibique vel vomicam excitare, vel liquidiori parte dissipatâ, scirrhum nasci; unde alibi generale hoc Practicum axioma posuit, (d) *Ictericis jecur durum fieri, malum.*

Cùm autem criticas perturbationes sæpe comitetur anxietas, absque signis pulmonis infarcti, fortè frequentius, quàm creditur, tales metastases materiæ morbosæ coctæ & mobilis redditæ ad hepar fiunt, ita tamen ut ibi non hæreat diu, neque sæpe eò usque impediatur liquidorum per venæ-portarum transitum, ut icterus inde fiat; de qua re videri possunt illa, quæ in *Commentariis* §. 633, habentur.

CUR DYSENTERIA LARGA, &c. Quia tunc per intestina exit illud, quod hepar gravaverat; cum verò, uti in initio hujus paragraphi dictum fuit, in hepate contenti humores facilè putrescant, hinc acrior semper talis materia in transitu per intestina dolorem facit & tormina, sive difficultatem intestinorum. Verùm citò desinere debet, ut salutaris sit, evacuatâ nempe omni materiâ morbosâ, & non læsâ inde visceris integritate. Secus enim corrupto hepate, diuturna & insanabilis dysenteria nascitur. In illis febribus epide-

(a) Epidemior. Lib. III. Comment. I. Ægrot. II. text. v-xii. Charter. Tom. IX. pag. 210, & sequ.

(b) Aphorism. Sect. IV. n°. LXIV. Ibid. Part. II. pag. 175.

(c) Coac. Prænot. n°. cxxii. Charter. Tom. VIII. pag. 858.

(d) Aphorism. Sect. VI. n°. XLII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 275.

micis ab *Hippocrate* (a) descriptis, in quibus ægris quibusdam sexto die morbus regius accidebat, notat, plerisque morbum in dysenteriam desisse, sicque multos fospites evasisse. Laudavit (b) & dysenteriam non longam in lientosis. Verùm omnis humor lienis in venam-portarum derivatur, & inde per hepar in intestina venire poterit. Unde iterum patet, solemnem satis hanc Naturæ viam esse, ut materia morbosa ex aliis locis corporis in hepar deferatur, atque inde fluxu dysenterico eliminetur de corpore.

CUR MISSIO SANGUINIS, &c. Missio sanguinis ad curandam inflammationem triplicem ob causam adhiberi solet, ut nempe læsio ulterior vasorum inflammatorum impediatur, copiâ sanguinis & ejus impetu in vasa obstructa imminutis (§. 396.); vel ut vasis distentis ab immeabili materie restituantur oscillationes elasticæ per imminutionem distendentis liquidi (§. 398.); vel denique ut moleculæ obstruentes, minuto impetu liquidi à tergo urgentis, retroprimi possint in loca latiora, sicque obstructio solvi (§. 400.). Facile autem patet, omnes hos effectus missionis sanguinis minorem efficaciam habere in sananda hepatis inflammatione, cum sanguis venæ-portarum jam venosus sit, antequam in convergentium ramorum angustias denuo pellatur, adeoque cordis & arteriarum efficacia in hunc sanguinem admodum debilis sit: ubi verò inflammatio hæret circa fines arteriæ hepaticæ, tunc major effectus, similis nempe ut in reliquo corpore, à sanguinis evacuatione expectari poterit. Non tamen ideo repudiatur venæ-sectio, tamquam inutilis omnino in hoc morbo; nimium enim impetum febrilem compescere poterit (§. 610.), calorem minuere, & depletis vasis, diluentibus & attenuantibus remediis, faciliorem ingressum & miscelam facere.

CUR IN OMNI MORBO ACUTO ADEO ATTENDENDUM, &c. Sparsim in *Hippocratis* Operibus videmus, quòd in morbis quàm maximè attenderit ad variam hypochondriorum conditionem, & longè frequentius illorum mentionem fecerit, quàm pulsûs. Videantur illa quæ ad §. 701, & 735, de hypochondriorum statu, ut signo in morbis, habentur, ubi pluribus de hac re actum fuit. De hypochondriorum retrosorsum elevatione ad §. 909, tamquam signo paraphrenitidis, pariter dictum fuit.

CUR COLOR OCULORUM, URINÆQUE, &c. Constans Observatio est, prima icteri signa in oculis & urina apparere. Bilis autem, cum saponacea sit, facillimè in aquosa parte sanguinis solvitur, & cum illa, per talia vasa movetur, quæ tenuitate suâ & sanguinem rubrum & ejus serum excludunt. Verùm tunica adnata oculi tota talibus inprimis vasis constat, & nudis ferè, vel saltem tenuissimâ tantùm membranâ tectis; hinc color flavus à bile sanguini permista statim ibi animadvertitur. Renum verò vasa, urinam secernentia, pariter excludunt sanguinem rubrum & serum, solam aquosam partem sanguinis cum salibus & oleis sanguinis acrioribus redditis, ipsi permistis, ad-

(a) Epidem. Lib. I. Comment. II. text. LXV, & sequ. Charter. Tom. IX. pag. 66, & sequ.

(b) Coac. Prænot. n°. cccclxvi. Char-

ter. Tom. VIII. pag. 379. Confer. Aphorism. Sect. VI. n°. XLVIII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 281.

§. 950. HEPATITIS ET ICTERUS MULTIPLEX. 141

mittunt, unde ob eandem rationem, bile sanguini admistâ, statim tingitur urina. In reliquis verò partibus corporis cutis crassior impedit, quominus tam citò flavedo appareat, vel copiosa vasa sanguine rubro plena, colorem flavum minorum vasorum obfuscant, ut in labiis v. gr; ubi pariter crassa cutis abest. In diuturno verò ictero solvitur sanguis à bile admista, pars rubra sanguinis sensim minuitur, copia bilis in sanguinem retropulsæ augetur quotidie, unde tunc totus corporis habitus flavescit, simulque fæces alvinæ, nullâ bile tinctæ ampliùs, apparent albæ, vel grisei coloris; & simulac illæ de novo flavescere incipiunt, urinæ & cutis flavedo minuitur. Interim tamen videtur bilis non facilè transire per illa vasa, quæ chylum vehunt, vel lac à sanguine separant: nam chylus in vasis lacteis, cysternâ lumbari, ductu thoracico, semper albus invenitur, & dulcis, licèt naturaliter in sanis bilis contentis intestinorum permisceatur. Vidi ictericam mulierem, cui facies & totum pectus saturatâ flavedine tingebantur, reliquæ corporis partes non; infans, quem lactabat, non repudiavit ubera materna, & lac inveni albi coloris absque ulla amaritie. Difficiliùs etiam transit per intricatam fabricam glandularum salivalium, nam in ictero incipiente nunquam memini ægros de amaro salivæ sapore conqueri; in icteris autem inveteratis quandoque hoc contigisse observavi, sed non semper. Tandem in pertinacissimis icteris adeo corrumpitur biliosâ cacochymiâ sanguis, ut vix aliquid de florido & rubicundo cruore supersit, & omnes partes internæ & externæ bile tingantur, nequidem ipsis ossibus & cartilaginibus exceptis: quinimo & tenuissima fluida, quæ per oculorum vasa fluunt, ita tinguntur, ut omnia objecta flavo colore appareant perfusa, quod bis se observasse (a) testatur celeberrimus *Fridericus Hoffmannus*.

CUR VITIA INFLAMMATORIA, SUPPURATORIA, &c. Primò, quia hepar pluribus partium memoratarum incumbit cavâ suâ parte, adeoque vel solâ viciniâ hæ partes malè affectæ nocere hepatis possunt. Secundò, quia sanguis venosus à visceribus abdominalibus redux in truncum venæ-portarum confluit, atque inde per totum hepar distribuitur, sicque facilè vitia in his visceribus nata hepatis communicantur, vel saltem turbatur in hepate bilis secretio, ad quam omnium horum viscerum sanguis venosus requiritur, ut demonstratur in Physiologicis (b).

CUR TAM ENORMITER, &c. Ob eandem rationem: nam impeditur, hepate obstructo, liber transitus sanguinis per venæ-portarum angustias, adeoque & venæ viscerum abdominalium chylopoiesi inservientium evacuari nequeunt, dum arteriæ pergunt adferre; unde omnia hæc vasa plena manent & distrahuntur. Sic intelligitur ratio illius anxietatis circa præcordia, dum malè affectum est hepar; uti etiam quare dolores validi diversa sæpe abdominalis loca occupant, uti & lumbos, quibus mesenterium affigitur, dum mali causa in hepate hæret. Hinc toties nephritidi, intestinorum inflamma-

(a) Medic. Ration. Systemat. Tom. IV. |
Cap. XII. Thes. Patholog. §. IV. pag. 353.

(b) Boerhaav. Institut. Med. §. 350. n.º. 43

tioni, aut spasmodicæ contractioni adscribuntur illi dolores, dum paulò post sequens icterus veram causam demonstrat; quod & sibi contigisse *Mortonus* (a) candidè fatetur.

CUR JECUR TAM IMMENSUM AUGERI, &c. Quantam molem hepar acquirere possit, dum suppuratione factâ abscessus ingentes ibi puris copiam colligunt, antea ad §. 936, patuit. Verùm & obstructione hîc natâ, dum pergunt huc adferri humores, vasa hepatis mollia & pulposa distenduntur facilè, sicque moles hujus visceris augetur sæpe immaniter; qualis casus hepatis scirrhusi ad §. 946, habetur. Sed hæc dilatatio vasorum, quæ hujus visceris substantiam constituunt, tunc locum habebit, si humores ad hepar venientes nullam aliam viam inveniant, per quam exire possint. Videtur autem quandoque contingere obstructis biliosis in hepate meatibus, ita dilatari ultimos fines venæ-portarum, qui cum venæ cavæ ramulis per hepar dispersis communicant, ut facillimus transitus sanguinis ex vena-portarum in cavam fiat; tunc minùs urgebuntur vasa obstructa, nec dilatabuntur; imò collabentur tandem, & concrecent cum liquido contento quiescente, sicque hepar minuetur mole, exsuccum & aridum quasi reddetur. Præterea detectæ fuerunt quædam venæ in mesenterio, quæ non exeunt in venam magnam mesentericam, sed (b) *deferunt sanguinem suum venosum in ipsam venam cavam*: hinc non improbabile videtur, impedimento nato circa venæ-portarum angustias in hepate, sanguinem, per binas arterias mesentericas allatum, & per hanc viam redire posse ad cor, insalutato hepate. Fortè etiam & retrogrado motu venosus sanguis in arterias redire potest, cum hîc nullæ sint valvulæ, uti aliâ occasione ad §. 918, jam monitum fuit. Dum hoc fit, omni functione hepatis sublatâ, languidam vitam trahunt tales ægri, illudque viscus incredibiliter mole minuitur.

Vidit in cadavere viri, ascitem cum tympanitide passi, & cui sanguis sursum & deorsum copiosè exiverat, lienem tumidum *Tulpius* (c), hepar verò aridum & retorridum. In mulieris ictericæ simul & hydropicæ cadavere invenit (d) *jecur aridum, atrum, exsuccum, & instar corrugati corii ita in se contractum, ut vix æquaret geminum pugnum*. Exsucca & arida talia jecinora aliquoties in cadaveribus ictericorum & mihi videre contigit.

CUR HYDROPS A MALO HEPATIS ET TYMPANITIS EO CRUDELIOR. Postea, ubi de hydrope agetur, demonstrabitur, defectum partis crassioris rubræ in sanguine disponere ad hydropem: verùm in ictero pertinaci, bile continuo regurgitante in sanguinem, ille sic dissolvitur, ut nulla penitus rubedo supersit. Præterea in Physiologicis (e) inter alios usus omenti & ille recensetur quòd venosis osculis bibulis resorbeat tenuissimum illum halitum, qui in abdomine vivi & sani animalis semper adest: cum autem venosus sanguis omenti omnis in hepar eat, si in hoc viscere impedimentum fuerit, non poterunt venæ

(a) Physiolog. Lib. III. Cap. XIII. Hist. II. pag. 137. 138.

(b) Boerhaav. Institut Medic. §. 336.

(c) Observ. Medic. Lib. II. Cap. xxxv.

pag. 153.

(d) Ibid. Cap. xxxvi. pag. 154.

(e) Boerhaav. Institut. Medic. §. 331.

omenti evacuari, adeoque & impediatur illa resorptio à nimia venarum plenitudine, colligetur in abdomine latex ille tenuissimus, sicque ascites nasci poterit. Noverunt autem omnes Practici, quàm rarò curetur hydrops, cujus causa malè affectis visceribus, imprimis ab hepate pendet. Licèt enim per punctiōnem abdominis, aut aliâ quacumque Methodo, evacuentur aquæ, superstes tamen manet insuperabilis sæpe causa, hydropem regenerans, & sæpe satìs citò.

Putredinem autem in morbis hepatis quàm maximè metuendam esse, patuit ex illis, quæ ad §. 918, & 933, dicta sunt; & antea ad §. 647, ubi de causa materiali ructuum & flatuum agebatur, constitit, per ipsam putredinem extricari aerem latentem in fluidis nostris, & elasticum fieri denuo; adeoque patet ratio, quare & tympanites sequatur, uti jam ad §. 939, monitum fuit, & postea in capitulo de *Hydrope* pluribus dicetur.

CUR AB HYDROPE EXTENUATIO, &c. Paulò antè de hac re dictum fuit, dum dicebatur de causis, unde hepar adeo exsiccare possit.

QUÆ DYSENTERIA HEPATICA? Si collecta in hepate materies per porum hepaticum in intestina viam invenerit, quæ acrimoniâ suâ irritando tormina & dolores sæpe validos, cum continuo tenesmo deponendi alvum, producit. Dum sic evacuari potest materia morbosa, manente visceris hujus integritate, salubris erit talis dysenteria; uti paulò antè *Observationibus Hippocraticis* confirmatum fuit. Ubi verò pus ex hepatis abscessu, acrius jam reditum, in intestina depluit, longè periculosior dysenteria est. Si verò corrupti hepatis liquamen putridissimum, vel scirrhi in cancrum degenerantis acris ichor, in intestina venerint, lethalis sequitur dysenteria, nullâ Arte curabilis. Non sine ratione *Hippocrates* malas dixit esse dysenterias, quæ cum hepatis (a) inflammatione invadebant. Salubres verò illæ dysenterix, quas observaverat in Epidemicis, in ægris quibus sexto morbi die icteri fiebant, contingebant circa morbi finem; quod magnum discrimen facit.

(a) *Prædiction*. Lib. II. Cap. XIII. *Charter*. Tom. VIII. pag. 821.

 * * * * *
 * * * * *

VENTRICULI INFLAMMATIO.

§. 951. **U**T reliquæ partes, ita quoque stomachus verâ inflammatione corripitur potest. Cujus signa, & effectus hæc ferè habentur: dolor ardens, fixus, pungens in ipso stomachi loco; ejus exacerbatio in ipso puncto, quo aliquid ei ingeritur; vomitus dolentissimus statim ab omni ingesto, cum singultu dolorifico; anxietas summa & perpetua circa præcordia; febris acuta continua. Ejus causæ, generales inflammationes; vel vicinia aliorum; vel acria ingesta.

Cùm antea (§. 373.) demonstratum fuerit, omnem partem corporis, in qua reticulares arteriarum distributiones, vel lymphaticorum arteriosorum ortus, inflammationis sedem esse; patet satis & in ventriculo talem morbum obtinere posse. Arte enim *Ruyschianâ* demonstratur, numerosissimas arterias per ventriculi substantiam distribui, & innumeris anastomosis inter se mutuò uniri, ut à variata pressione quibusdam locis impeditis, libera tamen maneret humorum circumductio per reliqua; & ideo etiam à quatuor diversis ramis suas arterias ventriculus accipit (a). Non adeo frequens tamen mentio hujus morbi apud Medicos occurrit, & apud *Hippocratem* tantùm generalia de præcordiorum inflammationibus habentur.

Si autem illa, quæ §. 382, de signis inflammationis dicta fuerunt, applicentur ventriculo, poterit haberi diagnosi hujus morbi: præcipua autem signa sunt sequentia.

DOLOR ARDENS, FIXUS, &c. Superiorem & anteriorem abdominis partem ventriculum occupare, pro parte hepate tegi, lienem ipsi à sinistris adiacere, pancreas verò supponi, & diaphragmatis partem ventriculo contiguam esse, ejusque orificium superius per diaphragma transire, ex Anatomicis notum est; unde in vicinis partibus nata inflammatio diagnosin dubiam fortè facere posset. Accedit, quòd ventriculi situs mutetur in eodem homine, prout aut vacuus, aut flatibus vel ingestis distentus est. Præterea quandoque & miræ varietates in situ viscerum observantur, & præsertim in ventriculo, uti aliâ occasione ad §. 169, ubi de vulnerum prognosi agebatur, memoravi.

EJUS EXACERBATIO, &c. Illud signum ferè pathognomonicon est, dum ab ingestis etiam parcâ copiâ, & talibus, quæ cæteroquin facilè fert ventriculus, exacerbatur dolor. Si enim in vicinis ventriculo partibus inflamma-

(a) Boerhaav. Institut. Medic. §. 77.

tio hæserit, illa irritatur quidem à ventriculo distento, sed non illico sentitur doloris exacerbatio, si parùm simul in ventriculum ingeratur. Solet tunc illico sequi vomitus, sed summo cum dolore, dum pars hæc inflammata convellitur, ac diaphragmate & musculis abdominalibus simul agentibus, validissimè comprimitur. Quare autem & singultus sequatur ventriculi inflammationem, patet ex illis, quæ antea ad §. 659, de singultu dicta fuerunt.

ANXIETAS SUMMA, &c. Numerosissimos nervos per ventriculum distribui docet Anatome; imò par octavum vicinum & contiguum esse superiori ventriculi orificio, omnibus notum est; quod par nervorum per omnia viscera abdominalia se distribuit. Dum ergo tumentes partes inflammatae ventriculi distrahunt & irritant nervos vicinos, molestissimi spasmi in omnibus visceribus abdominalibus excitantur, unde anxietatem nasci antea (§. 633.) demonstratum fuit. Hinc observantur à venenis assumptis tantæ anxietates, dum adhuc in ventriculo hærent; imò dum bilis corrupta ventriculum irritat, vel à deo facilè putrefacienda piscium hepata majori copiâ fuerunt assumpta, intolerabilis anxietas nascitur, donec vomitu hæc excussa de ventriculo fuerint.

FEBRIS ACUTA CONTINUA, quæ omnes inflammationes alicujus momenti, imprimis in visceribus, comitari solet. Ratio autem hujusrei in Historia Inflammationis, §. 382. no. 8, data fuit.

De causis verò generalibus inflammationis jam sæpius dictum fuit, quæ omnes & hîc locum habere possunt. Omnium fortè frequentissima causa hujus mali est potus gelidus, calefacto priùs à laboribus corpore; de cujus noxa jam sæpius in præcedentibus morbis inflammatoriis dictum fuit. Verùm directè in ventriculum delabitur talis potus, adeoque ibi imprimis mala producet; & quandoque subito spasmo sic stringitur utrumque orificium ventriculi, ut sursum vel deorsum ne guttula quidem exire possit; præcipuè si maximam copiam potûs gelidissimi, à laboribus æstuans homo & sitibundus, simul & semel ingurgitaverit; à qua causa mortem post intolerabiles anxietates intra paucas horas factam vidi. Celeberrimus *Fridericus Hoffmannus* (a) plures similes casus recenset inflammationis ventriculi ab hac causâ natae, & meritò statuit, hunc morbum sæpius contingere, ac quidem vulgò creditur.

Vicinas autem partes inflammatas simile malum in ventriculo producere posse, satis patet, & in partibus externis corporis sæpe videmus inflammationem per vicina loca se dispergere latius. Hinc non mirum in hepatitide, paraphrenitide, &c, defunctorum cadaveribus, ventriculum inflammatum; imò jam gangrænosum, inventum fuisse, qualia Exempla plura sparsim apud *Bonnetum* habentur.

ACRIA INGESTA. Ventriculum humanum sine magno damno acriora multa ferre, quotidianis Experimentis constat, qualia plurima recenset *Swalvius* in eleganti tractatu de *Querelis ventriculi*. Multa enim, quæ inter deglutendum, si tangerent fauces, acrimoniâ suâ illas læderent, impunè sæpe ventriculo recipiuntur. Acerrimis aromatibus, pipere, zingibere, &c, languentem à

(a) Opusc. Pathologico-Pract. decad. 2. Dissert. VII. n°. 29. pag. 466.

quotidiana crapula ventriculum excitare solent helluones: Medici acerrimos ari bulbos contritos, cum aliis remediis mistos, formâ pilulari toties exhibent ægris absque ullo damno. Tithymali causticum succum ficibus instillari iussit *Hippocrates* (a); atque illas ficus exhibebat ante cibum hydro-picis. Interim observatum fuit acria admodum, nullis demulcentibus obvolupta, ventriculum rodere, dolores acerrimos, spasmos horrendos, & inflammationem pessimam producere. Imò dum subitâ morte peremptorum cadavera lustrant Medici, ut ad Judices de causa mortis referant, si inflammatum ventriculum aut erosum invenerint, acre venenum ingestum fuisse suspicantur. Plures casus habet, qui hanc rem confirmant, *Wepferus* (b). Sed & alia sunt, in quibus tanta acrimonia sensibus non detegitur, & quæ tamen latente stimulo, sed vix domabili, post spasmos summos inflammationem in ventriculo faciunt. Talem casum habet *Fridericus Hoffmannus* (c), ubi à granis octo vitri antimonii, in substantia exhibiti, vomitus enormis cum dolore acerbissimo excitabatur, dein convulsio & mors. In cadavere ventriculi pars inferior inflammata erat, & vitri antimonii pulvis tunicæ ventriculi interiori adhuc adhærebat.

Præterea observatum fuit, acrem materiam, vel in corpore genitam, vel aliis viis quàm per deglutitionem corpus ingressam, in ventriculum deponi, & pessimas inflammationes & gangrænam sæpe facere. *Helmontius* cadaver secuit hominis peste mortui post septem à morbi invasione horas: vomitus continuus cum cephalalgia adfuerant: invenit os stomachi (d) *escharâ nigrâ jam cauterizatum*. In alio, qui sedecim horarum spatio obierat à peste, invenit (e) *stomachum illius triplici escharâ jam perfectâ pertusum*. Sed & celeberrimi *Sydenhami* Observata, aliâ occasione (§. 634.) jam memorata, videntur suadere, pestis contagium sæpe radices quasi figere in ventriculo, nisi per sudores diffletur de corpore, antequam hinc inflammationem validam produxerit; in febre enim pestilentiali aderat anxietas cum vomitu perpetuo, quæ cessabant (f) simulac sudor prodiret copiosus; & omnino tollebantur, si tali sudore diu protracto expelleretur susceptum virus. Quandoque & variolas pessimas, & morbillos (sed in his rariùs) talia symptomata comitantur, quæ metum faciunt ventriculi inflammati: hinc ideo suspectum signum habetur in variolis, si post eruptionem anxietas, vomitus, ardor circa præcordia adsint; metus enim est, ne & pustulæ variolosæ ipsum ventriculum obsideant, & periculosam ibi inflammationem faciant. Idem & à prodagræ materia, non ampliùs in artus deposita, vel imprudenti medelâ retropulsa, observavit contigisse *Fridericus Hoffmannus* (g).

(a) Lib. de Morborum Acutor. Viçt. Comment. IV. Text. cv. Charter. Tom. XI. pag. 183.

(b) Cicur. Aquatic. Histor. & nox. Cap. XXI. pag. 274, & sequ.

(c) Opuscul. Pathologico-Practic. Decad. II. Dissertat. VII. §. XVIII. pag. 456.

(d) Ortus Medicin. Tractat. *Tumulus pestis*. pag. 842. 843.

(e) Ibid. pag. 867.

(f) Sect. II. Cap. II. pag. 153.

(g) Opuscul. Pathologico-Practic. Decad. II. Dissertat. VII. §. XXIII. pag. 460.

§. 952. **B**REVI plerumque lethalis fit, nisi subito curetur, ob læsam necessariam functionem, & infinitos nervos connexos.

Quanta sit necessitas in cura inflammationis diluentium remediorum, in præcedentibus satis patuit: verum inflammatus valide ventriculus à lenissimo etiam potu irritatur, adeoque hæc viâ diluens liquidum subministrari nequit. Præterea nervosissima ventriculi substantia à tumore inflammatorio irritata & dolens, totum corpus turbare potest miris modis, & imprimis cerebri functiones lædere; quod optimè Galenus notavit, dicens, (a) *Nam cerebrum ventriculo, & ventriculus cerebro, suas affectiones transmittit, propter nervorum à cerebro ad os ventriculi descendentium magnitudinem, per quos etiam sensus huic parti, quàm ulli reliquarum corporis partium, acutior est.* Videantur illa quæ circa hanc rem dicta fuerunt ad §. 701, ubi de delirio in febribus nato à fordibus circa præcordia hærentibus agebatur. Sed & ipsas vires vitales à simili causa prosterni antea ad §. 661, demonstratum fuit: & Celsus notavit, percussio stomacho, non tantum sequi singultum & bilis vomitum; & assumpta statim reddi, sed & (b) *venarum motus elanguescunt, sudores tenues oriuntur per quos extrema partes frigescent;* quæ omnia mortis imminentis signa sunt. Ex quibus facile patet, summum periculum in hoc morbo adesse.

§. 953: **I**N fanitatem; morbos suppuratorios, scirrhosos can-
crosos, gangrænosos; vel in subitam mortem convul-
sionibus acceleratam, transire, ut reliqui inflammati, solet.

De vario exitu morborum inflammatoriorum, qui viscera occupant, jam sæpius dictum fuit, & omnia illa etiam in hoc morbo obtinent.

Verum hoc peculiare habet ventriculi inflammatio, quod, convulsionibus sævissimis ortis; sæpe subitam mortem faciat. Dum venena acria ventriculum rodunt & inflammant, vel & alia, non habentia tantam acrimoniam, sed singulari modo noxia, nervos hinc dispositos irritant, ex *Wepferi* (c) *Observatis plurimis constat, horrendas convulsiones fieri.* Quotidiana *Observata Practica* docent, infantes, acri acido colostro ventriculum plenum habentes, convulsos mori quàm subitissimè. Sed & insignis casus (d) docet, quàm horrenda mala ventriculi inflammationem comitentur. In juvene enim bonæ temperiei primis jam morbi incepti horis pulsus oppressus erat, & sæpe intermittens, paulò post, licet jam ter vena secta fuisset, extrema frigebant ut in cadavere, vertigo summa sequebatur & cæcitas, delirium ferox, ardoris interni intolerabilis sensus, convulsiones musculorum faciei, fitis immanis, & simul horror summus, dum liquida allata videbat, ita ut hydropho-

(a) De Loc. Affect. Lib. III. Cap. ix. Charter. Tom. VII. pag. 438. 439.

(b) De Medicin. Lib. V. Cap. xxvi. n°. xv. pag. 287.

(c) Cicut. Aquat. Histor. & nox. passim.

(d) Medical. Essays, Tom. I. n°. 29. pag. 284.

bus ferè effct. Leniebantur post sanguinis missionem symptomata, sed paulò post recrudescencia idem remedium suadebant; ita ut undecies misso sanguine tandem à tantis malis adhuc evaserit incolumis.

§. 954. **S**IMULAC præsens per sua signa scitur (951), statim validâ sanguinis missione, si opus repetitâ; potu lenissimo nutriente, emolliente, antiphlogistico, causæ contrario; clysmatibus, fomentisque similibus, diligentissimè utendum. Cavendum summopere ab omni acri, maximè autem à vomitu.

Largam sanguinis missionem summum remedium esse in inflammationis initio, jam sæpius demonstratum fuit, tam in cura generali inflammationis, quàm in morbis inflammatoriis antè pertractatis: & modò recensitus casus docuit, quantum venæ-sectio audacter repetita valuerit in hoc morbo, jam tot horrendis symptomatibus stipato. Præterea laudati fuerunt diluentes potus, addito nitro, melle, rob sambuci, &c. Verùm hîc major difficultas est, nam à minimo acri irritatur inflammatus ventriculus, & augentur omnia mala: ideo hæc remedia, licèt meritò laudentur optima in curatione inflammationis, vix audemus dare, vel tantùm adeo diluta, ut oculus non læderetur ab his instillatis. In *Materia Medica* ad hunc numerum habetur talis potus leniens, qui tamen ob trifolium acetosum admistum, & rob ribesiorum, vix ferri posset, si dolentissima foret ventriculi inflammatio; vitelli ovi admisti tamen utcumque obvolvunt reliquorum acrimoniam. Verùm lactis serum recens, decoctum hordei, avenæ, panis, & similia, addito ovî vitello sufficient pro nutrione levi, quæ hîc tantùm requiritur. Jusculum dilutum, ex pulli carne paratum, blandissimum pariter est, & si in singulis libris horum decem vel duodecim grana nitri diluantur, ferri poterit facillimè. Præterea & hoc notandum est, talia debere dari parvâ copiâ simul, ne distendatur ab ingestis ventriculus, nam & inde omnium malorum augmentum fieret. Si autem causa cognita fuerit, quæ acrimoniâ suâ rodendo inflammationem fecisset, dantur simul opposita huic acrimoniæ remedia: sic v. gr; in infantibus, ab acido acri in ventriculo hærente convulsis, dantur absorbentia terrestria, quæ & blanda sunt, & simul acidum absorbendo enervant.

Cùm autem non possint intra breve tempus diluentia & attenuantia ingeri magnâ copiâ, conamur per alias vias hæc in corpus introducere. Huc faciunt balnea, fomenta, epithemata, & imprimis clysmata, sæpius applicata & diu retenta, ut venis bibulis intestinorum resorberi possint.

Simul facilè patet, quanta malorum exacerbatio debeat fieri, dum stomaticis vulgò dictis remediis (quæ solent ferè laudari spirituosa, amara, aromatica acria, & in frigidis ventriculi morbis pulchrum usum habent) imperiti hunc morbum aggrediuntur. Longè adhuc pejùs cum miseris ægris agitur, si Medici fallaci illâ & periculosâ regulâ utantur, vomitus

vomitu curatur (vide §. 659.). Dúmque vident ægros tales à minimo liquido ingesto frequenter vomere, statuunt malignam in ventriculo hærentem saburram morbi causam esse, & vomitorio dato illam expellere conantur. Candidè fatetur (a) Sydenhamus (vide locum citatum ad §. 634.) se híc errasse, & dum viderat in febribus epidemicis autumnalibus, in quibus anxietas circa præcordia aderat, & nausea perpetua & vomendi conatus, tam pulchre successisse emeticum, post venæ-sectionem præmissam, in initio morbi datum; dedit in febre ardenti pestilentiali, ubi vomitus ab incipiente inflammatione ventriculi oriebatur; sed pessimo cum successu. Celeberrimus *Fridericus Hoffmannus* notabilem casum habet, qui docet funestum eventum vomitorii in hoc morbo dati. Canonicus Halberstadiensis, perfectè sanus, irâ vehementer excanduit, dein vinum calidum superbibit: sequenti die dolores summi circa præcordia, angustia, conatus vomendi, ardor stomachi aderant: vocatus Medicus dedit vomitorium ex sulphure aurato antimonii, unde ter vomuit æger; sed cum symptomatum omnium augmento, & (b) *intra decem horarum spatium, convulsionibus accedentibus, est exstinctus. Dissecto post mortem cadavere, in fundo ventriculi plures videbantur maculæ, partim nigræ, partim rubræ, &c.* Jam in gangrænam abiverant loca inflammata tam ruditer concussa & pressa à vomendi conatu.

§. 955. **S**I in suppuratum abit, multa mala, maximè nausea, vomitus, dolor, succedunt, quæ sæpe mirabilia apparent, ignoratâ causâ, rarò curantur; cognitâ (951) per curam abscessûs tractari requirunt (402, ad 413.)

Quámvis inflammationis curam per benignam resolutionem semper habeant in voto Medici, tamen non semper illa succedit, sive ob morbi magnitudinem, sive ob neglectum efficacis medelæ in morbi initio: tunc sequitur suppuratio, & hæc sola optabilis est, cum reliqui inflammationis exitus sint peiores. Cum autem illo tempore, dum inflammatio in suppurationem transit, augeantur symptomata (vide §. 387.), patet satis, quantis cum malis ægri conflictari debeant, dum suppuratio in ventriculo fit. Tunc post diu tolerata hæc mala oritur puris vomitus, sæpe & ruptis vel erosis vasis multo sanguine intermixto, cum levamine symptomatum; quandoque & exeso per ulcus natum ventriculo lethalis hæmorrhagia sequitur. Talis casus habetur in *Actis Parisinis* (c). Homo continuo dolore ventriculi laboraverat per tres septimanas; cardialgia & nausea frequentes fuerant, ultimisque vitæ diebus multum sanguinis sursum & deorsum evacuaverat. Post mortem invenit celeberrimus *Littrius* in ventriculo ulcus rotundum, quinque lineas æquans diametro, & mediam lineam profundum; ad distantiam pollicis cum dimidio à pyloro: multum sanguinis in cavo ventriculi & intestinorum, reperiatur.

(a) Sect. II. Cap. II. pag. 148.

(b) Opuscul. Pathologico-Practic. De-
cad. II. Dissertat. VII. §. XVII. pag. 454.

(c) Académ. des Scienc. année 1704.
Hist. pag. 36.

Quandoque & tale ulcus, dum peritonæo accrevit ventriculus, extrorsum aperitur, & relinquit fistulam, per quam toto vitæ tempore pars ingestorum exit. Vidi sexagenariam mulierem, quæ jam per duodecim annos tale fistulosum ulcus gerebat, absque multo incommodo; & vidi contentorum ventriculi partem exire per hanc aperturam. Longè mirabilior casus legitur in *Diariis Eruditorum* (a), de puella, cui ex abscessu hypochondrii sinistri unà cum fragmentis costarum cariosis exhibant contenta ventriculi, & quidem tantâ copiâ & tam citò, ut cogereetur singulis ferè horæ quadrantibus cibum sumere, præ ingenti fame & debilitate; & nisi ulceris patens admodum orificium fasciâ appressâ clauderetur, omnia ingesta exhibant statim. Sensim tamen angustior facta fuit ulceris apertura, & supervixit diu, viribus adeo auctis, ut rusticis laboribus consuetis exercendis par fuerit, & per viginti tres annos illud malum tolerare potuerit.

Si ex signis prægressis inflammationis ventriculi satîs validæ, nec pessimæ tamen, suspicio nascatur, in ventriculo apostema fieri, decocta mollissima ex althæa, malva, consolida majore, feminibus lini, &c, parcâ copiâ simul, sæpe repetitis vicibus danda, ut emolliatur vomica, & ad rupturam citam disponatur: ubi pus sursum vel deorsum prodiens, & levamen malorum, docent, abscessum ruptum esse, tunc lenissimis detergentibus, & postea consolidantibus opus erit, utî antea in cura abscessûs, numeris in textu citatis, dictum fuit. Verùm dum consolidandum est tale ulcus, caveri debet, ne à copiosis ingestis ventriculus distendatur; distraherentur enim denuo illa, quæ coire inceperant. Satîs autem patet, difficilem fore curationem, cùm omnia ingesta ulcus alluere debeant, & motu peristaltico ventriculus continuò agitetur: solum jus carniûm, cum oryza, hordeo, pane, &c, coctum, tunc conducere: fortè & per clysteres nutrientes possent satîs sustineri vires per plures dies, cùm ulcus jam purum est, ut, quiescente sic ventriculo, consolidatio citiùs fieret.

§. 956. **U**BI scirrhum, cancrumve procreat, tum enormes illos vomitus, dolores intolerabiles, ad minima ingesta acerbatos, fixos, diuturnos, ad omnia medicamenta aspera insurgentes, excitat.

Alter exitus inflammationis, de quo in præcedentibus pariter sæpius dictum fuit. Plures tales ægri occurrunt quotidie qui se beatos crederent, nisi alimentis indigerent quotidie: sentiunt enim dolores molestissimos ab ingestis, quandoque statim à pastu, quandoque post unam alteramve horam: nullum levamen sentiunt à decantatissimis etiam stomachicis remediis, imò ab omnibus acrioribus dolores augentur; omnium maximè à purgantibus aut emeticis validis. Vidi plures tales miseros, qui, dolorum impatientes, aliquot post cibum sumptum horis digito in fauces immisso evomebant omnia, ut levamen haberent doloris. Semper tunc suspicandum de scirrhosis tumori-

(a) Journal des Sçavans, mois d'Août 1737. pag. 534.

bus; ventriculum aut vicina loca obsidentibus; quod & cadaverum sectio confirmavit. Ante aliquot annos nobilem matronam Anglicam vidi tali morbo laborantem, & unà cum amico integerrimo (cujus præmaturam mortem lugeo) *Godefrido du Bois*, in *Academia Franequerana Medicinæ & Philosophiæ Professore*, deliberavi; quomodo succurri posset huic miseræ, quæ jam per plures annos cum hoc malo conflictabatur. Frustra tentata fuerunt omnia: levamen aliquod à blandissimis remediis & opiatis quandoque habuit. In cadavere inventus fuit ventriculus ovo anserino non major; pylorus & proxima intestini duodeni portio, uti & pancreas, scirrhusa erant, & durissima. In homine, qui diu de ventriculi dolore conquestus fuerat, cum vomitu continuo & animi deliquiis, invenit *Ruyschius* fundum ventriculi obsessum (a) *tumore scirrhuso pugni ferè magnitudine, materiâ tenaci & atrâ referto, qualem materiam quoque paucis horis ante mortem vomitione rejecerat*. His similia & apud *Bonetum* (b) plura habentur.

Scirrhus autem, quamdiu benignus adhuc manet, pondere & mole suâ distrahendo partes adeo sensiles plurimum quidem mali producere poterit; verum ubi temporis diuturnitate, aut acrium medicamentorum usu, in cancerosam malignitatem vergere incipit, horrendi dolores inde fient, uti ex illis, quæ antea de *Scirrho & Cancro* dicta fuerunt, facile patet. Insignis talis casus describitur à celeberrimo *Petito* (c). Mulier corripiebatur dolore cum febre: aderant simul nausea & vomitus cum dolore colico: iteratis venæ-sectionibus, aliisque remediis à peritissimo Medico præscriptis, levamen habuit quidem, sed reliquias morbi nondum eradicati neglexit, diætæ regulas minus observans. Cum langueret diu, empiricum consuluit, qui & validissimis emeticis, & clysmatibus primò lenioribus, dein acerrimis, in pessimum statum redegit miseram ægram. Prudentiorum dein consilio usa, levamen quidem percepit, sed tandem periit. In cadavere inventa fuit pars ventriculi colo intestino vicino firmiter adhærens, & cum illo in massam scirrhusam magnam concreta: dissecto ventriculo, inventum ulcus nigrum foetidissimum duos pollices in diametro habens, quod integumentis concretis cum hoc scirrhuso, viam versùs exteriora fecerat ichori & puri. Plura adhuc maximè notanda circa hoc malum ibidem recensentur, sed modò dicta docent, fidelibus Observationibus constare, scirrhum ventriculi in cancerosum ulcus degenerasse.

§. 957. SOLIS lenibus, ad hos morbos requisitis, medelis pacatur (490. 491. 506. 507. 508. 509. 511); raro curatur: aquæ Medicatæ fontium maximè hîc efficaces.

Omnia illa, quæ laudata fuerunt in cura scirrhi & cancri, hîc locum hæ-

(a) Observation. Anatomico-Chirurgic. pag. 68, & seq.
 n^o. xxxix. pag. 39. (c) Académ. des Scienc. année 1716;
 (b) Anatom. Practic. Lib. III. Sect. VII. Mémoir. pag. 395, & suiv.

bent exceptis his, quæ situs & conditio ventriculi non admittunt, licet in externis partibus corporis scirrhis vel cancrofis adhiberi possint.

Præcipuum est, ut nihil in victu exhibeatur, quod exasperare possit hæc mala: jura carniùm, cum oryza cocta, vel mollissimis oleribus, hîc sunt præcipua: vitelli ovorum, cremores hordei, avenæ & similia parcâ copiâ simul data; ab his enim magnum solamen in doloribus illis chronicis circa ventriculum solet percipi. Ubi verò scirrhus adhuc recens est, magna copia saponis Veneti profuit, sed diuturno usu, ita ut drachmas duas quotidie per plures menses fumerent ægri: summum enim dissolvens est & satis mite; si autem ab hoc assumpto dolores augeantur, abstinendum est illico; tunc enim metuendum est, jam in cancrofam indolem degenerare scirrhum, qui tunc nequidem illud remedium ferre potest. Profunt & aquæ Medicatæ Spadanæ, vel his similes, quæ mirâ vi solvendi concreta in corpore valent; neque interim acrimoniam magnam habent.

Ex dictis simul apparet, quantâ prudentiâ opus sit, dum medela fit hominibus, qui de chronicis illis abdominis doloribus, à cibo assumpto exacerbatis, conqueruntur.

§. 958. **L**IENIS, pancreatis, omenti, inflammati, suppurati, gangrænosi, scirrholi, cancrofi, origo, natura, effectus, cognitio, prævisio, curatio, palliatio; ex iisdem dictis (914, ad 958.) oriri possunt.

Supereffent jam & alii morbi inflammatorii viscerum quorundam abdominalium pertractandi, verum omnia hætenus dicta in prioribus repetenda forent. Locus enim tantum diversus est, & situ ex Anatomicis bene cognito, & functione ex Physiologicis intellectâ, non est difficilis diagnosis horum morborum. Omnes autem exitus inflammationis hîc iterum obtinent, & cura similis est. Hinc sufficet paucis videre præcipua, quæ hîc observaverunt Auctores fide dignissimi. De intestinorum autem inflammatione peculiariter agendum est, quia ibi multa notanda occurrunt, quæ tantum in illis partibus locum habent; & ob eandem rationem etiam renum inflammatio seorsim pertractabitur.

LIENIS. Satis frequens mentio morborum lienis apud Veteres fit, ita tamen ut meritò suspicari liceat, quod quandoque & morbos vicinarum partium sub titulo lienis malè affecti descripserint. Intestini coli enim flexus lieni proximus est; hinc fæces induratæ, flatus impediti ab his fæcibus, circa lienis regionem tumores & dolores facere poterunt, licet nullum in liene vitium hæreat. Ita *Trallianus* de (a) *lienis inflatione* scripsit, & in cura hujus morbi laudavit talia remedia, quæ carminativam, sive flatus discutientem, vim egregiam possident. Verum facile patet, flatus in ventriculi & intestinorum cavo

(a) Lib. VIII. Cap. xi. pag. 479. Confer. Galen. Method. Medend. ad Glaucon. | Lib. II. Cap. vii. Charter. Tom. X. pag. 379.

fuam sedem præcipuè habere. Ita & *Hippocrates* acutorum dolorum causam in liene, qui etiam (a) *ad humerum, claviculam, mammam ac ilia transeunt*, posuit ingurgitationem ficuum viridium, pomorum, uvarum, & musti copiosi usum. Sed omnia hæc flatulenta admodum sunt, & in fermentationem quàm maximè prona, solent, primis viis nocere primò, antequam sanguini permista alias partes afficere possunt: unde & talia in cura commendat, quibus hæc saburra sursum & deorsum expelli posset. Præterea notat, quòd (b) *lien interdum eodem die magnus, & interdum minor evadit*: (c) *& quum quidem sublatus (lien) fuerit, dolores acuti incidunt; quum verò mollis fuerit, sine dolore est*. Verùm satis apparet, obstructionem aut inflammationem lienis tam subitis mutationibus obnoxiam non esse; in colo verò intestino circa illum locum, ubi lieni contiguum est, frequentes satis causas esse, unde tales tumores subitanei, & dein iterum subsidentes, nasci possint. Si jam simul cogitetur, frequentem mentionem fieri scirrhi lienis satis citò curati, tam apud veteres Medicos quàm recentiores, vix dubium est, hæc induratas, circa flexum coli hærentes, talium tumorum causam fuisse, cum scirrhus non tam subito resolvi possit, & plerumque ad omnia rebellis maneat, uti nimis notum est.

Præterea cum ex Veterum opinione lien atrabilarii succi apotheca foret; morbos melancholicos sub titulo affectionum lienis descripserunt; ita etiam scorbutum, uti postea patebit, quando de his morbis dicendum erit.

Interim tamen negari nequit, inflammationem quandoque lienem occupare, nam cadaverum sectiones docuerunt, inflammationis effectus in liene observatos fuisse. Verùm minùs frequenter, quàm alia viscera lienem inflammari, notavit *Trallianus* (d). Præcipua signa autem inflammati lienis sunt, febris acuta continua, dolor in loco lienis, quandoque ad humerum, mammam & claviculam sinistri lateris protensus. Licet autem & functiones læsæ partem affectam in morbis denotent, cum lien soli hepatis inservire tantùm videatur, non poterimus accurata signa ex hoc fonte colligere, eò quòd hepatis læsio vitia lienis tardiùs tantùm sequi soleat. Quinimo Experimenta docuerunt in vivis animalibus capta, lienem ligatis ejus vasis inutilem reddi, imò & extirpari posse integre, & tamen animalia diu postea adhuc supervixisse, absque notabili sanitatis noxa (e).

Non videtur improbabile, quandoque sub pleuritidis nomine tractari lienis inflammationem, & absque magno damno, cum cura pleuritidis & huic morbo curando conveniat. Celebris apud Batavos Hagæ-comitum Medicus, *Antonius Haenus*, cui plurimas & utilissimas Observaciones Præcticas ex cadaverum sectione haustas me debere, gratus recordor, talem mihi casum transmisit, qui hoc confirmat. Homo triginta quatuor annorum à Medico tractabatur ut pleuriticus, & quidem tali cum successu, ut secundo

(a) Lib. de Intern. Affection. Cap. xxvii. Charter. Tom. VII. pag. 657.

(b) Ibid. Cap. xxxii. pag. 662.

(c) Ibid. Cap. xxxv. pag. 663.

Tom. III.

(d) Lib. VIII. Cap. xii pag. 484.

(e) Malpig. de Liene, Cap. vi. pag. 114.
Brunner, de Pancreate. Præfat. pag. 9.

jam morbi die à febre & dolore sinistri lateris ferè integre liber se sanatum crederet, omnémque medelam negligeret postea, sed infelici cum eventu. Languit enim postea, & fassus fuit, se semper obtusum dolorem in loco priùs affecto percepisse. Post paucas septimanas, à primo morbi insultu, insignem habuit in dextro crure tumorem, sponte postea evanidum: similem tumorem deinde percepit in dextro latere perquam magnum: sponte etiam postea evanescentem. Similis tumor denique apparuit in femore sinistro, & illo manente, novus tumor occupavit internam brachii dextri partem, mollis & pugno major. Successit deinde dysenteria, ascites, unà cum hydrope anasarca totius corporis, prostratio virium & mors.

In cadavere biduo post mortem dissecto, apparuerunt sequentia. Abdomen turgidum, lividum ubique, præsertim in latere sinistro. Omentum brevissimum vix duos digitos longum, macilentum. Intestina omnia turgidissima, & ferè per totam longitudinem, crassa æquè ac tenuia, inflammata, & pluribus in locis jam gangrænosa. Lympha non admodum copiosa in abdominis cavo. Ventriculus pariter turgidissimus, sinistrâ ac maximè superiori parte longè latèque gangrænosus: pancreas flaccidum, parvum: mesenterium integrum, exsanguè. Mesocolon exhibuit plura friabilia corpuscula obscurè viridia, mole, colore, figurâ referentia capparidum gemmas, quæ aceto vel muriâ conditæ mensis adhibentur. Hepar perquam magnum erat, in parte inferiore magis fuscum, quàm naturaliter esse solet. Lien inferiore parte peritonæo accretus, pure albo, crasso copioso plenus: copia quædam similis puri aquæ, in cavo abdominis repertæ, innatabat. Tumor brachii lanceolâ apertus, dedit idem colore ac consistentiâ pus, ac in liene deprehendebatur. Pulmones hinc inde membranæ pleuræ adhærebant concreti.

Tota hæc Historia docet, lienem inflammatum, ægri incuriâ non integre sanatum, in suppurationem abivisse, pus resorptum ad varia loca corporis metastasin fecisse; tandémque purulentâ cacochymiâ totum sanguinem corrupisse. Simul notandum, hepatis molem insigniter auctam fuisse, dum splenis purulentâ labe consumpti, functio cessabat; quod & *Malpighius* & *Brunnerus* observaverant in animalibus, quibus splenem exsecuerant, vel ligatis vasis illum reddiderant omnino inutilem.

Videtur autem & *Hippocrates* observasse lienis suppurationem; sic enim habet: (a) *quum maximus lien, & sublatus maximè fuerit, decem magnis crustis inurito; uti in hepatis vomica consuluerat, ad pus educendum. Et in alio loco, antea ad §. 488, citato, de lienosis agens, monet quòd (b) progressu verò temporis, quibusdam morbus in hydropem degenerat & contabescunt; quibusdam verò splen suppuratur, & usti consanescunt; quibusdam etiam durus & magnus existens consenescit.* Nihil autem magis incitat Medicos ut diligenter evolvant prisorum Medicorum volumina, quàm dum vi-

(a) Lib. Intern Affection. Cap. xxxii. | xxxv. pag. 664.
Charter. Tom. VII. pag. 662. Confer. | (b) Lib. de Affection. Cap. v. Charter
Ibid. Cap. xxxiii. xxxiv. pag. 663. Cap. | Ibid. pag. 625. 626.

dent difficillimis casibus affundi à Veterum Observationibus, vixque aliquid in Praxi occurrere dubii, quin inveniamus apud illos. In modò memorata morbi Historia præter spem ægri, qui se sanum credebat, funesta lienis suppuratio secuta fuerat. Verùm pulchre hoc monuerat *Aretæus*, dum de hoc morbo agit, dicens: (a) *Incrementi autem notæ sunt febres, dolores & horrores: multoties enim horrent: nonnunquam verò non horrent, quum brevè caliditate & dolore vacant: hac de causa interdum & in splene abscessus oriens latuit: rarum enim & sensu carens in sanitate quoque viscus est.* Exitum autem talis morbi notavit *Hippocrates* dicens, (b) *Qui lienosi dysenteriâ corripiuntur, iis, obortâ longâ dysenteriâ, hydrops aut lienteria succedit, ac intereunt.* Paulò post tamen dicit, (c) *Lienosis dysenteria succedens, bonum.* Verùm materia lienem occupans per venam splenicam facili viâ in hepar tendit; & §. 950, vidimus, dysenteriâ largâ, citò desinente, tam bene sanari hepatis morbos. Binas has prognoses unitas distinctiùs legimus in *Coacis*, ita: (d) *Dysenteria non longa splenicis commoda est; longa verò, mala: desinente enim, si hydropes aut lienteria fiunt, lethale est.*

Lienis verò scirrhus longè frequentius occurrit, unde dixit *Aretæus*, (e) *Lieni familiaris longus morbus est, quem οκλίρρον nominant.* Talis autem tumor duritiæ, & pondere vicinas partes miro modo lædere & distrahere potest, & vehementissimos dolores facere. In cadavere muliebri celeberrimus *Ruyfchius* lienem invenit octuplò majorem, quàm naturaliter esse solet, (f) *& bilanci impositus, quatuor libras pendens in pelvim descenderat.* Bis in cadavere vidi ipse lienem scirrhosum ingentem ad pelvim usque prolapsum: pluralia collegit *Drelincurtius* (g). Neque adeo mirum videtur, lienem mole & pondere auctum, propriâ gravitate descendere, sensim elongatis vasis versùs inferiora abdominis; sed rarus casus docuit tumentem lienem & sursum ascendere posse. Invenit hoc in homine, post diuturnam febrim intermittentem, hydropico factò, *Lamottius* (h). In ejus cadavere lien mole insigniter auctus diaphragmatis sinistram partem sursum truserat, ita ut parvum tantum spatium inter summitatem lienis & axillam inveniretur. Ubi autem lien, dum indurescit, simul mole minuitur, tunc credibile est, faciliùs tolerari illud malum. In homine enim sexagenario (qui nunquam questus fuerat de dolore aut alio malo, unde suspicio mutati adeo insigniter lienis nasci potuisset) celeberrimus *Littrius* (i) invenit lienem integre petrefactum, sed tantum unciam cum dimidia ponderantem: violentâ autem morte perierat ille homo, hinc & diutius superstes esse potuisset.

(a) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. xiv. pag. 43.

(b) Aphorism. Sect. VI. n°. XLIII. Character. Tom. IX. Part. II. pag. 275.

(c) Ibid. n°. XLVIII. pag. 281.

(d) Coac. Prænot. n°. CCCCLXVI. Character. Tom. VIII. pag. 879.

(e) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. xiv. pag. 43.

(f) Observat. Anatomico-Chirurg. n°. LXII. pag. 58.

(g) Dissert. Anat. Pract. de Lienosis. Cap. XVII. Opusc. omn. pag. 768.

(h) Traité complet. de Chirurgie, Tom. II. pag. 169. 170.

(i) Académ. des Scienc. année 1700. Histoir. pag. 50.

Ubi autem scirrhus lienis in cancrum degenerat, tunc vicina omnia depascitur, & post intolerabiles cruciatus, erosio vasis, subitam & lethalem hæmorrhagiam producit. Lethalem talem per alvum hæmorrhagiam vidit *Drenlincurtii* (a) pater, in fœmina, cujus lien cancrifus subjectum colon arroserat.

PANCREATIS. Cùm illud ponatur intra duplicaturam mesocoli, & uno extremo suo adhæreat duodeno, ubi illud pyloro continuatum incurvatur, transversaliter ponè ventriculum pergat ferè ad lienem usque, & in hoc itinere portio duodeni inter pancreas & lumborum vertebra locetur; patet satis, difficiliùs morbos pancreatis distingui posse, cùm non tam facilè tangi possit quàm lien, & dum tumet pancreas, ventriculum & duodenum necessariò comprimere debere. Posset ergo inflammatio pancreatis quandoque cum ventriculi aut duodeni simili morbo confundi; sed inde incuratione nullum damnum orietur, cùm similis omnino medela requiratur. Cùm autem pancreatis usus sit, secretum suâ fabricâ sanguine liquorem, salivæ simillimum, intestino duodeno infundere, non tam subito advertetur noxa in corpore ex læsa functione pancreatis, ut inde signa talis morbi præsentis hauriri possent. Directis enim Experimentis, in vivis animalibus institutis, celeberrimus *Brunnerus* refutavit *Sylvianam* illam hypothesein, de effervescentia succi pancreatici cum bile in intestino duodeno, à qua vite se habente chylopoiesis ferè integrum opus deducebatur, & cujus vitiis omnium ferè morborum origo tribuebatur. Simul tunc ex iisdem Experimentis patuit, ligato vel destructo ductu pancreatico, etiam insigni parte pancreatis abscissâ (profundiùs enim latet, ut integrè excindi potuisset superstitè animali) canes supervixisse absque notabili sanitatis detrimento (b). Tumores autem pancreatis inflammati, suppurati, scirrhosi, cancrifosi, pessimè afficere posse vicinas partes, sponte patet. Quandoque & pancreas scirrhosum adeo intumuit, ut extrinsecus tumor percipi potuerit; qualis casus memoratus fuit antea ad §. 488. Aliquando licèt insigniter mole auctum fuerit, tamen foris nullus tumor conspicuus apparet. Ex *Riolano* illud confirmat *Graafius* (c) Exemplo illustrissimi Viri *Augustini Thuani*, qui habitûs melancholici per quadriennium de dolore circa regionem coli, cum sensu ponderis ad regionem stomachi, dum erectus staret, vel ambularet, conquestus fuit: nec tuebant tamen ei hypochondria. In cadavere defuncti inventum hepar, rotundum instar sphæræ, farctum & transfixum gypseâ pituitâ sebum referente. Pancreas mole & pondere hepar æquabat, totum scirrhosum, multis globulis specie ovi columbini constans. Lien exilis, vix unciam ponderans. Plures ibi casus colligit *Graafius* pancreatis, ulcerati, scirrhosi, cancrifosi, calculosi, &c. Unde meritò in Praxi versati Medici, cum chronici illi dolores abdominis adsunt, talem causam suspicantur, & blandissima tantùm remedia

(a) Differt. Anat. Pract. de Lienosis, Cap. XIV. Opusc. omn. pag. 763.

(b) Brunner. Experim. nova circa Pancreas, pag. 12, 15, 16, & seq. & à pag. 23.

ad 56. uti & apud eundem Brunnerum de glandulis duodeni, pag. 118.

(c) De succo Pancreat. Cap. VII. pag. 108. & seq.

exibent prudenter, ne acrioribus exhibitis irritentur talia mala.

OMENTI. Illud, uti ex Anatomicis notum est, à fundo ventriculi, supra intestina extenditur, ad umbilicum usque; quandoque longè profundius descendit; aliquando regionem epigastricam non excedit suâ longitudine, magnam enim hîc in cadaveribus, diversitatem invenerunt Anatomici, quoad variam omenti extensionem. Præterea omentum, licet maximâ suâ parte intestinis supersternatur, tamen & vasis hepar ingredientibus, duodeno, colo, pancreati, lieni adnectitur, adeoque pro diversitate loci, quem morbus omenti occupat, varia possent fieri mala. Unde etiam videtur difficultas in diagnosi talium morborum nasci. Præterea Observationes certissimæ docuerunt, magnam omenti partem, post vulnera abdominis erumpentem, abscissam fuisse, superstitite ægro, & absque magno sanitatis damno. *Galenus* gladiatori vulnerato integrum ferè omentum abscidit, qui tamen (a) *sanatus quidem confestim est, sed tamen adeo facilè & patiebatur, & lædebatur à frigido externo, ut non sustineret nudum habere ventrem;* & hoc tantum incommodi, habuit, quòd à frigore externo abdomen magis defendere debuerit. Frequentes tales casus in bellis hodiernis docuerunt, insignem partem omenti sæpe resectam fuisse, absque tali incommodo sequente. Unde patet, non facilè ex læsis functionibus signa hauriri posse, quæ docerent omenti morbos. Quinimo *Ruyschius* observavit omenti integram consumptionem frequenter, (b) *non solum in brutis, verùm etiam in hominibus, subito ab angina, suffocatis, ut & à carnifice strangulatis,* in quibus ante mortem nulla hujus rei suspicio fuerat. In morbis chronicis, & imprimis in hydropicis, sæpe omentum periisse observatum fuit, quod minùs mirum videtur.

Si inflammatum omentum, dein in suppurationem abierit, aut gangrænam, effuso pure vel ichore gangrænoso, sequentur eadem mala, ac §. 912, enumerata fuerunt.

Ubi verò in scirrhosos tumores induruit omentum, tunc pressione & distractione partium, quibus contiguum est vel adhæret, plurima mala producere potest, imprimis dum moles indurati omenti magna est; cæteroquin minùs nocet. Contigit quandoque mulieribus, post puerperium felix, jam in integrum restitutis, tumorem durum & oblongum in abdomine habere: quandoque per plures annos tales tumores manent, ferè absque dolore, & solâ mole ferè molesti sunt. In cadavere quodam detexit *Ruyschius* (c) talem tumorem factum fuisse ab omento duos ferè digitos crasso, tres digitos lato, spithamam cum dianidia longo & scirrhoso. Videtur omentum in gravidis ab utero ascendente, & visceribus loco motis, comprimi ac convolvi in seipsum, tuncque talem tumorem producere. Ita & tumor abdominis ab omento osseo factus inventus fuit (d). Mirabilem magis adhuc casum descripsit jam sæpius antea laudatus *Antonius Haenus*, (e) ubi in hydropicæ cadavere reperit omentum in compactam &

(a) De Usu part. Lib. IV. Cap. ix. Charter Tom. IV. pag. 377.

(b) Observat. Anatom. n^o. xix. pag. 23.

(c) Observat. Anatomico-Chirurg. n^o. lxxiii. pag. 59.

(d) Académ. des Scienc. année 1732. Histoïr. pag. 48.

(e) Histoïr. Anatomic. Medica morbi miri incurabilis, & seq. Hagæ Batavor. 1744. in 8°.

vastam molem concretum, duos digitos latos crassum ubique, nisi quòd in ambitu parùm gracilesceret: hujus monstrosi omenti ope ventriculus, colon, duodenum ac jejunum ita coaluerant in unum, ut non nisi destruendo à se invicem divelli potuerint.

Cautela autem adhibenda in tractandis malis recensitis lienis, pancreatis, & omenti, ex antè dictis facilè hauriri poterit.

INTESTINORUM INFLAMMATIO.

§. 959. **I**NTESTINA, maximè tenuia, & frequentissimè, in suis membranis acutâ inflammatione, ut ventriculus, infestantur, à causis communibus inflammationis huc delatis; vel à materie acri potûs, cibi, condimenti, medicamenti, veneni, assumptâ, huc delatâ, in plicis valvulosis retentâ hærente; tum etiam ab acri, putrida, foetida materie purulenta, ichorosa, gangrænosa, biliosa, atrabilaria, ex œsophago, stomacho, hepate, liene, pancreate, omento, huc appellente, hærente, rodente; denique ab convulsione ingente prægressa, flatus creante, motum sistente, sicque inflammationem producente.

Generales inflammationis causas §. 375. 376. 377, recensitas & in intestinis locum habere posse satis evidens est, imprimis postquam ex Anatome constitit, innumeras arteriolas per membranas intestinorum distribui. Præterea in februm Historia (§. 593.) notatum fuit, febrim in alium sæpe morbum desinere, dum per febrim mutati humores ad quædam loca corporis deponuntur, & nova mala producant. Pluribus ibi Exemplis Practicis probatum fuit, morbos acutos inflammatorios imprimis à se mutuò differre, ratione loci versùs quem materia inflammatoria per febrim prægressam deponitur. Notat Sydenhamus per tres annos & ultrà, talem obtinuisse morborum epidemicorum idolem, ut plerumque versùs intestina deponerent febrilem materiam, (a) nunc dysenterias, nunc tormina absque dejectionibus, quandoque & acerbissimos dolores colicos & iliacos, producentes. A febre tamen oriebatur morbus, qui (b) per horas aliquot tantùm affligens in atrocissimum intestinorum dolorem desinebat. Quinimo iliacam passionem tunc propriè vocandam esse voluit, ubi à tumultuante febre (c) *in ventriculum & proxima intestina deponuntur humores acres & maligni*, ubi autem (d) à fæcibus induratis, herniis, &c, oriretur malum, tunc *affectionem iliacam notham* appellare maluit.

Tenuia autem intestina frequentius inflammari, quàm crassa, Observationes Practicæ confirmare videntur; nam in hoc morbo intolerabilis ille dolor medium abdominis, sive umbilicalem regionem frequentissimè occupat, ubi naturalis tenuium intestinorum situs est. Fortè etiam crassorum intestinorum talis est constitutio, ut minùs facilè afficiantur, quàm tenuia, cum stercoreæ materiæ jam subputridæ & acriori servandæ inserviant. Præterea omne acre ingestum, vel morâ in ventriculo aut intestinis tale redditum, pri-

(a) Sect. IV. Cap. I. pag. 211. & seq.

(b) Ibid. Cap. VII. pag. 259.

(c) Sect. I. Cap. IV. ubi de Ileo, pag. 90.

91.

(d) Ibid. pag. 90.

mò noxam inferet intestinis tenuibus, antequam ad crassa pervenire possit.

Licèt omnia illa, quæ intestinalem fistulam obturant, impediendo liberum transitum, adeoque distentis intestinis, etiam remotæ inflammationis causæ esse possent; tamen nisi simul major acrimonia adsit, rarò hunc morbum faciunt adeo acutum, sed potiùs chronica & difficilia mala, quales casus ad §. 719, ubi de variis quæ per diarrhæam exeunt quandoque de corpore agebatur, enumerati fuerunt. Verùm si lentæ tali & concretæ pituitæ permistum fuerit acre, tunc & intestina facilè inde inflammantur, nisi citò expellatur hæc saburra, vel corrigatur illa acrimonia. Ita *Galenus* (vide §. 71.) in se ipso acerrimum abdominis dolorem expertus est, ac si terebrâ perforaretur: injecto autem oleo rutaceo, excrevit per alvum humorem, (a) *qui vitro fuso tum colore tum consistentiâ consimilis est*, quo factò dolor sedabatur. Verùm iners talis pituita tantum dolorem non fecisset, si nulla acrimonia ipsi permista fuisset. Frequens ergo causa inflammationis intestinorum est acrimonia illorum, quæ in cavo horum continentur. Talis autem acrimonia vel ingestis debetur, vel in aliis visceribus nata ad intestina pervenit, quæ jam considerata erunt.

POTUS, CIBI, CONDIMENTI. Quanta mala fieri possint à liquidis fermentantibus, & sæpe in ipso actu fermentationis suppressis, dum potantur, antea ad §. 646. & sequentes, dictum fuit, ubi de ructibus & flatibus agebatur. Nascitur enim illo tempore dum fermentatio fit, mirus stimulus, etiam in talibus quæ antea omni carebant acrimoniâ (vide §. 605. n°. 11.). Inde spasmi horreni quandoque fiunt in ventriculo & intestinis, quos brevè inflammatio & lethalis gangræna sequitur, nisi citò sedari possint. Quandoque & talia potantur, quæ vel actu acida sunt, vel citò in debilibus corporibus acescere possunt, & acrimoniâ suâ lædere intestina: qualia sunt cerevisia vapida, vinum acre acidum, &c. Verùm & cibi tales ingeruntur quandoque, qui similem noxam facere possunt. In debilibus infantibus lac ingestum sæpe acescit, colostro caseoso intestina infarciuntur, quod morâ acrius factum intestina rodit & inflamat; unde ideo & volvulo tot infantes pereunt, post diros abdominis dolores, uti omnes Practici noverunt. Si autem consideremus ea, quæ condimenti titulo assumuntur, inter illa invenimus talia, quæ cuti applicata illam eroderent; uti acerrima aromata, allium, raphanus rusticanus, &c. Unde miramur, non sæpius ab his inflammari ventriculum & intestina, & procul dubio frequentius hæc nocerent, nisi mucus blandus defenderet horum viscerum latera, & sitis ab his assumptis excitata copiam aquosi potûs posceret, quo diluitur & enervatur nimia talium assumptorum acrimonia. Videantur & illa quæ ad §. 586. *lit. a*, habentur.

MEDICAMENTI, VENENI, Quàmvis hæc primò ventriculum afficere soleant, & ideo de illis ad §. 951, ut causis inflammationis ventriculi dictum fuerit, tamen & quandoque contentis ventriculi copiosioribus permista in illum minus agunt, sed postea in intestina propulsa, & valvulosis horum jugis irretita manent diu eidem loco affixa, & inflammationem ibi excitant. Notum est, resinam ex gialapæ radice paratam, dum à calore mollescit, om-

(a) De Loc. Affect. Lib. II. Cap. v. Charter. Tom. VII. pag. 405.

nibus obviis corporibus pertinacissimè adhærere, & simul satîs acrem esse, unde à Medicis frequentius observati fuerunt dolores molesti abdominis, & hypercatharſes periculosæ ab hoc remedio, nisi priùs diu cum saccharo trita, vel cum vitello ovi subacta suam tenacitatem deposuerit. Similia & à colocyinthidis pulpa & aliis pluribus nata fuerunt mala. Longè magis ab arsenico & aliis acris venenis, de quibus videatur sæpius jam laudatus *Wepferi de Cicuta Aquatica Tractatus.*

TUM ETIAM AB ACRI PUTRIDA, &c. Ad §. 719, ubi de diarrhœa febrili agebatur, patuit ex diversis corporis locis ad intestina posse venire materiam, quæ per alvum excernitur, illámque admodum variam esse. Quinimo cholera docet, omnes humores totius corporis, subito satîs in intestina ruere, magno cum impetu, ita ut robustissimus homo intra paucas horas omnes vires perdat, & à mera inanitione sæpe convulsiones sequantur, venenatâ quasi vi fuso toto sanguine, & per vasa meseraica in ventriculum & intestina expulso; dum enim ex hoc morbo resurgunt ægri, debiles, pallidi, exhausti omnino apparent. Si ergo alicubi in corpore stabuletur corrupti liquidi, purulenti, ichorosi, &c, copia, illud ad intestina delatum acrimoniâ suâ illa rodere & inflammare poterit. Unde inter effecta atræ bilis turgentis & motæ, inflammationes, exulcerationes, putrefactiones intestinorum recensentur, §. 1104, & pessimum scorbutum similia etiam mala facere, ad §. 1151. n°. 4, notatur, de quibus postea dicetur.

CONVULSIONE INGENTE PRÆGRESSA, &c. Notum est ex Physiologicis, in intestinis esse mirabilem illum motum vermicularem, peristalticum dictum, per quem ingesta ad latera intestinorum apprimuntur, & successivè emulgentur, omni solubili per vasa lactea & venas meseraicas resorpto, tandemque exsuccæ fæces ad intestinum rectum usque promoventur, ut excludantur de corpore. Fibris musculosis intestina ambientibus hunc motum perfici pariter constat, illúmque diu post mortem superesse, & silentem jam calore, vel & irritando intestina, excitari denuo posse (vide *Commentaria*, §. 648.). Simul ibidem varia Experimenta recensita fuerunt, quæ docent, acria applicata intestinis spasmos excitasse in his fibris muscularibus, per quos intestinum constringeretur validissimè, non tantùm in loco cui acre applicatum fuerat, verùm etiam in vicinis pluribus locis eodem tempore sic contricta fuisse intestina, ut omnis transitus contentis intercluderetur. Quod & pulchro Experimento in rana vivente factò confirmavit *Peyerus* (a).

Acria ergo ingesta, vel ex aliis corporis locis ad intestina delata, possunt & convulsionem talem facere, sicque & hâc ratione intestinorum inflammationem producere.

Verùm quandoque & tales spasmi fiunt in intestinis ab aliis longè causis, quæ ad cognitâs acrimoniæ classes reduci nullo modo possunt. Illud latens morbosum in corpore, quod ad extremos artus delatum exquisita illa podagræ tormenta facit, si ex imprudenti medela, vel effœti corporis languore.

(a) *Parerg. Anatom. Exercit. I. Cap. ix. pag. 47.*
Tom. III.

ad solita loca deponi impeditur, sæpe in visceribus abdominalibus horrendos spasmos excitat (vide §. 1273.); unde sic stringuntur intestina, ut in locis contractis, omni effluxu & influxu liquidi vitalis impeditis, subita & lethalis gangræna sequatur. Verum quidem est, & hîc acrimoniam culpari adhuc fortè posse, dum ligamenta, tendines, membranæ, à podagra diuturna in calcem convertuntur. Verùm in hysteriis & hypochondriacis à solo motu spirituum perturbato nasci tales spasmos, in visceribus æquè ac aliis quibusvis corporis partibus, nimis notum est. Sydenhamus, qui optimè hos morbos tam varia sub specie latere, & minùs peritòs fallere monuit, notavit, quandoque & (a) iliacæ passioni similia symptomata producere. Verum quidem est, quòd icterum periodicum à calculis vesicæ felleæ natum confuderit cum illis doloribus, qui à simplici spasmo absque hac causa fiunt; sed tamen differtè notat, & sævissimos tales dolores observatos fuisse in hysteriis & hypochondriacis absque ictero sequente, & remediis anti hysteriis feliciter curatos fuisse. Multi homines sunt, qui pavimento lapideo frigido diu insistentes, illico molesta tormina in abdomine sentiunt; uti aliâ occasione ad §. 650. n°. 3, notavi; ubi & plura habentur, quæ docent, convulsiones tales intestinorum, flatus creantes, excitari posse, & sanari, dum causæ & remedia applicantur aliis omnino corporis partibus.

§. 960. **N**ATA his locis, contrahit intestina, cavitatem claudit; transitum appulsi impedit; fistulam loco obstructo altiore, ipsùmque ventriculum immaniter inflat, extendit, dilacerat, inflammat; hinc dolorem acutissimum, ardentem, fixum, creat, perque omnem inflammatum locum extendit; convulsiones violentas, ubi appulsis irritatur, producit in diaphragmate & abdominalibus musculis; alvum claudit; vomitum excitat ingestorum, & appulforum, citiùs, tardiùsve post assumptionem, prout superiùs, vel profundiùs hæsit; flatus dolentes; tormina cum borborygmis acutissima; ileum; volvulum; abscessum; gangrænam; scirrhum; cancrum; febrim acutissimam; debilitatem ex dolore acerbissimo summam; mortem citissimam, producit.

Intestina humana longè alio modo se habent in vivente, ac suadere videntur sæpe cadaverum inspectio; ibi enim plerumque inflata, & patulam admodum cavitatem habentia, conspiciuntur. Verùm docuerunt vulnera abdominis, & vivorum animalium sectiones intestina sana, imprimis tenuia, solida satis esse & crassa in sua substantia, & angustâ tantùm cavitate prædita, quæ adhuc à jugis dependentibus, & extremis vasorum prominentibus in tunica villosa multùm minuitur, ne ingesta nimis citò dilaberentur. Homines multi-

(a) Dissertat. Epistolæ, ubi de Hyster. pag. 488. Confer. Sect. IV. Cap. VII, pag. 267.

intra unam alteramve horam plures libras aquæ spadane potant, & ne gutta quidem per alvum exit; unde probatur evidenter, naturaliter satis angustum esse intestinorum cavum. Ubi ergo inflammatorius tumor nascitur in quodam intestinorum loco, non mirum, integre claudi illud spatium, ita ut nihil transmitti possit. Accedit, quòd dolor acutissimus, inflammationis intestinorum comes, validissimo spasmo faciat contrahi intestinum in loco dolente, uti pluribus probatum fuit paragrapho præcedenti. *Ruyschius* (a) in cadaveribus hujus morbi causam aliquoties invenit esse tantam coarctationem, ut nihil transire potuerit. Neque hoc mirum videbitur, si consideremus in *coryza* leviter inflammata membranam narium adeo tumere, ut per patula adeo narium cava nullum aerem omnino ducere possit homo.

Tali ergo obstaculo nato, quod omnem transitum impedit, sistuntur ad hunc locum omnia ingesta; aer liberè transire non potens, rarefcens, distrahit illam partem intestini, quæ inter locum inflammatum & ventriculum hæret, imò & ipsum ventriculum, donec per ructus expellatur. Sed eadem causâ manente, redeunt continuò iidem effectus, uti antea, ubi de ructibus & flatibus agebatur, fusiùs explicatum fuit. Quandoque & in pluribus simul intestini locis talis morbus hæret, uti cadaverum hoc morbo defunctorum sectiones docuerunt; tuncque inter bina loca contracta interceptus aer deglutitus, vel ex contentis intestinorum fermentantibus aut putrescentibus genitus, calore corporis rarefactus, horrendum in modum distendere potest intestinale fistulam cum summo dolore; sicque ab hac distractione nova de novo inflammatio nasci poterit, unde dolor, priùs in uno vel altero loco hærens, per abdomen dispergitur latiùs. Vidit *Ruyschius* (b) in puellæ, talibus doloribus eneclæ, cadavere coli illam partem, quæ rectum intestinum nominari incipit, adeo enormiter extensam, ut omnia abdominis viscera occultaret. Patet satis, quàm enormes dolores à tanta distractione partium adeo acuti sensûs fieri debeant. Plura similia enormiter tumentium intestinorum *Exempla apud Bonetum* (c) videri possunt.

Verùm ubi assumpta per motum peristalticum appellunt ad locum inflammatum, illùmque urgent, tunc augetur quàm maximè dolor. Ideo licet dolor fixus maneat in hoc morbo, tamen per intervalla augetur immaniter; quod & *Sydenhamus* notavit dicens, (d) *Subinde remittitur dolor, mox recrudescit paroxysmus, quem æger præsentens, vultu miserabili atque ejulatu, ceu præsentem exhorret & averfatur.* Sæpius & idem illud in ægris observavi, & videtur hoc fieri vel à contentis intestinorum cavo cibis potibùsve, vel à flatibus ad locum inflammatum usque propulsis. Dum enim in vivis animalibus dissectis examinamus motum illum peristalticum, vermicularem dictum, quia uti vermes, annulis corpus suum constituentibus successivè contractis, progrediuntur, ita & intestinorum fibræ orbiculares successivo ordine con-

(a) Observat. Anatomico-Chirurgic. n^o. xci. pag. 85.

(b) Ibid. n^o. xcii. pag. 86.

(c) Lib. III. Sect. IV. Tom. II. pag.

214.

(d) Sect. IV. Cap. VII. pag. 259.

tractæ promovent contenta per fistulam intestinale, hâc lege, ut ubi per aliquod spatium propulsa fuerint hæc contenta simili motu sed retrogrado iterum retropellantur per aliquam intestini longitudinem: ita tamen ut motus propellens efficacior sit motu retrogrado; sicque sensim hæc per totam intestinorum longitudinem deducuntur, ut in hoc transitu omne solubile inde per venas bibulas intestinorum exhauriri possit. Ubi ergo per motum peristalticum contenta appellant ad locum inflammatum, tunc doloris augmentum fit; dum hæc iterum retro urgentur, minùs dolent. Præterea videmus in vivis animalibus motum peristalticum per aliquot minuta cessare quandoque, dein iterum renovari: ex quibus intelligitur ratio hujus phænomeni in hoc morbo.

Verùm à tali irritatione convulsiones fieri in diaphragmate & musculis abdominalibus, atque inde nauseam & vomitum excitari, patet ex illis, quæ ad §. 642, & §. 656, dicta fuerunt; imò & ad §. 656, dictum fuit, à pertinaci vomitu vicissim & ileum produci. Citiùs autem vel seriùs evomentur assumpta, prout hæc inflammatio majori vel minori distantia à ventriculo sedem fixerit; de qua re etiam dictum fuit ad §. 656.

FLATUS DOLENTES; TORMINA CUM BOORBORYGMIS ACUTISSIMA. Ad paragraphum præcedentem jam notatum fuit, Experimentis certis confitisse, quòd irritatione factâ in quodam loco intestini, non tantùm contraheretur ille locus, sed & in pluribus locis vicinis idem contingeret: intercipiuntur hinc flatus cum dolore, & paulò post, solutis his spasms, inclusus aer cum sono levi & murmure per intestina oberrans, borborygmus facit, donec paulò post renoventur illi spasmi, simulque dolores. Cùm autem inflammatio nata in quadam parte intestini, si durat morbus, se latius dispergere soleat, patet satis, quàm enormes dolores fieri debeant, dum à flatibus distrahuntur partes illæ inflammatae. Notavit hæc symptomata in hoc morbo *Aretæus*, (a) *dolor oberrans, ructus inanes nihil proficientes, alvus flatibus perstrepens, qui ad podicem usque properant; sed ibi exitus intercluditur.* Hinc apparet, quare *Sydenhamus* (b) observaverit, sub initio morbi non ita certò ad unum aliquod punctum determinari dolorem, dum in diversis locis intestinalis contractio fit: verùm ubi tota vis morbi unum locum urget, tunc in puncto quasi figitur dolor, & atrocissimus evadit, sæpe nullo modo remittens, donec gangræna nata subitò omnem dolorem tollat. Apparet simul, quare tunc fiat alvi adstrictio, omni omnino transitu impedito.

ILEUM, VOLVULUM. Ubi inflammatio intestinorum omnem transitum impedit, tunc vocatur ileus; ita enim *Galenus* definivit. *Ileus (c) est phlegmone intestinorum, quo malo nec flatus infrà, nec dejectiones transmittuntur, tormina sequuntur vehementia, cruciatúsque intolerabiles.* Unde alibi sic habet, (d) *In ileis nihil subit deorsum, idque hujus affectionis proprium est inseparabile: vomitus autem non semper adest, sed cum perniciosè ægrotant.*

(a) De caus. & sign. Morbor. Acutor. Lib. II. Cap. vi. pag. 18.

(b) Sect. IV. Cap. vii. pag. 259.

(c) Defin. Medic. n°. cclxxiii. Charter.

Tom. II. pag. 264.

(d) Hippocrat. Aphorism. V. Sect. VII. n°. x. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 296.

Similia & de hoc morbo habet *Hippocrates* dicens, (a) *Resiccatur enim simul intestinum, & constipatur ex inflammatione, ita ut neque flatus, neque alimenta pertranscant, sed venter durus sit, & vomat interdum.* Unde ilei nomen ἀπὸ τῆς εἰλείης optimè deduceretur quòd coarctare, cogere, concludere aut in arctum retroducere significat. Ubi verò idem vocabulum cum aspiratione εἰλείης scribitur, tunc potiùs significat vertere, volvere, implicare, insinuare. Atque sic à revolutione flatuum per angustos superiorum intestinorum anfractus hunc affectum *Aretæus* vocavit (b) εἰλεόν; & inde etiam receptum ubique jam volvuli nomen videtur desumptum fuisse. *Celsus* (c) tamen simpliciter tenuioris intestini morbum vocavit; & Græcam vocem εἰλεόν sine aspiratione reliquit, nec Latino vocabulo explicuit; verùm in capite sequenti de plenioris intestini morbo agens, dicit, (d) *Intestinum verti videtur*, quod accedit potiùs ad significationem ejusdem vocis; quando cum aspiratione scribitur. Fortè & volvulus ideo vocatus fuit, quia, ut *Cælius Aurelianus* habet, (e) *vel quòd existiment ægrotantes, convolvi atque torqueri suorum intestinorum ventricula (sinuosos anfractus)..... vel quòd vehementiâ dolorum supra eas partes, quæ patiuntur, ægrotantes arcuati convolutique plicentur.* Videmus enim miseros illos acerbissima hæc tormenta lenire conantes, dum antrorsum flexo corpore quasi convolvuntur. Postea imprimis videtur volvuli nomen retentum fuisse, quòd crediderint multi, violentis illis spasms intestina sic convolvi & complicari, ut proprium cavum angustarent, vel & integre clauderent; vel potiùs quando intestini pars contracta proximam dilatatam ingrediatur, quam & vocaverunt intro-susceptionem intestini. Vix enim concipi potest, quomodo intestina, mesenterio annexa, ita circumtorqueri possent, ut cavum illorum inde clauderetur. Putrefacto priùs mesenterio, quod *Ruyfchius* (f) se semel atque iterum vidisse testatur, adeoque nexu illo soluto, hoc quidem fieri posset; verùm tunc à gangræna mesenterii jam mors sequeretur, antequam hoc fieret, cum ejus læsiones adeo periculosæ sint, uti antea ad §. 170. n°. 3, probatum fuit. Illæ verò intro-susceptiones intestini frequenter observatæ fuerunt in cadaveribus, ubi intestinum spasmò contractum, hinc tenue & angustum redditum, in contiguam ejusdem intestini partem ingreditur sæpe ad notabilem longitudinem; sicque liberum transitum per cavum intestini intercipit. Bis hoc publicè demonstravit *Ruyfchius* (g). Pluribus in locis intestina sic involuta vidit in cadavere puellæ, convulsionibus mortuæ *Willisus*, (h) *Nempe partis unius superficies convexa, in alterius concavam, tamquam in vaginam fuit intrusa & altè*

(a) De Morb. Lib. III. Cap. XIII. Charter. Tom. VII. pag. 588.

(b) De caus. & sign. Morbor. Acutor. Lib. II. Cap. VI. pag. 18.

(c) De Medicin. Lib. IV. Cap. XIII. pag. 221.

(d) Ibid. pag. 223.

(e) Acutor. Morbor. Lib. III. Cap. XVII. n°. CXXXVIII. pag. 235.

(f) Observat. Anatomico-Chirurg. n°. XCI. pag. 84.

(g) Ibid. pag. 85.

(h) Patholog. Cerebr. ubi de Morb. Convulsiv. Cap. VIII. Observ. IV. p. 107.

recondita. Absque ratione ergo *Helmontius* volvulum intestinorum impossibile esse dixit, dum in ditissimo cive Antuerpiensi (qui octoginta mille libras sanaturo obtulerat, dimissis veredaris quoquo versus), ileo, intra hebdomadam extincto, inveniebatur post mortem (a) *durum stercus in gracili intestino sedecim digitis supra monoculum (cæcum) hasitasse*. Nemo negat ab infarctis immeabili materiâ intestinibus hunc morbum nasci posse, sed temere inde concluditur, hanc causam solam & unicam esse. Verum quidem est, quòd consideranti intestinorum cum mesenterio nexum mirabilem, eorundem glabritiem summam & lubricitatem, difficilis videri debeat ille mutuus intestinorum ingressus. In cadaveribus difficulter efficere possumus, ut intestini pars proximam ingrediatur, & dum hoc factum fuit, mox iterum elabatur. In brutorum viventium adhuc intestinibus incassum tentatum fuit morbum hunc imitari. Interim autopsia docuit, hoc factum fuisse: imò frequentius, quàm vulgò creditur, uti pluribus fide dignissimis Observatis probatur in pulcherrima Dissertatione clarissimi *Velfii* (b). Inprimis autem in juniorum cadaveribus occurrunt, uti eruditissimus Auctor monuit, & ipse aliquoties vidi. Distinxit autem volvulum in perfectum & imperfectum. Perfectus erat, cum portio intestini, unà cum mesenterii parte sibi adhærente, subierit proximam à morbosa causa ampliorem redditam. Imperfectus dicitur, dum pars à mesenterio averfa proximam partem ingreditur, reliquâ parte, mesenterio annexâ naturaliter adhuc dum explanatâ. Ad satis magnam longitudinem intestinum contractum sic ingredi posse partem proximam *Peyerus* (c) docuit, inveniens partem susceptam quatuor digitos transversos longam fuisse. Neque semper superior pars inferiorem ingreditur, sed & contrarium observatum fuit. Mesenterium autem in perfecto volvulo semper simul ingreditur, sicque locum arctat, & impedit facilem evolutionem suscepti intestini. Vidit autem manifestè *Peyerus* (d) in laceffitis ranæ viventis intestinibus sic volvulum nasci, dum quædam loca ampliora vicinas intestini portiones intra se recipiebant, & sinu suo absconditas aliquamdiu detinebant, donec fibris se denuo exporrigentibus, pars recondita ex latibulo suo prodiret. Pulchrum hoc Experimentum docet & torminum & volvuli originem & causam: credibile enim admodum videtur, absque dolore insigni non fieri & hanc intestini contractionem, & contracti intestini unà cum parte mesenterii annexa ingressum in vicinam partem dilatatam: cessant autem hæc tormina, dum iterum evolvuntur intestina, redeunt ab eadem causa renovata. Hinc intelligitur & alia ratio, cur in hujus morbi principio sæpe dolores illi acerbissimi per intervalla tantum affligant: ubi verò susceptum intestinum ad tantam longitudinem ingressum fuit, vel ab inflammatione intumuit, ut iterum evolvi nequeat, tunc manet dolor fixus, urens, in eodem loco semper persistens. Optimè id notavit *Sydenhamus* de hoc morbo agens; ita enim habet (e) *Sub initio hujus morbi non ita certò ad unum ali-*

(a) Ort. Medicin. Tractat. de Flatib. n^o. xxx. xxxi. pag. 339.

(b) Dissertatio Inaugural. de Mutuo Intestinor. Ingressu, &c. Lug. Batav. 1742. pag. 2. 3, & seq.

(c) Parerg. Anatom. Exercit. I. Cap. ix. pag. 46.

(d) Ibid. pag. 47.

(e) Sect. IV. Cap. vii. pag. 259. 260.

quod punctum determinatur dolor, atque in ejusdem progressu; neque tam crebra est vomituritio, neque alvus ita pertinaciter cathartorum vim eludit; quod autem magis augetur dolor, eò obstinatiùs in puncto figitur, vomituritio succedit frequentior, & major alvi adstrictio. Notat autem, quòd pergente hujus morbi atrociâ motus peristalticus omnino invertatur, omnia remedia cathartica data, fiant illico vomitoria; imò enemata injecta & (a) suppositoria ano immissa, cum fæcibus alvinis per totam intestinorum longitudinem sursum lata, vomitu rejiciuntur. Stercoraceam illam vomitionem & Medici antiqui observaverunt in hoc morbo, (b) & tamquam funestum præfagium damnaverunt. Fuerunt clari Viri, qui illam inversionem motûs peristaltici negaverunt, credentes sufficere ad hanc rem diaphragmatis & muscutorum abdominalium convulsivam actionem, quæ excitabatur, dum à ventriculo ad morbi sedem in intestino usque, interceptâ liberâ viâ, repleta omnia forent: stercoraceum autem illum odorem produci à mora contentorum in ventriculo & intestinis. Verùm stercus propriè dicendum tantùm in crassis intestinis invenitur, in tenuibus naturaliter nunquam, & in morbis fortè rarissimè. Vidi chronica talia mala, ubi scirrho impediende viam, ægri vix unquam alvum deponebant, sed post quatuor, quinque, imò octo dies oriebatur summa anxietas, & revomebant omnia, quæ toto hoc tempore sumpserant, nec apparebat stercoreus ille odor in his, quæ vomitu rejiciebantur. Excussâ hâc gravante saburrâ commodè valebant, appetebant, reficiebantur ab assumptis, donec simili temporis intervallo idem vomitus rediret: & per plures annos tale malum toleratum novi. Nec contrarium evincere videntur illa Experimenta, quæ ligando intestinum tenue in vivis animalibus facta fuerunt (c); nam in his non potuerunt transire illa, quæ inter anum & ligaturam in fistula intestinali hærebant: neque inde explicari poterit, quomodo clysmata injecta vomitu excussa fuerint, uti certissimè in ileo factum novimus; nam & probatissimi Auctores hoc observaverunt, & ipse manifestè vidi. Difficile fortè videbitur, quomodo ex crassis contenta venire possint in ileum intestinum; uti etiam quomodo locum illum, ubi volvulus hæret, superare potuerint. Verùm si consideretur inverso hoc peristaltico motu ileum evacuari, cæci finem urgeri quàm maximè, & latera ejus distrahi, apparebit & hoc fieri posse. Si autem in volvulo pars superior intestini inferiorem in se susceperit, non est interclusa via penitus retrogrado motu propulsis intestinorum contentis. Difficiliùs procul dubio hoc contingere poterit, ubi pars inferior dilatata susceperit superiorem: sed notandum, quòd stercoraceus ille vomitus solet ferè tantùm contingere, dum in pessimo statu versatur æger, & gangræna jam adest, vel saltem brevè sequitur: notum autem est partes inflammatas tensissimas flaccescere, dum inflammatio in gangrænam mutatur. Unde & Hippocrates & Galenus in locis modò

(a) Diemerbroek. Anatom. Lib. I. Cap. VII. pag. 36.

(b) Hippocrat. de Victus Ration. Sanor. Lib. III. Cap. VII. Charter. Tom. VI. pag. 487. Galen. De Loc. Affect.

Lib. VI. Cap. II. Charter. Tom. VII. pag. 509. Æginet. Lib. III. Cap. XLIV. pag. 45, versâ.

(c) Académ. des Scienc. ann. 1713. Mémoir. pag. 470.

citatis monent, raro vel nunquam emergere ileo correptos, si stercus vomuerint.

ABSCESSUM, GANGRÆNAM, &c. Omnes inflammationis effectus sequi hinc posse, fati patet. Sed acutissima febris, intestinorum inflammationem comitans, nisi statim efficaci medelâ succurratur, brevî gangrænam lethalem facit, dum in constrictis spasmo partibus, validè simul inflammatis omnis influxus & effluxus vitalis humoris subitò tollitur. Verùm & acerbissimus dolor (ob quem *Aretæus* dixit, (a) *ita viventibus mori beatum est*) febrim auget, gangrænam accelerat (vide §. 226.). Unde alio in loco manifestè indicat, quòd (b) *multi quidem vi torminum repentè intereunt; aliis intestinum suppurat, deinde nigricans, tunc & putrefactum excidit, atque ita deficiunt.* Ideo & mediocris volvuli symptomata tantùm recensuisse videtur, ratus in vehementissimo volvulo, inter morbi initium & mortem mox secuturam, præter enormes dolores nihil observari à Medico posse. Simul vires etiam in robustissimis hominibus illico solvuntur; unde & *Aretæus* inter mediocris volvuli symptomata talem virium resolutionem (c) *ἐκλυσιν* recenset. Verùm antea ad §. 661, ubi de debilitate febrili agebatur, dictum fuit, noxios humores, aut & venenata in primis viis hærentia, omnes vires prosternere quàm citissimè: & videmus in sanissimis paulò antè hominibus, ab hernia incarcerata inflammato intestino, mox omnes vires labascere. Unde videtur nervosissimis his partibus talis proprietas inesse, ut malè affectæ statim illam partem corporis mutant, unde virium animalium & vitalium integritas & constantia pendent. Hujus rei causa à priori fortè difficulter explicari posset, sed sufficit Medico per fideles Observationes facti veritatem cognoscere.

Hinc intelligimus rationem, quare quandoque, licèt rariùs, in infantibus subitò mortuis inveniatur volvulus, absque ullo inflammationis aut gangrænae natæ indicio (d). In his enim, ab acerbitate doloris illico convulsis, dum ab acri contento intestina irritantur, mors sequitur, antequam inflammatio nasci potuerit. In adultorum verò cadaveribus, hoc morbo defunctorum, semper, quantum novi, inflammationis signa inventa fuerunt, vel saltem talia, quæ ex inflammatione, ut causâ, sequuntur.

§. 961. **Q**UAMDIU in gradu inflammatorio subsistit, doloris iliaci nomine imponit incautis, frigori, flatui, vento, periculoso successu adscribitur, calidis tractatur, & carminantibus, eventu funestissimo.

Cùm sæpe orientur molesti abdominis dolores absque inflammatione prægressa, imprimis in talibus, qui genus nervosum admodum mobile habent; & quidem à levibus sæpe causis, frigore pedum, &c; & flatibus explosis

(a) De Curation. Morbor. Acutor. Lib. II. Cap. v. pag. 105.

(b) De caus. & sign. Morbor. Acutor. Lib. II. Cap. vi. pag. 18.

(c) Ibidem.

(d) Vide Cornel. Henric. Velf. Diss. antè citatam.

sedentur hæc mala sæpe fati citò ; ideo statim ferè omnes confugiunt ad carminantia dicta remedia , sive flatus discutientia , quæ omnia calefacientem vim possident. Videmus jam apud antiquos Medicos calida talia remedia data fuisse , quæ κολικα vocabantur. Tale remedium *Celsus* (a) laudat à *Cassio* inventum , quod acria fati aromata continet , piper longum & rotundum , costum , &c. Verùm optimè hoc laudat in morbo intestini plenioris , de quo dicit : (b) *In plerisque post frigora cruditatésque oritur , deinde quiescit ; & per ætatem sæpe repetens sic cruciat , ut vitæ spatio nihil demat.* Ex qua descriptione fati patet , hunc morbum non fuisse inflammatorium. Ita & *Aretæus* in illo casu , ubi , (c) *absque inflammatione ob corruptionem , aut ingens frigus , ileus provenerit , venæ-sectionem omittendam suadet , & ad flatus evocandos cuminum & rutam laudat ; sed simul mollia & oleosa adhibet internè & externè.* Præterea veteres Medici similibus medicamentis , aquæ infusis copiosæ , potissimùm utebantur , tuncque facilè ferri possunt. Verùm hodie Officinæ luxuriant spiritibus illis simplicibus & compositis aromaticis , cum spiritu vini paratis , qui à vi flatus discutiente laudantur , & in vulgus nota sunt. Unde rarò contingit Medicum in his morbis vocari , antequam ægri copiam similium sumpserint : facilè autem patet , quàm immaniter malum augeri debeat , ubi intestinorum inflammatio talibus irritatur. Vidi octavâ horâ jam lethalem ileum , dum sex uncias spiritus ex feminibus levistici destillati miser æger hauserat. Hinc multi pereunt , qui fortè servari potuissent. Quinimò , licèt à solo spasmo absque inflammatione dolor abdominis oriatur , minimè tutum est audacter similia sumere , quia semper periculum est , nisi subitò levent , quòd pessimè nocere possint. Licèt enim ab inflammatione morbus non duxerit originem , convulsionem tamen intestinorum , flatus creantem , inflammatio facilè sequi poterit , uti ad §. 959 , patuit. Longè tutius est leniora talia aromatica remedia , ut semina quatuor calida majora , aut minora dicta in Officinis , aquæ infusa dare ; tunc enim vix nocent unquam. Verùm ubi ex signis novimus , inflammationem adesse , tunc etiam ab his abstinendum est.

§. 962. **C**OGNOSCITUR autem facilè pro vera inflammatione ex febre acuta continua comite ; siti ingente , calore magno , pulsu duro , dolore igneo , urinâ flammeâ , debilitate subitaneâ.

Quàm maximè ergo attendendum ad signa , quæ inflammationem in hoc morbo præsentem docent ; quæ fati evidentia sunt , ut peritus Medicus hîc falli nequeat. Ubi ab inflammatione fit hic morbus , tunc solet febris plerumque præcedere , (d) *quæ per horas aliquot tantùm affligens in hunc morbum desinit ; uti Sydenhamus optimè notavit : idémque in pleuritide , anginâ , aliisque morbis inflammatoriis , pariter observatum fuit nempe febrim per aliquot*

(a) De Medicin. Lib. IV. Cap. XIV. pag. 223. 224.

(b) Ibid. pag. 224.

Tom. III.

(c) De Curation. Morbor. Acutor. Lib. II. Cap. V. pag. 105.

(d) Sect. IV. Cap. VII. pag. 259.

tempus præcedere, & dein sequi inflammationem in hac illâve parte corporis. Ubi verò absque febre prægressa intestinorum convulsio sævos dolores produxerit, tunc, inflammatione natâ, febris sequitur. Simul tunc adsunt omnia illa symptomata, quæ & febrim acutam continuam & inflammationem comitari solent: sitis nempe, calor, & reliqua. De debilitate summa in hoc morbo ad §. 960, dictum fuit. Verùm omnia hæc symptomata adsunt in initio morbi; & cum subito in perniciem tendat, nisi succuratur, illico mutantur, & citò in contraria ferè abeunt: calori magno succedit frigus, dolor cessat, pulsus antea durus & fortis fit debilis, intermittens, celerrimus tamen, quod optimè *Aretæus* (a) notavit. Adest quandoque tanta constrictio ani, ut clyisma injici nequeat; quod symptoma pariter (b) *Aretæus* notavit, uti & (c) *Hippocrates*. Ex his videtur etiam intelligi posse, quare in alio loco legatur, (d) *At si, remisso volvulo, febris eum prehenderit, desperatus est, fortassis enim soluta alvus inferior interficiet*. Si enim à spasmò valido volvulus natus persistit diutius, sequitur inflammatio, quam febris comitatur quidem, sed cum citissimè tunc soleat gangræna sequi, remittit, imò integre cessat dolor brevè, & tunc, gangrænoso intestini affecti loco non ampliùs resistente contentis, illa per alvum ruunt, & moritur æger; non quidem ob hanc alvi evacuationem, sed ob gangrænam intestini, uti postea ad §. 969, dicetur.

§. 963. **S**I flexum coli occupat (959), facit colicum dictum dolorem; si recti intestini ultima infestat, tum pro hæmorrhoidibus cæcis haberi solet: solvitur dysenteriâ blandâ, sub-cruentâ, biliosâ.

Quàmvis Observata Practica doceant, inflammationem, ileum, volvulum, in tenuibus intestinis obtinere frequentius, tamen & per totum crassi intestini tractum fieri posse, & fabricæ similitudo suadet, & Observationes evicerunt omnino. In colo intestino volvulum invenit *Ruyschius* (e). In cadavere pueri, ex gravissima iliaca passione mortui, invenit *Hildanus* (f), intestinum cæcum contractum in intestinum ileum se insinuasse, illudque adeo obturasse, ut nihil ex tenuibus intestinis in colon venire posset. Findebat intestinum ileum, ut eximeret cæcum, quod invenit ubique inflammatum & tumidum, & in fundo cæci scirrhum exulceratum vidit. Imò affirmat, se plura cadavera hoc morbo defunctorum inspexisse, semperque invenisse principium & originem hujus morbi fuisse circa intestinum cæcum: hinc existimabat, valvulam *Bauhini*, inflammato cæco intestino, adeo contrahi, ut nihil ex ileo in crassum intestinum venire posset; unde & in ileo distento morbus propagabatur, & omnia circumjacentia gangræna & sphacelo corripiebantur. Verùm antè dicta satis evin-

(a) De Caus. & Sign. Morbor. Acutor. Lib. II. Cap. vi. pag. 18. 19.

(b) Ibid. pag. 18.

(c) Lib. de Affection. Cap. vi. Charter. Tom. VII. pag. 626.

(d) Hippocrat. de Morbis Lib. III. Cap.

XIII. Charter. Tom. VII. pag. 588.

(e) Adversar. Anatomic. Decad. III. §. v. pag. 17.

(f) Observat. Chirurg. Cent. I. n°. LXXI. pag. 49.

cunt, & in aliis locis originem hujus mali Observatam fuisse; & videtur *Hildanus* ex singulari Observatione nimis properasse ad statuendam perpetuam incipientis hujus morbi sedem, imprimis cum ipse fateatur, tetram adeo mephitin spirasse cadavera defunctorum ab hoc morbo, ut vix potuerit exactè omnia considerare. In cadavere hominis diu multumque colicis doloribus, inferiorem, præcipuè abdominis partem, infestantibus, laborantis, inventum fuit cæcum intestinum in pelvim descendisse, ibique cum superiori parte intestini recti firmiter concrevisse: ab hoc loco sursum reflexa progredientis intestini pars angulum valde acutum cum cæco faciebat, & dein consueto modo sub hepate ascendens infra ventriculi fundum porrigebatur, denique descendebat more solito, & terminabatur in intestinum rectum. Verùm in loco cohæsionis, & in vicinia, cæcum & rectum erant gangrænosa, & ulcus, digitum mediocrem facillè admittens, inveniebatur in eodem loco, ubi cæcum cum recto concreverat (a). Constat ergo certissimis Observatis, & in intestinis crassis eundem morbum obtinere, unde mirum videbatur multis colici morbi mentionem non fieri apud *Hippocratem*, qui videtur universali nomine ilei omnes hos morbos descripsisse. Apud *Aretæum* tamen hæc pulcherrimè distinguuntur, qui optimè notat, varias sæpe partes corporis accusari, quibus colon inflammatum accumbit, prout nempe in hac illave parte hujus intestini morbus hæret: dolor (b) *Modò ad costas usque superiores ascendit, quando & speciem lateris morbi præ se fert (si quidem & isti febricitant); modò sub spurias costas in dextram aut in lævam partem descendit sic, ut jecur aut lien dolere videantur. Item & ilia nonnunquam dolore torquentur. Colon namque prægrande est, & quoquo versum se circumvolvens.* Imò & notat illa symptomata, quæ ægros infestant, dum coli pars inferior, ubi in rectum abit, inflammatur: (c) *Quidam sunt etiam, quibus & in sacro ossè dolor inhærescit, & in femoribus, & in illis locis quibus testes appenduntur, Græci κρεμαστήρας appellant.* Quàmvis autem, intestino recto inflammato, & collum vesicæ, & adjacentia his seminum receptacula, affici posse videantur, tamen dolor ille femorum & testium potius ad nephritici mali signa pertinet, uti postea §. 993, dicetur. Monuit autem *Galenus* coli vehementem dolorem à Medicis quandoque renibus affectis adscribi, & vicissim renum cruciatus quandoque ad colum referri. Fatetur interim ipse, hunc errorem facillè contingere, nec tamen ægris periculosum esse, dicens, (d) *Igitur ab initio horum affectuum distinctio difficilis est, quo tempore neque magnam præsidiorum differentiam ipsi requirunt.* Et postea subjungit: *Quapropter nullum in curatione augurandum est damnum nobis evenire, quòd in primo horum morborum insultu eos difficulter discernamus; tunc enim neque externis, neque internis, differentibus egent auxiliis, sed sufficiunt ea, quæ dolorem leniant.* Quænam signa distinguant nephritidem à dolore colico, postea dicetur, ubi de hoc morbo agendum erit.

Alterum, quod notandum est in crassorum intestinorum inflammatione, hoc

(a) Philosophical Transactions n^o. ccccxxii. pag. 236. Abridgem. Tom VII. pag. 517.

(b) De Caus. & Sign. Morbor. Acutor.

Lib. II. Cap. vi. pag. 19.

(c) Ibidem.

(d) De Loc. Affect. Lib. VI. Cap. ii. Charter, Tom. VII. pag. 508.

est, quòd facilius sanationis spes affulgeat; unde *Aretaus* dixit, (a) *In hoc malo periculum tantò levius est, quantò κωλον, id est, laxum intestinum tenuibus corpulentius, pinguius, & noxæ tolerantius est.* In eadem opinione fuit & *Celsus*; ita enim habet, (b) *Intra ipsa verò intestina consistunt duo morbi: quorum unus in tenuiore, alter in pleniore est. Prior acutus est: insequens esse longus potest.* Voluit autem hunc morbum præcipuè circa intestinum cæcum hæere, & ideo in dextra magis parte dolores observari statuit. Cùm autem crassa intestina accumulandis & diu sæpe retinendis fæcibus destinata sint, hinc distensionem à retentis absque magna noxa ferunt, nec turbatur tam cicò reliquorum intestinorum actio; si obstaculum in crassis intestinis natum fuerit. Præterea per clysmata injecta ad locum affectum apta remedia facillè pervenire poterunt; adeoque patet, meritò haberi inflammationem in crassis intestinis minùs periculofam, & faciliùs curabilem, quàm si in tenuibus intestinis idem morbus fuerit.

Ubi autem rectum intestinum inflammatur, tunc similia oriuntur symptomata, ac dum vasa hæmorrhoidalia, crasso sanguine turgida, intestini recti cavum arctant, vicina comprimunt, fæcibus alvinis viam præcludunt, cum tenesmo tamen continuo & molesto alvum exonerandi. Unde apparet, sæpe illud malum haberi pro hæmorrhoidibus cæcis, quæ dicuntur adesse, dum omnia symptomata, hæmorrhoides tumentes comitari solita, ægrum infestant, & nullus tumor in parte ani exteriori apparet, sed varicosa vasa intus latent. Accedit, quòd ab hæmorrhoidibus tumentibus sæpe & inflammetur intestinum rectum. Neque ille error multùm nocebit, cùm similem medelam ferè poscat uterque morbus, febris tamen acuta, inflammationis validæ comes, præcipuam distinctionem hîc faciet. Cùm autem in viris collum vesicæ intestino recto contiguum sit, & illud irritatum stranguriam molestam facit sæpe; quòd & *Hippocrates* (c) monuit: verùm & idem malum ab hæmorrhoidibus cæcis tumentibus fieri, quotidiana Observata testantur, imò & integram urinæ suppressionem ab eadem causa natam fuisse novi, quæ ruptis vasis tumentibus, & sanguine copioso per anum excreto, sanabatur statim.

Patet, satis adhuc faciliùs curabilem esse inflammationem intestini recti; quàm coli, cùm & topicorum efficacia, inprimis balneorum & fomentorum, hîc immediatè loco affecto applicari possit, & diutius absque vitæ periculo tolerari hoc malum, dum totus reliquus intestinorum tractus morbo vacat. Ubi autem soluta materies inflammatoria per vasorum extrema dilatata exit, & partem affectam liberat, tunc exit per alvum, sed cum dolore & molestia; hinc dicitur solvi dysenteriâ, sed blandâ, sub-cruentâ & biliosâ: similis enim tunc exit materia à loco inflammato, ac per sputa educebatur in peripneumonia per coctionem & excretionem materiæ morbosæ; de qua re videantur illa, quæ ad §. 830, habentur. Cùm autem intestinum rectum copioso mucoblinatur, ut fæces commodiùs exire possint, & ille mucus, inflammato hoc intestino & irritato, copiâ magnâ simul exire solet; quod idem in aliis parti-

(a) De Caus. & Sign. Morbor. Acutor. Lib. II. Cap. vi. pag. 19.

(b) De Medicin. Lib. IV Cap. XIII. pag.

221. Confer. Ibid. Cap. XIV. pag. 223.

(c) Aphorism. Sect. V. n°. LVIII. Character, Tom. IX, Part. II. pag. 230.

bus corporis mucos naturaliter madentibus, obtinere videmus, si inflammatione corripantur. Notum v. gr. est quanta copia mucos excernatur, dum tonsillæ, uvula, velum pendulum palatinum, inflammantur; de qua re vide §. 805. Molestissimum in hoc affectu symptoma est tenesmus, quod & Hippocrates notavit, dicens, (a) *Si rectum intestinum obsideat inflammatio, dolorprehendat ac febris, & ad alvum exonerandam crebro desideat, nihilque dejiciat, & à pituita videatur anus procidere, interdum etiam urinæ stillicidium opprimat; qui morbus oritur, quum pituita ex corpore in rectum intestinum incubuerit.* Inde & intelligitur ratio, quare alio in loco dixerit Hippocrates quòd (b) *tenesmus in dysenteriam transit; ubi nempe, inflammato recto intestino, tenesmus oritur, & dein morbus per blandam & sub-cruentam dysenteriam solvitur.* Ut etiam, quare alibi monuerit quòd, (c) *quum tenesmus prehenderit, sanguis & mucus secedunt; & paulò post addat: Ac fit quidem ex iisdem, à quibus & dysenteria: verum imbecillior, & brevis minimèque lethalis.* Notandum enim, dysenteriam molestam quidem esse, sed non semper noxiam, imò quandoque salutarem, si nempe morbosa materia evacuetur, quod in genere notavit Hippocrates dicens, (d) *Hujusmodi enim egestiones etiam eos, qui prius sunt in corporibus, morbos sanant; antiquiores quidem diutius tempore, recentiores autem in paucis diebus submovere possunt.*

Sic expensis illis, quæ spectant diversitatem in hoc morbo, prout varia intestinorum loca occupat; sequitur, ut videamus illa quæ ad curationem requiruntur.

§. 964. **S**IMULAC noscitur præsens per signa (959. 960.) in eo statu statim, maximo molimine tentanda sanatio, quæ acquiritur 1°. Missione largâ, & repetitâ sanguinis, ut in pleuritide (890). 2°. Assiduo injectu clysmatum laxantium, diluentium antiphlogisticorum, sæpe repetitorum ad tertiam, quartam, & ultrâ, vicem uno die. 3°. Potu assiduo calido eorundem, additis prudenter opiatas, & iis, quæ causæ singulari compertæ (959) adversa sunt. 4°. Fomentis ex similibus toti abdomini applicatis, maximè ex junioribus, vivis, validis, sanis, animalibus impositis. 5°. Atque interim cautè cavendo ab omni acri, impetum augente, calefaciente, potu, cibo, medicamento, motu animi affectu. 6°. Tandiu persistendo in usu horum, donec omne malum sedatum sit, nec tribus diebus redierit.

Dolor intolerabilis, & gangrænæ subito lethalis ingens discrimen, efficacem & promptam medelam postulant; hinc citò debent omnia adhiberi, quæ ratio & usus docuerunt in hoc morbo prodesse posse.

(a) Lib. de Fistul. Cap. v. Charter. Tom. XII. pag. 143.

(b) De Morb. Lib. I. Cap. II. Charter. Tom. VII. pag. 533.

(c) Lib. de Affection. Cap. VII. Charter. ibid. pag. 628.

(d) Prædiction. Lib. II. Cap. XIII. Charter. Tom. VIII. pag. 321.

1°. Quàm efficax remedium fit in inflammationis curatione sanguinis missio, jam sæpius dictum fuit; & unanimis optimorum Medicorum consensus hujus auxilii usum probat. Verùm optimè *Aretæus* in curatione hujus morbi dixit, (a) Quocirca neque remedium remedium ullum morbo inferius, neque debilius à Medico adhiberi opus est; unde jubet, (b) venam in cubito magnâ sectione aperiendam esse, ut multus subito sanguis exeat, ad animi etiam deliquium usque. Tantam enim meritò dolorum acerbicatem agnovit in hoc affectu, ut magnum quid putaverit, si, in animi deliquium lapsi, post validam sanguinis evacuationem, ægri per pauculum temporis spatium illos cruciatus non sentirent, licèt nondum causa morbi remota foret. Verùm audacem hanc sanguinis missionem tunc tantùm laudavit *Aretæus*, ubi constiterit, causam morbi esse inflammationem; si enim absque hac fuerit, tunc venæ-sectionem omittendam esse voluit. Interim tamen, si à mero spasmo ortus hic morbus fuerit, nisi subito levetur antispasmodicis aliisve demulcentibus remediis, metuenda est inflammatio, ut morbi jam facti sequela; adeoque & tunc utilis erit venæ-sectio, sed moderatâ magis copiâ. Quinimo, uti ad §. 141 dictum fuit, *Galenus* largam sanguinis missionem laudavit non tantùm in febribus ardentissimis, & maximis inflammationibus, verùm etiam in doloribus vehementissimis. Si ergo ingens dolor urget, absque febre acuta comite, aut magno calore, tamen & sanguinis missio conducet ad præcavendam inflammationem, quæ semper sequetur, si pergat morbus. Testatur enim celeberrimus *Simsonus*, (c) se magnum numerum aperuisse cadaverum volvulo defunctorum, semperque invenisse validam inflammationem intestinorum. Unde meritò statuitur, hunc morbum vel inflammationem ut causam agnoscere, vel illam brevè producere. Venæ-sectionis autem repetendæ necessitas indicatur à doloris, febris, caloris, intensitate; de qua re satis copiosè dictum fuit ad §. 890. n°. 1, ubi de pleuritidis curatione agebatur.

2°. Quantum usum habeant clysmata mollia & refrigerantia ad compescendum nimium febris impetum, antea ad §. 610, dictum fuit; adeoque & hoc effectum juvare poterunt, cum inflammationis in corpore natæ resolutio tunc tantùm sperari possit, quando sedatus humorum motus adest (vide §. 386.). Præterea si in crassis intestinis morbus hæserit, loco inflammato applicabuntur sic mollissima fomenta quæ & vasa infarcta laxabunt, & humores immeabiles diluent. Ubi verò tenuia intestina inflammata sunt, tunc quidem clysmata huc usque non pervenient naturaliter, sed tamen crassa intestina, repleta talibus remediis, balneum quasi præbent omnibus vicinis, adeoque & sic prodesse poterunt. Nihil enim magis juvat spasmo constrictas partes, quàm emollientissimorum remediorum calida applicatio; unde simul tutissimum & efficax doloris lenimen sperari poterit (vide §. 234.). Decoctum hordei, avenæ, seminum lini & similium, addito melle & oleo lini, sufficiunt pro hac indicatione. Unde & *Celsus* uti voluit, (d) *Percolato ptisanæ cremore cum oleo*

(a) De Curation. Morbor. Acutor. Lib. II. Cap. v. pag. 105.

(b) Ibidem.

(c) Medical Essays Tom. V. Part. II. pag. 664.

(d) De Medicin. Lib. IV. Capag. XII. p. 222.

& melle sic, ut præterea nihil adjiciatur. . . . Si dolor non quiescit, etiam in alvum ex parte inferiore tres aut quatuor cyathos calidi olei dare. Quantum autem remedium sit oleum molle & calidum ad leniendos dolores, à distractione partium nervosarum ortos, constitit Exemplo (a) Galeni ad §. 164, recensito. Unde & Aretæus, stercore priùs excreto, oleum calidum cum ruta injici jussit: (b) Id enim si intus moretur, fomentum intestinis propitium est. Frequenter autem hæc repeti possunt, imò debent, ut leniatur, acerbus ille dolor, & laxentur spasmò constrictæ partes. Quandoque contingit, licèt rariùs, tantam esse ani constrictionem, ut tubulum pro clysmate injiciendo non admittat; quod & observavit celeberrimus Fridericus Hoffmannus (c). Mollissimis unguentis tunc anum illinire oportet, vel & balneo vaporis, dum fellæ perforatæ insidet æger, fovere, donec laxetur.

3°. Omnia illa laxantia, attenuantia, antiphlogistica remedia, quæ in pleuritide laudata fuerunt, hîc etiam conveniunt: verùm cum inflammationem intestinorum spasmus semper comitari soleat, hinc omnium mollissima remedia hîc conveniunt. Et ob eandem causam prudens opiatorum usus commendatur, cum nullum ad spasmos solvendo remedium potentius opio habeatur; uti quotidianæ Observationes docent. Verùm hæc non conveniunt, nisi priùs sanguinis missio & clysmata adhibita fuerint, inflammationis augmentum impediatur: fecus enim contingere posset, ut per opiata sopito doloris sensu, causa doloris, inflammatio nempe, destrueret, gangrænâ natâ, partem affectam. Ita Aretæus post largam sanguinis missionem, aquam tepidam cum oleo potatam, clysmata oleosa, fomenta, &c, laudat anodyna medicamenta, & imprimis (d) ex viperis medicamentum, plus consuetâ portione potui datum. Verùm illud est theriaca Andromachi, qui Mithridatio Damocratis viperinas carnes addidit, & opiî quantitatem auxit. Notandum præterea, quòd majorem solito quantitatem hujus remedii dari jusserit, ut eò efficacius dolor & spasmus compescerentur. Laudavit pariter & opiatorum circumspectum usum Trallianus (e), ubi vires robustæ essent, & dolor magnus, & urgens. Prudentissimè autem addit, ubi vires robustæ sunt; nam ubi hic morbus in perniciem vergit, pulsus fit debilis & intermittens, uti ad §. 969, dicitur; sequitur gangræna, cum subita doloris acerbissimi abolitione, & mors. Si jam opiatum datum fuerit, inopinatum illud doloris lenimen adscribitur exhibito remedio, uti & mors brevè sequens, cum magna Medici infamia. Sydenhamus, ob summum candorem & exactissimam morborum Observationem adeo æstimatus, simili Methodo usus fuit: post venæ sectionem liberaliorem, (f) dabat laudanum liquidum; si verò noxii humores, vel saburra ab ingestis, ventriculum gravarent, tenui liquido potato, (g) & per vomitum rejecto, eluebat hæc, ne relicta nocerent; quod & Aretæus (h) suaserat.

(a) Hippocrat. Lib. de Articul. Comment. I. text. lxxii. Charter. Tom XII. pag. 323.

(b) De Curat. Morbor. Acutor. Lib. II. Cap. v. pag. 105.

(c) Medicin. Ration. Systemat. Tom. IV. Part. I. Sect. II. Cap. xii. ubi de Enarration. morbor. Observ. iv. pag. 552.

(d) De Curation. Morbor. Acutor. Lib. II. Cap. v. pag. 106.

(e) Lib. X. Cap. 1. pag. 578.

(f) Sect. IV. Cap. vii. pag. 260.

(g) Ibid. pag. 261.

(h) De Curation. Morbor. Acutor. Lib. II. Cap. v. pag. 106.

In doloribus autem vehementioribus largiori dosi & iteratâ usus fuit; imò alibi dixit *Sydenhamus*, quòd, ubi cathartico dato post venæ-sectionem, dolor & vomituritio redierint, alvo manente constipatâ, tunc omni quartâ vel sextâ horâ dederit paregoricum, (a) *donec intestinis quies omnimoda inducatur, ac proinde motus eorum naturalis deorsum versus restituatur*. Tunc enim, spasms his solutis, catharticum remedium alvum solvet, licèt cæteroquin narcotica alvum strictam reddere soleant.

Cùm autem ad §. 959, dictum fuerit, à materie acri, & quidem varia, hunc morbum oriri sæpius, simul & eliguntur talia, quæ causæ acri cognitæ opposita sunt. Si ab acri acido, ut in infantibus sæpe fit, oriatur morbus, acidum absorbentia & enervantia exhibentur: & contrà si à putrida materia natum fuerit hoc malum, acida & acescentia optimum remedium exhibent, inprimis si multâ aquâ diluantur. Cæterùm aqua, oleum, emollientia decocta, omnem acrimoniam enervant, adeoque semper profunt, etiam in illis casibus, ubi de singulari acrimoniæ indole dubium est, vel ubi erosæ partes sola blandissima tantùm ferre possunt.

4°. Omnia enim, quæ prodesse possunt, simul & semel adhibenda sunt, ut levamen doloris fieri possit, & periculosæ inflammationis sequelæ caveantur. Quod pariter commendans *Aretæus* dixit, (b) *Ubique enim quisque omnia dolorem levantia faciens juvat*. Ita & *Celsus* laudat (c) *calida cataplasmata admovere, eaque imponere à mammis usque ad inguina, & spinam, ac sæpe mutare (imò) demittere totum hominem in calidum oleum*; ut omnia reddantur laxa quàm maximè, & sic inducatur toti abdomini talis mollities, quæ spasmò quàm maximè opposita est, in quo omnia rigent. Vidi in homine, qui bidui spatio ex hoc morbo periit, totum abdomen complanatum fuisse, dum muscoli abdominales, tetanodes facti, compresserant omnia supposita. Hinc monuit *Sydenhamus*, (d) *intestina nonnunquam quasi injectâ fasciâ constringi*. Verùm ad §. 234, pluribus veterum Medicorum Observatis probatum fuit, pingua humida calida, optimum remedium dare ad tetanum sanandum, si rigentes & convulsæ partes continuò his foveantur. Imò *Celsus* in tetani cura pariter ac in hoc morbo utile dixit, (e) *in calidum oleum totum descendere, vel in aquam calidam, in qua fœnum græcum decoctum sit, & adjecta olei pars tertia*. Pluribus Observationibus probatur (f), quàm pulchre profuerit balnei usus in hoc morbo.

Verùm inprimis hîc laudatur tepor ille naturalis, qui ex vivis & sanis animalibus abdomini impositis habetur, ubi simul & subtilissimum exhalans de animalis corpore balneum quasi vaporis exhibet. Calidum adhuc, de recens mactati animalis abdomine evulsum, omentum, oleo molli & penetrabili plenum, pulchrum pariter in hoc morbo remedium dat, sed non semper illo tempore, dum requiritur, præstò est: (g) *Catulum viventem nudo ventri indefinenter accum-*

(a) *Schedul. Monitor. de novæ febris ingressu, pag. 672. 673.*

(b) *De Curation. Morbor. Acutor. Lib. II. Cap. v. pag. 106.*

(c) *De Medicin. Lib. IV. Cap. XIII. pag.*

222. Confer. *Hippocrat. de morb. Lib. III. Cap. XIII. Charter. Tom. VII. pag. 588.*

(d) *Sect. IV. Cap. VII. pag. 259.*

(e) *De Medicin. Lib. IV. Cap. III. pag. 195.*

(f) *Medical Essays Tom. III. pag. 373.*

bere jubebat *Sydenhamus* per integrum biduum vel triduum, dum ileum curabat

Præterea & (a) *Aretæus* & (b) *Celsus* laudaverunt cucurbitarum, fatiſ numerofarum, applicationem, abſque ſcarificatione, niſi hac viâ ſanguinem evacuare voluerit Medicus; tunc enim (c) duas vel tres pertundendas eſſe dixit *Celsus*, per reliquas ſpiritum tantum evocandum eſſe: de qua re videantur illa, quæ de cucurbitarum uſu, & præſenti ab illis levamine in doloribus flatulentis abdominis, dicta fuerunt ad §. 650.

5°. Ex omnibus, quæ de cura inflammationis in genere dicta fuerunt, fatiſ conſtitit, mollia remedia, & quæ, abſque acrimonia, vel motu aucto, potenti ſolvendi efficaciâ valent, hîc tantum locum habere; pernicioſum imprimis hîc eſſe calidorum remediorum uſum, uti antea ad §. 961, dictum fuit. Interim tamen apud ſummos in Arte Viros legimus, cum ſucceſſu adhibita fuiſſe etiam acriora remedia, imprimis purgantia, & multa alia tentata fuiſſe, ad recuperandum liberum ingeſtorum tranſitum per inteſtinalis fiſtulæ cavum, quæ conſiderationem merentur.

Notandum enim eſt, præter inflammationem inteſtinorum hîc ſæpius ad eſſe ſimul impedimentum, quod cavum inteſtinorum obſtruit, & quod removeri debet ut curatio fiat. Si impedimentum illud fiat à tumore inflammatorio ſolo, tunc patet fatiſ, omnia, quæ modò laudata fuerunt, convenire; & quidem ſola, cum irritatio loci inflammati per ſtimulum medicamentorum purgantium, vel aliorum acrium, ſemper noxia ſit. Verum ſi materia immedibilis in cavo inteſtinorum hæſerit, ſive hæc præexiſtiterit ante inflammationem natam, ſive collecta fuerit illo tempore, dum inflammatione tumens inteſtinum proprium cavum arctaverit; illa loco moveri debebit neceſſariò, ut ſanatio obtineatur. Præterea ſi volvulus factus fuerit, & ille extricari debebit, ut libera per inteſtinorum cavum via reſtituatur. Notum eſt, ingeſta ſenſim promoveri à ventriculo ad anum uſque per motum periftalticum, unde Medici videntur tentaffe purgantibus ſtimulis aucto hoc motu propellere obſtacula, quæ hîc hærebant, nec naturali & pacato motûs periftaltici impetu poterant promoveri. Præterea ex Experimento *Peyeri* antea memorato patuit, in ranæ inteſtiniſ volvulum denuo extricari per ipſum inteſtinorum vermicularem motum; & ideo videntur Medici ſperaffe, per purgantia aucto hoc motu & ſuſceptionem inteſtini evolvi poſſe. Alii gravia metallica corpora deglutienda dederunt ægris, ut hæc delapſa per inteſtinorum cavum pondere ſuo removerent hærens obſtaculum: ſicque varia admodum tentata fuerunt, felici quandoque cum ſucceſſu, quandoque non. Unde expendi meretur, quid hîc dictet prudentia, quid docuerit uſus.

Certum eſt, inflammationi inteſtinorum priùs medelam fieri debere, per venæ-ſectionem, fomenta, clyſmata molliffima, &c; & malè feciſſe illos, qui crudum adhuc morbum talibus irritantibus tractaverunt, non præmiſiſ reliquis. Sapiens Vetuſtas in hoc morbo curando hanc normam tenuit.

(a) De Curation. Morbor. Acutor. Lib. | pag. 221.
II. Cap. v. pag. 106. | (c) Ibid. pag. 221. 222.
(b) De Medicin. Lib. IV. Cap. XIII. |
Tom. III.

Hippocrates prius sanguinem (a) è capite & cubitis detrahebat, ægrum in folio aquæ calidæ collocabat, oleo illinebat, tepentes & humidos fatus admovebat. Dein suppositorio applicato tentabat educere, exusta circa rectum intestinum stercora; dein clysmata injiciebat. Ubi hæc incassum tentata fuerant, tunc (b) folle fabrili indito in ventrem status immittendus, ut tum ventrem, tum intestinum contractum distendas, deinde extracto folle clyisma injiciendum ex non admodum calefacientibus, sed stercora solventibus ac emollientibus. Deinde obturatâ sede spongiâ, in aqua calida desideat, clyisma continens. Videmus hîc, efficacem curam antiphlogisticam præmissam fuisse, antequam aere per follem impulsio conaretur intestini latera dilatari, ut fæces descendere possent: præterea ex alio loco patet, quod hanc curam adhibuerit, (c) quum, stercora acervatim combusto in intestino, pituita circa hoc colligitur, intestinumque, his nimirum confertim induratis, intumescit, nullumque ex his medicamentis, quæ per superiora bibuntur, recipit, sed vomitione rejicit; neque admota per inferiora infusa (clysmata) recipit. Disertè autem monuit Trallianus, de eadem hac curatione agens, sequentia: (d) Nam si citra inflammationem præcedentem frigidus colicus ileosusque affectus sit, confert tunc uti curatione per utrem. Sin autem, inflammatione prægressâ, adstrictio alvi oborta sit, hæc curandi ratio, præterquam quod nihil juvet, maximè etiam nocebit. Eandem & cautelam de purgantibus exhibendis tradidit dicens, (e) At si colicum affectum ob inflammationem intestini fieri contingat, neque omnino exhibere audebis purgationem in his, & præcipuè in initio, cum inflammatio nondum ad coctionem pervenerit. Qui enim medicamenta ventri ducendo apta præbere non dubitarunt, ægrotantibus periculorum auctores & mortis exstiterunt. Sic etiam Aretæus post audacem venæ sectionem ad animi deliquium usque, post clysmata, fomenta, cucurbitas, theriacam, &c, tandem addit, (f) Si neque dolor remittitur, neque flatus, neque stercus dejicitur, purgatorium pharmacum quod hieram vocant necessario dandum est. Horum vestigia legens Sydenhamus, ubi (g) dolor cum vomitu per spatium bidui triduve omnino cessaverit, tunc dedit purgans remedium. In alio loco, post præmissam liberaliorum venæ-sectionem, (h) postero die catharticum aliquod lenitivum præscribebat; sed erat in tali morbo, in cujus initio nec dolor adeo fixus erat, nec tam creber vomitus, nec alvus adeo pertinaciter vim cathartorum eludebat. Ubi autem fortioribus purgantibus opus esse credebat, tunc (i) anodynis prius utebatur, ut intestinorum spasmos compesceret.

Verùm & clysmatum formâ fuerunt exhibita purgantia, præmissis prius antiphlogisticis remediis, & cum felici quandoque successu. Notum enim est quadruplam dosin purgantium per clyisma injectam, eundem præstare effectum, ac si simplex dosis ore assumeretur. Omnium efficacissimum reme-

(a) De Morb. Lib. III. Cap. XIII. Charter. Tom. VII. pag. 588.

(b) Ibidem.

(c) Lib. de Affection. Cap. VI. Charter. Ibid. pag. 626.

(d) Lib. X. Cap. I. pag. 582.

(e) Ibid. pag. 589.

(f) De Curation. Morbor. Acutor. Lib. II. Cap. V. pag. 106.

(g) Sect. I. Cap. IV. ubi de ileo, pag. 91.

(h) Sect. IV. Cap. VII. pag. 260.

(i) Schedul. monitor. de nov. febr. ingress. pag. 672.

dium invenit *Sydenhamus* (a), si fumus nicotianæ validissimè in anum insufflatur. Licet autem *Fridericus Hoffmannus* propriâ experienciâ de hac re nihil determinet, affirmat tamen, (b) quòd experimentum hoc in equis, ad alvum validè adstrictam, aperiendam, maximæ sit virtutis, seque novisse, (c) homines quosdam plebeios, acroci intestinorum dolore vexatos, fumi tabacini solâ deglutitione, ab omnibus cruciatibus in instanti fuisse liberatos. Monet *Heisterus* quòd (d) debet autem fumus ille tam diu in anum inspirari, donec dejectionis stimulum satis vehementem ægri persentiscant: inprimis autem prodesse si ex præstantiori nicotiana fumus applicetur. Fatetur autem celeberrimus Vir, se tantam efficaciam hujus remedii in herniis incarceratis curandis observasse, ut nunquam scalpello opus habuerit. Delineavit & instrumentum, quo commodè applicatio hujus remedii fieri poterit.

Circa usum autem gravium metallicorum corporum deglutitorum discrepant multum inter se Auctores. *Helmontius* audacter dixit, neminem ileo perire, si (e) globuli plumbei sclopetarii deglutiantur, ut sub pondere propellant impedimentum in intestinis hærens: credidit autem eò citiorem & feliciorém sanationem fieri, quòd plures & majores haurirentur, dum simul æger erecto situ stet, vel ambulet. Verum si consideremus, intestinum supra locum obstructum expandi, gravia hæc deglutita ibi hærebunt in dilatato intestino, nec directè in obstaculum pondere suo gravitabunt. Si verò volvulus adsit, ita ut pars superior intestini contracta in inferiorem dilatatam recipiatur, poterunt hæc nocere potius, dum augebunt hanc intro-susceptionem, protrudendo intestinum susceptum ulteriùs in proximam partem dilatatam. Unde non sine ratione dixit *Sydenhamus* quòd hæc, (f) præterquam quòd parùm conduunt, noxam sæpe haud contemnendam inferunt. Qui varios intestinorum gyros considerat, satis intelliget, non tantum boni exspectari posse ab his deglutitis, ac quidem multi credidisse videntur. Verum argenti vivi usum, quem pariter improbavit *Sydenhamus* (g), laudaverunt clari in Arte Medica Viri. Testatur *Heersius*, (h) se sæpius illud dedisse, illudque sine noxa, momento citiùs, eductis secum obviis facibus per intestina transivisse. *Zacutus Lusitanus* (i) monet, multos in ileo desperato, haustis libris tribus argenti vivi in aqua calida, ab imminente morte liberatos fuisse. Satis tutò illud sumi posse, si citò iterum elabatur de corpore, numerosæ satis Observationes docuerunt; cumque admodum penetrabile sit, & post aurum ponderosissimum, poterit expedire vias. Fortè & omnium tutissimè majori copiâ sumitur, tunc enim collectum manet, & faciliùs per alvum elabatur, & citiùs. Ubi enim diu hæret

(a) *Schedul. monitor. de nov. febr. ingress. pag. 671.*

(b) *Medicin. Rational. Systemat. Tom. IV. Part. II. Sect. II. Cap. v. ubi de cautel. & Observat. Clinic. §. IV. pag. 335.*

(c) *Ibidem.*

(d) *Institut Chirurgic. Part. II. Sect. V. Cap. CLXI. §. VI. pag. 1101.*

(e) *Ort. Medicin. Tractat. de flatib. §. xxxi. pag. 339.*

(f) *Sect. I. Cap. IV. ubi de ileo, pag. 91.*

(g) *Ibidem.*

(h) *Observat. Med. Lib. I. Observ. II. pag. 37.*

(i) *De Medicor. Princ. Historia. Lib II. Hist. LXXIX. pag. 358.*

in corpore, & venas bibulas intestinorum ingressum sanguini miscetur, tunc longè alia producere posset. Ante aliquot annos & in Anglia & in Scotia (a) panaceæ instar ferè laudabatur, si manè uncia una aut altera argenti vivi fumeretur, quod multi fecerunt per plures hebdomadas; absque ulla sensibili evacuatione auctâ. Interim tamen constitit, licèt non illico nocuerit postea tamen damna intulisse: miri & sæpe insuperabiles morbi illorum, qui argentum vivum quotidie ad sua artificia adhibent, fatès evincunt, cautè hîc procedendum esse. Celeberrimus *Fridericus Hoffmannus* dedit in hoc morbo mulieri quadragenariæ libram mediam purissimi argenti vivi, dato priùs pingui jusculo; (b) *desuper bibendum brodium carnis cum aliquot unciis olei amygdalarum dulcium*, lenémque per conclave deambulationem suavit. Post quinque horas solvebatur alvus, & simul uncia circiter argenti vivi exibat cum levamine omnium symptomatum; verùm per quatuordecim dies, & ultrà, fæcibus alvini permista apparebat portio argenti vivi. Sed quod notandum, restauratis jam viribus, tremor in artubus, & impotentia in pedibus, manebant ultra mensis spatium. Verùm Observationes docent, hæc mala obtinere in illis, qui argentum vivum imprudentiùs tractaverunt, adeoque & meritò suspicari quis potest, argentum vivum, non simul & semel de corpore elapsum, hæc mala produxisse, dum diutius hæsit in corpore. Negari tamen non potest, in morbo hoc adeo periculoso, tentari posse & usum remedii, licèt suspecti, si spes sit, imminentem mortem sic evitari posse.

Verùm & alia à Medicis cum successu in hoc morbo tentata legimus, quæ tamen primâ fronte potiùs nocitura viderentur. Patuit enim ex modò dictis, calidos potus ex laxantibus, diluentibus, &c, & ex iisdem parata fomenta, ab omnibus Medicis adeo laudari in hoc morbo; hinc mirum videbitur, per Observationes constituisse, actu frigida, prioribus incassum tentatis, sanasse ægros, cum de illorum salute omnes jam desperarent. *Fridericus Hoffmannus* (c) in muliere, quæ gravissimis abdominis doloribus, ob menses per vehementem terrorem suppressos, torquebatur, venæ-sectionem, clysmata emollientia & plura alia incassum tentaverat: *Nabothus*, qui cum ipso tractabat hanc ægram, aquam frigidam exhibendam proposuit: fatetur candidus ille vir, quòd abhorruerit ab hac Methodo, & assenserit tandem, ne morosus nimis videretur. Verùm feliciùs successit cura, quàm crediderat, dum darent, (b) *aquæ frigide simplicis potum ad duos cyathos de die per vices sumendum, tecto priùs probè corpore & pedibus*. Subsecuto enim largo sudore, & postea placido somno, omnis dolor abdominis cessavit. Affirmabat autem *Nabothus*, quòd lintea, aquâ frigidâ madida, in tali casu applicasset cum successu. Similem casum ex *Ludovico Septalio* in eodem loco recenset, ubi & ille pariter, antea laudatis usus, sed frustra in nobili Hispano, ad contraria transivit; & licèt mors præ foribus esse videretur, pulsu non ampliùs sensibili, cum sudoribus frigidis, dedit aquam multam nive etiam refrigeratam, lætissimo cum eventu. Cùm autem temeraria adeo

(a) Medical. Essays, Tom. III. pag. 387.

(b) Medicin. Ration. Systematic. Tom. IV. Part. II. Sect. II. Cap. IV. ubi de Enar-

ration. Morbor. Observat. III.

(c) Ibid. Cap. v. ubi de Enarratione Morbor. Observat. v. 349.

videatur hæc curatio, non inutile credo & illam alio casu confirmare. Homo viginti septem annorum de levi dolore abdominis incepit conqueri, & insuetâ alvi constipatione; clysmata varia, purgantia, aliâque tentata fuerant, verùm nullæ prodibant fæces, & ingesta quævis evomebat. Balnea calida, cutis calida à vivente agno detracta abdomini applicata, sanguinis missio repetita, nihil profecerant; cùmque desperatus jam haberetur, octavâ die morbi deducebatur in cubiculum frigidum, corpore inferiori nudato, & singulis minutis secundis pedes perfundebantur aquâ frigidâ, sensim adscendendo, donec ultimò ad pubem usque frigidæ affusio pertingeret: subinde obambulabat, pedibus insistebat frigidò & madido pavimento, alternatim pedes vasi aquâ frigidâ pleno immergebat. Æger auctas inde vires percipiebat, & per medium horæ levabatur; verùm mox dolebat ut antè; semel vomiebat, abdomen tumebat plùs quàm antea, tormina acutissima percipiebat, sed post pauca minuta largam & liquidam alvi evacuationem habuit, intermissis paucis fæcibus induratis, cum magno levamine; & postea decrescente febre, fæcibus induratis copiosis excretis, tridui spatio ab hac Methodo adhibita, ex tanto discrimine evasit (a). Mirus & casus ibi habetur, in quo alvi pertinacissima constipatio, plurimis remediis per quadraginta tres dies tentata, soluta fuit intra decem minuta, dum crura & femora aquâ frigidâ bis intra minutum horæ perfunderentur.

Sed & apud veteres Medicos hinc inde quædam inveniuntur, quæ docent, & illos quandoque similia tentasse. *Trallianus* (b) in curatione colici affectûs, ex calidis & biliosis humoribus orti, dicit, se frigidâ aquâ usum fuisse in ægris, quibus vires firmæ erant, & partes principes omni noxâ carebant: imò & actu frigida per anum immisisse se dicit cum successu. *Hippocrates* (c) in tetano, juvene carnosò, æstate mediâ, frigida copiose laudavit affusionem; uti & ad (d) inflammationes recentes, (e) *Erysipelas etiam non ulceratum*. Imò convulsiones, (f) *frigidâ copiosè affusâ*, levare, & dolorem solvi monuit. Verùm in hoc morbo & pertinax intestinorum spasmus, & inflammatio adsunt, cum dolore immani.

Patet ex modò recensitis, quantum felix audacia Medentum in desperatis etiam morbis quandoque possit, & si quis similia ut temeraria damnet, noverit *Celsum* jam dixisse, dum de Methodo vetusti Medici *Petronis*, aquam frigidam febricitantibus exhibentis, agebat; (g) *Sed cùm eadem omnibus convenire non possint, ferè quos ratio non restituit, temeritas adjuvat*. Et *Alibi*, (h) *Quin etiam morborum in iisdem hominibus aliæ atque aliæ proprietates sunt, & qui secundis aliquando frustra curatus est, contrariis sæpe restituitur*.

Longè adhuc audacius meritò videbitur, abdomen discindere, intestina educere, volvuli locum quærere, inventum digitis explicare, dein intestina reponere, & abdomen consuere. *Barbettus* (i) hoc proposuerat tamquam meliùs, quàm certè morti ægrum tradere. Verùm apud *Bonetum* (k) à ju-

(a) Medical Essays, Tom. V. Part. II. pag. 893.

(b) Lib. X. Cap. 1. pag. 585.

(c) Aphorism. Sect. V. n°. XXI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 206.

(d) Ibid. n°. XXIII. pag. 208.

(e) Ibidem.

(f) Ibid. n°. xxv. pag. 210.

(g) De Medicin. Lib. III. Cap. ix. pag.

138.

(h) Ibid. Lib. I. Præfation. pag. 19.

(i) Anatom. Practic. Lib. IV. Cap. 1.

(k) Anat. Pract. Lib. III. Sect. XIV.

Tom. II. pag. 228.

vene & audaci Chirurgo in illustri matrona hoc factum fuisse legitur, felicissimo cum successu: & olim, jubente *Nukio* (celeberrimo quondam apud Batavos Anatomes Professore) in foemina quinquagenaria à dexterrimo Chirurgo idem factum fuisse, ita ut ultra viginti adhuc annos supervixerit hæc ægra, probatis constat Testibus (a). Similia & *Praxagoram* quondam jussisse, imò intestina discindenda, & stercore exempto consuenda denuo memoriæ tradidit *Cælius Aurelianus*, sed addit, (b) *Magnificam mortem Praxagoram magis, quam curationem voluisse scribere*. Verùm non tam facilè determinare quis poterit, an volvulus adfit, vel non; neque tam facilè cognosci poterit locus, ubi hæreat. Solet enim, ubi morbus ille in perniciem tendit, abdomen turgere, & dolere per totum. Unde satis patet, nihil nisi ultimam necessitatem suadere posse, ut crudeli operatione, diviso abdomine, gyri omnes intestinorum evolvantur, ut morbi sedes quærat in vivente homine.

6°. Licet per illa, quæ hætenus tradita fuerunt, dolor cessaverit, febrisque remiserit, tamen debemus cogitare, partem illam intestinorum, ubi morbus hæsit, diu adhuc retinere talem sensibilitatem, ut facillimè denuo dolor, spasmus, inflammatio recrudescere possint, si vel levis irritatio accesserit ab ingestis, vel acrioribus, vel difficilioris digestionis. Omnia enim assumpta huc venire debent, & ideo *Sydenhamus* (c) probè gnarus, hunc morbum præ aliis omnibus in recidivam maximè pronum esse, tenuem victum, solo inprimis jusculo pulli gallinacei, commendat, & tali tantum quantitate, quæ ad vitam sustinendam sufficere posset. Cavendum enim etiam est, ne majori copiâ graventur cibi, etiam tenuis & facillimæ digestionis, & ideo parùm simul, sed repetitis vicibus, detur, ut tempus concedatur distentis sæpe antea enormiter intestinis, quo iterum contrahi, possint & amissum robur sensim recuperare. Ideo & *Celsus* cavendum jussit à cibo inflante & valido; etiam postquam dolor & febricula jam quieverant, ne intestina adhuc imbecilla lædantur, solam aquam pro potu concedebat, monens, (d) *Nam sive quid vinolentum sive acidum est, id huic morbo alienum est*. Imò & diu postea adhuc à balneis, ambulationibus, aliisque corporis motibus abstinendum suadet: (e) *Nam facilè id malum redire consuevit, & cum frigus subit, sive aliqua jaçtatio, nisi bene jam confirmatis intestinis, revertitur*.

§. 965. **S**I malo hoc (959. 960.) prægresso; nec debitis remediis curato; & ultra triduum semper cum vehementia persistente, loco doloris, ardoris, distractionis, successerit horror vagus per totum corpus sine causa, obtusus cum gravitate dolor in loco, signum erit ibidem formari abscessum, unde intra quatuordecim dies eo rupto effluet pus; quòd si in cava abdominis effluit,

(a) Corn. Henr. Velf. Dissertat. Inaug. pag. 19.

(b) Acutor. Morbor. Lib. III. Cap. xvii. n°. clxv. pag. 244.

(c) Sect. I. Cap. iv. ubi de ileo pag. 92.

Confer. Sect. IV. Cap. vii. pag. 266.

(d) De Medicin. Lib. IV. Cap. xiii. pag. 222.

(e) Ibid. pag. 223

facit mala multa similia (939), si autem effluit in cava intestinorum, facit dysenteriam purulentam magnam, parvam, longam, brevem, prout ulceris ibi facti natura dabit, inde sæpe integre intestinorum membranæ exeunt, & sæpe tabes fit.

De signis illis, quæ docent inflammationem partium internarum in suppurationem abire jam sæpius dictum fuit in præcedentium morborum acutorum inflammatoriorum Historia; omnia hîc eadem obtinent. Sed abscessus in intestinis natus duplici viâ poterit exonerari à pure contento, vel in cavum abdominis, vel in cavum intestinorum. Quænam mala metuenda sint, dum abscessu rupto pus in cavum abdominis, depluit, dictum fuit ad §. 912, & 939. Ubi autem in cavum intestinorum pus venit, facilem viam per alvum invenit, & sæpe inde evadunt ægri, succedente dysenteriâ purulentâ, quæ pro diversa magnitudine abscessûs ejûsque variâ conditione citiùs sanabitur, vel diutius protrahetur, uti sponte patet. Quandoque & intestina inflammata peritonæo accrescunt, tuncque abscessus ibi natus poterit extrorsum aperiri, simili modo, ut in hepatis & ventriculi inflammatione dictum fuit. Rariùs tamen hoc contingere videtur, saltem hujus rei apud Observatores rara mentio habetur. *Aretæus* tamen testatur, quòd in quodam ægro abscessum coli in dextra parte prope jecur difsecuerit, (a) *multùmque inde puris effusum est, multùm quoque per renes & vesicam, ad plures dies emanavit; unde & sanitatem homo adeptus est.* Si verò abscessus talis diu clausus manet, pus morâ tenuius & acrius redditum, venis bibulis in tota superficie facci talis purulenti hiantibus resorptum, sanguini permiscebitur, & cacochymiam purulentam producere poterit (vide §. 406.), unde tabes metuenda est, uti ad §. 1214, dicitur.

Cùm autem inflammatio (vide §. 374.), & illam sequens suppuratio omnium frequentissimè hæreat in tunica cellulosa, talisque in intestinis manifestè deprehendatur ab Anatomicis; contingit quandoque, ut per tumorem suppuratorium, in hac cellulosa hærentem, secedat separata à reliquis tunica interior villosa, & exeat per alvum referens figurâ suâ cavum intestinale tubum; non sine ægrorum & adstantium insigni metu, qui ipsum intestinum sic egredi putant, nullamque sanationis spem superesse. Pulchre hoc observavit *Aretæus* dysenteticis quandoque contingere: (b) *Nonnunquam oblongum quiddam in pluribus non discretum, instar sani intestini dejicitur, & ignaris rei suspicionem præbuit intestini, at negotium ita se habet. Intestinorum tunicæ perinde ac ventriculi geminæ sunt, & altera alteri obliquè superinjecta est: igitur quum earum connexio (διπλόν) dissolvitur, interior tunica secundùm longitudinem abscedens foràs egreditur; exterior sola intus remanet, & carnosâ efficitur, & cicatrice solidatur; sanescuntque homines & noxâ soluti vivunt. Id verò inferius intestinum solum patitur; in causa est tunicarum carnosâ substantia.* Similia & apud

(a) De Caus. & Sign. Morbor. Diutur-
mor, Lib. I. Cap. ix. pag. 37.

(b) Ibid. Lib. II. Cap. ix. pag. 61.

recentiores Medicos habentur Observata, quæ confirmant *Aretæi* dicta. Nam & intestini recti (a) interior tunica separabatur, & ægri postea integram sanitatem recuperabant. Interim tamen idem per totum intestinorum tractum contingere posse, videtur admodum verosimile, licet tunc rariùs membranam integram cavam referat, sed sæpe informis mucii specie appareat, dum alvo excernitur. Verùm si talis mucus in aqua pura reponatur, tunc manifestè apparet structura membranosa & vasculosa fabrica. Vidit in cadavere phthistici, qui & fistulâ ani laboraverat, celeberrimus *Simsonus* (b) villosam tunicam intestinorum plurimis in locis deesse, & abrasas partes copiosas in intestinorum cavo reperiebat. Verùm jam diu ante mortem miser ille homo nullos solidos cibos ferre potuerat, ob molestiam, quam inde percipiebat in ventriculo & intestinis, & tribus septimanis ante mortem solam tantùm aquam parcissimâ copiâ simul deglutitam ferre poterat. Pluribus aliis Observatis ibidem probatur, tunicam internam intestinorum satis levibus de causis secedere posse, & iterum renasci; nam & à fæcibus durioribus, per crassa intestina propulsis, quandoque illam deteri observatum fuit, & in dysenteriam passis diuturnam magna copia talis mucii secessit, licet postea integrâ sanitate fruerentur.

§. 966. **S**IMULACRID (965) adesse noscitur, statim inhibendus
 Somnis victus, unde stercus multum, durum, crassum, acre nascitur; æger pascendus solis jusculis cum leniter deterisivis radicibus incoctis; decocta balsamica, detergentia, multùm bibenda, & instar clysmatum injicienda; aut aquæ fontanæ medicatæ largâ copiâ bibendæ, in his pergendum usque ad perfectam sanationem.

Ubi signa docent, abscessum talem fieri in intestinis omnia illa facienda sunt, quæ ad §. 402, dicta fuerunt. Maturatio ergo crudi inflammatorii promovenda est, & cum exitus puri jam factò commodissimus sit ille, quo in intestinorum cavum venit, ut per alvum exeat. Hinc clysmata ex decocto herbarum emollientium sæpius injecta, & similia decocta potata proderunt, ut interna intestinorum superficies laxetur & emolliatur. Ubi autem ex levamine doloris, & pure per alvum prodeunte, novimus abscessum ruptum esse, tunc infusis herbarum vulnerariarum, agrimonie, veronicæ, virgæ aureæ, hyperici & similibus, addito melle, leviter detergimus locum ulcerosum, ut ad conditionem puri vulneris, & sic ad consolidationem disponatur. Omnium autem maximè hîc cavendum est, ne talia ingerantur titulo cibi & potûs, quæ acria sunt, vel in calore corporis nostri citò in acrem indolem degenerare possunt: uti etiam cavenda sunt omnia, quæ crassas fæces producunt. Optimum ergo est solo jure carniûm uti; hoc enim vires sustinere poterit satis, nec ullam ferè crassam materiam in intestinis relinquit.

(a) Tulp. Observat. Medicar. Lib. III. | pag. 150.

Cap. XVII.

Anton. Benevoli Observazione XVIII. | pag. 655.

(b) Medical Essays, Tom. V. Part. II.

Ob eandem causam & serum lactis, ab omni caseo bene depuratum, prodest; lac autem non conducit, quia & citò acefcit, & crassas copiosas fæces in intestinis producit, uti manifestè apparet in infantibus solo lacte materno viventibus. Jusculis carniùm jam radices scorzoneræ, sisari, cichorei, & similia incoqui poterunt (vide talem formulam in *Materia Medica* ad hunc numerum): sed tunc percolanda sunt hæc juscula, ne aliquid crassi per intestina transeat, ante quam ulcus sanatum fuerit. Copiosus autem usus infusorum vulnerariorum, feri lactis recentis, aquarum medicatarum, conducit, ut eluatur de sanguine quidquid de pure hîc collecto resorptum fuerit, simulque diluantur omnes humores, qui in intestina derivantur, inprimis bilis, ne irritare ulcus valeant. Simul etiam aquæ minerales ferratæ, ubi ulcus jam purum fuerit, leniter adstringendo, cicatrificationem loci affecti promovebunt. Ubi jam per aliquot dies nullum pus exire observatur per alvum, nullusque dolor in abdomine superest, tunc sensim solidiores cibi dari poterunt, ex hordeo, oryzâ, pane, carnibus juniorum animalium, &c, donec tandem ad consuetum in sanitate victum perveniatur.

§. 967. **S**I verò morbus habuerit causas violentissimas (959), & produxerit sævissima symptomata (960), poterit facilè in illo loco (959. 963.) producere gangrænam (388), miserrimè dein lethalem.

Videantur illa quæ ad §. 960, de gangræna, satis citò plerumque validam intestinorum inflammationem sequenti, dicta sunt.

§. 968. **Q**UAM futuram ex iisdem Observatis prægressis facilè prævidemus (967), si simul nulla benignæ resolutionis (963) vel medelæ (964), signa apparuerint.

Si dolor acerrimus, uno in loco fixus manens, adfuerit, febris valida, alvus pertinacissimè clausa, omnia ingesta vomitu rejiciantur, medela in initio morbi neglecta fuerit, vel absque ullo levamine adhibita, tunc novimus, talem intestinorum inflammationem in gangrænam tendere.

§. 969. **E**AM fieri docent signa prægressa (968), tum subita, & sine causa, remissio acerrimi doloris, manente pulsu debili, intermittente, sudore frigido, dysenteriâ fœtidâ, cinericeâ, ichorosâ, lividâ, nigrâ, fæcum sine sensu demissione; unde brevè placida mors.

Quàm periculosa sit in morbis acutis inflammatoriis subita illa doloris summi remissio, jam in Historia pleuritidis ad §. 904, dictum fuit: idem hîc obtinet, & minùs peritos quandoque turpissimè fallit. Dolor enim acerbissimus, alvi pertinacissima constipatio, pessimam intestinorum inflammationem comitari solent: dum verò morbus ille in perniciem tendit inevitabilem, & dolor cessat, & alvus plerumque solvitur, unde adstantes, & quandoque Medici,

ægrum in vado esse credunt, dum paulò post moritur. Verùm facies cadaverosa plumbeus labiorum color, extremorum frigus, anxietas, abdomen plerumque inflatum, pulsus celerrimus & debilis, perito Medico certissima signa exhibent instantis mortis. Unde meritò Hippocrates dixit, (a) *A vehementi partium alvinarum dolore, extremorum refrigeratio, malum.* Ubi enim gangræna partem inflammata occupat, dolor cessat, & pars antea tensa & dura flaccescit, hinc sæpe restituitur liber transitus ad anum usque, per gangrænam natam, jam tabescente intestino. Verùm exercitatissimi Medici tunc semper pessima metuebant, dum cum talibus signis alvus antea clausa solveretur. Sic Baglivus sequens axioma Practicum statuit: (b) *Gravi iliaco si superveniat alvi fluxus, paucis post horis morietur, nam sphacelata sunt omnia; hinc lethalis fluxus. Et si iliaco tumor ventris veniat, & flatus copiosi pedendo exeant, brevi morietur.* Confirmavit eandem rem & suis Observatis Tulpius (c), & alii plures.

Sed & mirus casus docuit fæculentam materiam, in intestinis volvulo occlusis retentam, rupto intestino in abdominis cavum exivisse, & deinde morâ partem intestini recti corrupisse, ita ut foramen ibi in cadavere inventum fuerit, per quod fæces illæ ingressæ per anum exire potuerint: sed lethali pariter cum eventu, licet morbus diutius protraheretur, nam ad decimum tertium diem usque æger, volvulo triplici in intestino ileo laborans, vitam protraxit: quod rarò fieri solet (d).

Illa autem, quæ in iliacis desperatis ante mortem per alvum exeunt, olidissima sunt, partim ob retentam diu in intestinis materiam, febrili æstu magis etiam putrefactam; partim etiam, quia gangrænosarum partium jam diffluentium tabus corruptus simul exit. Solet plerumque & absque ægrorum sensu tunc alvus evacuari, qualem alvi dejectionem ut lethalem damnavit (e) Hippocrates, uti alio in loco (ad §. 719.) jam dictum fuit.

§. 970. **M**ALUM id, eò usque provectum, rarò medelam capit; curandum prius; cæterùm sola Methodus (966) prodest.

Quidquid enim gangrænâ correptum fuit, putrescit; & sola curatio in eo consistit, ut fiat suppuratio in omni ambitu loci gangrænosi, per quam solutis fibræ, quæ nectunt gangrænâ parti sanæ, fiat integra separatio partis mortuæ à vicinis vasis vivis (vide §. 444.). Verùm dum hæc separatio fit, gangrænosa crusta in tabum putridum soluta depluit, uti in partibus externis gangrænâ affectis manifestè observatur; & si tale liquamen putridum in cavum abdominis delabatur, omnia viscera brevè corrumpentur: rarò enim contingit, ut gangræna solam internam superficiem intestini occupet, ex-

(a) Aphorism. Sect. VII. n°. xxvi. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 304.

(b) Prax. Medic. Lib. I. pag. 111.

(c) Observat. Med. Lib. II. Cap. xli. pag. 161.

(d) River. Observat. Centur. III, n°.

xxvi. pag. 63.

(e) Prædiction. Lib. I. Comment. II. n°. Lxxx Charter. Tom. VIII. pag. 750. Confer. Coac. Prænot. n°. DCxxxI. Ibid. pag. 890.

ternâ ejus parte adhuc manente vivâ & sanâ; tunc enim posset hæc materia per alvum exire. Verum quidem est, pluribus Observationibus constitisse (vide §. 317.), insignem partem tubi intestinalis, gangrænâ corrupti, separatam fuisse, superstite vitâ, imò & sanitate adhuc satis commodâ fruentibus postea ægris: sed semper tunc extrorsum patebat via ichori gangrænoso, & manui Chirugi dabatur aditus, ut corrupta auferre posset, & unire separata, vel saltem superiorem intestini partem ita affigere externo ulceris margini, ut artificiosa ibi pateret excrementis via, quæ in hoc casu, separatâ parte gangrænosâ, in abdominis cavum decidere necessariò deberent. Præterea ubi post validam inflammationem intestinorum gangræna sequitur, simul illico prosternuntur vires vitales: ex quibus omnibus rite consideratis satis patet, tale malum rarò, vel nunquam medelam capere.

Cùm autem omnis gangræna curetur tantùm suppuratione natâ, patet, satis eandem Methodum requiri, quæ §. 966, laudata fuit. Antea ad §. 447, dictum fuit de usu corticis Peruviani ad gangrænæ progressum sistendum, & promovendam separationem escharæ gangrænosæ; tuncque nondum occasionem habueram ex propriis Observatis aliquid de hujus Methodi efficacia statuendi. Hodie certus sum propriis, illisque satis numerosis, Experimentis, immortales gratias deberi celebri Chirurgo *Rushwortho*, qui de genere humano optimè meritus fuit, dum hoc remedium publici juris fecit. Verùm, licèt impediatur gangrænæ progressus, & separatio bona sequatur, tamen eadem difficultas manet, nisi post separationem factam continuas tubi intestinalis adhuc supersit.

§. 971. **A**T si causæ (392) hîc scirrhum produxerint, longè alia mali idea nascitur, quæ clarè certè pernoscenda.

Quænam sint illæ causæ, quæ scirrhum ex inflammatione producant, ad §. 392, dictum fuit. Cùm autem magnâ cautelâ hîc opus sit, dum scirrhus adest, multùm interest novisse signa, quæ hoc docent.

§. 972. **E**RGO, si in intestinis dictis (959. 963.) inflammatio cum conditionibus (392), diu perdurans, nec in summam sævitiem (960) adscendens, nec resolutione (963), nec medicamentis (964), nec suppuratione (965) soluta, deinde reliquerit in loco affecto stuporem, gravitatem, distractionem constantem, cogitandum est, scirrhum ibi nasci.

Ubi ergo signa docuerint inflammationem adesse, neque tamen adeo validam, ut pessima symptomata illico producat, diu tamen maneat morbus; sensim quidem levatus, sed tamen aliqua semper pristini mali vestigia supersint, vel per intervalla recrudescant, licèt leviora, imprimis post cibum copiosorem vel difficilioris digestionis assumptum; nulla quoque indicia fuerint suppurationis hîc natæ; tunc meritò suspicari scirrhum licet, qui con-

stantem molestiam faciet, licet non adeo magnam, si minoris molis fuerit. Gravitatis & distractionis quidam sensus tunc solet percipi, imprimis quando saltant, vel de gradibus celeriter descendunt. Tactu externo raro percipi potest, nisi in macilentis hominibus, & quidem tunc, nisi in magnam fatis molem increverit. Verum antequam talem magnitudinem habuerit, plurima jam mala producit, quæ & scirrhii effecta sunt, & simul ejus præsentis signa dant, quæ sequenti paragrapho recensentur.

§. 973. **Q**UI si naturam suam (392) sequens, effectusque suos (486) producens in hoc loco (959. 963.) multa, gravia, pertinacia mala producit; qualia imprimis, stupor, pondus, incrementum, assiduò aucta; hinc cavitatis intestinalis angustatio; fæcum ibi & chyli stagnatio; horum in locum resistentem actio, maximè putridâ ob moram materie; hinc intestini occlusio; intorsio; ingestorum remora; ileus; volvulus; vel, ab acri irritante, dysenteria siccior; convulsio; singultus; vomitus; dolor assiduus, febris; macies; atrophia; mors.

Scirrhus, quamdiu in cancrosum malignitatem nondum degenerat, tumor durus & indolens est (vide §. 392.), adeoque facilè toleratur. Verum nocere hîc potest insigniter arctando intestini cavum; imò quandoque illud totum occludendo, dum auctus mole omnia vicina comprimit. *Hollerius* (a) observavit, intestinum colon, quâ parte reni vicinum est, collectâ velut cartilagine durâ in scirrhum obduruisse, interceptâ omnino interiori cavitate: in parte dextra colon amplissimum erat: post longa multorum annorum tormina defecit æger. *Ruyfchius* invenit intestinum rectum adeo incrassatum, (b) ut pollicis crassitiem ferè superaret; & ita induratum, ut anceps hererem an carnosum, an verò cartilagineum esset dicendum. Cavitas quoque dicti intestini straminis latitudinem haud superabat, & tam firmiter erat connatum ossi sacro, ut cuneo & malleo separare debuerit. Similem alium casum & ibi recenset, indurati in scirrhum intestini. Ad §. 486, habetur ille casus memorabilis nobilis pueri, in cujus cadavere inventus fuit scirrhus in ileo intestino, prope illum locum, ubi ultimus ejus finis intestino colo inseritur. Hæc sufficiunt, ut demonstretur Observationibus certis, hoc malum in intestinis obtinere. Imò admodum verosimile videtur, frequentius tales scirrhos hîc latere, quàm creditur, & chronicis malis pertinacissimis originem dare. Vidi nobilem matronam, jam septuagenariam ferè, quæ raro admodum alvum deponebat, licet appetitu valens satis comederet: sexto, septimo, quandoque & octavo die oriebatur magna anxietas, dolor abdominis, & dein vomitu rejiciebat copiosam saburram, quæ cibi toto hoc tempore comesti reliquias manifestè ostendebat. Hoc factò, appetitu valebat ut antè, & optimè se ha-

(a) De Morb. Intern. Lib. I. Cap. xli. | xcv. pag. 89.

pag. 325.

(b) Observat. Anatomico-Chirurg. n°. | (c) N°. xcvi. pag. 29. 90.

bebat, donec simili periodo eadem mala redirent. Toleravit autem has molestias per duodecim annos. Quàmvis autem cadaver defunctæ inspicere non licuerit, justa suspicio similis causæ in hoc morbo videtur, & postea aliquot similes casus in Praxi vidi. Quamdiu verò scirrhus benignus est, dolores non sunt assidui, sed per intervalla tantùm recrudescunt; & in talis morbi initio tantùm molestiam percipiunt, ubi duriores vel copiosiores cibos ingurgitaverunt; postea, auctâ scirrhi magnitudine, frequentius eadem mala redeunt.

Patet autem satîs, ingesta, impedito libero transitu, hîc accumulata, distendendo intestina, dolorem facere posse; utî etiam dum morâ corrumpuntur & acria facta irritant has partes. Simul etiam intelligitur, tantò diutius absque jactura virium ferri posse tale malum, quò scirrhus hæserit in loco magis distanti à Pyloro, & contrâ. Tandem toties distractis per accumulatam materiam intestinis perit, vel maximè saltem debilitatur illorum actio in ingesta, debita resorptio chyli impeditur; unde tandem atrophiam, & mors: nisi scirrhus, in cancrum degenerans, aut nova inflammatio intestinorum à compressione aut distractione nata, citius morbo finem fecerit.

§. 974. **M**EDICAMENTA parùm valent, quæcumque demum sint: victus sit (966). Sic fertur diu, sine magno malo.

Quàm difficilè sit scirrhum curare, etiam in illis locis, ubi manibus accessus datur, ubi fomenta, suffumigia, &c, directè loco affecto applicari possunt, antea dictum fuit ad §. 490; unde facilè patet, parùm hîc sperandum esse à remediis etiam decantatissimis. Si enim incipiens hîc nasci scirrhus tepore blando corporis interni, salivâ, succo pancreatico, bile utraque huc derivatis continuò, agitatione perpetuâ per motum diaphragmatis & muscutorum abdominalium, resolvi non potuerit, quid sperandum erit à remediis? Chemicis quidam jactaverunt se posse arcanis suis scirrhos dissolvere, sed Experimentum Artis suæ incassum fecerunt in scirrhis partium internarum. Hinc nihil superest nisi ut tolerabile reddatur malum, quod tolli nequit. Verùm scirrhus intestinorum inprimis ideo molestus est, quia arctando intestinum, contentis præcludit liberam viam; hinc si dilutissima tantùm sumantur & mollissima alimenta, hoc præcavetur: similis ergo victus hîc convenit, ac laudatus fuit ad §. 966.

§. 975. **S**I autem scirrhus ille hoc loco conceptus per causas (492. 495.), signis (497. 498.) cognoscitur, tum verò miserrimus rerum status, & immedicabilis cernitur: qui intelligi potest ex (498) collatis cum natura, functione, nervosâ texturâ intestini: maximè autem dysenteria acerrima, assidua, rebellis, cuncta, per quæ vadit, exurens, erodens, consumens, cum convulsionibus acerrimis, doloribus omni patientiâ majoribus, fixis, diuturnis, donec tandem mors unico sit miseræ solatio.

Quænam causæ sint, quæ scirrhum in cancrum convertunt, ad numeros hîc citatos, dictum fuit, simulque recensita sunt pessima mala, quæ à cancro fiunt in partibus externis, ubi hæc omnia oculis lustrari possunt. Si jam cogitemus ichorem cancrorum, qui cutim vicinam erodit & qui lintheamina applicata instar aquæ stygiæ destruit, in intestini cavum depluere, facile concipimus, quàm horrenda debeant sequi mala; nullâ Arte superabilia, & solâ morte terminanda.

§. 976. **S**I simulac scirrhi præsentia noscitur (972) tractatur Methodo (974), hoc malum (975) multum cavetur. Sed si, ad id superandum, acria (490. n°. 3. 495. 502.) applicata imprudenter, maximè per valida purgantia, tum cancer illic oritur, sævitque: tum autem potus ex solo lactis recentis fero; victus ex jusculis farinosis; carnosive foliscum vitellis ovi; clysmata blandissima ex solo decocto feminum lini, foliorum solani Officinarum, vel capitum papaveris albi, injicienda; medicamenta summopere demulcentia, anodyna, leniter opiata, non facile in acre transeuntia, danda.

Si per signa antè enumerata scirrhum adesse cognoscitur, nihil superest, nisi ut vitentur omnia, quæ scirrhum in cancrum convertere possunt, de quibus videantur illa, quæ in cancri Historia dicta sunt. Solent autem sæpe ægri, gravans illud pondus in abdomine dudum jam experti, urgere Medicos, ut purgantibus datis expellatur illud molestum; & dum prudentiores Medici illis morem gerere nolunt, ad obvios quosvis agyras confugiunt, qui acerrimis solent uti purgantibus, uti & emeticis violentissimis; tuncque per usum horum remediorum idem fit, ac si quis scirrhum jam antiquum, & brevè cancrum futurum, manibus rudissimè perfricaret. Ubi tale malum jam adest, satis patet, nullam superesse medelam, solam curam palliativam locum habere, quæ mitigando symptomata morbum lenit. Omnia ergo, quæ ingeruntur, adeo blanda esse debent, ut oculo instillata nullum dolorem facerent; simulque talia, ut calore corporis non facile degenerent in acrimoniam etiam levissimam. Aqua pura optima foret pro potu, vel & serum lactis tenuissimum & recens; dumque illo utuntur tales ægri, subinde acidum absorbentia, in tenuissimum pollinem trita, dare convenit, ut si fortè illud acescere inciperet in primis viis, statim enervaretur hæc acrimonia. Vitellus ovi, qui crudo vulnere si illinatur, nullum dolorem excitat, unà cum carni jusculis & farinosis mollissimis, pariter ob eandem rationem convenit. Ut autem acer ichor in intestina depluens enervetur, clysmata mollissima unà cum anodynis injiciuntur; sic enim & diluitur illa acrimonia, & intestinorum latera blandâ tali mucilagine obducta defenduntur. Interno usu similia conveniunt, additis opiatis, ut sævus dolor leniatur: de quorum usu videantur illa quæ ad §. 202, & 229, habentur.

Videtur autem *Trallianus* cancrum intestinorum observasse, & dysenteriam

peffimam inde natam ; sic enim habet : (a) Si intestina ulcus aut inflammatio quædam obsideat , hæ notæ præcedunt. Inter initia morbi , cruenta , dein saniosa excernuntur , multis primò ramenta , postea pingua descendunt , & si malignus fuerit affectus , fæculenta fædi odoris , postremò ubi in cancrum jam degeneraverit , varia excrementa , & nigra , cum quibusdam putridarum carniū particulis per alvum redduntur. Quin etiam febris cum multa siti comitatur ; nec non cibi fastidium , unde corpus emarcescit : tormina quoque cum sonitu intestina exercent , dolorque ingens & vigiliæ agrum infestant. Quæ descriptio fatiſ convenit illis , quæ in miseris talibus ægris observantur. Cancrum in intestino colo se vidisse , testatur Petrus Salius Diversus (b) , à quo miser homo per plures menses cruciatus , tandem iliacus factus perierat.

§. 977. **H**INC demum liquet , cur Practicis toties occurrant dolores œsophagi , oris ventriculi , hepatis , lienis , pancreatis , intestini ilei , intestini coli , adeo sævi , fixi , pertinaces , intolerabiles , insuperabiles : quòd in omni ileo vero sit semper causa Physica transitum contentorum per intestinum absolutè impediens , quæcumque demum hæc fuerit , sive in ipsa scilicet intestini fabrica malè affecta , sive in materie quadam cavum occupante , quæ multiplex quidem deprehensa fuit : item quàm sit multiplex , miraque omni modo , dysenteria , quàm malè in hujusmodi malis sæpe accusetur acrimonia quædam hectica humorum singularis , & contra eam fictam dentur nocentia medicamenta : quantâ sit prudentiâ opus Medico daturò purgans in magno dolore illarum partium : quænam sæpe sit illa post hæc in nonnullis sequens , immedicabilis hypercatharsis : quàm varia remedia , & Methodus Medendi requirantur ad dysenterias curandas : quàm vanum , fallax , & damnosum sit , ad has commendare unum , qualecumque demum sit , medicamentum proprium , aut unam universalem Medendi Methodum. Et infinita similia.

Omnes qui in luculenta Praxi versantur , noverunt , toties occurrere difficillima illa mala , quæ ægris molestiam summam , Medicis tædium parant , dum diversis Methodis tentantes hos morbos , nihil proficiunt. Antea ad §. 797 , ubi de angina scirrhusa agebatur , patuit , œsophagum scirrhosum redditum , vel & à vicinis tumoribus similibus compressum , sensim sic angustiari , ut tandem nihil cibi vel potûs transmittere possit , sicque lenta & miserrima mors sequatur. Frequenter fatiſ occurrunt cardialgiæ molestissimæ ad omnia remedia rebelles , lenientibus solis aliquod levamen præbentibus. Miram autem diversitatem in his doloribus Practica Observata docuerunt. Vidi qui

(a) Lib. VIII. Cap. VIII. pag. 433.

(b) De Affectib. Particular. Cap. XI. pag.

commodè se haberent ventriculo vacuo, sed unâ alterâve horâ post pastum miserrimè torquebantur per tres quatuorve horas; dein iterum cessabat dolor, vel saltem minuebatur multùm. Et contrâ alios novi ægros, qui vacuo ventriculo se pejùs habebant. Vidi mulieres, quæ pessimâ cardialgiâ quotidie ferè corripiebantur; ubi verò gravidis distendi inciperet abdomen, liberæ erant ab hoc dolore, qui post puerperium redibat denuo. Verùm notum est, ventriculum mutare situm suum dum plenus est, & in gravidis pleraque viscera abdominalia ab utero tumente moventur loco. An tunc tumor talis scirrhus pondere suo minùs premit vel distrahit partes vicinas, vel illas quibus cohæret, dum ab utero adsurgente sustinetur, & simile quid contingit in quibusdam ventriculo repleto? Fortè illud non penitus improbabile videtur. Si verò consideremus illa, quæ cadaverum sectiones docuerunt, invenimus scirrhosos tumores, ulcera cancerosa, pertinacissimorum talium dolorum causas fuisse. In cadavere hominis, qui per sex ferè annos dolore cardiæ laboraverat, inveniebatur tumor ingens, magnam partem cavi thoracis implens, unâ cum œsophago transiens per diaphragma, & ponè partem posteriorem ventriculi porrectus ad pylorum usque, utrumque ventriculi orificium comprimens. Adeo autem durus erat ille tumor, ut cultello vix discindi potuerit (a). In cadavere phthisici juvenis, qui insigni ardore supra sinistrum ventriculi orificium, omnia remedia eludente, laboraverat, invenit celeberrimus *Heisterus* (b) in œsophago, duos pollices supra diaphragma, foramen pollicis latitudine, oris nigricantibus undique cinctum. His similia in scirrhi *Historia* ad §. 484, habentur. Verùm & illa, quæ de morbis inflammatoriis viscerum hætenus dicta sunt, demonstrant, & in his scirrhos nasci: ideoque meritò peritos Medicos in doloribus chronicis abdominalibus talem causam suspicari, & cavere, ne imprudenti medelâ exasperent hos morbos.

QUOD IN OMNI ILEO VERO, &c. *Sydenhamus*, uti ad §. 959, dictum fuit, tunc tantùm iliacam passionem propriè vocandam esse voluit, ubi à tumultuante febre in ventriculum & intestina proxima deponerentur acres humores: quando autem à fæcibus induratis aliisve similibus causis ortum duceret morbus, tunc affectionem iliacam notham dixit. Verùm ex illis, quæ ad §. 960, allegata fuerunt, patuit (c) *Hippocratem* & (d) *Galenum* ileum vocasse intestinorum inflammationem, quæ ita claudit cavum, ut nihil transmitti possit, adeoque hæc definitio potiùs retinenda videtur. Hæc jam obturatio tubi intestinalis poterit fieri vel ab ipsa fabrica intestini tumente; vel à tumore quocumque latera intestini comprimente; vel & à materia immeabili in cavo intestini collectâ; sic tunc in tali casu inflammatio accedat, morbus vocabitur ileus.

Tumores inflammatorios, suppuratorios, scirrhosos, cartilagineas indurationes intestinorum, hunc morbum producere posse satis constat ex illis, quæ hætenus dicta sunt. Verùm & diversa materia intestinis infarcta deprehensa

(a) *Medical Essays* Vol. III. n°. 26. pag. 356.

(b) *Acta Physico-Medica Academiae Natur. Curiosor.* Tom. I. pag. 392.

(c) *De Morb. Lib. III. Cap. XIII. Charter.* Tom. VII pag. 588.

(d) *Definition. Medicar. n°. CCLXXIII. Charter.* Tom. II. pag. 264.

fuit. In quibusdam hominibus, sedentariam vitam agentibus, & crassa edulia, non facilè subigenda, ingerentibus, imprimis si inertior simul bilis fuerit, in intestino duodeno, quod satis contractum est, & valvulas copiosas habet, accumulatur talis materies, quæ expresso liquido, indurescit, obturat intestini cavum, & dein ileum producit: qualem casum vidi, & ex *Helmontio* ad §. 960, simile Exemplum habetur. Vidi in virgine, quæ pruna copiosa comederat, simulque omnia officula deglutiverat, hunc morbum natum fuisse; à quo tamen feliciter evasit, per alvum excretâ incredibili copiâ horum. Similis casus & apud *Bonetum* (a) legitur, sed infausti eventûs: ibi enim ceraforum & prunorum nuclei, imprudenter deglutiti post summas miseras integro triennio toleratas, mortem fecerant. In puella duodecim annorum deglutitum pruni officulum crustâ calculosâ obductum, ano excretum fuit post sexennium, postquam pariter graves & diuturnas molestias produxerat (b), & dolores colicos acerrimos. Verùm hæc obstacula in intestinis nata ab ingestis pendebant. Sed & mucus, naturaliter obducens intestinorum latera, collectus, inspissatus, intestini cavum obturare potuit, uti constat ex binis *Fernelii* Observationibus ad §. 719, recensitis. Hoc tamen videtur constare Practicis Experimentis, talia obstacula in crassis intestinis hærentia, diutius tolerari, quàm si in tenuibus eadem forent; neque ileum producere, nisi inflammatio accesserit.

ITEM QUAM MULTIPLEX, MIRAQUE OMNI MODO, DYSENTERIA?
Antea ad §. 721, dictum fuit, tunc dysenteriam vocari morbum, dum alvi fluxum molesta comitantur tormina, & tenesmus adest frequens deponendi alvum, cum dolore satis acri. Omnis ergo acrimonia rodens & irritans intestinalis, sive ab ingestis nata, sive ab humoribus biliosis, atrabilaris, ichorosis, cancerosis, in intestina derivatis, poterit dysenteriam facere. Unde satis apparet, quàm multiplex dysenteria sit, quoad causas, unde producitur. Verùm & mira sæpe talis causæ invenitur subtilitas, contagio communicato inficiens sanos. Antea ad §. 722, dictum fuit, Medicum, dum moribundi dysenterici fæces alvinas examinat, illico in eundem morbum delapsus fuisse; multosque sibi hunc morbum contraxisse, dum linteamina, dysentericorum fæcibus conspurcata, mundarent. Integri quandoque exercitus hoc morbo corripiuntur. Verùm quidem est, quandoque in potu communi latere posse stimulos salinos, vitriolicos, arsenicales, &c; aliquando & semi-corrupti & suffocati frumenti fracedinem hunc morbum produxisse, dum pane inde confecto vesci coguntur milites, uti & crudorum fructuum imprudentem ingurgitationem, constat. Interim tamen observaverunt Medici Castrenses, quandoque dysenteriam grassari, licet causæ procatarticae non adfuerint manifestæ, sed lateat infesti stimuli natura: tunc sæpe in ipso morbi initio illico prosternuntur vires, non à copia excretæ materiæ exhausto corpore, sed venenatâ quasi vi suscepti miasmatis morbose, deleto omni robore in sanissimis etiam paulò antè hominibus.

(a) Sepulchret. sive Anatom. Practic. | (b) Medical Essays, Tom, I. n°. xxxii.
Lib. III. Sect. XIV. Observ. xvii. p. 222. | pag. 301.

QUAM MALE IN HUIUSMODI MALIS, &c. Notum est in febribus hecticis, tabescente sensim corpore, multum boni expectari à diætâ lactea, & equitatione. Verum si cancrum ulcus in ventriculo, intestinisve lateat, & sensim corpus doloribus contabescat, à motu equitationis irritabitur tale malum. Imò & lac, cum duras faeces alvinas producere possit, tunc non conveniet, licet adeo blandum sit & utile. Dum in tali casu putridissima per alvum exeunt, si tunc acidis acrioribus quis tentaret oppugnare hanc putredinem, exasperaret pessimè dolentem partem.

QUANTA SIT PRUDENTIA OPUS, &c. Sæpe enim solent accusari acres humores, vel faeces accumulatae, ac si ab his semper penderent omnes abdominalis dolores; unde imperiti credunt, nihil magis conducere, quam purgante dato expellere illud noxium. Verum si inflammationis signa talem dolorem comitentur, patuit ex antè dictis, quanto cum discrimine daretur purgans, antequam per venæ-sectionem, & alia idonea remedia, prospectum fuerit inflammationi. In chronicis autem doloribus abdominalibus pariter magnâ cautelâ opus est; sæpe enim à scirrhus fiunt, qui acrioribus purgantibus irritatus facillè in cancrum degenerat.

QUÆNAM SÆPE SIT ILLA, &c. Hypercatharsis dicitur purgatio immodica per alvum post medicamentum purgans exhibitum. Apud veteres Medicos, quibus acerrima purgantia in usu erant, ut helleborus, elaterium, grana Cnidia, euphorbium & similia, frequentius contigit hypercatharsis; unde in *Epidemicis* (a) tales casus recensentur; & in *Aphorismis* monetur quòd si (b) *profusæ purgationi convulsio aut singultus succedit, malum*; exhausto nempe corpore per nimis validam & diuturnam alvi evacuationem. Verum in hoc casu solet fieri, dum scirrhus, jam in cancrum degenerare paratus, purgantibus irritatur, & acrem saniem stillans continuò rodit & irritat intestina, unde pergit alvus fluere, donec moriantur.

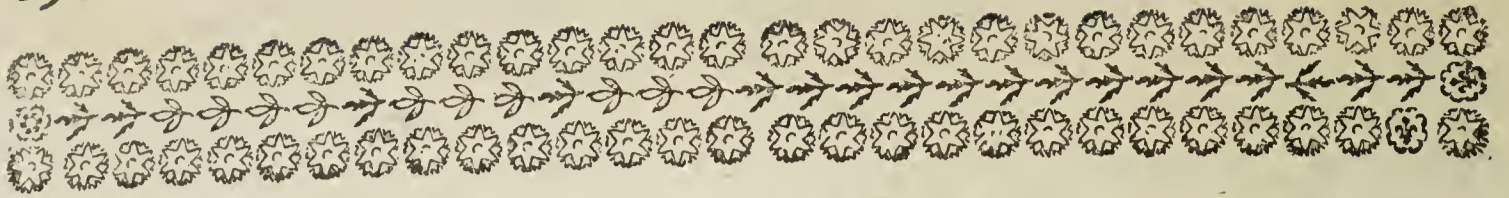
QUAM VARIA REMEDIA, ET METHODUS, &c. Paulò antè dictum fuit, quàm multiplex sit dysenteria; unde facillè patet pro varietate causæ etiam diversitatem medelæ requiri. Si ab acri & semi-putrida bile ortum duxerit, valent illa, quæ sursum aut deorsum evacuant, modò viscera firma sint & integra. Si hâc sponte vel per Artem evacuatâ, cruda & excoriata intestina pergant molestum tenesimum alvi deponendæ excitare, mollissima decocta, bolus Armena, terræ sigillatæ, & similia, quæ demulcendo agunt, optatum præstant effectum; & inprimis opiata, quæ pulcherrimè tunc profunt dolorem sopiendo. Quandoque & venæ-sectio & cura anti-phlogistica requiritur, si simul adsit inflammatio. Si tabefactum in morbis chronicis hepar acrem ichorem in intestina demittat, vomitorium datum sæpe lethalem hypercatharsin inducit. Si à cancri, in visceribus hærentis sanie dysenteria fit, sola curatio palliativa & demulcens prodest, dum à purganti-

(a) Epidem. Lib. V. text. XIII. Charter. Tom. IX. pag. 337. Ibid. text. XXIX, pag. 343.

(b) Aphorism. Sect. V. n°. IV. Charter. Ibid. Part. II. pag. 196. Confer. Ibid. Sect. VII. n°. XXI, pag. 313.

bus exasperatur insanabile malum. Si à dysenterici moribundi fœtore sanus inficiatur, & à putrido miasmate suscepto omnes vires illico prosternantur, vinum Rhenanum, & acetum simplex, vel & medicatum aromatibus penetrabilissimis, efficacem medelam præstat; imò & acetum, aquâ dilutum, clysmate injectum profuisse visum fuit, uti & serum lactis, acidulum jam, largâ copiâ potatum, & formâ clysmatis adhibitum. Contrà verò dum in debilibus infantibus ab acida acrimonia in intestinis hærente dysenteria nascitur, præcipua medela petitur ab illis quæ acidum absorbendi & enervandi vim habent. Patet ergo, nullum specificum & universale remedium haberi ad omnes dysenterias, atque Methodum curandi legitimam tantùm deduci posse ex intellectu causæ, adeoque & illam necessariò variam esse debere.

A P H T H Æ.

§. 978. **Q**UUM verò in multis morbis acutis cum visceribus inflammatis aphthæ oriantur, de his nunc paucis agendum.

Aphtharum nomen apud veteres Medicos occurrit quidem, sed non videntur intellexisse semper hoc nomine morbum illum, de quo hîc agitur. Frequenter enim hoc nomen dederunt ulcusculis parvis os internum occupantibus, quæ solitaria sæpe observantur, vel saltem pauca numero; in medio albam maculam vel flavescentem habent, in toto suâ ambitu rubra, inflammata & dolentia. Si aphtharum descriptio legatur apud *Aetium* (a), manifestè patebit, illum talia ulcuscula aphthas vocasse, quas & infantibus familiares esse dixit, & ut plurimum facilè curabiles. Frequenter talia ulcuscula in parte interiori labiorum, buccarum, gingivis, linguâ videmus; & sæpe solo melle rosarum illito curantur citò; imprimis si una alterâve guttula spiritûs salis marini, vel vitrioli, ad singulas mellis rosarum drachmas addatur. Et *Aetius* adstringentia remedia, cydœnea, mespila, &c, in aphtharum curatione laudavit; quæ in aphthis, morbos acutos inflammatorios comitantibus, minimè conducerent, uti postea patebit. Quinimo videmus, *Hippocratem* similia ulcuscula, in aliis corporis locis nata, eodem aphtharum nomine vocasse. Ita pulmonis fistulam (b) aphthis aliquando laborare dixit, & pudenda pariter; tuncque laudavit myrti baccas in vino decoctas, (c) *Deinde mali Punici dulcis putamina vino decocta*, & similia, quæ flaccidas illas & humidas partes roborare, & putredinem hîc metuendam præcavere valent: quandoque tamen & (d) molles pinguedines, ad leniendum molestum, qui quandoque adest, dolorem, adhibuit. Vidi aliquoties hæc pudendorum ulcuscula, absque ullo symptomate, quod luis venereæ suspicionem facere posset, primò molesta ob pruritus vix tolerabilem, dein acerbissimum dolorem facientia cum tumore labiorum vulvæ, & inveni esse simillima illis ulcusculis, quæ in ore interno reperiuntur, & sub nomine aphtharum à veteribus Medicis fuerunt descripta. Hæc autem eò magis confirmantur, quia *Hippocrates* ab eadem causa, & (e) in ore & in pudendis nata talia ulcuscula, monuit: quum, (f) *Annus austrinus, humidus & mollis exstitisset*. Licet au-

(a) Lib. VIII. Cap. XLII. pag. 159, versâ,

(b) De Morb. Lib. II. Cap. XVIII. Charter. Tom. VII. pag. 570.

(c) Lib. de Natur. Mulieb. Cap. LXI. Charter. Tom. VII. pag. 714.

(d) Ibid. Cap. LXXXV. pag. 718. Cap.

XCVIII. pag. 721. Confer. de Mulier. Morb. Lib. I. Cap. XXXIII. ibid. pag. 749.

(e) Epidem. Lib. III. Comment III. text. XII. Charter. Tom. IX. pag. 261.

(f) Ibid. text. VIII. pag. 259.

tem illa ulcuscula sæpe fati citò sanentur absque multo remediorum apparatu, quandoque tamen in subitam putredinem, omnia depascentem vicina, degenerant, nisi efficacissimis remediis illico coerceatur incipiens corruptela. Vidi vigesimo octavo labentis sæculi anno epidemicè grassatum fuisse hoc malum, quod, apud plebem sæpe neglectum, erodebat genas, labia, gingivas cum intolerabili fœtore, præcipuè in junioribus; in adultis enim minùs frequenter occurrebat morbus, nec tam citò depascebat omnia vicina. Plerumque primò apparebat in gena alterutra tuberculum durum, dolens, circa illum locum, ubi parotidis emissarium aperitur: fiebat levis excoriatio in genæ parte interiori, & post paucas horas locus excoriatus albâ quasi crustâ tegebatur, unde in suppurationem vergere credebant sæpe hunc morbum minùs noscentes. Verùm applicatis emollientibus serpebat malum velociter, fœtor ingens oriebatur, & nisi spiritu salis marini applicato coerceretur illico hæc putredo, nigrescebat locus affectus, & in putridissimum tabum difflebat. Perfectissimè hunc morbum descripsit (a) & varias ejus species, *Aretæus*, uti aliâ occasione, ad §. 816, jam dictum fuit. Pariter & *Aetius* (b) notavit, quandoque in ulcera depascentia abire, tuncque acria fati remedia adhibuit. Hinc intelligitur, quare *Celsus* vocaverit ea (c) *Serpentia ulcera oris*, quæ ἄφθας Græci nominant: qui etiam alio in loco, de cura horum ulcerum agens, laudat talia, (d) *Quæ adurendo, crustas ulceribus inducant*, ubi leniora medicamenta parùm proficiebant: adhibuit autem in hunc usum alumen, chalcitidem, atramentum sutorium.

An autem veteres Medici noverint aphthas mox describendas, quæ morbis acutis superveniunt, non adeo liquidò constat. *Hippocrates* quidem (e), dum morbos ætatum describit, recens natis aphthas familiares esse dixit; & adhuc hodie in hac ætate frequentissimè observantur, uti §. 982, dicitur. Præterea alibi de muliere lactante, quæ acutâ febre laborabat, dicit: (f) *Huic ex reliquorum incendio lingua succensa est. Sub hoc tempus lingua etiam velut densâ grandinè (ὡς περ καλαζῶδες πύκνη) exasperabatur.* Notum autem est, quòd καλαζα & καλαζιον vocentur tubercula quædam pellucida, instar grandinis in palpebris sæpius observata, lento quodam humore distenta. Verùm aphthæ quandoque albæ & pellucidæ sunt instar margaritarum, & tunc fati referunt has palpebrarum sic dictas grandines (vide §. 985.); adeoque non improbabile videtur, in hac ægra aphthas adfuisse. Illa autem aphtharum descriptio, quæ apud *Julium Pollucem* habetur, fati convenit: sic autem ibi legitur, (g) *Aphtha, exulceratio, & abscessus superficie tenus dealbans linguam, vel paristhmia, vel uvulam, vel guttur.* Ubi notandum, quòd hæc descriptio contineat utramque aphtharum speciem, ulcuscula nempe illa oris interni veteribus Medicis inprimis memorata; & dein illas aphthas, de qui-

(a) De caus. & sign. Morbor. Acutor. Lib. I. Cap. ix. pag. 7.

(b) Lib. VIII Cap. XLII. pag. 159, versâ.

(c) De Medicin. Lib. II. Cap. 1. pag. 46.

(d) Ibid. Lib. VI. Cap. xi. pag. 387.

(e) Aphorism. Sect. III. n°. xxiv. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 119.

(f) Epidem. Lib. IV. text. vi. Charter. Tom. IX. pag. 314.

(g) Lib. IV. Cap. xxv. Sect. 200. pag. 470.

bus hîc agitur, quæ superficiem linguæ & faucium dealbant, vel potius albâ crustâ tegunt, utî omnibus notum est, qui hunc morbum viderunt. Pulchre autem convenit *abscessus* vocabulum: nam antea ad §. 402, dictum fuit, hoc nomine vocari etiam illud Naturæ humanæ molimen per quod à sanguine separantur quædam nocitura, & ad certa corporis loca deponuntur; quod omnino convenit aphthis, quæ in decursu morbi acuti oriuntur, utî postea adhuc pluribus dicendum erit. Ex quibus omnibus, ut puto, concludere licet, aphtharum talium vestigia in Veterum monumentis inveniri.

§. 979. **S**UNT autem parva, rotunda, superficiaria ulcuscula, os internum occupantia.

Sequitur jam descriptio aphtharum: ulcuscula vocantur, utî videtur recepto more, dum Antiquorum aphthæ tali nomine donabantur. Propriè enim loquendo ulcuscula non sunt, sed pustularum in morem supra superficiem partium oris interni elevantur, & dum separatæ decidunt, integram omnino partem, cui adhæserunt, relinquunt; cùm Veterum aphthæ manifestum cavum ulcerosum, licet exiguum, habeant. Optimè hoc notavit *Vincentius Ketelaer* (a), qui in uliginosis Zelandiæ locis Praxim Medicam exercens, frequentissimas ibi in morbis aphthas viderat, & brevem, sed optimum, *Tractatum de aphthis* conscripsit.

§. 980. **Q**UÆ examinata accuratè, videntur esse ultimi emissarii, quo in os liquor secretus effunditur salivofus mucosusque, exulcerationes, factæ ex obturatione ejus canalisi extremi per humorem lentum, viscidumque eò delatum.

In Physiologicis demonstratur, (b) magnam tenuis liquidi copiam per omnem superficiem oris interni prodire, cibus inter manducandum admiscendam; simulque & cryptulas mucosas numerosissimas in linguæ dorso, tonsillis, velo palatino, pharynge, œsophago, &c, adesse, quæ spissiore humorem, lubricandis his partibus servientem, eructant. Si os hominis sani inspiciatur, videmus omnes has partes æquabiliter humiditas in omni puncto; unde meritò concluditur, ubique talia esse emissaria, quæ hoc liquidum transmittunt, quod & injectiones Anatomicæ pulchre confirmaverunt. Videntur jam aphthæ fieri, dum ille humor, subito lentior redditus, per ultimum finem horum emissariorum propelli nequit, sed ibi hæret, & extremum talis vasculi obturat; interim à tergo urgentis liquidi vi elevatur ultra superficiem extremam canalisi obstructi, sicque aphtham producit. Sedula inspectio aphtharum, dum primò prodeunt, hinc inde solitariae, hanc sententiam confirmare videtur: ubi enim denso agmine hæc loca jam occupant, tunc non

(a) Commentar. de Aphth. Nostratib. | pag. 13.

(b) Boerhaav. Institution. Medicar. §. 650

facilè distinguuntur singulæ. Pulchriùs adhuc illud apparet, quando crustis aphthosis deciduis renascuntur novæ, uti frequentissimè fieri solet: tunc enim in terfa superficie partium oris interni apparent punctula minima albicantia, inprimis si per lentem lustrentur hæc loca; quæ subito aucta, vicinis contiguis unita, intra paucas sæpe horas similem crustam aphthosam producunt, ac erat illa, quæ paulò antè separata deciderat. Patet simul inde, nonnisi impropriè aphthas dici posse exulcerationes.

§. 981. **H**INC occupant omnia loca, ubi talia emissaria hiant: adeoque labia, gingivas, genas internas, linguam, palatum, fauces, tonsillas, uvulam, gulam, stomachum, intestina tenuia, ubique ferè eâdem specie.

Omnes partes in textu enumeratas occupant, sicque facilè distinguuntur à sordibus illis, quæ linguam quandoque in morbis acutis crassâ fati crustâ tegunt. Dictum enim fuit antea, quando de febre ardenti agebatur (§. 739.); per æstum ingentem hujus morbi omnia exsiccari, tuncque & exhalantium vasorum extrema in lingua, exsucca & arida facta, emori quasi, & impetu vitalis liquidi, urgentis à tergo, protrudi, & eminere; tuncque sordidam linguam apparere, crustâ flavescente, fuscâ, vel & nigrâ tectam. Sed & similis causa aphthis progenerandis statim assignata fuit. Verùm notandum est, in lingua adesse numerosos folliculos mucosos, unde leviter tantùm si obtuso instrumento radatur vel prematur linguæ superficies, ingens copia mucii prodit. Præterea in Physiologicis (a) notatur, externam membranam linguæ in vaginulas erectas protendi, quæ papillas nerveas eminentes tegunt, & defendunt. Sed & illæ vaginulæ exsiccatae, emortuæ, cum muco, per æstum febris inspissato, hîc collecto, partem magnam illarum sordium constituunt, quæ in lingua observantur in talibus febribus; licèt & minora exhalantium vasorum extrema, similiter affecta, crustam hanc linguæ insidentem augeant. Ideo lingua in tali morbo in dorso has sordes habet tantùm, non verò in parte sua inferiori, & reliquæ oris interni partes siccae quidem sunt, sed tali crustâ non teguntur. Aphthæ verò nunquam linguam solam, sed omnes oris interni partes plùs minùsve occupant, & quandoque in faucibus jam adsunt densæ (vide §. 984), dum in lingua nullum adhuc illarum vestigium apparet. Verùm omnes oris interni partes oculis patent, & videmus, depressâ linguâ, profundè in faucibus aphthas hæerere; sed tamen inde non certi sumus, aphthas per ventriculum & intestina distribui simili modo. Dum autem aphthæ incipiunt solvi & decidere, tunc videmus integras laminas expui ab ægris; & simul observamus, perfectè similes crustas per alvum prodire, & quidem tantâ copiâ, ut illud non possit attribui crustis talibus deglutitis, quæ ex faucibus vel œsophago deciderant. *Ketelaer* tantâ copiâ per aliquot dies ore & ano rejici aphthas viderat, (b) *ut aliquot pelves vel matulæ con-*

(a) Boerhaav. Institution, Medicar. §. 485. | (b) Comment. de Aphth. Nostratib. pag. 15.

gestas eas vix capiant. Minus mirum hoc videbitur, si consideremus, illas decidere, iterumque repullulare similes, & quidem repetitis vicibus. Unde videtur merito concludi posse, aphthas etiam in ventriculo & intestinis hæere;

§. 982. **G**ENTIBUS Borealibus, paludosa loca inhabitantibus, tempestate calidâ, pluviôsâ, infantibus, senibusque, frequentes.

Certum est in calidioribus regionibus vel omnino non, vel rarissimè occurrere. Periti & exercitati Medici, qui in talibus locis Praxim Medicam exercuerant, ad Septentrionales oras dum pervenerant, mirati fuerunt morbum hunc, quem nunquam viderant. Mihi ipsi, olim in Patria Praxim facienti, nihil frequentius occurrebat, quàm aphthas videre in morbis acutis. Viennæ autem, per quinque jam annos degenti, ne semel quidem illas adhuc videre contigit. Hinc fuit *Ketelaer* (a) in illa opinione, quòd in calidis regionibus corporum humanorum habitus cum rarior sit, & ad diaphoresin & sudores magis comparatus, ibi in morbis per sudores sæpe diffentur, quæ sub humidiori & frigidiori cœlo, & in corporibus non adeo in sudorem pronis, per hanc viam non tam facilè exeunt de corpore; dicitque se observasse, (b) sudorem copiosorem & urinas uberiores reddidisse aphthas tutiores & leviores; & contrà omnia, quæ has evacuationes minuebant, nocuisse. Fortè & notari meretur, quòd & quandoque in illis locis, ubi aphthæ non occurrunt, observentur frequentissimè exanthemata miliaria dicta, alba & rubra, in externa corporis superficie. An tunc ad externam cutim deponitur simile quid; ac in aliis locis per primarum viarum corporis superficiem dispergitur? Certè exanthemata illa miliaria acutos morbos quoscumque, uti & febres continuas comitantur frequenter: odor peculiaris, ingratus, vappidum acetum utcumque referens, per loca dispergitur, in quibus tales ægri decumbunt; qualem odorem quandoque & apud aphthosus observavi. Miliaria alba pustulas minimas, pellucido liquore plenas, exhibent, ultra epidermidis superficiem eminentes pro parte; dein quasi turbidior fit liquor contentus his pustulis, exsiccantur, decidunt, renascuntur similes satis frequenter. Sed & in aphthis plura observantur his satis similia. Anxietas circa præcordia, debilitas, somnolentia levis, inæqualis, perpetua, præcedunt aphthas: & similia symptomata ante eruptionem miliarium observantur, & post eruptionem factam minuuntur. Subitò quandoque disparent miliaria exanthemata summo cum periculo ægrotantis, sed & observatur, intra paucas horas quandoque disparere aphthas, illico recrudescente febre, cum molestæ oppressionis sensu circa præcordia, quæ non levantur, nisi denuo aphthæ prodierint. Omnia tamen hæc dubii tantum instar propono, ut illi, quibus & aphthas & miliaria exanthemata frequenter videre contigit, judicent, in quantum convenient binæ illæ separationes materiæ morbosæ ad diversa corporis loca de-

(a) Comment. de Aphth. Nostrat. pag. 30. | (b) Ibid. pag. 31.

positæ. Dissimulandum enim non est, alia quædam symptomata præcedere & comitari miliarium eruptionem, quæ in aphthosis non observantur.

Omniū frequentissimæ occurrunt aphthæ, ubi in depressis & humidis locis homines habitare coguntur. Hinc in Zelandia (a) aquis undique cinctâ, & congestis aggeribus ab inundatione defensâ, adeo frequentes aphthæ sunt, ut endemium morbum illius loci dixerit *Ketelaer*; inprimis autumnò, si humida & calida fuerit tempestas.

Quàmvis autem in omni ætate & sexu aphthæ observentur, tamen recens natis familiares magis sunt, & ut plurimum satis benignæ, absque morbo validiori prægresso. Imò rarò occurrit, infantes primis à nativitate septimanis ab his immunes esse. Adeo autem tunc mites esse solent, ut sollicitæ etiam de salute prolium matres vix Medicum vocent: sed syrupo violarum cum melle, vel & syrupi rhei aliquâ quantitate additâ, quem subinde lingendum exhibent, crustas illas aphthosas emolliunt, & satis citò decidere faciunt. Senibus in febribus continuis satis frequenter aphthæ oriuntur, sed, ob vires effoetas, semper admodum periculosæ.

§. 983. **S**OLENT autem aphthas in ore apparituras præcedere febris continua putrida, aut intermittens, continua facta, incipiens cum diarrhœa, vel dysenteria; magna & perpetua, nausea; vomitus; prostratus appetitus; anxietas ingens, sæpe repetens, circa præcordia; debilitas magna; evacuatio quæcumque humorum; stupor & hebetudo; somnolentia levis, inæqualis, perpetua; perpetua querela de pondere & dolore circa stomachum.

Consideranda jam sunt illa, quæ aphthas solent præcedere, & simul signant, quæ has metuendas esse docent.

Certum est, si recens natos infantes excipiamus, rarissimè observari aphthas, nisi in febribus continuis; præcipuè in febribus autumnalibus, quæ frequenter sunt intermittentes, in continuas degenerantes; vel, licet in initio statim continuæ appareant, postea mitescente morbo intermittentium typum induunt. Semel tantum vidi in muliere quinquagenaria aphthas post tertianæ exquisitæ aliquot paroxysmos; & quidem medio mense Julio, dum illæ febres adhuc vernalium indolem habent. Celeberrimus *Boerhaavius* bis tantum viderat, absque morbo prægresso prodiisse aphthas densas, sed in solis labiis, & in hominibus adultis, cum felici eventu. Semel mihi contigit videre in puella annua, absque ullo morbo præcedente, aphthas densissimas & fuscas, totum os internum occupantes: à quibus pariter sanata fuit feliciter, nec febricitabat toto tempore, quo aphthæ aderant, vixque aliam molestiam ullam videbatur pati, quàm difficiliorem deglutitionem; & deciduis aphthis cruda interni oris superficies ab attractu cibi & potûs dolebat, quod tamen bidui spatio cessabat.

(a) Commentar. de Aphth. Nostratib. pag. 32.

Ketelaer, qui tot aphthosis Medicinam fecerat, testatur, se (a) *Plurimis adfuisse, qui in summa apyrexia aphthis tenerentur, quique præsensisse nullam febrim, ab omnique graviore malo se immunes fuisse asseverarent.* Additque etiam, in nuper editis infantibus præeuntes febres non semper observari.

Frequenter in primis aphthæ sequuntur illas febres, quæ cum diarrhæa vel dysenteria incipiunt, uti *Sydenhamus* monuit; (b) *In primis ubi corpus diu fuerit excalesactum, & materiæ peccantis evacuatio medicamentis adstringentibus impedita, non exacto prius per cathartica morbi fomite.* Notat & postea (c); eodem tempore, quo dysentericæ epidemicæ grassabantur, febrim quamdam exortam fuisse absque dysenteria comite, quam tamen febrim dysentericam vocabat, quia omnia eadem symptomata habebat, quæ dysentericorum febrim comitabantur, & quandoque etiam mitiora alvi tormina. Observavit autem quòd hæc febris, (d) *Ad aphthas (producendas) cum jam discessum meditarietur, erat propensior, ac ulla alia febris species, quam hæctenus viderat.* Simul & hoc notandum, quòd in eadem illa febre sudores fuerint (e) *rari ac parci, cum in epidemica constitutione, quæ hanc præcesserat, copiosissimi sudores profluerent.* Hæc Observatio *Sydenhami* videtur confirmare illam opinionem de qua præcedenti paragrapho dictum fuit; nempe, aphthas tunc in primis sequi, quando vel ex morbi peculiari indole, vel ex corporum constitutione singulari, sudores minùs copiosi & faciles prodirent.]

MAGNA ET PERPETUA NAUSEA, &c. Antea ad §. 642 dictum fuit, à fordibus biliosis, putridis, glutinosi, nauseam, sæpius oriri; & in febribus; ubi hæc symptomata adsunt, absque signis inflammationis ventriculi aut vicinorum huic viscerum, meritò talis causæ præsentiam suspicari Medicos, fati ante demonstratum fuit. Talia autem in primis viis hærentia, per febrim adhuc magis corrupta, pro parte intestinorum venis bibulis resorpta, sanguinem inficiunt tali materiâ, quæ nunquam in sanorum humorum indolem mutari potest, sed inde expelli debet, ut sanitas redeat. Observavit autem *Ketelaer* (f) periculosiores & graviores aphthas prodiisse, ubi in initio morbum negligentes ægri nullum Medicum advocassent, antequam attritæ penitus vires forent; tuncque nullæ poterant tutò fieri evacuationes, quæ in initio morbi administrari debuissent.

ANXIETAS INGENS, SÆPE REPETENS, CIRCA PRÆCORDIA. Ad §. 587, ubi de crisi agebatur, & ad §. 619, pariter notatum fuit, miras sæpe turbas, & nova, illaque sæpe fati molesta symptomata excitari, dum materies morbosa subacta, & mobilis reddita, vel per evacuationes criticas expelletur brevè de corpore, vel per metastasin loca quædam corporis occupabit: in primis autem anxietatem & inquietam corporis agitationem comitari perturbationes illas criticas, ad §. 633, monitum fuit, & pluribus ex *Hippocrate* locis confirmatum. Criticam autem esse metastasin illam depositionem materiæ

(a) Comment. de Aph. Nostrat. pag. 26.

(b) Sect. IV. Cap. III. pag. 222.

(c) Ibid. Cap. IV. pag. 236.

(d) Ibid. pag. 237.

(e) Ibid. pag. 236.

(f) Commentar. de Aphth. Nostratib; pag. 40.

morboſæ ad ſuperficiem oris interni & primarum viarum, unde aphthæ oriuntur, plurima docent Obſervata. Sæpe vidi, criticis diebus prodire aphthas, cum morbi inſigni levamine; & longè minùs tutas inveni, dum alio morbi tempore erumperent. *Ketelaer*, qui unà cum Praxi Medicâ & alia tractare debebat, munere Gymnaſiarchæ fungens, adeo obſcura & confuſa credebat criſium ſigna offerri in morbis, ut ferè fruſtraneam illorum Obſervationem putaret, & perfectas criſes, quæ ſtatis diebus morbos pleniffimè ſolverent, quàm rariffimè in Zelandia occurrere affirmaret; aphtharum ſedulâ Obſervatione, & quotidianâ ferè, coactus tamen fuit fateri, (a) *Nihilò tamen minùs imperfectas (criſes), quæ lentè & ſenſim exſtirpant quidquid in corpore malorum eſt, frequentiffimè dari;* quibus aphthas adnumerabat. Verùm aliis in locis fatetur quòd, (b) *Quæ ante ſeptimum morbi diem aphthæ ſuboriuntur, multò moleſtiores & lethaliores ſunt iis quæ ſeptimo vel nono die proveniunt;* & quòd omnium optimæ ſunt, (c) *Quæ conſtantibus viribus, adultâ ætate, poſt conflictum Naturæ & morbi, cum ſignis concoctionis, à ſeptimo vel nono morbi die, non ita magnâ copiâ, pacatis plerique ſymptomatibus, & inprimis ceſſante aut multùm remittente febre, emergunt.* Damnavit autem illas aphthas, quæ ante ſubactam morbi materiam prodeunt. Manifeſtè autem ex his iterum patet, Veterum doctrinam de criſi & criticis diebus pulchre confirmari, etiam per Obſervationes illorum, qui de hac re dubitabant, modò attentè ad omnia morbum quemdam per totum ſuū decurſum proſequerentur. Cùm ergo aphthæ in morbis revera criticæ ſint, non mirum, & perturbationes criticas præcedere, anxietatem nempe circa præcordia.

Verùm illa anxietas repetitis vicibus invadit, quia aphthis jam deciduis sæpe ſuccedunt novæ, à ſimili materia morboſa, nondum penitus expulſâ de corpore, verſus eadem hæc loca depositâ. Quandoque enim tanta eſt materiæ morboſæ copia, vel vires per morbi vehementiam adeo fractæ, ut non poſſit illa ſeparatio critica per aphthas fieri unico impetu. Tales autem aphthas *Ketelaer* meritò periculofas affirmat, (d) *Quæ aliquoties evaneſcendo repetitis idibus & inſultibus Naturæ negotium faceſſunt.* Verùm notari hîc meretur, quòd tempeſtate calidâ & pluvioſâ, quando aphthæ frequentes (§. 982.) occurrunt, *Hippocrates* jam monuerit, in morbis criſes sæpe deficere, vel difficiles obſervari: (e) *ἀκρίσιαι πολλαί, τὰ ἰ δύσκριτα.*

Antea, ubi de generali febrium Hiſtoria agebatur, triplex febrium exitus (§. 591.) memoratus fuit, nempe in mortem, alium morbum, vel ſanitatem. Atque ibi dictum fuit (§. 592.), aphthas in primis viis natas frequentem fatis cauſam mortis ex febre eſſe, quatenus denſiffimæ obſident quandoque ventriculum & inteſtina; ſicque vaſa illa tegunt, per quæ nova liquida in locum perditorum ingeri debent. Propriè tamen pertinent ad illam mutationem febris, per quam in alium morbum deſinit, deponendo materiam criticam in vaſa quæ

(a) Comment. de Aphth. Noſtratib. pag. 19.

(b) Ibid. pag. 25.

(c) Ibid. pag. 39.

(d) Ibidem.

(e) Epidem. Lib. III. Comment. III. Text. xvii. Charter. Tom. IX. pag. 263.

dam obstructa vel dilatata (§. 593.), uti ex hæctenus dictis evidenter apparet.

DEBILITAS MAGNA. Cùm morbo jam adulto oriantur aphthæ, & quandoque diarrhœas, dysenterias, & quamcumque validam evacuationem, præcedere aphthas observatum fuerit; mirum non est, debiles sæpe jam ægros esse, antequam aphthæ prodeant. Verùm hîc intelligitur illa (a) *refugiente animo virium præcipitatio*, quæ & subita est, & major, quàm morbi vis & diurnitas, vel evacuationum copia, efficere poterant. Talis autem subita debilitas aphthas periculosas præcedere imprimis solet; tuncque videtur materia morbi, soluta quidem & mobilis reddita, adeo tamen malignam indolem habere; ut dum humori vitali mista per vasa fluit, omnes omnino vires prosterнат, antequam ad superficiem primarum viarum deponatur: illâ autem depositione factâ, vires denuo solent insurgere. Verùm & summa talis debilitas in petechiis, miliaribus exanthematibus, pessimisque variolis, quandoque observatur, antequam illorum morborum virus versùs corporis superficiem erumpat. Præterea ad §. 661, ubi de debilitate, tamquam symptomate febrili, agebatur, notatum fuit, quandoque in morbis aliquid circa præcordia hæerere, quod venenatâ quasi vi omnes vires uno momento prosterнат, licèt nullæ aliæ causæ prægressæ fuerint, quibus tanta, & tam subita, virium jactura attribui posset; uti pluribus ibi probatum fuit. Verùm sequenti paragrapho dicitur, pessimas aphthas, & ut plurimum lethales, adscendere sensim ex œsophago, dum nullæ adhuc in oris interni partibus observantur. Tunc autem admodum probabile est, circa ventriculi orificium priùs jam hæsisse, antequam in imis faucibus appareant; adeoque & hæc ratione ingens debilitas aphthas præcedere poterit, antequam nempe in ore vel faucibus conspicuæ fiant, licèt in interioribus jam diutius hæserint.

MAGNA EVACUATIO QUÆCUMQUE HUMORUM. Imprimis talium, per quæ tenuiora liquida de corpore subducuntur. Sic post sudores nocturnos diu toleratos in ultimo phthisis stadio aphthas sæpe nasci observavi.

STUPOR ET HEBETUDO, &c. Hæc symptomata aphthas futuras præcedere, *Ketelaer* (b) notavit; & rarissimè hoc signum fallit; ita ut ægrorum custodes in illis locis, ubi aphthæ familiares occurrunt, illico aphthas præfagiant, dum somnolentum & torpidum ægrum decumbere observant. Cùm autem aphtharum materia, unâ cum lymphâ, per tenuia admodum vasa feratur; simulque talem lentorem lymphæ, cui permista est, inducat, ut per ultima horum extrema liberè exire non possit, sed illa obstruat (vide §. 980.); non mirum est, dum toti massæ humorum talis materia inhæret (nondum per metastasin delata versùs superficiem primarum viarum) si & immeabilitas tenuissimæ lymphæ concilietur per hunc lentorem morbosum. Verùm inde nasci coma febrile, dictum fuit antea ad §. 704. Et postea inter causas ipsius apoplexiæ talis humorum dispositio, §. 1010. n°. 2. lit. v, recensetur.

PERPETUA QUERELA DE PONDERE ET DOLORE CIRCA STOMACHUM. Imprimis in hoc casu, ubi jam in ventriculo & œsophago aphthæ hærent, antequam in faucibus & ore appareant; conqueruntur tales ægri sæpe, quòd

(a) *Ketelaer. Comment. de Aphth. Nos-*
tratis. pag. 37.

(b) *Ibid. pag. 28.*

tunc sentiant, ac si durum & rigidum obstaculum in œsophago, hæreret quòd & potui deglutiendo obsistit, dum per hunc tubum in ventriculum descendit. Sæpius observavi & singultum, aphthas in ore apparituras brevi, præcedere, qui tunc fieri videtur, dum aphthosæ crustæ superius ventriculi orificium obsident, illúdq̃ suâ mole irritant. Tunc enim similis irritatio continua ibi oritur, ac fit in hominibus sanis, dum majores offas subitò deglutiunt difficulter transituras per finem œsophagi, unde solet sæpe tunc singultus nasci.

§. 984. **S**OLET in initio aliquando hinc inde sparsa apparere solitaria pustula, jam primò in lingua, in labiorum angulis, in faucibus; & alibi, sine ulla certa constantia loci primi: & illæ ferè semper boni genii: aliquando primò apparent in imis faucibus adscendente quasi ex œsophago crustâ albâ, densâ, splendente; instar recentis lardi, tenacissimè adhærente, lentè adscendente: atque hæ ferè pessimæ, & ut plurimùm certò lethales: aliquando duris, crassis, densis, tenacibus crustis totum cavum oris ubique, usque ad extrema labiorum, obsident, omnia tegentes simul; & ab his rarò resurgunt ægri.

Sequitur jam, ut enumerentur illa signa, ex quibus majus minúsvè periculum aphtharum prodeuntium cognoscitur, ut inde prognosis deduci possit. Inprimis autem hîc magna cura requiritur; etenim (a) *ut aphthæ propinquæ Medicos identidem fallunt, ita presentes non meliori fide agunt, si ex illis salutem vel mortem hariolari velimus.*

Igitur prognosis desumitur à loco, in quo primò apparent aphthæ, & diversâ crustæ talis aphthosæ spissitudine.

SOLET IN INITIO, &c. Quantæ utilitatis sit Medico, linguam, os internum, & fauces inspicere, dum morborum curam gerit, antea ad §. 609, dictum fuit; sed præcipuè hoc necessarium est, ubi signa memorata præcedenti paragrafo, & epidemica constitutio, aphtharum suspicionem faciunt; si autem tunc inveniantur sparsæ hinc inde & paucæ, bonum signum est, quod rarò fallit. Interim tamen quandoque contingit, quàmvis rariùs, ut paucò numero & sparsim prodeant in oris interni partibus, dum densæ hærent in interioribus. Verùm morbi prægressi vehementia, nausea perpetua, singultus, uti & dolor & pondus circa stomachum, fati docent attentum Medicum, non fidendum esse talibus aphthis, licèt sparsæ appareant. Præterea quandoque & vires vitales adeo prostratæ sunt, ut non sufficiant expellendæ per hæc loca materiæ morbosæ, & ob talem causam possunt prodire paucæ, sed malo tunc omine. Hoc autem inprimis senili ætate observatur: verùm pulsus celer & debilis, nullúmque symptomatum aphthas præcedentium, levamen ab hac eruptione, docent Medicum, irrita hæc esse tantùm Naturæ morbo succumbentis conamina, adeoque funestam tunc esse prognosin.

(a) Ketelaer. Commentat. de Aphth. Nostrat. pag. 38.

ALIQUANDO PRIMO APPARENT, &c. Cùm enim tunc ab interioribus sensim adscendant versùs os, signum habemus, omnia interiora jam aphthis plena; adeoque omnia illa mala metuenda esse, quæ paragrapho 988, enumerabuntur. Nisi enim aptis remediis possit obtineri, ut citò cadat densa talis crusta aphthosa, & vires sufficiant, ut tantam copiam materiæ morbosæ eliminare valeant, nulla spes superest.

ALIQUANDO DURIS CRASSIS, &c. Pariter dat pessimum signum: nam tunc novæ aphthæ succrescunt, & priori crustæ nondum deciduæ agglutinantur. Cùmque nullum humidum à vasis suppositis ad extimam superficiem tam densæ crustæ venire possit, illa exsiccat, tenacior adhuc redditur & durior, magisque resistit suæ separationi. Unde nihil omnino deglutire possunt ægri; imò, linguâ, labiis, buccis, rigidis quasi factis, ne quidem liquidum ori injectum continere possunt, tandèmq; & faucibus pariter sic repletis miserimè suffocantur.

§. 985. **V**ARIUS harum color: albus pellucidus instar margaritarum; albus sincerus ex densitate magna; fulvus; flavus; lividus; niger: quorum malignitas pari ordine, ac hîc recensetur, procedit, ut prior optimus, pessimus posterior, sit.

Agitur hâc paragrapho de diversitate colorum, ut inde prognosis hauriatur.

Quando sparsim occurrunt aphthæ hinc inde, tunc semper colorem album pellucidum habent: verùm ubi denso agmine, concretæ sibi mutuò, os internum obsident, tunc opacam albam crustam formant; quæ, nisi citò decidat, augetur & spissior fit, tuncque superficies hujus crustæ exsiccata colorem mutat per successivos gradus colorum in textu descriptos. Quandoque contingit, aphthas erumpentes cinericei coloris apparere statim, tuncque semper funestas ferè observavi; quòd & *Ketelaer* (a) affirmat. Reliquæ colorum diversitates imprimis videntur contingere, quando diu hærent crustæ tales aphthosæ, antequam decidant; quod semper pro malo signo habetur, uti sequenti paragrapho dicetur. An autem aphthæ unquam prodierint nigræ, dubitandum videtur. *Ketelaer* negavit se illas unquam vidisse (b), nec memini me illas unquam observasse ab initio tales. Verùm ubi diu hæserunt illæ crustæ, tunc circa mortem illas nigrescere vidi, fœdo fati spectaculo.

§. 986. **U**BI hæserunt aliquamdiu, solent internè solvi, laxari, frustulatim decidere, sicque sensim, & successivè, omnes partes priùs affectæ liberantur. Tum nonnullæ cadunt citò, aliæ tardè. Quædam illico renascuntur, quædam tardè, aliæ non: renascuntur quandoque æquè densæ ac priores, & etiam nonnunquam adhuc densiores, patètque iterum tum diversitas periculi, & ubi?

Si vires vitales adhuc fati validæ sunt, tunc liquidum, urgens canalium

(a) Comment. de Aphth. Nostrat. pag. 14. | (b) Ibidem.

obstructorum extrema, separat illam crustam apthosam, inprimis si liquidis emollientibus & leviter detergentibus os internum perpetuò foveatur, uti postea in cura dicitur. Neque ullum certum tempus determinari potest, quo hæc separatio fit: aliquando enim intra duodecim horas vidi separari apthas; aliquando per plures dies manere firmissimè adhærentes. Neque omnes simul cadunt, sed nunc in hac, nunc illa parte oris interni: non potui observare, quòd constanti lege in quodam loco oris interni citiùs decidant quàm in alio. Probabile tamen videtur, quòd in ventriculo & intestinis, potu deglutito aliisque humoribus huc derivatis continuò emolliatæ, citiùs separentur. Si tum deciduis apthas loca pura appareant, rubra, & humida, vel non renascuntur, vel admodum raræ prodeunt. Si autem ficcus appareat talis locus post apthas separatas, tunc malum signum meritò habetur, & brevè renascuntur æquè densæ, imò & densiores, si vires vitæ adhuc sufficiant expellendæ huic materiæ morbosæ: si verò debilior jam æger fuerit, anxietas ingens sequi solet, & nisi brevè novæ prodierint apthæ, ægri pereunt. Quandoque apthas deciduis locus apparet quidem non omnino ficcus, sed quasi tenuissimâ telâ albâ obductus, & intra paucas horas æquè copiosæ apthæ adsunt ac antè. Tunc novimus, copiam materiæ morbosæ adesse per hæc loca expellendæ; vires interim adhuc sufficere, ut hæc expulsio fiat. Hæc autem aptharum separatio, & nova denuo illorum productio, repetitis sæpe vicibus fit, antequam omne illud noxium expulsum fuerit: (a) *Sexties septiesve, aut sæpius*, apthas sic renatas vidit *Ketelaer*; quod & mihi aliquoties observare contigit; & quandoque aliquot dierum intervallum inter deciduas apthas & renascentes intercurrit: verùm tunc locus, unde apthæ deciderunt, non penitus humescit, & anxietas quædam circa præcordia, & somnolentia supersunt; quæ fatis monent attentum Medicum, quòd nondum superatum sit integre hoc malum.

Verùm ex his iterum varia prognosis sequitur: quæ enim citò cadunt; semper melioris ominis sunt, licèt etiam repullulent novæ, brevè denuo separandæ. Notant enim hæc, copiam quidem materiæ adesse, sed fatis mobilis, vires sufficere, vias adhuc fatis apertas esse. Ubi verò tardè cadunt, colligimus, materiam tenaciorem esse, vires minùs firmas, vasa supposita non fatis pervia; adeoque majus indicatur periculum. Ubi autem longum intervallum inter apthas deciduas & renascentes interponitur, tunc novimus, partem tantùm materiæ morbosæ subactam fuisse, reliquam adhuc indiguissè maturatione, antequàm versùs hæc loca deponi posset; adeoque morbum longum, pluribus recidivis obnoxium, prævidemus, cum quo æger diu luctari debebit, antequam evaserit. Interim tamen hoc emolumenti tunc habetur, quòd apthas deciduis, liberiùs deglutiant ægri, & alimentis levibus & liquidis refici interea vires possint, ut & sustinendo morbo longiori, & superandis pluribus recidivis, sufficere valeant. Ubi verò æquè densæ renascuntur, vel etiam densiores, justus metus est, vires

(a) Comment. de Aphth. Nostrat. pag. 21.

non fore satis validas, ut copiosæ adeo materiæ morbosæ fecernendæ & separandæ sufficiant : tunc crustæ illæ exsiccabuntur, nec secedent; nova similis succrescet, sicque sequentur omnia illa funesta mala, de quibus §. 984; dictum fuit.

Si autem, aphthis deciduis, os internum purum & humidum appareat, nulla anxietas circa præcordia, nulla hebetudo aut somnolentia, supersint; si febris cesset, vel minuatur continuò, de ægri salute certi sumus.

§. 987. **H**IC locus (981), natura (979. 980,), causæ (980. 983.) symptomata hujus mali (984, ad 987.) : unde de genio statuere licet; atque inde effectus ejus facile deduci possunt.

Locus, ubi aphthæ hærent, definitus fuit; nempe in omni ambitu oris interni, faucibus, œsophago, ventriculo, intestinis : constitit simul ex dictis; quòd sint ultimorum emissariorum, quæ in has partes liquida emittunt, obturationes per humorem lentum & viscidum : causæ, uti & illa, quæ aphthas præcedere solent, similiter enumerata fuerunt, & quomodo periculosæ & funestæ aphthæ à minus periculosis distingui possint. Ex quibus cognitis aphtharum effectus cognosci poterunt.

§. 988. **U**BI enim talis crusta aphthosa totam superficiem tegit partium descriptarum (981), tum sensum nervis inprimendum tollit, unde sapor omnis sublatus; exitum liquorum per sua emissaria impedit, unde siccitas, vasorum suppositorum dilatatio, liquorum sub his stagnantium putrefactio, inflammatio partium ipsarum; cavitates vasorum absorbentium claudit, unde ingressum novi chyli, potûs, medicamentorum impedit, vitia à denegata refectione corporis nata producit, unde tandem inde mors; crustis deciduis, major per dilatata vasa jam aperta humorum effluxus, unde salivatio, diarrhœa quæ bonæ si non renascuntur aphthosæ crustæ; malæ, si iterum procreantur; deciduis crustis, dolor inflammatarum, & jam denudatarum partium, sæpe vivum cruorem stillantium; unde saliva sanguinolenta, talisque dysenteria; hæc autem omnia, si stomacho, emissario hepatis, pancreatis, intestinorum applicantur, nos docent infinita mala, quæ ex hoc uno morbo oriri possunt, ut non opus sit aliam prognosin dicere.

Duplicis generis mala ab aphthis oriuntur : vel quatenus superficiem primarum viarum tegunt, vel quatenus deciduis aphthis in cruda tunc, & dolente hac superficie, dolores fiunt molestissimi, & ex vasis dilatatis, & jam in hac crusta incumbente liberis, nimiam copiâ dimittuntur humores.

Unde

UNDE SAVOR OMNIS SUBLATUS, &c. Demonstratur in Physiologicis gustum fieri, (a) *si materies gustanda, attenuata, in saliva plerumque soluta, ore calefacta, motu oris, linguæ, applicata, intra poros vaginarum, papillas nerveas in lingua tegentium, pervenire possit. Verùm ubi crusta talis aphthosa totam superficiem linguæ & oris interni tegit, non possunt particulæ sapidæ ad papillas nerveas linguæ pervenire. Simul omnibus emissariis liquidorum obturatis, necessariò semper siccitas harum partium adest: & ab his crustis incumbentibus, & à siccitate, buccæ, labia, lingua, rigescunt ita, ut vix liquidum ore continere possint miseri ægri, sed illud statim depluat. Unde patet, præcipuas condiciones, ad saporis perceptionem requisitas, hinc omnino tolli.*

VASORUM SUPPOSITORUM DILATATIO, &c. Alibi ad §. 120, & 382; n°. 1, demonstratum fuit, vasa obstructa necessariò dilatari debere, quia in canalibus obstructis resistentia summa est, & simul maxima plenitudo, dum nihil per illorum fines transire potest. Ubi ergo densæ aphthæ omnia hæc loca obsident, fiunt à vasis suppositis dilatatis tumores molestissimi harum partium, & circa fauces & laryngem periculum suffocationis inducunt. In œsophago sæpe sic arctatur cavum, ut vel omnino nihil, vel parùm tantùm & summa cum molestia transire possit. Imò sæpe vidi miseros ægros, hanc difficultatem deglutitionis aliquoties expertos, postea ab omni potu omnino abstinuisse, ne denuò tales anxietates paterentur. Si jam simul consideretur, vasa hæc obstructa turgere tali materiâ, quæ morbosa est, & extra corpus eliminanda, intelligitur facilè, liquorum, sub hac crusta stagnantium, subitam putrefactionem metuendam esse; præcipuè si simul valida febris urgeat, tunc enim & in partibus obstructis inflammatio nascitur, unde tumor adhuc augetur; & calore aucto, inflammationis comite, citior putredo fit.

CAVITATES VASORUM ABSORBENTIUM GLAUDIT, &c. Medici meritò in morbis curandis semper solliciti sunt, ut vitæ & viribus consulatur cibus & potibus facilè digerendis; & licèt quandoque in morborum acutorum vigore summo solùm tenuissimum victum ægris concedant, tamen semper aliquid alimenti exhibent, & simul copiam potûs tenuis suadent, ut nimiam exsiccationem corporis caveant. Verùm frustra hæc ingeruntur, si ventriculus & intestina crustâ densâ aphthosâ tegantur, cùm omnibus orificiis vasorum absorbentium sic occlusis nil ex ingestis in sanguinem venire possit: unde vel angustia nascuntur intolerabiles ab assumptis etiam fluidis, si per intestina tumentia transire nequeant; vel si viam invenerint, immutata per alvum dilabuntur. Necessariò augetur hinc humorum spissitudo & acrimonia, vires prosteruntur, & ab hac sola causa aphthæ tales in mortem terminantur; uti jam antea ad §. 592, in februm Historia dictum fuit.

CRUSTIS DECIDUIS MAJOR, &c. Aliud adhuc periculum ægris talibus imminet, dum læti vident has crustas decidere; nam mox salivatio copiosa sequitur, & humor sæpe viscidissimus exit, vasis jam dilatatis transmittentibus

(a) Boerhaav. Institut. Medic. §. 489;
Tom. III.

& crassius liquidum, & majori copiâ. Si jam consideretur, similem humorum effluxum fieri, aphthis deciduis, in toto primarum viarum tractu, patet ratio, quare tunc diarrhœa sequatur, & quare in debilibus jam à morbo molesto & diuturno ægris à subita liquidorum tali evacuatione mors sequatur, dum & ægri & Medici meliora sperabant. Si moderata sit talis evacuatio, & ægri vires adhuc constant, optimum signum dat, quia quidquid de materia morbosa adhuc superat, per patula jam vasa facilè expellitur, & tunc non renascuntur aphthæ. Si autem de novo propullulent aphthæ, tunc novimus, superesse adhuc in corpore eandem materiam, atque adeo viscidam, ut ne quidem per laxa & dilatata vasorum extrema exire possit; unde novis molestiis his ferendis rarò parem ægrum invenimus, cum jam prægressis ferè exhaustus fuerit.

DECIDUIS CRUSTIS, DOLOR, &c. Inflammari partes vivas suppositas sub crustis illis aphthosis paulò antè dictum fuit: tunc, deciduis aphthis, loca apparent ruberrima & dolentissima, ita ut ne minimum attactum quidem ferant; & tunc miseri ægri, licèt jam viæ liberæ sint, vix quid deglutire possunt præ dolore excoriatarum partium, quæ sæpe vivum stillant sanguinem. Interim tamen mollissimis potibus vel & remediis utendum est sæpe, & parcâ copiâ simul, ne cruda illa & excoriata latera œsophagi concrecant, & immedicabile postea malum faciant. Molestissimum sic singultum, & dolorem cardiæ à quovis cibo vel potu deglutito, per sex septimanas mansisse vidi in viro sexagenario post aphthas deciduas, ob excoriatum superius ventriculi orificium. Difficillimè autem poterat leniri illud malum, quia in singultu, dum convulsus œsophagus ventriculum & diaphragma sursum trahit (vel saltem illam diaphragmatis partem per quam œsophagus transit), diaphragmate simul subitò deorsum tracto, irritabatur de novo locus ille dolens, & impediabatur consolidatio.

HÆC AUTEM OMNIA SI STOMACHO, &c. In oris interni partibus videre possumus, quid mutatum sit post aphthas deciduas. Sed certi sumus, & in interioribus aphthas hærere, & postea separari. Si jam cogitemus, ductûs communis bilis & succi pancreatici exitum in intestino duodeno posse obturari per crustam densam aphthosam, ut nihil transmittere, possit, facilè intelligimus, quantæ anxietates circa præcordia fieri debeant. Dum autem separatâ hâc crustâ liber denuo exitus conceditur bili copiosæ hîc collectæ, stagnatione & morâ acriori redditæ, non miramur, tormina sævissima in intestinis, pariter sic quasi excoriatis, nasci, diarrhœas & dysenterias periculosas produci. Hinc adeo damnaverunt multi Medici purgantium usum in aphthis, quia (a) hypercatharsin intra paucas horas lethalem inde natam viderant, quam non à purgante remedio solo ortum duxisse admodum verosimile est, sed à collectis bile copiosâ & succo pancreatico, subitò sic erumpentibus, & crudam intestinorum superficiem irritantibus. Præterea, uti salivatio, deciduis in ore aphthis, sæpe per aliquot dies durat, antequam dilatata

(a) Ketelaer. Comment. de Aphth. Nostrat. pag. 45. 46.

vasa ad pristinam magnitudinem redierint; sic ob eandem rationem & illa liquida, quæ in ventriculi & intestinorum cavum naturaliter, exeunt, pergunt sæpe exire tantâ copiâ, ut totum corpus exhauriatur.

§. 989. **S**I verò ulcerosæ crustæ hæ admodum lentæ, crassæ, lactæ, compactæ, tum sæpe suffocata, caro subjecta inflammata, suppurata, gangrænosa, in dira ulcera mutatur, eroso quandoque in os palati usque ejus involucro. Qualia autem in stomacho & intestinis hinc mala, per se patet.

Antea, quando de gangræna agebatur (§. 423.), dictum fuit, materiam febrilem quandoque ad quasdam corporis partes deponi, & quidem tantæ malignitatis, ut vitam in parte destruat, quam occupat; & quidem citissimè; uti pluribus ibi probatum fuit. Jam aphthæ oriuntur à materia febrili versus superficiem primarum viarum depositâ; illamque quandoque satîs malignam esse in pessimis aphthis, ex modò dictis patuit. Imò aphthæ etiam mitiores pro superficiaria gangræna haberi possunt: extrema enim vasorum, infarcta humore viscido, crustam faciunt mortuam, quæ à vivis partibus suppositis separari debet & decidere. Materia ergo febrilis versus has partes deposita, & extremis vasorum orificiis infarcta, facit, ut illa emoriantur, adeoque dispositio ad gangrænam revera in aphthis adest. Verùm antea ad §. 442, notatum fuit, quòd, si partes gangrænosæ exsiccatae escharam duram forment, tunc sub hac eschara viva adhuc vasa comprimantur, à vitali motu, per febrim aucto, & ad duram hanc crustam atterantur, unde nova fit inflammatio sub tali eschara mortua, quæ brevè pariter in gangrænam mutatur; sicque escharæ gangrænosæ incumbentis crassities augetur, donec ad ossa usque omnia emoriantur.

Idem metuendum est, si crustæ aphthosæ non decidant citò; tunc enim nova subcrescens priori agglutinatur, uti ad §. 984, dictum fuit; & tantò pejùs subjectas partes vivas comprimit malùmque propagat. Si tales crustæ densæ aphthosæ, non deciduæ, occupent palatum fornicatum, sæpe illa membrana, quæ hanc partem tegit, destruitur; &, gangrænosis his crustis postea separatis, os palati nudum apparet, cariosum fit, & molestissima mala facit. Si jam cogitemus similia his, quæ oculis apparent in ore interno, posse fieri in ventriculo & intestinis, satîs intelligimus, quot & quanta mala ab aphthis nasci possint, inprimis si conferantur, illa, quæ antea de ventriculi & intestinorum inflammatione dicta fuerunt.

§. 990. **U**T curetur optimè hoc malum, debet 1°. Humorùm vitalium impulsus internus in partes obsessas excitari; temperari; ut suppeditato liquido infernè resolutio, laxatio, lapsus concilietur crustæ ulcerosæ: id efficitur potu multo, calido, diluente, resolvente, abstergente. Et quia in mala specie hujus morbi vasa

lacteæ obfessa introitum facilem negant, hinc fomenta, vapores, balnea mirifici hîc ufûs ex eisdem; cibus autem optimus ex aqua, pane, coctis, dein & melle mixtis. 2°. Debet crufta in facilem citumque lapsum difponi; id fit fomento, gargarifmo, clyfmate: quæ liquore calido laxante, emolliente, detergente, & fatîs diu adhærendo humectante, putrefactioni resistente, conftare debent. 3°. Simulac lapsus conciliatus eft, tum anodyno, demulcente, & fimul parùm corroborante medicamento fimili utendum. 4°. Simulac rurfum febris fedata, urina hypoftatica, pulfus paulò liberior, tum potus corroborans prodeft. 5°. In fine mali purgans corroborans per alyum exhibendum.

Tota aphtharum Hiftoria, hætenus tradita, docuit, morbofam materiam; à reliquis humoribus extricatam, deponi ad hæc loca; adeoque in cura cavendum eft, ut nihil fiat, quod huic Naturæ molimini obicem ponat; & contrà omnia adhibeantur talia, quæ hanc expulfionem materiæ morbofæ juvare poffunt. Quod imprimis ideo notandum eft, quia quandoque minùs periti, Veterum aphthas, ad quarum curam adftringentia laudabantur, cum aphthis, morbos acutos fequentibus, confuderunt, & refrigerantibus atque adftringentibus curam moliti funt, magno cum damno. Ut enim *Ketelaer* perniciofum hunc in Praxi Medica errorem carpens, optimè dixit, (a) *Conftat, quantum ori ac faucibus per frigida illa spatii ac laxitatis, tantum cordi & vitalibus anguftiæ, anxietatisque parari.* Simulac enim impeditur aphtharum eruptio, febris augetur, anxietas fumma fit, & peffima multa fymptomata fequuntur, non fedanda, nifi denuo aphthæ prodierint. Debet ergo materia aphthas producens meabilis reddi, & vafa difponi ad facilem tranfitum. Prius obtinetur tali febrilis impetûs moderamine, ut nec exorbitet, nec torpeat nimis. De fignis autem, quibus hæc diftingui poffint, & de modo corrigendi nimium impetum, vel excitandi torpentem febrim, dictum fuit in februm Hiftoria §. 609. 610. 611. Ad eundem fcopum facit, fi fubmittretur copia magna diluentis, attenuantis, & detergentis liquidi; nam fic & lentor materiæ morbofæ attenuabitur, & vafa laxabuntur, ut faciliùs transmittant. Formula talis decocti in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur, *ex radicibus pafinacæ, fifari, chinæ, &c.* parati, calidè femper potandi. Si autem omnis fuperficies primarum viarum aphthis adeo obfefa fuerit, ut vel deglutiri nequeat potus, vel deglutitus non poffit reforberi per venas bibulas, tunc nihil aliud fupereft, quàm ut per externam corporis fuperficiem conemur introducere multum liquidi; ad quam rem conducunt balnea & fomenta ex fimilibus composita. Lac duplâ aquæ copiâ dilutum profuit infignter in tali cafu, fi huic mifcelæ calidæ nunc pedes, nunc manus, immergerentur. Similia & per clyfmata injiciuntur, hæc fpe, ut bi-

(a) Commentar. de Aphth. Noſtrat. pag. 49.

bulis crassorum intestinorum venis, fortè non adeo crassâ crustâ aphthosâ tectis, hæc resorpta sanguini permisceantur.

Cibus autem debet esse liquidus, tenuis, ut facilè se adhuc insinuare possit vasis venosis absorbentibus, hinc inde fortè nondum penitus obturatis. Ideo decoctum panis commendatur, optimè nutriens & ab omni putredine alienum; additur aliquid mellis, quod detergente suâ saponaceâ vi crustas illas abstergit & cadere citiùs facit; sicque viam alimento resorbendo parat. Simul miscetur vinum, quia mirâ penetrabilitate ingreditur vasa bibula, & reliquis partibus nutrientibus panis viam quasi parat. Si enim homo fanus unciam vini ore retineat per horæ minutum, dein exspuat, mirabitur illud jam vappam esse, subtilissimâ vini fragrantiam resorptâ per venas bibulas tam brevi tempore: imò sæpius hoc repetendo ebrietas sequetur, licet ne guttam quidem vini quis deglutiverit. Sic simul & languentes quandoque vires vitales blando hoc, & naturæ humanæ amico stimulo, eriguntur, ut faciliùs excuti possit materiæ morbosæ residuum. Usu didicerat *Ketelaer* adeo proficuum esse in hoc morbo cibum talem tenuem & vinosum, ut dixerit, (a) *Ille puerperarum potus, ex vino Rhenano, ovis, cinnamomo, saccharo & croco confectus, sæpe omnibus intentionibus solus satisfacit, & nisi calidior sitim, siccitatè que adaugeret, omnium, quæ promovendis aphthis sunt, magnum instar foret.* Si autem demptis illis aromatibus, vel parcissimâ manu additis, dilutum decocto panis vinum detur, tunc nihil inde mali metuendum est; imprimis si prudens Medicus copiam vini augeat vel minuat, prout major minorve est febrilis impetus.

2°. Per illa, quæ præcedenti numero laudata fuerunt, sustinentur vires; diluens vehiculum subministratur sanguini, incitatur leviter motus sanguinis, si torpeat, ut humor vitalis urgeat fines canalium obturatos, & removeat obstacula, sicque patula via fiat, canalibus apertis, simili materiæ aphthosæ, si adsit, propellendæ. Verùm crustæ illæ aphthosæ quandoque densiores sunt, & exsiccatae pertinaciùs adhærent toti superfici ei primarum viarum, quàm ut solo impetu liquidi à tergo urgentis separari possint & decidere. Proderit tunc summo opere, humectare hanc crustam aphthosam, emollire, & quasi tabefacere, ut minùs hæreat, & levi vi separari queat. Omnes ergo potus aquosi calidi huic scopo serviunt, imprimis si emollientia & farinosa his addantur; tunc enim talis potus levem lentorem acquirat, per quem diutius hærebit partibus, quas aliter aqua, si pura fuerit, citò præterlabitur. Solent & simul addi talia, quæ saponaceâ detergente vi crustas illas aphthosas magis solvunt, leni stimulo partes vivas subjectas irritant, & humores sic proliciunt, qui ab inferiori parte illam crustam pariter humectabunt. Raparum decoctum, vel & succus expressus leviter coctus & melle edulcoratus, remedium dat in illis locis, in quibus aphthæ grassantur frequentiùs, longo usu probatum; cujus defectum, dum recentes raparum bulbi haberi non possunt, plebs supplere solet (b) *Solâ cerevisiâ tenui saccharatâ.* Si unâ cum cortice suo raparum bulbi radantur tyrocnesti, tunc succus expressus erit acrior & magis detergens. Pulchre & prodest jusculum carnis vitulinæ cum oryza & rapis contritis coctum, ut continuò foveatur

(a) Comment. de Aphth. Nostrat pag. 52. | (b) Ibid. pag. 50.

os & gargarifetur; fimúlque idem deglutitum in interioribus eundem effectum præstabit, dum fimul blandum nutrimentum sic corpori subministratur: fimilia & ob easdem rationes per clyfma injiciuntur. Plures Formulæ talium remedium in *Materia Medica* ad hunc numerum, uti & ad præcedentem, formâ emulsi, decocti, aut succi expressi habentur. Species à decoctis his residuas, cataplasmatibus instar, collo applicant, ut omnia hîc mollescant & cedere possint.

Notari hîc meretur, quòd *Sydenhamus* de aphthis, quæ post febrim quamdam epidemicam sequebantur, agens commendat corticis Peruviani usum, affirmetque audacter, ullud remedii genus, (a) *Certiùs in hoc casu scopum attingere, quàm aliud quodvis etiam è celebratissimis.* Dabat autem corticem, ubi aphthæ non facefferent sponte, sed in longum tempus decurrerent. Febris autem illa, licet prorsus continua esset, exacerbationes tamen molestissimas habebat ingruente nocte, (b) *non aliter ac si duplex foret tertiana sive, quotidiana.* Unde apparet, illam febrim de genere remittentium fuisse, quæ intermittentium genium habent, & corticis Peruviani usu tolluntur. Hinc non improbabile videtur, *Sydenhamum* corticem dedisse talibus ægris, ut febrim fugaret; fimúlque tunc observasse, crustas aphthosæ felicissimè separari. Cùm autem febres autumnales epidemicæ sæpe febres continuas mentiantur, licet revera exacerbationibus suis, dato tempore contingentibus, genium suum testentur; & postea, mitescente morbi impetu, in veras intermittentes transeant; ausus & ego sum aliquoties, in ægris ejusmodi debilioribus, aphthis jam satis densis apparentibus, dare decoctum corticis Peruviani (quia in forma non facilè exhiberi potest, dum fauces aphthis occupantur) ut febrim compefcerem: metuebam tamen ne corticis adstringens vis noceret aphthis; sed credebam me ex duobus malis minus eligere debere, & interponebam emollientissimorum decoctorum usum continuò, ut corrigerem illud mali, quòd à cortice metuebam. Mirabar postea, crustas aphthosæ citiùs cecidisse, quàm in illis, quibus firmiores vires, & febris mitior, corticis usum non postulaverant: nec minùs venerabar *Sydenhami* in morbis curandis perspicaciam. Tunc temporis nondum noveram egregiam corticis Peruviani in separandis crustis gangrænosis efficaciam: nunc autem mihi videtur, quòd pulcher ille effectus corticis Peruviani in separandis crustis aphthosæ confirmet illa quæ paragrapho præcedenti dixi de aphtharum indole gangrænosa. Fortè & cum prudentia tentari posset, quid faceret corticis usus in exanthematibus illis, quæ frequentissima occurrunt illis in regionibus, ubi aphthæ vel nunquam, vel saltem rarò admodum observantur in febribus. Aliquoties feliciter cessisse hanc Methodum novi; sed nondum satis multa colligere potui Experimenta Practica, ut circa hanc rem quid determinare audeam.

3°. Ubi aphthæ deciderunt, tunc cruda excoriata hæc loca sunt; & si densæ inprimis fuerint illæ crustæ aphthosæ, fimul dolentissima, uti ad §. 988, pluribus dictum fuit. Ab ipso melle, & adhuc magis à succo raparum, irritarentur crudæ hæ partes, hinc sola tunc mollissima adhibentur.

(a) *Schedul. Monitor. de novæ febris ingress. pag. 656.*

(b) *Ibid. pag. 651.*

quæ & demulcent dolentes partes; simulque, si fortè in interioribus quædam adhuc crustæ nondum deciduæ hæserint, emolliendo illas, profunt. Potus ille, qui in *Materia Medica* ad primum numerum hujus paragraphi describitur, tunc pulchre prodest; uti & illud, quod ex cremore lactis, vitellis ovorum, & syrupo papaveris albi paratum, ad tertium numerum ibidem habetur. Pulcherrimè enim leniet dolorem excoriatarum partium; simulque nimias evacuationes liquidorum, per dilatata sub crustis aphthosis vasa, & nunc libera effluentium, cavebit ob syrupum papaveris additum, qui tam benignè profusas liquidorum evacuationes suspendit, uti quotidianâ Praxi notum est. Quandoque tantam salivæ copiam per emissaria glandularum exire vidi, aphthis deciduis, ut necesse fuerit monere ægros, ut illam deglutirent, ne ob tantam liquidi jacturam exhaurirentur. Ubi autem incipit minui ille dolor, tunc lenia roborantia dantur, ut sensim nimis dilatata vasa constringantur. Decoctum foliorum agrimonix cum melle rosarum, quod in *Materia Medica* ad hunc usum laudatur, pulcherrimè prodest.

4°. Cùm autem metus sit, ne per dilatata vasa, crustis aphthosis jam penitus deciduis, nimia humorum copia exeat, & diarrhœa subito debilitans oriatur, corroborantibus opus erit. Verùm si stringantur vasa illa aperta, antequam omnis materia morbosa per hanc viam expulsa fuerit, novum ægro imminet periculum ob recidivam metuendam, jam debilitatis viribus. Hinc debet Medicus certus esse de hac re, antequam corroborantia illa adhibeat: imprimis cùm ad §. 986, monitum fuerit, quandoque aliquot dierum intervallum interponi inter aphthas deciduas & denuo renascentes. Ideo illa signa hîc recensentur, quibus visis, tutò ad usum roborantium transire possumus. Quamdiu enim adhuc quid superest in corpore de materia aphthosa nondum expulsa, febris manet, & anxietas quædam superest, sæpe recurrens (vide §. 983.); pulsus debilis observatur, & ægri languent. Ubi verò totum separatum fuit à sanguine, tunc pulsus fortior semper insurgit; & morbum melius ferunt ægri. Urina autem hypostatica notat, coctionem & subactionem materiæ morbosæ factam esse; uti in *Pathologia* (a) notatur, & in febrium Historia, ubi de coctione & crisi agebatur, pluribus dictum fuit. Formula talis remedii roborantis in *Materia Medica* ad hunc numerum pariter habetur.

5°. Antea ad §. 988, monitum fuit, purgantia minùs convenire in aphthis, & sæpe periculosam hypercatharsin produxisse. Verùm hîc commendatur purgans in fine mali tantùm, ut crustæ aphthosæ, à ventriculi & intestinorum superficie interna deciduæ, expellantur per alvum, ne diutius relictae, & corruptæ, nova mala producerent. Simul autem laudantur illa purgantia, quæ adstringendi & roborandi vim manifestam possident; qualia sunt *Rheum*, *myrobalani* & similia; quæ ideo tantum nomen in diarrhœis & dysenteriis curandis habent, quia leni stimulo purgante expellunt acre irritans, & simul vi roborante firmant laxata nimis vasa. Talis formula in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur, ubi tamen errore typhotetæ, ut videtur, nimia quantitas

(a) Boerhaav, Institut. Medic. §. 1016. 1017.

myrobalanorum legitur, nam drachma una cum dimidia sufficeret pro hac indicatione; unica cum dimidia autem in Formula ipsa ponitur.

§. 991. **E**X hac Historia & curatione aphtharum multa obscura problemata Practica solvuntur. Cur enim in febre cum diarrhoea & dysenteria in fine morbi aphthæ? Cur id in pueris, senibusque inprimis? Cur maximè, si medicamenta, victus, regimen calefacientia, aut adstringentia, in initio morbi hujus data? Cur si in talis morbi initio purgans datur aphthæ hujusmodi præcaventur? Cur in pessimis aphthis molestus & funestus singultus? Cur ora aphthosa, ventres turbati, appetitus prostrati, junguntur ab *Hippocrate*? Cur aphthosa tunica ventriculi, lienteriam creat? Cur aphthæ nigrae pestiferæ habentur? Cur aphthosum os gravidæ abortûs prænuntium? Cur in putridis pulmonibus, hepate, &c, aphthæ adsunt? Cur tumor, calor, suffocatio, angina, ab aphthis refrigeratis? Cur deliria, jactationes, pervigilia, sudor frigidus, adeo hîc funesta?

Utî aliorum morborum Historiis absolutis subjungebantur corollaria quædam Practica, sic etiam & hîc fit, ex præcedentibus nempe explicanda.

CUR ENIM IN FEBRE, &c. Observationibus *Sydenhami* hoc confirmatum fuit, utî ad §. 983, habetur. Videtur autem inprimis hæc esse ratio, quòd liquidissima subducta fuerint de corpore copiosis illis evacuationibus, adeoque humores residui magis viscidi facilè in vasis illis extremis hæere possint, & aphthas producere: sed & inprimis peculiaris morbi indoles, à priori vix explicanda, & per fideles Observationes solas detegenda, quâ per hanc viam subactam materiem morbosam expellere conatur, primarium locum hîc obtinent. Fatetur enim *Sydenhamus*, in febre (a) dysentericâ ab ipso dictâ, quia omnia symptomata dysentericæ epidemicæ tunc grassantis habebat, exceptis alvi evacuationibus, &, quæ ab hac pendebant, malis; tamen (b) majorem propensionem ad aphthas producendas obtinuisse, ac in ulla alia febre quam hætenus observaverat. In illa autem febre non poterat aphtharum productio deduci à jactura partis liquidissimæ humorum per evacuationes alvinas profusas, sed pendebat à peculiari hujus morbi genio.

CUR ID IN PUERIS, SENIBUSQUE INPRIMIS? Antea ad §. 982, hoc jam notatum fuit, & *Hippocrates* (c), diversarum ætatum præcipuos morbos enumerans, parvis & recens natis puerulis aphthas frequenter contingere monuit. Verùm videmus manifestè, ingentem copiam mucî satîs tenacis in primis viis recens natorum collectam hæere, quam vel vomitu rejiciunt, vel & per alvum evacuant; adeoque novimus, multa tenacia satîs per extrema vasorum orificia hîc exire, quæ, si hæere incipiant in extremis vasorum,

(a) Sect. IV. Cap. IV. pag. 236.

(b) Ibid. pag. 237.

(c) Aphorism. Sect. III. n°. xxiv. Character. Tom. IX. Part. II. pag. 119.

aphthas producere possunt, sed plerumque fati benignas, & brevè deciduas, tuncque per vasa eadem, dilatata magis separatur à sanguine ingens copia talis glutinosæ viscidæ materiæ, & alvum sæpius deponunt, & quidem cum levamine optimo, donec hæc saburra expulsa fuerit. Mirabatur *Ketelaer*, (a) *Quòd quidam, in primis pueruli, negligentius ac vilius habiti, totos quandoque dies ac noctes in aphthis summâ animi alacritate ac vigore dejiciant, cum in adultis purgantium usum adeo suspectum habuerit, & ideo monuit quòd (b) ea non tam exempla, quàm monstra sunt. Verùm ratio hujus rei ex dictis fati patet.*

In senibus verò, si morbo acuto corripiantur, ob virium vitalium in effœto jam corpore inertiam, longiori tempore fit coctio materiæ morbosæ, & criticæ evacuationes vel metastases lentiores, & repetitis plerumque vicibus illud efficit Natura, quod majori cum impetu simul & semel molitur in ætate vegeta. Verùm aphtharum eruptio, sæpius plerumque repetita, ut dictum fuit, tali Methodo materiam morbosam eliminat. Præterea in senili ætate lentescunt magis omnes humores; hinc muco pariter madent primæ viæ, dum exterior cutis arida & exsucca fit. Unde iterum alia causa desumitur, quare aphthæ frequenter observentur in senibus, sed fati periculosæ, uti antea ad §. 982, jam dictum fuit.

CUR MAXIME SI MEDICAMENTA, &c. *Sydenhami* hæc Observatio est, uti ad §. 983, dictum est. Ubi enim per calidum regimen, & medicamenta similia pars humorum liquidissima & mobilissima periit de corpore, tunc & humores immeabiles fiunt, & extrema vasorum orificia exsiccantur; quæ bina multùm conferunt ad aphthas producendas, si cæteroquin morbi ipsius genius conspiret. Adstringentia verò, cum constringant solidas partes, & inspissent fluidas, similem effectum habent; præcipuè si in diarrhœis & dysenteriiis, nondum expulso per evacuantia morbi fomite, adhibeantur imprudenter in ipso morbi initio.

CUR SI IN TALIS MORBI INITIO PURGANS, &c. Quia tunc acer ille stimulus expellitur, qui & dysenterix, & febris sequentis vel comitantis illam, causa est. Imò repetitis quandoque purgationibus opus habuit *Sydenhamus* (c), ut omnem morbi materiam eliminaret. Sic autem cavebatur, ne per febrim diutius protractam, & retentum in corpore morbi fomitem, ita mutarentur humores, ut aphthosâ quasi despumatione indigerent postea.

CUR IN PESSIMIS APHTHIS MOLESTUS ET FUNESTUS SINGULTUS? Duplici aphtharum tempore singultus occurrit, vel in initio, etiam antequam in ore interno & faucibus ullæ appareant aphthæ, dum nempe copiosæ jam occupant superius ventriculi orificium, illudque mole suâ irritant, uti ad finem §. 983, dictum fuit: vel & sæpe singultus in fine morbi aphthis jam deciduis oritur, dum eadem illa pars, vel & ventriculi interna superficies, excoriata quasi, dolet, & ab omnibus assumptis irritatur; uti ad § 988, monitum fuit. Singultus autem ille, in aphtharum initio observatus, pejoris ominis est.

(a) Commentar. de Aphth. Nostrat. pag.

(b) Ibidem.

(c) Sect. IV. Cap. IV. pag. 241.

quia denotat interiora densis aphthis obsideri, quæ sensim dein adscendendo per œsophagum & fauces omnia replent, & pessimæ observantur & ferè lethales, uti ad §. 984, dictum fuit. Ille autem singultus, qui deciduis jam aphthis fit, molestus quidem est, sed rarò perniciosus. Quod & Sydenhamus confirmat, monens quòd singultus talis, (a) *Etiam sublatâ febre, per dies aliquot perseverat, at pro ratione redintegratarum ægri virium sponte tandem evanescit.* Monet autem sedulò Medicos, quòd (b) *Ex singultu, sub finem hujusce febris (aphthosæ nempe) accedente, nihil ægro periculi est, nisi officiosè nimis & inutiliter multa ingerantur remedia: quod si fiat, mors pro Medico est.* Requiritur enim tantùm ut mollissima dentur in victu, ne irritentur loca illa dolentia; tunc enim sensim consolidatio fit, & cessat singultus. Ubi verò, noxium humorem hîc hærere suspicantes Medici, vomitoriis vel purgantibus illum eliminare tentant, inflammatur sæpe ventriculus summo cum periculo.

CUR ORA APHTHOSA, VENTRES TURBATI, &c. Ex illis quæ ad §. 978, dicta fuerunt, constitit, admodum verosimile esse, quòd veteres Medici aphthas, morbos acutos comitantes, vel sequentes, cognoverint, licèt idem illud aphtharum nomen & ulcusculis dederint longè à modò descriptis aphthis diversis. Ex his autem, quæ in tota aphtharum Historia habentur, satis patet, minimè mirum esse, si venter turbetur & appetitus prostratus sit, dum crustæ illæ totum tractum primarum viarum obsident; adeoque meritò hæc juncta poterant ab Hippocrate pronunciata fuisse. Non autem adeo liquidò patet, Hippocratem in illo loco voluisse indicare, quòd (c) ventres turbati, & appetitus prostrati, tamquam effectus aphtharum deberent considerari. Recenset enim ibi constitutionem epidemicam, quæ tempestatem anni austrinam, humidam & mollem, sequebatur, & inter alia mala tunc frequentia enumerantur & hæc: (d) *Ora aphthosa, pudendis tubercula, lippitudines, carbunculi:* (e) *Alvi perturbata, ciborum fastidia.* Cùm autem in textu non hæc jungantur immediatè inter se, sed post aphtharum enunciationem tres alii distinctissimi morbi recensentur, antequam de alvi perturbatione vel cibi fastidio mentio fiat; non patet ex hoc loco, quòd illa ultima tamquam sequela & effectus aphtharum ibi memorata fuerint, sed potiùs ad simplicem enumerationem morborum tunc temporis grassantium pertineant.

CUR APHTHOSA TUNICA VENTRICULI LIENTERIAM CREAT? Aliâ occasione ad §. 719, hæc definitio lienterix data fuit, quòd sit *lævitas intestinorum, quâ continere nihil possunt, & quidquid assumptum est, inconfectum protinus reddunt.* Cibi enim in hoc morbo non mutati exeunt. Verùm in Physiologicis demonstratur, ad subactionem & mutationem ingestorum, præter ventriculi & intestinorum actionem, requiri copiam humorum jam coctorum & inquilinorum corporis nostri, quæ ingestis sensim misceatur. Hæc autem miscela deficit, dum ventriculus & intestina obsidentur densis aphthis, & nulla refor-

(a) Schedul. Monitor. de nov. febr. ingress. pag. 656.

(b) Ibidem.

(c) Epidem. Lib. III. Comment. III.

text. XIII. Charter. Tom. IX. pag. 261.

(d) Ibid. text. XII.

(e) Ibid. text. XIII.

ptio per vasa lactea aut venas mesentericas ob eandem causam fit; adeoque cibis assumptis nihil additur, nihilque demitur, & hinc immutati exeunt. Ubi verò aphthosæ illæ crustæ ventriculi & intestinorum decidunt, tunc per dilatata priùs, & nunc patula, vasorum orificia (vide §. 988.) tanta copia liquidorum exit, ut omnia ingesta cum his brevì temporis spatio per alvum eluantur, pariter nondum multùm mutata.

CUR APHTHÆ NIGRÆ PESTIFERÆ HABENTUR? Si ab initio talem colorem haberent, dum prodeunt, signum foret, materiam morbosam per hæc loca eliminandam adeo malignæ esse indolis, ut extrema vasorum, quibus infarcta hæret, redderet illico gangrænosa. Si verò, uti plerumque fit, aphthis non deciduis novæ subcrescant, & densissimas crustas faciant, tunc exterior harum superficies siccata nigrescit, & à tali crusta incumbente suffocantur partes vivæ suppositæ, & gangrænâ corripiuntur. In utroque hoc casu fatès patet, funestum morbi exitum imminere.

CUR APHTHOSUM OS GRAVIDÆ, ABORTUS PRÆNUNCIUM? Impeditur enim alimentorum debita præparatio, & chyli resorptio; unde, cùm in gravida muliere supereffe debeat, quod (a) *Duo corpora simul sustineat*, ille defectus chyli boni funestus brevì erit foetui; inprimis si consideretur, quòd per morbum aphthas prægressum jam multùm passus fuerit, ob mutatos matris humores in alienam omnino à sanitate indolem. Quanta autem hæc mutatio sit, patet ex illis malis, quæ aphthas præcedere solent, & §. 983, enumerata fuerunt. Dixit *Hippocrates*, (b) *Ora aphthosa uterum gestantibus alvos humectant*. Alio loco autem damnavit quidem aphthas in gravidis, verùm dubitantis instar proposuit illam alvi humectationem. Ita enim habet: (c) *Ora aphthis ulcerata uterum gerentibus non sunt bona. Num & alvi humectantur?* Sed in *Aphorismis* habentur sequentia: (d) *Mulierì utero gerenti, si alvus multoties profluit, abortionis periculum est*. Unde cùm in aphthis ob rationes antè dictas alvi profluvium metuendum sit, patet, quare aphthæ in gravidis abortum præfagiant. Dubitavit *Foësius*, an in binis illis Coacis prænotionibus non voluisset *Hippocrates* indicare (e) uteri osculum aphthis obsideri; cùm alibi monuerit, (f) *pudenda quoque aphthis laborare quandoque, uti ad §. 978, dictum fuit*. Verùm os uteri in gravidis altiùs hæret, quàm ut aphthæ conspici possent, si etiam ibi hærent; neque apparet evidenter, quare ab his tunc alvi profluvium metuendum foret, cùm si os aphthosum fuerit in gravidis, illius profluvii ratio facilè intelligatur. Præterea maximè notabilis locus habetur: (g) *Uterum jam gestantibus in aphthas versæ fluxiones cum dolore, malum. Hæmorrhoidis, pessimum*. Ubi notandum est, quòd non agatur hîc de ore aphthoso, ut in præcedentibus, sed simpliciter vocaverit fluxionem aphthosam, & quidem

(a) Cels. de Medicin. Lib. II. Cap. x. pag. 78.

(b) Coac. Prænot. n°. DXLIV. Charter. Tom. VIII. pag. 884.

(c) Ibid. n°. DXIV. pag. 882.

(d) Sect. V. n°. xxxiv. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 214.

(e) Hippocrat. Oper. Sect. II. Coac. Prænot. n°. DXIV. Tom. I. pag. 202.

(f) Lib. de Natur. Muliebr. Cap. LXI. Charter. Tom. VII. pag. 714.

(g) Coac. Prænot. n°. DXXIX. Charter. Tom. VIII. pag. 883.

dolentem. Verùm antea ad §. 978, notatum fuit, dolentissimas esse sæpe pudendorum aphthas. Si jam consideretur, tanta irritatione circa partes genitales natâ, facilè supervenire partûs dolores, quibus ante finitum gestationis terminum immaturus excutitur fœtus; patet evidens ratio, quare damnaverit *Hippocrates* in gravidis hæc pudendorum ulcuscula. Confirmatur hoc ulterius, quòd in eodem præfagio tamquam pessimum damnaverit, si in hoc casu & hæmorrhoids accesserit, quæ tenesimum alvi deponendæ solet producere. Verùm dolores parturientium talem tenesimum, sed validissimum, referunt, inprimis ultimi illi nixus, quibus fœtus excluditur. Ubi ergo genitalia talibus fervidis ulcusculis, & intestini recti extremum à tumente hæmorrhoides, irritantur, non mirum est, molestum tenesimum oriri, à quo partûs dolores facilè excitantur, & abortus producitur; quem à tenesimo solo metuendum esse *Hippocrates* monuit dicens, (a) *Mulierì utero gerenti si tenesimus oboritur, abortum efficit.*

Ex his simul probabilior redditur hæc opinio, quòd veteres Medici utramque aphtharum speciem cognoverint: priores enim Coacæ prænotiones ad aphthas, os & primas vias obsidentes, videntur spectare; posterior illa ad aliam speciem aphtharum, quæ non solum os, sed & alias corporis partes afficere solent, & vera ulcuscula sunt; uti ad §. 978, dictum fuit. Novi quidem, quòd *Duretus*, quem iter optimos *Hippocratis* Commentatores veneror, posteriorem illam Coacam prænotionem aliter explicuerit, & voluerit, fluxiones aphthosas idem hîc significare, quod (b) *ora aphthosa*; sed credo, quòd antè dicta contrarium satis demonstrent. Præterea debuit *Duretus*, (c) hæmorrhoidis vocabulo tribuere talem significationem, qualem nullibi apud *Hippocratem* invenimus; quòd nempe hîc significaret hæmoptoen, à venis pulmonum exesis productam; quod probare nititur ex textu quodam *Aristotelis*, ubi hæmorrhoids pro quovis sanguinis fluxu sumitur. Verùm apparet satis, sic detorqueri omnino sensum *Hippocratis* sine ratione, cum usitatus hujus vocabuli sensus tam bene respondeat illis, quæ *Hippocrates* in hoc loco indicare voluit.

CUR IN PUTRIDIS PULMONIBUS, &c. Præcipuè dum in ultimo funestæ phthisis stadio sudoribus illis nocturnis diffluunt, uti antea ad §. 983, notatum fuit. Solet tunc & minui sputum, adeoque ulcerosa illa materies, vel retenta, vel resorpta in sanguinem, jam liquidissimâ suâ parte orbatum, ultimo quasi Naturæ conamine, sed irritato, ad superficiem primarum viarum deponitur: simul etiam tunc solent cessare, vel insigniter minui, sudores nocturni, antequam aphthæ erumpant.

CUR TUMOR, CALOR, &c. Ubi nempe vel aere gelido, vel actu frigido potu, aut gargarismate, utuntur ægri. Stringuntur enim tunc à frigore extrema vasa, densatur materia aphthosa in illis hærens, crustæ aphthosæ compinguntur magis, sicque impeditur illa critica depositio materiæ morbosæ;

(a) Aphorism. Sect. VII. n°. xxvii.

Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 304.

(b) Interpretat. & Enarration. in Coac.

Lib. III. Tractat. III. n°. xix. pag. 464.

(c) Ibidem.

unde illico febris augetur, per quam velocius acti humores, urgent fines vasorum obstructos; sic calorem & tumorem faciunt, & in faucibus angina periculosissima subito sæpe nascitur. Unde *Ketelaer* qui (a) à frigidis applicatis pessimas noxas viderat, ubique monet, tepidis semper utendum esse. Quinimo cataplasmata, vel emplastra, collo circumponunt Medici, ut in perpetuo tepore & laxitate omnes partes adjacentes fervent.

CUR DELIRIA, &c. Quia designant, vires vitales deficere, tantámque esse materiæ morbosæ malignitatem vel copiam, ut, licet pro parte jam separata aphthas produxerit, residuum tamen adhuc turbare possit omnes corporis functiones, idémque jam incipiat occupare vasa cerebri. Ut enim evadere possit æger, debent omnia illa mala symptomata, quæ aphtharum eruptionem præcedunt, cessare, vel saltem insigniter diminui: nam (b) *Judicatoria non judicantia partim lethalia sunt, partim difficilis judicationis* (vide §. 741.). Cùm autem tot pessima híc concurrant signa, facilè patet, non difficile judicium, sed certam mortem tunc expectandam esse.

§. 992. **R**EGULA ergo est: Aphthæ pellucidæ, albæ, tenues, sparsæ, molles, facilè cadentes, parùm renascentes, superficialiæ, bonæ; contra verò, candidissimè opacæ, flavæ, fuscæ, nigræ, densæ, crassæ, coeuntes, duræ, tenaces, assiduò resectæ, erodentes, malæ.

Antea §. 984, de vario modo, quo aphthæ prodire solent, dictum est, & inde prognosis desumpta fuit: de colore, §. 985, actum fuit, & pro hujus varietate diversum pariter præsagium erat, denique §. 986, dictum fuit de varietatibus illis, quæ observata fuerunt in aphtharum separatione, & quomodo novæ renascerentur; atque ex his iterum varius deducebatur aphtharum eventus. Híc autem collectæ habentur omnes dotes, quæ in bonis vel malis aphthis observantur, ut inde prævidere & prædicere possit Medicus, an sanitas expectanda sit, an interitus. Cùm autem de omnibus his & singulis dictum fuerit, non opus est ulteriori horum elucidatione.

(a) Comment. de Aphth. Nostrat. pag. 49, & sequ.

(b) Epidem. Lib. II. Sect. I. text. VII, Charter. Tom. IX. pag. 120.

N E P H R I T I S.

§. 993. **I**PSOS renes verâ inflammatione occupari scimus ex dolore ardente, pungente, magno, inflammatorio, loci ubi renes siti sunt; ex febre acuta, continua, concomitante; ex urina pauca, sæpe, parvâ copiâ, emissâ, admodum rubrâ & flammeâ, vel in summo malo, aquosâ; stupore cruris vicini; dolore inguinis, testis que vicini; dolore iliaco, vomitu bilis; ructu assiduo.

Renes νεφροὶ Græcis vocantur; & obtinuit usu apud veteres Medicos; additâ terminatione *itis* (vide §. 771.) morbos inflammatorios partium corporis designare, uti ex *Galen*i definitionibus manifestè patet. Ita enim habet: (a) *Nephritis est renum phlegmone cum dolore vehementi*: addit quidem sequentia, *quandoque verò & urinæ difficultate, in qua fibrosa quædam vel arenosa cum modico sanguine excernuntur*. Unde & alios renum morbos sub eodem hoc nomine intellexisse voluerunt multi; uti adhuc hodie solet fieri, dum nephritici vocantur illi, qui absque renum inflammatione, eorundem calculosâ diathesi laborant, interim tamen ex ipsa *Galen*i definitione satis patet; quòd nephritidis nomine, renum inflammationem solam propriè intellexerit dum reliqua illa symptomata interdum tantùm illam comitari monuit. Imò & *Hippocrates*, renum affectus generali nomine comprehendens, & imprimis chronicos, non utitur *nephritidis* vocabulo, sed nominat τὰ νεφελικὰ.

Ex cognita hodie renum fabrica, & illis, quæ in *Historia inflammationis* dicta fuerunt, satis patet, renes inflammari posse, & symptomata, inflammationem comitantia (de quibus vide §. 382.) valida satis esse debere, ob viciniam cordis, & magnitudinem arteriæ emulgentis, quæ renum ingressa statim in minimos ramos dividitur; adeoque impetus sanguinis, urgentis canales obstructos minimos, validus admodum erit.

Signa ergo diagnostica, quæ morbum hunc adesse docent, petuntur primò ex dolore ardente, pungente, magno, inflammatorio, loci ubi renes siti sunt. Locus autem, quem occupant renes, invenitur facilè: versùs lumbos enim ponuntur ad trium digitorum transversorum distantiam à spina dorsi, ita ut renum summa pars tertiam costam, ab inferioribus, numerando, tangat circiter. Unde dolor à renibus inflammatis præcipuè sentitur circa posteriorem & lateralem abdominis partem, quæ ultimis costis & ossi ileo interjacet. Febris autem acuta continua inflammationes, imprimis internarum corporis partium, comitari solet semper; uti ad §. 382. n°. 8, antea probatum fuit.

(a) Lib. de Definition. Medic. n°. CCLXXXII. Charter. Tom. II. pag. 264.

(b) Aphorism. Sect. VI. n°. VI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 251.

EX URINA PAUCA, &c. Cùm renes secretioni urinæ ab arterioso sanguine per arterias emulgentes allato dicati sint, necessariò per inflammationem debet illorum functio lædi. Tumentia enim vasa inflammata minores secretorias fistulas comprimunt, adeoque secreti liquidi copiam minuunt: cùm autem ob febrim acutam comitem simul acrior reddatur urina, frequentem urinæ emittendæ stimulum sentient ægri, licèt parùm in vesica contineatur. Ubi autem adeo infarcta vel compressa sunt omnia vasa, ut liquidissimam tantùm humorum partem transmittere possint, tunc tenuis & aquosa prodit urina, licèt febre acutâ validè agitentur humores, adeoque sales & olea sanguinis acriora fiant (vide §. 100.). Mala tunc meritò damnatur talis urina, & ut signum & ut causa. Ut signum, quia notat validam inflammationem adesse per totam renum substantiam; ut causa verò, quia omnia acria, per urinam naturali lege de corpore eliminanda, retinentur, & diluens sanguinis, ad renes appulsi vehiculum, à reliquis partibus secedens, facit ut inflammatoria densitas in sanguine augeatur.

STUPORE CRURIS VICINI, &c. Cùm renes propriè non hæreant in cavo abdominis, sed peritonæo ipsis incumbente tegantur, concipimus fati, quòd ab illis, tumore inflammatorio distentis, multæ partes vicinæ possint comprimi, & irritari. Cùm autem peritonæum supra renes expansum impediatur utcumque, ne tam facilè contenta in cavo abdominis viscera à tumentibus renibus possint premi, pressio illa magis aget in illas partes vicinas renibus, quæ pariter sub peritonæo hærent, cavo abdominis exclusæ. Verùm & muscoli psoas, & vasa magna sanguinea, & nervi plures versùs femur tendentes, hîc locantur (a), & vasa spermatica fati vicina renibus decurrunt (b); unde quodammodo intelligimus, quare symptomata hîc enumerata ab inflammatis renibus produci possint. Præterea novimus per Observata Practica certissima, quandoque symptomata morbosa in quibusdam corporis partibus apparere, dum illorum causa in distito longè loco hæret; uti pluribus probatum fuit ad §. 701, dum de delirio febrili agebatur. Utile ergo erit Medico talia signa diagnostica morbi præsentis novisse, licèt etiam non adeo evidenter intelligat modum quo producantur. Interim tamen notari meretur, quòd hæc symptomata nephritidem calculosam, frequentius comitentur, quàm quidem nephritidem inflammatoriam, nam illam aliquoties curandam habui, absque eo quòd ægri de stupore cruris; dolore inguinis vel testis, conquerebantur. Quinimo, dum in nephritide calculosa per ureterem protruditur calculus, eadem hæc symptomata sæpe, sed non semper, adsunt. *Carolus Piso* (c), hunc morbum passus, revulsionem testiculi ejusdem lateris, stranguriam, vel saltem pruritus in glande, & frequentem mictionem, tum stuporem quemdam sive tremorem cruris respondentis, denique & frigus partium extremarum se percepisse affirmat. Verùm his sic recensitis, subjungit sequentia: (d) *Quæ sanè symptomata, tametsi non perpetua in omnibus, tamen semper in me*

(a) Eustach. Tab. XIX.

(b) Id. Tabul. XXV.

(c) Lib. de Morb. à Proluv. seros. Sect.

IV. Cap. II. pag. 301.

(d) Ibidem.

sum expertus, sed in descensu per ureterem lapilli, quo tempore scilicet maxima est ureterum in se contractio. Si ureterum decursus respectu vasorum spermaticorum & iliacorum consideretur in tabulis Eustachianis (a), apparebit facile; calculum per ureterem descendentem hæc vasa premere & irritare posse, uti & vas deferens, quod à teste ad vesiculas feminales adscendit.

DOLORE ILIACO, &c. Inprimis si morbus admodum vehemens fuerit; tunc enim irritatis nervis omnibus per abdominalia viscera dispersis, pessima illa symptomata nascuntur, uti statim ad §. 995, dicitur. Hæc est ratio, quare *Galenus*, uti antea ad §. 663, notatum fuit, dixerit (b) colicos iliacosque dolores difficulter distingui à nephriticis malis; verùm hoc parùm damni afferre ægris, cum in initio hi morbi eadem medelâ indigeant, uti postea ex curatione nephritidis patebit. Eamdem difficultatem & *Ægineta* (c) agnovit, præcipuè ubi à calculo renali, moto in pelvim & ureteris angustiam, hic morbus fit; tunc enim subita & vehemens irritatio omnium nervorum abdominalium sequitur. Verùm in nephritide inflammatoria incipiente rarò illico omnia hæc symptomata adsunt; sed, morbo aucto, succedere solent: unde dolor ardens, inflammatorius, loci, ubi renes siti sunt, unà cum urinæ difficultate, dabunt illa signa, per quæ hic morbus à colicis & iliacis doloribus distingui poterit: uti etiam quòd alvus rarò in nephritide adeo pertinaciter clausa sit, sed clysmatibus emollientibus obediat facile.

Renum autem affectorum signa diagnostica satis bene *Celsus* collegit: *Si dolent (d) Coxæ, æque inter has superque pubem sunt; & accedunt frequentes ructus, interdum vomitus biliosus, extremæque partes frigescent; urinæ crebra cupiditas, sed magna difficultas est, & quod inde excretum est, aquæ simile, vel rufum, vel pallidum est, paulùm tamen in eo levamenti est, alvus verò cum multo spiritu redditur, utique in renibus vitium est.*

§. 994. **H**ANC (993) producunt omnes causæ generales inflammationis renibus applicatæ; adeoque. 1°. Quidquid fines arteriæ ad transmittendum impedit; vulnus, contusio, abscessus, tumor, decubitus diuturnus; nixus corporis validus, lapillus. 2°. Quidquid urinam in pelvim, ureterem, vesicam, transire impedit, ut similes causæ, ac mox enarratæ, applicatæ his partibus. 3°. Quæ crassiora sanguinis vi adigunt in canales urinofos, ut cursus, equitatio diuturna & vehemens, æstus, nixus, plethora, diuretica acria, venena. 4°. Spasmodica omnium illorum vasculorum diu permanens contractio.

I. De causis generalibus inflammationis §. 375, & sequentibus dictum fuit;

(a) Tab. XII. fig. 1, & 3; & Tab. XXV.	versâ.
(b) De Loc. Affect. Lib. VI. Cap. II.	(d) De Medicin. Lib. II, Cap. VII. pag. 60, 61.
Charter. Tom. VII. pag. 508.	
(c) Lib. III. Cap. XLV. pag. 46, & 47	

ubi & simul explicatum, quomodo vulnera & contusiones, uti etiam tumores quicumque, vicina vasa comprimendo inflammationem producere possint.

DECUBITUS DIUTURNUS. Renum situs talis est, ut & diaphragmatis sedi inferiori incumbant pro parte, & quadrato lumborum musculo; accumbant verò musculo psoæ: hinc à diaphragmate agitantur inter aspirandum, & pariter à musculis dorsi, dum homo corpus movet. Sic pulchre cavetur, ne in renibus facilè quid stagnare vel concrefcere possit, inprimis dum salubri corporis exercitio homo quotidie utitur. Contrarium autem in illis obtinet qui sedentariam magis vitam ducunt, & ideo observatur, renum morbos illis frequentius contingere. Podagricos ferè omnes hinc renum calculis obnoxios fieri testatur *Sydenhamus* (a), & idem malum nasci observatum fuit etiam in illis, qui, nunquam antea nephriticis malis vexati, diu decumbere cogebantur ob fracturam cruris vel femoris, inprimis si obesi erant; tunc enim à toto pondere pinguis abdominis renes & ureteres comprimuntur, dum dorso diu coguntur incumbere.

NIXUS CORPORIS VALIDUS. Tunc enim omnes muscoli totius corporis tument quàm maximè; quod Statuarii, dum *Herculem* luctantem effingunt, tam pulchre observant. Verùm musculus, dum tumet agens, (b) pallet simul omni sanguine ex venis musculi expresso, & arteriis sic compressis, ut sanguinem rubrum non admittant, sed subtilissima tantùm fluida transmittant (c). Cùm ergo talis conditio in omnibus musculis obtineat, dum homo validum nixum corporis edit, sanguis ruber per cutim externam & viscera ferè movebitur tantùm, & quidem orbus tantâ copiâ tenuissimi liquidi, quâ omnes muscoli agentes turgent; adeoque difficiliùs transibit per ultimas vasorum angustias quàm antea. Simul in summo nixu homo inspiratum aerem retinet, unde venæ tument, minutâ libertate transitûs sanguinis ex corde dextro per pulmones; hinc & arteriæ difficiliùs se evacuare poterunt in venas nimis plenas; unde vasa sanguinea, inprimis viscerum, distenduntur immaniter; urgentur laterales rami, ex sanguineis arteriis tenuiora liquida recipientes, dilatantur, & per errorem loci crassiora liquida recipiunt, quæ per ultimos illorum fines transire nequeunt; unde obstructio & inflammatio sequi poterunt; vel & subita vasorum ruptura, inprimis si debilior fuerit solidorum compages. Multoties hæmoptoe, narium hæmorrhagia, apoplexia subito lethalis, secutæ fuerunt validos tales nixus, uti innumera Observata testantur. Unde facilè intelligitur, cur tota cutis adeo rubescat in valido nixu; & quare periculosissimi morbi inflammatorii sæpe nascantur illis, qui ultra vires luctâ, vel alio vehementi corporis exercitio, utuntur. Si jam consideretur, renes accumbere validissimis dorsi musculis tunc turgentibus, dum, diaphragmate & musculis abdominalibus simul agentibus, viscera abdominalia premuntur; si præterea animadvertatur emulgentium vasorum

(a) Tractat. de Podagr. pag. 600.

(b) Boerhaav. Instit. Medic. §. 401. n°.

VII.

(c) Ibid. §. 406.

amplitudo, patebit fati, quanta vis renibus inferatur à nixu valido, inprimis si incurvato antrorsum corpore grave pondus tollere nitatur homo, & corpus erigere; tunc enim muscoli dorfi immanem vim exercent. Validus ergo nixus inflammationem renum producere poterit, quatenus renibus compressis fines arteriarum impediuntur; uti etiam quatenus ab eadem causa sanguinis crassiora aguntur in canales urinosos, naturaliter sola tenuiora transmittentes; & ideo tertio hujus paragraphi numero *nixus* denuo inter nephritidis causas memoratur.

LAPILLUS. Quatenus vel asperitate suâ irritat & lædit renes, vel mole premit vicina ipsi vasa. Verùm de calculo postea peculiari capitulo agetur.

2. Ut liber humorum transitus per renes fiat, debent fistulæ renales secretoriæ, *Bellinianæ* vulgò dictæ, secretum liquorem libere emittere posse in pelvis ramos, pelvim, ureteres, & vesicam: quodcumque ergo impedimentum huic emissioni nascatur, sequi poterit renum inflammatio; eò citius, quò illud obstaculum reni propinquius hæserit. Etenim supra hunc locum, ubi obstaculum est, omnia distenduntur urinâ secretâ, nec emissâ; unde vasorum adjacentium compressio, & mirabilis sæpe ipsius renis dilatatio, quales casus apud *Ruyschium* (a) habentur.

3. Quàmvis naturaliter fistulæ renales secretoriæ aquosam tantùm sanguinis partem, unâ cum illis quæ in aqua solvi possunt, transmittant, tamen Observata Practica docent, illas in quibusdam hominibus sic dilatari, ut & crassiores partes admittant. Plures novi, qui diutius curru vecti sanguinem cum urina mingunt, absque ullo dolore, aut vel minima calculi renalis suspitione; & paucarum dierum quiete integre restituuntur. Si ergo sic dilatari possunt illi ductus excretorii, ut transmittant sanguinis partem crassissimam, rubram nempe; similis causa, sed levior, vel omnino eadem, in aliis hominibus parùm firmiores has partes habentibus poterit efficere, ut sanguis ruber ingrediatur initia dilatata ductuum excretoriorum, nec tamen transeat per illorum ultima extrema. Aderit ergo obstructio, adeoque & inflammatio sequi poterit.

CURSUS autem, accelerato motu sanguinis venosi per validam musculorum actionem, auget circulationis velocitatem; unde liquidorum crassiorum in tenuiora vasa impulsus, inflammationes, illarumque sequelas nasci, antea ad §. 100, probatum fuit.

EQUITATIO DIUTURNA ET VEHEMENS. Quantum boni ab hoc exercitio in morbis chronicis, etiam maximè rebellibus, exspectari possit, *Sydenhamus* docuit; dum totum corpus concutitur inter equitandum, & absque virium jactura debiles etiam homines motus corporis effectum habere possunt. Interim tamen & hoc observatur, per illos concussus inter equitandum, uti etiam dum quis curru vehitur citatori motu, vel per vias asperas, urinam majori copiâ fecerni, quàm antea; adeoque sanguinem intra datum tempus majori copiâ vel impetu, vel utrisque, applicari ad organa urinam fecernendi.

(a) Observat. Anatomico-Chirurg. n^o. xv. pag. 15. & n^o. xcix. pag. 92.

(b) Dissertat. Epistolar. ubi de hyster. pag. 521. & sequ. & alibi passim.

tia. Poterit ergo diuturna & vehemens equitatio dilatare vasa hæc minora ut crassiores humores recipiant, sicque inflammatio renum nasci; unde *Aetius*, de hoc morbo agens meritò dixit, (a) *Ob plurimas causas renes inflammantur, nam & humores corrupti, & plagæ, & attritiones & pharmacorum potiones, inflammationem generant, & præsertim equitationes, continuæ & vehementes.* Aliquoties inde vidi mictum sanguinis, & quidem tantâ copiâ, ut vitæ periculum à vasorum inanitione immineret: dilatantur enim tandem adeo fistulæ renales, ut ipsum sanguinem transmittant. Dum hæc scribo, talem ægrum curandum habeo, qui totâ vitâ validissimis equitationibus usus fuit, mirâ in arte equestri peritiâ indomitos equos coercere novit, & ad frœna patienda dociles reddere. Illi frequens talis sanguinis copiosi mictus, absque ullo dolore, unde totus pallidus & exhaustus languet. Simulac verò cessat malum & vires renasci incipiunt, denuo equitationi indulget, sicque eisdem se periculo exponit, nimis audax ideo, quòd toties jam evaserit. Ex pluribus similibus casibus didici, cur *Aretæus* dixerit, (b) *Nonnunquam è renibus sanguis multus subitaneus erupit, multisque diebus continenter effluxit: verùm nemo ex hujusmodi profluvio moritur, sed phlegmones ratione quæ simul cum profluvio nascitur, & sanguinem coercet. Plerumque autem ex retentione quam ingens phlegmone facit, moriuntur.* Ex qua Observatione *Aretæi* patet, eandem causam, quæ hæmorrhagiam facit, vasis ruptis, vel frequentius dilatatis, inflammationem maximè periculosam producere posse, vasis minoribus sanguine impulso infarctis, nec illum per sua extrema transmittentibus.

ÆSTUS. Per aeris enim calorem dissipantur liquidissima, sanguis densior redditur, urina rubicundior & acrior; unde & stranguria (c) nascitur. Ergo patet, & hanc causam nephritidis recenseri posse; imprimis si cum præcedentibus concurrat, cursu nempe & equitatione.

NIXUS. De hoc dictum fuit numero primo hujus paragraphi.

PLETHORA. De hac dictum §. 106, ubi simul constitit, nimiam copiam boni sanguinis producere inflammationem. Verùm hæc causa generalis est, & in toto corpore phlegmonem producere potest; unde requiritur alia causa concurrens cum plethora, quæ facit, ut in renibus potiùs hoc malum nascatur; uti v. gr; dum plethoricus equitat diu & validè, vel curru per vias difficiles vehitur celeriter.

DIURETICA ACRIA, VENENA. Quantum cantharides, & acria multa alia infecta, irritent & inflamment sæpe urinæ vias, satis notum est. Acria autem §. 375, meritò inter causas inflammationis numerata fuerunt: si ergo talia ingerantur, quæ peculiari suâ indole potiùs in renes, ureteres, vesicam agunt, & simul acria admodum sunt, patet satis, inflammationem inde metuendam esse in his partibus. Verùm & longè subtiliora venena similem labem produxisse constat, uti in se ipso factum doluit *Tachenius* (d). Ille enim,

(a) Serm. XI. Cap. XVI. pag. 268.

(b) De Caus. & Sign. Morbor. Acutor.
Lib. II. Cap. IX. pag. 22.

(c) Boerhaav. Instit. Medic. §. 746.

(d) Hippocr. Chemic. Cap. XXIV. pag. 149.

arsenicum repetitis sublimationibus fixum reddere tentans, post multas sublimationes, dum vas Chemicum recluderet, sensit suavissimum inde exurgere halitum, quem inspiravit incautus: verum post horæ dimidium inter alia pessima symptomata & sanguinem minxit cum ardore intolerabili.

4. In hystericis mulieribus, & viris hypochondriacis miramur, ab animi affectu illico urinam ad plures libras quandoque reddi, aquosam, penitus inodoram & insipidam. Verum inde novimus, secretionem fieri longè copiosiore quàm antea; simulque adeo strictos esse ductus uriniferos in renibus, ut nihil transmittant nisi solam tenuissimam & aquosam sanguinis partem. Si ergo pergat, vel renovetur sæpius talis causa, sanguis, liquidissimâ parte orbis, hæere poterit in vasorum arteriosorum ultimis angustiis; vel &, majori vi in renes impulsus, dilatata minorum vasorum orificia ingredi, dum per angustos illorum fines transire nequit. Utroque modo renum inflammatio produci poterit. Præterea videmus in talibus ægris mirabili spasmo & vasa majora contrahi, ut nihil transmittere possint; uti docet pallor & faciei contractio cadaverosa, ferè à levi etiam terrore in his nata. Quandoque & œsophagus, adeo patulus, ita constringitur, ut nihil omnino transmittere possit per aliquot horas: idem in ventriculo & intestinis à simili causa contingere novimus. Unde non mirum videbitur, in hystericis & hypochondriacis affectibus renalia vasa adeo constringi per spasmus posse, ut solitos humores transmittere nequeant. Verum talis vasorum angustatio inter causas inflammationis enumerata fuit §. 375. Observationes autem Practicæ confirmant, in hystericis quandoque sic constringi vasa renalia, ut vel nihil omnino, vel parùm admodum, urinæ transmittant. Ita legitur (a), monialem hystericam post ventris dolores, motus convulsivos, & inflationes, incidisse in urinæ suppressionem, illamque postea urinam evomuisse per quadraginta dies & ultrà; & toto hoc tempore nullam emingebat urinam, nisi unciam circiter quotidie, quæ cathetere in vesicam immisso educebatur. Cessavit sponte hæc ischuria, rediens post sex septimanas denuo, cum tali contractione urethræ, ut catheter nullo modo in vesicam introduci potuerit. Per vomitum autem reddebatur urina, nullis ventriculo contentis intermissis. Mirabilis talis alvi & urinæ suppressio in Judæa virgine hystericâ habetur & in *Actis Petropolitanis* (b), à celeberrimo Viro *Petro Antonio Michelotto* descripta, quæ & in *Actis Eruditorum* (c) legi poterit. Rariùs autem à spasmis hystericis inflammationes producuntur, quia plerumque in talibus ægris sanguis dilutior est; & si natæ fuerint, facilè resolvuntur, modò spasmus cesset. Verum contingit aliquando, asperum, nec magnum tamen, calculum in pelvi, vel uretere alterutro, hærentem, ita irritare sensilissimas has partes, ut uterque ren spasmodicè constrictus sit adeo, ut nihil urinæ in vesicam demittat. Quandoque talem ischuriam observavi in illis, quibus primâ vice calculus à rene per ureterem descendebat in vesicam, licèt nulla suspicio

(a) Académ. des Sienc. 1715. Hist. pag.

15.

(b) Tom. I. pag. 368. & suiv.

(c) Mens. Novemb. anni 1726. pag.

517. & sequ.

foret in altero rene aliquid vitii hæere: simulac autem; calculo in vesicam delapso, acerrimi illi dolores nephritici sedabantur, urina post paucas horas prodibat copiosa. Calculus verò, post aliquot dies cum urina expulsus, asper quidem erat, sed mole adeo parvus, ut vix videatur credibile, ureterem à tali calculo obturari potuisse: neque patebat ulla alia ratio, quare urinæ secretio per alterum renem fieri non potuerit, nisi hoc constrictioni spasmodicæ vasorum renalium ob acerrimum dolorem adscriberetur. Fateor quidem; suspicionem esse posse, alterum renem per morbos prægressos jam inutilem redditum fuisse, vel ureterem calculo majori, dudum impacto, penitus obturatum; verùm vidi talem urinæ suppressionem in ægris in quibus nulla signa prægressa docuerant, in altero rene tale malum adesse. Sequens autem Observatio Practica, quam debeo egregio Medico *Paulo Windo*, Medio-burgi apud Zelandos Medicinam summa cum laude exercenti, nec minori dexteritate in gravissimis Chirurgiæ Operationibus celebri, confirmabit, credo, ulteriùs, modò dicta. Mulieri post partum felicem, lochiis debito modo prodeuntibus supprimebatur omnino urinæ excretio. Nullus autem tenesmus urinæ reddendæ aderat, nec tumebat vesica: levem tantùm dolorem in sinistro abdominis latere percipiebat. Variis frustra tentatis, quinto à partu die catheter in vesicam immittebatur, absque ulla evacuatione urinæ. Die sequenti vomitus continuus ferè ortus fuit, & quàmvis lochia fluere pergerent, & nulla febris adesset, periit undecimâ post partum die; totòque hoc tempore bis tantùm paucas urinæ guttas excreverat ægra. Aperto cadavere nullum vitium in utero, vesicâ, ureteribus, inventum fuit, uti nec in visceribus abdominalibus; verùm utrique renes apparebant inflammati, neque tamen tuebant præternaturaliter. In sinistro rene inveniebatur asper calculus, pisum magnitudine æquans. Admodum verosimile videtur, ultimis illis parturientis nixibus calculum asperum reni validè impactum fuisse, unde spasmodicâ contractione utriusque renis vasa sic contracta fuerunt, ut impediretur omnis urinæ secretio ad mortem usque.

§. 995. **S**I summa inflammatio hæc vascula occupat, ita sæpe stringuntur, ut nihil reddatur lotii; aliquando ut valde parùm, pellucidum, tenue aquosum, quod pessimum. Irritatis sæpe nervis cohærentibus, & vicinis, dolores & convulsiones facit per stomachum, mesenterium, intestina, ureteres; unde ructus, nausea, vomitus, dejectiones alvi, ileus, urina intercepta, crurum stupor, horum immeabilitas, lumborum ardor.

Dictum fuit ad §. 993, quòd vasa majora, immeabili sanguine repleta; sic turgere possint, ut vicina minora comprimant, omnémque secretionem urinæ impediunt: vel si quid adhuc transprimatur per vasa minora, illud merè aquosum & tenue est, adeoque acriores sales & olea sanguinis, per urinam naturaliter eluenda, retinentur, & brevì tenerrima corporis vascula destruantur, & mors sequitur; præcedentibus semper ferè signis cerebri affecti;

delirio, sapore, convulsionibus. Unde *Aretæus* nihil magis timuit in renum acutis morbis, quàm urinæ interceptionem: illos celerrimè perire dixit, (a) *Qui nihil prorsus emittunt*, notâtque, tremores, convulsiones, distentiones, sequi urinæ ab hac causa retentionem; uti etiam somni interrupti, & terrore è somno evigilationes, delirium, sopor profundus, ibidem inter symptomata hujus morbi enumerantur. Doluit *Hildanus* (b) primogenitum filium septennem sic periisse: corripiebatur enim dolore lumborum cum febre & urinæ suppressione, & licèt plures celeberrimi Medici omnem opem adhiberent, septimâ morbi die moriebatur. In cadavere autem insignis renum & vicinarum partium inflammatio, jam gangrænosa reddita, inveniebatur.

IRRITATIS SÆPE NERVIS COHÆRENTIBUS, &c. Ad §. 993, jam notatum fuit, à renibus inflammatis varia symptomata quandoque produci in aliis partibus corporis, licèt causa mali in solis renibus hæreat, atque ideo sæpe turbari diagnosin hujus morbi, cùm tot aliæ partes in suis functionibus lædantur.

Nunquam evidentiùs hoc apparet, quàm dum calculus à rene per ureterem in vesicam transit, & ob molem vel asperitatem in hoc transitu sensiles illas partes irritat. Symptomata enim hîc enumerata ferè omnia tunc observantur, & quandoque etiam exercitatos in Praxi viros fallunt, si æger primò calculosæ nephritidis insultu laboraverit. Error autem hîc in diagnosi rarò ullum damnum adfert, cùm cura antiphlogistica, & emollientissima remedia, potata, vel per clysmata injecta, æquè profint nephriticis, quàm ileo laborantibus, uti jam antea dictum fuit. Interim tamen prudens Medicus, hujus difficultatis gnarus, non temere definiet morbi speciem; præcipuè si attendat, & intestinorum morbos quandoque, irritatis nervis cohærentibus & vicinis, stipari talibus symptomatibus, quæ docere videntur, quòd in renibus aut vesicâ malum lateat. Monuit hoc *Aretæus*, ubi de colicis agit. Dicit enim, quòd si in colicis, (c) *Renes & vesica in partem hujus doloris adducuntur* (*ἔμπροσθέντων*), & *urina cohibetur. Istis alia pro aliis accedunt. Miraculum autem his majus est, quòd in testes & cremasteras, id est, suspensores, inopinatus dolor invadit. Non paucis Medicorum hæc morbi communicatio* (*ἔμπροσθεῖν*) *in occulto est: siquidem nonnunquam & suspensores exsecuerunt, propriam morbi causam eos continere opinati, quocirca & his pro aliis alia fiunt.* Imò quandoque post symptomata, quæ renes aut vesicam laborare docent, sequitur ileus, & quidem lethalis, uti videtur indicare *Hippocrates* dicens, (d) *Quibus ex stranguria volvulus succedit, intrâ septem dies intereunt, nisi, obortâ febre, copiosa urina effluat.* In Commentario ad hunc aphorismum scripto, *Galenus* dubitare videtur, an quidem genuinus sit, & an *Hippocrates*, vel ullus alius, unquam talem casum observaverit. Bonâ tamen fide adfirmare possum, me talem casum vidisse, qui ad amissim respondebat huic aphorismo, ubi æger stranguriâ laborans, dein iliaco dolore

(a) De Caus. & Sign. Morbor. Acutor. Lib. II. Cap. ix. pag. 22.

(b) De Lithotomia vesicæ Cap. xxv. pag. 749.

(c) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor.

Lib. II. Cap. viii. pag. 59.

(d) Aphorism. Sect. VI. n°. XLIV. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 276. Confer. Coac. Prænot. n°. CCCCLXXV. Charter. Tom. VIII. pag. 879.

correptus, febre natâ, quæ prius vix aderat, affatim urinam emisit, & evasit. Rarò tamen hoc contingere, satís credo, cum in numerosa Praxi, viginti quinque annorum spatio, tantùm semel mihi videre contigerit. Videtur autem & *Hippocrates* in alio loco agnovisse, quòd dubia sequatur ex similibus symptomatibus diagnosi, dum dicit, (a) *Urinæ suppressio & gravitas in imo ventre, plerumque, stillicidium urinæ significat futurum, sin minus, alium morbum, ex quo ægrotare solet.* Unde apparet, magnâ cautelâ in distinguenda nephritide ab aliis malis opus esse. Mira Observatio apud *Jacotium* legitur, ubi in corde & thorace morbosa causa inveniebatur, unâ cum symptomatibus nephriticis. Ita autem habet: (b) *Ac certè vidimus in Doctore Arelatensi urinæ difficultatem cum maximo renum dolore, & arenulis rubentibus, cujus dissecto cadavere renes integri inventi sunt, sed in thorace hydrops, & concretus in corde lapis.* Plurima certè alia observantur in corpore humano, quæ docent, quibusdam partibus irritatis, motus fieri validissimos in aliis, per quos illud irritans vel gravans tolli posset. Dum in puerperio uteri os à tumentibus aquis vel capite infantis incipit dilatari, dolores fiunt in lumbis, & spasmi validi musculorum abdominalium, aucti magis magisque, prout aperitur os uteri. Tandem fiunt in ultimo puerperii nixu summi dolores, & tam valida contractio musculorum abdominalium & diaphragmatis, ut fœtus exprimatur, quandoque solutâ cohæsione ossium, quæ pelvim constituunt. Ne autem credatur fœtum in utero hærentem motu suorum membrorum irritare vicinas partes, atque inde validissimos fieri spasmos, non verò ab irritatione orificii uterini, considerandum est, quòd perita Obstetrix tangens orificium uteri ibi primum signum percipiat secuturi mox doloris, & quòd post puerperium à grumo sanguinis transituro per os uteri iidem dolores renoventur. De his autem postea in capitulo de *Morbis Puerperii* pluribus agetur. Ideo autem puerperii dolores pro Exemplo allegavi, quòd doceret, irritatis partibus nervosis, dolores & spasmos per vicinas partes propagari; & quia *Hippocrates* nephriticorum acerbos adeo quandoque dolores comparavit cum partûs laboribus. De renum morbis enim agens habet sequentia: (c) *Dolores eum ad hypochondrium & ilia premunt, & ad lumbos lumborumque musculos, & cruciatibus afficitur quibus mulier in partu laborans.* Pariter & *Aretæus* de nephritide calculosa agens eodem vocabulo (d) *ἀδίνων* utitur, ut summum illum tenesum reddendæ urinæ, quæ in his ægris observatur, designaret.

§. 996. **S**ANATUR bonitate Naturæ, & morbi: 1°. Per resolutionem. 2°. Urinâ copiosâ, rufâ, crassâ continuato fluore redditâ ante diem morbi septimum aut ad sum-

(a) Coac. Prænotion. n°. DXXI. Charter. Tom. VIII. pag. 887.

(b) Coac. Prælag. Hippocr. cum Comment. Holleri & Jacotii, pag. 824.

(c) Lib. de Intern. Affection. Cap. XVIII. Charter. Tom. VII. pag. 651.

(d) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Cap. III. pag. 53.

mum quartum-decimum. 3°. Hæmorrhoidibus initio morbi largè fluentibus.

Consideratur; in curatione, nephritis ut morbus inflammatorius, nullâ distinctione factâ, ratione causarum remotarum. Sive enim à calculo, sive ab aliis causis §. 994, enumeratis, renum inflammatio nata fuerit, cura non differt, uti & ad §. 1000, dicitur.

Verùm in aliis morbis inflammatoriis, antea pertractatis, patuit, duplicem esse sanationem, ope nempe solius Naturæ, vel per Artem; quod & hîc obtinet, & ideo sequenti paragrapho de sanatione hujus morbi per Artem agetur; hæc verò considerabitur, quomodo Natura, absque multis Artis ad-
miniculis, hunc morbum sanat. Præterea §. 886, patuit, sanationem, quæ Naturæ auxilio fit, duplicem esse, vel enim sanantur tunc morbi resolutione benignâ, vel coctione & excretionem materiæ morbosæ. Verùm ut hæc sanatio ope solius Naturæ fiat, debet & illa integra esse, & morbus non adeo gravis. Quod utrumque ex levitate symptomatum morbi cognosci poterit. Quò plures enim functiones læsæ fuerint, & quò gravius, eò minor Naturæ integritas, pejorque morbus, & contrà.

1°. Quid sit resolutio morbi inflammatorii, & quænam requirantur, ut hæc sperari possit, antea in Historia peripneumoniæ §. 830. n°. 1, & pleuritis §. 887, dictum fuit.

2°. Hæc est illa curatio, quæ quidem ope Naturæ fit, non tamen per simplicem resolutionem, sed per coctionem & excretionem materiæ morbosæ, de qua in præcedentibus morbis inflammatoriis jam aliquoties dictum fuit. Simul autem tunc apparuit, satis frequenter in morbis materiam morbosam, solutam, & mobilem redditam, cum urina excerni. Verùm ubi in renibus ipsis morbus hæret, facilè patet, omnium commodissimam & maximè naturalem viam esse materiæ morbi solutæ per ureteres in vesicam: simulac enim materies inflammatoria fistulis renalibus impacta hærens solvitur, apta evadit, ut per illarum extrema propellatur, & in pelvim delabatur. Ideo in renum doloribus vel calculorum, vel urinarum crassarum, mictionem expectandam esse monuit Hippocrates dicens, (a) *Renum dolor repentinus, cum urinæ suppressione, calculorum aut urinarum crassarum mictionem significat.* Et Aetius de renum inflammatione agens, dixit, (b) *A concoctis inflammationibus urinæ his prodeunt multæ & crassæ, & in quibus bonum est quod subsidet, atque hæ ipsæ maximè judicant ac secernunt morbum: aquosæ autem mictiones, & puræ ac pellucentes, ægre morbum secerni indicant.* Ubi notandum est; quòd Aetius laudaverit illas urinas, quæ bonam hypostasim habent; quod in aliis morbis inflammatoriis §. 830. 888. 923, pariter notatum fuit. Verùm in nephritide inflammatoria & illæ urinæ bonæ sunt, quæ crassæ excernuntur, licèt non subsident, vel sedimentum inæquale, & divulsum habeant;

(a) Coac. Prænot. n°. DLXXXIX. Character. Tom. VIII. pag. 887.

(b) Sermon. XI. Cap. XVI. pag. 270.

quod in aliis morbis suspectum haberetur. Ratio autem hæc est, quia in aliis acutis morbis materia morbi soluta & mobilis reddita debet per pulmones transire, sanguini misceri, & cum illo per vasa moveri, antequam ad renes venire possit; nec integra illico per hanc viam exit, adeoque repetitâ pulmonis & vasorum actione magis subigitur & lævigatur, sicque apta evadit, ut sedimentum copiosum & æquabile in urina faciat. In renibus autem potest eadem hæc morbi materies, solvi tantum incipiens & crudior adhuc, illico cum urina exire, nec opus habet, ut sanguinis massæ permisceatur antequam exeat. Vidi sic in nephritide inflammatoria optimo cum eventu excretam urinam crassam, fuscam, potum *Cassæ* dilutiorem referentem; qualis urina in aliis morbis non adeo boni ominis foret. Verum *Hippocrates*, postquam de urinis variis egisset, tamquam signis, ex quibus præfagia in morbis deduci poterant, optimè monuit sequentia: (a) *Ne verò te fallat, si vesica aliquo morbo laborans hujusmodi urinas reddat; non enim totius corporis, sed ipsius per se indicium est.* Facile autem patet, idem hoc monitum æquè locum habere in renum morbis, à quibus directâ viâ urina in vesicam derivatur. Unde *Galenus*, hunc textum *Hippocratis* explicans, extendit hoc monitum etiam (b) ad renum affectus.

Ut autem fiat sanatio integra, non verò exitus in alium morbum, debet talis urina ante septimum diem exire, quia aliter meritò expectatur suppuratio futura, uti §. 1001, dicitur. Idem & in peripneumonia, §. 830, & in aliis morbis inflammatoriis, notatum est. Ubi autem morbi vehementia minor est, & materia morbi lentius solvitur, tunc & post septimum diem alio die critico similis urina profuisse observata est; verum post decimum-quartum diem suppuratio, vel scirrhusa renum inflammatorum induratio, potius metuenda est, quàm sanatio per excretionem materiæ morbosæ, cum tanta temporis mora fati indicet, illam difficulter solvi & mobilem reddi posse.

3°. His largè fluentibus, & copia & impetus sanguinis à renibus derivantur. Minuitur enim resistentia sanguini, qui per viscera abdominalia movetur, adeoque per cœliacam & utramque mesentericam transibit majori copiâ, sicque minùs urgebuntur renes. Unde monetur in textu, quòd tunc inprimis profint hæmorrhoides, quando in initio morbi fluunt. Unde videntur, non adeo prodesse, quatenus materiam morbosam evacuant, verum potius quatenus, impetu sanguinis in vasa infarcta renum, minuto, non adigitur tantâ vi in majores vasorum angustias obstruens materia, & ideo facilius postea resolvi potest. Antea vidimus, §. 779, phreniticis prodesse hæmorrhoides fluentes, uti etiam pleuriticis, §. 888. n°. 1. In nephritide autem illa prodesse *Hippocrates* monet: (c) *Melancholicis & nephriticis succedentes hæmorrhoides bonum.* Et *Galenus* (d) se observasse testatur, evacuatione per hæmorrhoides consuetâ intempestivè cohibitâ, quosdam nephritide correptos fuisse.

Quomodo autem hæc salutaria Naturæ morbos curantis molimina promo-

(a) Prognostic. Comment. II. Sentent. xxxvii. Charter. Tom. VIII. pag. 637.

(b) Ibid. pag. 638.

(c) Aphorism. Sect. VI, n°. xi. Charter,

Tom. III.

Tom. IX. Part. II. pag. 254.

(d) Lib. Hippocrat. de Aliment. Comment. III. Text. xxv. Charter. Tom. VI. pag. 371.

veri debeant, & quænam tunc convenient remedia, dictum fuit ad §. 889, ubi de pleuritide per similes evacuationes curata, agebatur.

§. 997. **S**ANATUR, ubi in statu inflammationis per sua signa noscitur (993. 995.): 1°. Per remedia generalia omnium inflammationi sanandæ propria, venæ-sectionem, avulsionem, dilutionem. 2°. Decocta lenia, emollientia, anti-phlogistica, magnâ copiâ ingesta. 3°. Clysmata, fomenta, balnea, ex iisdem constantia. 4°. Victu humido, leni; quiete; vitatione lecti calidi, inprimis autem decubitûs in dorso.

Ubi autem morbus gravior est, nec apparent illæ evacuationes, per quas Observatio docuit, hunc morbum quandoque curari, tunc opus est per Artem succurrere.

1°. De his remediis & in cura inflammationis, & in morbis inflammatoriis antea pertractatis, jam sæpius dictum fuit. Cavendus enim est quàm maximè in hoc morbo exitus inflammationis, in suppurationem, æquè ac in aliorum viscerum inflammationibus. Fortè crederetur, in nephritide minùs esse discrimen suppurationis, quia in renibus natus abscessus dum rumpitur, pus per ureteres in vesicam delabi, & sic cum urina educi posset. Verùm patebit paulò post, puri quidem evacuando commodam & brevem fatis viam in renibus esse, sed tamen ulcus in renibus natum difficillimè sanari.

2°. Horum usus pariter antea sæpius in morbis inflammatoriis commendatus fuit. Quàm maximè autem notandum est, sola hîc prodesse, quæ lenissima sunt, ne irritentur partes inflammatæ. Cùm enim in hoc morbo quandoque urina & parcius & cum difficultate prodeat, contigit, ut ægri, imò & quandoque Medici, ad acriora diuretica in hoc morbo confugerint, qualia sunt terebinthina, & huic similia alia nativa balsama, uti & millepedes, &c. Prudenter sanè monuerant veteres Medici, à similibus in hoc morbo abstinendum esse: ita *Trallianus* jubet eligi talia remedia, quæ omnis rosionis & acrimoniæ expertia sunt, (a) ὅσα τὸ ἀδύκτον ἔχει; & hinc aquosam mulsam commendat; imò etiam à diureticis mollioribus quandoque in hoc morbo metuisse videtur, & ab ipsa mulsa; solamque aquam tepidam copiosam exhiberi jussit. Similem cautelam in cura hujus morbi apud *Æginetam* (b) legimus. In *Materia Medica* ad hunc numerum talium remediorum formulæ habentur.

3°. Clysmata ex mollissimis decoctis parata profunt, quia intestina crassa evacuant, suppositos colo renes fovent, laxant, emolliunt; qualia & *Ægineta* (c) laudavit. Celeberrimus *Fridericus Hoffmannus* (d) credidit, ideo inprimis renem sinistrum nephriticis malis frequentùs affici, quia proximè ipsi adjacet

(a) Lib. IX. Cap. v. pag. 540. 541.

(b) Lib. III. Cap. XLV, pag. 46, versâ.

(c) Ibidem,

(d) Medic. Ration. System. Tom. IV. Part. I. Sect. II. Cap. VIII. Ubi de thes. Pathologic. §. VII. pag. 465.

flexura coli, flatibus aut fæcibus induratis quandoque distenti, adeoque vicinum renem comprimentis. Multum ergo proderit, si intestinum colon vacuum fuerit. De balneorum autem & fomentorum usu, quatenus illa resolvendo, laxando, &c, agunt, dictum fuit in pleuritide ad §. 889. n°. 2, & §. 890. n°. 2; & ad renum morbos laudantur ab *Hippocrate* (a). Omnia hæc pulchre collegit *Celsus*, qui sic habet: (b) *Oportet conquiescere; cubare molliter: solvere alvum; si aliter non respondet, etiam ducere: sæpe desiderare in aqua calida: neque cibum, neque potionem frigidam assumere: abstinere ab omnibus falsis, acribus, acidis, pomis: bibere liberaliter.* Verum quidem est, quòd dein piper, porrum, ferulam, commendet, ut urina ab his moveatur, sed contextus sermonis fati docet, illa non habere locum in morbi initio, crudâ adhuc existente materiâ inflammatoriâ, verum ubi illa jam subacta & mobilis reddita est.

4°. De victu in morbis acutis, & necessariâ quiete, jam sæpius dictum fuit. Hic autem quàm maximè lenissima conveniunt, quia acria sanguini mista per urinam exire solent pro magna parte; adeoque irritarentur ab acriori urina renes inflammati. Unde *Aetius*, dum in hoc morbo abstinendum esse à cibo jubet primo die, monet simul inediam in multos dies non debere extendi: (c) *Urinæ enim puriores & acriores per inediam redditæ, vehementissimos morsus infligunt: itaque in principio sorbitionibus tenuibus prorsus lenientibus connutrire oportet, & aquæ calidæ potu.*

Quantum autem emolumentum in morborum inflammatoriorum cura habeatur, si subinde à lecto abstineant ægri, *Sydenhamus* docuit, monens, (d) *Medicamenta summè refrigerantia, & repetitam sæpissime phlebotomiam ne hilum prodesse ad moderandum æstum febrilem, si jugi calore lecti incalescat æger.* Magis autem adhuc nocebit lecti calor renibus inflammatis, quia homini in lecto decumbenti dorsum magis calefcit quàm reliquum corpus, à pondere corporis pressis his partibus; omnium maximè si resupini in dorsum decumbant, tunc enim à mole viscerum incumbentium renes comprimuntur. Fomenta ex mollissimis remediis parata calidè adhibenda renum regioni suaserunt veteres Medici (e); sed simul monuerunt à valde calidis abstinendum esse, metuentes suppurationem renum inde futuram. Pariter & damnaverunt frigida, quæ in scirrhum convertere possent inflammata loca. Cùm autem extrema omnia ubique fugienda dicter prudentia; hoc imprimis in curatione renum inflammatorum observandum esse monuerunt.

§. 998. **S**I nimia symptomata doloris, vel convulsionis, urgent; opiata profunt.

(a) Lib. de Intern. Affection. Cap. xvii. xviii. Charter. Tom. VII. pag. 650. 651.

(b) De Medicin. Lib. IV. Cap. x. pag. 216. 217.

(c) Serm. XI. Cap. xvi. pag. 267. 268.

(d) Sect. III. Cap. iii. ubi de curatione pag. 205.

(e) Trallian. Lib. IX. Cap. v. pag. 542. Æginet. Lib. III. Cap. xlv. pag. 46, versâ.

Quanta fiant quandoque ab irritatis nervis cohærentibus & vicinis mala in nephritide, §. 995, dictum fuit. Imò hæc symptomata adeo sæva aliquando sunt, ut & ægri patientiam superent, & vires prosternant quàm maximè; imò & nova mala producant, imprimis in nephritide calculosa. Dum autem causa horum malorum sæpe tam subito tolli nequit, nihil superest, nisi sopire acerrimi doloris sensum; quo factò silent sæva illa symptomata, tolluntur spasmi intestinorum & ventriculi, vasorum inflammatorum nimia constrictio laxatur, vires ægri blandâ quiete refocillantur, & feliciter succedit cura. De egregio hoc opiatorum usu pluribus egi antea ad §. 202. 229. Verùm & tunc simul monitum fuit, hæc remedia doloris sensum tantùm tollere, non autem semper doloris causam; adeoque omni curâ pergendum est in usu illorum remediorum, quæ morbi causæ debellandæ idonea sunt. Rarò autem his opiatis utuntur prudentes Medici, nisi priùs in morbis acutis inflammatoriis per sanguinis missionem, aliâque apta remedia, inflammationis vehementiam minuerint. Ita *Ægineta* (a) papaver in clysmate commendavit ad hunc morbum. *Aetius* (b) autem & internum papaveris & opii usum laudat ad levandos dolores.

§. 999. **V**OMITUM autem nimium, morbi symptoma, sæpe ingestu tepidæ mellitæ juvare prodest.

Ubi de vomitu agebatur, §. 652, constitit, diaphragmatis & musculorum abdominalium convulsivam validamque constrictionem in omni vomitu adesse, & hæc vi ventriculi contentorum fieri violentam expulsionem. Ex renum autem situ patet, vomitûs tempore illos validè concuti debere. Si jam consideretur, per ipsam vomitûs actionem accelerari multùm sanguinis per vasa motum, simulque renes inflammatos agitari ruditer, satis patet, renum inflammationi vomitum nocere potius quàm prodesse. Verùm ubi à calculo, in pelvis renalis angustiam vel ureterem pulso, nephritis oritur, tunc vomitus prodesse potest, quatenus per hos concussus calculus promovebitur vesicam versùs, imprimis si simul emollientibus decoctis, oleo amygdalarum, &c; assumptis, laxentur viæ & lubricentur. In tali casu proderit aquæ tepidæ mellitæ repetitâ ingestione facere, ut ægri faciliùs & minori cum anxietate vomant. Notum enim est, nihil molestius esse, quàm si vacuo jam ventriculo conatus ad vomendum pergât. Videantur & illa, quæ in *Commentariis*, §. 654, habentur. De signis autem calculi renalis postea ad §. 1422, dicetur.

§. 1000. **A**TQUE hæc solâ Methodo tutò curatur ipsa nephritis à calculo, renibus, ureteribusve, impactò orta.

(a) Lib. III, Cap. XLV. pag. 46, versâ. | (b) Serm. XI, Cap. XVI. pag. 268.

Calculus in renibus concretus, iners corpus est, quod mole suâ & asperâ figurâ irritare potest sensiles partes, quas tangit, illâsque inflammare. Pluribus Observationibus constitit, calculos etiam satis magnos, sed læves, inventos fuisse in cadaveribus hominum, qui nunquam suspicati fuerant, se hoc morbo laborare. Verùm ubi asperitate suæ figuræ lædit partes, vel ureterum angustiam retinetur, tunc inflammantur loca, in quibus hæret, & fiunt omnia illa mala, quæ §. 993, & 995, recensentur. Inflammata loca tunc tumunt, & tantò fortius apprimuntur calculo, quantò magis augetur inflammatio. Optimè hoc notavit *Aretæus*, dum in curatione calculi renalis commendat sanguinis missionem. Dicit enim, (a) *Inflammatio enim colligata tenet omnia: evacuatio autem solutio est phlegmones*. Dein laudat illa, quæ emolliunt & lubricant, externè applicata & internè sumpta. Sola enim Methodus hæc tuta est, per quam inflammatio partium à calculo pressarum, vel læsarum, præcaveri potest; vel tolli, si jam nata fuerit, simulque laxari viæ, per quas calculus à renibus ad vesicam transire debet. Verùm omnia illa, quæ §. 997, laudata fuerunt, hunc effectum præstant, adeoque & nephritidi calculosæ curandæ utilissima sunt; quod & postea, ubi *de Calculo* peculiari capitulo agetur, ulteriùs confirmabitur, ubi & simul de lithontripticis dicendum erit. Plures autem sunt in illa opinione, ac si diuretica acriora conducerent ad promovendum calculum per ureteres in vesicam, quatenus copiosiori urinâ secretâ calculus propelleretur. Verùm urina per tenuissimas & numerosissimas fistulas renales secreta sensim depluit in pelvim & ureteres, neque ab acerrimis etiam diureticis aucta hæc secretio unquam efficere poterit, ut urina motûs accelerati impetu calculum protrudat. Nocent autem hæc, quia acri stimulo febrim, inflammationis comitem, augent, & urinam reddunt acriorem; unde loca hæc dolentia magis irritantur, & omnia mala augetur. Sola ergo lenia, aquosa, emollientia, hîc profunt, unâ cum blandis oleosis, ut urina fiat dilutissima, omnis ferè acrimoniæ expers, & copiosa simul; sicque laxentur partes constriçtæ, demulceantur loca dolentia, lubricæ reddantur viæ. In *Materia Medica* ad hunc numerum plura recensentur remedia, quæ copiosæ aquæ infusa, vel & diluta, huic indicationi satisfacere poterunt.

§. 1001. **S**I causæ nephritidis magnæ, nec malum resolvitur (996), nec sanatur (997), sed excurrit ultra septimum diem, abscessus metuendus; quem fieri, docet remissio doloris, ejus in pulsationem mutatio, horror sæpe recurrens, gravitas, stuporque partis; jam factum esse docet prægressus priorum, tum pulsus, ardor, tensio in loco, urina purulenta, foetida, instar urinæ falsæ putrefactæ: simulac abscessus ille factus scitur, utendum valde maturantibus primò & emollientibus; dein purulentâ apparente urinâ, diureticis puris ex aquis medicatis, fero lactis, similibusque, usurpatis simul balsamicis.

(a) *De Curation. Morbor. Acutor. Lib. II. Cap. III. pag. 130.*

Quomodo, & quibus de causis, inflammatio in suppurationem transeat, dictum fuit ad §. 387. Antea autem in peripneumoniæ & pleuritidis Historia fuerunt enumerata illa signa, quæ docent Medicum, inflammationem, internas corporis partes occupantem, in suppurationem abire, quæ hîc eadem occurrunt; ut remissio doloris, pulsatio, horrores vagi, &c; adeoque hæc non repetam. Si autem hæc signa manserint per aliquod tempus, novimus abscessum in renibus non fieri, sed jam factum esse, & tunc nova symptomata accedunt ob distractionem aut compressionem partium vicinarum à vomica renali nondum aperta; sed pure collecto turgente. Signa autem præcipua Galenus optimè recensuit sequentibus: (a) *Si dolores cum horrore intervallato inaequalique infestare videantur, ac ex his febres quemadmodum inordinatæ; tum primum in ventrem decumbere jussim, atque interdum in alterum latus, ut sublimis sit affectæ partis situs, laborantem interroga, num circa renem dolentem veluti suspensi cujusdam ponderis sensum percipiat. Etenim quum hæc ei acciderint, abscessum colligi conjicere oportet.* Quandoque & alia symptomata vomicam renalem comitantur: vidi sic in ægro tali dolorem urentem quasi ad scapulam & axillam usque ejusdem lateris protendi. Hippocrates renibus suppuratis (b) stranguriam adesse dixit. Verùm hæc non adsunt in omnibus ægris, signa verò à Galeno enumerata semper observantur. Ubi autem brevè rumpetur abscessus maturus, tunc loco obtusi & gravantis doloris acutus percipitur, dum sensim dilacerantur membranæ pus collectum coercentes, & jam rupturæ proximæ sunt. Cognitionem autem ulceris renalis confirmat, si illo rupto, pus per ureteres delapsum cum urina exeat. Solet autem pus, ruptâ vomicâ, prodiens ferè semper foetidum esse, imprimis si diu vomica renum clausa manserit; atque etiam ideo quòd in tali loco collectum fuerit, ubi urina facilè putrescens secernitur & colligitur. Si autem ulcus apertum purius evadat, tunc pus sequentibus diebus non adeo magno foetore urinam inficit. Hoc & notavit Aretæus de ulceratis renibus agens; sic autem habet: (c) *Ulceræ verò mordacia sunt, modò repurgata, modò sordentia; id pus manifestat: urina quoque aut olida aut nihil olens.*

Pus quidem cum urina emissum, non est signum absolutum abscessûs renalis; si solum spectetur; potest enim & ex ureteribus aut vesicâ similiter affectis prodire. Unde Hippocrates prudenter dixit, (d) *Si quis sanguinem aut pus meiat, renum aut vesicæ ulcerationem significat.* Imò antea ad §. 896, dictum fuit, quandoque pus in aliis locis corporis collectum, venis resorptum, per urinæ vias exivisse. Verùm signa nephritidis inflammatoriæ, puris mictionem prægressæ, omne dubium tollunt; uti optimè Trallianus (e) notavit, qui præterea & alias notas addidit, quibus distingui potest, an pus à renibus, an verò ab aliis locis veniat. Si enim non collectum fuit pus in viis urinariis, sed ex

(a) De Loc. Affect. Lib. VI. Cap. III. Charter. Tom. VII. pag. 510.

(b) Aphorism. Sect. V, n°. LVIII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 230.

(c) De caus. & sign. Morbor. Diuturnor.

Lib. II. Cap. III. pag. 54.

(d) Aphorism. Sect. IV. n°. LXXV. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 185.

(e) Lib. IX. Cap. v. pag. 543.

alia parte resorptum cum urina exiverit, illud pus accuratè permistum urinæ exhibit, & non nisi sensim ad fundum vasis secedet: fuit enim illud pus vasorum & pulmonis actione mistum sanguini, & per renales fistulas simul cum urina secretum. Ubi verò à renibus ulceratis depluit, nunquam urinæ bene permiscetur, sed illico in fundo vasis, urinam continentis separatam apparet. Difficilior videtur diagnosi ex sola urinæ purulentæ inspectione, ut distinguatur, an pus ex renibus, an verò ex vesica prodeat. Interim tamen Observata docent, pus vesicæ longè tenacius esse, & glutinis instar ad fundum vasis secedere illico: renum autem pus tenuius est. Præterea in vesicæ abscessu unà cum urina prodeunt ramenta quasi foliacea, quæ *Trallianus* vocavit (a) *μόρια πεταλάδι*, fortè membranæ internæ vesicæ lamellæ separata: à renibus verò suppuratis cum urina excernuntur crassiores particulæ magis carnosæ, quas *Hippocrates* parvas carunculas (b) *σαρκία μικρά* vocavit, & à renibus venire dixit; quæ videntur esse partes semi-gangrænosæ ipsius substantiæ renum; sic etiam abscessibus externarum partium corporis ruptis, videmus exire floccos membranæ cellulosæ puri permistos. Pulchre etiam collecta habentur signa diagnostica suppuratorum renum, ureterum, & vesicæ, apud *Æginetam* (c).

Duplex autem indicatio est curatoria, ubi ren suppuratur: primò enim, si impediri nequeat ille nephritidis exitus, suppuratio promovenda est, ut quantocyùs fiat, & omnia cruda inflammata solvantur in blandum pus; de qua re dictum fuit in capitulo de *Abscessu*, §. 402, 403. Mollissima hinc decocta profunt, magnâ copiâ potata; clysmata ex similibus parata frequenter adhibita; cataplasmata renum regioni applicata; balnea. Ubi autem ex ponderis gravantis sensu, morbi duratione, tensione magnâ vicinarum partium, novimus, pus maturum in abscessu renali collectum hæere, nitendum est omni ope, ut vomica rumpatur, ne pus diu hîc relictum putrescat, & sinuosa ulcera pessima producat per accumbentes partes dispersum; vel resorptum in sanguinem, cacochymiam purulentam & tabem faciat. Ad rumpendum autem abscessum maturum in rene sola ferè hæc habentur auxilia, quæ concutiendo validè renes agunt. Tussis, sternutatio, vectio in rheda, præcipua sunt, à quibus hæc ruptura expectari poterit; simili modo ac antea dictum fuit, §. 857, ubi de tentanda disruptione apostematis pulmonalis agebatur.

Ubi autem post hæc facta pus in urina apparet, certi sumus, vomicam renalem ruptam esse, & ex varia conditione puris judicare possumus de conditione ulceris renalis. Si enim læve, album, æquabile, fuerit, spes multa curæ nascitur; & contrà, eò pejus præfagium habetur, quò magis ab his dotibus recesserit pus excretum. Interim tamen hoc notandum est, primum pus post vomicam renalem ruptam prodiens rarò esse optimæ notæ, imprimis si diutius vomica clausa manserit; ferè semper enim foetidum est, & quandoque sanguinolentum. Verùm sequentibus diebus solet puris copia minui, &

(a) Lib. IX. Cap. v. pag. 543.

(b) Aphorism. Sect. IV, n°. LXXVI.

Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 186.

(c) Lib. III, Cap. XLV. pag. 46, vers. 1.

illud fieri laudabilius, dum emendatur ulcerosi facci superficies, tuncque bonum eventum sperare licet. Indicatio tunc est, abstergere leniter, mundare locum ulcerosum; & dein consolidare.

Verùm caveri nequit, ne urina continuò ulcus renale alluat, adeoque potu copioso, blandè simul detergente, urinæ acrimonia mitiganda est. Serum lactis, inprimis illo anni tempore, quo armenta lætis fruuntur pascuis, potatum largâ copiâ, dat summum remedium, & solum ferè sufficit, cum graminis omnem vim in se habeat; imò optimè depuratum serum lactis subviridis coloris est, ac si dilutus succus foret graminis; cujus vires insignes laudavit *Trallianus* (a) in curatione ulceris renalis. Commendavit præterea & lactis asinini potum: magnopere à lactis potu levari hoc morbo laborantes pariter affirmavit *Ægineta* (b). Lac cum melle post puris eruptionem, primò asininum aut equinum, quæ ad ulcera repurganda conducunt; postea emendato ulcere bubulum, commendat *Aetius* (c), ut & simul ægrum magis nutriat. Deinde addit sequentia: (d) *Amplius autem omne lac, recens mulctum, calidum præbendum est, animali in domum, ubi ager decumbit, perducto: hoc & aliorum internorum ulcerum optimum est pharmacum, & gravi puri maxime amicum, & corpus probè nutrit.* De lactis autem egregio usu in ulcere pulmonis antea, §. 858, dictum fuit.

Eidem scopo & serviunt aquæ medicatæ, inprimis illæ, quæ loco ferri soluti parcam copiam salis blandi & detergentis continent: quales sunt aquæ felteranæ, & his similes; quarum usus, inprimis si æqua lactis copia addatur, adeo probatur communi Medicorum consensu in suppuratis visceribus curandis. Infusa vel decocta herbarum, quæ in *Materia Medica* ad præcedentem numerum habentur, similem usum habent.

Cùm autem in ulceribus externis detergendis & consolidandis balsamica adeo laudaverint celebres Chirurghi, cogitaverunt & Medici, de illis exhibendis ad curationem ulcerum internorum, & inprimis renalium; quia observabant, illa peculiari suâ indole in vias urinæ agere, dum ab his assumptis intra quadrantem horæ urinæ odor mutari solet.

Notum enim est, terebinthinam, balsamum Copaibæ, de Mecha, & similia plura nativa balsama, parvâ etiam copiâ data, urinæ conciliare odorem, quem violæ martiæ flores verno tempore spirant. Merentur certè & hæc remedia laudem in hoc morbo, modò dentur parcâ tantum quantitate, ter quaterve de die, superbibendo copiam feri lactis, vel mollis vulnerarii decocti. Largiori enim dosi hæc data, & absque diluentibus, calefaciunt & stimulant nimis; imò stranguriam quandoque molestam producant, & urinæ vias inflammant imprudenti usu. Balsama autem hæc nativa præferenda videntur meritò decantatissimis etiam balsamis artificialibus, quæ sæpe adhuc longè acriora sunt. Pulchrum effectum ab his balsamis nativis vidi in Praxi, si horum drachma cum uncia succi glycyrrhizæ inspissati misceretur, & ex

(a) Lib. IX. Cap. v. pag. 544.

(b) Lib. III. Cap. XLV. pagin. 46. versâ,
in fine.

(c) Sermon. XI, Cap. XVIII. pag. 271.

(d) Ibidem.

hac massa grana viginti aut triginta deglutirentur omni quadrihorio, superbibendo serum lactis, aut alios modò laudatos potus medicatos. In horum usu pergitur, donec nullum amplius pus in urina appareat, tuncque roborantia & consolidantia his addi solent, ut *mastiche*, *olibanum*, *sarcocolla*, &c. Ad renes exulceratos *Celsus* etiam blanda balsamica detergentia remedia laudavit, (a) ex strobilis pini sylvestris, croci pauculo, aniso, feminibus cucumeris.

Omnia, quæ hætenus dicta fuerunt de curatione ulceris renalis, supponunt, vomitam ruptam pus in pelvim effudisse. Licet autem hoc frequentius contingat, tamen quandoque & aliâ viâ pus in rene collectum exitum molitur. Ita *Hippocrates* observavit, versùs exteriora quandoque protuberare talem abscessum. Ita enim habet de calculo renali agens: (b) *Quum autem dolor urget, multâ calidâ lavato, & quâ parte præcipuè dolor est, fofus tepentes admoveto. Quum verò intumuerit & extuberârit, sub hoc tempus juxta renem secato, & extracto pure, arenam medicamentis urinam cientibus curato; si enim sectus fuerit, evadendi spes est, sin minùs, morbus homini commoritur.* Et sequenti capite: (c) *Quum igitur ren suppuratus fuerit, ad spinam intumescit. Hunc, quum ita habuerit, quâ parte tumor est altissimâ quidem sectione ad renem secato. Quòd si quidem sectionem affecutus fueris, confestim sanum reddes. At si aberraveris, periculum est, ulcus linamentosum (fistulosum) fieri.* Ubi notandum est, quòd profundam valde sectionem fieri debere monuerit, cum percutim, pinguedinem, & crassos musculos penetrare debeat antequam scalpellum ad renem pertingere possit. Præterea notat, nisi felici eventu abscessus aperiatur, ulcus fistulosum nasci, qui tunc pus, ruptâ vomitâ renali, sub peritonæo profundissimos sinus facit, & miras quandoque, in tunica cellulosa musculis interposita, sibi vias quærit. Nam (d) *Ἐμμοτοὶ* dicuntur apud *Hippocratem*, qui ulcere cavo laborant, quòd curationem διὰ τῶν μολῶν, hoc est, per linamenta desiderent, inuncta digestivis remediis, quæ sinuosis talibus ulceribus immitti solent. Similem & renalis abscessus eventum *Aetius* notavit dicens, (e) *Quibusdam verò neque in totum suppurata erumpunt, sed circa renes per multum tempus consistunt, donec cauterio adhibito aut alio modo forinsecus apertionem & educationem moliaris.* In finem autem ejusdem capituli (f) monet, talia ulcera, extrorsum patentia, diligenti admodum curâ indigere, cum in fistulam abire soleant. Imò quandoque contingit, pus partim per urinam exire, partim colligi circa dorsum, & tumorem prominulum integumentorum facere. Qualem ægram curandam habui, cui per menses aliquot jam urina purulenta effluxerat, & in renis dextri regione tumor manifestus aderat; quo per cauterium potentiale (scalpellum enim horrebat nimis) aperto, copia puris prodiit. Interim omnis medela & peritissimi Chirurghi dexteritas impedire non potuerunt, quin fistulosum in dorso ulcus maneret, ægrâ tamen fati com-

(a) De Medicin. Lib. IV. Cap. x. pag. 217.

(b) Lib. de Intern. Affection. Cap. xv.

Charter. Tom. VII. pag. 649.

(c) Ibid. pag. 650.

Tom. III.

(d) Gorrae. Definit. Medic. pag. 194.

(e) Serm. XI. Cap. xviii. pag. 260.

(f) Ibid. pag. 272.

modè se habente postea, & urinâ naturali redditâ. *Cabrolius* (a) similem casum vidit in juvene, qui talem abscessum in dorso habebat, licèt aliquantulum puris per urinas excerneretur. Incidit locum, sed nihil puris inde exivit; verùm post bihorium, apparatu remoto, ingens copia puris erupit, & puris ille effluxus per mensem & ultrâ duravit: feliciter tamen & integre sanatus fuit.

Hinc apparet, quàm grave malum sit renum inflammatorum suppuratio, & quàm anceps eventus. Licèt enim versùs exteriora tendat abscessus, quandoque rumpitur, antequam satis elevata sint omnia quæ reni in dorso incumbunt, ut distingui possit, & tunc pus effusum sinus facit sæpe incurabiles per omnia loca vicina dispersos. Videtur & *Hippocrates* hanc difficultatem notasse, dum dicit, (b) *Quibus renum affectu laborantibus prædicta contingunt signa, dolorésque spinæ musculis oboriuntur, si exteriores quidem locos obsideant, abscessus quoque futuros exteriores expecta. Si verò dolores interioribus locis magis insideant, abscessus etiam interiores magis futuros metue.*

Cùm autem renes intestino colo ferè contigui sint, & partes inflammatae vicinis quandoque accrescant (vide §. 843. 897.), non improbabile videtur, renem sic colo præternaturaliter uniri posse, tuncque abscessus renalis viam in intestini cavum invenire posset, & pus per alvum evacuari. Verùm quidem est, sub peritonæo hæerere renes, adeoque non immediatè tangere colon, sed ad §. 936, patuit, quòd diaphragma, inter hepar & pulmones medium, non impediverit, quominùs pus ex hepatis abscessu in pulmonem veniret, & per sputa educeretur. Talem puris ex rene viam videtur indicasse *Hippocrates* de hoc morbo agens, (c) *Si quidem pus intrò rumpatur, & ad intestinum rectum feratur, evadendi spes est.* Et *Aetius* pariter in eodem morbo monet, (d) *Aliquando autem & ad intestina eruptio devolvitur, & per sedem pus evacuatur.* In tali casu conveniret medela, quæ suppurationis intestinis adhibita fuit, de qua vide §. 966.

§. 1002. **S**I verò suppuratio illa (1001) diu durat, totus renis exesus faccum format, nulli usui servientem: tùmque frequenter tabes renalis adest.

Videmus etiam in partibus externis suppurationes diuturnas partium substantiam consumere, unde illis sanatis profundæ & turpes cicatrices supersunt. Idem metuendum est, si citò sanari non possit ulcus renale; nam & partes ipsius substantiæ renum, per suppurationem solutis nexibus, quibus hærebant, cum urina purulenta exeunt, caruncularum specie, uti antea dictum fuit: (e) *Imò renum frustra, pollicis magnitudine, per virgam maximo dolore & tormento excreta fuerunt.* Sic tota renum substantia consumpta relinquit cavum

(a) Boneti Sepulchret. Tom. II. pag. 566.	Tom. VII. pag. 650.
(b) Aphorism. Sect. VII. n ^o . xxxvi.	(d) Serm. XI. Cap. xviii. pag. 276.
Charter Tom. IX. Part. II. pag. 310.	(e) Hildan. de Gangran. & Saphacel.
(c) Lib. de Affection. Cap. xvi. Charter.	Cap. iv. pag. 774.

saccum, inutilem postea; tuncque alter ren superstes urinæ secernendæ officio solus fungi debet. Vidit *Carolus Piso* in muliere, (a) *Membranam renum externam, ureteribus communem, dilatatam in amplitudinem toti capacitati alvi æqualem, quæ tamen continendis quatuordecim libris purulentæ materiæ sine dilaceratione par esset.* Debit ergo hæc membrana, sive involucrum renis externum magnam crassitiem vel tenacitatem acquisivisse, ut à tanto puris pondere non rumperetur. Hoc autem ex *Cabrolio* excerptum legitur apud *Bonetum* (b); nempe in rene pariter suppurato, & quatuordecim libras ponderante, inventa fuit cystis, pus continens, crassitiem æquans pellis vervecinæ. Mirum videtur, quòd totam renis substantiam sic consumptam non sequatur lethalis hæmorrhagia, cum tam magna sit arteria emulgens & cordi satis propinqua. Verum videmus hoc ubique, quòd suppuratio, solvens extrema vasorum, inflammatoriâ materiâ obstructorum, vix faciat hæmorrhagiam; imò licet pus sensim totam ferè consumat partium substantiam, rarissimè hæmorrhagia sequitur: videntur enim vasorum extrema contrahi vel obturari ita, ut vix transmittant sanguinem amplius, qui tum per ramos vicinos liberos transit. Sic in extirpationibus observant Chirurghi, metum hæmorrhagiæ abesse, dum vulnus in omni suo ambitu pus fundit. Postea, quando de phthisi agetur, patebit, totum pulmonem quandoque consumi purulentâ labe, sputis quotidie prodeuntibus copiosis, absque ulla hæmorrhagia; dum tamen pulmonalis arteria magna est, & ex corde adeo vicino prodit.

Ex illis, quæ hæcenus dicta fuerunt, simul intelligitur, quare veteres Medici tantam difficultatem posuerint in nephritide curanda; inprimis si suppuratio sequatur, nec citò pus evacuari, & dein ulcus detergi & consolidari possit. Ita *Hippocrates*, postquam illa proposuerat, quæ ad nephritidis curam laudabat, dicit, (c) *Hæc si fecerit, neque citissimè sanescat, haud novum: morbus enim perdifficilis.* In renum suppuratione monet, (d) *Hic autem morbus molestus est, eoque plures ad renum tabem deveniunt.* Vel enim pus copiosum, eductum quotidie, consumit maximam nutrimenti partem, (à quâ causâ, post magnas extirpationes felicissimè etiam peractas, multi pereunt) vel pus retentum resorbetur, & cacochymiam purulentam inducit sanguini, pariter periculosam. Imò & alibi de eodem morbo agens dicit, (e) *Hic morbus non ferè deserit: nec integram curationem promittit; sed, curâ enarratâ, simpliciter dicit, (f) Hæc si ita feceris, morbum meliore statu constitues.* Ita & *Aretæus* ulcera renum inter diuturnos eorundem morbos recensens, dixit hæc esse morbos, (g) *Haud lethales quidem, sed insanabiles, & unâ cum agro commorientes.* Inprimis autem damnabat ulcera, quæ à calculis fiunt: (h) *Insanabiles inde morbi nascuntur, cita colliquatio, morsque adveniunt.* Si enim cal-

(a) Lib. de Morbis. à serosa colluvie Sect. IV. Cap. II. Observat. xciv. pag. 296.

(b) Sepulchret. Anatom. Tom. II. pag. 567.

(c) Lib. de Intern. Affection. Cap. xviii. Charter. Tom. VII. pag. 651.

(d) Ibid. Cap. xvi. pag. 650.

(e) Ibid. Cap. xvii. pag. 650.

(f) Ibidem.

(g) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. II. pag. 52.

(h) Ibid. pag. 54.

culus, adeo magnus, ut per ureteres in vesicam descendere nequeat, ibi hæferit, & ulcus produxerit, idem efficit, quod globulus fistulæ orificio immisus, id est, impedit depurationem & consolidationem ulceris in renibus nati. Pariter & *Aetius* (a) difficultatem curæ suo testimonio confirmat.

§. 1003. **S**I scirrhum hîc format, paralyfis, vel claudicatio cruris suppositi oritur, immedicabile malum: unde sæpe lenta tabes, hydrops, &c.

Sequitur alter inflammationis exitus, ubi nec resolvendo, nec suppurando, solvitur impacta vasis materies, sed unâ cum his indurescit in scirrhum. Ad §. 997, notatum fuit, *Trallianum* & *Æginetam* monuisse, quòd à frigidorum applicatione cavendum esset, ne in scirrhum renum abiret morbus. *Trallianus* quidem *scirrho* vocabulo non fuit usus, sed dixit *σκληρύνει τῶν νεφρῶν ἀφλεγμοναί*: *Indurantur renum inflammationes*: quod idem significat, uti patet ex *Ægineta* (b), qui voce *σκληρύνει* usus fuit: & paulò post idem malum peculiari titulo describens, vocavit (c) *σκληρίαν νεφρῶν*, *indurationem renum*. Scirrhus autem, quamdiu nondum malignus est (vide §. 486), nocet tantum, quatenus lædit functionem partis occupatæ, & premendo vicina, illorum, actionem turbat; cæterum ex sua natura indolens. Possè autem renes scirrhosos, imprimis si mole aucti fuerint simul, musculos psoas, & quosdam nervos ad artus inferiores ex medulla spinali tendentes, comprimere, illorumque actiones turbare, patet ex tabula decima nona *Eustachii*, si conferatur cum tabula vigesima quinta, ubi renes in situ habentur. An autem à renibus tumentibus perfecta paralyfis, in femore & crure ejusdem lateris, produci possit, dubium videtur, cum magni trunci nervosi, his partibus prospicientes, ex foraminibus ossis sacri emergant, & tali situ locentur, ut vix à renibus etiam tumidissimis comprimi possint. Unde *Aetius* (d), & (e) *Ægineta* optimè mala, à scirrho renum metuenda, notaverunt sequentibus: *Quæcumque durities, circa renes oboriantur, dolores quidem non amplius inferunt: agris autem ex vacuo ventris loco veluti quidpiam pendere videtur: & stupor adest coxendicum, & impotentia crurum, minguntque pauca, & reliquo corporis habitu, aquâ inter cutem laborantibus, maximè similes existunt. Quidam etiam temporis progressu manifestè hydropem incurrunt, veluti etiam ab aliis visceribus induratis contingit. Ibi enim non paralyfin, sed stuporem & impotentiam quamdam memorant. Scirrhos autem partium internarum corporis frequentem dare hydropi causam postea pluribus ad §. 1229, deducetur. Quàm difficilis autem scirrho in visceribus nati cura sit, antea jam dictum fuit, ubi de simili inflammationis exitu in peripneumonia, pleuritide, hepatitide, &c, actum fuit. Renum scirrhosorum Exempla apud *Bonetum* (f) habentur.*

(a) Serm. XI. Cap. XVIII. pag. 272.

(b) Lib. III. Cap. XLV. pag. 46, versâ.

(c) Ibid. pag. 47.

(d) Serm. XI. Cap. XVII. pag. 270.

(e) Lib. III. Cap. XLV. pag. 46, versâ.

(f) Sepulchret. Anatom. Tom. II. pag. 569.

§ 1004. **S**I autem parva copia materiæ inflammatae coagulata in folliculo urinæ minimo hæserit, basin format, cui apposita sabuli in urina materies crustatim accrescens calculum renalem creat, sicque eundem auget: de quo postea.

Postea, ubi de calculo agetur, patebit per Experimenta certissima, urinam sanissimi hominis, etiam nullam diathesin calculosam habentis, continere in se calculi materiam, sed solutam, quæ tamen cuicumque corpori contiguo accrescere potest. In renibus jam videntur adesse folliculi minimi, urinæ secretioni inservientes, licet & alia vasa secretoria absque talium folliculorum interpositione, directè ab arteriis derivata, adsint. Verùm quidem est, summos in Anatome viros de hac re disputasse, sed præparaciones tales vidi, imò & ipse possideo, quæ videntur folliculorum talium in renibus existentiam persuadere; quod & recentissimis Anatomicorum Observationibus confirmatur. Si jam materia non solubilis in cavo tali folliculo hæserit, quam urina secreta præterlabitur continuò, vel à tali obstaculo remoram passâ alluit diutius, accrescere poterit illi calculosa materies in urina latens, & ab eadem causa perennante augeri sensim. Calculi enim non tantùm in renum pelvi, sed & in renum substantia deprehensi fuerunt frequenter; imò & quædam Observata docuerunt, minimas tales arenulas per totam renum substantiam dispersas inveniri quandoque. Ita in cadavere Viri Consularis, nephriticos dolores frequentur passi, & tandem à phthisi consumpti, observavit *Schmidius* non tantùm in renum tubulis calculos & sabulum contineri, sed & totam renum substantiam arenulis refertam esse, (a) *Ita ut cum hinc inde parenchyma secaretur, quasi sabulum humidum scindi appareret.* Unde patet, materiem inflammatoriam, non resolutam, calculo renali originem dare posse, dum basin præbet, cui materia calculosa, in urina latens, accrescere poterit, uti pluribus ad §. 1414, demonstrabitur.

§. 1005. **Q**UIN etiam aliquando in gangrænam transit, quod docet vehementia causæ (994), symptomatum (995), absentia levaminis per remedia (997), & subita remissio doloris sine causa, cum sudore frigido, pulsu debili, intermittente, singultu, urinâ vel nullâ, vel lividâ, nigrâ, capillosâ, foetente, carunculis fuscis, nigrisve foedâ, defectu virium subito, summo: ubi nihil juvat, vel Medicina (902).

De transitu inflammationis in gangrænam, & quibus signis hoc cognoscatur, ad §. 388, in Historia inflammationis dictum fuit. In præcedentium morborum inflammatoriorum Historia pariter actum de funesto tali exitu, & de symptomatibus, quibus stipatur morbus inflammatorius partium inter-

(a) *Miscell. Curios. Decur. I. Ann. VIII. Observat. LXXXIX. pag. 149. 150.*

narum corporis, dum in gangrænam abit: signa autem vel notant gangrænam futuram, vel designant jam præsentem. Priora desumuntur ex vehementia causæ morbi & symptomatum; posteriora verò petuntur, imprimis ex virium jactura subitanea, & doloris remissione non expectata; de quibus videantur illa, quæ ad §. 904, dicta fuerunt. Confirmatur autem gangræna jam præsentis diagnosi, si talia à loco affecto prodeant, quæ necrosis partium indicant. Sic sputa fusca, cœnosa, amurcosa, nigra, livescentia, adeo damnabantur in peripneumonia (vide §. 848.), & in pleuritide (§. 901.): ob eandem rationem fæces alvi amurcosæ, virides, nigrae, foetidissimæ, cadaverosæ, docent, gangrænam adesse in hepate inflammato (§. 949.); uti & in ileo inflammatorio §. 969. Ita etiam in nephritide, si urina nulla omnino prodeat, summam renum inflammationem indicat, talémque vasorum renalium infarctum, ut nulla urinæ secretio fieri amplius possit. Ubi verò adhuc aliquid transit, vel in alterutro rene tantùm malum hæserit, tunc à rene sano prodibit quidem urina, verùm tabus putridus gangrænosus, à rene affecto delabens in vesicam, urinam inficiet suâ corruptelâ; quæ tunc prodibit talis, qualis in textu describitur. In putrilaginem enim gangrænosam converti renum substantiam illis, qui vi morbi interierunt, *Eustachium* (a) docuit cadaverum sectio: imò flatum intra membranam externam, adhuc integram, invenit, qui illam à substantia renum putrida, removerat, & insignem tumorem fecerat. Constat autem, aerem elasticum extricari per putredinem ex partibus solidis & fluidis nostri corporis.

Quàm parùm spei super sit, ubi gangrænâ occupantur viscera, antea ad §. 432, dictum fuit. Quænam autem fieri debeant in pessimo hoc statu, videri poterunt ad §. 902. 903, ubi de pleuritide gangrænosa agebatur. Verùm ibi locus affectus profundis crustis debebat inuri, quia nulla omnino spes supererat, nisi gangrænoso tabo exitus conciliaretur versùs exteriora: & si in dorso in regione renis tumor aut livor appareret, idem & in hoc casu fieri deberet, quia tunc extrorsum sponte suâ vergit morbus. Cæteroquin in rene sic affecto via superest satis tuta per pelvim & ureteres in vesicam, ut exire possint ichores gangrænosi & separatæ partes mortuæ, atque ideo aliqua adhuc spes est in gravi hoc malo. Totus enim scopus in cura gangrænæ est (vide §. 443.), ut separetur mortuum gangrænosum à partibus vivis contiguis per suppurationem, in omni ambitu partis mortuæ natam, & dein locus purus consolidetur. Verùm secedere debet integre illud mortuum, & pus simul cum illo corrupto exire de corpore. Hinc viscerum gangræna adeo insuperabilis meritò habetur, quia, licet separatio corrupti inciperet jam fieri, non datur exitus puri & partibus gangrænosis jam separatis; unde sequitur putredo pessima omnium vicinorum, quæ tabo hoc gangrænoso alluuntur. In renibus autem, si non proserpat gangræna, sed jam sistatur, spes est per vesicam evacuari posse corruptas gangrænâ partes, unâ cum pure. Cùm autem Observata plurima docuerint, uno rene penitus inutili reddito,

(a) De Renum structur, Cap. XLV. pag. 120.

vitam superesse posse, imò quandoque adhuc fati commodam, dum alter ren solus urinæ secernendæ munere fungitur; patet & ob hanc causam plùs sperari posse in hoc casu, quàm in gangræna aliorum viscerum, quorum integritas ad vitam requiritur. Rarò tamen inde evadunt ægri, quia solet talis gangræna citò proserpere ad vicina loca, uti in cadavere filii *Hildani*, hoc morbo mortui, apparuit, de quo ad §. 995, dictum fuit. Præterea, nisi tabus gangrænosus statim per pelvim delabatur, metus est, ne resorptus per venas totum sanguinem pessimâ putredine inficiat (vide §. 435.). Deinde licèt separatio mortui feliciter successerit, illudque cum urina expulsum fuerit, adest ulcus renis post gangrænam separatam, quod curatu difficillimum esse ad §. 1002, patuit.

§. 1006. **H**INC patet infinitas esse nephritidis species, causasque, & inter eas unam à calculo; tamen esse omnium ferme eandem curationem: cur in febribus toties nephritis (993), ejusque crisis (996): imò & inde ischuria vitio renum, vel ureterum, orta intelligitur, sanatur.

Si considerentur illa, quæ ad §. 994, de causis nephritidis dicta fuerunt, patebit fati, quàm multiplices observatæ fuerint hujus morbi causæ, naturâ, attributis, loco, diversæ. Unde etiam & varia nomina data fuerunt huic morbo. Ita nephritis inflammatoria, suppuratoria, schirrosa, spasmodica, calculosa, verminosa, &c, observata fuit. Sic *Tulpius* vidit, post diuturnos lumborum cruciatus, à muliere excerni (a) *Singulis diebus vel quinos vel senos vermiculos, colore ut albos, sic neque formâ dissimiles illis, quos profert caseus putris.* In alio vidit, (b) *Quolibet decimo-quarto die, cum insigni urinæ difficultate, & tantâ perturbati corporis inquietudine, ut vix se contineret in cubili, emingi pilos, dimidium digitum, quandoque & integrum, æquantes, mucos sic involutos, ut rarò separati, sed plerumque conglobati prodirent.* Inter nephritidis autem causas frequentissima est calculus, de quo postea dicetur. Verùm calculus nephritidem non producit, nisi vel mole vel asperitate partes, quibus accumbit, irriter. Observata numerosa habentur, quæ docent, in magnatum cadaveribus evisceratis, ut balsamo condirentur, repositos fuisse calculos in renibus, licèt nunquam nephritidem passi forent. Eximius (c) *Medicus eminxit post febrim tertianam, intra octiduum, unde viginti vermiculos sine dolore ullâve urinæ difficultate, & vivos quidem: adeoque nec ab his semper nephritis producitur, nisi dum motu suo vel rodendo irritant partes ubi hærent.*

Nec tamen curatio multùm differt, licèt tanta varietas in nephritidis causis observetur; quia nephritidem, propriè dicendam, non producant, nisi inflammationem fecerint. Adeoque curatio consistit semper in eo, ut solva-

(a) Observat. Medic. Lib. II, Cap. LI. pag. 179.

(b) Ibid. Cap. LII. pag. 180.

(c) Ibid. Cap. L. pag. 178.

tur inflammatio, & tentetur expulsio illius, quod irritando hæc mala produxerat. Sive enim à calculo nephritis orta fuerit, sive ab alia causa quacumque renes inflammati fuerint, cura requiritur similis. Verùm quidem est, quòd sanguinis missio directè non agat in calculum hærentem in renibus, attamen depletis vasis partes inflammatae subsident, quæ tumentes calculo, in vesicam delapsuro, remoram fecerant. Pulchre hoc notavit *Aretæus*, dum commendat sanguinis missionem, ubi calculus renum inflammationem produxerat. Ita enim habet, (a) *Neque enim phlemonæ tantum evacuatione mitigantur, sed etiam calculorum intrusiones (σφηνώσεις τῶν λίθων) vasorum inanitione laxantur.* Et alibi pariter sanguinis missionem commendat, ut calculi exitus promoveatur: rationem autem pulchram dedit, dicens, (b) *Inflammatio enim colligata tenet omnia: evacuatio autem solutio est phlegmones.* Notavit *Sydenhamus* quandoque in hysteriis (c) circa alterutrum renem oriri dolorem atrocissimum, qui paroxysmum nephriticum omnino refert, & non nisi ab exercitatis admodum distingui potest. In tali casu merus spasmus adest, absque inflammatione vel calculo irritante, adeoque alia cura requiritur. Verùm hysterica mala suis signis distinguuntur, & facilè anti-hysteriis dictis remediis, & imprimis laudani liquidi aliquot guttulis, superari solent. Si verò tales spasmi diu persistant, renum inflammationem producere poterunt, uti §. 994. n°. 4, dictum fuit. Unde patet denuo similem tunc curam requiri.

CUR IN FEBRIBUS, &c. Antea sæpius patuit, in morbis inflammatoriis materiem morbi subactam, & mobilem redditam, per urinæ vias exire, adeoque per renes transire. Cùm autem hæc materies morbosa, expellenda de corpore, tales dotes habeat, ut cum reliquis humoribus per vasa moveri nequeat absque impedimento æquabilis circulationis, non mirum est, quandoque illam hære per aliquod tempus in angustiis vasorum renalium, vel & acrimoniâ majori irritare hæc vasa, sicque nephritidis speciem producere; sed leviolem plerumque, & excretâ cum urina hæc materie, brevè cessantem. Cùm enim talis urina critica stranguriam quandoque faciat, dum emittitur (vide §. 888. n°. 2. 923. n°. 2.), nemo mirabitur, quòd & in renibus molestiam facere possit. Sed & in aliis morbis observatur, materiam morbi levem quandoque inflammationem facere, dum transit per viscera, antequam per metastasin ad quædam loca corporis deponatur. Ita in peripneumonia (vide §. 839.) signa levioris inflammationis ad hypochondria indicabant, abscessus criticos circa crura expectandos esse. Tales autem circa renes dolores, dum materia morbi per hos exitum quærit, videtur & notasse *Hippocrates* dicens, (d) *In dolore hypochondriorum submurmuranti, lumborum dolor superaccedens in febris, ventres ut plurimum humectat, si non flatus eruperit, aut urinæ*

(a) De Curation. Morbor. Acutor. Lib. II. Cap. VIII. pag. 109.

(b) De Curation. Morbor. Diuturnor. Lib. II. Cap. III. pag. 130.

(c) Dissertat. Epistolar. ubi de Hyster. pag. 489.

(d) Coacar. Prænot. n°. CCXCII. Character Tom. VIII. pag. 868

copia prodierit. Et alibi notavit atram bilem quandoque ad renes confluere; tuncque urinam talem prodire, (a) *velut à bubulis, carnibus affatis succus;* quinimo renem exulcerari, si non perfluxerit atra bilis, sed in rene confluerit.

IMO ET INDE ISCHURIA, &c. Ischuria, sive urinæ suppressio, dupliciter distingui solet: una nempe, ubi nihil urinæ in vesicam venit; altera, ubi vesica urinam continens nihil dimittit. Prior cognoscitur, si nulla tensio circa pubem, nec tumor ob distentam vesicam in hypogastrio apparet; & omnium certissimè, si cathetere immisso nihil urinæ prodeat. Talis ischuria fit vel à renum actione impedita, quâ urinam à sanguine secernunt (ut v; gr; ab inflammatione) licet ureterum cavum liberum sit; qualis casus habetur ad §. 995. Præterea poterit produci, si, renum actione satis integrâ adhuc manente, ureterum cavum per calculum, sanguinis thrombum, mucum spissum, &c, ita impeditum fuerit, ut urina per renes secreta ad vesicam venire nequeat. Verùm ex illis, quæ hæctenus dicta fuerunt, cura talis ischuriæ intelligitur; imprimis si simul considerentur illa, quæ postea de calculo dicentur.

(a) Lib. de Intern. Affection. Cap. xvii. Charter. Tom. VII. pag. 650.

 * * * * *
 * * * * *

A P O P L E X I A.

§. 1007. **S**UMMA velocitas, nexu sæpe cum inflammatione; foecunditas multorum inde pendentium malorum; requirit, ut ordine nunc de apoplexia agatur.

Morbus ille ἀποπληξία, ἐπόπληξις, ἀποπληκτικὸν νόσημα, vocatur ἀπὸ τῆς ἀποπληξίαι, quod percutere significat; & quandoque etiam perterrefieri, obstupesceri, attonitum reddi. Unde & hoc morbo correptos Celsus vocavit; (a) Attonitos. Fortè meliùs dicerentur attoniti illi, qui catalepsi laborant, cum in hoc morbo, uti sequenti capitulo dicitur, maneant ægri statuarum instar in eodem situ, quem habeant illo momento, dum invadebat morbus. Apoplectici autem quasi subito ictu prostrati corruunt, non aliter ac bos, à latione percussus malleo, cadit humi, stertens ac verè apoplecticus. Unde videtur meliùs hujus morbi etymon derivari à percutiendo; & ideo Germanico idiomate ab ictu nomen habet, uti & in aliis linguis. Sic etiam apud Eutropium legitur, quòd Verus Antoninus, cum fratre in vehiculo sedens; obierit, (b) subito sanguine ictus, casu morbi, quem Græci, ἀποπληξιν vocant.

Celsus autem videtur binos distinctos morbos descripsisse sub eodem Græco nomine ἀποπληξίας. Priorem vocavit attonitum, in quo (c) Corpus & mens stupet, illumque rarò contingere dicit: alterum vocavit resolutionem nervorum παράλυσιν, frequentem ubique morbum; additque, veteres Auctores; apoplexiam vocare, si resolutio tota corpora infestet; si partes tantum, paralytin: monet simul, suo tempore malum (d) Utrumque παράλυσιν appellari. Reverà apoplexia est universalis paralytis. Verùm & inde probabilior redditur opinio, quòd sub nomine morbi attoniti Celsus intellexerit catalepsin, quæ longè rariùs occurrit, quàm apoplexia.

Conveniebat autem hoc loco imprimis de hoc morbo agere, cum, summâ velocitate, uti morbi quivis acutissimi, toties in perniciem tendat; & quia in morbis inflammatoriis satis frequenter contingit, ut in lethalem apoplexiam terminentur; uti in phrenitide vera, & aliis morbis acutis, dum, malâ metastasi, morbi materies caput petit. Præterea requirebatur cognita apoplexiæ Historia antequam de paralyti, epilepsiâ, catalepsi, caro, ageretur; cum illi morbi apoplexiam sequantur sæpius; quandoque & præcedant; & sæpe à similibus omnino causis producantur.

(a) De Medicin. Lib. III. Cap. xxvi. pag. 177.

(b) Lib. VIII. §. 32.

(c) De Medicin. Lib. III. Cap. xxvi. pag. 177.

(d) Ibid. Cap. xxvii. pag. 178.

§. 1008. **Q**UÆ tunc dicitur adesse, quando repente actio quinque sensuum externorum, tum internorum, omnesque motus voluntarii abolentur, superstite pulsu plerumque forti, & respiratione difficili, magnâ, stertente, unâ cum imagine profundi perpetuâque somni.

Dicendum nunc est de adæquata definitione hujus morbi; tuncque simul apparebit, quænam signa sint, quæ docent hunc morbum adesse, illumque distinguunt ab aliis morbis. Agitur autem hîc de exquisita & propriè dicenda apoplexia: videmus enim, apud plurimos Auctores, apoplexiâ mortuos dici homines, qui subitâ morte perierant quidem; à lethali v. gr; syncope, ob polypum subitò in majora vasa arteriosa ex corde impulsum, rupturam vasorum majorum circa cor, &c; sed certè tamen non fuerant apoplectici. Licèt enim apoplexia sæpe brevè in mortem finiatur, tamen ut ille morbus dicatur adesse, debent ante mortem omnes functiones animales aboleri, dum vitales functiones adhuc manent superstites, imò & auctæ quandoque, uti §. 1014, dicitur.

In definitionibus Medicis Galenus quidem sic habet, (a) *Apoplexia est detentio mentis cum ereptione sensuum, & corporis resolutione: item apoplexia abolitio est in nervis omnibus sensûs & motûs.* Et Aretæus ita habet, (b) *Apoplexia totius quidem corporis, & sensûs, & mentis, & motionis, resolutio est.* Sed facilè patet, per hanc definitionem non distingui apoplexiam à syncope, in qua omnes sensus & motus pariter abolentur. Videtur hanc difficultatem sensisse Aretæus, nam in eodem capite definitioni apoplexiæ subjungit lipothymiam, quam sic describit: (c) *Genuum resolutionem, sensusque per aliquantum temporis stuporem, & exanimationem, & casum, lipothymiam, id est animæ deliquium, vocitamus.* Ex quibus apparet, quòd Aretæus apoplexiam ab animi deliquio inprimis inde distingui voluerit, quòd *ἄσχεση νόσησι*, non multo tempore perstans stupor, adesset in animi deliquio, cum in apoplexia permaneret hoc malum. Verum quidem est, ab animi deliquio sæpe post pauculum temporis excitari ægros; interim tamen & Observata docuerunt, in perfecta syncope diu quandoque hæsisse homines, imò & pro mortuis habitos, postea revixisse. Adeoque nec sic integre tollitur hæc difficultas, quæ ex data definitione apoplexiæ oritur. Melior ergo & adæquata est definitio, quæ in textu habetur, quòd nempe in apoplexia repente aboleantur omnes actiones animales dictæ, dum tamen adhuc supersunt vitales: ita enim apoplexia à syncope & animi deliquio perfectè distinguitur. Optimè hinc in descriptione hujus morbi addidit Ægineta (d), respirationem apoplecticis superesse; & pessimum in hoc morbo signum esse, si respiratio inter-

(a) Galen. Defin. Medic. n°. CCXLIV. Charter. Tom. II. pag. 261.

(b) De Caus. & Sign. Morbor. Diutur-

nor. Lib. I. Cap. VII. pag. 33.

(c) Ibidem.

(d) Lib. III. Cap. XVIII. pag. 31.

mittat, vel magna cum violentia fiat; uti videmus in apoplecticis, quòd circa mortem maximo cum stertore & valido pectoris motu respiratio peragatur. Patet etiam ex dictis, quare *Archigenes* de hoc morbo scribens, dixerit, (a) *Utque absolutè dixerim, qui in hanc incidunt ægritudinem, sensu omnino carentes mortui vivunt.* Manifestè enim apparet, quòd sic indicare voluerit, sensibus abolitis, vitales tamen functiones in hoc morbo superesse.

Interim tamen videtur *Hippocrates* quandoque apoplexiæ vocabulo significasse partis corporis singularis resolutionem; uti apud *Aretæum* & *Æginetam* (b) notatur, quòd crus apoplecticum dixerit factum fuisse. Celeberrimus *Wigganus*, cui pulcherrima editio *Aretæi* debetur cum optima versione, in notis eruditissimis ad varias lectiones (c) monet, quòd post longam & frequentem conquisitionem *Ἀπόπληκτον σκέλον* apud *Hippocratem* non prehenderit. Sed sunt tamen apud *Hippocratem* plura loca, ubi manifestè pro particulari resolutione apoplexia sumitur (d).

Ex dictis patet, fati firmam diagnosin haberi, per quam apoplexia ab aliis morbis distingui possit. Sed major difficultas est, ut certò discerni possit apoplexia à somno profundo, cujus imaginem refert, & in quo omnes sensus & motus voluntarii silent. Verum quidem est, quòd profundo etiam somno sepultus homo plerumque excitari possit talibus, quæ validissimè sensuum organa afficiunt; apoplexiâ correptus autem minimè. Tamen quandoque laboribus, & diuturnis imprimis vigiliis, exhausti homines, tam profundo opprimuntur somno, ut nullis fragoribus excitentur; imò ne quidem igne combustis corporis partibus à dolore evigilent. Strenuissimum bellatorem novi, qui urbe obsessâ per quadraginta & octo horas nullum somnum ceperat; tandem pallio involutus humi procubuit, medius inter bina tormenta bellica; ex quibus globi missiles majores projiciebantur continuò: tamen nec turba circumstrepentium militum, nec horrendi & continui ferè machinarum ignivomarum fragores illum à placidissimo somno, quo per decem horas fruebatur, excitare potuerunt. Vidi aliquot casus, ubi, dum in lecto vasa, ferventi aquâ plena, sub stragulis reposuerant, ut ab acerrimo frigore homines se defenderent, crura miserrimè combusta fuerant, absque eo quòd evigilassent per tantum dolorem, profundo tali somno sepulti. Verum quidem est, quòd sani homines à profundissimo etiam somno sponte evigilent, apoplectici autem pergant dormire; sed agitur tantùm de hac re, quomodo quis profundissimè dormientem hominem ab apoplectico distinguere possit, dum & similes ronchos imò de pectore ducit, & à tam validis causis sensus afficientibus excitari nequit. Idem adhuc magis verum in ebriis hominibus: & hanc difficultatem videtur agnovisse *Hippocrates*, dum in loco, ejus aliâ occasione ad §. 558, memini, dicit, (e) *Si quis ebrius derepente obmutescat,*

(a) *Aetius*, Lib. VI. Cap. xxvii. pag. 253. 254.

(b) Locis modò citatis.

(c) *Aretæi*, pag. 493.

(d) *Aphorism. Sect. VII. n.º. xl. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 312. Confer.*

Prædiction. Lib. II. Cap. x. Charter. Tom. VIII. pag. 819. Coacar. Prænotion. n.º. ccclix. Ibid. pag. 872. & n.º. cccclxxvii. pag. 879.

(e) *Aphorism. Sect. V. n.º. v. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 196.*

convulsus moritur, nisi eum febris corripuerit, aut quâ horâ crapula solvitur, vocem ediderit. Ubi apparet, quòd prognosis certitudinem distulerit ad illud tempus, quo crapula solvi solet. Notat autem *Galenus* in commentariis ad hunc locum, quòd *Hippocrati* fati consuetum fuerit vocare obmutescentes illos, qui (a) toto corpore privabantur sensu & motu, sicque nominaverit integram affectionem ex uno symptomate. Tantò autem difficiliùs profundissimus somnus in ebriis ab apoplexia distinguitur, quia numerosis Observatis constitit, fati frequenter summam ebrietatem in lethalem apoplexiam abiisse. Manet ergo semper magna difficultas, ut somnus profundissimus in homine sano ab apoplexia distinguatur signis certis. Si tamen novimus diurnas vigilias præcessisse, vel defatigationem summam, vel causas ebrietatis maximas, securi magis sumus, quòd talis somnus naturalis sit, non adeo morbosus. In apoplecticis etiam major rubor & facies magis turgida solet esse, & respiratio majori cum molimine plerumque peragitur, quàm in hominibus sanis dormientibus.

§. 1009. **A**CCURATISSIMA & multiplex valde Observatio docuit, hunc morbum accidisse, quoties illæ prægressæ essent causæ, quæ potuerunt impedire integre, vel multùm, effluxum liquidi cerebrosi spirituosi in organa sensuum, motuùmque voluntariorum, & vicissim hujus refluxum ab his organis in ipsum sensorium commune; superflite interim cerebellosi liquoris in cor, & naturalia respirationis organa, ita, & forsan reditu, aliquo, qui ad has functiones sustinendas quodammodo sufficiat.

Si considerentur illa, quæ circa encephali functionem & usum in Physiologia (b) demonstrantur, patebit fati, ad sensuum & motuum voluntariorum in nobis exercitium requiri tenuissimi fluidi liberum iter ab encephalo per nervos ad organa sensuum & musculos, ut causa muscularis motûs ad musculos derivari possit, & mutatio ultimæ superficiæ nervorum sentientium ab objectis sensibilibus facta propagari valeat ad sensorium commune. Cùm autem in apoplexia omnes sensus & motus voluntarii cessent, quidquid poterit impedire illud liberum iter ab encephalo per nervos ad musculos, voluntatis imperio subjectos, & sensuum organa, erit sufficiens apoplexiæ producendæ causa. Unde pulchre hunc morbum sic descripsit *Ægineta*: (c) *Communi nervorum principio affecto, & inde omnibus corporis partibus perdentibus motum simul & sensum, apoplexia morbus vocatur.* Illud autem commune nervorum principium hodie Medicis solet vocari sensorium commune; quo nomine intelligitur illa corporis pars, unde omnes nervi, sensibus & motibus voluntariis fervientes, suam ducunt originem.

(a) Aphorism. Sect. V. n^o. v. Charter. |
Tom. IX. Part. II. pag. 196.

(b) Boerhaav. Inst. Med. §. 284.

(c) Lib. III. Cap. xviii. pag. 31.

Quàmvis in apoplexia fileant motus voluntarii, cessentque à suis functionibus sensuum organa, supersunt tamen plurimi adhuc motus in corpore. Cordis & arteriarum actio manent, & plures, quæ inde pendent secretiones, salivæ, mucii, urinæ, &c. Respiratio perguit, uti & motus intestinorum peristalticus. Verùm omnia illa fiunt in nostro corpore, nobis etiam non consciis, uti notum est; nec voluntas directo passim imperio in hos motus agit, ut illos augeat, minuat, sistat, moderetur, &c. Unde meritò concluderunt celeberrimi Medici, motus illos vitales dictos & spontaneos, aliam originem habere, quàm priores, qui nobis consciis fiunt, & voluntatis imperio planè subjacent.

Cùm autem constiterit numerosissimis Observatis, in vulneratis hominibus (de quibus vide illa, quæ in capitis vulnerum Historia habentur) cerebro insigniter læso, vel compresso, turbari & aboleri sensuum exercitia & motus voluntarios, superstitè adhuc vitâ, & plurimis motibus, qui nobis insciis fiunt; statuerunt Medici, commune nervorum, sensibus & motibus voluntariis fervientium, principium, sive sensorium commune, in cerebro sedem suam habere. Uti enim pulcherrimè notavit *Galenus*, in sensuum organis mutatio quidem fit à rebus sensibilibus, sed illius mutationis perceptio non fit in sensuum organis, sed in cerebro; unde dicit, (a) *Ipsum namque cerebrum sensorium organum à Natura conditum non est, sed sensoriorum sensorium.*

Præterea per eadem Observata constat, illud sensorium commune citiùs lædi, faciliùs destrui, quàm alteram illam partem encephali (qualiscumque illa demum fuerit), unde motus illi vitales & spontanei pendent. In gravissimis enim capitis læsionibus per contusiones, vulnera, &c, sæpe per plures dies apoplectici jacent homines, antequam moriantur: opii largior dosis, vini generosi ingurgitatio, tollunt pro quodam tempore omnes actiones animales, dum vitales & spontaneæ persistant, & crescunt. Quinimo ipsa sanitas poscit, ut quotidie per plures horas cessent sensus & motus voluntarii, auctis interim functionibus vitalibus, naturalis somni tempore. Cerebellum autem, mole minus quàm cerebrum, firmioris compagis, situ suo, & expanso duræ matris velo, tutiùs defensum contra externarum causarum impetum quàm cerebrum, credebatur esse illa pars corporea, cujus integritas requirebatur, ut motus illi vitales & spontanei perennarent absque ulla intermissione. Experimenta in vivis animalibus capta (vide §. 170. n°. 1.) videbantur evincere omnino hujus rei veritatem. Ideo non sine ratione statuebatur, quòd *in apoplexia liquidi cerebrosi spirituosus effluxus in organa sensuum motuumque voluntariorum impediretur integre vel multùm, superstitè interim cerebellosi liquoris in cor & naturalia respirationis organa ita & forsitan reditu aliquo.*

Interim tamen fide dignissima celeberrimorum virorum Observata & Experimenta, postmodum instituta, videntur docere, cerebellum insigniter lædi posse, vitâ non tantùm superstitè, sed etiam actionibus vitalibus non admodum læsis. In juvene, qui decimo-quarto die morbi acuti perierat, inveniebatur abscessus magnus in dextro lobo cerebelli, qui duas tertias partes sub-

(a) De Symptom. Caus. Lib. I. Cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 61.

stantiæ cerebelli consumpserat : pulsus tamen & respiratio fuerant satis bona, morbi tempore ; sed paralyfis dextri lateris observabatur ante mortem (a). Plura talia Observata dissectis cadaveribus facta, & Experimenta in vivis animalibus instituta, apud celeberrimum *Senacum* (b) habentur, quæ docent, cerebello soli vitalium motuum originem non posse adscribi.

§. 1010. **Q**UÆ causæ omnes recensitæ ab Observatoribus, in aliquas classes redigi possunt in commoda Praxios.

1°. Nativa corporis fabrica, caput magnum; collum breve, & sæpe sex modò vertebrae extructum; corpus valde crassum & pingue; temperies plethorica; cacochymia pituitosa multum excellens.

Cùm in Physiologicis evidenter probetur, ad integritatem functionum; quæ à cerebro pendent, requiri debitam copiam liquidi sani per vasa determinato impetu moti, ut inde fiat secretio fluidi subtilissimi, quod per nervos movetur ad organa sensuum & motus instrumenta; patet satis, multiplices admodum posse esse causas, quæ integre tollere, vel multum impedire possunt hujus fluidi secretionem, & liberum per stamina nervosa motum, sicque apoplexiam producere. Omnia enim quæ vasa comprimunt, vel illorum cohæsiõnem solvunt; omnia vitia humorum, per quæ à sanitatis legibus degenerant in cacochymias varias; copia & impetus humorum nimis aucta, minuta, possunt huic morbo originem dare; quæ ergo in classes quasdam redigi merentur, ut ordine investigari possint, & indicationi curatoriæ, inde deducendæ servire.

CAPUT MAGNUM, &c. Quanta sit staturæ corporis in variis hominibus diversitas, notum est: verum observatur, femorum & crurum longitudinem variam, uti & colli, pro maxima parte, illam staturæ diversitatem producere: truncus enim corporis sæpe eandem mensuram habet in binis hominibus, quorum unus alterum pedis & ultra longitudine excedit. Quò autem collum longius est, eò magis cor à basi cranii distat. Cùm autem motus, sanguini per cordis systolen conciliatus, & dilatatio arteriarum à sanguine impulso, validiores sint prope cor, quàm in partibus remotioribus à corde; patet satis, eò validius urgeri sanguinem per vasa cerebri, eò magis distendi hæc vasa, cæteris paribus, quò cor capiti magis propinquum est; præcipuè cùm per magnos satis ramos recto decursu sanguis ad caput feratur. Hinc notatur in Physiologicis (c), carotides & vertebrales arterias, ubi ad basim cerebri appellant, ita disponi, ut impetus sanguinis, per hæc vasa moti, minuatur, ne mollis encephali substantia à nimis valido hoc impetu læderetur. Unde patet, quare collum breve meritò habeatur pro causa prædispo-

(a) Nouvelle Litterarie XX. 20. Marzo 1750. n°. XII. pag. 179.

(b) Traité de la structure du Cœur, Tom.

I. Liv. II. Cap. VII. pag. 428, & suiv.

(c) Boerhaav, Institut. Medic. §. 235.

nente ad apoplexiam, uti & Observationes quotidianæ confirmant, talibus frequentius hunc morbum contingere; & semper in his faciem magis rubram & turgidam ferè videmus ob eandem rationem. Ideo etiam videntur tales homines caput magnum habere, sed sæpe fallaci specie ob turgidam & inflammata faciem, cùm magnitudo capitis propriè à cranii capacitate dependeat, & (a) *Cranium magnum & capax, maximè ad occiput*, inter signa optimi habitus, & longævitatatis indicia, meritò habeatur.

CORPUS VALDE CRASSUM ET PINGUE. Constat ex Physiologicis, per actionem conspirantem omnium viscerum chylopoieticorum ex ingestis in homine sano, educi omne solubile, solidis partibus per alvum exeuntibus. Dum autem hoc fit, oleum pingue ingestorum separatur à reliquis, & chylum pinguem facit, qui per vasa cum sanguine fluens & mammarum fabricâ inde separatus, lac vocatur, sponte cremorem pinguem præbens, dum emulctum in vase quiescit. Oleum autem illud pingue, & copiosum quidem, miro modo latere potest, dum aliis partibus unitum, & imprimis salinis, saponis speciem constituit, uti fit in omnibus vegetabilium succis. Ex gramine, quod adeo macilentum videtur, & aquâ, quotidie vacca lac conficit, quod tantam copiam pinguis butyri largitur; unde per ipsam chylopoiesin in hoc animali extricatur ex gramine illud pingue, quod primâ fronte nemo facilè tantâ copiâ ibi adesse crederet. Ubi verò in bove, vel in vacca uberibus exsiccatis, illud pingue manet in corpore, intra paucos menses mirum in modum pinguescunt hæc animalia, si lætis pascuis versentur, & nullis laboribus fatigentur. Idem jam in corpore humano contingit, & per chylopoiesin opimum illud pingue ab ingestis separatur, pulcherrimis usibus servitutum. Notum enim est, tunicam cellulosam, in qua pingue illud colligitur, omnibus musculis interni; imò singulas horum fibras ambire, ut facilem mobilitatem & flexilitatem debitam illis fervet: ita & ossium majorum cavis recondita pinguis medulla articularum mobilitati prospicit, & ligamentorum, ossa articulata neccentium, laxitatem requisitam conservat. Magnum ergo usum habet pinguedo ad facilitandos musculares motus, & à musculis motis agitata; attenuata, venas denuo ingreditur, ac circulantibus humoribus mista, per urinas & sudores exit de corpore, uti certis Experimentis constat. Valido labore victum parantes homines, pingui sudore rigida indusia habent, urinamque emingunt ruberrimam; nec pinguescunt facilè, licèt voraces etiam fuerint. Ubi autem valida viscera chylopoietica ex ingestis copiosum tale pingue separant, nec per motum corporis dissipatur, tunc illud incipit accumulari, membranam cellulosam distendere, ejusque molem immaniter sæpe augere. Cutis quidem cedit sensim, & à musculis suppositis removetur, sed tamen resistit; unde à pinguedine accumulata omnia supposita comprimuntur, & vasa arctantur. Hinc pulsus minus validum in obesis observant Medici; & Chirurgi difficilem in illis venæ-sectionem experiuntur, non tantum quia sub densa pinguedine demersæ hærent venæ, verum etiam, quia exiliiores

(a) Boerhaav. Instit. Medic. §. 885. n°. v.

sunt. Si jam simul consideretur, omentum in obesitate immani pinguedinis mole sæpe distendi, & omnia abdominalia viscera comprimere, patebit satis, sanguinis transitum per aortam descendentem, ejusque ramos, minus liberum esse. Nec parva certè hæc nimis pinguis omenti compressio est, quâ vicina impedit, cum & sterilitatem ipsam in foeminis ab hac causa Hippocrates deduxerit dicens, (a) *Quod si præter Naturam crassior evaserit, utero non concipit: omentum enim crassius incumbens uteros comprimit, neque genituram suscipere sinit.* Idem in Aphorismis, habet, & ibi addit, quod tales obesæ mulieres, (b) *Neque priusquam extenuentur, prægnantes efficiuntur.*

Cum ergo in admodum obesitate omnia vasa corporis comprimantur à pinguedine accumulata; in cranio tamen nulla pinguedo observetur, vel saltem rarissimè, & parcâ, admodum copiâ circa sinus duræ matris; patet satis, nimis impleri vasa encephali, dilatari, minora vasa comprimi; sicque functiones cerebri sensim magis magisque impediri. Hinc incipiunt fieri hebetes, torpidi, obliviosi, somnolenti; sensuum omnium acumen in illis minuitur; tandemque, obruto nimiam plenitudine cerebro, vel & ruptis vasis apoplectici moriuntur. Sic de Ptolemæo, Ægypti rege, Justinus refert, (c) *Segni admodum, & quotidianam luxuriam ita marcente, ut non solum regie majestatis officia intermitteret, verum etiam sensu hominis nimiam saginam careret.* Mirum magis est, quod apud Varronem legitur, de sue, (d) *Quæ, præpinguetudine carnis, non modo surgere non posset, sed etiam ut in ejus corpore forex, exesâ carne, nidum fecisset, & peperisset mures.* Omnium maximum discrimen adest, ubi illa pinguedinis copia in admodum obesitate, per calorem subitum, motum validum corporis vel febrim natam, soluta, attenuata, venas ingreditur, & sanguini miscetur, sicque humorum circulantium quantitas augetur subito, & brevè lethalis apoplexia sæpe sequitur, ruptis à nimia tali & subita repletionem vasis. Hinc monuit Hippocrates quod (e) *Naturam admodum crassi celerius quam graciles intereunt*, uti aliâ occasione ad §. 693, notavi, ubi de calore febrili ob molem movendorum subito auctam dicebatur.

TEMPERIES PLETHORICA. Quando nimia quantitas sanguinis rubri adest in corpore cæterum sano, tunc plethora vocatur (vide §. 106 lit. a.). Quamvis autem omnes functiones à plethora lædi possint, observatur tamen, imprimis turbari illas, quæ ab encephalo pendent. Plethorici enim somnolenti fiunt, torpidi, vertiginosi; & nisi tollatur illa sanguinis abundantia per spontaneas vel Arte factas evacuationes, periculum apoplexiæ imminet. Ratio autem hæc videtur esse: sanguis ruber naturaliter non invenitur quidem in cortice cerebri, sed in vasis piæ matris, omnibusque hujus processibus, qui se ubique inter corticem, ipsamque medullam, insinuant: dum ergo omnia vasa sanguinea in plethoricis nimio sanguine distenta turgent, dilatantur & hæc

(a) Lib. de Natur. Mulieb. Cap. XIX. Charter. Tom. VII. pag. 690.

(b) Aphorism. Sect. V. Charter. Tom. IX. pag. 222.

(c) Hist. Philipp. Lib. XXXIV. Cap. Tom. III.

II. pag. 621.

(d) De Re Rustica Lib. II. Cap. IV. pag. 268.

(e) Aphorism. Sect. II. n°. XLIV. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 83.

vafa. Verùm cranii cavum exactiffimè repletur contento encephalo, & offa cranii in adultis cedere nequeunt; adeoque repletis plùs folitò vafis fanguineis reliqua vafa tenuiores humores ferentia, debebunt anguftari & comprimi; adeoque functiones encephali turbari; uti & aliâ occasione ad §. 112. n°. I, notavi. Omnia autem hæc mala augentur, fi epulis, vino generoso ingurgitato, irâ fubitâ, calore aeris magno, aut corporis exercitiis validis, in plethoricis rarefiat fubitò fanguis, & vafa magis distendat. Hinc toties obfervatum fuit, plethoricos, medias inter epulas, vel & irâ excandefcentes, apoplecticos cecidiffe.

CACOCHYMIA PITUITOSA MULTUM EXCELLENS. Cùm fubtiliffimi illius liquidi quod per nervos movetur, fecretio fiat à fanguine arteriofo per arterias carotides & vertebrales in encephalon delato, requiritur ad debitam horum elaborationem, ut fanguis habeat dotes in fanitate requifitas. Verùm in cacochymia pituitofa degenerat fanguis ab illa conditione, quam in fanitate poffidet, & minùs aptus redditur, ut per encephali fabricam inde fpiritus nervofi elaborari poffint; unde & videmus tali cacochymiâ laborantes languere, & motus mufculares cum difficultate exercere. Interim tamen languidam illam & defidam vitam trahunt diu, nec tam citò apoplexia fequitur, ac quidem in obefis & plethoricis. Unde additur in textu *multum excellens*: quando nempe adeo invaluit pituitofus ille fanguinis lentor, ut in vafis encephali hædere omnino incipiat, ficque vel integre, vel faltem pro maxima parte, fecretio fpirituum impediatur. Verùm de hac cacochymix fpecie adhuc quædam fequenti numero dicenda erunt.

2°. Quæcumque fanguinem, lympham, materiem fpirituum ita mutant, ut per arterias cerebri libere ire non poffint, fed impacta hæreant: talia funt fæpe, *α.* Polypofæ in carotidibus, vertebralibusque arteriis concretiones, five circa cor primò, five intra ipfum cranium factæ; quæ cordis palpitatione, pulfu inæquali, vertigine, fctomiâ, frequentioribus, & ad auctum motum calorémve increfcentibus, fe manifeftant. *β.* Spiffitudo inflammatoria cruoris; quam docent febris acuta continua, phrenitis, dolor capitis ingens, inflammatorius, diu prægreffa; tum omnia figna, quæ oriuntur à fanguine, qui impeditus ire per vafa cerebri, eò majore copiâ & impetu, per ramos carotidis alios ruit, unde rubor, tumor, inflammatio oculorum, cum lacrymis excuffis, faciei, & colli. *γ.* Crassa, glutinofa, pituitofa iners fanguinis totius natura; unde fenibus, catarrhofis, frigidis, humidis, pallidis, leucophlegmaticis, hic morbus admodum familiaris; quin & præfagitur iis futurus jam ante adventum fuum, per otia, hebetudines; fomnolentiam, pigritiam ad motus quofcumque; vocem folitò tardiozem, tremores,

stertores, incubos, oculos pallidos, turgidos, humentes, caliginosos, vomitum pituitæ frequentem, vertigines, respiracionem ad minimos motus anhelosam, cum narium pinnis compressis; omnes causæ, unde glutinosum iners fit, accumulatur (69, ad 75.).

Hoc numero recensentur illæ causæ, quæ apoplexiam faciunt vitio humorum non potentium transire liberè per vasa cerebri. Observata autem docuerunt, ad tres species posse reduci humorum illam nimiam spissitudinem: ad polyposas nempe concretiones, spissitudinem inflammatoriam, & pituitosum lentorem. Singulis autem his subnectuntur signa diagnostica, quibus à reliquis distingui possunt, quod imprimis servit, ut recta Medendi Methodus inveniri queat.

α. De polyposis illis concretionibus sanguinis, illarumque causis & origine, antea ad § 52, dictum fuit; patuitque tunc, illas imprimis in corde & majoribus vasis circa cor inveniri. Pluribus Observationibus constitit, polypos illos quandoque adnasci cordis columnis carneis, fortè & postea inde separari, & unà cum sanguine in arteriam pulmonalem, aut aortam, ejusque ramos majores propelli, illisque vel angustare multum, vel & integre occludere. Ter vidi in cadaveribus, ramosos tales polypos, qui per aortæ truncum & ramos ejus superiores, propagines emisserant: fateor satis molles adhuc fuisse, & fortè circa mortem, vel & post mortem tantum natos. Verum ex illis quæ ad §. 52, habentur patet, quod & vitæ tempore tales concretiones ramosæ fieri possint; quæ si carotidibus & vertebralibus arteriis impingantur, cerebri functiones turbare valent, & penitus abolere, si omnem omnino aditum sanguinis arteriosi ad encephalon impediunt. Apud *Petrum Salium Diversum* habetur Observatio Practica, quæ hoc confirmare videtur. Puella enim quartum decimum annum agens capitis gravitatem, anxietates, vertiginem passa per unum diem, subito perit die sequenti: in cadavere nihil præternaturale in cerebro detectum fuit, sed in arteria magna, & vena cava sanguis ita coaluerat, ut (a) *Apprehenso illius sanguinis concreti altero principio, totus sanguis coalitus ita integer ex vena & arteria educeretur, perinde ac gladius ex vagina extrahi solet.* In hoc enim casu læsio functionum cerebri, prægressa mortem, videtur adscribi debere concretioni polyposæ, liberum sanguinis iter ad encephalon impediendi. Cum autem carotides sub basi cerebri arteriis vertebralibus, & mutuò emissis ramis, uniantur, adeoque non possit aditus sanguini ad encephalon impediri absolutè, nisi quatuor illæ arteriæ simul polyposis talibus massis obstruerentur; patet satis, rarò à tali causa apoplexiam contingere: unà alterâve ex his arteriis obstructâ sic, & imperviâ redditâ, turbantur quidem actiones cerebri, sed non abolebuntur integre, uti in exquisita apoplexia fit. Si autem polypus aortam sic obstrueret, ut impediretur sanguis ingredi ramos aortæ superiora petentes, ex ipsa curvatura aortæ de corde egredientis oriundos, potiùs subita mors à lethali syncope sequeretur,

(a) De Febre pestilent. & affectib. particular. Cap. iv. pag. 238.

quàm apoplexia; nisi in tali casu, ubi polyposa talis massa hærere applicata parti superiori curvaturæ aortæ, sicque impediret ingressum sanguinis per ramos superiores, dum interim, non occupans totum aortæ cavum relinqueret adhuc aliquot spatium sanguini per aortæ truncum versùs inferiores corporis partes. Sponte autem patet, quàm raro talis casus contingere possit. Neque credo, certâ fide constare, in arteriis encephali intra ipsum cranium tales polypos natos fuisse, qui sanguis motum impediverint omnino.

Polypos autem in cordis cavis, vel majoribus vasis circa cor, hærere novimus, ex palpitatione cordis perpetua, pulsu omni modo inæquali & sæpius intermittente, quia impedimentum sanguini, cor ingressuro, vel ex corde expellendo, nascitur, tuncque necessariò turbatur cordis actio & pulsuum rythmus. Confirmatur hæc diagnosi, si omnia hæc symptomata increvant aucto motu, vel per calorem rarefacto sanguine: placido enim motu dum sanguis per vasa fertur, hæc obstacula præterlabi potest adhuc utcumque, verùm auctâ celeritate, vel rarefacto sanguine, non sufficit spatium adhuc liberum in cavis cordis vel vasis, ut absque impedimento sanguis moveri possit. Vidi tales miseros ægros, qui quiescentes omnino satîs adhuc commodè agebant; verùm ubi in lecto corpus erigere vel circumvertere tentabant, summâ illico anxietate corripiebantur, & quandoque in syncopen incidebant. Sic etiam facilè distinguuntur palpitationes cordis, & pulsuum inæqualitas, à polypis productæ, à similibus malis, quæ in hysteriis foeminis à sola perturbatione animi observantur frequenter, in his enim, ubi compositæ sunt illæ turbæ, evanescent brevî omnia hæc mala, nec à motu corporis aucto resuscitantur, dum semel siluerunt.

Si jam unâ cum his signis polypi adsit simul vertigo, sive apparens omnium objectorum rotatio, qui est primus levissimus vertiginis gradus; aut scotomia, dum aucto malo tenebricosa vertigo fit, ubi, unâ cum hac apparente, rotatione, caligine quasi circumfusâ visus obscuratur; tunc novimus; polyposum illud obstaculum impedire liberum motum sanguinis per arterias versùs encephalon. Utî enim alio in loco (vide §. 267.) monui, omnes ferè capitis morbi à vertigine incipiunt, & dum curantur, pro ultimo symptomate adhuc vertiginem relinquunt.

β. Sanguinem sanum sponte suâ in concretionem pronum esse, notum est; illamque concretionem impediri jugi illius per vasa motu. Verùm invenitur in hominibus fortibus & robustis, exercitatum imprimis si vitam egerint, sanguis longè densior, & firmitus concrevens: ubi jam hæc sanguinis densitas augetur eò usque ut difficilius transire possit per ultimas arteriarum angustias, vel & ibi hærere incipiat, tunc vocatur spissitudo inflammatoria cruoris. Hanc autem sanguinis spissitudinem major calor comitatur; utî in capitulo de *Inflammatione* pluribus dictum fuit; sicque distinguitur à pituitoso frigido sanguinis lentore, de quo sequenti numero dicetur. Ubi jam talis sanguis inflammatorius incipit hærere immeabilis in vasis encephali, omnes effectus inflammationis sequuntur, febris acuta, dolor molestus, &c. Dolor autem ille capitis potissimum videtur fieri à meningibus inflammatis, cum cerebri cortex

vix multum dolere videatur (vide §. 772.). Verum cerebri functiones tunc miro modo turbantur, & ferox illud perpetuumque delirium nascitur, cum febre acuta comite; uti in phrenitidis Historia dictum fuit. Aucto hoc malo, vasis inflammatorio sanguine distentis & tumentibus, vicina minora comprimantibus, impeditur liber transitus humorum per vasa, & summis illis furoribus succedit somnus profundus (vide §. 774.), ipsaque tandem apoplexia, brevi lethalis. Magna ergo cura attendendum est ad illa signa, quae docent illud malum metuendum esse, ut praecaveatur, cum raro vel nunquam curetur apoplexia, ubi ab hac causa ortum duxit. Inprimis autem hoc cognoscitur, a rubore & tumore omnium illarum partium, quibus carotis externa sanguinem adfert: quod magis enim impeditur transitus in carotidis internae ramis, per encephalon distributis, eo plus urgentur carotidis externae propagines per partes capitis exteriores distributae. Videantur illa, quae in *Commentariis* §. 741, & §. 772, de hac re dicta fuerunt.

γ. Antea ad §. 43, notatum fuit, partem sanguinis crassissimam, rubram nempe, in arteriis & venis majoribus naturaliter tantum haerentem, momentum motus ad vitam & sanitatem requisiti a corde & arteriis recipere, & reliquis partibus communicare. Unde simulac illa pars rubra incipit deficere in sanguine, omnia languent & torpent, & naturalis corporis calor multum minuitur. Manifeste hoc patet in virginibus chlorosi laborantibus, in quibus pallor ille adest ob defectum sanguinis rubri; sed & simul languor, & tarditas ad omnem motum muscularem, & pastacea quasi tumidi corporis molities. Simulac per usum limaturae ferri instauratur haematopoiesis, & incipit gratus rubor redire genis, mox redeunt vires, & alacres motu corporis delectantur, quem antea molestissime ferebant. Requiritur ergo ad debitam subtilissimi liquidi secretionem per fabricam encephali sanguis ruber bonus, a quo & caloris distributio aequabilis per omnes partes corporis pendet. Cum autem vasa constituentia corticem cerebri in sanitate non admittant sanguinem rubrum, & multo minus adhuc medullae encephali flamina, tota haec moles caret illa causa excitante calorem nostrum, nempe motu & attritu partis rubrae sanguinis ad vasa resistentia. Supplet autem hunc defectum pia mater, vasis sanguineis refertissima, cerebrum, cerebellum, medullam oblongatam, & nervos inde egressos, ambiens non tantum, sed & profunde descendens intra sulcos & gyros cerebri, & ejusdem pia matris propagines, plexus dictos choroideos in fundo ventriculorum cerebri positos constituens, ut & ibi calor aequabilis conservetur. Praeterea notum est, per ipsam medullam cerebri vasa sanguinea transire; uti docent injectiones, & puncta rubra in dissecta medulla cerebri conspicua: & per ipsam substantiam medullarem nervi optici vas sanguineum transit. Ubi ergo debita copia sanguinis rubri adest in his vasis, tota encephali moles naturali calore fovetur, & secretio subtilissimi liquidi a sanguine debito modo perficitur. Ubi vero deficit sanguis ruber, tenuiora liquida fluunt per vasa; verum deficit, vel saltem minuitur vis propellens liquida haec; hinc accumulatur in vasis, non propelluntur. Sed arteriae exhalantes tenuissimum vaporem, in ventriculos cerebri eructant, uti &

inter membranarum cerebri sibi mutuò contiguas superficies, sicque debitam mollitiem & flexilitatem harum partium servant, & concretionem impediunt: hunc autem vaporem, ex arteriis expulsum, venæ bibulæ iterum resorbere debent, cæteroquin fieret stagnatio & accumulatio illius exhalantis liquidi. Calor autem à sanguine rubro per totum corpus distributus, primaria causa est, quæ hanc resorptionem promovet, dum impedit, ne illud exhalans condensari possit, & sub aquæ forma colligi in illis cavis vel membranarum interstitiis. Sic videmus abdomine vivi animalis aperto, exire roridum & calidum vaporem, qui aliquot horis post mortem, frigefacto jam cadavere, sub forma liquidi in cavo abdominis reperitur. Ita & in senibus illud, quod per arterias exhalantes in cava narium exit, non diffatur in auras vaporis formâ, sed condensatum, de naribus guttatim depluens, foedum illud senile stillicidium facit, quia debilis vis vitalis in senio provecto per vasa, jam nimis rigida, non valet ad extrema corporis usque calorem, propagare. Ubi jam in vulneratis, vel abortientibus foeminis, subito fit magna jactura sanguinis, fit illico debilitas summa; & si liquida copiosa talibus ingerantur, repletur corpus humoribus tenuioribus; sed, deficiente calore & languentibus viribus motricibus, hi stagnant & accumulatur in cavis corporis, & imprimis in locis remotissimis à corde, id est, circa extremos pedes, unde solent tumores hydropici, à tali causa nati, incipere, & sensim adscendere. Si verò sensim minuatur pars rubra sanguinis, ut in chlorosi & leucophlegmatia fit, tunc oritur languor lentissimè subrepens, successivè auctus ad summam debilitatem usque. Accumulari jam in cavo cranii pariter sic aquosum humorem, & premendo encephalon apoplexiam producere, Observationes Medicæ testantur. *Columbus* sequentia habet: (a) *Dissecui non semel, qui ob fortem apoplexiam obierant, in quorum cerebro magnam aquæ copiam reperi, perspicuam quidem, sed glutinosam.* Inter duram & piam matrem serum copiosum invenit *Wepferus* (b) cum impetu profiliens, dum pertundebatur dura mater, & tota cerebri & cerebelli superficies quasi gelatinâ quâdam videbatur obsita, quâ cultello læsâ, serum exstillavit simile illi, quod inter duram & piam matrem accumulatum fuerat. Videtur autem tunica arachnoidea, piæ matri incumbens & multis in locis fibrillis nexa, cellulosæ tunicæ speciem referre, & dum inter hanc & piam matrem lymphæ accumulatur, gelatinæ formam habere, ex qua pertusa exit contenta lymphæ. In cadavere illustrissimi & strenuissimi Viri, non tantum inter duram matrem & piam, invenit seri copiam celeberrimus *Schwenkus* (c); verum & pia mater in vesiculas limpidas, hydatides fingentes, elevata conspiciebatur, & his vesiculis pertusis seri insignis quantitas prorupit; simulque tunc patuit, membranam piam in parte superiori utriusque lobi cerebri ferè ubique separatam fuisse, & laxæ cortinæ instar fluctuasse. Aliquoties & ipse vidi in cadaveribus similia, & semper habuerunt ante mortem functiones cerebri læsas; licet non omnes, in quorum encephalo hæc videram, apoplexi-

(a) *Dere Anat. Lib. XV. pag. 265. 266.*(b) *Histor. Apoplect. pag. 16, & 344.*(c) *Rari casus Explicat. Anatom. Med.*

pag. 27.

tici perierint. In ventriculi cerebri & in ipsa theca vertebrarum pariter observatæ fuerunt tales aquosæ collectiones (a).

Verùm cùm illa lymphæ accumulatio sensim fiat, hinc lentè crescunt symptomata, quæ cerebri functiones læsas demonstrant, & per plures menses, imò & annos quandoque, ægri his affliguntur, antequam sequatur apoplexia; imò quandoque aliis morbis pereunt, antequam tanta copia lymphæ accumulata fuerit, ut comprimendo cerebrum penitus tollat omnes ejus functiones. Cùm è contrà, ruptis vasis & effuso sanguine, statim apoplexia plerumque sequatur; uti patebit n°. 4, hujus paragraphi. Unde notavit *Aretæus* de hoc morbo, quòd quidem (b) *Repentè invadere solet, nonnunquam tamen etiam prælonga habet initia, gravitatem, motum difficilem, torporem, frigoris sensum, &c.* Quædam tamen Observationes Præcticæ docuerunt, & satis subito quandoque talem ferofam illuviem caput inundare, & apoplexiam citò lethalem producere absque eo quòd signa illa observata fuerint, in textu enumerata, quæ lentam collectionem in encephalo comitari solent. In sene enim sexaginta quatuor annorum, homine plebeio, sed ingenioso, duro & quotidiano labore victum quærente, circa meridiem subitâ apoplexiâ mortuo, cùm toto matutino tempore idem fuerit in opere & sermone ac antè, invenit *Wepferus* (c) in cavo cranii ferofam colluviem copiosam, inter duram & piam matrem, inter hanc & cerebrum, in ventriculis cerebri, & imprimis in quarto ventriculo, sub basi cerebri & in theca vertebrarum, ubi spinalis medulla reconditur. Historia morbi interim nulla memorat symptomata, quæ læsas fuisse antea cerebri functiones, docent: habitum cachecticum & tumidum habuerat, & solitæ crapulæ frequentius indulserat paucò ante mortem tempore; nonnunquam & sitibundus frigidam affatim hauserat: unde constat satis abundasse quidem aquosam cacochymiam in homine, sed debet tamen subita causa accessisse, quæ fecerit, ut omnia hæc loca tam citò inundarentur; vixque videtur verosimile, hoc absque ruptura vasorum factum fuisse, cùm nulla signa sensim accumulata lymphæ præcesserint.

In literatis Viris, sedentariam vitam degentibus, dum libris impallescent, frequenter à tali causa oritur apoplexia; sed lentè & per gradus increfcere solet morbus. Primò enim oritur languor, & amor quietis ac otii; dein incipit, ingenium hebescere, memoria vacillare; somnolenti fiunt, stupidi, & sæpe diu in hoc statu manent, antequam moriantur. Vidi non sine magna commiseratione eruditissimos Viros, & de re Literaria quàm optimè meritos, sibi ipsis quasi supervixisse per annum & ultrà, omnium rerum immemores, tamdémque apoplecticos periisse.

Verùm & per glutinosam inertem cacochymiam, de qua actum fuit §. 69; & sequentibus, sic degenerare potest sanguis, ut non præbeat aptam materiam, unde subtilissimum fluidum possit secerni; uti ad primum hujus paragraphi numerum dictum fuit. Ideo §. 72, defectus subtiliorum in sanguine, & minimorum canalium coalitus, inter effectus talis cacochymix nume-

(a) *Wepfer. Histor. Apoplectic. pag. 16,*
& 344.

(b) *De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor.*

Lib. I. Cap. vii. pag. 35.

(c) *Histor. Apoplect. pag. 428, 429, 430.*

rati fuerunt. Cùm autem in senibus plurima vasa minima aboleantur (vide §. 55.) & mucoso frigido lentore sanguis abundet, hinc illis apoplexia, ab hac causa nata, fati frequens est; & *Hippocrates* senectutis morbos recensens, pulchre notavit pleraque mala, quæ talem apoplexiam præcedere solent; ita enim habet: (a) *Senibus autem spirandi difficultates, catarrhi tussiculosi, stranguriæ, dysuriæ, articulorum dolores, nephritides, vertigines, apoplexia, malus corporis habitus, totius corporis pruritus, vigilia, alvi, oculorum & narium humiditates, visus hebetudines, glaucedines, auditus graves.*

Sed & atrabilaria cacochymia potest sanguinem ineptum reddere, ut debita inde spirituum copia separetur. Ubi enim in sanguine mobilia, dissipata per quascumque demum causas, reliquerint immobiliora unita, tunc sanguis lentescere incipit, non quidem tenacitate inflammatoriâ, sed piceâ quasi, quæ oleosâ tenaci, & terrestri materiâ sanguinis constat, simul arctè unitis; uti postea pluribus dicetur in capitulo *de Melancholia*. Ubi jam talis atrabilaria tenacitas totum sanguinem infecit, tunc hæere incipit quandoque in vasis cerebri, illa varicosa reddit distendendo; sic minora vasa comprimuntur dum simul talis sanguis nec continet aptam materiam pro secernendis spiritibus, nec facile demittit fluidiorem suâ partem arctè hærentem spissiori. Unde videmus in melancholicis inveteratis, solum humorum circuitum adhuc tantum fieri per majora vasa, cum pulsu tardo, frigore totius ferè corporis: vix comedunt, vix bibunt, & stupidi jacent, nullis amplius turbantur curis, cùm antea mœsti & anxii sinistra quævis metuebant: imò omnes ferè secretiones cessant in miseris illis diu ante mortem. Vidi sic mulierem summè melancholicam, postquam aliquoties violentas manus sibi inferre conata fuerat, per sex septimanas jacuisse in lecto oculis apertis insomnem, sed omnium rerum immemorem, absque ullo cibo ferè vel potu: toto hoc tempore alvum non deposuit, & parcissimam tantum urinæ copiam; ultimâ septimanâ nullam omnino: extrema frigebant instar marmoris, lingua & os internum aridissima erant. Post mortem nec effusus humor in cranio, nec erosa vasa apparuerunt, sed piæ matris vasa piceo nigerrimo sanguine distenta. Videntur & veteres Medici hanc causam impeditarum functionum cerebri cognovisse. Agnoscebant quidem, quòd plerumque hypochondriis, atrabilaria saburrâ gravatis, cerebrum per consensum turbaretur; verum simul disertè monuerunt, (b) *Nonnunquam, universo in venis sanguine melancholico factò, communi læsionis ratione cerebrum lædi.* Videtur & huc spectare sequens *Hippocratis* locus: (c) *Sz lingua derepente incontinenens, aut aliqua pars corporis siderata evadat, id signum est melancholicum.* Certè *Galenus* explicans hunc locum, dixit, (d) *Fieri que posse ut propter humoris crassitudinem tales affectus consequantur, quales ex crassa & lenta pituita ortum habent.* Oritur apoplexia à melancholia, ubi humor atrabilaris solutus, acris, in cerebrum movetur, subito omnia destruens; sed

(a) Aphorism. Sect. III. n^o. xxxi. Character. Tom. IX. Part. II. pag. 128.

(b) Lib. de Melanchol. ex Galeno, Rufo, Posidonio, &c. Cap. 1, Charter, Tom. X.

pag. 496.

(c) Aphorism. Sect. VII. n^o. xl. Charter, Tom. IX. Part. II. pag. 312.

(d) Ibid. pag. 313.

utì postea ad §. 1104, dicetur : verùm tunc citissimè occidit ille morbus : in hoc autem casu lento gradu , & symptomatibus in textu recensitis prægressis , solet invadere.

3°. Quæcumque arterias ipsas, vasave nervosa cerebri ita comprimunt , ut cruor, spiritusque , transfluere non possint. *α*. Plethora, cacochymia replens , calida valde temperies, hinc obnoxia huic malo , maximè si motus , calorve ingens velocitatem adauxerint : hinc his accidere solet à lauto valde cibo , potu , medicamentis acris & valde moventibus , ut sunt cardiaca , volatilia , vomitoria , &c ; æstu motuque exorbitantibus , intentione animi summâ, diurnâ, sæpe repetitâ. *β*. Tumores quicumque intra cranium nati, inflammatorii ; abscessus , serosi, pituitosi, steatomatosi, scirrhusi, ossei , vel arterias , vel venarum coitum circa torcular, vel nervorum initia medullofa, comprimentes, aut medullam cerebri ipsam. *γ*. Nimia velocitas cruoris in caput determinata , dum per inferiora arteriosa vasa impeditum iter per quascumque ex infinitis causas. *δ*. Quæ extra cranium venas cerebri sanguinem referentes comprimunt rursus quacumque causâ. *ε*. Effusi humores sanguinei , purulenti , ichorosi , lymphatici , supra duram piâmve matrem , externè comprimentes.

Præcedenti numero dictum fuit de causis apoplexiæ , quæ pendent à vitio fluidi per vasa encephali moti , sive illud immeabili spissitudine vasa obstruxerit , sive solummodo eò usque degeneraverit à conditionibus in sanitate requisitis , ut aptam secernendis spiritibus materiam præbere nequeat : hoc numero agetur de illis causis apoplexiæ, quæ comprimendo vasa cerebri liberum transitum humorum impediunt.

α Solam compressionem cerebri, absque ullo vitio humorum, omnes functiones animales turbare posse, tandèmq; apoplexiam producere, pluribus probatum fuit, ubi de vulneribus capitis dicebatur, & imprimis ad §. 267. Verùm ad primum numerum hujus paragraphi demonstratum est, quòd vasa majora, dum nimiâ copiâ liquidi contenti distenduntur, minora corticis cerebri vasa, vicina, & adeo mollia comprimant; sive liquidum illud, majora distendens vasa, sanum & bonum fuerit, ut in plethoricis; sive in morbosam indolem degeneraverit, ut in cacochymicis. Idem obtinebit, ut facilè patet, ab extravasatis humoribus intra cranium; sive ob rupturam vasorum hæc subitò effusa fuerint (de quo sequenti numero dicetur); sive sensim accumulata, & mole aucta, compresserint encephalon. Casum talem habet *Tulpius*, de homine torpido & hebetè, qui postea repente morbo attonito

perierat, in quo, ablatâ calvariâ, membranæ cerebri tam copiosâ pituitâ perfusæ erant, (a) *Ut opus fuerit eam spongiâ detergere.*

Verùm in plethoricis, & calidæ admodum temperiei hominibus, in quibus, (b) *Viscera valida, humores valde moti, densi, & acres,* inprimis apoplexiæ periculum imminet, dum à quacumque causa velocitas circulationis, aut calor, augmentur: rarefcit enim à calore sanguis, & vasa illum continentia magis distenduntur (vide §. 106. n°. 8.). Binos tales casus recenset *Carolus Piso*, ubi (c) unus, ad focum obverso pronóque capite dormiens apoplecticus concidit, brevique mortuus est; alter, die intermissionis à febre tertiana, se diutius exponens ardori solis per dies caniculares, repente apoplecticus factus fuit, & sequenti die morbi vehementiâ periit. Facilè intelligitur, idem metuendum esse, si validis corporis exercitiis sanguis copiosus velociter movetur & rarefcit; qualem casum nuper vidi in illustri Viro, qui inter venandum hoc morbo corripiebatur; feliciter autem restitutus fuit, dum nondum contigerat ruptura vasorum in encephalo, sed nimia tantùm vasorum sanguineorum dilatatio. Ubi autem plena hæc sanguine corpora ingerunt copiam ciborum & potuum, inprimis spirituosorum, in summo versantur discrimine; nam & copia chyli subito distendit vasa majora, & turgens ingestis ventriculus plura vasa comprimit & viscera, diaphragmatisque facilem motum impedit; unde pulmone minùs dilatabili non adeo libere à capite sanguis venosus, redire potest, dum interim vasa arteriosa plenissima sunt. Sic videmus post largum prandium convivas omnes faciem habere rubram, turgidam, oculos rubentes, imò sæpe somnolentos & hebetes fieri. Hæc est ratio, quare toties medias inter epulas apoplectici concidant homines, qui intemperantiùs vivunt. Præterea pessimus ille mos invaluit, ut multi secum ferant spiritus illos apoplecticos dictos, auratos pulvisculos, balsama & similia, quæ omnia acerrimis & calidissimis aromatibus constant, & commendari solent tamquam efficacissima remedia prophylactica ad hunc morbum; cùm tamen motum humorum & calorem augendo in plethoricis & calidæ temperiei hominibus quàm maximè noceant. Verùm & vomitoria summopere periculosa sunt in eodem casu: in ipso enim actu vomendi, etiam in illis qui nimiam sanguinis copiam non habent, rubet & tumet facies, oculi sanguine suffusi lacrymantur, scintillæ ante oculos obversantur, vertiginosi fiunt, quia sanguinis copia & impetus versùs caput derivantur, & respiratione per vomitum impeditâ, cor dextrum se libere evacuare nequit; hinc venæ capitis commodè depleri non possunt. Unde prudentes Medici sanguinis missionem præmittere solent, ubi in morbis remedio emetico opus est; uti aliâ occasione ad §. 656, monitum fuit. Signa quædam collegit *Hippocrates*, quæ nimiam vasorum plenitudinem in capite comitari solent; & monuit simul, quid tunc metuendum sit. Sic autem habet: (d) *Quibus capitis sunt dolores, &*

(a) Observation. Medicinal. Lib. 1. Cap. xxvii. pag. 54. | Part. II. Cap. v. pag. 105.

(b) Boerhaav. Institut. Med. §. 890.

(c) De Morb. à Colluv. Serosa, Sect. II.

(d) Coac. Prænot. n°. clxii. Charteræ Tom. VIII. pag. 861.

sonitus aurium citra febrem, & (tenebricosa) vertigo, & vocis tarditas, & manuum torpor, eos aut apoplecticos, aut comitiales, aut obliviosos fore expectata.

Intentiones animi summæ his pariter admodum nocent: senserunt omnes, qui severis studiis animum adhibuerunt, gravari caput, & molestant tensionem in encephalo sentiri, dum nimis diu protrahuntur illi labores: unde si jam plenitudo vasorum præcesserit, fati patet, omnia hæc adhuc augeri debere; imprimis si post largum partum pleno ventriculo, & inclinato antrorsum corpore, mensulis suis assideant Eruditi, profundis meditationibus immerfi penitus.

*β. Ex antè dictis fati constitit, omnia, quæ encephalon comprimere possunt apoplexiæ causis meritò annumerari, cum dura cranii olla in adultis cedere nequeat; adeoque omnis effectus tumoris cujuscumque, in cranii cavo nati, debeat agere in mollem encephali substantiam. Numero secundo hujus paragraphi actum fuit de inflammatoria spissitudine sanguinis, quatenus vasa obstruendo liberum motum humorum impedit, sicque functiones encephali turbare, vel & integre delere potest. Verum ab arteriis obstructis, & sanguine inflammatorio distentis, tumor oritur, uti ad §. 382, demonstratum fuit; & ab hoc tumore compressio. Observatur fati frequenter in Praxi, febrem nasci in homine sano absque ulla causa evidenti prægressa, & post aliquot horas hanc illamve partem corporis erysipelate, vel & verâ phlegmone, correptam tumere insigniter, febre tunc cessante: si talis tumor occupat partem externam corporis, facilè toleratur hoc malum, & curatur; verum si inflammatoria talis materies deponeretur simili modo in vasa cerebri, illaque in tumorem elevaret, lethalis apoplexia sequeretur brevè; uti aliâ occasione ad §. 593, notavi.

Inflammatione natâ in cavo cranii, possunt sequi omnes ejus effectus, adeoque & suppuratio. Unde contingere potest, ut parvus tumor inflammatorius, ob exiguam molem minùs nocens, in suppurationem abiens, collecto dein pure magis magisque mole auctus, tandem omnes functiones cerebri deleat, nisi pus viam invenerit, ut exire possit. Numerosæ fati Observationes hoc docuerunt, & in vulnerum capitis Historia plures tales memoratæ fuerunt, quibus unicum fati mirum casum addere lubet. Nobilis vir, dum aliquid mandat famulo, subito loquelam & omnes sensus amittit: tentantur varia remedia absque ullo fructu, manetque æger per aliquot septimanas profundo oppressus sopore: secuta fuit inquieta corporis agitatio, dein convulsiones, quæ cessabant, notabili copiâ puris per os & nares excretâ: somnus tamen erat potius profundior, donec Empirici consilio numerosæ cucurbitæ capiti applicarentur: sic subito post sex mensium spatium sensus & loquela redibant; dumque fortè fortunâ aderat idem famulus, cui mandatum dare inceperat morbo ingruente, perrexit in eodem sermone, quem morbus abruperat, immemor tantum temporis inter inceptum & finitum sermonem intercessisse. Decem adhuc annis supervixit sanus; & dein alio morbo periit (a).

(a) Académ. des Scienc, l'an 1719. Hist. pag. 29.

Verùm & serofi tales tumores in cavo cranii inventi fuerunt, qui tenui sub pellicula collectam lympham continebant; & pariter apoplexiam producere valent, ubi molem majorem acquirunt. Talis Observatio in *Actis Edinburgensibus* (a) legitur; quæ postea & plurium cadaverum, simili morbo defunctorum, sectione confirmata fuit. In brutis similes tumores *Wepferus* aliquoties observavit; imò narrat, frequentem contingere bobus vertiginem apud subsylvanos in Helvetia, tuncque bubulcos mederi sequenti modo: (b) *Primum malleolo cranium post cornua pulsant; ubi ex sono aliud vacuum spatium (ac ordinariè sunt in craniis bubulis) percipiunt, statim in pulsato loco perterebrant, ac foramini pennam induunt, attracto spiritu vesicas hujusmodi extrahunt. Si in superficie existat, promptè succioni cedit; si autem profundior & cerebro immersa sit, successu eos frustrari dixit; ac proinde semper lanis huic operæ adstat, ut si de animalis valetudine desperatur, ipse curationis telam absolvat.* In alio loco testatur, quòd illud Experimentum coram viderit, & cum, pluribus hydatidibus quarum quædam non erant minores nucis moschatâ, eductis, vertigo non cessaret, maectatum illico fuit animal, & in ventriculis cerebri, præcipuè sinistro, plures similes hydatides invenit (c). An in hominibus tales morbi obtinent? Certè in illis casibus, qui loco modò citato *Actorum Edinburgensium* recensentur, dolor fixus in determinato loco capitis aderat, & in cadaveribus eodem loco sub cranio dura mater in tumorem, avellanæ nucis magnitudinem æquantem, expansa erat, qui tumor serum sanguinolentum continebat. Verùm frustra calvariâ perterebratâ eductum fuisset pauculum illud feri, cum longè major quantitas in ventriculis cerebri reperiretur. Varias autem Observationes celebrium Medicorum collegit *Wepferus* (d), quæ docent varia alia tumorum genera, steatomata, scirrhos, &c, in encephalo apoplexiâ demortuorum inventa fuisse. Præterea & flatulenti tumores hîc observati fuerunt, qui & suâ mole comprimere encephalon possunt. Ita apud *Willisium* habentur sequentia: (e) *Sæpius vidi, in capite, recens post mortem aperto, piam matrem vesicæ instar distentam ac pellucens, ut aquâ plurimâ, subtus inclusâ, eadem intumescere videretur; quod tamen omnino fieri compertum est à flatu membranam distendente; ipsa enim dissecta, sine lymphæ effusione tumor illico subsidebat.* De causis autem præcipuis, quibus aer in liquidis nostris latens extricari possit, antea dictum fuit ad §. 647, ubi de flatuum causis agebatur.

Sed & ossei tumores hîc enati similem compressionem facere poterunt. Fiunt autem illi vel per intropressionem fracturâmve cranii de quibus dictum fuit in *Historia vulnerum capitis*; vel ubi ossis substantia sensim tumens exostofin dictam producit. In lue venerea inveterata, satis frequenter cranii exostoses observantur, extrorsum tumentes; neque videtur absolum, & in interiori cranii lamella à simili causa tales exostoses quandoque produci. Me-

(a) *Medical Essays*, Tom. III. §. xxiii. pag. 333.

(b) *Histor. Apoplectic.* pag. 64.

(c) *Ibid.* pag. 370.

(d) *Ibid.* pag. 612, & seq. & alibi passim.

(e) *Cereb. Anatom.* Cap. ix. pag. 117.

mini, me aliquando talem casum vidisse, ubi symptomata justam suspicionem dabant, internam talem exostofin latere; verum cum cadaveris inspiciendi copiam non habuerim, pro certo illud affirmare nequeo. Imò & quandoque observatæ fuerunt ossificationes morbosæ in membranis encephali, quæ mole auctæ pariter nocere potuissent, licet frequentius, acutâ figurâ pungendo membranas & lacerando vasa, noceant. Bina talia ossa inventa fuerunt in juvene novemdecim annorum ad latus dextrum sinûs longitudinalis, quatuor & ultrâ lineas diametro æquantia, aculeis hirta acutissimis, qui perforabant duram matrem & cephalæam molestem produxerant, dum vivebat (a). Omnes autem illi tumores eundem præstabant effectum, sive arterias, sanguinem adferentes, comprimendo impediverint repletionem debitam vasorum piæ matris & corticis cerebri, pro spirituum secretionem requisitam; sive venas angustando nimiam plenitudinem fecerint in vasis sanguineis, unde reliqua minora vasa comprimuntur; sive denique nervorum initia in medulla cerebri, aut oblongata, premendo, spirituum secretorum liberum motum per nervos ad organa sensuum & musculos sufflaminaverint.

7. Antea dictum fuit, quod à nimia abundantia sanguinis boni in toto corpore vasa sanguinea encephali sic distendi possint, ut impediatur functiones animales. Verum & observatur, quod nimis impleri possint vasa encephali, licet in toto corpore plethora non adsit, si à quacumque causa liber sanguinis transitus per alia loca corporis impediatur: tuncque apoplexia oritur non à plethora universali, sed à plethora particulari vasorum encephali. Numerosissimæ quidem tales causæ esse possunt; videntur autem ad tres inprimis classes redigi posse: *prima* continet omnes illas causas, quæ comprimendo vasa, ad inferiores partes corporis tendentia, angustant: *Secunda* recipit illas, quæ venosi sanguinis motum versùs cor dextrum accelerant, impedito simul libero transitu per pulmones: *Tertia* denique complectitur spasmodicas vasorum contractiones. Singulas has classes causarum breviter perlustrabimus.

Quantum possit ad apoplexiam producendam facere nimia obesitas, comprimendo vasa sanguinea, per totum truncum & artus corporis dispersa, ad numerum primum hujus paragraphi vidimus. Tertio autem numero dictum fuit de magno discrimine, quod à distento admodum per cibum & potum ventriculo fieri poterit, quatenus vicina vasa & viscera comprimuntur. In tali enim casu contingere poterit illud, quod *Hippocrates* dixit, (b) *Si venæ in caput (sanguinem) superevomuerint, dolor levis totum caput detinet, & ad cervicem pertingit, interdumque ad alias capitis partes transmittit; deinde ubi surrexerit, eum tenebrosa vertigo occupat: febris autem non prehendit.* Quod autem nimiam capitis vasorum impletionem hoc loco indicare voluerit *Hippocrates*, vel inde patet, quod cutim capitis discindi jufferit, ut sanguis exiret, sicque hæc plenitudo minueretur. Simili modo & uterus, inprimis circa finem graviditatis maximè distentus, omnia vicina comprimens,

(a) Académ. des Scienc. l'an 1713. Hist. pag. 29.

(b) De Morb. Lib. II. Cap. vi. Charter. Tom. VII, pag. 557.

impetum & copiam sanguinis versùs caput augere poterit : atque hoc videtur observasse Hippocrates, dum monet sequentia : (a) *Uterum gerentibus capitis dolores cum sopore & gravitate oborientes mali sunt : fortassis autem & his convulsivum quid pati contingit.* Ubi notandum, quòd Interpretes notaverint, τὰς ἐπιφόρους non simpliciter gravidas, sed partui vicinas vocari. Vidi apoplexiam subitò lethalem, quæ huic causæ tribui posse videbatur ; & ob hanc rationem quandoque in ipso partûs validissimo nixu pereunt subitò convulsæ, quod etiam vidi ; dum per summum illud molimen enitendi fœtum vasa encephali adhuc magis implentur ; de qua re mox pluribus dicendum erit.

Ubi enim sanguinis venosi motus acceleratur versùs cor, & pulmo minùs libere sanguinem eodem tempore transmittere potest, tunc sinus venosus dexter & auricula dextra manent repleta ; adeóque & sanguis venosus à capite redux ex jugularibus venis evacuari nequit ; hinc venæ & sinus cerebri plena manent, dum arteriosus sanguis pergit adferri ; unde & arterioso sanguini, in venas transituro, remora fit ; sicque omnia vasa sanguinea encephali nimis distenduntur, & turbantur, imò & aucto malo abolentur omnes functiones encephali ; uti & aliâ occasione ad §. 774, dictum fuit, ubi de phrenitide lethali, peripneumoniam sequente, agebatur ; uti etiam ad §. 807, ubi de suffocatione cerebri in angina dicitur. Verùm in tussi, vomitu, risu, concussu musculorum acceleratur sanguinis venosi motus versùs cor, & respiratio impeditur ; adeóque aptissima hæc sunt, ut subitam repletionem vasorum sanguineorum cerebri faciant. Hinc ille inexstinguibilis risus (b) γέλωσ ἀσβεστος apud Aretæum inter causas apoplexiæ meritò numeratur. Omnium autem maximum discrimen adest in summo nixu, qualem edunt puerperæ ipso hoc momento, dum fœtus expellitur ; uti & homines, dum onera, vires exsuperantia, tollere, vel obstacula removeere conantur. Videmus enim tunc manifestò, quòd omnes muscoli turgeant, simulque aer inspiratus retineatur. Verùm musculi agentis caro (c) pallet, dum simul tumet & protuberat ; adeóque omnem sanguinem rubrum exprimit ex vasis suis sanguineis ; dumque hoc fit, omnibus musculis agentibus simul in toto corpore, reliqua vasa, quæ à musculis comprimari non possunt, tantò plùs replentur, simulque venosi sanguinis motus versùs cor dextrum acceleratur, & ab aere inspirato & retento vasa pulmonalia comprimuntur ; unde necessariò sequitur summa repletio vasorum encephali. Hinc videmus in summis talibus nixibus faciem turgidissimam, oculos ruberrimos & prominentes ; & ubi repetitis vicibus vasa encephali tam violentam dilatationem passà sunt, sic debilitantur fibræ vasorum latera constituentes (vide §. 25. n°. 3.) ut postea leviori etiam impulsui cedant, & à minoribus causis nimis impleantur. Vidi hoc manifestè in eximia cantatrice, quæ suavissimo vocis modulamine acutos admodum sonos diutissimè protrahere noverat ; sed & tunc vidimus evidenter, turgere omnia ca-

(a) Prædict. Lib. I. Comment. n°. cv. Charter. Tom. VIII. pag. 773. Confer. Coac. Prænot. n°. dxvii, & dxxxiv. Ibid. pag. 882. 883.

(b) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturn. Lib. I. Cap. vii. pag. 35.

(c) Boerhaav. Instit. Med. §. 401. n°. vii.

pitis vasa quàm maximè. Cùm autem frequenter sic distracta fuerant hæc vasa, eò usque debilitata fuerunt, ut postea dum vel moliretur acutos illos sonos proferre, illico vertigine corriperetur, & caderet, nisi cessaret statim. Abstinit à cantu per aliquot annos; usa fuit balneis pedum, aliisque remediis, quæ impetum & copiam humorum à capite avertere poterant; sicque sensim robur rediit nimiâ distractione debilitatis vasis, ita ut postea denuo cantare potuerit; cavens tamen semper ab acutissimis sonis diu protrahendis, cæteroquin statim vertigine corripiebatur.

Verùm & spasmodicæ vasorum constrictiones possunt efficere, ut nimia plenitudo fiat in vasis cerebri. Vasa enim nostri corporis arteriosa non agunt simpliciter ut canales elastici, qui repleti à corde retinentur, dum cordis actio cessat tempore diastoles, sed habent fibras musculosas, quarum contractione cava horum vasorum arctari possunt; uti dictum fuit ad §. 631, ubi de anxietate, ab hac causa orta agebatur. Ex illis autem, quæ ad §. 104, dicta fuerunt, constitit, animi affectus subito mutare vasorum amplitudinem, & miro modo omnes encephali functiones turbare. Dum homo metu summo percellitur, omnia exteriora corporis pallent, contractis vasis sanguinem rubrum repellentibus versùs interiora: sed & simul tremor membrorum, subita & summa debilitas, convulsiones, &c; fati docent, lædi functiones encephali ab hoc animi affectu. Imò mirus casus docuit, à tali causa aboleri posse omnes cerebri actiones, per integrum bimestre spatium silentibus omnibus motibus voluntariis, & sensibus in homine, qui subito terrore correptus fuerat (a). Unde & *Aretæus*, (b) immodicâs animi perturbationes, & repente incussos terrores, pro causæ apoplexiæ habuit.

An fortè & in animi affectibus validis repletio vasorum encephali augetur, quia & simul turbatur respiratio? Dum homo subitâ corripitur irâ comprimit animam, & mox in minas & verbera erumpit. Quanta suspiria in afflictis observantur, quibus conantur levare anxietatem, quam circa vitalia viscera percipiunt! Quàm brevis & anhela respiratio in subito terrore percussis hominibus! Dum pueri à severis objurgantur magistris, cessat per aliquot momenta respiratio, mox incipit rubore perfundi tota facies, distrahuntur musculi faciei, tremunt manus, balbutit lingua, & profusas in lacrymas erumpunt cum suspiriis creberrimis, nec cessant hæ turbæ, nisi prius placidè iterum respiraverint. Imò nec reliqui animi affectus, si vehementes fuerint, sedantur, nisi prius uno alterove profundo suspirio, imo de pectore ducto, turbata prius respiratio denuo componatur. Hinc *Virgilius*, dum iratum *Nepzunum* describit, ventos acriter increpantem, abrumpit sermonem, dum ille ab ira resipiscit, & quasi temporis moram relinquit, ut pacatâ respiratione brevis ille furor compesceretur, (c)

Quos ego . . . sed motos præstat componere fluctus.

Facilè autem patet, illam repletionem vasorum cerebri tantò majorem contin-

(a) Académ. des Scienc. l'an 1713. Mémoires, pag. 419.

Lib. I. Cap. VII. pag. 34. 35.

(c) *Æneid.* Lib. I. vers. 139.

(b) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturn.

gere, quantò hæc vasa minùs resistunt: hinc in teneris puellis à levi etiam causa tantæ sæpe turbæ in corpore fiunt, dum robusti homines & vasa firma habentes à similibus nullam mutationem sentiunt. Unde in similibus, repleto ventriculo ab ingestis, vel etiam flatibus distento, capitis dolores, vertigines, &c, toties oriuntur, omnium maximè si in reliquo corpore vasa spasmo contracta sanguinem minùs liberè transmiserint. *Sydenhamus*, qui accuratissimè descripsit varia illa & mira symptomata, quibus hystericae & hypochondriaci affliguntur, observavit, (a) *Quòd non rarò notabilis quædam externarum partium refrigeratio symptomatis his omnibus viam quasi sternit, & plerumque nonnisi paroxysmo finito dispellitur; quam quidem refrigerationem haud semel isti ferè, quâ rigent cadaverà, parem comperi, pulsus nihilominus rectè se habentè. Verùm frigus illud manifestè indicat, sanguinis motum per externas partes impeditum esse, adeoque internas partes magis urgeri; unde tam mirè sæpe turbantur in his cerebri functiones. Hinc omnia, quæ per alia vasa sanguinis copiam & impetum derivant à capite, morbis à tali causa ortis profunt. Hoc & Hippocrates notavit, dicens, (b) Apoplecticis si hæmorrhoides accedant, utile est; si verò frigiditates & torpores, malum.*

δ. Arterias ad encephalon tendentes impediri posse quominus liberè sanguinem transmittant, eâdem hæc paragrafo, n°. 2, vidimus: sed & simul tunc patuit, rarò ab hac causa apoplexiam produci, cum quatuor distinctæ arteriæ huic usui serviant, neque adeo facilè omnes simul infarciuntur immedabili materie; & præterea sub basi cerebri ramis emissis vertebrales arteriæ cum carotidibus ita uniantur, ut defectus obstructorum canalium per reliquos apertos suppleri possit. Observatio *Willisii* hoc confirmat: vidit enim in homine, qui ad extremum vitæ momentum usque actiones animales libere exercuerat, (c) *Carotidem dextram intra cranium emergentem planè ossæam seu potiùs lapideam, cavitate ejus ferè in totum occlusâ.* Passus quidem fuerat in initio atrocem capitis dolorem in latere capitis sinistro dum carotis sinistra, & omnes rami plùs urgerentur sanguine; verùm, sensim dilatata arteriâ vertebrali dextrâ in triplò majorem amplitudinem, dolor ille evanuit, nec illa obturatio carotidis dextræ multùm mali fecit. Sed venis compressis majus discrimen adest, ne cerebrum obruatur sanguine, dum arteriæ continuò pergunt adferre: hinc tantum discrimen à risu, tussi, vomitu, ob impeditum sanguinis venosi à capite liberum reditum, uti paulò antè dictum fuit. Ideo etiam videmus magnam cautelam adhibitam esse, ne venæ encephali facilè impedirentur: sinus enim venosi encephali continere possunt magnam copiam sanguinis, sicque diverticula quasi faciunt, ubi pars sanguinis venosi colligi possit & hære pro quodam tempore, dum venarum jugularium commoda evacuatio impeditur. Præterea venæ capitis per distincta foramina calvariæ, absque arteria comite, exeunt, ne à vicina arteria, nimis quandoque turgente, comprimantur: ipsæ autem venæ jugulares in collo ita locantur, ut à musculis agenti-

(a) Dissertat. Epistol. pag. 491.

(b) Coac. Prænot. n°. cccclxxviii.

Charter. Tom. VIII. pag. 880.

(c) Cerebri Anat. Cap. vii. pag. 95.

bus impediri nequeant. Hinc videmus toties à collari nimis adstricto homines vertiginosos fieri, dum venæ jugulares angustantur; carotidibus, ob situm profundiorum, ad latus asperæ arteriæ, ab hac compressione liberis. Ob eandem causam scrophulosi tumores similia mala producunt. Sed & observatum fuit, à tumoribus, in pectoris cavo natis, compressam fuisse venam cavam superiorem, in quam se jugulares venæ evacuant, in puella octenni, quæ apoplectica periit (a).

Videntur autem illi, qui laqueo suffocantur, apoplectici perire: simulac enim in laqueo hærent, compressis venis jugularibus, mox tumet & rubescit tota facies, licet momento antè mortis metu fuerint pallidissimi; dein livescit, imò nigrescit ferè, à sanguine venoso aggesto in venis tumentibus, labia tumidissima fiunt, stertor oritur in pectore, lingua fœdo spectaculo extra os prominet livida, spuma crassa cohærens per os & nares exit; dum arteriæ in venas exonerare se non possunt, & ramos laterales secretorios urgent quàm maximè; dein convelluntur plerumque, & tunc mors sequitur. Verùm illa spuma miseris ex ore non prodit, nisi jam penitus infarcta & distenta sint omnia encephali vasa. Unde & Hippocrates dixit, (b) *Qui strangulantur, ac dissolvuntur (è laqueo) nondum tamen mortui sunt, ex iis non convalescunt, quibus circum os spuma oborta fuerit.* Monuit tamen Galenus (c) in Commentariis ab hunc locum, nonnullos convaluisse, quibus strangulatis spuma circum os apparuerat. Plura Observata hanc Galeni sententiam confirmaverunt postea, & videtur probabile esse, quòd si distentissima encephali vasa in suspensis non fuerint rupta, nec humores effuderint, vel sanguis stagnando eò usque concretus fuerit, ut ampliùs per vasa transire nequeat, in quibus hæsit immotus, tunc vita redire possit. Novi, Anatomicis hoc contigisse, ut, dum sequenti post supplicium die cadaveri suspensi secando se accingerent, invenerint vivum, quem mortuum crediderant omnes. Memorabilem talem casum recenset Wepferus (d) de muliere, quæ ad patibuli supplicium damnata per dimidiam horam è furca pependerit, & tamen postea integre convaluit, licet consanguinei, mortem accelerare volentes, pedes attraxerint, pectus pugnis contuderint, pendulum corpus elevaverint, ut pondere suo delabens laqueum fortiùs constringeret; & quidem tantâ vi, ut laquei rupturam veriti Judices impediverint, ne in crudeli hac pietate pergerent. Ex omnibus illis, quæ in hac muliere observata fuerunt, dum sensim in sanitatem rediret, satis patet, actiones animales inprimis læsas fuisse: illisque jam pro maxima parte restitutis, & sublatis symptomatibus, quæ à valida contusione & distractione partium pendebant, supererat sola vertigo; quæ, uti antea dictum fuit, morborum cerebri incipientium primum symptoma, & in sanitatem tendentium, ultimum esse solet.

ε. Cùm calvaria ossea, in adultis, cedere nequeat, & cranii cavum semper plenum sit, effusi humores necessariò premere debent encephalon, uti

(a) La Motte, Traité complet de Chirurg. Tom. II. pag. 186.

(b) Aphorism. Sect. II. n°. XLIII, Char-
Tom. III.

ter. Tom. IX. Part. II. pag. 82.

(c) Ibidem.

(d) Histor. Apoplectic. pag. 167, & sequ.

274

antea dictum fuit ad §. 273, ubi de vulneribus capitis agebatur. Modicam autem quantitatem effusi liquidi sufficere ad apoplexiam producendam, patet ex illo casu, quem ex *Fernelio* recenset *Wepferus* de viro, qui ex sinistro oculi ictu vehementiore apoplexiâ correptus, intra duodecim horarum spatium periit: in cadavere nulla causa tam subitæ mortis inventa fuit, præter sanguinem qui (a), *Cochlearium duorum mensurâ in cerebri basin procubuerat*. De causis autem, quæ hanc effusionem humorum in cavo cranii producere solent, sequenti numero dicetur.

4°. Omnia, quæ arteriosa, venosa, lymphatica vasa interioris cerebri, circa cavitates ita solvunt, ut exiens liquor aggestus, compressu suo, fornicatas cerebroforum nervorum origines lædat. Talia sunt, serum acre in hydropicis, leucophlegmaticisque; sanguis in plethoricis; acrimonia atrabilaria in melancholicis, scorbuticis, podagricis; quæ vulgaris causa intra quadragessimum & sexagesimum ætatis annum agens; quæ omnia latentia per causas moventes excitata, sæpe subitò morbum hunc creant. Hujus ergo prænuncia ex natura materiæ prius natæ, & cognitis causis excitantibus, peti debent. Maximè his animi affectus summi, & intensissima studia, nocent.

Antea patuit, quomodo ab humoribus accumulatis quidem, sed nondum extravasatis, apoplexia nasci possit: verùm vasis ruptis à nimia distensione aut erosione ab acro liquido, effusio fit humorum, quæ subitò lethalem apoplexiam producere potest; inprimis si humores effusi, ad basin cranii delapsi, comprimant medullam oblongatam. Serum, stagnando diu in hydropicis, & leucophlegmaticis, acre fieri, & loca, quæ alluit, erodere posse, patebit ex illis, quæ postea in capitulo *de hydrope* dicentur: sed & Observata Practica videntur docere, subitas fatis lymphæ effusiones in cranii cavum fieri quandoque; quæ, nisi citò exitum invenerint, viis nondum bene cognitis per Anatomem, apoplexiam producent. Sic monet *Willisius* se aliquos novisse vertigini valde obnoxios, (b) *Quibus sub finem paroxysmi aquæ limpidæ ingens copia per nares exstillabat; tuncque hæc evacuatione factâ, cessabat statim vertigo*. Præterea in virgine, cephalæâ immani diu afflictâ, (c) *Multum seri flavi & tenuis quotidie naribus effluebat, cumque hæc excretio aliquamdiu substitisset, in convulsiones atroces cum stupore incidit, atque apoplectica periit*: (d) *Capite aperto, latex ejusmodi flavus, cerebri anfractus profundiores ejusque cavitatem interiorem, seu ventriculos, inundabat*. Similem casum & recensuit (e) *Wepferus*.

Longè autem frequentius adhuc apoplexia contingit à ruptis vasis sanguini-

(a) *Histor. Apoplecticor. pag. 579.*(b) *Cerebr. Anatom. Cap. XII. pag. 151.*(c) *Ibidem.*(d) *Ibidem.*(e) *Histor. Apoplecticor. pag. 608.*

neis intra cerebrum, ob nimiam copiam sanguinis, vel subitam ejusdem rarefactionem; unde hanc apoplexiæ speciem vocavit cerebri hæmorrhagiam celeberrimus *Fridericus Hoffmannus* (a); & de illa egit illo loco, ubi successivè varias hæmorrhagias recenset. Apoplexia autem ab hac causa necat subito, & quidem eò citiùs, quò hæc sanguinis effusio fuerit copiosior & celerior. Illustris *Malpighius* quatuor horarum spatio periit à tali apoplexia, leviozem ejusdem morbi insultum, cum hemiplegia dextri lateris, quatuor mensibus antea passus; in cadavere invenit *Baglivus*, (b) *In cavitate dextri ventriculi cerebri duas libras circiter sanguinis nigri & grumosi extravasatas*; in sinistro autem sesquiunciam aquæ flavæ. Videtur admodum probabile, extravasatam lympham in ventriculo sinistro cerebri produxisse antea leviozem apoplexiam cum hemiplegia lateris dextri, à qua utcumque convalescerat: effusus autem sanguis tantâ copiâ fecerat, ut ultimus apoplexiæ insultus citâ morte finiretur. In *Actis Londinensibus* (c), ubi eadem Observatio legitur, habetur, quòd tantùm binæ uncie sanguinis extravasati in dextro cerebri ventriculo fuerint inventæ; verùm *Baglivo*, testi autoptæ, fides habenda videtur. Sed & binæ sanguinis extravasati uncie sufficiunt ad lethalem apoplexiam producendam, uti ex Observatione *Fernelii*, paulò antè memoratâ, constat, imò unicum sanguinis effusi ex vase soluto cochlear lethalem apoplexiam fecit, validis remediis illico, sed incassum adhibitis (d). Notandum in hoc casu, quòd sanguis ille effusus fuerit ex vase, quod per ipsam cerebri substantiam decurrebat: constat autem, vasa sanguinea tantùm in medulla, non in cortice encephali inveniri; adeoque sanguis effusus medullosam substantiam, in qua colligebatur, undique compressit; sicque etiam minori quantitate potuit apoplexiam producere.

Si autem sanguis bonus effusus in cavo encephali tanta mala producere potest, pejora adhuc expectanda sunt, si insignis acrimonia in sanguine fuerit: faciliùs enim rumpentur vasa, & effusus sanguis talis teneram encephali substantiam, destruet quàm citissimè. Quomodo sanguis atrabilarius solâ tenacitate piceâ apoplexiam facere possit, ad secundum numerum hujus paragraphi dictum fuit: simulque tunc monitum fuit, citissimè omnia destrui, si humor atrabilarius solutus, & acer redditus, per cerebri vasa moveretur. Hoc videtur & monuisse *Hippocrates* dicens, (e) *Morbis melancholicis per has tempestates periculosi decubitus, aut apoplexiam corporis, aut convulsionem, aut maniam, aut cæcitatem denunciant*. Ex aphorismo autem, hunc præcedente, ubi monet podagrica mala vere & autumno potissimùm moveri, patet satis, quòd hoc loco de materia atrabilaria mota locutus fuerit. Simul notari meretur, quòd ἀποπληξίην τῆ σάματος dixerit, sive veram & propriè dicendam apoplexiam; nam quandoque & *Hippocrates* partis cujusdam cor-

(a) Medic. Ration. Systemat. Tom. IV. Part. II. Sect. I. Cap. VII. pag. 163.

(b) Bagliv. Oper. omn. pag. 682.

(c) N°. ccxxvi. pag. 467. Abridgement, Tom. III. pag. 30.

(d) La Motte, Traité complet de Chirurg. Tom. II. pag. 362.

(e) Aphorism. Sect. VI. n°. LVI. Char. ter. Tom. IX. Part. II. pag. 287.

poris singularem resolutionem vocavit apoplexiam, uti ad §. 1008, dictum fuit. Huic autem aphorismo mox subjungitur sequens: (a) *Apoplectici verò maximè fiunt ætate, à quadragesimo anno ad usque sexagesimum.* In Commentariis ad hunc locum monet Galenus hinc intelligi, (b) *Non omnem apoplexiam, sed solam prædictam, quæ ex sola fit atra bile.* Hæc autem ætate melancholiam maximè produci, postea ad §. 1108, patebit.

Sed & acrimonia scorbutica talis est, ut vasa solvantur ab hac quàm facilimè, fiântque liquidorum extravasationes per totum corpus; uti docent maculæ illæ scorbuticæ, sponte, vel & à levi pressiuncula, statim natæ. Unde convulsiones, tremor, paralyfis, inter symptomata pessimi scorbuti postea, §. 1151. n°. 4, numerabuntur. Metus ergo est, ne & in encephalo tales vasorum solutiones fiânt in hoc morbo. Interim Observationes Practicæ videntur docere, rariùs affici cerebrum ab acrimonia scorbutica: in cadaveribus enim scorbuto mortuorum plurima viscera pessimè affecta inveniuntur; imò quandoque omnia interna ferè putrefacta; cerebrum tamen in plurimis apparet omnino integrum (c).

Idem verum est & in podagricis: si enim materia podagrica, quæ tendines & ligamenta in calcem convertere potest, non ampliùs deponitur versùs extrema corporis, sed viscera occupat, horrenda mala producit; & si cerebrum petat, apoplexiam, paralyfin, &c, facit, uti postea ad §. 1273, dicetur.

Apoplexia autem nata ab effusis humoribus ob subitam rupturam vasorum videtur ab Hippocrate vehemens apoplexia vocata fuisse, de qua meritò dixit, (d) *Vehementem quidem apoplexiam solvere impossibile; debilem verò, non facile.* Quàm parùm enim spei superfit in tali apoplexia sananda, postea ad §. 1033, videbimus. Debilis verò apoplexia illa est, quæ lentè aggestis in capite humoribus producit; de qua ad literam γ , numeri 2, in hac paragrapho dictum fuit, & quæ tamen adhuc difficulter curatur.

Verùm tales causæ, quæ vasa subitò solvunt, latere possunt in corpore; nec actuosæ fiunt, nisi ab alia causa accedente excitentur, vel determinentur versùs caput. Atra bilis sic per annos hædere potest fixa, dein subitò soluta & mota per motum corporis, calorem aeris, &c, summa mala facit. Materies podagrica, in pedes jam detonare incipiens, si incauto usu narcoticorum, refrigerantium, aut constringentium, impeditur integre deponi in hæc loca, summo cum periculo caput petit sæpe. Qui narium profusæ hæmorrhagiæ obnoxii vivunt, si illa imprudenti consilio cohibeatur, tunc quandoque in cerebro solvitur arteria, & sanguis effusus subitò lethalem apoplexiam producit. Qualis casus habetur in *Actis Londinensibus* (e), ubi illustrissima Domina omni ope jam erumpere gestientem de naribus sanguinem

(a) Aphorism. Sect. VI. n°. LVII. Character. Tom. IX. Part. II. pag. 288.

(b) Ibidem.

(c) Académ. des Scienc. l'an 1699, Mémoire. pag. 246.

(d) Aphorism. Sect. II. n°. XLII. Character. Tom. IX. Part. II. pag. 81.

(e) N^o. CLXXIII. pag. 1068. Abridgement. Tom. III. pag. 29. 30.

impediebat, verum sequenti die subito immuni dolore capitis correpta fuit; & intra semihoram periit: post mortem in ipsa cerebri substantia inventus fuit concreti sanguinis grumus, unciam cum dimidia circiter ponderans, qui sibi largum formaverat cavum, adeoque omnia vicina valide compresserat.

Prævidetur autem talis apoplexia, si signa docuerint, nimiam boni sanguinis copiam adesse, vel magnam acrimoniam dominari in corpore; simulque constiterit, talia applicata esse corpori, vel brevi applicanda, quæ motum augent valide, vel liquida rarefaciunt, aut consuetas evacuationes supprimunt, vel depositionem morbosæ materiæ ad loca minus periculosa impediunt. Sic v. gr; in plethorico homine apoplexiam metuendam esse facile cognosco, si sciam, quod validum corporis motum faciet tempestate admodum calidâ, vel vini generosi copiam ingurgitabit. Ita etiam in podagrigo, si, vel ex debilitate senectutis decrepitæ, vel extremis corporis partibus eò usque per repetitos hujus morbi paroxysmos destructis, ut mala materies in illis amplius colligi nequeat, non doleant pedes, sed anxietas adsit & vertigo, hoc malum prævideo. Idem de reliquis verum est.

Quantum autem nocere possint animi affectus summi, & intensissima studia, prædispositis ad apoplexiam, numero tertio hujus paragraphi dictum fuit.

5°. Huc venena quædam referuntur, quæ tamen vel ex vi trium ultimarum causarum (n°. 2. 3. 4.) agunt, vel potius pulmone prius, quam cerebro, nocent.

Certum est, dari talia venena, quæ efficaciter turbant illas functiones, quæ à cerebri & nervorum integritate pendent, licet non constet, quomodo hæc agant, & ad quam ex classibus causarum, modò recensitis, illarum actio referri debeat. Multa etiam ex illis pessimos suos effectus præstant, dum in ventriculo hærent, & simulac inde excutiuntur, cessant omnia hæc mala; uti pluribus dictum fuit ad §. 229, & ad §. 701, ubi de delirio febrili agebatur. Recensentur hæc venena alibi (a), ubi videri poterunt. Minimè autem verosimile videtur, quod hæc venena agant inspissando liquida, aut comprimendo vel rumpendo vasa, cum cesset illorum actio, simulac per vomitum excussa fuerunt. De effectis ergo humorum per Observata fidelia constat, sed non intelligitur liquidò modus, quo hæc producant. Dantur & præterea alia venena, quæ halitus specie uno momento apoplexiam producant: talis est halitus fermentantis liquidi, inprimis si ex ingenti dolio per parvum spiraculum exhalans naribus attrahatur; vel si quis cellam ingrediatur, ubi maximâ copiâ collectus hæret fermentantis liquidi halitus; uti aliâ occasione ad §. 605. n°. II, notavi. *Helmontius*, dum mineralium examini plus justò insistere, à venenato tali halitu ferè concidisset apoplecticus; dicit enim, (b) *Et enim jam penè corruebam, & nisi caput à vase, unde teter spirabat flatus, divertissem, apoplecticus ruissem & cadere paratus eram. Jamque tum mihi*

(a) Boerhaav. Instit. Med. §. MCXXXVIII. | LXXIII. pag. 725.

(b) Tractat. de Lithias. Cap. IX. §.

*brachium decidebat, & crus stupidum sensu motuque deficiebat. Videtur autem sæpius hoc discrimen subiisse, nam in sinistro latere se hemiplegiæ minas sensisse affirmat; & alibi dixit, (a) Memini quoque, aliquando in meis tyrociniis virulenta quædam destillasse, quæ si quando non rite obturatis juncturis odorem de se spirarent, vel postmodum, separanda vasa ab invicem, incautum me ferirent, unico instanti in lapsum paratus eram cum vertigine & dextri lateris stupore. Adeo ut si iterum semel tantum me odor perculsisset, absque dubio cecidissim apoplecticus. In tantam scilicet me olim temeritatem compulit ardor sciendi, quod millies vitæ non pepercerim meæ. Verum quidem est, quod spiritus sulphuris, spiritus nitri, salis marini, oleum vitrioli, &c, dum halitûs formâ unâ cum aere hauriuntur, pulmonem constringendo, subitam mortem inducant, adeoque pulmoni potius quam cerebro noceant; sed *Helmontius* nullam mentionem fecit respirationis impeditæ à retro hoc halitu, quem inspiraverat. Sed nec illi, qui ædificia calce recens, incrustata incolunt, & quos immedicabili hemiplegiâ correptos fuisse novi imprimis si luculento foco instructo in tali conclavi dormirent, aliquid læsi in respiratione perceperunt, dum perniciosus ille halitus encephali functiones pessimè læderet. Quinimo & illi, qui carbonum nidore in loco clauso extinguuntur, & suffocari creduntur impeditâ respiratione, videntur primam noxam in capite percipere; licet tantâ virulentiâ præditus sit carbonum vapor, ut paulò post & vitales functiones omnino deleat, lethali syncope. Quando enim vel non adeo densi sunt illi vapores carbonum in loco, in quo hærent homines, vel minori temporis spatio ibi versantur, tunc de immani capitis dolore conqueruntur, sentiuntque, ac si calvaria extrorsum dissiliret præ nimia distensione: si autem diutius maneant in tali loco, carbonum accensorum nidore pleno, stupidi fiunt, & omnes sensus perdunt, & moriuntur. Unde celeberrimus *Fridericus Hoffmannus* dixit, quod hic venenatus nidor, (b) Stuporem & soporem apoplecticum hominibus incautis inferat. Illi autem, qui sic mortui sunt, in eodem situ inveniuntur, quem habebant, dum ab hoc vapore inceperunt malè affici. Apud *Wepferum* casus legitur satis memorabilis, qui modò dicta confirmat (c): bini homines in conclavi angusto nec valde alto, ubi furnus digestorius, piger *Henricus* vulgò dictus, carbonibus calefactus aderat, noctem transegerunt & manè ambo mortui inventi sunt: unus genibus flexis trunco innitens ligneo, manibus complicati limini fenestræ incumbens per quam vigil spectaverat, habebat speciem hominis somno obruti. Alter humi prostratus supinus jacebat, & videbatur cecidisse, dum exitum ex hoc loco moliebatur. Verùm idem ille ante octiduum per horam circiter in eodem loco manserat; & dum in apricum venit, titubare incepit, dein obdormivit, ita ut vix excitari potuerit, cum stertore. Ubi verò aquâ frigidâ, faciei & pectori aspersâ, ad se rediisset, credebat se suavissimo somno correptum fuisse, nullamque anxietatem senserat. Nec *Helmontius*, proprium*

(a) Tractat. de Lithias. Cap. ix. §. XLVIII. pag. 719.
(b) Observat. Chemic. Physic. Lib. III.

Observ. XIII. pag. 329.

(c) Observat. Pract. de Affect. Capit. pag. 360.

infortunium narrans, anxietatis ullius meminit, sed (a) circa orificium stomachi instans animi deliquium sensit; & dum ex museo, nidore carbonum infecto, egrederetur, mox concidit, & occipite imegit gravissimè in pavementum lapideum, gustum atque odoratum omnino perdiderat aurèsque tiniebant, & per aliquot menses mansit vertiginosus: verùm & hæc symptomata tribui possent validæ occipitis contusioni. Interim tamen ex prædictis satis patere videtur, quòd carbonum accensorum vapor capiti potius, quàm pulmone, noceat. Cæterùm ædium, recens calce incrustatarum, noxam, uti & vaporis carbonarii, jam notaverat (b) *Galenus*. Si autem simul consideretur, carbones relinquere cineres paucissimos, totàmque ferè illorum molem in vaporem resolutam dispergi per aera, intelligimus, quomodo pauci etiam carbones (uti *Helmontio* contigit) in cubiculo clauso possint pessima mala producere; inprimis frigidâ tempestate, quando vapores minùs dissipantur, sed magis collecti manent.

§. 1011. **C**AUSAS has (1010) docuit Anatomica inspectio cadaverum apoplexiâ extinctorum, atque Observatio Historica eorum, quæ in ipsa horum ægrorum curatione observari possunt: meditatio autem facilè in dictas (1010) classes ordinat, curationi inveniendæ quàm aptissimas.

Causæ illæ apoplexiæ, hæctenus recensitæ & explicatæ, vel inventæ fuerunt inspectione cadaverum hoc morbo defunctorum; vel repetitis Observationibus constitit, quædam corpori applicata hunc morbum produxisse; adeoque meritò pro causis haberi posse. Optimorum Auctorum testimoniis hæc omnia confirmata fuerunt; quibus plura si quis addere vellet, facilè in *Boneti sepulchreto Anatomico* invenirentur. Verùm ordo requirebat, ut in classes quasdam numerosæ adeo hujus morbi causæ distribuere, ut eò meliùs singulis debita curatio adhiberi posset. Ut enim postea patebit, illa, quæ in quadam specie apoplexiæ meritò laudantur tamquam efficacissima remedia, in alia ejusdem morbi specie pessimè nocerent.

§. 1012. **E**X iisdem constat, à diversis, & oppositis quidem causis, morbum hunc sæpe produci; adeoque bene dividi in sanguineam & pituitosam; sed non perfectâ divisione, quum & serosa, & atrabilaria, & polyposa sit, & alia.

Causa proxima in omnibus apoplexiis est eadem; sed causæ efficientes sunt sæpe diversissimæ; unde nulla poterit esse universalis curandi Methodus. Si enim functiones animales abolitæ sint ob lentorem pituitosum inertem sanguinis, quo ineptus redditur, ut libere fluat per vasa cerebri & secretioni spirituum serviat, tunc sola illa cura bona est, quæ lentorem illum attenuet, san-

(a) Tractat. de Lithias. Cap. ix. §. LIV. pag. 720. Jus Duumviratûs, §. XIX. pag. 242. | (b) De Usu Part. Lib. VII. Cap. VIII. Charter. Tom. IV. pag. 458.

guini debitam soliditatem conciliet, & motum nimis languidum incitet. Verùm si sanguis inflammatoriâ densitate hæreat circa extrema vasorum, tunc requiritur opposita medela, quâ solvatur sanguis, & motus humorum nimius compescatur. Hinc orta fuit generalis illa divisio in apoplexiam calidam, & frigidam, sive in sanguineam & pituitosam; & ad duo illa distincta capita omnis curatio solebat digeri. Verùm ex recensione causarum satis patuit, non sufficere illam divisionem, neque posse omnes apoplexiæ causas ad duo hæc capita redigi.

§. 1013. **L**OCUS verò affectus in apoplexia exquisita est totum sensorium commune; in parapoplexia verò ejus quædam pars præ cæteris, reliquis quodammodo, sed tamen minùs, pressis, cerebello, ut plurimùm, in initio illæso.

Cùm in apoplexia exquisita sensus interni & externi, omnesque motus voluntarii aboleantur (vide §. 1008.), locus affectus debet esse ille, à quo omnes nervi, sensibus & motibus voluntariis perficiendis destinati, originem suam ducunt, & ad quem locum perductæ mutationes illorum nervorum, faciunt ideas, animi affectus, motus corporis, &c. Illum autem locum, qualiscumque demum fuerit, vocant Medici sensorium commune; à quo mutabilitas cogitationum à mutato corpore, & vicissim mutabilitas corporis à mutata cogitatione pendet. Verùm causa illa, à qua afficitur illud sensorium commune, potest alio loco corporis hæerere, uti in causarum apoplexiæ enumeratione patuit; de qua re etiam possunt videri illa, quæ in *Commentariis*, §. 701, habentur. Cùm autem, abolitis motibus voluntariis & sensuum exercitio, supersint adhuc plurimi alii motus, qui nobis non consciis fiunt, integra debet adhuc superesse functio illius partis, à qua illi motus pendunt: pars autem illa cerebellum esse credebatur; de qua re videantur illa, quæ ad §. 1000, dicta fuerunt.

In apoplexia exquisita sensus & motus voluntarii omnino abolentur: verùm quandoque contingit, ut ægri tales à validissimis causis, in organa sensuum agentibus, utcumque adhuc affici videantur; in quibusdam partibus adhuc aliquod conamen ad motum supersit; adhuc deglutiant illa quæ ori infunduntur: tunc ergo functiones sensorii communis maximè impeditæ sunt, non tamen omnino abolitæ, adeoque levior quasi ejusdem morbi gradus, qui hinc commodè *Parapoplexia* vocatur; uti & levior anginx species *Hippocrati* dicebatur (a) *παρὰκωνάγχη* (vide §. 783.). Interim non memini, quòd apud veteres Auctores *Parapoplexiæ* nomen invenerim.

§. 1014. **U**ND E patet, cur pulsus & respiratio exerceantur, sensibus interim, motibusque voluntariis, destructis: imò cur sæpe pulsus & respiratio crescant pro rato, quòd sensus, motusque, plus decrescunt, ut & circa mortem.

(a) De *Morb.* Lib. II. Cap. x. Charter. Tom. VII. pag. 586.

Quia nempe in apoplexia illa pars encephali impedita est, quæ functionibus animalibus exercendis dicata est, dum altera adhuc libera manet, quæ motibus vitalibus servit. Verùm cum totius encephali actio, tam quoad functiones animales, quàm quoad reliquas pendeat à libero motu liquidorum per vasa substantiam encephali constituentia, patet satis, quòd libero transitu impedito per magnum horum vasorum numerum, reliqua magis urgeantur à liquidis appulsis. Verùm liquidi secreti copia augetur; cæteris paribus, dum ad organa fecernentia major copia fluidorum applicatur intra datum tempus; quod cum fiat in apoplexia ad illam partem encephali, quæ motibus vitalibus prospicit, patet ratio, quare pulsus & respiratio augeantur, dum sensus & motus decrefcunt. Imò & hoc observamus tempore somni naturalis, in quo pariter actiones animales & motus voluntarii cessant: nam respiratio fit profundior, robustior, lentior, & magis æquabilis, motusque pariter cordis & arteriarum observatur increfcere robore: unde & omnes actiones, quæ à nostro arbitrio non pendent, perfectissimè peraguntur somni tempore; circulatio nempe, coctio crudorum, distributio, nutritio, &c. Cum autem in reliquis morbis fortis & æquabilis respiratio adeo boni ominis sit, inprimis si pulsus simul fortis sit, & calor æquabilis ad extrema corporis usque, ideo minùs periti vix credere possunt, in tanto periculo apoplexiâ decumbentem versari, dum actionum vitalium tantum robur observant. Verùm dum eadem causa, quæ actiones animales impedivit, pergit agere vel augetur brevì, & actiones vitales, paulò antè adhuc adeo validæ, opprimuntur, & subita mors sequitur.

§. 1015. **M**AGNITUDO igitur apoplexiæ censetur ætate, temperie, fabricâ ægri; tum vehementiâ symptomatum, & inprimis absolutâ destructione sensuum, motuumque; respiratione validâ cum profundo stertore; spumâ circa os copiosâ, viscidâque; sudore tenui, guttatim hærente; frigidiusculo; ortu ex debili primò parapoplexiâ prægressâ; ortu ex epilepsia ingenti præmissa, vel ex causa nota vehementiori.

Apoplexiam semper periculosam esse omnes Medici agnoscunt: hinc agitur hîc tantùm de majori minorive discriminis gradu, quod cognoscitur,

ÆTATE. Sic v. gr; senes, hoc morbo correpti, rariùs emergunt, quia plerumque in his iners, glutinosa, materia in cavis cerebri colligitur, & per ipsa senectutis vitia talis sanguinis cacochymia quotidie augetur, uti ad §. 1010, n°. 2. lit. γ, dictum est.

TEMPERIE. Ita atrabilaria temperies hujus morbi discrimen auget, quia vel piceâ tenacitate sanguis hære incipit in vasis encephali (vide §. 1010. n°. 2. lit. γ.); vel materia atrabilaria mota, & acris reddita, certissimè omnia destruit (vide §. 1010. n°. 4.), absque ulla sanationis spe. Licèt autem hæc materies atrabilaria tantùm solâ tenacitate peccaret, summa adhuc difficultas solvendi illud tenax maneret.

FABRICA ÆGRI. Caput v. gr; magnum, collum breve, obesitas magna, &c; de quibus ad numerum primum §. 1010, dictum fuit.

VEHEMENTIA SYMPTOMATUM, &c. Inde enim cognoscitur magnitudo causæ, quæ apoplexiam, produxit: de his dictum fuit ad §. 1008.

SPUMA CIRCA OS, &c. Dum enim impeditur liber transitus per vasa encephali, tantò magis urgentur rami carotidis externæ; hinc facies adeo inflata apparet, & major copia salivæ, ac quidem viscidioris, secernitur, quam ægri, forti apoplexiâ decumbentes, nec accumulari sentiunt, nec deglutiunt; unde magis magisque congeritur, & à valida & forti respiratione spumescit. Videantur & illa quæ §. 1010. n°. 3. lit. d, de hac spuma dicta fuerunt.

SUDORE TENUI, &c. In febrium Historia ad §. 594. n°. 2, patuit, morbi materiam subactam, & mobilem redditam, per sudores diffari de corpore quandoque felici cum eventu: verùm simul monitum fuit, tales sudores esse æquabiles per totum corpus, calidos, & vaporis formâ de cute surgentes. Designant enim tunc vires vitales robustas, materiam solutam mobilem, & vasa pervia. Unde & tales sudores laudantur tamquam boni in apoplexia, ad §. 1017. Verùm alii sudores in morbis apparent, pessimo signo; dum nempe & parci sunt, & in guttulas collecti hærent cuti; tuncque ferè semper frigidi sunt & subviscidi tales sudores, notantque, instante jam morte, resolvit cutaneorum vasculorum extrema, ut crassiolem & viscidum sudorem transmittant; simulque adeo jam fractas esse vires vitales, ut calorem satè validum ad cutis superficiem propagare nequeant, per quem in vaporem resolvi sudor posset. Rubra tunc simul solet esse facies, cui guttulæ sudoris adhærent, de quo videantur illa quæ ad §. 741, habentur, ubi de signis prognosticis in febre ardente agitur. Simulac autem illa causa, quæ apoplexiam produxit, incipit & impedire illam partem encephali, unde vitales actiones pendent; tunc & respiratio difficilior fit: & ab hoc signo comite damnavit sudores in hoc morbo Hippocrates dicens, (a) *In apoplecticis ex spiritûs molestia sudor accedens, lethale.* Et Cælius Aurelianus pariter bina hæc signa simul junxit, ubi apoplexiam in pejus vergentem describit. Ita autem habet: (b) *Pejorante passione atque in exitium ægrorum crescente, vultûs abductio, ita ut longior notâ videatur imago (ob musculos faciei paralyticos & maxillam inferiorem proprio pondere pendulam), præcordiorum prominentia, atque totius corporis frigidus torpor, pectoris stridor, & superiorum partium sudores frigidi.*

ORTU EX DEBILI, &c. Cùm enim parapoplexia sit levior gradus apoplexiæ, uti ad §. 1013, dictum fuit; si tunc sequatur apoplexia, novimus causam morbosam augeri. Plerumque autem hoc fit ab extravasato liquido copiâ sensim aucto: uti v. gr; si parva arteria in cerebro rupta sanguinem effuderit, turbantur functiones encephali; & incrementum hæc mala pro ratione copię extravasati sanguinis, donec totum sensorium commune affectum fuerit; adeo-

(a) Coacar. Prænot. n°. cccclxxix. Charter. Tom. VIII. pag. 880.

(b) Acutor. Morbor. Lib. III. Cap. v. n°. 1. pag. 199.

que sequatur apoplexia. Si autem levior morbus superari non potuerit, fatis patet de eodem morbo jam graviori curando parùm spei superesse.

ORTU EX EPILEPSIA, &c. Patebit postea, ubi de terribili hoc morbo agetur, quòd violentis adèò, & sæpe repetitis convulsionibus, cerebrum corrumpatur frequenter, ita ut apoplexia & mors sequatur. Facile autem patet, tunc nullam spem superesse. Interim notandum est, quòd frequentissime in fine paroxysmi epileptici dormiant cum stertore & paulò post ad se redeant. Verùm ubi profundus ille somnus, paroxysmum finire solens, diutius solito protrahitur, tunc magnus metus est, epilepsiam transivisse in lethalem apoplexiam.

VEL EX CAUSA NOTA VEHEMENTIORI. Si nempe talis fuerit, ut cerebrum illico destruat, v. gr; materies atrabilaria soluta, mota, & acris admodum, si caput petierit: vel etiam si causa talis fuerit, ut per Artem tolli, vel insigniter minui nequeat. Sic si v. gr; libra sanguinis effusi hæreret in ventriculis cerebri, & circa basin cranii, nulla spes esset, tantam copiam sanguinis fat citò iterum resorberi posse per venas; neque perterebrato cranio posset educi extravasatus sanguis, cum nimis profundo in loco hæreat. Ob hanc causam vulnera circa inferiora orbitæ oculi, ossis temporum, ossis ethmoidis basios cranii, &c, lethalia habentur, de quibus vide §. 170. n°. 1.

§. 1016. **L**ENITAS & sanabilitas mali contrà decernitur ex levitate symptomatum, absentia dictorum.

Veritas hujus asserti sponte patet. Interim notandum est, magnam requiri cautelam, ne Medicus in prognosi hîc erret cum famæ periculo.

Cùm enim modò dictum fuerit præcedenti paragrapho, apoplexiam quandoque sequi, & quidem lethalem, post debilem parapoplexiam prægressam; Medicus illo tempore vocatus, dum parapoplexia adest, ex levitate symptomatum concluderet sanabilitatem mali, & faustum prædiceret eventum; dum intra paucas horas apoplexia valida ægrum præter spem necaret; auctâ nempe causâ, quæ parapoplexiam produxerat. Periculum ergo magnum adesse etiam in leviori morbo, monere debet Medicus, semper memor moniti *Hippocratici*, (vide §. 1010. n°. 4.), quòd (a) *Vehementem quidem apoplexiam solvere impossibile; debilem verò non facile, sit: simulque constat, quòd levis apoplexia in validam frequenter abeat.*

§. 1017. **L**ENIS apoplexia solvitur superveniente sudore multo, æquabili, rorido, calido, levante; urinâ multâ, crassâ; hæmorrhoidibus largis, diu fluentibus; fluxu menstruo restituto; alvi fluxu; febre magnâ.

Sæpius jam monitum fuit (vide §. 885.) in Historia morborum acutorum; illos sanari ope Naturæ, vel Artis; simulque tunc dictum fuit, summæ utili-

(a) Aphorism. Sect. II. n°. XLII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 81.

tatis esse curandis morbis, si fideli Observatione habeantur cognita illa Naturæ, sibi soli toties sufficientis, molimina, per quæ morbus in sanitatem mutatur. Sic enim cautus redditur Medicus, ne turbet imprudenti medelâ hos Naturæ conatus; simulque discit, illos imitari per Artem, ubi sponte non adsunt. Cura autem apoplexiæ postea tradenda docebit, quòd Ars eadem tentet facere, quæ sponte nata observata fuerant profuisse, vel evacuando, vel derivando, impetum & copiam humorum à capite; vel denique stagnantia solvendo & movendo: singula jam hæc considerabimus. Verùm notandum est, quòd dicatur apoplexia *solvi*. Et illis autem, quæ ad §. 594. 830. n°. 1. 887, dicta fuerunt, constat, quòd tunc resolutio illa benigna morborum dicatur fieri, quando materies morbosa absque ulla evacuatione sensibili sic mutatur, ut redeat sanitas: hîc autem evacuationes sensibiles recensentur. Dicitur autem solvi apoplexia, dum sanatur, phrasi *Hippocraticâ*, qui vocabulum (a) *λύειν* hoc sensu in eodem morbo adhibuit.

SUPERVENIENTE SUDORE MULTO, &c. Per sudores expelli posse de corpore morbosos humores, ad §. 594, pluribus explicatum, simulque dictum fuit de illis dotibus, quas salutiferi tales sudores habere debent, ut distingui possint à symptomaticis & nocituris sudoribus; tuncque simul monitum fuit, levamen perceptum dare signum minimè fallax salubris evacuationis. Patebit postea, quando de hydrope agatur, quòd per sudores excitatos tolli possit accumulata in cavis corporis lympha. Verùm levis apoplexia, de quâ hîc tantùm agitur, tali causæ originem quandoque debet (vide §. 1010. n°. 2. *lit. γ.*); adeoque hoc modo tolli pariter poterit, & in hoc casu imprimis sudores tales prodesse videntur.

URINA MULTA, CRASSA. Ex illis, quæ ad §. 830. n°. 4, & 888. n°. 2: dicta sunt, patuit, materiam inflammatoriam, solutam quidem & mobilem redditam, sed tamen degenerem à conditionibus humoris sani, per urinæ vias de corpore expelli quandoque. Verùm simul tunc fuit notatum, hanc evacuationem sæpe jungi aliis, si morbus validior fuerit, & rarò sufficere solam, nisi in morbo leviori. Cùm autem hîc de leni apoplexia agatur, & §. 1010. n°. 2. *lit. β*, spissitudo inflammatoria cruoris inter causas apoplexiæ recenseatur, patet, per talem urinam hunc morbum solvi posse.

HÆMORRHOIDIBUS, &c. Nimiam sanguinis boni copiam, distentis ultra modum vasis sanguineis encephali apoplexiam producere patuit §. 1010. n°. 1. n°. 3. *lit. α*, & n°. 4; adeoque omnia, quæ copiam sanguinis minuunt, medentur huic causæ. Præ reliquis autem profunt hæmorrhoides largâ copiâ fluentes, quia efficacissimè impetum & copiam sanguinis à capite derivant, cùm sanguis oppositâ penitus directione moveatur per vasa hæmorrhoidalia, quàm per arterias carotides & vertebrales. Unde apoplecticis hæmorrhoides utiles esse dixit *Hippocrates* (b); uti aliâ occasione ad §. 702, notavi: sed & in phrenitide (vide §. 779.), & in mania (c) pulchrum effectum præstant. Præterea

(a) Aphorism. Sect. II. n°. XLII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 81.

(b) Coac. Prænot. n°. CCCCLXXVIII.

Charter. Tom. VIII. pag. 880.

(c) Aphorism. Sect. VI. n°. XXI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 262.

quotidiana Observatio docet, quòd illi, quibus consueta jam est sanguinis evacuatio per hanc viam, patiantur varios capitis morbos, cephalgiam, vertigines, aurium tinnitus, &c, si minùs feliciter cesserit hæmorrhoidum fluxus: quod Hippocrates monuit dicens (a), *Ex hæmorrhoidæ parùm apparente vertigines abortæ parvam ac modicam siderationem* (brevi futuram) (*παρὰ πλεονεξικόν μικρόν, καὶ ἐπὶ ὀλίγον*) significant solvit: *venæ-sectio*; & quidquid hoc modo apparuerit, mali aliquid significat. Cùm ergo, suppressis hæmorrhoidibus, capitis morbi sequantur, & contrà, illis fluentibus, leventur illi morbi; patet fati, multùm boni inde expectari posse in apoplexia, quæ à nimia plenitudine vasorum encephali oritur: ubi enim vasa rupta sunt, tunc à sanguine effuso fortis apoplexia fit, in qua parùm spei superest. Præterea & melancholicus humor inter causas apoplexiæ numeratus fuit §. 1010. n°. 2. lit. γ, qui commodè evacuat per hæmorrhoidum fluxum; uti postea ad §. 1110, dicetur, adeoque & hoc effectu profunt hæmorrhoides.

FLUXU MENSTRUO RESTITUTO. Cùm corpus muliebre ita ab Adorando Creatore factum fuerit, ut & alium hominem intra se recondere & nutrire possit, plùs conficit sanguinis boni mulier sana, quàm ad proprii corporis usum requiritur, & ideo illud superabundans menstruâ evacuatione tollitur: si ergo defecerit fluxus menstruus, plethora fiet, majori copiâ sanguinis distendentur vasa, nisi per alias vias exiverit illud superabundans; adeoque causam apoplexiæ dare poterit, menstruorum suppressio. Verùm Observata Practica docent, capitis vasa inprimis urgeri ab hac plethora, dum uteri vasa nimis resistunt sanguini exituro circa consuetum tempus. Hinc notat Hippocrates, (b) *Capitis concussiones, & aurium sonitus*, præcedere menstruorum eruptionem, illâque prodire, (c) *Si juxta spinam dolor consequatur*, qui designat, aortæ descendens ramos à sanguine magis incipere distendi. Et alibi dixit (d) *Horrorem habentibus, lassitudine affectis, capite gravatis menses erumpunt.* Omnia autem hæc symptomata docent, capitis vasa tunc nimis distendi, imò & quandoque solvi: ita narium hæmorrhagiam, (e) *Menstruis deficientibus*, Hippocrates laudat. Si ergo à mensium suppressione, distentis capitis vasis, apoplexia nascitur, menstruus fluxus & evacuando proderit, & derivando à capite; cùm uteri vasa oppositâ directione sanguinem ducant æquè ac vasa hæmorrhoidalia.

ALVI FLUXU. Duplici modo prodesse potest, vel quatenus evacuando subducit materiæ morbosæ partem; vel quatenus impetum & copiâ humorum à superioribus derivat versùs inferiora. Dum enim, liquidis per alvum ruentibus, abdominalium viscerum vasa deplentur, sicque sanguini impulso minùs resistunt, potens revulsio à superioribus partibus fit; uti pluribus probatum fuit, ad §. 779, ubi de cura phrenitidis agebatur. Verùm & ipsa evacuatio

(a) Coacar. Prænot. n°. cccxlvi. Character. Tom. VIII. pag. 871.

(b) Ibid. n°. clxviii. pag. 861.

(c) Ibidem.

(d) Ibid. n°. dxli. pag. 834. Confer. n°. dxlviii.

(e) Aphorism. Sect. V. n°. xxxiii. Character. Tom. IX. Part. II. pag. 214.

prodesse potest quàm plurimùm. Ita ad §. 720, memoratur ex *Hippocratis* Observatione, quòd (a) *Si albâ pituitâ detento vehemens diarrhœa succedat, morbum solvit.* Sed pituitosa & iners talis sanguinis cacochymia, qualis in leucophlegmaticis observatur, inter causas apoplexiæ §. 1010. n°. 2. lit. γ, numeratur, adeoque poterit alvi fluxu tolli.

Præterea constitit ex illis, quæ ad numerum quintum §. 1010, dicta fuerunt, quòd causa apoplexiam excitans quandoque hæreat in ventriculo, quæ ergo, æquè ac per vomitum, per alvum expelli posset. Novi talem casum contigisse celeberrimo Viro, qui in consortio amicorum subito incepit. oculos hinc inde convertere, mox obmutuit, & apoplecticus cecidit. Dum conclamatum crederent summi in Arte Viri, qui aderant, post quadrantem horæ, nullo tentato remedio præter sanguinis missionem, & vomuit, præter contentos in ventriculo cibos, ingentem copiam pituitæ, & quidem tantam, quantum humanus ventriculus capere posse vix credi poterat: statim redierunt sensus & motus, & blando somno refectus, sequenti die omnino sanus fuit; risitque futuros hæredes, qui nuncio missio advolaverant quantocyùs. Patet hinc, talem saburram, primas vias gravantem, producere posse apoplexiam, sed sanabilem facilè, sublatâ hâc causâ per vomitum vel secessum. Notaverat mirum hunc effectum, quo ventriculus gravatus cerebri functiones turbat, *Helmontius* dicens, (b) *Sin autem suboriatur mucilago putrida, ad amarorem prona, vertiginem, & fortiùs insurgens apoplexiam suscitât.*

FEBRE MAGNA. Constitit ex illis, quæ antea in febris Historia dicta fuerunt, quòd febris multorum & magnorum morborum remedium quandoque fit (vide §. 558.); illudque inprimis probatum fuit, quando de febris effectibus (ad §. 587.) agebatur. Patuit enim tunc, quòd per febrim stagnantia agitentur, resistantia subigantur, cruda mutantur in cocta, &c. Ex quibus concludere licet, quasdam apoplexiæ causas per validum febrilem motum emendari, vel & tolli posse. Non enim prodesse omnibus apoplexiæ causis enumeratis febrim, facilè patet. Si enim à plethora, vel effusis humoribus ob rupta vasa, nata fuerit apoplexia, febris augebit malum. Verùm tunc inprimis videtur sanatio hujus morbi per febrim natam sperari posse, ubi pituitosa, iners, sanguinis cacochymia apoplexiam produxit (§. 1010. n°. 2. lit. γ.): talis enim materies per febrim solvi, & soluta pelli poterit ex locis, ubi hæret; uti pluribus probatum fuit ad §. 587. Imò sanguis, inflammatorio lentore hærens in vasis, per ipsam febrim sic mutari potest, ut aptus fiat transire vasa, in quorum angustiis hæserat, uti patuit ex illis, quæ de morbis acutis inflammatoriis dicta fuerunt: tuncque sæpe circa crisin, mobili redditâ materiâ morbosâ, nova oritur febris, vel augetur illa, quæ aderat, cum levamine symptomatum morbi. In mirabili illo casu puellæ, post suspendii supplicium perpeffum sanatæ (vide §. 1010. n°. 3. lit. δ.) notari meretur, quòd calidis spirituosis remediis usi fuerint peritissimi Medici, qui ejus curam

(a) Aphorism. Sect. VII. n°. xxix, Character, Tom. IX. Part. II. pag. 305.

(b) Ort. Medicin. Tractat. *A sede animæ ad morbos*, §. xi. pag. 236.

gesserunt, (a) *Cervicem, tempora, pedumque plantas, oleis & spiritibus calidis inunxerunt*; aromatica decocta per clysmata injecerunt; unde sequenti die febris secuta fuit; sed & simul sensus interni, & externi, & loquela redierunt, moto & propulso sanguine, qui in vasis cerebri stagnerat, dum in laqueo hæserat. A febre autem apoplexiæ sanabilis medelam Veteres sperasse certum est. Sic apud *Hippocratem* habentur sequentia: (b) *Derepentè sanum capitis dolorprehendit, confestimque obmutescit, & stertit, & os hiat; & si quis eum vocet, aut agitet, solùm ingemiscit, nihil autem intelligit, & copiosè mejit, & se ad mictum non incitat. Hic, nisi eum febris corripiat, intra septem dies moritur; quòd si corripuerit, plerumque sanus evadit.* Ubi notandum, quòd de levi tantùm hîc agatur apoplexia, quia æger ingemiscit, dum agitur, aut dum vociferantur adstantes, adeoque adhuc aliquæ sensuum reliquiæ, licèt debiles, supersunt. Præterea videtur & illa apoplexia, de qua agitur, à frigida & lenta causa originem ducere, quia mox addit, (c) *Hujusmodi autem morbus senioribus contingit magis quàm junioribus.* Verùm & in alia apoplexiæ specie à febre multùm boni exspectavit: legitur enim in eodem loco, (d) *At si quis ex temulentia voce deficiat, siquidem jam confestim eum febris corripiat, convalescit; nisi verò corripuerit, intra tertium diem moritur.* Quinimo, ubi malus ille sudor (de quo vide §. 1015.) cum difficili respiratione aderat, quem pro lethali signo habebat, subjungit, (e) *Rursus autem in his ipsis, si febris accedat, solutio fit.* Pariter & *Aretæus*, postquam jusserat in apoplexia frigida applicari acre clyσμα, spem salutis esse monet, si (f) *Paulùm excitatus homo fuerit, aut febre correptus.* Verùm pariter ex *Hippocrate* patet, quòd tantùm exspectaverit salubrem effectum in apoplexia à febre satis valida, insurgentis vitæ robore excitatâ; non verò à febre (g) quæ suppressis vitæ viribus lentè glisceret. Hic enim videtur esse sensus illius *Coacæ prænotationis*, cui similis textus in *Prorrheticis* (h) legitur, quem *Galenus* sic explicuit (i) *Quòd obortâ apoplexiâ, non acuta & calida, sed debilis & diuturna subsecuta febris nihil profuerit.*

Verùm §. 1014, dictum fuit pulsus & respirationem, crescere pro rato, quòd sensus motusque plùs decrescunt; uti & circa mortem: adeoque posset falli quis, dum illud pulsûs incrementum ab aucto morbo pendens, pro salubri febre haberet, quæ apoplexiam solvere posset. Sed ubi in mortem tendit apoplexia, respiratio fit magis sublimis & stertorosa, & omnes functiones animales absolutè abolentur. Contrà verò ubi febris talis valida insurgit & salutaris, respiratio liberius peragitur, & levia saltem indicia emendatarum functionum animalium apparent.

(a) *Wepfer. Histor. Apoplectic. pag. 169.*(b) *De Morb. Lib. I. Cap. vii. Charter. Tom. VII. pag. 558.*(c) *Ibidem.*(d) *Ibid. pag. 559.*(e) *Coac. Prænot. n°. cccclxxix. Charter. Tom. VIII. pag. 880.*(f) *De Curat. Morbor. Acutor. Lib. I. Cap. iv. pag. 82.*(g) *Coac. Prænot. n°. cccclxxx. Charter. Tom. VIII. pag. 880.*(h) *Prædiction. Lib. I. Comment. II. n°. lxxxiv. Charter. Tom VIII. pag. 752.*(i) *Ibid. pag. 753.*

§. 1018. **P**AULO gravior, superata causa, solet mutari in paralyfin alicujus partis musculosæ; totius lateris unius, unde hemiplegia, vel omnium cervici suppositarum partium, unde paraplegia dicitur; quæ rarò curatur, sempérque memoriæ, judicii, motuum læsiones relinquit; unde soporosi, hebetes, tremuli, vertiginosi, pusillanimes remanere solent.

Hic exitus apoplexiæ non lethalis longè frequentius observatur. Nòrunt omnes Mèdici Practici, quàm rarò emergant ab apoplexia ægri absque ulla superstite læsione functionum animalium. Unde *Celsus* optimè dixit, (a) *Solent autem qui per omnia membra vehementer resoluti sunt, celeriter rapi: at si correpti non sunt, diutius quidem vivunt, sed rarò tamen ad sanitatem perveniunt; & plerumque miserum spiritum trahunt, memoriâ quoque amissâ.* Imò *Cælius Aurelianus* inter signa, quæ epilepsiam ab apoplexia distinguunt, ponit & sequens, quòd (b) *Post accessionem epileptici integro habitu consurgant frequentius; apoplectici verò paralyfin partium sustineant.* Vidi plures, qui ab apoplexiâ curati omnibus functionibus cerebri rectè valebant, nisi quòd deesset hoc unicum, quòd non possent vera rebus designandis vocabula invenire; manibus, pedibus totius corporis nixu conabantur explicare miseri, quid vellent, nec poterant tamen. Malum illud per plures annos sæpe insanabile perstat. Verùm & miro modo sæpe mutantur ab apoplexia emergentes quoad animi affectus, sic ut viderim, sapientissimis antea viris, & fortissimis militibus, masculum illud animi robur adeo fuisse enervatum, ut flebilis pueri instar ob levissimam causam in lacrymas solverentur. Hinc jurè dixit *Aurelianus*, (c) *Quidam parvâ conversione mentis afficiuntur, ut aut alienentur, aut tristes & somniosi videantur, ut si eos quisquam è somno excitaverit, aliquid alienum loquantur.* *Sapiens Malpighius*, qui calculi & prodagræ dolores, & varia adversa, tulerat magno animo; ab apoplexia, & totius dextri lateris paralyfi, curatus, (d) *Vi antecedentis morbi summopere læsus fuit in memoria & ratiocinio, imò quavis minima de causa solvebatur in lacrymas.* Hinc videtur patere, singulares quasdam encephali functiones manere turbatas, vel & abolitas, totâ vitâ, quia in solo principio primæ determinationis mentis in corpus quid mutatum fuit per apoplexiam prægressam. Unde simul apparet, quàm multiplicia mala sequi possint post apoplexiam, dum vel in parte quadam singulari corporis, vel in pluribus simul, functionum animalium læsio superstes manet. Variis autem nominibus designaverunt Mèdici hæc mala, quæ motûs muscularis à voluntate pendentis exercitium lædunt; vel & tollunt integre. Obtinuit hodie, communi in Scholis Medicis usu, *Paraplegiam* vocare, quando motus voluntarii cessant in omnibus partibus cervici suppositis: interim tamen idem illud paraplegiæ vocabulum alio sensu

(a) De Medicin. Lib. III. Cap. xxvii. | n°. LIV. pag. 201.
pag. 178.

(c) Ibid. n°. LII. pag. 200.

(b) Acutor, Morbor. Lib. III. Cap. v.

(d) Bagliv. Oper. Omn. pag. 681. 682.
apud

apud veteres Medicos acceptum fuisse constat: Sic *Galenus* testatur quòd *Hippocrates* (a) *Paraplegias* quidem vocat eas *paralyfes*, quæ ex *apoplexia* in partem aliquam decumbunt; adeoque generali ferè nomine omnes læsiones functionum animalium, post *apoplexiam* superstites, significaret *paraplegia*. *Aretæus* autem, postquam *apoplexiam*, *paraplegiam*, *parefin*, *paralyfin*, omnia genere eadem esse dixerat, addit sequentia, (b) *Paraplegia est tactûs motûsque remissio, sed in membro uno, ut putà manu crurève; paralyfis autem motûs tantùm ferè est actionisque defectio*. Paulò post monet, *Hippocratem* intellexisse *paraplegiæ* nomine *apoplexiam* particularem; (c) *Quod enim in toto corpore est vehemens apoplexia, illud in crure paraplegiam vocat*. Patet ergo, quòd Antiqui vocaverint *paraplegiam* idem illud, quod hodie dicimus *paralyfin*; nam & in illa quandoque unà cum motu sensus integre perit, ut postea ad §. 1057, dicitur; & partis singularis, non verò totius corporis, vitium est. Ubi verò dimidium latus corporis motu voluntario caret, tunc vocatur *hemiplegia*; licèt *Galenus* (d) generali *paralyfis* nomine & hoc malum comprehenderit.

Aliâ occasione ad §. 276, dum in *Historia vulnerum capitis* agebatur de signis, quæ docerent locum læsum intra cranium, demonstratum fuit pluribus *Observationibus*, quòd organum illud corporeum, unde in nobis sensus & motus voluntarii pendent, sit in sua origine, collectione, distributione & operatione duplex: unde una ejus pars potest integra manere, dum altera impotens omnino fit ad omnia. Illud autem in *hemiplegia* evidenter obtinet; in qua si exquisita fuerit, dimidia pars corporis à capite ad calcem usque *paralytica* est. Vidi sic unum frontis latus corrugari potuisse tantùm, dum in altero latere *paralytico* frons maneret glabra: nec poterat orbicularis palpebrarum oculum claudere, nec buccinator impedire, nec cibi intra genam *paralyticam* & dentes deciderent: lingua exserta trahebatur versùs latus sanum & in eodem latere angulus labiorum sursum trahebatur, ob faciei musculos in altero latere *paralyticos*: balbutiebant ægri tales quàm pessimè, dum & dimidia pars linguæ motu carebat: unde & inter manducandum fœdo spectaculo cibi ex ore dilabebantur. Hæc dum videbat *Aretæus*, credidit & interiora similiter (e) *dimidiatam tantùm virium suarum partem retinere, ventriculum nempe, intestina, &c.* Interim tamen hoc non videtur semper in *hemiplecticis* verum esse: plures enim vidi, qui longè voraciores erant, quàm ante morbum; optimè digerebant ingesta, alvum deponebant; sicque per plures annos vivebant *hemiplectici*, sed cæterùm satùs sani. Simul ibidem *Aretæus* pulchre notavit (f) *decussatam illam cerebri actionem, per quam nempe læsio in parte dextra cerebri, paralyfim faciat in parte sinistra, & vicissim*. De qua re videantur illa, quæ ad §. 276, habentur.

Ratio autem, cur paulò *gravior apoplexia* rarò curetur integre, sed sem-

(a) *Epidem. Lib. II. Comment. II. text. IX. Charter. Tom. IX. pag. 130.*

(b) *De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. VII. pag. 33.*

(c) *Ibidem.*

(d) *De Loc. Affect. Lib. III. Cap. XIV. Charter. Tom. VII. pag. 449.*

(e) *De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. VII. pag. 33. 34.*

(f) *Ibid. 34.*

per ferè relinquat aliquas læsiones in functionibus animalibus, fati patet ex cognita structura encephali. In Physiologicis probatur, vasa illa, per quæ causa motûs muscularis derivatur in musculos, & à quibus pendent sensuum internorum externorûmque actiones, esse omnium minima totius corporis, simulque tenerrima. Hinc si causa morbosa comprimendo v. gr; egerit in mollem & pulposam encephali substantiam, plura ex his minimis staminibus poterunt destructa manere per totam vitam, licet causa morbosa postea tollatur. Quinimo si tenuissimum illud fluidum impeditur per aliquod tempus fluere per minima hæc nervosa stamina, tenerrima collabentur latera horum vasorum, & collapsa concrecent brevè, tuncque illa functio, quæ à perviis his vasis pendebat, immedicabiliter læsa manebit toto vitæ tempore, licet causa quæ apoplexiam produxerat, integrè sublata fuerit. De hoc autem postea adhuc dicendum erit, ubi de paralyfi agetur.

§. 1019. **E**XQUISITA apoplexia (1015) attrito cerebello. Corruptis liquidis, causâ in cerebellum propagatâ, in mortem citò finitur, rarò septimum diem excurrens.

Ex illis, quæ ad §. 1009, dicta fuerunt, patuit, duas esse distinctas in encephalo partes, quarum una motibus voluntariis & sensibus servit; altera motibus vitalibus & spontaneis, qui voluntatis imperio non subjacent. In apoplexia autem vitales motus manent quidem, sed sæpe fati brevi tempore illa causa, quæ animales functiones omnes delevit, & vitales tollit; licet videantur Observata Practica docere, illam partem encephali, qualiscumque demum illa fuerit, minùs facilè lædi, quæ vitalibus functionibus, dicata est (vide §. 1009.). Verùm si effusi humores, v. gr; pergant augeri quantitate, brevè comprimentur omnia in cavo calvariæ. Idem & sequi debebit, si effusi humores corrupti, & acres redditi, rodendo destruant mollem & pulposam encephali substantiam. Quinimo si supponatur, aliam causam, nempe obstructionem plurimorum vasorum encephali, dedisse originem apoplexiæ; brevè propagabitur malum ad illam partem, à qua vitales actiones pendent, quia cor pergit humores pellere per carotides & vertebrales arterias; adeoque vasa libera & pervia adhuc tantò magis urgebuntur; & cum tenerrima sint, citò destruentur. Hæc est ratio, quare exquisita apoplexia, de qua hinc tantùm agitur, tam citò lethalis sit, ita ut sæpe intra paucas horas mors sequatur; rarissimè, vel nunquam septem dies excedat; uti patet ex locis *Hippocratis*, quorum ad §. 1017, mentio facta fuit.

§. 1020. **F**UTURA apoplexia prævidetur, 1°. Ex cognita naturali temperie (1010. n°. 1.). 2°. Materie morbosæ cognitâ ut causa proegumenâ (1010. n°. 2. 3.) 3°. Ex procatarctiis. 4°. Ex primis effectibus incepti mali, ut sunt tremor; vacillatio; vertigo; scotomia; stupor; sopor; memoria vacillans; tinnitus aurium; in-

flatus superiorum; respiratio solito profundior, cum naribus compressis; incubus.

Cum ergo tam difficile sit curare apoplexiam operæ pretium est, cognoscere illa signa, ex quibus prævidetur futura, ut præoccupari possit, antequam in nervum erumpat: de his jam hinc agitur.

1. De his dictum fuit loco citato.

2. Et de his pariter actum fuit. Hæc quidem sola, saltem haud omnia, nondum faciunt apoplexiam, sed sic prædisponunt, ut, aliâ causâ accedente, morbus sequatur.

3. Hæ sunt illæ, quæ dum superveniunt, unâ cum prædisponente constituunt causam proximam & adæquatam morbi, adeoque necessariò morbum ipsum producant. Sic v. gr; plethora est causa prædisponens ad apoplexiam: sæpe tamen plethorici diu manent in hoc periculo, nec tamen hoc morbo corripiuntur. Verùm si noverim, quòd homo plethoricus, æstuante sub sole, motus corporis validos peraget, vina meraca ingurgitabit, summâ & subitâ iracundiâ excandescet, apoplexiam futuram prævideo.

4. Hæc signa maximum usum habent. Rarò enim apoplexia absque ullis signis, hinc enumeratis, opprimit, nisi fiat à subita ruptura vasorum: cæteroquin semper ferè præcedunt quædam, quæ docent manifestè, quòd incipiant turbari, vel saltem minùs expeditè peragi encephali functiones. Verùm sæpe hæc adeo levia apparent & ægris, & Medicis minùs peritis, vel non satis attentis, ut negligantur, tuncque tardè medela sæpe adhibetur naturæ apoplexiæ, quæ caveri potuisset.

TREMOR. Ponit vacillationem illius causæ, quæ motus musculares producit, uti antea ad §. 627, dictum fuit: unde meritò pro signo futuræ apoplexiæ habetur in illis, quorum temperies & vitæ genus huic morbo producendo favent. Non enim tremor solus absolutum signum dat; nam in frigore febrili tremor semper ferè adest, uti & in debilibus hominibus à morbo prægresso, evacuationibus nimis, &c, imò in quibusdam hominibus, cæterùm sanis, tremor per multos annos observatus fuit; uti pariter ad §. 627, monitum fuit. Verùm dum unâ cum tremore alia signa concurrunt, quæ docent encephalon gravari, tunc admodum suspectus tremor meritò habetur, tam in acutis morbis, quàm in chronicis. Ideo *Hippocrates* (vide §. 629.) dixit quòd, (a) *In vehementer phreniticis, tremores lethales sunt.* Et alibi, & (b) *Quibus ab atra bile mente motis tremores fiunt, malum est:* cum tremore alia signa conjungens, dixit (c) *Valde surdi, in accipiendo tremuli, linguam resoluti, torpidi, malum.*

VACILLATIO; VERTIGO; SCOTOMIA. Primum initium vertiginis, uti antea dictum fuit, est apparens rotatio rerum vicinarum quiescentium; tunc incipiunt colores iridis oculis obversari, mox vacillant omnes muscoli, incipiunt

(a) Coac. Prænot. n°. xcix. Charter. Tom. VIII. pag. 857.

Lib. I. Comment. I. n°. xiv. Ibid. pag. 710.

(b) Ibid. n°. xcv. Confer. Prædiction.

(c) Ibid. n°. cxcviii. pag. 863.

homines metuere, ne labantur, & enervantur omnes vires ut se sustinere nequeant; ingratiſſimus in auribus sibilus percipitur; tuncque aucto malo tenebræ oculis obverſantur, & dicitur ſcotomia, ſive vertigo tenebricoſa; paulò poſt cadunt. Satis patet ex his, quòd in vertigine totum ſenſorium commune afficiatur: verùm tunc inprimis apoplexiam minitatur vertigo, quando cauſa vertiginis hæret intra cranium; tuncque vocatur vertigo idiopathica, hoc autem ex temperie ægri & aliis ſignis comitantibus cognoscitur. Datur enim & vertigo ſympathica, ubi ſenſorium commune quidem afficitur, ſed cauſa extra cranium hæret; uti v. gr; bilis corrupta in ventriculo, venena ingeſta, &c; hæc autem vertiginis ſpecies rarò in apoplexiam deſinit. Ideo *Hippocrates* unà cum vertigine alia ſigna memorat, quæ cauſam vertiginis in cranio hædere docent; ſic autem habet: (a) *Quibus capitis ſunt dolores, & ſonitus aurium citra febrem, & vertigo (tenebricoſa), & vocis tarditas, & manuum torpor, eos aut apoplecticos, aut comitiales, aut obliſioſos fore exſpecta.*

STUPOR. Designat imminutum, vel & abolitum ſenſum tactûs in parte quadam corporis: ſignum, quod sæpe præcedere ſolet apoplexiam; inprimis ſi cum ſtupore ſentiant, ac ſi aucta fuerit membri ſtupentis moles. In plethoricis sæpe obſervatur, quòd ſentiant digitos manuum quaſi mole auctos & obtuſiorem tactûs ſenſum habeant; imò digitos manuum difficiliùs in pugnum colligere valeant. Tunc novimus, nimis impletis vafiſ fanguineis, in cavo cranii jam incipere obrui ſenſorium commune: & niſi ſolvatur ſubitò hæc plethora, à levi cauſa accedente ſequetur apoplexia. Interim notandum eſt, quibuſdam hominibus familiare eſſe, ut ſubinde quædam corporis partes ſtupeant abſque magno malo. Novi quòſdam, qui jam per multos annos talem ſtuporem patiuntur, ſi dormientes huic illi ve lateri incumbant diutius; imò & sæpe vigilantibus idem contingere ſolet. Initio metum incuſſit hoc ſymptoma, ſed cum nullum inde malum ſecutum fuerit, inceperunt ſecuri eſſe. Unde *Hippocrates* cautè dixit, (b) *Torpores & ſenſûs ſtupiditates (ἀναſτολῆς) præter morem contingentes, futuræ ſiderationis (apoplexiæ) ſignum ſunt.*

SOPOR. Apoplexia magnam ſimilitudinem habet cum ſomno profundiffimo, uti antè ad §. 1008, dictum fuit; hinc non mirum eſt homines, qui in hunc morbum inclinant, ſomnolentos eſſe, dum jam incipit à ſenſim aggeſtis humoribus in cranio comprimi encephalon, vel & à nimia copia diſtentis vafiſ fanguineis impediuntur reliqua vaſa minora (vide §. 106. lit. δ.). Vidi plures plethoricos admodum; vel & valde obefos, qui totâ die vix à ſomno arceri poterant; ſed ex antè dictis notum eſt, ſimiles frequentiffimè apoplexiâ corripî.

MEMORIA VACILLANS. Designat enim hoc ſymptoma, turbari jam ſenſorium commune; hinc in acutis morbis phrenitidem præſagit illa obliſio ſubitanea (vide §. 772.). Sed & videmus sæpe in Viris literatis, ingruente jam ſenio, illas eclipses quaſi memoriæ, certa ferè ſemper apoplexiæ ſecuturæ præſagia. Memorabilis talis caſus apud *Wepferum* (c) habetur, de primario

(a) Coac. Prænot. n°. clxii. Charter. Tom. VIII. pag. 861.

(b) Ibid. n°. cccclxxvi. pag. 879.

(c) Obſervat. Med. Præct. de Affe& Capit. pag. 359.

Aulæ Ministro, cui subinde memoria debebatur, redintegrata postmodum, postquam sæpius has alternationes passus esset, profundo sopore triginta horarum periit: demptâ calvariâ effluxit magna copia aquæ, & cerebri exteriori parti adhæserunt vesicæ, aquâ limpidâ distentæ. Quod autem notandum est, de cephalalgia, vertigine, aut tinnitu aurium nunquam fuit conquestus; unde apparet, signum hoc magni momenti esse ad præfagiendam apoplexiam, & inprimis illam speciem, de qua §. 1010. n°. 2. *lit. v*, dictum fuit.

TINNITUS AURIUM. Solet contingere etiam sanis hominibus, quibus nullus apoplexiæ metus est; cum à levibus fatis causis oriri posse videatur, quæ in ipso auditûs organo hærent. Verùm ubi ab encephalo affecto aurium tinnitus producitur, tunc & diuturnior esse solet, & frequentius recurrit; atque meritò pro signo habetur compressionis encephali, sive à distentis nimis vasis sanguineis, uti ad §. 665, dictum fuit, ubi de debilitate febrili ab hac causa orta agebatur; sive ab extravasatis, in cavo calvariæ liquidis, sensim auctis: unde inter signa, quæ aquæ in cerebro collectionem fieri docent, *Hippocrates* & (a) tinnitum aurium recensuit.

INFLATUS SUPERIORUM. Antea ad §. 773, ubi de symptomatibus phrenitidem comitantibus agebatur, dictum fuit de facie illa rubra admodum, & vultuosa dicta, quæ designabat liberum minùs transitum esse per ramos carotidum internarum, adeoque externos ramos magis impleri. Ubi à nimia plethora imminet apoplexia, tunc etiam talis rubedo & inflatio quasi faciei observatur. Verùm ubi pituitosa, lenta, cacochymia adest, turgescit corpus, sed frigido tumore; & prima ferè signa in facie apparent, dum flaccida illa pars faciei sub oculis tumere incipit. Quò magis autem interiora cranii replentur tali humore pituitoso, eò plùs etiam inflata apparet facies; unde & inter signa apoplexiæ, à tali causa nascituræ, oculi pallidi, turgidi, & humentes recensiti fuerunt ad §. 1010. n°. 2. *lit. v*.

RESPIRATIO SOLITO PROFUNDIOR, &c. Inprimis somni tempore: cum autem respirationis augmentum adsit in apoplexia (vide §. 1008.), talis respiratio designat, somnum profundiorum esse naturali; & jam in apoplecticum vergere. Pinnæ autem narium compressæ incipientem paralyfin musculorum faciei indicant, à quibus narium pinnæ diducuntur. Frequenter enim prima imminentis apoplexiæ signa in facie conspiciuntur, dum in uno latere jam debilitatis musculis, in opposito latere positi prævalent, & magis contracti vultum miro modo mutant: hoc ipso tempore, dum hæc scribo, vidi in nobilissimo ægro unum latus faciei tantùm paralyticum, & pinnam nasi in eodem latere collapsam.

INCUBUS. Dicitur adesse, quando somni tempore ingens anxietas cum sensu ponderis incumbentis percipitur, unà cum impotentia motûs & loquelæ. Illi, qui hunc morbum experti fuerunt, testantur omnes, quod se sic habuerint, & quod liberati fuerint, simulac aliquod membrum movere poterint, vel vocem proferre. Cum autem, ubi ab interna causa sensorium

(a) De Morb. Lib. II. Cap. vi. Charter. Tom. VII. pag. 556.

commune sic mutatur, uti olim ab externis causis in corpus agentibus mutatum fuerat, tunc sibi persuadeat homo similes causas externas existere & agere, uti antea ad §. 700, latius dictum fuit, ubi *De Delirio febrili* agebatur; patet ratio, quare credunt spectrum sibi incumbere, & suffocationem minitari. Cum enim idearum ortus non respondent externis causis, sed internæ cerebri dispositioni, miræ oriuntur phantasiæ, uti tunc explicatum fuit. Hinc *Incubus*, vel & *Incubo* dicitur, (a) *Siquidem veluti adscendere atque insidere suo pectori sentiunt quidquam*. Ob sensum autem suffocationis imminentis à *Themisone* (b) *πνιγαλίων* vocabatur. Uti autem Latinis ab incubando, sic Græcis *ἐφιάλιτης* ab *ἐφάλλιστος*, id est, insiliendo dicitur, (c) *Quòd hoc malo correpti imaginantur se ab aliquo (insiliente) invadi & violari*. Novi hoc contigisse quibusdam, dum in dorsum se componentes obdormiverant, & pulvinari, cui incumbebant deorsum delapso, retrorsum inflexâ cervice decumbebant. Quibusdam, lateraliter & antrorsum delapso capite inter dormiendum, sicque cervice antrorsum admodum inflexâ, idem contigit. Fortè retrorsum sic reclinato capite, tota moles cerebri, sinus laterales, & torcular *Herophili* premit, & antrorsum versus alterum latus inclinato capite, impedimentum nascitur venis jugularibus, atque inde turbantur actiones encephali. Facile autem patet, quòd incubus, à sola capitis positura in somno minùs comoda ortus, non adeo malis ominis sit: plurimi enim sic aliquando incubum passi fuerunt absque ulla noxa sequente. Verùm ubi à causa morbosa, lymphâ v. gr; sensim aggestâ in capite, incubus oritur somni tempore, tunc frequenter recurrere solet idem malum, & apoplexiam minitatur, vel & alia mala difficillima à turbato sensorio communi pendentia. Unde dixit *Aetius*, (d) *Qui incubus appellatur, non est dæmon, sed magis præludium & præmium morbi comitialis, aut mania, aut apoplexia*. Et paulò post addit sequentia: *Occurrendum igitur inchoanti malo; perseverans enim, & assiduò invadens, quempiam ex prædictis morbis inducit, crasso humore paulatim collecto in cerebri ventriculis*.

§. 1021. **P**RÆSENS facilè noscitur, si modò inter diversos ejus gradus distinguitur.

Apoplexia enim exquisita cognoscitur illis signis, quæ §. 1008, habentur. Quomodo autem diversi gradus apoplexiæ distingui possint, dictum fuit ad §. 1013. 1015. 1016.

§. 1022. **C**URATIO hujus mali generalis nulla dari potest: oportet enim, ut pro varietate causæ (1010), modo applicandi, & loci affecti, varia omnino sit; & ut applicetur antequam malum adoleverit.

(a) Cæli. Aurelian. Morbor. Chronic. Lib. I. Cap. III. pag. 288.

(b) Ibidem.

(c) Gorra. Definit. Medic. pag. 231.

(d) Lib. VI. Cap. XII. pag. 104, versâ.

Ex recensione caularum §. 1010, hoc sponte patet, nam hæc adeo diversæ sunt, ut sæpe opposita medela requiratur. Hoc imprimis ideo monendum erat, quia jactantur talia remedia, quæ magnatibus quibus hic morbus ob lautiores diætam frequentior est, magno sæpe venduntur pretio, & ferè omnia aromatibus acerrimis, salibus volatilibus alcalinis, & similibus, constant, quæ in apoplexia, à plethora vel ab inflammatione orta, pessimè nocent. Præterea si tumor venas jugulares comprimeret, frustra capiti medela fieret, dum tota cura pendet ab eo, ut tumor ille tollatur. Cùm autem adeo difficilis curatu sit hic morbus, licèt levis fuerit, uti antea dictum fuit; requiritur ad felicem curam ut, potius idoneâ medelâ præcaveatur antequam fuerit, vel saltem in ipso hujus morbi initio adhibeantur omnia, quæ prodesse possunt: cùm enim invaluerit, brevè lethalis erit, vel si evadat æger, nunquam ferè in integrum restituentur actiones sensorii communis, sed miseram postea vitam trahet; uti dictum fuit ad §. 1018. Oportet ergo ut ordine curatio describatur secundùm diversas caularum classes.

§. 1023. **S**I ergo lentâ, inertî, frigidâque causâ (1010. n°. 2. *lit. 7.*) oritura prævidetur per signa ibi posita, statim conandum, 1°. Ut pressio glutinosi à capite avertatur. 2°. Lentor in cerebro & in toto corpore attenuetur.

Ubi jam encephali vasa lento tali humore infarcta sunt, parùm spei superest: hinc monetur iterum, quòd cura institui debeat, dum ex signis antea descriptis futura prævidetur apoplexia. Duo tunc hujus curationis capita considerantur: si enim posset, illa pituitosa cacochymia tolli illico, optima & perfectissima cura foret: verùm, ut hæc attenuetur, tempus requiritur; adeoque opus erit, ut illud glutinosum omni Artis molimine à capite avertatur. Licèt enim illud alias partes corporis occupet, illarumque functiones impediat, minus inde erit periculum, & facilioris curæ spes. Dum leucophlegmatici, vel & chlorosi laborantes puellæ, toto corpore turgent lento tali & pituitoso humore, languent quidem, sed curantur tamen, quamdiu in encephalo hæc colluvies nondum collecta fuerit. Sequitur, ut consideretur, quibus modis bina hæc, ad præcavendam apoplexiam à lenta & glutinosa sanguinis cacochymia, requisita obtineri possint.

§. 1024. **P**RESSIO in vasa cerebri minuitur: 1°. Derivatione in alia, & opposita loca. 2°. Evacuationibus universalibus.

1. Dum cor pellit sanguinem in aortam, ille, proportionaliter ad magnitudinem diametrorum, pellitur per omnes ejus ramos, si ubique eadem fuerint resistentiæ; adeoque ut derivetur impetus & copia humorum à vasis cerebri, debet minui resistentia vasorum in aliis locis, ut illa plus capiant; & tunc obtinetur hæc derivatio; imprimis si inferiora corporis vasa sic disponantur, ut majorem copiam humorum recipere possint. Hinc hæmorrhoi-

des, menstrua, alvi fluxus, adeo profunt in hoc morbo, uti ad §. 1017, dictum fuit.

2. Quia illis humorum per vasa movendorum copia minuitur.
Singula hæc jam seorsim binis sequentibus paragraphis considerabuntur.

§. 1025. **V**APOR, fofus, balneum, fuctio, epifpaflicum, rubefaciens, veficans, cauflicum, fonticulus, fetaceum, frictio, ligatura determinata, venis majoribus, pedibus, cruribus, femoribus, applicata, primo fcofo attingendo (1024. n°. 1.) valent. Collutiones, gargarifmi, maflicatoria falivam moventia, apophlegmatifmi ori, faucibus, naribus applicata, eidem inferviunt.

Priora omnia applicantur partibus inferioribus corporis: quædam hæc fpe ut minutâ refiftentiâ laterum vaforum hæ partes plus turgeant humoribus, adeoque minor copia liquidorum fuperiora petat. Vapor enim, fofus & balneum hoc efficiunt, laxando partes folidas; fuctio verò, inprimis per cucurbitas, tollendo vel minuendo multum preffionem atmospheræ, efficit, ut illico partes corporis quibus hæ applicantur, tumeant quàm maximè. Alia verò irritando has partes augent motum humorum per eafdem, uti funt epifpaflica rubefacientia, &c. De omnibus autem his, quæ revellendo impetum humorum in alias partes prodeffe poffunt, dictum fuit antea ad numerum quartum §. 396, ubi de curatione inflammationis agebatur; atque ibidem hæc fingula explicata fuerunt, uti & ad §. 134, ubi de derivantibus, attrahentibus, propellentibus, in cura obffruktionis agebatur.

Cùm autem in inflammatione curanda femper fimul cavendum effiet, ne acrioribus irritantibus motus fanguinis in toto corpore augetetur, ideo majori cautelâ laudabantur veficantia, inprimis ex cantharidibus parata. In hac autem apoplexiæ fpecie, quæ frigidæ temperiei hominibus familiaris eft, & in qua iners pituitofa fanguinis cacochymia adefl, tutior cantharidum ufus eft, cùm fimul & profint attenuando illud glutinosum, uti §. 1027, dicetur. Quàm pulchrum autem effectum fetacea habeant in capitis morbis curandis, antea dictum fuit ad §. 396, & pluribus Obfervatis etiam in hoc morbo confirmatur. Sic ftuporem, poft apoplexiam manentem, qui fruftra tentatus fuerat veficatoriis, & fonticulo, fanavit integre fetaceum (a). Ita & in puero, qui delapfus ab equo apoplecticus fuerat factus, manebat memoria læfa, per plures feptimanas: fetaceo autem applicato intra octiduum perfectiffimè convaluit (b).

Ligaturæ autem artuum tales, ut venas comprimant, arterias non adeo, utpote profundius fitas plerumque, & minus facilè comprimendas, efficiunt, ut magna copia humorum colligatur in artibus; cùm arteriæ admittant, venæ verò preffæ reditum ad cor impediunt; hinc longè minori copiâ urgebi-

(a) La Motte, Traité complet de Chirurgie, Tom. I. pag. 122.

(b) Medical Effays, Vol. V. Part. II. Obferv. LII. pag. 598.

tur caput. Ideo & aliâ occasione ligaturæ artuum laudatæ fuerunt ad compescendam nimiam narium hæmorrhagiam (vide §. 743.). Quinimo & validissimas crurum ligaturas apoplecticos excitasse legitur (a). Verùm tunc potiùs dolorem faciendo videntur profuisse, quàm comprimendo vasa, quia fortissima talis constrictio & arterias comprimit, adeoque numerum vasorum transmittentium in inferioribus partibus minuit; cùm levior ligatura solas venas angustet, non arterias, adeoque plùs profit, pressionem versùs caput minuendo.

Verùm & alio modo illa derivatio inertis & frigidæ pituitæ ab encephalo obtineri potest. Notum est ex Physiologicis, totum os internum, & fauces, semper madere mucò naturaliter, ipsam salivam sanam aliquid lentoris habere, narium internam superficiem obliniri mucoso humore, qui in crassas adeo lemas concrefcere potest, in aqua tamen dissolubiles. Sed omnes illæ partes, quæ mucum in his locis secernunt, accipiunt sanguinem arteriosum, unde hæc secretio fit, à ramis carotidum externarum, unde videtur sanguis, ad encephalon tendens, & secretioni subtilissimi fluidi destinatus, liberari (b) *Salivæ mucique materie*, antequam per vasa cerebri fluat. Si ergo à mucosa tali colluvie apoplexia metuatur, optimo consilio tentant Medici augere secretionem mucì in omnibus his locis, ut eò purior sanguis ad encephalon veniat. Augmentum verò secretionis mucì in his locis obtineri poterit, dum vasa excretoria collutionibus emollientibus laxantur, ut faciliùs emittant secretum liquidum; & præcipuè si stimulantibus irritentur hæc loca, tunc enim majorem liquidi copiam plorant, uti constanti lege observatur. In *Materia Medica* ad hunc numerum tale decoctum stimulans, ex aromatibus acrioribus compositum, habetur, quod instar collutorii oris, & gargarismi, optimo cum fructu adhiberi posset in hoc casu. Præterea constat ex Physiologicis, salivæ (c) *Fontes & emissaria sic sita esse, ut motu manducationis & loquelæ, inprimis humores suos profundant*; hinc laudantur & masticatoria, quæ solent habere pro basi talia, quæ diutissimè sub dentibus teri possunt, nec tamen facilè solvuntur in saliva; uti sunt cera, v. gr; & inprimis mastiche, quæ absque imminutione suæ substantiæ per integrum diem dentibus conteri poterit: his deinde admiscent acria aromata, quæ stimulando & irritando majorem salivæ & mucì copiam eliciunt; qualia sunt *pyrethri radix, zingiber, piper*, &c. Formula talis masticatorii salivam moventis, in *Materia Medica* ad hunc numerum pariter habetur. Naribus etiam similia applicari possunt, hæc tamen lege, ut ab acrioribus hîc abstinendum sit, cùm interna narium superficies longè faciliùs irritabilis sit, quàm os internum vel fauces, & nimia sternutatio inde excitari posset. Remedia, quæ huic usui pulchre serviunt, recensentur in *Institutionibus* (d): illa verò quæ ultimo numero ibi habentur, acriora sunt; hinc magna cum cautela solùm adhiberi possunt; & ferè tantùm in illis, qui diuturno usu tabaci callosas ferè nares habent. Quia autem

(a) Lamotte, Traité complet de Chirurg. Tom. I. pag. 122.

(b) Boerhaav. Instit. Medic. §. 235.

Tom. III.

(c) Ibid. §. 65.

(d) Ibid. §. 1195. n^o. I. II. III.

tantam copiam mucii hæc remedia de naribus educunt, vocantur *Apophlegmatismi*, quæ ab *Aretæo* commendantur, (a) *In omnibus capitis vitiis*. Patet autem ex dictis, hæc omnia duplici modo prodesse, nempe quatenus partem materiæ morbosæ evacuant, & quatenus; augendo copiam motumque humorum per ramos carotidis externæ, avertunt pressionem ab encephalo, cui carotides internæ prospiciunt. Ob ultimum illum effectum in cura phrenitidis (vide §. 781.) laudabantur collutoria & gargarismata, sed lenia, quia in morbo acuto inflammatorio stimulantia non carent periculo.

§. 1026. **V**OMITORIA, purgantia valida, certò determinata; scarificatio, venarum pertusio, secundo scopo (1024. n°. 2.) satisfaciunt; licet aliquid semper incerti secum ferant.

Evacuationes quæcumque, copiam liquidorum subducendo, minuunt & pressionem fluidorum in vasa; verum considerandum est, an evacuationes convenient semper, & quales. In hac morbi specie corpus turget lentis & pituitosis humoribus, & vomitus pituitæ frequens sæpe adest (vide §. 1010. n°. 2. lit. γ.); adeoque satis commodum videretur, per vomitorium datum, partem hujus saburræ, primas vias gravantis, excutere, sicque cavere ne ulterius sanguini admisceatur. Monuerat *Celsus*, vomitum prodesse illis, quibus; (b) *Frequens saliva, vel nausea est; aut sonant aures, aut madent oculi*. Quæ symptomata adsunt in hoc morbo (vide 1010. n°. 2. lit. γ, & 1020. n°. 4.). Adeoque non videtur omnino improbari posse vomitoriorum usus in hoc casu; & in *Materia Medica* ad hunc numerum plures habentur formulæ, quæ huic scopo servire possent. Interim tamen in ipso actu vomitûs, uti jam sæpius monitum fuit, humores magnâ copiâ & impetu versùs caput feruntur; adeoque hic effectus repugnat primæ indicationi, §. 1023, quæ pressionem glutinosi à capite avertendam jubet. Meritò ergo monetur in textu, quòd aliquid incerti semper secum ferant; quatenus nempe inter vomendum nimis urgentur vasa cerebri: unde *Hippocrates* monuerat, (c) *A vomitu singultus & oculorum rubor, malum*. Verum aliâ occasione demonstratum fuit (vide §. 772.) quòd rubor oculorum denotet, encephali vasa nimis dilatata surgere. Unde *Aretæus* non commendat vomitoria in hoc morbo, sed purgantia laudat; spontaneum tantum vomitum non improbat, dicens, (d) *Sin autem & dum purgatur, nauseabundus sit, id ne prohibeto; nam & illa distentio vigorem quemdam ad expergefaciendum præstat, & pituitæ vomitus morbi causam evellit*.

Purgantia ergo videntur tutiora esse, cum evacuando simul versùs inferiora revellant humorum copiam & impetum, & sponte lenis apoplexia

(a) De Curat. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. II. pag. 115.

(b) De Medicin. Lib. I. Cap. III. pag. 29. 30.

(c) Aphorism. Sect. VII. n°. III. Character. Tom. IX. Part. II. pag. 293.

(d) De Curation. Morbor. Acutor. Lib. I. Cap. IV. pag. 82.

quandoque solvatur per alvi fluxum, uti §. 1017, dictum fuit. Valida autem laudantur purgantia, ut certum effectum præstent, & copiam magnam evacuent. Unde & *Aretæus* (a) hieræ integræ potionem, sive dosin, commendat; quæ videtur, uti ex alio loco patet, (b) *Quatuor vel quinque drachmarum fuisse*. Quòd autem satis acre purgans illud fuerit, patet ex alio loco ejusdem Auctoris: ubi in cura lethargi, dum copiosius purgare volebat, hieræ tantum (c) drachmas duas dabat cum mulsæ cyathis tribus; quæ videtur esse dimidia potio, quam commendat in apoplexia curanda, si vires debiliores prohiberent (d) ne integræ dosis dari posset. In *Materia Medica* ad hunc numerum purgans potio satis efficax habetur, ex scammonio & resina jalappæ, quæ & solvendo & evacuando multum in hoc casu prodesse poterit. Bihorio autem post tale purgans assumptum, acre clyisma injicitur, ut eò citius assumpti pharmaci vis versus inferiora determinetur.

Sanguinis autem evacuatio videtur præ reliquis magis incertum in hoc casu eventum habere; imò vix prodesse posse. Si enim conferantur illa, quæ ad §. 1010. n°. 2. *lit. γ*, habentur, patebit, in talibus ægris deficere partem sanguinis rubram; & ex hac causa languores illos & torpores nasci, lymphamque accumulari in cavis corporis, unde symptomatum, ibi recensitorum, cætera deducta fuit. Dum ergo per venæ-sectionem aut scarificationes adhuc magis minuitur copia sanguinis, augetur causa morbi. Interim tamen nihil magis familiare est in Praxi, quàm ut Medici illico ad sanguinis missionem confugiant, ubi apoplexia metuitur: imò famæ damnum incurrunt illi, qui hoc remedium neglexisse videntur, apud ignarum vulgus. Quin & *Celsi* auctoritas sanguinis missionem semper suadere videtur; dum dicit, quòd, (e) *Maximè fieri debet, ubi nervi resoluti sunt, ubi subito aliquis obmutuit*. Verum si consideretur, evacuationes tunc tantum prodesse in morbis quando vel morbosam materiam tollunt, vel nimiam copiam sanguinis boni minuunt in plethoricis, vel motus circulatorii nimiam celeritatem sedant, aut denique impetum humorum circulantium à partibus affectis derivant in alia loca; facile patet, non multum boni à sanguinis missione in hoc casu expectandum esse. Motus enim sanguinis per vasa languet; copia ejus deficit; & materia morbi extra vasa in cavis corporis accumulatur; vel lentum illud glutinosum circa angustias ultimas vasorum arteriosorum hæere incipit; adeoque nullo modo per venæ-sectionem educi potest, cum in venas tantum transeat illud, quod per ultimos fines arteriarum ire potuit: revulsio autem à capite tutius & melius fieri poterit per illa, quæ præcedenti paragrapho laudata fuerunt. Imò *Celsus* ipse prudenter monuerat circa sanguinis detractionem per venas, quòd considerari debeat, (f) *Etiã morbi genus quod sit: utrum superans, an deficiens materia læserit*. Certè in hoc casu deficit sanguis, non superat; adeo-

(a) De Curation. Morbor. Acutor. Lib. I. Cap. iv. pag. 82.

(b) De Curation. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. II. pag. 115.

(c) De Curation. Morbor. Acutor. Lib.

I. Cap. II. pag. 78.

(d) Ibid. Cap. IV. pag. 82.

(e) De Medicin. Lib. II. Cap. x. pag. 79.

(f) Ibid. pag. 78.

que non debet evacuari. *Aretæus* prudenter monuit, (a) *Frigiditate multâ*, & *torpore*, & *sensuum abolitione hominem occupante*, venam minimè scindendam esse; sed tunc ad clysteres acriores, & ad purgantia confugiebat, ut & intestina liberaret, & humores, caput occupantes, revelleret. Sed & *Hippocrates* dixerat, (b) *Sanguinis detractio in perfrigeratione torpida, mala est*. Idem verum est de scarificatione, & cucurbitis, quæ revellendo prodesse possunt summopere, uti paragrapho præcedenti dictum fuit; sed sanguinem évacuando in hoc casu pariter nocerent, ob rationes dictas.

§. 1027. **L**ENTOR verò, præmissis (1024. 1025. 1026.) determinantibus, dissolvitur remediis generalibus contra gluten descriptis (75) cum prudentia adhibendis, capiti applicandis omni formâ: inter omnia vesicæ per cantharidas profunt, & insecta similia sensim usurpata.

Sequitur jam altera pars indicationis, nempe ut lentor in cerebro & in toto corpore attenuetur. Antea peculiari capitulo actum fuit de glutinoso spontaneo, illiusque causæ recensitæ fuerunt (vide §. 69, ad §. 76.): simul enumerata fuerunt illa mala, quæ à tali sanguinis cacochymia sequi possunt; & inter illa monitum fuit, quòd & functiones animales inde perturbarentur. Ibidem & habentur omnia illa, quæ ad curam glutinosi spontanei spectant, tam in diætâ, quàm in medicamentis & corporis exercitiis. Verùm cum auctus motus & stimulantia remedia ibidem commendata fuerint, patet satis, quòd prudentiâ magnâ opus sit in cura hujus cacochymix, ubi symptomata docent, encephali functiones jam perturbari: si enim nondum satis attenuatos humores subito moveas, hærebunt tantò pertinaciùs impacti angustiis vasorum, & augebuntur omnia mala. Hæc est ratio, quare priùs præmitti debeant determinantia, ut, quantum per Artem fieri potest, pressio à capite avertatur, simulque per evacuantia tollatur pars gravantis saburræ pituitosæ. Tunc à lenioribus incipiendum est, & imprimis ab illis, quæ potenter solvunt, & tamen circulationis impetum non augent subito & vehementer; qualia sunt sapo Venetus, tartarus tartarificatus, tartarus regeneratus, salia alcalina fixa ex cineribus plantarum, &c: ubi his aliquamdiu usurpatis, levamen symptomatum docet, lentorem attenuatum esse, tunc acriora, & motum humorum magis augentia, tutò adhiberi possunt; unà cum roborantibus, quæ laxitatem nimiam solidarum partium (semper hujus cacochymix comitem) emendent. In *Materia Medica* ad §. 75, omnia hæc remedia, in suas classes ordine distributa habentur; unde peti possunt. Sed & capiti raso ex similibus fomenta, epithemata applicari possunt cum fructu, ut omnibus his simul conspirantibus lentor & in toto corpore, & in cerebro, attenuetur.

Vesicatoria autem maximum hîc usum habent quæ non tantùm stimulando partem, cui applicantur, & irritando, revulsionem faciunt versùs alia loca

(a) De Curation. Morbor. Acutor. Lib. I. Cap. IV. pag. 81.

(b) Coac. Prænot. n° cccxliii. Char-

ter. Tom. VIII. pag. 871. Confer. Ibid. n° ccccxli. pag. 880.

corporis, uti §. 1025, dictum fuit; sed & solvendo epidermidem à cute, faciunt, ut sub elevata epidermide colligatur magna copia lymphæ, quæ, perpetuâ hâc vesicâ, per plures dies sæpe pergit effluere; simulque motum in toto corpore augment, lentorem attenuant & dissolvunt. Quibusdam in locis Medici nudæ capitis cuti, novaculâ derasis capillis, applicant pileolum emplastro vesicatorio obductum; non quidem sine molestia, sed insigni in similibus morbis emolumento. Celeberrimus *Wepferus* (a), dum à colluvie serosa symptomata aderant, quæ apoplexiam minitabantur, hoc remedium tamquam efficacissimum laudavit; imò bis vel ter repeti jussit, hanc cautelam inprimis adhibens, ut capillatæ cuti capitis apponeretur tantum, & sic firmaretur vittâ vel fasciâ, ne locum mutando aures vel cutim non capillatam tangere posset. Affirmat autem, quòd hoc morbo, absque dolore, absque vesica excitata (nisi cicatrix alicubi adsit), magna copia aquæ cum effectu sensibili ex cute educatur. In alio tamen loco (b) monet, non esse radendum caput, sed crines forfice tantum detondendos esse; simulque addit hanc cautelam, quòd non ultra octo horas relinquendum sit hoc emplastrum, cum diutius hærens stranguriam molestam excitare soleat. Simili, sed leniori vi, prædita, infecta interno usui ad eundem scopum servire possent; ut sunt millepedes, coccinella, &c. Usus verò internus cantharidum meritò suspectus habetur; ideòque prudentiores Medici his abstinere solent.

§. 1028. **S**I ab iisdem causis (1023) apoplexia jam facta est; rarò curatur: si vires ferunt, eadem tentanda (1023, ad 1028.); naribus, ori, capiti applicanda omnia, quæ sensus excitare queant; acerrimi usurpandi stimuli quicumque; alvus acri clysmate laxanda.

Cum adeo difficulter impediri possit, ne apoplexia sequatur, ubi totum corpus lentâ tali & glutinosâ cacochymia scatet; patet facilè, adhuc minorem spem esse curandæ apoplexiæ jam præsentis, adeoque non sine ratione moneri, quòd rarò curetur. Interim tamen ægrum talem, post acerbam prognosin, fato suo relinquere, durum videtur; & Medicus culpari posset, ac si neglexisset illa remedia, à quibus adhuc aliquid sperandum erat. Simul & semel ergo tentanda sunt omnia, quæ prodesse possint, præmonitis prius ægri amicis de summo & inevitabili ferè mortis periculo. Cum autem eadem causa sit in hac apoplexia jam nata, quæ antea explicata fuit, tamquam metum faciens apoplexiæ futuræ; patet satis, eandem requiri medelam, quæ præcedentibus paragraphis descripta fuit. Subita ergo revulsio à capite per illa, quæ §. 1025, habentur, tentanda est; & inprimis per vesicatoria; simulque evacuatio fieri debet, si vires adhuc supersint. Cum autem tales apoplectici vix deglutire possint, præcipua spes est in applicatione clysmatis, & quidem acris, ut & citò & validè alvum ducere possit, à quo remedio *Are-*

(a) Observat. Medic. Practicæ de Af-
fect. Capit. pag. 71. 229. 255.

(b) Ibid. pag. 231. 250.

tæus (a) & copix subductionem, & revulsionem à capite expectabat meritò; sed jubet, ut acre sit tale clyfma, addito euphorbio & colocynthide. Neque videtur alia tentasse in hoc casu, nisi post tale clyfma applicatum (b) paulùm excitatus homo fuerit, aut febre correptus, aut sensum ab illo marcore suscipiens, aut arteriæ bono pulsu restituto, aut facie utcumque meliora significante; (tunc enim) spes salutis concipienda est, audaciùsque subveniendum. Formula talis acris clysmatis in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur, & alia similia ex hellebori nigri radicibus v. gr; parari possent, quarum uncia, aquæ incocta, potens remedium exhibet. Verùm cùm in hoc casu periculum in mora sit, præstat, ut minimo temporis spatio tale remedium præstò esse possit. Prostat in *Officinis Confectio Hamech* dicta, quæ bonam copiam colocynthidis habet: cujus uncia, vel uncia cum dimidia, in aquæ unciis decem diluta, additis binis drachmis falis gemmæ, tale clyfma exhibet; quod & repeti posset, si paulò post per alvum exiret injectum remedium.

Præterea solent acerrima stimulantia variis partibus corporis applicari, ut sopitos excitent sensus. Spiritum falis ammoniaci fugacissimum naribus adhibent: acetum accerrimum cum castorei tinctura laudant alii; balsama illa, apoplectica dicta, ex oleis stillatitiis acerrimis parata, temporibus applicant, naribusque sublinunt. Præter vesicatoria, applicant plantis pedum acria epispastica ex seminibus sinapi contusis, raphano rusticano. Imò nullus morbus fortè est, in quo ægri magis vexantur, & quidem meritò; vel enim his omnibus simul & semel tentatis à tanto periculo eripiuntur; vel si frustra hæc tentata fuerint, illas molestias non percipiunt, omni sensu carentes.

§. 1029. **I**N usu tamen horum omnium (1028) augetur sæpe malum, materie magis motâ, & impactâ, per omnia stimulantia: viribus tamen mox projiciendis per evacuantia. Hinc in concilianda dissolutione semper evacuationi & avulsioni studendum, quantum res pati queat: inde regula; venæsectio, nî juvet, occidit.

Antea ad §. 75, ubi de cura morborum à glutinoso spontaneo oriundorum agebatur, dictum fuit, auctum motum quidem prodesse, sed simul cavendum esse, ne subito motu excitato, mucosa hæc materies impingatur in vaporum angustias, atque ibi immeabilis hærens periculosos morbos producat. Dum ergo talis materia, encephalon occupans, apoplexiam producit, satis patet, semper metum esse, ne per stimulantia valida, simul & semel omnimodo applicata, augeatur malum, dum per hæc urgetur materies, nondum satis meabilis reddita, ut transire possit. Evacuantia quidem tutiora videntur, sed quandoque in debilibus his & languentibus jam, antequam hoc morbo corripentur, illico omnes vires corruunt per evacuationes copiosiores. Unde apparet, magnâ hîc prudentiâ opus esse, ut & ægro emolu-

(a) De Curation. Morbor. Acutor. Lib. I. Cap. IV. pag. 81. 82. | (b) Ibid. pag. 82.

mentum adferat, simulque famæ suæ consulat Medicus in ancipiti hoc morbo. Si enim acria hæc excitantia adhibita non fuerint, vel parcius, prudenti consilio, mors ægri adscribetur horum neglectui ab ignaris vel malevolis. Et pariter, si post subitas evacuationes, viribus illico collapsis, æger pereat, culpabitur Medicus, imprimis apud Magnates, qui nunquam creduntur perire morbis, sed tantum Medicorum erroribus. Interim cordati Medici omnes fatebuntur, nihil aliud superesse ad curam hujus morbi, nisi ut vel evacuando tollatur materies morbi, vel attenuando reddatur meabilis: omnium optimum foret, si hæc simul fieri possent, cum præsens periculum nullam ferat moram; simulque dum hæc fiunt, omni Artis molimine pressio glutinosi à capite averteretur.

Celsus generale posuit axioma Practicum sequens, (a) *Si omnia membra vehementer resoluta sunt, sanguinis detractio vel occidit vel liberat.* Illud autem, perperam intellectum, sæpe ansam culpandis Medicis dedit: si enim venæ-sectione institutâ moreretur æger, ex *Celsi* auctoritate pronuntiabatur, quod Medicus occidisset: si non secabatur vena, moriente ægro, culpabatur Medicus, quod non juvasset. Hinc utrimque insidiæ parabantur Medicorum famæ per hoc assertum *Celsi*. Videtur autem malè adscribi mors sanguinis missioni, dum æger perit vi hujus morbi toties incurabilis: moritur enim tunc quidem post sanguinis missionem, sed non ob sanguinis missionem; quæ bina quàm maximè distinguenda sunt. In debilioribus hominibus sanguinis detractio quidem minuit vires vitales, non tamen certam mortem inducit. Unde videtur *Celsus* tantum indicasse, si à sanguinis missione non levetur malum, tunc nullam spem superesse; quod patet ex illis quæ immediatè locum citatum sequuntur. Ita enim habet, (b) *Aliud curationis genus vix unquam sanitatem restituit; sæpe mortem tantum differt; vitam interim infestat. Post sanguinis missionem, si non redit & motus & mens, nihil spei superest: si redit, sanitas quoque prospicitur.* Agnovit ergo *Celsus*, nullum efficacius remedium esse; adeoque non damnat sanguinis missionem: & in morbo incurabili mortem differre posse, multum est. Præterea *Celsus*, ubi peculiari capitulo de sanguinis detractio per venas agit, urget, hanc debere fieri (c) quàm maximè in apoplexia; aliâ occasione jam mentionem hujus feci ad §. 743, in cura febris ardentis. Interim cum ille locus optimè serviat explicandæ & intelligendæ regulæ Practicæ, de qua mentio facta fuit, operæ-pretium erit illum hîc repetere; sic autem legitur: (d) *Fieri tamen potest, ut morbus quidem id desideret, corpus autem vix pati posse videatur: sed, si nullum tamen appareat aliud auxilium, periturusque sit, qui laborat, nisi temerariâ quoque viâ fuerit adjutus; in hoc statu boni Medici est ostendere, quàm nulla spes sine sanguinis detractio sit; faterique, quantus in hac ipsa re metus sit: & tum demum, si exigatur, sanguinem mittere. De quo dubitare in ejusmodi re non oportet. Satiùs est enim anceps auxilium experiri, quàm nullum. Idque maximè fieri debet, ubi nervi resoluti sunt; ubi subito aliquis obmutuit, &c.*

(a) De Medicin. Lib. III. Cap. xxvii. |
pag. 178.

(b) Ibidem.

(c) Ibid. Lib. II, Cap. x. pag. 79.

(d) Ibidem.

De utilitate missionis sanguinis in illa apoplexiæ specie, quæ à plethora, inflammatione, vel & nimiâ velocitate cruoris, in caput determinatâ, oritur (de qua sequenti paragrapho dicetur) nullus dubitat hodie: verùm disputatum sæpius fuit, an in hac specie, quæ lentum glutinosum pro causa agnoscit, sanguinis missio prodesse possit. Non multùm boni inde sperari posse ad corrigendam cacochymiam illam pituitosam sanguinis, unde futura metuitur apoplexia, dictum fuit ad §. 1026. Verùm, dum ipsa apoplexia jam præsens est, plures periti & prudentes Medici illam instituunt; sed moderatam & cum cautela, cum hîc non abundet sanguis, illo imprimis scopo, ut tutiùs postea acria stimulantia applicari possint cum minori metu rarefactionis subitæ humorum, quæ hoc in casu nocere posset. Unde non omnino etiam in hoc casu improbanda videtur, si vires adhuc constent. Pulcherrima certè, ab *Archigene* tradita, apud *Aetium* circa hanc rem habentur. Jubet enim pennâ fauces irritando leviter depleri ventriculum, & acri clysmate injecto pariter evacuari intestina; quòd & simul revulsioni servit, uti dictum fuit. His autem factis, præmonito priùs discrimine, venæ-sectionem in manu dextra instituendam jubet; sed (a) *Partièdo quantitatem; virtutem enim excitari, non dissolvi, calorémve exstingui, oportet.* Prudenter autem monet, observandum esse pulsum, faciei colorem, & respirationem, illo tempore, dum sanguis fluit; & si nihil pejùs successerit, plùs demi posse. Post sanguinis missionem pergat ad illa, quæ sensus sopitos excitare possunt; ut sunt odoramenta acria, (simpliciter odoramenta ipsi dicta) & clamores, &c. Ubi autem venæ-sectionem locum non habere credebat, tunc amplas cucurbitas, absque scarificatione validè trahentes, applicabat lumbis & iliis; affirmátque, alvum sic frequenter subductam fuisse, & simul apoplecticos ad se rediisse. His ergo cum cautelis, videtur & in hoc casu sanguinis missio institui posse; sed moderata, & præsentente Medico, ut illico claudi vena possit, si videat vires vitales deficere.

§. 1030. **S**I autem per sua signa (1010. n°. 2. *lit. β.* n°. 3. *lit. α. lit. γ.*) apoplexia oritura prævidetur, illicò confugiendum ad ea, quæ velocissimè inanire, resolvere, avertere, queant. 1°. Ergo fiat larga, cita, missio sanguinis, & quidem ex jugularibus venis; quæ pro re nata, repetatur: post hanc enim, si statu est morbus sanabili, statim levamen oriri solet. 2°. Tum purgans antiphlogisticum detur magnâ copiâ, aliquoties repetatur, ut ferè assidua diarrhoea excitetur; si autem purgantia non satis citò operantur, clysmate satis acri determinantur. 3°. Toto dein decursu morbi medicamenta refrigerantia, diluentia, attenuantia, ad urinas ducentia, exhibeantur. 4°. Assiduò simul revellentia fortia addantur, donec malum superatum sit. 5°. Victu, potúque utatur tenuissimis. 6°. Caveatur sum-

(a) Lib. VI. Cap. xxvii. pag. 108.

mopere ab omni medicamento valido stimulante, movente, calefaciente; à calore externo; à decubitu in lecto, maximè declivi & supino.

Ubi autem per signa, antea recensita, constat, vasa sanguinea in encephalo nimis distendi, vel ob plethoram, vel ob inflammatoriam densitatem, vel ob nimiam velocitatem sanguinis in caput determinatam; tunc subitâ depletione opus est, uti & resolutione concreti, & revulsione à capite.

1°. Dum demendo superabundans, morbi curari possunt, Medicina certum & subitum auxilium præstare solet: longè enim difficilior cura est, ubi deficiens in corpore restitui debet, vel solvi illud quod concreverat. Sanguinis missionem hîc utilem esse, omnes Medici consentiunt; & quidem copiosam, ut (a) *Magno effectui magnum remedium* opponatur: nam uti *Aretæus* optimè monet, (b) *Si minùs detraxeris, quàm causa postulat, nihil magni per magnum auxilium contuleris*. Verùm quidem est, quòd & moneat, difficile esse modum conjectare, cum & valida sanguinis missio nocere possit: verùm notandum est, quòd *Aretæus* ibi de quavis apoplexia dicat generaliter, non autem in specie de apoplexia sanguinea dicta Medicis, de qua hîc agitur, dum sanguinis copia in toto corpore, vel saltem in encephali vasis abundat, ubi rarò etiam largior sanguinis missio nocere potest. Præsens levamen omnium symptomatum sequi solet plerumque illico, si nondum vasa rupta fuerint in encephalo, & sanguinem effuderint; vel nimis compressa fuerint tenerrima vasa à majoribus canalibus distentis. Imò in pletoricis quandoque sæpius repetenda est sanguinis missio; cum ablatâ parte distendentis vasa sanguinis, sopitus antea, & suppressus quasi motus, subitò insurgat, & novum discrimen aucta subitò celeritas motûs circulatorii inducat. Pulsûs autem plenitudo, durities, celeritas, satis certa signa dabunt perito Medico, ut determinare possit, an repetitâ venæ-sectione opus sit, an non. Laudaverunt Medici imprimis sanguinis missionem ex jugularibus venis, quia immediatè sic vasa encephali deplentur, his venis apertis: verùm ut illæ venæ pertundi possint, solent Chirurghi fasciâ collum stringere, ut magis in conspectum veniant, & certius lanceolâ secari possint. Illo autem tempore, dum hoc fit, si magna plenitudo est in vasis encephali, periculum rupturæ adest, & ideo etiam §. 1010. n°. 3. lit. d, inter causas apoplexiæ numerata fuit compressio harum venarum: hinc videtur tutius esse, ut priùs depletis utcumque vasis per sanguinis missionem, in brachio aut pede institutam, postea & secentur jugulares, si repetitâ sanguinis missione opus fuerit.

2. Quantùm purgantia in hoc morbo curando vel & præcavendo possint; §. 1017, & 1026, dictum fuit; nam & evacuando profunt, & revellendo impetum à capite. Verùm in hac specie apoplexiæ sanguineæ, & calidæ, requiruntur talia, quæ absque augmento motûs humorum satis validè alvum movent, & simul solvendo densitatem sanguinis inflammatoriam profunt.

(a) *Aretæ. de Curation. Morbor. Acutor.* | (b) *Ibidem,*
Lib. I. Cap. iv. pag. §1.

Hæc vocantur purgantia antiphlogistica. Decoctum foliorum fennæ cum tamarindis solet in tali casu dari; & si non satis citò alvi evacuatio sequatur, clysmate acriori ex nitro, sale gemmæ, cum oxymelle simplici & similibus, irritantur intestina crassa, ut actio remedii propinati tantò citiùs & certius versus alvum determinetur: clysmata autem illa ex colocynthide, helleboro nigro, &c, ad §. 1028, laudata hîc non convenirent, quia motum augent. Præstat etiam ut per plures dies, similibus purgantibus datis, dosi tamen minori, artificialis diarrhœa procuretur, donèc calor corporis imminutus, vasorum minuta plenitudo, & symptomatum, apoplexiam præcedere solito- rum, levamen, doceant, satisfactum esse indicationi curatoria in hoc morbo. Videantur & illa, quæ in cura inflammationis §. 396, de purgantibus antiphlogisticis habentur. Ob similem rationem & eadem in cura phrenitidis §. 781, laudata fuerunt.

3. In plethoricis enim, calidæ temperiei hominibus, & sanguinem inflammatoriâ tenacitate viscidum habentibus, hic morbus obtinet, adeoque omnia quæ refrigerant, diluunt, attenuant, hîc indicantur: sed & talia semper simul urinam ducunt. Videantur illa, quæ de his habentur ad §. 396. n°. 5.

4. De his dictum fuit ad §. 1025. Verùm in hoc casu illa conveniunt, quæ dum pressionem avertunt à capite, non augent simul motum humorum: balnea pedum, molles frictiones, cucurbitæ, leniora epispastica, hîc imprimis laudantur. Vesicatoria autem, cum acri stimulo motum augeant sæpe in toto corpore, hîc minùs commendantur, vel si applicarentur, hoc tantùm fieri posset post evacuationes modò laudatas.

5. Ut nihil nempe detur, quod vel copiâ gravare possit, vel stimulo motum augere. Qualis autem ille victus sit, & ob quam causam proficit, pluribus explicatum fuit in cura inflammationis, ad §. 396. n°. 5, quæ videri poterunt.

6. Quanta cum prudentia stimulantia acria medicamenta adhiberi debeant in apoplexia lenta & frigida, §. 1029, dictum fuit; ne materies illa glutinosa, magis mota & impacta, morbum augeat. Verùm in illa specie apoplexiæ, de qua nunc agitur, certò & semper hæc nocent, dum & motum augent & calorem; uti antea ad §. 1010. n°. 3. *lit. a*, pariter monitum fuit. Interim tamen apud Magnates hæc tamquam sola remedia commendari solent; & famæ periculum Medici incurrunt frequentissimè, si hæc illico non adhibeant in corporibus etiam repletissimis. Frequenter etiam contingit, ut hæc jam plena manu applicata fuerint, antequam Medicus adesse potuerit.

At quantum nocere possit calor externus, Observationibus Practicis, §. 1010. n°. 3. *lit. a*, recensitis, patuit. Quomodo autem; & per quæ nimius calor aeris, temperetur, dictum est ad §. 605. n°. 2. Cùm autem in lecto, stragulis imprimis tecto corpore, magis incalescat homo, simulque declivi & supino situ si decumbat, sanguis majori impetu caput petat; patet ratio, quare erectus situs in sedili extra lectum tantùm proficit. Videantur & illa, quæ de utilitate situs erecti in cura phrenitidis §. 781, dicta fuerunt.

§. 1031. **A**T si illa ipsa (1030) jam facta est, vix ulla spes supererit; eaque sola in exercitatione eorundem (1030).

Tunc enim novimus, sic impleta esse vasa sanguinea encephali in plethoricis, ut totum sensorium commune compressum sit. Subita quidem depletio videtur spem curæ facere: verum dum mollis illa & tenera medullaris encephali substantia validam talem compressionem passa est, semper metus est, ne destructa jam sit. Præterea & in hoc casu vasa sanguinea, ultra modum distenta in cavo calvariæ, cum pariter crassioribus tunicis orba sint, rumpuntur facile; & tunc fortissimam & immedicabilem apoplexiam producunt, uti §. 1033, dicetur.

Si autem sanguis, inflammatoriâ spissitudine immeabilis arteriis encephali ita impactus hæserit, ut omnes functiones sensorii communis aboleantur, ob impeditum motum humorum liberum per vasa; satis patet, adhuc minus spei superesse. Nam sæpe non tam subito solvi potest inflammatio, ac hinc requiritur; &, præter rupturam vasorum, inflammationis mali exitus in suppurationem & gangrænam hinc metuendi sunt. Ideo in phrenitidis Historia monitum fuit, quod immanes illi furores in somnum profundum apoplecticum quandoque abeant lethali cum eventu. Vide §. 774.

§. 1032. **Q**UÆ verò ab extravasatis liquidis, inter cranium & membranas, inter membranas ipsas, à vulnere, contuso, fracto, suppuratove oritur, jam tractata est in vulneribus capitis (267. 268. 273, ad 297.), unde petenda.

De his omnibus in numeris hinc citatis dictum fuit.

§. 1033. **Q**UÆ ab effusis jam liquidis in interioribus cerebri cavitatibus orta jam est (1010. n°. 4.), per sua signa ibi data, cognita, vix requirit medelam, quum plerumque mors certa citò adsit: si quid tentandum, id omne sperandum. 1°. A resorptu effusi in venas iterum (279. 280.). 2°. A correctione acrimoniæ prædominantis, & glutinis simul, quæ nullâ re felicius, quàm per saponacea Chemica absolvitur.

Talis effusio fit, vel à ruptis vasis nimio sanguine distentis, vel ab iisdem erosus ab humoribus, jam acrioribus redditis Satis autem patet, parùm spei tunc superesse; & ex Observationibus Practicis antea recensitis constitit, quàm subita mors tunc sequatur. Ubi, ab externa causa violenta vasa, in cavo calvariæ fracta effuderunt suos humores, spes est, perterebratâ calvariâ, illos educi posse, dum nempe inter cranium & duram matrem, vel inter hanc & piam effusi humores hærent, quod sæpe in hoc casu fit. Verum si in ventriculis cerebri effusi humores accumulati fuerint, vel & in ipsa encephali substan-

tia, uti sæpius observatum fuit; non poterunt educi inde per hanc operationem, ut sponte patet.

1°. Unicam spem, sed dubiam admodum, ponunt tunc Medici in resorptione illius effusi, in cerebri cavitatibus accumulati. In paragraphis, in textu citatis, ubi de cura vulnerum capitis agitur, probatum fuit, largâ sanguinis missione & evacuatione alvi, depletas venas iterum in se recepisse extravasatum in cavo calvariæ sanguinem; simulque tunc explicatum fuit, quomodo illa resorptio extravasati hîc fieri possit. Verùm spes curæ tantùm esse poterit, si ruptum vas brevî cesset sanguinem fundere, & quantitas extravasati fuerit tam modica, ut opprimere quidem encephalum possit, non tamen omnino destruere. Simulac enim, post depletiones validas factas, pars quædam extravasati venis demum recepta fuerit, incipient levare symptomata; & tunc spes aliqua curæ affulget. Verùm si à plethora, vel nimia velocitate motûs circulatorii, vasa rupta fuerint, subitò tantùm sanguinis effunditur, ut plerumque mors sequatur, antequam illæ evacuationes institui possint. *Hippocrates* quidem monuerat, quòd (a) *Capite dolenti, ac vehementer laboranti, pus aut aqua, aut sanguis per nares, vel os, vel aures effluens, morbum solvit*, uti ad §. 275, notatum fuit; adeoque suspicio nasci posset, an non per easdem vias sanguis extravasatus posset educi sponte, & sic sanari apoplexia; licet nondum detectæ sint per Anatomicos viæ, per quas humores, cavo calvariæ contenti, sic exire possint; & fortè novæ fiant in talibus morbis, quæ non præexisterant: sed non novi constitisse fidelibus Observatis, apoplexiam à sanguine in cavitates cerebri effuso natam, hoc modo curatam fuisse.

2°. Ubi autem acres humores erosio vasis effusi fuerint in cava cerebri, nulla videtur spes superesse: si enim bonus sanguis hîc effusus apoplexiam producat vix sanabilem, quanta mala erunt expectanda à talibus humoribus, qui extravasati non tantùm nocent premendo, sed & rodendo tenerrimam fabricam encephali citò destruunt. Ubi autem glutinosus humor, hîc aggestus in vasis distentis, simulque aliquam acrimoniam comitem habens, illis ruptis, in cavis cerebri colligitur, & in hoc casu vix quid sperari poterit. Verùm quidem est, saponacea illa Chémica, de quibus ad §. 54, uti & ad §. 135, in cura obstructionis dictum fuit, magnam habere efficaciam in solvendis concretis glutinosis, & varia posse haberi pro diversitate acrimonie prædominantis; sed hæc agunt in illa, quæ per vasa adhuc moventur, vel illorum finibus angustis impacta hærent: vix autem videntur aliquid efficere posse in humores jam extravasatos; adeoque potiùs usum habent ad præcavendam apoplexiam, à tali causa nascituram, quàm ad curandam, ubi jam adest.

§. 1034. **Q**UÆ à prædominâ lymphæ extravasatæ orta est, faciliùs tollitur, omisâ, utpote hîc ferè nocente, missione sanguinis; datis hydragogis fortissimis statim ad alvum determinatis; tum dissipantibus applicatis; maximè vesicatoriis largissi-

(a) Aphorism. Sect. VI. n^o. x. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 253.

mis diu apertis; victu exsiccante; fortibus epispasticis, fonticulis, fetaceisque.

Ubi autem mera lymphæ est, quæ in cerebri cavitatibus extravasata apoplexiam fecit, tunc major spes est. Longè enim faciliùs resorbetur tenuior lymphæ à venis bibulis, quàm sanguis, ipsâ extravasatione magis adhuc spiffescens, & qui nunquam resorberi integre potest denuo per venas, nisi ab affusa lymphæ, roris specie per vasa exhalante, diluatur & attenuetur; sicque aptus reddatur, ut à venis bibulis denuo resorberi possit. Cùm autem hæc lymphæ in cavis corporis accumulatio omnium maximè fiat in illis hominibus, in quibus boni sanguinis minor copia est, uti antea dictum fuit ad §. 1010. n°. 2. lit. γ , patet, sanguinis missionem hîc potiùs nocere, quàm prodesse. Convenit quidem, imò necessarium est, ut subita & magna hîc evacuatio fiat, sed debet educi de corpore ille humor, qui prædominatur, & morbi causa materialis est. Fortissima ergo purgantia, hydragoga dicta ideo, quia tenuis lymphæ ingens copia per alvum ab his assumptis pellitur, hîc conducunt ut *scammonium*, *jalapa*, *colocynthis*, *gummi gotta*, & similia; quibus audacter datis, & repetitis quibus vicidem, magnæ congestiones lymphæ in cavis majoribus corporis tam feliciter sæpe depleri solent, uti postea in capitulo de *Hydrope* dicetur. Nec metuimus hîc à calidioribus purgantibus, quia frigus & inertia in talibus corporibus prædominantur. Ut autem subita talis depletio sequatur, quàm maximè conducit, ut unâ alterâve horâ, post assumptum tale purgans hydragogum, clyfma acre ano injiciatur, quod citò & validè actionem remedii versùs inferiora determinet. Si autem purgans remedium deglutire non possit æger, quadruplâ dosi ingestum formâ clysmatis, similem effectum præstabit; & si tale clyfma injectum citò iterum per anum exiverit, audacter aliud simile injici poterit. Simul tunc capiti applicari solent cucuphæ ex herbis cephalicis dictis, *rosmarino*, *salviâ*, *pulegio*, *majoranâ*, *thymo*, *serpillo*, &c, quæ aromatico stimulo movent, & incitant languidum motum; unde & dissipantia vocantur.

Vesicatoria autem pariter hîc quàm maximè profunt, cùm & revellendo agant & stimulando motum augeant, & vesicis excitatis, incredibilem sæpe copiam lymphæ, evacuent, per plures etiam dies continuos: idem verum est de fonticulis & fetaceis, de quibus antea pariter dictum fuit. Victus autem ficcus requiritur unâ cum his evacuantibus; & adhuc diu postea, ut venæ resorbentes quàm maximè bibulæ reddantur, sicque reassumant faciliùs extravasatam in cavis cerebri lympham. Potus ergo detur parcus admodum, victus ex carne assa, piscibus fluviatilibus assatis pariter, pane biscocto; qualis cibus postea ob eandem rationem in *Hydropis* curatione laudabitur.

Cùm autem sensim accumulari soleat hæc lymphæ in encephalo, hinc & diu antè prævidetur futura apoplexia; adeoque idoneis remediis præcaveri poterit, uti antea dictum fuit: & si nata fuerit, longè major spes curæ superest, quàm in aliis apoplexiæ speciebus.

§. 1035. **S**I verò à venenis jam producta fuerit, nulla hæctenus medela descripta habetur; ut nec illi, quæ à polypo.

Ad numerum quintum §. 1010, inter causas apoplexiæ recensita fuerunt & venena mirabilia, quæ uno momento, dum corpus tetro suo halitu afflant, omnes functiones animales delent; imò quandoque ipsam vitam subito tollunt. Pluribus Observationibus Practicis hoc confirmatum tunc fuit. Neque novi hæctenus inventum remedium, quod ex ancipiti adeo periculo hominem eripere posset. Verùm illa venena, quæ apoplexiam producunt, dum in ventriculo hærent, per promptum vomitorium excuti possunt facilè, sicque morbus sanari. Vitriolum album, ad drachmam dimidiam in unciis duabus aquæ dilutum, vel & tabaci infusum, tale remedium dat, quod illico agit, simulac deglutitum fuerit. Neque omnino pro desperatis relinquendi videntur illi qui à carbonum nidore sic affecti fuerunt. Nam in Exemplo, ex *Wepfero* ad §. 1010. n°. 5, allegato, patuit hominem, ab hac causa, omnibus sensibus abolitis, jam stertentem, ad se rediisse, aquâ frigidâ faciei & pectori adpersâ. Verùm alter casus admodum memorabilis legitur (a) de homine, qui in fodinam carbonariam, ad ducentorum & ultra pedum profunditatem, descendens, tetro nidore hoc afflatus conciderat, & ultra dimidiam horam ibi manserat, antequam educi posset; tuncque oculis apertis, ore hiante, totus frigidus, absque ullo pulsu, aut respiratione, jacebat; unde ab omnibus pro mortuo habebatur. Peritus Chirurgus, naribus hominis compressis, quantâ poterat vi inflabat aerem in os ejus hians, sicque pulmones dilatabat; mox sensit, manu pectori applicatâ, sex septémve vicibus cor pulsare, sed celeriter: pergebat sponte inspiratio & exspiratio, pulsusque arteriarum paulò post in carpo percipiebatur: tunc venam secuit, quæ post exiguum saltum guttatim tantùm stillabat sanguinem per quadrantem horæ; post hoc tempus autem libere exhibat sanguis: interim agitabatur, concutiebatur, perfricabatur, facies & tempora frigidâ perfundebantur aquâ, sal volatile oleosum naribus & labiis applicabatur: his autem omnibus animosè & constanter tentatis per horam, incepit oscitare, palpebras, manus pedesque, movere; deglutivit salem volatilem aquâ dilutum; post alteram horam sensus omnes redierunt, & fatebatur se omnino ignarum fuisse omnium quæ facta fuerant. Intra quadrihorii spatium adeo bene se habebat, ut pedes domum redire potuerit. Docet ille casus, tales non temerè pro mortuis derelinquendos esse, licet nulla omnino vitæ signa superesse videantur; & admodum credibile videtur, plures à simili causa periisse, qui servari potuissent.

Illa verò apoplexia, quæ à polyposi concretionibus (§. 1010. n°. 2. *lit. a.*), arterias ad encephalon tendentes obturantibus, fit, nullam curam admittit, cum impossibile sit hæc obstacula citò solvere, vel ullâ Arte ex his locis educere, vitâ superstite.

(a) *Medical Essays*, Tom. V. Part. II. Observ. LV. pag. 605.

CATALEPSIS.

§. 1036. **C**ATOCHÉ, catochus, catalepsis, dicitur morbus, quo laborans, repentè immotus, nec sentiens, illum corporis statum retinet, quem primo momento accedentis morbi habebat.

Sequitur mirabilis ille morbus, qui *catoche* & *catochus* ἀπὸ τῆς κατέχεαθ, *detineri*, *occupari*, vocatur; uti & *catalepsis* ἀπὸ τῆς καταλαμβάνεαθ *comprehendi*, dicitur, & meritò, quia hoc morbo correpti in eodem statu corporis manent, quem habebant, dum morbus ingrueret, simili planè modò ac finxerunt Poetæ de illis, qui, *Medusæ* capite viso, exanimes obriguerant, torvo vultu, elevato brachio, ictum minitantes adverso hosti. Interim *catalepsis* vocabulo hodie imprimis utimur ad hunc morbum designandum, quia *catochi* nomen etiam pro vigili comate usurpatum fuit, uti notavit *Ægineta* (a). Veteres Medici tamen, tamen teste *Galeno*, hoc morbo detentos (b) κατόχους, & κατεχορμύους, vocabant; Juniores ipsum affectum κατοχήν & κατάληψιν dixerunt. Verùm & alio in loco *Galenus* monuit, (c) κάτοχα νοσήματα à quibusdam dictos fuisse morbos stabiles & firmos quoscumque: & videtur *Hippocrates* fortè & (d) κατόχως παρακρῆσόντες dixisse illos, qui perpetuò in morbo delirant; nam in *catalepsi* delirium distingui nequit, cum nec moveant corpus, nec loquantur. In *Commentariis* ad §. 774, eodem illo textu *Hippocratis* usus fui, ut confirmarem, quòd *phrenitis* sæpe in *catochen* transeat; sed videtur prior sensus hujus textûs minoribus subjacere difficultatibus, & æquè malum præfagium in *phrenitide* tamen inde deduci poterit. Signum quidem pathognomonicon hujus morbi habetur, quòd æger absque ullo sensu maneat immotus in eodem corporis statu, quem habebat momento, dum corripiebatur: interim tamen quædam diversitates hîc observatæ fuerunt. Plerumque omnes artus flexiles manent, & in quocumque situ ponantur membra, restant, donec iterum mutetur. Si brachium talium ægrorum elevetur ab adstantibus, manet elevatum: si digiti flectantur vel extendantur, idem fit. Nihil sentiunt; nec memores sunt illorum, quæ paroxysmi hujus tempore circa illos acta fuerunt. *Galenus* verò condiscipulum, nimis studiis fatigatum, dum hoc morbo corripiebatur, dixit (e) jacuisse instar ligni rigidum, oculis apertis, nun-

(a) Lib. III. Cap. x. pag. 28, versâ; & pag. 29.

(b) Libell. de Pulfib. ad Tyron. Cap. XII. Charter. Tom. VIII. pag. 12.

(c) Prædiction. Lib. I. Comment. II. n^o. xciv. Charter. Tom. VIII. pag. 760. 761.

(d) Ibid. n^o. xc. pag. 756.

(e) Ibid. pag. 756. 757.

quam conniventibus : audiebat tamen , & quorundam memor erat ; videbat , sed nec loqui poterat , nec ullum membrum movere. *Lambecius* Augustissimum Imperatorem *Leopoldum* in itinere *Ænipontano* comitatus , vidit in pago quodam Comitatus *Feroliensis* (a) Puellam viginti quinque annorum , quæ jam per aliquot annos diebus *Veneris* & *Saturni* continuè , reliquis autem diebus alternatim & per intervalla , omnis sensûs expers toto corpore obrigeret , oculisque apertis , & cum leni tantùm aliquo motu convulsivo , in eodem jaceret situ , quasi quædam statua ; adeo ut ne acu quidem puncta dolorem perciperet , nec brachia ab aliis elevata sponte suâ labarent ; sed monstroso rigore in eadem postura firmè & stabiliter permanerent. In hoc casu oculi aperti erant , & ferè semper hoc fit : vidi tamen mulierem , in flore ætatis constitutam , aliquoties , dum insultum hujus morbi patiebatur ; semper oculi erant clausi , & dum palpebras digitis diducebam ab invicem , paulò post denuo claudebantur , licèt omnia alia membra corporis manerent in illo situ , quem ipsis conciliare placebat. Rariùs aliquis sensus superest ; tamen in virgine cataleptica observatum fuit , quòd sentiret spirituosam naribus suppositam , & manu celerrimè naribus admotâ illas comprimeret. Imò in eadem hac virgine observatum fuit , quòd quandoque dimidium corporis latus tantùm corripere catalepsi (b) , quòd adhuc longè infrequentius est. Distinguitur autem à tetano universali catalepsis , quòd in tetano omnes articuli rigidissimi fiant , & nullâ vi flecti vel extendi possint ; cùm in catalepsi cereâ quasi flexilitate cedant omnia , & maneat in situ , qui ipsis datus fuit.

§. 1037. **H**UJUS ergo proxima causa immobilitas sensorii communis , prout primo momento insultûs se habebat.

Certè in hoc morbo sensorium commune non afficitur ab objectis in sensuum organa agentibus , neque mutat derivationem causæ muscularis motûs , quamdiu durat paroxysmus catalepticus ; sed omnia manent perfectè in eodem statu. Vidi sic correptam mulierem , dum erecta stabat , & mansit in illo situ , adeoque omnes muscoli , qui tum numerosi agunt , ut sustineri corpus erectum possit , pergebant suo munere fungi ; sicque differt ab apoplexia , ubi fiunt omnes muscoli voluntarii paralytici , & ægri cadunt , penitus impotentes corpus sustinere. Possumus quidem per voluntatis imperium in quovis ferè situ corporis manere immoti per aliquod tempus , sicque hoc modo catalepsin imitari ; sed non possumus impedire , quominus organa sensuum ab objectis sensibilibus afficiantur. In hac autem re mirabilis hujus morbi indoles inprimis est , quòd sopiantur omnes sensus interni & externi , superstitè tamen efficaciam causæ muscularis motûs ; sed abest potentia mutandi directionem illius causæ ; unde omnia manent in eodem situ , quem habebant illo momento dum morbus ingruerat. Ut hoc meliùs intelligatur , considerentur

(a) Commentar. Biblioth. Cæsar. Tom. II. pag. 688.

(b) De la Métrie , Abrégé de la Théorie Chymique, &c. pag. 278.

illa maximè miranda, quæ in exercitio motuum muscularium contingunt. Homo proponit per miliaris spatium pedibus incedere: domo exit, & sæpe in toto itinere non ampliùs cogitat de motu corporis, quem inceptum continuat, amicorum colloquiis itineris tædia fallens, vel diversis objectis obviis, novas continuò ideas in mente excitantibus; tamen pergit ambulando, licèt omni momento non renovetur voluntas hunc motum faciendi, licèt non habeat distinctam cogitationem causæ, à qua ille motus producitur, nec instrumentorum per quæ ille motus fit & continuatur. Verùm antea jam sæpius dictum fuit, sensorium commune dictum esse illud organum corporeum, per quod hoc *Velle* in mente producit motum in corpore; si ergo uno momento immobile fiat illud sensorium commune, nec transmittat, ut ita dicam, hoc imperium mentis in corpus, manent omnia in eodem statu ut antè erant, & sic videtur haberi optima catalepsis idea. Novi hoc contigisse nobili ægro, qui domum Medici, quem de suo morbo consuluerat, egressurus, in ipso limine hæsit per aliquot minuta horæ catalepticus, & dein, soluto paroxysmo, domum ambulavit, immemor sibi hoc contigisse.

§. 1038. **E**RGO sanguinis cerebrosi, glandularum cerebri, emissariorum ejus absoluta quies, ut in initio.

Demonstratur in Physiologicis, integram debere esse fabricam encephali, & liberum motum humorum per vasa ejus, ut sensuum actiones, & motus voluntarii, perfici possint; cùm autem hæc fileant subitò in catalepsi, hinc statuitur, tunc adesse quietem in his omnibus. Interim tamen in catalepticis, quos vidi, inveni pulsum manifestum in carotidibus; facies non semper erat turgida & inflata, imò in quibusdam collapsa potius: adeoque videbatur sanguis per vasa arteriosa cerebri ire, & per venas redire satis libere. Verùm illa quies videtur imprimis esse in subtilissimo fluido, quod, à fabrica arteriosa cerebri secretum, per minimos canales nerveos movetur, & cujus fluidi motus non à corde & arteriis pendet, sed à mentis, corpori nexæ, imperio producitur.

Adesse enim in catalepticis idoneam, spirituum copiam ad musculos movendos, inde novimus, quia muscoli, qui tensi erant illo momento, dum morbus ingruebat, manent tales, & in quibusdam post brevem paroxysmum solita alacritas motûs muscularis redit. Aliud argumentum, quod hoc docet, est, quòd catalepticorum membra ab adstantibus inflexa, elevata, &c, maneant in illo situ, in quo posita sunt, quod absque musculorum actione fieri nequit. Verùm in Physiologicis monitum fuit, ubi de musculorum actione agebatur, quòd, si flecterentur artus hominis per vim externam, renitente licèt ejus voluntate, agentem, (a) muscoli flexores tumerent, dureferent, protuberarent, quod ab influxu spirituum per nervos in musculorum fabricam fieri, ibidem demonstratum fuit. Unde dum elevamus brachium

(a) Boerhaav. Institution. Medic. §. 401. n°. XIII.
Tom. III.

cataleptici, sentimus manifestè muscolum deltoidem turgere; & si relinquamus brachium, non delabitur, sed per continuatam ejusdem musculi actionem elevatum manet. Idem ergo contingit in catalepticis ac in sanis hominibus, in quibus ab externa causa membra moventur; musculi nempe, qui ad arbitrium mentis eidem motui exercendo destinati sunt, turgent; adeoque præstò est illud tenuissimum fluidum, quod musculos inflat & turgere facit, dum agunt, sed filet illud impetum faciens.

§. 1039. **O**MNES quidem in eo morbo functiones cerebri læduntur, & illæ, quæ inde pendent; soli musculi sic manent tensi ut initio erant; cæterùm respiratio & pulsus supersunt, at plerumque leves.

In exquisita catalepsi hæc omnia obtinent: verùm uti levior erat apoplexiæ species, in qua nondum omnes sensus & motus voluntarii erant aboliti, & tamen apoplexia dicebatur morbus; sic & levior quandoque catalepsis species observatur, in qua pariter aliquid de sensibus superest, & de motu, uti paulò antè dictum fuit; & *Fernelii* testimonio confirmatur. Vidit hic ægrum talem, qui omni sensu carebat, (a) *Facilis tamen inerat spiratio, & quidquid in os inferebatur, promptè vorabat, è lectulo sublatus solus consistebat, impulsusque incedebat.* In omnibus autem catalepticis illud adest, ut quocumque in situ ponantur membra ab adstantibus, in illo maneant. Actiones vitales, pulsus nempe & respiratio, vix mutantur, nisi quòd quandoque debilior pulsus observetur, nec semper tamen: celeberrimus *Fridericus Hoffmannus* disertè notat, quòd in cataleptica (b) *Pulsus fuit naturali similis, & respiratio salva & integra.* Catalepsis autem paroxysmorum numero & duratione multùm variat. Vidi, ubi per tria quatuorve minuta non durabat paroxysmus; & contra per octodecim horas mulierem catalepticam mansisse, observavi coram. *Aetius* (c) per tres dies adolescentem catalepticum mansisse affirmat: verùm non videtur ille morbus omnino idem fuisse cum morbo, de quo hîc agitur, sed potiùs ad phrenitidem pertinere: nam memorat, pulsus parvum ferè deficientem, in his ægris adesse, manus capiti, oculis, naribus admovere, propinquos parietes attrectare, &c; quæ omnia phrenitidis symptomata potiùs sunt; uti & ipsa solutio morbi, quæ quarto die largissima cum hæmorrhagia narium contigit. Intervalla autem inter paroxysmos catalepticos admodum varia sunt: quandoque per plures menses filet malum; & contra observavit *Fridericus Hoffmannus*, quòd ægra, (d) *Hunc accessum, plus centum vicibus intra quadraginta dierum spatium experta est.*

(a) Patholog. Lib. V. Cap. II. pag. 70.

(b) Medic. Ration. System. Tom. IV. Part. III. Sect. I. Cap. IV. ad Enarration. Morbor. Observat. II. pag. 151.

(c) De re Medica Lib. VI. Cap. IV.

pag. 101.

(d) Medicin. Ration. Systematic. Tom. IV. Part. III. Sect. I. Cap. IV. ad Enarration. Morbor. Observat. II. pag. 151.

§. 1040. **F**EBRIS intermittens diu perdurans, maximè quartana; melancholica, sicca, frigosa temperies; menstrua, & hæmorrhoides, retenta; terrores summi, subitique; profunda, protracta diu in unum objectum, meditatio; febres validæ in homine sanguinolento accensæ, morbum hunc plerumque.

Cùm adeo mirabilis ille morbus sit, & quandoque, dum cessat paroxysmus, statim adsit iterum omnium functionum integritas (a), & à tam latentibus causis possit turbari sensorium commune, magnâ certè attentione opus est, ut quid certi possit statui de causis, unde ille morbus pendet. Omnium autem optimè illa indagatio instituetur, si ex Observationibus fidelibus colligantur illæ mutationes corporis, quæ hunc morbum præcedere solent; deinde his addantur illa, quæ cadaverum sectio in hunc morbum passis demonstravit; ultimò tandem & notentur illa, quæ profuerunt in hoc morbo. Ex his enim inter se comparatis, & causa, & indicatio curatoria, formari poterit.

Hâc paragrapho autem recensentur illa, quæ hunc morbum antecedere solent, & primò quidem.

FEBRIS INTERMITTENS, &c. Per febres intermittentes diu protractas debilitari vasa, & morbosa fieri liquida, dum ingesta non satîs assimilantur, & per sudores sanguinem, optimâ suâ parte spoliatum, crassum fieri, simulque acrem, pluribus explicatum fuit §. 753, ubi de malis effectibus febrium intermittentium agebatur. A tali autem solidorum enervatione, & humorum cacochymiâ, turbari posse functiones, facile patet; & constat certis Observatis, lædi quandoque encephali actiones, utî postea dicetur ad §. 1125, ubi de manix specie, febrim autumnalem intermittentem validam & diurnam sequente, dicetur. Imò in ipso febris intermittens paroxysmo catalepsin observavit *Dodonæus* (b). Cùm autem sequenti paragrapho notetur, densum cruorem, fortiter impactum cerebri vasis, inventum fuisse in cadaveribus illorum, qui hunc morbum passi fuerunt; & per febres intermittentes diurnas, dissipatis fluidissimis partibus, spissus sanguis reddatur; patet, quare febres intermittentes numerentur inter illa, quæ catalepsin antecedere solent.

MELANCHOLICA, &c. Quia in tali temperie & vasa stricta, & humores atrabilariâ tenacitate minùs meabiles sunt, vasa cerebri facile infarciri poterunt, sicque turbari & impedi sensorium commune, & catalepsis produci; quod confirmatur pariter ex illis, quæ sequenti paragrapho dicentur. Præterea videtur admodum verisimile, catalepsin etiam produci posse, licet causa materialis morbi non in encephalo, sed in alio corporis loco, hæreat. Antea ad §. 701, pluribus probatum fuit, deliria in febribus nasci, dum circa præcordia hæret putrida bilis. Præterea postea dicetur in capitulo *De Melancholia*, miras turbationes sensorii communis fieri ab atra bile, gravante viscera abdominalia; & melancholicis, solemne esse, ut uni & eidem cogitationi

(a) Aetius, de re Med. Lib. VI. Cap. IV. pag. 401. (b) Medic. Observat. Cap. IV. pag. 7.

inhæreant continuò ; qualis protracta diu in unum objectum meditatio inter causas catalepsis eâdem hâc paragrapho numeratur. Sequens autem casus videtur docere , quòd revera catalepsis oriatur à causis , quæ extra encephalon hærent. Mulier quadragenaria , stricti habitûs , nuces castaneas in sartagine torrebat , illâsque tudiculâ ligneâ movebat continuò , ne nimis adurentur : dum hæc agit , verâ catalepsi corripitur. In vicinia dum habitarem , vocatus adfui illico , & me præsentem subito vomit binos vermes teretes vivos ; móxque pergit in opere incepto , nullo modo memor , sibi quid mali contigisse : pluribus annis postea illam vidi sanam , nunquam simile quid passam. Vermes autem illi , reptatu suo ventriculum irritantes , procul dubio catalepsin illam produxerant , quæ & ideo , his excussis , cessabat illico.

MENSTRUUA ET HÆMORRHOIDES RETENTA. Prodesse in capitis morbis sanandis hæmorrhoides ; contrà omnes capitis morbos produci ab hæmorrhoidalis fluxûs consueti suppressione , jam sæpius aliâ occasione dictum fuit. Sed & idem verum est de retentis menstruis. Videmus enim plurimis virginibus & mulieribus circa tempus menstruorum oriri capitis dolores , tensiones in nucha , vertigines , &c ; quæ omnia mala cessant , dum rite fluunt menstrua. Vidi puellam , cui singulis mensibus , biduo antequam menstrua prodirent , oriebatur in occipite tumor ovi gallinacei magnitudine ; menstruis fluentibus , brevè evanescebat ille tumor. Si in internis capitis partibus simile quid fieret , quanta non orirentur mala ! Plures certe capitis morbos huic satis affines recensuit *Hippocrates* , ex hac causa ortos , quòd (a) *Sanguis in uteros confluit , velut effluxurus , . . . & effluvium non habens præ copia ad cor , & septum transversum resilit.* Mira illa species catalepsis , cujus §. 1036 , mentio facta fuit (b) , observata fuit in virgine menstruorum suppressione laborante.

TERRORES SUMMI, SUBITIQUE. Quàm miris modis corpus humanum mutari possit per validos animi affectus , aliâ occasione ad §. 104 , dictum fuit ; simulque tunc constitit , varias esse illas mutationes pro diversis animi affectibus. In summo terrore autem homo sic afficitur , ut in catalepsi ; nam obstupescit , vox faucibus hæret , membra movere nequit : unde si talis affectus validissimus fuerit , manet hæc impressio , & perfecta catalepsis adest. Talem casum habet *Tulpius* de juvene Britanno , (c) *Qui percussus fuit , adeo vehementer ex inopinata matrimonii repulsa , ut obriguerit instar stipitis , sedens in sedili suo κέλοχος , sive detentus , sive congelatus per integrum diem ; retinensque continenter eundem situm , oculis apertis , maneret , statuam potius quàm hominem referens.* Ubi verò altâ voce exclamabatur , quòd cupitâ positurus esset uxore , profiliit confestim ex sedili , jam liber ab hoc morbo.

PROFUNDA , PROTRACTA DIU , &c. Quando profundissimis meditationibus toti immerfi hærent eruditi Viri , tunc perfectè catalepticos referunt : omnes enim sensus sopiunt , omnem memoriam silere faciunt , totum corpus omnino quiescit , sola mens in intimo suo recessu uni & eidem rei attentissima incumbit : hoc vocaverunt ecstasticè cogitare. Sic intimè in se

(a) Libell. de Virgin. Affectib. Charter. Tom. VII. pag. 679. 680.

(b) De la Métrie Abrégé de la Théorie

Chymique , &c. pag. 278

(c) Observat. Medicar. Lib. I. Cap. xxii.

pag. 45.

ipsum collectus *Vieta* literas, incognitis notulis scriptas, explicuit Galliarum Regi; sed toto hoc tempore, quo arduæ huic rei difficilem operam dedit, unicæ huic cogitationi inhærens, nihil sensit, nullum motum fecit. Vidi acuti ingenii Mathematicum, dum inter obambulandum menteolvebat arduum problema, nulli salutem reddidisse, quâmvīs humanissimus esset, & alium novi, qui concionem, quam coram populo habiturus esset: attentissimâ mente volvens, per integrum milliare deviaverat à loco sibi notissimo versùs quem tendere in animo habuerat. Summâ illâ animi attentione in Scientiis multùm proficitur, sed & simul ita figitur quasi sensorium commune, ut diathesis ad catalepsin inducatur. Nimio studio (a) adscripsit hunc morbum in condiscipulo *Galenus* (vide §. 1036.): alterum vidit *Fernelius*, qui (b) *Dum literis & chartis sedulò invigilaret, repente hoc vitio percussus, ita quidem obriguit, ut sedens, calamumque digitis premens, oculis in libro defixis, putaretur in eorum studia incumbere, donec vocatus ac impulsus, deprehensus est omni sensu motuque carere.* Neque solis certè illis, qui nimis Scientiarum studiis se macerant, catalepsin timendam esse docet celeberrimus *Fridericus Hoffmannus*, qui hunc morbum observavit in persona sequioris sexûs, (c) *Conditionis vilioris, rudioris minusque exculi ingenii, quæ anxii meditationibus circa res sacras macerata, incidit in hunc morbum, & plures postea ejusdem paroxysmos passa fuit,* (d) *Post auditam psalmodiam, aut verba ex Divino Codice potissimum prolata, quæ ardentissimum Christi exprimebant amorem.*

FEBRES VALIDÆ, &c. In sanguinolentis per febrilem calorem rarefacto sanguine, simulque celerius moto, sic repleri posse vasa majora encephali; ut minora ab his distentis comprimantur, ad §. 1010. n°. 3. lit. a, probatum fuit; adeoque omnes functiones encephali sic poterunt ab hac causa lædi. Ad hanc causam videtur pertinere illa species catalepsis, de qua *Aetius* (vide §. 1039.) dixerat & quæ largâ narium hæmorrhagiâ solvebatur. In morbis acutis inflammatoriis quandoque ægros sic videmus, oculis apertis, insensiles jacere, catalepticorum more, & quidem malo omine; quòd & *Hippocrates* monuit dicens, (e) *Lassati, singultuosi, & catoche correpti, malum.* Vidi aliquoties in morbis acutis ægros sic jacentes, sed non manebant in eodem situ membra elevata vel vario modo flexa: hinc non possum affirmare, quòd veram catalepsin in morbo acuto decumbentibus observaverim. Sed nec ille casus *Aetii* refert omni modo veram catalepsin. An fortè hoc *Hippocrates* indicare voluit, dum dicit, (f) *Convulsio, tremor, jaçtatio, cum catoccho parvo, circa aures abscessus proritant.* Dum enim materies morbofa in febribus acutis metastasin versùs superiora facit, solent functiones encephali lædi; quæ denuo restituantur, si omnis hæc ma-

(a) Hippocrat. Prædiction. Lib. I. Comment. II. n°. xc. Charter. Tom. VIII. pag. 756.

(b) Patholog. Lib. V. Cap. II. pag. 70.

(c) Medicin. Ration. Systemat. Tom. IV. Part. III. Sect. I. Cap. IV. ad Enarration.

Morbos. Observat. II. pag. 151.

(d) Ibidem.

(e) Coacar. Prænot. n°. XLVI. Charter. Tom. VIII. pag. 855.

(f) Prædiction. Lib. I. Comment. III. n°. CLXIV. Charter. Ibid. pag. 805.

teries, in parotides deposita, illas elevat in tumorem: unde ante hanc depositionem factam catalepsis inducitur quandoque, sed non perfecta; & ideo parvum catochum vocavit *Hippocrates*. Non auderem tamen absolutè dicere, quòd vera catalepsis in morbis acutis non fiat, sed crederem minùs frequenter hoc contingere.

§. 1041. **D**ISSECTA cadavera demonstraverunt arterias venasque cerebri valde turgentes fortiter impacto denso cruore.

Multùm prodesse ad intelligendas morborum causas cadaverum sectionem; nemo dubitat: interim tamen magnâ cautela hîc opus est, ne pro morbi causa habeatur illud, quod potiùs morbi effectus est: multa enim in cadavere inveniuntur mutata per morbum ipsum, quæ non præexisterant ante morbum, uti antea ad §. 11, dictum fuit. *Hollerius* testatur, quòd in cadaveribus illorum, qui catalepsi perierant, invenerit (a) *Venas majores, quæ rectâ decurrunt à posteriore capite ad sinciput, plenas concocto & crasso sanguine, & posterius cerebrum serosâ materiâ occupatum*. In alio homine, catalepsi mortuo, (b) *Serum rufum, in cerebri posteriore parte contentum, & sanguis concretus in majore vena, quæ medium caput perreptat, inveniebatur*. Verùm non videtur ex his Observationibus concludi posse, quòd in catalepsi semper tales causæ adsint. Si enim sola repulsa sperati matrimonii (vide §. 1040.) hunc morbum producere potuerit in homine sanissimo, videtur à longè subtilioribus causis originem ducere posse morbus. Præterea per voluntatem suam potest homo se catalepticum fingere, & membra omnia in eodem situ retinere, quem habebant. Sed quàm latens, & efficax, illa causa est, quæ tamen, mutatâ voluntate, iterum abest! Præterea plures evaserunt ab hoc morbo, uti postea dicetur; neque adeo facilis sublatio illarum causarum videtur, quas in cadaveribus invenerunt. Negari quidem nequit, concretum in cerebri vasis sanguinem, & extravasata in cavo cranii liquida, catalepsin facere posse; sed non minùs certum est, & absque his causis morbum natum fuisse. Ex illis, quæ præcedenti paragrapho recensita fuerunt, constitit, vermes, ventriculum irritantes, hunc morbum produxisse; & *Galenus* jam habet sequentia, (c) *Sic igitur & comitialis morbus, & carus, & coma, & catalepsis, & deliria, & melancholiæ, quibusdam ob stomachi imbecillitatem oboriuntur, consentiente principio, quod in cerebro & nervis est*. Hoc imprimis notandum videbatur, ne quis crederet, in Methodo Medendi ad solas illas causas attendendum esse, quas inspectio cadaverum docuit.

§. 1042. **S**ANATUR sæpe excitatâ largâ narium hæmorrhagiâ.

(a) Comment. in Coac. Hippocr. pag. 36, & 326.

(b) Id, de Morb. Intern. Lib. I. Cap. ix.

in Scholiis, pag. 60.

(c) De Symptom. Caus. Lib. I. Cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 60.

Si nempe à vasis sanguineis cerebri nimis distentis hic morbus producitur, vel ab aliis evacuationibus sanguineis suppressis ortum habeat. Per hæmorrhagiam narium soluta fuit illa catalepsis, cujus ex *Aetio* facta fuit mentio ad §. 1039.

§. 1043. **I**N alios morbos rarò transit; aliquando tamen epilepsia, convulsio, dementia, ἀτροφία eum exceperunt; in mortem plerumque finitur.

Et ex propriis Observatis in Praxi vidi, & ex fidelibus Observatis celeberrimum Medicorum constat, multos hoc morbo correptos evadere, & postea illibatâ sanitate frui. Quod imprimis videtur contingere, ubi à valido animi affectu, assiduis lucubrationibus, aut consuetis evacuationibus suppressis, in hunc morbum inciderunt. Si enim sopiantur illæ turbæ, ab animi affectibus excitatæ, & vitari possint causæ, quæ illos excitaverant, corpus exerceatur salubri motu, & pacata sit mentis quies, suppressæque evacuationes restituantur, tunc sensim solet minui morbus, & tandem cessare omnino. Idem verùm est, si à vermibus catalepsis orta fuit; tunc enim, his expulsis, cessat. Verùm si ab extravasatis humoribus in cavo calvariæ morbus ille productus fuerit, tunc ab horum augmento, vel acrimoniâ per moram natâ, alii encephali morbi exsurgunt, & quandoque ipsam catalepsin comitantur. Sic *Hollerius* testatur se (a) *Vidisse hominem, qui comate, epilepsia, convulsione, & catoche, mutatis vicibus, teneretur.* Ex *Benivenio* refert *Dodonæus* (b) casum *Hieronymi Bencii*, qui ex catalepsi incidit in comitiales morbum nullis remediis cedentem. Habet & alium casum matronæ obesæ & plethoricæ, quæ catalepsin passa fuit, venæ-sectione in pede, & acri clysmate simul applicato, feliciter solutæ: cùm autem nulla vellet deinceps admittere remedia, quibus periculosa hæc plenitudo minueretur, & caveretur in posterum, post trimestre spatium in somnolentiam incidit, & accedente febre lentâ, gravi sopore periit (c). Atrophia autem videtur excipere catalepsin, in melancholicis, in quibus sæpe summa macies adest; uti & in verminosis, quando nempe à vermibus chylus consumitur: omnium maximè, si pertinax apositia catalepsin sequatur, per plures etiam septimanas; uti contigit in binis catalepticis, quorum Historiam scripsit celeberrimus *Fridericus Hoffmannus* (d); quæ tamen ambæ evaserunt ex hoc morbo, licet in una, deliria, convulsiones, singultus, catalepsis paroxysmum præcederent.

Quandoque tamen & in mortem finiri catalepsin, docent Observata. *Jacotius* testatur se vidisse (e) *Pauperem senem, exsuccum & extenuatum, hoc malo raptum, qui mensæ accumbebat apertis oculis, erecto ac firmo corpore,*

(a) Comm. in Coac. Hippoc. pag. 66.

(b) Medic. Observ. Cap. XLVI. pag. 146.

(c) Ibidem. Cap. v. pag. 10.

(d) Medic. Ration. Systemat. Tom. IV.

Part. III. Sect. I. Cap. IV. ad Enarrationem Morbor. Observat. I. II pag. 147-152.

(e) Holler. Comment. in Coacar. Hippoc. pag. 68.

*manu dapibus admotâ, ut vivere & prandere mortuus videretur. Et Holle-
rius habet sequentia, (a) Simplex catoche virum robustum rapuit: ac nemi-
nem vidi præter unum eo malo liberari. Verùm notandum est, quòd in illo
loco commentetur Coacam prænotationem, quæ damnat singultum, lassitu-
dinem, catochum, tamquam mali ominis; sed videtur satis manifestum,
quòd ibi agatur de catocò, qui in morbis acutis inflammatoriis contin-
git, & qui tunc meritò pro pessimo signo habetur; cùm doceat, vim morbi
in cerebrum rapi. Negari ergo nequit, quòd quandoque in mortem termi-
netur catalepsis; sed simul constat certis Observatis, plurimos inde emer-
gere, & quidem absque alio morbo sequente; in quibusdam tamen, sed
paucioribus, in epilepsiam aut convulsiones abiisse catalepsin.*

§. 1044. **C**URATIO tentatur pro varietate causæ varia. Ex-
citando per objecta validè in organa sensuum
agentia, ut sunt lux, sonus, stimulus, sal volatilis acer, do-
lor, frictio, motus continuatus; hæmorrhagiæ ex naribus pro-
lectu; hæmorrhoidalis, menstruivæ fluxûs prolectu; sternuta-
toriiis; vomitivis; vesicatoriis, fonticulis; setaceis; victu hu-
mectante.

Curatio hujus morbi duplex est, vel tempore paroxysmi, vel extra eum-
dem. Dum paroxysmus adest, solent acri quocumque stimulo, vel objectis
validè in organa sensuum agentibus tentare Medici, ut mutetur illa dispo-
sitione sensorii communis, quæ hoc tempore adest, & omnem sensuum actio-
nem supprimit. Verùm & hîc cautela requiritur, uti jam antea in cura apo-
plexiæ dictum fuit: & prudenter monuit *Fridericus Hoffmannus*, à calidiori-
bus stimulantibus abstinendum esse, (b) *Si malum catalepticum ab humorum
nimio orgasmo, expansione, ac stagnatione, fuerit subortum.* Neque in hys-
tericis, catalepsi correptis, videtur tutus similium usus; dum enim valida talia
stimulantia excitant ægras, convulsiones validissimas faciunt, æquè metuen-
das, & fortè plus nocituras (c). Imò plerumque non multùm efficiunt; quod
& propriis Observatis didici, & confirmatur illis, quæ in Actis Parisinis (d)
habentur. Mulieris enim catalepticæ pedibus supposito igne, ne quidem ex-
citabatur ex suo paroxysmo. Unde ubi lenioribus stimulantibus, frictioni-
bûsque, non excitantur, vix suaderem, ut fortissima adhiberentur: op-
presso enim penitus sensorio communi, nihil efficiunt, & sæpe sensuum or-
gana multùm lædunt suâ acrimoniâ; vel si acerrimi illi stimuli excitent
ægros, simul sæpe totum genus nervosum mirificè turbant & irritant; in-
primis in hystericis & hypochondriacis, quod non caret periculo.

(a) Comment. in Coac. Hippocr. pag. 66.

(b) Medicin. Ration. Systemat. Tom. IV.
Part. III. Sect. I. Cap. IV. ad Cautel. & Mo-
nit. Practic. §. 1. pag. 145.

(c) De la Mettrie Abrégé de la Théorie
Chymique, pag. 280.

(d) Hist. de l'Académ. des Scienc. l'an
1738. pag. 56.

Extra paroxysmum verò curatio varia esse debet pro diversitate causæ morbi. Si enim à sanguinis nimia copia, vel rarefactione, morbus ortum duxerit, sanguinis missiones conducunt, etiam repetitæ, si opus fuerit. Si à consuetis sanguinis evacuationibus suppressis catalepsis nata fuerit, illæ per idonea remedia revocandæ sunt. De illis, quæ circa narium hæmorrhagiam promociendam notanda sunt, uti & de signis, quibus illa futura prævidetur, dictum fuit §. 741, & 779. Quomodo hæmorrhoidalis fluxus promovendus sit, §. 889. n.º. 2, explicatum fuit. De mensium suppressione curanda, postea in capitulo *De Morbis Virginum* dicetur. Balnea pedum, epispastica, vel emplastra aromatica, plantis pedum applicata, frictiones crurum & pedum, proderunt semper in tali casu, quatenus impetum & copiam humorum à superioribus avertunt.

In melancholica autem, siccâ & strigosa temperie, evacuationes sanguinis nocerent; illis victus humectans prodest, & blanda solventia ex melle, sero lactis, fructibus horæis, &c; de quibus postea in capitulo *De Melancholia* pluribus dicetur. Spirituosa remedia sæpe & his profuerunt, imprimis si senili torpore jam langueret corpus. In moniali virgine, jam septuagenaria, hic morbus curatus fuit spiritu vini, repetitâ destillatione, purissimo reddito (a); quo assumpto, mox ad se rediit; nec aliis remediis opus habuit, præter illa, quibus effoetæ per senium vires refocillarentur. Et per diuturnas febres intermittentes exhausto corpore, si catalepsis prehenderit, reficientia, replentia, cardiaca, sola profunt; omnia evacuantia nocent pessimè, uti postea ad §. 1126, ubi de mania, à simili causa nata, agitur, dicetur.

Ubi autem catalepsis à validis animi affectibus, vel profundâ & diuturnâ nimis meditatione, ortum duxit, tunc observatum fuit, superstitem manere in sensorio communi talem diathesin, quæ renovat morbum à simili causa, licet multò levioze, quàm quæ primum paroxysmum produxerat. Sic apud *Rondeletium* (b) legitur, de puella quæ nupserat juveni, quem parùm amabat, & præ mœrore octo diebus post initum matrimonium catalepsi corripiebatur; redibat paroxysmus, si vel de marito cogitaret. In illa ægra, cujus ex celeberrimi *Friderici Hoffmanni* Observatis mentionem feci, redibat catalepsis, (c) *Post auditam psalmodiam, aut verba ex Divino Codice potissimum prolata, quæ ardentissimum Christi exprimebant amorem.* Optimum remedium in tali casu est, imò unicum, ut peregrinatione concilietur quotidiana objectorum varietas, & vitentur sedulò illa, quæ animi affectus validos excitare possent, vel profundas illas & diuturnas meditationes circa idem objectum facere. Fatetur ingenuè *Fridericus Hoffmannus*, quòd variis, & quidem generosissimis remediis, incassum tentatis, perstiterit morbus, (d) *Donec tandem mutato aere, agræque ad alia loca peregrinante, sponte sensim evanuerit.* Sed & illa cataleptica; cujus Historia ex *Actis Parisinis* paulò antè memorata fuit, quæ Lutetiam

(a) Dodonæ. Medicar. Observat. Cap. VI. pag. 11.

(b) Method. Curand. Morbos, Lib. I. Cap. xx. pag. 98.

Tom. III.

(c) Medicin. Ration. Systemat. Tom. IV. Part. III. Sect. I. Cap. IV. ad Enarrat. Morbor. Observat. II. pag. 151.

(d) Ibidem.

venerat, & ex magna sollicitudine litis, à cuius exitu fortuna pendebat, in hunc morbum inciderat, ad suos redux sana vixit & immunis ab hoc malo. Videtur enim in tali casu sic sensim deleri ille character sensorio communi impressus, à quo per causam procatarteticam accedentem renovatur morbus.

Sternutatoria solent laudari ut potentissima excitantia paroxyfmi tempore; sed *Heersius* (a) Capucino cataleptico, naribus fricatis ptarmicum potentissimum insufflaverat absque successu. Cùm autem ad se rediisset, tunc incepit sternutare, & magnam copiam pituitæ excrevit. Si talis evacuatio indicaretur à causa morbi cognita, usum habere possent; cæteroquin vix prodesse videntur.

Vomitoria remedia tunc usum habent, si justa suspicio sit, fomitem mali circa ventriculum hæere. In cura autem apoplexiæ §. 1026, dictum fuit, quantam cautelam requirant vomitoria in capitis morbis curandis; atque ibidem §. 1025, de usu & efficacia vesicatoriorum, fonticulorum, & setaceorum, dictum fuit.

(a) *Observat. Medic. Lib. I, Observat. III, pag. 406*

C A R U S.

§. 1045. **C**ARUS est apoplexia levis, somnus verò gravissimus, cum febre, ex causis maximè cerebrum illæsum comprimantibus (1010. n°. 3. lit. a. β. γ. δ.), aut causis obstruentibus, sed faciliùs, quàm in apoplexia, solvendis (1010. n°. 2. lit. β. γ.): est in hoc aliqua perceptio, sed subitanea; aliquis sensus, sed parvus.

Antequam de Caro dicam, pauca præfanda habeo: scilicet, morbos soporosos variis quidem nominibus & à Veteribus & à Recentioribus fuisse insignitos; sed hos ipsos sibi non ubique constare in illorum nominum usu (exemplo sit (a) locus Galeni proximè secuturus paginâ sequenti): quamobrem operæ-pretium fuerit, eadem paulò accuratiùs, & ut passim sumi solent, declarare. Si quis naturaliter dormiat, *somnus* dicitur. Hic longior, brevior, profundior, leviórve, esse potest, sæpiùsque, aut minùs sæpe repeti, prout causæ fortè prægressæ, & consuetudo, tulerint; neque certis limitibus definiri; quibus etiam, ad hæc, vix opus foret. Sufficit cognoscere, quòd si evidenter modum excesserit, morbosus haberi debeat. Hujus autem excessûs varii gradus observantur. Si quis admodum somnolentus continuò ferè dormit, ita tamen ut subinde sponte, & à causis externis fatiè facilè, excitetur; tuncque, saltem quamdiu amicorum colloquiis utitur, vigil maneat, & suû compos, *Coma* dicitur. Sin ita, ut hebes, ac omnium ferè immemor, appareat, & frigida pituitosa cacochymia adsit simul, nuncupatur *lethargus*; cujus iterum varii gradus distingui possunt. At si vix unquam sponte, & à causis externis longè difficiliùs excitetur, statimque ferè quidquid agatur, in somnum recidat, nec tamen lenta illa frigida cacochymia adsit, vocatur *Carus*. Si nunquam sponte, & à causis externis, etiam validissimis, diùque applicatis, non ulterius excitetur, quàm ut levissima quædam sensûs motûsve indicia adstantibus exhibeat, *parapoplexia* est. Si nulla prorsus ejusmodi indicia, post similes causas præbuerit, unà cum omnium membrorum paralyti, *apoplexia*. His præmonitis, rem ipsam aggredior.

Caput *κάρη*, & per apocopen *κάρ*, dictum fuit veteribus Græcis: hinc carus sumitur pro morbo capitis, in quo adest gravis sopor, à quo vix possunt ægri excitari. Dum autem validis stimulis excitantur, deducunt palpebras per momentum, mox in somnum æquè profundum relabuntur. Apoplexiæ similis morbus, & quasi levior species, à qua tamen distingui debet, quia faciliùs sanatur, & integre quidem; quod in apoplexia exquisita rarò fit; si enim evaserit æger, semper ferè aliquam læsionem functionum anima-

(a) Hippocrat. Prædiction. Lib. I. Comment. II, n^o, LXIII. Charter, Tom. VIII. pag. 743.

lium relinquit (vide §. 1018.). Notaverunt (a) *Duretus* & (b) *Jacotius*, quòd respiratio facilior nec cum tanto stertore sit, ut in exquisita apoplexia. Cùm autem exquisita & fortis apoplexia plerumque fiat ab extravasatis liquidis in craniò; carus, frequenter sanabilis, potiùs à distentis vasis majoribus, reliqua minora comprimentibus, videtur fieri. Hinc in summo vigore febrium intermittentium ægri quandoque soporosi jacent; & post validam ebrietatem idem illud observatur; sic ut quandoque à minùs peritis pro apoplecticis habeantur; vidique aliquoties, quòd jactatores fati imperiti gloriam tulerint sanatæ apoplexiæ, dum profundus talis somnus largam ciborum, & potùs inprimis, ingurgitationem sequebatur. *Heersius* (c) hominem, ab ebrietate jam in quartum diem dormientem, liberavit à perforatione calvariæ, quam jam moliebantur bini Chirurghi, rasò capite, quia credebant apoplecticum esse, cùm supinus cecidisset ebrietatis primo tempore; examinans autem ægri caput, cùm nullum vestigium læsionis perciperet, pulsus optimus esset, respiratio liberrima absque ullo stertore foret, audacter negavit apoplecticum esse: vulsis mystacis pilis, evigilabat iratissimus homo, & minabatur pessima Medico, si ipsi denuo barbam velleret.

Difficiliter etiam distinguitur à lethargo, de quo paulò post dicetur: saltem videmus, *Galenum* promiscuè lethargum & carum dixisse eundem morbum. Ita autem habet (d) *Quum verò cerebrum ob pituitam tum humectetur, tum refrigeretur, in lethargicis affectionibus, coma erit; quod & ipsum, si lubet, soporem appellare poteris.* Cùm autem in textu dicatur & carus oriri à causis obstruentibus, sed faciliùs quàm in apoplexia solvendis, & citetur §. 1010: n°. 2. lit. γ, ubi de causa pituitosa & frigida apoplexiam producente agitur; patet fati, quòd morbus ille, qui carus vocatur, eandem quandoque causam agnoscat ut lethargus (vide §. 1049.).

Fortè posset, majoris distinctionis gratiâ, cari nomen retineri ad designandum profundum soporem in febribus acutis, & aliis morbis, ubi copia sanguinis, nimia ejus rarefactio, aut & inflammatoria spissitudo adest. Lethargus autem vocaretur, ubi à mera glutinosa & inerti sanguinis cacochymia profundus talis sopor produceretur. Simile quid videtur indicasse *Ægineta* (e), dum de utroque hoc affectu agens, dicit, quòd febris carum præcedat, & quidem vehementior; lethargum verò subsequatur. Voluit tamen, eandem esse materiam morbosam in caro ac in lethargo, quem dixit eundem locum habere ac phrenitidem, cerebrum nempe; sed materiam penitus oppositam. Notum autem est, inflammatoriæ & calidæ densitati sanguinis opponi lentam & frigidam ejusdem cacochymiam. Interim tamen addit quòd carus frequenter superveniat febribus, & cerebri compressionibus; adeoque videtur agnoscere, quòd carus & absque pituitoso frigido sanguinis lentore fiat.

(a) Interpretat. & Enarrat. in Hippocrat. Coac. Prænot. Lib. II. Cap. II. n°. 1. pag. 99.

(b) Holler. Comment. in Coac. Hippoc. pag. 280.

(c) Observ. Medic. Lib. I. Observ. XIX.

pag. 178.

(d) Hippocrat. Prædiction. Lib. I. Comment. II. n°. LXIII. Charter. Tom. VIII. pag. 743.

(e) Lib. III. Cap. IX. pag. 28, versâ.

Cùm autem à similibus causis, sed levioribus, ortum ducat carus, ac apoplexia, non videtur periculo carere, licet & sæpe sanetur; & hinc videtur Hippocrates pronunciaſſe, (a) *Sopor (τὸ κατὰ δεις) ubique malum.* Tamen in alio loco dubitantis inſtar ponit, (b) *Sopor an ubique malus?* Et meritò, quia non videtur abſolutè ſemper & ubique mali ominis eſſe; quod & confirmavit Galenus, qui teſtatur ſe vidiffe (c) *In ægris quibuſdam qui tribus vel quatuor deinceps diebus, vigiles permaſerant, difficilem excitatu ſomnum ſupervenientem; qui proſus nocte dièque perſeverans, magnum attulit auxilium.* Infantibus autem profundum talem ſomnum (d) per integrum biduum ſuperveniffe ſæpius obſervavit pulchro cum effectu. Unde ubi poſt vigilias protractas in morbis, aut ſummas defatigationes carus oritur, rarò quid mali portendit, plerumque autem prodeſt: ſi ab ebrietate, quandoque quidem, ſed rariùs, in apoplexiam degenerat; & tantùm ferè, ubi extremæ ingurgitationes præceſſerunt, vel diu ebriofii vixerunt homines. Ubi autem ab infarctis cerebri vaſis humore minùs meabili, vel diſtentiſ à copia aut rarefactione ſanguinis, carus oritur, periculo non caret morbus, licet tamen promptâ & idoneâ medelâ adhibitâ curabilis ſit; imò quandoque ſolâ morâ temporis ſponte cedat, ut ſtatim videbimus.

§. 1046. **H**INC à caro ſoluto ſanitas, niſi quòd fortè titubatio vacillans capitis aliquamdiu ſuperſit.

Cùm levior cerebri illæſi compreſſio hîc adſit, ablatâ copiâ liquidi diſtendentis, vaſa majora, vel conciliatâ debitâ fluiditate ſanguini, difficiliùs per vaſa cerebri tranſeunti, redibunt functiones ad priſtinam integritatem; quod poſt apoplexiam curatam rarò fit, uti paulò antè dictum eſt. Ratio autem, quare apoplexia, paulò gravior, ſemper ferè aliquid mali relinquat, data fuit ad §. 1018. Sydenhamus epidemicam talem conſtitutionem vidit, inter cujus ſymptomata eminebat carus, ſive ſomnus talis profundus, ad ſeptimanas aliquot quandoque durans, à quo difficillimè excitabantur, mox iterum obdormientes ægri. Interim tamen, ubi moderatâ ſanguinis miſſione, & enematibus injectis, nimius febrilis impetus ad debitum moderamen redactus fuerat, omnes ferè evadebant, ſenſim ſoluto morbo. Verùm convaleſcentibus, (e) *Caput ad dies aliquot debile atque infirmum, nunc verſùs hanc partem, nunc illam, nutabat; aliâque aderant ſigna, quæ caput plurima fuiſſe paſſum oſtenderent. At quo paſſu vires reſtituebantur, eo ipſo diſceſſit dictum ſymptoma.* In junioribus autem deliria potiùs aderant in eadem illa conſtitutione epidemica, ſed magis tranquilla, & nunquam ad immanes illos phreniticorum furores aſcendebant: unde videtur in hoc morbo materies morboſa, cerebrum occupans, vel opprimendo ſopiviſſe actiones ſenſorii communis, ſed minùs quàm in apople-

(a) Coac. Prænot. n°. CLXXIX. Charter. Tom. VIII. pag. 261.
(b) Prædiction. Lib. I. Comment. II. n°. LXIII. Charter. Tom. VIII. pag. 743.

(c) Ibidem.

(d) Ibidem.

(e) Sect. V. Cap. II. pag. 278, & ſeq.

xia; vel irritando illas turbasse quidem, mitius quam in phrenitide; atque inde denuo confirmatur, carum esse leviozem apoplexiam.

§. 1047. **C**URATIO petenda ex curatione apoplexiæ tradita (1020, ad 1036.).

Omnia, quæ in cura apoplexiæ dicta sunt, hîc convenire, ex dictis satis patet: verùm cum non adeo præceps periculum sit in caro, hinc non simul & semel applicamus summa remedia, ut in apoplexia fieri debet ubi tantum in mora periculum est. Post moderatas evacuationes imprimis insistendum est illis remediis, quæ impetum & copiam à capite derivant; ut sunt clysmata, epispastica, balnea pedum; & imprimis curandum est, ut æger (a) quotidie lecto abstineat, saltem ad horas aliquot, erecto corpore in sedili locatus: vel si id vetaret major debilitas, vestibus indutus supra lectum cubet, capite paulum elatiori. Diæta interim tenuis sit, & omnia remedia calefacientia & moventia vitentur. Hâc Methodo vidit Sydenhamus, morbum illum sensim evanescere; & melius cessisse ægris, si morbus sic suo relinqueretur genio, quam si evacuationem quamcumque violentiorem moliretur illo tempore, dum febris ad justum illud moderamen redacta jam foret. De hoc autem febris moderamine videantur illa, quæ ad §. 610, habentur. Interim, mutato subinde corporis situ, & alutâ mollissima suppositâ, cavendum est, ne gangræna à decubitu fiat, de qua videantur illa, quæ §. 422. lit. 1, habentur.

§. 1048. **C**OMA vigil, coma somnolentum, cataphora, videntur tantum esse cari leviores species (703, ad 710.).

Ex illis quæ ad §. 1045, dicta fuerunt, patet, quòd veteres Medici quandoque eundem affectum, & coma, & carum, dixerint. Si autem conferantur illa, quæ ad paragraphos hîc citatos habentur, apparebit, carum his morbis omnino affinem esse, & tantum gradu differre.

§. 1049. **L**ETHARGUS autem levior est apoplexiæ species ex causa frigida, lenta, aquosa: unde ex Historia apoplexiæ ejus cognitio & curatio petenda (1008, ad 1036.).

Oblivio Græcis λήθη dicitur: εἰρηνη vocatur, qui absque ullo labore inertem vitam transigit; adeoque lethargus designat segnem & otiosam oblivionem. Frigidam & inertem pituitam pro causa materiali posuerunt veteres Medici (b), quando cerebrum occuparet. Et signa diagnostica, quæ

(a) Sydenham, Sect. V. Cap. II. pag. 282. (b) Æginet. Lib. III. Cap. IX. pag. 28, versâ.

dederunt (a), hoc confirmant: pallidos enim, tumidos, decolores, partes sub oculis elevatas habentes, difficulter respirantes cum pulsu tardo, descriperunt lethargicos, quæ omnia signa talem cacochymiam indicant: adeoque videretur potius ad morbos lentos pertinere lethargus. Verùm cum lethargus sæpe in apoplexiam subito lethalem desinat, acutæ phrenitidi quandoque talis somnolentia succedat (vide §. 774.), obtinuit unanimi consensu ferè apud Medicos veteres lethargum morbis acutis adnumerare. Unde *Celsus* (b) de lethargicis agens, oppositum quidem hunc morbum phrenitidi dixit, sed tamen acutum esse, & nisi succurritur, celeriter jugulare monuit: & videtur, oppositam illam horum morborum indolem ex symptomatum diversitate potius, quam ex varietate materiæ morbosæ deduxisse. Sic enim habet: *In eo (Phrenitide) difficilior somnus, prompta ad omnem audaciam mens est: in hoc (lethargo) marcor, & inexpugnabilis penè dormiendi necessitas.* Pariter & *Hippocrates*, priscos Medicos lethargum (c) inter morbos acutos numerasse, memorat: & alibi dixit quòd lethargicus, (d) *intra dies septem moritur; si verò hos effugerit sanus evadit.* *Aretæus* (e) etiam, & *Cælius Aurelianus*, (f) de hoc morbo egerunt in libris, quos de acutis morbis scripserunt.

Cùm ergo lethargus apoplexiam præcedere soleat (vide §. 1010. n°. 2. lit. γ.), & levior ejus species sit, jam de cura hujus morbi actum esse patet.

Ad lethargum referri posse videtur somnus, per plures septimanas, imò & menses, quandoque durans, à quo nullâ arte potuerunt excitari homines. Plures novi tales casus fuisse, ubi malâ fraude fingebant somnum, ut à numerosissimis spectatoribus stipem corraderent, interim tamen & in Historia Medica habentur talia, in quibus nulla ratio suadet, fraudem suspicari.

Ex terrore subito post iracundiam homo mediæ ætatis in talem somnum incidit, & in nosocomium delatus, per integros binos menses in eodem statu mansit, tentatis remediis etiam efficacissimis. Sequentibus duobus mensibus per intervalla videbatur sentire & noscere adstantes: subito nudum hominem frigidæ aquæ immergebant; tunc oculos aperuit, sed non loquebatur. Sensim tamen ad se rediit postea, & quotidie perrexit se melius habere (g). Commendaverat jam *Celsus*, (h) aquam frigidam, affusam corpori, tamquam efficacissimum remedium ad lethargicos excitandos. Alius & legitur (i) de profundo tali somno & diuturno, casus, adhuc magis mirabilis. Homo sanus, robustus, viginti quinque annorum, absque ulla cognita causa prægressa obdormiscit, & nullo modo per integrum mensem excitari potest: tunc

(a) Hippocrat. Coac. Prænot. n°. cXL. Charter. Tom. VIII. pag. 859. Confer. Cæli. Aurelian. Acutor. Morbor. Lib. II. Cap. 11. pag. 76.

(b) De Medicin. Lib. III. Cap. xx. pag. 158.

(c) Lib. de Morbor. Acutor. Vict. Comment. I. text. VII. Charter. Tom. XI. pag. 5.

(d) De Morb. Lib. II. Cap. xxvi. Charter. Tom. VII. pag. 577.

(e) De Curation. Morbor. Acutor. Lib. I. Cap. 11. pag. 77, & sequ.

(f) Acutor. Morbor. Lib. I. Cap. vi. pag. 19, & sequ.

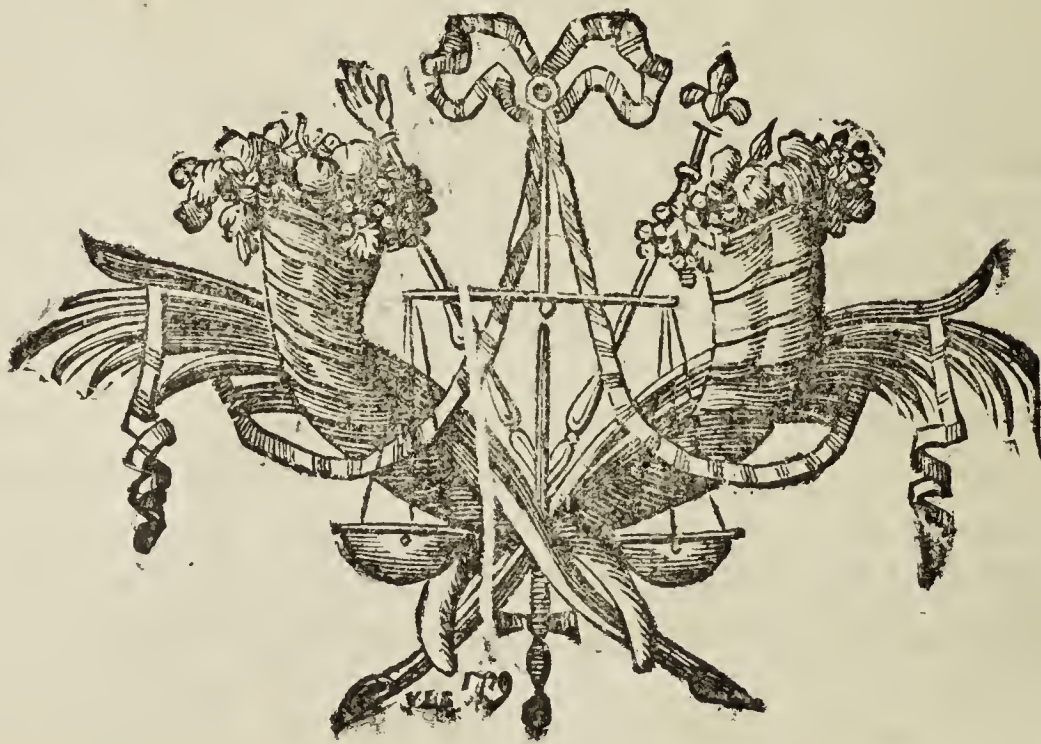
(g) Académ. des Sciences 1713. Mém. pag. 419.

(h) De Medicin. Lib. III. Cap. xx. pag. 159.

(i) Philosoph. Transact. n°. ccciv. pag. 1727. Abridgem. Tom. V. pag. 353.

sponte evigilans, vestes induit, solitosque labores exercet. Post biennium circiter in similem somnum incidit, & licet venæ-sectio, scarificationes, cucurbitæ, vesicatoria, applicata fuissent, per septemdecim septimanas in hoc veterno mansit, tuncque sponte evigilavit; nec persuaderi sibi passus fuit, quòd longam adeo noctem dormivisset, nisi postquam vidit, messim adesse maturæ segetis, probè memor se sementis tempore obdormivisse. Post annum elapsum demum recidivam passus fuit, & adhuc longiore tempore dormivit. Egregius Medicus, fraudem suspicatus, inter alia tentamina acerrimum spiritum falis ammoniaci, cum calce viva paratum, non tantum supposuit naribus, sed infudit ad unciam mediæ quantitatem: dein replevit nasi idem foramen, per quod infuderat igneum illum spiritum, pulvere radicum hellebori albi; nec tamen ab acerrimis his evigilavit miser, licet sequenti die nasus inflammatus tumeret maximè. Certum est, quòd nemo sanus somnum simulare posset, si acerrimis talibus tentaretur stimulis, qui pessimas convulsiones induxissent, nisi omnes sensus profundissimo tali somno fuissent sopiti.

Simul ex his Observationibus patuit, quòd in tali somno, qui, naturali simillimus cæteroquin, solâ diuturnitate morbosus dici poterat, remedia etiam validissima parum vel nihil profuerint, si immersio subita in aquam frigidam excipiatur.

DE MORBIS CHRONICIS.

§. 1050. **H**ACTENUS de morbis principibus acutis internis, & externis : nunc de chronicis agendum. Illi verò, si in corpore nati, ortum duxerunt vel ex vitiis liquorum sensim natis, vel ex vitiis relictis à morbis acutis non bene sanatis.

Optimè *Celsus*, uti & antea ad §. 565, dictum fuit, definivit morbos longos, (a) *Sub quibus neque sanitas in propinquo, neque exitium est.* Certè morbi hi & frequentissimi sunt, & magna tædia ægris ac Medicis facere solent, dum ob pertinaciam causæ sæpe vel omnino non, vel difficillimè, eradicari possunt. *Celsus* quidem voluit, quòd magis (b) *Ignoscendum Medico est parùm proficienti in acutis morbis, quàm in longis.* Hic enim breve spatium est, intra quod, si quod auxilium non profuit, æger exstinguitur : ibi & deliberationi, & mutationi remediorum, tempus patet ; adeo ut rarò, si inter initia Medicus accessit, obsequens æger sine illius vitio pereat. Verùm binas ibi ponit conditiones ad felicem curam morborum chronicorum requisitas, ut nempe in initio morbi Medicus vocetur, & æger obsequens sit. Sed latenter sæpe morbi chronici subrepunt, & plerumque altas jam radices fixerunt, antequam Medici opem ægri implorent, cùm sensim tantùm functiones corporis lædere soleant. Præterea non semper obsequentes ægri sunt, cùm & imminens exitium non terreat, & ipsa curæ longitudo frequenter obsequii tædium pariat. Prudenter hoc monuit *Aretæus* dicens, (c) *Diuturnarum ægritudinum dolor multus est, tempus colliquationis longum, & medicatio instabilis : vel enim haud ex toto morbi deleti sunt, vel deleti, ex qualibet levi offensa revertuntur : nam laborantes æquo animo ferre usque in finem non audent : quin etiam si æquo animo ferunt, in victus ratione nimis longa delinquant.* Si jam simul consideretur, quòd in morbis acutis febris comes lentorem & visciditatem materiæ morbosæ solvat, si debito moderamine temperetur ejus impetus (vide §. 609.), simulque disponat, ut per evacuationes críticas exeat de corpore ; quòd ægri, discrimine morbi territi, & gravibus symptomatibus perculsi, satis obsequiosos se Medico præbeant ; quòd acutus morbus, ipso fatente *Celso*, è faciliùs curetur, (d) *Quòd vetustior est* (tunc enim solet defervescere nimius ille acutorum impetus) ; Et contrà morbus chronicus morâ reddatur curatu difficilius ; si, inquam, omnia hæc ponderentur, patebit, majorem difficultatem in

(a) De Medicin. Lib. III. Cap. 1. pag.

Lib. I. Cap. 1. pag. 26.

III.

(b) Ibid. pag. 112.

(d) De Medicin. Lib. III. Cap. 1. pag.

(c) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor.

112.

Tom. III.

morbis chronicis curandis esse quàm in acutis. Certè periti Medici plùs sperant in curanda peripneumonia, periculofissimo quàmvis & acutissimo morbo, quàm in phthifi : sæpius sanantur phrenitici quàm maniaci. Inflammatio hepatis toties sanatur, sed scirrhusa ejusdem visceris infarctio vix unquam. Idem & patebit percurrendo morbos, acutos & chronicos aliarum corporis partium. Unde meritò statuitur, quòd longus (a) *Morbis cum penitus insedit, quòd ad difficultatem pertinet, acuto par est non tantùm, sed longè difficiliùs eradicari possit.* Sequitur jam, ut considerentur generalia illa, quæ de origine morborum chronicorum cognita habentur. Verùm tantùm hïc dicitur de causis illis, quæ in corpore natæ morbis chronicis originem dederunt. Sunt enim & aliæ causæ, applicatæ corpori, non præexistentes in corpore, quæ difficillimis morbis chronicis producendis sunt quàm aptissimæ. Compressio imprudens capitis in recens natis, vel & junioribus, perpetuæ stultitiæ, & convulsionibus, toties dedit originem. Collaris nimia adstrictio narium hæmorrhagiam frequentem & cephalæam diuturnam produxit, quod vidi. Plurima mala à constrictione sola abdominis per thoraces rigidos in sequiori sexu observavit celeberrimus *Winslowus* (b). A lapsu, gravi contusione, similibusve causis, loco motis vertebris, immedicabiles paralyfes, asthmata, &c, toties producta fuerunt. Dum epidemicæ quartanæ grassantur, sanissimi homines sæpe corripuntur tali morbo, per plures menses durante, absque eo quòd ullum vitium antea in corpore observatum fuerit, vel ullus error in sex rebus non naturalibus commissus sit, cui origo hujus morbi ullâ specie tribui possit, uti postea in capitulo de morbis epidemicis pluribus dicetur. Verùm cum de his omnibus antea actum sit, dum de vulneribus, contusionibus, obstructione, &c, tractabatur; & de morbis epidemicis postea dicetur; hïc loci tantùm agendum erit de illis causis, quæ sensim natæ in corpore morbos chronicos producunt.

Bini autem generales fontes harum causarum sunt: vel enim lentè subrepunt vitia, sensim in liquidis nata (subitanæ enim liquidorum degeneraciones morbos acutos producunt, vel illos ab epidemico miasmate natos brevè sequuntur); vel post morbos acutos, non ex integro sanatos, supersunt variæ degeneraciones humorum. Fortè mirum videbitur, quòd nulla hïc fiat solidarum partium mentio, quatenus ab illarum degeneracione chronici morbi produci possent. Verùm considerandum est, quòd hïc agatur de morbis longis, & quòd solidarum partium morbi nunquam diu persistere possint, quin sequantur morbosæ degeneraciones fluidorum. In solidis partibus enim vel peccat nimia laxitas, vel nimia rigiditas, vel adest soluta unio partium coherentium. Sed nimia laxitas solidarum partium spontaneam corruptionem fluidorum producit (vide §. 26-54.), de qua sequenti paragrapho ad numerum tertium dicetur. Nimia rigiditas vasorum vel omnem motum suffocat, vel, nimis forti reactione vasorum in liquida contenta, fluidissima expellit; reliqua condensat, adeoque morbosam diathesin liquidis nostris conciliat; de qua

(a) De Medicin. Lib. III. Cap. I. pag. 112.

(b) Académ. des Scienc. Ann. 1741. Mémoir. pag. 234, & suiv.

ad secundum numerum sequentis paragraphi dicetur. Soluta autem unio partium solidarum, antea cohærentium, effusionem humorum, & spontaneam degenerationem effusorum, pro suo effectu habet. Hinc patet ratio, quare generalis illa divisio causarum morborum chronicorum sufficiat. De singulis his jam seorsim agendum erit.

§. 1051. **V**ITIA liquidorum sensim nata oriuntur: 1°. Ex ingestis, aere, cibo, potu, condimento, medicamento, veneno, tam alienis, ut nostris humoribus similia non sint; tam validis, ut vi nostrorum viscerum & humorum nobis assimilari non possint. Eaque sunt *α. Acor* (60, ad 69.). *β. Austerum*, ex acore & terrestri plurimo unitis, ut à fructibus immaturis, vel adstringentibus, succis, vinis, & similibus, quæ liquores coagulant, vascula constringunt, hinc obstructions duras pariunt (31. 36. 40. 50. 51. 113. n°. 1. 117.). Sanatur diluentibus, alcalicis fixis, saponaceis alcalicis, diu, prudenter usurpatis. *γ. Acre pingue aromaticum*, ex cibis, potibus, condimentis, calidis odore, sapore; hæc calorem, attritum, læsionem minimorum vasculorum, dolores calidos, attenuationem liquorum, horum putrefactiones, extravasationes, & similia multa producunt: curantur aquosis, farinosis, gelatinosis, acidis. *δ. Pingue iners*, à nimio usu pinguium; ex animalibus terrestribus, piscibus, vegetabilibus oleosis; hinc obstructio (117), ranciditas biliosa, inflammatio, corrosio, putrefactio pessima (82. 526.). Curatur diluente, saponaceo, acido. *ε. Salsedo muriatica*, ex fale, salitise; vascula destruit, liquida solvit, acria reddit illa; hinc *ἀτροφίαν*, solutiones vasorum, extravasationes liquorum, non citò putrescentium, sed maculas producentium. Tollitur aquâ, acidis, lixivio calcis vivæ. *ζ. Alkali* (76, ad 91.). *η. Glutinofum* (69, ad 76.). 2°. A viribus nostris nimis in ingesta (50, ad 58. 92, ad 106.). 3°. A spontaneis nostrorum humorum vitiosis permutationibus (58, ad 91.).

Sanitas habet latitudinem quamdam (vide §. 1.); & in hac latitudine admittit parvas mutationes, quæ à perfecta & strictè dicenda sanitate recedunt quidem, interim tamen nondum turbant multum functiones. Unde *Galenus* (vide §. 1.) dixit, (*a*) *Non enim absoluta ipsa tantum est, quæ indivisibilis simul est, & dicitur sanitas, verum etiam quæ ab hac deficit, modò tamen usibus nostris adhuc non sit inepta.* Possunt ergo sensim humores nostri à conditionibus illis, quas in perfecta sanitate habent, recedere; & tamen, dum sic

(a) De Sanitat. Tuend. Lib. I. Cap. v. Charter. Tom. VI. pag. 45.

incipiunt degenerare, nondum sensibiliter functiones lædere. Verùm dum pergit ille recessus à sanitatis legibus, vel augetur copia humorum degenerantium, tunc læsio functionum manifesta fit, & dicitur morbus. Unde de diætâ sanorum agens *Hippocrates* dicit, (a) *Nam etsi à cæteris non multùm deficient, temporis tamen spatium corpus ab excessu superari, & in morbum incidere necesse est.* Paulò post addit sequentia, (b) *Neque enim morbi derepente hominibus accidunt, sed paulatim collecti, acervatim se produnt.* Quod imprimis de morbis chronicis, sensim subrepenti humorum degenerationi originem suam debentibus, intelligendum videtur. Considerandæ jam sunt causæ præcipuæ, à quibus illa vitia in liquidis nostris sensim nascuntur.

1. In Physiologicis demonstratur, ingesta successivè per actiones conspirantes viscerum, vasorum, & sanorum humorum, in corpore mutari ita, ut fiant partes nostri corporis solidæ & fluidæ; sicque restituantur quotidie illa, quæ per ipsius sanitatis actiones pereunt de corpore. Verùm, uti antea ad §. 25, dictum fuit, requiritur ad hanc rem, ut ingesta sint talis indolis, ut possint per vires mutantes nostri corporis superari, & nostram induere naturam. Certa autem Experimenta docent non omnia ingesta æquè facilè superari à viribus permutantibus nostri corporis; imò & quædam diu moveri per vasa cum humoribus nostris, antequam propriam indolem deponant, & nostris liquidis solidisque omnino assimilantur. Qui allio quotidie in cibus utuntur, toto corpore ingratum allii odorem spirant; leporis, brassicæ foliis per aliquot dies nutriti, carnes ingratum admodum saporem, & odorem, acquirunt. Rubia tinctorum, animalium cibus permixta, non tantùm interiorem ventriculi & intestinorum superficiem infecit suo colore, sed & solidissima ossa rubedine conspicuâ tinxit, retinens adhuc suam indolem, dum jam adhæreret unita solidis animalis partibus. Sed & observatum fuit, hæc animalia languere, dum utebantur rubiâ, quæ adeo pertinaciter viribus assimilantibus resistebat (c). Patet ergo ferax satis morborum chronicorum origo à sola ingestorum tali indole, ut admodum dissimilia sint humoribus nostris, & nimis resistant viribus permutantibus nostri corporis. Sed & simul apparet ratio, quare debiliores homines à pluribus ingestis lædantur & langueant, quæ à robustis, & exercitatum vitam degentibus, superantur satis commodè; & cur debilibus conveniant talia nutrimenta, quæ, antequam ingerantur, jam possident dotes similes humoribus nostris sanis, uti explicatum fuit ad §. 28. Simul & inde intelligitur, quòd in robustis & exercitatis hominibus morbi chronici plerumque tantùm oriuntur ex vitiis relictis à morbis acutis non bene sanatis. In debilibus verò, & otiosam vitam degentibus, chronica mala oriuntur ex vitiis liquidorum, sensim natis, ob minùs perfectam assimilationem ingestorum.

Aerem liquidis nostris inhærere, plurimis constat Experimentis (de quibus vide §. 647.) sed sic unitum aliis particulis, ut non sit elasticus; & pessima mala fieri posse, si pristinam elasticitatem denuo acquirat aer in liquidis hæ-

(a) De Viâ. Ration. Sanor. Lib. I. Cap. 11. Charter. Tom. VI. pag. 449.

(b) Ibidem.

(c) Medical Essays, Tom. V. Part. II. pag. 930. Académ. des. Scienc. Ann. 1739.

rens. Verùm demonstravit celeberrimus *Halesius* (a), notabilem partem substantiæ animalium & vegetabilium constitui ab aere tali fixato, non elastico; illùmque aerem sic per plurimos annos manere in solidis vegetabilium & animalium partibus; & denuo amissam elasticitatem acquirere dum per ignem solvuntur nexus, quibus cohærebat solidis. Vires ergo permutantes ingesta in animalibus habent hanc efficaciam, ut aerem reddant non elasticum, misceant intimè fluidis, uniântque solidis partibus nexu adeo durabili. An fortè in morbis languidis molestæ illæ flatulentiaæ adeo frequentes sunt; quòd à debili vi assimilante non satis subactus & mutatus sit aer ingestus? Verùm innumera per aerem dispersa fluctuant, quæ unà cum aere corpus ingressa sanitatem turbare possunt (vide §. 605. n°. 4.). Sic paludosa & depressa loca habitantes scorbuto pessimè solent affici: & alii morbi endemici à simili causa oriuntur frequenter; de qua re adhuc plura dicendâ erunt, §. 1408, ubi de morbis epidemicis agetur.

Verùm & ciborum major tenacitas, quàm ut viribus permutantibus corporis superari possit, frequens morborum chronicorum causa est. Dum teneris infantibus duriores cibi ingeruntur, vel & lenta farinosa fercula; tumet abdomen & indurescit, reliquum corpus lento marasmo extenuatur. Ob eandem causam & in obsessis urbibus languent homines miserrimè, dum ex annonæ penuria minùs congruis alimentis uti coguntur (vide §. 25. n°. 1.). Idem & de potu verum est, etiam salubris aquæ, si majori copiâ ingurgitetur simul & semel, à siticuloso, & laboribus validis fesso, vel etiam à febre æstuante homine. Nisi enim vires tam validæ fuerint, ut movere possint ingentem aquæ potæ copiam, & per cutis spiracula, aut urinæ vias, educere, incipiunt brevè tumere, & in hydropem incidunt, homines à sola hac causa. *Piso* vidit adolescentem, (b) Quòd in febre tertiana intemperantiùs bibisset aquam, sub ejus declinationem in ascitem incidisse; idemque monet rusticò contigisse, qui messis tempore, à labore æstuans, (c) immodico aquæ potui indulserat. Hinc belli duces prudenter positâ custodiâ cavent, ne lassî à longo itinere milites affatim hauriant aquas siticulosi. Observatum autem fuit longè magis in tali casu nocere aquas stagnantes, quàm exercita cursu flumina: & hoc pariter monuit *Hippocrates*, dum hydropem universalem à tali causa nasci docet, (d) Quum quis per æstatis tempus ex longo viæ itinere in aquam pluviam & statariam incidit, eamque avidè copiosam biberit. Si igitur carnes aquam ebiberint & in se continuerint, nusquam autem secessus fiat, hæc contingunt. Notum est, toties chlorosin, & summum languorem, fluorem album, uteri hæmorrhagias, fieri mulieribus, dum potibus aquosis tepidis abutuntur. Condimenta acriora, diu & multùm usurpata, pariter huc spectant; quatenus sensim acrimoniam humorum producere possunt talem, ut inde morbi chronici difficiles fiant; uti patet in scorbuto muriatico, affligente illos, qui falsamentis vel delectantur nimiùm, vel eduliorum aliorum penuriâ illis

(a) Vegetable statiks passim.

(b) De Morb. à Colluv. Seros. Sect. IV. Cap. III. Observat. cxiii. pag. 333.

(c) Ibid. Observat. cxiv.

(d) Lib. de Intern. Affection. Cap. xxviii. Charter. Tom. VII. pag. 658.

uti coguntur; uti in longinquis navigationibus toties contingit, præsertim si & aquæ simul adsit inopia.

Cùm autem, teste *Hippocrate* (vide §. 5.), (a) *Omnia medicamenta sunt quæ præsentem statum dimovent; vehementiora autem omnia immutant*, majorem adhuc degenerationem liquidis inducere possunt, & languidos morbos producere. Videmus hoc toties in illis hominibus, qui commodâ satís sanitate fruentes de præcavendis morbis futuris semper sunt solliciti, & invitis sæpe Medicis extorquent remedia, vel proprio consilio semper quid conantur mutare in corpore, & (b) *In secunda valetudine adversa præsidia consumunt*. Prudenter Medici piâ fraude similibus hominibus præscribunt talia, magno virium encomio, quæ corpus minimè turbare possunt. Verùm si, his non contenti, frequenti venæ-sectione, purgantibus, vomitoriis, abutuntur, sanitatem destruunt, & in chronicos morbos, difficillimè curabiles, incidunt, vel ob solas vires debilitatas, (d) *Cùm omnibus morbis obnoxia maximè infirmitas sit*; uti optimè monuit *Celsus*, purgantium medicamentorum nimis frequentem usum damnans. Notum est epitaphium Itali, qui præmaturâ morte similis imprudentiæ poenas dederat:

Stava ben, ma per star meglio, stoqui.

Venena autem longè adhuc pejores morbos relinquunt, & plerumque penitus insuperabiles. Antea ad §. 586. lit. a, dictum fuit de puella, quæ ab arsenico assumpto per integrum triennium vixit morbofa. Venefici sic temperare noverunt deleteria hæc pharmaca, ut lento conficiantur morbo miseri, quibus hæc propinata fuerunt: quorum scelerum Exempla satís numerosa apud Historicos habentur. Argenti vivi, per ignem agitati, vapores, illos, qui deaurandis metallis victum quærunt, miserrimos reddunt dum totâ vitâ tremuli omnibus membris manent; quandoque & epilepticos inde factos fuisse novi. Plumbi fusi halitus, calces plumbi quæcumque corpori ingestæ, colicam pictonum dictam, & postea pessimam paralytin, toties producant. Omnia enim hæc à viribus corporis nostri domari nequeunt, & lentam, sed sæpe certam, perniciem faciunt.

Jam considerandæ sunt præcipuæ classes degenerationum in liquidis nostris, quæ sensim natæ morbos chronicos producere valent.

α. A C O R. De hac acrimonia, causis unde nasci solet, morbis qui inde fiunt, dictum fuit ad numeros hîc citatos.

β. AUSTERUM. Ubi numeris hîc citatis de roboranda nimia flacciditate solidarum partium nostri corporis agebatur, constitit, quòd, aucto fibrarum robore, vasorum cava his arctentur, & liquida coagulentur; vel saltem partium, fluida nostra constituentium, cohæsió inter se augeatur; unde pulchrum adeo effectum habent, ubi nimis soluti sunt humores, & nimis facillè cedunt liquidis impulsis vasa corporis nostri. Verùm ubi hæc vel diutius

(a) Lib. de Loc. in Homin. Cap. XVI. | pag. 21.
Charter. Tom. VII. pag. 375.

(b) Cels. de Medicin. Lib. I. Cap. 12.

(c) Ibid. Cap. III. pag. 31.

usurpantur, quàm par est, in morborum similium cura, vel imprudentes adhibentur corpori cæteroquin sano, obstructions pessimæ, & vix curabiles, fiunt, quia binæ validissimæ obstructionum causæ concurrunt; nempe vasorum angustatio, & adunatio molecularum, quæ humores nostros constituunt (vide §. 108.). Dum in collyriis vitriolum, alumen, & similia, imprudenter oculis applicantur, teneræ & pellucidæ corneæ vasa sic corrugantur, humores ita coagulantur, ut callosæ opacæ maculæ totâ vitâ sæpe maneant, nullâ postea Arte solubiles. Dum rusticorum pueri immaturis fructibus abutuntur, tumido abdomine, infarctis visceribus, glandularum indurationibus, scabiei quâdam specie, toties pœnas luunt. Verum quidem est, quòd austera hæc in ventriculum & intestina agant primò & efficacissimè, & constringendo venarum absorbentium oscula sibi ipsis viam præcludere videantur, ne facillè sanguinem inficere possint: sed & ab hoc effectu solo magna mala produci poterunt, dum tunicæ internæ ventriculi & intestinorum extrema vascula sic contrahuntur, ut arteriæ nihil emittere, venæ nihil admittere, possint: turbatur enim inde tota chylopoiesis. Verùm ubi illa austera assumpta, vel à potu, vel à liquidis in intestina delatis, diluuntur multùm, ingrediuntur sic diluta, per vasa lactea, & glandulas mesenterii pessimè obstruunt; vel & à venis mesentericis delata per venam portarum ad hepar, & ibi similia mala produciunt: hinc præcipuè abdominalium viscerum morbi chronici ab hac causa fieri solent. Pessima mala fieri ab usu vini austeri ex uvis non satis maturis pressi, quotidiana Observata docent; & fortè inde sæpe fiunt *contracturæ* dictæ, in Austria satis frequentes, dum ligamenta, quibus ossa articulata nectuntur, obrigescunt. Similem effectum coagulandi liquida, & contrahendi solida, habent & spiritus fermentatione parati, quibus abutentes homines chronicis solent perire morbis, scirrhosâ induratione omnia ferè viscera obsidente, uti antea ad §. 28. n°. 4, dictum fuit.

Profunt hîc diluentia, quatenus omnem acrimoniam enervant simplici interpositione aquæ; & simul quatenus nimiam rigiditatem partium solidarum tollunt (vide §. 35.). Verùm liquidorum coagulum, ab austeris productum, sola aqua solvere vix valet; hinc adduntur alcalica fixa, quæ ab acido concreta attenuant & resolvunt. Cùm autem & alcalina acrimonia metuenda sit (vide §. 86.), hinc prudenter, & parcâ copiâ simul, copiosâ aquâ diluta, propinantur, & repetito usu horum salium compensatur parca illorum dosis, quæ adhibetur. In aquis quibusdam Medicatis moderata talis copia salis alcalini adest; hinc in his morbis pulchrum usum habent: tales sunt aquæ *Selterana*, *Antoniana*, *Wildungenses*, *Buchenfes*, & in diversis regionibus similes aliæ, quæ in morbis plurimis chronicis magno cum fructu adhibentur.

Non minùs tutum quàm efficax remedium etiam præbet sapo ex alcali fixo cum oleo purò presso quocumque paratus, qui vim solventem salis alcalini retinet, omne acidum domat, & simul ob oleum huic sali unitum, non nocet acrimoniâ. Ferri enim posse à corpore humano magnam hujus saponis copiam absque noxa, docuit usus Lithonriptici Anglicani; de quo postea in capitulo *De Calculo* dicetur. Junioribus ab acido laborantibus, & coagulato lacte intestina infarcta habentibus, pulchre prodest saponis usus; dum sales alcalini,

inprimis si majori copiâ adhiberentur, tenella horum viscera læderent.

γ. **ACRE PINGUE AROMATICUM.** Aromata sapore calido & odore fragranti cognoscuntur; & licet diversa sit in variis acrimoniæ aromaticæ intensitas, omnia tamen acria sunt plus minusve. Verum observatur, quod illud sapidum & odorum oleo inviscatum hæreat, quibus vinculis liberum si fuerit, brevè in auras avolat; hinc pingua vocantur aromata. Sic tota cinnamomi fragrantia in ejus oleo stillatio hæret: in maci & nuce moschata, idem obtinet non tantum, verum & hæc contrita, & prælo pressa, magnam copiam olei sudant, quod frige factum butyri consistentiam habet, & in Officinis Medicis ubique reperitur. In radicæ imperatoriæ discissa nudo etiam oculo distinguuntur folliculi, oleo tali aromatico pleni; quod idem etiam in pluribus feminibus aromaticis obtinet. Ob hanc causam stimulus, corpori ab aromatibus conciliatus, pertinacius hæret oleosâ tenacitate, & longè plus calefacit. Notum est, omnia hæc cibis misceri, & condimentorum titulo divitum mensis adhiberi, ut ultra satietatem cum oblectamento cibos ingerere possint. Ex iisdem & spiritus aromatici & tincturæ parari solent, quas saccharo edulcoratas ultimæ mensæ apponere solent; ut nempe gravatus ingestorum copiâ ventriculus citius & feliciter se hoc onere liberare queat. Facilius hæc feruntur ab illis, qui inter fercula solo aquæ potu sitim sedant: verum & illi, qui vinis etiam generosis indulgent, ab his non abstinere, credentes ad digestionem ciborum hæc utilissima esse, imò ferè necessaria post lautas epulas. Sic ignes ignibus addunt, & sæpe calidissimæ febres ab horum imprudenti usu excitantur; uti antea ad §. 586. *lit. a.* dictum fuit. Verum aucto motu humorum per stimulos hos aromaticos (vide §. 99.) calore majore excitato in corpore, acrimoniâ simul natâ in humoribus, dolores fiunt cum caloris sensu in ventriculo sæpe, frequenter & molestissimæ cephalalgicæ sequuntur, vasa rumpuntur; unde profusæ narium hæmorrhagiæ, hæmoptoe, hæmorrhoidum cum valido dolore fluxus, apoplexiæ, vel subito lethales, vel & in diurnam paralytin desinentes. Sed ab humoribus extravasatis, vel & putredine inductâ per nimium calorem (vide §. 84. n°. 5.); plurima & difficillima mala nasci posse, etiam chronica, patuit ex illis, quæ ad §. 85. 86. & 100, dicta fuerunt. Et postea ad §. 1491, patebit, dolentissimum & longum simul morbum, rheumatismum nempe, accidere illis, qui temperiem sanguineam, labe acri infectam habent. Alliorum, cepearum, piperis, sinapi, raphani rustici, & similium, immodicus in condimentis usus non absque ratione hunc morbum quandoque fecisse creditur.

Quænam autem medela requiratur ad corrigendam hanc acrimoniam, dictum fuit ad §. 605. n°. 8.

δ. **PINGUE INERS.** Lauto victu, unâ cum otio, pinguescere animalia; quotidianis Experimentis constat; & quidem eò usque, ut tandem propriâ pinguedine quasi sepulta suffocentur. Quanta autem mala fieri possint à sola pinguedine accumulata, comprimente vasa & viscera vicina, explicatum fuit ad §. 1010. n°. 1. Simul autem tunc dictum fuit, pingue illud oleum sic latere posse in multis vegetabilibus, ut nemo facile crederet, tantam illius copiam adesse; quod oleum per chylopoiesin inde extricatur, & obesitatem magnam
facere

facere potest. Si ergo talia fumantur alimenta, in quibus opimum illud pingue abundat, tunc & tantò major obesitas fiet. Verùm hæc pinguedo sano in homine blanda est, & solâ mole molestiam parit; inprimis si non per totum corporis habitum, sed in quibusdam tantùm locis, accumulatur. Talem casum vidit celeberrimus *Boerhaavius* (vide §. 75. n°. 6.), ubi (a) tumor pinguis, sex libras pendens, in cavo pectoris sensim excrescens, post summas & vix tolerandas miseras nobilem ægrum suffocavit. Verùm ubi illud pingue per febrem solvitur, attenuatur, sanguini miscetur, tunc pessimam acrimoniam rancidam acquirit, & periculosam admodum vasorum plenitudinem producit; uti pluribus dictum fuit ad §. 693; simulque subitam putredinem facit. Quænam autem remedia requirantur in tali casu, eodem loco dictum fuit. Verùm hæc omnia obtinent, ubi subitò soluta pinguedo humoribus circulantibus miscetur: potest autem & nocere, dum solâ mole vicina vasa & viscera premit; & tunc conducit illam nimiam obesitatem minuere, quod obtineri potest, si fiant omnia opposita illis causis, quæ in sanis hominibus pinguedinem accumulare observantur, quæ collegit *Celsus* dicens, (b) *Implet autem corpus modica exercitatio, frequentior quies, unctio, & si post prandium est balneum, contracta alvus, modicum frigus hieme, somnus plenus & non multum nimis longus, molle cubile, animi securitas, assumpta per cibos & potiones, maximè dulcia & pingua, frequentior cibus, & quantum plenissimè potest digerere.* Paulò post ad extenuandum corpus laudat his contraria. Optima methodus est, subducere sensim de corpore illud quod abundat, simulque robur addere partibus à nimia impletione distractis, & post depletionem penitus flaccidis. Corporis exercitia utrique huic scopo inserviunt quàm pulcherrimè; nam & diffiant illud pingue de corpore, & simul robur partium solidarum augent (vide §. 28. n°. 2.). Unde obesos equos videmus solis laboribus macilentos reddi, licèt bono & copioso pabulo nutriantur: ita & duris laboribus quotidianis victum sibi comparantes homines pinguescunt nunquam. Interim tamen & hîc prudentiâ opus est: obesos enim homines, valida corporis exercitia subitò non sine periculo obire posse, certum est. Fusa enim per calorem corporis à motu auctum, pinguedo periculosam plenitudinem vasorum facere posset, & oleosâ immeabilitate vasa minima in cerebro & pulmone obstruere, unde toties subita mors secuta fuit; quod & in equis pinguibus, validissimo cursu exercitatis subitò, post longam in stabulis quietem, observaverunt equisones.

Præstat hinc prius per purgantia leniora, sed sæpius repetita, minuere molem, quâ gravantur obesa hæc corpora; & dein motu muscolari, gradatim aucto, uti; sic enim sensim & tutò minuetur nimia obesitas. Dum enim operarii validè corpus movent, urina exit rubicunda, indusia pingui tinguntur sudore. Demonstraverunt Chemicî urinæ rubedinem ab oleo admisto inprimis pendere, adeoque patet, quòd per corporis motum expellatur de cor-

(a) Atroc. & Rarissim. Morb. Histor. |
alter.

(b) De Medicin. Lib. I. Cap. III. pag.

pore illud pingue. Unde *Galenus* (a) assiduam ventris dejectionem, exercitationem celerem, frictionem modicam, cibos qui, saturant quidem, parum tamen afferunt nutrimenti, laudavit tamquam summa remedia ad minuendam obesitatem nimiam. Inde & intelligimus, quare *Hippocrates* commendaverit crassis hominibus, qui tenues fieri cupiebant, ut (b) *Sint pinguia quæ opsonia offeruntur: sic enim à paucissimis bellariis impleantur*. Paucitatem enim alimentorum in alio loco commendat: (c) *Quibuscumque morbis siccitas confert, semel in die cibum capere conducit; & cibos, ac potus pauciores, quam ut repleantur, insumere; eosque laboribus & deambulatione conficere, & quàm minimùm dormire*. Sollicitas (d) curas & vigilias macilentiam inducere, observatur, verùm hæc alia mala inducunt; hinc prioribus utendum potiùs.

Præterea observamus homines quosdam, qui semper macilenti manent, licet copioso & lauto fruantur victu: in his acrior urina, subfoetida, & ex flavo viridescens observatur; color totius corporis subflavescens apparet: verùm hæc signa sunt temperiei biliosæ dictæ, in qua bilis & copiosa, & acris, adest. Unde profuit obesis, unà cum modò laudatis, si fumant amara illa, *absinthium, centaurium minus, gentianæ radicem, & similia*, quæ tantum usum habent in illis morbis, ubi bilis vel iners nimis est, vel copiâ deficit. Monuit hoc etiam *Galenus* de cura obesitatis agens, (e) *Quòd calidior sicciorque temperies exile corpus reddat: ergo talis tibi concitanda est crassi corporis temperies; si ad symmetriam rediturum sit*. Laudat autem ad hunc scopum obtinendum similia remedia, (f) *Rutæ semen præsertimque sylvestris, unà cum ipsis corymbis, & aristolochia rotunda, & minus centaurium, & gentiana, & polium, &c.* Tantam autem efficaciam in his remediis observavit, ut moneat, (g) quosdam periisse, qui graciles jam vel mediocris habitudinis cum essent, his remediis imprudenter utebantur ad morbos articulares sanandos; ad quorum curam similia laudari solent, uti postea in capitulo de *Podagra* dicetur.

Licet autem evacuantia plenis illis corporibus semper conducere videantur, videmus tamen apud veteres Medicos non laudari sanguinis missionem ad minuendam obesitatem. Dictum fuit ad §. 1010. n°. 1, vasa sanguinea in obesis angusta fati inveniri; unde non semper in his sanguis abundat. Requiritur quidem venæ-sectio quandoque ad cavenda illa mala, quæ nimiam obesitatem sequi vel comitari solent; uti etiam, dum illud pingue calore corporis, motu subito, vel febre, solutum, venas denuo ingreditur, & periculosam maximè vasorum plenitudinem facit. Cæterùm sanguinis missiones repetitæ, potiùs corpus ad obesitatem disponunt; uti antea ad §. 106. *lit. γ*, dictum fuit.

ε. **SALSEDO MURIATICA.** Salem marinum, sive in condimentis assumptum, sive carnibus piscibusve aut oleribus pro conservatione additum, posse

(a) De Sanitat. Tuend. Lib. VI. Cap. VIII. Charter. Tom. VI. pag. 175.

(b) Lib. de Salubr. Vict. Ration. Text. XII. Charter. ibid. pag. 227.

(c) Lib. de Affection. Cap. XII. Charter. Tom. VII. pag. 632.

(d) Cels. de Medicin. Lib. I. Cap. III. pag. 28.

(e) Method. Medend. Lib. XIV. Cap. XV. Charter. Tom. X. pag. 335.

(f) Ibidem.

(g) Ibidem.

admisceri humoribus nostris, illisque pertinaciter adhærere, paulò antè dictum fuit eâdem hâc paragrapho. Verùm dum liquida nostra, ob salem muriaticum admistum, acriora reddita, per minima vasa moventur, hæc facillè eroduntur, & fiunt extravasationes fluidorum: at cùm sales muriatici omni putredini resistent, hinc non facillè putrescunt liquida extravasata, sed cute integrâ maculas cæruleas producant; uti postea in capitulo *De Scorbuto* dicetur. Cùm autem ad restitutionem illorum, quæ quotidie per ipsam sanitatem pereunt de corpore, requiratur (a) blanda humorum nostrorum indoles, inde fit *ἀτροφία*, ubi humores nostri acrimoniâ muriaticâ scatent. Videantur & illa quæ ad §. 605. n°. 7, de hac acrimonia emendanda habentur.

ζ. ALCALI. De hac acrimonia peculiari capitulo actum fuit ad numeros hîc citatos.

η. GLUTINOSUM. Et de hoc liquidorum nostrorum vitio pariter dictum fuit.

2. Ingesta alimenta mutantur à viribus nostri corporis, ita ut propriâ suâ indole depositâ, acquirant dotes similes nostris liquidis & solidis. Verùm Physiologia docet, illam mutationem fieri, dum liquidis nostris copiosis miscetur parva pars ingestorum, & dein simul cum his per vasa nostra & viscera movetur diu. Actio autem vasorum nostrorum in liquida contenta pendet à vasorum contractione, per quam premunt & condensant humores. Chylus enim & lac, ex ingestis cibis & potibus parata, minorem densitatem habent quàm sanguis & sanguinis serum. Si ergo vasa nimis fortia condensant humores contentos nimis, tunc & fluidissima exprimuntur, & residuum minùs meabile fit; adeoque aptissimum redditur, ut circa ultimas vasorum angustias hæere incipiat, & pertinaces obstructions faciat, dum simul rigida vasa suæ dilatationi resistent. Qualia autem mala inde nasci possint, §. 52, & sequentibus explicatum fuit. Sufficit hîc notasse, quòd & polyposæ concretionis in sanguine origo huic causæ meritò adscribi queat. Quàm chronicum autem & difficile tale malum sit fatîs notum est!

Sed si, manente naturali vasorum robore, per auctam velocitatem motûs circulatorii, intra datum tempus, vires vasorum applicentur frequentius & fortius liquidis contentis; & illa degenerabunt à dotibus istis, quæ ad sanitatem requiruntur; unde varia mala, tam acuta, quàm chronica, fieri poterunt; de quibus videri possunt illa quæ ad §. 100, habentur.

Ubi autem concurrunt simul & vasorum ingens robur, & aucta circulationis velocitas, tunc subitæ & validæ fiunt humorum degeneraciones, ut in morbis acutis; qui & iterum chronicis morbis toties dant originem; uti sequenti paragrapho patebit.

3. Spontaneæ permutaciones nostrorum humorum dicuntur illæ, quæ à causis communibus, in omnia corpora agentibus, fiunt, nullâ habitâ ratione vasorum in quibus continentur, vel motûs vitalis nimii aut torpentis, per quem agitantur continuò, uti antea ad §. 57, dictum fuit. Unde imprimis tales degeneraciones fiunt ab humorum nostrorum stagnationibus in diversis corporis locis. De spontanea degeneratione humorum in acre, acidum, al-

(a) Boerhaav. Institut. Medic. §. 451.

calinum, uti & in lentum glutinosum, dictum fuit ad numeros in textu citatos. Verum & aliæ spontaneæ mutationes fiunt in humoribus nostris, quæ difficillimis morbis chronicis causam dant; quod paucis Exemplis demonstrare non carebit usu. Sanguis sanus de vena missus sponte suâ, licet etiam retineatur in calore corporis sani, separatur in binas partes serum nempe fluidum, & rubram concretam massam. Si jam homo in syncopem veram delapsus per aliquot minuta horæ absque ullo motu cordis manserit, in cordis ventriculis, sinibus, auriculis, stagnabit sanguis, & similis separatio feri à parte rubra fieri incipiet; unde postea polypi manebunt totâ vitâ indissolubiles, & pessimè turbantes vitalium viscerum actiones. Si exitus bilis ex vesica fellea in intestinum duodenum à quacumque demum causa impediatur, stagnans bilis, resorptâ parte tenuiori, lentescet inspissata, & calculosas concretiones producet, quæ icterum pertinacissimum & chronicum toties faciunt. Urina sana, vase purissimo excepta, crustam calculosam deponit sponte; sed in corpore retenta idem facit, & miserrimos morbos producit, uti nimis notum est. Unctuosum illud smegma, quod in oculis cutaneis collectum, per patentia oscula exit in cutis superficiem, illamque inungit, si stagnet in tali folliculo, sensim inspissatur, & ingentes tumores steatomatosos producit, spontaneâ tali degeneratione. Sed & interioribus corporis similes tumores inventi fuerunt, uti antea dictum fuit. Ex his autem patet, in indagatione causarum, quæ morbos chronicos producant, ad spontanea humorum nostrorum vitia attendendum esse.

§. 1052. **E**X morbis acutis malè sanatis oriuntur vitia in humoribus quocumque corporis loco: *α*. Purulenta (158. n°. 5. 6. 7. 402.), quæ producunt multa mala (936. n°. 4. 941.): sanantur (942.) *β*. Ichorosa (158. n°. 4. 206.), quorum effectus rodere, consumere. Sanantur blandis, demulcentibus, inspissantibus: *γ*. Putrefacta; quæ recensita (1051. n°. 1. lit. *γ*. ζ. n°. 3.).

Morbi acuti, uti jam sæpius dictum fuit, terminantur in mortem, sanitatem, vel & desinunt in alium morbum; & tunc dicuntur esse malè sanati, licet sæpe impossibile sit Medico etiam peritissimo evitare ne morbus acutus in alium morbum desinat. Non enim semper est in potestate Medici, ut materiam morbi solutam, & mobilem redditam, expellat de corpore, sed satis frequenter, per metastasin ad alia loca corporis deposita, ibi novos morbos facit. Quinimo Artis est, Naturæ hæc molimina adjuvare, dum ad loca minus periculosa illam metastasin futuram signa docent; uti pluribus dictum fuit in morborum acutorum Historia. Præcipua autem humorum vitia, quæ observantur, dum morbi acuti in alios morbos desinunt, sunt sequentia.

α. PURULENTA. Morbos acutos inflammatorios in locis, quæ occupant; abscessus producere, nemo mirabitur, cum suppuratio exitus sit inflammationis validæ, nec tamen pessimæ, quæ in gangrænam terminatur. Verum & observatur in morbis acutis quandoque, uti alibi ad §. 593, monui, quod sus

bitò deponatur in quamdam corporis partem copia veri puris, licèt nullum signum topicæ inflammationis aut suppurationis in ullo corporis loco observatum fuerit. Unde credibile videtur, quòd tunc materies morbi subacta quidem fuerit, & mobilis reddita, sed simul degeneraverit, ut puri similes dotes acquisiverit omnino, licèt cum reliquis humoribus per vasa fluat; unde postea in varias partes deponitur pus jam factum, non verò generatur iis locis, in quibus postea invenitur. Observatis autem Practicis, & (a) Hippocratis, & (b) Galeni testimoniis, hoc tunc confirmatum fuit. De illis autem symptomatibus, quæ adsunt, dum pus fit, dictum fuit in vulnerum Historia, §. 158. n°. 5. 6. 7, uti & §. 387. Quanta autem mala fiant, si pus, in quodam loco corporis collectum, venis resorptum misceatur sanguini, dictum fuit ad §. 406, uti etiam ad §. 936. n°. 4, & §. 941, ubi de abscessu hepatis agebatur! Simul tunc ad §. 942, patuit, magnam difficultatem esse in emendanda tali cacochymia purulenta; & ibi dictum fuit de remediis, quæ cum quadam spe adhuc tentari possent.

β. ICHOROSA. Pus bonum, læve, æquale, inodorum est, & nullam acrimoniam habet: verùm ut illud fiat, requiritur blanda humorum indoles (vide §. 387.). Ubi ergo in morbis acutis acrimonia major in humoribus nata est, non nascitur blandum pus, sed tenuis, & pure longè acrior, ichor, magis nocens. Manifestum hujus rei Exemplum habemus in variolis; illæ enim ubi boni moris sunt, & in corpore euchymo, pure bono albo crasso turgent; in confluentibus autem variolis, loco puris, invenitur ichor longè acrior, & pessimè sæpe depascens cutim, turpissimásque cicatrices inducens. Præterea pus bonum, nimis diu relictum in vomica clausa, calore & morâ redditur tenuius, sed & simul acrius, uti dictum fuit ad §. 406; atque venis resorptum totum sanguinem putridâ cacochymiâ inficere potest; vel ad quædam loca depositum difficillima curatu mala producere. Ille verò liquor dilutus, rubellus, tenuis (vide §. 158. n°. 4.), qui in vulnere recenti, dum vasa contracta sanguinem non ampliùs emittunt, observatur, quandoque & ichor vocatur, sed fortè minùs propriè: nam ille liquor in pus brevì convertitur, nec acrimoniam morbosam habet; cùm ichor propriè dicendus, nunquam in pus mutetur, sed morâ semper acrior evadat.

Sanatio similis requiritur ac in purulentis malis, talis nempe, quæ vires rescillando simul omni putredini resistit; verùm cùm hîc major acrimonia adsit, & solutio humorum, demulcentia, & parùm inspissantia, locum habent. Tales formulæ in *Materia Medica* ad §. 198. n°. 2. 3, inveniuntur; præcipuè si acetosæ radices vel folia addantur his decoctis, quæ putredini obsunt, & simul blandâ adstringendi vi nimiam humorum tenuitatem emendant.

γ. PUTREFACTA. In putredinem corrumpi posse humores in morbis acutis, antea sæpius dictum fuit; & imprimis illud in hepatitide metuendum esse, §. 933. 939. 945. 950, explicatum fuit. Quænam autem tunc medela adhiberi possit, numeris in textu citatis, dictum fuit.

(a) Prognostic. Comment. III. Sentent. XXIII. XXIV. XXV. Charter. Tom. VIII. pag. 676. 677.

(b) De Febr. Lib. I. Cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 115.

§. 1053. **M**ORBI acuti malè sanati in partibus solidis, compositivè, relinquunt abscessus (387. 402.), fistulas (413), empyemata (894), scirrhus (392. 484. 485. 486.), cancrios (492. 494.), caries (526).

Morbi acuti, cum vel inflammationem comitem habeant hujus illiusve partis corporis, vel ad illam in decursu suo producendam admodum proclives sint, nisi per resolutionem sanari possint, relinquunt omnes inflammationis non resolutæ, sequelas; quæ hæc paragrapho recensentur, & de quibus singulis ad numeros hîc citatos actum fuit. Præterea in singulorum morborum acutorum Historia dictum fuit de variis modis, quibus terminari solent in alios morbos, & qui omnes huc referri possunt.

Sic patet, quomodo ex morbis acutis, non bene sanatis, nasci possint, morbi chronici, tam ratione fluidorum, quàm solidarum partium nostri corporis.

§. 1054. **E**X his in morbis (1051. 1052. 1053.) simplicibus, aut omni modo, compositis inter se, infiniti sanè alii, ut effectus, sequi possunt; adeoque ex eorum dato intellectu hæcenus optimè perspici, & curari.

Si jam illa vitia, humorum nostrorum, sensim nata, vel post morbos acutos malè sanatos relicta, concipiuntur hæere in diversis partibus corporis nostri, turbabunt functionem partis quam occupant, semper, & sæpe etiam vicinarum, dum vel mole suâ premunt, vel acrimoniâ irritant, rodunt &c; adeoque feracissima morborum seges ex talibus causis pullulare poterit. Si v. gr; pleuritis occupans latus in suppurationem abiverit, vomica ibi nata, introrsum tumens, pulmonem comprimet, & difficilem respirationem faciet: quandoque & talis faccus purulentus vicino diaphragmati accrescit, per illud erosum, pus sibi viam quærit, & in abdomen delabitur; cum præfenti quidem levamine oppressionis pectoris, quæ antea percipiebatur, sed tristi cum eventu: sequitur enim ascites purulentus, consumptio viscerum, quæ acrius quotidie redditum illud pus alluit; à putredine tympanites, & tandem post miserrima mala, inevitabilis mors. Verùm ante mortem quot non læduntur functiones! Quàm mira sæpe intercurrunt symptomata! Plures tales casus Practici habentur ad §. 958, qui docent, quàm numerosa & chronica mala sequantur quandoque morbos inflammatorios viscerum; uti etiam passim in morborum acutorum Historia antea tradita. Si quis jam hæc applicet singulis partibus corporis, non mirabitur morbos chronicos, licet numerosissimos, reduci posse ad classes has causarum, quæ recensitæ fuerunt.

§. 1055. **Q**UUM verò inde pendeant, ut patebit, omnes chronici; horum ergo generalis doctrina, divisióque hinc haurienda.

Magnum hoc usum in Praxi Medica habet, ut determinetur indicatio curatoria & Methodus Medendi, si, in classes quasdam dispositis morborum causis, memoria Medici juvetur, ut ordine sic indagari possint. Si enim quis attento animo has classes percurrat, in morbis etiam intricatissimis chronicis, inveniet quid agendum sit, ut tollatur morbus, vel saltem mitigetur: multi enim chronici omnino incurabiles sunt, uti postea patebit; & tunc Ars nihil facere potest, nisi ut morbos tales reddat facilius tolerabiles. Licet autem multi morbi chronici orientur ex morbis acutis malè sanatis, tamen longè plures à malo usu sex rerum non naturalium pendent. Unde Sydenhamus non dubitavit dicere quòd Acuti (a) *Ut plurimum Deum habent Auctorem, sicut Chronici ipsos nos.* In acutis enim morbis homines, cæteroquin sanissimi, à latente sæpe causa, saltem nonnisi per suos effectus in corpore humano cognitâ, in summum deducuntur vitæ periculum. Id observatur manifestè in variolis, peste, & plurimis aliis morbis epidemicis; quorum morborum causa in ambiente nos aere hæere videtur, uti postea in capitulo de *Morbis Epidemicis* pluribus dicetur. Verum quidem est, quòd & aer minùs salubris, vel subita caloris & frigoris vicissitudine peccans, in quibusdam locis morbos endemios chronicos producere credatur, non sine ratione; interim (b) *Non tamen aeri ita immediatè originem debent suam, sed ut plurimum communi omnium horum parenti, humorum scilicet, indigestioni.* Inprimis autem culpat magnos errores circa sex res non naturales, præcipuè in cibo & potu. Numquid opulenti homines, quibus familiare est ultra satietatem cibi uti & potu, ingravescente inprimis ætate, cum morbis chronicis luctantur frequentius, quàm illi quibus rei domesticæ angustia sobrietatem imperat etiam invitis? Hinc & Sydenhamus monet, falli illos, qui in morbis chronicis (c) *Omnem curationem medicamentis solis absolvi posse* autumant: nisi enim in cibo & potu temperantia possit obtineri, frustra plerumque Medicina adhibetur. Nolebat magnus ille Vir inediâ macerari tales ægros, sic enim vires perderent; sed tantùm concedebat facilè, (d) *quantùm ventriculus digerere posset.* Quinimo & (e) *palato ægrorum consulendum voluit, licet & difficilioris digestionis cibos appetere, modò unicâ ciborum specie contenti viverent; ne ciborum, variis artibus culinariis præparatorum, illecebræ facerent, ut ultra satietatem comederent.* Peccant sæpe hinc nimiâ solitudine Medici, nimis exquisitam diætam imperantes ægris, qui diuturnis morbis conflictantur. Certè Hippocrates prudenter monuerat quòd, (f) *Quodcumque peccatum*

(a) Dissertat. Epistolar. ubi de variol. pag. 458.

(b) Id. Tractat. de Podagr. pag. 572.

(c) Ibid. pag. 578.

(d) Ibidem.

(e) Ibidem.

(f) Aphorismor. Sect. I. n°. v. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 11.

committitur, majus in tenui, quàm in paulò pleniore victu, committitur; & absolute noxium damnavit tenuem & exquisitum victum (a) in morbis longis. Sufficit ergo, ut simplici victu contenti sint, & evitent illa, quæ difficillimæ digestionis ferri tantùm possunt commodè ab hominibus sanis, robustis, & valido labore exercitatis; qualia sunt omnia aere, fumo, sale, indurata edulia, uti & pingua admodum. Quantitatem ciborum tutissimè determinat fames; uti & si post assumptos cibos non admodum graventur. Simul etiam prodest, si partitis vicibus potiùs alimenta sumant, quàm simul & semel majorem copiam ingerant. Talibus diæteticis regulis facilè obtemperant ægri, & magis morigeros se præstant ad reliqua præstanda, quæ longa sæpe horum morborum cura postulat. Et contrà morosos nimis in his Medicos nacti, clam comedunt illa, quæ severè prohibita fuerant; & dum inde vix damnum sentiunt, audaciores facti, indulgent genio in omnibus, & Medicorum consilia spernunt. Simul semper observandum est, ut eligantur tales cibi, quorum spontanea indoles opposita est vitio humorum prædominanti; de qua re dictum fuit §. 58, ad 92.

§. 1056. **U**NDE enim statim apparet, hos varietate quidem infinitos, ratione symptomatum, tamen ex origine non adeo composita pendere, neque tam varia medicamenta, Medendive Methodum requirere; tum simul percipitur diuturnitatis in plerisque, incurabilitatis verò in multis ratio; idipsum pertractando jam patebit.

Ex hætenus dictis evidenter patet, innumerâ varietate symptomatum morbos chronicos observari debere, pro diversitate materiæ morbosæ, locorum in quibus hærent, functionum quas lædunt, & peculiari ipsius ægri idiosyncrasiâ. Omnium autem maximè mirabilia symptomata solent oriri in morbis; ubi sensorium commune, & qui inde pendent, nervi à causa morbosa afficiuntur; uti postea patebit, ubi de *Epilepsia, Melancholia, Mania*, dicetur. Interim tamen ex causis generalibus morborum chronicorum, quas consideravimus, patet, originem horum morborum non adeo multiplicem esse.

Verùm ex iisdem etiam deducitur, nec Medendi Methodum adeo diversam in his requiri. Novi plures miratos fuisse, dum consilia Medica celeberrimorum olim Medicorum evolverent, quòd ad morbos diversos, quoad symptomata, curandos adhibuerint sæpe vel omnino eadem, vel similia remedia. Multi ob hanc solam causam pessimè senserunt de summis in Arte Viris, qui longævo Artis usu & curationibus felicissimis optimè meriti fuerant de humano genere; imò & ægri plurimi ægre tulerunt, quòd iisdem, & sæpe fati simplicibus, remediis diu uti cogerentur; inprimis fastidiosi divites, qui toties merentur, ut dimittantur inanes, dum credunt optimè

(a) Aphorism, Sect. I. n°. 14. Charter, Tom. IX, Part. II, pag. 2.

secum agi, si obsequiosus Medicus omnes angulos Pharmacopolii excutiat, mutans remedia quotidie, composita compositis cumulans, & pretiosissima quæque adhibens, quæ Pharmacopolis profunt insigniter, ægris parùm; dum longè certius & citius crumenam exhauriunt, quàm morbum. Considerent illi, qui simplicitatem Artis in multis morbis chronicis elato supercilio contemnunt, quot & quàm diversi morbi curentur thermarum & aquarum medicatarum usu, per tot jam sæcula probato. Ad has confugere toties coguntur ægri, decantatissima alia remedia experti absque ullo fructu. Antea §. 107, demonstratum fuit, obstructionem fieri ob excessum molis transituræ supra capacitatem vasis transmissuri. Verùm in thermis aqua nativo calore laxat omnia; & emollit, venis bibulis cutaneis se insinuat, sanguini permiscetur, obstructa loca alluit; & si potentur simul salubres illæ aquæ, tutum & potens habetur remedium, ut moles concreta in vasis obstructis attenuetur & solvatur, (vide §. 132. 134.). Verùm observatur in omnibus illis aquis medicatis aliquod principium spirituosum, admodum fugax, quod reddit has aquas mobiles facilè per omnia vasa corporis, & facit ut longè majori copiâ potari possint, quàm aqua communis, etiam purissima. In quibusdam aquis medicatis illud volatile principium adeo fugax est, ut ipsis de fontibus debeant potari, nec ad modicam etiam distantiam transferri possint absque virium jactura: in aliis plùs cohæret reliquis harum aquarum partibus, hæque lagenis exactè clausis, servari possunt diu, & transferri ad diffusa etiam loca, uti notum est. Verùm simulac perit ex his aquis illud volatile, vappidæ apparent gustui, sedimentum deponunt, & si potentur magnâ copiâ, ventriculum gravant, hærent diu in corpore, nec pulchros illos effectus medicatos præstant ampliùs. Quædam aquæ medicatæ præter illud volatile principium & puram aquam nihil aliud continent, saltem nullo tentamine Chemico aliquid aliud inde educi potuit. In aliis verò diversa reperiuntur: sal alkalinus, sal neuter, sal marino fati affinis, sal amarus purgans, sulphur, ferrum in spirituoso illo principio volatili solutum & cum illo in auras avolans, si negligentius serventur hæ aquæ; in quibusdam ferri vitriolum fixius observatum fuit, &c. Potest hinc prudens Medicus eligere pro diversa cacochymia in morbis chronicis, pro varietate obstaculi removendi, quod viscera gravat, hos illòsve fontes medicatos. Si simplex humorum dilutio, vel & elutio acrimoniæ muriaticæ è sanguine, requiritur, *Teplicensis aquæ* huic indicationi sufficient; si acidum, austerùmve, prædominetur in corpore, conducent illæ, quæ salis alkalini fati mitis copiam aliquam gerunt, ut v. gr; *Selteranæ aquæ*, quæ lacti permixtæ tantopere prodesse solent in cacochymia purulenta. Si saburra atrabilaria gravat abdominalia viscera, & solvendo & evacuando tam pulchre profunt *Carolinæ*, hisque similes aliæ. Si languentibus illis flaccidis corporibus robur reddi debeat, & augeri solidorum actio in fluida; *Spadanæ aquæ* tanto cum fructu potantur, quæ ipsam quasi ferri animam corpori inspirant, & renato bono sanguine pallidum illum languorem

tam pulchre curant. Si jam simul consideretur, magnum numerum morborum chronicorum in visceribus abdominalibus sedem suam habere, & imprimis in hepate, in quod omnis sanguis venosus viscerum chylopoieticorum confluit, patebit ratio, quare adeo efficax sit in morborum chronicorum cura, aquarum medicatarum usus: magnâ enim copiâ potatæ hæ aquæ, venis bibulis intestinorum resorptæ citò, integris suis viribus pro magna parte in venam portarum veniunt, & sic, per omnia hepatis loca distributæ, solvunt impacta, & vasa obstructa reserant.

Hæc generatim dixisse de aquarum medicatarum viribus sufficet: de singulis enim agere nimis operosum foret, nec hujus loci: præsertim cum tam pulchre de his scripserit celeberrimus *Fridericus Hoffmannus* (a), & recentissimè de his etiam egerit multifariâ Eruditione & Scientiâ Medicâ celeberrimus vir *Antonius Cocchius* (b), illâ occasione, quòd thermæ Pisanæ *Augustissimi Imperatoris* Munificentiam restitutæ fuerint, & omnibus, quæ ad ægrorum utilitatem ac commoda spectant, instructissimæ redditæ. In egregio hoc tractatu, præter alia lectu dignissima, habentur Historiæ ægrorum, qui thermis his usi fuerunt, optimâ fide conscriptæ, quæ attentum Lectorem multa docere poterunt.

Præter aquas medicatas, videmus summos in Arte Viros magnam spem posuisse pro cura morborum chronicorum in succis recentibus herbarum, verno tempore magnâ copiâ & diu potatis, sero lactis, fructuum, horæorum usu, sapone Veneto, melle, &c; de quibus adhuc postea in cura melancholiæ dicendum erit. Omnium horum vis solvens satis efficax, & absque motu aucto aut turbis excitatis in corpore agunt.

Præterea in cura obstructionis §. 132. 133, motus vasis reciprocus laudatus fuit ad solvendas moles concretas, quæ vasorum angustiis impactæ obstructiones faciunt; & imprimis frictiones commendatæ fuerunt, ut alternis illis compressionibus & relaxationibus vasorum, unâ cum usu modò laudatorum remediorum; reserentur obstructiones, solutâ & mobili redditâ materie impactâ. Quantum usum habeant frictiones in multis morbis curandis, aliâ occasione ad §. 28. n°. 2, dictum fuit: & videmus, veteres Medicos ubique laudasse frictiones in morbis chronicis, ac quidem meritò.

Huc etiam spectant concussiones illæ, quæ equitatione fiunt, vel vectione in rheda. Omnia enim viscera, & imprimis abdominalia, pendula in cavo peritonæi, agitantur; sicque sæpe curantur mala, quæ cæteroquin vix tolli posse videbantur, uti pariter ad §. 28, dictum fuit. Inde intelligitur ratio, quare ægri, qui tempore usûs aquarum medicatarum, de ipsis fontibus haustarum, levamen quidem percipiunt, nondum tamen integre sanati ad suos redire tentant, in ipso sæpe itinere quotidie morbi residui decrementum percipiunt; & domum reduces de recuperata sanitate gaudeant. Concussus enim illi totius corporis, in longiori imprimis itinere toties repetiti,

(a) Opuscul. de Aqu. Mineralib. earum-
que salutar. virtut,

(b) De i Bagni di Pisa in Firenze, 1750.

expediunt illud, quod jam inceperat solvi & mobile reddi per aquarum medicatarum usum.

Simul etiam ex dictis patet ratio diuturnitatis horum morborum: causæ enim illæ, quæ à vitiis liquidorum, sensim natis, originem ducunt, sensim subrepunt, augentur sæpe tardò gradu, & non nisi curatione protractâ plerumque removeri possunt. Unde optimè monet Sydenhamus, quòd in chronicis morbis curandis (a) *Nemo sanus existimaverit, leviculam aliquam ac momentaneam alterationem, sanguini atque humoribus à quolibet sive remedii, sive victus genere superinductam, curationis scopum posse attingere; at verò corporis habitus omnis aliò traducendus est, atque homo integer deinceps quasi novâ incude refingendus. Dum v. gr; chlorosi, sive pallido virginum morbo, laborat puella, quàm parùm boni sanguinis habet, quàm flaccida & inertia sunt omnia solida! Intra paucos jam dies bonam hæmatopoiesin restitui posse, & robur addi universæ solidorum compagi, nemo expectare poterit. Menses quândoque plures requiruntur, antequam, sensim aucto robore, redeat firma sanitas. Videmus hinc rationem, quare Medici in curandis morbis chronicis sæpe totum vivendi genus mutant, ut aliam conditionem inducant corpori, quàm quæ nunc adest. Hippocrates jam dixerat, (b) *Solum vertere in longis morbis convenit.* Sic alius victus, alia aeris temperies, conciliatur, dum simul, à curis omnibus rerum agendarum liberi, oblectantur continuâ varietate objectorum, quæ peregrinantibus se offerunt; quod solum summi usûs est in morbis melancholicis curandis, uti postea dicitur. Illa verò mala quæ morbos acutos, malè sanatos, sequuntur, pariter lento gradu corpus depascere solent; & longum tempus requiritur, si adhuc curæ locus sit, ut purulentâ, vel ichorosâ, pejori etiamnum, labe infectus sanguis depuretur, viscera ulcerosa mundentur & consolidentur, uti fati patet. Longè adhuc diuturniora illa mala sunt, quæ à scirrhis post inflammatorios morbos relictis originem ducunt.*

Simul etiam inde apparet, quare eidem indicationi curatorix inhærendum diu sit, nec mutanda quotidie remedia in curatione morborum chronicorum, licèt statim non percipiatur ab horum usu levamen. Prudenter hoc monuit Celsus dicens, (c) *In acutis morbis citò mutetur, quod nihil prodest: in longis, quos tempus, ut facit, sic etiam solvit, non statim condemnentur, si quid non statim profuit: minùs verò removeatur, si quid paulùm saltem juvat, quia profectus tempore expletur.* Hoc ægris inculcandum est, nec fallaci spe brevis curæ lactandi sunt: longè enim animosiùs & morbi & diuturnæ curationis tædia ferent præmoniti, majorémque fiduciam ponent in Medico, qui vanis promissis illos nunquam deluserit.

Satis simul patet, quare multi morbi chronici omnino incurabiles sint: si enim purulentum ulcus hepar, pulmonem, &c, exederit omnino, quis

(a) Tractat. de Podag. pag. 576.

XX. Charter. Tom. IX. pag. 529.

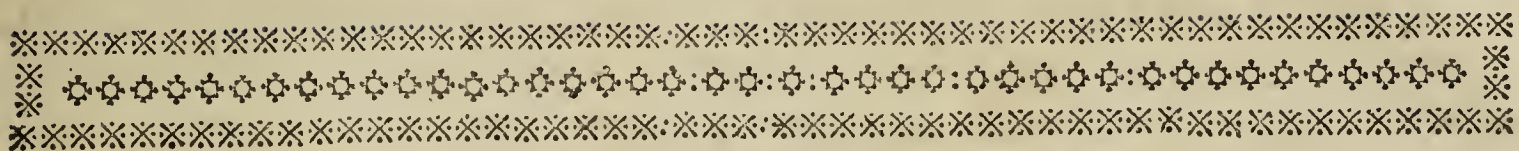
(b) Epidem. Lib. VI. Comment. V. text.

(c) De Medicin. Lib. III. Cap. 1. p. 1120

curam sperare audeat? Dum videmus, scirrhum, confirmatum jam & durum, in partibus corporis exterioribus, ubi efficacissima remedia immediatè applicari possunt, toties resolvi non posse, sed ferro tolli debere, ne in cancrum immedicabilem degeneret; quis curam sperare poterit, dum simile malum in visceribus hæret?

Generalibus his circa morbos chronicos præmissis, pergendum jam est ad singulorum Historiam & Curationem.

P A R A L Y S I S.

§. 1057. **P**ARALYSIS vocatur musculi laxa immobilitas, nullo nixu voluntatis, vel vitæ superanda; sensus aliquando simul absolutè perit; aliquando levis, cum stupore, sensûque quasi punctorio levi, superest.

A resolvendo, ἀπὸ τῆ παραλύεσθαι, *Paralysis* dicitur, quasi solutio illius, quod antea firmum & validum erat; ut si multæ scopulæ, circello ligatæ, facerent stabile corpus, dein, hoc soluto, dilaberentur. Quandòque & *Paresis* dicitur à παρῆμι, remitto, quasi levior paralysis gradus: adest adhuc quidam motus, sed non constans; superest sensus, sed hebes tantùm. Tale quid in morbis acutis quandòque contingere videmus, & *Hippocrates* in *Epidemicis* similiter notavit. In quodam ægro enim monet, quòd circa decimum quartum diem, postquam comatosus fuerat, (a) *Rigor absque tremore accidit, dissolutio, remissio, collapsio* (διάλυσις, πάρεσις, σύμπτωσις): & in alio notavit, quòd adfuerit (b) *Manuum ac pedum dissolutio*, ubi κατὰ λύσις vocabulo usus fuit. *Aretæus* autem, postquam dixerat, (c) *Apoplexia, paraplegia, paresis, paralysis, omnia genere eadem sunt; aut enim motionis, aut tactûs, aut utriusque, defectus est*, subjungit paulò post, *Urinæ autem in vesica aut suppressio, aut retinendi impotentia, paresis propriè est.*

Dicitur autem paralysis musculi laxa immobilitas, ut distinguatur à tetano, in quo morbo omnia rigent cum motûs impotentia. Verùm in somno profundo musculorum voluntariorum actio filet, neque tamen paralysis tunc adesse dicitur, quia si excitetur homo dormiens à quacumque causa, ad primum voluntatis nixum motus muscularis præstò est. Alii etiam musculares motus adsunt in corpore, qui voluntatis imperio non subjacent, sed ab illa parte encephali pendent, quæ spontaneis motibus vitalibus & naturalibus, prospicit; unde & musculi his motibus destinati paralytici fieri possunt (vide *Commentaria* §. 162.); tuncque pariter nullo nixu vitali illa immobilitas superari poterit.

Notum est ex Physiologicis, nervos quosdam sensui, alios motui, servire; qui distinctissimi licèt sint in sua origine intra encephalum, tamen in truncos majores nervorum collecti, ad partes corporis unà deferuntur. Potest ergo impediri functio nervorum moventium, dum nervi sentientes adhuc illi-

(a) *Epidem. Lib. IV. text. XLII. Charter. Tom. IX. pag. 327.*

(b) *Ibid. text. XLVIII. pag. 330.*

(c) *De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. VII. pag. 33.*

bati sunt, vel minùs læsi; & vicissim. Observatur jam in paralyfi, quòd frequenter sensus superfit, licèt plerumque hebetior, in partibus affectis, cum molesta quadam perceptione, & levi punctorio dolore, aut formicationis sensu: aliquando, licèt rariùs, unà cum motu omnis sensus abolitus est, & quidem malo omine, uti postea ad §. 1062, dicetur. Talem casum refert *Fridericus Hoffmannus* de juvene, qui ex subito terrore (a) paralyfi partium inferiorum ab umbilico ad extremos pedes usque correptus fuit, abolito simul omni sensu, ita ut pedes comburerentur miserrimè absque ullo dolore, & solo nidore ustulatae cutis hoc infortunium cognosceret: efficacissimis autem remediis incassum adhibitis periit post biennium.

Verùm & observatum fuit, ab iisdem causis, quæ motum tollendo paralyfin inducunt, abolito fuisse solum sensum. Postea ad §. 1060, patebit, humiditatem frigidam inter causas paralyfis meritò numerari. Sed observavit *Galenus*, sensum in cute capitis graviter læsum fuisse homini, qui (b) *Quum sub multa pluvia ac vento impetuoso ambulasset pallium circa cervicem aiebat adeo madefactum ut vehementi se frigore in ea parte affectum, sentiret.* In milite observata fuit perfecta abolitio sensûs in toto brachio sinistro, superstitè expedito motu omnium musculorum, ita ut arma tractare hoc brachio potuerit (c), licèt digitorum combustionem ad ossa usque nullo modo senserit. Similem insensilitatem in celeberrimo Medico observatam fuisse in digitis utriusque manûs, eodem loco legitur. Longè adhuc mirabilior Observatio habetur (d) de homine cujus unum brachium omnino paralyticum erat, superstitè sensu acutissimo: alterum verò brachium omni carebat sensu, sed motu naturali gaudebat. Adest ergo in his casibus quasi paralyfis nervorum sentientium. Interim tamen non solet talis morbus dici paralyfis, quæ, ut optimè monuit *Aretæus*, (e) *Motûs tantùm ferè est actionisque defectio: quòd si nonnunquam solus tactus deficiat (rarò autem id evenit) potiùs (ἀνευδνοσία) id est, sensûs abolitio, quam paresis, id est, defectio, nominatur.*

§. 1058. **C**AUSA hujus proxima semper impeditus fluor liquidus nervosus à cerebro in musculum paralyticum, vel liquidus arteriosus in eundem.

Demonstratur in Physiologicis (f), quòd causa muscularis motûs debeat posse adeste & abesse in musculo, adeoque aliunde in illum derivetur. Verùm nervi & arteriæ sunt illa vasa, per quæ ad musculum venire possit illa causa, quæ motum muscularem facit. Cùm autem motus muscularis ad nutum voluntatis fiat tanta cum celeritate, ut inter illud velle in mente, & motum

(a) *Medic. Ration. System. Tom. IV. Part. IV. Cap. I. ad Enarration. Morbor. Observat. II. pag. 27.*

(b) *De Loc. Affect. Lib. IV. Cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 465.*

(c) *Acadèm. des Scienc. Ann. 1743.*

Hist. pag. 127, & 130.

(d) *Sénac. De la Structure du cœur. Tom. II. pag. 291.*

(e) *De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. VII. pag. 33.*

(f) *Boerhaav. Institut. Medic. §. 401. 402.*

in corpore excitatum, nullum observabile intervallum fit; & cum voluntas nostra non habeat directum imperium in motum sanguinis per vasa arteriosa, hinc videtur causa muscularis motus, in muscolum præcipuè derivari ab encephalo per nervum. Unde paralytis pro causa sua proxima habet impeditum fluorem liquidi nervosi à cerebro in musculos paralyticos. In locis citatis pulchra Experimenta recensentur, quæ hanc rem confirmant.

Verùm constat pariter, quòd ligatâ, vel discissâ arteriâ, quæ sola musculo cuidam prospicit, sequatur paralytis; & quòd etiam post mortem, injectâ aquâ tepidâ per arteriam, resuscitari possit musculi contractio; unde concluditur, liquidi arteriosi ingressum in muscolum necessarium esse ad motum muscularem. Verùm hîc considerandum est, quòd requiratur debita structura musculi, ut causa motus per nervos ipsi applicata, effectum illum præstet: injectiones autem *Ruyschianæ* docuerunt, tantum esse arteriarum numerum in musculo, ut totus ferè arteriis constare videatur; adeoque, ligatâ arteriâ, maxima pars molis musculosæ, collapsis vasis, flaccida manet; dum & venæ nihil ampliùs ab arteriis accipiunt, adeoque pariter collabuntur. Dum autem in cadavere arteriæ aquâ tepidâ, vi adactâ per siphonem, turgent subito repletæ, non mirum est, tumentium vasorum augeri amplitudinem, longitudinem minui, adeoque muscolum contrahi, & partem huic musculo affixam moveri. Verùm in sanitate, æquabili motu sanguis per arterias musculi fluit, etiam in dormientibus, ubi musculorum voluntariorum actio filet, neque tamen musculi contrahuntur absque voluntatis imperio, licet etiam augetur sanguinis motus per cursum velocem, febrim, vel alias causas similes. Unde videtur, arterias concurrere quidem ad motum muscularem, quatenus insignem adeo partem fabricæ musculi constituunt; sed causam, pro voluntatis nutu excitantem hunc motum muscularem ab encephalo per nervos in muscolum derivari.

Posse enim & paralytin fieri vitio degenerantis fabricæ musculosæ docuit dissectio cruris paralytici, in quo maxima pars musculorum degeneraverat in substantiam informem, similem illi, quæ in steatomatibus deprehendi solet (a).

§. 1059. **E**RGO oriri potest 1°. Ab omni causa apoplexiam generante (1010). 2°. Ab omni ea, quæ nervum transmittendo spiritui ineptum reddit. 3°. Quæ introitum arteriosi cruoris in muscolum impedit. Inde paraplegiæ, hemiplegiæ, paralytios partis singularis, natura intelligitur.

I. Cum apoplexia sit abolitio omnis motus voluntarii, est quasi paralytis generalis, adeoque omnis causa apoplexiam producens potest esse causa pa-

(a) Gothofred. Salzmann, D. M. Argentor, Dissertat. Medic. &c. 1734. Journal des Sçavans 1735. Décembre, pag. 485.

rallysis. Verùm similes causæ, quæ totum sensorium commune afficientes faciunt apoplexiam, possunt & paralyfes particulares harum illarúmve partium producere, dum pars tantùm sensorii communis afficitur, à qua oriuntur nervi, qui ad partem paralyticam tendunt. Sic observatur sæpe, paralyfin musculorum faciei in alterutro latere præcedere apoplexiam, dum causa morbosa nondum totum sensorium commune lædit, sed ejus partem tantùm: & vicissim paulò gravior apoplexia (vide §. 1018.) solet desinere in paralyfin alicujus partis musculosæ, dum non in integrum sublata est apoplexiæ causa, at pro parte tantùm. Sed & Observationes Præcticæ confirmant particulares paralyfes tales fieri à causa in capite hærente. Sic legitur (a), puerum post lapsum habuisse manus ac brachia, & quosdam musculos capitatis paralyticos, ita ut caput nunc antrorsum nunc retrorsum dilaberetur; simul ac truncum corporis huc illúcve inflecteret. Alter magis memorabilis casus habetur mulieris, in qua dolor diversa capitis loca successivè occupabat, & mutationem loci dolentis sequebatur paralyfis diversarum partium corporis (b); in partibus tamen paralyticis sensus supererat.

2. Cùm enim causa motûs muscularis ab encephalo per nervum ad muscolum deferatur, hinc possunt fieri paralyfes ab omnibus illis causis, quæ nervum in tota sua longitudine ad muscolum usque impediunt, licèt totum encephalon bonum sit, & musculus integer. Vidi sic tumentes & scirrhosas glandulas subaxillares paralyfin brachii fecisse, gradatim minuto motu, ac tandem penitus abolito. Sed & tumores nati in integumentis nervorum simile malum producere posse videbimus, ad sequentem paragraphum.

3. De hac re dictum fuit paragrapho præcedenti. Sic in cura aneurysmatis brachii, dum, arteriæ brachialis trunco intercepto per ligaturam, introitus sanguinis arteriosi in musculos suppositos impeditur, vel saltem insigniter minuitur, observaverunt Chirurgi stuporem in manu, & quandòque paralyfin in quibusdam manûs digitis, nata fuisse; quæ tamen mala postea evanuerunt, dum rami arteriosi, supra ligaturam arteriæ positi sensim magis dilatati, idoneam sanguinis copiam ad manum deducerent.

De paraplegiæ, hemiplegiæ, ac paralyfios partis singularis, natura; & quo sensu hæc nomina accipi soleant, dictum fuit ad §. 1018.

Verùm præcedenti paragrapho monitum fuit, quòd paralyfis possit fieri etiam vitio musculosæ fabricæ; licèt nervi & arteriæ adferentes liquida suo munere rite fungerentur. In nimis obesis sæpe languent muscoli compressi ab abundantia pinguedine, non tantùm incumbente musculis, sed & interpositâ ubique inter musculorum fibras. Imò videtur admodum probabile, quòd in fibris muscularibus possit fieri tanta laxitas, ut officium suum præstare nequeant. Musculus enim agens tumet & turget, dum ab encephalo per nervos causa muscularis motûs influit; hinc requiritur debita resistentia laterum in minimis his vasis, ut reniti possint impulso fluido, cæteroquin elongarentur

(a) Académ. des Scienc. Ann. 1741. |
Hist. pag. 104.

(b) Ibid. Ann. 1742. Hist. pag. 53.

potius quàm distenderentur; talem autem nimiam flacciditatem vocaverunt Medici *atoniam* musculorum. Sic & observamus in robustissimis hominibus firmam admodum carnem musculosam, in debilibus verò flaccidam. Ideo etiam, si muscoli quidam corporis à colluvie aquosa vel balneis nimis diu macerati fuerint, perdunt vires suas, & sæpe penitus paralytici fiunt. Sic ascitidem aliquando sequitur funesta lienteria, dum intestina, diuturnâ maceratione quasi tabefacta, robur suum amiserunt. Hinc etiam sequenti paragrapho usus nimius aquæ calidæ inter causas paralytis numeratur.

§. 1060. **I**TAQUE apoplexia; levior parapoplexia (1009. 1010. 1015) epilepsia; convulsio; dolor ingens & diuturnus; omnes solitæ evacuationes retentæ cum subsequente vertigine, ut hæmorrhoidum, menstruorum, abscessuum, fistularum, alvi, vesicæ, salivæ; metaptoses cujuscumque materiæ morbosæ in acutis, vel chronicis; quidquid obstruendo, solvendo, comprimendo, ligando, distorquendo, distrahendo, constringendo, nervos lædit; adeoque crassi humores, vulnera, erosiones, abscessus, gangrænæ, tumores inflammatorii in integumentis nervosæ medullæ, in gangliis, in nervis ipsis, serosi, purulenti, ichorosi, & similes; fortes arctæque ligaturæ, fracturæ, luxationes; adstringentia valde alimenta, medicamenta, venena; inde frigus summum, calor maximus, humiditas frigida, usus aquæ calidæ nimius, assiduus, vapor arsenici, antimonii, calcis recentis, mercurii, & aliorum venenorum, paralytin creare possunt.

Cùm præcedenti paragrapho generales causæ paralytis enumeratæ fuerint, tunc sequitur, ut præcipuæ causæ singulares recenseantur.

APOPLEXIA, &c. De hac paulò antè dictum fuit. Cùm autem in epilepsia, uti postea dicitur, tanta violentia cerebro inferatur, atque etiam in hoc morbo, uti & in convulsionibus, tam horrendæ fiant membrorum distorsiones, non mirum est paralytin sequi hos morbos, vel ob læsum sensorium commune & nervos, vel quandoque ob musculorum toties & tam fortiter distractorum læsam fabricam. In Praxi certè frequenter contigit, ut infantes post validam convulsionem paralytici fiant, & quandoque totâ vitâ maneant, optimis etiam adhibitis remediis.

DOLOR INGENS ET DIUTURNUS. Ex illis, quæ in capitulo de dolore ad §. 220, & sequentes dicta fuerunt, constitit dolorem tunc percipi, quando fibra nervosa sic disponitur, ut dissolutionem minitetur; & quidem dolorem eò acriorem esse, quò distracta fibra nervosa rupturæ propior est. Adeoque dolor ingens & diuturnus notat, destructionem nervorum imminere. Verùm quidem est, nervorum sentientium actionem posse lædi, imò aboleri omnino, manente integritate functionum, quæ à nervis motoriiis pendent, uti ad §. 1057, dictum fuit; adeoque patet, illos nervos in origine

sua & toto decursu distinctos manere; interim tamen nervi sentientes & motorii in truncis majoribus nervorum collecti hærent, adeoque si circa insignes ramos nervosos, aut ganglia, dolor ingens & diuturnus fuerit, metus est, ne causa dolorem excitans agat & in nervos motorios, adeo vicinos nervis sentientibus. Vidi sic à pertinaci dolore circa ultimam lumborum vertebam paralyfin femorum & crurum secutam fuisse incurabilem. Accedit, quòd acerbi tales & diuturni dolores impediunt omnem motum partis dolentis & sæpe vicinarum; unde muscoli longo tempore quiescentes ad paralyfin disponuntur. Videmus hoc evidenter in mulieribus, quæ pessimo more loricis, ex balænarum ossibus factis, corpus stringunt, diu sæpe noctuque: in illis totus truncus corporis sustinetur hæc loricâ, quæ constricto abdomine ossibus ilii utrimque innititur, simulque axillas sustinet: hinc muscoli dorsi validissimi, qui truncum corporis erectum firmant, otiantur; & cum iidem muscoli, decumbente in lecto homine vix agant, hinc, licet deponatur noctu lorica, tamen manent illi muscoli ferè otiosi. Unde miseræ mulieres, quæ à prima juventute his loricis usæ fuerunt, illas postea deponere nequeunt, quin antrorsum collabatur totus truncus corporis, musculis dorsi inertibus redditis, qui in valido & exercitato corpore spinam dorsi erectam & firmam tenere possunt, licet grave pondus humeris imponatur, uti in bajulis videmus. Vidi non sine commiseratione miseras tales foeminas, quæ nequidem somni tempore deponere audebant loricis, expertæ jam sæpius, quòd vix se vertere in lecto possent, multò minùs corpus in lecto erigere, vel erectum sustinere. Ob hanc causam videtur post rheumaticam lumbaginem quandoque sequi levior paralyfis artuum inferiorum, frictionibus tamen sensim superabilis, dum sæpe per plures septimanas ne minimum quidem motum partium inferiorum tentare audent. Dolentissimum hunc morbum expertus celeberrimus *Boerhaavius* per plures septimanas, caruit usu artuum inferiorum, dolore jam cessante: frictionibus autem validis adhibitis, superatum fuit hoc malum quàm integerrimè, & quidem brevi fati tempore, quod in paralyfi, ab impedito influxu spirituum per nervos productâ, rarò vel nunquam tam citò fit. Unde videtur hoc malum à flaccida inertia musculorum tam diu quiescentium factum fuisse.

OMNES SOLITÆ EVACUATIONES RETENTÆ, &c. Evacuaciones illæ solitæ sunt vel humoris boni & naturalis, sed tantùm peccantis copiâ si retentur in corpore; vel humoris inutilis aut morborosi, qui retentus non tantùm auget copiam, sed & alienâ ab humoribus sanis indole turbat omnia. Ad priorem classem pertinent evacuationes hæmorrhoidum, menstruorum, & salivæ bonæ; ad posteriorem salivæ morbosæ excretio, & illa evacuatio, quæ per alvum & vesicam, abscessus & fistulas, fit.

Sic videmus, viros lautè viventes, neque per exercitia corporis dissipantes ingesta, si firma habeant viscera, plethoricos fieri: sæpe in his illud abundans per hæmorrhoidalia vasa exit de corpore; imò in multis hoc fit determinato temporis intervallo; & tunc optimè se habent. Verùm si consueta talis evacuatio non successerit, brevè sequentur capitis morbi, inter quos vertigo, ut antè dictum fuit, agmen ducere solet, docens vasa sanguinea encephali tunc

nimis repleti, & incipere turbari functiones sensorii communis. Unde *Hippocrates*, uti ad §. 1017, dictum fuit, monuit, (a) *Ex hæmorrhoidæ parùm apparente, vertigines abortæ parvam ac modicam siderationem (brevi futuram) significant.* Tunc enim natura evacuationem superflui molitur quidem, sed non perficit, & sanguis, per inferiora hæc vasa exire non potens, superiora vasa urget ac distendit. Idem verum est, si in mulieribus menstrua supprimantur; & observatur ferè semper caput affici, dum jam prodibunt menstrua, uti etiam dum parcius solito fluunt, & tamen abundantia sanguinis adest, uti antea ad §. 1040, dictum fuit.

Quanta autem & quàm varia mala fieri possint à pure vel ichore in abscessibus fistulisque collecto, & resorpto in sanguinem, antea ad §. 406, dictum fuit: si autem vertigo tunc docuerit, versùs caput tendere resorptum illud purulentum aut ichorosum, facilè patet, non tantùm paralyfin, sed & subito lethalem apoplexiam, inde sequi posse.

Cùm autem per alvum evacuentur talia, quæ inutilia corpori nocerent diutius relicta, utpote semiputrida; & tenuissima horum pars, venis bibulis crassorum intestinorum recepta, misceri sanguini possit; patet ratio, quare alvus diu intercepta encephali functiones turbare queat, adeoque & paralyfin facere. Hinc alvum in febricitantibus (b) interceptam, vel & fæces alvinas (c) albas, damnabat *Hippocrates*, quia manebat in corpore biliosum illud, quod fæces tingere solet; & capitis morbos pessimos secuturos prævidebat, uti ad §. 772, ubi de phrenitide agebatur, pluribus dictum fuit.

Periculosior adhuc est vesicæ interceptio, imprimis si perfecta ischuria fuerit, quæ citius lethalis esse solet quàm alvi suppressio, & à qua dum moriuntur homines, semper præcedunt symptomata, quæ cerebri functiones læsas docent. Cùm autem per urinam, sales & olea sanguinis acriora reddita, unà cum superabundanti aquosa parte eluantur è sanguine, duplici ratione nocet urinæ suppressio, & ob acré retentum, & ob aquosam colluviem non satis evacuatam, quæ tunc in cavis corporis colligi solet, uti postea patebit in capitulo *De Hydrope*, ubi urina pauca damnatur mala, & ut signum, & ut causa.

Sed & salivæ evacuatio solita suppressa inter causas paralyfis locum meretur. Constat enim ex Physiologicis (d), à sanguine arterioso per carotides advecto secerni salivam, ut unà cum cibis manducatis permixta deglutiat, & chylopoiesi perficiendæ serviat. Nec certè parca quantitas salivæ secernitur, uti patuit *Observatis Practicis*. Militi enim unius tantùm parotidis ductus dissectus fuerat, & postea vulnus pro parte coaluerat, ita ut saliva secreta (e) non in oris cavum dilaberetur, sed extrorsum per fistulosam aperturam deplueret in genam. Brevis prandii tempore plura linteamina made-

(a) Coac. Prænot. n^o. CCCXLVI. Charter. Tom. VIII. pag. 871.

(b) De Morb. Lib. I. Cap. IV. Charter. Tom. VII. pag. 535.

(c) Prognostic. Comment. II. Sentent.

XX. XXI. Charter. Tom. VIII. pag. 629.

(d) Boerhaav. Institut. Medicar. §. 66. §. 235.

(e) Académ. des Scienc. Ann. 1719. Mémoir. pag. 452.

bant effluente salivâ in hoc milite. Si jam consideretur, similem copiam per alterius lateris parotidem excerni, glandulâsque maxillares & sublinguales pariter secretioni salivæ fervire, similémque humorem, sed tenuiorem, per arteriarum oscula exhalantia in omni puncto superficiei internæ & oris & faucium exire, patebit, quanta sit copia salivæ secretæ; inprimis si simul consideretur, non tantùm manducationis tempore exire salivam ex his ductibus excretoriis, sed diu noctûque, licèt minori copiâ quàm inter manducandum. Cùm autem à ramis carotidis externæ sanguinem recipiant organa salivam fecernentia & excernentia, patet, quòd illâ salivæ excretionem impeditâ, magis debeant repleri carotidis internæ propagines, simulque sanguis fluxurus per encephali vasa non liberetur lentescente illâ & mucosâ materiâ, quæ per salivares ductus separatur. Poterunt ergo ab hac sola causa turbari omnes encephali functiones, adeoque & paralytis produci. Ob hanc rationem periti Medici à siccitate oris interni, in morbis acutis, semper deliria & phrenitides metuunt. Ubi autem materies morbosa, unâ cum salivæ fluxu copioso, exit de corpore in quibusdam morbis, tunc adhuc pejora mala prævidentur, si illa salivæ excretio cesset subito. In variolis, uti postea dicetur, intempestiva suppressio salivationis ob hanc causam adeo mali ominis est; illico incipiunt tales ægri torpidi ac hebetes jacere, aliquando & delirare; plerumque subito pereunt.

METAPTOSES CUJUSCUMQUE MATERIÆ MORBOSÆ IN ACUTIS VEL CHRONICIS. In februm Historia §. 593, patuit, materiam morbosam, per febrim subactam & mobilem redditam, non semper eliminari de corpore, sed quandoque ad varias corporis partes deponi, atque sic novum morbum facere. Postea in Historia morborum acutorum pluribus Observatis Practicis hujus rei veritas confirmata fuit. Si ergo talis metastasis, vel metaptosis materiæ morbosæ fiat, aut ad cerebrum, aut ad medullam spinalem, aut ad nervos inde egredientes, facile patet, paralytin inde fieri posse. Præterea observamus, in morbis acutis quandoque materiam morbi, depositam ad quædam corporis loca, subitos & magnos tumores facere, qui comprimendo vicinos nervos paralytin producere possunt. Sub axillis tales tumores natos vidi aliquoties in morbis acutis, & frequentius in hominibus cæterùm sanis; qui tumores, dum suppurabantur, nervos subaxillares suâ mole premebant adeo, ut stupor in brachio, & motûs muscularis magna debilitas, nasceretur, donec abscessu rupto illa nervorum compressio cessaret. Præterea post morbos inflammatorios capitis quandoque supersunt immedicabilia mala, ideo quòd inflammatorio tumore compressa pars medullæ cerebri inepta reddita fuerit, ut transmittat spiritus in nervos. Amaurosin veram, surditatem, post morbos acutos vidi, quæ nullis postea cesserunt remediis. Si simile malum oriretur circa originem nervorum, qui motibus muscularibus serviunt, immedicabilis sequeretur paralytis. Præterea demonstratum fuit ad §. 1018, apoplexiam paulò graviozem in paralytin frequenter terminari; imò vix unquam emergere ægros ab acuto hoc & adeo periculoso morbo, quin aliqua læsio in functionibus cerebri supersit.

Sed & idem in morbis chronicis verum est. Postea ubi de melancholia agetur, patebit §. 1104, quod humor atrabilarius, solutus & motus, inter alia pessima mala etiam paralyfin quandoque faciat. Similis effectus in pessimo scorbuto §. 1151. n°. 4, observatur, ut & à materia podagrica, dum non amplius ad solita loca in extremis corporis partibus deponitur (vide §. 1273.). Verum nullum morbum chronicum frequentius sequitur paralyfis, quam *Colicam Pictonum* dictam; in quo morbo, post acerbissimos dolores abdominis, repetitis vicibus toleratos, paralyfis sequitur, nunc artuum superiorum, nunc inferiorum; & ubi paralyfis adest, cessant abdominis cruciatus sæpe, vel saltem insigniter minuuntur. Frequentes habui occasiones mirabilem hunc morbum videndi, & licet non negem, illum ab aliis causis nasci posse, tamen frequenter observavi hunc morbum in illis, qui plumbo fundendo, cerussam præparando, terendo, &c, operam dabant. Vidi integram familiam hoc morbo laborasse, dum ad culinares usus adhibebatur aqua, in magno receptaculo plumbeo collecta, & diu hærens. Observavi hunc morbum frequentius in opulentis hominibus, qui exquisitissima vina magno satís pretio redemerant in usus suos; fortè plumbo admisto edulcorata, uti novimus olim à fraudulentis œnopolis in Germania factum fuisse. Vidi non ita dudum nobilem juvenem, cui pro curanda gonorrhœa datum fuerat saccharum Saturni ad drachmam singulis diebus in emulso, & quidem per decem dies continuos, in hunc morbum incidisse; unde tamen, licet ægre, evasit. Hinc credo satís constare, quod à plumbi vaporibus, ejus calce variâ, diu tractatâ, vel & in corpus ingestâ *Colica Pictonum* originem ducat; licet fortè & ab aliis causis nascatur. Vidi enim alios ægros hoc morbo miserrimè excruciatos, in quibus accuratissimo etiam examine non potui detegere, quod plumbum in culpa fuerit. Præterea hæc colica in regionibus Americæ meridionalibus tam frequens est, ut ferè pro morbo endemio haberi possit; uti ab eruditissimo viro *Guilielmo Bullio*, in his oris nato, & nunc feliciter ibi Medicinam exercente, sæpius audivi, qui & pulchram de hoc morbo scripsit dissertationem inauguralem, quam in *Academia Lugduno-Batava* defendit anno 1734. Verum hæc solet esse dissertationum Academicarum fors, ut post paucos annos nullibi ferè inveniri possint; unde laudabili consilio celeberrimus *Hallerus*, propriis laboribus de Republica Literaria optimè meritus, plures melioris notæ collegit & typis denuo mandari curavit. Parvus, sed utilis, de hoc morbo difficili curando tractatus (a) habetur, ubi & simul præcipui Auctores recensentur; qui de hoc morbo scripserunt. *Ægineta* antiquissimus, quantum novi, Medicus, qui de hoc morbo egit, suâ auctoritate confirmat, paralyfin in colica hac fieri per metaptosin materiæ morbosæ. Sic enim habet (b) *Nostri temporibus colicus quidam morbus molestus fuit, ex quo*

(a) A. de Haen Medic. Haga - Batavi |
de colica pictonum, Hagæ Comit. 1745.

(b) Lib. III. Cap. xviii. pag. 31.

inprimis superstites futuros artuum motus omnimoda privatio sequebatur: tactus verò sensus incolumis servabatur, uti videbatur, ceu criticâ quâdam ex profundo metastasi factâ, &c. Et alibi de eodem morbo agens quem epidemico modo Italiam & alia loca infestasse perhibet, dicit, (a) *Ex quo multis quidem in epilepsiam, aliis paralyfin artuum, superstite sensu, quibusdam in utrumque hunc morbum, prolapsus. Ac eorum qui in epilepsiam inciderunt, plures perierunt; ex illis verò qui in paralyfin, plures servati fuerunt, tamquam in crisi causâ transpositâ (μεταστροφῆς τῆς κρίσεως).* Interim tamen fateor, quòd videatur adhuc dubium superesse, an illa paralyfis fiat per transpositionem materiæ morbosæ ex abdomine ad artus; an verò mirabili illa proprietate, quâ partes quædam corporis malè affectæ agunt in alias, etiam diffitas: de qua re antea ad §. 701, dixi. Probè memini me plures sanasse, nullo remedio applicato ipsis partibus paralyticis ad dissipandam morbosam materiæ, sed solis remediis internis, unâ cum frictionibus, unguentis aromaticis, emplastris similibus, abdomini tantùm adhibitis.

QUIDQUID OBSTRUENDO, SOLVENDO, COMPRIMENDO, &c. Dictum fuit ad numerum secundum paragraphi præcedentis, omne illud, quod nervum transmittendo spiritui ineptum reddit, paralyfis causam esse. Quidquid ergo vel nervi continuitatem solvit, vel comprimendo ejus cavum delet, paralyfin faciet illius musculi, cui talis nervus prospiciebat. An autem crassior humor nervi cavum obstruendo, illum impervium reddere possit, non adeo evidenter constat. Antea ad §. 119, demonstratum fuit, quòd obstructio vix locum habere possit, nisi in vasis in quibus fluida moventur ex latiori amplitudine in majores angustias. Verùm non constat, nervos talia vasa esse. Majores trunci nervosi, ramis emissis, magnitudine quidem decrescunt; at constat, illos tantùm esse nervorum minorum fasciculos; nec subtilissimi Anatomici hîc finem adhuc invenerunt, sed apparuit semper, minimam etiam fibrillam nervosam ex aliis minoribus compositam esse: qui nervi non videntur conici, sed æquabilis ubique crassitie. Idem etiam confirmatur inde, quòd & in sua origine ex medulla cerebri nervi sint exilissimi; non verò, ut in arteriis observatur, quæ, maximæ in sua origine, minuuntur amplitudine in suo decursu. Præterea illud fluidum, quod corticali encephali substantiâ secernitur, & medullofis staminibus traditur, omnem ferè imaginationem tenuitate suâ superat; hinc vix videtur aptum esse, ut in nervos jam delatum crassescere possit, ita ut illorum cavum obstrueret. In origine fibrillæ medullofæ ex cortice, per errorem loci (vide §. 118.), crassius liquidum dilatatam cavitatem tenuissimi talis vasculi ingredi posse, & ibi hæerere immeabile, atque à tali causa paralyfes oriri posse, nervis integris & perviis, sed vitio hærente circa nervorum primam originem in encephalo, satis verosimile videtur. Mala similia, post

(a) Lib. III. Cap. XLIII. pag. 45, versâ.

morbos capitis inflammatorios relicta, hoc suadere videntur. Verùm non constat, liquidum illud minima nervorum cava jam ingressum sic crassescere posse, ut obstructionem faciat.

Verùm singulæ fibrillæ nerveæ tunicis obvolvuntur, ut, ex sua natura tenerrimæ, tutò deferri possint ab encephalo ad dissita corporis loca; & plures nervi minimi in unum fasciculum ope membranæ involventis colligantur, hinc multiplicatur tunicarum numerus. Docuerunt jam Anatomici, & imprimis per injectiones, has tunicas innumera perreptare vascula arteriosa, quæ obstrui possunt, & inflammari. Præterea, majorem nervum disseccando, invenitur tunica cellulosa interposita singulis fibris majorem nervum constituentibus, quæ frequentissima inflammationis sedes est, uti ad §. 283, dictum fuit. Sed & novimus in aquosa colluvie turgere extravasatâ lymphâ cellulosam membranam quandoque per totum corpus, adeoque & in nervorum sibi mutuò adjacentium interstitiis hoc fieri poterit. Patet ergo, plurimos morbos in nervorum tunicis sedem habere posse, à quibus nervorum actio lædi, vel & integre aboleri, potest, licet nihil mali in ipsa propriè dicenda nervi substantia hæreat, sed tantùm in integumentis: & ut postea patebit, curabiles fortè solæ sunt illæ paralyfes, quarum causæ non hærent in ipso nervo, sed in membranis nervum ambientibus, quarum vasa distenta nervum comprimunt quidem, nondum tamen integre destruunt. Præcipua mala in textu enumerata sunt, quæ hoc modo nervis nocere poterunt; uti & illa quæ cohæsiõnem nervi solvendo, ejus actionem destruunt.

ADSTRINGENTIA VALDE ALIMENTA, MEDICAMENTA, VENENA.
Cùm paralyfis §. 1057, dicatur laxa musculorum immobilitas, primâ fronte mirum apparet, cur adstringentia, §. 28. n°. 4, laudata ad curandam fibræ debilem & laxam, hîc recenseantur inter causas paralyfis. Certum est, quòd adstringentia remedia hanc vim habeant, ut plùs cohærere faciant fibras solidas nostri corporis; & in mortuis animalium partibus eundem effectum præstent, uti ad §. 28. n°. 4, dictum fuit, pulcherrimisque Experimentis, à celeberrimo *Halesio* (a) institutis, confirmatur. Verùm inde tantùm concludi potest, quòd adstringentium remediorum efficacia hoc efficiat, ut vis contractilis musculorum spontanea augeatur, quæ omnino diversa est à causa muscularis motûs (b). Sed eadem hæc adstringentia (vide §. 117.) moleculas, humores nostros constituentes, adunari faciunt, adeoque obstructionibus, & quidem pertinacissimis, originem dare possunt, inflammationesque (§. 377.) producere, si nervis immediatè applicentur. Saltem facilè intelligimus, talem noxam posse fieri in tunicis vasculosis nervum tegentibus, adeoque à morbis, in nervorum involucris natis, posset paralyfis produci, uti paulò antè dictum fuit. Verùm quidem est, adstringentia ingesta difficulter in sanguinem venire posse, cùm propriâ suâ efficacîâ debeant

(a) *Haemastatics Exper.* XVI. pag. 131. (b) *Boerhaav. Institut. Medic.* §. 401.

fibi ipsis aditum præcludere, constrictis venarum absorbentium osculis; adeoque vix credibile videtur, quòd integris suis viribus in nervorum cava minima venire unquam possint per hanc viam; sed constat, quòd adstringentia, nervis quàm proximè applicata, illorum actionem turbare queant. Acaciæ succus linguæ impositus illam sic corrugat, ut sapor pereat per aliquod tempus: imprudens applicatio similibus ad oculos immedicabilem quandoque cæcitatem produxit. Præterea videmus, rusticorum pueros, acerbis & immaturis fructibus abutentes; intestina habere infarcta & abdomen tumidum. Constat autem ex Physiologicis, ingestorum transitum per intestinorum gyros fieri muscularibus intestinorum fibris, quæ motum dictum peristalticum efficiunt. Cùm ergo, austeris illis assumptis, hæreant ingesta in tubo intestinali, nec promoveantur versùs anum, patet ab horum effectu impediri actionem fibrarum muscularium intestinorum, imò & quandoque integre aboleri; tuncque in cadaveribus inveniuntur omnia intestina infarcta & distenta. Adstringentium autem assumptorum vis in ventriculum & intestina integrâ suâ efficaciam agit; hinc prudentia requirit, ut ad roborandas has partes, si nimis laxæ fuerint, parciore dosi dentur & sæpe repetitâ, uti antea ad §. 28. n°. 4, dictum est. Paulò antè monitum fuit, pessimas paralyses ab adstringentissimis plumbi calcibus & saccharo Saturni fieri. Unde patet, adstringentia, licet cohesionem solidarum partium augeant, nocere posse musculari motui.

FRIGUS SUMMUM. Adunari per frigus & inter se concreescere humorum nostrorum moleculas, antea ad §. 117, patuit: & à summo frigore subitam gangrænam, omnia depascentem, imò & sphacelum nasci, ad 454, dictum fuit; adeoque nervos, & musculos destrui posse per solum frigus, patet. Hippocrates dixerat, (a) *Cerebrum, quæque ex eo oriuntur, frigidâ quidem offenduntur, calidâ verò delectantur.* Certè videmus, omnia animalia torpere in magno frigore: imò quædam, omni motu voluntario privata, longam noctem totâ hyeme dormiunt, & verno tepore denuo pristinam agilitatem acquirunt: idem novimus fieri in insectis agilissimis. Observamus in corpore humano, medullæ cerebri, oblongatæ, spinali, nervis, ubique apponi congeriem vasorum, quæ rubrum sanguinem calidum gerunt; & frigus sic arcent ab his partibus, quæ, tenerrimis vasis cùm constant, non possent ab attritu fluidorum ad vasa calefcere. Sic cerebro & cerebello pia mater, numerosissimis arteriis sanguineis scatens, non tantùm incumbit, sed duplicatis processibus profundè se in gyros cerebri, & sulcos cerebelli, interfert: in ventriculis cerebri plexus choroidei, toti vasculosi, reperiuntur: per ipsam cerebri & cerebelli medullam conspicua vasa sanguinea decurrunt. Nervi optici in toto suo decursu arterias sanguineas circumvolutas habent, & per illorum medullam arteria decurrit, cujus rami intra fundum oculi in ipsa retina distribuuntur. Tertium nervorum par, quartum, & sextum, agilissimis totius corporis musculis destinata, in decursu suo à medulla oblon-

(a) Lib. de Liquidor. usu Cap. 11. Charter. Tom. VI. pag. 444.

gata ad oculos transeunt per sinus cavernosos duræ matris prope curvaturam arteriæ carotidis; quinimo sextum par plerumque firmiter arteriæ carotidi adhæret; sic in toto hoc itinere calido sanguine foventur. Si jam contrà consideretur, in laxis & frigidis corporibus, in quibus sanguis ruber deficit, omnes motus musculares languere, patebit satis, quantum boni calor sanus faciat ad corporis agilitatem; & contrà frigus illam minuere, imò si validum fuerit, vel diu infestaverit quamdam corporis partem, illam paralyticam reddere posse. Sic observavit *Galenus*, ani & vesicæ sphincteres resolutos fuisse, (a) *Sive sederit quis super lapidem frigidum, sive in aqua frigida supra modum fuerit versatus: idem malum (b) Nonnullis etiam in aqua frigida nantibus contigisse monet.*

CALOR MAXIMUS. Blandum illum & naturalem calorem pulchre prodesse omnibus nervorum actionibus, statim vidimus; verùm dum ultra modum augetur, pessimè nocet: dissipantur enim liquidissima de corpore, & residua humorum massa densior fit, atque ad morbosas concretiones prona. Quinimo constat, calore magno humores nostros coagulari, unde & inter causas obstructionis §. 117, recensetur calor, quatenus humorum nostrorum moleculas adunat, sicque illas ineptas reddit, ut per vasorum angustos fines libere transire possint. Hæc autem immeabilitas nostrorum humorum per calorem nimium non tantùm fit dissipatione partis liquidissimæ, verùm etiam coagulo subito per magnum calorem inducto. Sic serum sanguinis aquæ fervidæ instillatum coagulatur illico, & quidem gradu caloris multùm remissiore ac est ille, qui in ebulliente aqua observatur. Cùm autem noxæ inspissatorum humorum nostrorum circa minima vasa observentur citiùs, qualia sunt illa quæ encephali fabricam constituunt; hinc Medici læsas functiones cerebri præfagiunt, ubi in morbis maximus calor observatur. Ideo etiam in Pathologicis (c), ubi aeris nimis æstuantis noxæ recensentur, notatur quòd inprimis genus nervosum lymphaticumque, & horum actiones, inde summopere lædantur, ob hanc causam; & notatum fuit §. 772, calorem ingentem præcedere veram phrenitidem. Ubi autem calor magnus vel capiti, vel tali loco ubi magni nervi decurrunt, applicatur, uti quandoque agricolis sub sole aprico obdormientibus contingit; tunc tantò majus periculum est. Unde *Hippocrates*, paralyticos fieri homines monuit, (d) *Ubi caput repentè insolatatum, aut frigore correptum fuerit.*

HUMIDITAS FRIGIDA. Frigus cum humiditate multò magis impedire perspirationem insensibilem, quàm siccum frigus (e) docuit *Sanctorius*: addiditque alibi, à tali aere converti (f) *Invisibilem perspirationem in ichorem, qui retentus, & deinde non resolutus, magna ex parte in cachexiam facessere solet.* Hinc videmus à tali aere coryzas, catarrhos, & similia mala produci; in quibus magna copia humorum per nares depluit & per sputa rejicitur.

(a) De Loc. Affect. Lib. I. Cap. vi. Charter. Tom. VII. pag. 399. 400. Confer. Ibid. Lib. IV. Cap. vii. pag. 465.

(b) Ibid. pag. 400.

(c) Boerhaav. Institut. Medic. §. 746.

Tom. III.

(d) Lib. de Aer. Loc. & Aqu. Cap. ii. Text. xiv. Charter. Tom. VI. pag. 191.

(e) De Static. Medicin. Sect. I. n°. LXVII.

(f) Ibid. Sect. II. n^o. vi.

Verùm illud retentum si circa majores nervos, vel horum originem in encephalo aut medulla spinali, colligatur, poterit illorum actionem lædere, & vel integre abolere. Ab hac enim causa, (a) *Serosa colluvies* in corpore nascitur, quam adeo frequentem apoplexiæ & paralyfis causam invenit *Piso*, ut solam hanc ferè in his morbis agnosceret, uti antea in *Historia apoplexiæ* dictum fuit. Unde & *Hippocrates* inter morbos, humidâ tempestate frequentes, numerat (b) *Apoplexias*. Dum frigida aqua quasdam partes corporis alluit diu, paulò antè ex *Galenò* memoratum fuit, vesicæ & ani sphincteres resolutos fuisse. De se ipso narrat *Avenzoar* (c), dum paralyticum curaturus iter suscepisset tempestate frigidâ, pluviosâ, cum vento valido, & sinistrum pedem non satis tectum vento & pluvix expositum habuisset diu, partem hanc paralyfi correptam fuisse, cum sensus etiam abolitione. Feliciter tamen & brevè curatus fuit ignis accensi calore valido, & inunctione linimenti calidi aromatici, cum topicum tantum esset, & recens hoc malum.

USUS AQUÆ CALIDÆ NIMIUS, ASSIDUUS. Antea ad §. 1059, dictum fuit, posse oriri in fibris muscularibus tantam laxitatem, ut officio suo fungî nequeant, & à tali musculorum atonia paralyfin fieri posse. Verùm antea ad §. 30, demonstratum fuit, aquosa fibras solidas corporis quàm maximè debilitare; & simul ex *Hippocrate* tunc monitum fuit, ab usu aquæ calidæ copiosiore metuendam esse, (d) *Carnium effæminationem, nervorum impotentiam, mentis stuporem, &c.* Fuerunt circa finem elapsi sæculi, quidam Medici in hac opinione, sanitatem optimam fore, ubi sanguis & omnes humores essent tenuissimi; adeoque inculcabant omnibus, sanguinem non posse nimis dilui: hinc suadebant sanis hominibus, ut magnâ copiâ quotidie calidos aquosos potus sorbillarent, theam, caffèam & similes. Vidi plurimos, his potibus diu abusos, adeo enervatum corpus habuisse, ut vix languida membra traherent, ac plures etiam apoplexiâ & paralyfi correptos fuisse. Sic enim laxantur tandem in his omnia viscera & vasa, ut debita copia spirituum ad motus musculares requisitorum perfici non possit, & simul in musculis ab eadem causa inducatur illa atonia. Sed & similis laxitas ab aere tepido ac humido, si diu durat talis tempestatas inducitur; & *Hippocrates* notavit, quòd post tempestatem austrinam & pluviosam, (e) *Paraplegiæ cæperunt, multosque invaserunt, eorumque nonnulli derepente interierunt.*

VAPOR ARSENICI, ANTIMONII, &c. Antea in enumeratione causarum apoplexiæ §. 1010. n°. 5, patuit venenatos tales vapores delere posse actionem omnium nervorum, functionibus animalibus servientium, apoplexiam inducendo: sed simul constitit Observationibus ibi recensitis, paralyfin inde productam fuisse. Ex illis, quæ de paralyfi, colicam pictonum sequente, eâdem hâc para-

(a) Boerhaav. Institut. Medic. §. 748.

(b) Aphorism. Sect. III. n°. XVI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 109.

(c) Apud. Zacut. Lusitan. Histor. XLVII. Tom. I. pag. 84.

(d) Lib. de Liquidor, usu, Cap. II. Char-

ter. Tom. VI. pag. 444. Confer. Aphorism. Sect. V. n°. XVI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 203.

(e) Epidem. Lib. I. Comment. II. text. LX. Charter. Tom. IX. pag. 63.

grapho dicta sunt, patuit plumbi vaporem paralyfin sæpius facere. Ab argento vivo, in vapores per ignem resoluto toties invenimus paralyticos reddi homines, qui imprudenter se illi exponunt, ut Deauratores, Chemici, Metallugi, &c. Fortè & alia plura venena sunt, quæ idem malum producere possunt, etiam externâ applicatione. Unicam Observationem adduxisse sufficiet, quæ hoc confirmat. Nobilis mulier ulcusculo infra oculum sito, quod cancrosum suspicabatur applicuit particulam recentis folii solani furiosi, quod *bella donna* solet vocari; & noctis unius spatio pupilla oculi amiserat omnem motum, dilatata manens quàm maximè, etiam dum oculus splendido lumini exponebatur; amoto folio solani, paulatim redibat pupillæ mobilitas. Coram se hoc vidisse testatur *Raius* (a); neque id casu factum fuisse, quia tribus distinctis vicibus, dum tentaretur folii solani applicatio, semper sequebatur idem effectus.

Quinimo, cancroso hoc ulcere eradicated & sanato, Chirurgus imposuit particulam ejusdem folii eidem loco, ubi ulcus fuerat, hâc spe, ut repelleret humores, ne huc denuo confluerent; verùm eadem pupillæ dilatatio secuta fuit. Similem ferè noxam ab imprudenti applicatione opii, mandragoræ, hyoscyami, ad oculorum gravissimos dolores sopiendos se observasse sæpius *Galenus* (b) testatur.

Pertractatis sic paralyfis causis, sequitur consideratio effectuum, qui à paralyfi producuntur.

§. 1061. **C**AUSA proxima (1058), & remota (1059. 1060.), adeoque his nata paralyfis ipsa, varios admodum producit effectus, pro varietate sedis, ubi illa causa hæret; pro varietate magnitudinis, quâ ibi hæret; pro diversitate partis affectæ, prout vitæ necessaria magis minúsve, magis mediatè, vel immediatè; inde enim lethalis, minùs lethalis, sanabilis, incurabilisve, haberi potest.

Ex illis, quæ hætenus dicta fuerunt de causis proximis & remotis paralyfis, patuit illas posse in diversis locis hætere corporis, dum paralyfin producunt: hinc primò inquiritur meritò in sedem, ubi illa causa hæret, ut dein prognosis justa, & bona Methodus Medendi, haberi possint. Potest enim causa, paralyfin cruris v. gr; faciens, hætere in ipso encephalo, & in medulla spinali, & in magno trunco nervoso, qui ex medullæ spinalis extremo exeuntibus ramis nervosis collectis fit. Verùm longè alii effectus ejusdem causæ metuendi sunt, si in cerebro hæreat, quàm si in nervo crurali: nam ad vicina cerebri loca, quæ aliis partibus corporis propiciunt, propagata hæc causa producet nova mala, dum in nervo crurali

(a) Histor. Plantar. Lib. XIII. Cap. XXIII. pag. 680.

(b) Method. Meden. Lib. III. Cap. II. Charter. Tom. X. pag. 58.

tantum lædere potest functiones illorum musculorum, quibus ille nervus prospicit. Præterea poterit causa, nervi functionem impediens, esse in nervorum involucris tantum, vel & in ipsa nervi propriè dicta substantia; unde iterum diversa prognosis deducitur, dum sæpius causa paralysis in nervorum integumentis hærens, per Artem tolli potest; ubi verò ipsam nervi substantiam occupat, rarò vel nunquam curatur. Quomodo autem detegi possit sedes hujus causæ, postea ad §. 1070, dicetur.

Verum & pro varietate magnitudinis ipsius causæ quæ paralytin facit, iterum alia prognosis habetur. Si vertebra lumborum parum tantum ex situ mota fuerit, premendo medullam spinalem leviter tantum, spes curæ superest: verum si multum recesserit ex loco suo versùs interiora corporis, medulla spinalis sæpe integre destructa est, & nullum remedium habetur. Magnitudo causæ etiam à facili vel difficili ejus ablatione desumitur. Longè citius tolli poterit paralysis à plethora nata, quàm illa, quæ à serosa colluvie in encephalo accumulata producitur. Dum à solani furiosi particula ulceri applicata pupillæ paralysis sequebatur, facilè tolli poterat removendo hanc causam.

Verum & ipsa pars affecta novam diversitatem affectuum paralysis facit, prout his illisve usibus servit. Longè diutius toleratur paralysis brachii, quàm paralysis intestinorum; cum per hanc impediatur nutrimenti assumpti digestio, & chyli in sanguinem ingressus, requisitus ad conservationem corporis. Ex his autem omnibus rite consideratis prævideri possunt illa, quæ speranda sunt vel metuenda in paralyti, de quibus sequenti paragrapho agitur.

§. 1062. **P**ARALYSIS cordis, pulmonum, musculorum respirationi inservientium, gulæque, brevè lethalis: stomachi, intestinorum, & vesicæ, à causis internis, valde periculosa: musculorum faciei mala & facilè in apoplexiam mutabilis: paraplegia valde periculosa, apoplexiæ prænuncia, hâc natâ lethalis: hemiplegia mala, paraplegiæ affinis, hinc apoplexia necans; quæ cum frigore, insensibilitate, atrophîâ partis, mala raròque medicabilis: quæ cum sæva convulsione, & magno calore partis oppositæ, mala. Ex horum verò oppositis scitur, quænam sanabilis, minùsque metuenda sit; quænam verò toties causa repentinæ, nec ullo præfagio prævisæ, mortis, sine ullo ferè symptomate concomitante.

CORDIS. Probatur in Physiologicis (a), cor verum musculus esse, & musculari vi agere; adeoque & paralytin pati poterit, ut reliqui omnes muscoli, si à quacumque causa impediatur applicatio causæ muscularis mo-

(a) Boerhaav. Institut. Medic. §. 187.

tus ad cor. Verum quidem est, quod cor quasdam proprietates habeat, quæ in aliis musculis non adeo inveniuntur, nam & exsectum de corpore pergit moveri per aliquod tempus, & quiescentis jam post mortem irritando denuo renovari potest actio (vide §. 1.). Interim tamen Anatomica cordis exploratio docet, similem structuram adesse in hoc viscere, ac in aliis musculis corporis; nervos numerosos ad cor venire; arterias binas, & magnas quidem, respectu molis ipsius cordis, sanguinem copiosum celerrimè circumducere per totam ejus substantiam; adeoque validissimas hinc motus muscularis causas adesse. Sectiones vivorum animalium docuerunt, cor pallescere, dum agit, ut reliqui corporis musculi. Hinc licet cor peculiare quasdam, sibi soli proprias, dotes possideat, & tamen omnia illa habet, quæ in reliquis musculis deprehenduntur, adeoque & similes morbos pati poterit à causis similibus. Summi & subiti animi affectus omnes musculos quandoque sic resolvunt, ut non amplius corpus sustinere possint, sed cadant homines; simulque ferè semper sequitur syncope, sive cordis quies. Unde sapiens *Homerus*, dum *Penelope* nunciabatur filii discessus, & procorum insidiæ, hæc bina conjunxit, dicens, (a).

— τῆς δ' αὐτῆς λύτο γένατ'α ἐ φίλον ἦτορ.

Sed cor in syncope perfectè se habet, ut §. 1057, dictum fuit in definitione paralysis; quod nempe sit musculi laxa immobilitas, nullo nixu voluntatis vel vitæ superanda. Verùm cum cor à sanguine venoso in cava ejus influente sic irritetur, ut de novo contrahatur, illa incepta paralysis cordis tollitur sæpe, & multi in syncopen delapsi reviviscunt, dum fricantur membra, aquâ frigidissimâ pectus & facies respergitur, stimulantia naribus supponuntur, &c; quibus omnibus motus sanguini venoso versùs cor conciliatur. Quandoque tamen à valido & subito animi affectu lethalis cordis paralysis sequitur. Fortissimè dimicantem militem in prælio dum mirabantur omnes, nec minùs dolebant, illum occubuisse tandem, mortuo arma auferunt, ut cognoscerent quis esset. Nobilissimus Vir (cujus posteritas adhuc in magno honore est, & mihi hujus facti veritatem confirmavit) cum aliis accurrit, & videns filium esse, oculis apertis cadaver inspiciens obriquit, & paulò post mortuus cecidit (b). Sed & Observata docuerunt, syncopen sequi, dum externa cordis superficies ab insolitis rebus tangitur, ubi, vulnere vel ulcere pericardium penetrante, nudum cor patebat. Dum enim celeberrimus Chirurgus, digito immisso per ulceris aperturam, cor tangebatur, syncope sequebatur (c). Unde pericardium, firmiter nexum diaphragmati, jugulo, sterno, totum cor, cum auriculis, sinibus, & majoribus truncis vasorum cor ingredientium, ex eoque egredientium, inclu-

(a) *Odyss.* Lib. IV. vers. 703.

(b) *Essais de Montagne*, Liv. I. Chap. II. Tom. I. pag. 7.

(c) *Sénac de la Structure du cœur*. Liv. IV. Chap. v. Tom. II. pag. 344.

dit, illudque à duris ambientibus partibus defendit, ne dum movetur, in illas impingat & lædatur, vel saltem turbetur in motu suo; cujus perennitas & æquabilitas vitæ adeo necessaria est.

PULMONUM, MUSCULORUM RESPIRATIONI INSERVIENTIUM. Constat ex Physiologicis, pulmonem, dum aer aperto pectore undique illi allabitur, contrahi in spatium minus, quàm occupabat, dum hærebat in thorace integro, illudque imprimis fieri (a) *Actione contractili fibrarum muscularium, squamosa segmenta bronchiorum connectentium*; quæ ergo renituntur pulmonis dilatationi inter inspirandum, & aeris expulsionem ex pulmone, tempore expirationis, promovent. Si ergo paralysis fiat in his musculis sive fibris, mesochondriis dictis, exspiratio difficilior erit, manebit distentus aere contento pulmo, nec novum inspiratum aerem admittet. Cùm autem ad liberum transitum sanguinis, ex corde dextro per pulmonem in cor sinistrum, requiratur alterna illa dilatatio & contractio pulmonum, patet, magnum vitæ periculum à tali paralyfi imminere. Asthma spasmodicum, per intervalla repetitum, à convulsis his fibris muscularibus agnoscunt omnes Medici. An fortè & dyspnœa continuò affligens à paralyfi harum fibrarum fieri posset? Vidi asthmaticos plures, qui summa cum molestia exspirabant, & longè commodiùs inspirationem perficiebant. In tribus cadaveribus hominum, qui antea orthopnœâ & dyspnœâ laboraverant, *Ruyschius* invenit (b) *Vesicularum pellucidarum acervum ab aere expansarum, & ita obstructarum, ut levi compressione eas ab aere evacuare non potuerit*: nec impulsus per asperam arteriam flatus commercium habebat cum his expansis vesiculis; aciculâ autem perforatæ hæ vesiculæ subsidebant, aere emisso. Probabile videtur, inertes redditas has fibras non expulisse aerem inspiratum; & à mucosis viscidis humoribus, quibus pulmo in similibus morbis gravari solet, obstructos & infarctos fuisse asperæ arteriæ minimos ramos, qui ad has vesiculas pertingebant, tandem penitus concretos. Si talis harum fibrarum paralysis in toto pulmone, vel in magna ejus parte, fieret, satis patet respirationem inde difficilem reddi debere; imò & quandoque integre supprimi posse.

Si jam similis paralysis contingeret musculis, qui in respiratione vitali pectoris cavum dilatando efficiunt, ut pulmo ab aere distendi queat, satis patet, citò de vita actum fore.

GULÆQUE. Videantur illa, quæ de gulæ resolutione, & periculo hujus morbi, dicta fuerunt ad §. 785, & §. 818, ubi de angina ex hac causa nata agebatur.

STOMACHI, INTESTINORUM, ET VESICÆ, &c. Constat ex Physiologicis (c), ventriculum non tantùm ut cavum vas recipere ingestos cibos & potus, sed & illos retinere, premere vi musculari, atterere motu vermi-

(a) Boerhaav. Institut. Medic. §. 602, & seq.

(b) Observation. Anatomico-Chirurg.

Centur. n°. XIX. pag. 19. Confer. Ibid. n°. XX. XXI. pag. 20.

(c) Boerhaav. Institut. Medic. §. 83.

culari sive peristaltico dicto, promovere ad pylorum, & deinde in intestinum duodenum propellere. Si ergo paralyticæ fiant hæ fibræ ventriculi, omnis illa actio cessat, & tunc ventriculus fungitur tantum officio vasis ingesta excipientis, sed non mutat illa per propriam suam efficaciam. Actio diaphragmatis & musculorum abdominalium contenta ex ventriculo paralytico exprimere quidem poterit, sed cruda & immutata in tubum intestinale tunc venient. Cum autem à paris octavi binis truncis, ad latera œsophagi decurrentibus, nervos suos accipiat, patet, quare periculosa sit paralytis ventriculi, si à causis internis oriatur, cum justus metus tunc sit in ipso encephalo, circa nervorum horum originem, paralytis causam hære.

Verum & ventriculi paralytis sæpe ortum ducit à sola nimia flacciditate fibrarum musculosarum ventriculi, licet omnes nervi, & nervorum origo, optimè se habeant. In helluonibus, qui ingenti copiâ cibi & potus quotidie ingurgitatâ ventriculum immaniter distendunt, tandem toties distractis ventriculi fibris omne robur perit, & postea totâ vitâ languet ventriculi actio. Sed fibræ illæ musculosæ ventriculi, dum agunt, utrumque ejus orificium arctant, ne cibi, nondum digesti, exire citò possint (a): hinc in paralyti ventriculi, per pylorum non satis arctatum, crudi & immutati cibi elabuntur, intestina irritant, unde tormina & cita ingestorum vix mutatorum per alvum egestio. Si simul reliqua viscera bona sunt, tunc quandoque fames canina adest, dum corpus nutrimento indiget quidem, attamen parum vel nihil ex ingestis proficit, unde perpetuum illud cibi desiderium manet. Talem appetitum canini & lenteriaë causam detexit *Ruyschius* in cadavere mulieris; quæ à longo tempore cum his malis conflictata fuerat; invenit enim viscera satis bene constituta, pylorum autem ita relaxatum, (b) *Ut omnes digitos junctim compositos admitteret.*

Præterea ad §. 1060, dictum fuit, usum aquæ calidæ nimium & assiduum paralytin facere posse. Verum ventriculus omnium primò hoc vitium sentire debet, cum omnis aqua calida assumpta in ventriculum primò veniat: unde & Medici toties observant insuperabiles ventriculi languores in illis, qui tepidis aquosis illis potibus abutuntur. Cæterum paralytica illa ventriculi mala, à similibus causis nata, summam molestiam quidem faciunt & ægris & Medicis, tamen non adeo periculosa sunt, quàm si ab internis causis, nervos ipsos vel nervorum originem afficientibus, producerentur.

Similem morbum ab iisdem causis & in intestinis locum habere posse, satis patet: tunc autem absque sensu per alvum demittuntur brevi tempore, quæ ingesta fuerant, pariter vix mutata. In sanitate autem intestina adeo validam vim se contrahendi habent, ut copioso etiam potu assumpto nihil liquidi per alvum exeat: morbus ille solet lenteria vocari, de qua videantur ista; quæ ad §. 719, & sequentes habentur.

Vesica autem fibras musculares numerosas satis fortes habet, vario modo se mutuò decussantes, quarum ope omnem urinam ex cavo suo exprimere

(a) Boerhaav. Institut. Medic. §. 83.

Centur. n°. LXXIV. pag. 69.

(b) Observat. Anatomico - Chirurgic.

potest. Si autem illæ fibræ paralyticæ fiant, & sphincter vesicæ adhuc suum robur retineat, tunc fit retentio urinæ, uti toties contingit in illis, qui nimis diu urinam continuerunt. Si verò sphincter simul resolutus fuerit, urina clam dilabitur. Duplicem hanc vesicæ paralyfin pulchre etiam notavit (a) *Aretæus*. Cùm autem vesica & à nervis intercostalibus & à plexu mesenterico inferiori ramos accipiat, uti etiam à crurali; patet quoque ratio, quare ejus paralyfis, à causa interna producta, habeatur adeo periculosa. Inde in morbis, urinæ involuntaria emissio pro signo affecti cerebri habetur, adeoque mali ominis, uti aliâ occasione ad §. 734, monitum fuit. Quando autem à causa, in ipsa vesica vel ejus sphinctere hærente, urinæ incontinentia nascitur, molestum quidem admodum est, sed non adeo periculosum, malum.

MUSCULORUM FACIEI MALA, &c. Quia musculi faciei nervos suos habent à quinti nervorum paris ramis, adeoque metus est, ne causa hujus paralyfis in ipso encephalo hæreat, quæ aucta facilè apoplexiam producit. Si enim brachium aut crus paralyticum fuerit, poterit causa hærrere in spinali medulla, vel in nervis majoribus inde egressis; adeoque topica remedia, circa locum, ubi mali origo hæret, applicata usum habere possunt; quòd fieri nequit, si causa mali in encephalo hæserit. Toties hoc observant Practici, quòd jamjam in lethalem apoplexiam delapsuri incipient habere paralyfin in musculis faciei, vel & linguæ. Medias inter epulas incipiunt balbutire, quandoque cibi ore contenti, resolutis musculis genarum & labiorum, excidunt fœdo spectaculo, & paulò post apoplectici concidunt. Paralyfis autem musculorum faciei imprimis inde distinguitur, quòd in latere non paralytico facies tendatur, angulus labiorum trahatur sursum, dum oppositum latus paralyticum longiùs apparet & pendulum quasi. In genere ferè dici potest, quòd quò paralyfis altiori in loco corporis hæreat, eò sit periculosior; quoniam causa mali encephalo tunc propinquior est. Cùm autem musculi oculorum altissimi ferè sint totius corporis, hinc patet, quare pessimam prognosin pronunciaverit *Hippocrates* (vide §. 734.) in morbis acutis, si oculi (b) *Pervertantur, aut unus altero minor sit*. Cùm enim oculus extra orbitam protuberet per actionem musculi trochleatoris, cui quartum par nervorum impenditur, si ille musculus paralyticus fuerit, oculi bulbus profundius quasi subsidebit in orbita, & minor apparebit quàm alter; verùm hoc denotat per morbum jam affici cerebrum, adeoque pessima metuenda esse. Quandòque tamen topicum tantùm malum est, non affecto cerebro, & feliciter sanatur; quales casus vidi aliquoties. Sæpius tamen simul stupores in brachio, manûve, fiunt, & paulò post vel apoplexia, vel hemiplegia, sequitur. Optimè hoc monuit *Hippocrates* dicens, (c) *At vero distorsiones in facie, si nulli alii corporis parti communicent, citò sedantur, aut suâ sponte, aut ad necessitatem coactæ; reliqui verò siderati (apoplectici) fiunt*.

(a) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. VII. pag. 34.

(b) Prognostic. Comment. I. Sentent.

X. Charter. Tom. VIII. pag. 597.

(c) Prædiction. Lib. II. Cap. XVII. Charter. Tom. VIII. pag. 826.

PARAPLEGIA VALDE PERICULOSA, &c. Antea, 1018, dictum fuit, quòd hodie soleat vocari paraplegia, quando motus voluntarii cessant in omnibus partibus cervici suppositis. Causa ergo ipsam spinalis medullæ originem impedit, ubi medullæ oblongatæ continuatur, adeoque encephalo proxima est; quæ si augeatur, apoplexiam faciet, & quidem lethalem, quia omnia, quæ à spinali medulla pendent, jam inde sublata erant. Solet contingere, quando vel thecam vertebrarum, vel ipsam medullæ spinalis interiorem substantiam replet & comprimit sanguis effusus, aut extravasatum serum, quod sensim mole auctum in cavum calvariæ regurgitet, & ibi pariter omnia comprimatur. Potest & fieri à luxata vertebra cervicis, sed pariter ferè semper lethali cum eventu, uti aliâ occasione ad §. 818, dictum fuit.

HEMIPLEGIA MALA. Hemiplegia vocatur, uti ad §. 1018, dictum fuit, quando dimidia pars corporis à capite ad calcem usque motu voluntario destituitur. Paraplegia sæpius apparuit, nullo vitio intra cranium existente; at fortè nunquam visa fuit hemiplegia, nisi encephalum similiter affectum fuerit, nam balbutiunt ferè semper, memoriam læsam habent, &c. Hinc pariter metus est, ne crescente causâ hemiplegiæ, sequatur lethalis apoplexia. Ubi verò apoplexiæ succedit paraplegia, vel hemiplegia, melior spes est; quia tunc novimus morbi causam minui, & quasdam encephali partes liberari.

QUÆ CUM FRIGORE, INSENSILITATE, &c. Duplex imprimis causa paralysis enarrata fuit §. 1059, nempe omne illud, quod nervum transmittendo spiritui ineptum reddit; & deinde quidquid arteriosi sanguinis introitum in musculum impedit. Si ergo frigus adsit in parte paralytica, novimus, circumductionem sanguinis per arterias hujus partis, unde calor in corpore oritur, non amplius fieri; adeoque non tantum nervos ad partem hanc tendentes esse impeditos, verum etiam arterias; tantoque difficilius curabile esse malum, cum circulatio deficiat in parte, vel saltem sit adeo debilis, ut calorem parti affectæ conciliare nequeat. In pulchra illa Dissertatione celeberrimi *Alstoni* (a), quam *De Opio* conscripsit, ejusque effectis in diversis animalibus, legitur, quòd inter ranas, his Experimentis capiendis destinatas, una fuerit, cujus crus posterius carebat sensu & motu: dum verò paralyticam hanc partem microscopio lustrabat, invenit globulos rubros sanguinis penitus dissolutos, & vasa distenta liquido homogeneo rubro: unde videtur in hoc animali sanguis hæsisse immotus, fibris arteriarum muscularibus etiam paralyticis factis, adeoque non potentibus deplere arterias distentas. Cum autem ad §. 1057, dictum fuerit, quandoque unà cum motu & sensum omnino perire in parte paralytica, meritò & hoc pro malo omine habetur, quia causa paralysis non tantum nervos moventes, sed & sentientes, impedit, adeoque fati valida est.

Omniū autem pessimum signum est, si pars paralytica simul fiat atrophica: tunc enim denotat, nihil humoris vitalis nutritii adferri ad partem am-

(a) Medical Essays Tom. V. pag. 155.

plius; ideóque fenfím lento marafmo contabefcere. In illa paralyfi, quæ colicam pictonum dictam fequi folet, omnium frequentiffimè illa atrophía partium paralyticarum obfervatur. Crebram occafionem habui hunc morbum videndi & tractandi, & fúmma cum commiferatione vidi deltoides mufculos in utroque brachio evanuíffe quafi, ita ut folâ cute tectum humeri articulum tangere potuerim. Torofam illam carnem mufculofam, quæ primæ phalangi pollicis in parte manum fpectante apponitur, & pollicem magnâ vi, dum agit, verfùs manûs palmam adducit, pariter adeo emarcuíffe vidi, ut ne veftigium ejus ferè fupereffe videretur, & miferi illi nullam vim manibus exercere potuerint. Patet autem fatís, quàm parùm tunc fpei curationis fupersit, quando tota mufculi moles tali marafmo contabuit. Caufa enim motûs mufcularis tamquam duplex confiderari potefit, vel delata ad mufculum, vel prærequifita & præexiftens in mufculo. Prior caufa ex voluntatis imperio per nervos defertur ad mufculum, fed fruíttra, nifi fabrica organica ipfius mufculi bona fit; quæ cùm perierit tali marafmo, nihil fperari potefit, nifi adhuc reftitui poffit mufculi torofitas. Verùm, tali morbo jam inveterato, vafa contracta, aut collapsa quandoque, jam concreverunt, nunquam poftea humoribus futura pervia. In phtificis videmus quidem circa finem vitæ omnium mufculorum molem infigniter minutam effe, fed fupersunt tamen omnes motus voluntarii, quia illa imminutio torofitatis tantùm pendet à confumpta pinguedine, fupersite & illibatâ eâ parte, cui per nervos applicata caufa mufcularis motûs facit mufculum turgere. Unde meritò monuit *Hippocrates* fequentia: (a) *Quibus unâ cum hoc quòd movere non poffunt, morbosa pars corporis attenuatur, hi in fanitatem reftitui non poffunt: quibus autem colliquationes non accefferint, hi fani evadent.* Similia certè & apud *Celfum* leguntur: (b) *Quacumque verò parte corporis membrum aliquod refolutum eft, fi neque movetur & emacrefcit, in priftinum habitum non revertitur; eóque minùs, quò vetuftius id vitium eft, & quò magis in corpore fenili eft.* Senectus enim ipfa in marafmum ab exficcatione tendit; adeóque nulla fpes eft, marafmo jam tabefcentes partes corporis in decrepita ætate denuo reftitui poffe.

QUÆ CUM SÆVA CONVULSIONE, &c. Poftea ad §. 1064, ubi recensentur modi, quibus Natura paralyfin fanavit, dicetur, quòd per magnam febrem fupervenientem, & tremorem convulfivum partis affectæ, tollatur quandoque paralyfis. Ad §. 1068, autem patebit, quòd præcipua remedia, quæ ad paralyfin curandam laudantur, fint talia quæ motum excitant, & calorem augent. Cùm ergo à valida illa aétione, quæ, impedita æqualiter diftribui, in latere oppofito tantâ vi fe manifeftat, non poffint fuperari illa obftacula, quæ paralyfin produxerunt, patet fatís, quare tunc magna difficultas in curatione prævideatur.

EX HORUM VERO OPPOSITIS, &c. Hoc fponde patet. Sic enim paralyfis

(a) Prædiction. Lib. II. Cap. xvii. Character. Tom. VIII. pag. 826.

(b) De Medicin. Lib. II. Cap. viii. pag. 75.

descendens ad inferiora, & liberas relinquens partes superiores, facilius curabilis est, quàm si paralyfis inferiores artus primò occupans sursum ascendat; tunc enim solet in lethalem apoplexiam brevè terminari. —

QUÆNAM VERO TOTIES REPENTINÆ, &c. Quidam homines subito moriuntur, sed prægressa fuerunt signa latentium in corpore malorum, dolores in thoracis intimo quasi cavo, palpitationes cordis, &c: & post mortem inventæ fuerunt plerumque in cadaveribus incisus manifestæ causæ. Sed & observatæ fuerunt subitæ mortes absque ullis signis prægressis, neque postea in cadavere inventæ fuerunt ejusmodi mutationes, quibus meritò subita talis mors tribui poterat. Tunc non sine ratione creditur, cor, paralyticum factum, cessasse à motu. Illud videtur inprimis obtinuisse, ubi subiti & validissimi animi affectus hominem perculerunt; cujus rei Exemplum paulò antè in eadem hac paragrapho memoratum fuit, & cui similes plures casus in *Historia Medica* habentur.

§. 1063. **Q**UÆ omnia (1057, ad 1063.) si quis singulis musculis, cujuscumque demum functionis auctoribus, applicat, infinitorum certè, & maximè mirabilium, morborum causas intelliget, diagnosin, prognosinque sciet.

Pleræque functiones corporis nostri fiunt per motus musculares; unde & sponte patet, illas turbari posse, imò & deleri integre, per paralyfin. Quando in hemiplegia totum dimidium corporis latus motu musculari voluntario caret, noverunt Medici causam in encephalo hærerè tam validam, ut dimidiam partem motuum, per nervos voluntatis imperio subjectos, exercendorum, tollat. Sed si similis levior causa partem encephali quamdam impediatur, turbabuntur tantùm quædam functiones in corpore, reliquis integris manentibus. Idem contingit, si nervis, ex medulla oblongata vel spinali jam egressis, quoddam impedimentum nascatur in toto decursu ad musculos usque, quibus hi nervi prospiciunt. Dum autem, nervorum origine & nervis ipsis bonis, fabrica musculi destructa vel insigniter mutata fuit, pariter functionum læsio observabitur. Patet hinc, quot & quàm mirabiles morbi ex hæctenus dictis de paralyfi intelligi possint: unum alterúmve Exemplum Practicum ulteriùs hanc rem illustrabit. Si quis consideret mirabilem laryngis fabricam, numerosos musculos, qui cartilaginum laryngem constituentium, variam tensionem & motum regunt, rimæ glottidis aperturam moderantur; si dein attendat, quòd ad vocem formandam pharynx, velum pendulum palatinum, uvula, lingua, labia, &c, concurrant, quæ omnes partes per musculos moventur; si jam præterea noverit, ad unicæ literulæ elocutionem numerosos adeo musculos requiri, non mirabitur, quare toties, post apoplexiam sanatam, omnes functiones in integrum restituantur, solâ sæpe tantùm loquelâ impeditâ; dum vel balbutiunt totâ vitâ inter loquendum, vel quandoque aliquas tantùm literas distinctè pronunciare nequeunt. Si enim in encephalo adhuc impedimentum manse-

rit quaecumque circa originem nervuli, qui huic illive musculo, ad loquelam requisito, servit, manebit tale vitium. Sed & idem sequi poterit, si totum encephalum bonum fuerit, & in quibusdam nervis impedimentum manserit, quod liberum commercium inter encephalon & musculos tollit. Notum est, Anatomicos, dum viva animalia dissecant, rescindere sæpius nervos recurrentes, vel & ligare, ut caveant molestos ejulatus & clamores; animal enim, his nervis resectis, mutum est. Sed & in puero observavit loquelam abolitam *Galenus*, dum imprudens Chirurgus strumas in profundo fitas excisurus, & hæmorrhagiam metuens, non discindebat membranas scalpello, sed unguibus lacerabat, simulque malâ fortunâ distrahebat nervos recurrentes; (a) *Atque hoc pacto puerulum liberavit à strumis, sed mutum reddidit.* Mirus satis etiam casus apud *Wepferum* (b) habetur, de muliere ferossâ capitis colluvie laborante, cui loquela interdum sensim minuebatur, quandoque per decem & ultrâ horarum spatium integre abolebatur; dum verò, superveniente tussi, tenue & crudum sputum copiosè ejiceret, loquelam in instanti recuperabat. Imò, quod magis mirum videtur, si manu cranium premeret circa futuram lambdoideam illo tempore, dum loqui non poterat, redibat loquela; manu amotâ, statim denuo muta erat.

Sed & Observationes Practicæ docuerunt, encephalo nervisque integris & bonis, musculari verò fabricâ læsâ & destructâ, difficiles & satis miros morbos natos fuisse. Scytharum ille morbus, quem fœmineum, (c) *θηλείαν νόσον*, vocavit *Herodotus*, & ab irato numine ob templum spoliatum huic genti immissus credebatur, ab *Hippocrate* tribuitur (d) assiduæ equitationi; quia hoc morbo tentabantur opulentissimi Scythæ, qui inprimis equitando totam ferè vitam transigebant. Perpetuis enim illis succussibus inter equitandum, & compressione non interruptâ ferè, à pondere corporis equo infidentis, sic labefactabantur muscoli libidinosi, ut nulla fieret postea membri virilis erectio. Observavit *Ruyschius* post puerperium quandoque urinæ incontinentiam per aliquot dies, imò & septimanas fieri, à nimia extensione vaginæ per transitum fœtûs grandioris, unde (e) *Sphincter vesicæ, qui vaginæ arctè cohæret, ita extenditur*, ut munere suo postea fungi nequeat: monet & quandoque fœtûs capite diu hærente in vagina, vel rudi Obstetricis attrectatione, gangrænam sequi destruentem sphincterem vesicæ.

Patet ergo, ex hoc fonte plurimorum & mirabilium morborum causas & diagnosin posse hauriri, uti & prognosin. Ubi enim à distractione nimia vaginæ oriebatur sphincteris vesicæ atonia, sperabat meritò *Ruyschius* curationem: quando autem gangræna hîc nata destruxerat fabricam, nihil sperandum erat. Unde & Scythæ, multiplici Observatione docti, omnem spem recuperandæ virilitatis deponebant, & muliebri postea stolâ amicti tractabant opera muliebria.

(a) De Loc. Affect. Lib. I. Cap. vi. Charter. Tom. VII. pag. 396.

(b) Observat. Medico-Practic. de Affect. lib. Capit. Observa. 32. pag. 62.

(c) Lib. I. Cap. cv. pag. 44.

(d) Lib. de Aer. Loc. & Aqu. Cap. xi. Charter. Tom. VI. pag. 210.

(e) Observat. Anatomico-Chirurgic. n^o. xxii. pag. 22.

§. 1064. **S**ANAVIT Natura hunc morbum attenuando & dissipando materiem morbosam, malâ crisi ad cerebri exteriora, ejus ventriculos, circa medullam oblongatam, spinalem, exitum nervorum à medulla, nervos, depositam; solvendo impacta per magnam febrim supervenientem; movendo per tremorem convulsivum partis; educendo per diarrhœam largam & diuturnam.

Sequitur jam paralyfis curatio. Antea sæpius in morborum curationibus describendis notatum fuit, quòd prudentes Medici omni attentione mentis consideraverint salubria illa Naturæ molimina, per quæ morbi etiam difficillimi tollebantur quandoque; & his observatis rite, atque intellectis, conati sint similia per Artem efficere, quæ sponte nata viderant profuisse. Facile autem patet tunc sperari posse curationem paralyfis, ubi encephali, medullæ oblongatæ, spinalis, nervorum, & fabricæ musculosæ, integritas mansit; ac morbosa causa impediverit tantùm liberam determinationem causæ motûs muscularis ab encephalo per nervos & musculos. Quidquid ergo hanc materiam morbosam sic attenuare potest, ut dissipetur vel evacuetur de corpore; vel attenuatam jam sic movere, ut locum mutet, nec amplius impediatur encephali & nervorum actionem, sanabit paralyfin. Binæ uncix feri glutinosi, in ventriculis cerebri hærentes, pessima producere possunt mala; eadem hæc feri quantitas, imò longè major, in panniculo adiposo crurum collecta facile fertur absque magno malo. Vidi aliquoties homines somnolentos, hebetes, obliviosos, miro modo levatos fuisse, dum subito incipiebant tumere pedes & crura: idem levamen toties observatur in Praxi à tumore artuum inferiorum in illis, qui asthma laborant. Unde videtur probabile, solâ metastasi materiæ morbosæ, nervorum functiones impediens, paralyfin curari posse.

Febris autem, uti antea probatum fuit ad §. 587, stagnantia agit, movet, resistentia subigit, & materiam morbosam mobilem redditam expellit de corpore sæpe; quandoque & ad alia corporis loca deponit. Unde febris sæpe medicamenti virtutem exercet, ratione aliorum morborum (vide §. 589.). Præterea constitit ex illis, quæ ad §. 1017, habentur, universalem omnium musculorum voluntariorum resolutionem, apoplexiam scilicet, sanari febre magnâ superveniente; adeoque & eodem modo facilius poterit curari paralyfis. Sartorem ter paralyfi correptum, & toties sanatum febre magnâ superveniente, vidit celeberrimus *Boerhaavius*. Plura de hac re habentur ad §. 1017.

Tremor autem convulsivus partis paralyticæ bonus est, ut causa, & ut signum: notat enim, causam muscularis motûs denuo applicari musculis paralyticis, sed nondum tali cum constantia, ut durabilis sit effectus, sed mox vacillet denuo: unde incipientem sanationem indicat, & integræ curæ magnam spem faciet; inprimis si levis convulsio tremorem hunc comitetur: omnes enim muscoli, qui in nobis diu quieverunt, si subito mo-

ventur, convelluntur, uti videmus in illis, qui ex somno expergefiunt à magno fragore audito, vel simili causa, subito ac validè agente in sensorium commune & nervos. Verùm & ille tremor convulsivus prodest, ut causa, cum per hos concussus expediri possit sæpe omne illud, quod adhuc immeabile in ipsis musculis, arteriarum finibus, fortè & in ipsis nervis, vel saltem horum involucris, hæsit. Percipitur quandoque simul puncturæ sensus in parte affecta, pariter læto omine. Sic videmus, sæpe, quando quis dormitabundus obliquè insedit coxæ, & toto ferè pondere corporis compressit magnum truncum nervosum per posteriora femoris decurrentem, quòd totum crus stupeat immobile; mutato autem situ corporis, adeoque compressione ablatâ, paulò post molestus sensus percipitur, ac si innumeræ aciculæ partem hanc pungerent, paulò post redit motus & sensus. Omnia ergo illa symptomata in parte paralytica observata, denotant motum liberum per arterias & nervos in musculos inchoatum jam esse, adeoque magnam integræ curæ spem affulgere.

Larga autem & diuturna diarrhœa materiam morbosam, inprimis si pituitosa iners fuerit, de corpore subducit, & pariter profuisse observata est, etiam in ipsa apoplexia, uti antea ad §. 1017, dictum fuit. Nec obstat, quòd *Hippocrates* dixerit, (a) *Ex diuturno morbo alvi deductio malum*; nam ibi illa diarrhœa consideratur, ut pessimus effectus morbi longi, tabefactis jam visceribus, vel resolutis penitus intestinis, originem debens; uti aliâ occasione ad §. 720, dictum fuit: ideo *Hippocrates* dixit *ex morbo diuturno*, non autem *in morbo diuturno*. Laudavit enim (b) validam diarrhœam in alba pituita laborantibus, dum nempe soluta hæc saburra expellitur de corpore, uti pariter ad §. 720, monitum fuit.

Patebit postea Medicos, Naturam morbos curantem imitatos, dedisse talia remedia, quæ calorem & motum augerent in corpore, nervos stimulant, vel alvum subducerent; & sæpe felicissimo cum successu, ubi curabilis erat paralyfis.

§. 1065. **CURATIO** requirit ablationem causæ (1059. 1060.), nervorum functionem & arteriarum impediens; dein liberi fluxûs restitutionem.

Ad §. 1059, generales classes causarum paralyfis enumeratæ fuerunt, & §. 1060, causæ particulares præcipuæ explicatæ sunt. Curatio jam cujuscumque morbi primò requirit ablationem causæ, adeoque & id in paralyfi curanda verum erit. Interim hoc solum nondum sufficit, sed requiritur præterea, ut liber fluxus humorum per arterias & nervos ad musculos restituatur, qui antea impeditus fuerat. Ultima autem hæc curationis pars sæpe difficillima est, uti ad §. 1018, jam monitum fuit, ubi de vitiis, quæ post sanatam leviolem apoplexiam superesse solent, agebatur. Dictum enim tunc est, quòd ipsa nervorum substantia adeo mollis & tenera sit, ut à

(a) Aphorism. Sect. VIII. n°. VII. Character. Tom. IX. Part. II. pag. 343.

(b) Ibid. Sect. VII. n°. XXIX. pag. 305.

causis comprimentibus validioribus sæpe omnino destruat; vel & quandoque minima hæc vasa, omni transfluxu humorum privata per longum tempus, hinc collapsa, concretis inter se lateribus, nullo modo postea pervia iterum reddi possint. Probè novi, Experimentis olim frequentibus in canibus vivis institutis, dum ligabantur arcto vinculo par vagum & intercostale in collo, solutis post pauca minuta ligaturis, hæc animalia languisse, & post paucos dies periisse; quia per fortiter adstrictam ligaturam læsa fuerat nervorum fabrica, nec apta ampliùs erat, ut libere spiritus ad viscera transmitteret. Hæc est ratio, quare prudentes Medici non multùm sperent de curanda paralyti, quæ per plures jam annos persistit; quia jurè metuunt, nervosam fabricam vel destructam esse, vel jam concretam adeo, ut nihil ampliùs transmittere possit. Hinc in tali casu membrorum paralyticorum motus emendatur quandoque utcumque, sed rarò vel nunquam in integrum restituitur; uti quotidianæ Observatiões Practicæ docent.

§. 1066. **C**AUSA impediens aufertur variis modis, causæ, priùs perspectæ, facilè applicandis.

Nihil generale ad causam paralytis tollendam laudari potest; nam pro varietate causæ diversa medela requiritur, uti sponte patet. Ex Historia ergo illorum, quæ ægro contigerunt ante paralytin natam, & ex signis diagnosticis, quæ præsentem corporis conditionem denotant, debet indicatio curatoria erui. Si enim v. gr; os humeri luxatum, sub axilla hærens, nervos ibi positos, ad brachium decurrentes, compresserit, frustra adhiberentur decantatissima quævis anti-paralytica remedia, nisi priùs illud os in pristinam suam sedem restitueretur. Hoc autem factò, si liber fluxus per nervos, antea compressos, nondum restitutus fuerit, tunc stimulantia, frictions, &c, locum habebunt.

§. 1067. **S**I illa causa intus hærens, crassa, stagnansque est; utendum iis remediis, quæ producere possint illa, quibus Natura (1064) hunc morbum sæpe sanavit.

In curatione jam describenda, non agitur de paralyti, quæ à retentis menstruis, hæmorrhoidibus, tumoribus plethoricis vel inflammatoriis, fit: talis enim eandem curam requirit, quæ ad §. 1030, in apoplexia, à similibus causis natâ, descripta fuit, vel provocatione evacuationum consuetarum, nunc suppressarum, perficitur. Agitur autem hîc de morbo chronico, cujus causa lentior est ac stagnans; & in tali casu Ars conatur imitari illa Naturæ molimina, per quæ paralytin sanatam fuisse constat. Verùm hæc erant, motus auctus per febrim validam, convulsivæ partis affectæ concussio, vel subita solutio humorum, & solutorum per alvumeductio. Si jam percurramus omnia remedia à probatissimis Medicis laudata ad hunc morbum curandum, patebit, ad has tres classes reduci posse omnia. Unde iterum discimus, nunquam Artem Medicam magis prodesse humano generi,

quàm ubi Naturæ, morbos curantis, vestigia sequi potest. De remediis autem, à quibus illud sperari potest, sequenti paragrapho agitur.

§. 1068. **E**RGO curatio tentatur, 1°. attenuantibus, dissipantibusque; α . Aromaticis, cephalicis, nervinis, uterinis dictis, vegetabilibus, specie succi expressi, infusi, decocti, extracti, spiritus, conditi. β . Salibus fixis ustione, volatilibus destillatione, aut putrefactione, hinc elicitis. γ . Oleis expressione, coccione, infusione, destillatione, hinc productis. δ . Saponaceis ex horum combinatione per artem productis. ϵ . Virofis animalium partibus, insectorum succis, spiritibus, oleis, salibus, tincturis. ζ . Salibus, fossilibus, crystallis metallicis, & iis, quæ ex his maximè composita. η . His omnibus, ut se mutuò juvent, cum prudentia, permistis: atque horum quidem usu attenuatio, dissipatio, calor febrilis, obtinetur. 2°. Validis stimulantibus, & impacta quæcumque fortiter, motu nervoso tremente & convulsivo excitato, excipientibus: eò inprimis sternutatoria, & vomitoria fortia pertinent; si aliquoties inprimis repetuntur. 3°. Purgantibus per alvum calidis, solventibus, aromaticis, vegetabilibus, vel & fossilibus acribus, metallicisque mercurialibus, antimoniatis, adeoque fortibus hydragogis, largâ dosi, pluribus diebus successivè repetitâ, datis; quorum ope copiosa, & aliquamdiu perdurans diarrhœa, excitetur. 4°. Implendo primò vasa corporis largo potu attenuantium præmissorum, dein excitatione majoris motûs, & sudoris, ope vaporis spirituum accensorum,

1. Laudantur ad hunc scopum omnia illa, quæ crassa attenuare, flagrantia movere, & dissipare, possunt.

α . Omnes plantæ, & variæ plantarum partes, quibus odor fragrans, sapor calidus & penetrans inest, ad hunc scopum laudantur: hinc ab omni tempore cephalica, nervina, uterina, remedia vocata fuerunt. Antea ad §. 75, ubi de cura glutinosi spontanei agebatur, de horum usu dictum fuit; & in *Materia Medica* ad quintum §. 75; numerum, series foliorum, florum, radicum, seminum, descripta habetur, in quibus & odoris fragrantia, & acre aroma calefaciens, adest; simulque ibi formulæ ex his concinnatæ habentur, ut vario modo talia remedia præparari & exhiberi possint. In succis expressis hæret & aromaticum illum stimulans harum plantarum, & simul saponaceum illud solvens, quod in omnibus plantarum, recens pressis succis, plus minusve adest. Infusa continent omne quod solubile est in aqua ferè fervida, diu vasis clausis cum his aromatibus digestâ; adeoque pariter pulchrum usum habent. Decocta verò spoliantur plerumque maximè fragranti & volatili aromaticarum plantarum parte, nisi vasis clausis

clausis fiant, & brevi tantum coctione: ob eandem causam pleraque extracta (quæ sunt tantum decocta inspissata), ex fragrantibus vegetabilium partibus parata, minorem efficaciam habent, & solas fixiores partes horum remediorum continent. Frustra certè cochleariæ, nasturtii, raphani rustici, & similibus plantarum, vires quis ab extractis, vel succis inspissatis, expectaret, cum illud acre stimulare adeo volatile in his sit, imò in genere omnia extracta, parata ex partibus vegetabilium, quæ destillatione largiuntur fragrantia & aromatica aqua, minus efficacia sunt. Verum quidem est, quòd talia extracta possint dilui dein in propriis aquis stillatitiis sicque illis restitui illud fragrans volatile, quod perierat; sed sic majori labore obtinetur illud quod infusum vasis clausis paratum, vel succus plantarum recens pressus, præbere poterat. Parantur jam ex his aromatis spiritus destillati, in quibus sola volatilis pars horum medicamentorum hæret; non autem saponacea fixior, solventi tamen virtute prædita pars; adeoque stimulare & calefaciendo agunt tantum. Formulæ tales in *Materia Medica* ad locum citatum habentur; & plurima similia in omnibus Officinis sub titulo aquarum anti-apoplecticarum, anti-paralyticarum, &c, proficiunt. Pulchra etiam methodus est, dum hæc aromata exhibentur in substantia (ut vocant); dum nempe sicciora, in pulverem trita, cum syrupo quocumque officinali aromato in conditi sive electuarii formam rediguntur, & omni trihorio vel quadrihorio diei una vel altera drachma deglutitur. Idem fit, si recentes & succulentæ herbæ, flores, radices, &c, tundantur in pulvem, additâ æquali copiâ sacchari siccissimi, conservationis causâ; unde talia medicamenta *Conservæ* vocantur in Officinis, & eodem modo adhibentur. Inprimis autem efficaces illæ sunt, si recens paratæ usurpantur: diu enim servatæ in Officinis magnam partem fragrantia suæ amittunt. Dum enim hæc deglutita hærent in ventriculo, sensim ab humoribus in ventriculum venientibus, solvuntur; & dum sæpius de die repetitur horum remediorum usus blandâ, sed continuâ actione stimulant, calefaciunt, movent. Similes formulæ pariter in *Materia Medica* eodem loco habentur, ad quarum normam plures aliæ concinnari poterunt.

β. De vi attenuante & solvente horum salium antea §. 135, in cura obstructionis dictum fuit. Ex plerisque plantis, in cineres combustis, sal fixus alkalinus educitur, elixiviando in aqua, qui potentèr satis dividit crassa & glutinosa. Verum cum ad curam paralyseos præcipuè laudentur illa quæ unâ cum vi solvente possident stimulantem acrem vim, & mobilissima ex sua natura, per calorem corporis nostri quaquaversum disperguntur; hinc folia volatilia solent ad hunc scopum præferri fixis. Acres anti-scorbuticæ plantæ plures talem salem habent, qui, leviter tantum fractis vel contusis partibus harum plantarum exhalans, nares penetrabili admodum stimulo ferit, ut in cochlearia, nasturtio, sinapi, alliis, cepis, notum est. Hæ plantæ leni igne talem salem largiuntur, etiam formâ siccâ; vel, cum vino aut vini spiritu destillatæ, dant acres illos spiritus, anti-scorbuticos vulgò dictos, in quibus talis sal volatilis copiosus hæret. Ex reliquis plantis

prius putrefactis, nequidem acidissimâ acetosâ exceptâ, talis sal volatilis alkalinus per destillationem educi potest. Præterea omnes animalium partes, etiam absque putrefactione prægressa, tales sales in destillatione largiuntur. Sal cornu cervi, eboris, &c, talis est, uti & sic dictus spiritus cornu cervi, eboris, ferici crudi, &c, qui nihil aliud sunt, nisi sal volatilis alkalinus, aquoso phlegmate simul inter destillandum adscendente dilutus. Sales illi aquis stillatitiis aromaticis diluti, divisis dosibus dati, & solvendo & stimulando pulchre profunt.

γ. In plurimis plantis aromaticis amabilis illa fragrantia, ex sua indole admodum volatilis, oleo irretitur, ut hæreat, nec statim avolet: unde olea illa, per Artem Chemicam inde separata, in compendio illam vim aromaticam possident, uti patet in oleo cinnamomi, caryophyllorum, origani, rosmarini, &c: plurima enim talia olea stillatitia in Officinis habentur. In quibusdam aromatibus oleum illud separatim à reliquis partibus hæret in loculis peculiaribus, & levi pressione inde educi potest; uti patet in corticibus recentibus citri, & aurantium; ex quibus leviter inter digitos pressis fragrantissimum oleum, fractis loculis his, cum impetu profilit, & sic purum, nullam ignis vim passum, colligi potest. Nux moschata, & reticularis illa mirabilis pars, hujus nucis externæ superficiei adhærens, quæ *marcis* nomine in Officinis prostat, contusa in mortario, dein prælo pressa, dant magnam copiam olei fragrantis, butyri consistentiam habentis. Baccæ lauri recentes contritæ, si in larga copia aquæ coquantur leviter, supernatat oleum viride aromaticum, quod frigefactum pariter consistit, sed mollius tamen est oleo expresso nucis moschatae. Omnia jam hæc & externo & interno usu egregiè in hoc morbo profunt. Prostant insuper in Officinis olea per infusionem parata ex herbis aromaticis & oleis mollibus expressis, olivarum, amygdalarum, &c. Verùm pleraque horum admodum debilem vim aromatum infusorum possident, unde priora præferuntur.

δ. Oleum sali unitum, ita ut miscela ex his binis facta æquabiliter dilui possit in aqua, vocatur *sapo*. De variis saponibus, & magnâ illorum efficaciam in solvendis obstructionibus, antea ad §. 135. n°. 3, dictum fuit. Cùm autem in cura paralysis unâ cum vi attenuante requiratur vis stimulans & calefaciens, hinc saponem illi, per Artem Chemicam ex oleis aromaticis fragrantibus & salibus alkalinis parati, præ reliquis laudantur. Sic *sapo ille Starkeyanus* dictus, qui ex sale alkalino fixo & fragranti oleo æthereo terebinthinæ fit, meritò commendatur. Inprimis verò sales volatiles oleosi in Officinis dicti, qui ex sale volatili alkalino, spiritu vini rectificato, & aromatibus, vel horum oleis stillatitiis, parantur, atque in omnibus Officinis prostant, summi usûs sunt; formula talis salis volatilis oleosi in *Materia Medica* ad §. 75. n°. 5, habetur.

ε. Illa, quæ gravem & vehementem odorem spirant, Latini dixerunt *Virosa*: talia jam habemus in *Materia Medica*, quæ sunt animalium partes, vel & animalium succi. *Virosa Virgilio* dicta castorea, moschus, zibethum, calefaciunt, excitant, movent, & hoc effectum pulchre profunt. Caf-

toreum autem præ reliquis solet usurpari, quia moschus & zibethum tantam gravis odoris vim diffundunt, ut hysteriis & hypochondriacis sæpe magnam molestiam faciant, adeoque si non ægris, sæpe saltem adstantibus, noceant. *Aetius* (a), qui collegit remedia, à veteribus Medicis ad curandam paralytin laudata, castoreum commendat, cum æquali copia opopanax & sagapeni mistum. Præterea in usu Medico sunt quædam insecta, quæ sale alkalino volatili scatent, & contrita illum odorem spirant; quæ & vi solvente & stimulante profunt. Millepedum recentium contritorum cum aqua quadam aromatica expressum succum, eorundem exsiccatorem pulverem, & uti coccinellæ, & granorum kermes (quæ pariter ad insectorum familiam pertinent) efficax remedium invenerunt Medici recentiores. Cantharides adhuc longè acriorem stimulum habent, & vim solventem efficaciorē, sed rarò & nonnisi magna cum cautela adhibentur usibus internis, cum pessima sæpe & metuenda symptomata producant; ideoque à veteribus Medicis tanquam venenatæ damnatæ fuerint.

Ex his jam per Artem Chemicam educuntur sales volatiles alkalini sat̄is acres, olea fœtida, externo & interno usui servientia in hoc morbo curando, ut oleum cornu cervi, sanguinis humani, &c. Unde iterum efficacium remediorum magna varietas haberi poterit.

§. Quantum attenuandi & resolvendi effectum habeant sales, antea ad §. 135. n°. 1, dictum fuit. Idem majori copiâ exhibiti stimulandi vim sat̄is insignem possident. Ubi autem metalla, in menstruis suis soluta, sub salis forma habentur in crystallos redacta, patiuntur se aquâ dilui, & æquabilissimè distribui possunt per totum corpus; sicque efficacissima habentur remedia, quibus Chemicis toties stupendas curationes perfecerunt, in morbis chronicis difficillimis. Ubi sales illi metallici in pauca copia aquæ diluuntur, tunc ventriculum & intestina irritant, sicque vomitorii vel purgantis remedii vires præstant: quando autem largâ aquæ copiâ diluuntur, tunc absque irritatione multa transeunt primas vias, venis bibulis primarum viarum corporis recepta permiscuntur sanguini, & cum illo per totum corpus mota obstructions pertinacissimas referant. In multis aquis mineralibus ferrum solutum hæret, & per tot sæcula salubres harum aquarum effectus laudaverunt Medici. Remedia enim omnia, quæ ex animali vel vegetabili regno petuntur, quàmvis magnâ certè vi medicatâ polleant, tamen citiùs videntur mutari per vires corporis nostri, quàm illa, quæ ex regno fossili habentur. Ex ossium animalium cineribus, uti & vegetabilium, imò ipso mellis exusto carbone, ferrum educitur, adhibito magnete. Unde meritò concluditur, quod divisum in moleculas, ultra omnem ferè imaginationem parvas, potuerit ire per vasa animalium & vegetabilium, ac tamen pristinam suam naturam retinere, non verò mutatum fuisse in vegetabilem vel animale naturam, adeoque vires suas constanter servasse. Hinc apparet, quantum boni sperari possit à salibus metallicis, magnâ copiâ aquæ dilu-

(a) Lib. VI. Cap. xxviii. pag. 109.

tis, ita ut suâ acrimoniâ non irritent primas vias, sed ad intima corporis penetralia pervenire possint. Præterea considerandum est, quòd ex unione metalli cum menstruo solvente novæ orientur vires, quæ nec in metallo solo, nec in menstruo, præexstiterant, sed tantùm observantur natæ, dum hæc simul unita sunt. Insipidum argentum solutum in spiritu nitri dat crystallos amarissimas, ex quibus purgans illud lunare *Boylei* paratur, quòd hydropticorum aquas tam feliciter sæpe educit: illa vis cathartica non erat in argento, nec in spiritu nitri, sed in concreto ex his binis sibi mutuò unitis. Notum est argenti vivi plures uncias impunè quandoque assumtas fuisse; pariterque spiritum salis marini, aquâ dilutum, facilè tolerari à corpore humano: sed hæc bina simul unita faciunt sublimatum corrosivum, cujus pauca grana robustissimum etiam hominem necare possent. Verùm idem illud sublimatum corrosivum, dum minimâ copiâ admodum dilutum exhibetur, pulcherrima sæpe præstat in curandis morbis, & à quibusdam instar arcani tegitur: de qua re postea alio loco adhuc plura dicenda erunt.

Sic & habemus in Officinis compositos sales, qui mitâ solvendi efficaciam valent, & tamen absque molestia feruntur à corpore, etiam largiori dosi dati; ut tartarus tartarificatus, tartarus regeneratus, sal neuter ex miscela spiritûs aceti cum sale volatili alkalino natus; uti & ex miscela salis volatilis cornu cervi cum sale succini acido, &c; quæ omnia huic scopo servire possunt.

». Diversæ sic remediorum efficacium classes enumeratæ fuerunt; sed & possunt plures ex his combinari simul cum prudentia, ut unitâ quasi operâ tantò citius & felicius curam perficiant. Pulchrum sic vidi effectum, dum per aliquot dies deglutitis pilulis ex aloe, sagapeno, myrrhâ, galbano, sicque deterfis primis viis, dabatur manè in lecto drachma salis cornu cervi in unciis aliquot aquæ stillatitiæ florum lavendulæ, vel alterius similis soluta; superbibendo, infusum aromaticum ligni sassafras, rutæ, rorismarini, similiûmve; unâque eodem tempore perfricabatur pars affecta: de qua re sequenti adhuc dicetur paragrapho. Repetebatur autem sæpius hujus remedii usus, quia difficilis ille morbus rarò, vel nunquam, subito curari potest.

Simul prodest aer calidus & siccus; unde æstas fervida paralyticos juvat: & alio anni tempore per Artem talis aeri temperies conciliari poterit vel & peregrinatione ad regiones siccas, calidas & montanas. Carnes assatæ inprimis ferinæ, & avium montanarum, condimenta acria ex sinapi, alliis, cepis, origano, fatureiâ, &c; vinum molle, sed generosum, cerevisia meraca, sed non acris, qualis inprimis est *Momma Brunsvicensis*, quàm pulcherrimè profuisse vidi aliquoties. Verùm omnibus his in homine etiam frigidæ temperiei calor & sitis excitabuntur; talisque diæta §. 586, inter causas febris numerata fuit. Sed per magnam febrim supervenientem Natura curavit paralytin, ut §. 1064, dictum fuit; & scopus Artis est, in curando hoc morbo Naturam imitari; adeoque attenuationem, dissipationem, & calorem febrilem, producere.

2. VALIDIS STIMULANTIBUS, &c. Pleraque remedia, quæ præcedenti numero laudata fuerunt, præter vim solventem etiam stimulo agunt, quo circulatio augetur, & major producitur in corpore calor. Verùm hæc agitur de alia stimulantium specie, quæ absque ulla sæpe acrimonia, sensibus detegendâ, miris tamen modis totum corpus turbant, & imprimis in totum systema nervosum agunt, ac convulsivis validis motibus omnes corporis partes agitant; hæc spe, ut excutiat illud, quod impedimentum facit libero transitui spirituum nervosorum in musculos paralyticos. Postquam enim per solventissima remedia aliquo tempore exhibita, per calorem & motum auctum humorum circulantium, omnia jam disposita fuerant ad faciliorem transitum per vasa omnia, tunc subitæ tales & validæ concussiones mirum quandoque effectum præstiterunt in hoc morbo.

Sternutatoria jam remedia tales concussus excitant: nam inter sternutandum nulla pars corporis est, quæ non concutitur, nullus ferè musculus, qui non movetur, imò apparuit sæpius, ipsa membra paralytica subsilire inter sternutandum; sicque motus redintegrati initium fit, & meritò speratur, repetitis sternutationibus motum in partibus paralyticis magis augendum esse. Ita enim illud obtinebitur, quod aliâ Methodo, sed fortè minùs efficaci, tentandum jussit *Celsus*: si enim motum imbecillitas prohibet. dicit, (a) *Vel gestetur, vel motu lecti concutiatur: tum id membrum quod deficit, si potest, per se, sin minus, per alium, moveatur, & vi quâdam ad consuetudinem suam redeat.* Quidquid jam nervos, per narium internam superficiem dispersos, irritat, sternutationem producere potest: sic sola agitatio plumulæ in naribus hoc efficit. Habentur præterea remedia *Errhina* sive *Ptarmica* dicta, quæ naribus attracta stimulant, & sternutationem, quandoque etiam validissimam, producant. Mitiora ex fragrantibus & aromaticis herbis fiunt, vel recentibus, in turundæ formam convolutis, & naribus immixtis, vel exsiccatis in pulverem tritis. Acriora sunt tabacum, in non assuetis, nigellæ semina, hellebori radices, euphorbium, &c.; quæ ultima, cum cautela usurpari debent, quia narium membranam causticâ suâ vi quandoque exulcerant, & sternutationem vix compescendam, ac convulsiones minitantem, producant. Sedari tamen solet nimia ab his acrioribus ptarmicis excitata sternutatio, si per nares attrahatur lac tepidum recens, vel cum althæâ, malvâ, similibusve emollientibus, decoctum.

Ob eandem causam laudantur vomitoria, & fortia quidem: neque adeo profunt quatenus evacuant, sed quia concutiunt totum corpus & movent, simulque convulsivum motum pluribus musculis inducunt; uti antea ad §. 652, dictum fuit. Per hanc Methodum enim Ars conatur imitari illud, quod Natura per tremorem convulsivum partis paralyticæ efficit (vide §. 1064.). In paralyticis post cœnam (b) vomitum utilem esse, *Celsus* dixit; sed videtur ibi tantùm intellexisse levem vomitum, qui aquâ tepidâ solâ, vel paucis sale & melle admixtis, poterat excitari; qualem vomitum inter diæ-

(a) De Medicin. Lib. V. Cap. xxvii. pag. 179. (b) Ibidem.

tetica remedia habuerunt Veteres, uti ex alio *Celsi* loco (a) patet. Hic autem validiora longè requiruntur, & præsertim antimoniata, quæ longè magis corpus turbare solent, molestas anxietates producere & jactationes corporis, quàm mitiora ex vegetabilium familia desumpta.

Verùm fati patet, validissimos illos concussus per vomitoria & sternutatoria adhiberi non posse, nisi viscera bona fuerint, vires fati firmæ, & nullus metus sit apoplexiæ à plenitudine vasorum, quæ rumpi possent in encephalo inter vomendum vel sternutandum; uti aliâ occasione ad §. 1026, monitum fuit.

An non eidem scopo inservire posset mirabilis illa concussio, quæ per vim electricam partibus paralyticis applicatam excitatur? Certè fulmineâ quasi vi celeritate penetrat per omnia: & cum miris his phœnomenis intenti Philosophi invenerint modos, quibus augeri potest quàm maximè intensitas hujus actionis electricæ, tam validi nasci possunt concussus in corporibus animalium, ut sæpe periculo non caruerint hæc tentamina electrica. Coram vidi, aviculas ictu tali fortissimo electrico periisse, & sub calvaria fugillationem manifestam in dura piâque matre observavi. Cum prudentia tamen & hoc tentari posset, mereturque certè; cum hætenus nulla Methodus cognita habeatur, per quam tam celer & validus motus in corporis nostri variis partibus excitari possit. Interim tamen & hic cavendum est, ne tantus motus destruat nervos, quibus curandis adhibetur, vel & in partibus non affectis noxam producat. Vidi hominem robustum, dum digitum indicem dextræ manûs admovebat virgæ ferreæ, per artificiosam machinam multiplicatâ vi electricâ imbutæ, ictum tam validum illico sensit in sinistro genu, ut cecidisset præ doloris acerbitate, nisi illum sustinuisent adstantes; & doloris in hoc loco molestas reliquias per plures dies percepisse; neque ullo pretio vel precibus potuisse adigi, ut iterum experiretur, vim electricam, quam antea contempserat ignarus. Numerosissima circa vim electricam à Viris celeberrimis instituta fuerunt Experimenta, quæ summam ejus efficaciam, sed & simul periculum, docuerunt, dum minùs prudenter hæc Experimenta tractarentur, quæ recensere non est hujus loci. Verùm in paralytis curatione multùm inde expectari posse boni, patet directis & fidelissimis Experimentis. Potest enim ex quovis musculo, & variis ejusdem musculi partibus, ad lubitum scintilla electrica educi; dùmque hoc fit, musculi illi convulsivo modo agitantur, quod hic requiritur. Possunt hi concussus repeti pro lubitu, imò & majori, vel minori, intensitate adhiberi. Cum autem argumenta à priori minùs convincere soleant Medicos, effectus felices tentaminum electricorum in hoc morbo curando majoris ponderis sunt. Unicum adduxisse sufficiet, descriptum à celeberrimo *Jallaberto* (b), Experimentalis Philosophiæ Professore & cultore eximio, qui in homine, jam per quatuordecim annos bra-

(a) De Medicin. Lib. I. Cap. III. pag. 30.

(b) Expériences sur l'Electricité, &c. pag. 143, & suiv.

chium dextrum paralyticum habente, fausto cum eventu vim electricam adhibuit. Notandum autem est, talem fuisse paralyfin, cujus curatio ab aliis remediis vix sperari poterat. Diurnitas enim mali, aliis remediis frustra tentati, partis affectæ insensibilitas, color lividus, atrophica (vide §. 1062.), difficillimam dabant prognosin. In tali tamen, & tanto morbo, post decem dies jam redibat sensus, augebatur membri, antea atrophici, torositas, color apparebat naturalis, & continuato usu sensim augebatur musculorum, antea paralyticorum, robur. Hæc curatio sufficit, ut in paralyfi tentetur electricæ virtutis efficacia: sed & ex illis, quæ contigerunt huic ægro, dum fortissima ipsi applicabatur electricitas (Com-motionem vocant Philosophi, quia totum corpus validissimè concutitur in hoc Experimento), prudenter agere discent Medici, qui hanc curam ægris suis adhibent (a); nec minùs Philosophi, ne se facillè exponant tantis periculis, quæ intensissimus electricitatis gradus, fulminis instar producit. Festinatam optabat celeberrimus Vir ægri curam; sed proprio adstantiumque periculo, & ægri ipsius incommodo non levi didicit, in similibus potius lentè festinandum esse.

Nec obstat, quòd non omnes paralytici hæc methodo sanati fuerint; nam semper Medici doluerunt, paralyfin sæpe nullis remediis obedire: sufficit profuisse agitationem illam miram, per vim electricam productam, membrum paralyticis, ut cum prudentia tentetur idem in posterum. Cùm autem vis electrica, ad summam intensitatem deducta, multa similia habeat cum fulminis actione mirabili, an fortè & ab ipso fulmine, simili utcumque, sed longè intensiori, efficaciam agente, curari posset paralyfis? Habet *Diemerbroeckius* (b) casum talem mirum, quem ipse viderat. Mulier enim, quæ sexto ætatis anno ex subito terrore, paralyfi totius corporis, excepto solo capite, correpta fuerat, & postea extrema inferiora per triginta & octo annos habuerat paralytica, subito liberata fuit ab hoc morbo, dum horrendâ tempestate ingruente fulmen ingens illam undique circumfulsisset. Testatur autem *Diemerbroeckius*, omnium conspectui expositam fuisse sanatam illam mulierem, seque ipsam millies invisisse paralyticam, & postea per quindecim annos & plures vidisse sanam. Verum quidem est, quòd & summo terrore mirabilis illa & subita sanatio adscribi posset; sed morbus ante tot annos à terrore ortum duxerat. Interim tamen *Historia Medica* plures tales Observationes exhibet, quibus constat, ab ira subitanea terrore magno, sanatam fuisse paralyfin. Sic irâ summâ percitus herus, dum famulum fuste excipere nititur, liberatur illico ab annosa contractione poplitem, quæ omnem gressum impediverat. Alteri, per plures annos jam hemiplectico, incassum tentatis omnibus auxiliis, dum domus deflagrabat, in qua decumbebat miser, illico rediit motus, & à summo ædium præcipitem se dedit, posteaque liber ab hoc morbo vixit, (c). Filius

(a) Expérienc. sur l'Electricit. pag. 43, | X. pag. 9.
& suiv.

(c) Schenck. Observat. Medicin. Lib. I.
de Paralyf. pag. 94.

(b) Observat. & Curat. Med. Observat.

Cræsi mutus, dum *Perfam* militem, in patrem irruentem videret, exclamavit illico, (a) *O homo, ne perimas Cræsum*; & postea per totam vitam loquelâ usus fuit. Omnia hæc fati docent, summas & subitas animi perturbationes motum quandoque reddidisse partibus paralyticis, adeoque & illud tentari posse; sed tamen ancipiti cum eventu, cum & aliæ Observationes numerosæ docuerint, ab iisdem paralyfin, aliâque plurima mala, imò & subitam mortem producta fuisse.

3. PURGANTIBUS PER ALVUM, &c. Iterum est artificiosa imitatio illius Methodi, quâ Natura sanavit quandoque paralyfin, diarrhœâ nempe largâ & diurnâ. Habemus jam in Arte talia remedia, quæ hoc efficere possunt; & seliguntur illa, quæ unâ cum vi purgante calefaciunt, movent, excitant, funduntque humores corporis nostri. *Aloe, scammonium, colocynthis, gutta-gamba, jalappa*, & similia, hæc vi pollent: hæc enim sæpius exhibita, unâ cum validis evacuationibus fundunt sic totum sanguinem, ut inde pallor in toto corpore nascatur, licet nec gutta sanguinis per alvum exiverit; adeoque ille pallor à sola sanguinis rubri dissolutione ortum ducit. Habentur & plura composita Officinalia ex his parata: *Extractum catholicum, panchymagogum, pilulæ coccinæ* dictæ, & alia plura similia; quibus si addantur præparata mercurialia efficacia, sed tuta tamen, ut *Mercurius dulcis, præcipitatus albus, turbit mineralis*, perfectissimè huic indicationi curatoria inserviunt. Omnia autem hæc, quia humores solutos sub tenuis aquæ forma per alvum educunt, vocantur *hydragoga*. Interim tamen semper considerandum est, an vires adhuc satis constant, ut valida hæc remedia ferre possint, & an nulla labes tabefactorum viscerum adsit. Quàmvis autem continua sic per aliquot dies excitata diarrhœa plurimum profit, si tamen minus tutum videatur, subitâ tali colliquatione humorum, & colliquationum expulsionem, uti per aliquot dies continuos, potest, interpolatis vicibus, validum tale purgans dari, & diebus à purgatione liberis possunt adhiberi illa remedia, quæ ad primum numerum hujus paragraphi laudata fuerunt; cujus Methodi pulchros successus aliquoties vidi.

4. De hac Methodo antea ad §. 529, dictum fuit, ubi de morbis ossium curandis agebatur; patuitque tunc, medullosum oleum corruptum, in imis ossium recessibus hærens, sic elui posse, & servatos fuisse artus, qui extirpandi ferè omnibus videbantur. Decoctum guaiaci inprimis tunc laudabatur tamquam attenuans & simul antisepticum remedium, quod & in hoc casu adhiberi posset: interim remediis, ad primum numerum laudatis, copiâ aquæ dilutis, corpus impleri posset per aliquot dies, & dein sudor elici ope vaporis accensi spiritûs vini. Sic enim dilutis & attenuatis prius humoribus magnus calor, & celerior motus, conciliatur, quæ simul juncta aptissima videntur, ut obstacula, liberum motum subtilissimi humoris per membra paralytica impediencia, removeere possint; inprimis si vapor accensi spiritûs vini determinetur, ita ut sedem causæ detectam (de

(a) Herodot. Lib. I. Cap. LXXXV. pag. 35.

qua §. 1070. agit) alluat. *Wepferus* (a) hâc Methodo frequenter usus fuit cum successu in paralyfi & aliis nervorum morbis curandis , uti ejus observationes testantur.

§. 1069. **F**RICTIONES externæ siccæ , calidæ , ad ruborem usque , vel cum spiritibus penetrante & stimulante virtute præditis ex animalibus , vegetabilibusque , aut cum oleis , linimentis , balsamis , unguentis , nervinis profunt. Balnea vaporum , immersiva ; emplastra acria , aromatica , attrahentia dicta ; cucurbitæ ; scarificationes ; vesicatoria ; fustigationes ; dolorem & levem inflammationem excitantia , ut urticæ , & similia , juvant.

Quantum boni in multis morbis à frictione expectari possit , antea ad secundum numerum §. 28 , dictum fuit. Acceleratur enim motus sanguinis in parte , quæ fricatur ; deinde etiam diuturnâ & validâ frictione augetur motus in toto corpore : cum autem pars corporis perfricata incipiat rubere , tumere , calefcere , patet quod humores majori copiâ & impetu fluant per hanc partem. Verum & frictio agit nervos per partes dispersos , & movere ac solvere potest illa , quæ in vasis , nervorum tunicas perreptantibus , hærent immeabilia ; unde sæpius paralyfes nascuntur. Hinc merito *Celsus* dixit , (b) *Membrum aliquod resolutum ipsius frictione confirmatur*. Cum autem quandoque paralytica membra atrophica fiant , & torositatem suam perdant , frictio proderit ad (c) *Alendum id , quod tenue & infirmum est*. Sed & per frictionem excitatur electrica vis , saltem in quibusdam animalibus hoc observatum fuit , in felibus , v. gr ; an fortè & ob hanc causam prodest frictio ? Applicantur autem illæ frictiones capiti , collo , infra orbitas oculorum , ad menti partes laterales , ponè aures , maximè cervici , & toti spinæ dorsi , axillarum cavis , inguinibus , cavis subpopliteis , in quibus locis nervi notabiles fati propinqui sunt integumentis corporis. Varia autem seliguntur loca , quibus frictio applicatur , pro diversitate sedis causæ paralyticæ , ut sequenti dicetur paragrapho. Cum autem in paralyfi laxitas musculorum percipiatur (vide §. 1057.) hinc panni lanei , frictioni fervientes , imbui solent vapore aromatico roborante ; qualis suffumigii formula ad hunc numerum in *Materia Medica* habetur. Ob eandem rationem spirituosis liquidis perfricantur partes paralyticæ , quæ stimulant & roborant simul : talis formula eodem pariter loco habetur , & omnes spiritus aromatici , tam simplices , quàm compositi , qui in Officinis prostant , eidem usui servire possent. Solent & inungi , post frictionem fortem & diuturnam , partes paralyticæ unguentis aromaticis , *nervinis* vulgò dictis in Officinis ; cujus & formula eodem loco habetur. Interim tamen hæc , cum

(a) Observat. Medic. Pract. Observ. |
LXXII. pag. 72 , & aliis pluribus locis.

(b) De Medic. Lib. II. Cap. xiv. pag. 89.

(c) Ibid. pag. 88.

pinguibus & oleosis constant, fortè laxabunt partes jam inde nimis flaccidas; hinc spirituosa & vapores illi aromatici videntur præferendi: pulchrum tamen usum & hæc habent, si debito modo applicantur. Solent enim in membris paralyticis flexores muscoli, semper validiores musculis extensoribus, propriâ contractilitate breviores reddi, & articulos in continua flexione retinere, dum simul ligamenta articulorum diuturnâ quiete fiunt magis rigida: ideo unguenta talia, post frictionem, si illiniuntur musculis flexoribus & articulis, proderunt; dum simul spirituosus & vaporibus aromaticis emendatur laxitas extensorum, à prævalente contractilitate flexorum per longum tempus distractorum. Nimiam enim & diuturnam distractionem debilitare fibras solidas, antea ad §. 25. n°. 3, demonstratum fuit. Præstat autem, ut illæ frictiones bis de die repetantur, & intermedio inter has tempore emplastro aromatico calefaciente tegatur pars, ut sic continuò foveatur, caleseat, stimuletur. Talis emplastri formulæ pariter in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur. Quare autem talia emplastra dicantur attrahentia, patet ex dictis ad §. 134, ubi de his agebatur.

BALNEA VAPORUM, IMMERSIVA. Cùm nihil magis laxet corporis fibras solidas, quàm aqua calida, & imprimis vapor inde adfurgens, flaccidisque paralyticis partibus hæc laxantia minùs conducere videantur; hinc potiùs proderunt sicci illi calores, (a) *Et arena calida, & laconici, & clibani, & quarumdam naturalium sudationum, ubi à terra profusus calidus vapor adificio includitur*, quos laudat *Celsus*. Et postea addit, nervorum quoque quædam vitia sic optimè curari, (b) *Quoties humor intus nocet, isque digerendus est*. Plurima talia loca, ubi sicca hæc thermæ habentur, recenset *Baccius* (c). Ob eandem rationem balnea immersiva non semper profunt in cura paralytis, & tantùm in illo casu, ubi obstaculum, liberum influxum spirituum & sanguinis arteriosi in musculos impediens, balneis potest emolli & solvi; vel ubi anchyloses, à diuturna quiete partium paralyticarum natæ, requirunt balnea, ut debita flexilitas ligamentis rigidis redeat. In illo autem casu, ubi cura paralytis acres requirit stimulos, motum majorem in parte affecta vel in toto corpore, & roborationem flaccidarum partium, balnea humida, tam vaporis, quàm immersiva, minùs prodesse videntur. Ubi autem medicatæ thermæ, cum impetu prosilientes, vel ex alto decedentes in partem paralyticam, movent & concutiunt satis fortiter, tunc sæpe pulchrè profuerunt: tales casus recensuit celeberrimus *Cocchius* (d). Verùm *Cælius Aurelianus* in cura paralytis dicit, (e) *Aquarum ruinis partes, in passione constitutæ, sunt subjiciendæ, quas Græci κατακλυσις appellant; plurimam etenim earum percussiones faciunt corporum mutationem*. Ubi pulchrè præcipuum effectum aquæ illabentis percussioni adscribit.

Balneum autem frigidum à quibusdam laudatum fuit ad curandam para-

(a) De Medic. Lib. II. Cap. XVII. pag. 93.

(b) Ibidem.

(c) De Therm. Lib. IV. pag. 118.

(d) Dei Bagni di Pisa, Cap. IV. pag. 197.

(e) Morbor. Chronic. Lib. II. Cap. I. n°. XLVIII. pag. 361.

lysin : certè, si effectus aquæ frigidæ, corpori subito applicatæ, confiderentur, videtur cum spe successûs & hæc Methodus quandoque tentari posse. Sequitur enim horror & concussus totius corporis à frigidissima aqua applicata ; postea oritur calor, rubor, pulsus fortior & celerior ; sique lectum petat homo post subitam talem immersionem in aquam frigidam, solet plerumque sequi magnus sudor. Sic per Artem conciliatur febris corpori, cum horrore & frigore incipiens, subsequente dein calore & sudore. Verùm febris & motus convulsivus partis §. 1064, numerata fuerunt inter illa auxilia, quibus natura uti solet ad hunc morbum sanandum. Præterea ad §. 1064, monitum fuit, bonum signum esse, si in parte affecta puncturæ molestæ & formicationis sensus percipiatur ; sed si quis aquâ frigidissimâ vel nive manus lavet, talem sensum habebit. Nec defunt Observationes numerosæ, quæ docent, plurimis incassum tentatis, etiam balneis calidis, curatas fuisse paralyfes per frigida balnea ; & imprimis, si cataractæ labentis ex alto aquæ supponatur pars affecta (a). Natationibus marinis utendum esse suadet *Celius Aurelianus*, monens quòd, (b) *Partibus passione vitiatis inflatæ vesicæ sunt adjungendæ, quò natandi laborem minuant*. Sed talis natatio balneum frigidum dat. Tutissimus modus balneo frigido utendi videtur esse, si simul & semel immergantur ægri, & mox educantur, ne frigus insolitum ad interiora penetret ; talisque immersio repetatur aliquoties ; dein lecto calido committantur. Sensim sic, indurato ad frigus corpore, & longior mora in balneo frigido, & frequentior immersio impune feruntur.

EMPLASTRA ACRIA, &c. De illis emplastris paulò antè dictum fuit. Videmus, ab omni ævo Medicos applicuisse talia partibus paralyticis, quæ motum & calorem augere, levémque inflammationem excitare, possent. Sic *Trallianus* in genere laudat acriora, (c) *Quæ emortuum sensum revocare possunt*, & ex pipere, euphorbio, castoreo, &c, parata linimenta commendat. *Celsus* jubet, (d) *Torpentis membri summam cutim exasperare, vel urticis casam, vel imposito sinapi, sic ut, ubi rubere cæperit corpus, hæc removeantur*. Præterea laudat (e) resinâ cutem, tertio quoque die, diutius vellere, instar emplastri supra partem affectam extensâ. *Dropaces* solent hodie vocari talia emplastra tenacia ex pice, resinâ, colophoniâ, & similibus parata ; quæ si parti corporis, bene deterfæ, ne humida vel pinguis sit, applicentur, pertinatissimè adhærent, & si subito avellantur, cutim inflammant, ac dolorem molestum excitant. Sic & per cucurbitas applicatas potest in quocumque loco corporis inflammatio excitari, si simul scarificatio fiat, tunc cavetur ne materies in vasis distentis hærens peccet stagnando, sed educatur. Videantur & illa, quæ de his, uti & de vesicantibus, dicta fuerunt ad §. 1025, in cura apoplexiæ.

(a) Floyer, *Ψυχρολασία*, pag. 212. 456.(b) *Morb. Chronicor. Lib. 2. Cap. 1.*n°. XLVIII. pag. 361.(c) *Lib. I. Cap. XVI. p. 94, & seq.*(d) *De Medicin. Lib. III. Cap. XXVII.*
pag. 179.(e) *Ibidem.*

Præterea ad §. 1062, dictum fuit, atrophiam partis paralyticæ pessimi ominis esse: verùm omnia hæc irritando partem affectam, illámque rube-
faciendo, calorem augendo, efficiunt, ut distendantur & impleantur vasa
nimis rigida vel collapsa; sicque atrophiam præcauent, vel jam natam
emendant. Unde *Galenus* picatione utebatur ad instaurandas partes atrop-
hicas; (a) *Siquidem humectat, & calefacit, sanguinis multitudinem attra-*
hens. Eidem scopo inserviunt *Fustigationes*, sive, ut *Galenus* eodem lo-
co vocat, pulsationes, ἐπιχρούσεις, quæ erant molles percussiones partis cu-
jusdam corporis, cujus torositas augeri debebat. Utebantur autem ad hanc
rem ferulis parvis levibus, mediocriter inunctis, quibus percutiebant par-
tem atrophicam, donec rubere & tumescere inciperet; cujus rei & alia
occasione ad §. 35. n.º. 1, mentionem feci. Urticis autem partem cædere af-
fectam magni usûs est, & hoc solo remedio subitam & perfectam sanatio-
nem paralytis factam fuisse, legitur (b). *Celsus*, uti paulò antè dictum fuit,
jam laudaverat (c) hoc remedium, & *Aretæus*, ad excitandos lethargicos (d)
urticis crura verberanda jussit: lanugo enim illa, quæ folia & caules hujus
plantæ obsidet, acutis spiculis constat, quæ pungendo irritant, & fortè
etiam minimam liquidi guttulam vulnusculis his instillant; unde ardoris mo-
lesti sensus, rubedo in cute, & tubercula prurientia nascuntur. Similem usum
habet *alumen plumosum* in Officinis dictum, quod parti cuicumque corpo-
ris affricatum, excitat molestissimum pruritus. Dantur & plures aliæ plantæ
acres, quæ in pulvem contritæ, & applicatæ partibus paralyticis, dolorem
excitant & inflammationem faciunt. Omnes ferè ranunculorum species, ra-
phani rusticani radix in scobem rasa, bulbi ceparum, allia, sinapi semina
contusa, &c, talem effectum præstant. Chemici laudaverunt acres alcalinos
volatiles sales, olea acria empyreumatica, ignis vi ex animalium plantarúmve
partibus expressa, ut oleum cornu cervi, ligni guaiaci, &c. Hæc parti af-
fectæ si applicentur, dolorem molestum excitant, & inflammationem tantam
quandoque, ut brevè gangræna sequi posset. Unde prudenter monuit *Are-*
tæus (e), acria talia, cuti applicata, frequenter removenda esse, & inspicien-
dum locum, an pustulæ ibi nascantur, gangrænæ imminentis signum in loco
inflammato (vide §. 427.); tuncque hæc tolli debere. Ipsâ inustione curam
apoplexiæ, epilepsiæ, paralytis, tentasse Ægyptios, felici cum successu,
Alpinus (f) affirmat: utebantur autem (g) turundâ ex gossypio factâ, co-
nicâ, cujus basis parti affectæ applicabatur, ut apice incenso ignis lentè
glisceret; simili ferè modo, ut alii in Asia populi *Moxam* adhibent, ex detri-
tis artemisiæ foliis paratam. Difficilis ille & tædiosus morbus meretur, ut nihil
intentatum relinquatur molestum quámvis fuerit, unde curatio sperari posset.

(a) Method. Medend. Lib. XIV. Cap. xvi. Charter. Tom. X. pag. 336.

(b) Académ. des Scienc. Ann. 1741. His-
toir. pag. 103.

(c) De Medicin. Lib. III. Cap. xxvii.
pag. 179.

(d) De Curat. Morbor. Acutor. Lib. I.
Cap. II. pag. 80.

(e) Ibidem.

(f) De Medic. Ægypt. Lib. III. Cap.
xii. pag. 211.

(g) Ibid. pag. 209, 210.

§. 1070. **M**AXIME autem curandum, ut ad sedem causæ detectam omnia remedia (1068. 1069.), si possibile, applicentur. Pars læsa, plures simul eodem vitio læsæ, Scientia muscutorum, nervorum, horum unio, origo, dispersus, & cognitio functionum ab uno quoque horum pendentium, si comparantur inter se, clarè docent sedem latentem mali.

Cùm autem illa causa, quæ nervum transmittendis spiritibus ineptum reddit, sicque paralyfin facit, (vide §. 1059) diversis in locis hæere possit, patet satis, optimum effectum expectari posse à remediis, si applicentur illi loco, quem hæc causa occupat, ut integris quàm maximè viribus, attenuando, movendo, stimulando, in illam agere possint. Summi ergo usûs est in paralyfi curanda bene distinguere locum, ubi illa paralyfis causa hæret. Verum quidem est, illam causam posse hæere in ipso encephalo, & ibi impedire liberum influxum spirituum in ipsam originem nervorum, qui ad partem paralyticam tendunt; uti fit in exquisita apoplexia, in qua omnium muscutorum voluntariorum paralyfis adest: & post apoplexiam sæpe tales particulares paralyfes supersunt, quæ totâ vitâ manent, dum in ipsa origine nervorum in encephalo vitium hæret; tuncque topicis remediis, in ipsam sedem mali agentibus, locus non est; sed illa sola conveniunt, de quibus in cura apoplexiæ dictum fuit. Præterea quandoque particularis paralyfis apoplexiam mox secuturam præcedit, causâ pariter in encephalo hærente, quæ brevè aucta totum sensorium opprimit. Sed in utroque hoc casu plures aliæ animalium functionum læsiones simul adsunt, vel paulò post sequuntur, quæ manifestè docent, causam omnium horum malorum in ipso cranio hæere. Ubi verò sensus omnes vigent, interni externique, & paralyfis partem quamdam corporis occupat; tunc remedia topica, frictions, vesicatoria, unguenta, emplastra, &c, applicari debent illi loco, ubi nervi ad partem affectam spectantes, ex medulla spinali egrediuntur. Sic v. gr; si inferiores artus paralytici forent, circa ultimâs lumborum vertebra omnia hæc Artis molimina fieri deberent: si artus superiores similiter affecti sunt, cervicis ultimis vertebra eadem applicantur. Idem jam in reliquis particularibus paralyfibus verum est. Fida Anatome hîc facem præfert, & exactissimæ Tabulæ *Eustachianæ* demonstrant origines nervorum, illorûmque decursum, quàm pulcherrimè, ita ut ex harum Tabularum conspectu facilè determinari possit locus, cui debeant topica illa remedia in diversis paralyfis speciebus applicari. *Galenus*, magnâ adèò peritiâ in Anatomicis valens, pulcherrimè hoc inculcat, dicens, (a) *Si quis, ex Anatome, ad quam partem descendant singuli nervi, à spinali medulla prodeuntes, cognoverit, affectas sedes quàm facillimè inveniet...* Nam non solùm crura & manus temere ac frustra multi

(a) De Loc. Affect. Lib. IV. Cap. VII, Charter. Tom. VII, pag. 465.

Medici-totâ die noctéque calefacientibus remediis perfricant, negligentes locum, ubi vel spinalis medulla, vel nervus aliquis ex ipsa emergens, læditur. Pluribus deinde Exemplis Practicis hujus rei veritatem confirmat. Pariter & Trallianus pulcherrimas Regulas Diagnosticas dat, quibus sedes mali cognosci possit, quas hîc describere operæ-pretium credidi: (a) Si igitur ex superioribus partibus quædam affectæ fuerint, nempe oculus, nasus, aut lingua, aut quædam in facie, constat, quòd ipsum cerebrum habeat morbum, illique primariò succurrendum sit; si ergo nulla ex prædictis partibus sensû, aut motu, aut utroque læsa fuerit, necesse est spinalem medullam laborare, aut aliquem nervorum ex ipsa prodeuntium affectum esse, statuere. Attendito igitur diligenter, quæ sit pars affecta, & unde initium trahat, aut à qua vertebra id aut nervo recipiat, atque illi curationem adhibeto: non autem, ut vulgò, symptomatibus tantùm obsistito. Itaque resolutas partes sic internoscere oportet, animum Scientiæ Anatomicæ adhibendo.

Probè memini hæc veterum Medicorum dogmata mihi in Praxi exercenda pulcherrimè profuisse, & lætus recordor me aliquoties brachiorum resolutionem, Colicæ-Pictonum succedaneam, feliciter curasse, dum frictiones, emplastra aromatica, &c, soli abdomini applicarem; licèt ex Anatomica nervorum Historia fatear me non intelligere, quomodo nervi, per abdominalia viscera dispersi, molestissimo & diuturno dolore excruciatî, paralyfin brachiis inducant cum atrophia muscutorum. Sufficiebat mihi novisse in nervis abdominalibus morbum habuisse originem; & in aliis morbis jam didiceram, nervos multos habere mirum imperium in alias partes corporis, quod ex cognita hæctenus corporis fabrica liquidò explicari nequit: cujus rei, omni attentione Medicorum dignæ, plura adhuc dabit testimonia epilepsia, de qua jam dicendum erit.

(a) Lib. I. Cap. xvi. pag. 88.

EPILEPSIA.

§. 1071. **P**RIORI malo adversus valde morbus epilepsia est, quæ adesse dicitur, quoties homo subitò prostratur, amissis sensibus externis, internisque, cum concussu violento, involuntario, musculorum omnium, vel aliquorum, reciproco, alterna cum requie, & novo paroxysmo.

Ἐπίληψις, ἐπιληψία, τὰ ἐπιληκτικά, apud Auctores Medicos significant illum morbum, de quo hîc agitur: quæ omnia derivantur ἀπὸ τῆς ἐπιλαμβάνειν, à comprehendendo, quia, uti lictores non opinantem reum subitò invadunt & comprehendunt, sic & dirus ille morbus subitò adoritur; & momento antè sanos homines media inter vitæ munera prostrat. Vocaverunt & *Morbum Sacrum*, ἱερὴν νόσον, quali nomine apud *Hippocratem* (a) occurrit: vel quia à Diis immixtis credebatur morbus; vel (b) *Ob magnitudinem, omne enim magnum sacrum dici consuevit.* Hoc enim sensu & os sacrum (ἱερὸν ὄστρον) dixerunt Anatomici, & videmus etiam Latinos Auctores, omne quod præclarum & magnum erat, sacrum vocasse; *Sacram anchoram, auri sacram famem*, &c. Ideo etiam *Celsus* (c) *Majorem Morbum* nominavit. Vocaverunt & *morbum Herculeum*, quia *Hercules* illo laborasse credebatur (d): vel potius, uti *Galenus*, innuit, ut morbi (e) magnitudinem hoc nomine designarent; fortè & ob curæ difficultatem, & quòd *Herculeo* ferè robore opus sit, ut paroxysmi tempore miseri ægri contineantur, ne sibi ipsis miserrimè noceant, allidendo membra, distorquendo, &c. Vidi certè, quatuor viros robustissimos vix continere potuisse teneram virginem tempore insultûs epileptici. Sacri Auctores vocaverunt epilepticos, lunaticos (f), σεληνιαζομένους; & illa, quæ aliis in locis de eodem morbo habentur, confirmant hoc assertum. Miser enim ille puer, quem *Adorandus Salvator* liberavit, ab infantia laborabat hoc morbo, (g) cadebat in ignem & aquam, loquelam & auditum amiserat, cadens in terram spumabat, dentibus stridebat, repentè clamabat dum concideret, &c; quæ omnia symptomata epilepsiam comitari, postea videbimus. Cùm autem ille morbus in primo suû initio sæpe noctu invadat, & circa magnas Lunæ

(a) Lib. De Morb. Sacr. Cap. I. Charter. Tom. X. pag. 475.

(b) Aret. de Caus. & Sign. Morbor. Diurnorum. Lib. I. Cap. IV. pag. 28.

(c) Lib. III. Cap. XXIII. pag. 172.

(d) Aristotel. Problem. Sect. XXX. Quæst. I. Tom. IV. pag. 227.

(e) Hippocrat. Epidem. Lib. VI. Comment. VI. Text. VII. Charter. Tom. IX. pag. 550.

(f) Matth. Cap. IV. vers. 24. Confer. Ibid. Cap. XVII. vers. 15.

(g) Marc. Cap. IX. vers. 18, & seq. Confer. Luc. Cap. IX. vers. 39, & seq.

mutationes frequenter repetitis sæviat insultibus, hinc videntur Lunæ tribuisse hunc morbum; quod & apud *Arætaum* (a) habetur.

Comitialem morbum, dictam fuisse epilepsiam, legitur: sive quòd in frequenti hominum cœtu sæpius observentur morbo suo infestari epileptici; sive quòd comitia dirimerentur, si quis epilepticus concideret: ita enim legitur apud *Serenum* (b)

*Est subiti species morbi, cui nomen ab illo est,
Quòd fieri nobis suffragia iusta recusant.
Sæpe etenim membris atro languore caducis
Consilium populi labe horrenda diremit.*

Ob morbi autem atrocitatem, quidam vocaverunt *morbum fonticum*, quia hoc nomine intelligebatur morbus vehementior, vim graviter nocendi habens (c). Vocaverunt & *morbum caducum*, quia concidunt ægri, dum hoc morbo corripuntur, & hoc nomine in pluribus linguis designatur. Morbus etiam puerilis vocatur, quia huic ætati frequentior est (d).

Cùm autem ille morbus ingenti diversorum symptomatum numero stipetur, uti postea patebit, debent inter illa seligi talia, quæ semper in hoc morbo adsunt, ut ejus bona definitio dari possit, & haberi signa diagnostica, quæ morbum hunc adesse demonstrant. Epilepsia autem præsens cognoscitur, si omnes sensus interni & externi aboliti sunt, & simul motibus convulsivis, ab arbitrio mentis minimè pendentibus, agitentur muscoli. Distinguitur sic à paralyfi, in qua flaccida immobilitas musculorum est: à catalepsi pariter, in quo morbo sensus abolentur quidem, sed corpus illum situm retinet, quem primo momento accedentis morbi habebat: ab apoplexia, quia in apoplecticis cum abolitione sensuum & motuum arbitrariorum adest imago profundi & perpetui somni, absque convulsivis motibus. Verum quidem est, quòd apoplectici quandoque paulò ante mortem convellantur, sed tunc epilepsia succedit apoplexiæ priùs existenti. Adeoque signa diagnostica epilepsiæ præsentis redigi possunt ad hæc bina; sensuum nempe abolitionem & perturbationem motuum muscularium. Concussus autem illi violenti & involuntarii musculorum reciproci vicibus fiunt: ubi enim convulsi muscoli rigent nec relaxantur, tunc tetanus dicitur, si universum corpus sic obriguerit; spasmus verò, si in parte singulari quadam corporis idem obtinuerit; de quibus postea ad §. 1088, dicetur: hîc autem agitur de exquisita & propriè sic dicenda epilepsia.

Oportet autem Medicus cautus sit in Diagnosi hujus morbi; quia sæpe contingit, scelestos homines se epilepticos fingere in plateis publicis, & largas à prætereuntibus colligant eleemosynas, posteaque in sinu rideant,

(a) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. IV. pag. 28.

(b) Q. Seren. Sammon. p. 162.

(c) Aul. Gell. Noct. Attic. Lib. XX. Cap. I.

(d) Hippocrat. Lib. de Aer. Loc. & Aqu. Cap. II. text. XI. Charter. Tom. VI. pag. 190. Confer. Æginet, Lib. III. Cap. XIII. pag. 29, versâ.

quòd etiam ipsos Medicos simulato morbo fefellerint. Facile autem fraus detegitur, si pulsum tangendo cutis unguibus intercepta subito & fortiter vellicetur; signa enim doloris percepti tunc illico videmus, si morbum simulent, cum cæteroquin epilepsiâ sensus tam perfecte aboleantur, ut tempore paroxysmi in ignem delapsi miseri tales ægri ad ossa usque partes corporis combufferint absque ullo doloris sensu. Talem casum habuit celeberrimus *Boerhaavius* in juvene nobili, sed pessimæ indolis, qui, si negarentur ipsi à parentibus quæ desiderabat, mox fingeat hunc morbum: dum autem vocatus jubebat Chirurgus, ut ferro candenti tangeret pedis pollicem, mox exsiliit; & postquam noverat in primo futuro paroxysmo cauterium applicandum esse, non amplius ausus fuit morbum fingere.

Solet autem plerumque cessare talis insultus epilepticus, & post aliquod temporis intervallum redire similis; ideòque inter morbos chronicos numeratur. Interim tamen certum est, quandoque & primo hujus morbi insultu extinguere homines; tuncque ad acutissimos morbos referri mereretur. Ob hanc causam *Aretæus* & inter acutos, & inter chronicos morbos, epilepsiam numeravit, dixitque, (a) *Epilepsiæ, id est, comitialis morbi, primus casus perniciosus est, si acutè invadat: nonnunquam enim & uno die hominem perdit. Periculosæ etiam sunt per circuitus exacerbationes: unde factum est, ut in acutorum numerum comitialis morbus poneretur. Quòd si malo adsuescat homo, & morbus tenaciter adhærens occupet, non solum diuturnus, verum etiam nonnullis perpetuus, efficitur. Quot casus docuerunt, unico paroxysmo extinctos fuisse infantes! In morbis acutis auctororum, insultus epilepticus unicus & lethalis sæpius observatus fuit. Vidi in muliere parturiente, & annosâ jam, licet primiparâ, in ultimis nixibus puerperii paroxysmum epilepticum contigisse horrendum & lethalem, quàmvis nunquam antea hunc morbum experta fuisset. Et contrâ novi hominem, qui vigesimo-quinto ætatis anno ob subitum & maximum terrorem epilepticus concidit, quique ad octuagesimum ætatis annum cum hoc morbo luctatus fuit, redeuntibus vario temporis intervallo paroxysmis. Patet ergo, alternam illam requiem, cum redeunte iterum paroxysmo, frequenter in hoc morbo obtinere, non tamen absolutè requiri ad morbi hujus definitionem dandam, cum unicus quandòque paroxysmus hominem rapiat; quod & *Hippocrates* (b) notavit, uti & *Celsus*, qui sic habet: (c) *Homo subito concidit, ex ore spumæ moventur, deinde interposito tempore ad se redit, & per seipsum consurgit. Id genus sæpius viros quàm fæminas occupat, ac solet quidem etiam longum esse, usque ad mortis diem, & vitæ non periculosum. Interdum tamen, cum recens est, hominem consumit.**

(a) De Curation. Morbor. Acutor. Lib. I. Cap. v. pag. 83, 84.

(b) Lib. de Morb. Sacr. Cap. IV. Char-

ter. Tom. X. pag. 480.

(c) De Medicin. Lib. III. Cap. XXIII. pag. 172.

§. 1072. **M**ORBUS hic mirâ facie variatus tam mirabilis apparet, ut diis, dæmonibus, iræ divinæ, incantamentis, & similibus causis, naturalibus majoribus, adscriptus sæpe fuerit.

Minimè mirum videtur, quòd hic morbus, tam horrendis & tam variis symptomatibus stipatus, creditus fuerit pendere à causis, quæ naturalibus majores essent. Sanissimus homo, in quo nec versatissimi in Arte Medici aliquod sanitatis vitium detegunt, uno momento sæpe hoc morbo prosternitur; & postquam deserbuit talis paroxysmus, resectumque fuit quiete lassatum à tantis agitationibus corpus, quandòque nulli effectus tanti morbi supersunt, & integra redit sanitas; licèt in corpore hoc maneat latens dispositio, quæ novum morbi insultum faciet post magnum fatis temporis intervallum. Tempore jam hoc, inter distantes paroxysmos medio, sæpe nihil deprehenditur in corpore quod culpari possit. Nullum signum ab attentissimis & peritissimis Medicis invenitur, ex quo distinguere queant talem hominem huic morbo obnoxium esse; ideòque jam antiquis temporibus epilepsiæ originem causis majoribus adscripserunt, & incantationibus, atque expiationibus variis ejus curam tentaverunt. Hujus asserti veritatem jam apud *Hippocratem* videmus, qui hunc morbum non magis sacrum dicendum voluit, quàm (a) febres tertianas & quartanas, quæ certis temporum intervallis redeunt, licèt non intelligatur evidenter ratio, quare determinato temporis spatio novus recrudescat paroxysmus; ideòque explodit vana illa & superstitiosa remedia, quibus hunc morbum (b) curare volebant vafri impostores, imperitiam suam obvelantes sacris ritibus, & præceptorum diæteticorum numero. Tot enim monabant esse curationis impedimenta, ut impossibile foret, quin æger quorundam subinde oblivisceretur; sicque semper in illum culpa rejici poterat, si non sanaretur morbus. V. gr; inter alia plura jubebant ægrum nunquam (c) *Pedem pedi, neque manum manui, superimponere*. Sed quis hoc evitabit, etiamsi attentissimus fuerit, dum plurium mensium spatio talis curatio sæpe protrahi debebat? Semper hinc effugium habebant, quo excusarent irritum talis curationis successum; & licèt æger exactissimè observasset omnia præcepta (quod vix impossibile videtur), si non sanaretur, hanc adhuc causam dare poterant, nondum placatos esse divos, qui irati hunc morbum immiserant. Pro variis autem symptomatibus, quæ epilepsiam comitabantur, (d) diversa assignabant Numina, quæ placari debebant, uti in locis citatis legi poterit.

Certò constat, hunc morbum produci à causis talibus, quæ sensibus observatæ fuerunt, & illarum causarum ablationem morbi curam absolvisse, uti postea patebit. Sed & fassi fuerunt summi in Arte Viri, atque in rebus Anatomicis peritissimi, quòd in cadaveribus hoc morbo defunctorum nihil invene-

(a) Lib. de Morb. Sacr. Cap. 1. Character. Tom. X. pag. 475.

(b) Ibid. Cap. 11. pag. 476. 477.

(c) Ibid. pag. 476.

(d) Ibid. pag. 477.

rint sæpe , quod culpæ poterant. In pessima epilepsia , *idiopathica* dicta , causa morbi in ipso encephalo hæret , & quandoque difficillimè distingui potest , cùm intricatissimam encephali fabricam tam parùm adhuc novimus. Molem , figuram , integumenta , gyros cerebri & cerebelli , descripserunt Anatomici , medullæ oblongatæ tubera miris nominibus insigniverunt , &c ; sed nullus determinavit hætenus memoriæ sedem , originem determinatam illius potentiæ corporeæ , quæ musculos ad arbitrium voluntatis movet , nec plura alia ; de qua re & antea mentionem feci §. 276 , ubi , in vulnorum capitis Historia , agebatur de determinando loco affecto in encephalo. Poterit ergo in mirabili illa fabrica encephali vitium hæere corporeum , immanes illas turbas faciens , licèt sensibus , inprimis post mortem , detegi non possit ; unde meritò concludere licet , non ideo semper ad causas supernaturales referendum esse hunc morbum , licèt nulla causa sensibus obvia detegatur. An autem absolutè negari potest , quòd morbus ille unquam à causis supernaturalibus productus fuerit ? Certè non videtur ; nam puer ille epilepticus , de quo præcedenti paragrapho dictum fuit , sanatus fuit ab *Adorando Salvatore* , expulso dæmonio. Probè novi , summos in Arte Viros statuere , à causis naturalibus hunc morbum productum fuisse ; & æquè stupendam esse sanationem tanti morbi , ab infantia jam affligentis , quàm dæmonis expulsionem ; sed certè huic opinioni mihi parùm favere videtur ipse textus , qui sic legitur , (a) *Increpavit spiritum immundum dicens illi : Spiritus sine locutione & surde , ego tibi impero : exi ex eo , & ne amplius introeas in eum. Et exclamans (spiritus) , & multum discerpens eum , exiit. Discipulis postea privatim interrogantibus , cur non potuerint ipsi ejicere illum spiritum , respondit , (b) Hoc genus in nullo potest exire si non in oratione & jejunio. Solebat autem Christus Discipulis suis (ut ex pluribus Sacræ Scripturæ locis patet) postea exponere , quæ hominum auscultantium turbis dixerat , & quæ non satis intellexerant : jam autem talia illis dicit , quæ manifestè firmarent illam opinionem , quam habebant , quòd à malo spiritu morbus miseri illius pueri productus fuerat. Certè dæmoniaci illi , de quibus legitur in Sacris (c) , habebant talia symptomata , qualia in maniacis observantur ; sed disertè in textu asseritur , dæmones egressos fuisse de miseris illis , & veniã impetratã abivisse in greges porcorum , qui mox furibundi de præcipitio in mare ruerunt. An potest ille textus ullo modo intelligi de melancholico delirio , aut maniã à causis naturalibus natã ? Hinc patet , morbos eosdem , quos à causis naturalibus nasci novimus , etiam à supernaturalibus productos fuisse. Vidi innocuum quadriennem puerum , qui simulac Orationem Dominicam recitare incepisset , convellebatur illicò ; & simul tantum ac tam horrendum clamorem edebat , qui ejus vires longè superare videbatur : interposito aliquot minutorum intervallo , iterum rogavi aviam , quæ puerum ad me adduxerat , ut juberet puerum easdem preces repetere , idque*

(a) Marc. Cap. ix. vers. 25. 26. Confer. Luc. Cap. ix. vers. 42.

(b) Ibid. vers. 29.

(c) Matth. Cap. viii. vers. 28. & seq. Confer. Marc. Cap. v. vers. 2. Confer. Luc. Cap. viii. vers. 27.

in quartam vicem usque, semper eodem cum successu; & licet eventum prævidissem jam, ac animum obfirmarem, non potui impedire, quin, audito hoc clamore, horrerem totus, quamvis me non adeo pusillanimum credam, ut à levioribus facile movear. Licet autem scrupuloso examine omnia expenderit, non potui vel minimam malæ fraudis suspicionem habere. Videtur hinc prudentis Medici esse, non semper & statim, ubi inusitata in morbis symptomata apparent, ad causas supra naturam positas refugere; neque etiam impossibilia pronunciare illa, quæ facta fuisse certò novimus. Ut enim optimè celeberrimus *Fridericus Hoffmannus* ex *Flinio* dicit: (a) *Quemadmodum multa fieri non posse, priusquam facta sunt, judicantur; ita multa quoque, quæ antiquitus facta, quia nos ea non vidimus, neque ratione assequimur, ex iis esse, quæ fieri non potuerunt, judicamus. Quæ certè summa insipientia est.* Tractatus ille supra hanc rem legi meretur.

§. 1073. **N**ULLA quippe gesticulatio, inflexio, positura; que noscitur, quam non aliquando exhibuerit; omnes quoque nonnunquam æmulatur motûs, cursûs, ambulationis, gyrationis, prostrationis, decubitûs, erecti, rigidique corporis species.

Agendum nunc est de variis & miris symptomatibus, quæ in epilepticis observantur tempore paroxysmi. Numerosissima certè hæc sunt, & conabor illa ordine recensere, prout ipse observavi, vel ex fide Auctoribus collegi.

Primò autem describenda est exquisitissima epilepsia, in qua subito prosternitur homo cum abolitione omnium sensuum internorum & externorum, & convulsivâ agitatione musculorum. In omnium pessima specie, absque ullo signo præmonente, cadunt illico; & Experimenta Practica docuerunt, illam ferè semper incurabilem esse. Frequentiùs primò sentiunt vertiginem, (b) *Splendores quidam purpurei, aut nigri, aut omnes unà permixti, ob oculos in orbem versantur, ac discurrunt, ut in cælo iris prætentæ esse videatur: aures sonant, fædum odorem sentiunt, vel sapor ingratus in ore, nascitur.* Quosdam vidi, quibus scintilla lucida apparebat ante oculos, quæ subito augebatur, donec in immensum jubar cresceret, & tunc cadebant. Alii omnia objecta incipiebant videre, ac si densâ nebulâ obfusarentur; & subito crescente hac caligine concidebant: hoc & *Aretæus* notavit, vocans (c) *οκλινς φαντασίω*. Quidam sentiunt à digito pedis, manûsve, vel & ab alio quodam corporis loco, auram quasi frigidam adscendere, quæ ubi ad præcordia venit, corruunt. Horum omnium ægri adhuc memores sunt, quando à paroxysmo resurgunt; reliqua autem, quæ paroxysmi tempore contigerunt, ignorant omnino. Unde postea, dum plures jam paroxysmos passi fuerant, ex præviis

(a) Dissertat. de Diabol. Potent. in corpor. Præloqu.

(b) Aretæ. de Caus. & Sign. Morbor. Acutor. Lib. I. Cap. v. pag. 1.

(c) Ibid. pag. 2.

illis signis futuram calamitatem prævident, & quantum possunt sibi cavent, vel adstantium auxilium implorant. Plerique ipso momento, dum cadunt, validum clamorem edunt, cujus tamen conscii non sunt: sequuntur tunc mirabiles & variæ plerumque in singulis epilepticis partium musculosarum convulsiones.

Frons enim & cutis capillata capitis miro quandoque agitantur modo; pili eriguntur; supercilia moventur, deprimuntur & ad se mutuò accedunt simul; ut fit in hominibus indignantibus: oculi tunc fixi, tensi, prominuli, ut in iratis, apparent. Palpebræ agitantur, & clauduntur plerumque, sed palpantes & tremulæ, rarò integrè clauduntur, sed inter palpebrarum distantes limbos oculi album apparet (a): sæpe & sub palpebris semiclausis bulbi oculi magnâ velocitate rotantur, ita tamen ut ferè semper pellucida cornea sub palpebra superiori occultetur. Quandoque his motibus convulsivis tanta vis oculorum musculis infertur, ut postea semper vitium quoddam maneat; & plurimos observamus lufcos & strabones, qui in prima infantia convulsionibus epilepticis tentati hoc vitium contraxerunt.

Mobilis autem illa faciei pars, quæ sub oculis ad mentum usque extenditur, numerosis musculis constans, qui in singulis ferè cadaveribus diversi reperiuntur ab Anatomicis, & cujus partis solâ mutatione Pictores & Statuarii omnes animi affectus exprimere noverunt, miro modo agitari solet. Quandoque celerrimâ vicissitudine omnes animi affectus exprimuntur in his miseris, labia contracta & elongata in acutum exporriguntur rostrum; mox retroacta, oris rictum ad aures ferè usque producunt; quod tam celeri reciprocactione factum vidit celeberrimus *Boerhaavius* in muliere Judæa epileptica, ut in vertiginem raperet videntem.

Maxilla inferior quandoque à superiori abducitur tantâ vi, ut luxetur antrosum; & dum in paupere infante, finito paroxysmo, non fuerat restituta hæc luxatio, totâ vitâ mansit, qui postea multis annis supervixit, sed fatuus, & in nosocomium receptus omnium certè commiserationem movebat. Lingua tunc turgida & elongata ex ore hiantè prominet, & nisi adstantes subere, vel alio simili corpore molli, maxillis interposito, caveant, momento post, convulsivo motu ad se mutuò adductis maxillis, lingua intercepta graviter vulneratur, vel pars ejus integre abscinditur; quod & *Aretæus* (b) monuit. Frequentissimè hoc contingit, tempore paroxysmi linguam morsu vulnerari, & tunc fædo spectaculo unâ cum spuma sanguis exit: fit hoc, quando motus manducationis fiunt à validissimis illis musculis, qui huic functioni serviunt: tunc dentium stridor ingratiſſimus percipitur; & non sine horrore recordor, quòd coram viderim in tenera satè puella dentium molarium fragmenta exsiliisse cum impetu.

Caput miris modis rotatur, flectitur; quandoque collum riget inflexile, aliquando primum incurvatur, ut maxilla pectori adhærescat: in aliis versus scapulas retroflexum caput hæret, velut in illis, qui per vim crinibus trahuntur, quæ omnia & *Aretæus* (c) observavit.

(a) *Aretæ*. de *Caus. & Sign. Morbor.* |
Acutor. Lib. I. Cap. v. pag. 2.

(b) *Ibidem.*

(c) *Ibidem.*

In brachiis, manibus, digitis, fiunt omnes motus extensionis, flexionis, rotationis, pronationis, supinationis; & cum pollex plures & validiores habeat musculos flexores & versus manum adducentes, quam reliqui digiti; hinc fortissimè solet versus volam manûs adduci, quod multi pro signo validi paroxyfmi habent; & quia vident, remittente paroxyfmo, adductam in pugnâ manum denuo explicari, ideo sæpe magnâ vi nituntur in paroxyfmi vigore pollicem abducere, sicque aliquando partes illas miserrimè distrahunt, dum summam vim convulsorum musculorum majori violentiâ superare conantur; postea molestissimi dolores manent in his partibus adeo vexatis. Si levi vi manûs contractæ explicari possint, non nocebit hoc tentasse; sed quàm imprudenter agunt rudes sæpe & robustissimi homines, dum omni conatu hoc perficere tentant! In femoribus, cruribus, pedibus, &c, hi motus non adeo observari possunt, quia vestibus teguntur; sed similes adesse vel ex eo constat, quòd pedibus calcitent validissimè. Dixit *Aretæus*, quòd (a) *Id genus calamitatis est jugulatis tauris haud adsimile*. Notum enim est, hæc animalia, dum vasis majoribus discissis sanguis effluit, paulò ante mortem ex inanitione vasorum validissimè convelli, & pedibus calcitrare.

Verùm & interiores corporis partes similiter agitari, docent ructus, borborygmi, vomitus, alvi & urinæ excretio insciis facta: feminis expressio per musculos libidinosos. Sed & vitales actiones quàm maximè turbantur. Nam (b) *Inter initia arteriarum motus vehementes sunt & celeres & parvi; in fine verò magni, tardi & languentes, in universum autem ordine carentes* (*ἀτακτοι*): quales etiam inveni in omnibus epilepticis, quibus paroxyfmi tempore adfui. Pariter & respiratio miris turbatur modis: primo paroxyfmi initio solent affici muscoli vocales, nam omnes ferè cum clamore cadunt; postea oritur nixus validus respirationis, ut in illis, quibus suffocatio imminet; & edunt talem sonum, qualem audimus in robustissimis hominibus, dum valido nixu grave pondus elevare, vel obstaculum quoddam remove conantur. Hoc symptoma videtur fecisse, ut Veteres crederent, totum hunc morbum esse nixum cerebri ad explodendum aliquod malignum vel pituitosum gravans. Verùm impeditâ respiratione sanguis liberè per pulmonem transmitti nequit, adeoque nec cor dextrum & se evacuare: unde sanguis venosus accumulatur circa cor dextrum, omnes venæ conspicuæ apparent turgidissimæ, inprimis venæ frontis, raninæ sub linguâ, jugulares in collo: incipit tunc livescere facies, imò ferè nigrescere, primò sub oculis circa palpebram inferiorem, ubi laxa admodum cutis est; uti etiam circa labia, simili ferè modo, ac fit illis qui in laqueo hærent: quod optimè notavit *Aretæus*, dicens, (c) *Malæ rubent quidem, sed quum morbus increvit & faciei livor accedit, cervicis vasa distenduntur, vox ut in strangulatu auferitur: etiamsi vehementer inclames, non sentiunt: eorum vox nihil nisi gemitus & suspirium est: respiratio verò suffocatio quædam est, veluti in iis qui laqueo strangulantur*.

(a) De Caus. & Sign. Morbor. Acutor. |
Lib. I. Cap. v. pag. 2.

(b) Ibidem.
(c) Ibidem.

Dum autem arteriæ narium, oris interni, faucium, se in venas distentissimas evacuare nequeunt, urgentur rami laterales secretorii tantò magis, & mucus solito viscidior exprimitur; quod confirmatur illis quæ ad §. 819, dicta sunt, uti & Experimento *Loweri*, qui (a) canis venas jugulares ligaverat, de quo ad § 793, dictum fuit. Idem & in pulmone fit, tuncque ingratus ille ronchus auditur, & foedo spectaculo per os ac nares spuma viscidissima exit, quandoque & sanguinolenta, si lingua paroxyfmi tempore à dentibus vulnerata fuerit. Spuma autem illa adeo lenta est, ut in fila duci se patiatur. Hæc omnia *Aretæus* (b) pulchrè notavit, & simul cum *Aureliano* observavit, quòd fiat (c) *Ante dimissionem, per os atque nares spumarum fluor*. Quòd autem intellexerit *Aurelianus*, illud fieri circa paroxyfmi finem, patet ex alio loco, ubi docet, quomodo hysterica passio ab exquisita epilepsia discerni possit. Ita enim habet, (d) *Frequenter simile pati epileptici, & à matrice præsocata mulieres, inveniuntur: siquidem non aliter sensibus privantur; sed discernuntur, quòd in ultima accessionis parte, per os atque nares spumarum fluore non afficiantur*.

Hoc autem ideo imprimis notari meretur, quia illa viscida pituita, in fine paroxyfmi per os & nares excreta, Veteribus ansam dederat cogitandi, hanc pituitam ferè esse unicam & solam causam mali (e), hæcque expulsâ, cessare insultum morbi. Verùm ex dictis patet, pituitæ illius excretionem esse potiùs effectum morbi, quàm causam; & ad §. 1075, patebit, plures alias causas dari hujus mali fidelibus Observatis cognitatas esse; adeoque non sufficere illam curationem solam, quæ incidendo mucosum lentorem & evacuando de corpore agit.

Patet simul ex dictis, circa finem paroxyfmi adesse periculosissimum statum, dum suffocatio imminet; & quandoque sic unico paroxyfmo pereunt, uti ad §. 1071, dictum fuit. Frequentiùs tamen tali modo finitur: post suffocationem illam imminentem, & expressionem spumæ ex ore ac naribus, incipiunt minui motus convulsivi, respiratio liberior fit, sed stertorosa, cum somno profundo, quasi apoplectico, qui vario tempore in variis durat: deinde ab hoc somno evigilant, omnium illorum, quæ paroxyfmi tempore contigerunt, immemores: tunc autem, ut *Aretæus* optimè notavit, (f) *Ab initio membris segnes sunt, capitis gravitate premuntur; dissoluti sunt, languidi, pallentes, consternati animo, ob lassitudinem morbi que verecundiam contristantur*. In multis & sensuum hebetudo, & memoriæ debilitas, manet: tamen post binos trèsvè dies, per bonum victum & quietem, refocillatis corporis viribus, sæpe tam perfecta redit sanitas, ut nullum tanti morbi vestigium supersit; & post aliquod temporis intervallum, sæpe fati longum, idem malum similibus symptomatibus stipatum redit. Tunc autem vocabatur *Are-*

(a) Tractat. de Cord. Cap. 11. pag. 123.

nº. LXV. pag. 293.

124.

(d) Ibid. nº. LXXI. LXXII. pag. 295.

(b) De Caus. & Sign. Morbor. Acutor. Lib. I. Cap. v. pag. 3.

(e) Hippoc. Lib. de Morb. Sacr. passim.

(f) De Caus. & Sign. Morbor. Acutor.

(c) Morbor. Chronicor. Lib. I. Cap. iv.

Lib. I. Cap. v. pag. 3.

tao epilepsia chronica; si verò unico tantùm insultu hominem vel perimeret, vel liberaret, tunc ad morbos acutissimos referri poterat.

Chronica autem epilepsia varia admodum habet intervalla inter binos paroxysmos. Vidi, qui semel in anno tantùm corripiebantur; alii vere & autumnò, plures singulis mensibus, insultum habent, circa magnas mutationes lunæ; alii, circa novilunium, & plenilunium, adeóque bis in mensè: plures vidi, qui plurimos paroxysmos patiebantur intra viginti quatuor horarum spatium.

Cùm autem involuntarius motus musculorum sit, tempore paroxysmi, quandoque omnium, quandoque aliquòrum tantùm, & sæpe diversorum musculorum motus sibi mutuò succedant, facilè patet, incredibilem varietatem symptomatum occurrere tempore paroxysmi in diversis epilepticis. Hinc cùm gesticulationes, & quævis mutationes posituræ corporis, fiant ope musculorum, intelligitur, quàm mira hîc accidere possint, neque imitanda facilè voluntatis imperio in musculos tempore sanitatis, quia in epilepticis longè validiùs agitantur muscoli; unde sæpe turpes difformitates & distorsiones postea supersunt, uti in sequentibus dicitur. Plura mirabilium epilepsiarum Exempla habentur apud *Schenckium* (a).

§. 1074. **O**MNES tamen hæ varietates tantùm versantur in mutatis motibus aliquarum partium mobilium, adeóque musculosarum; ergo tantùm ponunt varias musculorum contractiones; hinc varios liquidi nervosi influxus: inde variam hujus à sensorio communi expressionem in nervos; tandem itaque varias causas in cerebri medulla has expressiones producentes: quæ optimè noscuntur enarratione harum historicâ.

Sequitur jam, ut dicatur de epilepsiæ causis observatis, quibus mirabilia hæc symptomata adscribi possunt; & simul de loco corporis cui applicantur, hæ causæ, dum ille morbus adest.

Ut autem hæc clarè & evidenter intelligantur, notandum est ex Pathologicis (b), quòd causæ morborum à Medicis vocentur duplici nomine; vel enim est causa proxima, vel remota. Causa proxima dicitur illa, cujus præsentia morbum facit, cujus absentia, morbum tollit. Causa autem remota morbi dicitur illa, quæ sic disponit corpus, dum adest, ut aptum sit morbum suscipere; si adhuc alia causa præter priorem accesserit: neutra ergo ex his causis morbum producit, si sola exstiterit; sed simul unitæ morbum præsentem faciunt. Causa jam remota, quæ corpori inhæret, vocatur *prædisponens*: altera autem quæ huic accedit, vocatur *procatartica*, sive simpliciter *ocasio*, quæ tantùm nocet illis, in quibus prior illa prædisponens causa aderat.

His præmissis consideremus, in epilepsia abesse omnes sensus internos &

(a) Observation. Medicinal. Lib. I. pag. 103, & seq.

(b) Bo rhaav. Institut. Medic. §. 740; & seq.

externos; simulque eodem tempore fieri agitationes summas musculorum. Verum ex illis, quæ de apoplexia & paralyfi dicta fuerunt, patuit, causam musculos moventem ab encephalo per nervos derivari in musculos; & sensuum exercitium fieri, dum mutatio nervi, à rebus sensibilibus excitata in sensuum organis, libere propagari potest ad nervorum originem in encephalo. Adeoque illo tempore, dum paroxysmus epilepticus adest, encephalon, sensuum & motuum muscularium origo, afficitur; & quidem ita, ut sensuum perceptio nulla adsit, motus autem musculares validissimi excitentur. Verum illi motus musculares produci nequeunt, nisi causa muscularis motus ab encephalo per nervos veniat ad musculos; adeoque causa epilepticum paroxysmum produci debet efficere, ut medulla encephali in nervorum origines validissimas tantorum motuum causas derivet. Varia ergo occurrent phœnomena in diversis epilepticis paroxysmi tempore, prout in hos illosve nervos, majori vel minori impetu, simul vel successivè, causa muscularis motus venerit. Unde optimè dixit *Ægineta*, quod in encephalo ejusve ventriculis causam constitutam habeat epilepsia (a) *συνεσπόμενος ἔχει τὸ αἴτιον*, quia est totius corporis convulsio, cum noxa principum animæ facultatum; licet agnoverit, & à ventriculo, & ab utero, & ab aliis corporis partibus, per consensum (κ) *συμπάθειαν* epilepsiam fieri. Illud enim morbosum, in aliis quibuscumque partibus corporis hærens, non producit epilepsiam, nisi encephalon affecerit; & ægri sæpe sentiunt à parte quadam corporis, pede v. gr; ascendere aliquid versùs superiora, & paulò post epileptici cadunt, nisi ligaturâ, aut validâ compressione partis, impedire possint subito illum adscensum, uti postea dicetur.

Ex quibus omnibus liquet, morbi hujus causam proximam, sive integram & adæquatam, paroxysmi tempore, in encephalo hæere; causam verò excitantem, sive procatarteticam, in aliis multis corporis locis esse posse. Videntur autem Observata docere, quod illo ferè loco, ad quem pervenit mutatio nervis sentientibus inducta ab objectis sensibilibus, sit & principium motus muscularis. Si enim meditabundo homini musca oculos quàm maximè prætervolat, mox motu automatico manum subitissimè admovet; quod & fecisset ex voluntatis arbitrio, si prævidisset illud futurum esse. Illum autem locum, ad quem mutatio organorum sentientium pervenit, & à quo motus muscularis origo pendet, vocaverunt Medici sensorium commune, uti antea in capitulo *De Apoplexia* dictum fuit. Hinc epilepsia, est morbus sensorii communis, per quem potestas sentiens aboletur, potentia verò motus musculares excitans, summos effectus præstat, absque conscientia & voluntatis imperio.

Verum observatur, quod post paroxysmum epilepticum jam sedatum, & omnes functiones encephali in integrum restitutas, maneat tamen ejusmodi diathesis, ut renovetur paroxysmus à talibus causis, quæ in aliis hominibus hanc diathesin non habentibus, nihil tale produciunt. Ira, Venus, terror,

(a) Lib. III. Cap. XIII. pag. 29, versâ.
Tom. III.

etiam levis, crapula, & plurima alia, epilepticis novum morbi insultum adferunt, uti notum est. Superest ergo in illis hominibus causa proegumena sive prædisponens, quæ facit, ut tales homines, absente paroxysmo, maneant obnoxii, ut denuo corripiantur epilepsiâ, si huic causæ latentis, & nullo signo sæpe se manifestanti, alia causa occasionalis se junxerit. Certis enim constat Observatis, quòd hæc diathesis proegumenica epilepsiæ veræ, licet pessima sit, possit adesse in homine, nec tamen nocere ulli functioni cognitæ. Imò videtur illa diathesis epileptica latere posse totâ vitâ, nunquam se manifestans; cum hic morbus, uti sequenti dicetur paragrapho, transeat quandoque ab avo in nepotem, non laborante filio, in quo tamen videtur eadem diathesis adfuisse, cum suæ illam progeniei tradiderit.

Verùm hæc diathesis videtur hære in sensorio communi, illudque sic disponere, ut irritetur & turbetur postea à talibus causis accedentibus, quæ illud antea non affecissent. Multa certè argumenta hoc suadere videntur. Vidi sanissimam puellam decem annorum, à parentibus vegetis, nunquam epilepsiam passis, natam, per plures annos fuisse epilepticam, & primo paroxysmo fuisse correptam, dum joci gratiâ humi decumbentem sub plantis pedum titillassent diu quædam puellæ, aliis illam immotam vi retinentibus, ne intolerabilem ipsi hanc molestiam, mutato situ corporis, vitare posset. Nihil hîc morbose humoris culpari poterat, nulla læsio capiti contigerat; & semel turbatum sensorium commune, per nervos in extremis partibus corporis positos, retinuit impressam quasi talem diathesin, quæ postea à pluribus aliis causis accedentibus paroxysmum epilepticum renovabat. Si enim misera hæc titillationis minas tantùm intentari videret aliis, mox cadebat epileptica. A levi iracundia, terrore, attentione animi parùm diutiùs protractâ, redibat novus paroxysmus. Toties doluerunt peritissimi Medici, insanabilem totâ vitâ epilepsiam natam fuisse, à solo terrore, in sanissimis etiam corporibus; & inprimis in talibus, qui agilissimum corpus, & ingenium promptissimum habebant.

Certum autem est, sensorium illud commune non æquè firmum esse in omnibus hominibus, & in quibusdam faciliùs irritari, omnésque ejus actiones turbare. Duro labori ab ineunte ætate adsuetus rusticus firmum corporis robur habet, talémque fracti orbis ruinæ ferirent ferè impavidum; dum molliter educta puella à subito quocumque fragore convellitur. Nec invictæ mentis constantissimæ robori hoc adscribendum est in tali rustico, sed hebetudini & majori quasi callositati sensorii communis. Verùm idem ille quàm stupidus est in illis, quæ mentis aciem requirunt! Robustis gaudet lacertis, sed magnam membrorum agilitatem non habet: solos illos motus exercet alacriter, quos quotidiani labores imperant; cæterùm rigidus ferè in omnibus membris. Unde intelligimus, quare pro diversa dispositione sensorii communis diversimode afficiantur ab iisdem causis homines; & illa, quæ turbant omnia in quibusdam, nullam mutationem inducant aliis.

Quò autem homo origini suæ propior est, eò encephalon, ejúsque propagines, medulla spinalis & nervi, majorem partem totius molis corporeæ

faciunt, quod & Pictores & Statuarii observant, dum junioribus caput majus proportionaliter ad truncum corporis tribuunt. Sed & simul mollior encephali structura in junioribus observatur; ideoque Anatomici, cerebri fabricam demonstraturi in exercitiis Academicis, adutorum cadavera ad hanc rem semper præferunt. Hinc *Hippocrates* (a), & post illum omnes Medici, observaverunt, juniores magis obnoxios esse huic morbo quam adultos; videtur enim in illis excedens magnitudo encephali & tenerior fabrica facere causam prædisponentem, quæ, levi causâ occasionali accedente, epilepsiam producit. Tormina abdominis, gingivarum tensio & irritatio dentitionis tempore, frequentissimè inducunt insultus epilepticos junioribus, dum sævissimam odontalgiam & dolores acerbissimos iliacos adulti ferunt absque epilepsia sequente. Summâ excandescit irâ nutrix, & imprudens dat ubera infanti; convellitur illico (utî tot Observata docuerunt), dum nutrix defervescente hoc brevi furore nihil mali patitur. Illa ergo mutatio, per validum talem animi affectum in humoribus nutricis nata, non potuit firmiter ætate jam sensorium commune turbare; dum pauculum lactis, ab iratæ nutricis uberibus ducti, tenerum & mobile infantis corpusculum tam misere afficit.

Verùm cum ætatis augmento nimia hæc mollities aut teneritudo encephali & totius generis nervosi sensim emendetur, patet ratio, quare magna spes curæ in junioribus affulgeat. Ubi autem adultum & firmum jam corpus hic morbus invaserit, longè difficilius, imò rarò, curatur: debuit enim valida causa fuisse in adulto morbum producens, dum in junioribus etiam levissima sufficiat. Ideo *Hippocrates* dixit, (b) *Quibus comitiales affectus ante pubertatem oboriuntur, decessum sortiuntur; quibus verò quintum & vigesimum annum agentibus oboriuntur, iis plerumque commoriuntur.* Videantur & illa, quæ ad §. 712, habentur, ubi de convulsione febrili agebatur.

Optimè autem latentem illam diathesin sensorii communis, quæ prædisponens causa epilepsiæ est, descripsit *Helmontius*, dicens, (c) *Sic namque comitialis per menses & annos subinde dormit, imò & nunquam excitatur, nisi per venerem, iram, mærorem, partum, &c. Neque est enim ulla materia, fomes caduci, alicubi detenta; qui vel putreret, arefceret, consumeretur, vel pristinam veneni labem amitteret: quod cum non fiat, verùm in vitam perennet, aliud proin exordium, atque hospitium immediatum, quam recrementa delegit. Sigillatur quippe in idea entis activi & constantis per totam vitam.* Alibi habet sequentia, quæ pariter huc spectant: (d) *Quidquid porrò sordium ingestum, admissum, aut vivendi errore obnatum est, sive id causæ procatarticæ, sive demum familiæ, productum sedet, totum prorsus nil nisi occasionale est: ad cujus scilicet importunitates Archeus ipse commotus, veram morbi repræsen-*

(a) Lib. de Morb. Sacr. Cap. vi. Character. Tom. X. pag. 482.

(b) Aphorism. Sect. v. n.º. vii. Character. Tom. IX. Part. II. pag. 197.

(c) Ort. Medicin. Tract. de Morb. Archealib. §. 17. pag. 440.

(d) Ibid. Tractat. Butler. init. pag. 466.

tat scenam. Unde inprimis perspicuum est, tam esse morbos reales, dum silent, dormiuntque, quam quos contingit expergefatos in suo meditari paroxysmo.

Postea autem patebit, quando de curatione hujus morbi agetur, magnum usum habere considerationem causæ prædisponentis, & illius distinctionem à causis excitantibus. Sæpe enim non est in potestate Medici causam prædisponentem tollere, & tunc sola spes curæ in eo consistit, ut tollantur causæ excitantes, & in actum deducentes, illam latentem diathesin epilepticam, quæ sola paroxysmum epilepticum renovare nequit.

Sequitur jam enumeratio causarum hujus morbi, tam illarum, quæ prædisponunt, quàm aliarum, quæ procatarticæ, sive occasionales, dicuntur.

§. 1075. **I**LLÆ autem sunt, 1°. Hæreditariæ, ex labe gentili patris, matris, parentumve, aut majorum, silente sæpe morbo in genitore, dum ex avo derivatur in nepotem. 2°. Congenitæ, ex imaginatione matris gravidæ excitatâ per conspectum epilepticum. 3°. Cerebrum in integumentis suis, superficie, substantiâ, ventriculis, malè affectum, per vulnera, contusiones, abscessus, pus, faniem, ichorem, sanguinem, lympham acrem, foetidam, excrescentias osseas cranii interni, impressiones ejus, cartilagineam finuum venosorum naturam, fragmenta, spinasve ossium, vel instrumentorum lædentium meningas, cerebrumve, argentum vivum ad cerebrum quacumque viâ delatum. Idem cerebrum affectum malè per inflammationem, corruptionem, erosionem meningum, à carie ossis, bile atrâ, gummatibus venereis. Has autem causas juvant omnia, quæ liquidorum in cranium affluxum augent, ut sunt, plethora, motus, calor, ebrietas, epulæ, venus, ingenium perspicax, altum, meditatio profunda, affectus animi ingentes, imaginatrix vis ingens, terror metusque inprimis. 4°. Omnes violentæ affectiones generis nervosi, ut sunt magni & periodici dolores, passio hysterica, rosiones & irritationes à lumbricis, dentitione, acri humore, lacte caseoso, acri, acido infantum, meconio, contagio variolarum, cardiogmo, ulcerosâ materie alicubi hospitante, inediâ, crapulâ, acribus potulentis, esculentis, medicamentis, venenis. 5°. Ab interceptis nonnullis, quæ olim excerni solebant, sanie, pure, menstruis, lochiis, hæmorrhoidibus, urinâ. 6°. Fumis nonnullis paroxysmum integrantibus, fomite alicubi hærente, unde sensu elevatæ auræ adscendens cerebrum petit.

1°. Morbos propagari ex parentibus in prolem, numerosis constat Ob-

fervatis. Neque tantum in epilepticis hoc animadversum fuit, verum & phthisin & podagram derivari in seros nepotes constat, uti postea dicitur. Mirabile imprimis hoc est, quod latens in corpore illud semen morbosum per annos dormiat iners, antequam actuosum fiat. Epilepsiæ autem illæ hæreditariæ sæpius circa pubertatis tempus primo se manifestant paroxysmo, & seminali contagio propagatæ, illo tempore, dum aptum ad generationem corpus redditur, insurgunt, postea per totam vitam sæpe durantes. Uti externâ corporis formâ & magnitudine, ingenio, animi affectibus, proles parentibus similes sæpe fiunt; sic videtur & intima partium corporis constitutio frequenter referre eandem similitudinem. Quandoque & contingit, quod feminale tale vitium iners maneat in filio, redeat in nepote: fortè si firmo corporis robore, vitâ actuosâ & frugali, domaverit filius latentem hanc diathesin, ne in nervum erumpat; quam tamen labem feminalem tradit suæ progeniei. Fortè in prima generatione nondum se exserere potest impressus character morbosus, & in secunda tantum se manifestat progenie. Similia Exempla in Historiis habentur. Sic apud *Plinium* leguntur sequentia, (a) *In Lepidorum gente tres, intermisso ordine, obducto membranâ oculo, genitos accepimus; similes quidem alios avo, &c. Indubitatum exemplum est Nicæi nobilis Pythæ Byzantii geniti, qui adulterio Æthiopis natâ matre, nil à cæteris colore differente, ipse avum regeneravit Æthiopem.*

Sed & plura similia observamus in rerum natura, quæ per multos annos manent absque ullo effectu sensibili, & postea subito se manifestant, ubi requisitæ conditiones concurrunt, ut latens tale & silens principium reddatur actuosum. Stamen vitale, intra sacculum colliquamenti hærens in ovo fœcundo, quiescit ibi, & nullo signo se manifestat: post plures menses, si calor incubantis gallinæ accedat, viginti circiter diebus illud stamen minimum, omnes sensus prius fugiens, excrevit in pullum. Notum est semina vegetabilium per plures annos adhuc apta manere, ut sui generis plantulam producant, si fœcundæ terræ committantur. In embryone, dum adhuc in utero materno latet, jam adsunt rudimenta dentium, quæ in fundo alveolorum ad septimum usque ætatis annum, & ultrâ, manebunt; tuncque subito incremento augebuntur & emergent: imò multis in senectute jam provecta novi prodierunt dentes. Pubertas in utroque sexu determinato ætatis tempore nascitur, & miram mutationem corpori inducit: hujus tamen mutationis rudimentum jam in prima hominis formatione aderat, licet serius in actum deducatur. Poterit ergo & in prima origine nascenti homini talis quasi character morbosus impressus esse, qui suo tempore se manifestabit. Hanc rem considerans *Helmontius* dixit, (b) *Ergo morbi hæreditarii inolescunt fœtui, ab ente morbofo. Idea nimirum, spiritus seminali impressa (cùm sit ipse morbus adhuc in vita prima seminis delitescens, & sigillatus) adhuc dormit & sui maturitatem exspectat, donec expergescit ab Archei agitatione, prorumpensque, producta sua parere sit apta.*

(a) Lib. VII. Cap. XII. pag. 147.

(b) Ort. Medicin. Tractat. de Morb. Archealib. §. 15. pag. 440.

2°. Distinguitur hæc causa à priori, quòd non pendeat à labe feminali; sed quòd epilepsia nascatur in fœtu adhuc intra uterum maternum concluso: non ex causa per hæreditariam labem propagata, sed à causa fœtui jam concepto accedente per matris territæ imaginationem, dum videt epilepticum morbi sui paroxysmo correptum. Cùm autem miser talis infans statim à nativitate epilepticis insultibus obnoxius sit, ideo morbus ille tunc *congenitus* dicitur. Apud *Hildanum* (a) talis casus legitur, ubi juvenis, robusta, & optimo corporis habitu prædita, matrona gravida mirum in modum perterrita fuit, dum epilepticus ferè ad ipsius pedes procideret: post menses aliquot primipara puellum feliciter enixa est, qui non diu post comitiali morbo correptus fuit, & multis remediis frustra tentatis, periit hoc morbo, antequam primum ætatis annum adimpleret. Uterque parens sanus erat, & postea eadem hæc matrona aliquot liberos peperit, qui nunquam huic morbo fuerunt obnoxii. Plures similes casus sparsim apud Observatores habentur.

Verum quidem est, quòd frequentes fati in recens natis observentur convulsiones, à meconio, vel ab acida acrimonia, intestina vellicante, &c. Verùm, expulsis his fæcibus, & emendatâ hâc acrimoniâ, cessant brevè illæ convulsiones: in misero autem hoc puello ad mortem usque redierunt paroxysmi epileptici.

Cùm ergo alia plurima Observata doceant, imaginationem matris gravidæ miras mutationes posse inducere fœtui, intra ejus uterum contento, videtur meritò & epilepsia in recens nato observata tali matris terrori tribui posse. Novi quidem hæc omnia negari à quibusdam, quia non concipiunt, quomodo mutata cogitatio matris posset sic afficere fœtum; & derideri sapientes viros tamquam nimis credulos, qui fidem adhibuerunt illis, quæ propriis viderant oculis, vel apud probatissimos Auctores legerant. Fateor, me nullo modo intelligere nexum causæ in matrem agentis cum effectu observato in fœtu; & quare terror ille potiùs non reddiderit matrem epilepticam, quàm fœtum; sed an ideo negari debet illud, quod factum fuisse constat. *Galenus* jam suo tempore de hac re conquerebatur, dicens, (b) *Multi Medici rerum quæ manifestè conspiciuntur, causas reddere nequeunt, eas esse omnino negant.* Vidi olim venustissimam puellam, quæ me de affectibus hystericis, quibus obnoxia erat, consultum venerat. Conspiciebam erucam, sub collari nudæ cuti insidentem in cervice: metuens, ne terreretur, amovere volui digitis hoc insectum: subridens illa dixit, relinquant, quæso, erucam, quam totâ vitâ gestavi; & permisit facilè, ut accuratiùs inspicerem. Vidi autem colores varios pulchros, crines erectos erucæ, quàm evidentissimè; nec ovum ovo similius esse poterat, quàm illa erucæ effigies, ultra cutis superficiem prominens, erat huic insecto.

(a) Observat. Chirurg. Cent. III. Ob. VII. pag. 191.

(b) De Loc. Affect. Lib. V. Cap. III. Charter. Tom. VII. pag. 486.

Mater autem ejus affirmabat, quòd, hanc puellam dum utero gereret, in horto deambulanti eruca ex arbore in cervicem deciderat, illámque ægre inde amovere potuerat. Altera mulier gravida per tres menses terretur à simia, quam brachio suo insilituram credebat; aufugit, & partem corporis, pro qua metuebat, alterâ manu arripuit & perfricuit. Parit debito tempore sanam puellam, quam vidi jam adultam, in cujus dextra manu in parte externa cubiti tota cutis fusca erat, & pilis pollicem cum dimidio longis hirta. Sapone priùs perfricato loco, novaculâ abraferunt, dum novem annos nata foret; sed mox locum abrasum occupabat densum pustularum agmen, totum brachium inflammabatur quàm validissimè, non sine gangrænæ instantis metu. Idoneis remediis sedato hoc malo, recreverunt pili, & mansit deforme illud imaginationis maternæ vestigium, quod postea patienter ferre maluit, quàm novam curam tentare.

Vellem rogatos illos Viros, qui meam in his credulitatem ridebunt, appetent se intelligere plurima alia mirabilia, quæ in generationis opere fieri certò novimus. Dicant causas, quæ tubas *Fallopianas* pendulas & libere fluctuantes erigunt, fimbrias explicant, ovariis applicant: explicent, cur uterus suscepto masculino semine, conceptu factò, incipiat crescere in omnem dimensionem: cur menstrua non prodeant: cur excusso foetu decrescat uterus, increscant mammæ: quomodo foetus nectatur funi umbilicali: quomodo nascatur placenta & se affigat utero, &c? Credo arduum fore subtilissimis etiam Philosophis, ut demonstrent nexum causæ cum his effectis, quos tamen revera existere nemo negabit. Nec meliori jure ergo effectus maternæ imaginationis in foetum negare licet ob hanc rationem, quia non intelligitur modus, quo hæc foëtûs mutatio fieri posset.

3°. Præcedenti paragrapho dictum fuit, illo tempore, dum paroxysmus epilepticus adest, encephalon affici; adeoque minimè mirum videri poterit, si illa; quæ encephalon lædunt, epilepsiam etiam producant frequentissimè. In vulnerum capitis Historia pluribus locis probatum fuit, à læsione encephali per instrumenta vulnerantia, à contusione valida capitis pariter, convulsiones pessimas productas fuisse; uti etiam solâ effusione sanguinis in cavo cranii; & multò magis, si sanguis, vel alii effusi humores, morâ & stagnatione in acrem & rodentem ichorem degeneraverint. Verùm in omnibus illis casibus causa violenta vulnerans, vel contundens, capiti applicata fuerat. Contingit autem & sensim, absque talibus causis prægressis, in cavo calvariæ accumulari humores, qui vel mole premere vel acrimoniâ acquiratâ encephalon lædere, sicque hunc morbum producere possunt. In cadavere epileptici colluviem talem aquosam invenit in cavo cranii *Piso* (a), & imprimis versùs posticam capitis partem. *Drelincurtius* plurium epilepticorum infantum calvarias dissecuit, & ventriculos anteriores, sero flavente acri turgidos, reperit. In ebrioso viro, epilepsiâ extincto, gelatinam flavam

(a) De Morb. à Serof. Colluv. Sect. II. Part. II. Cap. VII. pag. 159.

copiosam inter duram & piam matrem vidit. *Poupartus* (a) in cadavere juvenis epileptici, inter calvariam & duram matrem, pituitam albam spissam observavit: ipsa autem dura mater tumida, simili quasi pituitâ madens, vix ab illa distingui poterat, neque cranio videbatur adhærere, nisi hujus pituitæ ope. Imò *Hippocrates* (b) talem pituitam videtur pro sola causa epilepsiæ habuisse; & diuturnum hunc morbum ideo incurabilem pronuntiavit, quia encephalon (c) *Eroditur à pituita ac colliquatur*, per moram nempe acriore redditâ.

EXCRESCENTIAS OSSEAS CRANII INTERNI. Ubi de morbis ossium antea agebatur, dictum fuit ad §. 549, quandoque latentes ob causas tumores tales osseos excrescere. Si hoc in capite interno fiat, comprimetur à tali exostosi encephalon; & si acutæ figuræ fuerit talis excrescentia, facilè patet, quàm enormia mala inde fieri debeant. Vidi tale sceleton, in quo nullum ferè os erat, quin acutis ejusmodi osseis prominentiis hirtum foret. Sed & similia in cavo calvariæ fuerunt observata. Vidit *Lamottius* (d) duram matrem illo loco, ubi falcem format, osseis talibus aculeis asperam, in cadavere juvenis, qui per octodecim annos epilepsiâ laboraverat. Sic autem eminebant illi aculei, ut piam matrem lædere & pungere potuerint. Rarissimam hanc Observationem *Academiæ Regiæ Scientiarum* transmisit, in cujus *Historia* etiam habetur (e). Invenit tamen in eodem cadavere ventriculos cerebri sero extravasato plenos. Postea celeberrimus *Hunauldus* in adulto homine, pariter epileptico, similia spicula ossea invenit infra sinum longitudinalem superiorem, quæ cerebrum punxerant (f). Et in cadavere juvenis epileptici, inventum fuit intra ipsum cerebellum os irregularis figuræ, quod longitudine pollicem, latitudine verò dimidium pollicem, æquaret (g).

INTROPRESSIONES EJUS. Calvariæ cavum semper plenum est naturaliter; unde, abscissâ post mortem calvariæ ollâ, non facilè iterum adaptari potest, quia encephalon, osse coercente, liberum exurgit: dum ergo, intropressâ calvariâ, minuitur ejus cavum, encephalon comprimitur; unde & epilepsia, & plura alia mala, fieri poterunt, uti ad §. 267, dictum fuit.

CARTILAGINEAM SINUUM VENOSORUM NATURAM. Ut functiones cerebri rectè perficiantur, requiritur expeditus motus humorum per arterias, & reditus eorundem per venas. Sinus autem venosi quasi diverticula quædam sunt, in quibus sanguis colligi potest, & retineri, saltem per aliquot momenta, dum per tussim, risum, nixum validum, impeditur liber sanguinis motus ex corde dextro per pulmonem, adeoque & venæ jugulares se commodè evacuare nequeunt; debent ergo illi sinus utcumque cedere posse: si ergo in car-

(a) Acad. des Scienc. Ann. 1705. *Histoire*. pag. 62.

(b) Lib. de Morb. Sacr. Cap. III, & IV. *Charter*. Tom. X. pag. 478. 479.

(c) Ibid. Cap. VI. pag. 483.

(d) *Traité Complet de Chirurgie*, Tom. II. pag. 398.

(e) Ann. 1711. *Histoire*. pag. 36.

(f) Ibid. Ann. 1734. *Histoire*. pag. 59. 60.

(g) Ibid. Ann. 1737. *Histoire*. pag. 71. tilaginem

tilaginem obduruerint, distendenti sanguini cedere nequeunt inflexiles, simulque tunc crassescere solet substantia sinuum in cartilagine mutata, adeoque & minuitur sinuum cavitas: utroque hoc modo turbatur facilis reditus sanguinis venosi ab encephalo. Talia autem impedimenta reditus sanguinis venosi à capite in cadaveribus epilepticorum deprehensa fuerunt (a).

FRAGMENTA, SPINASVE, &c. Si enim acuta ossea spicula, enata ex duræ matris processibus, irritando & pungendo cerebrum, epilepsiam producere potuerint, uti statim dictum fuit; idem fiet, si post vulnera capitis validasve contusiones, aspera fragmenta ossis, vel instrumentorum vulnerantium partes relictæ, similem irritationem fecerint. De his autem dictum fuit in vulnerum capitis Historia.

ARGENTUM VIVUM, &c. Notum est quòd argentum vivum satis facilè bibula venarum oscula ingrediatur, in superficie externa & interna corporis disposita, imprimis si subtilissimè divisum fuerit. Experiuntur hoc illi, qui metallis inaurandis operam dant, & igne argentum vivum, quocum hoc artificium peractum fuit, in auras diffant. Sic enim argentum vivum, vi ignis adeo divisum, ut in aere volitare possit, unà cum aere inspirato hauriunt, & tremore membrorum, paralyti, epilepsiâ, sæpe corripuntur. Eadem mala contingunt illis, qui in fodinis argenti vivi versantur, & imprimis his, qui ignis vi ex minera sua argentum vivum excoquunt. Postquam luis veneræ cura per inunctiones argenti vivi tentata fuit, & sæpe, imprudenti consilio ab Agyrtis magna copia unguentorum mercurialium applicabatur, numerosissima Observata docuerunt, similia mala contigisse miseris talibus, ac prius recensita fuerunt. Imò constitit, argentum vivum, humoribus circulantibus mistum, miram mutationem corpori inducere (de qua re postea in capitulo *De Lue Venerea* dicetur); sed & frequenter elabi ex vasis, colligi & stagnare in ossium cellulosis recessibus, ibique pondere suo membranas sensiles premendo & distrahendo, dolores molestissimos, totâ vitâ pertinaciter manentes, producere. Sic *Matthiolus* (b) observavit, ex osse cruris corrupto hominis, qui decies à diversis Empiricis inuctus fuerat, argentum vivum non semel emanasse. Aliquoties & talia ossa calvariæ vidi in quorum diploe argenti vivi globuli manifestè apparebant. Nec repugnat, in ipsa cava encephali argentum vivum sic eructari posse, & summa mala producere. Cùm autem epilepsia satis frequenter observata fuerit sequi imprudentem applicationem argenti vivi, ac quidem in hominibus nunquam antè huic morbo obnoxiiis, in quibus nulla alia epilepsiæ causa, severo etiam examine, detegi potuit; patet & hanc morbi causam reliquis adnumerari posse.

IDEM CEREBRUM AFFECTUM MALE, &c. Illæ causæ, quæ hoc numero hæctenus recensitæ fuerunt, omnes sunt tales, ut irritando, rodendo, &c; cerebrum lædendo, hunc morbum fecerint. Verùm inflammatio eundem ef-

(a) Bonet. Sepulcr. Lib. I. Sect. XII. |
Tom. I. pag. 283. 292

(b) Aphrodisiac. pag. 268. B.

fectum præstare poterit, uti facilè patet; ideóque in phrenitidis Historia §. 774, convulsiones numerantur inter illa mala, quæ pessimam phrenitidem sequi solent, & §. 775, patuit, in cadaveribus hoc morbo defunctorum non tantùm inflammationes in capite interno repertas fuisse, sed & inflammationis sequelas, abscessus nempe, sphacelos, & acres rodentes liquores; quæ singula certè sufficiebant, ut ante mortem epilepsiam producerent. Si bonum pus, post validam contusionem collectum sub cranio, potuerit producere fortissimam epilepsiam, illico levatam, dum perterebrato cranio exitus conciliabatur puri (a), facilè intelligitur, pure acriorem longè saniem corruptam pejora adhuc mala facere debere. Verùm illud pus hærebatur inter cranium & duram meningem, adeóque premendo mole suâ, vel irritando, nocuerat tantùm, nondum ad ipsam cerebri substantiam penetrans. Si ergo caries nata fuerit in ossibus cranii, corrupta sanies ex affecto osse depluens in meninges cerebri, epilepsiam facere poterit; qualis casus apud Bonetum (b) legitur de juvene, qui post diuturnum capitis dolorem vehementissimâ corripiebatur epilepsiâ, cujus tertio paroxysmo exstinguebatur. Apertâ calvariâ, inveniebatur os occipitis juxta cerebellum carie exesum, ita tamen ut externa calvariæ lamina adhuc integra mansisset; unde, nudato cranio, in externa ejus superficie nihil mali detegebatur. Si (c) *Rerum graveolentia*, ut monet *Aretæus*, epilepsiæ paroxysmum renovant, quantò magis hoc faciet cariosi ossis pessima fracedo, ipsum encephalon immediatè afficiens, dum hoc putridum tegmine osseo cranii coercetur, ne extrorsum difflari possit. Guminata autem venerea solent frequenter ossa, quibus insident, corrumpere carie; vel, si intra cranium hæreant, premendo mole suâ encephalon, nocere possunt; de quibus postea in capitulo *De Lue Venerea* dicetur. Atra verò bilis, soluta & mota, si ad cerebrum venerit, cum simul tunc magnam acrimoniam habeat, frequenter hunc morbum producit; sed pessimum, & plerumque citò lethalem, uti postea ad §. 1104, dicetur.

HAS AUTEM CAUSAS JUVANT OMNIA, &c. Verùm illæ causæ, hactenus recensitæ, non semper præsentem sistunt hunc morbum, saltem non omnes: intervallum inter paroxysmos hujus morbi est, & uti antea dictum fuit, sæpe satis longum. Manet ergo illa causa prædisponens, licet non renovet paroxysmum, nisi vel augeatur ipsa, vel nova alia causa accedat, quæ, priori juncta, paroxysmum epilepticum producit. Videmus autem, Antiquis jam innotuisse latentem illam dispositionem epilepticam, quæ filere posset diu, & dein improvisò emergere. Hinc Legislator (d) posuit, licere emptori restituere servum, quem emerat, nescius, illum huic morbo obnoxium esse; & dum in aliis morbis latentibus, nec vulgò cognitis, spa-

(a) La Motte, *Traité complet de Chirurgie*. Tom. II. pag. 387, & suiv.

(b) *Sepulcret. Anatom.* Lib. I. Sect. XII. Tom. I. pag. 273.

(c) *De Caus. & Sign. Morbor. Acutor.* Lib. I. Cap. v. pag. 1.

(d) *Plato de Legibus*, Lib. XI. Tom. II. pag. 216.

tium sex mensium pro termino restitutionis statueret, integrum annum concessit, si morbo sacro laboraret: probè enim gnarus erat, longa talia intervalla inter hujus morbi insultus quandoque inveniri. Minus fortè æquus videtur fuisse Medicis & Gymnastis, dum hoc restituendi servos emptos jus illis negaret, credens illos Arte suâ & Experimentiâ detegere posse latentem illam diathesin; cùm tamen certum sit peritissimos Medicos in hac re falli posse, dum in illis, qui diu à paroxysmo liberi sunt intermedio tempore nullum sæpe signum læsæ sanitatis apparet. Videtur autem in more fuisse antiquitus, ut servos venum expositos gagatis lapidis nidore explorarent emptores, ut detegerent, an epilepsiæ obnoxii forent. Nidore hujus suffumigii insultum epilepticum excitari, *Aretæus* (a) monuerat; & *Apuleius* magiæ accusatus, dum causam suam ageret, habet sequentia: (b) *Quòd si magnum putarem caducum dejicere, quid opus fuit carmine, cùm incensus gagates lapis, ut apud Physicos lego, pulchre & facile hunc morbum exploret; cujus odore etiam in venalitiis vulgò sanitatem aut morbum venalium experiantur?*

Observatum jam fuit, quòd insultus epilepticus recrudesceret in prædispositis ad hunc morbum, si humorum copia, vel impetus versùs caput auferentur, quod imprimis fit à sequentibus.

PLETHORA. Quid plethora sit, & signa, quibus præsens cognosci possit, antea ad §. 106, dictum fuit. Ad §. 1010. n°. 1, data fuit ratio, quare plethora encephali functiones præ reliquis turbet. Dum offei aculei, ex dura matre enati, pungebant piam matrem & cerebrum suppositum, tantò plùs debebant nocere, quantò magis turgeret distenta in vasis suis pia mater. Sed in cortice cerebri naturaliter sanguis ruber non adest, hinc in plethora turgent imprimis piæ matris vasa sanguinea, & tantò validiùs premuntur illis aculeis eminentibus; unde miser homo levabatur validâ sanguinis missione, per quam depleta vasa subsidebant (c). Neque tantùm plethora instar causæ excitantis agit, sed videtur & sola quandoque sævissimam epilepsiam, & subitò lethalem, producere. In nobili juvene octodecim annos nato, athletici habitùs, & plethorico, hoc vidit *Carolus Drelincurtius* (d): post lautius enim prandium, dum se pilæ ludo accingeret, concidit epilepticus, sanguinem tamen naribus fundens: licèt autem efficacia tentarentur auxilia, novis insultibus crebris intra spatium sedecim horarum periit. Frigidissima autem vasa sanguinea encephali & sanguis extravasatus in cranio reperia fuerunt.

MOTUS, CALOR, &c. Per motum corporis validum, per calorem aeris auctum, videmus manifestè omnia vasa sanguinea plùs distendi, licèt copia sanguinis per motum vel calorem non augeatur, sed rarefiant humores: hinc similem effectum hæc præstare possunt, ac nimia abundantia boni sanguinis in plethora. Quantùm in hominibus bene potis inflentur vasa sanguinea, sa-

(a) De Caus. & Sign. Morbor. Acutor. Lib. I. Cap. v. pag. 1.

(b) Apolog. prim. pro seipso, Tom. II. II. pag. 169.

(c) Académ. des Scienc. Ann. 1734. Histoïr. pag. 59.

(d) Bonet. Sepulcret. Anatom. Lib. I. Sect. XII. Tom. I. pag. 294.

tis notum est; & à sola ebrietate lethalem convulsionem fieri, nisi febris corripuerit, notavit *Hippocrates* (a); uti aliâ occasione ad §. 558, monui: non mirum ergo in prædispositis inde renovari paroxysmum. Epileptici tamen generosos potus sæpe amant, quia ab insultu resurgentes se adeo debiles & languidos sentiunt. Epularum autem luxus duplicem ob causam nocet, & quia copioso chylo crudo, sanguini affuso, augetur subito fluidorum moles; & quia ventriculo admodum distento magis turgent vasa sanguinea superiorum corporis partium, uti alia occasione ad §. 1010. n°. 3. lit. a, explicatum fuit. Unde etiam frequenter contingit, epilepticos solemnia convivia fœdare morbi sui paroxysmo; posteaque pudibundos hominum confortia fugere, & in pessimam melancholiam incidere.

VENUS. Si considerentur illa, quæ coitûs tempore in viro contingunt, aliqua similitudo cum epilepsia videtur adesse. Absque voluntatis imperio musculi erectores penis tenduntur; toties enim rigent invitis etiam, dum in aliis quovis pretio hoc redimere volentibus, flaccidi manent. Sed & verâ convulsione semen exprimitur (a), & illo tempore oculorum acies obnubilatur (hinc *putres in amore ocellos* dixerunt *Pœtæ*); paulò post totum corpus resolvitur & languet; ita ut ferocissimus, œstróque venereo ferè furens taurus post coitum langueat mansuetus. Utî frequentes epilepsię paroxysmi omnes functiones cerebri lædunt, & tandem omnino delent, lethali apoplexiâ, sic & similes effectus ab immodica venere natos fuisse, ingens *Observationum Practicarum* numerus docet. Imò & constitit, ab imprudenti licitæ etiam Veneris usu epilepsiam secutam fuisse (c). Omnium autem maximè hoc metuendum est in illis, qui antea huic morbo obnoxii fuerunt; & contigisse novi, quòd talis venus primas conjugalis lecti delicias epileptico insultu fœdaverit. Non sine ratione Veteres ergo dixerunt, τὴν συνβολὴν εἶναι μικρὸν ἐπιληψίαν. *Hippocratem* quidem hoc dixisse, voluit *Aulus Gellius* apud quem leguntur sequentia: (d) *HIPPOCRATES* autem, *Divinâ Vir Scientiâ*, de coitu venereo ita existimabat, partem esse quamdam morbi teterrimi, quem nostri comitiales dixerunt. Interim apud *Hippocratem*, saltem in ejus operibus, quæ ad nos pervenerunt, non memini hoc inveniri; & *Galenus* (e) tribui *Democrito* hanc sententiam memorat.

INGENIUM PERSPICAX, ALTUM. Omnes illas causas, quæ gravem & manifestam noxam cerebro ejusve meningibus inducunt, epilepsiam producere posse, etiam in his, qui vervecum in patria crassoque sub aere nati sunt, certum est. Verùm illi, qui perspicaci mentis acie gaudent, videntur sensorium commune sic dispositum habere, ut à similibus causis etiam levioribus, turbetur facilius. Ingeniosissimas puellas & hoc morbo, & hystericis affectibus, frequentiùs corripit observant *Medici*; atque in viris, ad summa in

(a) Aphorism. Sect. V. n°. v. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 196. Confer. De Morb. Lib. I. Cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 559.

(b) Boerhaav. Institut. Medic. §. 657.

(c) Heers, Observat. Med. 18. pag. 176.

(d) Noct. Attic. Lib. XIX. Cap. II. pag. 465.

(e) Hippocrat. Epidem. Lib. III. Comment. I. text. IV. Charter. Tom. IX. pag. 207.

rebus humanis negotia capeffenda natis, & Scientiâ claris, ille morbus sæpius observatus fuit: pauca, sed magna nomina hîc recensere sufficiet. *Julius Cæsar* gaudebat (a) *Valetudine prosperâ*, nisi quòd tempore extremo repente animo linqui, atque etiam per somnum exterreri solebat. *Comitali quoque morbo bis inter res agendas correptus est*. Huic morbo & obnoxius fuisse *Petrarca* creditur (b). De seipso fatetur *Fabius Columna* (c), quòd epilepsiâ laboraverit, & ideo veterum Medicorum scripta evolverit, ut videret, an Antiquorum testimoniis probarentur illa, quæ Medici pro morbi curatione facienda suadebant. Radice autem valerianæ sylvestris usurpatâ, se ab hoc morbo liberatum fuisse memorat (d). Multiplici eruditione celeberrimum *Franciscum Redum* ultimis vitæ annis epilepticum fuisse constat (e), & septuagenario jam major inventus fuit manè in lecto mortuus.

MEDITATIO PROFUNDA. Omnes illi, qui studiis operam dant, propriâ experienciâ noverunt, quantum caput afficiatur, dum diu attentissimâ mente eidem cogitationi inhærent; imprimis in abstracta Mathematicorum Disciplina: uti etiam dum in intimo quasi memoriæ recessu quærunt aliquid, quod se antea novisse sciunt, & cujus jam recordari nequeunt. Vidi egregium Virum, qui nimis lucubrationibus sanitatem perdiderat, illico vertigine molestissimâ correptum, si attentâ mente auscultaret alios narrantes etiam brevem historiolum. Nihil autem molestius sibi accidere querebatur, quàm, dum aliquid in memoriam revocare vellet; tunc enim summopere angebatur, imò quandoque in animi deliquium incidebat, cum summæ lassitudinis sensu: nec poterat à scrutinio hoc semel incepto desistere, licet omni modo obluçtaretur; sed cogebatur invitus in eo pergere, donec deficeret. Sic *Galenus* observavit in juvene Grammatico, quòd (f) *Quoties nimis vehementer doceret, aut cogitaret, aut diutius in ediam sustineret, aut irasceret, comitali morbo corripiebatur*. Vidi sic aliquoties, & dolui, optimæ spei pueros in pessimam & insanabilem epilepsiam incidisse, dum morosi Præceptores urgebant, ut absque ulla ferè interpolatione studiis incumberent: dùmque credulos parentes vanâ spe portentosæ filiorum eruditionis lactabant, turpissimè tantis exciderunt promissis, dum miseros discipulos epilepticos reddiderant, quandoque & totâ vitâ hebetes & fatuos.

AFFECTUS ANIMI INGENTES. Quàm subitas & validas mutationes in corpore producere possint animi affectus, antea ad §. 99, & 104, dictum fuit: simulque tunc constitit, omnes functiones corporis per illos turbari posse, imprimis autem has, quæ ab encephalo pendent. Minimè ergo mirum est, ab iisdem excitari, & in actum deduci, latentem diathesin epilepticam. Dum validâ percellitur irâ homo, rubet facies & tumet, oculi sanguine suffunduntur, pulsus & fortior & celerior fit; quæ omnia signa docent auctam humorum celeritatem, & validiorem versùs caput affluxum: inde juvenis

(a) Sueton. Lib. I. Cap. XLV. pag. 59.

(b) In vita, præfixâ ejus operibus.

(c) In Præfatione Phytobasani.

(d) Ibid. pag. 120.

(e) In vita, præfixâ ejus operibus, pag.

10.

(f) De Loc. Affect. Lib. V. Cap. VI.

Charter. Tom. VII. pag. 492.

Grammaticus, de quo statim dictum fuit, corripiebatur epilepsiâ, dum irascereetur. Idem & à gaudio subito, & tristitiâ contigisse, vidi sæpius.

IMAGINATRIX VIS INGENS. Antea ad §. 700, ubi de *Delirio febrili* agebatur, dictum fuit, quòd imaginatio dicatur perceptio ideæ natæ ex mutatione Physica organi sentientis intimi, sive sensorii communis, à causa interna. Quando enim à causa externa in sensus agente idea nascitur, tunc dicitur sensuum perceptio. Mirabilem hanc facultatem homo possidet, ut per imaginationem rem absentem sibi sistere tamquam præsentem possit; imò & novas excitare ideas rerum, quæ nunquam existerunt, dum v. gr; sibi chimæram imaginando sistit. Utî jam & reliquæ mentis functiones non eâdem facilitate exercentur in omnibus hominibus, sed in quibusdam majus intellectûs acumen observatur, firmior memoria, judicium magis accuratum; ita etiam in quibusdam hominibus hæc imaginandi vis major est. Laudatur hoc in Pictoribus & Statuariis, qui pulcherrimâ suâ Arte hoc efficiunt, ut in aliis hominibus similis idea excitetur per sensuum perceptionem, qualem illi imaginando conceperant. Poetarum enthusiasmus validæ imaginationi pariter originem debet. Ubi ergo vis imaginatrix ingens est, & solitariam inprimis vitam ducens homo ab objectis externis rarò & non adeo fortiter afficitur, tunc idea, per imaginationem nata, sæpe fortiùs mutat sensorium commune, quàm aliæ ideæ ex sensuum perceptione productæ; & dum simul sensorium commune sic mutatur, aliâ ratione, quàm unquam ab objectis externis factum fuerat, novæ & insolitæ nascuntur ideæ, quarum causas extra se existere credunt, & bonâ fide putant, se revelationes aliâque multa mira vidisse. His autem ideis sic per imaginationem natis si se jungat illud gratum vel ingratum (vide §. 700.), tunc insuperabilis sæpe perturbatio omnium functionum animalium sequitur. Unde patet, quare iis, qui ad epilepsiam dispositi sunt, vivida talis imaginatio adeo noceat: imò observamus quandoque in initio paroxysmi epileptici, vel paulò antè excitari tales novas & insolitas ideas, dum pulcherrimos, & nunquam antè visos, colores, sonos suavissimos, odores nunc gratos, nunc ingrattissimos, percipiunt; irascuntur quandoque, dum caput (a) ligno vel lapide percuti ex insidiis credunt. Videmus præterea metûs signa in vultu apparere quibusdam, dum concidunt; in aliis contrà ad risum composita facies observatur: quæ omnia confirmare videntur, quòd tunc novæ ideæ nascantur à causa interna in sensorium commune agente. Dum spectrum humeris insiluisse, illudque ad ædes suas usque se detulisse, imaginabatur adolescens, pessimè se inde habuit; & renovatâ simili spectri visi imaginatione, fuit factus epilepticus (b).

TERROR, METUSQUE INPRIMIS. Nulla fortè causa frequentiùs produxit hunc morbum, & sæpius incurabilem, imò & quandoque satis subito lethalem. Multos novi epilepticos factos fuisse & totâ vitâ mansisse, dum co-

(a) Aretæ. de Caus. & Sign. Morbor. Acutor. Lib. I. Cap. v. pag. 2.

(b) Frid. Hoffmann. Medicin. Ratin. Sys-

tem. Tom. IV. Part. III. Sect. I. Cap. II. ad Enarrationes Morbor. Observat. IV. pag. 32.

ram ipsis alter epilepticus conciderat; & numerosi tales casus in *Historia Medica* habentur. Doluit acerbissimè *Schenckius* (a), carissimam sibi conjugem robustam & optimæ valetudinis, ultimo graviditatis mense periisse cum foetu, dum, incendio in vicinia excitato, de fenestra in sublimiori ædium parte conspexisset flammam, & scintillas per aera volitantes, ac quaeversum dispersas: adeo enim sævâ inde corripiebatur epilepsiâ, ut intra duodecim horas, sæpius repetitis insultibus, exspiraret. Nihil autem morboſi prægressum fuerat in hac matrona; solus terror ingens & subitus causam dederat.

Verùm epilepsia, à terrore nata, renovare solet paroxysmos suos tunc imprimis, quando similis idea renascitur, ac fuit illa, quæ morbum excitaverat. Puer à cane magno insiliente ita terrebar, ut paulò post concideret epilepticus; & postea dum majorem canem videret, vel & latrantem audiret, redibat paroxysmus. Unde discimus, quàm parùm sæpe requiratur, ut latens illa diathesis epileptica denuo in actum deducatur. Vidi hominem, qui aliquoties sumpserat haustum purgantem, nauseosum fatis, viso poculo, de quo hauserat remedium, horruisse non tantùm & nauseasse, sed & alvum deposuisse frequentius: sic sola idea fastidiosi remedii renovata purgantis pharmaci vices supplevit, & totum corpus turbavit. Numquid & literarum notulæ, nihil commune cum rebus significatis habentes, in nobis renovant easdem ideas, quas ante plures annos habuimus, & quarum memores non ampliùs eramus? Imò & ab hac sola causa sæpe renovantur validi affectus animi, iræ, odii, tristitiæ, &c, qui jamdudum sopiti fuerant. Simili modo videntur renovari insultus epileptici illis, qui à valido terrore in hunc morbum inciderant. Unde videtur *Galenus*, dum notabat illa, quæ vitanda erant in puero epileptico, ne recrudesceret paroxysmus, optimè interdixisse à quibus, (a) *Corpus vehementer moveri & perturbari solet, atque in reminiscentiam morbi referri* (ἐπεὶ πάλιν ἀναμνήσται), & ad generationem paroxysmi deduci. Ibi enim pulchre paroxysmum recrudescentem comparat renovatæ quasi memoriæ silentis antea illius dispositionis epilepticæ.

4°. Causæ illæ, præcedenti numero recensitæ, in ipso cerebro sedem suam habebant, & inde turbabatur miris adeo modis totum systema nervosum. Verùm à nervis mutatis in diversis partibus corporis turbari posse adeo cerebrum, ut inde epilepsia oriatur, constat certis Observatis. Dum leviter titillando atrectarentur plantæ pedum in puella, de qua præcedenti paragrapho dixi, fiebat mutatio in nervis quàm maximè diffitis ab encephalo, & fiebat epilepsia. Ab inopinato tubarum clangore puerum epilepticum redditum fuisse, & decem horarum spatio occubuisse, refert *Schenckius* (c). Antea ad §. 364, ubi de luxationibus agebatur, dictum fuit, quandoque pessimas convulsiones sequi, dum tentaretur reductio, ubi valida inflammatio jam aderat: imò ex *Hippocratis* Observatis constitit, uti ibidem

(a) Observat. Medic. Lib. I. pag. 128. | Charter. Tom. X pag. 488.

(b) Consil. pro Puer. Epilept. Cap. II. | (c) Observat. Medic. Lib. I. pag. 109.

dictum fuit, quasdam luxationes non debere restitui, inprimis si (a) ossa luxata per vulnus factum exciderint, quia reductione factâ pereunt convulsi tales ægri. Ex quibus patet, violentas affectiones generis nervosi, quâvis ortas à causis agentibus in loca diffusa ab encephalo, epilepsiam producere posse. Illud autem fieri observatum fuit à sequentibus.

MAGNI ET PERIODICI DOLORES. Magnum dolorem convulsiones producere, antea ad §. 226, probatum fuit: si ergo validi tales dolores recurrant per periodos, ab hac causa epileptici paroxysmi produci poterunt.

A calculis v. gr; renis pelvim, ureteres, vesicam irritantibus, epilepsiam natam fuisse constat. Puella duodecim annorum subito corripiebatur insultu epileptico, & biennii spatio peribat, frequentius recurrentibus & validioribus paroxysmis epilepticis. In cadavere nihil inventum fuit in capite, quod pro causa hujus morbi haberi posset; sed in pelvi renis dextri reperiatur triangularis calculus quinque drachmas pendens (b). Verum quidem est, uti postea dicetur causas epilepsiæ quandoque esse adeo absconditas, ut & peritissimi Viri facti fuerint, se in cadaveribus epilepticorum, omni curâ lustratis, nihil detexisse, cui morbus adscribi posset; adeoque posset non sine ratione dubitari, an quidem calculus ille pro causa haberi deberet, & an non fortè quid mutati in encephalo fuisset, quod morbo producendo suffecisset, licet sensibus non detegendum. Verum apud eundem Auctorem alia Observatio (c) habetur puellæ ejusdem ætatis ferè, & similiter epilepticæ, quæ post validum paroxysmum, excretis quinque calculis, ab hoc morbo liberata fuit; adeoque probabile videtur, in priori casu à simili causa morbum natum fuisse. Notum autem est, calculos non semper eosdem cruciatus facere, sed prout in ureteres propelluntur, magisque angulosi sunt, & difficilius transeunt, &c, turbare corpus; adeoque à tali causa periodici insultus epileptici excitari poterunt.

PASSIO HYSTERICA. Antea ad §. 633, ubi de anxietate spasmodica agebatur, notatum fuit quibusdam hominibus adeo mobile esse totum systema nervosum, ut à levioribus causis sævæ convulsiones nascantur. In viris dicitur tunc *Morbus Hypochondriacus*; in fœminis verò *Passio Hysterica*, quia ab utero pendere omnia hæc mala crediderunt plurimi; imò uterum, loco suo motum, versùs superiora ascendere. Tales autem mulieres, sæpe satis cæteroquin sanæ, ad iram provocatæ vel perterritæ, incipiunt angere, motum sanguinis per vasa turbatum habere, cum palpitatione cordis: non ita diu post sentiunt circa hypogastrium quid moveri & rotari quasi, quod ascendit plerumque in latere sinistro, & ubi diaphragmatis altitudinem attingit, tunc sentiunt se quasi suffocari, & in gula obstaculum molestissimum percipiunt; imò quandoque manifestè apparet, œsophagum distendi, paulò post cadunt, & sæpe diro modo convelluntur. Hæc est illa *πῆξις ὑστερικὴ*,

(a) Lib. de Artic. Comment. IV. text. xv. Charter. Tom. XII. pag. 435.

(b) La Motte Traité complet de Chi-

rurg. Tom. II. pag. 416.

(c) Ibid. pag. 20.

sive suffocatio uterina, Veteribus dicta. Cùm autem globi, quasi per abdomen adscendentis, motum sentiant, & constricto per fasciam abdomine, antequam ad diaphragma adscenderit, levamen habeant; in faucibus globi præfocantis sensum percipiant; circa menstruorum tempus sæpe recrudescant hystericæ illæ dictæ passiones; hinc concluderunt, uterum sic adscendere versùs superiora, vel saltem causam omnium horum malorum in utero hæ-rere. Negari quidem nequit, corruptos humores, in uteri cavo collectos, vel in vasis per substantiam ejus dispersis hærentes, rodendo vel irritando nervosam hanc partem, pessima mala facere posse. Verùm ubi, nihil ichoris de utero prodit; nulla signa docent, inflammationem, ulcerationem, schirrum, &c, in utero hæ-rere; post solum animi affectum tantæ excitantur turbæ, & in viris similia quandoque mala observantur; facilè patet, uterum pro causa absoluta & unica passionis hystericæ haberi non posse: sed omnia symptomata docent, in nervis, per abdominalia viscera dispersis, inordinatos tales motus excitari, qui postea totum cerebrum turbant, & pessimas convulsiones producant; uti in sequentibus patebit fieri, si & in aliis corporis locis nervi similiter afficiantur. Contingit autem aliquando, quòd tempore paroxysmi talis hystericus mens constet, omnia audiant, intelligant, & finito paroxysmo, nullam mentis hebetudinem sentiant, nulla spuma ex ore prodeat: tunc hystericæ, vel hypochondriacæ, passio solet vocari, non epilepsia; quia, ex definitione §. 1071, data, sensus interni & externi abolentur in vera & exquisita epilepsia. Interim tamen affinia admodum hæc mala sunt, & passio hystericæ sæpius observata fuit in epilepsiam mutari. Pathognomonicon signum passionis hystericæ, quæ sæpe quosvis alios morbos mentitur, Sydenhamus (vide §. 633.) posuit (a) urinæ limpidissimæ copiosum profluvium, quod insultum hujus morbi præcedere solet: sed Hippocrates monuerat sequentia; (b) *Epilepticis urinæ tenues & crudæ, præter morem, sine repletionem, morbi invasionem significant.* Ubi prudenter notat, tunc talem urinam designare insultum epilepticum, si *præter morem & absque repletionem fiat.* Dantur enim homines, & novi aliquot tales, quibus familiare est urinam copiosam instar aquæ limpidam emittere, etiam dum morbis acutis laborant; & potu tenui copioso assumpto, semper talis urina prodit. Verùm in hystericis & hypochondriacis, simulac turbari incipit per animi affectus, vel aliam quamvis causam, systema nervosum, limpida talis, inodora, insipida urina, ad aliquot sæpe libras excernitur, & paulò post sequuntur illæ anxietates ac convulsiones. Unde meritò passio hystericæ inter causas epilepsie recensetur.

ROSIONES ET IRRITATIONES A LUMBRICIS. De vermibus, & plurimis malis, quæ ab his in corpore nasci observatum fuit, postea ad §. 1360, in capitulo *De Morbis Infantum*, dicetur. Sufficit hîc notasse, quòd, dum, rependo per intestina vel ventriculum, irritant has partes, vel rodendo lædunt, epilepsiam produxerint sæpius. In puero bienni, optimo corporis habitu

(a) Dissertation. Epistolar. ubi de Hys-
ter. pag. 491. 492.

(b) Coac. Prænot. n^o. dxcix. Charter,
Tom. VIII. pag. 887.

prædito, gravissimis & continuis convulsionibus extincto, inventum fuit duodenum intestinum perforatum à lumbrico terete, qui adhuc vivus inde extractus fuit (a). Dum radicem valerianæ sylvestris ex *Fabii Columnæ* consilio dabat epilepticis *Marchantus* (b), profuit pluribus; sed vermes per anum expellebantur ab hoc remedio.

DENTITIONE, ACRI HUMORE, &c. In prima ætate cerebrum ejusque propagines, nervi nempe, proportionem majores sunt ad reliquas partes quam in adultis, & à levioribus etiam causis valde irritantur. Hinc omne, quod sensus validissimè afficit, & subito, uti magnus fragor, lux vividissima, dolor acer, epilepticas convulsiones in junioribus producit; & ex centum hominibus vix unus est, qui non simile quid in primo vitæ stadio passus fuit, licet postea totâ vitâ ab hoc malo immunis maneat. Præcipuè autem hoc metuitur dentitionis tempore, dum gingivæ tensæ, inflammatae sæpe, dilacerantur sensim à dente ex alveolo emergente, sicque magnum dolorem faciunt. Inprimis autem hoc contingit, dum canini dentes prodeunt, qui crassiores, & obtusum apicem habentes, gingivas difficilius findere possunt. Notavit hoc *Hippocrates* (c), ubi præcipuos in variis ætatibus morbos recenset. Cùm autem causa talis epilepsiæ cesset, simulac dens prorupit, & lanceolâ dividi possit tutò in tali casu gingiva; hinc alio loco *Hippocrates* dixit, (d) *Non omnes in dentibus convulsi intereunt, sed & multi sospites evadunt.*

Idem jam metuendum est in infantibus, si ventriculus aut intestina acri quocumque irritantur: quod in recens natis à meconio retento, & postea à lacte acescente in ventriculo & intestinis, toties fieri observatum est; de quibus postea agetur in capitulo *De Morbis infantum*.

CONTAGIO VARIOLARUM. Videntur Observata plura docere, quòd, dum corpus gravatur, vel irritatur insolito stimulo acri, tunc sequantur sæpe validæ convulsiones, per quas vel expellitur illud, quod gravat aut irritat; vel deponitur ad talia corporis loca, ubi minùs nocet. Si ventriculus molestâ ingestorum saburrâ oneretur, vel fluctuet iners pituita in ventriculo ferè vacuo, oritur nausea & vomitus, per quem excutitur illud gravans aut irritans. Sed vomitum & nauseam pro sua causa proxima agnoscere convulsionem fibrarum muscularium, faucium, œsophagi, stomachi, intestinorum, diaphragmatis, musculationum abdominalium, antea ad §. 642, & §. 652, probatum fuit. Si acre quid oculis insiliat, convelluntur palpebrarum muscoli orbiculares, nec diduci possunt palpebræ, nisi prius, affluentibus simul copiosissimis lacrymis, illud acre enervatum fuerit, vel elutum de oculis. Idem in tussî & sternutatione apparet, dum nares internæ, vel superficies interna asperæ arteriæ & ramorum ejus, irritantur. Unde *Galenus* comitialem morbum fieri dixit, (e) *Nervorum principio seipsum*

(a) Bonet. Sepulcret. Anatom. Lib. I. Sect. XIII. Tom. I. pag. 331.

(b) Académ. des Scienc. Ann. 1706. Mém. pag. 430.

(c) Aphorism. Sect. III. n°. xxv. Char-

ter. Tom. IX. Part. II. pag. 120.

(d) Libell. de Dentition. n°. xi. Charter. Tom. VII. pag. 871.

(e) Hippocrat. Lib. de Humorib. Comment. I. Text. I. Charter. Tom. VIII. p. 515.

quatiente, ut, quæ noxia sunt, excutiat. Ideo etiam Hippocrates (ut aliâ occasione ad §. 711, dictum fuit) monet quòd, (a) *Convulsio in febre oboriens, & eodem die desinens, bona est*: tunc enim illud, quod febrim fecerat, per convulsionem expellitur de corpore. In variolis autem sæpius hoc observatur, & imprimis in junioribus, quòd, paulò antequam materies morbi ad corporis peripheriam deponatur, paroxysmus epilepticus nascatur; papulis in cute erumpentibus, sedatur hoc malum, nec totâ dein vitâ redit: plures enim novi, qui prope tempus eruptionis variolarum, epilepsiam passi sunt, & totâ vitâ ab hoc morbo immunes postea fuerunt. Imò Sydenhamus (b), si paroxysmum epilepticum videret in infantibus, dentitione jam perfunctis, suspicabatur semper, variolas in procinctu esse, plerumque fati mites & boni moris. Idem ante morbillorum eruptionem frequenter contingit: & etiam sæpe observatur in aliis morbis exanthematicis, in febre miliari, petechiisq; antequam in cute appareant hæc exanthemata; quæ, si subitò retrocedant, novi insultus epileptici sequuntur, donec omnis materia morbosa ad cutim deposita fuerit.

CARDIOGMO. Veteres Medici καρδιαν vocaverunt superius ventriculi orificium, ubi œsophagus ventriculo committitur: hinc καρδιαγμόν & καρδιαλυίαν, vocaverunt dolorem molestem & quasi rodentem, perceptum circa hanc partem, uti antea ad §. 63, dictum fuit; ubi simul notabatur, illud ventriculi orificium longè sensibilius esse ipsâ internâ superficie ventriculi. Tantum imperium hujus partis in reliquum corpus agnovit Helmontius, ut loco sedem posuerit, (d) Animæ Sensitivæ & Archei, cui omnia ferè tribuebat in morbis & morborum curationibus. Unde, ubi ille locus, vel à vermibus, vel ab acri humore in ventriculo hærente, irritatur, aut roditur, aut inflammatione corripitur, non mirum est, epilepticas convulsiones sequi. Videantur & illa quæ §. 953, habentur.

ULCEROSA MATERIA ALICUBI HOSPITANTE. Dum vomica purulenta nimis diu clausa manet, pus, morâ tenuius redditum & acrius simul, resorbetur venis, pessimâque mala producere potest (vide §. 406.). A tali causa epilepsiam, primo paroxysmo lethalem, vidi, ad cerebrum deposito per malam metastasin pure. Sed & observata fuit chronica epilepsia, repetitis frequenter paroxysmis molesta, quæ à carioso pedis pollice oriebatur (e): & apud Schenckium legitur, epilepticum sanatum fuisse, (f) *Aperto per cauterium tumore in coxa, & osse, quod simul computruerat, ablato; & parte illâ putri sanie diligenter purgatâ.*

INEDIA, CRAPULA, &c. Pluribus jam in locis (vide §. 229. 700. 710.) antea demonstratum fuit, cerebri functiones omnes turbari posse miris modis per causas tales, quæ in ventriculo hærent. Pulchre hoc notavit Galenus,

(a) Aphorism. Sect. iv. n°. xxxix. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 320.

(b) Sect. III. Cap. II. pag. 162.

(c) Ort. Medicin. Tractat. Sedes Animæ, pag. 229, & sequ. Confer. Tractat. Confirmatur Morborum sedes in Anima

sensitiva, pag. 447, & sequ. & alibi passim.

(d) Bonet. Sepulcret. Anatom. Lib. I. Sect. XII. Tom. I. pag. 294.

(e) Observat. Medic. Lib. I. pag. 116.

simulque monuit, in quibusdam hominibus majorem stomachi imbecillitatem ac sensibilitatem adesse, & illos inprimis ideo capitis morbis affici. Sic autem habet: (a) *Sic igitur & comitialis morbus, & carus, & coma, & catalepsis, & deliria, & melancholiæ, quibusdam ob stomachi imbecillitatem oboriuntur, consentiente principio, quod in cerebro & nervis est.* Ideoque alibi (b) triplicem epilepsiæ constituit speciem, pro diversitate loci, ubi causa morbi hæreret: in cerebro nempe, vel circa stomachum; vel tertio in alia quadam parte corporis, unde, sentiente ægro, ad cerebrum usque adscenderet; de qua re ad sextum hujus paragraphi numerum dicitur. Similia apud *Æginetam* (c), *Trallianum* (d), & alios plures habentur. Ubi ergo in diuturna inedia acriores humores, inprimis bilis, ex duodeno intestino in flaccidum & vacuum ventriculum facile regurgitans, alluunt stomachum, vel crapula gravat cibus potibusve copiosis, & per moram spontaneamque degenerationem acribus redditis; vel ingeruntur acria aromata, salina, &c, tali copiâ, ut rodere & irritare possint sensilem hanc partem, poterit sequi epilepsia. In Grammatico juvene *Galenus* observavit, quod simulac (e) *Diutius inediam sustineret*, insultu epileptico corriperetur: & dum postea, à *Galeno* curatus, integrâ valetudine frueretur, tamen brevissimâ convulsione vexabatur, (f) *Si aliquando ob ingruentia negotia diutius à cibo abstinere cogeretur.* Addit deinde, se & alios vidisse, qui epileptici caderent, (g) *Quum aut non probè concoxissent, aut vini meracioris plurimum potassent, aut veneri intempestivæ operam dedissent.*

Acria autem medicamenta, & venena, rodendo ventriculum, diras convulsiones fecisse, numerosissimis Observatis constat, & ubique ferè obviis; hinc illis non immorabor. Videmus ex pluribus *Hippocratis* locis, quod hanc calamitatem (h) ab helleboro dato ortam observaverit. Hinc multus est in enarrandis cautelis, quæ requiruntur, ut generosum illud remedium tutò dari possit; & simul monet, quid agendum sit, si post helleborum sumptum convulsiones sequantur.

Verùm & dantur alia venena, in quibus magna acrimonia non deprehenditur, quæ tamen in ventriculo hærentia sævissimam epilepsiam producant. *Cicutæ* aquaticæ radices saporis dulcedine placuerant innocuis pueris & puellibus, sed horrenda epilepsia secuta fuit; nec evaserunt, nisi qui vel sponte, vel per *Artem*, noxium illud venenum evomuerant, uti aliâ occasione ad §. 229, notavi ex *Wepfero* (i). Hinc etiam apparet ratio, quare quandoque vomitoria, excussis humoribus admodum acribus, similes morbos sanaverint; cujus memorabile Exemplum apud *Willisium* (k) legitur:

(a) De Symptom. Caus. Lib. I. Cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 60.

(b) De Loc. Affect. Lib. III. Cap. XI. Charter. Ibid. pag. 443.

(c) Lib. III. Cap. XIII. pag. 29, versâ.

(d) Lib. I. Cap. XV. pag. 63.

(e) De Loc. Affect. Lib. V. Cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 492.

(f) Ibid. pag. 493.

(g) Ibidem.

(h) Epistol. ad Democrit. de Verat. Purgation. Charter. Tom. I. pag. 27. Confer. Aphorismor. Sect. v. n^o. I. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 193.

(i) Cicut. Aquat. Histor. & Nox. pag. 5, & seq.

(k) Patholog. Cerebr. Cap. IX. Observat. III. pag. 135.

5°. Multiplex Observatio docet, excerni de corpore humano sæpe talia, quæ vel copiâ obessent, vel pravâ qualitate, si manerent in corpore. Ubi jam salubres tales evacuationes à quacumque demum causa impediabantur, secuta fuit sæpe epilepsia. Juvenibus optimè valentibus, illo ætatis tempore, quo vasa minùs facilè cedere incipiunt liquidis impulsis, salubris sæpe narium hæmorrhagia nascitur, verno imprimis & autumnali tempore. Adultis, lauto victu utentibus, & simul sedentariam vitam agentibus, per hæmorrhoides frequenter talis evacuatio periodica fit. Si autem imprudenter cohibeantur hæ evacuationes, multa metuenda sunt mala: & monuit in genere de his *Hippocrates* sequentia: (a) *Qui statis temporibus sanguinem fundunt, siticulosi hi, difficiles, & exsoluti, si non fuderint (sanguinem), epileptici moriuntur.* Et alibi (b) ex mensium suppressione idem timendum esse, dixit. Verùm per periodicas illas evacuationes, laudabilis cæteroquin sanguinis minuitur copia tantùm; & longè plùs nocet suppressio aliarum evacuationum, quæ degenerantes à sanitatis conditionibus humores subducunt de corpore. Inde dum sanguis in uteri cavo post puerperium, vel in ejus vasis dilatatis, stagnat, & aere allabente corrumpitur, nec per lochia evacuat, longè adhuc pejora mala sequi solent, quàm à menstruis suppressis; uti postea pluribus dicetur in capitulo *De Puerperarum morbis*. Ob eandem rationem retentio urinæ, per quam naturaliter eluuntur de corpore sales & olea acriora sanguinis, capitis morbos producit: ferè omnes, qui ischuriâ pereunt, soporosi & convulsi moriuntur. Majus autem adhuc periculum est, quando in morbis acutis urina supprimitur; tunc enim citò convulsiones metuendas esse, aliâ occasione dictum fuit ad §. 772, & *Hippocratis* testimonio (c) confirmatum.

Præter has autem evacuationes, quæ omnes naturales ferè sunt, aliæ observantur, per quas nocens materia evacuat, miris sæpe viis; & ab his suppressis pariter epilepsiæ periculum imminet. Sic videmus in infantibus cutim capitis plorare liquidum satè copiosum, quod in crustas exsiccat, sæpe satè densas, quæ, si nimis crassæ fuerint, impediunt hanc evacuationem, & epilepticos insultus producant. Neque tantùm in capite, sed & in facie, imò per reliquam corporis cutim, simili modo acer talis humor exit, cum molesto quidem pruritu, sed plerumque magno sanitatis commodo, imprimis in infantibus magis obesis. Frequenter vidi, dum matres pertæsæ harum molestiarum plumbatis linimentis exsiccabant manantia illa cutis loca, secutam fuisse validam epilepsiam, quâ sæpe subitò peribant; vel, si evaderent infantes, redibat in iisdem locis, aut in vicinia, similis excretio cutanea. *Hippocrates*, vel qualiscumque fuerit Auctor libri *De Morbo Sacro*, qui inter opera *Hippocratis* numerari solet, credebat, cerebrum abundare tali pituitâ, quæ, nisi repurgaretur, dum adhuc in utero hæreret fœtus, debebat hâc illâve viâ de cor-

(a) Prædiction. Lib. I. Comment. III. n°. cxxxiii. Charter. Tom. VIII. pag. 793. Confer. Coac. Prænot. n°. cccxlv. Charter. Ibid. pag. 871.

(b) Coac. Prænot. n°. dxxii. Charter. Ibid. pag. 883.

(c) Prædiction. Lib. I. Comment. III. n°. cxxii. Charter. Ibid. pag. 786.

pore exire ; secùs enim epilepsiam futuram esse metuebat : (a) Quibuscumque pueris existentibus erumpunt ulcera in caput , & in aures , ac in reliquum corpus , & qui salivosi fiunt ac mucosi , hi ipsi progressu ætatis facillimè degunt : hinc enim abicit & purgatur pituita , quam in utero purgari oportebat ; & , qui sic purgati fuerunt , comitiali morbo ferè non corripiuntur. Qui verò puri sunt , & neque ulcus ullum , neque mucus , neque saliva ulla prodit , neque in uteris purgationem fecerint , talibus periculum est , eos hocce morbo corripi. Unde patet , quanta cum prudentia debeant tractari illæ eruptiones humorum per cutim in junioribus , neque tutò illas tolli posse , nisi alia evacuatio substituatur , per alvum v. gr ; tuncque adhuc magnâ cautelâ opus esse. In quibusdam jam adultioribus similis evacuatio pergit , quæ subito suppressa , quandoque interiora capitis alluit , & pessima mala , ipsamque mortem , producit. Sic apud *Diemerbroeckium* (b) legitur casus adolescentis duodecim annorum , qui ab ipsa pueritia tineâ capitis laboraverat. Mater , de fœdo hoc malo abigendo sollicita , agyrtæ consilio lotionibus & unguentis variis usa fuit , sicque satis brevi tempore ablatum fuit malum. Verùm paucis diebus post aderat capitis dolor , quotidie accrescens , tandem ferè intolerabilis , nullis remediis cedens : secutæ fuerunt convulsiones epilepticæ , primò leviores , dein fortissimæ & continuæ , quarum vehementiâ periit. In cadavere dura mater tota apparebat rubore suffusa , & in superiori parte , versùs sinistrum latus , nigricans : dissectâ durâ matre , effluxit ichor nigricans & aquosus , qui inter utramque meningem latuerat. Et contrà *Tulpius* (c) observavit , in duobus infantibus epilepsiam sanatam fuisse , per manantia capitis ulcera. Aliquoties vidi in adultis utriusque sexûs hominibus , cæteroquin sanissimis , verno tempore ruborem nasci in variis faciei partibus , cum sensu caloris & pruritu : paulò post apparebant in cute rubente parva quædam foraminula , quæ plorabant liquidum subviscidum , quod brevè in crustas flavas densas concrescens , pertinacissimè hærebat cuti. Post aliquot septimanas sponte cadebant hæc crustæ , cutis acquirebat denuo colorem naturalem , & apparebat æquè nitida ac antè. In multis tamen vidi redire quotannis idem malum , fœdum quidem adspectu , sed absque ullo sanitatis detrimento : ubi verò pertæsi hujus molestiæ ægri adhibebant varia remedia , vel serpebat latius malum & durabat diutius , vel si cederet remediis , molesta capitis mala sequebantur , dolores , vertigines , &c ; donec denuo recrudesceret hæc efflorescentia , cui revocandæ profuisse multùm vidi , si betæ recentis folia cuti applicarentur. Videantur & illa , quæ ad §. 725 , de cutaneis talibus eruptionibus dicta fuerunt.

Observavi & aliquoties in Praxi , materiam podagricam , nondum ad inferiorum artuum articulos depulsam , epilepsiam vehementem fecisse , sanatam primo podagræ paroxysmo , nec totâ vitâ postea redeuntem.

(a) Lib. de Morb. Sacr. Cap. iv. Character. Tom. X. pag. 479.

(b) Observat. Medic. n^o. lx. pag. 75.

(c) Observat. Medic. Lib. I. Cap. viii. pag. 17.

6°. Observaverat jam suo tempore hanc epilepsiæ causam *Galenus*, cum nempe, (a) *A parte aliqua qualibet incipit affectus, qui deinde, sentiente agro, ad cerebrum usque adscendit.* In puero decimum tertium ætatis annum agente hoc primò viderat *Galenus*, ipse tunc temporis adolescens; puer ille simpliciter affirmabat, primum (b) *Affectiois initium in tibia sibi fieri; mox illinc rectà adscendere per femur, & illi superposita ilia, ac latera, ad cervicem & caput usque; quod ubi primùm attigisset, se non ampliùs sibi constare.* Postea alterum viderat epilepticum, sed jam adultiorem priori, similiâque passum, qui (c) *Dicebat veluti frigidam quamdam auram esse id quod adscenderat.* Comparabat hinc *Galenus* miram hanc epilepsiæ causam (d) venenatorum animalium morsibus. Utì enim tales morsus, apici etiam digiti inflicti, turbant omnia, sic & à tali fomite epileptico fit: pariter, utì ligaturæ validissimæ ponè locum demorsum impositæ, vel & subita resectio partis demorsæ, tollunt totum malum, dum impediunt, ne ad alias partes pergere possit, sic idem toties in epilepticis observatum fuit, utì postea ad §. 1084, dicetur. Plures tales casus vidi, & apud Observatores multa similiâ leguntur. Quandoque frigidam auram adscendere sentiebant; quandoque nihil distincti determinare poterant; in quibusdam oriebatur talis sensus, ac si formicæ sub cute reperent versùs superiora: verùm hoc ferè in omnibus obtinet, quòd illa aura versùs superiora vergat. Rarò enim contingit illud, quod *Bonetus* (e) se observasse testatur in viro quinquagenario, cui per intervalla inguen sinistrum intumescebat: deinde fornicationis sensus per totum crus lento gradu ad pedis plantam usque progrediebatur; quò, ubi pervenisset, citissimè recurrebat inde superiora petens, & cerebrum invadebat. Nolebat æger pati, ut Medici ferro aut igne fomitem illum epilepticum destruerent, sed ligaturâ tibiam arctè stringebat illico, dum prima mali initia perciperet; sicque impedièbat paroxysmos. Ubi autem quodam tempore non satis citò ligare crus potuerat, tam valido paroxysmo correptus fuit, ut exstingueretur mali, toties feliciter suppressi, vehementiâ.

§. 1076. **Q**UÆ omnia (1075) Historia Observatorum, & incisio cadaverum, docuit.

Omnia illa, quæ de causis epilepsiæ præcedenti paragrapho dicta fuerunt, probatissimorum Auctorum Observatis & testimoniis fuerunt confirmata, vel visa in cadaveribus illorum, qui, dum vivebant, hunc morbum passi fuerant. Inquisiverunt enim semper Medici, & summo quidem jure, quid mutationis Physicæ in encephalo epilepticorum deprehenderetur, quod pro causa mirifici hujus mali haberi posset. Causa autem illa duplex est, utì antea dictum fuit, una, quæ paroxysmum præsentem producit; altera, quæ, dum pacatum est intervallum, facit illam diathesin ad regenerationem paroxysmi. Nonnunquam nihil omnino inventum est, quod sensibus perceptum

(a) De Loc. Affect. Lib. III. Cap. xi. Charter. Tom. VII. pag. 443.

(b) Ibid. pag. 444.

(c) Ibidem.

(d) Ibidem.

(e) Sepulcret. Anatomic. Lib. I. Sect. xii. pag. 291.

poterat distinguere cadaver epilepsiâ mortui, ab alio: aliquando apparuit aliquid contra Naturæ leges consuetas in partibus quibusdam; & quando hoc sæpe eodem modo sic inventum fuerat, tunc Medici jure quodam arguebant, illud præternaturale, in pluribus cadaveribus epilepticorum deprehensum, haberi posse pro causa hujus morbi. *Willisus*, quo fortè nemo plures calvarias secuit, candidè fatetur, quòd sæpe (a) nullam causam sensibilem in cadaveribus epilepticorum invenerit: in aliis invenit colluviem serosam, (b) omnes cerebri cavitates & recessus implentem. Interim tamen & fidelibus Observatis constat, talem colluviem serosam inventam fuisse in cadaveribus illorum, qui aliis morbis capitis perierant, nunquam epilepsiam passi; uti passim apud *Pisonem*, *De morbis à serosa colluvie ortis*, habetur. Antea ad §. 11, monitum fuit, utilissimam quidem esse inspectionem cadaverum ad morbi latentes causas indagandas; interim tamen semper debemus memores esse, quòd in cadavere inveniamus talem statum, qualis paulò ante mortem adfuerat; quandoque illa, quæ reperiuntur præter Naturam in cadavere, sunt effectus morbi jam existentis, non verò causæ, quæ illum produxerant. Patebit sequenti paragrapho, quàm miræ mutationes in partibus fluidis & solidis corporis tempore paroxysmi epileptici fiant; adeoque & illæ post mortem deprehendi poterunt, sed morbi effectus quandoque, non semper causæ: sub hac ergo limitatione intelligenda sunt illa, quæ de causis epilepsiæ dicta fuerunt.

Certum enim est, causam epilepsiæ adeo latere posse, ut nullis sensibus detegi possit, sed tantùm se manifestet suis effectis. Dum, viso epileptico, territus homo corripitur eodem morbo, quis definire audebit, quid tunc mutatum fuerit in corpore? Antea ad §. 1071, dictum fuit, quosdam epilepsiam simulare, tuncque nutu voluntatis omnes illas jactationes membrorum, contorsiones, &c, efficere: simulac cessant hoc velle, desinunt omnia, & ne vestigium causæ, quæ tantos motus excitare potuit, superest. Unde discimus, hominem sic factum esse, ut mens conscia ac volens agat in illud organum corporeum, unde motus musculares pendent, sicque motus excitare possit tantâ quidem celeritate, ut inter voluntatem efficacem & motum excitatum, nullum mensurabile temporis intervallum observari queat. Verùm simul novimus, hominem obnoxium esse huic calamitati, ut aliis causis, æquè parùm sæpe intelligendis, idem illud principium corporeum sic mutetur, ut mente, nec consciâ nec volente, similes motus excitentur, imò sæpe & validiores, uti statim videbimus. Unde patet, non semper inveniri mutationes sensibiles in cadaveribus hoc morbo defunctorum. Quis dabit rationem, quare nobilis fœmina toto graviditatis tempore epileptica esset, dum marem utero gestaret, minimè verò si sequioris sexûs fœtum? Ne autem fortuito casui hoc adscribatur, tres pueros peperit, semper epileptica, donec pareret; quinque autem puellas enixa fuit, toto graviditatis tempore ab hoc morbo libera (c).

(a) *Patholog. Cerebr. Cap. iv. pag. 49.*(b) *Ibid. Cap. x. pag. 164.*(c) *La Motte, Traité Complet de Chirurgie, Tom. II. pag. 423-427.*

§. 1077. **E**FFECTUS hujus morbi reduci possunt: 1°. Ad mala corrupti tot violentis & repetitis convulsionibus cerebri, unde vacillatio memoriæ, hebetudo, stultitia, paralysis, apoplexia, mors. 2°. Ad mala nervorum & musculorum, unde horum, & artuum, contractiones, distorsiones, deformitates. 3°. A violento spasmo inflammatio, gangræna, nigredo partium sanguinolentarum, maximè quæ supra musculos sitæ sunt. 4°. Ad secretiones quasdam in impetu paroxysmi vi factas; cibi, potûs, lymphæ, bilis, spumæ, mucii, salivæ, sursum rejectio; fæcum alvi viridium, feminis, urinæ per inferiora egestio; sanguis utrâque viâ secretus, huc spectant.

I. Licet causæ procatarctica hujus morbi in diversis corporis locis observatæ fuerint, tamen, dum paroxysmus adest, cerebrum afficitur, uti ad §. 1074, probatum fuit. Non mirum ergo tot violentis agitationibus teneram pulpam cerebri lædi, & destrui quandoque. Præterea ad §. 1073, ubi enumerantur varia symptomata, quæ tempore paroxysmi adsunt, dictum fuit, venas jugulares turgere, impedito libero reditu sanguinis ab encephalo, faciem livescere, turgidos oculos protuberare sanguine suffusos; quæ omnia docent, magnam vim inferri vasis capitis à sanguine distendente; ad eoque compressione mollis pulpæ encephali, extravasatione liquidorum ruptis vasis, expressione liquidi copiosioris & crassioris ex ultimis vasculis exhalantibus in ventriculos cerebri, mutatione diametri vasorum nimis distentorum, possunt variæ læsiones functionum encephali post finitum paroxysmum manere; quas recensuit *Aretæus* nempe, quòd, (a) *Auditus hebet, aures tinniunt, capiti bombi veluti quidam insonant, lingua in sermone perplexa est, ac titubat,.... rationem quoque usque eò morbus conturbat ac dejicit, ut prorsus denique infatuentur.* Unde & videmus epilepticos omnes à suis paroxysmis resurgere hebetes, tardos, obliviosos, debiles. Dum hæc mala à sola agitatione encephali, & majori distensione vasorum sanguineorum, ortum duxerunt, sensim solent minui, & redit sæpe omnium functionum cerebri integritas post aliquot horas: quandoque horum malorum vestigia per aliquot dies supersunt, tuncque sensim iterum contractis vasis redit æqualis humorum circuitus per encephalon. Ubi verò extravasati humores fuerint, lethalis apoplexia sequitur: vel imperviâ redditâ quâdam parte medullæ cerebri, insuperabile malum totâ vitâ manet. Numerosos tales tristes casus vidi, ubi infantes, validis paroxysmis epilepticis correpti, postea manserunt totâ vitâ hemiplectici. Alii immedicabili surditate laboraverunt; multi manserunt totâ vitâ fatui; & in nosocomiis plures tales miseros vidi, qui à prima ætate stulti vixerant; & omnes illi, quorum Historiam morbi à parentibus vel consanguineis expiscari potui, epileptici fuerant antea.

(a) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. IV. pag. 29.

2°. Ex illis, quæ in præcedentibus paragraphis dicta fuerunt, constat, tempore paroxysmi epileptici fummos motus musculares fieri, & quidem longè validiores, quàm in iisdem hominibus sanitatis tempore per voluntatis imperium excitari potuissent. Sic tenera puella tantum robur habet, dum epileptica concidit, ut à pluribus viris robustissimis vix coerceri possit, ne partes corporis allidat miserrimè. Oculorum bulbos incredibili celeritate sub palpebris clausis rotari observatur, unde musculis oculum moventibus, magna distractio fit, & incurabiles sæpe totâ vitâ oculorum distorsiones manent. Verùm musculi plerique ossibus affiguntur, & ossa articulata movent; hinc in junioribus, quibus epiphyfes facillè ab ossibus solvuntur, deformitates contingunt sæpe nunquam emendandæ. Quandoque membra ita circumtorquentur, ut distrahantur, imò & rumpantur ligamenta: unde luxationes, inflammationes dolentissimæ circa articulos, & anchyloses sequuntur. Quinimo in puero decem annorum ossa humeri, tibiæ & fibulæ, in paroxysmo epileptico diffracta fuisse, legitur (a); & licèt reposita fuissent idoneisque ligaturis firmata à perito Chirurgo, novo paroxysmo ingruente, iterum loco suo mota sunt, ac tristissimo spectaculo ante mortem os humeri fractum ipsam cutim perforavit. Si jam simul consideretur, nervos in artubus inter musculos decurrere, facillè patet, à tantis distorsionibus artuum & illos lædi posse; unde quandoque paralyses, atrophix partium, debilitates incurabiles, postea sequuntur. Dum opilthotono corripiebatur æger, tempore paroxysmi epileptici, ita ut horrendo spectaculo occiput nates ferè tangeret, & vertebræ dorsi crepitarent (quod summâ commiseratione me vidisse recordor) quantum periculum tunc aderat, ne medulla spinalis, & nervi ex vertebrarum commissuris exeuntes læderentur! Unde patet numerosa & varia mala sequi posse epilepsiam, ideo solùm quòd tantæ fiant artuum distorsiones, & validissimæ musculorum actiones, paroxysmi tempore.

3°. Demonstratur in Physiologicis (b) illo tempore, dum musculus agit, fibras musculares turgentes arctare magnâ vi interposita sibi intervalla, adeoque venas sanguineas, per musculi agentis substantiam dispersas, comprimere & evacuare; arterias similiter compressas rubrum sanguinem non admittere; unde musculi agentis (c) caro pallet. Verùm tempore paroxysmi epileptici violentus spasmus superat multùm solitam musculorum actionem sanitatis tempore, uti statim dictum fuit; adeoque longè fortiùs comprimuntur vasa sanguinea. Sanguis ergo, per arterias vi cordis ad musculos pulsus, hærebit, vasa obstruet, sicque inflammationem producere poterit (vide §. 375.). Sed illæ arteriæ, quæ per cutim & tunicam cellulosam distribuuntur, magnâ vi sanguinis urgebuntur, dum spasmo distenti musculi nihil admittunt; hinc minora vasa dilatabuntur, crassiores humorum partes admittent, quæ per illorum extremos fines transire nequeunt; unde iterum inflammationis causa nascitur (vide §. 378.). Imò videmus, post validos pa-

(a) Boneti Sepulcret. Anatom. Lib. I. |
Sect. XIII. pag. 332.

(b) Boerhaav. Institut. Medic. §. 406.

(c) Ibid. §. 401. n°. 7.

roxyfmos epilepticos vasa cutanea minora quandoque rumpi, & puncta ruberrima per totam superficiem corporis dispersa manere, quæ sensim postea evanescent. Ubi verò rupta vasa, vel dilatata eorundem extrema, sanguinem rubrum eructaverint in tunicam cellulofam, tunc latiores maculæ, & ecchymoses, apparent. Medici in Praxi versati frequenter hæc symptomata observaverunt.

Verùm si muscoli diu sic maneant rigidi, violento spasmo distenti, arteriæ & venæ muscoli substantiam constituentes, nihil admittunt de humore vitali, adeoque nascitur dispositio ad gangrænam; hæc enim, uti ad §. 419, dictum fuit, est ea partis mollis affectio, quæ abolito influxu vitalis humoris in arterias, effluxu per venas, ad mortem tendit.

Venosi sanguinis motus acceleratur quidem musculis vicinis turgentibus, dum agunt, & propinquas sibi venas comprimentibus; sed monitum fuit, ad §. 1073, respirationem impediri frequentissimè tempore paroxysmi epileptici, hinc cor dextrum libere sanguinem suum per pulmonem transmittere non posse; adeoque venæ non poterunt evacuari, sed turgidæ manebunt, & sæpe fient varicosæ. Ob hanc rem videtur ex *Appollonii* Commentariis notasse *Trallianus* (a) quòd venæ sub lingua positæ viridescant in epileptici, dum nempe validâ & repetitâ distensione varicosæ redditæ insolito colore hæc loca inficiunt. Pariter & *Hippocrates* pro signo epilepsiæ prægressæ memorat, (b) *Venas crassas circa ventrem varicosas*.

Inde etiam intelligitur ratio, quare cadavera epilepticorum in ipso paroxysmi vigore suffocatorum, tam horrendam sæpe speciem referant; imprimis si tetano universali, quod quandoque fit, correpti fuerint ante mortem. Sanguis enim, per arterias pulsus, musculorum substantiam transire nequit, dum violento spasmo turgent; hinc vasa cutanea urget, atque in tunicam cellularem effunditur; & quidem tantò magis, cum venæ distentæ in cor dextrum se evacuare nequeant. Hinc tota cutis turget immeabili sanguine, in vasis ejus distentissimis accumulato; panniculus adiposus repletur sanguine extravasato; tota superficies corporis nigra apparet, imprimis facies, palpebræ, & labia, tument horrendum in modum; lingua turgidissima foedo spectaculo ex ore prominet; si dorso incumbat cadaver, loca à pondere corporis pressa albicant, dum reliqua omnia nigrescunt. Si manus tetanodes thoraci vel abdomini appressa fuerit ante mortem, vestigium manûs impressum apparet; quod vidit in puero, hoc morbo defuncto, celeberrimus *Boerhaavius*, & vix persuadere potuit mœstis parentibus, quòd à naturalibus causis tam horrenda mala produci potuerint; adeo terruerat illos albicans impressæ manûs vestigium in cadavere, cæterùm nigerrimo instar *Æthiopis*. Rariùs contingit, in ipso vigore paroxysmi suffocatos perire epilepticos; longè sæpius in fine paroxysmi fiunt apoplectici, & sic pereunt.

(a) Lib. I. Cap. xv. pag. 7.

(b) Prædict. Lib. II. Cap. vii. Character. Tom. VIII. pag. 816.

4°. Ad §. 1073, notatum fuit, convulsivos illos motus non tantum in musculis externis obtinere, sed & internas corporis partes similiter concuti: borborygmi & murmura abdominis, ejusque inflatio subita tempore paroxysmi, hoc docent; uti etiam valida & celeris abdominis agitatio. Non mirum hinc, contenta ventriculi per vomitum excuti toties, sed & plura alia, quæ in ventriculi & duodeni intestini cavum venire possunt. Hinc dum validis illis concussionibus diaphragmatis, musculorum abdominalium, pendulum hepar cum vesica fellis adeo agitatur, fiunt quandoque bilis vomitus copiosi; & postea sæpe,eductâ sic omni bile, languet chylicationis opus. Idem jam de lymphâ pancreatis verum esse, facile apparet. Præterea, dum venæ sanguinæ repletæ, nec potentes se libere in cor dextrum evacuare, turgent, sanguis arteriosus urget ductus excretorios in cava oris, faucium, narium, &c, patentes; illos dilatat; sicque copia non tantum lymphæ, sed & crassioris mucii, per os & nares foedo spectaculo exit, simili modo ac observatur in illis, qui laqueo suffocantur: nam merito *Aretæus* notavit, uti ad §. 1073, dictum fuit, quod valido paroxysmo epileptico correpti similia patiantur, (a) *Veluti in iis qui laqueo strangulantur*. Verum expressæ huic lymphæ & pituitæ via patet; ubi verò in cavis internis corporis vasa exhalantia copiosiores & magis lentos humores dimittunt, collectio fit talis materiæ stagnantis, quæ ob lentorem majorem, vel copiam, venis bibulis resorberi nequit; unde toties in epilepticorum cadaveribus extravasata lymphâ, imò & lentior humor, in calvariæ cavo inventus fuit, qui solet tunc haberi pro causa hujus morbi, cum sæpius videatur esse effectus. Idem jam in cavis reliquis corporis fieri poterit, sed frequentius in capite observatur, quia in paroxysmo epileptico videmus, capitis vasa magis urgeri & distendi, quàm quidem in reliquo corpore. Ob eandem etiam rationem validos & frequentes paroxysmos epilepticos passi habent palpebras tumentes; imò sæpe totam faciem pallidam ac inflatam, quasi, dum in tunica cellulosa collecta talis lymphâ hæret, uti & in leucophlegmaticis fieri solet. Inde etiam intelligitur, quare paroxysmus epilepticus in fine suo habeat somnum apoplecticum, dum vasa distenta sanguine, & lymphâ collecta, premunt encephalon: restituto dein æquabili per vasa transitu, evigilant quidem, sed hebetes & obliviosi manent sæpe per plures dies; donec, resorptâ iterum extravasatâ lymphâ, redeat integritas functionum encephali: quod nisi factum fuerit, manifestæ læsiones functionum encephali supersunt. Confirmatur hoc & inde, quia illi, qui ob glutinosam sanguinis cacochymiam in apoplexiam vergunt, habent similia symptomata (vide §. 1010. n°. 2. lit. γ.) ac epileptici, quando à paroxysmo tolerato resurgunt.

Sed & similia ob easdem rationes per alvum exeunt: neque hoc adeo videtur fieri, resolutis sphincteribus ani & vesicæ, sed potius actione validissimâ diaphragmatis & musculorum abdominalium, superante sphincterum resistantiam. Insciis quidem ægris, fæces alvinæ & urina exeunt; sed non sensim exeunt, uti fit in paralyti harum partium, at magnâ vi exprimuntur, ita quidem ut ad quinque pedum altitudinem & ultra urinam ejectam

viderim à puero epileptico. In adultis semen etiam exprimitur, quod & *Ægineta* (a) notavit; unde sæpe pessimè languent, si frequentibus paroxysmis corripiantur.

Verùm & hoc observatum fuit, fæces alvinas, paroxysmi tempore prodeuntes, sæpe viridescere; & inde concluderunt, acrem, æruginosam dictam, bilem pro morbi causa habendam esse. Certum est, acre irritans in primis viis epilepticum insultum producere posse, uti toties observamus fieri in infantibus; sed simul verum est, magnas & subitas mutationes generis nervosi momento temporis bilem sic mutare posse; unde procul dubio fæcum alvinarum viridis ille color sæpe morbi effectus est, non causa. Patuit ad §. 267, ubi de *Vulneribus Capitis* agebatur, sanissimum hominem, ex alto delapsum in caput, statim talem bilem vomuisse; simulque tunc monitum fuit, solam agitationem in navi producere eundem effectum in multis hominibus. In hysteriis mulieribus, à sola animi perturbatione subita, bilis æruginosæ vomitus fit. Cùm autem in hoc morbo tanta fiat mutatio, & tam subita in toto systemate nervoso, non mirum videbitur, si & inde similis mutatio bilis contingat.

Haud mirum foret, validis adeo concussibus vasa rumpi, & sic sanguinem evacuari sursum vel deorsum: præterea, uti antea dictum fuit lingua sæpe dentibus intercepta læditur, & sanguinem fundit quandoque satis largâ copiâ. Verùm & videtur, impedito sanguinis venosi libero reditu ad cor, sic posse turgere distenta vasa, adeo urgeri ramos ultimos excretorios, ut & ipsum sanguinem rubrum transmittant. Vidi aliquoties spumam viscidam, ac sanguine tinctam, ex ore naribusque prodiisse paroxysmi tempore; & tamen postea nullum læsionis vestigium in lingua aut aliis partibus oris interni invenire potui, licet omni curâ examinarem has partes. Si jam vena cava per hepar transiens plenissima fuerit, nec se in dextrum cor evacuare possit, tunc nec vena-portarum sanguinem, à secretionem bilis residuum, venæ cavæ tradere poterit; dum interim convulsi muscoli abdominales & diaphragma tantâ vi urgent sanguinem vanosum versùs hepar; hinc facilè poterunt dilatari oscula vasorum in cavum intestinorum patentia, ut sanguinem ipsum transmittant, absque ruptura tamen vasorum. Simili modo & sanguis à splene redux, dum hepar infarctum sanguine nihil transmittere potest, per vasa, brevia dicta, in cavum ventriculi viam sibi facere poterit. Sic ratio patet, quare sanguis sursum & deorsum quandoque ipso paroxysmi tempore, vel & post paroxysmum finitum, exire possit; quod & in Praxi vidi.

Ex dictis patet, tempore paroxysmi epileptici omnes secretiones & excretiones turbari posse; hinc miras sæpe mutationes & læsiones functionum superesse post hunc morbum valido insultu agentem, vel repetitis vicibus jam toleratum; illasque esse posse admodum varias. Multas tales recensuit *Hippocrates* (b); & plures aliæ observatæ fuerunt, quas singulas recensere molestum foret: sufficit fontes horum malorum indicasse.

(a) Lib. III. Cap. XIII. pag. 29, versâ.

(b) Prædiction. Lib. II. Cap. VII. Character. Tom. VIII. pag. 816.

Ubi autem, per tantos motus excitatos, per tot evacuationes factas tempore paroxyfmi epileptici, excuti potest illud, quod irritando per ftimulum fuum morbum fecerat, redit perfecta fanitas, modò caveri poffit, ne fimile irritamentum renafcatnr denuo. Hoc inprimis patet in infantibus, quibus familiaris fatiſ eſt hic morbus, dum acre ſtabulatur in primis viis; vel miafma morbofum, ad cutim deponendum, ſanguini permiftum hæret. Noverunt omnes Practici, fæpiſſime convelli infantef, dum variolarum vel morbillorum eruptio inſtat: imò Sydenhamus, uti poſtea in variolarum Hiftoria dicetur, obſervavit lætum ferè ſemper morbi eventum eſſe, (a) ſi infantef circa tempus eruptionis variolarum convellerentur. Vidi aliquoties infantef convulſof fuiſſe, dum imprudenti conſilio plumbatiſ unguentis ſiccabantur manantia capitiſ ulcera, quæ felici eventu, poſt toleratum paroxyfimum epilepticum, denuo redierunt. Quoties obſervatum fuit, à ſaburra gravante primas vias, in hunc morbum incidiffe infantef, & paroxyfmi tempore fuſſum deorsúmque evacuatoſ optimè ſe habuiſſe, poſtea totâ vitâ ab hoc morbo immunes! Cùm autem tantâ vi fæpe dilatentur vaſa cutanea, paroxyfmi tempore, uti præcedenti numero hujus paragraphi dictum fuit, patet ratio, quare noxium miafma, ſanguini permiftum hærens, verſùſ cutim deponatur fæpe feliciter poſt paroxyfimum epilepticum; qui ex ſua natura non caret periculo, ſed tamen quandoque ſic bonum effectum præſtat.

§. 1078. **I**NDE intelligitur, quæ hæreditaria: cur ea nunquam fanabilis. Quæ idiopathica: cur rarò curabilis. Quæ ſympathica: cur fæpe curabilis?

QUÆ HÆREDITARIA, &c. Ubi nempe ex parentibus epilepticis morbus propagatur in natos; de qua re dictum fuit ad primum numerum §. 1075. Obſervaverat & Hippocrates, tetrum hunc morbum hæreditariâ labe propagari; hinc dixit (b) *Incipit autem, velut etiam alii morbi, ſecundùm genus. Si enim ex pituitofò pituitofus, ex bilioſo bilioſus gignitur, & ex tabido tabidus, & ex lienofò lienofus; quid prohibet, ut cujus pater & mater hoc morbo correpti fuerint, eo etiam poſteriorum ac nepotum aliquiſ corripiatur? Genitura enim ab omnibus corporis partibus procedit, à ſanif ſana, à morboſif morboſa.*

Incurabilis autem habita fuit epilepſia hæreditaria ab omnibus Medicis, & quidem non ſine ratione. Ad curæ enim felicitatem multùm facit cognitio cauſæ: ſed quiſ diſtinguet illud, quod à parentibus traditum in primordiif hominiſ naſcentiſ jam adfuit, & nullo ſigno ſe manifeſtat fæpe per plureſ annoſ, attamen poſtea hunc morbum facit? Quomodo & per quæ remedia tollet hunc latentem characterem Medicuſ? Non magiſ impedire poterit fortè, ne in nervum erumpat, quàm ne dentes aut barba ſuo tempore prodeant, quorum rudimenta dudum jam exiſtiterant, & tamen de-

(a) Sect. III. Cap. II. pag. 162.

(b) Lib. de Morb. Sacr. Cap. III. Char-

ter. Tom. X. pag. 478.

terminato tantum vitæ tempore emergunt. Hinc videtur impossibile esse Medico, ut characterem illum morbosum, à parentibus in progeniem derivatum, auferat; & hoc sensu insanabilis dicitur epilepsia hæreditaria.

Verum, uti ad primum numerum §. 1075, dictum fuit, quandoque ex avo in nepotem transit morbus, incolumi filio, qui tamen eundem characterem morbosum tradit suæ progeniei. Hinc debuit fuisse causa in filio, quæ impedivit, ne latens illud morbi semen in actum deduceretur. Firmum corporis robur, frugalis & laboribus quotidianis exercitata vita, atque alia fortè plura, hoc efficere potuerunt, ut ad latentem illam causam proegumenam non accesserint causæ occasionales, quæ cum priori unitæ causam proximam & completam epilepsiæ facerent, sicque paroxysmum producerent. De hac re pluribus dicetur ad §. 1080.

QUÆ IDIOPATHICA, &c. Exquisita epilepsia dum fit, habet causam præsentem intrâ cranium, in ipso encephalo, & quidem in illa ejus parte, ubi est origo actionis sensuum & motuum arbitrariorum. Quando nunc hæc causa non excitatur ab alia causa occasionali in alio quodam loco corporis hærente, vocatur à Medicis epilepsia idiopathica; in qua causa prædisponens & occasionalis hæret in ipso encephalo. Tunc nullum indicium est sæpe futuri paroxysmi: verum quidem est, rariùs hoc contingere; tamen quandoque talis epilepsia observatur, in qua homines qui antea apparebant sanissimi, ictu oculi citiùs concidunt.

Hanc autem epilepsiæ speciem difficillimè curabilem esse, omnes agnoverunt Medici. Præcipua enim curandi hujus morbi spes in eo versatur (ut postea pluribus dicetur), ut detegatur causa illa excitans, quæ in homine epileptico paroxysmum renovari facit. Verum illæ causæ in encephalo latentes adeo obscuræ sunt, ut vix detegantur nisi per suos effectus; sub sensus enim non cadunt. Unde Hippocrates de prognosi hujus morbi agens, difficillimè curabiles pronunciavit epilepticos, (a) *Quibus factus fuerit morbus nullam significationem præbens* (μηδὲν αἰσθημαίνων) *ex qua corporis parte initium sumat.* Similia & habet Celsus dicens, (d) *In eodem morbo si simul totum corpus afficitur, neque antè in partibus aliquis venientis mali sensus est, sed homo ex improvviso concidit, cujuscumque is ætatis est, vix sanescit.* Periculum adhuc auget, quòd illi, qui morbum ingruentem præsentunt, caveant sibi, ne tempore paroxysmi quid sinistri ipsis contingat, dum monent adstantes, ut sibi opem ferant: illi verò quibus inopinatò morbus irruit, miserrimè sæpe caput & artus ad pavementum aliave corpora dura allidant, in ignem decidant, &c; quod & Aurelianus (c) notavit.

QUÆ SYMPATHICA, &c. Ex illis, quæ dicta sunt ad §. 1075, ubi de causis epilepsiæ agebatur, & inprimis ex numero quarto, quinto, & sexto, istius paragraphi, constitit, irritationem validam nervorum in diffitis etiam regionibus corporis posse hunc morbum producere, licèt nullum signum

(a) Prædict. Lib. II. Cap. VII. Charter. | 73.
Tom. VIII. pag. 816.

(c) Morbor. Chronic. Lib. I. Cap. IV.

(b) De Medicin. Lib. II. Cap. VIII. pag. | pag. 294.

docuerit, ullam noxam in encephalon adesse; & vicissim, ablatis illis causis irritantibus, aboleri morbum. Constitit etiam ibidem, interceptis nonnullis, quæ olim excerni solebant, hunc morbum produci. Epilepsia jam à simili causa orta Medicis vocatur sympathica, vel & deuteropathica, quia in tali casu encephalon non afficitur primariò, sed, aliâ corporis parte priùs affectâ, in consensum quasi trahitur. Videntur hinc omnes homines obnoxii esse huic morbo, modò quibusdam corporis partibus valida irritamenta applicentur. Sium aquaticum, sive cicuta aquatica *Gesneri*, dum in robusti hominis ventriculo hæret, pessimam epilepsiam producere potest, uti & plura alia venena. Tendo nudus, post gangrænam separatam, prehensus forcipe ab imprudenti Chirurgo, uno momento fecit tetanum universalem (vide §. 164.). Validissimæ tales causæ in omnibus hominibus hunc morbum producere possunt; verùm & leviores sufficient in illis, quibus totum systema nervosum & ipsum sensorium commune magis irritabile est. Sic videmus, acidum in primis viis hærens toties infantibus epilepsiam facere; dum adultus & robustus homo ab eadem causa tantùm levia abdominis tormina percipit. Dum dens jamjam emerfurus tendit & irritat gengivas, frequentissimè infantes epilepsiâ corripiuntur; cùm in adulto acutissimi odontalgia dolores per integros dies tolerentur absque hoc malo sequente. De mira illa protestate, quâ sordes, circa ventriculum hærentes, turbare possunt encephali actiones, antea ad §. 701, dictum fuit; ubi de *Delirio Febrili* agebatur; & multiplices Observationes Practicæ docere videntur, plures fortè in corpore nervos simile imperium in sensorium commune habere, uti facilè colligi potest ex illis, quæ ad §. 1075, dicta fuerunt. Ita videmus, plurimos epilepticos, antequam concidant, habere miras convulsiones musculorum faciei, oris, &c; alii in lingua miros sapes percipiunt; quibusdam collum intorquetur, humeri concutiuntur, manus distorquentur, &c; & sæpe subitâ ac forti frictione harum partium paroxysmus epilepticus, jamjam ingruens, avertitur. In tali casu videtur prima illa irritatio, paroxysmum productura, in his partibus hære.

Interim tamen notandum est, posse partem quamdam corporis priùs affici in epilepsia idiopathica, licèt causa non hæreat in illa parte, sed in encephalo. Sic sæpe contingit, instante apoplexiâ, titubare linguam, loquelam dein aboleri, labia in uno latere obliquè sursum trahi, tuncque mox sequitur morbus totius sensorii communis: hinc potest contingere, ut intra cranium idiopathicè incipiat formari morbus, qui se tantùm manifestat labefactione parvæ partis encephali, unde origo nervorum pendet, qui ad illum locum corporis pergunt, in quo illa mutatio apparet. Non ergo tunc credimus, apoplexiam generari ex illo motu tremulo linguæ, distractione labiorum, &c; sed encephalon jam affici hæc signa docent, & dein incref-cens eadem causa delet omnes functiones animales. Ita etiam in epilepsia, licèt oriatur mutatio quædam in aliqua parte corporis ante paroxysmum, nondum tamen inde certò liquet, hoc loco hære morbi fomitem: potest enim ob modò dictam rationem epilepsia esse idiopathica, licèt videatur
 oris

oriri ex alia quadam parte corporis priùs affecta: dum nempe affectio hujus partis tantùm index est causæ in ipso cerebro hærentis, quæ jam incipit actuosa reddi, ut paroxysmum producat. Dubium tamen illud solvi potest, dum medela adhibetur parti, quæ prima afficitur, instante paroxysmo: si enim, fricando, premendo, vel ligando, hanc partem, paroxysmus impeditur, vel multùm retardatur, tunc novimus, encephalon idiopathicè affectum non esse, sed affici à morbi fomite in hoc loco hærente. Et contrà si absque ullo effectu topica talis medela tentata fuerit, tunc meritò concluditur, idiopathicam esse epilepsiam, cujus causa integra in encephalo hæret, & quæ originem nervorum, ad hanc corporis partem tendentium, primò afficit, dum actuosa redditur, dein citò crescens turbat omnia. Ideo etiam in tali casu non semper signa incipientis paroxysmi in eadem corporis parte observantur, sed in variis; dum è contrà in sympathica epilepsia ab eodem corporis loco semper primum morbi initium oritur. Facilè autem patet, tutò semper topicam medelam tentari posse in illa parte, in qua prima paroxysmi incipientis vestigia apparent: vel enim inde levabitur morbus, vel evidentior acquiretur cognitio sedis, ubi morbi causa latet.

Simul etiam apparet ratio, quare epilepsia sympathica sæpe curabilis sit: possumus enim in multis partibus corporis, in quibus fomitem morbi latere observatum fuit, viam parare, vesicatoriis, cauterio, &c, ut exeat illud nocens; vel & nervum destruere, cujus irritatio totum sensorium commune turbat paroxysmi tempore; quod cum optimo eventu sæpius factum fuisse, patebit postea, quando de cura agetur.

Ob hanc causam veteres Medici similem fecerunt prognosin; nempe epilepsiam, ubi ex aliis partibus corporis initium capit, faciliùs curari, sed omnium maximè, quando (a) *A manibus ac pedibus* oritur; difficiliorem esse curam, si à latere nascitur; gravius adhuc malum esse, si (b) à capite incipit. Notandum enim est, quòd quidam epileptici ante paroxysmum sentiant capitis dolores, formicationes in cute capillata capitis, vertigines, &c. In his quidem paroxysmus non incipit absque ullis omnino signis; adeoque distinguitur ab epilepsia idiopathica; sed tamen causa excitans prope encephalum hæret, neque possunt semper tutò tentari illa, quæ manibus pedibusque applicata fuerunt feliciter, quando ab his partibus morbus initium capere videbatur.

§. 1079. **A**TQUE etiam liquet, diversissima remedia, diversissimam curandi Methodum, ad hunc morbum requiri, pro nota varietate causæ, materiæ peccantis, loci, ad quem applicatio remedii, per quem eductio mali, fieri debet.

Pertractatis illis, quæ ad diagnosin, causas, effectus, prognosin, epi-

(a) Hippocrat. Prædiction. Lib. II. Cap. VII. Charter. Tom. VIII. pag. 816. Confer. | Cels. de Medicin. Lib. II. Cap. VIII. pag. 68. (b) Ibidem.

lepsiæ spectant, sequitur, ut dicatur de curatione hujus morbi.

Cùm autem ex dictis hætenus constet, adeo variâ specie hunc morbum apparere, à tam diversis & numerosis causis produci, facilè patet, non posse ullam generalem curandi Methodum statui, sed indicationem curatoriam debere erui ex causæ morbi cognitione, quæ sollicitâ Observatione omnium, quæ in singulis ægris occurrunt, tantùm haberi potest. Unde simul patet, quàm vana sit jactantia universalis remedii, vel Methodi, ad quamcumque epilepsiam curandam; de qua re postea ad §. 1085, adhuc dicendum erit. Præcipui autem fontes, unde varia Medendi Methodus in hoc morbo deducitur, hæc paragrapho recensentur.

PRO NOTA VARIETATE CAUSÆ. In juniori ætate, uti antea dictum fuit; frequentior occurrit hic morbus, natus tamen à causis diversissimis. Sic toties à lacte coagulato acido in primis viis hærente, epilepticus insultus fit in teneris infantibus: in tali casu remedia, quæ illud acre enervant, & hanc saburram subito expellunt de corpore, sunt optima antepileptica. Ubi autem tumens, dolens, & inflammata, gingiva irritatur à dente eruptionem jam tentante, incassum hæc darentur, & tunc lanceola Chirurgi dissecans gingivam unicum est remedium antepilepticum. Alia iterum requiruntur; ubi à contagio varioloso, ad cutim deponendo, epilepsia oritur; uti postea pluribus dicetur, ubi de hoc morbo agendum erit.

MATERIÆ PECCANTIS. Illa enim sæpe non tantùm diversæ admodum indolis est, sed & in variis partibus corporis hæret. Post validam contusionem capitis sanguis extravasatus encephalon premens epilepsiam quandoque produxit, uti in vulnere capitis Historia patuit: trepano applicato, dum exitus conciliatur extravasato sanguini, morbus sanatur. Si autem tophus venereus, cranii osseam substantiam erodens, acrem tabum pleret, licèt via fiat collectæ huic saniei, nondum sanabitur morbus, quia pergit quotidie similis tabus stillare, & eundem poterit denuo renovare affectum; adeoque alia cura requiritur. Dum venena assumpta, in ventriculo adhuc hærentia, hunc morbum producant, patet evidenter aliam curam requiri, per quam vel expellitur hoc venenum, vel sic enervatur, ut amplius nocere nequeat.

LOCI AD QUEM, &c. Si paroxysmus epilepticus ex quadam parte corporis semper incipiat, ut dum v. gr; ex pede percipitur aura frigida quasi versus superiora ascendere; paulò post homo concidat epilepticus, topicum remedium ex lege Artis applicatur huic parti, ut exitus paretur materiæ hic hærenti, vel destruaturs nervus in hoc loco, qui irritatus totum sensorium commune turbat. Ita etiam dum ab interceptis nonnullis, quæ antea excerni solebant (vide §. 1075. n°. 5.) hic morbus nascitur, optimum remedium est, ut iterum illa intercepta prodeant ex iisdem locis, per quæ ante morbum exire solebant. Dum manantia in infantibus capitis ulcera exsiccantibus unguentis curantur, ferè semper epileptici fiunt; & omnium optimè accitissimè resstituuntur ab hoc morbo, si raso capiti applicetur emplastrum lene aromaticum cum pauca copia vesicatorii emplastri mistum: uti v. gr; dum octava pars emplastri vesicatorii admiscetur uncix emplastri meliloti

vel similis, & caput tali obvolvitur emplastro : incipit tunc intra paucas horas rubescere cutis, & plorare acrem ichorem, subito cum levamine. Idem verum est, ubi à menstruis, lochiis, hæmorrhoidibus, retentis, epilepsiâ nascitur; oportet enim tunc, has evacuationes denuo provocare per apta remedia. Neque tam facilè suppleantur excretiones solitæ, suppressæ, per alias evacuationes, ac quidem vulgò creditur : per venæ-sectionem institutam minuitur quidem copia sanguinis, dum menstrua vel lochia suppressa sunt, sed manent tamen infarcta vasa uterina, & pessimos morbos faciunt; vix sanandos, nisi per consueta loca exeat illud retentum. Hæmorrhoidarios magis juvant bina cochlearia sanguinis per hæmorrhoides excreta, quàm libra sanguinis ex vena incisaeducta. Dum vera ischuria adest, tentaverunt Medici purgantia hydragoga, sudorifera valida, ut educerent illud retentum per alias vias; nec potuerunt tamen evitare funestum morbi eventum, nisi libera secretio & excretio urinæ restituerentur.

§. 1080. **C**AUSA enim prima & secunda, in mala conformatione solidorum consistens (1075. n°. 1. 2.), vix ullam suscipit radicalem medelam; paroxysmorum autem renovantes causas, utpote renatas assiduè, tollere tutò potest Medicus: unde hæ, quæ infinitæ, nec nisi observando cognoscendæ, indagari debent sedulò, dein pro sua natura curari.

Antea pluribus dictum fuit, quòd epilepsiæ causa duplex sit, una proegumena, sive prædisponens; alia excitans, quæ accedens facit morbi causam proximam, adeoque morbum ipsum producit. Verùm illæ causæ excitantes sive occasionales, non faciunt morbum, nisi in illis hominibus, in quibus illa causa prædisponens adest. Adeoque duplex curatio hujus morbi est, una radicalis, quæ illam causam proegumenam, latentissimam sæpe, delere valet: altera, quæ, manente causâ proegumenâ, tollit, vel cavet causas procatarticas, sive occasionales. Sponte autem patet, integerrimam illam curam esse, quæ causam prædisponentem tollit; adeoque hanc semper præferendam esse, modò obtineri possit. Sic v. gr; in recens natis & junioribus encephalon mollius, nervosum systema totum quàm facillimè irritatum, videtur facere causam proegumenam, quæ à levissimis causis occasionalibus accedentibus in actum deducitur; & sic paroxysmi epileptici adeo frequenter in junioribus occurrunt. Verùm, procedente sensim ætate, nimia illa encephali mollietas emendatur; roborato sensim corpore, minuitur illa facilis irritabilitas totius generis nervosi, & postea per totam vitam manent liberi ab hoc morbo, quem primis infantix annis sæpius fuerant perpeffi. Ideo sapientes veteres Medici (a) tantam spem collocaverunt in illa mutatione corporis, quæ per ætatem obtinetur, ita ut *Ægineta* voluerit

(a) Hippocrat. Aphorism. Sect. II. n°. XLV. Charter, Tom. IX. Part. II. pag. 84.

rit, in infantibus epilepsiâ correptis, nihil omnino tentandum esse: (a) Nam *atate ad biliosorem & sicciorem statum transeunte, & victu moderatiore adhibito, suâ sponte plerumque morbus finitur.* Docet simul hoc Exemplum, non abjiciendam esse omnem spem tollendæ vel emendandæ causæ proegumenæ in epilepticis.

Verùm dum ex labe hæreditaria originem duxit hæc causa proegumena, & latens per plures annos virili sæpe ætate, firmo jam corpore, morbum producit, facile patet, parùm spei superesse, ut latentissimus ille character morbosus, in ipsis vitæ primordiis à parentibus traditus, deleri possit. Idem verum est, si à terrore matris nondum nato infanti morbosum illud vestigium impressum fuerit, quod vix unquam deletur postea. Huc & referri poterit mala cranii configuratio, dum partûs tempore, magnum caput infantis validis matris nixibus per angustiore pelvim transprimitur, aut rudioris obstetricis manibus cranii figura mutatur: nisi enim statim post partum emendari possit illud vitium, incurabilia postea mala supersunt. Memini me in nosocomiis, ubi incurabiles epileptici & fatui servabantur, vidisse plures, in quibus vitiosa cranii figura manifestè observabatur. Præterea constitit ex illis quæ ad §. 1075. n°. 3, dicta fuerunt, à solo terrore natum hunc morbum, totâ vitâ perennasse incurabilem, licet plurimis, & quidem efficacissimis remediis tentata fuerit curatio. A solo hoc animi affectu nata fuerat hæc causa proegumena, non debilis totâ vitâ.

Videndum jam, quid ab Arte expectari possit in tollendis causis talibus adeo latentibus, ut ne exercitatissimus quidem Medicus auderet dicere, quid mutatum sit in homine, antea sanissimo, nunc epileptico. Quantum potui intelligere ex iis, quæ optimi Medici observaverunt contigisse in hoc morbo, vel tentaverunt ad eundem curandum, ferè sola spes in illo consistebat, ut magna mutatio induceretur corpori. Non determinaverunt, quid mutandum esset in epileptico, ut fieret sanitas, sed tantùm præsentem corporis conditionem conabantur mutare in aliam: malebant enim periclitando per incerta agere, quàm miseros illos suo relinquere fato. Neque credi debet, talia tentata fuisse cæco impetu, sed optima cum ratione, dum Ars Naturæ, hunc morbum curantis, ductum sequebatur. Observaverat Hippocrates, circa pubertatis tempus, quando miro adeo modo totum corpus mutatur, (b) epilepsiam quandoque cessare. Ideo commendavit (c) mutationem regionum & vivendi generis ad hunc morbum tollendum. Sed idem illud confirmatum fuit Recentiorum Observatis. Novi epilepticos, qui in Indiam orientalem transmigraverant, immunes fuisse ab hoc morbo postea, quamdiu ibi vixerunt: in patriam reduces, & subito abligurientes illa (ut solet sæpe hoc hominum genus) quæ magno labore, nec minori periculo, sibi comparaverant, recidivam passi fuerunt quidam; alii manserunt ab hoc morbo liberi. Cùm autem magnas illas regionum & victûs mutationes non semper

(a) Lib. III. Cap. III. pag. 29, versâ. | Sect. V. n°. v. pag. 197.
 (b) Aphorism. Sect. II. n°. XLV. Char- | (c) Ibidem.
 act. Tom. IX. Part. II. pag. 84. Confer.

ab ægris impetrare possent Medici, de aliis etiam corporis mutationibus cogitaverunt, eâdem spe freti. Constitit enim ex *Historia Medica*, morbos alios ingruentes, & corpus validè mutantés, sanasse epilepsiam. Ita testatur *Hippocrates* quòd, (a) *Quartaná laborantes, magno morbo non capiuntur; si priùs autem capiantur, & quartana superveniat, liberantur.* In *Commentariis* ad hunc locum *Galenus* demonstrat, per magnum morbum híc debere intelligi epilepsiam; quòd & confirmatur alio textu *Hippocratis*, ubi eadem habentur, sed loco τῆς μεγάλης νόσου legitur (b) σπασμῶν. Recentiorum Observata confirmaverunt illa quæ *Hippocrates* scripserat. Epilepsia, quâvis hebdomadâ novo paroxysmo recrudescens, post varia remedia incassum tentata, sanabatur febre quartaná; & sanus vixit postea homo, licèt cortice Peruviano hæc febris fuisset debellata (c). Puer decem annorum, jam à tribus annis epilepticus, paroxysmo interdiu pluribus vicibus recurrente, frustra adhibitis multis remediis, corripitur febre epidemicâ, plurimis molestis symptomatibus stipatâ: feliciter superat hunc morbum, & postea ab epilepsia immunis manet (d).

His & similibus pluribus Exemplis incitati Medici, tentaverunt delere causam illam proegumenam epilepsiæ, turbando corpus validissimis remediis; non semper hâc spe, ut materia morbosa expelleretur per fortissima purgantia, emetica, &c; sed ut turbis tantis in corpore excitatis mutaretur fortè præsens conditio latens, quæ hunc morbum fovebat. Sic *Trallianus* (e), ubi morbus vetustus & contumax erat, ad veratrum album confugiebat. Similia in eodem casu laudat *Ægineta* (f). Recentiores Medici mercurialibus & antimoniatis remediis usi fuerunt ob eandem causam, uti passim apud Observationum Medicarum Collectores habetur. Summa enim capita similiarum curationum híc notasse sufficiet; nimis enim operosum, nec adeo utile foret, describere singula. Facilè autem patet, híc magnâ prudentiâ opus esse, dum Herculeæ talia tentantur remedia, quæ, ab Agyptis temere adhibita in debilioribus hominibus, toties morbum morte finiverunt.

Alii mitioribus quidem remediis usi sunt, ut similem effectum obtinerent, sed talibus, quæ per totum corpus mirabili vi penetrant vix mutata. In Asia moschi audacem dosin dant, & hoc imitatus fuit *Fridericus Hoffmannus* (g). Dedi pulchro cum successu, repetitis etiam vicibus, octenni puellæ decem moschi grana, & per plures dies saliva, urina, sudor, moschum redolebant; ita ut nimiâ fragrantiam non assuetis molesta redderetur hæc ægrotula. In metallis, laboriosâ Arte resolutis ad intima usque, tale remedium quæsierunt Chemicis, quòd non ageret evacuando, sed immutando tantum. Hoc volebat *Helmontius*, dum dicebat, podagræ, caduci, maniæ, asthmatis, &c, (h) *Perfecta sanatio consistit in characteris seminalis & incorporei*

(a) Epidem. Lib. VI. Comment. VI. text. VII. Charter. Tom. IX. pag. 550.

(b) Aphorism. Sect. V. n°. LXX. Charter. Ibid. Part. II. pag. 242.

(c) Miscellan. Curios. Decur. III. ann. 3. pag. 34.

(d) Ibidem ann. 7. & 8, pag. 298.

(e) Lib. I. Cap. xv. pag. 75.

(f) Lib. III. Cap. XIII. pag. 29, versâ.

(g) Medicin. Rational. Systematic. Tom. IV. Part. III. Sect. I. Cap. I. ubi de Curation. §. ix. pag. 23.

(h) Ort. Medicin. Tract. Ignotus Hospes. Morbus, n°. xciv. pag. 405.

fermenti ablatione, non item in materiae cujusdam sequestratione. Longo labore ex cupro præparatum remedium vidi, quod assumptum, nullam faciebat nauseam, sed miram quamdam fornicationem quasi per totum corpus ad extremos digitorum apices usque; & illud quibusdam profuisse novi. *Aretæus* (a) cuprum dedit epilepticis, sed ut per vomitum vel alvum excuteret noxia: illud autem remedium, non turbando primas corporis vias, ad intima penetrare videbatur, & in totum nervorum systema agere, miris quidem, sed blandis concussibus. Unde apparet ab his, & fortè aliis similibus, aliquid boni expectari posse, præcipuè cum tutior longè talis remedii usus sit, quàm illorum, quæ fortiter evacuando agunt; & à debilioris constitutionis hominibus non adeo facillè tolerantur. Interim tamen in horrendo hoc morbo aliquid audendum esse, meritò monuit *Aretæus*, dicens, (b) *Ingentibus medicamentis atque valentissimis in morbo comitiali opus est*; qui adeo calamitosus est, ut crediderit quòd, (c) *Si se mutuò in accessionibus spectantes ægroti, quæcumque patiuntur cernerent, non ultrà vitam ducere tolerarent.* Felices certè adhuc sunt miseri illi, dum omni sensu privati ignorant mala sua, & à morbo resurgunt hebetes & obliviosi, immemores omnium quæ contigerunt, dum paroxysmus aderat. Simul tamen sic monet quòd, (d) *Cæterùm mendendi rationem Naturæ facilitatem sequi optimum est*; quando per *atatis mutationes*, in longè melius hominem permutat; & ideo (e) victus mutationem suadet. Ubi autem hæc frustra tentata sunt, tunc ad alia validiora remedia pergendum est, sed tamen semper magna cum prudentia.

Interim tamen sæpe accidit, ut optimi Medici doleant, plurimis etiam tentatis Methodis, se non potuisse delere illam causam proegumenam epilepsiæ. Tunc illud adhuc superest in Arte, ut caveantur, vel tollantur causæ occasionales, quæ unitæ cum causa proegumena, paroxysmos renovant. Verum quidem est, illas causas occasionales numero ferè infinitas esse, & in singulis ægris sæpe diversas: adeoque attentissimam & diuturnam sæpe requirunt observationem. Hoc autem tædium devorandum est Medico, si miseris illis succurrere velit.

Summa ergo cum cura inquiretur, quisnam locus in corpore observetur; in quo prima signa instantis paroxysmi deprehenduntur: dein accuratè notanda omnia symptomata, quæ à principio paroxysmi ad finem usque apparent, & quo ordine sibi mutuò succedant. Simul notandum, an aliquid tempore paroxysmi, vel intervallo inter binos paroxysmos medio, casu vel Arte applicatum, profuerit, an verò nocuerit. Observari debet, quo tempore anni paroxysmi frequentiores vel validiores fuerint; an circa novilunium vel plenilunium contingant: quid boni vel mali egerint evacuationes consuetæ menstruorum, hæmorrhoidum, sudoris, &c: quid venti, aeris temperies, meteora, effecerint in hoc morbo (plures enim epileptici instante tonitru corripiuntur paroxysmo). Indagandum præterea, quid fecerint

(a) De Curatione Morbor. Acutor. Lib. I. Cap. v. pag. 84.

(b) De Curatione Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. iv. pag. 121.

(c) Ibidem.

(d) Ibidem.

(e) Ibidem.

usus sex rerum non naturalium, gesta, ingesta, &c, in hoc morbo; ita toties observatum fuit, iram, bacchum, venerem, mœrorem, animi attentionem, ante consuetum tempus, induxisse paroxysmos.

Verum quidem est, quòd rarò Medici ipsi omnes has Observationes colligere possint, cùm non semper adsint ægris; sed tunc optimum est, dare regulas harum Observationum illis, qui cum ægris versantur, ut sollicitè notent omnia, quæ singulis diebus contigerunt, & in diaria redigant. Vidi, exercitatissimos Medicos quandoque illustribus personis dedisse quædam remedia, non nocitura quidem, sed à quibus non multam sperabant efficaciam, & simul monuisse, ut omnia modò dicta accuratè notarentur; videbantur sic esse admodum solliciti de præscriptorum remediorum effectu, cùm potiùs colligerent Historiam morbi quem curare, vel saltem levare, conabantur.

Illis Observationibus sic collectis & in ordinem digestis, sedulò expendat Medicus omnia, & facilè detegat regulas agendorum & vitandorum, sed in singulari tantùm hujus ægri casu. Nam generales in omnibus epilepticis curandis regulæ haberi nequeunt; quod enim uni prodest, sæpe nocet alteri. Ubi hoc factum, tota difficultas evanuit, nam reliquum est tantùm facilis executio bene perpensarum rerum. Certum est, Medicos, luculentâ Praxi obrutos, sæpe deficere in cura hujus morbi, cùm tempus ipsis non sufficiat, ut singulari ægro tantam curam impendant: verùm & doluerunt toties, ægrorum custodes observasse illa, quæ ipsi neglexerant, non sine famæ damno. Credo firmissimè, si omnem animi attentionem adhiberent hîc Medici, quòd sanarent plures epilepticos, & levamen adferrent ferè omnibus. Dum in Grammatico juvene (vide §. 1075. n°. 3. 4.) Galenus observabat, paroxysmum nasci, si in ediam pateretur, (a) panis bucellâ datâ poterat cavere tantum malum. Vidi epilepticum juvenem, cui ante paroxysmum incipiebat tremere inferius labium (symptoma vomitum futurum sæpe præcedens); mox cadebat epilepticus, & si paroxysmi tempore vomebat, brevè finiebatur insultus. Cùm autem singulo mense, circa plenilunium, insultum morbi pateretur, datum fuit vomitorium lene omni mense triduo ante plenilunium, & eodem die vesperè leve diacodiatum: reliquis diebus roborantibus utebatur remediis, & sex mensium spatio tali medelâ usus, liber evasit à morbo. Ubi enim paroxysmi per aliquod tempus caveri possunt, videtur sensim minui causa illa proegumena, non excitata per magnum temporis intervallum. Antea ad §. 1075. n°. 3, notatum fuit, Galenum comparasse paroxysmum recrudescentem (b) renovatæ quasi memoriæ silentis illius dispositionis epilepticæ; & Aretæus (c) utitur vocabulo ὑπομνήσις in eodem sensu, uti celeberrimus Petitus (d) optimè notavit. Quemadmodum jam illæ ideæ, quarum memoria magno temporis spatio non renovatur in nobis, sensim delentur & evanescunt quasi, ita & aliqua spes est, diathesin illam epilepticam in sensorio communi hærentem, diu

(a) De Loc. Affect. Lib. V. Cap. vi. Charter. Tom. VII. pag. 492. 493.

(b) Consil. pro Puer. Epileptic. Cap. ii. Charter. Tom. X. pag. 488.

(c) De Curation. Morbor. Acutor. Lib. I. Cap. iv. pag. 121.

(d) Ibid. pag. 277. 278.

silentem, nec excitatam per causas occasionales, sensim deleri posse, vel saltem sic disponi, ut minus facile à causis occasionalibus in actum ducatur.

§. 1081. **T**ERTIA (1075. n°. 3.) cognoscitur ex symptomatibus aliis læsum simul cerebrum designantibus, ut est dolor, gravitas, plenitudo, læsio capitis antecedens, vertigo, tremor universalis, scintillæ oculorum, eorundem immobilitas, circumgyratio totius capitis, vel & corporis. Hujus causa solida vix tolli potest, quia vix cognoscitur singularis: revellentia, discutientia, viam parantia, depurantia, juvant: hinc venæ-sectio, purgatio, vomitus, inustio, fonticulus, fistula, epispasticum, vulnus capitis, cranii perterebratio, antihysterica, opiata, profunt: ex quibus quid eligi debeat, docebit inventa mali causa proxima (1079).

Tertia epilepsiæ causa, uti dictum fuit ad §. 1075, supponit encephalum, in integumentis vel propriâ substantiâ læsum: præcipuæ causæ harum læsionum tunc fuerunt enumeratæ. Signa autem, ex quibus cognosci potest, talem epilepsiæ causam adesse, hauriuntur vel ex prægressis noxis, quæ capiti contigerunt, vulnere, contusione validâ, morbis inflammatoriis capitis prægressis, &c, vel ex manifesta læsione functionum illarum, quæ ab encephali integritate pendent: præcipua hæc signa in textu recensentur, & de illis actum fuit in capitulis de *Phrenitide*, *Apoplexiâ*, *Catalepsi* & *Caro*, quæ ergo hîc repeti non debent. Ubi igitur ante epilepsiam talia signa læsarum functionum animalium præcesserunt, meritò licet suspicari tales causas; quod imprimis ideo monetur, quia tempore paroxysmi epileptici tanta vis encephalo inferitur, ut sæpe maneant insignes læsiones functionum animalium, uti ad primum numerum §. 1077, pluribus dictum fuit; verùm tunc illæ læsiones sunt effectus epilepsiæ, non ejus causæ. Nisi autem ab externis & manifestis causis tales læsiones contigerint, non facile patet, in quo loco encephali hæreat causa morbi, & cujus naturæ sit. Uti enim spicula ossea acuta, ex dura matre enata, cerebrum pungentia, epilepsiam faciunt, sic & acer ichor ex cariosa tabula interna cranii depluens, vel & similis sanies in ventriculis cerebri collecta, eundem effectum præstare poterit. Hinc sæpe manet magna obscuritas de natura ipsius causæ morbi, & de loco, ubi hæret; adeoque & magna difficultas radicalis curæ. Verùm cum ad 1075. n°. 3, monitum fuerit, omnes illas causas, encephalon malè afficientes, augeri per illa, quæ liquidorum in cranium affluxum augent, patet satis, generalem etiam usum præstare omnia illa, quæ impetum & copiam humorum à capite revellunt. Hærentia in cavo calvariæ liquida discutere possunt; vias, per quas Natura quandoque hæc expellere visa fuit, laxant & aperiunt; imò etiam per Artem quandoque novæ viæ factæ fuerunt, per quas à noxiis liberari possiet encephalon. Singula autem hæc, quæ in simili casu profuisse observata fuerunt, enumerabuntur.

VENÆ-SECTIO. Multi inveniuntur epileptici, in quibus signa præsentis plethoræ præcedunt paroxysmum epilepticum: quandoque, licet in reliquo corpore tanta plenitudo vasorum non adsit, manifestè tamen apparet, vasa capitis plurimum distendi; sentiunt enim dolorem tensivum in capite, calorem majorem, oculos habent rubentes. In tali casu minuere plenitudinem vasorum, sectâ venâ, conducit, uti facilè patet. Licet autem non semper radicalis cura obtineatur per sanguinis missiones, caventur tamen morbi insultus. *Bonetus* (a) aliquot casus habet, qui docent, per sanguinis missionem epilepsiam quandoque curatam fuisse. Ubi autem plenitudo præcipuè vasa capitis occupat, multum boni expectandum est ab arteriotome, sive arteria temporalis discindatur, sive illi rami, qui ponè aures decurrunt: multo cum fructu se hoc tentasse in epilepticis, testatur *Severinus* (b), & plures casus ibi recenset. Sed & videmus, veteres Medicos audacissima remedia adhibuisse, ut pertinacem hunc morbum debellant, inprimis si causa ejus in ipso capite latere credebatur: tunc enim dixit *Aretæus* (c) ἐνοικεῖ: *sic caput occupavit, inhabitat, id est, fixam sedem habet*: quare (d) venas in cubito & fronte secari jubet, cucurbitulas applicari, & arterias omnes ante & post aures discindi, cavendo tantum, ne ad animi deliquium usque sanguis educatur; metuebat enim inde morbi insultum, & meritò, cum convulsiones æquè sequantur subitam vasorum inanitionem, quàm nimiam eorumdem plenitudinem, uti aliâ occasione ad §. 232, ex *Hippocrate* (e) monitum fuit.

PURGATIO, VOMITUS. Quantum ab his boni in capitis morbis gravissimis curandis expectari possit, ad §. 1026, ubi de cura apoplexiæ agebatur, dictum, simulque tunc monitum fuit, in vomitoriis exhibendis majorem cautelam requiri, dum inter vomendum semper vasa capitis magis turgent. Præterea inprimis hæc remedia proderant, ubi à lenta inertis & frigida causa morbus oriebatur: idem etiam in epilepsia curanda verum est. Ubi enim calor, plenitudo vasorum, vel sanguinis dispositio inflammatoria, adest; tunc à sanguinis missionibus major utilitas speratur. Interim tamen purgantia per alvum impetum & copiam humorum à capite abducunt, ad eoque hæc ratione semper profunt: acriora & calida purgantia adhibentur, ubi lenta & iners morbi causa est; tuncque *Hieram* suam laudabat *Aretæus*, (f) quæ pituitam è capite eliceret, inprimis si majori quantitate exhiberetur. Ubi autem inflammatoria sanguinis diathesis & calor adsunt, tunc inprimis illa conveniunt, quæ absque aucto motu vel calore agunt, & tamen satis validè alvum solvunt; qualia laudata fuerunt ad §. 396, ubi de cura inflammationis agebatur; & ad numerum secundum §. 1030, in curatione apoplexiæ à simili causa natæ.

Videmus etiam, plurimos ex antiquis Medicis multam spem collocasse in

(a) Sepulcret. Anatom. Tom. I. Lib. I. Sect. XII. pag. 286.

(b) De Efficaci Medic. Part. II. pag. 46, & 47.

(c) De Curat. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. IV. pag. 121.

Tom. III.

(d) Ibidem.

(e) Aphorism. Sect. VI. n^o. xxxix. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 273.

(f) De Curation. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. IV. pag. 121.

purgantibus remediis ad hunc morbum curandum. Ratio autem facilè patebit ex illis, quæ apud *Hippocratem* habentur: videbat enim, epilepsiam esse admodum familiarem recens natis: considerabat, illos (a) in utero materno balneo tepido immerfos fuisse, deinde in lucem editos habere carnes mollissimas; circa aures, axillas, inguina, omnia humescere, nares, fauces, pulmones, ventriculum, intestina, mucos copioso madere: observabat, (b) per ætatem minui flaccidam illam corporis humiditatem, solidasque partes firmari, sed & simul tunc cessare infantilem epilepsiam: notabat in illis, (c) quibus quamcumque ob causam per ætatem minus firmabatur corpus, illam diathesin ad epilepsiam diutius manere: observabat in dissectis capitibus ovium epilepticarum (d) pituitam copiosam, quandoque jam corruptam & olidam: videbat, (e) adultioribus epilepticis hyemali tempore frequentius paroxysmum contingere, imprimis post teporis & frigoris vicissitudines, quando subitæ illæ fusiones humorum catarrhosorum fiunt; uti etiam tempestate austrinâ & nebulosâ, & præcipuè si subito tunc boreale frigus sequatur: si jam (f) per emunctoria quæcumque illud lentum pituitosum subducebatur de corpore in infantibus, ut per cutis capitis erosiones lenes perpetuò manantes, mucos copiosum fluxum per nares, vomitum pituitæ, alvum laxam, melius se habebant: & contra, si impedirentur temere illæ evacuationes, malum recrudescere pessimè. Ex omnibus illis concluderunt antiqui Medici, curationem epilepsiæ præcipue consistere in evacuatione illius humidi superabundantis; & dein roboratione partium solidarum. Per purgantia jam illa glutinosa pulcherrimè funduntur & educuntur de corpore: diætâ sicior, exercitia corporis, abstinentia à glutinosis omnibus, cautelam dabant, ne similis copia glutinosorum denuo accumularetur in corpore. Hanc autem unicam ferè causam epilepsiæ videtur statuisse *Hippocrates*; & ideo inculcabat, ut mutaretur frigida illa & iners cacochymia in oppositam, biliosam nempe & calidam; credebat enim (g) biliosos nunquam epilepticos fieri.

Quàmvis autem hæc causa, ab *Hippocrate* memorata, satis frequenter occurrat; tamen ex antè dictis satis apparuit, plures alias præterea epilepsiæ causas esse: sed & simul constat, purgantium satis insignem usum esse in cura epilepsiæ, dum ejus causa in capite hæret.

INUSTIO, FONTICULUS, FISTULA, EPISPASTICUM. Quantum hæc usum habeant, revellendo impetum sanguinis ad alias partes, in cura inflammationis, ad §. 396. n°. 4, dictum fuit; & ideo pulchro cum successu ad apoplexiam curandam adhiberi solent, uti §. 1025, monitum fuit. Omnia enim hæc adhibentur partim ad derivandum impetum & copiam humorum in alias partes; partim etiam, ut per artificiales has vias exeat illud, quod retentum, vel ad caput derivatum, noceret. Observamus toties, infantibus, totam capitis cutim manare ichorem, quandoque satis olidum; & bene tunc se ha-

(a) Libr. de Morb. Sacr. Cap. IV. Character. Tom. X. pag. 479, & sequ.

(b) Ibid. Cap. VI. pag. 482.

(c) Ibidem.

(d) Ibidem.

(e) Ibidem.

(f) Ibid. Cap. IV. pag. 479.

(g) Ibidem.

bent : si imprudenti curâ coerceatur ille effluxus , epileptici fiunt , nec curantur , nisi denuo ille ichoris fluxus redeat. Puella circa pubertatis tempus incepit laborare epilepsiâ quod malo omine fieri antea jam dictum fuit : sola dum esset in ædibus , paroxysmo corripitur , & corruens supra carbones accensos , (a) *Facies ei & sinciput ita misere concremata sunt , ut cranio , cute & carne denudato , eschara lata & profunda inureretur ; & postea exterior tabula ejus ad palmæ magnitudinem decideret. Ægrotâ interim quamdiu ulcera ab ustione contracta , sanie manabant , paroxysmis caruit ; postquam ea sanabantur , caducus (morbus) rediit.* Unde patet , dum per hæc ulcera exhibat tanta copia liquidi , exivisse simul illud noxium quod clausis ulceribus retentum renovabat morbum ; vel saltem sic ad externa capitis revulsum fuisse humorum , per carotides allatorum , impetum , ut minùs urgeretur encephalon , & fileret morbus. Inde intelligitur ratio quare in curando hoc morbo Medici conabantur reddere cutim capitis nitidam & quàm maximè perspirabilem ; dein irritabant (b) cucurbitis , dropacibus , sinapismis , à lenioribus incipiendo , sensimque procedebant ad reliqua , si priora nullum levamen attulissent. Sic rubefacientia capiti applicari jussit *Aretæus* , & præcipuè (c) cantharides ; imò & (d) ignem capiti adhiberi jussit , si nempe reliqua nihil proficerent. Jurè enim *Celsus* inter ultima remedia posuit , (e) *Occipitium incidere , & cucurbitulas admove- re : ferro candente in occipitio quoque & infra , quâ summa vertebra cum capite committitur , adurere duobus locis , ut per ea perniciosus humor evadat. Quibus si finitum malum non fuerit , prope est , ut perpetuum sit.* Crudelis quidem hæc Methodus est , sed quacumque molestiâ redimere vellent atrocem hunc morbum ægrorum plurimi ; præcipuè cùm *Observationes Practicæ* docuerint , etiam in adultis hunc morbum , rarò cæteroquin curabilem , sanatum fuisse. Sic cauterio prope futuram coronalem applicato , se quadragenarium hominem epilepticum curasse testatur *Piso* (e) , & in Asia frequenter cum felici successu idem tentari scribit *Kæmpferus* (f) . Plures *Observationes* , quæ idem confirmant , apud *Schenckium* (g) videri possunt.

Cùm autem cauterium præcipuè ideo prodesse videatur , quòd separatâ escharâ maneat locus ulcerosus , diu liquidum plorans ; hinc convenit lenibus suppurantibus hæc ulcera diu aperta tenere ; atque ideo fistulosa ulcera sponte nata , fonticuli , & seracea , similem effectum præstare , poterunt.

VULNUS CAPITIS. Discinduntur enim vasa plurima , imprimis si vulnus magnum fuerit ; adeoque similes effectus exspectari possunt ac ab arteriotome. Præterea vulnus alicujus momenti vix curatur absque suppuratione , ideo & effectus præcedentium inde exspectari poterit. Si autem vulnus in cavum cranii penetraverit , exitus conciliabitur materiæ noxiæ con-

(a) Willis. Patholog. Cereb. Cap. III. Observat. I. pag. 39.

(b) Cœl. Aurelian. Morbor. Chronicor. Lib. I. Cap. IV. pag. 306. 307.

(c) De Curat. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. IV. pag. 121.

(d) Ibidem.

(e) De Medicin. Lib. III. Cap. XXIII. pag. 174.

(f) De Morb. à Serof. Colluv. Sect. II. Part. II. Cap. VII. pag. 173.

(g) Aanhangel van de Historie van Japan , pag. 467.

(h) Observat. Medicinal. Lib. I. pag. 117.

tentæ, si hæc epilepsiæ causa fuerit. Fortuiti casus hoc docuerunt. Ita apud *Marcellum Donatum* (a) legitur de nobili Gallo, qui epilepsiâ laborans in Italiâ proficiscebatur, ut primarios ibi Medicos consuleret; verùm à latronibus spoliatus, & pluribus vulneribus confossus pro mortuo relictus fuit: præter alia vulnera, ingentem admodum plagam in fronte susceperat cum insigni ossis deperditione: unde post longum satîs tempus ab hoc vulnere curatus fuit; & simul ab epilepsia, quæ singulis mensibus affligere solebat, liber evasit. Plura similia hinc inde apud Auctores Medicos reperiuntur.

CRANII PERTEREBRATIO. Ars enim imitata fuit, quod casus fortuitus docuerat profuisse. Antea ad §. 1075. n°. 3, notatum fuit, epilepsiam, post validam contusionem capitis sequentem, illico levatam fuisse, dum perterebrato cranio exitus conciliabatur puri sub calvaria collecto. In pertinaci epilepsia hanc operationem apud *Aretæum* (b) etiam commendari legimus. Verùm inprimis inde boni quid sperare licebit, si signa docuerint, extravasatos sub cranio humores hæere, vel corruptum calvariæ os in quodam loco esse. Nisi enim talis causa epilepsiæ fuerit, trepanum applicatum levat quidem morbum pro tempore, non autem eradicat. Dum enim homini epileptico ob capitis percussione applicabatur trepanum, liber quidem fuit à paroxysmo, quamdiu patebat hoc vulnus, verùm, eodem cicatrice obducto, redibat morbus (c).

ANTIHYSTERICA, OPIATA. Illa non profunt adeo, quòd tollant, vel minuunt causam materialem morbi, cerebrum, in integumentis suis, superficie, substantiâ, aut ventriculis, malè afficientem, sed quatenus validos affectus animi sopiunt, subitas illas generis nervosi turbas compescunt & pacant; quæ causas illas stables, in encephalo hærentes, juvant, & in actum deducunt, uti §. 1075, dictum fuit.

EX QUIBUS QUID ELIGI DEBEAT, &c. Varia hîc recensita fuerunt remedia, sed satîs patet, illa non convenire in omni casu, sed diversa requiri pro singularibus causis, quæ cerebrum malè afficiunt; adeoque omni curâ prius indagandam esse causam, quæ cerebrum lædit. Si enim v. gr; contusio valida prægressa metum faciat, ne effusi humores sub cranio hæreant, vel fragmenta ossis pungant meninges ipsâve cerebri substantiam, cranii perterebratio locum habebit. De signis autem quibus hoc cognosci possit, in vulnerum cranii Historia dictum fuit. Ubi verò signa docuerint, pituitosam frigidam cacochymiam in toto corpore abundare, & in cavo encephali sensim colligi (de his signis vide §. 1010. n°. 2. *lit. v.*), tunc vesicatoria, setacea, fonticuli, &c, pulchrum præstabunt effectum. Si à lue venerea, cariota reddita fuerint ossa cranii, medela huic morbo propria requiritur; & sic de reliquis.

(a) Lib. II. Cap. IV. pag. 53. Confer. Schenck. Lib. I. pag. 116.

(b) De Curatione Morborum Diuturnorum.

Lib. I. Cap. IV. pag. 121.

(c) Mémoire de l'Académie de Chirurgie.

Tom. I. pag. 230.

§. 1082. **Q**UÆ à causa quarta (1075. n°. 4.) fit, ea tractanda erit variè pro varietate suæ causæ proximæ: hinc anodyna, paregorica, narcotica, antihysterica; anthelmintica; demulcentia & corrigentia acrium; incisio apta gingivarum; ablatio, correctio, materiæ ulcerosæ; tunc fiunt antepileptica.

Prius multiplices epilepsiæ causæ in classes quasdam ordinatæ fuerunt, ut facilius possent indagari à Medico, cognosci, & dein causis cognitis apta medela adhiberi.

Causæ autem §. 1075. n°. 4, recensitæ extra cranium hærebant in aliis corporis locis, vel humoribus circulantibus mistæ per totum corpus vagabantur, mirabilisque excitabant turbas; donec iterum ad quædam corporis loca deponerentur, vel exirent per corporis emunctoria. Patuit hoc tunc de contagio variolarum, quod toties convulsiones epilepticas excitat, antequam illud virus, unà cum mutatis per ejus efficaciam humoribus, ad corporis superficiem deponitur. Idem de materia ulcerosa in quodam loco corporis hospitante, & in sanguinem resorpta, verum est. Simul tunc inter causas epilepsiæ numerati fuerunt dolores validi, ac periodici, perturbationes hystericae totius generis nervosi, pluraque alia, quæ primas vias mole suâ, gravare, vel acrimoniâ irritare, poterant. Unde facilè patet, ad diversas adeo causas varia etiam requiri remedia, quæ hæc paragrapho recensentur.

ANODYNA, PAREGORICA, NARCOTICA. Inter effectus molestos doloris §. 226, etiam convulsio numerata; & §. 229. n°. 2, notatum fuit, posse obtineri per narcotica remedia, ut sensorium commune non sentiat dolorem, licèt maneat causa dolorem faciens; sicque posse tolli nonnullos effectus doloris, & quidem inprimis illos, qui fiunt ob turbatum sensorium commune per doloris acerbitatem. Ubi ergo epilepsia ab hac causa nascitur, sedando dolorem, multùm boni fieri poterit. Quænam autem dicantur anodyna & paregorica, quænam verò narcotica, & quomodo hæc adhiberi debeant, locis citatis explicatum fuit.

ANTIHYSTERICA. In illo nempe casu hæc usum habent, ubi nimis mobile genus nervosum à levissimis etiam causis turbatur totum, & miras sæpe convulsiones facit. Observaverunt jam Medici, dari in Arte talia remedia, quæ graveolenti halitu suo turbas illas systematis nervosi compescunt felicissimè. *Asa fætida, castoreum, galbanum, ruta, &c.* talia sunt, quæ hoc effectum se probaverunt quàm efficacissimè, & ideo dicta fuerunt medicamenta antihysterica, quæ & externo & interno usu sæpe juvant. Omnia enim hæc naribus supposita, umbilico, plantisve pedum, sub forma emplastri applicata; profuerunt toties. *Trallianus* (a) plures epilepticos se curasse testatur rutâ sylvestri, quæ longè odoratior est & acrior rutâ hortensi; simulque addit, se hoc didicisse à rustico, qui casu invenerat hujus remedii efficaciam. Contun-

(a) Lib. I. Cap. xv. pag. 80.

debat nempe hanc herbam, illiusque fragrantiam toto corpore spirabat, dum conservus ejus epilepticus concideret; quem accedens, & nares ejus digitis arripiens, excitabat illico à paroxysmo hunc ægrum, qui postea ab hoc morbo liber vixit.

ANTHELMINTHICA. Quæ nempe, vel necando, vel expellendo vermes, hoc nomen merentur; de quibus postea in capitulo *De Morbis infantum* dicitur. Antea ad §. 1075. n°. 4, notatum fuit, quòd celeberrimum illud antepilepticum *Fabii Columnæ*, radix nempe valerianæ sylvestris, profuerit pluribus, dum ab ejus usu vermes expellebantur de corpore.

DEMULCENTIA ET CORRIGENTIA ACRIUM. Si percurramus decantatissimos illos pulveres epilepticos, qui in Officinis prostant, invenimus plerisque continere insignem copiam talium, quæ acidum absorbendi & enervandi vim possident. Cùm autem in juniore ætate acida acrimonia toties adsit in primis viis, & frequenter ob hanc causam epileptici fiant, patet ratio, quare tantam famam obtinuerint hæc remedia, licet in epilepsiis, ab alia causa ortis, vix profint. Simili modo & videtur agere oleum illud animale, frequenti rectificatione ab omni empyreumate liberatum, tenuissimumque simul & molle redditum, quod *Fridericus Hoffmannus* (a), alique celebres Medici, in epilepsia inveterata persananda adeo commendaverunt. Summâ enim tenuitate suâ aptum est, ut penetret etiam per minima vasa, simulque blandâ suâ indole obtundere potest & involvere omnem acrimoniam. Interim tamen etiam levi vi anodynâ agere videtur, cùm pacatum & reficientem somnum producat.

INCISIO APTA GINGIVARUM. Sic enim tollitur dolor & irritatio continua gingivarum in pueris dentientibus, quæ à lenta illa dilaceratione per dentem erupturum oritur. Quænam autem cautelæ hîc requirantur, postea dicitur in capitulo *De Morbis infantum*.

ABLATIO, CORRECTIO, &c. Nisi enim via possit fieri contentæ fæniei in loco tali ulceroso, & mundari plaga, nulla spes curæ superest. Observationes Practicæ hoc confirmantes, habentur ad §. 1075. n°. 4. Si virus venereum ossa infecerit, in primis cranii, sæpe epilepsia sequitur, non curabilis, nisi sanatâ hâc lue: tuncque argentum vivum, quod tamen temere adhibitum epilepsiæ causa toties fuit (vide §. 1075. n°. 3.), prudenti Arte administratum, fit remedium antepilepticum.

§. 1083. **A** QUINTA causa (§. 1075. n°. 5.) ortæ epilepsiæ a medela fit solvendo materiam immobilem, laxando vias, expellendo: hinc vesicatoria, caustica, fonticulos, & fistulas, producentia; aristolochica; emmenagoga; hæmorrhoidas aperientia; diuretica; toties contra hunc morbum profunt.

In hoc casu epilepsiæ causa pendet à suppressis quibusdam excretionibus, per quas exhibant de corpore liquida quædam, vel sana, vel morbosa, uti

(a) Observat. Physico-Chymicar. Lib. I. Observ. XIV. pag. 58.

ad locum in textū citatum pluribus dictum fuit. Curatio ergo requirit, ut restituantur illæ excretiones, quarum suppressio hunc morbum produxerat. Interceptio autem solitarum excretionum fit, vel quia materies excernenda non satis mobilis & fluida est, ut exire possit; vel quia vasa transmittentia liquidum excernendum non satis pervia sunt; vel denique quia vis movens materiam per vasa nimis iners est. Facile autem patet, singulas has causas seorsum existere posse, quandoque combinatas agere, imò & omnes concurrere. Simul inde intelligitur triplex indicatio curatoria, in textu proposita, quæ vel materiem excernendam spectat, vel vasa per quæ excretio hæc fieri debet, vel denique vires, quæ humores per vasa movent, & secretoriis vel excretoriis organis applicant. Prout autem plures ex illis causis combinantur, ita & concurrere debent plures indicationes curatoriæ ad tollendam morbi causam.

In Exemplo res fortè evidentius patebit: contingit quandoque à suppressis menstruis epilepsiam nasci; adeoque generalis indicatio curatoria est, ut restituantur menstrua hæc evacuatio. Quandoque laborant tales puellæ mucosâ lentâ sanguinis cacochymiâ, pallent, tument, & totus corporis habitus ad leucophlegmatiam inclinatur; pulsus arteriarum debilis, lentus est in his, adeoque & materia excernenda non satis mobilis est, & simul vires moventes debiles sunt. Si tunc per limaturæ ferri usum, frictions, corporis motum, dietam sicciorem, augeatur vasorum actio in fluida contenta, superatur ille mucosus frigidus sanguinis lentor; color vividus in corpore, antea pallido, renascitur; calor fit æquabilis ad extrema usque, & menstrua suppressa redeunt, mobili nempe redditâ materie, & viribus moventibus instauratis.

Verùm contingit quandoque, sanguinem bonum esse, vires vitales satis validas, & tamen menstrua supprimi, vel difficillimè, nec satis magnâ copiâ, prodire, quia extrema vasorum orificia, in uteri cavum hiantia, nimis resistunt suæ dilatationi: tunc debent laxari viæ per balnea, vapores, &c. Sentiant tales puellæ molestum sæpe ardorem circa os sacrum & pubem, valida tormina abdominis, & quandoque convulsiones patiuntur, imprimis circa primam menstruorum eruptionem. In multis sensim emendatur hoc malum, dum singulis mensibus dilatata hæc vasa magis cedere incipiunt; in quibusdam satis diu manet. Ille imprimis casus est, ubi fœcundum conjugium toties profuit: tempore enim graviditatis omnia uteri vasa admodum distenduntur, & excusso fœtu, magno cum impetu sanguis exit, simulac placenta solvitur ab utero, perguntque puerperii tempore lochia fluere; atque sic disponuntur extrema oscula vasorum uterinorum, ut postea facilius cedant sanguini menstruo prodituro.

Quandoque in valde plethoricis observatur, sanguinem bonum esse, vasa pervia, sed nimiam plenitudine sic distendi vasa, ut reagere nequeant in fluida contenta; simul tunc cordis vires supprimuntur, quia non potest libere se evacuare in vasa nimis plena (vide §. 106.), unde vis expellens deficit. Verùm simulac per sanguinis missionem minuitur sanguinis, vasa distendentis, moles, redeunt solitæ cordi arteriisque vires, & sæpe menstrua pro-

deunt, dum adhuc sanguis de vena secta fluit, uti omnes Medici, in luculenta Praxi versati, nōrunt.

Simul ex dictis apparet, quantâ prudentiâ opus sit, ut Medicus indicationes curatorias generales adhibeat singularibus casibus. Plethoricæ enim tali puellæ, suppressione mensium laboranti, limaturæ ferri usus, frictions, motus corporis, nocuissent quàm maximè: & contrà in debili & leucophlegmatica virgine sanguinis missio auxisset causam suppressionis menstruorum.

Facilè autem patet, similes cautelas in Methodo Medendi etiam requiri, ubi ab illis excretionibus suppressis epilepsia nata fuit.

Verùm, uti antea dictum fuit §. 1075. n°. 5. fiant quandoque excretiones morbosæ humoris per quædam loca corporis, quæ subitò cessantes, vel imprudenti medelâ suppressæ, summa sæpe faciunt mala. Omnium frequentissimè hoc observatur in cutaneis illis eruptionibus, uti tunc monitum fuit. In tali casu optimum est, fovere illa loca corporis, & leviter irritare, ut redeat consuetus humorum per cutim exitus. Ita in infantibus, quibus manans ichore capitis cutis siccata fuerat subitò, & hinc epileptici facti fuerant, profuit lixivio saponis Veneti calido caput fovere, dein emplastro aromatico tegere; quinimo egregiè profuisse novi, uti antea monitum fuit, si una pars emplastri vesicatorii octo partibus emplastri de labdano permixta supra totam cutim capillatam capitis extenderetur; post paucas enim horas incipiebat rubescere cutis, molestus oriebatur pruritus, & incipiebat denuo manare ichorem cutis, simulque statim cessabant insultus epileptici. Tutissimum enim semper est educere suppressam excretionem per illa loca, per quæ antea exire solebat. Ubi verò sic constricta sunt vasa cutanea per adstringentia, spirituosa, calces plumbi, & similia, ut non possit restitui consuetus ichoris in hoc loco effluxus, tunc in aliis corporis locis nova tentare emunctoria convenit, quibus illud noxium retentum exire possit, per vesicatoria, caustica, &c, de quorum usu & efficacia ad §. 1081, dictum fuit. In junioribus etiam multùm profuit, per plures dies artificialem diarrhœam facere, datis mannâ, rhabarbaro, similibusve blandis purgantibus.

§. 1084. **Q**UÆ autem à causa sexta (1075. n°. 6.) oritur; tolli poterit, sanatâ debilitate generis nervosi nimis facilè movendi, quod exercitio motûs, lusûs, equitationis, vectiois; assumptu aromatum; usu chalybis, & corroborantium, optimè fit: tum etiam loci fomitis exulceratione artificiosâ, profundâ, diuturnâ, inductâ cæsim, causticis, vesicatoriis; dein autem apertis retentis diu per suppurantia corrosivis mixta: tandem ligaturis nervum comprimantibus affectum.

In hac epilepsiæ specie percipitur manifestè, illud quod paroxysmum renovat, ex alia corporis parte originem ducere, & sensu elevatæ auræ cerebrum petere. Duplex hinc curationis Methodus est: vel enim impeditur, ne ille locus corporis, unde paroxysmus observatur incipere, cerebrum affi-

cere possit; vel cerebrum & totum genus nervosum magis firmum conantur reddere Medici, ut à levi tali irritatione non adeo facile turbari possit. Ultimo huic scopo imprimis conducit corporis motus quotidianus, prudenter auctus, donec fati validus fuerit; hoc enim videmus laxa & debilia corpora firmari mirum in modum, de qua re videantur illa, quæ ad secundum numerum §. 28, habentur. Docet autem constans Observatio, homines, cæteris paribus, huic morbo eò magis obnoxios esse, quò fuerint debilioris & laxioris fabricæ. Infantibus hinc adeo frequens epilepsia, qui, per ætatem firmato corpore, sæpe sanantur, uti antea dictum fuit. Ob eandem rationem & teneris puellis longè frequentior, quàm illis, qui duro labore victum sibi comparare coguntur. Utilissimum ergo est, corporis exercitio firmum illud robur parare. Unde Hippocrates, de hac specie epilepsiæ agens, postquam dixerat, maximè sanari posse illos, quibus morbus à manibus vel pedibus initium sumeret, mox addit sequentia, (a) *Cæterum horum curam aggredi oportet Medicum, qui Medendi Modum novit, si homines fuerint juvenes & laboris amantes.* Ex quo textu fati patet, quòd Hippocrates magnam spem curandi hujus morbi posuerit in vita laboriosa. Sic & Aurelianus, curam hujus morbi describens, sic habet, (b) *Exercitia vehementiora, quæ labore corpus afficiant, affectanda, quò magis fortitudo, quàm corporis robur, augeatur.* Per robur autem corporis intelligit obesitatem; nam statim subjungit heteroclitico stylo utens ille Auctor: *Est enim semper gravabilis carnatio, & magis si tenuibus fuerit imposita viribus, & in iis passionibus, quæ in nervis esse noscuntur.* Sic & apud Plutarchum (c) legitur, quòd filiis illorum, qui epilepsiâ, melancholiâ, podagrâ, laboraverant, imperaverint Veteres austeram dietam, ademerint obsonia, bellaria, &c., atque exercitationibus corpus durantes impediverint, ne magni morbi exiguum semen incretaret. Magnum certè hujus Methodi Exemplum Julius Cæsar dedit, (d) *Qui habitu gracili, carne candidâ & molli, morbooso capite, ac morbo comitiali obnoxius, non quærebat mollitie prætextum in corporis imbecillitate, sed Medicinam imbecillitatis militiam, indefatigatis itineribus, tenui victu, & textum non subeundo, resistens agritudini, corpus adversus injuriam validum custodiebat.* Eidem scopo etiam inservit aromatum usus moderatus; quatenus horum efficaci stimulo actio vasorum in liquida contenta augetur, de qua re videantur illa quæ ad §. 28, in curatione fibræ debilis habentur: ubi simul laudatur chalybis & roborantium remèdiorum virtus ad nimiam debilitatem fibrarum solidarum curandam. Hæc videtur esse ratio, quare *viscus quercinus* tantum nomen obtinuerit in hoc morbo curando, cum egregiam roborantem virtutem habeat: simul etiam intelligitur, cur *aquæ Spadana*, aliique fontes medicati his similes, ferro soluto prægnantes, tanto sæpe cum fructu in hoc morbo curando fuerint adhibitæ: roborant enim laxam nimis solidarum partium compagem, simul-

(a) Prædiction. Lib. II. Cap. VII. Character. Tom. VIII. pag. 816.

(b) Morbor. Chronicor. Lib. I. Cap. IV. n^o. CXII. pag. 312.

Tom. III.

(c) De his, qui serò à Numine puniuntur, Tom. II. pag. 561.

(d) Idem in Vita Jul. Cæsaris, Tom. I. pag. 715.

que vi diluente, & obstructions viscerum referante, pulcherrimè profunt.

Verùm quandoque illa irritatio nervi, in diffusa etiam ab encephalo corporis parte facta, adeo valida est, ut vel in robustissimo homine totum cerebrum turbet, si ad superiora adscendere possit frigida illius auræ, vel in aliis formicationis cujusdam, sensus. In tali casu à roborantibus nihil sperandum est, sed tunc tentaverunt Medici ligaturâ forti, subito applicatâ, impedire adscensum illius auræ vel formicationis, sicque cavebant sæpe paroxysmum, sed non eradicabant malum. Ad §. 1075. n.º 6, talis casus memoratus fuit, ubi per ligaturam tibiæ factam, dum prima ingruentis mali initia sentiret æger, cavebatur paroxysmus. Et apud Galenum (a) similis ligaturæ effectus memoratur in puero, cui morbus comitialis à tibia oriebatur. Verùm simul notat, Medicos hanc ligaturam applicuisse, ut caverent paroxysmum interim, dum, purgato prius corpore, *thapsiam* aut *sinapi* applicare meditarentur corporis parti, quæ prima afficiebatur ingruente paroxysmo. Integram enim curæ spem potiùs ponebant in erosione illius loci per acria medicamenta applicata; quæ & laudaverunt *Ægineta* (b), ac *Trallianus* (c) qui observavit, humida non pauca sic à parte affecta emanasse, sequente sanatione perfectâ.

In Asia exurunt partem talem moxâ impositâ; sic, escharâ deciduâ, ulcus nascitur diu sæpe plorans tenuem ichorem: vesicatorium fortè similem effectum fecit quandoque, si diu apertus teneretur ille locus. Omnia hæc conducunt, quatenus facilem exitum præbent acri humori hîc stabulanti, vel circa paroxysmi tempus collecto, qui nervum vel tendinem quemdam irritat, & tanta mala facit, uti aliâ occasione ad §. 164, pluribus Exemplis Practicis probatum fuit. Quandoque autem neque hæc sufficiunt ad curationem; & Observationes Practicæ docuerunt, curam successisse, dum locus ille ad ossa usque profundo vulnere diffecaretur, vel ferro candenti profunda inustio fieret. Utroque hoc modo destruebantur omnia in illo loco, ubi fomes mali latebat; neque tunc cura adscribi poterat educationi humoris noxii, sed potiùs destructioni integræ nervi, cujus irritatio paroxysmum renovabat. Plures tales curationes ab Auctoribus memorantur: unicum sufficiet memorasse casum, sed admodum notabilem. Mulier triginta octo annorum per duodecim annos laboraverat epilepsiâ: primò tempore morbi singulis mensibus paroxysmum patiebatur; postea adeo invaluerat malum, ut singulis diebus quatuor vel quinque validas invasiones toleraret, quæ singulæ per horam & ultrâ durabant; unde hebes & stupida reddita, rem familiarem ultrâ curare non valebat. Omnis generis medicamenta adhibita fuerunt absque ullo levamine, semper ingravescente morbo. Interim tamen semper paroxysmus incipiebat à crure circa partem inferiorem gastrocnemiorum; mox caput petebat; tuncque cadebat miserrimè convulsa, ore spumante. Medicus præsens tempore paroxysmi conferebat crus affectum cum altero, & nullam diversitatem dif-

(a) De Loc. Affect. Lib. III. Cap. XI. |
Charter. Tom. VII. pag. 445.

(b) Lib. III. Cap. XIII. pag. 306.

(c) Lib. I. Cap. XV. pag. 73.

tinguere poterat : audaci consilio scalpellum adegit ad binorum circiter pollicum profunditatem , & in fundo vulneris invenit corpus durum , cartilagineum , pisum majus æquans suâ mole ; separavit illud à musculis , & invenit nervo insidere ; discidit nervum , & forcipe prehensum corpus illud heterogeneum eduxit ; quod simul ac factum fuit , mox resurrexit ex paroxysmo ægra , séque optimè habere clamavit , & postea à diro hoc morbo omnino libera vixit , pristinâque mentis aciem , & corporis vigorem , recuperavit (a).

Quàm mirum videri debet omnibus , durum tale corpusculum , solâ mole irritans nervum , cui accreverat , in tam distito à capite loco , toties singulis diebus excitasse paroxysmum ! Quàm parùm speranda videbatur integra curatio , dum jam illa hebetudo aderat , quæ cerebrum tot violentis concussibus pessimè affectum docebat (vide §. 1077.) ! Attamen felix egregii Medici audacia paucorum minorum tempore eradicavit tantum morbum ; & quidem absque dolore ægrotæ , cùm paroxysmi tempore epileptici sensu careant.

Enarratis omnibus illis quæ verâ fide constat profuisse in hoc morbo curando , superest ut dicatur quid agendum sit illo tempore , dum paroxysmus adest. Primò cavendum est suppositis pulvinaribus , vel alio quocumque modo , ne caput vel aliæ corporis partes duris corporibus vicinis allidantur : suberis lamina , vel lignum mollius , dentibus molaribus anterioribus interponatur , ut caveatur ne linguam mordeant miseri : sed filo alligata hæc esse debent , ut retrahi possint , dum metus est , ne in fauces dilabantur. Artus convulsi blandissimè extendantur , nullâ vi adhibitâ , tunc enim noceret. Dolui sæpius , dum viderem robustissimos homines totis viribus pollicem in teneris etiam puellis erigere velle , unde postea à distractis ligamentis & musculis molestissimi manebant dolores. Prudenter ideo *Aretæus* monuit , (b) *Manibus perunctis tractando demulcère convenit partes convulsas* , mollitèrque continenda membra ne distorqueantur paroxysmi tempore. Multis etiam in more est , epilepticorum naribus supponere acria , quæ irritant nervosam nares internas vestientem membranam , & sæpe molestam inducunt & periculosam sternutationem , dum paroxysmi tempore tota facies turgida livescit , oculi tument sanguine suffusi , manifesto signo , quòd encephali vasa venosa & arteriosa aggesto sanguine nimis distendantur ; adeoque rupturæ vasorum periculum inducere possit validus ille concussus , qui sternutationis tempore fit. Unde meritò damnavit *Aurelianus* sternutamenta , & fumigationes acriores ex graveolentibus remediis , quia ipsa sanorum capita inde gravantur ac vertiginosa redduntur , (c) *Et non aliter tumentes oculos fumigatio afficit , quàm etiam tumentes cerebri membranas*. Damnat eadem remedia *Celsus* (d) tamquam supervacua admodum.

Quando autem à paroxysmo resurgunt epileptici , tunc debiles admodum ;

(a) Medical Essays Tom. IV. n°. xxvii. pag. 416.

(b) De Curation. Morbor. Acutor. Lib. I. Cap. v. pag. 34.

(c) Morbor. Chronicor. Lib. I. Cap. iv. n°. cxxiii. pag. 316.

(d) De Medicin. Lib. III. Cap. xxiii. pag. 172.

hebetes, ac stupidi sunt; tuncque convenit dare illa quæ torpentes excitant spiritus; qualia sunt, omnes aquæ stillatiæ fragrantæ officinarum, *rosmarini*, *rutæ*, *lavendulæ*, & similes, addendo his succini tincturam, spiritum salis ammoniaci, aliave his affinia remedia stimulantia; in quorum usu per unum alterumve diem pergitur, donec pristina alacritas & sensuum vigor redierint: tunc enim, his omissis, ad alia pergendum est remedia, secundum diversas curandi Methodos antea enarratas.

Optimè etiam monet *Aurelianus*, curatos hoc morbo diu cavere debere ab omni vitio sex rerum non naturalium, circumgyratione corporis, præcipitiis adspectu, &c: (a) *Ut enim ulcerum recentes cicatrices facili occasione solvuntur, non aliter hæc passio, vel alia quæque similis nequitia, parvo impulsu repetit corpus, quod proximè dimisisse videbatur.*

§. 1085. **E**X his vanitas apparet omnium Specificorum, & Methodorum, quæ inanis jactantia contra hoc malum laudat.

Recensitæ fuerunt causæ epilepsiæ, & ordinis gratiâ in diversas classes reductæ; deinde descripta fuit curandi Methodus singulæ causarum classi propria. Patet autem sponte ex antè dictis, diversissima remedia, diversissimam curandi Methodum, hîc requiri sæpius pro varietate causarum & locorum, in quibus illæ causæ hærent. Unde simul apparet, vix posse sperari specificum universale remedium, quod omnes & singulas has causas delere aptum esset.

Interim tamen plurima hîc jactantur specifica; & quidem tantus illorum numerus est, ut singula ex numerosis Auctoribus colligere laboriosum foret, tædiique plenum opus, nec magnæ utilitatis, cum effectus in hoc morbo sanando minimè respondeant tantis promissis. Interim tamen illi, qui specificorum remediorum vires in hoc morbo curando adeo extollunt, specioso utuntur argumento. Constat enim ex tota Historia hujus morbi, quod epileptici non semper laborent suo paroxysmo, sed sæpe per longum temporis intervallum liberi sint, donec à variis causis occasionalibus, antea recensitis, denuo recrudescat morbus. Simul autem constat, illas causas occasionales tantum excitare paroxysmum in illis, qui prædisponentem causam ad hunc morbum fovent in corpore; nam aliis hominibus ab iisdem causis non nascitur morbus. Facile autem largiuntur, quod diversæ illæ causæ occasionales non possint uno & eodem remedio tolli, sed credunt, causam prædisponentem, fortè longè simpliciorē, quàm eandem aut similem volunt esse in omnibus epilepticis, specifico quodam medicamento posse deleri, vel saltem sic sopiri, ut non deducatur in actum à causis occasionalibus. Ut possibilitas demonstraretur, adducunt corticis peruviani, & opii, specificam virtutem, quâ prius febres intermittentes curat, posteriùs doloris sensum tollit, manente doloris causâ. Chemicis hîc jactant arcana sua remedia, quibus eradicari characterem illum epilepticum dicunt, & furentis archæi turbas ca-

(a) *Morbos. Chronicor. Lib. I. Cap. IV. n°. cxiv. pag. 313.*

veri, vel natas illico compesci. Quid de his sperandum sit, aliâ occasione dictum fuit ad §. 1080. Verùm an bonâ fide quis crederet, spinas osseas, meningès cerebri & cerebrum ipsum irritantes, excrescentias osseas cranii, cartilagineum sinuum venosorum duritiem, quæ omnia prædisponentem causam epilepsiæ fecisse probatum fuit §. 1075, posse tolli vel decantatissimis arcanis? An encephali & totius generis nervosi fluxilis mollities, & facillima irritabilitas, quæ recens natos prædisponunt ad epilepsiam, adeo, ut à levibus etiam causis occasionalibus convellantur illico, tolli poterunt remediis? Ab aucto hîc corporis robore per ætatem & corporis salubrem motum meritò speratur curatio; & interea prudentes Medici cavent, vel tollunt, omnes causas occasionales, quæ intestina & ventriculum vellicando, aut dentitionis tempore gingivas irritando, paroxysmum epilepticum producere possent. Si quis hæc omnia consideret, facilè videbit, universale antepilepticum remedium qui promittunt, vel falli, vel fallere.

Cùm autem epilepsia tam horrendis & tam variis symptomatibus stipetur sæpe (vide §. 1072.), ut causis naturâ majoribus adscribatur à multis; hinc mira etiam remedia, & quædam fatis abominanda, superstitiosa plurima, ad morbum hunc curandum jactata fuerunt, quorum ingens farrago apud varios Auctores habetur: (a) *Quidam jugulati gladiatoris calido sanguine potu, tali morbo se liberârunt; apud quos miserum auxilium, tolerabile miserius malum fecit.* Idem remedium adhibitum se vidisse testatur *Aretæus* (b); sed simul addit, neminem ipsi affirmare potuisse, quòd inde sanitatem recuperaverint epileptici. Adolescentem florentis ætatis, & adultam virginem, hoc morbo laborantes, eodem die jugulati juvenis sanguinem bibisse narrat *Tulpius*; sed aucto potiùs inde morbo, quàm minuto, nullum levamen ab abominabili hoc remedio perceperunt. Fortè quis crederet, quòd horror ipse crudelis remedii posset insignem & subitam mutationem facere in epileptico, sicque mutare præsentem corporis statum, adeoque aliquam spem sanationis esse posse; sed adolescens ille apud *Tulpium*, (c) *Tremulâ manu, averfis oculis, pallidâ facie, ac horrente universo corpore, in obluçtantes fauces violenter infuderat sanguinem, adeoque non parùm perturbatus fuerat; & tamen terribilis morbus potiùs inde plurimùm incrementi sumpsit.* Jecur (d) humanum epulis apponendum jusserunt quidam; medullam crurum, cerebra infantium, cranii, violentâ morte perempti hominis, rasuram laudaverunt alii. Non sine indignatione certè videmus, publicorum Dispensatoriorum formulis antepilepticis hæc foeda misceri. Liceat cum *Plinio* dicere: (e) *Quis ista invenit, ostenta; tecum enim res erit, everfor juris humani, monstrorumque artifex...? Quis invenit singula membra humana mandere? Quâ conjecturâ inductus? Quam potest Medicina illam originem habuisse? Quis veneficiâ inno-*

(a) Cels. de Medicin. Lib. III. Cap. xxiii. pag. 174.

(b) De Curation. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. iv. pag. 122.

(c) Observat. Medicar. Lib. IV. Cap. iv.

(d) De Curation. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. iv. pag. 122.

(e) Plin. Histor. Natur. Lib. XXVIII. Cap. i. pag. 683.

centiōra fecit quā remedia, &c? Procul à nostris litteris absint ista. Nos auxilia dicemus, non piacula.

Plura alia jactantur, ut notum est, minùs quidem fœda, sed fortè æquè parùm utilia. *Ungula Alcis* v. gr; omnium pulverum antepilepticorum ingrediens celebratissimum, ideo creditur prodesse, quia illud animal frequenter caduco morbo prostrernitur. Sed si vera sint, quæ Veteres de *Alce* dixerunt, rarissimè hominibus occurrebat hoc animal; cum acutissimo valens olfactu longè etiam remotorum hominum odorem perciperet, & celeri fugâ mox se abriperet in densissimas sylvas: nec tutum fuit propiùs accedere ad ferocem hanc bestiam, cum tanto robore polleret, ut posterioribus pedibus calcitrando ipsas etiam arbores frangeret, anterioribus pedibus venatores obvios perfoderet (a). An ergo credibile videtur, illud animal sæpius visum fuisse ab hominibus, dum epilepsiæ insultum pateretur. Fortè viderunt hoc animal, vulneratum telis, convelli; sed hoc cervis, apris, aliisque feris, contingere frequentissimè, noverunt venatores; & mactati boves ante mortem solent validissimas pati convulsiones, dum inanita sunt vasa à larga & subita sanguinis effusione. Hinc minimè constat, illud animal caduco morbo obnoxium esse, & licèt hoc verum foret, si octo integræ ungu læ (binas enim in singulis pedibus habet) non possint alcem ipsum ab hoc morbo immunem reddere, an talis effectus sperari poterit in homine à rasura ungu læ, ad aliquot grana exhibita?

Præterea apud *Olaum Magnum* (b) legitur, illud animal, dum epilepticum cadit, pedis dextri ungu lam externam auriculæ immittere, tuncque illico à paroxysmo resurgere. Sed notaverunt Auctores, & confirmaverunt Anatomici Parisini, alcem habere, articulos crurum admodum rigidos, & hinc vix possibile esse, adeo intorqueri articulos, ut externa ungu la dextri pedis aurem tangere possit. Si jam his addantur conditiones difficillimæ, à quibusdam Auctoribus recensitæ, & tamen requisitæ, ut ungu la alcis in corpore humano mirabilem talem effectum præstaret, adhuc plures difficultates occurrent. Voluerunt enim ungu lam illam efficaciam habere tantum, si securis ictu rescinderetur, animali adhuc vivo, certo tantum & unico totius anni die: præterea debebat hoc animal masculum esse, veneris œstro turgere, nec tamen unquam coivisse. An verosimile videtur, alcis ungu las in Officinis Pharmaceuticis venales, habere omnes illas conditiones? Imò vix credi potest, ingentem harum ungu larum numerum, qui per totam Europam in Officinis distribuitur, desumptum fuisse ex hoc animali, quod non ita frequenter occurrit.

Sufficiet, credo, aliquot talium specificorum originem & Historiam dedisse, ut illorum, & his similium, vanitas appareat: posset enim levi negotio idem de aliis demonstrari. Sed vafri homines, hæc arcana jactantes, semper tot requisitas addiderunt conditiones, tam in victu, quàm in cæteris, ut

(a) Ouvrages adoptés par l'Académie des Sciences, Tom. I. pag. 171, & suiv.

(b) Vide locum citatum,

nullo modo possent cavere ægri, etiam attentissimi, quin subinde peccarent contra datas regulas. Nec novum hoc est; nam *Hippocrates* jam de his fraudibus conquestus fuit. Ipsius enim tempore interdicebant ægris balnea, & plurima edulia; præterea, (a) *Vestimentum etiam nigrum haud induere præceperunt; niger enim color lethalis: neque in pelle caprina decumbere, neque eam gestare; neque pedem pedi, neque manum manui, superimponere: hæc enim omnia curationis impedimenta esse.* Si morbus sponte sileret per notabile tempus, ut sæpe fit, vel per ætatem emendaretur, specificis illis tribuebatur curatio: si morbus maneret, vel & invalesceret, in promptu habebant semper aliquid, quod culpæ possent, ut curæ defectus adscriberetur ægri negligentiae, non verò inertiae specifici remedii.

Cùm autem pleraque ex his specificis epilepticis non multùm turbent corpus, neque facilè deleri possit ex hominum animis concepta de similibus remediis opinio, periti etiam Medici satis facilè assentiuntur horum usui, imprimis ubi attento animo observant morbi decursum, & causas paroxysmum renovantes (vide §. 1080.): nihilque tentare volunt, antequam certi sint, quid, & per quæ remedia, agere debeant. Tunc hæc specifica antepileptica locum habent, quæ innoxia sunt, ut ægrum ejusque amicos interea occupent, dum prudentes ipsi Historiam morbi colligunt. Crederent enim ferè omnes, negligi ægrum à Medico, si nulla daret remedia in tam gravi morbo.

§. 1086. **E**T patet quidem, causam proximam omnis epilepsiae exquisitæ semper esse nimiam cerebri in nervos motorios, nullam in sentientes actionem.

Intra encephalon hæere omnium sensuum & motuum originem primam, in Physiologicis (b) demonstratur. In quibus verò encephali locis singulorum sensuum & motuum principium ponatur, hoc nondum demonstratum est. Verùm Observationes Practicæ satis evincunt, primam originem sensuum distinctam esse in nobis à prima origine motuum. Sic in paralyssi Historia constitit, quòd quandoque aboleatur in parte quadam corporis motus, superstite sensu; & contrà quandoque omnis sensus pereat in parte, manente motu integerrimo. Alterutrum ergo ex his affici potest, altero manente incolumi; adeoque diversam sedem debent habere in sensorio communi: non enim concipi potest, si in eodem absolutè loco sedem haberet motuum & sensuum prima origo, quomodo causa morbosa in alterutrum tantùm agere posset. In exquisita autem epilepsia, uti ad §. 1071, dictum fuit, omnes sensus interni & externi abolentur, adeoque paroxysmi tempore cerebrum in nervos sentientes nullam actionem exercet; motus autem fiunt summi, & quidem longè violentiores, quàm in sanitate ab eodem homine exerceri po-

(a) Lib. de Morb. Sacr. Cap. 11, Character. Tom. X. pag. 476.

(b) Boerhaav. Instit. Medic. §. 284.

tuissent ; adeoque actio cerebri in nervos motorios nimia est. In fine autem paroxyfmi etiam afficitur origo motuum ; nam cessare tunc solent convulsiones , & sequitur profundus somnus cum stertore , ut in apoplecticis adesse solet ; & dum in paroxyfmo epileptico pereunt , ferè semper moriuntur apoplectici , uti antea dictum est.

Observatur quandoque in hominibus , cæterùm fanis , sensus omnes sopiri , manente tamen motu musculari corporis : quod iterum docet , sensuum & motuum origines in sensorio communi sic dispositas esse , ut una possit cessare ab omni actione , dum altera pergit agere. In somno naturali sopiuntur sensus & motus ; verùm in somnambulis sensus dormiunt , non autem silent motus. Fatetur *Galenus* (a) , se credere non potuisse , quòd inter deambulandum homines dormire possent : verùm propriam experienciã edoctus , veritatem hujus rei agnovit. Totã enim nocte iter peragens , per integrum ferè stadium dormiens , & somnia videns , perrexit , donec in lapidem impingens somno excitaretur. Numerosa sunt in *Historia Medica* somnambulorum Exempla , quæ docent , homines dormientes adscendisse gradus , descendisse , plura opera peregisse , quæ de die facere solebant , uti nimis notum est. Verùm & quandoque in vigilantibus videmus sic sensus sopiri , ut vix videant vel audiant , dum tamen simul corpus movent. Pluribus eruditis Viris hoc contigisse novi , quòd inter ambulandum profundis speculationibus immersi , nec obvios amicos salutaverint , nec curruum & equorum strepitum audiverint , obstaculis impegerint cæcorum instar , prætergressi fuerint locum ad quem tendere in animo habebant , dum domo egrediebantur , vel & penitus aberraverint à via : sicque post unam alteramve ambulationis horam , quasi è somno expergefacti , nesciverint , ubi locorum essent : summa in his animi attentio sensus sopit. Fortè tamen quis credere posset , quòd sensuum actio , quàmvis inertior , supersit tamen in talibus hominibus. Certè somnambuli , quos mihi videre contigit , habebant oculos apertos , pupillam admodum dilatatam , ut in gutta serena fieri solet , nec admotã propiùs candelã contraheretur pupilla , nec nictitabant palpebræ : at ubi prehensã rudiùs manu excitabantur , mox claudebant oculos , & molestiam à lumine nimis propinquo percipiebant.

Verùm alius mirabilis casus docet , perfectissimè sopiri posse omnes sensus , motu tamen corporis & loquelã manentibus. Viginti annorum virgo catalepsi verã & exquisitã per aliquot menses laboraverat , deinde in aliam faciem mutabatur morbus , ferè quotidie recrudescens. Sic autem incipiebat paroxyfmus : corripiebatur primò catalepsi ; post quinque vel sex minuta oscitabat , erigebat corpus , dein loquebatur magna cum vivacitate , & feliciore ingenio , quàm solebat extra paroxyfsum : videbatur alloqui plures , qui lectulum circumdabant , mores adstantium fictis sub nominibus perstringebat acriter , gestibus & motu oculorum comitabatur hos sermones , & tamen omni omnino sensu carebat. Deinde incipiebat cantare , ridere ; exsilie-

(a) De Motu Musculor. Lib. II. Cap. IV. Charter. Tom. V. pag. 387.

bat de lecto, ambulabat per conclave nosocomii, omnia obstacula evitabat, ad proprium redibat lectum, stragulis corpus tegebat, & paulò post denuo catalepsi corripiebatur: elapso quadrante horæ evigilabat quasi de profundo somno, penitus immemor omnium quæ paroxyfmi tempore contigerant. Egregius Medicus apud Monspelienses *Sauvagi* omnia sensuum organa paroxyfmi tempore exploravit; sed invenit nullum vestigium sensuum superesse: nam nec sonitus validus, subito excitatus, nec candelæ flammula oculo tam prope admota, ut cilia comburerentur, potuerunt efficere, ut vel nictitaret, sed pergebat in eodem sermone, quem inceperat. Nec spiritus vini oculis instillatus, in os immixtus, nec spiritus salis ammoniaci, nec tabaci pulvis naribus inflatus, nec acicularum puncturæ, vel minimum sensûs percepti vestigium extorquere potuerunt (a).

Patet ergo ex omnibus dictis hæctenus, quàm varii & mirabiles morbi possint nasci in corpore, dum impeditur, vel turbatur origo sensuum aut motuum. In apoplexia silent omnes sensus & motus voluntarii cum somno profundo, & stertore, in catalepsi supprimuntur motus & sensus, sed absque illo somno & stertore; corpusque illum statum retinet, quem momento accedentis morbi habebat. In somnambulis sensus sopiti sunt, sed motus fiunt simillimi illis, qui in vigilantibus observantur. In epilepticis sensus pariter tam interni quàm externi cessant, sed motus fiunt summi, convulsivi, involuntarii, longè alii ac validiores illis, qui extra paroxyfinum fiunt.

§. 1087. **A**TQUE causas, quæ reciprocos paroxyfmos creant, numero & varietate plurimas esse.

Patet hoc ex recensione causarum, tam prædisponentium, sive proegumentarum, quàm excitantium, sive procatarticarum, quæ omnes ad §. 1075, fuerunt enumeratæ.

§. 1088. **T**ANDEM verò spasmi singularis, opisthotoni, emprosthotoni, tetani universalis, origo, natura, effectus, sanatio, sponte patent; quum sint modò species epileptici insultûs singularis.

Epilepsiæ exquisitæ definitio data fuit §. 1071, quòd nempe sit ablatio omnium sensuum cum concussu violento involuntario musculorum omnium, vel aliquorum. Hinc spasmi singulares quorundam musculorum quandoque paroxyfinum epilepticum comitantur, ut quotidiana Observata docent, ac tamen morbus vocatur epilepsia, & non spasmus. Miserrimo spectaculo videmus epilepticos in suis paroxyfmiis tetano totius corporis obrigescere; paulò post remittere tetanum, & spasmo valido musculos, caput, collum, thoracem, lumbos, versùs anteriora flectentes, corripit, sicque emprosthotonum facere: quandoque muscoli, qui caput, cervicem, dorsum, retro-

(a) Mémoir. de l'Académ. des Scienc. l'an. 1742. pag. 557.

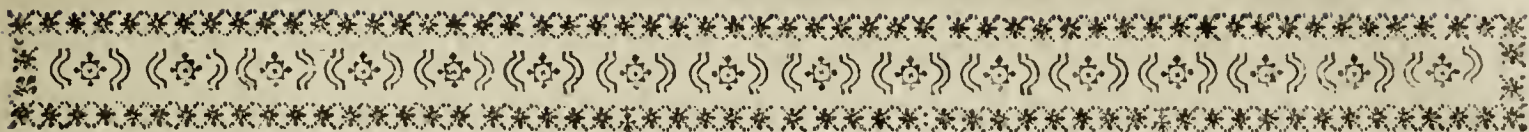
flectunt, simili modo affecti, producunt opisthotonum, quo nil visu magis horrendum est, dum totus truncus corporis retrorsum incurvatur, ita ut occiput nates ferè tangat, totâ facie turgidâ lividâque, oculis prominentibus & sanguine suffusis.

Verùm quandoque spasmus, tetanus, &c, adsunt, licèt sensus externi & interni maneant illibati; tuncque sub definitionem epilepsiæ exquisitæ non cadunt hæc mala. Videte *Aretæum*, qui tam bene horrenda hæc mala descripsit, dicit quòd sunt (a) *Dolores omnium atroces, vox omnium flebilis*: unde meritò concluditur, sensibus non semper carere ægros, ubi cum tantis malis luctantur. Puella, tetano correpta, cujus morbi Historiam ad §. 712, descripsi, semper habuit sensus omnes illibatos. Adeoque in his morbis nimia quidem est encephali actio in nervos motorios, sed tamen manet actio sensuum, quæ in perfecta epilepsia filet, uti ad §. 1086, pluribus dictum fuit. Sic & sæpius observatur, hystericas validis convulsionibus affici, licèt omnium sensuum maneant illibatæ actiones.

Si autem considerentur illa, quæ de origine & natura epilepsiæ dicta fuerunt §. 1074; uti etiam quæ ad §. 1077, de effectibus huius morbi habentur, patebit satis omnia hæc etiam spasmò singulari, opisthotono, emprosthotono, tetano universali, posse applicari; simulque apparebit, eandem curationis normam his morbis convenire cùm tantùm ab epilepsia differant in eo quòd sensuum actiones illibatæ maneant, vel saltem non omnino aboleantur.

(a) De Caus. & Sign. Morbor. Acutor. Lib. I. Cap. vi. pag. 4.

MELANCHOLIA.

§. 1089. **M**ELANCHOLIA vocatur Medicis ille morbus, in quo æger delirat diu, & pertinaciter, sine febre, eidem ferè & uni cogitationi semper affixus.

Nominis ratio sponte patet: ἀπὸ τῆς μελαίνης χολῆς, ab atra-bile, sic vocatur ille morbus, quia ortum ducit ab illa sanguinis & humorum intemperie, quam veteres atram-bilem dixerunt, uti dicitur sequenti paragrapho: vel etiam, quia hoc morbo laborantes quandoque atram-bilem sursum vel deorsum evacuant, ut *Aurelianus*, (a) monuit.

Describuntur autem hâc paragrapho signa, ex quibus cognosci potest præsens melancholia, & ab aliis morbis distingui. Adest delirium, dum idearum ortus non respondent causis externis, sed ab interna cerebri dispositione mutata pendent, natâ præter voluntatis imperium; de qua re videantur illa, quæ ad §. 700, habentur, ubi *De Delirio febrili* agebatur; in quo loco fusiùs de hac re dictum fuit. Verùm Melancholicorum insania à phrenitide & delirio febrili differt, quòd sine febre fiat; præterea diu & pertinaciter manet per plures menses, imò & annos; delirium autem cum febre citiùs terminatur vel in sanitatem, vel mortem. A mania autem distinguitur, quòd nondum adsit sævus ille furor, qui in Maniacis observatur: interim tamen melancholia increscens in maniam degenerat, uti postea ad §. 1118, dicitur. Præterea & illud signum diagnosticum melancholiæ est, quòd uni & eidem cogitationi pertinacissimè inhæreant tales ægri, & ferè circa hanc illámve opinionem delirent tantùm; in reliquis omnibus sanam ostendant mentem, & sæpe acutissimum ingenium. In deliriis autem, quæ febrim comitem habent, varia magis & frequenter mutabilis insaniæ species est plerumque, rarò autem pertinaciter circa eandem rem delirant; & ubi hoc fit, pessimi omnis est in his morbis; cùm notet, causam, sensorium commune turbantem, manere fixam in eodem loco. Tales ægros videtur *Hippocrates*, vocasse (b) μελαγχολικῶς ἐξισταμένους, quia licèt phrenitici forent, tamen circa idem objectum delirabant perpetuò; & malam prognosin inde deduxit: non autem videtur *Hippocrates* hîc egisse de delirio atrabilario, cùm & in præcedentibus, & in sequentibus textibus, loquatur de phreniticis & delirantibus cum febre.

(a) Lib. I. Cap. vi. pag. 339.

(b) Coac. Prænot. n°. xcvi. xcvi. Character. Tom. VIII. pag. 857.

Unde meritò sequentem definitionem melancholiæ *Aretæus* dedit, (a) *Est autem animi angor (ἀδύμην) in una cogitatione defixus atque inhærens absque febre.* Simul paulò post addidit, quòd tristitia & animi mœror melancholiam comitentur. Quinimo videntur veteres Medici statuisse quòd omnibus melanchoicis symptoma unum (b) *Commune est metus & mœstitia.* Quod licèt ut plurimùm observetur, & mœstitia inter signa incipientis melancholiæ numeretur §. 1094, tamen videtur non semper & absolutè verum esse: nam ille, de quo *Horatius* narrat, lætabatur, dum in vacuo lætus sedens theatro miros se audire tragœdos credebat, & in hoc solo delirabat, nam reliqua vitæ munia recto more servabat: melancholicum autem illum fuisse, morbi remedium & exitus docuerunt, etenim (c),

*Hic ubi cognatorum opibus curisque relictus
Expulit helleboro morbum bilemque meraco,
Et redit ad sese. Pol me occidistis, amici;
Non servastis, ait; cui sic extorta voluptas,
Et demptus per vim mentis gratissimus error!*

Quàmvis autem, uni ferè semper cogitationi affixi melancholici, circa hanc solam delirent; tamen in singulis ægris mira delirii varietas deprehenditur. Mulierem vidit *Trallianus* (d), quæ medium manûs digitum erectum tenebat semper, credens totum se sustinere orbem hoc digito, & metuens ne omnia corruerent, si digitus inflecteretur. Plures alias deliriorum melancholicorum varietates ibi recenset: longè numerosiores ex *Historia Medica* colligi possent, & quidem satis mirabiles; quod monuisse hic loci sufficiet.

§. 1090. **H**IC morbus oritur ex illa sanguinis & humorum malignitate, quam bilem atram dixere Veteres; & rursus idem morbus à mente initium ducens brevè in corpore bene sano ipsam bilem atram facit.

Homo, uti in Physiologicis docetur, constat binis distinctis inter se unitis, mente nimirum & corpore; quæ licèt naturâ differant, tamen liquet per certa Observata, mentem & corpus ita se habere inter se, (e) *Ut cogitationes mentis singulares determinatis corporis conditionibus semper jungantur;* & contrà eadem cogitationes in mente natæ, absque prægressa mutatione corporis, si diu maneant inprimis, producant in corpore similem conditionem, ac fuerat illa, quæ præexistens in corpore excitaverat in mente easdem cogitationes. Et licèt ex illis, quæ de mente & corpore intelligimus, nulla pateat evidens ratio, unde hæc bina, adeo diversa, in se mutuò agere, vel à se in-

(a) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. v. pag. 29.

(b) Sicam. Aetii Libell. de Melanchol. ex Galen. Ruf. Posidon, & Marcell. Cap.

1. Charter. Tom. X. pag. 497.

(c) Epist. Lib. II. Epist. II. vers. 136.

(d) Lib. I. Cap. xvi. pag. 109.

(e) Boerhaav. Institut. Medic. §. 276.

vicem pati queant; tamen effectuum observatione constat, illud fieri. Docuit *Sanctorius* in Aphorismis Staticis, (a) hilaritatem in mente nasci, dum liberrima fit per superficiem corporis perspiratio: sed & simul notavit, (b) lætitiâ in mente natâ, augeri perspirationem. Contrâ à perspiratione impedita in corpore percipi gravitatis sensum, in mente nasci tristitiam: ubi autem tristi nuncio subito percipitur homo, perspiratio supprimitur, corpus grave sentitur. Dum paroxysmo hysterico corripitur mulier, inflatur sæpe ventriculus, & intolerabilem facit anxietatem, tantùmque animi mœrorem, ut vitæ quandoque tædeat: soluto spasmo, emittuntur ructus, cessat anxietas, & redit pacatæ mentis serenitas. Verùm talis mulier, si insigni afficiatur contumeliâ, mox eadem mala patitur in corpore, dum sola mens in cogitatione mutatur. Meningum cerebri inflammatio ex homine modesto facit furibundum phreniticum, in obvios quosvis insipientem magnâ ferociâ (vide §. 775.). Verùm ira summa toties produxit lethalem phrenitidem (vide §. 772.). Pluribus certè hoc assertum probari posset Exemplis, sed recensita, ut puto, sufficient. Idem jam obtinet manifestè in melancholia; dum enim uni & eidem cogitationi inhæret perpetuò mens, nascitur in corpore illa humorum cacochymia, quam atram-bilem dixerunt veteres Medici, cujus indoles in sequentibus explicabitur: & contrâ, ubi talis humorum degeneratio ab aliis causis nata fuit, uni & eidem cogitationi inhæret homo etiam & repugnans. Omnia autem hæc ulterius confirmabuntur sequentibus.

§. 1091. **I**DEO opus hîc erit paucis ideam pingere mirifici hujus mali, & de quo tam obscura doctrina habetur, ut injusti criminis rea agatur Antiquitas.

Frequentissima atræ-bilis mentio fit apud veteres Medicos; verùm multi ex recentioribus insurrexerunt postea contra hoc nomen; imò voluissent illud penitus aboleri, dum credebant, nunquam existere atram-bilem in corpore, nec in sanitate, nec in morbis. Operæ-pretium hinc erit paucis videre, quid per atram-bilem intellexerint Veteres, & quousque vera dixerint.

Sequentia apud *Hippocratem* leguntur, (c) *Corpus autem hominis in se sanguinem, & pituitam, & bilem duplicem, flavam ac nigram continet: & hæc sua ipsi est natura corporis, & per hæc dolet, & sanum est. Sanum quidem est maximè, quum hæc moderatum inter se, tum facultate, tum copiâ, temperamentum habuerint, idque si permixta fuerint. Dolet autem, ubi horum quidam vel parcius vel copiosius fuerit, aut in corpore separatum, nec reliquis contemperatum, &c.* Eadem hæc postea *Galenus* (b) latius deduxit.

(a) De Static. Medicin. Sect. VII. n°. V. XXIII.

(b) Ibid. n°. I. IV. V. VI. XXIV. XXV. XXVII.

(c) Lib. de Natur. Homin. Comment. I.

text. XVIII XIX. XX. Charter. Tom. III. pag. 110. 111.

(d) Lib. de Atra Bile Cap. v. Charter. Tom. III. pag. 170.

Ex his apparet, veteres Medicos bilem atram non semper habuisse pro morboſo humore, ſed tunc tantum, quando vel copiâ ſuperabat reliquas ſanguinis partes, vel ſecedens ab iisdem colligebatur in quibusdam corporis locis. Viderant enim ſanguinem, licet homogeneous appareret humor, dum venis exit, diverſas in partes ſecedere: inſula enim rubra in ſuperficie aeri contigua apparet; in parte averſa nigricat: ſerum, cui inſula innatat, flavescit, & tenacitatem quamdam habet; imò quandoque (a) *Aliquid, albicans* (concretum) *ſe in illius ſuperficie apertè offert*. His rationibus inducti crediderunt, flavedinem ſeri ſanguinis à bile flava pendere; ejuſdem plasticam tenacitatem à phlegmate ſive pituita; rubedinem à ſanguine ſtriçtè dicto; nigricans autem illud ab atra-bile oriri ſtatuerunt. In uſu partium explicando volebant, hepar eſſe illud viſcus, quod ſanguinem pararet, cum omnes venas ferè corporis, ſaltem maximas, in hoc viſcere concurrere obſervarent, & venis ferè ſolis ſanguinem contineri crederent; arterias autem ſpiritum ſive aerem, cum pauco ſanguine habere. Sed dum ex chylo, per venas meſeraicas in hepar raptò, ſanguis conficiebatur, qui debebat juſtâ temperie & miſcelâ horum quatuor humorum conſtare, ſuperflua bilis flava trahebatur in veſiculam fellis; abundans nimis atra-bilis trahebatur per venam ſplenicam in lienem, quem atrabilarii humoris cloacam eſſe volebant, cum ſæpe etiam in ſanis hominibus lividum colorem habere obſervaretur. Hanc fuiſſe de his Veterum ſententiã omnibus in illorum lectione verſatis notum eſt.

Præterea obſervaverant in quibusdam morbis, vel ſponte, vel poſt evacuationia remedia data, ſurſum vel deorſum exire nigram tenacem materiam, liquatæ pici ferè ſimilem, ſæpe cum inſigni ægrorum levamine: atque inde eò magis confirmabantur in hac opinione, quòd humor atrabilarius exiſteret in corpore humano, & depositus ad viſcera accumulatusque morbos faceret.

Poſtquam autem chyli iter per vaſa lactea in cifternam lumbarem, ductum thoracicum, & venam ſubclaviam, innotuiſſet omnibus, hepar exauctoratum fuit ſanguificationis munere, & bilis ſecretio ipſi designata: ſimul lien non ampliùs habitus fuit pro cloaca colligente atrabilariam ſaburram; ſed pro variis Medicorum hypotheſibus, diverſi fuerunt huic viſceri adſcripti uſus. Quantæ lites & turbæ inde ortæ fuerint in Scholis Medicorum elapſo ſæculo, fatiſ notum eſt, & apud *Bartholinum* videri poteſt, qui peſſimè apud multos audivit ideo, quòd hepatis exauctorato epitaphium ſcribere auſus fuerit.

Inde dubitare cœperunt Medici, an quidem unquam exiſteret, etiam in morbis atra-bilis. Negari non poterat, quòd nigra talis ſæx quandoque de corpore exiret in morbis; ſed credebant ferè ſemper eſſe concretum ſanguinem, morâ in ventriculo vel inteſtinis corruptum & nigricantem. Ita putat celeberrimus *Simſonus* omnino concedendum eſſe, (b) *Aduſtam illam atram*

(a) Galen. de Element. Lib. II. Cap. II. |
Charter. Tom. III. pag. 27.

(b) Diſſertat. IV, de Re Medica, pag.

Antiquorum bilem, quam illi sæpe vomitu redditam esse prodiderunt, aliud fuisse nihil quàm concretum sanguinem. Inprimis illud credi potuit, cum turgente atrâ-bile (vide §. 1104.) sæpe erodantur vasa, & copioso sanguine sursum vel deorsum excreto pereant ægri. Candidus autem ille Vir, ex cujus Scriptis me plura & utilissima didicisse lætus recordor, fatetur, quòd in cadavere hominis, diu viscerum abdominalium obstructionibus fatigati, invenerit, (a) *Lienem figurâ teretem, colore admodum atrum, superficie undique lævem & splendentem, adactòque intrò scalpello, continuò obviam prodierit sibilus, deinde materia simillima pici liquida: mox collapsa latera in pertenuem abierint pelliculam, ullo uspiam comparente puris vestigio.* Præterea monet (b) quòd in alio cadavere invenerit in vesica fellea multum bilis nigricantis, & adeo spissæ, ut vix posset exprimi per patulum satis ductum cysticum. Numquid ex his Observatis Practicis patet accumulari quandoque in visceribus abdominalibus nigram talem saburram, quæ penitus distincta est à sanguine extravasato? An non talis materia meritò vocatur atra-bilis, quia plerumque colligitur circa bilis officinam, hepar nempe; vel & in illis visceribus, quorum sanguis venosus per venam portarum in hepar redit, atque bili secernendæ præbet materiam? Unde à loco, quem occupare solet hæc materia, bilis vocatur, atra autem à colore: accedit quòd ipsa bilis flava in spissam talem & tenacem nigram materiam degenerare possit, uti statim vidimus; quæ saltem absque ullo dubio merebitur nomen bilis atræ. Neque adeo difficile est intellectu, ac quidem voluerunt clari Viri, quomodo bilis atra per vomitum, vel alvum exire possit, posteaquam v. gr; diu in liene stagnavit: certè bilis atra, mobilis reddita (vide §. 1104.), ex liene per venam splenicam in hepar ruet, & poterit viam invenire per porum hepaticum in duodenum intestinum, atque inde vel in ventriculum regurgitare & evomi, vel per alvum exire. Quinimo si vel tenacior adhuc materies per angustias ultimas venæ-portarum transire nequeat, vel hepar, antè simili materiâ infarctum, jam transitum neget, turgebit vena splenica, & nausæa ac vomitu accedentibus, premetur validè; adeoque dilatabuntur ejus rami, & via facilè fiet materiæ contentæ in cavum ventriculi per vasa brevia dicta. Numquid bilis flava in vesicula fellis contenta, si calculus obstruens ductum cysticum viam ad duodenum impediat, retroprimitur per hepar in venam cavam, & totum corpus icterico colore inficit? Videantur & illa, quæ circa hanc rem ad §. 950, dicta fuerunt, ubi de hepatitis & ictero multiplici agebatur.

Non ergo culpandi sunt veteres Medici, ac si imaginariam morborum causam finxissent, ubi de atrâ-bile in visceribus congesta locuti sunt: intellexerunt enim tantùm per hanc vocem tenax & amurcolum quasi sanguinis in visceribus stagnantis vel tardius moti, spissamentum: (c) *Atra namque bilis (secundùm Hippocratem), omnium, qui corpori insunt, humorum glutinosissima est,*

(a) Dissertat. IV. de Re Medic. pag. 154.

(b) Ibid. pag. 156.

(c) Lib. de Natur. Homin. Comment.

II. text. XXII. Charter. Tom. III. pag.

147.

ac diuturnissimas stationes facit. Noverant, etiam Veteres, bilem flavam converti posse in atram, & sanguinem extravasatum, nigrescentemque, bili atræ simillimum, quandoque excerni. Apud Galenum enim leguntur sequentia: (a) *Atra verò bilis quatuor sunt differentia. Una enim est ex sanguinis face; altera ex bilis flava assatione; tertia bituminosa, quod bituminis instar splendeat; quarta autem sanguinea (σίμαλωδης).*

His præmissis videndum, quomodo nascatur in sanguine atra-bilis, & à quibus causis præcipuè oriatur.

§. 1092. **S**I in toto sanguine mobilia dissipata reliquerint immobilia unita, tum ille erit crassus, ater, pinguis, terrestris. Ei verò nomen dabitur *humoris atrabilarii, vel succi melancholici.*

Docuerunt Experimenta Chemica, leni calore ex sanguine separari posse copiam talem liquidi aquosi tenuis, quæ septem octavas partes totius sanguinis constituat: levem tantum odorem spirat hoc liquidum, cæterum nihil salini, nihil oleosi, hinc apparet, sed ferè totum constare videtur aquâ. Residuum sanguinis, post expulsum illud liquidum, invenitur concretum, & totum igne comburi potest aperto, paucos tantum cineres terrestres relinquens; adeoque multum in se habet olei, unde hæc combustibilitas pendet. Verum si idem illud sanguinis spissamentum vasis Chemicis clausis urgeatur igne sensim aucto, prodeunt in excipulum sales & olea, summoque igne exprimitur oleum piceum tenax: in fundo manet carbo niger; hic igne aperto combustus in cineres fatiscit, qui plerumque aliquid salis marini continent.

Patet ergo ex his, mobilissimam partem sanguinis pro maxima parte aquam, sales verò, olea, & terrestrem partem sanguinis longè fixioris indolis esse, & hæc in sanguine sano dilui per partem illam mobiliorem. Ubi igitur à quacumque causa dissipatur mobilissima hæc sanguinis pars, vel augetur proportio partium fixiorum ad diluentem illam & mobiliorem partem, sanguis fiet crassior, coloris magis intensi, profundi, simulque major erit quantitas salis, olei, & terræ, in eadem sanguinis copia. Degenerabit ergo sanguis à naturali sua sana indole, & nascetur cacochymia talis, quæ atrabilaria dicitur.

Sanguis autem hominis sanissimi ad concretionem pronus est; nam pelvi exceptus brevè concrevit in scissilem massam; sed jugis per vasa motus impedit hanc concretionem, uti antea sæpius monitum fuit. Præterea consistit ex illis, quæ ad §. 100, dicta fuerunt, auctum sanguinis per vasa motum facere majorem calorem, fortemque compressionem sanguinis in vasis; hinc liquidissima exprimi, crassiora compingi, & tunc produci inflammatoriam sanguinis viscositatem, quæ penitus differt à tenacitate atrabilaria. Nam aucto motu, illa viscositas inflammatoria satis citò producitur, & lentior sanguis, vitali humorum impetu aucto, in vasorum arteriosorum angu-

(a) Libell. de Humorib. Charter. Tom. III. pag. 151.

stias impulsus hæret ; unde inflammatio & omnes ejus sequelæ nascuntur ; inprimis si simul à quacumque causa stringantur vasa , uti in Historia inflammationis pluribus dictum fuit. Unde viscositatis inflammatoriæ effectus subito crescunt , & morbos admodum acutos producunt. Verùm atrabilia illa tenacitas lento gradu nascitur & augetur , neque motum humorum auctum comitem habet , sed potius imminutum : pulsus enim lentior & frigus majus adsunt , uti §. 1094 , dicitur ; & ideo meritò inter chronicos morbos numeratur.

Si ergo à quacumque causa mobilior sanguinis pars recesserit à reliquis , & immobiliora ac crassiora fuerint magis unita inter se , absque motu humorum vel calore auctis ; neque tamen adhucdum in visceribus hæerere & colligi cœperit illud sanguinis spissamentum , sed tota sanguinis massa æqualiter hâc saburrâ gravetur ; tunc illa sanguinis cacochymia vocabitur *humor atrabilarius* , vel *succus melancholicus*.

Talem autem sanguinis degenerationem observaverunt Veteres in melancholicis. *Aretæus* enim notavit , quòd in his sanguis de vena missus , est (a) *Crassus* , & *biliosus* , & *concretus* , & *ater qualis amurca* , quæ est atrax in oleo subsidens. Et disertè humorem melancholicum ab atra-bile *Galenus* distinxit , dicens , (b) *Ad hunc verò modum inaudire oportet humorem melancholicum , tamquam nondum effectus sit atra-bilis , sed in confinio quodam collocatus*. Et alibi pariter monet , quandoque (c) *In universi corporis venis melancholicum sanguinem contineri*. Sed & recentiorum Medicorum Observata eandem sanguinis cacochymiam in hoc morbo adesse confirmant (d). Satis ergo intelligitur , quid sit humor atrabilarius. Sequitur jam ut agatur de causis quæ hanc cacochymiam producant.

§. 1093. **C**UJUS (1093) causa , omne id quod mobilia expellit , reliqua figit : vehemens mentis exercitatio , noctes atque dies in unum ferè objectum occupata ; pervigilium ; animi motus magni , sive hilaritatis , sive mœstitiæ ; magni & operosi motus corporis multùm repetiti , inprimis in aere valde sicco & calido admodum ; eò & immodica venus ; cibi austeri , duri , sicci , terrestres , cum quiete & torpore corporis diu assumpti ; potus similes ; huc fumo , aere , sale indurata animalium partes , maximè durorum & annosorum , fructus immaturi , farinacea , non fermentata , medicamenta adstringentia , coagulantia , figentia , refrigerantia , venena lenta , similia ; febres calidæ diu hærentes , sæpe repetentes sine bona crisi , & sine diluentibus , abeuntes.

(a) De Curat. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. v. pag. 124.

(b) De Febr. Lib. II. Cap. XI. Charter. Tom. VII. pag. 142.

(c) De Loc. Affect. Lib. III. Cap. x. Tom. III.

Charter. Tom. VII. pag. 441.

(d) Frid. Hoffmann. Medicin. Ration. Systemat. Tom. IV. Part. IV. Cap. VIII. ad Thef. Pathologic. §. VI. pag. 201.

Omnia ergo, quæ possunt sanguini talem diathesin inducere, qualis descripta fuit præcedenti paragrapho, meritò inter causas hujus morbi numerantur. Talia inprimis sunt sequentia.

VEHEMENS MENTIS EXERCITATIO, &c. Optimè notavit *Celsus*, Literarum Disciplinam animo quidem necessariam esse, corpori autem inimicam, inprimis si Literati homines ultra modum his studiis incumbant, & (a) *Corporum suorum robora inquietâ cogitatione, nocturnâque vigiliâ* minuant. Atque ob hanc causam voluit, Philosophos omnium primò Medendi Scientiam possedisse, quia magis illâ indigebant, quàm reliqui homines. Certum est, Philosophum profundis meditationibus per plures horas immersum plùs debilitari, quàm si per idem temporis spatium corpus valido motu exercuisset. Omnes enim encephali functiones à subtilissimo totius corporis fluido pendent, & per harum functionum exercitationem illud subtilissimum consumitur. Hoc quidem etiam per corporis motum muscularem fit; sed simul tunc, auctâ circulatione per hunc motum, intra idem temporis spatium major sanguinis copia applicatur ad organa secretoria, quæ illud tenuissimum fluidum à sanguine separant, & ipse sanguis per motum muscularem, & actionem pulmonis validiorem, dum corpus movetur, ita perficitur, ut secretioni spirituum aptior evadat: hinc, licèt motus muscularis consumat spiritus, tamen & illos pro parte reficit. Verùm in illis, qui attentâ mente studiis incumbunt, corpus quiescit, & omnes humores tardiùs moventur, dum simul dissipatur per mentis labores fluidissima pars, sicque residua crassiora faciliùs adunari incipiunt, quia minùs rapidè moventur per vasa. Omnium maximè hæc damna sentiunt illi, qui severis Matheseos studiis incumbentes, attentissimam mentem circa idem objectum habent diu. Sic enim talis nascitur dispositio, ut eidem & uni cogitationi ferè affixus maneat homo; quod idem in delirio melancholico obtinere ad §. 1089, dictum fuit. Longè beatiore illi sunt, quos vitæ vel muneris gerendi ratio evellit quotidie, licèt invitos, à libris; quàmvis enim non ideo à mentis laboribus vacent, tamen ipsa laborum mutatio incredibile solamen adfert.

Idem contingere observatur, dum amor, sollicitudo, vel ira memor, noctes & dies eandem ideam menti præsentem sistit.

PERVIGILIUM. Vigiliarum enim tempore actiones animales exercentur, sensus nempe & motus voluntarii, saltem aliqui: licèt enim quietus sedeat homo, multos movet musculos, ut corpus in erecto situ teneatur; hinc à morbo tolerato debiles corpus erectum tenere nequeunt. Dum ergo diu vigilat homo, pergunt consumi subtilissima fluida, quorum jactura refarciri nequit ullâ arte, nisi per somnum. Sanus enim cæteroquin homo, si per integrum nycthemerum ab omni somno abstinerit, licèt optimo cibo & potu corpus reficiat, sentiet se debilem, lassum, & ineptum ad mentis labores. Ingesta enim, quàmvis optima fuerint, non possunt elaborari in ultimam illam perfectionem, quæ ad restitutionem subtilissimi liquidi deperditi requiritur,

(a) De Medicin. Lib. I. Præfation. pag. 25

nisi somno lassum corpus reficiatur. Videantur & illa, quæ aliâ occasione ad §. 605. n°. 12, de nimiarum vigiliarum noxa dicta sunt.

ANIMI MOTUS MAGNI, &c. In summa mœstitia videmus faciem contrahi & pallescere: anxietas summa circa præcordia percipitur, ac si torculari omnia premerentur: magna sæpe copia urinæ limpidæ exit. Simul tunc pulsus, uti Galenus jam notavit, (a) *Parvus, languidus, tardus, & rarus est.* Liquidissimâ ergo parte spoliatus sanguis, per vasa contracta movetur debili vi, adeoque nascitur facilis occasio, ut crassiores sanguinis partes adunentur. Simul illa anxietas, magnæ mœstitiæ comes, & ægritudinis molestissimum sensum circa stomachum faciens, notat impeditum facilem transitum per venam-portarum; adeoque in vasis abdominalium viscerum hæerere incipiet brevî illud sanguinis crassamentum; sicque non tantum humorem atrabilarium, sed etiam morbum hypochondriacum §. 1098, producet. Accedit præterea, quòd ingens tristitia faciat, ut uni & eidem cogitationi mens inhæreat diu, simulque somnum arceat; adeoque & hoc modo tristitia humorem melancholicum in corpore producere poterit. Unde merito monuit Hippocrates sequentia, (b) *Si metus aut tristitia longo tempore perseverent, ejusmodi symptoma melancholicum est.* At Celsus similia monens, addidit vigiliam, dicens, (c) *Si longa tristitia cum longo timore & vigilia est, atræ-bilis morbus subest.*

Omnino autem paradoxum videbitur, quòd tristitiæ oppositus animi affectus, hilaritas nempe summa, similiter melancholiam producere valeat, cum ad curandum hunc morbum omnes Medici suadeant, ut illa omni modo offerantur ægris, quæ lætitiâ menti conciliare poterunt. Verum hîc non agitur de tranquillo pacatæ mentis gaudio, sed de subita & summa lætitiâ, quæ celeriter & miris modis corpus turbare potest, imò & repentanam mortem inducere, uti pluribus Exemplis constitit (d).

Ratio autem videtur hæc esse. Sanctorius observavit, perspirationem insensibilem (e) lætitiâ augeri quàm maximè: notavit Galenus (f), in lætitiâ pulsum magnum & rarum esse. Verum talis pulsus notat, vasa liberrimè transmittere humores facilè mobiles. Secedit ergo brevi tempore de universali humorum massa fluidi tenuis magna copia, adeoque si diu maneat intentum tale gaudium, orbabitur sanguis liquidissimâ parte, & tales acquirat dotes, ut præcedenti paragrapho dictum fuit. Ipsa autem vasa exhalantia dilatari à lætitiâ, ut majori copiâ solitos humores transmittant non tantum, sed & tales, qui naturaliter per has vias exire non solent, docet sequens celeberrimi Vateri (g) Observatio. Firmæ valetudinis miles, nullo antea unquam morbo correptus, optatis diu virginis amplexibus fruiturus, totus

(a) Libell. de Pulsib. ad Tyron. Cap. XII. Charter. Tom. VIII. pag. 8.

(b) Aphorism. Sect. VI. n°. XXIII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 261.

(c) De Medicin. Lib. II. Cap. VII. pag. 62.

(d) Vide Plin. Hist. Nat. Lib. VII. Cap.

LIII. A. Gell. Noct. Attic. Lib. III. Cap. xv.

(e) De Static. Medicin. Sect. VII. Aphorism. XXIII. XXIV, & seq.

(f) Libell. de Pulsib. ad Tyron. Cap. XII. Charter. Tom. VIII. pag. 8.

(g) Miscell. Cur. Dec. III. ann. 9. & 10. pag. 293.

perfusus gaudio corruit subito & moritur. Cùm venenum datum fuisse suspicarentur, apertum fuit cadaver, in quo nihil præter naturam inventum fuit, nisi quòd pericardium admodum extensum & cruore turgidum inveniretur, absque ulla ruptura cordis manifesta. Unde concludebatur meritò, sanguinem per dilatata vasorum exhalantium oscula effluxisse in pericardium, sicque motum cordis suffocasse. Si ergo subito tali gaudio potuerunt vasa exhalantia eò usque dilatari, ut crassissimam humorum nostrorum partem, rubram nempe, transmittant, patet fati, maximam quantitatem liquidorum tenuissimorum exire de corpore per omnem superficiem, dum validum talem animi affectum patitur homo; adeoque, difflatâ parte tenuiori, crassa adunabuntur. Verùm & Observationes fidelissimæ confirmant modò dicta. Anno vigesimo hujus sæculi epidemicum ferè malum Europæ notabilem partem invasit, dum plurimi credebant, certam, & hæctenus incognitam diftendendi viam, detectam esse; non facilè credet fera posteritas mira illa, quæ tunc contigerunt, ludibria hominum auri sacrâ fame insanientium. Observavit tunc temporis experientissimus *Haleus*, qui curam gerebat mente captorum in nosocomio Londinensi, longè plures ipsi obtigisse curandos, (a) *Quos ad immensas opes evexerat fortunæ favor, quàm quos iniqua sors ad miseriam & pauperiem redegerat.*

MAGNI ET OPEROSI CORPORIS MOTUS, &c. Diffantur enim & hoc modo liquidissima de corpore, per auctam perspirationem insensibilem & sudores; inprimis si aer siccus & calidus omne humidum ex superficie contigua corporis tollat. Hæc est ratio quare calida in regione viventibus frequentior contingat hic morbus, cæteris paribus. Unde lepidus *Poeta* vocavit (b),

———— *Fuscum Hispanum & nigrâ ferrugine tinctum
Sanguinis, ingentes humili sub mole minantem
Conatus, tumidoque frementem in sidera fastu.*

Ob eandem causam, post æstivos calores toleratos tempore autumnali frequenter melancholici morbi observantur. Et ideo *Hippocrates* notavit quòd, (c) *Atra-bilis autumnò tum plurima, tum vehementissima est.* Et alibi rationem hujus sententiæ adfert, dicens, (d) *Siquidem quod humidissimum & aquosissimum in bile est, consumitur, densissimum verò, crassissimum, & acerrimum relinquitur; quòd in sanguine eadem quoque ratione accidit; unde repentini hi morbi his accidunt, scilicet (e) Lippitudines arida, & febres acuta, & diuturna; nonnullis etiam melancholia.* Notum est omnibus in Praxi versatis, post æstates fervidissimas autumnali tempore sequi febres difficillimas curatu, quæ in principio continuæ videntur, sed postea in intermittentium classem veniunt: in illis magna anxietas circa præcordia observatur, & nisi inspissata bilis excutiatur de

(a) Mead. Monit. & Præcept. Med. Cap. III. pag. 80.

(b) Quillet. Callipæd. pag. 3.

(c) Lib. de Natur. Homin. Comment. II.

text. xxxiv. Charter. Tom. III. pag. 120.

(d) Lib. de Aer. Loc. & Aqu. Cap. VI.

Charter. Tom. VI. pag. 204.

(e) Ibidem.

corpore, sæpe totâ hyeme languent tales ægri; dein solventibus remediis vernóque tepore funditur illud atrabilarium, & instar picis liquatæ per alvum exit.

IMMODICA VENUS. De nimix veneris noxis antea ad §. 585. *lit. e.* dictum fuit. Videmus manifestè exficcati corpora animalium frequentissimâ venere utentium. Quantùm differt mole corporis unicus in grege maritus taurus à bove! Sed stricta & macilenta corpora in melancholicos morbos magis prona sunt, quia valido vasorum robore tenuissima expelluntur, crassiora manent. Notavit *Galenus*, quòd nimiâ venere utentes, (a) *Toto corpore non solùm dissolvuntur, imbecillique fiunt, sed etiam sicci, graciles, pallidi, cavisque oculis cernuntur.* *Hippocrates* similia observasse videtur, ab immodica venere, nata mala. Ubi enim *Typhum* describit, dicit, (b) *Gignitur quidem hic morbus, quum corporis humores putruerint, & plus aquò resiccati fuerint.* Deinde addit, quòd talis æger (c) *Non tumet, verùm tenuis est, aridus ac debilis, maxime verò corporis clavicularum extenuatur, & vultu vehementer gracilis est, oculique admodum cavi.* Meminit pariter, quòd corporis color niger sit; & ultimò notat, tales ægros frequenter in somnis venerea ludibria pati, imò sæpe interdum illis semen effundi. Si jam simul considerentur mordaces animi curæ, quæ lascivam vitam viventes comitari solent, & æternus ille luis venereæ metus, quo miseri excruciantur, patebit ratio, quare toties immoderata venus melancholiam producat. Vidi plures, qui nullis rationibus sibi persuaderi partiebantur, quòd nihil à lue metuendum haberent: hinc agyrtarum consilio repetitis etiam salivationibus, exhauriebantur miseri, & tandem peribant.

CIBI AUSTERI, DURII, TERRESTRES, &c. Hactenus dictum fuit de illis causis atræ-bilis, quæ mobilioribus partibus sanguinis expulsis, reliqua crassiora figunt & uniunt inter se. Sed poterunt & ingesta subministrare liquoribus nostris tales partes, quæ facillè uniuntur inter se, & spissitudinem atrabiliariam producant. Verum quidem est, crassiora non facillè posse ingredi vasculorum lacteorum aut venarum meseraicarum oscula: sed antea §. 70, ubi de morbis oriundis ex glutinoso spontaneo agebatur, monitum fuit, tales particulas glutinosas, separatas, & liquidis tenuioribus dilutas, se furtim quasi per hæc oscula subducere, & sic sanguini admisceri. Idem & hîc quoque verum est: novimus enim, chylum, ex ingestis cibis & potu natum, dum cum sanguine jam fluit per vasa, nondum deposuisse omnino indolem ingestorum, ex quibus factus fuit, sed sensim actione viscerum & vasorum mutari in nostros humores: ideo lac nutricis toties redolet ac sapit ingesta & purgantis assumpti vim fati diù retinet. Si ergo tales cibi & potus ingerantur, in quibus terrestris, solida, tenax materia abundat, poterunt sanguini subministrare materiæ atrabiliarix copiam. Verùm eadem hæc sanguini permista cum chylo, vel venis meseraicis recepta & ad hepar delata, si actuosa vita sit, non facillè unientur iterum inter se; adeoque non producent illas concretiones. Ubi autem sedentariæ vitæ dediti homines similibus

(a) De Sanitat. Tuend. Lib. VI. Cap. XIV. Charter. Tom. VI. pag. 134.

Charter. Tom. VII. pag. 670.

(c) Ibidem.

(b) Lib. de Intern. Affection. Cap. XLV.

eduliis delectantur, quæ dura messorum ilia impunè tolerare & subigere valent, pessimè inde afficiuntur. Ideo etiam in textu monetur, tunc imprimis hæc nocere, quando cum quiete & torpore corporis diu assumuntur. Optimè hoc notasse primos Medicinæ Inventores, Hippocrates monet: (a) *Non enim siccum, neque humidum, neque calidum, neque frigidum, neque horum quidquam hominem lædere existimârunt, neque horum aliquo indigere. Sed quod in unoquoque robustum est, & naturâ, eâque humanâ, potentius, quòdque superari ipsâ nequit, id lædere censuerunt, & tollere conati sunt.* Enumerans autem Galenus edulia, melancholico humori procreando apta, damnat (b) omnes carnes duriores, imprimis sale conditas, atque majores pisces; dein glutinosos limaces, olera & legumina magno lentore prædita; vina crassa nigra, veterem caseum, &c. Similia etiam ab Hippocrate (c) damnantur.

MEDICAMENTA ADSTRINGENTIA, &c. Omnia enim hæc faciunt coire & adunari inter se crassiores partes humorum, liquidiori parte separatâ, quæ tunc facilè exit de corpore, & hoc crassamentum relinquit. Videantur illa quæ §. 1060, de his dicta fuerunt.

FEBRES CALIDÆ DIU HÆRENTES, &c. Ubi ad §. 587, de effectibus febris dicebatur, notatum fuit, liquidissimi expressionem & reliqui increffationem sequi; ac quidem tantò magis hoc fieri, quò major calor febrim comitatur (vide §. 689.). Verùm simul in generali febrium Historia notatum fuit, per ipsam febrim mutari sic materiam morbi, tam præexistentem ante morbum, quàm natam morbi tempore, ut variis evacuationibus criticis exire possit de corpore; tuncque sanitas redit. Verùm ubi hæc coctio materiæ morbosæ & ejus critica expulsio vel omnino non fit, vel saltem non perfectè, recidiva fit, & sæpius quandoque; adeoque pergunt subtiliora diffilari de corpore, crassiora adunari; & quidem omnium maximè, si non adhibeatur in similibus morbis diluentium copia, per quam suppleatur illud liquidum, quod febris impetu diffilatum fuit de corpore. Notum est, elapso sæculo apud multos Medicos invaluisse hanc Methodum, ut calidis remediis sudoriferis datis exprimerent sudores, simulque vel nullum vel parcum admodum potum largirentur æstuantibus ægris; unde si à febribus talibus emergerent ægri, laborabant cacochymiâ sanguinis melancholicâ. Ideo meritò notavit Galenus (d), in morbis ardentibus, in quibus simul humiditas deficit, atrum exire de naribus sanguinem: & alibi observavit, quòd, (e) *Nonnulli per febriles morbos melancholicum humorem contraxerunt.* Non enim tantùm post acutas continuas malè curatas illud contingere observatur, verùm etiam in intermittentibus, quorum singuli paroxysmi sæpe profuso sudore terminantur, per quem liquidissima sanguinis pars dissipatur, & morbi chronici pertinacissimi producuntur; uti antea ad §. 753, demonstratum fuit.

(a) Lib. de Prisc. Medicin. Cap. VII. Charter. Tom. II. pag. 159.

(b) De Loc. Affect. Lib. III. Cap. x. Charter. Tom. VII. pag. 440.

(c) Lib. de Morbor. Acutor. Vict. Comment. IV. text. LXXXVII, LXXXVIII, LXXXIX.

Charter. Tom. XI. pag. 170. 171.

(d) Lib. de Atra-bile. Cap. VI. Charter. Tom. III. pag. 172.

(e) De Loc. Affect. Lib. III. Cap. x. Charter. Tom. VII. pag. 440.

§. 1094. **U**BI jam in cruore id malum (1092) per suas causas (1093) natum adhuc omnem circumeuntem humorem æquabiliter inficit , producet aliquos morbos statim conspicuos, qui ferè sequentes : color externus, internusque, primò pallidior, flavior, magis fuscus, livefcens, niger, cum maculis similibus; pulsus lentior; frigus majus; respiratio lenta; circulatio per fanguinea vasa bona; per lateralia parciior, minùs bona; hinc humorum secretiorum & excretiorum omnium minor, tardior, crassior, exitus; minor consumptio; parciior appetitus; macies; moestitia; solitudinis amor; affectus animi quicumque pertinaces, magni; in reliquis ἀδιαφορία; torpor ad motus; summa tamen simul studii cujusque & laborum constantia.

Triplex melancholiæ gradus est; primus, de quo hîc agitur, ubi universalis humor per vasa circumductus hâc cacochymiâ depravatur. Secundus, ubi illud crassamentum atrabilarium sanguinis ad viscera abdominalia jam depositum hæret. Tertius gradus est, ubi materies atrabilaria, quæ diu visceribus impacta hæserat, à quacumque demum causa solvi incipit, & circulantibus humoribus denuo permisceri. De singulis autem his melancholiæ gradibus seorsim agètur. Verùm cum faciliùs cura succedat, ubi humor atrabilaris adhuc tantùm æquabiliter inficit circumeuntem humorem, quàm ubi visceribus impactus hæret; hinc omni cum cura cognosci debent signa, quæ docent, primum illum gradum melancholiæ adesse, ut illico efficaci medelâ succurratur huic morbo, qui semper morâ pejor, & curatu difficilior, redditur.

Si cognoscatur causas, præcedenti paragrapho enumeratas, prægressas fuisse, justa suspicio habetur morbi futuri: illum verò jam adesse docent sequentia.

COLOR EXTERNUS INTERNUSQUE, &c. Certissimam humorum cognitionem ex colore haberi Galenus monuerat, (a) *Siquidem color à succis provenit, non ex solidis animalis partibus*: verùm prudenter monet, (b) de colore non judicandum esse, nisi dum pacatus corporis & mentis status adest; nam in iratis hominibus, vel velociter corpus moventibus, omnia rubent & turgent, licèt naturaliter pallidi fuerint; & contrà, dum frigent homines, metuuntve, omnia pallent, constrictis vasis, licèt antea satis rubicundum colorem habuerint. Quinimo Galenus affirmat, quòd (c) absque cognitione symptomatum morbi, absque eo quòd tactu indagasset viscerum statum (abdo-

(d) De Sanitat. Tuend. Lib. IV. Cap. IV. Charter. Tom. VI. pag. 121. 122. Confer. Idem Lib. Hippocrat. de Humorib. Comment. I. text. 1. Charter. Tom. VIII.

pag. 509.

(b) Ibid. pag. 121.

(c) De Loc. Affect. Lib. V. Cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 498.

minalium nempe) potuerit detegere, modò jecur, modò splenem, esse affectum; & quidem ex solo colore mutato. Ob hanc rem periti Medici tanta cum cura colorem tam externarum, quàm internarum partium corporis considerant. Per intimas autem partes non intelliguntur hîc viscera, quæ nunquam Medici oculis patent, nisi per vulnera; verùm totum os internum & fauces designantur, quia cutis crassa ibi non adest, adeoque vasa pellucida ferè colorem liquidorum contentorum demonstrant. Hinc primum chlorosis initium ex pallore gingivarum & labiorum facilè cognoscimus. Verùm inprimis palpebrarum interna superficies, canthus oculi major, & tunica adnata oculi, solent à Medicis cautè examinari, ubi vasa numerosissima, & quidem diversi generis, sanguinea, serosa, lymphatica, se conspectui offerunt. In sanis enim hominibus palpebrarum interna superficies semper rubet, uti & canthus major oculi; adnata autem tunica, licèt innumeris vasis constet, tota alba & nitidissima apparet, inprimis in junioribus; in adultis verò circa angulum majorem oculi, levis quandoque flavedo cernitur, vasis jam adeo auctis in amplitudine suâ, ut non tantùm lympham tenuem, sed & serum sanguinis capiant: illa autem pars adnatæ, quæ corneam tegit, tenerrima & pellucida vasa habet, continentia lympham tenuissimam. Patet ergo, diversas series vasorum, variôsque humores per vasa oculorum fluentes, posse conspici à Medico, sicque judicium ferri de qualitate humorum, qui per vasa nostra moventur.

Prima autem mutatio coloris, dum atrabilaria cacochymia nascitur in sanguine, fit in pallorem. Vasa enim cutanea in pluribus locis corporis, & præcipuè in facie, facillimè dilatantur, ita ut, licèt plurima in naturali amplitudine tenuiores sanguine rubro humores admittant tantùm, tamen aucto sanguinis motu, vel majori derivatione factâ versùs superiora corporis, etiam pars rubra ingredi possit. Sic videmus candidas puellas, dum procacius aliquod dictum audiunt, totâ facie rubescere, manifesto signo, quòd plura vasa jam rubro sanguine impleantur, quæ antea tenuiores tantùm capiebant humores: unde erubescere pro signo ingenui pudoris meritò habetur. Verùm dum in toto sanguine mobilia fuerint dissipata (vide §. 1092.), vasa cutanea, quæ tenuiori tantùm sanguini pervia erant, eum vix amplius admittunt; hinc incipiunt magis contrahi, adeoque plùs resistere sanguini adpulso; ob hanc causam pallor insolitus nascitur. Præterea cùm mobilioribus dissipatis crassiora uniantur, ipsa rubra pars sanguinis, magis spissa & cohærens, difficilîus ingreditur minora vasa, licèt etiam parùm dilatentur; unde iterum alia causa intelligitur, quæ cum priori juncta illum pallorem producere potest. Hinc *impallescere libris* dicuntur illi, qui severioribus studiis inhærentes, hunc morbum sibi contrahunt; & omnes Amantes pallere jussit Magister Amorum, dum & illi noctes diésque uno & eodem objecto mentem occupatam habent. Ubi autem aucto morbo magis dissipantur fluidissima, tunc cum sanguinis illo crassamento fluit per vasa solum ferè serum flavescens paucâ lymphâ dilutum, quod, per superficiem corporis diffusum, facit, ut pallori succedat flavedo; quæ fortè augetur etiam ideo, quòd à talibus humoribus diffi-

cilis secretio bilis fiat in hepate, adeoque illud biliosum reliquis permixtum maneat. Tunc in oculis color ex flavo viridiscens apparet, quod *Hippocrates* in *morbi nigri* descriptione pulchre notavit dicens, (a) καὶ τὰς ὀφθαλμοὺς ὑπόχλωρον γίνεται. Procedente autem morbo, crassior & nigrior sanguis fit, unde serum cæterique humores eundem pariter colorem contrahunt; quapropter tota cutis hunc colorem acquirit; cumque sanguis blandiori parte orbatus fit, humor ille atrabilarius majorem acrimoniam acquirit, sicque extremitates vasorum cutaneorum solvuntur, & ab effuso sanguine nigrescente maculæ similis coloris fiunt: habet enim melancholia illud commune cum scorbuto, quod vasa erodat, sicque ecchymoses faciat, imò & sæpe, uti postea patebit, validas hæmorrhagias.

PULSUS LENTUS, &c. Tenacior enim sanguis, parte mobilissimâ orbatus, minori cum celeritate per vasa movetur; unde & plerumque solet comitari majus frigus ad tactum, licet melancholici de hoc non conquerantur. Ideo *Aretæus* hunc morbum describens, dixit, (b) *Arteriarum motus ferè parvi sunt, pigri, invalidi, crebri, frigori similes.* Et *Galenus* (c), *Nigra namque bilis frigidus naturâ humor est.* Cum autem inter pulsum & respirationem concentus quidam sit (d), respiratio pariter tardior fiet.

CIRCULATIO PER SANGUINEA VASA BONA, &c. Constat ex illis, quæ ad §. 1092, dicta sunt, mobilia & tenuiora ex toto sanguine dissipata esse, crassiora & minus mobilia simul unita. Verum crassissima sanguinis pars in vasis sanguineis manet, ex arteriis sanguineis in venas sanguineas transit, sicque denuo ad cor redit: per illa ergo vasa diu manebit adhuc bona circulatio. Verum lateralia vasa, quæ tenuiores sanguine rubro humores continent, parcius implebuntur, quia tenuiorum humorum copia deficit; adeoque omnes secretiones & excretiones humorum minuentur: nam quidquid fecernitur de sanguine vel excernitur, semper sanguine tenuius est. Verum quidem est, quosdam humores secretos apparere spissiores sanguine, à quo secreti sunt, qui morâ & stagnatione redditi fuerunt tales, uti in mucos oris, narium, cerumine aurium, bile cysticâ, &c, quandoque apparet: iidem tamen illi humores illo tempore, dum à sanguine secernebantur, erant ipso sanguine tenuiores. Hæc est ratio, quare, in majori gradu melancholiæ, cutis, & totum os internum, arida fiant, & parcissima urinæ secretio; de qua re capitulo *de Apoplexia*, §. 1010. n.º. 2. lit. γ, quædam notavi, quæ videri poterunt; unde fortè potest intelligi ratio, quare melancholia quandoque alios morbos præexistentes tollat, vel saltem insigniter minuat. Celeberrimus *Meadus* curabat puellam hydrope abdominis laborantem: supervenit (e) *Insania cum maximis anxietatibus & vanissimis animi terroribus . . . interea corpus vires acquirere, & ventris tumor subsidere, cernebatur, & idoneis re-*

(a) De Morbis Lib. II. Cap. xxix. Charter. Tom. VII. pag. 581.

(b) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. v. pag. 30.

(c) De Symptom. Caus. Lib. II. Cap.

Tom. III.

v. Charter. Tom. VII. pag. 78.

(d) Boerhaav. Institut. Medic. §. 625.

(e) Monit. & Præcept. Medic. Cap. III. pag. 72.

mediis adhibitis ab utroque morbo convaluit. Secretionibus enim imminutis, minùs aquosi laticis colligebatur in abdomine; dum simul minoribus vasis minùs plenis facilius fiebat resorptio extravasatæ lymphæ per venas bibulas.

MINOR CONSUMPTIO, PARCIOR APPETITUS, MACIES. Cùm enim omnes excretiones minuantur, non multùm perit de corpore; & tamen sensim emaciantur ægri, quia per sola vasa majora fit adhuc bona circulatio, minora vasa collabuntur vacua. Accedit, quòd mordaces animi curæ, quæ melancholicis semper adsunt, torositatem corporis multùm minuant. *Aretæus* pulcherrimè descripsit illa symptomata, quæ melancholiam comitari solent, & inter alia dicit: (a) *His igitur corporis macies adest, decolor facies, & in juvena senescunt, atque ob stomachum erga cibos malè affectum citò satiantur cibo usitato.* Interim tamen quandoque melancholici inveniuntur satùs voraces, præcipuè illi, in quibus simul acida acrimonia observatur (vide §. 1105.), & morbus jam in pejorem statum vergit. Ubi enim (b) *Omnia ignari, sui quemet immemores, in morem bestiarum vitam degunt; corporis quoque habitus in pejus labitur: colore scædo ex atro viridique commixto tinguntur, nisi inferiùs bilis descendat atque exeat, sed quoquo versum per corpus cum sanguine diffundatur. Multi cibi capaces, nihilominus tamen extenuati sunt, quoniam somnus in eis neque potu neque cibo membra confirmat, sed vigilia ad exterius movet & dissipat.* Utrumque in Praxi vidi, magnam nempe voracitatem, & pertinax ciborum fastidium: in utroque casu aderat macies.

MÆSTITIA, SOLITUDINIS AMOR. Signum hoc ferè pathognomonicon haberi potest: nam in morbo hoc incipiente absque causa tristes fieri incipiunt, morosi, reliquísque hominibus se prudentiores credunt; tunc confortia fugere incipiunt, solitudinem anxie quærunt, ne uni & eidem cogitationi affixa mens turbetur. Optimè hunc melancholicorum statum notavit *Hippocrates* dicens, (c) *αἰ μετὰ σιγῆς ἀθυρίαι καὶ ἀπανθρωπίαι; Tristitiæ cum silentio & hominum averfationes.* Ubi simul notari meretur, quòd textus ille *Hippocratis* videatur confirmare Observatum illud Practicum celeberrimi *Meadii* modò memoratum, quòd nempe melancholia superveniens hydropi illam curet quandoque. Dicit enim *Hippocrates* in illo textu, leucophlegmaticos curari diarrhæâ; dein addit, quòd tristitiæ cum silentio, & hominum illæ averfationes, leniter, sive sensim, hoc malum superent. In versionibus quidem hujus textûs illud verbum *κατεργασικαί* sumitur, pro *occidere*, quia *κατεργασεσθαι* significat *conficere*: verùm idem illud vocabulum designat *superare*, *vincere*; atque ille sensus magis videtur quadrare huic loco: nam flaccida corporum leucophlegmaticorum mollities & serosa colluvies directè opposita sunt atrabiliaræ & strictæ corporis temperiei; adeoque patet ratio quare hydropica dispositio, succedente melancholiâ, possit tolli.

AFFECTUS ANIMI, &c. Antea in *Commentariis* §. 700, ubi de *Delirio*

(a) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. II. Cap. vi. pag. 57.

(b) Ibid. Lib. I. Cap. v. pag. 30.

(c) Coac. Prænot. n°. cccclxxxii, Character. Tom. VIII. pag. 880.

febrili agebatur, notatum fuit, quasdam ideas in mente excitatas esse adia-phoras, id est, nec placere multum, nec displicere; plurimas verò ideas comitari illud gratum vel ingratum, quod inevitabili necessitate cogit hominem, ut conetur illud ingratum, removere vel destruere, & contra illud gratum conservare. Illi autem singulares animi motus, ab hoc grato vel ingrato, ideas comitante, nati, vocantur *animi affectus*. Cùm autem melancholici uni & eidem ideæ pertinacissimè affixi maneant, affectus animi hanc ideam comitantes erunt pertinacissimi & validi. In reliquis, quæ non spectant illud unicum, circa quod delirant, sapienter sæpe ratiocinantur. Cùm verò uni & eidem cogitationi inhæreant, & consortia fugiant, tandem tota mentis attentio fixatur in hoc unum, & à reliquis vel omnino non, vel saltem admodum parùm, afficiuntur. Memini me sapientem in reliquis omnibus vidisse virum, qui dum audivisset plures à cane rabido demorsos, fuisse factos hydrophobos, licèt & venæ-sectiones & alia optima remedia tentata fuissent, incidit in hanc opinionem, dirum illud venenum, dum fortè iisdem lanceolis usi fuissent Chirurghi in venæ-sectionibus instituendis, sparsum apud plurimos homines latere posse, atque denuo aliis communicari. Hinc à nullo mortalium tangi se patiebatur, ut tantam calamitatem vitaret. Nec conjugis aut liberorum amor à severo hoc proposito abducere poterant prudentem in reliquis virum. Faber lignarius, cujus Historiam scripsit *Aretæus* (a), domi artem suam prudentissimè colebat, cum operum exactoribus paciscebatur, pro laboribus justam mercedem poscebat: sed simul ac domo suâ egrediebatur, incipiebat suspirare, angi; & si longiùs procederet, insaniebat pessimè: si verò citò recurreret ad officinam suam, iterum resipiscebat.

TORPOR AD MOTUS. Dum attentissimâ mente aliquid considerare volumus, sopimus omnes sensus, sistimus omnes motus voluntarios. Meditabundus in museo Philosophus quàm quietus sedet! Dum inter ambulandum confabulantes amici de graviore quodam negotio tractare incipiunt, mox sistunt gradum. Cùm autem melancholici soleant attentissimè uni & eidem cogitationi inhærere, hinc quietem amant ac solitudinem, & desuescunt movere corpus. Diuturnam autem corporis quietem semper sequitur torpor ad motus, cùm & procedente morbo magis magisque deficient tenuissimi humores, qui ad motum muscularem peragendum requiruntur. Simul attentissimæ mentis applicatione perpetuâ ad unum objectum multum de iisdem humoribus consumitur, uti ad præcedentem paragraphum dictum fuit.

SUMMA TAMEN SIMUL STUDII, &c. Nulli citiùs proficiunt in studiis, quàm illi qui possunt constanti mentis attentione idem objectum considerare, cum aliis comparare, tuncque iudicium formare ex pluribus ideis cum se mutuò collatis, per attentionem præsentibus redditis menti. Verùm melancholicis, uti antea dictum fuit, proprium est, ut eidem cogitationi

(a) De Caus. & Sign. Morbot. Diuturnor. Lib. I. Cap. vi. pag. 32.

pertinaciter inhæreant; & vehemens mentis exercitatio, noctes atque dies in unum ferè objectum occupata (§. 1093.) inter melancholiæ causas recensita fuit: ideo *Celsus*, dixit de *Literarum Disciplina*, quòd majori studio agitata, (a) *Ut animo præcipuè omnium necessaria, sic corpori inimica est.* Hinc illis, qui in hunc morbum inclinant, felix sæpe dispositio est, ut in studiis magnos profectus faciant, & nisi curis suis quandoque gaudia interponant, animùmque exhilarent, pessimè afficiantur. Contrarium obtinet in juniõribus, qui ab hoc morbo immunes sunt, & à quibus severi etiam pædagogi impetrare nequeunt, ut attentam mentem studiis adhibeant, ludicra semper ferè cogitantes & facientes, si impunè liceat, dum fingunt se esse attentissimos. Eruditos autem illos labores amant melancholici, & ferunt quàm constantissimè; quod *Aretæus* notavit, ubi de stomachi affectibus agens, melancholiam optimè descripsit, dicens, illi (b) *Ut erudiantur, laborant, & ejus causâ multa perferunt, quibus inest Divinæ Scientiæ cupiditas: qui cibi parcimoniâ & vigiliis macerantur, qui doctos sermones & res graves meditantur, &c.*

§. 1095. **H**ABET ergo pro materie terram & oleum spissum sanguinis, unita, compactaque simul: quæ prout liquidiore, blandiore, diluente parte magis privata quoque ipsa magis condensata, tenaciùs mista, & diutius nata, eò effectis peior, eò curatu difficilior est.

Fixissimam sanguinis nostri partem esse terram & oleum spissius sanguinis, Chemicis demonstraverunt; & de hac re ad §. 1092, dictum fuit: tuncque constitit, mobilioribus dissipatis, uniri hæc spissiora, quæ sic causam materialem hujus morbi constituunt.

Verùm simul ex dictis sponte patet, varium posse esse hujus morbi gradum, prout liquidior pars magis vel minùs è sanguine dissipata fuerit, adeoque residuum crassamentum magis minùsve cohæserit. Inprimis autem & hoc notandum est, liquidissimam & diluentem partem nostri sanguinis esse simul blandiorem reliquis. Docet enim *Chemia*, leni calore maximam partem tenuis aquæ de sanguine exhalare, quæ vasis Chemicis excepta & collecta vix ullum saporem, & levem tantùm odorem, exhibet: verùm ex residuo crassamento, post hanc partem aquosam expulsam manente, aucto igne prodeunt sales & olea satis acria. Adeoque jactura partis mobilissimæ & fluidissimæ sanguinis non tantùm inducet tenacitatem, verùm simul & augebit residui acrimoniam; quod inprimis notari meretur ad intelligenda illa, quæ §. 1105, dicentur. Illa autem acrimonia, oleosæ & terrestri parti sanguinis involuta, manere potest diu, ut minùs lædat; ubi autem postea in-

(a) De Medicin. Lib. I. Præfat. pag. 2.

(b) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. II, Cap. VI. pag. 57.

cipit solvi illa atrabilaria saburra, tunc illud acre se manifestat pessimis effectis.

Cùm autem sanatio hujus morbi ab eo imprimis pendeat, ut restituatur illud perditum mobilissimum massæ sanguinæ, & solvantur immobiliora inter se unita; sponte patet, tantò pejorem morbum esse, quantò diutius duraverit, cùm semper magis pereant liquidissima, & tenaciùs hæreant crassiora unita.

§. 1096. **I**NDE diagnosi, & prognosis (quæ clarior ex sequentibus) patent, quin & sanationis ratio hinc constat.

Ex causis prægressis, §. 1093, enarratis, novimus metuendam esse melancholiam, ex signis autem mutatæ sanitatis, quæ §. 1094, recensentur, scimus hunc morbum jam adesse, saltem in primo suo stadio, dum atrabilarius humor æquabiliter adhuc circulantibus humoribus mistus est, & nondum ad quædam viscera depositus. Prognosis ergo est, metuendum esse nisi promptâ succurratur medelâ, ne in vasa hypochondriaca depellatur, & in illis fixa hæreat, tuncque adhuc pejora mala faciat, & magis difficilem curam: reliqua autem, quæ ad prognosin universalem melancholiæ spectant, debent ex sequentibus deduci. Sequitur nunc, ut de sanatione melancholiæ in primo gradu adhuc constitutæ dicatur.

§. 1097. **S**TATIM enim ac initiis primis (1093. 1094.), causâ, effectûve, se prodit, animo assidua objectorum variatio concilianda, & quidem ipso ignaro; eligenda autem, quæ affectui prædominanti oppositum in ægro creare solent; diluentibus, demulcentibus, paregoricis, narcoticis, quiete, conciliandus somnus est; aere utendum humido, tepescente; cibi dandi leves, liquidi, sanis humoribus similes, recentes, blandi, vi leni saponaceâ laxantes, atque in horum usu diu persistendum; medicamenta danda diluentia, acre demulcentia, oleosum terrestre resolventia, vasa laxantia, leni stimulo expellentia, ut succi bene maturorum fructuum horæorum, mellita, olera, juscula, ex his confecta; aquæ minerales; potus optimus, ptisana mellita leviter, abstinentia sedula à causis mali (1093).

Cùm morbus hîc morâ diuturniore, & perennantibus causis, quæ illum produxerant, semper pejor fiat, patet satis, in morbi initio statim efficacem medelam adhibendam esse. Notatum autem fuit §. 1090, hunc morbum initium ducere & ab humorum illa degeneratione, quam atrabilem dixerunt Veteres, & à mente, dum uni ac eidem cogitationi pertinacissimè inhæret: tuncque pariter in corpore nascitur atrabilis, licet non præexistere antea. Adeoque duplex curatio indicatur, una quæ sic disponit men-

tem, ut non semper eandem rem, sed successivè alia, cogitet; altera, quæ degenerationem sanguinis in atrabilariam cacochymiam emendet. Primo curationis scopo conducunt sequentia.

ANIMO ASSIDUA OBJECTORUM VARIETAS, &c. Præcipua curatio in hoc consistit, ut anxia illa & perpetua cogitatio, cui mens inhæret, mutetur: verùm hîc multâ cautelâ opus est. Omnes enim melancholici solent indignari, si pro talibus habeantur: morosi sunt, plûs se sapere credunt, quàm reliquos homines, & ægerrimè solent ferre, si oblectamenta ipsis offerantur, tuncque sæpe pertinacissimè omnia illa repudiant; & tantò magis fugiunt consortia hominum, à quibus se contemni credunt. Præ reliquis omnibus profunt itinera; tunc enim nova occurrunt ubique & insolita objecta, quæ satè efficaciter in mentem agunt, & cogitationem mutant. Ob hanc causam toties Medici suadent aquas minerales in ipso fonte potandas, & sæpe eligunt quàm maximè diffitas, modò concursu multorum ægrorum celebres sint. Toto enim itineris tempore à curis domesticis liberi sunt, continuâ objectorum varietate delectantur; ubi ad salubres fontes pervenerunt, amœno consortio fruuntur; ambulationibus, lusu, choreis, tempus fallunt sicque sensim deletur illa idea, quæ perpetuò menti obversabatur, vel saltem sic minuitur ejus efficacia, ut sensorium commune inde non afficiatur fortius, quàm à novis ideis in tanta rerum varietate natis. Minimè dubito de medicatarum aquarum virtute, atque illam majorem esse, dum ex ipso fonte hauriuntur, facilè credo. Tamen & continuam illam objectorum varietatem melancholicis insigniter prodesse, certus sum. Plures vidi, qui ad diffitos longè fontes ablegati, multò meliùs se habebant, antequam inciperent aquarum usum. Aliquos novi viros eruditos, qui pessimè indignabantur, dum credebant se pro melancholicis haberi, & ideo aquarum medicatarum usum pertinacissimè detestabantur: illis persuasum fuit, bibliothecas instructissimas videre, cum eruditis viris conversari in diffitis regionibus, & dum hoc fecerant, redierunt sani.

Simul conducit, omni modo oppositum conciliare animi affectum illi, qui jam prædominatur; de quo videantur, illa quæ ad §. 104, dicta fuerunt. Sic meticulosi conamur fiduciam conciliare; morosis & tristibus hilaritatem; indignantibus & iracundis aliquem metum; de quibus adhuc postea §. 1113, dicendum erit.

DILUENTIBUS, DEMULCENTIBUS, &c. Nihil magis nocet melancholicis quàm vigiliæ; nam ab illis hunc morbum nasci posse §. 1093, probatum fuit, adeoque & ab iisdem morbus jam natus augebitur; attamen, ob perpetuam & irrequietam circa idem objectum cogitationem, melancholici sæpe somno privantur. Conducit ergo omni modo somnum his conciliare. Dictum fuit ad §. 708, ubi de pervigilio febrili agebatur, sanguinem, inflammatoriâ spissitudine hædere incipientem, pervigilium producere: idem fieri poterit ab atrabilario lentore; ideoque diluentia & blanda demulcentia hîc tantopere profunt; qualia sunt emulsa ex feminibus frigidis dictis parata, vel ex aliis feminibus fructibusve farinosis & oleosis: adduntur his diacodiata,

& nisi hæc juvent, cum prudentia ad narcotica pergitur; de quorum omnium usu videantur illa, quæ ad §. 709, habentur.

AERE UTENDUM HUMIDO TEPESCENTE. Liquidissimis enim partibus & mobilissimis sanguinis dissipatis, lentescit residuum, vasa minora exhausta collabuntur; totum corpus siccius redditur; solidæ partes rigidiores fiunt, & liquidis impulsis cedunt difficilius, sicque stricta & sicca temperies toti corpori inducitur. Aer ergo humidus & tepescens nimium solidorum robur minuet (vide §. 35.); simulque aquosum & tenue vehiculum crassioribus fluidis subministrabitur, dum venæ bibulæ, in tota superficie corporis positæ, laxatæ pariter per teporem humidum, partem illius aquosi ex aere contiguo absorbebunt. Hæc est ratio, quare tempore verno, quod tali aeris temperie gaudet, felicius curetur hic morbus, uti & omnes ferè morbi chronici.

CIBI DANDI LEVES, &c. Inter causas morbi §. 1093, fuerunt enumerati cibi duri, aere vel sale indurati, farinosa lenta; adeoque, ut evitentur morbi causæ, opposita diæta debet adhiberi, qualis hîc describitur. Verùm talis diæta simul multum ad curationem facit, quatenus sic restituitur morbilissimum, quod ex sanguine perierat, & solvitur illud crassum concretum. Bonus enim, satis fluidus, solvente vi saponaceâ præditus chylus, ex talibus ingestis præparatur, qui unâ cum sanguine per vasa fluens, diluit & solvit, simulque facilè elaboratur in ultimam perfectionem nostrorum humorum. Ideo *Trallianus* (a) monet, quòd plerisque melancholicos potius victu quàm medicamentis sanaverit; laudatque similes cibos, ac hîc proponuntur, pisces saxatiles, gallinarum carnes, astacos, gammaros, lactucam, intybum, malvam, &c. Videantur illa, que de efficaci simul & blanda vi solvente lactucæ, cichorei, &c., ad §. 614, dicta fuerunt, ad quem numerum etiam in *Materia Medica* recensentur præcipuæ herbæ, quæ huic scopo serviunt. Cùm autem chronicus hic morbus sit, debet diu adhiberi talis victus, quod plerumque facilius impetramus à morosis melancholicis, quàm si longum remediorum solventium usum suaderemus: minùs enim fastidient intyba, cichorea, taraxaci turiones, &c., si ciborum titulo offeruntur, quàm si succos expressos, vel infusa, aut decocta earumdem herbarum, præscribant Medici.

MEDICAMENTA DANDA DILUENTIA, &c. Omnia enim hæc satisfaciunt ad amussim indicationi curatoria, antè descriptæ in hoc morbo: crassior enim sanguis est, & huic spisso se quandoque valida acrimonia miscet, uti postea videbimus: vasa sunt stricta simul; adeoque patet, omnia hîc laudata convenire. Fructus autem horæi, sed bene maturi (aliter austero acido pessimè nocent) palmam ferè omnibus aliis præripiunt. Novi quidem à multis Medicis culpam fructus horæos, ac si plurimorum morborum potius causæ forent quàm medela; sed videtur & ratio, & experientia, contrarium docere. Illo enim tempore anni abundant hi fructus, dum molesto calore æstuant sub æstivo sole homines, & disponitur sanguis ad atrabiliarium caco-

(a) Lib. I. Cap. XVI. pag. 106.

chymiam, uti §. 1093, probatum fuit: durant in autumnum usque, ut illorum usu solvi possit, & blandâ vi, alvum laxante, expelli melancholica faburra, æstatis tempore collecta. In fervidissimis regionibus suavissimi ac copiosissimi tales fructus crescunt, & multiplici varietate oblectant. Integræ nationes in calidis regionibus his solis ferè vivunt: omnibus gratissimo sapore, odore, colore placent. Insidias certè struxisse humano generi videretur omnium bonorum largitor Deus, si adeo placentes omnibus fructus forent certissima morborum causa. Hortum amœnis fructibus divitem primo homini, immortalis futuro, nisi peccasset, colendum dedit Creator; post lapsum, nullo alio nutrimento usus fuit, quàm quod improbo labore culta tellus dedit. Nec aliis cibis usi fuerunt longævi adeo homines antediluviani. An ergo ullâ ratione dici potest, fructus horæos noxios esse? Novi quidem, dum in ultima mensa, pleno jam ventriculo à numerosis ferculis, ingurgitantur fructus, choleram, diarrhœam, dysenteriam produxisse: verùm hæc mala perditæ ingluviei adscribenda potiùs sunt. Nihil enim adeo salubre est, quin perverso usu nocere possit. Ubi enim fructibus solis cum pane & aqua vivitur, vel saltem illis primis mensis apponuntur, aut jentaculi vel frugalis cœnæ vices suppleant; nullam unquam noxam inde observavi. Et contrà vim solventem egregiam expectare licèt à succo fructuum horæorum, tam in morbis acutis, uti antea dictum fuit, quàm in chronicis. Furentissimos ex melancholia maniacos sanatos vidi, dum solis fructibus horæis vescerantur; & quidem cerasis, aut fragis ad viginti & ultrà libras quotidie per aliquot septimanas assumptis, dum reliquos omnes cibos & cuncta remedia, ob veneni suspicionem, quàm pertinacissimè averfabantur. Incidebant quidem à tam largo fructuum usu in diarrhœam; sed per alvum exibat soluta fæx atrabilaria, & brevè totus ille furor pacabatur: debilitas autem à valida diarrhœa exhausto corpore superstes facilè superabatur bono victu, quem lubenter admittebant jam non ampliùs delirantes. Cucumerum, qui tamen apud plurimos tam malè audiunt, largo usu delirantem melancholiam sanatam fuisse testatur *Fridericus Hoffmannus* (a), & eundem in pluribus aliis, simili morbo laborantibus, effectum se vidisse affirmat. Juscula, quibus maturi cucumeres in taleolas dissecti incocti sunt, uti & olera mollia, qualia sunt *spinachia*, *endivia*, *borrago*, *buglossa*, &c, cibum dant medicatum pulcherrimi in hoc morbo usûs. Mel autem, cujus vires solventissimæ in cura obstructionis ad §. 135, laudatæ fuerunt, pariter hîc magnæ efficaciam est, imprimis ubi sero lactis graminei dilutum potatur, & quidem satis magnâ copiâ ac diu, donec solvi inde alvus incipiat: quod remedium etiam laudatur à *Posidonio* (b). Ob eandem causam & ptisana, ex hordeo vel oryza parata, leviter mellita, commendatur pro potu communi: diluit enim & demulcet, simulque solvit concreta. Quanto autem cum fructu

(a) Medic. Ration. Systemat. Tom. IV. Part. IV. Cap. VIII. ubi de Enarration. Morbor. Observat. VII. pag. 238.

(b) Sicam. Aetii Libell. de Melanchol. ex Galen. Ruf. Posidon. & Marcell. Cap. II. Charter. Tom. X. pag. 500.

aquæ minerales & in melancholia & in aliis chronicis morbis, exhibeantur, antea ad §. 1056, dictum fuit.

Causas autem morbi sollicitè caveri debere illo tempore, dum morbi curæ adhibentur omnia Artis molimina, sponte patet.

§. 1098. **S**I autem illa ipsa materies (1092) per easdem causas (1093) magis densa, tenax, immobilis reddita est, necessariò in vasa hypochondriaca depelletur: id enim natura hujus humoris, situs & conditio horum vasorum, & leges hydraulicæ docent. Inde sensim hîc hærebit, accumulabitur, stagnabit: tum vocatur *Morbis Hypochondriacus*, lienem, ventriculum, pancreas, omentum, mesenterium, obsidens.

Haftenus dictum fuit de humore atrabilario æquabiliter totum sanguinem inficiente: verùm si augeatur copia illius humoris atrabilarii vel tenacitas, dum pergunt agere causæ hunc morbum producentes, tunc incipiet hæc materia hære in quibusdam locis corporis, & pessimas producet obstructions. Verum est, quòd illud fieri possit in diversis locis corporis, sed potissimùm continget ibi, ubi tardior & difficilior humorum per vasa motus est. Docuit Anatome, intricatissimam minimorum vasorum conglomerationem esse in glandulis, adeoque minùs meabiles humores facilè circa loca glandulosa hære incipient. Verùm antea §. 485, ubi de scirrho agebatur, notatum fuit, materiam atrabilariam frequenter originem scirrhi dare, imprimis dum cessante fluxu menstruo vel hæmorrhoidali, nihil de materia illa atrabilaria evacuetur amplius de corpore. Pariter ad §. 495, monitum fuit, scirrhum per affectus animi tristes & biliosos, qui & copiam & tenacitatem humoris atrabilarii augment, in cancrosam degenerare malignitatem. Ad uterum quandoque deponi atrabilarium humorem notavit *Hippocrates* dicens, (a) *Quum mulier caput, sinciput, & cervicem dolet, & vertigo ob oculos versatur, terretur, & mæsta est, & urinæ nigra; similiæque ex utero feruntur, & anxietas & animi mæror detinet, bilis atra in uteris inest.* Verùm tunc exit humor atrabilarius de corpore, & liberatur sanguis hâc saburrâ; ubi autem in vasis uterinis stagnat & colligitur atra-bilis, tunc dispositio scirrhusa uteri nascitur, quæ melancholicis mulieribus satîs frequens contingit. Sed & ad alia multa corporis loca deponi posse humorem atrabilarium, docebunt illa quæ ad §. 1110, habentur. Videtur hoc ulteriùs confirmari sequenti *Hippocratis* Aphorismo, qui sic se habet, (b) *Morbis Melancholicis per has tempestates (ver nempe & autumnum) periculosi decubitus, aut apoplexiam corporis, aut convulsionem, aut maniam, aut cæcitatem denunciant; dum nempe encephali vasis impingitur illud spissum melancholicum, & in illis hære incipit.*

(a) De Mulier. Morb. Lib. II. Cap. LVIII. Charter. Tom. VII. pag. 831.

Tom. III.

(b) Aphorism. Sect. VI. n°. LVI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 287.

Quámvis autem humor atrabilarius diversa loca corporis sic occupare possit, omnium tamen frequentissimè in viscera abdominalia deponi solet, & figi. Demonstratur alibi (a), mobilissimas sanguinis partes, à corde in aortam pulsas, rectissimâ viâ, & majori velocitate, à corde recedere, minùs mobilia & viscida tardiùs moveri; adeóque juxta leges *Hydraulicas* (b) in truncum descendentem aortæ ferri, ex quo cœliaca arteria & binæ mesentericæ, quæ visceribus abdominalibus prospiciunt, ortum ducunt. Cùm ergo in hoc morbo, mobilioribus partibus dissipatis, immobiliora unita fuerint, horum crassiorum pars magna per has arterias feretur. Si jam simul consideretur, omnem sanguinem viscerum abdominalium bis arteriosum fieri, antequam ad cor redeat, adeóque (c) *Hic tardissimum esse trajectum humorum* patebit ratio, quare ad viscera abdominalia omnium frequentissimè deponatur humor atrabilarius, qui antea cum circulantibus humoribus æquabiliter fluxerat. Notum est, quantum respiratio valida conducat ad expeditum humorum per viscera abdominalia circuitum, quia, diaphragmate & musculis abdominalibus agentibus, premuntur omnia contenta abdominis, sicque sanguinis venosi motus promovetur. Dum jam melancholici, uni & eidem cogitationi affixi, omnia reliqua negligunt, plerumque sedentariam vitam ducunt, vel & quandoque studiis pertinacissimè incumbentes (vide §. 1194.) incurvo antrorsum corpore sedent, adhuc magis impediunt liberum humorum trajectum per abdominis viscera; atque omnium maximè, quando pleno post pastum ventriculo in tali corporis positura diu manent. Ob hanc causam non satis inculcari potest eruditis Viris, qui frequenter in hunc morbum proni sunt, ut adsuescant erectum corporis truncum habere, nec abdomen apprimere mensæ, cui assident. Patet jam satis ex omnibus dictis; sensim debere accumulari humorem atrabilarium in visceribus abdominalibus; quod & confirmatur veterum Medicorum auctoritate; (d) *Generatur autem à calore copioso, vel flavam bilem, vel crassiorem & magis atrum sanguinem adassante. Plerumque verò partes hypochondriorum primariò affectæ caput ad consensum perducunt, & delirium efficiunt, &c.* Ubi jam congesta materies atrabilaria hîc hæret, tunc alio nomine solet vocari malum; dicitur enim tunc *Morbus Hypochondriacus*, quia atrabilis præcordia vel hypochondria dicta occupat; illam nempe inprimis abdominis regionem (vide §. 701, & 735.) ubi hepar, lien, ventriculus, pancreas, &c, locantur: uti etiam quia ponderis gravantis sensum & anxietatem ægri circa hæc loca sentiunt, uti dicitur sequenti paragrapho. Cùm autem & spasmodica anxietas in illis, qui totum genus nervosum facillimè irritabile habent, observetur frequenter circa hypochondria, & inde etiam tales ægri vocentur hypochondriaci, hinc ad distinctionem majorem posset vocari *Morbus Hypochondriacus cum materie*; nam in postremo casu sæpe nullum in visceribus vitium latet, & soluto spasmo,

(a) Boerhaav. Institut. Medicar. §. 224.

(b) Ibid. §. 308.

(c) Ibid. §. 350. n°. 8.

(d) Sicam. Aetii Libell. de Melanchol. ex Galen. Ruf. Posidon. & Marcell. Cap. 1. Charter, Tom. X. pag. 496, 497.

ructu aut flatu expulso, omnis expulsa anxietas sedatur.

Hic est ergo secundus melancholiæ gradus, ubi humor atrabilarius abdominalia viscera obsidet, distinctus à priori, & aliis symptomatibus stipatus. Hanc autem distinctionem *Ægineta* (a) pulcherrimè notavit.

Sequitur jam, ut considerentur illæ mutationes corporis, quæ observantur adesse, dum secundus ille melancholiæ gradus ægros affligit.

§. 1099. **H**INC ibi producit sensum assidui ponderis, anxietatis, repletionis, maximè ab assumptis, cibo, potuque; respirationem ob gravata viscera abdominalia difficilem; bilis utriusque, pancreatici, stomachi, intestinorum, mesenterii succi in confectione, secretionem, permissionem, efficaciam in cibis, impedimenta: inde digestionem primùm omnimodò læsam; esculentorum corruptionem in crudum acidum, si ex vegetabilibus, in putridum alcali, rancidumve oleosum, si ex animalibus; hinc ructus, flatus, spasmos adstrictam alvum, fæces induratas; icterum pejorè gradum, quàm prior (1094); omnia mala (1094) jam pejora.

Dum viscera abdominalia occupantur humore atrabilario, tunc turbantur multæ functiones, quarum integritas à libero transitu humorum per vasa horum viscerum pendebat, & nova contingunt symptomata, quæ simul signa sunt statûs præsentis morbi.

Primum, quod solet observari, est perceptio gravantis ponderis circa præcordia, nunc magis nunc minùs molesta, nunquam tamen omnino cessans, uti contingit in hypochondriaco affectu spasmodico. Observatur enim, insolitum pondus vel in toto corpore, vel in parte, si libera circumductio humorum per vasa impediatur. Quanta totius corporis gravitas percipitur, dum per vasa, in extremam corporis superficiem hiantia, impeditur libera perspiratio! Nemo sanus sentit brachii pondus, verùm si phlegmone hanc partem occupaverit, plumbi instar grave sentitur, & sustineri debet. Hinc adeo funestum signum est in morbis acutis, quando decumbentes ægri talem corporis posituram habent, qualem à sola gravitate inertis molis habet cadaver uti antea ad §. 734, dictum fuit. Simul adest molesta anxietas, quæ ipso dolore intolerabilior quandoque adigit miseros, ut ærumnosæ vitæ pertæsi, violentas sibi manus inferant. Verùm antea ad §. 631, demonstratum fuit, ex impedito libero trajectu sanguinis per venam-portarum, anxietatem nasci; dùmque lien, ventriculus, pancreas, omentum, mesenterium, in suis vasis infarciuntur tenaci atrabilario humore, & omnis sanguis ab his visceribus redux ad hepar venire debet, ac per angustos fines venæ-portarum transire, patet satis, difficiliorem debere reddi trajectum humorum per hoc viscus. Ob eandem rationem & repletionis sensus adest, omnium maximè;

(a) Lib. III. Cap. XIV. pag. 30.

quando cibo vel potu distentus ventriculus, vicina viscera comprimendo, hanc difficultatem auget. Quando autem acidæ acrimoniæ particeps est illud tenax atrabilarium, sæpe famelici sunt tales ægri, & ab assumptis cibis quàm maximè gravantur. Unde optimè notavit *Hippocrates* de hoc morbo agens, (a) *Neque sine cibo esse, neque copiosorem cibum devoratum ferre potest. Verùm quum jejunos fuerit, viscera mussitant, & salivæ acescunt; quum verò quidquam ederit, pondus in visceribus percipitur, &c.* Auget autem hanc anxietatem difficilior simul respiratio: notum enim est, diaphragma moveri non posse, nisi simul sequantur viscera ipsi appensa; cùmque hæc gravata fuerint, necessariò minùs liber fiet diaphragmatis motus; ideo etiam in sanis hominibus, dum ventriculus repletus est, respiratio minùs facilis observatur. Hinc frequentia illa melancholicorum suspiria, quibus conantur sensum ponderis præcordia gravantis tollere. Similia & notavit *Hippocrates* dicens, (b) *Viscera veluti spinarum aculeos habere, & his pungi, videntur: anxietas ipsum invadit, lucem & homines fugit, tenebras amat, metus corripit; septum transversum foris tumet, ad contactum dolet, &c.* Septum quidem transversum foràs non protuberat, sed potiùs viscera abdominalia ipsi annexa, & tunc obtusum dolorem percipiunt ægri, qui ad tactum augetur.

Cùm autem secretio bilis debita, uti & reliquorum humorum, qui à visceribus abdominalibus præparantur, pendeat à libera circumductione humorum sanorum per vasa, & hæc impedita fuerit, atque humores in cacochymiam atrabilariam degeneraverint; patet sponte, omnes secretiones hîc turbari, omnes liquores secretos deficere à naturali sua conditione. Verùm ex tota chylopoiesis Historia, in *Institutionibus Medicis* tradita, patuit, ad subactionem crudi ingesti requiri bonam bilem, succum gastricum, pancreaticum, entericum, &c: adeoque prima digestio lædetur quàm maximè, neque ingesta mutabuntur in naturam nostrorum humorum, sed spontaneam sequentur indolem, in loco calido, ad quem aer liberè accedere potest, retenta. Hinc pro diversitate assumpti alimenti in variam degenerabunt acrimoniam; sicque novæ nascuntur molestiæ: à tali enim spontanea corruptione ingestorum ructus, flatus, spasmos produci in ventriculo & intestinis, antea ad §. 647, & 651, demonstratum est. Præterea dum bilis secretio deficit, minor est stimulus deponendæ alvi; cùmque ob easdem causas mucosi intestinorum folliculi nec qualitate nec quantitate debitis fecernant mucum inungentem & lubricantem intestinorum latera, fæces diutius hærent in intestinis crassis, morâ siccantur, & cum magna difficultate excernuntur. Omnia autem hæc hujus morbi symptomata apud *Veteres* notata leguntur: (c) *Principium itaque ejusmodi melancholiæ plerumque ex cruditatibus (ἐξ ἀπεισιῶν) consurgit: flatus enim ipsis succedunt multi; qui à quocumque assumpto cibo, facilè elevantur, & circa hypochondria diutius morantur; & ructus ipsis acidi, & fætidissimi ac piscem olentes consequuntur; etiam*

(a) De Morb. Lib. II. Cap. xxix. Character. Tom. VII. pag. 580.

(b) Ibidem,

(c) Sicam. Aetii Libell. de Melanchol. ex Galen. Ruf. Posidon. & Marcell. Cap. I. Charter. Tom. X. pag. 497.

nullo ejusmodi cibo assumpto (acido nempe vel corrupto); ventres plerumque ipsis sicci sunt.

Antea ad §. 1094, notatum fuit, colorem corporis mutari, dum atrabilaria cacochymia æquabiliter totum sanguinem inficiens adest, & successive in pallidum, flavum, imò & fuscum transire. Cùm jam, in secundo hoc gradu melancholiæ, causæ morbi augeantur, vel saltem perennando magis mutant omnes humores; patet ratio, quare pejor icterus vel ob hanc rationem nascatur. Verùm si simul consideretur, turbari in hoc morbi stadio functiones viscerum, quæ bili parandæ serviunt; in angustiis venæ portarum incipere hæere humores immeabiles; adeoque secretionem bilis à sanguine impediri; patebit & alia ratio, quare pejor icterus succedat: de qua re videantur illa, quæ ad §. 918, de ictero dicta fuerunt, dum bilis jam secreta, vel bili jam secernendæ proxima materies, in sanguinem denuo regurgitat. Optimè autem mutatum in pejus corporis colorem in progressu morbi notavit *Aretæus*, qui sic habet, (a) *Corporis quoque habitus in pejus labitur: colore fædo & ex atro viridique commixto tinguntur, nisi inferius bilis descendat atque exeat, sed quoquoversum per corpus cum sanguine diffundatur.* Omnia autem symptomata, §. 1094, recensita, aucto morbo, pejora reddi debere, sponte patet.

§. 1100. **U**BI jam eò usque adolevit (1098), & per effecta sua (1099) se manifestavit, summâ ope nitendum in curationem, quia aliter tetra mox oritur mali indoles; difficultas autem maximè vitanda hæc est: si malum perseverat, fit incurabile, & sæpe lethale, ut in sequentibus liquebit: si evacuantibus pugnatur, sani, & facilè mobiles humores expelluntur, tenaces malique hærent, unde pejor morbus: si per stimulantia & solventia valida tentatur, sæpe subito soluta materies acris fit, & impetu magno ruens in tenera vasa hepatica, ea destruit, unde multa, & immedicabilia mala.

Indicatio curatoria in hoc casu quidem jubet, educendam esse materiam atrabilariam ex illis visceribus, quæ occupat, ne diutius ibi hærens, magis ac magis inspissata & tenacior reddita, cum ipsis vasis, quibus inhæret, concreseat, & immedicabiles obstructions pariat. Cùmque tetrum hoc malum morâ pejus reddatur, absque ulla mora interposita videtur requiri efficax medela: (b) *Inveteratus enim, & veluti in naturam conversus, morbus incurabilis propemodum evadit.* Interim tamen hîc magnâ prudentiâ opus est, eò quòd tenax hæc materia non facilè nec citò obediat lenioribus remediis, à validioribus sæpe pessimè irritetur, & horrenda mala producat.

Cùm viscera abdominalia satis brevi viâ in cavum intestinorum se evacuare posse videantur, assidui ponderis sensum circa præcordia sentiant, alvum-

(a) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. v. pag. 30.

(b) Trallian. Lib. I. Cap. xvi. pag. 103, & 111.

que strictam habeant ægri, anxie petunt à Medicis purgantia remedia; cumque & veteres Medici aliquando simili evacuatione hunc morbum tentaverint, videntur omnia suadere purgantium remediorum usum. Interim certò novimus, purgantia data non solum noxia de corpore educere, verum etiam sanos & probos humores: purgans enim validum datum sanissimo homini copiosam evacuationem facit, & nemo credit facile, illa, quæ tunc evacuantur, omnia morbosa fuisse. Cum autem piceâ ferè tenacitate visceribus hæreat atrabilarius humor, non facile purgantibus obedit, sed tunc tantum expelluntur de corpore facile mobiles humores, & augetur morbi causa. *Trallianus* (a) quidem purgantia laudavit, sed interpositis aliquot diebus balneo & victu humectante conabatur mobilem & fluxilem reddere materiem, antequam repeteret purgantis remedii usum. A validioribus, imprimis (b) *Helleboro*, abstinere maluit, & à calidioribus purgantibus metuebat, (c) *Ne sanguinem ad siccius & acrius converterent*. Imò, uti antea jam monitum fuit, magnam spem curæ in victu humectante & solvente ponebat. Verum quidem est, *Hippocratem* helleborum laudasse (d) in cura hujus morbi, & alibi, melancholicos (e) *Liberalius per inferiora* purgandos suasisse, sed videtur in eodem aphorismo monere, quod & contra-indicantia consideranda forent: & præterea prudentissimam illam generalem regulam Practicam paulò antè præmittit: (f) *In iis que medicamento fiunt purgationibus, talia è corpore educenda sunt, qualia quæ etiam sponte prodeuntia juvant. Quæ verò contrario modo prodeunt, sistenda*. Certè atrabilaria saburra, per victum idoneum & solventia remedia quasi liquefens, si sponte prodeat, summum in hoc morbo levamen dat, adeoque illa purganda est; si verò alii mobiliores humores educantur de corpore in melancholicis, nocet semper. Unde etiam legitur, plures veteres Medicos, interpositis solventibus remediis, (g) lenioribus tantum usos fuisse purgantibus, ut educeretur illud quod solutum erat de materia morbosa; non autem subducerentur de corpore utiles humores. Lenioribus enim purgantibus non obedit pertinax hæc materia, nisi prius soluta fuerit; validissimis purgantibus tentare expulsionem, non videtur carere periculo, dum agitata subito bilis atra, tam horrenda mala producit, uti §. 1104, patebit; & si drastice talibus remediis excutiat illa materia morbosa, non exit sola, sed simul expellitur quandoque tanta copia bonorum humorum, ut à subita corporis inanitione, collapsis vasis, sequantur animi deliquia, convulsiones, & mors. Hæc infortunia ab helleboro dato vidit *Hippocrates*, ideo monet quòd, (h) *Convulsio ex veratro lethalis est*; & aliis in locis (i) plurimas cautelas recenset, quæ observari debent, dum *Herculeum* hoc remedium adhibetur.

(a) Lib. I. Cap. XVI. pag. 105.

(b) Ibid. pag. 112.

(c) Ibid. pag. 106.

(d) De Morb. Lib. II. Cap. XXIX. Charter. Tom. VII. pag. 580.

(e) Aphorism. Sect. IV. n°. IX. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 137.

(f) Ibid. n°. II. pag. 132.

(g) Sicam. Aetii Libell. de Melanch. ex Galeno, Ruf. Posidon. & Marcell. Cap. II. Charter. Tom. X. pag. 500.

(h) Aphorism. Sect. V. n°. I. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 193.

(i) Ibid. Sect. IV. n°. XIII. XIV. XV. XVI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 140, & seq.

Cùm ergo sine periculo vix possit tentari totalis expulsio materiæ atrabilariæ, nisi priùs soluta atque adeo mobilis reddita fuerit, & lenioribus remediis educi possit; huic indicationi priùs incumbendum erit. Verùm & hìc iterum prudentiâ opus est: omnia enim viscera abdominalia, uti notum est, sanguinem suum venosum tradunt hepati; & dum infarcta materia solvitur in his visceribus, transit ex arteriarum finibus, quibus hæserat, in venas; adeoque perveniet ad hepar; cùm autem huic materiæ atrabilariæ, uti postea adhuc pluribus dicendum erit, acrimonia magna quandoque jungatur, quæ tenaci & piceæ huic massæ involuta non multùm nocet, sed solutis his vinculis, quibus irretiebatur, illud acre actuosum redditur, & uno impetu magnâ copiâ per venam-portarum in hepar ruit; hinc tenerum hoc viscus integre destruere, vel saltem insigniter lædere posset. Ob hanc rationem non nimis subito urgenda est hæc solutio materiæ morbosæ, & tantùm per talia remedia, quæ efficacem solvendi vim habent sine magna acrimonia, de quibus sequenti paragrapho agetur.

§. 1101. **H**INC 1°. Lentè mobilis reddenda materies est, indagando naturam prædominantis acrimoniæ; tum dando medicamenta saponacea, in quibus prædominetur acrimonia opposita illi, quæ in illo humore adest; in his pergendum, donec pulsus inæqualis, debilisque, nausea, tenesmusve, anxietas, febricula, signa dent motæ materiei: tum 2°. Statim leni laxante purgatione, clysmate simili, fero lactis, aquâ minerali, similibusque expellenda est.

Magnum fastidium plerumque Medicis hujus morbi curatio parere solet: ægri enim, diurnæ anxietatis & molestiæ pertæsi, quævis tentare vel lent simul & semel ut ab his angustiis liberarentur; prudentes Medici tamen satis noverunt, lentè festinandum esse, ut sensim pertinaci remediorum solventium usu mobilis reddatur tenax hæc materia, & ad exitum paretur. Verùm hìc tempore opus est, & morosi tales ægri rarò inevitabiles has curæ moras æquo ferunt animo; unde vel proprio consilio tentant plura, vel agyrtarum, citam & certam curationem prædicentium, promissis lactati, magno sæpe se exponunt periculo. Dum autem conatur Medicus hanc materiam morbosam mobilem reddere, simul attendere debet ad acrimoniæ speciem, quæ huic tenaci materiæ adhæret, & quæ diversæ admodum indolis observata fuit, uti §. 1105, dicetur, ubi & de signis peculiaris acrimoniæ agetur. De egregio saponaceorum usu ad solvenda concreta, antea §. 135, dictum, simulque tunc monitum fuit, salis cum oleo arctam unionem, ita ut compositum ex his binis æquabiliter aquâ dilui possit, saponem dici. Verùm diversi sales, & quidem oppositæ indolis, saponibus conficiendis adhiberi possunt, atque ideo hìc monetur, ut tales eligantur saponem qui oppositam vim habent acrimoniæ cognitæ, quæ atrabilariam tenacitatem comitatur. Si v. gr; signa docuerint, acidum austerum prædo-

minari, sapo Venetus, ex oleo puro presso vegetabili & sale alcalino confectus, conducet: & contrà si putridum cadaverosum, aut oleosum rancidum, deprehendatur suis signis, tunc acescentes saponis, uti mel, oxymel simplex, succi fructuum horæorum subacidorum, syrapi Officinales ex similibus confecti, proderunt, qui in priori casu auferent potius acrimoniam acidam, cum hæc omnia sponte suâ acescant.

In horum autem usu pergendum est diu, neque facilè cogitandum de evacuatione materiæ atrabilariæ, antequam signa docuerint, quòd jam solvi incipiat, & mobilis fiat; cognoscitur hoc symptomatibus in textu enumeratis. Antea in februm Historia ad §. 594, notatum fuit, hanc proprietatem in corpore nostro obtinere, ut novæ molestiæ & perturbationes excitentur, simulac cum humoribus per vasa circulantibus movetur aliquid, quod à sanorum humorum conditionibus recedit; neque hoc tantùm observari, dum materia quædam morbosa sanguini permixta est, verùm etiam dum chylus copiâ nimius, vel ex durioris digestionis alimentis paratus, fluit per vasa, cum tamen idem ille chylus repetitâ actione vasorum & viscerum mutari possit in naturam nostram. Multò magis ergo fæx illa atrabilaria, dum solvi incipit, & quædam pars ejus humoribus circulantibus permiscetur, turbabit circulationis æquabilitatem, & nova producet symptomata, quæ signum motæ materiæ exhibent.

2°. Mobilis tunc est materies atrabilaria, adeoque expulsio indicatur. Verùm & hîc prudentia jubet, ne fortioribus purgantibus datis magnæ excitentur turbæ in corpore, cum adeo periculosum sit hanc materiam agitare; uti ex antè dictis constat, & adhuc postea ad §. 1104, monebitur. Manna, pulpa cassiæ fistulæ, tamarindi, ac similia, hîc sufficiunt, & sola ferè tuta sunt, inprimis si sero lactis copioso potato, aquisve mineralibus alvum leviter subducentibus, juvetur horum remediorum actio, simulque major adhuc dilutio & attenuatio materiæ morbosæ concilietur. Proderit pariter clysmate simili leviter stimulare intestina, & fæces contentas educere, ut facilis via paretur exituræ per hæc loca materiæ. Fæcum nigricantium excretio, levamen symptomatum, virium constantia vel & augmentum, felicitis eventus spem suppeditant.

§. 1102. **V**ERUM si eadem illa materies (1098) jam fixata, compactaque, ibi diu hæsit, ipsa acris fieri incipit, & rodens, per stagnationem, motum viscerum, calorem ambientium; nova assiduò aggeritur, quia jam obstructio facta est, & causæ eadem perdurant; hinc mole aggestâ, acrimoniâ natâ, motu assiduo, vasa extendit, rodit, corrumpit; inde lienis, stomachi, pancreatis, omenti, mesenterii, intestinorum, hepatis, similis destructio; adeoque omnia mala (1099) priora multùm auget, maximè verò, assiduo putrefacti vapore venis recepto, omnes functiones, inprimis cerebri, perturbat. Tuncque vocatur vero nomine *Atra-Bilis*. Hactenus

Hactenus consideravimus materiam atrabiliariam totum sanguinem æqualiter inficientem; vel eandem ad viscera abdominalia jam depositam, sed nondum multum acrem: aderat quidem acrimonia, sed tenaci materie involuta, ita ut ab hac nondum adeo multum metuendum foret, nisi in eo casu, ubi subitâ solutione vel motu illius materiæ extricaretur illud acre. Verum dum diu hæret in visceribus abdominalibus infarcta hæc materies, difficillimè solubilis, & ferè concreta cum vasis quibus inhæret, ipsâ morâ & stagnatione, uti & calore corporis interni, sensim magis ad corruptelam incipit disponi, simulque illud acre mobilius redditur, & à tenacibus vinculis, quibus hactenus irretitum fuerat, incipit liberari; vasa & viscera, quibus continetur, rodit, & tandem destruit; simul validâ tali obstructione natâ, continuò augetur accumulatio similis materiæ; unde omnis actio viscerum chylopoieticorum non tantum turbatur, sed & integre ferè aboletur, adeoque omnia illa mala, quæ §. 1099, enumerata fuerunt, crescunt. Mirabiles tales in Historia Medica leguntur casus, qui docent, abdominalium viscerum functiones integre aboleri in hoc morbo. Sic in *Actis Petropolitænis*, (a) legitur de Judæa virgine, cui alvus pertinacissimè clausa fuerat, unâ cum urinæ suppressione, summoque fastidio omnis cibi ac potus, & quidem per plures menses. Fateor uteri malæ dispositioni hunc morbum adscriptum fuisse, cum & suppressio menstruorum adesset; verum tristes animi affectus prægressi, mœror diuturnus, atri ferè humoris vomitus, vigiliæ, mentis emotio, videntur docere, ad melancholiam hunc morbum referri posse. Sed & alter casus habetur apud *Forestum* (b) de fene melancholico, qui per tres menses alvum strictam habuit.

Cum autem ex illis quæ ad §. 1090, dicta fuerunt, constiterit, atrabile in corpore natâ mutari cogitationes; mœstitiam, solitudinis amorem, affectus animi magnos & pertinaces nasci (vide §. 1094.), omniâque hæc mala augeri, dum atrabilia materies, visceribus abdominalibus impacta hæret (vide §. 1099.); minimè mirum videbitur, si novâ simili materiâ aggestâ & in pejorem indolem degenerante, perturbentur adhuc magis omnes cerebri functiones. Incipit tunc materies atrabilaria corrumpi, & acrior reddi; poteritque tenuior illius acrimoniæ pars, per venas resorpta, sanguini misceri, sicque ad encephalon ruere, & plurimum damni adferre. Interim tamen ex illis quæ ad §. 701, ubi de delirio febrili agebatur, habentur, satis constitit, posse turbari omnes cerebri actiones, licet causa horum malorum non in ipso cerebro, sed in aliis partibus corporis hæreat: simul tunc patuit, morbosam materiem circa præcordia hærentem omnium frequentissimè caput turbare. Unde intelligitur pariter, quòd atrabilis in his locis hærens, possit cerebrum afficere, deliria pessima, imaginationes mirificas, furores summos producere, licet etiam nullus vapor ex materia atrabilaria natus, caput peteret. Ubi jam imminet in hoc morbo diu du-

(a) Tom. I. pag. 368.

(b) Observat. Medicinal. Lib. II. Observ. XXXIV. n.º. 6. Tom. I. pag. 68.

rante, feroces illæ perturbationes cerebri, tunc vocatur *Atra-bilis*: unde apud *Plautum* optimè hoc designatur sequentibus, (a)

Ardent oculi; fune opu'st, Hegio.

Viden'tu illi maculari corpus totum maculis luridis?

Atra-bilis agitat hominem.

§. 1103. **Q**UÆ deprehensa per hæc ejus signa data (1093: 1094. 1099. 1102.), non nisi prudentissimâ arte eliquari, moveri, educi potest, ob difficultates (1000) hîc adhuc majores, & facilè excitandam, dein verò vix moderandam, morbi acerrimam materiem. Hinc sit omnis victus oppositus acrimoniæ in humore prædominanti cognitæ, (1051); sit ille idem semper leniter solvens, stimulans, laxans alvum, paucas fæces à digestionem relinquens; potus, vel ex ptisana mulsâ, vel ex succis horæis, vel ex fero lactis sit: motus corporis sit levis continuusque: calor admodum temperatus; somnus multus: balnea, fomenta, clysmata, potus, in crebro usu sint ex his, quæ sine acrimonia, diluendo, solvendo, abstergendo, macerando, materiem eliquent, & dein quàm lentissimè & prudentissimè excernant, viâ à natura præmonstratâ, habitâ semper ratione acrimoniæ singularis, quæ simul adest.

Facilè patet ex illis, quæ hæctenus dicta fuerunt, longè majorem curationis difficultatem adesse in hoc melancholiæ gradu, & summam prudentiam hîc requiri. Tenax enim materies est, & acris simul; hæret in vasis fati teneris & distentis; hinc rupturæ vasorum metus est: præterea, dum solvitur illud tenax, simul extricatur illud acre, tuncque plus nocet. Cùm autem omnia abdominalia viscera sanguinem suum venosum hepatis tradant, magnum periculum est, ne soluta materies hepar obruat, uti sequenti paragrapho dicetur.

Verùm jam monitum fuit, diversam acrimoniam atræ-bilis observatam fuisse, & §. 1105, adhuc de hac re dicendum erit. Ad §. 1051, actum fuit de vitiis sensim natis in nostris humoribus, atque ibi causæ & signa enumerata fuerunt, quæ in diversis acrimoniæ speciebus obtinent. In victu ergo cavendum erit à talibus, quæ sponte suâ degenerant in similem acrimoniam, ac quæ jam obtinet in atra-bile; & quidem eò magis, quia actio viscerum chylopoieticorum multum labefactata est in hoc morbo, adeoque omnia ingesta minus permutantur horum viscerum actione magis debili, sicque in spontaneam corruptelam tendunt. Si ergo signa docuerint (vide §. 85. 86.), acrimoniam putridam adesse, fructus horæi, lactinia, farinacea bene fermentata; oryza, hordeum, fecale, &c, in victu proderunt. Eadem autem, cùm

(a) Captiv. Act. III. Scen. IV. vers. 62.

sint vel acida, vel citò acescentia, nocerent, ubi constat ex signis (vide §. 63. 64.), acidam acrimoniam inhærere atræ-bili: in hoc enim casu ova forbilia, juscula ex carnibus juniorum animalium parata, vel ex gammaris & cancris, carnes teneræ affatæ, pisces fluviatiles assi, proderunt. Semper tamen, ex quacumque materia sumantur cibi, eliguntur tales, quæ vel sponte suâ, vel per artes culinæ prægressas, facillè digeruntur, & paucas fæces relinquunt. Ob hanc causam potius laudatur lactis serum, quàm lac ipsum; quia videmus infantes, solo lacte materno utentes, copiosas & fatis crassas fæces per alvum evacuare. Ob eandem rationem juscula præferuntur carnibus. Simul hîc magnum usum habent olera illa mollia, ut endivia, spinachia, malvæ, &c; imprimis si jusculis incoquantur, deinde per colaturam ab herbis incoctis separata juscula potentur; sic enim vix quid fæculenti relinquitur in intestinis, & simul blandâ alvum subducente vi, quam habent hæc olera, expelluntur fæces relictæ. In cura hujus morbi similem victum suadet *Hippocrates*, jubens vitari pingua oleosa, acria salsa: commendat autem, ut utantur tales ægri cibus (a) *Quàm mollissimis ac frigidis, piscibusque litoralibus & cartilagineis, betis, cucurbitis, & carnibus contritis.*

Quantum autem fecerint veteres Medici prîsanam mellitam in acutis æquè ac chronicis morbis curandis, passim ex illorum operibus liquet. Serum lactis, verno tempore solventi graminis virtute dives, pulcherrimè potui quotidiano servire potest, & gratissimi etiam potus ex cerasis, fragis, &c, cum aqua contritis parari possunt, quæ omnia jam laudata fuerunt ad §. 1097. Ubi autem acida acrimonia prædominatur, omnia hæc utpote acescentia, minùs conducere; tuncque aqua pura præfertur, vel decoctum rasuræ cornu cervi, eborisve, additâ parcâ quantitate corticum citri, ut fatuus nimis sapor emendetur. Motus corporis quidem conducit, cum sedentaria vita semper melancholicis noceat; sed debet esse moderatus, ne caleseat multum corpus, & liquidissima diffentur, sicque augeatur copia materiæ atrabiliaris; nec tantum ob hanc causam, verum etiam quia valido motu posset subito sæpe moveri atrabilis, & turgens reddi, summo cum periculo: ob eandem rationem intensi calores vitari debent.

Cum autem pervigilia §. 1093, meritò inter causas melancholiæ recensentur, & noctes diésque melancholici uni eidemque cogitationi inhærere soleant; patet, quantum boni à somno longiori expectandum sit. Somni enim tempore optima perditorum restitutio fit, omnes humores corporis ad facilem transitum per vasa disponuntur, anxie illæ cogitationes, quæ adeo torquent miseros hos ægros, tamdiu silent, sicque faciliùs delentur ideæ illæ, quæ totam mentem occupant. Emulsa ex seminibus farinaceis hîc pulchre profunt; additis etiam, si sola hæc non sufficiant, diacodiatis. *Hippocrates* jussit, dari (b) *Mærore confectis, & ægrotantibus, strangularique volentibus, mandragoræ radicem*, quæ inter narcoticas plantas recenseri solet.

(a) De Morb. Lib. II. Cap. xxix. Charter. Tom. VII. pag. 581.

(b) Lib. de Loc. in Homin. Cap. xiii. Charter. Tom. VII. pag. 372.

Verùm quidem est, quòd diacodiata soleant alvum strictiorem quandoque reddere, quod priori indicationi contrarium est; sed lene clyisma facilè emendabit hoc vitium, si somniferorum medicamentorum usum sequatur.

Simul autem maximè pròderit per clysmata injicere talia remedia, quæ absque multâ acrimoniâ solvendi vim efficacem habent, illáque diu retinere, ut absorpta venis intestinorum directè ad hepar veniant, vix mutatis viribus. Serum lactis mellitum, sapo Venetus in aqua solutus, tartarus solubilis, vel tartarus regeneratus *Sennerti*, potenter solvunt, & blanda tamen sunt. Ad §. 1101, clysmata pariter laudata fuerunt, sed ad expellendam materiem atrabiliariam, jam solutam & mobilem; híc autem potiùs adhibentur, ut prudenter eliquetur tenax illud atrabilarium. Simul & balnea & fomenta, abdomini applicata, meritò laudantur à veteribus Medicis, dum strictæ nimis partes solidæ sic laxantur, & ad solutionem disponuntur illa, quæ vasis impacta hærent. Unde dulcium balneorum usum præ reliquis in hoc morbo commendat *Trallianus* (a). Thermarum balnea laudavit *Aretæus* quia contrarium corporis habitum sensim inducunt. Sic enim habet: (b) *Bona utique est humectatio, morbi squalorem tollens, & curationis vexationem mitigans: raræ autem ac molles carnes ad ægritudinis remissionem maximè faciunt; verùm siccæ ac densæ melancholiâ laborantibus carnes insunt.* Similia adhibita fuisse, & plura alia fomenti instar abdomini imposita alibi (c) legitur.

Remedia autem dantur talia, quæ diluunt, & blandâ vi solvente prædita sunt; nec acria tamen, qualia ad §. 1097, & 1101, laudata fuerunt.

Solicité tunc attendendum est, quòd versùs Natura ducat solutam atrabibilem; & hoc cognito, prudenter insistendum est huic evacuationi, ita ut lenissimis tantùm remediis moveatur, uti jam ad §. 1101, monitum fuit. Omnium frequentissimè per alvum exire solet, quandoque per vomitum, sed tunc majoribus cum turbis: quandoque ad alia loca deponitur, uti §. 1110, patebit: tunc autem videtur sensim soluta atrabibilis, circulantibus humoribus permista, per metastasin ad alias partes deposita fuisse. Historia Medica tamen & habet alias atrabibilis evacuationes, licèt minùs frequentes. Sudorem cæruleum in dextro hypochondrio hominis melancholici observavit *Dolæus* (d). Per plures dies urinam nigerrimam, instar atramenti, emissam cum levamine vidit *Schmidius* (e) in consulari Viro, qui satis graviter cum malo hypochondriaco conflictabatur: post plures menses redibae illa urinæ nigræ excretio simili cum effectu.

Omnium autem tutissimæ sunt illæ evacuationes materiæ atrabiliaræ in hoc morbi stadio, quæ lentè & successivis vicibus fiunt; sic sensim minuitur morbus, liberantur viscera, & sanitas redit, quàmvis tardiùs. Quinimo

(a) Lib. I. Cap. XVI. pag. 107.

(b) De Curat. Morbor Diuturnor. Lib I. Cap. VII. pag. 126..

(c) Sicam. Aetii. Libell. de Melanchol. ex Galen. Ruf. Posidon. & Marcell. Cap.

II. Charter. Tom. X. pag. 500. 501.

(b) Miscellan. Curios. Decad. I. Ann. 6, & 7. pag. 93.

(e) Ibidem, Ann. 8. pag. 144.

parte gravantis farcinæ illius levatum corpus, si bono & idoneo nutrimento ex modò laudatis vires conservantur & augmentur, omnésque morbi causæ sollicitè caventur, reliquum sponte superat, licèt ægri longæ medicationis pertæsi, omnia pharmaca respuant. Hoc pulchre notaverunt veteres Medici: (a) Quibusdam enim quamdiu medicatio adhibetur, tamdiu morbus permanet, quàmvis labefactatus ac debilis: at si homo carnes resarciat, ac vires instauret, simul omnia morbi vestigiâ oblitterantur: nam potentia Naturæ sanitatem, imbecillitas morbum parit. Similia apud Aetium leguntur ex Ruso desumpta, quæ sic sonant, (b) Quapropter Naturæ remissionem dare oportet: videtur enim unâ cum curationibus vexari; in quiete verò invalescere, & superare morbos jam antea attenuatos. Confirmant hæc Veterum monita & Practicæ Observationes: contingit enim frequenter, melancholicos, Aquis Medicatis utentes, levare quidem, sed tamen non integre sanatos abire. Dum autem in itinere bono utuntur victu, & objectorum simul continuâ varietate oblectantur, reduces experiuntur morbum sensim evanescere.

§. 1104. **I**D autem malum (1102) ad magnam jam acrimoniam provectum, cum visceribus jam valde corruptis, si durantibus iisdem causis (1102), dein motu musculari; calore solis, ignisve; victu acri, copiosoque; medicamentis acribus validè moventibus, cum acrimonia mali effervescentibus; venenis simili actione lædentibus; vel tandem morbis nonnullis validis movetur, tum acrior, mobilis, & jam agens reddita, vasa sua rumpit, corrumpit, putrefaciendo resolvit, cum atra-bile ipsa in vomicas putrefactas mutat; jam est *bilis atra turgens* hæc jam hucusque provectâ, si liquefacta in suis vasis, mota versùs hepar, in exesos venæ cavæ ramulos serpens, cordi infertur, damnofa illa mala producit: si enim de acido coagulante participat polypos cordis, pulmonis, aortæ, carotidum, horum mala, mortem creat. Si in cerebrum perrexerit, apoplexiam, paralytin, cataleptin, epilepsiam, deliria, maniam, pessimi generis, & ferè immedicabiles, producit. In genere arterioso omnia mutat, febres immanes, brevè omnia putrefacièntes profert. Si de alkali putrefaciènte participat, gangrænas subitò lethales, ubicumque impegerit, ibi nasci facit. Unde infiniti morbi in toto corpore, & qualibet ejus parte, non curabiles nisi hoc fomite extincto. Si autem ruptis viscerum vasculis elapsa materies cava peritonæi occupat, debilitas mox exoritur ingens & insuperabilis, putrefac-

(a) Aretæ. de Curat. Morbor. Diuturnor. Lib. I. pag. 126.

(b) Lib. VI. Cap. x. pag. 104, versâ.

Confer. Libell. de Melanchol. ex Galen. Ruf. Posidon. & Marcell. Cap. II. ad calcem. Charter. Tom. X. pag. 502.

tio acris elapsi, ejusque accumulatio; tum erosio gangrænosa omnium abdominalium viscerum, unde mirabilia phœnomena; tympanitis; mors cum foetore immani. Si autem mota fuerit in jecur, indeque per exesa & dilatata vascula biliosa in vesicam fellis, ductum hepaticum, communem, in intestina, facit nauseas, vomitus, dysenterias atrabilarias, cum anxietate, impetu, dolore, rosione, intolerabilibus; unde inflammationes, exulcerationes, putrefactiones intestinorum, stomachi, œsophagi, faucium, oris; inde convulsiones terribiles, tandemque placida ferè mors, gangrænam, adeoque indolentiam sequens omnium.

Sequitur jam teterrima hujus mali facies: hætenus enim materies atrabilaria, gravabat viscera, illorumque functiones turbabat, & sic magnas satès parabat molestias, sed chronicas, nec in subitam perniciem tendentes. Verùm dum juncta tenaci huic materiæ acrimonia augeri, & tenax illud fundi, incipit, eroduntur viscera, & materia atrabilaria vomicas pessimas facit. Cùm enim vascula arteriosa minima, inflammatoriâ materie immeabili distenta, rumpantur, liquores effundant, solidas partes tenerrimas atterant, solvant, fluidis misceant, sicque pus producant (vide §. 387.), quod, licet blandum adeo sit ex sua natura, tamen pessima mala in visceribus producere potest; quantò pejora fient, dum acris materies, in vasis obstructis hærens, illa erodit, & in corruptum liquamen convertit; quod cavi, in quo hæret, omnem superficiem erodendo auget vomicam subito, & tandem omnem viscerum substantiam in amurcosam saburram convertit. Numerosa satès apud Practicos occurrunt Observata, quæ docent, lienem, hepar, &c, in vomicas tales atrabilarias conversa, in cadaveribus reperta fuisse. Nec juvabit ægros, licet his vomicis contenta saburra evacuetur de corpore; corrupta enim & exesa jam sunt viscera: sola curatio sperari potest, uti antè dictum fuit, dum integris adhuc vasis & visceribus atra-bilis soluta exit de corpore. Aliter vocatur *atra-bilis turgens*, variis viis exiens de loco, quo continetur, uti statim dicetur, sed pernicioso eventu. Hanc *Galenus* vocavit, (a) *Exactæ bilis atræ humorem*, quem semper ad perniciem excerni monuit; & contrà illorum, quæ *nigra* simpliciter appellantur, evacuationem non rarò salubrem observavit. Ubi videmus evidenter, *Galenum* distinxisse atram-bilem turgentem ab atra-bile simpliciter dicta. Addidit autem minùs in Arte exercitatos mirari (b) *Pravo videlicet humore evacuato, corpus lædi; quum contrà rationi consentaneum esse videatur, ut, molestiantibus humoribus evacuatis, corpus ipsum saluberrimum relinquatur*. Ratio hujus rei ex modò dictis facilè patet.

Cùm autem omnia, quæ motum augment in corpore aut calorem, aptissima sint, ut in motum subito ducant atram-bilem; patet, quare *Hippocra-*

(a) Lib de Atra-bile Cap. 111. Charter. | (b) Ibidem.
Tom. III. pag. 168.

tes (a) à vino meraco, cibus acribus, validioribus exercitiis, calidis lotionibus, solis æstu, abstinendum in cura hujus morbi jufferit. Idem jam & de medicamentis verum est, quàmvis enim hellebororum vires adeo laudentur ad hunc morbum, certè in hoc gradu melancholiæ non sine ingenti discrimine valida adeo remedia adhiberi posse, manifestum est. Cùm autem acrimonia bilis atræ varia sit, cautè adhibenda sunt illa remedia, quæ huic acrimoniæ oppositam indolem habent. Si enim v. gr; acre acidum adsit, & bilis atra, solvi ac moveri incipiens, ad intestina vel ventriculum venerit, tunc potu jusculi tenuis vel aquæ puræ diluendo tutiùs enervatur illud acre, quàm si tentetur salibus alkalinis, aut terrestribus absorbentibus remediis. Ventriculus enim & intestina ab hoc acri irritata, spasmos patientur, simulque ab alkalinis vel terrestribus, cum acido effervescentibus, generabitur elastica materies, quæ spasmò contractis intestinis, aut ventriculo coercita, miros tumores & anxietatem vix tolerabilem faciet (vide §. 646.).

Verùm & venena, quæ tam subito & tam validè totum corpus turbant, atram-bilem subito movere possent, eadèmq; mala producere. Casus talis habetur apud *Wepferum* (b), qui huc referri posse videtur. Sumpserat mulier cachectica ex vetulæ cujusdam consilio aliquot grana vitri antimonii, vino per noctem infusa, atque inde enormes vomitus, syncopen, convulsiones passa fuit: epotis jusculis, remiserunt quidem hæc symptomata, sed magna manebat debilitas; & dum aliquantùm vires recuperavit, sensit intolerabilem pedis dextri dolorem: postridie Chirurgus advocatus invenit pedem ad mediam ferè tibiam nigrum, ac si atramento futorio immersus fuisset; interim pars affecta, nec dura, nec tumida, nec exulcerata erat: successit tamen sphacelus, & crus ad distantiam palmi à genu exstirpari debuit. Si jam consideretur, cachecticos quandoque flavum, fuscum, imò nigrum colorem habere (vide §. 1170.), & atram-bilem turgentem subito lethales gangrænas producere, ubicumque impegerit, uti statim dicitur, videtur fati verisimile, subitam illam nigredinem, cum immani dolore & sequente sphacelo, inde factam fuisse, quòd à violento tali remedio mota atra-bilis partim evacuata fuerit per enormes illos vomitus, partim mista circulantibus humoribus, in pedem & crus decubuerit. Confirmare videtur hanc sententiam, quòd hepar inventum fuit pallidum & variegatum, lien naturali major. Hepate enim obstructo, lienis molem sæpe augeri notum est, & post tantas evacuationes, materiàmque atrabilariam, partim per vomitum expulsam, partim per metastasin ad alia loca delatam, pallidum hepar fuisse minimè mirum videtur.

Verùm causæ hætenus recensitæ, quæ atram-bilem turgentem reddunt, vitari possunt ab ægro, si prudentis Medici consilio obediat: morbi autem epidemici v. gr; non semper evitari poterunt. Simplex tertiana febris verna poterit movere atram-bilem, uti frequenter observatum fuit; & tantò magis adhuc omnes febres continuæ morbique inflammatorii, si in melancholico corpore:

(a) De Morb. Lib. II. Cap. xxix. Character. Tom. VII. pag. 580, 581.

(b) De Cicut. Aquat. Histor. & Noxæ. Cap. xx. Hist. III. pag. 254.

nascantur. Tunc illi morbi, licet ex sua natura non adeo periculosi forent, subito sæpe fient lethales, dum per motum circulationis auctum funditur atrabilis, mobilis redditur, & turbat omnia. Illud pluribus in locis Hippocrates monuit. In *Coacis enim Prænotionibus* dicit, (a) *Febrienti si atrabilis in principio sursum aut deorsum prodierit, lethale est.* Et alibi adhuc tamquam generale axioma ponit sequentia: (b) *Quibuscumque morbis incipientibus, si bilis atra sursum aut deorsum prodeat, lethale.* Designat enim per morbi impetum atram-bilem turgentem redditam esse, & quaquaversum viam quærere. Nec meliorem speravit exitum, si alio morbi tempore, debilitatis jam & extenuatis ægris, similia prodierint. Ita enim habet sequenti aphorismo, (c) *Quibus per morbos acutos aut diuturnos, aut vulnera, aut alium quemcumque modum extenuatis, bilis atra, aut velut sanguis niger, subierit, ii postridie moriuntur.*

Ubi autem soluta materies atrabilaria, in visceribus abdominalibus hærens, venit in venas necessario per venam-portarum in hepar tendet, & tenera ac pulposa hepatis vasa erodet; sicque poterit in venam cavam, quæ hepatis substantiæ innascitur & sanguinem à secretionem bilis superstitem ab hoc viscere recipit, transire; unde mox in cor dextrum veniet. Si jam, uti sequenti paragrapho dicetur, atrabilis habeat acrimoniam acerrimam acidam, coagulabitur sanguis in corde dextro; si illud coagulum forte fuerit, hærebit in arteria pulmonali, & cita mors sequetur: si verò adhuc transprimi potuerit per fines arteriæ pulmonalis, quàmvis cum molestia, in cor sinistrum derivabitur, ibique denuo coire incipiet; sic polyposis concretionibus dabit originem, vel per aortæ ramos distributus talis grumofus sanguis in angustiis convergentium arteriarum brevè hærebit; imprimis si per carotides & vertebrales arterias ad encephalon pervenerit, cujus fabrica minimis vasis constat. Facile ergo intelligitur, turbari omnes functiones cerebri, prout diversæ ejus partes afficiuntur; imò sæpe deleri omnes subito, lethali apoplexiâ. Unde Hippocrates (uti & aliâ occasione ad §. 1010. n°. 4, monitum fuit) dixit, (d) *Morbis melancholicis per has tempestates (ver nempe & autumnum) periculosi decubitus aut apoplexiam corporis, aut convulsionem, aut maniam, aut cæcitatem denunciant.* Et sequenti aphorismo subjungit, apoplecticos maximè fieri, intra quadragesimum & sexagesimum annum ætatis, quo vitæ tempore melancholia imprimis occurrit, uti postea ad §. 1108. n°. 3, dicetur. Si autem bonus sanguis nimis distendens vasa majora, vel, illis ruptis, effusus in cavum calvariæ, lethalem toties apoplexiam fecerit, facile patet, adhuc magis metuendum esse à sanguine spisso & acri simul, si ad encephalon pervenerit.

Ubi verò atrabilis soluta & turgens pervenit in arterias, & cum reliquo sanguine fluit, licet non deponatur ad quædam loca corporis, turbabuntur tamen omnia in corpore, quia acer adeo humor sanguini permistus est; unde pessimæ nascentur febres (vide §. 586. *lit. e.*), & calidissimæ quidem in fri-

(a) N°. LXXI. Charter. Tom. VIII. pag. 356. | ter. Tom. IX. Part. II. pag. 146.

(b) Aphorism. Sect. IV. n°. XXII. Char-

(c) Ibid. pag. 147.

(d) Ibid. Sect. VI. n°. LVI. pag. 287.

gidissimis antea corporibus, cum horrendis ut plurimum symptomatibus. Tunc hæc atra-bilis non movetur & solvitur, à febre prægressa, sed aliâ quacumque de causa soluta, & sanguini mista febrim excitat, motaque per febrim brevè totum corpus putrefaciendo destruit. Tunc enim bilis atra putridam acrimoniam potius habet: ubi autem acidum acre in atra-bile adest, coagulo inducto, dum sanguini miscetur, citò necat, infarcto pulmone vel encephali vasis, grumoso sanguine, antequam febris sequi possit. Hanc rem dum observaverat *Duretus*, quòd nempe ardentissimæ febres ex frigido & chronico morbo nascerentur, dixit, (a) *Inter bilem atram & melancholicum humorem tantum interest, quantum inter ferrum candens & igne intactum.* Et ob putredinem natam ab atra-bile tales febres accendi *Galenus* optimè monuit, dicens, (b) *Nigra namque bilis, frigidus naturâ humor est, sed quum putredinem quamdam sibi adjunxit, cujus causâ febrim accendit, tantum possidet caloris, quantum etiam putredinis.*

Ubi autem atra-bilis per febrim mota, hinc adhuc acrior reddita, in partem quamdam corporis impacta fuit, simulque alcalinam putrefacientem indolem habet, mox gangræna sequitur; uti patet ex illis, quæ ad §. 423, de gangrænæ causis dicta fuerunt. Ita *Galenus* (c) notavit pustulas nigras, & anthraces, gigni à melancholico humore per febrim moto.

Facilè jam patet ex dictis, innumeros morbos posse nasci à bile atra turgente, prout vel cum sanguine diffusa fuerit per totum corpus, vel in hanc illamve partem decubuerit: sed & simul apparet, vix curabilia esse hæc mala, cum illico partes destruantur ab acri tali & putrefaciente humore; etiam dum transeundo per illas exitum de corpore molitur: simulque notandum est, pessimè etiam affecta esse hæc viscera, in quibus hæsit atra-bilis, antequam moveretur.

Omnes autem metastases illæ, per quas bilis atra ex locis, quæ occupavit, defertur in sanguinem & ad varia corporis loca transfertur, tunc locum habent, ubi vasa & viscera adhuc satè integra sunt. Quandoque autem contingit, ut bilis atra, vasis peresis & visceribus corruptis, excitet vomicas putrilagine plenas, quarum membranis continentibus ruptis à materiæ copia vel exesis ab acrimonia, omne illud liquamen corruptum decidit in cavum peritonæi, ibi accumulatur, morâ magis putridum redditur, omnia viscera abdominalia, quæ alluit, gangrænosa putredine corrumpit; adeoque mors inevitabilis sequitur, & satè citò. Illo autem tempore, dum tales vomicæ rumpuntur, summa debilitas oritur, quia omnes humores in rupta hæc & patula vasa ruunt; simulque ipsa putredo vires prostertere valet, uti antea ad §. 661, ubi de debilitate febrili agebatur, probatum fuit. Præterea cum putrescentes humores copiam aeris elastici generent, abdomen immaniter distenditur, & percussum, tympani instar, resonat, quia non

(a) Interpretat. & Enarration. in Coac. Prænot. Lib. I. n°. LXXIV. pag. 40.

Charter. Tom. VII. pag. 78.

(c) Lib. de Atra-Bil. Cap. IV. Charter.

(b) De Symptom. Caus. Lib. II. Cap. v.

Tom. III. pag. 169.

turget distentum abdomen humoribus extravasatis adeo, quàm elasticâ materie per putredinem genitâ. Sic videmus cadavera submersorum animalium, dum putrescere incipiunt, habere abdomen turgidissimum, tuncque enatare in aquæ superficiem; & notum est, quàm horrendus foetor per omnem viciniam dispergatur, dum talis cadaveris abdomen crepat. Si ruptis vasis aliquot dies supervixerint miseri tales ægri, inflatur abdomen; si subito moriantur, post mortem hoc contingit; & dum talis cadaveris turgidissimum abdomen aperitur, adeo putrida exspirat mephitis, ut & constantissimi Anatomici, dudum his molestiis adfueti, in animi deliquium ceciderint.

Antea in eadem hac paragrapho dictum fuit, solutam materiam atrabiliariam, nisi ruptis vasis in cavum abdominis dilapsa fuerit, ire in hepar: consideravimus illa mala, quæ fiunt, quando atrabilis soluta & mota in venam cavam venerit, sicque sanguini fuerit permista. Verùm poterit & venire in vasa biliosa, sicque per ductum hepaticum & communem in duodenum, atque hinc in ventriculum regurgitare, vel per totum tractum intestinorum pergere, tandemque per anum expelli. Facile autem patet, quanti dolores, quàm horrenda mala, fieri debeant, dum acerrima talis materia per hæc loca transit, illaque erodit; unde plerumque cita mors sequitur. Practici frequenter tales casus observaverunt. Juvenis, post quartanam malè curatam, cachecticus mansit, cum livido & plumbeo faciei colore. Ubi autem (a) *Cùm pedibus iter aliquot milliarium conficiens, corpus validè exagitasset, & rixas etiam cum sodalibus habuisset, incidit inopinatò in vomitum nigrum largiùs & aliquoties erumpentem; simul secesserunt per alvum fæces instar picis nigræ, ac fætidissimæ. Sub his æger sæpius animi deliquium, si erigeret corpus, incurrit, & intra viginti quatuor horas plane exspiravit.* Verùm quidem est, quòd celeberrimus Auctor ad vomitum cruentum retulerit hunc casum, sed ipsa morbi Historia atrabile laborasse hunc ægrum docet; quæ per motum corporis & animi affectum validum agitata & turgens reddita, sursum & deorsum erupit. Illa autem, quæ in cadavere dissecto apparuerunt, ulteriùs hoc confirmant. Licet enim altero post mortem die secaretur cadaver, vix ferre poterant foetorem adstantes: (b) *In ventriculo vasa brevia nigro colore conspicua, & disrupta apparuerunt, & tam in ejus cavo, quàm etiam ileo intestino liquamen nigrum fætidum comparuit, vasis ilei simul nigricantibus, &c.* Huc quoque referri posse videtur vomitus & secessus materiæ nigræ, unà cum ictero; qui morbus in regno Castellano frequens est, & lethalis (c). Notum enim est, Hispanam nationem in morbos melancholicos admodum proclivem esse. Sic & apud Bonetum (d) legitur de homine melancholico, qui, superveniente vomitu nigricantis sanguinis & crebris lipothymiis, obiit. Aperto cadavere, intestina in dextro latere livida, nigricantia, sphacelata, visa sunt: vasa meseraica sanguine nigricante turgida: intestini coli pars superior sanguine concreto, fæculento,

(a) Fred. Hoffman. Medicin. Rational. System. Tom. IV. Part. II. Sect. I. Cap. III. Observat. II. pag. 78.

(b) Ibidem.

(c) Europ. Medic. pag. 470.

(d) Sepulcret. Anatom. Pract. Lib. I. Sect. IX. Observ. XLIII, pag. 241.

nigerrimo instar picis, qualem vomitu rejecerat, plena. Plura similia certè ex probatis Auctoribus colligi possent; verùm hæc sufficient, ut demonstretur, quanta mala sequi debeant, dum atra-bilis turgens & mota ad ventriculum vel intestina pervenit. Hinc etiam patet ratio, quare *Hippocrates* dixerit, (a) *Dysenteria, si ab atra-bile ortum duxerit, lethale*. Post enormes enim dolores, quandoque & convulsiones, lethalis viscerum gangræna sequitur.

§. 1105. **M**ATERIES verò sic reddita (1104) unà cum tenacitate summa & ferè picea, simul habet acrimoniam acerrimam acidam, quæ metalla rodat, terram fermentet; aut alcalinam salinam, corrosivam quàm maximè, aut oleosam putrefactam, omnium teterrimam. Quæ singulæ species, unde oriuntur, quomodo cognoscantur, quæ curentur, suprâ satis demonstratum habetur (58, ad 107. 1051. 1052.).

Ubi bilis atra turgens subitò excernitur de corpore per quascumque vias; tunc ejus indoles examinari potest, & inde cognosci etiam illa pars, quæ nondum expulsa est. Communis proprietas est, quòd sit admodum tenax, acris, & nigri vel profundè fusci coloris: verùm diversa acrimoniæ species est. Observatur enim quandoque acidissima acrimonia, ut pelves metallicæ, quibus excipitur, rodantur; effervescat cum terrestribus quibus occurrit; fauces præfocet dum evomitur; & dentes stupefaciat, uti omnia acida acria facere solent. Videtur autem *Galenus* (b) ferè credidisse, omnem bilem atram acidam esse. Interim tamen constat certis Observatis, quandoque atram-bilem scatere alcalinâ & putridâ acrimoniâ. *Hippocrates* (c) in eodem loco, ubi acidissimæ bilis atræ meminit, simul tamen monet, quandoque & talia vomitu rejici à melancholicis, quæ cadaver olent: hæc autem species atræ-bilis, uti præcedenti paragrapho dictum fuit, subitissimas gangrænas producit. Omnium autem teterrima corruptio est pinguis putrefacti, quæ videtur obtinere, dum bilis flava in atram-bilem degenerat. Notum enim est ex Physiologis, ad bilis bonæ confectionem in hepate concurrere sanguinem venosum omenti, oleo divitem (d); & Experimenta Chémica docent, bilem exsiccatam incendi posse flammamque alere: ex quibus constat, multum pinguis olei in ipsa bile esse. Dantur autem tales homines, biliosæ temperiei, qui calidiores, mobiliiores ab animi affectibus, in iram propensiores, emittunt urinam magis flavam, oculorum album quâdam flavedine suffusum habent: in illis generatur bilis acris & copiosa, quæ facilè in cystide sua retenta lentescit, fusca fit, imò in nigram tenacem amurcam quasi degenerat: ideo in pertinaci ictero totus habitus corporis

(a) Aphorism. Sect. IV. n°. xxiv. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 147.

(b) Method. Med. Lib. XIV. Cap. ix. Charter. Tom. X. pag. 328

(c) De Morb. Lib. II. Cap. xxix. Charter. Tom. VII. pag. 580.

(d) Boerhaav. Institut. Medic. S. 332.

incipit nigrescere, cùm in initio morbi flavedo adesset: tuncque vocatur icterus niger, uti in capitulo de *Hepatitis* dictum fuit. Verùm hæc bilis inspissata jam & amurcosa habet hanc proprietatem, quòd satis facilè putrescat, & tunc denuo solvatur, simulque se diffundat in vicina loca per vias Anatomicis nondum bene cognitâs. Sæpius enim observatur in cadaveribus, bilem ex cystide sua quasi transpirare, nec tantùm vicinam hepatis partem, sed & colon intestinum, & omentum, flavedine inficere. Si jam putridissima talis bilis subitò moveatur à similibus causis, quæ atram-bilem turgidam reddunt & motam, facilè patet, subitam corruptionem sequi debere omnium partium, quæ putrido hoc liquamine alluuntur. Sic novi, observatum fuisse in cadavere principis fœminæ, fummos mœrores & subitos passæ, deincitò mortuæ, abdomen admodum turgens, quo apërto, teterrima exhalabat mephitis: vesicula fellis continebat materiem nigram spissam splendentem, instar picis liquidæ; pancreas simili colore tinctum erat, uti & lien, qui leviter tactus difflebat totus putris: simili modo se habebant renes, licèt naturaliter longè firmiorem monstrant substantiam, quàm lien. Quibus autem causis diversæ illæ species acrimoniæ in corpore humano producantur, & quibus signis possit cognosci singularum præsentia, ad numeros in textu citatos, dictum fuit.

§. 1106. **A**TQUE facilè patet consideranti dicta (1000. 1003. 1004.), & situm, structuram, circulationem viscerum, in quibus hæret hic malignus humor, morbum turgentem curatione majorem: diluentia cum opposito acri ad acre prædominans, & opio, primaria sunt.

Evidenter hoc patet ex illis, quæ hæctenus dicta sunt: morbus enim ille turgere dicetur, dum atra-bilis, quæ diu visceribus abdominalibus impacta hæserat, morâ pejor & acrior reddita, sponte suâ, vel imprudenti medelâ, solvi incipit & moveri, & vasa, quibus impacta fuit, destruit; adeoque insignem labem adfert visceribus in quibus hæsit. Verùm constitit, acrem jam & motam atram-bilem in hepar deferri debere; itaque illud viscus adeo tenerum destruet, vel saltem insigniter lædet. Ex hepate autem venire poterit in venam cavam, sicque sanguinem coagulabit, si acidam acrimoniam; vel putredine pessimâ inquinabit, si alcalinam putrefacientem, vel oleosam putrefactam indolem, habuerit. Ubi verò per vasa biliosa hepatis in duodenum venerit, enormes vomitus, dysenterix atrabiliarix, pessimis symptomatibus stipatæ, gangrænosæ ventriculi & intestinorum corruptiones, necessariò sequentur. Eadem hæc, imò & pejora, contingent, si ruptis vasis, atrabiliaria hæc saburra in cavum peritonæi diffluat. Præterea, dum ruptis vasis atra-bilis exit de corpore, simul sanguis grumofus copiosus sequi solet atræ-bilis illas evacuationes, vel & quandoque comitari; unde subita debilitas, syncope, & mors.

Hinc facilè apparet, spem sanationis integræ vix ullam superesse: enormes enim illas evacuationes compescere non potest Medicus: nec prodesset multùm, si posset; cùm retenta hæc materia in visceribus, & morâ pejor redderetur, & tantò plùs eroderet viscera, quantò diutius ibi hæreret. Diluentia, additis acidis, si putrida sit atra-bilis; admistis alcalinis lenioribus vel acidum absorbentibus, si acida acrimonia prædominetur, sola sunt, quæ emendando acrimoniam aliquid utilitatis adferre possunt. Ad enormes illas turbas, ab atra-bile mota in corpore excitatas, utcumque sedandas, opium simul additur. Sic quandoque obtinetur, ut post enormes evacuationes semi-mortui tales ægri reviviscant; sed nimis labefactata sunt viscera, quàm ut integra sanatio sperari possit. Languidam vitam trahunt adhuc per aliquod tempus, & pereunt tabefactis visceribus, vel immedicabili hydrope subsequente, extinguuntur. Unde *Hippocrates*, motam atram-bilem per epotum medicamentum in *Timocrate* describens, dicit, post validas evacuationes & multos dolores illum dormivisse: (a) *In somno verò præsentibus nihil respirare, sed mortuus esse conspiciebatur, & nihil neque quid diceretur, neque quid ageretur sentiebat. At distento ac rigido erat corpore: vixit tamen & excitatus est*; nullo autem modo dixit, quòd sanatus fuerit. Videtur enim tantùm hujus ægri Historiam scripsisse, ut caverent Medici, ne imprudenter datis remediis purgantibus ægros subito discrimini exponerent, nec pro mortuis derelinquerent facilè, post summas evacuationes, debilissimos.

Satis etiam intelligitur, omnia hæc tantùm locum habere in bile atra turgente, non verò ubi in leviori morbi gradu, prudenter, & sensim, soluta materies atrabilaria prodit, licèt magnâ copiâ: tunc enim non adeo magna acrimonia adest, & viscerum integritas superstes sperari potest.

§. 1107. **E**X quibus (1090, ad 1107.) jam facilis intellectus melancholiæ descriptæ (1089), malique hypochondriaci; nam liquet, à diuturna mœstitia prægressa, vasa viscerum abdominalium stricta creare stagnationem, mutationem, accumulationem bilis atræ (1092. 1093. 1095. 1098. 1102. 1104.), sensim incrementem; licèt corpus fuerit paulò antè quàm saluberrimum, iterùmque natam ex corporeis causis eandem bilem atram producere illud delirium (1089).

Ad §. 1090, jam monebatur, melancholiam ortum ducere ab illa sanguinis & humorum cacochymia, quam bilem atram vocaverunt veteres Medici, atque ab illa cacochymia præsentente nasci pertinax illud delirium in his ægris. Sed simul notabatur, quòd idem illud delirium, à mutata cogitatione in mente initium ducens, aptum esse ut similem cacochymiam sanguini & humoribus induceret.

(a) Epidem. Lib. V. Text. II. Charter, Tom. IX. pag. 333.

Hâc autem paragrapho eadem repetuntur, tamquam confirmata per totam Historiam morbi hæctenus traditam.

Si enim corpus saluberrimum fuerit, & tamen ita rerum humanarum vicissitudines se obtulerint homini, ut gravi & perpetuâ prematur mœstitiâ, melancholicus evadet brevî. Utî enim antea ad §. 1093, dictum fuit, sentiunt tales homines, acsi torculari comprimerentur præcordia, & grave veluti pondus incumberet, quod frequentibus suspiriis, imo de pectore ductis, remove conantur. Verùm illud designat, utî tunc dictum fuit, sic stringi vasa abdominalia, ut liber transitus humorum per illa impediatur: sequetur ergo stagnatio, vel saltem difficilior transitus per extremas vasorum angustias, liquidiora transibunt, crassiora hæere incipient, & pergentibus iisdem causis magis magisque accumulabuntur; unde nascetur morbus hypochondriacus (vide §. 1098.) cum materie, quæ diu ibi hærens, & ipsa morâ acrior redita, degenerabit in bilem atram (vide §. 1102.).

Causa ergo præcipua hujus morbi pendet ab infarctu tenacis & immeabilis sanguinis in vasis viscerum abdominalium. Verùm ad §. 107, demonstratum fuit, obstructionem sive obturationem canalium fieri ob excessum molis transituræ supra capacitatem vasis transmissuri: sive ergo per tristes & validos animi affectus sic constricta fuerint vasa, ut multùm minuatur eorundem capacitas, sive aucta fuerit spissitudo humoris per vasa transmittendi, ut difficilius transire possit, & in ultimis vasorum extremis hæere incipiat, effectus idem sequetur. Adeoque si quavis de causa fluidissima sanguinis pars ablata fuerit, & reliqua crassiora ac immobiliora uniri ceperint, producet humor melancholicus; qui sensim incipiet hæere in vasis hypochondriacis (vide §. 1098.), ibique accumulari, & eundem morbum producere.

Ubi verò animi mœror diuturnus concurrat cum atrabilia sanguinis spissitudine, tunc pessima nascitur melancholia, & augetur subito morbus, quia & stricta vasa sunt, & sanguis spissior.

§. 1108. **E**VIDENTES ergo causæ melancholiæ (1089) observatæ sunt: 1°. Omnia, quæ liquida cerebri nervosa figunt, exhauriunt, perturbant; ut summi terrores, iique subitanei, studia acerrima cujuscumque objecti, amor ingens, vigilia, solitudo, metus, affectio hysterica. 2°. Quæ sanguinis confectionem, refectionem, circulationem, secretionem, excretionem variam, impediunt, perturbant, maximè in liene, stomacho, omento, pancreate, meseræo, intestinis, hepate, utero, hæmorrhoidalibus vasis; adeoque morbus hypochondriacus, acuti malè sanati, præprimis phrenitis, caususque, omnes secretiones & excretiones nimix, cibi potusque frigidi, terrestres, tenaces, acerbissimi, adstringentes, æstus ingens diu protractus & exassans cruorem, aer stagnans, palustris, umbrosus. 3°. Nativa corporis indoles, nigra, hirsuta, sicca, gracilis, mascula, ætas media, ingenium acre, penetrans, altum.

Antea ad §. 1093, dictum fuit de causis illis, per quas mobilia sanguinis dissipantur, & residuum spissius redditum degenerat in humorem atrabilarium dictum, sive succum melancholicum. Cùm autem ad §. 1090, notatum fuerit, talem sanguinis cacochymiam producere quidem hunc morbum, verùm etiam à mente morbum hunc initium ducere quandoque, & tunc humores antea sanos in similem cacochymiam degenerare; ideo recapitulando hinc illæ causæ denuo recensentur, quæ hunc morbum producere aptæ sunt; cùm autem de plerisque jam dictum fuerit, sufficiet paucis agere de reliquis.

I. Ex definitione melancholiæ §. 1089, patuit, tales ægros uni & eidem cogitationi pertinaciter inhærere; adeoque omnia, quæ liquida cerebri nervosa figunt, sicque eandem sensorii communis conditionem diu perennare faciunt, apta sunt huic morbo producendo. Illa pariter, quæ exhauriunt copiam liquidi nervosi, dissipatâ tenuissimâ liquidorum nostrorum parte, idem efficere poterunt. Verùm ingens & subita turbatio mentis per terrorem summum imprimit sensorio communi tam fortiter novam ideam, ut sæpe nullo modo postea deleri possit; tunc miseri tales nil cogitant nisi hoc unicum, etiam inviti & oblucentes, atque in pessimam melancholiam incidunt. Vidi hoc in muliere, quæ subito de nocte perterrita, dum fures fenestram cubuli effringere moliebantur, semper ac ubique metuebat insidias, & in primo somni limine cum summo terrore evigilabat, licet novisset domesticos excubias agere singulis noctibus: nunquam potuit deleri ille terror, imprimis circa vesperam; tunc enim incipiebat tremere, pallefcere, undique circumspicere, insidias metuens, sicque brevè in pertinacissimam melancholiam incidit. Idem efficiunt, uti antea dictum fuit, acerrima studia, quæ mentem uni & eidem cogitationi diu affixam retinent; & præ reliquis ingens amor, qui noctes diésque præsens menti sistit idem objectum, unde amare & sapere nequidem *Jovi* concessum esse dicitur. Verùm ab hac causa dum nascitur melancholia, etiam ad magnum gradum jam evecta, sanatur sæpe citò & feliciter, si amato liceat potiri objecto. *Aretæus* refert, (a) *Quempiam insanabiliter se habentem, quum puellam deperiret, Medicis nihil proficientibus, potitum amatâ puellâ, ab amore Medico sanatum fuisse.*

De vigiliis & metu, tamquam hujus morbi causis, pariter antea dictum fuit. Solitudo autem facit, ut nullâ varietate objectorum, nullis amicorum colloquiis, distrahantur melancholici ab illa cogitatione, cui fixa mens inhæret; unde morbus augetur, imò solitudinis amor signum dat nati jam in corpore humoris atrabilarii, uti ad §. 1094, dictum fuit. Cùm autem hystericæ validissimis animi affectionibus obnoxia sint, & quidem ob causas levissimas, magnique animi motus huic morbo producendo faveant (vide §. 1093.); patet, meritò affectionem hystericam causis melancholiæ adnumerari. Accedit, quòd hystericæ mulieres tempore paroxysmi incredibilem quandoque copiam urinæ tenuis aquosæ excernant, qualis urinæ profluvium *Syden-*

(a) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. v. pag. 30. 31.

hamus pro signo (a) pathognomonico hujus affectionis habuit. In aliis observavit copiosæ (b) salivæ tenuis excretionem; vel & (c) fudores nocturnos. Verùm evacuationibus talibus tenuissimæ partis sanguinis producitur humor atrabilarius, uti ad §. 1092, dictum fuit.

2. In hoc morbo sanguis à naturali sua conditione degenerat, spissus, tenax, minùs meabilis per angusta vasa, redditur; adeóque omnia illa, quæ debitam sanguinis confectionem, vel refectionem partis subtilioris, per secretionem & excretionem perditæ, impediunt, possunt huic morbo originem dare. Omnia enim, quæ secernuntur vel excernuntur de sanguine, tenuiora sunt ipso sanguine, à quo separantur, illo saltem tempore, dum secretio fit, licèt postea morâ, resorptione liquidi tenuioris per venas, calore ipso corporis, inspissentur, ut in mucosarium ac faucium, semine, &c, observatur. Ob hanc rationem vita sedentaria inter causas melancholiæ antea numerata fuit, quia tunc minùs actiosa fit humorum circulatio, & imprimis per viscera abdominalia, uti antea probatum fuit. Nam, licèt corporis quies & torpor noceat generaliter, tamen primæ ejus noxæ solent in visceribus primæ coctionis sive chylopoieticis observari; dum languet appetitus, ructus & flatus oriuntur, digestio minùs feliciter succedit, alvus fit tardior. Ubi jam degenerat à sana indole sanguis, in atrabilariam spissitudinem vergens, viscera in textu recensita occupare incipit, tunc adest secundus melancholiæ gradus, de quo §. 1098, dictum fuit.

Talem autem sanguinis degenerationem facit *Morbus Hypochondriacus*; quo nomine intelligitur idem illud malum in viris, quod in foeminis vocatur affectio hysterica, de qua statim dictum fuit. Non enim intelligitur hoc loco ille morbus hypochondriacus, de quo §. 1098, mentio facta fuit, qui accumulata jam in visceribus abdominalibus saburram atrabilariam supponit; sed idem perfectè affectus, ac est hysterica passio. Unde & distinctionis causâ, posset dici morbus hypochondriacus sine materie, qui melancholiæ producendæ favet ob subitas excretionem liquidissimæ partis sanguinis, & ob spasmos frequentes flatuosasque distentiones ventriculi & intestinorum, quæ liberam humorum circumductionem per hæc viscera multum turbant.

Cùm autem in morbis acutis, præcipuè in causo, sive in febre ardenti, ingens calor adsit, & per illum liquidissima de sanguine dissipentur, reliqua massa densetur (vide §. 698.), nisi solventibus remediis, & imprimis justo moderamine impetûs febrilis (vide §. 609.) attenuetur ille lentor spissioris jam cruoris, defervescente morbo acuto, languet æger diu, & in chronicos morbos difficiles incidit. Phrenitis autem, præter illas noxas, quas cum aliis omnibus morbis acutis communes habet simul depravationem inducit idearum sensilium, sensuum internorum, rationis & affectuum (vide §. 773.); adeóque, ubi malè sanata fuit, delirium sæpe manet sine febre, imò quandoque, uti & melancholia, in maniam abit (vide §. 774.): ideóque dum in chronicum morbum desinit, melancholiæ producendæ magis favere videtur, quàm reliqui morbi acuti.

(a) Dissertat. Epistol. ubi de Hyster. |
pag. 491. 492.

(b) Ibid. pag. 500. 501.

(c) Ibid. pag. 501.

De secretionibus & excretionibus nimis, quatenus dissipatâ sanguinis parte mobilissimâ hunc morbum producere possunt, jam dictum est: similiter de noxis ciborum ac potuum, & æstu diuturno exassante cruorem ad §. 1093, actum fuit.

AER STAGNANS, PALUSTRIS, UMBROSUS. Quantam alacritatem corpori & menti conciliet aer purus, campestris siccus, omnibus notum est; idque inprimis experiuntur illi, qui totâ hyeme, fumosa in urbe latuerunt, & vernâ tempestate rus petentes purum, serenum, ventis perflatum, aerem hauriunt. Videmus sic petulcos saltare per virentia prata boves, dum hybernaculis relictis, verno tempore ad solita redeunt pascua. Illi, qui montana inhabitant loca, agiles, bene colorati, longævi observantur; dum è contrâ depressis & uliginosis locis viventes plurimis vexantur morbis, fatisque difficillibus, & lurido ac tristi vultu testantur insalubritatem loci, quem incolunt. Unde etiam scorbutus familiaris morbus est illis, qui in depressis & humidis locis vivunt, uti postea ad §. 1150, dicitur; ubi simul notatur, illos, qui melancholiæ obnoxii vivunt, in scorbutum vergere: ex quo patet hanc causam ad utriusque morbi productionem concurrere. Videtur idem observasse Santorius, dum dicit, *(a) Morbi à melancholia, & ab aere cænofo, in hoc conveniunt, quòd immediatè oriuntur à crassitudine perspirabilium retentorum: mæstitia enim intrinsecus impedit ne exeat crassum; aer cænosus extrinsecus.* Præterea plurima signa §. 1094, recensita, quæ atrabiliariam sanguinis cacochymiam denotant, observantur in illis hominibus, qui paludosa & depressa loca incolunt. Color enim pallidus, flavescens, maculæ in cute, torpor ad motus, mæstitia, &c, satis communia sunt talibus, uti in integris militum cohortibus observatur, qui antea sanissimi coguntur in similibus locis stationem figere.

3. Dictum fuit §. 1092, dum mobilia dissipantur de sanguine, quòd tunc fiat crassus, ater, pinguis, terrestris, & induat cacochymiam atrabiliariam. Verùm antea ad §. 52, ubi *De morbis viscerum fortium & rigidorum* agebatur, probatum fuit, à nimia vasorum rigiditate arctari illorum cava, liquidissima exprimi, majorem simul fieri resistantiam fluidis per vasa motis. Ubi ergo nativa talis corporis indoles est, ut vasa densa sint & contracta, necessariò sequitur dispositio ad hunc morbum, tuncque dicitur adesse temperies melancholica. In talibus hominibus adest, *(b) Macilentia ingens siccitas magna, color ubique maximè niger qui in tali ratione cernitur.* Quia autem liquida densa, tenacia, fluunt per vasa magis constricta, adeoque plus resistantia, hinc facilis obstructio, inprimis in visceribus abdominalibus, ubi difficilior est sanguinis per vasa transitus, uti antea dictum fuit. At cum, cæteris paribus, corpus virile firmiores habeat partes solidas, quàm corpus foemininum, hinc etiam melancholia frequentius viros afficit: inprimis verò ætate mediâ, ubi rerum agendarum curæ, familiæ sustentandæ sollicitudo, ambitio,

(a) De Static. Medicin. Sect. VII. Aphorism. XIV.

Tome III.

(b) Boerhaav. Institut. Medic. §. 896. Confer. Trallian. Lib. I. Cap. XVI. pag. 100.

æmulorum invidia, &c, irrequietam mentem agitant perpetuò. In juniore ætate inter lusus & jocos amœnæ fluunt horæ, nec anxia de futuris sollicitudo vexat nec adultioribus ante virilem ætatem melancholia contingere solet, nisi ingenti amore, aut libris impallescendo, sibi hunc morbum contraxerint. Senes verò, rerum humanarum vicissitudinibus & curis dudum assueti, minùs ab his afficiuntur, simulque prudentiores se sensim arduis negotiis subtrahunt, & ultimam vitæ periodum tranquillo otio transigunt, omnibus ferè curis liberi.

Acri autem & penetranti ingenio præditi ideo frequenter in hunc morbum incidunt, quia vehementibus mentis exercitationibus apti, illis indulgent; sicque mobilissimam sanguinis partem consumunt. Videantur illa, quæ de hac re dicta fuerunt ad §. 1093, & 1094.

§. 1109. **S**I morbus hic (1089) diu perseverat, producit demenciam; epilepsiam; apoplexiam; maniam; convulsionem; cœcitatem; imaginationes mirificas; risus; ploratus; cantus; suspiria; ructus; flatus; anxietates; urinam copiosam, limpida instar aquæ, alio tempore valde crassam; sanguinæ facis in vasis viscerum abdominalium retentionem, accumulationem; subitanam sæpe excretionem; alvum pertinaciter stypticam; sputationem tenuem, frequentem; vigiliarum, inediæ, frigoris tolerantiam incredibilem.

Dum morbus hic diutius durat, necessariò in vasa hypochondriaca depellitur, atque omnia abdominis viscera occupat, uti ad §. 1098, dictum fuit. Verùm ibidem, & §. 701, ubi de delirio febrili agebatur, demonstratum fuit, à materia hærente circa præcordia miro modo turbari posse omnes encephali functiones, licet causa materialis morbi non in capite hæreat; & hac materiâ excussâ, in integrum restitui cerebri functiones. Cùm autem in febribus biliosa, vel alia corrupta materia, circa præcordia hærens, satis mobilis esse soleat, non adeo difficulter expellitur; in melancholicis verò piceâ tenacitate hæret, uti antea dictum fuit; unde & effectus inde producti pertinaciores esse solent.

Quandoque post diuturnos mœrores, & adhuc frequentius post summos furores incipiunt sedati esse, sed hebetes, obliviosi, puerorum instar ludicris nugis delectati, vivunt, nec sibi, nec aliis, ampliùs nocituri: tunc ille status vocatur *dementia*, quæ rarò curari solet, sed ad mortem usque tales ægri in eodem statu permanent.

Præterea variis modis encephali functiones turbari ab atra-bile posse, imò integre deleri lethali apoplexiâ, satis constat ex illis, quæ in *Apoplexiæ & Epilepsiæ Historia*, uti etiam ad §. 1104, dicta fuerunt. Unde & *Hippocrates* notavit sequentia, (a) *Atrâ-bile vexati, morbo quoque comitali corripiti magna ex parte consuevere; & morbo comitali laborantes, atrâ-bile divexari. Om-*

(a) Epidem. Lib. VI. Sect. VIII. n°. LIV. Foes. Sect. VII. pag. 1201.

nium autem maximè hæc mala metuenda sunt, dum atrabilis soluta & acrior reddita sanguini permista ad cerebrum venit: hinc & alibi notavit Hippocrates quòd melancholici, (a) *Siderantur manibus & pedibus, vocis impotentia tenentur, & leviter resolvuntur ab atra-bile.* Ideo etiam, dum tremores in hoc morbo incipiebant observari, (b) mali moris signum meritò credidit Hippocrates, quia notat, ad cerebrum deferri atrabilem motam. Antea §. 1098, ex Hippocrate aphorismus citatus fuit, (c) qui hæc omnia confirmat. Aretæus pariter omnia hæc mala in diuturna melancholia metuenda esse monuit. Sic autem habet: (d) *Quòd si penitus totum corpus occupaverit, sensus, mentem, sanguinem, bilem, nervos etiam corripuerit, & ipsa insanabilis efficitur, & aliorum morborum corpori sobolem inserit, furoris, nervorum distentionis, resolutionisque, quæ, si à melancholia proveniunt, sanationem utique accipere nequeunt.*

De varietate delirii melancholici antea jam dictum fuit, & possent numerosa Exempla ex Historia Medica adduci: quidam enim crura straminea se habere credebant, alii caput abesse, nasum in proboscidem elongatum, &c; verùm hæc breviter tantùm monuisse sufficiet (e).

RUCTUS, FLATUS, ANXIETATES, &c. De ratione horum symptomatum dictum fuit §. 1099.

URINAM COPIOSAM, &c. Antea dictum fuit perturbato ob validum animi affectum systemate nervoso, in hysteriis ac hypochondriacis urinam copiosam, instar aquæ puræ limpidam & tenuem excerni. Verùm ex modò dictis patuit, omnium nervorum originem miris modis in hoc morbo perturbari; adeoque minimè mirum erit, si sæpius talis urinæ profluvium contingat. Ubi autem illi spasmi remittunt, tunc crassior & contentis saturata urina emittitur, quia hæctenus in sanguine retenta nunc per renes fecernuntur.

SANGUINEÆ FÆCIS, &c. Ad §. 1098, dictum fuit, quare hæc atrabilia sanguinis fæx in vasis viscerum abdominalium retineatur & accumulatur. Ad §. 1104, patuit, quomodo atrabilis soluta & mota quandoque subitaneas tales, semper periculosas, evacuationes faciat. Pariter de pertinaci alvi obstructione ad §. 1099, dictum fuit.

SPUTATIONEM TENUEM ET FREQUENTEM. Hoc imprimis obtinet; dum per abdominalia viscera, humore tenaci atrabilario infarcta, impeditur libera circulatio, adeoque & secretio lymphæ intestinalis, succi pancreatici, & gastrici: cum autem glandulæ salivales similem humorem à sanguine separant, ideo salivæ secretio augetur, continuò os madet, & frequens sputi tenuis excretio fit. Ob hanc causam melancholici vocantur *Sputatores*. Nocet autem frequens talis sputatio ut signum, & ut causa. Significat enim vasa abdominalium viscerum infarcta esse; simulque copiosa talis tenuis sputi ex-

(a) De Morb. Lib. I. Cap. II. Charter. Tom. VII. pag. 533.

(b) Prædiction. Lib. I. Comment. I. n°. XIV. Charter. Tom. VIII. pag. 710. Confer. Coac. Prænot. n°. xcV. Ibid. pag. 857.

(c) Aphorism. Sect. VI. n°. LVI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 287.

(d) De Curat. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. v. pag. 125.

(e) Trallian. Lib. I. Cap. XVI. pag. 109.

cretio orbat sanguinem liquidiore & mobiliore parte, adeoque morbum auget, uti ad §. 1093, dictum fuit.

VIGILIARUM, INEDIÆ, &c. Nisi certissima Observata hoc docerent, omnem fidem superare videretur tolerantia frigoris, vigiliarum, inedarum in melancholicis; & omnium maximè, ubi jam maniacci evaserunt. Vidi per plures septimanas vigilasse perpetuò; rudissimâ hyeme anni quadragesimi elapsi, nudos decubuisse in pavimento lapideo, cui pauculùm straminis infratum erat, dum omnia vestimenta, stragula, lectum, dilacerarent illico. Mulierem pessimè melancholicam per sex septimanas omnem cibum constantissimè respuisse novi, pauculùm tantùm aquæ subinde hauriebat, unde tota exsucca & arida periit tandem. Numerosæ tales Observations passim apud Auctores leguntur.

§. 1110. **A**TTULIT sæpe curationem superveniens scabies fœda, aliquando elephantiasin æmulans; aut varix numerosa, ingens, enata; tumentium valde hæmorrhoidum fluxus, atræ-bilis per superiora & inferiora rejectio.

Summi semper momenti est in morborum curationibus, uti antea jam sæpius monitum fuit, attendere ad illa, quæ sponte in morbis contingunt cum levamine: Ars enim sic edocta conatur hæc imitari; vel saltem prudens Medicus inde discit, ne perversâ medelâ impediat salubria hæc Naturæ, morbos sanantis vel emendantis, conamina.

Observatum jam fuit, fœdam talem scabiem totam ferè superficiem corporis deturpantem, profuisse melancholicis; & probè memini, me talem casum vidisse in homine per plures annos jam hoc morbo laborante, in quo ulcerosa cutis cœpit plorare liquidum ichorosum, quod in fœdas & densas crustas concrescens totam corporis superficiem deturpabat. Ratio hujus rei videtur hæc esse: hætenus dicta docuerunt, atrabiliarium materiem non tantùm peccare spissitudine, & piceâ tenacitate, sed & simul huic tenacitati adhærere magnam acrimoniam, quæ minùs nocet, quamdiu sic inviscata manet. Verùm ubi, quacumque de causa solvitur atræ-bilis, tunc illud acre, his nexibus liberum, humoribus circulantibus facilè misceri poterit, & si magnâ copiâ ac impetu in quasdam corporis partes adigatur, pessima & immedicabilia mala producet, uti ad §. 1104, dictum fuit. Si autem sensim solvatur atræ-bilis, sensim extricabitur illud acre, & lymphâ corporis dilutum ad emunctoria cutis pervenire poterit; cùmque minima illa vasa acri stimulo irriteret, non exhalabit per transpirationem insensibilem, sed hærebit in vasis minimis cutaneis, illa erodet, sicque omnia hæc mala producet. Ita & videmus in aliis morbis materiem morbosam ad cutanea vasa delatam illa obstruere, inflammare, varias pustulas & exanthemata in cute facere, quia, crassior cùm sit, vel hæret in vasorum angustiis ultimis, vel acrior quandoque illa irriteret & constringi facit. Hinc fortè quandoque febres variolosæ sine variolis contingunt, quando miasma variolosum ad cutis spiracula dela-

tum exit libere; ubi nempe mitior indoles contagii variolosi, humores diluti, & vasa cutanea laxa & facilè pervia sunt. Sic noverunt Medici, antequam miliaria exanthemata erumpant, inprimis alba, percipi odorem fracidum subacidulum, instar vappidi aceti: exhalat tunc pars materiæ morbosæ, quæ postea per moram ac febrim acrior reddita, majori copiâ ad cutis vasa delata retinetur, inprimis circa cutaneos folliculos, quos distentos morbosa lymphæ elevat in parvos & pellucidos tumores. Fortè etiam epidermis in pluribus locis à cute solvitur, & à collecto liquido in minimas tales bullulas elevatur. Quandoque enim minimæ tales sphærulæ ultra cutis superficiem eminent; frequentius dimidiâ quasi suâ parte cuti immersæ manent.

Apud *Tulpium* habetur Observatio, quæ huc facere videtur. Imprudens Chirurgi tyro in puella dolorem dentium oleo vitrioli tollere conabatur; & malâ fortunâ copiam olei vitrioli ori infundebat, cujus pars per gulam descendit, & horrenda mala fecit. A summo hoc periculo plurimis remediis adhibitis erepta quidem fuit misera hæc virgo; sed acerrimi illius remediî pars, humoribus mista, in habitum corporis delata est, & in plurimis cutis locis cinereas crustas foedâque excitavit ulcera, ita ut in tota cute (a) *Vix quidquam manserit ipsi vel glabrum, vel veteris pulchritudinis particeps.* Verùm §. 1105, monitum fuit, materiam atrabiliarium expulsam de corpore quandoque habuisse talem acrimoniam acidam, ut metalla roderet, & cum terrestribus ebulliret: non ergo mirum videri poterit, si ad cutim delatum illud acre similia præstiterit.

Ut jam acre illud, solutâ materiâ atrabiliarîâ, ad cutim delatum levamen morbi facere solet, sic pariter spissior pars quandoque colligitur in venis, illas distendit immaniter, & varicosos tumores facit. In illo homine, quem vidi à melancholia pessimo tali morbo cutaneo corruptum, simul observavi numerosas & magnas varices in cruribus. Licèt enim tenax illa materia atrabiliaria sic soluta fuerit, ut cum humoribus circulantibus per arteriarum sanguinearum ultimos fines transeat in venas, tamen adhuc pristinam indolem retinet, & molculæ divisæ, dum transeunt per ultimas arteriarum angustias, in venas latiores confluent, ubi denuo uniri possunt, inprimis si tardior fuerit sanguinis motus: tuncque præcipuè atrabiliaris talis sanguis colligitur in venis adscendentibus ab extremis inferioribus corporis, quia ibi contra gravitatis nixum sanguis versùs cor movetur: venæ enim, tenuiores tunicas cum habeant, longè minùs contractiles sunt arteriis, & faciliùs distenduntur: unde etiam vel contiguæ sunt venæ arteriis, vel musculis agilissimis accumbunt, ut per diastolen arteriarum, & muscularem actionem, promoveatur sanguinis motus per eas; cui rei & valvulæ, impediens retrogressum sanguinis à latiore parte venæ versùs angustiore, inserviunt. Si jam & motus sanguinis per arterias tardior fuerit, & quiescant ægri, venæ, inprimis artuum inferiorum, dilatantur ac varicosæ fiunt, sicque magnam copiam atrabiliaris sanguinis capere possunt. Meliùs se habent quidem inde melancholici, quia viscera abdominalia levantur hâc saburrâ, sed interim tamen ab

(a) Observat. Medic. Lib. III. Cap. XLIII. pag. 258.

his varicibus sæpe pertinacissima crurum ulcera oriuntur: unde longè magis optabilis est materiæ atrabiliaræ expulsio è corpore, modò tutò fieri possit, imprimis per hæmorrhoides. Hinc *Hippocrates* dixit, (a) *Insanientibus* (Maniacis) *si varices aut hæmorrhoides accesserint, insanix (maniæ) solutio.* Et *Galenus* (b), dum hunc aphorismum commentatur, monet, *Hippocratem* hinc agere de infania melancholica, non autem de aliis maniæ speciebus.

Per hæmorrhoidaliam autem vasa aperta directè materies atrabiliaria evacuari potest ex locis quæ occupat, unde summum & subitum levamen in hoc morbo sequi solet. Hinc dixit *Hippocrates* quòd (c) *Atræ-bilis ad simile hæmorrhoides effundunt.* Et *Galenus* in Commentariis ad hunc locum notat, multos, quòd (d) *Hæmorrhoidis suppressa sit, in melancholiam incidisse.* Verùm additur in textu, quòd imprimis profit fluxus tumentium admodum hæmorrhoidum, quia tunc constat, materiam atrabiliariam, in his vasis priùs accumulata, illa distendisse; & deinde, ruptis vasis, exivisse de corpore. Observatur enim & salubris hæmorrhoidum fluxus, dum tantùm minuitur copia sanguinis boni, non autem evacuatur noxia saburra, quod & *Galenus* (e) optimè notavit: sed tunc plerumque minùs turgent hæmorrhoides antequam rumpantur, quia faciliùs exit purus sanguis, quàm ille, qui atrabiliariam spissitudinem habet.

ATRA-BILIS PER SUPERIORA, &c. Quando nempe soluta & mobilis reditur materies atrabiliaria per has vias exit de corpore, antequam magnam acrimoniam adeptam fuerit: aliter enim, uti ad §. 1104, dictum fuit, subitam mortem, corruptis jam visceribus, producit, non medelam. Hanc jam evacuationem materiæ atrabiliaræ, sponte ortam, cum viderent Medici profuisse, tentaverunt per *Artem* hoc imitari. Veteres dederunt helleborum, nigrum imprimis (f), aliáque, quæ satis fortiter movent & evacuant. Tunc autem hæc prodesse poterunt, quando per Methodum §. 1101, laudatam correctam fuit acrimonia materiæ atrabiliaræ, ejúsque tenacitas jam imminuta est; secus enim acria purgantia periculo non carent, uti sequenti paragrapho dicetur.

§. IIII. **I**NGENS damnum capere solet ab omni medela labefactante vires; acriter evacuante; rursumque ab usu eorum, quæ liquida vehementer exagitant, siue cardiaca fuerint, siue alio quocumque titulo exhibita.

Cum in melancholia sanguis crassus, ater, pinguis, terrestris sit (vide §. 1092.) multi Medici fuerunt in hac opinione, per repetitas sanguinis missiones debere educi vitiosum sanguinem; simulque sperarunt, ex ingestis ali-

(a) Aphorism. Sect. VI. n°. XXI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 260.

(b) Ibidem.

(c) Epidem. Lib. VI. Comment. V. text. XXV. Charter. Tom. IX. pag. 531.

(d) Ibidem.

(e) Ibidem.

(f) Aretæ. de Curat. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. v. pag. 124. Confer. Trallian, Lib. I. Cap. XVI. pag. 112, 113.

mentis restitui posse faciliè sanguinem bonum, unde hâc Methodo hunc morbum aggrediebantur. Quamdiu autem cacochymia atrabilaria omnem circumcumeuntem humorem æqualiter inficit, nondùmque visceribus impacta immobilis hæret, videtur aliquâ ratione niti hâc Methodus. Verùm si consideretur, eductâ etiam magnâ copiâ sanguinis atrabilarii, non minui causas, quæ hanc cacochymiam produserunt, patet satis justum metum esse, ne novus ex ingestis alimentis natus sanguis simili labe afficiatur. Præterea patuit ex illis, quæ ad §. 1094, dicta fuerunt, secretiones & excretiones vitari in corpore, pulsus & respirationem lentiora esse, corpus emaciari; adeoque constat, non sufficere vires corporis ad restituenda illa, quæ inevitabili lege etiam in sanissimis corporibus quotidie pereunt: multò minùs ergo aptum erit corpus atrabilarium tantam sanguinis jacturam refarcire. Accedit, quòd & ipsa jactura sanguinis impediatur assimilationem bonam ingestorum, uti aliâ occasione §. 25, n°. 1, probatum fuit. Hinc prudenter monuit *Aretæus*, in cura hujus morbi maturo consilio deliberandum esse, an sanguinis missione opus sit, nec-ne: deinde addit sequentia: (a) *Paulùm sanguinis mittendum quatenus videlicet venæ-sectionem vires sentiant, sed nullam noxam earum tenor accipiat: nam etsi crassus & biliosus & concretus & ater qualis amurca sanguis est, nihilominus ipse Naturæ prædium est atque alimentum: quocirca si plus quàm decet sanguinis effuderis, Natura cibi penuriâ de propria sede delabitur.* Ubi verò materies atrabilaria vasis & visceribus abdominalibus jam hæret impacta, tunc adhuc minùs prodesse potest sanguinis missio, quia nihil illius crassi educitur, sed tantùm minuitur copia sanguinis, qui in macilentis & exsuccis illis corporibus adhuc libere per vasa circumduci poterat.

Quantùm mali metuendum sit à reliquis evacuationibus per purgantia, vomitoria, &c, uti etiam à stimulantibus & solventibus validis, antea ad §. 1100, dictum fuit.

§. 1112. **U**NDE optima sanandi hunc morbum Methodus, est si causa prima bene observata, & temperiei varietate, his opposita medela, variis varia, adhibetur.

Ad §. 1093, variæ causæ enumeratæ sunt, quæ huic morbo producendo favent: hæ ad §. 1108, denuo recensitæ & ad tres classes redactæ fuerunt, ut nempe in harum indagatione memoria Medici juvetur. Nunc in curatione primò illud agendum est, ut causæ cognitæ, quæ morbum fecerunt, morbùmque præsentem sustinent & augent, removeantur, vel saltem minuantur. Si v. gr; à malo victu ortum duxerit morbus, ille erit emendandus, si à pertinaci animi affectu, vitanda sunt omnia, quæ illum renovare poterunt; & sic de reliquis. Præterea antè monitum fuit ad §. 1105, diversam acrimoniæ speciem quandoque jungi tenaci atrabilario sanguini, adeoque requiri medelam, quæ cognitam acrimoniam emendare possit. Patet ergo

(a) De Curat. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. v. pag. 124.

facile generalem curandi Methodum dari non posse, sed illam debere esse variam pro diversitate causarum, vario morbi gradu, & ipsius ægri diversâ constitutione. Præcipuæ autem indicationes curatoria quatuor sequentibus paragraphis recensentur.

§. III3. 1. **I**TAQUE erit indicatio liquida cerebri & nervorum excitare, augere, in ordinem redigere; quod fit: *α*. Avertendo mentem ab objecto consueto ad alia priori contraria. *β*. Inducendo cautè alium animi affectum, melancholico oppositum. *γ*. Interveniendo falsæ imaginationi. *δ*. Aut sæpe magnâ vi ei pugnando.

Dictum fuit §. 1092, morbum hunc ortum ducere ab atra-bile, ita tamen ut & pertinax illud delirium à sola cogitatione mutata initium ducens, producat in corpore atram-bilem, quæ non præexistit; adeoque semper proderit in cura hujus morbi mutare cogitationem ægrorum, ne semper uni & eidem ideæ affixi hæreant. Quàmvis enim ab atra-bile accumulata in corpore morbus ortum duxerit, augebitur illa saburra atrabilaria, si mens pertinaciter & diu eidem cogitationi inhæserit; cum vehemens mentis exercitatio, circa unum & idem objectum perpetuò occupata, sufficiat ad generandam atram-bilem in corpore, uti ad §. 1093, monitum fuit: hoc autem fit inprimis sequentibus.

α. Dum eadem idea menti perpetuò observatur, tandem totam mentem adeo occupat, ut sit indelebilis postea, inprimis si sæpius renovatur eadem hæc idea. Hinc dum magnanimi cæteroquin Viri atrocem contumeliam passi fuerunt, manet ira memor, & dum vel nomen audiunt illius qui injuriam fecit, mox turbantur toti. Ubi jam rei familiaris damnum, vel muneris jactura, continuò menti præsentem sistunt tot malorum causam, mens nihil cogitat, nisi hoc unicum, & à reliquis omnibus non afficitur, unde toties pertinacissima melancholia nascitur. Et contra novimus, plurima dilabi ex memoria nostra, si per plures annos non renovantur ideæ, licet antea vividissimæ fuerint; vel saltem, si longo temporis intervallo non redierint, minùs nos afficere. Qui chara amiserunt pignora, primis diebus affliguntur validissimè, simulac aliquid in conspectum venerit, quod defunctorum memoriam renovet: post aliquot menses eadem conspecta minùs afficient. Ob hanc causam perpetua mutatio objectorum adeo prodest melancholicis, quæ omnium pulcherrimè per itinera suscepta obtineri potest, ubi omni momento nova sensibus occurrunt etiam nolenti homini. Prudenter autem hoc tentandum est: morosi enim solent esse melancholici, noluntque sæpe hæc oblectamenta pati, si tamquam morbi remedium proponantur, unde alia sub specie offerri debent. Multùm hanc Methodum commendat (a) Aurelianus, & varios modos recenset, per quos tentavit melancholicorum mentem divertere ab illa cogitatione, quæ semper præsens manebat.

(a) Morbor. Chronic. Lib. I. Cap. v. pag. 332. 333.

Observata plurima docent, quandoque melancholicos circa unam tantum ideam insanire, dum crura straminea, caput vitreum, & alia similia sibi imaginantur; in reliquis omnibus prudentissimè ratiocinantur: si ergo vitari possit in his, ut nulla mentio fiat crurum capitivæ, sapient, & sensim delebitur efficacia illius falsæ imaginationis.

β. Quantum conducatur, opposito animi affectu compescere turbas in corpore excitatas, aliâ occasione ad §. 104, dictum fuit. Summâ irâ excandescens hominem subitus metus compescit; & contrâ meticulosissimum hominem ira reddit audacem. Unde patet, prudentem excitationem animi affectûs, qui est oppositus illi in quem vergunt melancholici, magni usûs esse posse. Legitur apud *Plutarchum* (a), quòd quodam tempore *Milesiæ* virgines insanire cœperint, & violentas sibi intulerint manus: nullis movebantur parentum lacrymis, & custodum industriam eludebant; nec inveniebatur tantæ calamitati remedium. Postquam verò lex promulgata fuerat, qui jubebat, ut cadavera illarum, quæ sibi suspendio mortem conscivissent, nuda per forum deferrentur, metus dedecoris, licet post mortem futuri, impedivit reliquas, ne simile scelus patrarent. Dum *Patrocli* mortem doleret *Achilles*, insomnesque noctes duceret, & nil nisi vindictam spirans, *Hectoris* cadaver indignis tractaret modis, ut tantum furorem compesceret, mater *Thetys*, (b) blandos immiti filio suasit amores, sicque obtinuit facilè, ut *Hectoris* cadaver traderet dona ferentibus. Addebat quidem, iratos Deos indignum hoc facinus detestari; sed probè noverat, ferocem hunc animum solo metu non fuisse compescendum; hinc maluit primò delinire amorum illecebris.

γ. Quandoque expedit ad curationem, ut simulet Medicus se assentiri omnino falsis melancholicorum imaginationibus; inprimis quando ægri, firmissimè persuasi, nullo patiuntur ratiocinio sibi evelli, quam conceperunt, opinionem. *Celsus* in loco, quem antea ad §. 702, allegavi, postquam monuerat; tentandum esse in delirantibus, ut oppositi excitentur animi affectus, deinde addit, (c) *Sæpius tamen assentiendum, quàm repugnandum est: paulatimque & non evidenter, ab his, quæ stultè dicuntur, ad meliora mens adducenda.* Similem Methodum, sed cum cautela quadam laudavit *Aurelianus* dicens; (d) *Mandandum quoque ministris, ut eorum errores quodam consensu accipientes corrigant, ne aut omnibus consentiendo augeant furorem, eorum visa confirmantes, aut rursus repugnando asperent passionis augmentum; sed inductivè nunc indulgeant consentientes, nunc insinuando corrigant vana, recta demonstrantes.* Omnium autem felicissimè hoc succedit, si Medicus assentiens falsæ imaginationi simul persuadere possit ægris, se novisse talia remedia, quæ certò tollere possunt malum, quo se affligi credunt. Sic feliciter egregium *Pictorem Tulpius* sanavit, qui (e) *Imaginabatur sibi falsò cuncta corporis ossa adeo mollia ac flexibilia sibi esse, ut instar sequacis ceræ, facillimè in se com-*

(a) De Virtut. Mulier. Tom. II. pag. 249.

(b) Homer. Iliad. Lib. XXIV. vers.

130.

(c) De Medic. Lib. III, Cap. XVIII, pag. 151.

Tom. III.

(d) Morbor. Chronicor. Lib. I. Cap.

v. n°. CLVI. pag. 330.

(e) Observat. Medic. Lib. I. Cap.

XVIII.

plicarentur, si vel minimùm illis inniteretur. Non adverbatur ægri imaginationi *Tulpius*, sed demonstrabat tantùm ingenioso huic viro, morbum hunc Medicis cognitum & descriptum fuisse, certamque promisit curam intra sex dies, modò vellet præceptis Medicis obtemperare; hâc tamen lege, ut triduo absoluto insisteret pedibus tantùm, nec vel latum unguem procederet; sexto autem die plenariam deambulandi potentiam haberet. Admittebat omnia æger, dum credebat Medicum persuasum esse de hac mollitie ossium, quia primo triduo tam sollicitè prohibebat omnem gressum, ac si ossa nondum satis firmata hunc motum non admitterent absque damno. In capitulo sequenti alium casum narrat, ubi similiter melancholicæ mulieri persuasit, per medicamenta exhibita expulsam fuisse molam viventem, quam se utero gerere credebat. Plures similes casus apud Observatores Medicos inveniuntur, qui docent, quanto cum fructu Medici sæpe indulserint falsæ ægrorum imaginationi.

δ. Dum in hoc morbo mens delirans uni & eidem ferè semper cogitationi affixa manet (vide §. 1089.) tam valida fit impressio talis ideæ in sensorio communi, ut non facilè deleri se patiat, & superat multùm efficaciam idearum, quæ per sensus excitantur. Dum enim sibi persuasum habet melancholicus, crura esse straminea, licèt tangat dura ossa, licèt videat carnem, non tamen recedit à falsa hac opinione. Tentaverunt tunc Medici aliquando felici cum eventu excitare per causas subitas & validas novam ideam, quæ falsæ huic imaginationi directè opposita est, & tamen adeo efficax, ut illam superare possit. Sic apud *Trallianum* (a) legitur, quòd *Philodotus* Medicus curaverit hominem, qui se capite truncatum credebat quàm firmissimè, dum repentè plumbeum pileum ejus capiti imponeret, cujus grave pondus percipiens æger vanâ hâc imaginatione liberatus fuit. Dum eruditus Vir ex immodicis studiis in hunc morbum inciderat, credebat se habere crura vitrea, hinc nullo modo illis audebat insistere, sed de lecto ad focum deferre batur, cui totâ die affidebat. Ancilla, dum ligna adferebat foco alendo, ruditer illa projecit, unde territus herus, & cruribus suis vitreis metuens, illam acriter objurgavit: morosa ancilla, & herilis insanix pertæsa, ligno percussit rudiùs heri tibiam, unde acrem quidem dolorem sensit, sed simul iratissimus exsiliit, ut illatam hanc contumeliam ulcisceretur; paulò post, defervescente irâ, gavisus fuit se cruribus insistere posse, & deleta fuit de mente ejus vana hæc imaginatio. Docemur ergo cum prudentia tentari posse in hoc morbo curando talem Methodum, quæ directissimè repugnat delirio melancholico. Fuit homo satis celebris apud Batavos insanientium curâ, qui hâc Methodo utebatur, & multos sanabat. Simulac delirarent, tractabat miseros ferarum instar, verberibus, catenis, perfusione aquæ frigidissimæ, fame, siti, &c. Dum mitescebant, omni modo blandiebatur illis, nihilque omnino negabat illarum rerum, quas desiderabant. Hoc modo effecit, ut metus verberum coerceret incipiens delirium, & tandem deleret vanas illas imaginationes: & contrâ dum pacatum statum

(a) Lib. I. Cap. XVI. pag. 110.

mox sequebantur omnia, quæ placere ipsis poterant, felix sæpe successit curatio.

§. III 4. 2. **O**BSTRUCTIONES, vel causam, vel effectum, falsæ imaginationis, referando, emolliendo, incidendo, stimulando, per aquas minerales, ferum lactis, mulsam, decocta splachnica, hepatica, anthypochondriaca, aquas salibus lixiviosis vel compositis acutas, mercurialia laxantia, vomitoria, motus, exercitia, equitationes, navigationes, uterina, aristolochica, hæmorrhoidalia evacuantia, balnea, litus, emplastra.

Omnia illa, quæ præcedenti paragrapho dicta fuerunt, tantum serviunt delendæ illi ideæ, quæ delirium illud melancholicum comitatur, sed non tollunt materialem causam, bilem atram nempe, quæ, si manet in corpore, apta est, ut sublatae cuidam falsæ imaginationi per præcedentes Methodos substituatur novam æquè difficilem eradicatu. Unde dum priora tractantur, simul exhibenda sunt talia, quæ atram bilem solvere & expellere possunt, sicque infarcta viscera liberare. Ut enim ad §. 1090, monitum fuit, atrabilia illa saburra, prius accumulata in corpore, producit illud delirium melancholicum; vel idem morbus, à mente incipiens, in corpore, antea sano, brevè producet atram bilem, quæ deinde ad viscera abdominalia deposita (vide §. 1098.) pertinaces obstructions faciet.

Quomodo autem atrabilia illa tenacitas sanguinem inficiens solvi ac expelli de corpore possit, & per quæ remedia, ad §. 1097, dictum est. Simul etiam monitum fuit de cautelis necessariis in curatione, ubi atrabilis jam in visceribus abdominalibus fixa hæserit. Hæc habentur ad §. 1101, & 1103, quæ hîc denuo summatim recensentur.

Totus enim curationis cardo in hoc vertitur, ut materies atrabilia sensim soluta & mobilis reddatur, vasa sic laxentur, ut facilè demittere queant obstruens impactum: talia autem adhibeantur remedia ad hunc scopum, quæ cognitæ per sua signa acrimoniæ humoris atrabilarii adversentur. Aquæ minerales & diluendo & solvendo hîc magnum usum habent; omnium maxime si æstivis adhibeantur mensibus, postquam prius verno tempore ægri usi fuerint sero lactis mellito, decocto cum *taraxaco*, *fumariâ*, *cichorio*, similibusque splachnicis, hepaticis, anthypochondriacis dictis herbis: tunc enim emollita, & deliquescere incipiens, materies atrabilia, feliciter sæpe eluitur de corpore per largum aquarum medicatarum potum. Omnium autem horum efficacia juvatur, dum corporis motu & equitatione inprimis concutiuntur pendula viscera abdominalia; sic enim feliciùs fundi solet atrabilis. Ubi jam signa §. 1101, recensita docent materiam morbosam fluxilem redditam incipere moveri, tunc cautè expellenda est de corpore, ne festinando imprudenter sequantur illa mala, quæ ad §. 1104, descripta fuerunt. Navigatio

autem inprimis tunc commendatur non affuetis, quia miro modo à navis agitatione turbatur totum corpus etiam in fanis hominibus; nausea sequitur & vomitus molestus, ac sæpe diuturnus, per quem quandoque excussa fuit atrabilis, antea jam per solventia remedia ad exitum parata.

Ubi autem per plures menses solventissimis remediis usi fuerint tales ægri, nec tamen signa docuerint, solvi adhuc atrabilem, tunc & alia tentant Medici cum prudentia: morâ enim diuturnâ pejor redditur morbi materia. Veteres Medici tunc adhibuerunt helleborum, quo summam fusionem omnium humorum validâque evacuationem fecerunt, & sæpe felici cum successu, modo viscera adhuc forent integra, nec ad magnam acrimoniam perducta esset atrabilis. Recentiores, magnam efficaciam argenti vivi experti, illud adhibuerunt: omnium cautissimè fit, si leniora tententur unâ alterâve vice, dein per aliquot septimanas solventia remedia dentur, & postea repetantur evacuationia.

Cùm autem & consuetæ evacuationes suppressæ hunc morbum augere possint, patet, quare uterina & aristolochica in hoc morbo curando pariter locum habeant; præcipuè cùm ex *Hippocratis* Observatione (vide §. 1098.) constiterit, atrabilem quandoque (a) uterum obsidere. Quantum autem profit evacuatio per vasa hæmorrhoidalia in hoc morbo, antè jam sæpius dictum fuit. Unde simul patet ratio, quare balnea, litus, &c, emolliendo & laxando hæc vasa usum præstare possint.

§. 1115. 3. **S**YMPTOMATA leniendo per venæ-sectionem, immersionem in aquam frigidam, carminantia, opiata.

Morbi symptomata quidem, debellato morbo, silent, adeoque primaria cura ad eradicandum morbum adhiberi debet; neque tamen illa semper possunt negligi, tam ob molestiam, quàm ob diuturnitatem. Si enim in morbis febrilibus, etiam acutis, adeoque citiùs finiendis, quandoque symptomata molesta adeo occurrant, ut vix ferri ab ægro possint; vel & metuatur ne aliud gravius malum producant, atque ideo peculiari curâ indigeant, uti ad §. 620, dictum fuit; quantò magis in melancholia, adeo diuturno & difficulter debellando morbo, idem verum erit. Præcipua autem talia symptomata in melancholicis sunt, furores sævi, flatus molesti, anxietates intolerabiles, & pervigilia.

Furores illi levantur sæpe, debilitatis viribus per sanguinis missiones etiam largas; verùm cæteroquin ad morbi ipsius curam parùm faciunt, cùm de morbi materia, visceribus abdominalibus impactâ, per hanc evacuationem nihil dematur; & sedato furibundo hoc impetu, per copiosam sanguinis evacuationem collapsæ langueant vires.

De immersione in aquam frigidam, & præcipitatione in mare, dicetur paulò post ad §. 1123, ubi de mania agetur.

Molesti flatus, omnium frequentissimum symptoma, levantur omnium op-

(a) De Mulier. Morb. Lib. II. Cap. LVIII. Charter. Tom. VII. pag. 831.

timè per calida, aquosa, leniter aromatica remedia, carminantia dicta; de quibus videantur illa, quæ ad §. 650, habentur, ubi de cura ructuum & flatuum agebatur.

Anxietates & pervigilia opio dato tolli quidem solent pro tempore; verùm in hujus remedii exhibitione tamen prudentiâ opus est. Semel enim experti melancholici levamen hoc, illo carere nolunt postea, & summas illas anxietates, ipsâ morte minùs tolerabiles, repetitis auctisq; opii dosibus pellere conantur. Verùm opium hoc habet, ut solita quantitas assuetos non afficiat ampliùs, sed debeat augeri, ut desideratum præstet effectum: vidi sic melancholicos ad quindecim grana opium sumpsisse unicâ vice; quod nisi exhiberetur, sibi ipsis violentas intulissent manus præ intolerabili mœrore & anxietate. Cùm autem alvus in hoc morbo pertinacissimè adstricta sit (vide §. 1099. 1109.), & opii usus alvum sistere soleat, ob hanc causam opium minùs tutum videtur. Blanda emulsa cum syrupo papaveris albi tutiùs dantur, & sæpe anxietates illas, ac pervigilia, minuunt; hinc illa priùs tentari debent. Quandoque tamen tanta est horum symptomatum molestia, ut cogantur Medici vespertino tempore opium exhibere, dum interim illa, quæ ad referandas obstructions præcedenti paragrapho laudata fuerunt, diurnis horis animosè adhibentur.

§. 1116. 4. **P**RÆMISSIS evacuationibus (1114. 1115.), exhibendo ea, quæ exhilarare docet Observatio, & roborare omnes corporis partes.

Postquam atra-bilis abdominalia viscera obsidens soluta & evacuata fuit; sæpe languent omnes vires; imò, uti in præcedentibus monitum fuit, quandoque in tantam debilitatem ægri incidunt, ut mortuis similes per aliquot horas jaceant; tunc gratis cardiacis opus est, quæ collapsas vires erigunt. Præterea per tam longum tempus tristibus & anxiis cogitationibus assueta mens, licèt causa materialis morbi subducta fuerit de corpore, pergit adhuc similiter cogitare, & corporis insignem debilitatem animi dejectio comitari solet. Tunc omnia, quæ exhilarant, usum habent: grata amicorum colloquia, lusus, objectorum continua varietas. Simul exhausto corpori per bonum victum subministrentur talia, quæ restituere possunt perdita. Inprimis autem tunc prodest moderatus vini generosi usus, quo nullum præstantius cardiacum habetur, nec majus exhilarans, cùm omnes curas silere faciat, omnem mœrorem leniat. Si jam vino frigido infundantur fragrantès herbæ, *melissa*, *obrotanum*, *thymus*, *salvia*, *cortices citri*, *arantiorum*, *croci stamina*, &c, habetur remedium, quod subtilissima effluvia odoratorum vegetabilium continet, & cujus paucæ uncix bis vel ter de die sumptæ miro modo reficiunt & exhilarant.

Simul etiam notandum est, vasa, tamdiu infarcta & distenta materiâ immeabili, jam liberata collabi flaccida & inertia: his firmandis conducunt roborantia grata, vinum austerum, cydonia mala, granatorum succus, cortex

Peruvianus, cinnamomum, & omnia illa, quæ §. 28, ad fibras debiles roborandas laudata fuerunt.

§. 1117. **E**X quibus (1110, ad 1117.) liquet, sanationem hujus mali (1089) absolutam esse in curatione bilis atræ (1097. 1100. 1101. 1103. 1106.), atque inde peti debere non hanc modò, sed infinitorum, falsò pro incurabilibus habitorum, morborum.

Quàm difficile malum sit *melancholia*, §. 1089 definita, tota ejus Historia docuit; simulque patuit, pertinax hoc malum tamen debellari posse, si per idoneam Methodum & bona remedia solvatur atrabilis, & soluta educatur de corpore: quâ Methodo, quibus cum cautelis, hoc fieri debeat, numeris hîc citatis dictum fuit. Maximam curæ difficultatem sæpe facit ægrorum morositas, qui vix diu obedire volunt præceptis Medicis, cum tamen rebellis morbus diuturnam curam postulet. Unde meritò *Hippocrates* monuit, in morbis curandis, non sufficere, ut Medicus faciat illa, quæ oportet; (a) *Sed & ægrotum, & externa præstò esse oportet.*

Simul patet, eâdem hâc Methodo plures alios morbos difficiles curari posse, dum obstruens nempe materia solvitur, soluta de corpore educitur, integris manentibus visceribus; & dein roborantibus ac cardiacis restituntur vires. Videantur illa, quæ §. 1056, de causis & cura morborum chronicorum dicta fuerunt; ubi probatum fuit, illos nec ex origine adeo composita pendere, neque adeo multiplicem Medendi Methodum requirere.

(a) Aphorism. Sect. I. n°. 1. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 1.

M A N I A.

§. 1118. **S**I melancholia (1082) eousque increfcit, ut tanta accedat agitatio liquidi cerebrofi, quâ in furorem agantur fævum, mania vocantur.

Mania ἀπὸ τῆς μολινοῦς furere, insanire, nomen habet, & melancholiam diurnam fequi folet, licet & ab aliis caufis quandoque oriatur, uti poftca videbimus. Furor autem ille fævus, quo fibi & aliis nocere conantur tales ægri, diftinguit maniam à melancholia, in qua triftes, morofi, anxii ægri quidem funt, fed nondum in furorem aguntur. Diftinguitur autem mania à feroci & perpetuo delirio phreniticorum, quòd phrenitidem febris acuta ac continua comitetur femper; maniaci verò febre careant. Quòd & pulchre notavit *Aretæus* mania definitionem ponens fequentem: (a) *Est enim ex toto mentis alienatio diuturna, vacans febre: etenim fi febris quandoque conjungitur, id non ratione furoris propriè, fed alio quovis cafu incidit.* Similia quoad mania diagnosis apud *Aurelianum* (b) leguntur. Notandum, quòd & in definitione mania notaverint morbi diurnitatem, ut diftingueretur ab ebriorum furoribus; atque etiam à ferocibus illis deliriis, quæ *Hyofcyamo*, *Solano furiofo*, aliisque pluribus venenatis plantis affumptis (c) fequi folent: illa enim vel citâ morte finiuntur; vel, fi Natura superare aut excutere potuerit venenum, fedantur pauco tempore. Aliam adhuc notam diagnosticam, maniam à phrenitide diftinguentem, adducit *Aræteus*, quòd nempe (d) *Præcipua furoris & melancholia fedes viscera funt; quemadmodum caput & fenfus in phrenicis plerumque laborant, in quibus vis fenforia oblæfa est; & quæ non adfunt, tamquam jam præfentia confpiciunt; & aliis non confpicua ipforum feffe oculis repræfentant: at furentes tantummodo vident, quæ videre oportet, fed de illis non sentiunt, ut sentiendum est.* Atra-bilis enim abdominalia viscera obfidet (§. 1102.); in vera phrenitide cerebrum primariò afficitur (§. 771.).

§. 1119. **Q**UÆ gradu modò differt à melancholia; trifti hujus proles eft, ex iisdem caufis oritur, iisdem ferè remediis curari folet.

(a) De Cauf. & Sign. Morbor. Diurnor. Lib. I. Cap. vi. pag. 31.

(b) Morbor. Chronic. Lib. I. Cap. v. pag. 326.

(c) *Aretæ.* De Cauf. & Sign. Morbor. Diurnor. Lib. I. Cap. vi. pag. 31.

(d) *Ibid.* pag. 32.

Sponte ergo patet, maniam, à melancholia prægressa productam, esse eundem morbum quoad materiam & quoad causas; tantum differre furoris vehementiâ. Dictum enim fuit ad §. 1102, atrabilem accumulari in visceribus abdominalibus, & dum ibi fixa hæret, augeri omnia symptomata, quæ comitabantur materiam atrabilariam adhuc æquabiliter per totum sanguinem dispersam. Ubi autem atrabilis diu hæret visceribus impacta, morâ acrior & malignior redditur, tuncque tenuiori & acriori parte per venas resorptâ, & cum sanguine ad cerebrum delatâ, poterit immanes illos furores producere; quin etiam idem contingere poterit, licet nihil de atrabile ad cerebrum venerit, sed fixa hærens in visceribus majorem malignitatis gradum acquisivit; uti probatum fuit ad §. 1102. Unde optimè *Trallianus* de diuturna melancholia agens, dixit, (a) *Inveteratus enim & veluti in Naturam conversus, incurabilis propemodum evadit: & tali morbo affecti non tantum melancholiâ laborant, sed etiam per circuitus insaniunt. Nihil enim aliud est mania, quàm melancholiæ ad majorem feritatem intensio.* Tota ergo curatio manix, à melancholia prægressa ortæ, eadem est; adeoque jam tradita. Illa verò, quæ spectant ad curam manix ab aliis causis ortæ, postea singulatim dicentur.

§. 1120. **I**N quo morbo est ut plurimum immensum robur musculorum, pervigilium incredibile, tolerantia inedia & algoris mirabilis, imaginationes horrendæ, lycanthropiæ, cynanthropiæ, &c.

Sequitur jam, ut considerentur mirabilia illa symptomata, quæ in maniacis observari solent: ad quæ intelligenda conducent sequentia.

Antea ad §. 700, ubi *De delirio febrili* agebatur, notatum fuit, delirium adesse tunc, quando idearum ortus non respondent causis externis, sed ab interna cerebri dispositione mutata pendent, natâ præter voluntatis imperium. Simul ibidem dictum fuit, ideas sæpe comitari illud gratum, vel ingratum, quod inevitabili necessitate rapit totam mentem, ut illud gratum faciat perennare, ingratum verò removeat vel destruat. Sic oriuntur validissimi animi affectus, quos & enormes sæpe sequuntur corporis motus, per quos conatur homo illud displicens removeare vel destruire, illud placens retinere. Videte hominem irâ subitâ & summâ correptum, quantum robur habeat, quanta cum audacia quævis pericula spernat. Si jam in maniaco delirante talis nascatur idea, quæ iram suscitât summam, incredibili musculorum robore quævis ferè obstacula superat, à pluribus robustis viris vix coerceri potest, & tantò magis furit, quò majora sentit furoris sui impedimenta. Tunc tota mens non cogitat nisi solam hanc ideam, quæ tandem ferè inde-

(a) Lib. I. Cap. XVI. pag. 103.

lebilis redditur. *Helmontius* pulchra habet circa maniam Observata, quæ hoc confirmant. Examinavit enim maniacos, qui resipuerant postea, satis memores illorum, quæ ipsis contigerant illo tempore, dum incipiebant furere: fatebantur autem, (a) *Quodd nimirum spoliarentur primùm omni discursûs consecutione, seque mansisse in punctuali immersione unius conceptûs, extra quem nil aliud cogitarent, cum mærore, molestiâ & importunitate: cogitabant enim non secus ac si in speculo illum semper conceptum fuissent intuiti. Imò nec sciebant, se tum istud cogitare, vel suo conceptu sic adspicere, quamquam sic immobiliter cogitarent, ut tandem sub ingressum & dominium manix, si contingeret illos stare, stetissent per dies aliquot absque lassitudine, nec scirent se stare.* Longè autem validiùs afficitur tunc sensorium commune à tali idea, quàm ab ulla alia, quæ sensuum ministerio menti offertur; atque ideo famem, sitim, acerrimum frigus hyemale tolerant, ultrà quàm fieri posse quis crederet. Vidi maniacum omnia corporis integumenta lacerasse, & nudum stramini incubuisse in loco lapidibus strato, dum asperrima sæviebat hyems, per plures septimanas; quandoque per octo dies omni cibo abstinuisse, dein oblata quævis ingurgitasse avidissimè; imò & foedissimo spectaculo proprias fæces alvinas devorasse, licèt optimi cibi suppeterent. Per plures septimanas, noctes & dies pervigil horrendis clamoribus totam replebat viciniam; & tamen per plures annos supervixit, sedato quidem furore, sed fatuus, & omnium rerum immemor. Ubique locorum tristitia talia humanæ calamitatis specimina in morodochiis occurrunt; & plura similia apud *Forestum* (b) aliòsque Auctores legi poterunt, ubi & miræ imaginationes enarrantur, quæ in hoc morbo laborantibus observatæ fuerunt, in singulis maniacis ferè diversæ. Videntur autem veteres Medici quandoque pro varietate læsæ imaginationis manix aliud nomen indidisse; *Lycanthropiam*, *Cynanthropiam*, dum furibundi imitarentur canes vel lupos, & quandoque crederent se in hæc animalia mutatos esse. Hujus morbi descriptio legitur apud *Aetium* (c) ex *Marcello* desumpta: dicit autem, Februario mense illos noctu exire, in omnibus canes aut lupos imitari, & donec illucescat, mortuorum sepulcra aperire. Optimè tamen notavit eruditissimus *Freindus* (d), post *Gorraum*, legendum esse *δίαγχοι* loco *διανοίγχοι*; cum alii Auctores, qui hujus morbi mentionem fecerunt, nil dicant de sepulcrorum apertura, sed tantùm quodd tales maniaci inter mortuorum monumenta versentur. Idem autem ulterius confirmat dæmoniacus ille, de quo legitur (e) in sacris Literis, quod in monumentis versaretur die ac nocte, clamans, vincula rumpens, nudus, &c; nullâ pariter mentione factâ de sepulcrorum apertura. Pallidos, siccis oculis & cavis, linguâ aridâ, siticulosos describunt veteres Medici fuisse tales ægros, & tibias exulceratas habuisse propter assiduos lapsus, & canum morsus; simulque monuerunt, lycanthropiam esse melancholiæ speciem. Rusticum hæc manix specie correptum vidit *Forestus* (e), qui verno tempore circa cæmeterium ver-

(a) Ort. Medicin. Tractat. *Demens Idea*.
§. xxxix. pag. 226.

(b) Observat. & Curat. Medicinal. Lib.
X. Observ. XX. Tom. I. pag. 431.

(c) Lib. VI. Cap. xi. pag. 104, versâ.

Tom. III.

Confer. Charter. Tom. X. pag. 502. 503.

(d) Histor. of Physik Tom. I. pag. 20.

(e) Marc. Cap. v. vers. 3, & sequ. Confer. Lucæ, Cap. viii. vers. 27.

fabatur, & omnia illa signa habebat, quæ ex veteribus Medicis modò enumerata fuerunt.

§. 1121. **N**OTANDUM verò, Anatomicâ sectione constitit se, horum cerebrum siccum, durum, friabile, in suo cortice flavum; vasa autem turgentia, varicosa, atro tenaci cruore distenta fuisse.

Constitit ex illis, quæ de melancholia dicta fuerunt, quòd possint deliria mira produci, licèt causa materialis circa præcordia hæreat, non autem in cerebro: attamen ad §. 1102, monitum fuit, materiæ atrabiliaris putrefactæ attenuatæ partem venis resorberi, & imprimis cerebri functiones turbare. Præterea ad §. 1104, dictum fuit, atrabilem, turgentem & motam, maniam pessimi generis producere, si in cerebrum perrexerit; adeoque in mania, post melancholiam diuturnam nata, sæpe obsidentur vasa encephali simili materiâ, quæ, prout diversis locis hæret, varias encephali functiones turbare vel & abolere poterit. Notavit Hippocrates quòd, (a) *In furiosis (maniacis) convulsio accedens dissipationem (amaurosin) facit*, nervorum opticorum origine læsâ vel oppressâ per materiam atrabiliariam. Imò videtur Aurelianus in curatione manis tentasse, ut impactam cerebri membranis hanc materiam solveret, dum dicit: (b) *Tunc etiam spongiis calidis oculi vaporandi, atque palpebrarum duritia relaxanda, quò etiam per oculos usque ad cerebri membranas beneficium perveniat curationis*. Cadavera autem maniacorum aperta docuerunt, cerebrum sæpe sic mutatum fuisse, prout hîc in textu describitur. Vidit hoc in maniacy cadavere celebris Cremonensis Medicus Ghisus (c). In cive Leodiensi melancholico, dein maniacy mortuo, invenit Bonetus (d) cerebrum siccissimum, durum, in summa parte friabile, ad altitudinem digiti flavedine tinctum. Similes Observaciones, quæ hoc confirmant, & alibi habet (e). Plures aliæ præternaturales mutationes in cadaveribus maniacorum deprehensæ fuerunt: ossa cranii densissima & crassa, futuras ferè deletas, meningem utramque induratam, cerebrum durius solito, glandulam pituitariam parvam & admodum duram, invenit celeberrimus Littrius (f). Piam matrem ex viridi flavescens, ferè ubique duplò crassior durâ meninge, nulla vasa conspicua habentem, duram matrem callosam mollioris cornu instar, inventam fuisse in hoc morbo alibi (g) legitur. Plura alia in Historia Medica habentur; sed cum hîc præcipuè agatur de illis, quæ in cadavere observata fuerunt, ubi mania post melancholiam secuta fuit, modò dicta sufficient.

(a) Coac. Prænot. n°. cccclxxxv. Character. Tom. VIII. pag. 880.

(b) Morbor. Chronic. Lib. I. Cap. v. n°. clxi. pag. 332.

(c) Lettere mediche dell dottore Martino Ghisi pag. 26.

(d) Sepulcret. seu Anat. Pract. Tom. I.

Lib. I. Sect. VIII. pag. 205.

(e) Ibid. pag. 221.

(f) Académ. des Scienc. Ann. 1705. Mémoir. pag. 47.

(g) Medical Essays Tom. IV. n°. xxvi. pag. 415.

§. 1122. **T**UM etiam in hoc morbo omnes excretiones ferè cessasse pariter.

Cùm hæc mania species melancholiam prægressam supponat, & demonstratum fuerit ad §. 1094, omnes secretiones & excretiones minui eò magis, quò magis accumulatur in sanguine illud spissum atrabilarium, patet ratio, quare in maniacis cessent ferè omnes excretiones, vel saltem fiant paucissimæ. Tales enim maniaci exsuccum aridumque corpus habent, & sæpe pertinaciter cibum ac potum diu respuunt, unde nullâ salivâ os madescit, urina fit paucissima; cibi, si ingerantur, difficulter motu peristaltico promoventur per sicca intestina, bibulæ venæ omne resorbent liquidum, unde paucæ fæces alvinæ in crassis intestinis accumulatur, nec egeruntur, & ideo solet strictissima alvus in hoc casu esse.

§. 1123. **P**RÆCIPITATIO in mare, submersio in eo continuata, quamdiu ferri potest, princeps remedium est.

In cura melancholiæ, §. 1113, & sequentibus, commendabantur talia remedia, quæ solvendo, incidendo, stimulando, materiam atrabilariam, visceribus abdominalibus impactam, attenuare, & de corpore postea expellere valebant. Verùm præter illa etiam laudabantur alia, quæ illam ideam, circa quam delirium melancholicum versabatur, sensim mutare & tandem penitus delere poterant, vel saltem sic debilitare, ut sensorium commune non afficeretur inde validiùs quàm ab aliis ideis per sensus subministratis. Cùm enim melancholia, uti §. 1090, dictum fuit, à mente initium ducere possit, & brevè in corpore sano atrabilem producere, patet satis,eductâ hâc saburrâ de corpore, tamen superstitem manere posse illam mentis in sua cogitatione mutatæ conditionem, quæ atrabilem nasci fecerat. Præterea si ab atra-bile, priùs natâ in sanguine, & in visceribus abdominalibus accumulâtâ, delirium melancholicum productum fuit, poterit diuturnitate morbi tam vivida & efficax esse in sensorio communi hæc idea, ut maneat, licèt causa materialis morbi, atra-bilis nempe, expulsa fuerit de corpore. Præcipuè autem hoc continget in mania, quæ melancholiæ major gradus est, & in qua ob furorem validior perturbatio est sensorii communis. Hinc videmus, prudentes Medicos multa tentasse, ut præsentem illam conditionem mutarent, turbando totum corpus validis remediis. Hellebori, vomitoria antimoniata, mercurialia, &c, ad hunc scopum adhibita fuerunt; non adeo ut evacuando agerent, sed potiùs, ut turbato toto corpore, concussis omnibus visceribus & vasis, solutis omnibus humoribus, mutaretur præsens status, quo nullus miserius esse potest, dum, ferarum instar, vinculis, carcere, &c, coerceri maniaci debent, & ab hominum commercio secludi. His factis, si nondum succederet curatio, vel saltem mitigatiõ sævi furoris tentaverunt talia, quæ subtili fragrantia per omnia corporis loca penetrarent,

& sæpe cum felici successu. Moschi sat̄s audax dosis ad grana sedecim, vel viginti, profuit quandoque, ut̄i etiam epilepticis, velut antea dictum fuit; & dum hæc scribo, in nobili juvene maniaco lætus vidi pulchrum moschi effectum. Post vomitorium antimoniatum manè & vesper̄i drachmam dimidiam camphoræ dedit pluribus maniacis Medicus Anglicus, & curavit feliciter (a). Sponte autem patet, similia remedia tentari non posse in plethoricis & calidis corporibus, in quibus alia mania species quandoque observatur, ut̄i § 1127, dicitur; quæ certè augetur à tali Methodo curandi. Verùm in plurimis maniacis collapsa vasa videmus, & corpus quandoque frigescere, inprimis artus inferiores: tales facilè hæc ferunt remedia, imò à validis etiam emeticis vix afficiuntur. Antimoniale emeticum in nobili muliere novemdecim annorum nullum vomitum fecit (b), sed duodecim horarum somnum, & quidem sat̄s profundum. Novi, data fuisse grana duodecim *mercurii vitæ* absque ullo effectu mulieri maniacæ, quæ sanitatis tempore à viginti granis *ypecacuanhæ* in vomitum enormem & hypercatharsin mota fuerat. Ex quibus omnibus patet, talem Methodum à prudenti Medico tentari posse.

Ubi autem incassum omnia hæc adhibita fuerunt, vel debet miser talis æger suo fato relinqui, vel extremum submersionis remedium adhiberi, ut deleantur, mortuo ferè sub aquis homine, omnes idææ. Fructus, quem viderant Medici ab hac Methodo in cura hydrophobiæ, ut̄i postea dicitur, videtur causa fuisse, quòd in desperatis maniacis idem tentaverint, & fortuiti casus docuerunt felicem eventum. Faber lignarius Antuerpiensis à terrore summo, dum horrenda spectra se vidisse noctu credebatur, amens factus fuit; dùmque in curru vinctus ad alium locum veheretur, solutis sibi vinculis, curru exsiliit, in stagnum profundum est submersus, ac pro mortuo habitus in currum repositus. Revixit tamen, jam mentis compos, & per octodecim annos superstes fuit (c). Hoc Exemplo in spem erectus *Helmontius* tentavit submersionem in aliis maniacis; & testatur, nunquam defuisse successum, nisi quoties præcociter submersos ex aqua educeret, metuens ne suffocati interirent. Sat̄s enim diuturna submersionis mora requiritur, ut̄i in sene hydrophobo præsens vidit *Helmontius* (d), quem vinctum funibus, & pondere pedibus adligato, submerserunt tamdiu, donec Psalmus *Miserere* integer recitari potuisset: dein aquis eductum hunc senem adhuc binis merferunt vicibus, sed minori temporis spatio sub aquis retinuerunt. Fatetur *Helmontius*, quòd mortuum jam crediderit: cùm tamen solutis vinculis haustam aquam marinam evomuit, ad se rediit, & postea sanus vixit. Plura alia Observata in eodem loco habentur, quæ docent, non tam citò mori submersos, ac vulgò creditur; de qua re etiam legi merentur illa;

(a) Act. Societ. Londin. n^o. cccc. pag. 347. Abridg. Tom. VII. pag. 632, 633.

(b) Ibidem.

(c) Helmont. Ort. Medicin. Tractat. De mens idea, n°. XLIX. pag. 228, 229.

(d) Ibid. pag. 229.

quæ apud alios Auctores habentur (a); & probant, per plures horas submersos sub aquis homines tamen revixisse.

Videtur ergo adhiberi posse tale remedium in desperata mania, cum absolutum vitæ periculum non adsit; ut nempe, deletis pro tempore omnibus ideis, dum nulla vitæ signa supersunt, tollatur & illa latens diathesis sensorii communis, quæ maniam fecit. Aliquando enim, (b) *Quos ratio non restituit, temeritas adjuvat*. Simul etiam videtur patere, submersionem in mari non plus prodesse quàm in alia aqua, cum faber ille Antuerpiensis in stagno submersus convaluerit.

§. 1124. **F**RUSTRA tentatæ per omnia remedia, varix, hæmorrhoids, dysenteria, hydrops, hæmorrhagia magna spontanea, febres tertianæ, quartanæ accedentes, salutaria fuerunt.

Ut jam sæpius in aliis morbis antea pertractatis dictum fuit, semper attendendum est ad illa, quæ sponte in morbis contingunt, & levamen vel integram curationem adferunt, ut Medicus hæc conetur imitari per Artem; vel saltem caveat, ne turbet aut impediat Naturæ, morbos curantis, salubria hæc molimina. Observatio autem docuit, maniacis profuisse sequentia, dum nullis etiam remediis cedebat morbus.

VARIX, HÆMORRHOIS. Quantum boni inde in melancholicis sperare liceat, antea ad §. 1110, dictum fuit. Cum autem mania à melancholia tristi gradu tantum differat, patet, eadem & maniacis profutura. Dum enim atrabilaria fæx per metastasin in venis artuum inferiorum accumulatur, vel per hæmorrhoides fluentes subducitur de corpore, liberantur viscera abdominalia gravante hac saburrâ, & morbus levatur. Simul etiam, sanguine distendente vasa inferiora, vel per eadem aperta evacuato, impetus & copia humorum à capite derivantur, quod magni momenti est ad mitigandum ferox delirium, uti aliâ occasione ad §. 779, in phrenitidis Historia patuit. Balnea ergo pedum, frictiones, aquæ calidæ vapor anum alluens, multum prodesse poterunt maniacis: sed sæpe magna difficultas in cura hujus morbi est, quod furibundi tales ægri præceptis Medicorum rarò obedire velint. Memorabilem casum habet *Schenckius* (c) de fabro ærario, qui vigesimo septimo ætatis anno maniacus factus, per aliquot menses catenis vinciri debuit, ne sibi vel aliis noceret: ortis verò varicibus nigro sanguine multum distentis in cruribus, ad sanam mentem rediit. Verum manebant illæ varices per plures annos, & per intervalla fatis acriter dolebant, simulque tunc recidivam minantis manie aliqua signa aderant; quæ cavebatur tamen, dum tumentes varices inciderentur.

DYSENTERIA. Ad §. 1104, ubi de atrabile turgente & mota diceba-

(a) Pefchlin de vita sub aquis. Winslow | pag. 138.
sur l'incertitude de signes de la mort.

(b) Cels. de Medicin. Lib. III. Cap. IX.

(c) Observat. Medicinal. Lib. I. pag.

142.

tur, monitum fuit, atrâ-bile subito solutâ, simulque ad magnam acrimoniam evectâ, pessimam sequi dysenteriam; cum dolore intolerabili, subitâ putredine, & gangrænâ subito lethali. Verùm funestus ille eventus tunc metuendus est, ubi confertim & subito eliquata materies atrabilaria in intestina venit: ubi verò sensim soluta, nec admodum acris per intestina secedit, tunc talis dysenteria, licet molesta satis, levamen morbi facit, partim evacuando morbi materiem, partim etiam à capite derivando humores; dum irritatis intestinis ab hoc stimulo, major liquidorum copia versùs vasa meseraica tendit. In genere monuerat *Hippocrates*, uti antea ad §. 963, notavi, quòd hujusmodi (a) *Egestiones etiam eos, qui priùs sunt in corporibus, morbos sanant, antiquiores quidem diutiore tempore; recentiores autem in paucis diebus submovere possunt.* Unde simul videtur, manix curationem à diuturniori dysenteria tantùm sperandam esse, adeoque cavendum, ne intempestivâ medelâ cohibeatur. Alibi autem bonum esse dicit, si manix (b) succedat dysenteria. Et contrâ metuebat maniam secuturam, ubi, dysenteria cefante, flammeus, rubicundus in facie color succederet, humoribus sursum raptis: talis enim sensus videtur *Coacæ prænotionis*, quæ sic legitur, (c) *Dysenterix, subrubræ, limosæ, largæ dejectiones alvi, in flammeis, valde rubicundis coloribus, solutæ, insanix (manix) timorem inducunt.*

HYDROPS. In eodem aphorismo laudat *Hippocrates* hydropem (d) manix succedentem. Ut autem intelligatur, quomodo hydrops manix prodesse possit, notandum est, quòd quandoque ille morbus à solutis nimis humoribus nascatur, qui tunc vasis majoribus elabuntur, & in cavis corporis vel in panniculo adiposo colliguntur. Verùm talis humorum solutio dum adest, & tenax illud atrabilarium pariter attenuabitur, & exhibit de corpore; vel per metastasin ad alia loca corporis deponetur cum levamine. Notum est, per argenti vivi usum totum sanguinem solvi in tenuem & putridam lympham, quæ vel per alvum exit, vel per salivales glandulas excernitur; unde validam mercurialem salivationem passi ægri pallefcunt toti; & si excretio per ductus salivales à quacumque causa impediatur subito, facies, collum, labia immaniter tument ab aggesta lymphâ non excreta. Observata Medica jam docuerunt, maniacos aliquando salivatione mercuriali sanatos fuisse: ita *Wepferus* curavit rusticum maniacum, dando (e) *Turbith minerale* donec ptyalismus sequeretur. Si ergo talis solutio humorum ab alia quacumque causa facta fuerit, poterit & quandoque mania sanari.

Præterea quandoque in maniacorum cadaveribus inventa fuit aquosa coluvies in ventriculis cerebri (f); quæ resorpta, & ad alia loca corporis deposita, posset manix levamen adferre, nato tumore hydropico in alia corporis parte: sic observamus sæpe, difficillimam respirationem, à pectoris

(a) Prædict. Lib. II. Cap. XIII. Charter. Tom. VIII. pag. 821.

(b) Aphorism. Sect. VII. n°. v. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 294.

(c) N°. cccclxv. Charter. Tom. VIII. pag. 879.

(d) Aphorism. Sect. VII. n°. v. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 294.

(e) Observat. Med. Pract. de Affect. Capit. Observ. LXXXIII. pag. 323. 324.

(f) Medic. Essays. Tom. IV. n°. xxvi. pag. 416.

hydropem natam, levare, dum pedes incipiunt tumere; & contra pedum tumorem hydropicum, subito evanidum, pectus gravare. Ex quibus patet & alia ratio, quare hydrops maniae prodesse possit.

HÆMORRHAGIA MAGNA SPONTANEA. Antea ad §. 741, monitum fuit, *Hippocratem* per hæmorrhagiam intellexisse, (a) *Eam quæ per nares fit*, si non nominaret aliam partem corporis, unde sanguinis evacuatio prodiret: simili sensu & hinc hæmorrhagiæ vocabulum videtur intelligi. Constitit pariter ex illis, quæ ibidem dicta fuerunt, uti & ad §. 779, in cura phrenitidis, quantum boni in capitis morbis ab hæmorrhagia narium, sed spontanea, expectare liceat; cum rami quidam carotidis internæ per nares distribuuntur, adeoque sic simul depleantur vasa sanguinea per encephali fabricam distributa. Simul autem facile patet, talem hæmorrhagiam præcipue profuturam in illa maniae specie, quæ §. 1127, describetur.

FEBRES TERTIANÆ, QUARTANÆ. Antea in Historia febrium intermitium demonstratum fuit, per validos illos concussus tempore frigoris febrilis, auctamque dein caloris tempore velocitatem & impetum circulationis, multa agitari posse & solvi, quæ visceribus impacta hæserant: adeoque spes est atrabiliarium materiam sic attenuari & expelli posse. Præterea ad §. 757, probatum fuit, causam latentem febrium intermittentium subtilissimum fluidum nerveum, nervos per quos fluit, vel encephalon mutare, unde hæc omnia oriuntur: poterit ergo per hanc mutationem deleri & illa causa, quæ maniam fecit. Postea enim patebit, non ab atrabile sola maniam produci, sed levem sæpe sensorii communis mutationem ad hoc sufficere, licet nihil morbofi in reliquo corpore deprehendatur. Unde merito monuerat *Hippocrates*, febres intermittentes (b) ab aliis magnis morbis vindicare corpus, uti ad §. 754, latius dictum fuit; ubi & plura Observata Practica habentur, quæ hanc rem confirmant.

§. 1125. **H**UJUS maniae species oritur, postquam autumnali, validâ, diurnâ, intermittente febre, corpus exhaustum, debilitatumque, tam per morbum, quàm per iteratas missiones sanguinis, & evacuationes alvi sæpissime repetitas; tum etiam per eadem hæc renovari hoc malum solet.

Hactenus imprimis actum fuit de mania, quæ melancholiam diuturnam sequitur, & tantum ferè gradu differt ab hoc morbo: verum & aliæ maniae species sunt, sæpe difficulter curabiles, in quibus nulla signa docent, aliquid hære in visceribus mali; sed solum sensorium commune turbatum est, & quidem à causis latentibus. Auctus humorum motus per vasa encephali in paroxysmo febris intermittens validum in quibusdam delirium facit; sed cessans, simulac defervescit febris. Inflammatio caput internum occupans, phrenitidem facit cum sævo furore; & quandoque per hunc morbum sic mutatur sensorium

(a) Epidem. Lib. III. Comment. III. text. LXXX. Ægrot. IX. Charter. Tom. IX. pag. 303.

(b) Ibid. Lib. I. Comment. III. text. IV. pag. 88.

commune, ut sedatâ febre, fanatâ hâc inflammatione, ferox illud delirium maneat, tuncque phrenitis dicitur in maniam abire; de quo videantur illa, quæ ad §. 774, dicta fuerunt. Dum peregrinum quid cum sanguine movetur, turbantur sæpe omnia in cerebro, uti videmus in ebriis, qui quandoque pessimè furunt, donec stimulus ille, fermentatis liquidis inhærens, vel expulsus fuerit de corpore, vel subactus & iners redditus. Dum elapso sæculo tentabant transfusionem sanguinis, & mira promittebant quidam Medici in morbis curandis, si sani animalis sanguis transmitteretur in venas hominis, educto proprio sanguine; doluerunt tristem eventum audacis Experimenti, cum sequeretur ingens furor in miseris illis, & deinde mors; hinc publicâ auctoritate vetitum fuit, ne in posterum in corpore humano similia tentarentur (b). Bonus sanguis animalis sani, sed diversus à sanguine humano, per vasa encephali fluens, turbavit illico totum sensorium commune, & furorem induxit. Unde discimus, non semper requiri insignes noxas encephali ad tanta mala producenda, sed leviores sæpe causas sufficere. Animi affectus subiti & validi toties maniam fecerant; imprimis ira, meritò brevis furor dicta, qui, dum frequenter recurrit in hominibus iracundis, tandem stabilem furoris characterem in sensorio communi relinquit, sicque maniam producit, difficillimè sæpe curabilem. Optimè hoc notavit *Helmontius* dicens, (b) *Tantòque miseres (dementiæ), quæ suscitantur absque excrementorum infamia, quia vel continuo perseverant, vel statis recurrunt recidivarum periodis: alioquin absumptis spurcitiis, sponte cessant labes prognata.* Si enim ab atrabile oriatur mania, spem habemus; solutâ & evacuatâ hâc materiâ morbum curari posse. Verùm ubi à valido animi affectu sic mutatur sensorium commune, ut mania sequatur, satis patet non intelligere liquidò Medicum, qualis sit hæc mutatio sensorii communis, & per quæ tolli debeat remedia. Tales manias aliquoties natas vidi in puerperis, si validâ excandescerent irâ primis diebus puerperii; omnium maximè si illatas injurias imò sub pectore conderent, & memores foverent iras: sequebantur enim vigiliæ molestissimæ, & post paucos dies mania, quæ in quibusdam totâ vitâ mansit, licèt plura & satis efficacia fuissent tentata remedia; in aliis sensim sedatum fuit malum, & postea mente ac corpore sanæ vixerunt. Quibusdam mansit pristini morbi vestigium, recidivam faciens circa æquinoctium vernum & autumnale, quando magnæ illæ mutationes corpori humano contingere solent. Plures vidi, qui verno tempore per tres quatuorve septimanas erant maniaci, dum reliquo anni tempore rectè valerent; imò in quibusdam familiis hæreditarium tale malum certo ætatis tempore se prodit.

Commune nervorum principium à Medicis solet vocari sensorium commune; nempe illa corporis pars, unde omnes nervi, sensibus & motibus voluntariis fervientes, suam ducunt originem. Illud sensorium commune in encephalo hæreere omnes concedunt, & hoc pluribus demonstratum fuit, ubi de apoplexia agebatur. Verùm constat ex Physiologicis, totum en-

(a) Dionis Cours d'Opérations de Chirurgie, Démonstrat. VIII. pag. 498.

(b) Ort. Medicin. Tract. Demens idea. n°. xxxvi. pag. 226.

cephalon vasculosum esse, adeoque functiones hujus pendent à libero motu fluidorum sanorum per vasa determinatæ magnitudinis, debito cum impetu. Fluidorum ergo mutata indoles, vasorum capacitas mutata, celeritas motus humorum aucta vel minuta, hinc miris & variis modis turbare possunt omnia, imprimis in illis corporibus, in quibus humores satis soluti sunt, vasa tenera & impulsis liquidis minus resistentia. Hæc autem obtinent in hysteris dictis mulieribus, in quibus à levissima causa tantæ excitantur turbæ: sed simul tunc solet in his mutari respiratio, suspiria ducunt, sanguis minus libere à capite redit (ut pluribus explicatum fuit ad §. 1010. n.º. 3. lit. 7.), rubore suffunduntur genæ, & pari modo vasa capitis interni magis distenduntur, soluti humores vasa aliena ingrediuntur per errorem loci (vide §. 118.), majora vasa dilatantur, quæ minora vicina comprimunt & impediunt; unde facile patet, miras mutationes in sensorio communi fieri posse à levioribus etiam causis; & sæpe observatur, hystericas mulieres delirare, dum illos vapores, uterinos dictos, patiuntur. Si etiam in aliis partibus corporis nascatur impedimentum sanguini per vasa moto, poterit versus caput majori impetu & copiâ derivari, ac similia mala producere: spasmodicas tales constrictiones, in visceribus abdominalibus hysteriæ toties experiuntur, uti notum est. Videtur & Hippocrates hoc observasse, dum (a) à pulsu quodam & palpitatione circa lienem prævidebat majorem sanguinis impetum versus caput; uti etiam, si circa hypochondria (b) aliqua tensio sentiretur, absque dolore aut inflammatione viscerum hinc sitorum, de quibus videantur illa, quæ ad §. 741, habentur de signis hæmorrhagiæ narium futuræ in febre ardenti. Salubri autem tali evacuatione liberabantur tunc vasa encephali nimio sanguine distenta: quod si non fieret, vel non satis largâ copiâ, turbabantur omnes cerebri actiones, uti tunc dictum fuit. Ob hanc causam videtur alio in loco Hippocrates monuisse sequentia: (c) *Quòd si in præcordiis pulsus quoque insit in hypochondrio, perturbationis, vel delirii indicium est. Verùm oculos eorum intueri oportet. Si namque crebrò moveantur, expectanda insania est* In quo loco *μανίνας* vocabulo utitur. Cùm autem ad musculos oculorum tot insignes nervi veniant, patet satis, talem crebrum & insolitum motum oculorum designare quòd omnia incipiant turbari in encephalo. Omnia hæc tenus dicta confirmant, à levioribus etiam causis posse maniam oriri, atque ubi semel hunc morbum quis passus fuit, satis facile recidivam fieri; quod & Aretæus monuit dicens, (d) *Nonnullos namque, qui penitus soluti morbo videbantur, aut veris tempus, aut error in victu, aut ira casu aliquo proritata, denuo ad furorem revocavit.*

Simul etiam intelligitur ratio, cur ille morbus innumerâ deliriorum varietate ludat, prout hæc illave sensorii communis pars magis afficitur. Notavit Aretæus quòd, (e) *Qui ingeniosi sunt ac dociles, Astronomiam discunt sine Doc-*

(a) Epidem. Lib. IV. text. IV. Charter. Tom. IX. pag. 313. 314.

(b) Ibid. Lib. I. Comment. II. text. LV. pag. 60. Confer. Prognostic. Comment. III. text. xxxiii. Charter. Tom. VIII. pag. 682.

Tom. III.

(c) Prognostic. Comment. I. text. xxviii. Charter. Tom. VIII. pag. 611.

(d) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. vi. pag. 31.

(e) Ibidem.

tores; Philosophiamque possident à nemine traditam; Poeticam quoque veluti à Musis infusam nōrunt. Infinitæ enim & novæ ideæ excitari possunt in sensorio communi per causas internas in illud agentes, uti pluribus ad §. 700, explicatum fuit, ubi de *Delirio febrili* agebatur. Vidi fœminam, quæ aliquot vicibus maniam passâ fuit, dum insaniret, omnia ligato sermone pronunciasse, & mirâ facilitate rythmos invenisse, cùm nihil tale unquam aliter perficere potuerat dum esset sana, imò nunquam tentaverat, à prima juventute manuum laboribus victum sibi comparare coacta, & fati hebetis ingenii. In tali autem mania, quæ non oritur ab atra-bile prægressa, alia curandi Methodus requiritur. Si vires validæ sint, nec à prægressis morbis exhaustum corpus, evacuationes per sanguinis missiones, purgantia leniora, ut tamarindi, folia senæ, serum lactis, & similia profunt, ut humorum, vasa distendentium, copia minuatur, & impetus à capite avertatur. Cavendum tamen, ne subitis & validis evacuationibus omnes prosterantur vires; tunc enim sævus ille furor quidem tollitur, sed succedit mania impotentia quasi sensorii communis, & totâ vitâ manet immedicabilis stultitia, sicque hebetes, omnium rerum immemores, innocuorum infantum instar nugantur perpetuò, & in misero hoc statu quandoque senescunt, quales casus in Morodochiis sæpius occurrunt.

Ubi autem per hanc Methodum non succedit curatio, tunc nil superest, quàm tentare, ut validis remediis datis, turbentur omnia in corpore, hâc spe, ut sic mutetur præsens conditio, de quare re dictum fuit §. 1123.

Huc refertur & illa mania species, quam non rarò accidisse observavit *Sydenhamus* (a) miratus, nullam apud Auctores mentionem fieri hujus mania, quæ post febres intermittentes, diuturnas nempe, & maximè quartanas, quandoque sequitur. Antea ad §. 753, ubi de febribus intermittentibus agebatur, patuit, per has febres, inprimis si & validæ fuerint & diuturnæ, omnia corporis fluida mutari admodum, ita ut sæpe in pessimam cacochymiam degenerent, sicque multos morbos chronicos producant. Si ergo crassior & acrior sanguis in vasis encephali hæerere cœperit, vel secreta inde liquida acriora illud irritaverint, patet fati turbari & sic posse sensorium commune, atque maniam produci. Frequentiùs hoc contigisse monet *Sydenhamus* (b) si per sanguinis missiones frequentes, repetitas sæpe alvi purgationes, cura febrium tentata foret, adeoque vires talium ægrorum admodum debilitatæ languerent. Ad hanc maniam aliâ Methodo curationis usus fuit, de qua sequenti numero dicetur.

§. 1126. **H**ÆC species solis reficientibus, replentibus, cardiis, roborantibus, diu continuatis, sanatur. At, si evacuando tentatur, atrophiam, debilitatem, insuperabilem fatuitatem, infert.

Cùm in reliquis mania species ab evacuantibus curationem auspiciari solerent Medici, cautè monuit *Sydenhamus* (c) nihil hîc magis nocere, cùm

(a) Sect. I. Cap. v. ubi de Mania. pag. 123.

(b) Ibidem.

(c) Ibidem.

ab his furor quidem domari soleat, sed simul sequatur immedicabilis stultitia. Imò notat, quòd æger in sanitatis limine jam constitutus, dum enema tantùm injiceretur ex lacte saccharato, illico se pejus habuerit, recrudescente denuo maniâ, quæ ferè sopita fuerat. Cùm autem effœtus & vappidus in talibus ægris sanguis esset, in victu analeptico, & cardiacis roborantibus remediis, curæ spem ponebat; imò & potu generosiore reficiebat tales ægros, & in lecto diu multùmque jubebat contineri. Sic post aliquot septimanas sensim in melius proficiebant, tunc cardiaca per aliquot dies omittebat, pergens in solo victu analeptico; postea iterum dabat cardiaca, donec integra rediret sanitas. Hâc Methodo ingerebat corpori talia nutrimenta, quæ faciliè à languentibus visceribus subigi poterant; simulque cardiacis & roborantibus viscera chylopoietica excitabat, ut meliùs agere in ingesta possent: augebat simul per grata hæc stimulantia motum humorum, & vasorum actionem in liquida contenta: his omnibus conspirantibus emendabatur cacochymia post febres illas diuturnas relicta. Notandum autem, quòd & Theriacam *Andromachi* dederit, ac quidem paulò liberaliori dosi; quæ non tantùm agit ut cardiacum calidum & stimulare, verùm etiam ratione opii, somnum conciliando in hac maniæ specie videtur juvare. Plures tales formulæ in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur.

§. 1127. **M**ANIA verò enata in robustis, vegetis, floridæ ætatis, plethoricis, calidis, sanatur iisdem mediis, ac species epilepsiæ (1081); missione sanguinis iteratâ; purgatione forti inter singulas interpositâ; dein, impetratâ sedatione, opiatis, & cardiacis.

Ubi sanguis nimiâ copiâ distendit vasa in plethoricis hominibus, vel à calore aeris rarefcit, aut à spirituosis potibus magnâ copiâ assumptis in primis in flore ætatis; tunc & observatum fuit, sic turbari sensorium commune, ut mania sequatur, imò sæpe quàm maximè furibunda. Faciliè distinguitur hæc maniæ species à reliquis, per signa plethoræ præsentis, calorem magnum, in primis in capite, ruborem faciei & oculorum, pulsationem validam arteriarum carotidum ac temporalium; uti & per causas prægressas, quæ subitam rarefactionem sanguini inducere possunt. Huc etiam spectant consuetæ sanguinis evacuationes per hæmorrhoides & menstrua suppressæ, omniâque illa quæ sanguinis impetum & copiam versùs caput augere valent. Observatur hoc, quando lochia subito supprimuntur in puerperis, unde plurimi difficilisque morbi oriuntur, prout in hoc illudve viscus rapiuntur, uti postea ad §. 1329, dicendum erit. Notavit hoc optimè *Hippocrates* dum dixit, (a) *Si verò mulieri puerperii purgatio ad caput irruat, thoracemque ac pulmonem (id enim contingit) plerumque statim moriuntur.* Postquam autem recensuit illa mala, quæ fiunt, lochiis in pulmonem raptis, addit sequentia: (b) *Quòd si purgatio*

(a) De Mulier. Morb. Lib I. Cap. XLV. | (b) Ibidem.
Charter. Tom. VII. pag. 755.

(uterina) impetu sursum delata per os non exeat, neque ad pulmonem vertatur, ei ad faciem puerperia (lochia) divertent, quæ admodum rubicunda erit, & caput grave, neque id citra dolores movere poterit; oculi etiam valde rubicundi erunt, & ex ipsis tenuis sanguis effluet. Est ubi etiam nonnullis sanguis ex naribus profluit, qui si effundatur, hoc modo diuturnior morbus evadit. Neque hoc in morbo acutè aures audiunt. Cardiogmo vexabitur, eructabit, mente alienabitur, & delirationes furiosæ (παρρηνοίαι μανιώδεις) existunt. Paulò post notat, quòd si emergant ex hoc morbo, quandoque surditas aut cæcitas maneat, compressâ nempe à vasis sanguineis encephali distentis origine nervorum opticorum vel auditoriorum, ita ut postea liber motus spirituum nervosorum per has partes restitui nequeat. Huc etiam spectare videtur sequens Hippocratis textus, (a) Quibus mulieribus sanguis in mammis colligitur, maniam significat. Notum est, circa tertium puerperii diem, uteri vasis jam constringi incipientibus, serosum lacteum humorem in mammis colligi, quæ tunc tument. Verùm ubi loco hujus serosi pabuli sanguis ipse mammas distendit, signum est, lochia sursum rapi, & superiora corporis vasa omnia quàm maximè urgere; unde tunc metuenda sunt omnia illa mala, de quibus statim dictum fuit.

Præcipuus curationis scopus in tali mania est, ut vasa nimis repleta vacuentur per sanguinis missiones, & avertatur impetus ac copia humorum à capite; quò spectant purgationes satis validæ, pediluvia, epispastica, &c; simul rarefactio sanguinis tollatur, & caveantur causæ, à quibus hæc nasci posset; vasa superiora roborentur, stringantur, dum simul inferiores artus balneis, fomentis, vaporibus, &c, laxantur quàm maximè: his factis, si pergat adhuc furor, opiatas tutò poterit compesci ille impetus.

Ad §. 1124, notatum fuit, spontaneas validas hæmorrhagias maximè profuisse in mania, quæ aliis remediis frustra tentata fuerat, adeoque cum fructu sanguinis largæ missiones institui poterunt, inprimis in robustis, vegetis, plethoricis, calidis hominibus, de quibus hîc agitur. Hildanus (b) plures casus habet, ubi per arteriæ temporalis sectionem curata fuit mania, & quidem subitò. Inprimis extemporaneum inde effectum vidit in robusta virgine, quæ graves capitis dolores diu passa, evaserat maniaca, conquerens se molestos tinnitus & sibilos in auribus percipere, dolorem pulsatorium circa tempora, & molestum fervorem in intimo capite; quæ omnia signa docebant, distendi interna capitis vasa à copioso sanguine. Juvenis Helvetus, calidissimâ tempestate mari iter fecerat, simulque meracissimorum vinorum usui immoderato indulserat, unde maniacus evasit. Curatus fuit repetitis venæ-sectionibus, hirudinibus applicatis ad tempora, victu tenuissimo. Cùm autem & vini abusu & calidissimâ tempestate magnus calor ac rarefactio sanguinis adessent in hoc ægro, hinc profuit balneum aquæ frigidæ, simul affusâ aquâ glaciali copiosâ & cum impetu ad caput priùs rasum. Plures alii casus Medicos docuerunt, frigidissima capiti applicata quandoque mul-

(a) Aphorism. Sect. V. n^o. xl. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 219.

(b) Efficac. Medic. Part. II, pag. 45, 46.

tum profuisse (a). Sic homini jam dudum maniaco somnum placidissimum conciliavit pileus nive plenus, capiti impositus: evigilans longè pacatior, & intra paucum tempus hâc Methodo curatus fuit (b). Mansit tamen spasmodica contractio in uno latere faciei, fortè à frigidissima nive imprudentiùs applicata: notatur postea & alios maniacos eâdem Methodo curatos fuisse. Felix talis cura etiam successit, dum ex viginti pedum altitudine frigidissima aqua irruerat in caput maniaci, unde secutus fuit somnus profundus viginti novem horarum, & postea evigilans æger sanâ fruebatur mente (c). Plures Observationes, quæ egregium usum aquæ frigidæ in hac mania specie confirmant, & alibi (d) habentur. Omnium autem maximè videtur hæc Methodus profuisse in illis, qui fervidissimâ æstate, & post usum nimium vini generosi, in hunc morbum inciderunt. Apud *Celsum* etiam mentio hujus Methodi fit, dum jubet totum corpus in aquam & oleum demergendum esse, (e) *Super caput aquâ frigidâ infusâ*: tunc enim reliquæ partes corporis laxantur tepido calore, dum subitum frigus capitis vasa constringit & roborat.

Laudantur autem & opiata in cura maniacorum, quando nempe priùs evacuationes tam per venæ-sectionem repetitam, quàm purgantia, præcesserunt; omnium maximè si pertinaces adsint vigiliæ. Fortuitus casus probavit opii effectum in virgine maniaca, dum unguentum, continens scrupulum opii Thebaici in aceto soluti, quod temporibus inungendis destinatum erat, devorat; inde enim subitò convaluit (f). Magnam autem opii quantitatem ferre posse maniacos pluribus Observatis constat. Hujus morbi curatione celebris Medicus (g) dabat manè & vesperì grana duo opii in aquæ fontanæ cochleari soluti, & si nullus sequeretur somnus, addebat singulis dosibus adhuc granum opii, donec sequeretur effectus: refert autem quòd aliquando pro una dosi quindecim grana opii debuerit dare; sed nunquam hoc tentavit primâ vice, at sensim augendo opii quantitatem, donec pacato somno, fruerentur ægri. In juvenibus & plethoricis utebatur sanguinis missionibus; sed affirmat se multos curasse absque venæ-sectione. Omni octiduo dabat purgans hydragogum vel vomitorium antimoniatum, & vesperì ejusdem diei solitam opii dosin; nam per plures dies in opii usu pergebat, donec compesceretur furor. Audaçter ex papavere parata pharmaca danda esse, post evacuationes factas, commendavit *Aetius* (h), atque inde resipiscere maniacos. Similem Methodum laudavit *Sydenhamus* in maniacis juvenibus ac sanguineis, nam (i) post aliquot venæ-sectiones dabat omni octiduo acre purgans, & diebus intermediis cardiacum remedium, quod sa-

(a) Académie des Sciences, Ann. 1734. | pag. 155.
Hist. pag. 56.

(b) *Psychrolousia or the History of cold Bathing, &c.* pag. 452.

(c) *Ibid.* pag. 455.

(d) *Lettere Mediche del dottore Mart. Ghisi, &c.* pag. 27.

(e) *De Medicin. Lib. III. Cap. xviii.*

(f) *Acta Erudit. Mens. Jul. 1701.* pag. 314.

(g) *Joh. Jac. Wepferi Historiæ Apoplect. in Append. pag. 687.*

(h) *Lib. VI. Cap. viii.* pag. 101.

(i) *Seçt. I. Cap. v. ubi de Mania.* pag. 125. 126.

tis bonam copiam theriacæ *Andromachi* continebat. Interim verum est, quòd *Sydenhamus* bis de die tantum medium granum opii circiter exhibuerit; sed patet ex antè dictis, quòd tutò augeri possit hæc quantitas, si opus fuerit.

Ex omnibus hæctenus dictis patet, sollicitè distinguendas esse varias maniaæ species, ut singulis idonea medela adhiberi possit, cum illa quæ huic speciei sanandæ conducunt, in alia specie maniaæ nocerent.

RABIES CANINA.

§. 1128. **E**ST & alia ægritudo, quæ ob furorem sæpe comitem, huc commodè referri potest, quum ob summam perniciem tractari debeat.

Videtur commodissimè hoc loco tractari posse ille morbus, qui *Rabies Canina* dicitur, cum quandoque tales ægri maniacorum instar furant, & vinculis coerceri debeant. Fortè dubitari posset, an non potius pertineret ad morbos acutos, quàm ad chronicos, simulac enim in actum deducitur rabiosi animalis venenum, corpori humano applicatum, tunc paucorum dierum spatio occidit, & plerumque febrem habet comitem. Interim tamen latet sæpe diu hoc venenum in corpore, antequam actuosum fiat, uti postea patebit. *Aurelianus* acutorum numero adscribit rabiem caninam; (a) *Cum non oporteat illud tempus ægrotanti imputari, quo nondum rabie vexatur, quippe cum passio necdum corpus afficiat; & cum emicuerit, non habeat superpositiones, seu dilutiones, sicut qui specialiter tardis afficiuntur passionibus, & ob hoc celerrimè ægrotantes interficiat, non solum ut acuta, sed etiam ut continua passio.*

Cum autem post morsum rabiosi animalis inflictum causa morbi jam hæreat in corpore, & in quibusdam observata fuerit insolita mœstitia, ac emaciatio corporis, diu antequam fierent hydrophobi, non videtur absolum, quòd hic morbus inter chronicos numeretur, licèt ultima ejus periodus acutorum more ægrum tollat: præcipuè cum efficax medela ferè tantum sperari potest illo tempore, dum nondum ad ultimam illam periodum morbus pervenit. Sic epilepsia meritò morbis chronicis adnumeratur, licèt quandoque tempore paroxysmi moriatur æger. Ira & atrabilis, tardus admodum morbus, dum turget & movetur, immanes febres & citò lethales accendit (vide §. 1104.).

§. 1129. **V**OCATUR rabies, & quia à canum morfu ut plurimum, rabies canina; tum à symptomate terribili, aquæ metus, hydrophobia, &c.

Nominis ratio sponte patet, cum sæpe, licèt non semper, furor adsit, rabies dicitur; & quàmvis ab aliis animalibus etiam hic morbus hominibus communicetur, cum tamen à canibus frequentius hoc contingat, dicitur rabies canina. Cùmque signum pathognomicon veneni illius, jam actuosi redditi, sit metus ingens omnium potulentorum; ideo dicitur *ὕδροφοβία* vel

(a) Acutor. Morbor. Lib. III. Cap. XI. pag. 222.

& aliis *ὕποφοβία*, uti *Aurelianus* (a) monuit; ita tamen ut fateatur hydrophobiæ nomen magis consuetum esse, & communiter huic morbo tribui, uti & hodie solet.

Alio in loco (b) disputat, an rabies canina novus morbus sit, an non. Apud *Hippocratem* nullibi mentio fit illius morbi; sed tamen inde non sequitur, non exstitisse illius tempore. Fortè minùs frequens fuit illo loco, ubi *Hippocrates* vixit: nam ubique locorum hunc morbum non æquè communem esse innuit *Aurelianus* (c), dum dicit: *Cariam* atque *Cretam*, licèt ab aliis venenatis animalibus ferè immunes sint, canum rabie vexari frequentissimè; & contrà legitur, (d) in tota Meridionali Americæ parte, canes nunquam rabie corripi. Certè canes omni ævo fuerunt, & hoc morbo frequenter corripuntur; unde videtur admodum probabile esse, rabiem caninam antiquorum Medicorum tempore etiam exstitisse. Plura circa hanc rem solitâ suâ eruditione collegit *Clericus* (e), ubi hæc videri poterunt.

§. 1130. **O**RITUR ferè semper ab aliis animalibus, priùs rabiosis, suscepto contagio, tamen & sponte in acutis quibusdam orta legitur, & observatur.

Omniùm communissimè ab aliis animalibus, priùs rabiosis, teter hic morbus hominibus communicatur: interim tamen quædam Observationes docuerunt, eundem morbum absque hac causa productum fuisse. Sic legitur (f) de juvene viginti novem annorum, temperamenti calidi & sicci, qui summâ excandescens irâ proprium digitum indicem momordit, unde intra viginti quatuor horas hydrophobus factus est; & quidem adeo, ut ad solam aquæ mentionem strangulari videretur; dein maniacus ac planè furibundus factus, subito periit, dum post æruginosam materiem vomebat bilem sinceram. In hoc casu videtur illud venenum per summum iræ furorem natum fuisse in corpore, non verò aliunde accessisse. *Aretæus* (g) hujus opinionis fuit, posse similia in corpore nasci illis, quæ extrinsecus adveniunt, & æquale damnum facere; sic autem habet: *Quando quidem & alia infinita eorum, quæ in homine sunt, eamdem speciem cum exterioribus causis obtinent: succi per dentes intra corpus sunt, & exterius: morbi quoque medicamentis perniciosissimis assimilés; & à medicamentis talia vomunt, qualia ob febres vomere solent.* Similiter *Aurelianus* credidit esse, (h) *Possibile, sine manifesta causa hanc passionem corporibus innasce, cum talis fuerit strictio sponte generata, qualis à veneno.*

(a) *Acutor. Morbor. Lib. III. Cap. ix. n.º. xcviij. pag. 218.*

(b) *Ibid. Cap. xv. pag. 226. 227.*

(c) *Ibid. n.º. cxxiv. pag. 229.*

(d) *Biblioth. raisonn. 1750. Avril, Mai, Juin. pag. 422.*

(e) *Histoir. de la Médec. Part. II, Liv. IV. Sect. I. Cap. vi. pag. 463.*

(f) *Epist. Joh. Bapt. Scaramucci ad Ant. Magliabech. in Miscell. Curios. Decad. II. Ann. 9. 10. Append. pag. 249.*

(g) *De Caus. & Sign. Morbor. Acutor. Lib. I. Cap. vii. pag. 5.*

(h) *Acutor. Morbor. Lib. III. Cap. ix. n.º. c. pag. 219.*

Notum est, quòd *Aurelianus*, Methodicorum sectæ addictus, omnes morborum causas ad strictum & laxum reduxerit.

Cùm autem in cadaveribus sæpe inventa fuerint organa deglutitionis utcumque inflammata; biliosa circa stomachum; cerebrum, cerebellum, medulla spinalis sicciora solito, &c; (vide §. 1140.) fati verosimile videtur, si ab aliis causis similis mutatio corpori inducatur, posse & similem morbum sequi.

Vidimus in Historia melancholiæ (§. 1090.) hunc morbum à mente initium ducere posse, & in corpore bene sano à sola mutatione cogitationis atram-bilem produci; quæ atra-bilis, ab aliis causis nata in corpore, vicissim faciebat pertinax delirium. Certum est numerosissimis Observationibus, canes absque ulla infectione alterius rabiosi animalis rabiosos fieri, adeoque in illorum corpore illud venenum produci, non autem aliunde venire; quod hanc opinionem probat. Observationes autem fide dignissimæ videntur confirmare in aliis morbis, absque ullo veneno rabiosi animalis, hydrophobiam natam fuisse. Celeberrimus *Boerhaavius* solebat hæc occasione Auditoribus suis affirmare, vidisse se lictorem, qui carnificem aliunde accersere debuerat, ut publica de scelesto homine sumeretur pœna, incidisse in febrim ardentissimam, omnemque potum oblatum cum summo horrore repudiavisse, & tertio die periisse: miser ille calidissimâ tempestate multum corpus moverat, deinde per quatuor horas nudato capite, solis radiis exposito, in scapha federat, totoque hoc die solo ferè spiritu vini usus fuerat. *Salius Diversus* in muliere triginta sex annorum, febre pestilenti detentâ primò, dein, hoc morbo expugnato, dysentericâ redditâ, atque denuo curatâ, manente tamen quâdam febriculâ, vidit hydrophobiam nasci, & quidem tali gradu, ut alios coram se bibentes sustinere non posset: mens tamen semper constabat, & octavâ die, postquam omne liquidum horrere cœpit, mortua est; cùm à morfu rabiosi animalis hydrophobi facti rarò quartum diem superare soleant. *Ægra* autem, & mater ejus, sanctè asseverabant, quòd nunquam nec à cane rabido, nec à sano, tacta fuisset, (a) *Cùm nec domi unquam canem educasset, nec externis unquam communicasset.* Alibi legitur (b), inflammationi ventriculi accessisse hydrophobiam cum convulsionibus, à quibus malis tamen æger ille audacter repetitis sanguinis missionibus evasit. Certè *Aurelianus* (c) monuerat, in hydrophobicis stomachum pati. Apparet tamen ex his Observationibus, hydrophobiam, in morbis absque venenato contagio natam, leniorem esse, & magis curabilem. Qui plura desiderat Exempla hydrophobiæ in morbis natæ, inveniet apud *Schenckium* (d), qui ex *Marcello Donato* & aliis hæc collegit. Credo, modò dicta sufficere, ut constet, hydrophobiam in acutis morbis quandoque sponte nasci.

(a) De febre pestilenti & seq. Cap. XIX. pag. 362.

(b) Medical Essays Tom. I. §. 29. pag. 283.

Tom. III.

(c) Acutor. Morbor. Lib. III. Cap. XII. n^o. CVII. pag. 222.

(d) Observat. Medicin. Lib. VII. pag. 852.

§. 1131. **A**NIMALIA autem ferè quæcumque hoc malo affici, suóque contagio alia, & ipsum hominem, lædere possunt.

Frequentissimæ hoc docuerunt Observationes, quòd nempe ab uno cane rabido plurimi alii, atque etiam homines, infecti fuerint, qui deinde alia animalia similiter affecerunt. Adeóque nisi citò morerentur animalia rabiosa ex morbo, vel occiderentur, rabies certè immaniter propagari posset; nulla enim Observatio docuit, venenum illud mitescere, dum ex uno animali in aliud propagatur. Cùm autem mordendo præcipuè communicetur hoc venenum, hinc in animalibus majoribus observatur potissimùm rabiei propagatio, quia non tam facilè morfu necari possunt, uti minores aviculæ v. gr; adeóque post vulnus morfu inflictum fati diu supervivunt, ut veneni suscepti effectus se manifestare possint.

§. 1132. **N**EMPE canes, feles, lupi, vulpes, equi, asini, muli, boves, fues, simiæ, galli gallinacei, homines, priùs rabiosi, id vitium in alios propagaverunt.

Recensentur hîc animalia, quibus rabiem contigisse Historiæ docent. *Aurelianus* addit his (a) ur̄os & leopardos, de quibus tamen minora numero Observata habentur, quia hæ feræ ab hominum commercio remotæ latebras densis in sylvis quærunt, & ferè semper, dum hominem vel aliud animal mordent, occidunt & foedissimè dilaniant. Lupi verò & vulpes in habitatis locis sæpe prædam quærunt, & majora animalia quandoque vulnerant, non verò semper occidunt. Videtur autem equis, bobus, asinis, mulis, suibus, rabies per morsum animalis rabiosi communicari; nam non memini certis Observationibus constare, quòd hæc animalia sponte hoc morbo correpta fuerint. Verùm de gallo gallinaceo dubitandum videtur, utpote pugnaci & fati iracundo animali. Verùm quidem est, vulpes gallinaceo generi insidiari, adeóque potuisset & gallus à rabida vulpe vulneratus rabiosus fieri. *Baccius* (b) vidit olitorem, à veteri gallo gallinaceo in manu rostro vulneratum, ut sanguis de vulnere exiret, jam primâ die rabiosum factum, tertiâ die periisse; nec igne nec ferro, vel ullis aliis præsiidiis juvantibus. Dum duo galli acerrimè inter se dimicarent, mulier hanc pugnam dirimere volens, vulneratur in brachio, ita ut sanguis exiret, dum rostro unus ex his gallis validum ictum inflixerat, unde hydrophoba facta, paulò post mortua fuit (c). Nulla tamen mentio fit in utroque hoc casu, gallos illos antea rabioso ab animali morsos fuisse. An summa iracundia tale quid facere potuit in hac ave, uti de iratissimo homine ad §. 1130, dictum fuit. Sed tunc quæri posset, cur non frequentius rabiosi fierent galli gallinacei, dum in Anglia

(a) Acutor. Morbor. Lib. III. Cap. IX. n^o. xcix. pag. 218.

(b) De Venen. & Antidot. pag. 16. 17.

(c) Epist. Joh. Bap. Scaram. ad Ant. Magliabech. in Miscell. Cur. Dec. III. Ann. IX. X. Append. pag. 250. 251.

aluntur ad pugnas, & quidem ferocissimi redduntur. Videntur hæc Observata docere, quòd & in gallis quandoque absque contagio prægresso nasci possit rabies.

§. 1133. **N**ULLI tamen animali frequentius, quàm cani, lupo & vulpi; hisque imprimis ex causis internis, absque contagio prævio, nascitur.

Conferendo Historias demorforum sparsim descriptas, hoc patebit: canes videntur omnium frequentissimè in hunc morbum incidere à causis internis, & de his animalibus domesticis certiora Observata haberi possunt. Lupi autem & vulpes, canibus satè similia animalia, etiam satè frequenter rabiosa fiunt, sed de illis minùs certi sumus, an sponte suâ, an verò per contagium hunc morbum contraxerint.

§. 1134. **R**EGIO fervida; regio magno æstu squalens, & vicissim summo frigore horrens, tempestas æstuosa, siccâque, diu durans; victus ex carne putrida, foetida, verminosa; potùs absentia; vermes renibus, intestinis, cerebro, cavis narium olfactoriis, innati, sunt causæ præcedentes, in his animalibus, nascituræ rabiei.

Cùm horrendus adeo hic morbus sit, operæ-pretium est, indagare illas causas, quæ rabiem in canibus præcedere solent, ut illæ vitari possint: vel si tales fuerint, ut in canibus jam præexistant, animalia hæc statim necentur, antequam hoc morbo corripiantur, sicque caveatur contagium.

REGIO FERVIDA, &c. In summis æstivis fervoribus, & in calidioribus regionibus, frequentius canes rabiosos fieri, omnes testantur Observatores; jamque hoc monuerant antiqui Medici (a); verùm addiderunt, interdum & intensissimo sub frigore rabiem nasci. Novi hominem, sub finem mensis Decembris à fele in digito demorsum, hydrophobum factum fuisse. *Aetius* (b) autem scripsit, præcipuè frequentem hunc morbum observari in illis regionibus, ubi hyems & æstas pariter modum excedere solent. Interim videntur Observationes testari, quòd magnis sub aeris caloribus, & siccâ simul tempestate, rabies frequentius oriatur. Unde in quibusdam locis mos obtinet, ut trucidentur canes, qui diebus canicularibus per urbes vagantur.

VICTUS EX CARNE, &c. Majores molossi, qui catenâ ligati aluntur, ut fures latratu terreant, satè frequenter rabie solent corripì: his autem canibus, ut fiant ferociores, solent carnes dari majorum animalium, quæ mor-

(a) Ægineta Lib. V. Cap. III. pag. 74, | Dioscorid. Theriac. Cap. 1. pag. 423.
versâ. Aetius Lib. VI. Cap. xxiv. pag. 107. | (b) Ibidem.

bo perierunt, vel humanis usibus adhiberi non solent. Sic equorum carne in aere siccatas calido, semiputridas sæpe, lardum balænarum, &c, ob pretii vilitatem his canibus dare solent; unde à putrido hoc victu videntur disponi ad hunc morbum; & quidem omnium maximè, si potu careant. Quandoque enim contingit ut illi, qui horum animalium curam gerunt, obliviscantur aquam apponere, dum miseri canes catenâ ligati potum quærere sibi nequeunt. Dum autem hoc æstivis mensibus contingit, ferè semper rabies sequi solet.

VERMES RENIBUS, &c. Vermibus frequenter laborare canes quàm certissimum est: rarò enim dissecai canem (& plurimos dissecai) quin invenerim vermes in ventriculo, intestinisque, teretes, tænias, ascarides, imò & in aliis pluribus corporis partibus. Probè memini in primo cane, quem dissecai, me non potuisse invenire renem sinistrum; dùmque credebam novellus Medicinæ tyro hoc meæ ignorantiaë adscribendum esse, apice scalpelli locum, ubi renem adesse debere suspicabar, leviter rasi, & subito profiliit vermis satis magnus, rictu patulo, penitus diversus ab illis, qui in ventriculo & intestinis inveniri solent: inveni postea totum renem consumptum fuisse, externamque membranam solam superstitem cavum quasi saccum fecisse, in quo vermis ille nidulabatur. Cùm jam canes, putridâ & verminosâ carne utentes, sæpe rabiosi fiant; post mortem inveniantur vermes copiosi in his animalibus; cerebrum paucis horis post mortem putridum inventum fuerit & verminosum (a) in cane, qui rabiosus fuisse credebatur, & ideo occisus fuerat; quidam fuerunt in hac opinione, verminosum esse contagium rabiei: & quidem magis adhuc probabilis videbatur hæc sententia, quòd argenti vivi, inter anthelminthica remedia magni nominis, usus quibusdam profuisset; de qua re postea dicendum erit. Certè canis ille, quem dissecai, rabiosus non erat, sed cultro Anatomico damnatus fuerat, quia totam viciniam turbabat molesto ejulatu, & terrebat plures, qui funeris brevè secuturi funestum præsagium inde deducebant superstitiosi. Hinc videtur adhuc satis dubium esse, an vermes, in canum visceribus latentes, ad rabiem disponant.

§. 1135. **I**NCIPIENTIS rabiei Signa sunt hæc imprimis, quibus tetraë luis cautela nititur: fiunt tristes, solitarii, se abscondentes, muti quoad latratum, murmurantes tamen, cibum potumque omnem adversantes, in ignotos quoslibet irati, & irruentes, heri tamen adhuc & memores & reverentes, aures, caudamque dimittentes, somnolentorum instar incedentes: hætenus primus gradus mali iis adest: morsusque tum exceptus periculosus quidem, non verò pessimus est: dein anhelare, linguam exserere, spumam plurimam emittere, hiare, nunc segniter ut semisopiti,

(a) Bonet. Sepulc. Anatom. Tom. I. Lib. I. Sect. VIII. pag. 212.

nunc subito celeriter incedere, nec rectâ semper viâ, mox ne herum quidem amplius agnoscere, oculos habere demissos, lacrymosos, pulverulentos, linguam plumbeo habere colore, subito gracilescere, insanire, furere: hic secundus est gradus mali, quem vix triginta horis ferunt, quin moriantur. Morsus hoc tempore ferè insanabilis: quò verò animal vehementius furit, diutius malo laboravit, morti propius est, eò morsus, lethalior, acutior, & symptomatica citissimè creans violentissima, & contrà.

Magni momenti est, cognoscere signa, quibus observatis, certi esse possumus, canem rabiosum esse, ut nempe statim occidi possit, ne noceat hominibus, vel venenum aliis animalibus tradat; præterea ut tristi metu liberentur homines demorfi à cane, qui non fuerat rabidus. Quando in ultimo stadio morbi canes anhelii, linguâ exsertâ, ore spumante, emaciati omnino, obvia quæque mordent, facilè ab omnibus cognoscuntur rabidi. Verùm maximè proderit cognoscere prima morbi incipientis signa, quæ omnia in textu accuratissimè describuntur, numerosis Observationibus confirmata, & à veteribus Medicis (a) accuratissimè jam notata. Dicitur autem hîc tantùm de signis rabiei caninæ, quia in aliis animalibus, quæ hominum consortia fugiunt, hæc tam facilè determinari nequeunt; & reliqua ferè semper, à canibus priùs rabiosis morfa in hunc morbum incidunt. Si ergo prægressis illis, quæ præcedenti paragrapho habentur, tristior solito appareat canis, nec latret amplius, cibùmque & potum aversetur, occidendus illico est; tristissimi enim casus docuerunt, quantum sit in mora periculum. Omnia autem animalia, demorfa à tali cane, pariter statim è medio tollenda sunt; vulnera verò hominibus inflicta summa cum cura tractanda, uti postea dicetur: imò si vel minimum dubium de hac re fuerit, negligendum nihil est; satius enim est, ut demorsus à cane homo has molestias etiam frustra patiatur, quàm ut, omissis cautelis necessariis, in dirum hunc morbum incidat.

Aliud signum rabiei in canibus memoratur à recentiore Auctore (b), qui se sæpius hoc observasse affirmat: nempe quòd omnes alii canes fugiant instinctu naturali, & cum signis magni terroris, canem rabiosum.

Contingit quandoque, ut canis, de cujus rabie dubitatur, occidatur illico, antequam certò constet, an rabiosus fuerit, inprimis si ignotus ex aliis locis venerit; unde demorfi à tali cane pessima metuunt. Memoratur autem (c) sequens Experimentum ad elucidationem hujus dubii. Si nempe frusto carnis elixæ fricentur fauces, dentes & gingivæ canis mortui, & deinde illa caro offeratur cani; si mortuus rabiosus fuerit, oblatam carnem repudiabit cum clamore & ejulatu; sin minus, avidè comedet.

(a) Aetius Lib. VI. Cap. xxiv. pag. 107. | 36.

Æginet. Lib. V. Cap. III. pag. 73, versâ.

(c) Académ. des Scienc. 1723. Histoire,

(b) R. James a new method. &c. pag. | pag. 39.

Cùm autem illud venenum, dum actuosum redditur, vires acquirat eundo, periculosissimus morsus tunc est, quando illud animal morti proximum, uti etiam dum iratissimum simul, in qua re omnes Observatores conveniunt. Antea ad §. 1130, patuit, in iratissimo homine, proprium mordente digi- tum, hydrophobiam natam fuisse, adeoque non mirum est, per iram hujus veneni efficaciam augeri.

§. 1136. **V**IX autem ullius veneni tam multiplex contagium: nam morfu vel levissimo, per vestimenta adacto, tantùm radente, nec eliciente sanguinem; spiritu ex ore hominis pulmone adducto; spumæ contactu recentis, vel etiam dudum exsiccatæ, labiis, linguave exceptæ; osculo tantùm rabido cani dato; infectione à contactu multo instrumenti, vel vulneris, quo dudum antè animal rabiosum occisum fuit; esu lactis, carnisve, animalis rabiosi; attactu, & pertractatione multâ rerum per præcedentia infectarum.

In vulnerum Historia, ubi §. 155, de illorum infectione venenata agebatur, pluribus probatum fuit Experimentis, quædam venena impunè degluti- ri, quæ vulnere immissa certam mortem faciunt. Præterea constat, vene- natis telis interfecta animalia impunè ab hominibus manducari. Coram tale Experimentum mihi exhibuit celeberrimus vir *Condaminus*, egregium Regiæ Academiæ Scientiarum ornamentum, dum ab itinere, quod mensurandæ telluris gratiâ instituerat, redux secum tulerat illud venenum, quo Indi so- lent tela sua imbuere. Lanceolâ leve vulnusculum inflixit gallinæ sub ala; mox tetigit levissimè hoc toxico vulnusculum; statimque bis vel ter con- vulsa gallina periit. Servus Indus, qui illum comitabatur, sequenti die il- lam gallinam, adeo citò lethali veneno occisam, comedit impunè. Affir- mabat celeberrimus Vir, Indos telis hoc toxico imbutis vulgò ad venatum uti; & occisa sic animalia quotidianum illis victum præbere.

Venenum verò canis rabiosi pluribus certè modis nocet, & demorsa ani- malia comesta rabiem propagant, uti patebit ex sequentibus. Cruentum vulnus, licèt leve fuerit, requiritur in plerisque venenis; rabies canina au- tem propagari potest *morsu vel levissimo tantùm radente, eliciente sanguinem*. Verum quidem est, docuisse Observata, quòd ubi priùs dentes rabiosi ani- malis transire debent per crassa vestimenta, abstergi venenatam salivam, & minus rabiei periculum esse, uti in pluribus hominibus, ab eodem rabioso lupo demorsis, observavit *Sauvagus* (a) celeberrimus apud Monspelienses Medicinæ Professor; adeoque nudis corporis partibus cruento morfu immis- sum illud venenum longè magis nocere; interim tamen plures Observa- tiones (b) idem ille Auctor recenset, quæ evincunt, absque vulnere per cutim integram transivisse illud venenum. Notabilis casus apud Pal-

(a) Dissertation sur la nature & la cause de la rage, pag. 7.

(b) Ibidem,

marium (a) legitur de rustico rabioso, qui brevè se moriturum cognoscens unicum hoc solatium ab aliis, qui vinculis constrictum tenebant, obnixè rogavit, ut ante mortem liberos osculari liceret, quod cum concessum esset, paulò post periit: verùm liberi ejus septimo post die eodem morbo correpti, perierunt omnes.

SPIRITU EX ORE, &c. An adeo volatile sit illud venenum, ut exspirans de corpore rabiosi animalis in aere volitare possit, sicque inspiratum unà cum aere propagare contagium, non novi ullâ certâ Observatione constare. *Aurelianus* quidem habet sequentia: (b) *Hominum hydrophoborum quidam in hydrophobicam passionem devenerunt solius aspirationis odore ex radibo cane adducto, cum deflectione quâdam naturalis spiratio vexata venenosum aerem adducit, & talibus inserit partibus.* *Aretæus* (c) similiter affirmavit, à solo halitu canis rabiosi inspirato hominem hoc morbo affici posse. Si autem consideretur illud contingere non posse, nisi admodum propinquus fuerit homo rabioso animali, & simul notetur, spumescentem salivam in ore & faucibus rabiosorum animalium hæere, cum illam deglutire nequeant, atque respirationem admodum difficilem & anhelosam esse ultimo morbi tempore, unde ἀδμαίνειν rabie correptos canes dixit *Ægineta* (d), patebit satis, quòd minimæ salivæ guttulæ per validam illam exspirationem abradantur, sicque propinquum hominem inficere possint; imprimis cum eò pejor sit infectio, quò animal morti propinquius est, uti præcedenti paragrapho dictum fuit. Præterea si per solum aerem inspiratum illud venenum communicaretur, frequentius afficerentur illi, qui miseris hydrophobis ad mortem usque assistunt. Observationes autem numerosæ docent, non infici adstantes, nisi vel morfu, vel salivæ aspersione, contagium propagatum fuerit. Interim justus tam diri morbi metus monet, meritò etiam ab halitu talium ægrorum cavendum esse. Nimia enim cautela hîc nunquam nocebit.

SPUMÆ CONTACTU, &c. Novi quidem, celebres in Arte Viros dubitare, an solo contactu spumæ, dum integra cutis est, morbus ille propagari possit. *Stalpartus Wielus* (e) notat, se plures vidisse sputo rabiosorum adsperfos absque noxa: jusserat tamen loca tacta ablui probè aquâ marinâ, & bis terve dederat theriacam. Unde concludit, respiratione & contactu solo rabidorum, contagium in alios transmitti non posse. Præterea notat, sibi ipsi nihil nocuisse, dum pulsus tangendo madentes sudore manus similibus hominum attrectasset, credens sudorem pariter contagiosum esse debere, si saliva solo attactu morbum propagaret. Monet tamen, quòd cautelæ gratiâ statim abluerit manus aquâ purâ. Interim Observatio *Palmarii* modò memorata docet, moribundi patris oscula infecisse filios: licet enim & reliqui humores inficiantur in rabidis, videtur tamen per salivam facilius propagari contagium;

(a) De Morbis Contagiosis, pag. 266.

(b) Acutor. Morbor. Lib. III. Cap. IX.
pag. 218. 219.

(c) Morbor. Acutor. Lib. I. Cap. VII.

pag. 5.

(d) Lib. V. Cap. III. pag. 74, versâ.

(e) Observatio. Rarior. Centur. I. n^o.

c. pag. 412. 413.

imò & faciliùs saliva inficitur, ut patebit ex sequentibus.

A saliva spumefcente, calidâ, corpori adpersâ, aliquid metuendum esse in hoc morbo, prudentiores omnes facilè concedent: verùm magis mirabile videtur, quòd à saliva spumosa, dudum jam exsiccata, morbus hic propagari possit. Apud *Aurelianum* sequens Observatio legitur: (a) *Sartrix etiam quædam, quum chlamydem scissam rabidis morsibus sarcendam sumeret, atque ore stamina componeret, & linguâ pannorum futuras lamberet assuendo, quòd transitum acûs faceret faciliorem, tertiâ die in rabiem venisse memoratur.* Similem casum dum viderat *Hildanus* (b), vix audebat illum proferre, dum ab omnibus pro fabula habebatur. Matronæ vestem dentibus arripiens canis rabidus illam laceraverat, huc & illuc trahendo, cæterùm nullum vulnus infixerat. Illa nesciens, canem rabidum fuisse, laceram vestem refarcivit, filo dentibus abscisso, & post tres menses periit hydrophoba. In casu ab *Aureliano* memorato lambendo sartrix humectaverat futuras; in hoc casu autem simpliciter filum, per vestes, salivâ canis rabidi infectas, adactum mordendo abruperat matrona; unde fortè seriùs in hydrophobiam incidit. In utroque casu saliva venenata per humanam salivam diluta immediatè applicata fuit linguæ, labiis, gingivis, quæ crassâ cute non teguntur; & præterea ipsos salivæ fontes propiùs attigit, quod majus hydrophobiæ periculum inducere patebit ex sequentibus.

OSCULO TANTUM, &c. Oscula hydrophobi patris perniciofa fuisse liberis, antea vidimus; adeoque procul dubio simile malum metuendum erit illis, qui rabiosum canem osculati fuerunt. Exemplum hujus rei habet *Schenckius* (c) de patricio viro, qui rabiosum canem, antequam dimitteret suffocandum, osculatus, postea hydrophobus periit.

INFECTIONE A CONTACTU, &c. Venenum rabiosi canis vestibus diu adhærere posse, modò vidimus; sed apud *Schenckium* (d) legitur casus, de puero, qui abstergens rubiginosum gladium, quo ante plures annos rabiosus canis confossus fuerat, malâ fortunâ digito suo infixit vulnusculum, atque inde periit hydrophobus.

ESU LACTIS, CARNISVE, &c. Quàmvis videatür saliva in hoc morbo præ reliquis infici, tamen videtur iusta suspicio esse, venenatam hanc labem & aliis partibus corporis adhærere. Celeberrimus *Sauvagi* in pulcherrima & utilissima *Dissertatione*, quam de hoc morbo scripsit (e), videtur hujus opinionis fuisse, quòd sola saliva propagaret contagium, non autem reliqui humores. Verùm dum lupi sævioris carnes in varia obsoniorum genera parabantur à venatoribus, omnes illi, qui inde comederant, non multò post tempore correpti fuerunt rabie (f). *Palmarius* vidit, (g) *Ex straminis, in quod rabie perciti sues decubuerant, esu, equos, boves, oves & reliqua animalia quæ*

(a) *Morbor. Acutor. Lib. III. Cap. ix. n.º. c. pag. 219.*

(b) *Observat. Chirurg. Cent. I. n.º. LXXXVI. pag. 62.*

(c) *Observ. Medicin. Lib. VII. pag. 848.*

(d) *Ibidem.*

(e) *Pag. 32.*

(f) *Fernel. de Morb. Contag. Lib. II. Cap. xiv. pag. 509.*

(g) *De Morb. Contagios. pag. 267.*

stramentum

stramentum degustaverunt, rabiem contraxisse, tandemque periisse. Optimè quidem notat celeberrimus *Sauvagi*, quòd potuerint carnes lupi salivâ inquinatæ fuisse; fortè & caput ipsum partem horum ferculorum fecerat; imò admodum probabile videtur, stramen, cui rabiosi sues incubuerant, à saliva infectum fuisse, cum rabiosis animalibus magna spumescens salivæ copia ex ore stillare soleat. Sed legitur (a), canem rabidum factum fuisse, dum sanguinem, de vena hominis hydrophobi missum lamberet. Testatur *Hildanus* (b) de juvene viginti annorum, cujus pollicem rabidus felis, messis tempore, unguibus scalpendo læserat adeo leviter, ut vix offensa fuerit epidermis, quòd initio mensis Martii hydrophobus factus perierit: inscius enim hoc animal rabiosum fuisse, neglexerat hoc vulnuscum. Hæc Observata videntur docere, non solam salivam, sed & sanguinem, imò solidos ungues rabiosi animalis posse propagare contagium. Verum quidem est, jecur rabiosi canis tamquam antidotum proprii veneni commendatum fuisse; sed an profuerit, non adeo certò constat. Præterea, uti ad §. 1147, dicitur, laudabatur hepar exustum, adeoque procul dubio per ignem vivum fuerat destructum illud venenum. Hinc videntur Observationes Medicæ docere, per salivam frequentissimè communicari morbum, ita tamen ut & alio modo idem malum sequi possit; adeoque dictat prudentia, ab omni contactu rabidi animalis cavendum esse, quantum fieri poterit.

Verum quidem est, Observationes quasdam inveniri apud Medicos, quòd demorsus ab animali rabido cum uxore coiverit absque communicatione contagii; tale Exemplum apud *Fredericum Dekkersium* (c) habetur: sed notandum, quòd sex ante mortem diebus hoc contigerit, & ex ipsa Historia morbi patet, quòd dum hydrophobus fieri incepit, bidui spatio perierit: adeoque rem cum uxore habuit illo tempore, dum venenum illud nondum actuosum factum fuerat, sed quietum in corpore latebat. Interim tamen neque illo stadio morbi, hoc absque periculo fieri docet Observatio *Frederici Hoffmanni*: homo enim à lupo rabido demorsus (d) neglexit plagam, coivit cum uxore, post aliquot dies & ipse, & uxor in hydrophobiam inciderunt; uxor tamen evasit; maritus periit.

Omnia ergo hæc evincunt, magnâ cautelâ opus esse, ut ubi vel minima contagii suspicio est, evitetur dirus ille morbus.

(a) Académ. des Scienc. Ann. 1707.
Histoïr. pag. 31.

(b) Observat. Chirurg. Cent. I. Observ.
LXXXVI. pag. 62.

(c) Exercit. Practic. Cap. VII. pag. 565.

(d) Medic. Ration. Systemat. Tom. II.
Part. II. Cap. II. §. X. pag. 178.

§. 1137. **R**URSUM, vix ullum venenum notum, cuius tam atrox, adeoque hominem immutans, virus, quodque, ubi incipit se prodere tam violentè & celeriter furit, & tamen simul adeo diu latere possit, antequam se manifestet: namque alii statim, alii, ut narrant, post viginti integros annos à morfu elapsos, alii rursus omni intermedio tempore urgeri incipiunt malis huic furori propriis: pendet verò hæc diversitas, à calore tempestatis anni, à vario gradu morbi in animali mordente (1135), à temperie hominis morfi, quum biliosi eò faciliùs vergant, pituitosi, & hydropici contrà, à diverso victu, medicamentisque adhibitis.

Alterum, quòd maximè mirantur Medici in hoc morbo, est, quòd diu sæpe latere possit illud venenum in corpore humano, & nullo se manifestare signo. Ubi verò incipit actuosum fieri, tunc producit morbum acutissimum, plerumque ante quartum diem lethalem. *Galenus* (a) jam notaverat, per plures menses silere posse hoc malum; imò post integrum annum à morfu suscepto vidit hominem hydrophobum factum fuisse. Septem mensium spatium inter morsum inflictum & hydrophobiam secutam memorat *Ægineta* (b); quod & confirmat *Aetius* (c): monent tamen ultimi illi Auctores, quòd frequentissimè circa quadragesimum à veneno suscepto diem rabies sequatur; quod Recentiorum Observata confirmant (d). Celeberrimus *Sauvagius* (e) notavit, omnium celerrimè hydrophobiam sequi; si saliva immediatè infecta fuerit, per vulnus faciei inflictum, oscula rabioso animali data, aut carnes talis animalis comestas; atque hoc aliquot Observatis probat, imprimis mulieris in facie demorsæ, quæ tertio die jam erat hydrophoba. Interim tamen *Baccius* (vide §. 1132.) vidit olitorem, à veteri gallo gallinaceo in manu vulneratum, primâ die rabiosum factum, & tertiâ die mortuum. Hæc Observata docent, illud venenum satis citò actuosum fieri quandoque, dum contrà alii casus habentur in Historia Medica, qui videntur evincere, illud per plures annos silere posse, & tamen, dum in actum deducitur, citò occidere. *Joh. Faber Lynceus* (f) notavit, hominem, ante sesquiannum à lupo rabido demorsum, hydrophobum tertiâ die ab insultu morbi mortuum fuisse. *Schmidius* (g) mulierem vidit, quæ ante viginti annos à cane rabido demorsa, toto illo tempore nihil incommodi inde senserat; deinde corripiebatur febre malignâ, & hydrophoba facta octavo morbi die periit. Cùm autem ad §. 1130, dictum fuerit, quandoque in acutis morbis sponte nasci

(a) Hippocrat. Prædiction. Lib. I. Comment. II. n°. LII. Charter. Tom. VIII. pag. 735.

(b) Lib. V. Cap. III. pag. 74, versâ.

(c) Lib. VI. Cap. XXIV. pag. 107.

(d) Sauvag. Dissertat. sur la nature & la

cause de la Rage, pag. 5.

(e) Ibid. pag. 4.

(f) Hernandez rerum Mexican. Medic. Theaur. pag. 492.

(g) Miscell. Curios. Dec. I. Ann. IX.

pag. 117.

hydrophobiam, meritò potest dubitari, an illud malum, acuti morbi tempore natum, tribui debeat contagio ante viginti annos concepto, & tamdiu in corpore latenti absque ullo malo effectu. Verùm idem ille Auctor (a) narrat alium casum de ancilla à rabiosi canis morfu curata, quæ singulis annis circa tempus, quo demorsa fuerat, leviter delirabat, & quãdam liquidorum aversionem habebat; tandem tamen perfectè sana supervixit diu. In illo casu videtur pristini mali vestigium fati diu superfuisse in corpore, licet non adeo validum, ut lethalem hydrophobiam inducere potuerit. Solet etiam ad probandam diuturnitatem hujus mali adduci Observatio, quam *Hildano* scripsit *Abel Roscius*, Reipublicæ Laufannensis Medicus ordinarius (b), de honesta matrona, à cane rabido demorsa in sinistro brachio, cui statim à sedulis & doctis Medicis efficax medela adhibita fuit, dum simul Chirurgus ferro & igne vulnus tractaverat. Sana omnino videbatur: post septem annos elapsos percepit in brachio sinistro dolorem acerbissimum, ac si dentibus caninis discerperetur; paulò post furor, mentis alienatio, mœror, tristitia, vigiliæ summæ, sitis inexplebilis, febris, maxima virium prostratio, ciborum fastidium; nunquam tamen, quod notandum, à potu abhorruit. Curata ab hoc morbo post alterum septennium, adeoque decimo quarto anno post morsum à cane rabido inflictum, iterum gravissimo morbo decubuit, cum vellicatione & dolore ingenti in eodem brachio; sanata est tamen feliciter. Post sex annos elapsos similis morbus similibus symptomatibus stipatus, recurrit denuo, à quo pariter evasit. Postea brevioribus intervallis rediit idem malum.

Verùm si perpendantur omnia modò enarrata, non videtur constare, quòd morbus, à veneno rabiosi canis latente adhuc in corpore, excitatus fuerit, cum nunquam illud signum pathognomonicum, horror nempe ab omni liquido, adfuerit. Dolor fati acer quidem percipiebatur in brachio demorso ab initio morbi, sed fortè hoc non adeo mirum videbitur, si consideretur, multos, gravia vulnera olim passos, in loco cicatricum dolorem sentire morbo quodam ingruente; uti etiam circa subitas aeris mutationes; quod & idem huic matronæ contigisse in morbi Historia narratur. Plures similes casus, qui docent, diu filere posse in corpore humano illud venenum, apud Auctores habentur (c). Non tamen videtur certis Observatis constare, illud venenum per viginti & ultrà annos in corpore latuisse, ac postea tamen hydrophobiam produxisse. Cavendum autem, quantum fieri poterit, ne ægris inculcetur, tamdiu illud malum latere posse; perpetuus enim metus, & hinc orta tristitia, miseros torqueret; & fortè contagium in actum deduceret, quod adhuc dissipari posset de corpore: sequenti enim paragrapho patebit, tristitiam & solitudinis amorem observari in demorsis, dum venenum susceptum incipit actuosum fieri. Illis verò hominibus, qui vulnera talia

(a) Miscell. Curios. Decad. I. Ann. IX. pag. 118.

(b) Hildan. Observat. Chirurg. Cent. 1. pag. 65.

(c) Sauvages, Dissert. sur la natur. & caus.

de la Rag. pag. 5. Confer. Stalp. van. der Wielen. Observat. Rarior. Cent. 1. n^o. c. Tom. I. pag. 424. Schenck. Observat. Medicinal. Lib. VII. pag. 849.

ſpernunt, poſſet incuti metus, ut curam habeant, ſibiſque applicari patiantur talia remedia, quæ tantum morbum præcavere valent.

Quàmvis autem nondum penitus conſtet, quanto tempore illud contagium filens in corpore latere poſſit, ſaltem hoc certum eſt, quòd diu hære poſſit, & quòd difficulter tollatur de corpore, ſi in initio neglectum fuerit. Maximè mirum videtur, quòd inſignes mutationes humorum quandoque nec extricaverint hoc venenum, nec in actum deduxerint. Sic obſervavit celeberrimus *Cocchius* (a) quosdam, à cane rabioſo demorſos, fuiſſe correptos variolis, & quidem numerolis: ſanatis feliciter ab hoc morbo poſtea tamen hydrophobia ſucceſſit, & perierunt. Cùm autem diverſo tempore ſuccedat in demorſis hominibus, etiam ab eodem animali, hydrophobia, conſiderari meretur, quid Obſervationes Medicæ circa hanc rem docuerint, & quibus cauſis celerior vel tardior contagii hujus effectus adſcribi poſſit.

A CALORE TEMPESTATIS ANNI. Ad §. 1134., dictum fuit, tempeſtatem æſtuofam & ſiccam, diu durantem, in canibus sæpe rabiem producere; adeoque probabile videtur, ſimilem tempeſtatem valere, ut in actum deducatur filens adhuc contagium. Sæpius obſervatum fuit, hyemali vel autumnali tempore demorſos totâ hyeme nihil mali percepiffe, verno autem tempore hydrophobos factos. Sic à rabida fele morſus homo autumnali tempore, circa finem menſis Maii ſequentis anni hydrophobus periit (b). Alium hominem novi, qui, medio menſe Decembri pariter à fele morſus, menſe Maio incipiente hoc morbo exſtinctus fuit. Plures ſimiles occurrunt caſus, qui ſuadere viderentur, quòd vernus calor hunc morbum excitaverit: interim acuta febris, variolarum comes, idem efficere non potuit, uti modò dictum fuit.

A VARIO GRADU MORBI IN ANIMALI MORDENTE. De hac re jam dictum fuit §. 1135. Videtur enim hoc malum, ubi ſemel actuofum redditum fuerit, vires acquirere eundo. Fortè & hæc eſt ratio, quare lupi rabioſi morſus ſit maximè venenatus, cùm hoc animal rarò ſylvis egrediatur, & omnia obvia animalia aggrediatur, niſi jam penitus furibundum fuerit. Canis autem rabidi morſus periculoſior videtur, quàm morſus hominis hydrophobi. (c). Præterea videntur Obſervata docere, citiùs hydrophobiam ſequi, ſi ſaliva immediatè inficiatur (d): & hæc videtur alia eſſe ratio, quare lupus rabioſus plùs noceat, cùm plerumque in pedes poſteriores erectum hoc animal hominem affiliat, adeoque faciem sæpius lædat.

A TEMPERIE HOMINIS MORSI, &c. Conſtitit ex illis, quæ ad §. 1130, habentur, in quibusdam hominibus ſponte natam fuiſſe hydrophobiam in morbis acutis; adeoque videtur admodum verofimile eſſe, quòd tales homines validiùs afficerentur à veneno canis rabidi. Videntur contra Obſervata docere, quosdam homines non infici ab hoc veneno. Sic celeberrimus *Cocchius* (e) obſervavit, plures homines demorſos fuiſſe eodem tempore, & ab

(a) Bagni di Piſa, pag. 319.

(b) Stalp. van der Wielen, Obſervat. Rarior. Cent. 1. n^o. c. Tom. I. pag. 400.

(c) Sauvag, Diſſertat. ſur la nature &

cauſe de la Rage, page 7.

(d) Ibid. pag. 4.

(e) Bagni di Piſa, pag. 318.

eodem cane rabido; quosdam periisse hydrophos, licet variis Medendi Methodis usi fuerint; alios verò nullum damnum inde percepisse, licet nullam omnino medelam adhibuissent. Observavit pariter *Wielus* (a), quòd ab eodem animali demorsu homines alii citius, alii ferius, in hydrophobiam inciderint. Notabile Exemplum, quod huc spectat, alibi (b) legitur: bini juvenes, dum videbant caniculam nec latrare, nec ullum liquidum deglutire posse, digitis in os immissis fauces & linguam tetigerant undique, ut detegerent causam; paucis diebus post rabiosa hæc canicula periit. Unus ex his robustus admodum & laboriosus, post tres septimanas incepit sentire immanem dolorem capitis, quandoque semel, aliquando bis in die circiter per horæ spatium; simul tunc sentiebat fauces contrahi, pulsus erat tremulus, omnia, quæ oculis conspiciebat, apparebant rubicundi ignei coloris. Per integram septimanam hæc symptomata patiebatur, & inter paroxysmorum intervalla ad solitos redibat labores, à quibus sudabat, sicque absque ullis remediis evasit.

Alter, ab eadem canicula infectus, sed junior, circiter quatuordecim annorum, non adeo robustæ constitutionis, etiam dolore capitis corripiebatur, cum levi febricula; nunc verò melius, nunc pejùs se habebat: comedebat optimè, sed bibere non poterat: postea verà mania corripiebatur, & tandem adeo furiosus per vices evadebat, ut à quatuor viris coerceri vix posset: dum defervesceret ille furor, levamen sentiebat, ridebat, loquebatur cum adstantibus, sed semper tamen morsum minitabatur. Redeunte tandem simili paroxysmo aphonos reddebatur, & paulò post moriebatur.

Confirmat hæc Observatio, solâ contrectatione multâ canis rabidi hoc contagium communicari absque morfu posse, & diversos effectus producere in diversæ temperiei hominibus. Simul etiam notandum, quòd in hoc casu robustior evaserit, debilior verò succubuerit morbo; licet plerumque statuatur, calidos & biliosos in hunc morbum faciliùs vergere, pituitosos & frigidos minùs. Fortè bonâ fortunâ per labores validos & sudores difflatum fuit de corpore hoc venenum, quod cæteroquin, si non expulsus fuisset de corpore, sed agitated tantum, pessimos in robusto hoc homine effectus produxisset. Cùm enim, uti sequenti paragrapho dicitur, febris acuta frequenter comitetur morbum hunc, & dura atque exercitata corpora inde pejùs afficiantur, videtur probabile, pejorem rabiem futuram, si cætera paria fuerint, in robustis & calidæ temperiei hominibus. Huic sententiæ etiam adstipulatur celeberrimus *Sauvagius* (c), & observat, symptomata longè vehementiora fuisse in viris quàm in fœminis, licet ab eodem animali demorsis, viri enim vinculis coerceri debuerunt, fœminæ autem placidam obierunt mortem.

Cùm autem & æstivus fervor, & calidior hominum temperies, videantur reddere hoc venenum magis actuosum, similis effectus meritò expectatur:

(a) Observat. Rarior. Cent. 1. n^o. c. | Tom. V. pag. 366.

Tom. I. pag. 431.

(c) Dissert. sur la natur. & caus. de la

(b) Abridgem. of the Philosof. Transact. | Rag. pag. 7.

à victu & medicamentis calefacientibus, de qua re plura dicentur ad §. 1145.

§. 1138. **H**OMO optimè sanus contagio hoc (1136) infectus, post varium tempus (1137), incipit hoc ordine ferè ægrotare: dolet locus, cui impressa contagii labe primò fuit; dein vagi per alia, maximè vicina, loca, dolores; lassitudo, gravitas, tarditas, in toto musculofo genere; somni inquieti, turbati, terribiles, cum convulsionibus, & subsultibus; inquietudo assidua; suspiria, tristitia; solitudinis studium; atque his ferè primus mali incurfus incipit, his ferme primus ejus gradus finitur: sanguis tunc venis emissus omni notâ bonus. Tum postea priora augentur, acceditque porrò ingens circa præcordia angustia; respiratio difficilis, suspiriosa; horror; ad conspectum aquæ, liquorum quorumcumque, & rerum vel pellucidarum, vel instar speculi reflectentium, horripulatio, tremor; prostratus appetitus; deglutitio tamen solidæ cujusque offæ possibilis; attactus humoris cujusque, maximè labiis vel linguâ, incredibilem anxietatem, tremorem, convulsiones immanes, furorem ferè creans; vomitus glutinis fusci biliosi, aut bilis porraceæ; incallescencia; febris; vigiliæ assiduæ; priapismus; cogitationum alienarum & insuetarum perturbata valde series. Sic procedit malum, atque sic solet secundi gradûs limites ponere. Postea autem omnia enarrata exacerbantur continenter, solétque sequi linguæ asperæ exsertio; hiatus oris; vox rauca, sitis ingens; furor ad conatum bibendi, humorum adspectum, contactumve; spumæ in ore collectio; eam in alios exspuendi conatus vel invitus; ardor obvia quæque mordendi invitus; nec tamen à voluntate comprimendus, spumante rictu frendit; pulsus & respiratio deficiunt; sudor gelidus; rabies summa, dum interim, quod mirabile, mens prudens, constans, aliis à se metuens, adest; hinc intra quartum ferè semper à primo gradu diem, mors convulsiva cum summa in respirando angustia.

Patuit ex antè dictis, venenum illud fati diu in corpore humano latere posse antequam turbet omnia, & toto hoc intervallo nullum signum dare. Patet postea, quando de cura hujus mali dicetur, quòd, ubi vel minima suspicio hujus contagii suscepti adest, illico efficacia remedia exhibenda sint, antequam diris symptomatibus se manifestet latens virus. Verùm cum talis medela neglecta fuit, quod sæpe fit, insciis hominibus, vel obliviscentibus, quòd

infecti fuerint, magnæ utilitatis est cognoscere prima indicia, quibus se hoc malum manifestare solet, ut illico tentari possint congrua remedia. Omnia autem hæc symptomata ordine recensentur.

DOLET LOCUS, &c. Quandoque nempe per morsum, vel unguis radendo, hoc contagium communicatum fuit: ubi enim per integram cutem transiens hoc venenum inficit hominem, quales casus ad §. 1136, enumerati fuerunt, tunc hoc symptoma locum non habet.

Plurimæ Observationes confirmant, primum signum veneni, actusosi rediti, observari in ipso loco demorso, & præcipuè in cicatrice vulneris jam consolidati. Imò *Aurelianus* pro universali regula hoc statuit, dicens, (a) *Præpatitur enim ea pars, quæ morsu fuerit vexata, unde initium denique passionem sumere nemo negat.* In homine, post quinque menses & undecim dies à morsu canis rabidi, vulneris cicatrix aliquot diebus prurire incepit, antequam hydrophobus fieret (b). *Salius Diversus* (c) credebat, se solum animadvertisse signum infallibile instantis rabiei in demorsis, omnibus ignotum; si nempe dolor quidam in loco commorso, licet ulcus per dies & menses integre fuerit sanatum, accederet, sensim trium quatuorve dierum spatio ad cerebrum adscendens, tuncque vertiginem faciens. Alia Observatio habetur (d) de homine à rabida vulpe demorso in manu dextra, cui morbus se manifestare incepit doloribus rheumaticis, præcipuè in manu dextra, brachio, humero, & dorso: his doloribus minutis, sequebatur brachii dextri paralysis; pulsus singulo sexto aut quinto ictu intermittebat, sed in brachio dextro tantum. Quinto autem die post hæc symptomata jam erat hydrophobus. Apud *Schenckium* (e) legitur, cicatrices vulnerum à rabido cane inflictorum incepisse livescere post sesquiannum, subsequente pariter hydrophobiâ. Apud celeberrimum *Sauvagium* (f) pariter plures casus leguntur, qui docent, dolorem obtusum cicatricum, & illarum elevationem cum duritie majori, præcessisse hydrophobiam: imò ibi notatur, dum morbus in melius vergebat, cicatrices denuo emollitas subsedisse.

Omnia jam hæc Observata docent, aliquam mutationem in loco demorso, inprimis in cicatricibus vulnerum, præcedere solere illum statum, ubi latens hæctenus contagium incipit actuosum fieri. Unde videtur admodum probabile, illud venenum susceptum in loco demorso hæsisse tamdiu.

Cùm autem illud venenum, in demorsa parte hærens, si liquidis permixtum foret, abriperetur in sanguinem, sicque illud contagium universæ humorum massæ communicaretur, ideo credidit celeberrimus *Sauvagi* (g), solidas partes potius hoc veneno imbui, quòd ob viscositatem illis firmiter adhæreat, donec morâ, aliisve causis accedentibus, in actum deducatur, attenuetur, fluidis misceatur, inficiat omnia. Observata videntur hoc doce-

(a) Acutor. Morbor. Lib. III. Cap. xiv. n^o. cxvi. pag. 226.

(b) Acta Physico-Medica Natur. Curiosor. Tom. I. pag. 38.

(c) De Affect. particular. Cap. xix. pag. 364.

(d) Abridgem. of. the Philosof. Transact. Tom. III. pag. 280.

(e) Observat. Medicin. Lib. VII. pag. 848.

(f) Dissert. sur la natur. & caus. de la Rag. pag. 52.

(g) Ibid. pag. 45.

re, quòd in vulnere contagium hæreat impressum diu; & dum illud incipit agere, sæpe recrudescunt vulnera diu clausa, virulentámque saniem stillant. Interim tamen dubium videtur, an idem illud contagium sanguine receptum statim actuosum fiat, nec per plures dies humoribus nostris permistum manere possit, absque effectu sensibili. Illi casus, qui §. 1136, memorati fuerunt, videntur hoc docere. Dum enim hydrophobus pater morti proximus ultima figit oscula liberis, illos inficit; nec videtur verosimile illud venenum adhæsisse integre cuti, sed potiùs subtilissimam ejus partem venis bibulis receptam fuisse. Dum ex *Aureliani & Hildani* Observatis saliva, exsiccata in veste ab animali rabioso lacerata, infecit mulierem, quæ dentibus morderat filium, hincque labiis & linguâ tetigerat hoc venenum, videtur potiùs illud contagium, salivâ sanâ dilutum, deglutitum fuisse, vel per venas bibulas oris interni ingressum, quàm quòd partibus solidis viscosâ tenacitate adhæserit: longè magis hoc videtur probare ille casus, ubi levis rasura epidermidis, ab ungue rabidi felis facta, hunc morbum induxit. Certè videmus & alia venena, humoribus mista, per multos dies hæere in corpore, antequam effecta sua monstrent. Dum in variolarum inoculatione crudo vulnere pus variolosum instillatur, tenaci emplastro applicato conantur omni modo promovere resorptionem hujus contagii variolosi per venas: attamen Observata docent, pluribus diebus adhuc ægros à morbo immunes manere. Procul dubio pars illius veneni variolosi resorbetur, licet pars vulnere inhæreat; ideo, dum in actum deducitur illud contagium, febris & reliqua variolarum symptomata emergunt; sed simul tunc vulnus incipit dolere atque inflammari, quia & ibi pars hujus contagii notabilis remanserat. Ubi autem Chinesium Methodo, exsiccatis variolarum crustis in pulverem redactis, & per nares attractis, variolæ excitantur, videtur hoc per resorptionem subtilissimi contagii, in crustis illis latentis, fieri; attamen non illico variolæ sequuntur, licet procul dubio satis citò sanguis hoc veneno inquinetur.

Qualis autem mutatio contingat in hoc veneno, illo tempore, dum actuosum redditur; quomodo tunc differat à se ipso, dum latens in corpore nullo se manifestabat effectu, videtur difficillimè explicari posse. Merentur tamen legi illa, quæ in Dissertatione, toties jam laudata, celeberrimus *Sauvagesius* ingeniosè de hac re disputavit. In reliquis animalibus venenatis crudo & sanguinolento vulnuscule communicatur virus, statim pessimos effectus faciens, vix nocens, nisi recenti vulnere instillatum fuerit: unde & in his animalibus invenimus mirabilem fabricam dentium, quæ efficit, ut eodem tempore dum morsus infligitur, venenum necessariò vulnere facto instilletur. Servo dentes viperæ caudisonæ, qui in apicem acutissimum exeunt; verùm sub hoc apice tota longitudo dentis crenam insculptam habet satis cavam, per quam venenum vesiculis, quæ his dentibus adjacent, contentum deducitur in vulnus inflictum, dum muscoli maxillas, mordente animali, adducentes, premunt simul vesiculas succo venenato turgidas, quæ ipsis adjacent. Notum est, apum & vesparum aculeum liquidi guttulam
minimam

minimam instillare vulneri; sequi illico molesta symptomata: canis autem rabidi fauces plenæ sunt salivâ venenatâ; dentes ejus hæc madent. Hinc morfu vulneri factò hæc saliva immittitur, & tamen hoc venenum per menses sæpe manet nullo se manifestans effectu, postea subitò actuosum fit, & cum horrendis symptomatibus hominem paucorum dierum spatio perimit, ejusque humoribus, salivæ imprimis, similem labem imprimit, per quam illud contagium propagatur in alios, etiam absque vulnere inflictò, uti Observationes recensitæ docuerunt. Mira certè veneni rabidi proprietas, & explicatu difficillima. Videamus jam reliqua symptomata, prout ordine se mutuò sequuntur.

LASSITUDO, GRAVITAS, &c. Lassitudines illas spontaneas (a) morborum futurorum prænuncias esse notavit in *Aphorismis Hippocrates*, uti antea ad §. 734, dictum fuit; & hæc sequuntur dolores illos in parte affecta prægressos, uti omnes Historiæ hujus morbi, accuratè descriptæ, testantur. Simul incipit tunc genus nervosum turbari, somnia oriuntur horrenda, mœstitia insolita, metus absque causa. Non mirum est illos metuere, qui conscii sunt, se à cane rabido demorfos fuisse; verùm & tristitia & metus observantur in illis, qui ignorant se hoc veneno infectos fuisse; vel ob diuturnitatem temporis post morsum inflictum omnino obliti sunt, sibi tale quid contigisse: quinimo hoc morbi stadio facies pallida & contracta apparet, ut in meticulosis hominibus fieri solet.

Quàmvis autem nervosum genus in suis functionibus turbari incipiat, dum illud venenum actuosum fit, tamen nondum magna mutatio in reliquis humoribus observatur, & sanguis hoc morbi tempore de vena missus, sanorum sanguini similis est (b).

Primus ille gradus hujus morbi in quibusdam durat diutius; in aliis citò succedit hydrophobia. Sic legitur (c) de homine, qui per quindecim dies in crure demorso dolores, & per integram septimanam singulis noctibus rigores, calores, sudores senserat; tuncque subitò mirabatur, quòd scyphos aquâ abluere, uti muneris ratio postulabat, nullo modo posset; & intra biduum hydrophobus periit.

TUM POSTEA PRIORA AUGENTUR, &c. Hoc morbi stadio subitò apparet horrendum illud symptoma, & signum pathognomonicon, à quo morbus hydrophobiæ nomen accepit, nempe aquæ & omnium liquidorum metus. Miser homo, qui ante quinque circiter menses à rabida fele morsus fuerat, avidè sumptulerat, primo die morbi, vinum Rhenanum multâ aquâ dilutum; secundo die attonitus ipse mirabatur, quòd horreret totus & convelleretur, dum videbat scyphum plenum eodem potu, qui adeo placuerat. Quandoque adhuc aliquam liquidorum partem deglutire possunt, sed magna cum difficultate & contortionibus miris totius corporis (c). In quibusdam observatum fuit, quòd à propria saliva deglutita statim adeo auferentur, ut mox se morituros crederent.

(a) Aphorismor. Sect. II. n°. v. Character. Tom. IX. Part. II. pag. 46.

(b) Philosoph. Transact. Abridgem. Tom. III. pag. 277. 280.

Tom. III.

(c) Sauvages Dissert. sur la natur. & la caus. de la Rage, pag. 12. in notis.

(d) Ibidem.

Interim tamen nullum impedimentum videtur esse in via, per quam potus transire debet: nam idem ille homo, qui à propria saliva deglutita pessimè afficiebatur, deglutiebat omni horâ bolum solidum, qui drachmam ponderabat, & quidem longè faciliùs ac celerius, quàm alius homo hoc facere potuisset (a). Dum autem aqua offerebatur, horrebat, & ventriculi regio mox miro modo intumescebat. Cùm autem solidas offas famelici canis instar celeriter deglutiret, tentatum fuit, an prono situ bibere possèt, ut canes solent. Transversim ponebatur in lecto, prono capite ultra lectum parùm eminente, & supponebatur vas largum tenui cerevisiâ plenum, quòd non tantùm facilè tulit, sed etiam testabatur, se quàm maximè refici cerevisiæ odore, certùmque esse, quòd brevì totum illud vas evacua-ret. Dum autem os propiùs admove-re tentabat, non poterat, & mox regio ventriculi intumescebat. Tandem tamen linguam exseruit tentaturus, an labendo possèt cerevisiam sumere; sed dum apex linguæ tangebatur superficiem cerevisiæ, mox retrocedebat subito totus perterritus. Interim miser ille, *Tantali* pœnas patiens, delectabatur bibendi imaginatione, semper sperans, quòd tandem bibere possèt, nec patiebatur vas cerevisiâ plenum removeri, & millenis vicibus denuo experiebatur, sensim os admo-vens cerevisiæ, mox subitissimè caput removens. Tentatum fuit, an per arundinem cavam fugere possèt cerevisiam, sed nec hoc potuit perficere; sicque periit miserrimè.

Dum observabant Medici in talibus ægris sitim ingentem, adeoque summum potûs desiderium, & tamen illos convelli, dum tentarent potum deglutire, imò dum labiis vel linguæ admo-verent, in quibusdam etiam liquidi cujuscumque adspectum summum metum facere, imò & furorem; varias excogitaverunt causas mirabilis hujus symptomatis. *Aetius* (b) notat, quosdam dixisse, quòd canis imaginem viderent hydrophobi in omnibus liquidis, hinc horrerent. *Baccius* extra omne dubium hanc rem ponit, dicens, (c) *Vidi ergo tales abhorrere in poculo canes, ac abigendos ex cubiculo exclamare.* In ultimo morbi stadiò quandoque delirantes hydrophobos talem fortè phantasiam habuisse, non videtur impossibile; sed inde aquæ metum deduci posse in omnibus, repugnat Observationibus fidelibus & frequentissimis. *Salius Diversus* (d) plures interrogavit hoc morbo correptos; negaverunt constanter, se aliquid videre in aqua: præterea non tantùm aquam, sed & juscula, aliave fercula dilutiora, turbidósque potus, in quibus nihil tale potest repræsentari, pariter fugiunt, nec per siphonem trahere liquida possunt, quæ non vident. Neque etiam apud recentiores Medicos, qui omni cum cura hunc morbum indagaverunt, aliquid simile legitur. Solet incusari difficultas deglutitionis; sed certè solidos cibos deglutiant, & quandoque avidè comedunt (e). In illo ægro, cujus mentio præcedenti para-

(a) *Philos. Transact. Abridg. Tom. III. pag. 277. Confer. Bonet. Sepulcret. Anatom. Tom. I. pag. 215.*

(b) *Lib. VI. Cap. xxiv. pag. 107.*

(c) *De Venenīs, pag. 76.*

(d) *De Febri pestilent. &c. pag. 346.*

(e) *Ibid. pag. 364.*

grapho facta fuit (a) notatur, quòd avidè comederit, nihil verò bibere potuerit. Cùm autem à salivæ deglutitione pessimè se habere tales ægros observatum fuerit, hinc voluerunt quidam Auctores, inde aquæ metum fieri, quia omnis potus salivam diluit, & in ventriculum deducit, dum deglutitur. Sed certè solidi cibi, dum masticantur & deglutiuntur, salivâ undique obducuntur. *Salius Diverfus* (b) putat, ideo abhorrere omnia liquida, quia perceperunt se à liquidis assumptis pessimè habuisse: sed Historiæ talium ægrorum docuerunt, quòd primo initio, dum venenum illud actuosum fit, potum assumant facillimè, mox ipsi mirentur, quare potum, qui antea placuerat, nunc horreant: unde patet, illum metum aquæ & omnium liquidorum non sequi molestiam perceptam à deglutito potu, sed potiùs præcedere. Hydrophobus ille, cujus meminit celeberrimus *Sauvagus* (c), sensit se non posse ferre conspectum aut contactum aquæ, dum scyphos eluere vellet; jusculum tamen oblatum adhuc deglutire potuit, sed cum molestia. Ubi autem semel aquæ metum illum insuperabilem habent ægri, tunc non adeo mirum videtur, quare ad solum conspectum aquæ; imò & solum nomen, horreant: videmus enim etiam in sanis hominibus solum nomen rei nauseosæ & abominabilis, ventriculum subvertere. Ob similem rationem videntur res pellucas, vel speculi instar reflectentes, horrere hydrophobi, uti notavit *Aetius* (d), quia aquæ ideam renovant. Imò quandoque observatum fuit, quòd ipsum aeris motum horreant, hinc adstantes rogent, ut cubiculum clausum maneat, & halitum ab ipsis avertant (e).

VOMITUS GLUTINIS FUSCI, &c. Talis vomitus non semper, sed quandoque tamen, observatur: æger ille, cujus statim mentio facta fuit (f), foetidam vomebat materiam, instar sanguinis nigri, olei foetorem redolentem, & quidem aliquot vicibus, cum levamine: in cadaveribus hoc morbo defunctorum bilis viridis viscidæ magna copia reperta fuit (g).

INCALESCENTIA, FEBRIS, sæpius solent comitari hydrophobiam (h): tamen & alii casus observati fuerunt, ubi hæc non aderant. Puerum septem circiter annorum hydrophobum, postquam à fele rabida morsus erat, externas partes corporis frigiditas habuisse, legitur (i); sed simul habebat pulsum omni modo malum, & in syncopen dilabebatur. In illo puero videntur vires vitales à veneno penitus oppressæ fuisse.

Febris autem quandoque adest, & quidem satè valida (k); non semper tamen (l). Plures enim casus ab Auctoribus recensentur, ubi hydrophobi perierunt homines absque ulla febre (m): quinimo *Salius Diverfus* testatur,

(a) Philosoph. Transact. Abridg. Tom. V. pag. 366.

(b) De Febr. pestilent. pag. 349.

(c) Dissertat. sur la natur. & la caus. de la Rage, pag. 12. in notis.

(d) Lib. VI. Cap. xxiv. pag. 107.

(e) Philosoph. Transact. Abridg. Tom. V. pag. 366. Confer. Sauvag. Dissertat. sur la natur. & la caus. de la Rage, pag. 12, in notis.

(f) Sauvages in loco modò citato. Phil. Transact. Abridg. Tom. V. pag. 366.

(g) Ibidem.

(h) Ibid. pag. 368.

(i) Ibid. pag. 12, in notis.

(k) Ibid. pag. 51.

(l) Ibid. pag. 37.

(m) Miscellan. Curios. Dec. III. Ann. IX. X. Supplem. pag. 254.

se tantum binos vidisse, qui hunc morbum unâ cum febre patiebantur; quorum unus, à rabido cane demorsus, ulcere jam sano, ex vehementissimo ictu contusionem ingentem in imo ventre acceperat; unde validâ febre prehensus, & paulò post rabie correptus, tertiâ die vitâ functus est: posset certè febris hæc validæ contusioni prægressæ adscribi. Alter casus, ubi febrim hydrophobiæ comitem observavit *Salius*, erat in muliere, quæ, absque contagio accepto, in morbo acuto hydrophoba facta fuerat; cujus mentio facta fuit §. 1130. His autem binis casibus exceptis, dicit, (a) *Reliquorum rabientium, quos ego vidi, neminem sensi ullâ conflitari febre, nec hujus adesse suspicionem, ne dixerim signum, observavi. Hinc colligo, rabientes ratione proprii virus non febricitare; si autem aliquando febricitent, hoc ex corporis præviâ alterâ indispositione fieri.* Cùm autem aliæ fide dignissimæ Observationes doceant, hydrophobos febricitasse, tantum inde concludi potest, quòd febris non semper adsit.

VIGILIÆ ASSIDUÆ. Cùm enim anxietas magna semper adsit, sitisque & siccatas faucium, hinc somnus admodum difficilis, vel nullus; de quo symptomate hujus morbi satis convenit inter Auctores.

PRIAPISMUS. A *Galeno* quidem definiebatur, quòd esset (b) *Incrementum pudendi stabile, in longitudinem ac orbem tumefacti, citra rei venereæ appetentiam.* Interim tamen & à Medicis vocatur hoc nomine perpetua & constans membri virilis erectio, licet simul acer in venerem stimulus adsit. A *Priapo*, hortorum custode Deo, qui erecto membro in Statuis antiquis visitur, nomen derivatum est. Hoc symptoma in pluribus hydrophobis observatum fuit. Ita legitur (c) de bajulo, qui ultimis tribus diebus morbi, involuntariis & perpetuis pollutionibus, semen & animam simul efflavit. Septuagenarius homo, priapismo incitatus, ipso morbi decursu uxori concubuit (d). Idem illud symptoma legitur observatum fuisse à *Listero* (e), qui tamen credebat, illud à largis emplastris vesicatoriis, quæ applicata fuerant, productum fuisse. Observavit idem celeberrimus *Meadus* (f): sed & notatur in illa morbi Historia, quòd fuerint applicata vesicatoria. Interim tamen ab *Aureliano* inter symptomata hujus morbi recensetur (g) *Veretri frequens tensio cum seminis involuntario jactu*; licet in curatione hujus morbi apud hunc Auctorem nulla fiat vesicatoriorum mentio. In foemina simile malum vidit *Amatus* (h).

COGITATIONUM ALIENARUM, &c. In locis statim citatis plurima Exempla habentur, quòd magna in cogitatione mutatio simul his ægris contingerit. Quandoque summum odium habebant erga illos, quos ante morbum

(a) De Febr. Pestilent. pag. 558.

(b) De Compos. Medicam. secund. Loc. Lib. IX. Cap. ix. Charter. Tom. XIII. pag. 624. 625.

(c) *Hernandes Rerum Mexican. Medicar. Thesaur.* pag. 493.

(d) *Bonet. Sepulchet. Anatom. Tom. I.* pag. 216.

(e) *Philosoph. Transact. Abridg. Tom. III.* pag. 278.

(f) *Ibidem Tom. V.* pag. 369.

(g) *Acutor. Morbor. Lib. III. Cap. xi.* pag. 220. 221.

(h) *Amat. Lusit. Curat. Medic. Cent. 75.* Curat. 41. pag. 739.

amabant & verebantur; aliquando tantam inquietudinem, ut celerrimè au-
fugissent, ni ab adstantibus impediti, & plura alia similia.

Omnia hæc recensita symptomata solent secundum morbi gradum co-
mitari. Verùm citò augmentur hæc mala, & tunc miserrima conditio talium
hominum est: sitiunt immaniter, sed nequidem potum nominari ferunt,
quin furant & convellantur. Unde *Aurelianus* monuit, dum vena his secari
debet, (a) *Ita influenti sanguine, avertenda sunt ægrotantium ora; atque
manu excipiendus fluor, ne sonitu percussæ commoveantur.* Lingua sicca fit at-
que aspera, & hiante ore prominet, horrendo certè spectaculo; cùmque
interna oris exsiccentur, vox admodum rauca fit; & cùm simul respiratio
admodum difficilis sit, interruptâ voce loquuntur; unde latratum canis imi-
tari hos ægros, scripserunt Auctores. Cùm autem propriam salivam hor-
reant (b), quia illâ deglutitâ pessimè afficiuntur, hinc illa colligitur circa
os, spumosa fit, & ob anhelam admodum respirationem unâ cum halitu ex-
spirato quaquaversum dispergitur. Imò fatentur tales ægri sæpe, quòd ha-
beant ineluctabile desiderium adstantes conspuendi, vel etiam mordendi;
hinc monent ne propiùs accedant. Non enim semper delirant tales ægri;
unde meritò *Salius Diverfus* (c) dixit, inter propria & pathognomonica hujus
morbi signa delirium non esse numerandum. Fatetur quidem, se nonnullos
vidisse rabientes, qui non tantùm delirarent, sed & furerent: tamen testa-
tur, se & vidisse alios, in quibus nulla unquam fuit vel minima delirii suspi-
cio, qui æquo animo ferebant omnia tentamina quæ adhibebantur, ut po-
tum fumere possent; cùmque canum more cogerentur inviti & reluctantes
alios morso petere, rogabant custodes, ut ipsos coercerent validè, ne in-
adstantes insilire possent, imò vincula apponi libenter tulerunt quidam, ut
sic securi essent, se aliis nocere non posse. Delirantis & pessimè furentis
hydrophobi casus legitur (d). Sed & alia Observatio habetur de tali ægro,
qui non solùm mente constabat per totum morbi decursum, verùm quibus-
dam adstantium visus fuit, meliùs ratiocinari, quàm sanitatis tempore (e).
In genere videntur Observata docere, rarò penitus delirare hydrophobos, sed
licèt torvo & minaci vultu, clamoribus, feroci mordendi conatu, terreans
adstantes, tamen mentis compotes, manere plerosque ad mortem usque. *Pal-
marius* (f) quidem voluit, hydrophobiâ prehenso, esse mente captos, & se
suosque ignorare: fatetur tamen in remissione mali multos miseriam suam
agnoscere ac deplorare. Historiæ enim hujus morbi docent, non semper
continuo tramite hunc morbum decurrere, sed sæpe subitò exacerbari om-
nia, dein iterum remittere parùm (g): sed simul constat, plures hydropho-
bos monuisse adstantes, ut sibi caverent, dum præsentiebant novum furoris

(a) *Acutor. Morbor. Lib. III. Cap. xvi. n.º. cxxvii. pag. 230.*

(b) *Philosoph. Transact. Abridg. Tom. III. pag. 279.*

(c) *De Febr. pestilent. &c. pag. 355.*

(d) *Philosoph. Transact. Abridg. Tom. V. pag. 367. 369. Baccius de Venenis pag.*

70. Medical. Essays Tom. V. Part. II. pag. 595.

(e) *Philosoph. Transact. Abridg. Tom. III. pag. 281.*

(f) *De morbis contagiosis, pag. 269.*

(g) *Philosoph. Transact. Abridg. Tom. V. pag. 367.*

quasi paroxysmum instare: rubor faciei major, oculorum immobilitas, distorsiones musculorum faciei, plerumque præcedunt immediatè talem exacerbationem.

Miserrimus ille ægrorum status non diu durat; incipit tunc pulsus vacillare, imò deficere, respiratio fit difficillima, sudor gelidus viscidus per totum corpus exit, & plerumque convulsi pereunt. Habetur tamen Observatio hydrophobi (a), qui absque ulla convulsione, imò absque agonia, moriebatur, ac si universalis paralyfis mortem induxisset: in hoc autem ægro incipiens morbus post dolores molestos veram paralyfin fecerat in brachio demorso. Rarò vel nunquam quartum diem excedit hic morbus, computando in primis à fine primi gradûs; quia, uti ad eandem hanc paragraphum jam monitum fuit, prima illa symptomata, quæ latens venenum docent jam actuosum fieri, quandoque per plures dies durant, antequam aquæ metus sequatur.

§. 1139. **E**X tota hac Historia (1129, ad 1139.) constat hujus mali cognitio: prognosis autem elicitur ex consideratione (1135. 1137. 1138.), simulque cogitando tristissimos ubique eventus, quum, à nata Medicina hucusque, omnes ferè Artis Principes deplorent, *demorsorum prophylaxin vix ullam certam haberi, at jam aquam paventium sanatorum Exemplum dari certâ fide nullum.* Maximè verò dolendum, post sæcula elapsa, irritum successum hætenus applicatorum deplorantia, non esse tentatas diversas à primis Methodos.

Diagnosif hujus morbi ex hætenus enarratis fati evidens habetur: recensita enim fuerunt signa, quæ demonstrant, canem, vel aliud animal, rabiosum esse: deinde descripta fuerunt symptomata quibus successivè hic morbus in homine se manifestat. Prognosis autem elicitur pariter ex antè dictis: nam §. 1135, habentur illa, quæ successivè in canibus rabidis occurrunt; tuncque monitum fuit, morsum eò periculosiorem esse, quò animal diutius hoc morbo laboravit, & morti propinquius est. Præterea ad §. 1137, patuit, quòd calor magnus aeris excitando huic morbo faveat; & citiùs actuosum reddatur hoc venenum in calidis ac biliosis hominibus, quàm in frigidis ac leucophlegmaticis; adeoque varium vivendi genus, & diversa remedia exhibita, in prognosi consideranda sunt. Totus autem morbi decursus præcedenti paragrapho descriptus fuit; adeoque major vel minor spes est, prout symptomata hæc graviora vel leviora fuerint.

Id autem & difficile & tristissimum simul in prognosi est, quòd non habemus certa signa, quæ docent, illud venenum, ab homine susceptum, ex corpore expulsum esse, vel sic domitum, ut in posterum nocere nequeat. Ex illis enim, quæ ad §. 1137, dicta fuerunt, constat, illud venenum diu

(a) Philosoph. Transact. Abridgem. Tom. III. pag. 281.

posse latere in corpore, & nullo indicio se manifestare; attamen postea subito actuosum reddi, & calamitosissimum hunc morbum producere. Unde, licet Medicus efficacissima remedia ad præcavenda pessima mala, quæ morsum rabidi animalis sequi solent, tamen nondum est ab omni metu liber, dirum hunc morbum posse sequi. Prudens Medicus hoc ægris nunquam revelat, sed illorum animos certâ spe erigit; cum constet Observatis, metum futuri mali nocere: interim tamen Medicus angitur ob incertam prognosin, dum ægros suos magnâ consolatur fiduciâ, & quidem tantò magis, quia omnes ferè Medici desperaverunt de curanda rabie, ubi ægri jam ab aqua & omnibus liquidis incipiunt abhorrere; illudque symptoma brevè solet sequi, dum venenum hoc actuosum fieri incipit.

Dioscorides (a) testatur quidem, quòd plures demorsos ab aquæ metu vindicaverit, & etiam ab aliis Medicis noverit servatos; verùm ubi jam hydrophobi erant, nullum novit servatum fuisse. Ex Historiis quidem unum alterúmve hoc morbo evasisse acceperat, sed ipse nullum talem casum vidit. *Ægineta* (b) similia testatur, additque, illos, quos ex Historia servatos didicerat, non à rabioso cane demorsos fuisse, sed ab homine quodam prius morso hunc morbum accepisse. Notavit autem celeberrimus *Sauvagius* (c), quòd venenum rabidum, ab homine communicatum alteri homini, minùs virulentum sit, quàm quòd per morsum canis aut lupi communicatur. *Aetius* (d) meminit Philosophi, qui invicto mentis robore superavit aquæ metum; sed videtur suspecta nonnihil esse illa Historia, quia dicitur, quòd ille Philosophus balneum ingressurus viderit in aqua canis imaginem, tunc ratiocinio suo utens, dixerit: *quid cani commune cum balneo?* sicque superavit morbum. Licet autem reliqua symptomata hydrophobiam comitantia à Veteribus descripta adhuc hodie Medici inveniant, tamen illam imaginem canis in liquidis oblatis, causam, ut fertur, quòd aquam horreant ægri, non confirmant Recentiorum Observata. Unde etiam *Salvus Diversus* hujus Historiæ fidem in dubium vocat, dicens, (e) *Cùm enim ab eo tempore citra per tot sæcula nullam habuimus Historiam attestantem, confirmatam rabiem sanatam fuisse; in dubium mihi vocatur de fide horum Scriptorum: quòd si verò hi ex hoc morbo salvati sint, in eam eo sententiam, ut incipienti, non progresso morbo, reluctatum sit.*

Interim tamen non videtur negari posse, aliquos evasisse hydrophobos: videntur enim Observationes satis exactæ, post *Salii Diversi* tempora notatæ, hoc docere. *Helmontius* oculatum testem se profitetur. Vidit enim (f) *Transnatantem navem, & in ea senem nudum, funibus vinctum, habentem pondus in pedibus: subter axillas zonâ cingebatur, quâ ad antennam ligatus erat . . . unus è nautis dixit senem illum jam hydrophobum, & à rabiente de-*

(a) Theriac. Cap. II. pag. 423.

(b) Lib. V. Cap. III. pag. 74, versâ.

(c) Dissertat. sur la natur. & la caus. de la Rag. pag. 7. & 34.

(d) Lib. VI. Cap. XXIV. pag. 107.

(e) De Febre pestilent. &c. pag. 366.

(f) Ort. Medicin. Tractat. Idea Demens n°. XLVII. pag. 227. 228.

morsum fuisse pridem. Credebat *Helmontius*, quòd miserum suffocare sub aquis in animo haberent ne propagaretur contagium, at nauta audacter promittebat, senem post rediturum sanum. Pretio impetravit *Helmontius*, ut socius & testis esset hujus curationis; viditque, quòd senem in altum prius sublatum in mare præcipitem dederint, & sub aquis retinuerint tanto tempore, quo psalmus *Miserere* recitari potuisset: postea adhuc binis vicibus submerserunt; sed non tam diu. Dúmque mortuum senem suspicaretur *Helmontius*, solutis vinculis, cepit aquam marinam, quam hauserat, evomere, & revixit postea rabie liber. Testabatur autem nauta, omnes hydrophobos sic sanari posse. Aliud Exemplum sanatæ hydrophobiæ legitur (a). Præterea ad §. 1130, casus enarratus fuit sanatæ hydrophobiæ; verùm ille morbus non à morsu animalis rabidi natus fuerat, sed sponte in morbo acuto aquæ metus sequebatur.

Fortè quandoque illud venenum minorem efficaciam habet, & tunc quidem aliquem aquæ metum producit, sed non omnino incurabilem: sequens casus (b) hoc docere videtur. Bini pueri, unus decem, alter novem annorum, laverant & pertractaverant multùm caput canis, qui ab alio cane rabido demorsus fuerat, hoc effectum, quòd vulneribus sanatis à rabie liber mansit ille canis. Verùm post sex menses circiter ambo pueri inceperunt se malè habere, in imo abdomine dolorem sentire, qui sensim versùs umbilicum adscendebat: post binos menses accedebat ad hos dolores lenis alvi fluxus, & quandoque animi deliquia: post aliquod tempus dolores abdominis ad ventriculum adscendebant, imò & altiùs, tuncque sequebantur convulsivi motus circa ventriculum & abdomen: circa finem noni mensis inceperunt aquam horrere, nec poterant ullum liquidum adspicere, quin statim animo linquerentur, sequentibus postea motibus corporis convulsivis; imò latratum canis imitabantur, & mordebant, imprimis ætate major. Paroxyfmi illi per horam durabant, quandoque minùs, & circa finem paroxyfmi animo linquebantur: postea dum ad se redibant, meticulosi fugiebant adstantes, atque intra horæ circiter spatium penitus erant ab omnibus his symptomatibus liberi. Notari meretur, quòd eodem præcisè tempore ambo pueri corripentur hoc paroxyfmo & inde emergerent: quotidie autem in ambobus exasperabatur malum. Undecimo mense pejora erant omnia; ita ut & extra paroxyfmos fugerent homines neque ad se invicem accedere vellent, post septimanam autem natu major patrem accessit, & admirandus dixit, quòd bene se haberet, & absque ullo metu aquam intueri posset; idem contigit natu minori: post tres quatuorve dies recidivam patientur, & post septimanam denuo subito liberabantur; & bene se habuerunt in posterum, nisi quòd natu major quinto decimo mense adhuc aliquot paroxyfmos passus fuerit.

Ex his patet, non quidem absolutè dici posse, quòd nullus unquam paventi-

(a) Académ. des Scienc. Ann. 1699. |
Histoír. pag. 58.

(b) Philosoph. Transact. Abridg. Tom. |
III. pag. 282.

tium sanatus unquam fuerit; sed & simul constat, rarò admodum contigisse hanc felicitatem. Ob hanc causam videntur Medici ferè desperasse de curando hoc morbo: dederunt tantùm talia remedia, quæ tot sæculorum Experientia demonstraverat esse imparia huic morbo debellando, neque videntur multùm incubuisse, ut novæ Methodi tentarentur. Ultimis tamen his temporibus cordati Viri ausi fuerunt à trita via recedere, & experiri, quid alia remedia efficere possent, laudabili certè instituto, nec absque successu; uti postea in curatione videbimus.

§. 1140. **D**ISSECTIO cadaverum docuit, plerumque organa deglutiendi utcumque inflammata; gluten biliosum varium in stomacho; vesiculam fellis atrâ plenam; pericardium siccum; pulmones coacervato omni ferè cruore incredibiliter plenos; cor sanguine sæpe ferè siccato plenum; arterias plenas; venas vacuas; cruorem valde liquidum, & vix in aere concrecentem, dum missus venâ concreverat ante triduum; omnes musculos, viscera, cerebrum, cerebellum, spinalem medullam, sicciora solitò.

Antea ad §. 1136, monitum fuit, venenum rabidum multiplici contagio posse communicari; imò & pertractationem multam rerum infectarum non carere periculo: hinc multis videretur imprudens facinus, hydrophoborum cadavera disseccare, imprimis cùm Observata quædam docere videantur, quòd aliquid maligni in talibus cadaveribus adsit. Chirurgus enim, dum hydrophobi cadaver secabat, scalpello leviter vulnerabat digitum indicem, & mirabatur, quòd longè majorem dolorem perciperet, quàm à tali vulnuscule expectare potuisset. Alter Chirurgus, qui biduò antè digitum vulneraverat, dum manibus versat in simili cadavere viscera, cadit emplastrum vulnus tegens, quòd hinc tabo cadaveris perluebatur, sed paulò post erysipelas manum occupavit cum multa tensione & dolore (a). Interim non novi, in *Historia Medica* memorari Exemplum, quòd rabies communicata fuerit per sectionem cadaveris hoc morbo defuncti. Similia autem mala, ac illi Chirurghi passi fuerunt, quandoque contigerunt sedulis Anatomicis, dum putridas cadaveris partes disseccarent. Verùm docuerunt Observata, quòd cadavera hydrophoborum mediâ hyeme intra quindecim horarum spatium pessimè computruerint (b); adeoque videtur subitæ putredini adscribi hoc posse.

Videndum jam, quænam in cadaveribus hoc morbo defunctorum fuerint observata.

ORGANA DEGLUTITIONIS UTCUMQUE INFLAMMATA. Ex Historia morbi & symptomatibus antea enarratis patuit, quòd liquida vel omnino non, vel saltem difficillimè, deglutiant: dubium autem videtur, an illa impedita liqui-

(a) Philosoph. Transact. Abridgm. Tom. III. pag. 282.

(b) Sauvag. Dissertat. sur la natur. & la caus. de la Rag. pag. 41.

dorum deglutitio inflammationi organorum deglutitionis adscribenda sit, an verò horrore insuperabili ab omnibus fluidis, qui in hoc morbo observatur. Historia morbi docet, quòd ægri, dum incipiunt aquam & omnia liquida metuere, de nullo dolore faucium conquerantur; imò quòd solidas offas deglutiant, absque impedimento, majori sæpe alacritate, quàm in sanitate solebant. Juvenis quatuordecim annorum (a), qui hoc morbo periit, optimè comedebat, licèt nullum potum deglutire posset. In anginis autem inflammatoriis, uti notum est, & dolor adest, & solidorum ciborum impossibilis deglutitio, licèt liquida adhuc transire possint. Unde videtur illa inflammatio potiùs effectus morbi jam facti, quàm causa: non mirum enim est, has partes inflammari, dum convelluntur vel ad minimum tentamen liquidi deglutendi, nullo humido madescunt, ingens copia salivæ excernitur; hinc exsiccantur penitus. In cadavere juvenis hydrophobi, sed raptim dissecto, inventa fuit interior superficies œsophagi inflammata; aspera arteria etiam parùm inflammata apparebat (b). Non tantùm œsophagus, sed & ventriculus, & intestina inflammata rubescebant in alio cadavere (c). Ventriculus ac intestina maculis rubris respersa, & intensissimus rubor in interstitiis membranosis cartilagineorum asperæ arteriæ circulatorum inventus fuit in alio casu (d). Verùm aperta aliquoties cadavera hydrophoborum nulla inflammationis signa dedisse etiam legitur (e). Celeberrimus Meadus pariter fateatur, quòd in tali cadavere in capite, faucibus, pectore & ventriculo nihil insoliti invenerit (f): sed notandum, quòd erat novem annorum puer, qui secundo morbi die perierat; pulsus verò debilem, nunc celeriore, nunc verò tardiore habuerat, dum incipiebat morbus: in juvene autem octodecim annorum, qui triduo ante mortem febricitare inceperat, post mortem fauces admodum inflammatae inveniebantur (g). Unde videtur verosimile esse in illis, quibus morbus per plures dies durat, & acriter febricitant, inflammationem observari circa deglutitionis organa, in reliquis non adeo.

GLUTEN BILIOSUM, &c. Historia morbi docuit ægros sæpius talem materiam rejecisse, & uti postea in cura dicetur, quandoque cum aliquo levamine. In illo cadavere (h) ubi nihil præternaturale in visceribus deprehendebatur, inventa fuit ingens copia viscidæ viridescentis bilis. Observatores, qui descripserunt illa, quæ in cadaveribus hydrophoborum notata fuerunt, ferè omnes testantur, biliosam materiem in ventriculo fluctuasse; vel cystidem felleam tenaci, & quandoque atrâ-bile distentam fuisse; uti videri potest in locis Auctorum modò citatis.

PERICARDIUM SICCUM. Notum est, ex Physiologicis, internam super-

(a) Philosoph. Transact. Abridg. Tom. V. pag. 366. 368.

(b) Académ. des Scienc. Ann. 1699. Histoïr. pag. 55.

(c) Hernandez Rerum Mexican. Medic. Thesour. pag. 494.

(d) Bonet. Sepulcret. Anatom. Lib. I.

Sect. XIII. Tom. pag. 342.

(e) Ibid. Sect. VIII. pag. 211.

(f) Philos. Transact. Abridg. Tom. V. pag. 368.

(g) Ibid. pag. 369.

(h) Ibid. pag. 368.

ficiem pericardii, totamque superficiem cordis, auricularum, ac vasorum majorum venosorum & arteriosorum circa cor, quæ omnia pericardii cavo continentur, semper madescere tenuissimo halitu, qui ex vasis exhalantibus harum partium exit; adeoque sic impediri, ne cor cum pericardio concresecat, simulque conservari debitam flexilitatem in omnibus his partibus. Illud autem exhalans, cum tenuissima & fluidissima pars sanguinis sit, debet minui, imò & tandem deficere, dum ob potius penuriam, jactationes perpetuas, sudores continuos, tenuissima humorum pars perit; nec restituitur. Ob hanc rationem pericardium, quod post mortem aliquid humidi collectum habere solet, siccum in cadaveribus hydrophoborum inventum fuit, uti Observata testantur (a).

PULMONES COACERVATO, &c. Omnis sanguis venosus, à toto corpore redux, debet prius per pulmonem transire, antequam denuo aortæ arteriæ ope per totum corpus distribuatur. Verum per secretionem varias factas, dum sanguis per arterias fluit, plurimum liquidioris partis de sanguine secedit, adeoque sanguis venosus crassior & minus meabilis fit. Verum in sanis, quidquid per venas absorbentes ventriculi, intestinorum, & totius superficiem corporis tam internæ quàm externæ ingreditur, omne illud sanguini venoso permiscetur, antequam per pulmones pellatur, sicque sanguis venosus dilutus satis & meabilis servatur, ut per pulmonalis arteriæ angustias ultimas transire possit. In hoc morbo autem deficit restitutio liquidi deperditi; hinc brevè hæere incipit sanguis in arteriis pulmonalibus, vel saltem transire difficulter; unde, uti antea monitum fuit, anhela respiratio in rabidis animalibus observatur, & hydrophobi intolerabilem anxietatem respirationemque difficilem patiuntur. De hac re possunt & videri illa quæ ad §. 848, habentur, ubi de peripneumonia lethali agebatur. Magis ergo magisque accumulatur in pulmone sanguis spissior, donec tandem pulmonis vasa arteriosa penitus infarcta fuerint, nihilque amplius in cor sinistrum venire possit. Sic vidit *Jo. Faber Lyceus* in cadavere hydrophobi (b) *Nigerrimum in dextro cordis ventriculo sanguinem, quo omnino carebat sinister. Erat autem hic per pulmones mirè accensos & tumidos plurimus dispersus.* Et apud *Bonetum* (c) pariter legitur, in cadavere hoc morbo defuncti, pulmonem circumquaque pleuræ adhærescentem retulisse concreti sanguinis molem, adeo infarctus erat immeabili cruore! Sive autem cordis ventriculi, sive majora vasa circa cor aperirentur, sive pulmones mille locis inciderentur, nulli nisi concretum sanguinem, omni propemodum sero fluido destitutum reperire licuit. In alio cadavere inventum fuit, quod dextra auricula insigniter tumebat, dexter ventriculus sanguine grumoso plenus erat; in sinistro verò cordis ventriculo sanguis planè fluidus (d), dum nempe per in-

(a) Bonet. Sepulcret. Anatom. Cap. 1. Sect. VIII. Tom. I. pag. 212.

(b) Hernandez Rerum Mexican. Medic. Thesour. pag. 494.

(c) Sepulcret. Anatom. Lib. I. Sect. XIII. Tom. I. pag. 342.

(d) Ibid. Sect. VIII. pag. 212.

farctos pulmones tantum tenuissima sanguinis pars transire potuerat.

ARTERIAS PLENAS; VENAS VACUAS, CRUOREM, &c. Hoc etiam observatum fuit in cadavere, ubi nullo loco sanguis coagulatus apparebat, quinimo sanguis post mortem repertus non coagulabatur frigore aeris, cum tamen ante aliquot dies per venæ-sectionem eductus coagularetur sponte (a). Notandum autem est, quod paulò antè etiam monitum fuit, non in omnibus hydrophobis inflammationis signa apparuisse: videntur enim in quibusdam putridâ dissolutione omnia corrumpi, & dissolvi humores, non autem disponi ad inflammatoriam spissitudinem. Mirum quidem videri potest, quod ab eodem veneno oppositi effectus producantur, inspissatio nempe sanguinis, & ejus dissolutio. Verùm si considerentur illa, quæ ad §. 730, de *synocha putrida* dicta fuerunt, constabit, quod morbosa illa miasmata quandoque incitato motu circulatorio, sanguini inducant spissitudinem inflammatoriam dictam, aliquando etiam inducant aliam sanguinis & humorum degeneracionem priori penitus oppositam, nimiam nempe attenuationem in putredinem vergentem. Evidens Exemplum hujus rei habemus in contagio varioloso, quod in variolis discretis inflammationem & suppurationem producit; in pessimis verò confluentibus, ab eodem contagio natis, putridissima humorum dissolutio brevè sequitur, sæpe citò lethalis. Cùm autem ad §. 1135, notatum fuerit, morsum rabidi animalis, si illud vehementissimè furat, diutius morbo laboraverit, & morti jam propius sit, citissimè creare violentissima symptomata; & contrà mitiora omnia esse, si in primo stadio morbi incipientis homini per morsum vulnus inflictum fuit; patebit ratio, quare veneni rabidi effectus diversi in humoribus observati fuerint. Sic intra biduum periit mulier hoc morbo, ejusque cadaver mediâ hyeme totum computruit quindecim horarum spatio (b). Unde concludi posse videtur quod periculosior, & citò lethalior sit humorum dissolutio putrida, quàm inspissatio inflammatoria; quod & in aliis morbis confirmat Observatio.

Verùm ubi talis dissolutio humorum obtinet, sanguis non accumulabitur in pulmonibus, sed facilè transibit in cor sinistrum: hinc venæ corporis evacuabuntur satis libere. Cùm autem per arteriarum angustias sanguis, licèt magis solutus sit, transire non possit, nisi cordis & arteriarum vires agant validè; hinc incipit accumulari in arteriis, quia in pessimis illis morbis, ubi talis humorum degeneratio est, omnes Medici observant, pulsum frequentem, debilem, inæqualem, intermittentem, qui designat vitales vires, quæ humores per vasa movent, opprimi. In pulmonalis autem arteriæ ramis minùs hærebit sanguis, quia tota vis cordis dextri urget sanguinem solutum in arteriam pulmonalem; & licèt hæc vis etiam debilior sit, respiratio semper frequens & anhelosa in iisdem morbis expedit viam, quæ longè brevior est, quàm ubi sanguis vi cordis & arteriæ aortæ ad extrema corporis usque pelli debet. Unde etiam in talibus morbis extremitates

(a) Académ. des Scienc. Ann. 1699. |
Histoïr. pag. 55. 56.

(b) Sauvag. Dissertation sur la natur. &
la caus. de la Rag. pag. 41.

corporis frigere solent, dum æstus percipitur circa præcordia.

OMNES MUSCULOS, VISCERA, &c, SICCIORA SOLITO. Etiam hoc Observatio docuit, & quidem in eodem cadavere, in quo sanguis magis dissolutus inventus fuit (a): licet enim putredo incepta crassiorē sanguinis partem sic dissolvat, ut non concreascit amplius; deficit tamen æquè in hoc sanguine subtilior aquosa pars, quæ continuò exhalans interiora corporis humectat, uti paulò antè demonstratum fuit. Præterea ob turbatas & debiles vires vitales, omnes secretiones languent, depravantur, & ob aquæ metum non restituitur humoribus illud, quod vitæ tempore continuò diffatur de corpore. Summam siccitatem in visceribus naturalibus & vitalibus in cadavere hydrophobi pariter observavit Bonetus (b).

§. 1141. **C**URATIO omnīs hætenus, paucissimã exceperis, incerta tam Prophylactica, quàm Therapeutica; cujus prima causa, inanis jactantia multorum specificorum, & neglectus Methodi ex Historia mali excogitata.

Doluerunt omnes boni Medici in tetro hoc morbo, ubi jam aquæ metus adest, paucissimos sanatos fuisse; uti constat, ex illis, quæ ad §. 1130, dicta fuerunt. Verùm & illa cura, quæ in demorsis aquæ metum præcavet, nondum ad illam certitudinem deducta est, ut absque omni metu huic confidere possimus. Per menses, imò per annos, uti ad §. 1137, dictum fuit, sani vixerunt homines à rabido animali demorsi, attamen postea nihil minùs cogitantes oppressit dirus morbus; & contrà quidam immunes manserunt, licet demorsi fuissent ab eodem animali, à cujus morfu plures alii in hydrophobiam inciderant. Hinc licet in quibusdam quædam remedia data, prophylaxis causâ, profuisse viderentur, tamen nondum absolutè certi sumus, quia fortè absque his auxiliis evasisent. Accedit quòd sæpe difficile sit, plenam habere certitudinem, illud animal, quod morsum inflixit, rabiosum fuisse; si vel aufugerit, vel illico, uti solet fieri, occisum fuerit. Quandoquæ & demorsi pereunt alio morbo, antequam se manifestet hydrophobia; tunc pariter incerti sumus de efficacia remediorum, quæ adhibita fuerunt. Elapso anno tractavi duos infantes, in manu demorsos à cane, qui ab omnibus, eundem pagum inhabitantibus, rabiosus credebatur; hinc occisus illico. Miseri tumido infarcto abdomine ob pessimum victum in magna pauperie laborabant, & post quinque menses lentâ perierunt atrophîâ, absque ullis tamen hydrophobiæ signis: interim tamen non omnino certus sum, illos absolutè curatos fuisse, cum longè diutius illud venenum in corpore latere possit, uti antea probatum fuit. Hæc videtur ratio, quare tam multa, ut specifica, contra hoc venenum commendata fuerint, quia in talibus casibus profuisse videbantur: dum interim absque ullo emolumento data fue-

(a) Académ. des Scienc. Ann. 1699. |
 Histoïr. pag. 56.

(b) Sepulcret. Anatom. Tom. I. Lib. I.
 Sect. VIII. pag. 210. 212.

runt postea aliis, in quorum corpore hoc virus latebat: de celebrioribus talibus specificis postea ad §. 1147, adhuc plura dicenda erunt. Verum quidem est, pleraque hæc jactata specifica fati innocua esse; obsunt tamen, dum his confisi ægri negligunt alia efficaciora remedia, quæ quidem non agunt specificâ virtute, sed indicantur symptomatibus in morbi decursu observatis.

Dictum fuit antea ad §. 9, duplicem esse modum curandi morbos: vel enim directè agimus in causam morbi, non mutato reliquo corpore; ut dum v. gr; cortice Peruviano curamus febrim intermittentem; atque hæc curatio specifica dicitur: vel observando effectus quos causa morbosa in corpore producit, conamur per idonea remedia hos effectus tollere vel præcavere. Si possem venenum variolosum specifico remedio reddere iners, ut non turbaret corpus, curatio specifica esset & pulcherrima: sed cum tale remedium hæctenus cognitum non sit, febrim à contagio varioloso excitatam justo in moderamine conor servare, ut nec furibundo impetu destruat corpus; nec ita segnis sit, ut non sufficiat subigendæ materiæ morbosæ & ad ambitum corporis depellendæ: per balnea cutim, imprimis inferiorum partium, adeo laxam reddo, ut huc versùs major copia materiæ morbosæ vergat & deponatur; sicque liberetur caput & interiora corporis hæc metastasi. Putridam humorum dissolutionem in pejori variolarum specie per idonea remedia præcavere, vel jam factam emendare, conor; sicque certus sum me ægris prodesse, licet morbum in primis suis incunabulis opprimere non poterim. Idem jam in rabie canina verum est: si per specificum remedium, certis & multis Experimentis cognitum, possem venenum susceptum iners omnino reddere, hoc solum sufficeret: verum cum nullum tale certâ fide cognitum sit, nihil aliud superest, nisi ex morbi Historia eruere, quomodo, & quibus cum symptomatibus, ille morbus decursum suum absolvat; & dein ex his rite perpensis deducere illa, quæ adhiberi cum spe fausti eventus possent. De his autem sequentibus paragraphis dicetur.

§. 1142. **Q**UANTUM ergo ex omni hac Historia, comparatione ejus cum aliis morbis, & feliciori paucorum casuum eventu concludere licet, videtur primò consistere in affectione nervorum, proximè referenda ad convulsiones, quæ viscera, horumque vasa occupent; dein hinc vitium nasci sanguini, humoribusque, quod inflammationi gangrænosæ quasi proximum sit; sedem verò mali primùm circa stomachum, & vicina hære.

Ex illis, quæ dicta sunt ad §. 1138, ubi sollicitè enumerabantur omnia symptomata hujus morbi illo ordine, quo se mutuo sequi solent, constat, prima signa incipientis mali in nervoso systemate apparere. Somnos habent perturbatos, tristes fiunt & meticulosi: adsunt tunc & lassitudines spontaneæ, dolores quasi rheumatici in membro, cui morsus inflictus fuit, qui deinde se per vicinas partes magis magisque diffundunt: aucto malo, convul-

siones sequuntur, imò plures, uti antea ex casuum enarratione patuit, moriuntur convulsi. Dum jam aquæ metus adest, si vel summis labris liquida tangant, mox convelluntur; imò & in quibusdam observatum fuit, quòd, audito liquidi nomine, toti contremiscerent, imò & convellerentur. Impossibilis etiam deglutitio liquidorum videtur referri debere ad convulsionem musculorum, qui deglutitioni serviunt; nam observatur, musculos faciei miro modo distrahi, dum liquida ori admoveere tentant: patuit enim ex illis, quæ ad §. 1140, dicta fuerunt, non semper fauces inflammatas fuisse inventas post mortem; & sæpe absolutam impossibilitatem deglutiendi liquida adesse, dum solidæ offæ facillè in ventriculum devolvuntur. Videntur enim quædam ex numerosis deglutitionis organis fervire inprimis liquidorum depulsiōni per œsophagum in ventriculum: unde, his convulsis, impossibilis fit liquidorum deglutitio. Antea, ubi de angina convulsiva agebatur, ad §. 818, mirum talem casum retuli de muliere, cæteroquin optimâ sanitate fruente, quæ liquida quidem deglutire poterat, si ad plures uncias simul subitò, & uno quasi impetu, ingererentur; parvam verò liquidi quantitatem nullo modo poterat deglutire; solidas autem offas, inprimis majores, fatiè facillè. An œsophagus convellitur in hydrophobis, dum liquidorum deglutitionem tentant? Certè illum convelli posse, docet suffocatio hysterica dicta, dum præfocantem globum in faucibus sentiunt miseræ cum intolerabili anxietate. Ventriculum, cujus orificio superiori continuatione substantiæ nequitur œsophagus, miro modo inflatum fuisse, dum aqua offerebatur hydrophobo, antea ad §. 1138, dictum fuit: imò simulac diducebat labia tantùm, ut cerevisiam, cujus odore delectabatur, fumere tentaret, mox intumescibat ventriculi regio (a).

Cùm autem jactatione perpetuâ, vigiliis, sudoribus, liquidiora de corpore pereant, & nihil liquidi possit ingeri, exsiccatur corpus, febris accenditur, inflammatio nascitur, quæ vel ob veneni suscepti malignitatem, vel ob acrimoniam putridam, potùs penuriâ natam, citò in gangrænam lethalem transit, quæ omnia putrefacit, uti ex antecedentibus constat.

Ex quibus etiam patet, duplicem curationis scopum inde deduci. Vel enim debet tolli illa totius generis nervosi affectio, quæ facit convelli deglutitionis organa ad solum liquidorum adspèctum (submersio videtur ad hanc rem facere, de qua statim dicetur); vel debet caveri per curam antiphlogisticam inflammatio, quæ futura metuitur.

Sedem autem mali primò circa (b) stomachum & vicina hæerere, jam monuerat *Aurelianus*, uti ad §. 1130, dictum fuit. Confirmant & hoc morbi symptomata: ingens enim adest circa præcordia angustia (vide §. 1138); ad oblatum potum turgēt ventriculus, uti dictum fuit; vomunt biliosa, quandoque fusca & graveolentia; aliquando, vomitorio dato, levamen habuerunt, uti postea in curatione dicetur. Præterea Observatio docuit (vide §. 1130. 1139.), inflamma-

(a) Philosoph. Transact. Abridg. Tom. III. pag. 277,

(b) Acutor. Morbor. Lib. III. Cap. XII. n^o. CVII. pag. 22.

tionem ventriculi produxisse hydrophobiam, quæ, audacter repetitâ venæ-sectione, sanata fuit.

Sequitur jam, ut videamus illa, quæ ad curam hujus mali, tam Prophylacticam, quàm Therapeuticam, profuisse observata sunt.

§. 1143. **C**URATIO in demorso Prophylactica requirit, ut 1°. Statim à contagio suscepto totus locus affectus, unà cum vicinis, profundis pertundatur scarificationibus, multùmque mittat sanguinis; applicentur magnæ cucurbitæ fortiter trahentes; vel ferro inuratur ignito satè profundè; dein adigatur in suppurationem perpetuam, applicatu eorum, quæ assiduâ rosione exulcerant; interim toto illo tempore, ab initio in finem, semper foveatur muriâ ex sale marino & aceto, nunquam intermittendo; id continue- tur usque ad sextum quidem mensem. 2°. Vestimenta, & cætera, quæ venenum attingere, vel afflare potuit, cautè abjiciendo, vitando. 3°. Statim post infectionem, magno cum apparatu, metu incusso, sæpe minitendo, tandem præcipitem in mare vel fluvium dando, aliquamdiu submersum tenendo, iterum mergendo, id repetendo aliquoties cum iisdem omnino circumstantiis: eas enim sanare spiritum turbando, non aquam falsam, docuit funestus exitus hominis post morsum naufragi, multis horis natantis, sæpe diu fluctibus submersi, tamen postea hydrophobi; dein rheo, agarico, succo corticis sambuci, sæpe, & valde fortiter, purgetur. 4°. Omni mane jejunos parùm sudet assumpto aceto aromatico, sale marino, aquâ calidâ. 5°. Quotidie pedes, manúsque, balneo aquæ foveat, caput lavet, os, faucésque colluat, sæpe natet. 6°. Frigidam frequenter bibat, evomatque sæpe, tunc & potus acidulos; victus sit humidus, levis, laxans, tantâ copiâ sæpe sumptus, ut revomatur; cavendo à nimis aromaticis, vino, calefacientibus, ut & à motu nimio corporis, vel animi.

1°. Cùm tota morbi Historia hæctenus enarrata docuerit, quanta mala metuenda sint à veneno rabidi animalis, & quòd illud diu manere in loco demorso possit, antequam in actum deducatur, morbúsque vix unquam curetur, ubi jam aquæ metus adest; nemo dubitat, quàm ocyssimè summa remedia hîc adhibenda esse, ut illud venenum eliciatur ex loco illo corporis; cui applicatum fuit; vel destruat venenum unà cum parte corporis, cui adhæret. Unde non dubitavit celeberrimus Auctor (a) suadere, ut quanto cyùs partes demorsæ rescindantur à partibus sanis, si absque vitæ periculo fieri possit. Crudele quidem videtur hoc consilium; sed nemo, qui hor-

(a) Sauvages Dissertat. sur la natur. & la caus. de la Rag. pag. 43. 44.

rendum hujus morbi exitum viderit, hæsitabit mutilatione corporis redimere calamitosissimam mortem. Ubi autem vulnus in tali parte hæret, quæ exstirpari nequit; vel ægri, ut sæpe fit, crudelem hanc medelam pati nolunt; tunc omni modo conandum est, ut exeat per vulnus factum venenum. Hanc autem Methodum commendaverunt antiqui Medici & recentiores unanimi consensu. Unde laudaverunt scarificationes profundas & in ipso loco affecto, & in vicino ambitu; simulque cucurbitis applicatis, remotâ pressione atmosphæræ, eduxerunt multum sanguinis; ut sic elueretur virus, quod vulneri & vicinis fortè adhærebat locis. Maximam autem spem curationis Prophylacticæ ponebant in eo, ut diu maneret apertum vulnus inflictum; hinc erodentibus remediis applicatis illud majus reddebant, & à cita consolidatione prohibebant. Pulchrum hujus Methodi Exemplum legitur apud *Galenum*: (a) bini homines à rabioso cane morfi erant, sed exiguo adeo vulnere, ut nequidem cutis integre divisa foret. Uni citò consolidabatur leve hoc vulnusculum; prudentior Medicus alterius vulneri diu applicuit valida & acria remedia; sicque vulnus multò majus reddidit; eventus monstravit utilitatem. Prior enim, nihil mali suspicatus, subito aquam pavere cœpit; & convulsus periit; posterior verò nihil mali passus fuit. *Dioscorides* (b) majora vulnera à rabiosis canibus inflictâ minùs metuebat, quàm minora; unde & scalpello augenda vulnera jussit. Similia apud *Æginetam* (c) & *Aetium* (d) habentur. Omnium tamen efficacissimum auxilium ab igne exspectavit *Dioscorides* meritò, cum omnia destruat vivus ignis; sic cuncta lustret venena, simulque separatio escharæ inustæ diuturnius tempus requirat, adeoque cita consolidatio vulneris prohibeatur: simul monet, escharâ separatâ, crudum vulnus falsis & acribus irritandum esse, ne coalescat; & si ante quadragesimum diem coiverit, renovandum vulnus esse, sive scalpello, sive novâ ustione. Recentiorum autem Observata docuerunt, non sufficere levem & superficialem inustionem, sed requiri profundam, ut certi simus, venenum vulneri inhærens, integre per ignem destructum fuisse: simul tamen prudentia requirit, ut escharâ delapsâ, diu sustineatur suppuratio; ut si fortè quid adhuc de veneno lateat, hoc modo expellatur. *Hildanus* (e) observavit, puellam quatuordecim annorum, quæ à rabioso cane quinque vulnuscula in tibia acceperat; post trimestre spatium obiisse hydrophobam, licet vulnera à vetula empirica ferro candenti inusta fuerint; sed leviter procul dubio, quia quindecim dierum spatium curationem absolverat, omnibus plagis consolidatis. Felix autem curæ successus, post profundam inustionem, apud *Hildanum* (f) legitur, dum simul, escharâ deciduâ, pisum vulneri imposuerat, uti in fonticulis fieri solet; sicque per tres menses apertum retinuerat. Unde monet Chirurgos, ut, dum cauteria applicant locis à rabido cane demorsis, potius peccent in excessu quàm defectu; quia (g) *Extremis morbis extrema ad integritatem remedia optima*:

(a) Lib. de Sect. ad eos qui introducuntur
Cap. VIII. Charter. Tom. II. pag. 293. 294.

(b) Theriac. Cap. II. pag. 424.

(c) Lib. V. Cap. III. pag. 74, versâ.

(d) Lib. VI. Cap. XXIV. pag. 107.

Tom. III.

(e) Observat. Chirurg. Cent. I. Observ.
LXXXVI. pag. 62.

(f) Ibid. Observ. LXXXVII. pag. 66.

(g) Hippocrat. Aphorism. Sect. I. n^o.
VI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 11.

Aufus fuit *Dekkerus* (a) per furam, à cane rabido morsam, cauterium quàm maximè candens ad os usque adigere, & felici quidem cum eventu.

Cùm autem tam teter ille morbus sit, præstat cautelæ gratiâ in sextum mensem usque plagam apertam tenere; quod leniter erodentibus, ut v. gr; præcipitato rubro, unguentis digestivis misto, facilè obtinetur: quinimo frequens applicatio muriæ salis marini cum aceto quandoque ad hunc scopum sufficere solet, quod simul omni putredini resistit quàm efficacissimè.

Neque confidendum, etsi largum vulnus cane rabido inflictum fuerit; & copiosum sanguinem fuderit; non enim certi possumus esse per copiosam talem hæmorrhagiam ablutum esse omne venenum. Licèt enim largum vulnus inflictum fuisset trienni puero in facie, laudabile pus exivisset; & trium septimanarum spatio consolidatio vulneris facta; tamen post biduum ab inducta cicatrice febris oriebatur, quam sequebantur convulsiones; rabies, & mors. (b) Et contrâ *Salius Diversus*, qui simili Methodo usus fuit, testatur, (c) *Quòd neminem viderit, neque audiverit, cujus ulcus recta cum ratione fuit pertractatum, rabie correptum fuisse.*

2°. Antea ad §. 1136, dictum fuit, quàm multiplici contagio illud venenum rabidi animalis communicari possit corpori humano; simulque constitit, quòd illud diutissimè vestibus, aliisque rebus, adhærere queat. Cautela ergo tanti mali suadet, ut hæc omnia, in quæ suspicio cadit, destruantur per ignem.

3°. Antiquitus jam multùm boni ab hac Methodo expectatum fuisse in hoc morbo curando, fortè etiam & in aliis, legitur (d). *Euripides*, apud Ægyptios morbo prehensus, à Sacerdotibus marinâ curatione (ablutione per aquam marinam) restitutus fuit, unde postea dixit:

Θάλασσα κλύζει πάντα τ' ἀνθρώπων κακὰ.

Interim tamen in hoc morbo non videntur hâc Methodo usi fuisse in cura Prophylactica; sed ubi jam aquæ pavor aderat, uti sequenti paragrapho dicetur. *Celsus* quidem dixit, (e) *Quidam post rabiosi canis morsum protinus in balneum mittunt, eumque ibi patiuntur desudare, dum vires corporis finunt, vulnere aperto, quò magis ex eo quoque virus destillet: deinde multo meracòque vino excipiunt, quod omnibus venenis contrarium est. Idque cùm ita per triduum factum est, tutus esse homo à periculo putatur. Verùm manifestè patet, hoc balneum tantùm fuisse adhibitum, ut vulnus humesceret & foveretur; simulque per sudorem excitatum, & motum humorum auctum per vinum meracum, expelleretur illud virus, quod vulnere adhæserat. Sub-*

(a) Exercit. Practic. pag. 566.

(b) Philosoph. Transact. Abridg. Tom. III. pag. 281. Tom. V. pag. 367.

(c) De Febre pestilenti, &c. pag. 368.

(d) Diog. Laert. in vita Platon. Lib. III.

Num. VIII. pag. 288.

(e) De Medicin. Lib. V. Cap. xxvii. n.º.

II. pag. 308.

merfionem enim tantum adhibuit, ubi jam metus aquæ aderat, uti postea dicitur.

Interim tamen fati communis immerfionis usus est ad præcavendam hydrophobiam in demorsis ab animali rabido, in plurimis locis, imò maris accolæ adeo confidunt huic remedio, ut illo solo ferme contenti vix expectant aliud. *Tulpius*, qui in populosissima urbe Amstelodamo, diu numerosam exercuerat Praxin, testatur sequentia: (a) *Neque vidi hætenus quemquam (licet viderim plurimos) cui tempestivè in mare projecto quidquam sinistri postmodum venerit. Sed salutari hoc remedio, vel flocci factò, vel tardè ac timidè adhibito, dedere multi irreparabiles supinæ suæ incuriæ pœnas.* Unde apud Batavos moris est, demorsos quàm ocyssimè mari immergere. Ubi enim seriùs fit, & imprimis si jam aquæ metus adsit, levamen quidem adfert, sed non sanat (b). Aquam autem marinam non facere hunc effectum, sed ingentem perturbationem, dum ad suffocationem ferè usque submerguntur, videntur docere Observata plura. *Tulpius* observavit, nautam septuagenarium, à cane rabido demorsum, qui, (c) *Blandiùs propter ætatem à liberis habitus, perfundebatur Tya fluvio, non minùs leniter, ac si solius cutis immunditiem detersum venissent,* postea periit hydrophobus. Ita & puer, cujus pollicem rabidus canis momorderat, licet per quadraginta dies famosi specifici ad hunc morbum manè & vesperì drachmam sumpsisset, & decem vicibus maris balneo usus fuisset, dein lithotomiam passus convaluisset, post novemdecim menses elapsos periit hydrophobus (d). Quinimo demorsus à rabido cane homo, postea naufragium passus fuit, & spatio trium ad minimum milliarium aquas nando trajecit; nihilominus moriebatur hydrophobus (e). Magna certè perturbatio fuit in homine naufragium passo, sed natandi peritiâ fretus, fortè minùs timuit, nec submerfionem diuturniorem passus est.

Observatum fuit, tunc imprimis successisse hoc remedium prophylacticum, si magno cum apparatu, metu summo incusso, hæc immerfio fieret; simili modo ac *Helmontius* factum vidit, uti ad §. 1139, dictum fuit. Nautæ apud Batavos in locis maritimis, assueti huic curationi, nullis minis vel precibus se flecti patiuntur, sed traditum illis hominem submergunt, & quidem sæpius, ad suffocationis periculum usque; tuncque, uti notavit *Tulpius*, ferè semper sequitur felix successus.

Sic videntur facilè posse conciliari diversæ circa hoc remedium prophylacticum Medicorum opiniones. Solum balneum in aqua marina, vel alia, non sufficit; hinc multi contempserunt hoc remedium: & contrà immerfio magno cum apparatu facta, & repetita aliquoties, ad suffocationem ferè

(a) Observat. Medic. Lib. I. Cap. xx. pag. 41.

(b) Stalpart. van der Wiel. Observat. Rarior. Centur. 1. n^o. c. pag. 400. Dekkers Exercitat. Practic. pag. 564.

(c) Observat. Medic. Lib. I. Cap. XXI. pag. 43.

(d) Medic. Essays Tom. V. Part. II. pag. 984.

(e) Ridley Observ. de Asthmate & Hydrophobia Observ. XXV. pag. 118.

usque, profuit, hinc alii summopere laudaverunt. Videantur & illa, quæ ad §. 1123, habentur.

DEIN RHEO, &c. Sedem mali primùm circa stomachum & vicina hæ-
rere, dictum fuit paragrapho præcedenti; unde per purgantia sæpe repeti-
ta dum avertitur quidquid hîc inciperet colligi, videtur profuturum. Præ-
terea purgantia, imprimis hydragoga dicta, inter quæ succus corticis me-
diani sambuci tamquam insignis efficacix remedium numeratur, solvunt om-
nes humores; sicque aliquando solutis humoribus diffatur faciliùs concep-
tum contagium, uti postea pluribus patebit, quando *de Lue Venerea*
dicetur. Præterea validis remediis efficaciter turbare corpus profuit sæpe in
morbis difficillimis; uti in curatione epilepsix & manix dictum fuit. Ad
hunc scopum autem videtur purgantia commendasse *Dioscorides*, ubi primis
diebus medela neglecta erat, nec ampliùs fati educi poterat virus, quod
per vulnus communicatum fuerat; tunc enim dicit, (a) *Alia curationis ineun-
da ratio: nimirum imperanda purgatio, quæ dum corpus agitando ipsius
habitum transmutat, magnum adfert adjumentum.* Commendavit *Hieram*; uti etiam
Aetius (b) & *Ægineta* (c), imprimis illam, quæ additâ *colocynthide*
purgabat fortiùs. Omnium autem efficacissimum remedium laudabat hellebo-
rismum *Dioscorides*, si frequentius ante diem quadragesimum, vel etiam
postea, adhiberetur: (d) *Tantam enim vim habet id genus auxilii, ut nonnulli,
qui jam aquæ metu prehendebantur, in ipso primo morbi insultu, helleborum su-
mentes, evaserint incolumnes. Nam ipso malo jam detentos nequidem helleborus
servare possent.* Magnis laudibus extulit hellebori usum *Salvus Diversus* (e)
in hoc morbo, & tutò dari posse ejus infusum certis Experimentis se novisse
affirmat; ubi majorem hujus remedii efficaciam desideraret, dabat in sub-
stantia helleborum, sed priùs binis coctionibus in aceto mitigatum.

4°. Illa, quæ in cadaveribus observata fuerunt (vide §. 1140.), docent,
quòd effectus hujus veneni sit quandoque, dissolutionem putridam inducere,
& citam putredinem. Aliquando inventus fuit sanguis grumosus concretus
circa cor, majora vasa, & pulmones infarciens. Sed notum est, acetum
blandè solvere coagulatum sanguinem; simulque efficacissimum dare adver-
sùs omnem putredinem remedium; ideo eximium usum in hoc morbo
habet (f). Omnium maximè prodest, si *rutâ*, *marrubio*, *scordio*, infusis,
acetum medicatum redditum fuerit: certissimum enim & efficacissimum su-
doriferum esse acetum, nemo est qui negare possit; additur salis marini
pauculùm, quod pariter putredini resistit: hæc dein aquâ diluuntur, & tepi-
dè potantur manè in lecto, sequitur brevè sudor, sicque omnia vasa cuta-
nea pervia manent, & per ipsum calidum vaporosum sudorem abstergitur
cutis; unde removeri poterit, si quid adhuc de veneno cuti affixum hæ-

(a) Theriac. Cap. III. pag. 426.

(b) Lib. VI. Cap. xxiv. pag. 108.

(c) Lib. V. Cap. III. pag. 75.

(d) Ibidem.

(e) De Febre pestilenti, &c. pag. 371.

(f) Boerrhaav. Element. Chem. Ope-
ration. Part. I. Process. L. n°. v. Tom. II.
pag. 212, 213.

reat; præcipuè si simul locus demorsus interea foveatur linteo poscâ calidâ madido. Videmus autem, quòd & veteres Medici sudores suaserint inter prophylactica remedia, & irritaverint cutim, ut versùs superficiem corporis major copia ac impetus humorum derivarentur. Sic monuit *Dioscorides*, (a) *Præter hæc, sudores & ante cibum & post cibum eliciendi, quin & dropaces & sinapismi universo corpori alternatim applicandi.*

5°. Ex illis, quæ ad §. 1138, dicta sunt, patet, quòd antequam pavor aquæ accedat, suspiria, tristitia, solitudinis studium, observentur in demorsis: imò & constat, plures, quibus dudum venenum in corpore latuerat; emaciari multùm. Verùm hæc omnia sunt symptomata melancholica (§. 1094.), in quo morbo, uti dictum fuit ad §. 1092, mobilia de sanguine dissipantur, immobiliora uniuntur; unde sanguis crassior & minùs meabilis redditur. Præterea in cadaveribus hydrophoborum omnia viscera ficciora solito reperta fuerunt. Meritò ergo in cura prophylacticâ commendatur humectatio totius corporis per balnea, natationes, &c; si enim corpus omnibus his modis redderetur quasi semihydricum, obtineret conditio fluidorum & solidorum opposita illi, quæ in hydrophobia observatur. Celebres quidam Medici fuerunt in alia opinione; & cum viderant, hydrophobos adeo horrere aquam, crediderunt esse quamdam antipathiam inter causam illam venenatam & aquam; adeoque voluerunt, aquam nocere, non verò prodesse. Ita sensit *Palmarius*, qui adeo damnosam in hoc morbo aquæ applicationem credidit, ut scripserit, (b) *Recens etiam inflictum vulnus, si aquâ abluatur, vix ullo postea remedio æger restitui queat; alitè adeo aqua venenum ejusmodi in corpus dejicit atque impellit!* Similia apud *Salium Diversum* leguntur: (c) *At nec ad præservandum balneum, seu potus aquæ, est potens remedium, nec ad curandum; imò cum ingens antipathia sit inter aquam & virus istud, ut supra monstratum est, epota aqua semper detrimento erit patientibus.* Credo tamen, neminem, qui hæcenus dicta de hoc morbo attentè considerat, uti & illa quæ sequenti paragrapho adhuc dicenda erunt, facile accessurum esse huic opinioni, quæ & rationi & Experimentis repugnare videtur.

6°. Omnia hæc efficient, ut omnes humores sint satis diluti, à diathesi ad putredinem quàm maximè alieni; simulque, dum repleto ventriculo lenis vomitus quandoque excitatur, & alvus laxa servatur per victum humidum, levem, laxantem, cavebitur, ne quid accumuletur in primis viis, ob rationes datas ad numerum tertium hujus paragraphi.

Cum autem hoc venenum vulnere inflicto recipiatur plerumque; simulque conferat, uti numero tertio dictum fuit, movere humores versùs corporis peripheriam, ut sic venenum susceptum expellatur per eandem viam, quâ applicatum fuerit corpori; ideo videntur veteres Medici consuluisse acria aromata, tam in cibis quàm in medicamentis, ut aucto sic humorum

(a) Theriac. Cap. III. pag. 426.

(b) De Morbis contagiosis, pag. 270.

(c) De Febre pestilenti, &c. pag. 374.

motu diffaretur susceptum venenum. Ita *Celsus* post sudorem in balneo jubet, ut multo & meraco vino excipiantur ægri, (a) *Quod omnibus venenis contrarium est. Dioscorides* (b) cibos acres (*δειμφογία*) & meracos potus, quibus vis veneni egregiè retundi potest, quotidie assumendos suadet. Magnum inprimis effectum exspectabat ab alliis, porris, cepis, quia observabat, hæc difficiliùs mutari in corpore, suàmque indolem diu retinere, cum totum corpus hæc, copiosius vel diutius ingesta, redoleat: unde credebatur, illa tantò efficacius agere in hoc venenum, quantò magis resistebant viribus immutantibus ingesta. Aromata blanda, copiâ aquæ diluta, prodesse possunt, quatenus perspirationem & sudorem movent: idem etiam de parco vini usu verum est. Sed multùm his calefacere corpus, & augere sanguinis velocitatem, non videtur conducere, cum ex illis, quæ hæctenus dicta fuerunt, constet, humores dilutos, blandè motos, & humectationem corporis, longè plùs prodesse ad curam prophylacticam. Sudor autem, uti ad numerum quartum hujus paragraphi dictum fuit, pulcherrimè excitari poterit aceto aromatico, copiâ aquæ diluto. Confirmantur hæc omnia, quia biliosi in hydrophobiam magis vergunt, quàm pituitosi, uti ad §. 1137, dictum fuit. Facile patet, ob eandem rationem, magnum motum corporis & animi pariter periculosum esse in demorsis. Pacata inprimis mentis quies hîc multùm facit, adeoque, quantum fieri poterit, probabili ratiocinio debet excuti futuri mali metus; & ob hanc rationem decantatissima specifica ad hunc morbum profunt, quia sæpe fiduciam ægri augment. Plures casus leguntur (c), qui docent hoc venenum, diu latens in corpore, subitò in nervum erupisse, dum imprudenter narrabatur ægris, alios demorsos in hydrophobiam incidisse.

§. 1144. **C**URATIO verò morbi jam præsentis videtur tentanda, maximè in primo gradu; & in initio secundi (1138), inprimis quum aliter funestissimo exitu neglectus plectatur. Apparet maximè probabile, & paucis Experimentis confirmatum, sequentia fieri debere. 1º. Statim post prima signa invadentis mali (1138) morbus tractandus, ut summus inflammatorius (890.), mittendo sanguinem ex lato vulnere magni vasis ad animi deliquium usque, mox clysmata ex aqua nitrosa, modicève falsâ, cum pauxillo aceti, injicienda: hæc repetenda audacter, etiam plùs, quàm in aliis morbis prudentia concederet: interim hoc factò, obnubilatis oculis in piscinam frigidam demittendus, vel aquæ frigidæ injectu humectandus tam diu, donec aquam vix ampliùs paveat; tum statim plurimùm aquæ bibere cogatur; & de die sic vexato, vespèrè concilietur somnus: victus sit tenuissimus, humectans semper.

(a) De Medicin. Lib. V. Cap. xxvii. nº.
II. pag. 308.

(b) Alexipharm. Cap. III. pag. 426.

(c) Sauvages, Dissertat. sur la nature
& la cause de la Rage, pag. 5.

Hactenus de cura prophylactica dictum fuit: sequitur jam, ut videamus, quid tentari possit, ubi venenum rabidi animalis, hactenus silens, incipit actuosum reddi. Signa, quæ hoc docent, & varii gradus morbi, descripta fuerunt §. 1138. Simul & semel applicanda esse summa remedia, ut infaustus diri morbi exitus præcaveatur, nemo negabit: specificis enim multis, licet quàm maximè decantatis, confidere tutò non licet, uti postea patebit. Tota autem morbi Historia, & aliqui successus in hoc morbo curando, videntur suadere, morbum hunc tractari debere ut inflammationem summam, admodum periculosam, & subito in gangrænam tendentem. Quinimo valida remedia antiphlogistica, inprimis venæ-sectio, videntur hîc tentari posse longè audaciùs, quàm in aliis morbis prudentia suaderet; cùm miserrima mors instet, nisi citò succurrere possit Medicus. In illo ægro, cujus ad §. 1130. 1139, mentio facta fuit, & qui ex inflammatione ventriculi in hydrophobiam inciderat, venæ-sectio levamen attulit; quam repetere non dubitaverunt Medici, licet extrema corporis frigida rigescerent cadaveris instar, nec pulsus amplius percipi posset. Animosè autem repetita fuit sanguinis missio, simulac dira symptomata denuo recrudescerent; & undecim venæ-sectionibus, intra quatrimum institutis, evasit ab hoc morbo (a); sed & in hydrophobis à morfu rabidi animalis venæ-sectionem ad animi deliquium usque institutam profuisse legitur (b). In alio ægro; etsi non curaverit morbum, tamen satis notabile levamen attulit (c). Clysmatum pariter egregius usus est, partim ut eluantur intestina putridis fæcibus, partim etiam ut, elotis jam intestinis, clysmata injecta, diutius retenta, resorbeantur venis bibulis intestinorum, sicque subministretur sanguini liquidi copia, dum illud deglutire horrent ægri. Formulæ talis clysmatis in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur; quæ inprimis, ob salinum stimulum nitri & salis marini additum, crassa intestina abluent, & fæces contentas educunt: quod ubi factum fuit, tunc minui poterit salium copia, ut diutius retineri possint, adeoque faciliùs resorberi. Omni bihorio tale clyσμα injiciendum est, quia summum hîc in mora periculum. Pulchrum hunc clysmatum usum notavit *Aurelianus*, (d) *Ut, si omnino potum recusaverint, qualibet tamen parte quiddam liquoris assumant; jus sitque parvâ copiâ simul injici clyσμα, tunc enim faciliùs retinetur: (e) Erit enim ejus continentia utilis ad minuendam sitim.*

His factis, cùm insuperabilis ille omnis liquidi horror jam adest, vel brevè futurus metuitur, tentant Medici vi quasi illatâ pavorem aquæ superare, dum ægros invitos in frigidam aquam demergunt, & quidem obnubilatis oculis, ut tantò majori cum apparatu & terrore hoc fiat; vel, si hoc fieri commodè non possit, aquâ frigidâ perfundunt totum corpus. Senis hydrophobi tali immersione curati Exemplum ad §. 1139, memoratum fuit.

(a) Medic. Essays Tom. I. §. 29. pag. 283. &c.

(b) Académ. des Sciences l'an 1699. Histoir. pag. 58.

(c) Medic. Essays Tom. V. Part. II. §.

51. pag. 592.

(d) Acurer. Morbor. Lib. III. Cap. XVI.

n°. cxxx. pag. 23.

(e) Ibid. n°. cxxxI. pag. 232.

Celsus ubi jam aquæ timor aderat, dixit (a) *Unicum tamen remedium est, nec opinantem in piscinam, non antè ei provisam, projicere; & si natandi scientiam non habet, modòmersum bibere pati, modò attollere; si habet interdum deprimere, ut invitus quoque aquâ satiatur. Sic enim simul & sitis & aquæ metus tollitur.* Videtur autem improbasse hanc Methodum *Aurelianus* dicens illos, qui hâc utuntur nescios fuisse, (b) *Quòd passionis curatio illa sit, non ut bibant ægrotantes, sed ut bibere velint.* Præterea metuebat à frigore aquæ; & *Celsus* videtur pariter hoc suspectum habuisse, dum dicit, (c) *Sed aliud periculum excipit, ne infirmum corpus, in aqua frigida vexatum, nervorum distentio absumat. Id ne incidat, à piscina protinus in oleum calidum demittendus est.* Interim tamen in extremo hoc morbo extrema remedia esse tentanda dicitur ratio; & si brumali tempore à nimio frigore aquæ maliquid metuendum videretur, posset illa egelida reddi: attamen à subito illo horrore & concussione totius corporis, quæ percipitur ab immersione in aquam frigidam, speratur meritò magna mutatio; atque ideo hæc præferatur. Horrorem illum aquæ sublatum fuisse hâc Methodo in hydrophobis, satis certis constat Observatis. Novi hoc factum fuisse Lugduni-Batavorum in homine, qui à fele rabida demorsus, neglecto vulnuscule, sexto mense in hydrophobiam incidit: postquam enim largâ copiâ aquæ perfusus fuerat toto corpore, bibere potuit, & levari in omnibus videbatur: attamen periit. Sed notandum, quòd jam per triginta horas fuerit hydrophobus, antequam hoc remedium tentaretur. Verùm & alius casus legitur (d) de puella viginti annorum, quæ jam hydrophoba cum esset, immergebatur aquæ satis frigidæ, in qua copiosus sal marinus dissolutus erat: repetebatur frequenter hæc immersio; & postquam diu sic illam vexaverant, relinquebatur in balneo, tota quasi stupefacta. Mirabatur hæc ægra, quòd jam aquam absque horrore videre poterat; postea autem febricitabat quidem, sed communi Methodo feliciter tractabatur hæc febris, à qua mensis circiter spatio evasit. Vomendi conatus aderant, & levabantur vomitu. Toto autem morbi decursu balnea frequenter adhibita fuerunt: unde videtur prodesse, si vi illatâ dometur ille aquæ metus; simili modo ac antea patuit ad §. 1113. lit. d, melancholicum delirium emendari quandoque, dum magnâ vi repugnant, qui horum ægrorum custodiam gerunt. In eodem loco legitur de hydrophobo, cui arbori alligato ducentæ urnæ aquæ projiciebantur in corpus; tali cum effectu, ut aquæ metus cessaret. Requiritur autem immersio, vel larga profusio aquæ; nam à modica aqua irritatur morbus, non domatur.

Cùm autem ad conspectum aquæ illico horrescant ægri, tentatum fuit, an ex vase clauso per fistulam liquores fugere possent. Similes artes, quibus Medici succurrere tentabant hydrophobis, jam apud *Aurelianus* (e)

(a) De Medicin. Lib. V. Cap. xxvii. n°. 11. pag. 308.

(b) Acutor. Morbor. Lib. III. Cap. xvi. n^o. cxxxiii. pag. 232. 233.

(c) De Medicin. Lib. V. Cap. xxvii.

n°. 11. pag. 308.

(d) Académ. des Scienc. Ann. 1699. Histoir. pag. 58.

(e) Acutor. Morbor. Lib. III. Cap. xvi. pag. 234.

leguntur. Varia talia tentamina & alibi (a) habentur; sed plerumque absque successu. Apud *Johannem Fabrum Lynceum* (b) quidem habetur, quòd hydrophobus per canaliculum (contacto poculo, ne liquida videret) trahere liquida & sorbere potuerit, nec tamen evaserit. Sed plures alii Auctores testantur, nec per fistulam hydrophobos liquida ducere potuisse (c).

Cùm autem, uti ad §. 1142, dictum fuit, in hoc morbo circa ventriculum biliosi corrupti humores hæere soleant, & vomitus, sive spontaneus, sive per Artem excitatus, levamen attulerit ægris, uti constans apud Auctores Observatio docet; profuturum videtur & vomitorio uti, imprimis ubi post venæ-sectionem & balnea modò laudata potare denuo possunt ægri, tunc enim longè faciliùs emetica tolerantur, dum post singulos vomitus aqua tepida potari potest.

Omnibus his adhibitis, certum est multùm turbari ægros, & admodum delassari, quæ incommoda nunquam meliùs leniuntur, quàm pacato somno.

Emulsa ex feminibus farinosis cum syrupo papaveris albi; vel & opium prudenti dosi datum, huic indicationi tutò satisfaciunt.

Cùm autem ex antè dictis constiterit, in morbo hoc omnia exficari, hinc sponte patet, humectantia in victu requiri, & simul adeo tenuia, ut facillimè à visceribus chylopoieticis subigi possint. Decoctum hordei, oryzæ, avenæ, emulsa ex his & feminibus farinosis parata, sufficient, quæ & simul putredini in hoc morbo metuendæ adversantur.

§. 1145. **U**T verò Methodus hæc nititur omni morbi indole, omni Artis præcepto; ita videtur nihil exitiale magis, quàm acerrimis calefacientibus, exsiccantibus, nervosum genus exacerbantibus medicamentis, hinc venenis, jam exsiccatos suo malo ægros enecare; rursùmque nihil crudelius, quàm, abjectâ curatelâ omni, statim negligere, aut suffocare.

Cùm in multis venenis & in morbis malignis observetur in corpore humano, quòd vires illico langueant, pulsus fiat debilis, celer, intermittens; hinc antidotorum titulo ferè semper fuerunt data talia remedia, quæ calidâ aromaticâ virtute vires erigunt, & motum vitalem augent. *Theriaca*, *Mithridatum*, & his similia composita Officinalia remedia, magnam aromatum copiam habent, & satîs calefaciunt, dum assumuntur. Cùm autem quandoque per sudorem diffletur susceptum contagium, uti in febre pestilentiali observatum aliquando fuit; hinc & commendabantur in hoc morbo ad eundem finem talia remedia. Verùm si considerentur omnia symptomata hydrophobiæ; & illa quæ in cadaveribus hoc morbo defunctorum fuerunt observata; satîs patet exficari hinc totum corpus, turbari ac irritari totum syste-

(a) Philosoph. Transact. Abridg. Tom. III. pag. 277.

(b) Hernandez. Hist. Rerum Med. Mexic.

Tom. III.

pag. 492.

(c) Stalp. van der Wiel. Observat. Rarior, Cent. I, n^o. c. pag. 436.

ma nervosum, & sæpe febrim fati validam accendi cum inflammatione faucium, œsophagi, &c. Adeoque fati patet, calida exsiccantia remedia minimè conducere, dum aquæ metus adest. In cura prophylactica aliquem usum habere possunt, si prudenti cum moderamine dentur, uti ad §. 1143, dictum fuit. Interim tamen videmus à multis calida & acria talia commendari. Sic testatur celeberrimus *Albertinus*, (a) *Bononiæ & in vicinis montibus circumferri antidotum adversus rabiosorum canum morsus, cujus natura & compositio, non hercule, satis nota est; sed usus ipse atque Experientia comprobavit; idque urinas ciere adeo frequentes vidit, ut interdum sanguineæ appa- rerent.* Videtur autem fati verosimile esse, quòd arcanum illud remedium cantharidibus constet, cum illæ laudentur ad hydrophobiam à quibusdam. Sic apud *Baccium* (b) legitur, quòd *Rhazes & Johannes Damascenus* commendaverint antidotum ex cantharidibus, si nempe, abscissis alis, capite, ac pedibus, infusæ per noctem & diem in lacte ebutyrato & acetoso, mox exsiccatae ac lenticulæ farinâ exceptæ, formarentur in trochiscos ad pondus scrupuli unius ex vino, & exhibeatur trochiscus ad multos dies. Si autem patiens eminxerit sanguinem, lacte recenti attemperari posset urinæ acrimonia: unde videtur alibi inter salutis signa numerasse (c), mictum urinæ nigræ, etiam sanguinolentæ, si alia non adessent accidentia. Postea idem remedium ab aliis Medicis commendatum legitur (d). Si autem considerentur illa, quæ *Dioscorides* (e) habet de effectis cantharidum humano corpori ingestarum; quòd nempe sequantur erosiones ab ore ad vesicam usque, animi defectiones, fastidia, vertigines tenebricosæ, mentis alienationes, &c, patebit fati, minimè tutum esse talis remedii usum; & quidem in morbo hoc, ubi & deglutitionis organa sæpe inflammata sunt, & convulsiones aliæque symptomata demonstrant, cerebrum ac nervosum systema adeo irritari; simulque in hydrophobis non possunt, potu copioso assumpto, hæc acria dilui & enervari.

Videtur ergo Methodus curandi, præcedenti paragrapho descripta, optima esse, donec vera specifica antidotus ad hoc venenum inventa fuerit, cui confidere liceat.

Cum autem hydrophobi rarissimè emergant ex hoc morbo, & metus videatur ne contagium communicetur aliis hominibus morfu, vel salivâ, quam inviti aliquando in adstantes exspuunt, crediderunt quidam, licitum esse, ut suffocarentur miseri ægri, quorum desperata salus esset, & qui ipsâ morte pejora mala pati debebant. Imò quandoque à Magistratu impetratâ veniâ hoc factum fuisse scitur. Crudele autem est occidere hominem ideo, quia fervare non possumus; & meritò *Tulpius* monuit sequentia, postquam hydrophobi casum descripserat: opus non fuit, (f) *Nec huic, nec aliis ægris*

(a) Institut. Bonon. Tom. I. pag. 410.

(b) De Venenis & Antidotis, pag. 80.

(c) Ibid. pag. 74.

(d) Medical. Essays Tom. V. Part. II.

pag. 985.

(e) Alexipharmac. Cap. I. pag. 402.

(f) Observat. Medic. Lib. I. Cap. xx.

pag. 42.

(quos equidem vidi satis frequentes) mortem maturare, sive per stragula sive per culcitram (uti loquitur vulgus) ori impositam. Pereunt quippe per se satis celeriter, utpote rarò superstites, cum aquæ formidine, in diem vel tertium vel quartum. Ex præcedentibus etiam constat, non omnes delirare, imò multos sanæ mentis esse ad mortem usque: in illis verò, qui in furorem aguntur, brevè sequuntur convulsiones & mors.

Cùm autem spes exigua sit curandæ hydrophobiæ, nec tamen certa desperatio, quia aliqui emerferunt, animosè tentanda sunt summa remedia; simulque cavendum, ne adstantibus nocere possint. Hoc autem non adeo difficile esse patet, quia rari casus sunt, ubi hydrophobus alios homines infecit; imò notat *Tulpius*, quòd nunquam viderit, (a) *Cuiquam detrimento fuisse rabidorum sputa*; sed simul addit, quòd curaverit sollicitè semper hæc mari abluere; & meritò quidem, cùm ex præcedentibus constet, salivam imprimis hoc contagio affici. Saltem inde patet, satis caveri posse ne propagetur contagium, adeoque meritò damnari crudele illud consilium, quòd hydrophobos suffocandos jubet.

§. 1146. **N**EC desperandum tamen, ob Exempla jam in aliis venenis constantia, de inveniendò hujus singularis veneni antidoto singulari.

Patuit ex antè descripta curatione, tam Prophylactica, quàm Therapeutica; hydrophobiæ, quanto molimine opus sit, quantum vexari debeat æger, ut post susceptum contagium ab hoc morbo immunis maneat. Omnibus autem his abstinere possemus, si cognitum foret remedium, quòd iners redderet, illud venenum, vel destrueret, absque insigni mutatione corporis. Tale remedium singularis antidoti nomen mereretur; sed nullum tale hæctenus cognitum est, cui tutò confidere liceat. Interim simile quid inveniri posse, videtur admodum probabile; cùm & in aliis venenis domandis hoc factum fuerit. Sulphur cum vitro antimonii, aut regulo, fufum, virulentiam tollit, imò ipsius arsenici malignitatem domat, & argenti vivi vim in corpore humano adeo mitigat, ut ferè iners reddatur; uti docet æthiops mineralis & cinnabaris. Plurimi fide dignissimi Itinerantes unanimiter testantur, Indos atrocissimam venena nosse, sed & simul certissima antidota, quæ tamen Europæos pertinaciter celant. Illud venenum, de quo §. 1136, mentionem feci, quo tela imbuta levi etiam vulnuscule certam subitamque mortem faciunt, iners redditur molli saccharo: si enim gallinæ, simul ac virulentum vulnus inflictum fuerit, saccharum pulverisatum intrudatur in ingluviem, nihil mali patitur. Hæc Exempla sufficiunt (plura enim recenseri possent) ut probetur possibilitas inveniendi talis antidoti ad hydrophobiam. Sed simul apparet, magnam hîc semper manere difficultatem. In hominibus enim demorsis hæc tentamina vix institui possunt, dum prudens Medicus nunquam committet salutem ægri incerto remedio. In animalibus rabiosis

(a) Observat. Medicar. Lib. I. Cap. xx. pag. 42.

quidem hæc Experimenta tentari possent, sed meritò omnes horrent se exponere periculo, ne inficiantur, dum propiùs accederent.

Interim tamen, recentioribus Experimentis, ab egregiis Medicis institutis, videtur, multùm boni ab argenti vivi usu exspectari posse. Paucis conabor recensere illa, quæ in causa fuerunt, ut hanc Methodum tentarent.

Ex morbi hujus Historia patuit, venenum hoc imprimis in saliva animalis rabidi hæere; & quidem in saliva, dudum exsiccata, adhuc superstes esse tali cum effectu, ut morbum propagare possit; præterea licet vulnus alteri parti corporis inflictum fuerit, tamen & salivam infici, dum hydrophobia adest. Sed & observatum fuit, citiùs venenum effectum suum producere, si salivæ immediatè communicatum fuerit per oscula, halitum ex ore rabidi hominis susceptum, vel vulnera faciei, imprimis in vicinia glandularum & ductuum salivarium. Notârunt præterea, ingentem salivæ spumosa copiam excerni in hydrophobis, ac si Natura tentaret per hanc viam expellere hoc venenum, nec sufficere tamen. Cùm autem argentum vivum, corpori humano applicatum, solvat humores, & magnam secretionem excretionemque per glandulas ac ductus salivares producat, sperabant hoc remedio sic posse juvari Naturam, ut solutis humoribus faciliùs extricaretur venenum & expelleretur de corpore. Dum verò in lue venerea, in scabie, & in aliis morbis satè difficilibus, insignem opem attulerat argenti vivi usus, meritò tentabatur & in hoc morbo, quem adeo funestum omnes Medici agnoverunt hæctenus (vide §. 1139.).

Palmarius (a) vulneribus à rabioso cane inflictis, applicari jussit mercurium sublimatum, uti & præcipitatum rubrum, sed tantùm hoc scopo, ut erodendo plaga redderetur amplior, irritando humores majori copiâ ad vulnus confluerent, sicque venenum susceptum eliminaretur. In *Aëtis Parisinæ* (b) dubio modo proponitur argenti vivi usus copiosus, ut nempe tentaretur an prodesse posset. Verùm postea egregius Medicus (c) venenum rabidum statuens esse verminosum, quod tamen nondum probatum est, voluit solis anthelminthicis curam tentandam esse; atque ideo pulverem *Palmarii*, de quo sequenti paragrapho dicetur, tantum nomen habuisse credidit, quia pleraque ingredientia ad classem anthelminthicorum remediorum pertinent. Cùm autem argentum vivum meritò pro efficacissimo remedio contra vermes habeatur, unguento mercuriali illinivit vulnus inflictum ac vicina loca, & quidem optimo cum eventu, uti pluribus Observationibus Practicis probat; præcipuè, quòd quatuor homines eodem die demorsæ fuerint ab eodem lupo rabido, & omnes mari immerfi, frigidâ quàmvis hyeme: bini ex his, paucis diebus postea, fuerunt facti hydrophobi; reliqui duo, funesto hoc exitu perterriti, cùm jam signa imminentis hydrophobiæ observarent, consilium petierunt, licet antea se maris balneo satè tutos credidissent. Statim cicatrices vulnorum & totum brachium illinivit unguento.

(a) De Morbis contag. pag. 272.

(b) Académ. des Scienc. Ann. 1699.
 Histoire, pag. 57.

(c) Default, Dissertat. sur la Rage,

1734. in-12.

mercuriali, tribus diebus successivis hanc inunctionem repetiit; tuncque inceperunt cicatrices, antea elevatæ & induratæ, deprimi ac emolliri; dedit simul pulverem *Palmarii* quotidie: postea alternis diebus inunctionem mercurialem adhibuit, tali cum eventu, ut uterque curatus fuerit integre.

Verùm & argentum vivum, aut ejus præparaciones, interno usu profuisse in cura hydrophobiæ, pariter constat. Apud Chineses pro certo remedio habetur sequens Formula. ℞. Moschi optimi gr. XVI.

Cinnabaris nativæ,

—— factitiæ, an. gr. XX.

Seorsim terantur in pulverem impalpabilem, dein misceantur, & exhibeantur cum haustulo spiritûs fermentati ex oryza præparati (Arrack). Plerumque intra duarum aut trium horarum spatium blandus somnus sequitur & perspiratio, quòd si non fiat, repetitur eadem dosis, & certa creditur curatio (a). Laudatur autem illud remedium & ad curam prophylacticam, si detur statim post morsum inflictum, vel tam citò, quàm fieri possit: tuncque per triginta dies ab hydrophobia tutum reddit hominem demorsum, quo tempore elapso datur denuo eadem dosis. Ubi verò jam aliqua signa hydrophobiæ adsunt, tunc secunda dosis hujus pulveris debet dari tribus horis post primam dosin assumptam, & certa promittitur cura (b). Successisse hanc curationem sæpius testantur Auctores (c). Cùm autem magna copia moschi addatur, cujus mirabilis virtus in morbis malignis, petechialibus, uti & in morbis convulsivis, recentioribus Observationibus innotuit (d); non absque ratione cura pro parte saltem moscho tribui posse videtur.

Verùm & alia Observata docuerunt, absque addito moscho profuisse in hoc morbo præparaciones mercuriales: primò tentatum hoc fuit in duobus canibus rabidis, dando grana duodecim turbith mineralis; sequenti die grana viginti quatuor, tertio die grana quadraginta octo. Sequebatur ptyalismus, vomitus, purgatio; sed & simul eò usque debellabatur morbus, ut lac tepidum sponte biberent: quartâ die uni cani adhuc data fuerunt grana viginti turbith mineralis, alteri non. Prior salivam uberrimè effudit, & diris cruciatibus agitabatur: evasit tamen & à morbo, & à remedii dati periculo: alterum morbus nondum penitus devictus denuo aggressus fuit, sicque periit (e). Postea in ducentis animalibus, à rabidis canibus vulneratis, hæc cura adeo feliciter cessit, ut ex tanto numero ne unicum quidem periret: unde conclusit celebris Auctor, *morbum hunc gravissimum, saltem ubi primum gradum non excefferit, mercurio, si salivam moveat, sive non moveat, cedere*. Neque tantùm in animalibus, verùm etiam & in hominibus eadem cura successit. In juvene enim cane rabido demorso, cui post sex dies jam aderat insolita mœstitia, tremores, somni perturbati, tendinum subsultus, datus fuit ves-

(a) Philosoph. Transact. n^o. CCCCLXXIV. Vol. XLIII. pag. 226.

(b) James a new method of curing, &c. madness. pag. 33. 34.

(c) Ibidem. Confer. & Sauvag. Differ. sur la natur. & la caus. de la Rag. pag. 34.

Confer. Philos. Transact. n^o. CCCCLXXIV. Vol. XLIII. pag. 215. 216.

(d) Philosoph. Transact. ibid. pag. 217-234.

(e) James a new method of curing, &c. madness. pag. 4. 5.

perì bolus confectus ex quatuor granis turbith mineralis, scrupulo lapidis contraiervæ, & theriacæ andromachi pauculo, ut inde bolus fieri posset. Nocte sequente paulùm dormivit & sudavit; die sequenti bis alvum liquidam deposuit: similem bolum sumpsit vesperì die sequenti, unde somnus longior, & sudor largior; bis etiam alvum deposuit, atque omnia symptomata minuebantur. Tertium autem bolum sumpsit vesperì denuo, unde placidè dormivit, copiosè sudavit, & manè sanus vegetúsque surrexit: in frigidam quotidie per dies quatuordecim descendit, postea sanus vixit. Crusta autem arida, quæ vulnus manui inflictum tegebat, post tertium bolum sumptum, sponte decidit, vulnúsque pure probè cocto per aliquot dies manavit, dein facilè sanatum. Plures aliæ Observationes Practicæ in eodem tractatu habentur, quæ efficaciam turbith mineralis in hoc morbo curando & præcavendo confirmant, uti etiam ab aliis Medicis observatum fuit (a).

Non videntur Medici, qui argentum vivum aut remedia inde parata adhibuerunt huic morbo curando, illa dedisse tantâ copiâ, ut salivatio secuta fuerit; imò videntur potius illam evitasse, attamen cura successit. Interim si in peiori jam gradu foret morbus, nec à modica dosi levamen subitum appareret, videtur major quantitas, licèt cum salivationis periculo, adhibenda esse. In cane, uti modò dictum fuit, ingens dosis turbith mineralis salivationem fecit molestam, sed & morbum sustulit. Præterea legitur casus hydrophobi (b), qui evasit ex hoc morbo; sed toto morbi tempore ingentem copiam salivæ excreverat, ita ut dentes omnes ante morbum firmi, vacillarent: nullum tamen mercuriale remedium sumpserat, sed opiatis spasmus faucium levare conati fuerant Medici. Unde videtur concludi posse, salubrem esse illam salivæ copiosæ evacuationem in hydrophobia, adeoque nec salivationem hîc metuendam esse.

Quàmvis autem hæc omnia egregium effectum mercurialium remediorum testentur, tamen non videtur negligenda esse vulneris debita pertractatio, ut nempe diu apertum maneat, & virus susceptum exire possit. Juvenis demorsus à cane rabido, cùm simul gonorrhœâ laboraret eodem tempore, sumebat vesperì dosin mercurii dulcis, & sequenti manè purgans; vulnus autem, communi Methodo tractatum, satis citò consolidabatur. Neque tamen frequens usus mercurii dulcis impedivit, quominus, mensis spatio elapso post vulnus inflictum, summâ rabie correptus, miserrimè perierit (c).

§. 1147. **H**ACTENUS verò nullius ea comperta fides, cui credi queat salus miserrimè periclitantis hominis, quum nullum sit notum, cujus Experimenta certa; sed vel speculationi ortum debent, vel descriptis ex alio confisum fuit: nec *Æschrionis* apud *Galenum* & *Oribasium* arcano de cancris combustis;

(a) Sauvag. Dissertat. sur la natur. & la caus. de la Rag. pag. 53. 54. & 58. 59.

(b) Philos. Transact. n^o. CCCCLXXIV.

Tom. XLIII. pag. 261.

(c) Medic. Essays Tom. V. Part. II. pag. 590. &c.

nec *Scribonii Largi* famigerata opiata ad rabiem Sicularum; nec *Peregrini* consilio de pelle hyænæ, nec *Aetii*, *Rufi*, *Posidonii*, cinere cancrorum cum thériaca; nec jactatâ *Palmario* medelâ; vel nimis laudato *Mayerno*, *Grewo*, & venatoribus, stanno cum mithridatio; nec in infomniis sacris revelatâ radice cynorrhodonis; aliisve in cœlum elato lichene, cinereo terrestri, pimpinellâ, jecore rabiosi canis exusto, & similibus, exceptis.

Postquam dictum fuit de variis Methodis, quæ ad curandam rabiem caninam adhibitæ fuerunt, superest, ut examinetur, quid credendum sit de illis remediis, quæ specificorum titulo ad hunc morbum commendantur, & magnam olim famam habuerunt, imò ad hunc hodie quædam magnis encomiis extolluntur. Ubi omnes cautelæ in curando hoc morbo enumeratæ sollicitè observantur, facilè permittunt Medici specificorum usum, cum plura inter hæc numerentur, quæ saltem nocitura non videntur, si non profuerint: nec ægre ferent cordati, licèt his specificis adscriberetur curatio, quæ efficacioribus remediis debebatur. Ægrorum fiducia erigitur sæpe horum specificorum usu, quod multùm prodest in hujus morbi cura, uti antè dictum fuit. Hinc non miramur, egregios Medicos, etiam hæc dedisse remedia, licèt omnem curationis spem in efficacioribus auxiliis posuerint (a). Verùm nulla Experimenta docuerunt, quòd possimus certâ fide committere salutem hominis, de tanto morbo periclitantis, his specificis solis. Plura ex his veteribus Medicis cognita fuerunt & laudata, attamen, uti ad §. 1139, dictum fuit, desperabant de cura, ubi aquæ metus aderat. Ex Observationibus antea memoratis constat, nec prophylaxin certam contra hunc morbum ab his sperari posse, cum multi hydrophobi facti fuerint, licèt diligentissimè similia adhibuissent, quod & ulterius patebit, dum singula hîc memorata breviter percurremus.

Præterea sæpe omnino incertum est, an animal, quod morsum inflixit, verè rabiosum fuerit; hinc similia data videbuntur sæpe mira præstitisse, ubi simplex morbus absque ullo malo sequente sanatur. Multa certè ex his remediis meræ speculationi originem debent, dum v. gr; credebant venenati animalis partem, vel vulnere oppositam, vel intus assumptam, proprii veneni efficaciam enervare, vel integre destruere. Hinc pilos rabiosi canis vulnere applicandos laudaverunt: alii jecur hujus animalis ægris comedendum dederunt, &c. Plura etiam apud *Galenum* aliòsque veteres Medicos leguntur; quæ ab Antecessoribus suis acceperant; sequentium sæculorum Medici eadem similiter descripta, iisdémque encomiis celebrata, posteris tradiderunt. Fateri enim debemus, illam partem Medicinæ, quæ de Viribus & Ufu Medicamentorum agit, minùs reliquis exultam esse. Eadem vires, quæ apud

(a) Sauvag. Dissertat. sur la natur. & la caus. de la Rag. pag. 49. 50.

James a new method. of curing. & Madness. pag. 39.

Dioscoridem, Galenum, Plinium, leguntur, adhuc tribuuntur plantis ejusdem nominis. Laudabili industriâ Botanici quæsierunt, ut plantas à Veteribus memoratas cognoscerent, talésque characteres designarent, quibus sera posteritas illas ab omnibus aliis posset distinguere. Verùm nondum satis indagatum fuit sedulâ Observatione, an vires his plantis adscriptæ certo effectu se manifestarent. Quantum autem utilitatis caperet Ars Medica, si severo & prudenti scrutinio expungerentur omnia, quæ falsa vel dubia de medicamentorum viribus leguntur! Si unusquisque, qui Medicinæ operam dat, toto vitæ curriculo vel unam plantulam omnibus modis examinasset, ut disceret illius usum verum, jam dudum exhaustus fuisset ille labor, & plura haberemus remedia cognita, quibus certò & tutò confidere possemus. Considerabimus jam præcipua ab Auctoribus ad hunc morbum laudata remedia.

Æschrionis APUD *Galenum*, &c. Cinerem cancrorum, vel solum, vel additis radice gentianæ & thure, laudat *Galenus* tamquam remedium totius proprietate (a) substantiæ efficax ad hunc morbum præcavendum, si homini demorso quotidie daretur per quadraginta dies ad mensuram magni cochlearis. Ubi verò non statim à morso inflictò dabatur hoc remedium, verùm tantùm post aliquot dies, tunc duplicatam dosin requiri monebat. Modum autem præparandi sequebatur, quem *Æschrion*, empiricus medicamentorum peritissimus, tradiderat, qui & concivis & Præceptor *Galeni* fuit. Cancros enim viventes, (fluviatiles ac majores laudavit *Aetius* (b)) comburebat in patella æris rubri in cineres, qui in pollinem facilè conteri poterant: decem partibus cinerum cancrorum, addebantur quinque partes radice gentianæ, & una pars thuris. Certo tamen tempore anni, & decimâ octavâ die Lunæ, illam ustionem faciendam monet. Interim non adeo confidebat huic remedio, quin vulneri imponeret simul emplastrum ex pice, opopanace, & aceto acerrimo, quod citam consolidationem impediret. *Dioscorides* (c) idem remedium commendat, sed non meminit, in cupreo vase comburendos esse cancos, at igne accensorum vitis albæ sarmentorum cremandos jussit; quod etiam monuerat *Aetius*. Licèt autem *Dioscorides* laudaverit cancrorum cinerem cum gentiana & thure tamquam efficacissimum remedium, quo cum fiducia uti liceat, tamen non videtur credidisse, illud semper effectum præstare; nam dicit, illud remedium solum nonnullis saluti fuisse, sed simul monet, nihil ob stare, quominus & alia adhibeantur auxilia; vulnerisque dilatationem, ustionem, &c, commendat. Certè si credidisset, illud specificum nunquam fallere in hoc morbo, facilè abstinuisset ab aliis omnibus. Videtur autem vulneris perpetua irritatio per acre emplastrum magis profuisse, quàm jactatum illud remedium.

NEC *Scribonii Largi*, &c. Auctor ille, qui sub *Claudio* vixit, de compositione medicamentorum librum scripsit, & à *Galeno* aliquoties citatur.

(a) De simpl. Med. Facultat. Lib. XI. Cap. 1. n°. xxxiv. Charter. Tom. XIII. pag. 310. 311.

(b) Lib. VI. Cap. xxiv. pag. 107.

(c) Theriac. Cap. 11. pag. 423. 424.

Inter medicamenta composita mentionem facit antidoti, quam quot annis componebat Præceptor ejus *Apuleius Celsus* (a), & in Siciliam mittebat, quia ibi sunt plurimi canes rabiosi. Componebatur autem illa antidotus ex aromatibus fati calidis, *nardo Syriaco, croco, myrrha, costo, casia, cinnamomo, &c; & opio*. Dabatur autem fabæ *Ægyptiæ* magnitudine ex aqua per dies triginta, demorsis hominibus, ad præcavendam hydrophobiam; imò etiam jam aquæ metu correptis. Verùm patet fati ex ipsis *Scribonii* verbis, quòd non crediderit illud esse certum remedium; dicit enim, *Hoc proficit, ut aquam postea sine timore sumant, & minùs quidem, liberati hæc difficultate, cruciantur. Cæterùm nemo adhuc correptus hoc malo, quantum ego novi, expeditus est*. Præterea, ubi recensuit vires varias hujus antidoti in aliis morbis, addit sequentia: *Oportet autem locum demorsum à rabioso cane, vel à serpente, diu tenere in exulcerationem: neque pati cicatricem ducere, ut virus illac pertrahatur; & ob hanc rationem imponi jubet acria remedia, quæ etiam sanas partes exulcerant*.

Patet fati ex his, quòd certa & specifica vis contra venenum rabidi animalis ab hac antidoto exspectari nequeat, sed agat similiter, ut *theriaca, mithridatium, & similia*, quæ aromatibus calidis atque opio constant. Quid autem boni ab his exspectari possit, ad §. 1143, dictum fuit.

NEC PEREGRINI CONSILIO DE PELLE HYÆNÆ. Apud *Scribonium* pariter hoc remedium laudatur. A barbaro homine, in Cretam insulam post naufragium appulso, hoc arcanum venisse asserit, qui, (b) *Cùm liquorem timerent, & latratus ederent, spasmoque vexarentur, remedio brachio sinistro alligato efficiebat, ut potionem acciperent, & liberarentur vitio*. Pro magno munere dein accepit *Scribonius* illud arcanum quod erat *Hyænæ corii particula panno inligata*. Modestè tamen fatetur, se hujus Experimenti instituendi occasionem non habuisse, licèt protinus magna cum cura hyænæ invenisset, & pellem jam paratam haberet. *Aetius* (c) autem voluit subterni utiliter & insterni, his ægris pellem ursi, aut vituli marini, sed inprimis hyænæ; cujus etiam cinerem fedare aquæ formidinem dicit. Alter usus pellis hyænæ apud *Aurelianum* legitur: (d) *Alii poculo lineo panno super imposito, vel belluæ pelle, potandum putant, scilicet superstitione traducti, quòd naturalis auctoritas belluarum, quæ canibus est contraria, timorem agrotantium solvat*. Parùm autem utilitatis inde exspectasse *Aurelianum*, patet ex his, quæ statim sequuntur: *Sed hæc, quæ vulgus per Experimenta probata putat, longè aliena ab Arte monstrantur*.

Belluam hanc *Aureliani* esse hyænæ, videtur constare ex *Plinio* (e), qui umbrâ hujus animalis canes obmutescere tradit; item illud vomitionem hominis imitari ad sollicitandos canes, quos invadat. Cùm autem inter *Naturalis Historiæ* Scriptores nondum absolutè constet, quale illud animal

(a) *Scribon. Larg. n°. CLXXI. CLXXII. pag. 120, & sequ.*

(b) *Ibidem.*

(c) *Lib. VI. Cap. xxiv. pag. 107, versâ.*

(d) *Acutor. Morbor. Lib. III. Cap. xvi. n°. cxxxvii. pag. 234.*

(e) *Lib. VIII. Cap. xxx. pag. 188.*

fit, cui dotes mirabiles à *Plinio* memoratæ tribui possint; satis patet, non multum utilitatis expectari posse ab hoc remedio.

NEC *Aetii*, *Ruffi*, *Possidonii*, CINERE CANCRORUM CUM THERIACA. Quid sentiendum sit, de efficacia cinerum cancrorum, antea dictum fuit; uti etiam de usu theriacæ & similium in cura prophylactica.

NEC JACTATA *Palmario* MEDELA. Postquam in cura demorforum recensuerat *Palmarius* (a) omnia illa, quæ ex Veterum sententia ad hunc morbum sanandum commendabantur, tradit remedium, cujus tantam esse credebat efficaciam, ut, nullâ etiam vulneris curâ habitâ, quacumque victus ratione uterentur demorfi, certa sanatio ab ejus usu sperari posset; non tantum prophylactica, verum etiam dum aquæ metus jam aderat. Bina tantum excipiebat: si nempe partes capitis, dentibus superiores, morfu rabidi animalis læsæ fuissent; aut vulnus statim à morfu aquâ frigidâ elotum, tunc enim exiguam salutis spem superesse voluit, in reliquis verò nunquam fallere.

Talis autem erat hujus remedii formula: *R. Foliorum ruta, verbenæ, salviæ minoris, plantaginis, foliorum polypodii, absinthii vulgaris, menthæ, artemisiæ, melissophylli, betonicæ, hyperici, centaurii minoris, singulorum æquale pondus.* Quotannis lectæ hæ plantæ, dum maximo in vigore sunt, intra chartas puras repositæ, siccabantur leviter in loco umbroso, ut nec nimium exarescerent, nec situm contraherent. Ubi autem debebant usui adhiberi, singulorum æquale pondus in pulverem tenuissimum redigebat, & hujus pulveris drachmam dimidiam demorsis quotidie præbebat cum duplo sacchari, vel ex vino, vel ex pomaceo, vel ex jusculo, vel ex butyro, vel ex melle opiatae formâ, jejuno stomacho & tribus horis ante cibum. Drachmam unam & dimidiam, aut drachmas duas credit sufficere tum homini, tum omni animali, quantumvis crudeliter fauciato: interim monet, non nociturum, si ad tres quatuorve drachmas detur; inprimis si longo post morsum inflictum tempore, vel natâ jam hydrophobiâ, curatio instituat: vulnus autem foveri jussit bis vel ter de die vino aut hydromelite, in quo ejusdem pulveris drachma dimidia diluta fuerit, dein tractandum vulnus jubet communi Methodo, illudque cicatrizari posse asserit absque ullo hydrophobiæ metu. Ingenuè autem fatetur, hujus antidoti inventionem atque explorationem deberi *Jacobo Sylvano Domino de Pyrou.*

Tamen satis frequentia Observata docuerunt postea, plures post hujus remedii usum hydrophobos factos fuisse, hinc & hujus remedii usus evitavit, nisi quòd quandoque ægris detur eodem tempore, dum alia efficaciora ex mercurio remedia tentantur; uti antea dictum fuit, simulque vulnus diu apertum retinetur.

VEL NIMIS LAUDATO *Maierno*, &c. Hujus remedii descriptio habetur in *Actis Societatis Regiæ Londinensis* (b). Sumebantur rutæ folio-

(a) De Morb. Contag. pag. 276. &

(b) Num. cxcī. pag. 409. & Philosoph. Transact. Abridg. Tom. III. pag. 284.

rum, à caulibus mundatorum & contuforum, uncia sex, theriacæ Londinensium (vel Venetæ, quod melius est), allii contriti, & tenuis limaturæ stanni, singulorum uncia quatuor: vase terreo, rite clauso, digerebantur in quatuor libris vini albi generosi, vel & Canariensis, balneo per quatuor horas, leni ebullitione, cavendo ne vapor exiret; dein colatura expressa servabatur. Pro teneræ vel calidæ constitutionis hominibus loco vini substituebatur cerevisia generosa bene fermentata.

Dabatur ille liquor medicatus ad duas vel tres uncias, in quibusdam ægris etiam majori copiâ, singulo mane per novem dies, & à cibo per tres horas post sumptum remedium debebat abstinere æger. Fæces residuæ, quæ in colo remanserant, debebant vulnere applicari, & renovari singulis viginti quatuor horis. Simul monetur, illud remedium debere potari frigidum, vel saltem leviter tantùm tepefactum, propinarique ante nonum diem post morsum inflictum; secus enim sanguis jam nimis infectus foret hoc veneno.

Simile remedium ibidem describitur electuarii formâ, nisi quòd scordium; serpentaria Virginiana, & hyperici flores, addantur: quod debebat pariter per novem dies exhiberi.

Facilè patet, & illud remedium agere, ut calidum penetrabile aromaticum sudoriferum; simulque opium continere: de similibus usu dictum fuit ad §. 1143; sed specificâ vi domari inde venenum rabidum, non constat Experimentis.

NEC IN INSOMNIIS SACRIS REVELATA RADICE CYNORRHODONIS. De illa apud *Plinium* leguntur sequentia, (a) *Insanabilis ad hosce annos fuit rabidi canis morsus, pavorem aquæ, potusque omnis afferens odium. Nuper cujusdam militantis in Prætorio mater vidit in quiete, ut radicem sylvestris rosæ, quam cynorrhodon vocant, blanditam sibi in fruteto, mitteret filio bibendam; in Lacetania res gerebatur, Hispaniæ proximâ, parte: casuque accidit, ut milite à canis morsu incipiente aquas expavescere, superveniret epistola orantis, ut pareret religioni: servatusque est ex insperato, & postea quisquis auxilium simile tentavit. Sed nimis notum est, Plinium plurima collegisse in vasto suo opere, de quorum fide meritò dubitari potest. Fortè & cynorrhodonis, sive rosæ caninæ, nomen, fecit, ut ad canum morsus utilis crederetur hæc planta. Sed notum est, asperis spinosis plantis hoc nomen datum fuisse à Botanicis, uti cynosbato, &c. Saltem hoc certum est, Recentiorum Observatis non confirmari vires, quas Plinius huic radici tribuerat.*

ALIISVE IN CÆLUM ELATO LICHENE CINEREO TERRESTRI. In egregia muscorum Historia (b) celeberrimus *Dillenius* hanc plantam descripsit sub nomine *Lichenoidis digitati cinerei, Lactucæ foliis sinuosis*, & pulchram figuram dedit; monuitque celebrari tamquam specificum remedium ad præcavendam hydrophobiam, atque proflare in Officinis Londinensibus pulverem, antilyssum dictum, ex æquali copia hujus musci & piperis nigri

(a) Lib. XXV. Cap. 11. pag. 629. & Lib. VIII. Cap. xli. pag. 195. (b) Pag. 200.

compositum. Magnam famam huic remedio conciliavit testimonium celeberrimi Archiatri *Richardi Meadi*, qui tamen dimidiam tantum piperis partem addidit. Sequenti autem Methodo dabatur illud remedium. Præmittebatur venæ-sectio in brachio ad novem aut decem uncias. Musci hujus bene depurati, exsiccati, dein pulverisati, uncia dimidiæ, addebantur drachmæ duæ piperis nigri in pulverem triti: hæc simul bene mista dividebantur in quatuor doses æquales. Quatuor diebus successivis manè, vacuo ventriculo, dabatur una dosis cum dimidia pinta lactis vaccini calidi: his quatuor dosibus sumptis, omni mane, jejunos æger debebat immergi balneo aquæ frigidæ per mensis spatium, hæc lege, ut totus mergeretur, & tantum per dimidium minutum horæ maneret in aqua, si admodum frigida esset. Postea adhuc sexties eodem balneo uti debebat duarum septimanarum spatio.

Dubium autem videtur, an felices successus illius remedii huic musco tribui debeant, cum & piper tantâ copiâ addatur, & præterea balnea aquæ frigidæ toties repetita multum huc facere videantur, uti ad §. 1143, dictum fuit. Saltem habentur Observationes, quæ docent, post usum hujus remedii hydrophobiam secutam fuisse. Puer enim, cujus pollicem rabidus canis momorderat, sumpsit manè & vesperè drachmam pulveris antilyssi per quadraginta dies, decies usus fuit maris balneo: postea calculi sectionem passus, optimè convaluit; tamen post novemdecim menses periit hydrophobus (a). Unde videtur concludi posse, quòd non certò constet de vi specifica hujus remedii.

PIMPINELLA. De hoc remedio legitur apud *Palmarium* (b), quòd venator *Henrici secundi Galliarum Regis*, dum gravi morbo decumberet, illud bonâ fide revelaverit *Johanni Fernelio*, quem ut Præceptorem suum venerabatur *Palmarius*. Primò autem pimpinellæ efficaciam expertus fuerat in canibus regiis, unde affirmabat, quòd si quis demorsus à cane rabido aliquot diluculis, vel in acetariis, vel alio quovis modo, apparatus (pimpinellam) comederet, nihil inde incommodi sentire posset. Interim tamen non memini, in *Fernelii* operibus hujus specifici mentionem fieri; at *Palmarius*, suâ antidoto fretus, fatetur, quòd noluerit tempus & operam perdere in aliis inveniendis. Unde patet, pimpinellæ efficaciam non satis probatam esse, ut hominis demorsi salus huic remedio committi possit.

JECORE RABIOSI CANIS EXUSTO. Cùm antea ad §. 1136, constiterit, multiplici contagio illud venenum posse conciliari corpori humano; meritò metuuntur specifica illa remedia ex ipso animali rabido desumpta. Verùm quidem est, si in cineres ureretur hepar talis animalis, non videri inde mali quid metuendum esse, cùm ignis vivus lustret omnia animalium & plantarum venena, destruendo illorum fabricam; sed ab inertii cinere pariter vix quid boni expectandum videtur, cùm merâ ferè terrâ constet. Verùm commendatum fuit à quibusdam, ut demorsi assatum canis, qui momordit, jecur comederent per triduum; & *Palmarius* (c) affirmat, se Ex-

(a) Medical Essays Tom. V. Part. II. |
Pag. 984.

(b) De Morbis contagiosis, pag. 278.

(c) Ibid. Pag. 275.

perientiâ didicisse, aliquot rusticos hoc remedii genere hydrophobiam effugisse. Quantum autem *Palmario* in his fidendum sit, patet ex antè dictis. Certè puer novem annorum totum hepar canis, qui illum momorderat, comedit frixatum solus, & post mensem à morfu inflictò periit hydrophobus (a). An credibile videtur, rusticos evasisse, parte hepatis comestâ, dum integrum hepar salvare non potuit miserum puerum?

Plura alia laudantur remedia ad hunc morbum (b) apud Auctores varios; sed ex illis, quæ modò recensita fuerunt, satis apparet, quid expectandum sit de reliquis.

(a) Philosoph. Transact. Abridg. Tom. V. pag. 367.

(b) Ibid. Tom. III. pag. 283.

caverunt *Blæuwefcheut*; & mutatâ pronuntiatione *Blæuwefchuyt*; licèt minus bene. Satis autem patet, *Scorbuti* nomen ab antiquo vocabulo, quo Septentrionales populi hunc morbum designabant, derivatum fuisse.

Apud *Hippocratem* dum lienis morbos describit, secundo loco designatur affectus, in quo color (a) *Immutatur, & niger cernitur, pallidus mallicorii instar*; ex ore malè olet & *gingivæ malè olent, eæque à dentibus decedunt, & in tibiis ulcera, qualia pustulæ nocturnæ, erumpunt; membra extenuantur, neque stercus per alvum dejicitur.* Plurima ex his symptomatibus in scorbuto observantur quidem, sed tamen totam mali originem lienì adscripsit *Hippocrates*; & si pertinax morbus fuerit, lienem inuri jussit. Alio in loco recenset morbum, quem *Ileon sanguineum* vocat, in quo sequentia contingere dicit: (b) *Ore malè olet à dentibus, & gingivæ abscedunt; & ex naribus sanguis effluit. Interdum verò ex cruribus ulcera erumpunt; & hæc quidem sanescunt, alia verò exoriuntur: color niger est, cutis tenuis; ad deambulationem & exercitationem haud promptus est.* Omnes enim *Hippocratis* Interpretes & Editores particulam negativam, *haud*, in textu omissam esse testantur, cùm reliquis, quæ in textu habentur, repugnare videatur, quòd talis æger ad motum exercendum promptus foret. Certè hæc hemorrhagiæ, & quidem periculosæ, satis familiares sunt scorbuticis, & lassitudo totius corporis, uti postea patebit. Præterea notatur, quòd tales ægri sint *λεπτόδερμοι*, & videmus in scorbuto à levissima offensa cutim abradi quasi, & ulcera difficilia sequi; imprimis in cruribus, ubi si cutim tantum unguibus scalpant, sæpe post levem exoriationem sequitur annosum ulcus. Videtur autem *Hippocrates*, licèt plura scorbuti symptomata recensuerit, tamen non habuisse congeriem horum symptomatum pro morbo peculiari, sed credidisse, omnia hæc pendere à splenis vitio. Ita enim statim (c) *Gingivæ vitiatæ, & ora graveolentia his, quibus sunt splenes magni. Quicumque verò habent splenes magnos, & neque sanguinis eruptiones ipsis contingunt, neque oris graveolentia, horum tibiæ ulcera prava habent, & cicatrices nigras.* Observaverunt & recentiores Medici, splenem aliquando insigniter mole auctum fuisse in scorbuticis: ita celeberrimus *Meadus* in cadavere rustici, scorbutum passi, invenit ingentem lienis molem, sed (d) *Formâ naturali, solâ magnitudine auctâ; neque color mutatus erat, nec mollitiem tumor aut scirrhus vitiârat. Pendebat autem libras quinque cum quarta libra parte, cùm hepar quatuor tantum libras totidémque uncias pondere æquaret. Substantia denique, que visceris hujus natura est, laxis fibris suffusum nigrum cruorem visui obtulit.* Interim tamen pluribus Observatis constat, quæ apud *Bonetum* (e) collecta habentur, frequenter lienem ab omni vitio immunem inventum fuisse in cadaveribus scorbuticorum.

(a) Lib. de Intern. Affection. Cap. xxxiii. Charter. Tom. VII. pag. 662. 663.

(b) Ibid. Cap. XLVIII. pag. 672.

(c) Prædict. Lib. II. Cap. xvii. Charter. Tom. VIII. pag. 826.

(d) Monit. & Præcep. Medic. Cap. xvii. pag. 223. 224.

(e) Sepulc. Anatom. Lib. III. Sect. 19. Tom. II. pag. 337.

Meminit & *Plinius* (a) morbi cujusdam, quo corripiebantur milites in Germania trans Rhenum, castris à *Germanico Cesare* promotis. Decidebant autem illis intra biennium dentes, & compages in genibus solvebatur: aquæ vitio adscribit morbum, monuitque à Medicis *stomacacen* vocari, & *scelotyrben*. Prius nomen ferri potest, cum in scorbuto oris vitia frequenter occurrant. Sed *Σκελοτύρβη* aliam significationem habet: ita enim definitur apud *Galenum* hoc vocabulum: (b) *Scelotyrbe species est paralyseos; quâ quis rectus ambulare non potest, & latus aliàs in rectum, quandoque sinistrum in dextrum, aut dextrum in sinistrum, circumfert; interdum quoque pedem non attollit, sed attrahit, velut ii, qui magnum quid adscendunt.* Quàmvis autem paralytis quandoque scorbuto superveniat, uti postea dicetur, non videtur tamen definitio *scelotyrbes* convenire scorbuto.

Ex quibus omnibus videtur concludi posse, quòd morbus ille, qui hodie scorbutus vocatur, non quidem fuerit omnino incognitus veteribus Medicis, sed tamen non ita accuratè descriptus, quia rariùs occurrebat. Docent enim Observata, quòd Septentrionales orbis plagæ maximè obnoxia sint huic morbo, cum veteres Medici, quorum Scripta ad nos pervenerunt, alia loca incoluerint. Præterea omnium pessimus scorbutus observatur in nautis, qui longas navigationes suscipiunt, & per plures menses falsis aut fumo induratis carnibus & piscibus vesci coguntur: verùm illis temporibus, quibus veteres Medici vixerunt, longinqua illa per mare itinera non suscipiebantur, cum acûs nauticæ usus nondum cognitus erat.

§. 1149. **H**IC, quum variatis admodum symptomatibus sæpe fallat, meliùs non cognoscetur, quàm si, totâ ejus Historiâ præmissâ, deinde demum de ejus natura constituatur.

Omnes Medici, qui de scorbuto scripserunt, facti fuerunt, quòd magnam difficultatem invenerint in definiendo hoc morbo, & determinandis talibus signis pathognomonicis, per quæ scorbutus cognosci & ab aliis morbis distingui posset. *Sennertus*, qui collegit ex optimis Auctoribus præcipua, quæ ad hunc morbum spectant, dicit (c): *Tanta omnino morborum & symptomatum farrago in hoc affectu concurrat, ut vix alius sit tam πολύμορφος, & qui sub tot morborum speciebus latitet, ac Medicos, etiam cum cavisse maximè videntur, sæpe decipiat & deludat.* Patebit enim ex sequentibus, mutari symptomata in decursu hujus morbi, & in initio plures habere proprietates communes cum aliis morbis. Deinde, dum ille morbus inveterascit, nunc has, nunc alias, corporis partes magis afficit, & quidem adeo, ut diligentes hujus morbi Observatores facti fuerint, vix in binis scorbuticis eadem omnino, symptomata obtinere. In omnibus quidem obtinet, uti postea §. 1153, dicetur, talis degeneratio humorum, ut magis lentescant, simulque huic

(a) Hist. Nat. Lib. XXV. Cap. III. pag. 629.
(b) Definit. Med. n°. CCXCIII. Charter.

Tom. II. pag. 265.

(c) Lib. III. Part. V. Sect. II. Cap. I.

lentori junctam habeant acrimoniam : verum varii hujus lentoris gradus esse possunt, varia indoles & intensitas acrimoniam. Deinde prout ex singulari temperie, vel ex aliis causis simul concurrentibus, quædam partes corporis plus afficiuntur à morbosa hac humorum dispositione, nova orientur symptomata, quæ aliorum morborum speciem referent. Sic dolores pleuritici, stomachici, iliaci, &c, à scorbuto fiunt, uti postea ad §. 1151, dicetur, remediis antiscorbuticis curabiles; & qui aliâ Methodo exacerbantur potius, quam mitescunt, uti *Eugalenus*, qui optimè de hoc morbo scripsit, pluribus Observationibus Præcticis (a) probavit. Inde autem factum fuit, ut Medici, Praxim exercentes in illis locis, ubi frequenter scorbutus occurrit, ubique & semper scorbutum incusaverint, licet à longè aliis causis morbi producti forent. Conquerebatur *Sydenhamus* de hac re, dicens, (b) *Hic enim obiter, sed & libere tamen, dicam, quòd, licet nullus dubitem, quin scorbutus in his plagis Borealibus reverà inveniatur, tamen eum morbum non tam frequentem, quàm fert vulgi opinio, occurrere persuasum mihi habeo; multos autem ex iis affectibus. (ne pluribus dicam) quorum nomine scorbutum incusamus, vel morborum fientium, nondum verò factorum, quique nullum adhuc certum induerunt typum, effecta esse, vel etiam infelices reliquias morbi alicujus nondum penitus devicti, à quibus sanguis caterique humores contaminantur. Certum est, insolitam pigritiam & torporem, quæ scorbutum incipientem comitantur, etiam præcedere alios morbos futuros, & manere sæpe diu post graves morbos debellatos. Ideo optimè monet paulò postea, quòd, nisi ad hæc attendatur, (c) Scorbuti nomen, ut hodie fit, in immensum crescet, & omnem ferè morborum numerum absolvet.*

Ut ergo bona diagnosi scorbuti præsentis habeatur, debet prius considerari morbi Historia, quæ causas prægressas, & symptomatum in hoc morbo successivè occurrentium, ordinem, enumerat. Sic enim certi quid statui poterit de hoc morbo, qui sub aliorum morborum larva minùs attentos toties fefellit.

§. 1150. **I**NVENITUR apud Britannos, Batavos, Suecos, Danos, Norvegos, Germanos septentrionales, seu inferiores; attingit adeoque Boreales populos, & frigidiori sub climate viventes; atque inter hos maximè infestat vicinos mari, locis marinâ aquâ submersis, lacubus, paludibus, glebæ spongiosæ, pingui, solo depresso inter aggeres exaltatos, aquam coercentes, sito; inprimis sævit in otiosos, hyemali tempore in locis lapidibus infractis & exstructis frigidos, in nautas falsis, fumo duratis, carnibus, pane biscocto, aquâ putridâ, verminosâque, utentes mari, terrâve; item quos aves aquaticæ, pisces falsamentarii, ad ventos, fu-

(a) De Morb. Scorbut. Symptom, XVI. XVII, & alibi passim.

(b) Sect. VI. Cap. v. pag. 349.

(c) Ibid, pag. 350.

mōsve indurati, caro bubula, fuillave, fumo, & fale condita nimis delectant, vel farinacea non fermentata, pisa, fabæ, caseus, salitus, acer, antiquus; hos qui melancholiæ, mania, labi hypochondriacæ, hysteriæ, morbis lentis, obnoxii vivunt, maximèque qui nimio cortice Peruviano fuerunt usi.

Patuit ex illis, quæ ad §. 1148, dicta fuerunt, scorbutum Septentrionales regiones magis infestare: interim tamen videtur certum esse, quòd hoc non adeo fiat ob acre frigus, sed potiùs ob alias rationes. In orientales Indias navigantes ipsa sub Zona torrida scorbutus sæpe pessimo modo infestat, uti nimis notum est; & observatum fuit in Gallia (a), æstivis sub fervoribus scorbutum admodum exasperatum fuisse, & plurimos, qui jam reconvalescere incipiebant, pessimè se denuo habuisse. Dum hoc considerabat egregius Medicus venit in hanc opinionem, (b) *Causam veram & primariam scorbuti nullam aliam esse, quàm abstinentiam diuturniorem à quocumque genere recentium vegetabilium.* Certè plurimis & validis argumentis hanc sententiam firmat. In obsidione Thorunensi, præter urbis incolas, (c) aliquot millia militum præfidiariorum hoc morbo abrepta fuerunt; dum interim Suecis obsidentibus nihil tale contingeret. Notum autem est, obsidentes copiam olerum & vegetabilium habere posse, obsessos non. Dum exercitus Cæsareus circa Temesvariam in hyberna deductus fuisset, (d) plura millia militum scorbuto perierunt; & quod notandum est, in gregarios milites solos sæviebat morbus, dum omnes præfecti, etiam inferioris ordinis, immunes erant. Verùm notat, hyemen diuturniorem fuisse, olera propter obsidionem prægressam vastata, & propter paludes huic urbi vicinas hortos oleraceos longiùs remotos fuisse. Unde certè gregarii milites vel nullis vel raris vegetabilibus frui poterant, præfecti in hybernis stationibus lautius vivebant. Simulac autem verno tempore nova dabat munera tellus, cessavit morbus. Constat illos, qui in Indias orientales navigant, sæpe scorbutum pati, dum per plures menses vegetabili cibo recenti abstinere coguntur. Simulac verò ad Promontorium Bonæ-spei appellunt, ægros in nosocomium deferunt, jusculis ex carne recenti cum omni olerum genere coctis, & gratissimis fructibus, reficiunt, tam felici cum eventu, ut quatuordecim dierum spatio sani redeant omnes ferè ad labores solitos. Confirmantur præterea modò dicta Observationibus celeberrimi Cochii (e), qui, antequam pulchrum illum tractatum de scorbuto ediderat Bachstromus, similia cogitaverat de natura & indole scorbuti, dum videbat hunc morbum semper sequi longam à vegetabilibus abstinentiam; & è contrà brevè superari eundem per diætam vegetabilem, modò nondum viscera exesa fuissent & destructa per pessimam diuturni jam scorbuti acrimoniam. Cùm autem Borealibus populis rigida & diuturna sit hyems, & plu-

(a) Mém. de l'Academ. des Scienc. Ann. 1699. Mémoire. pag. 245.

(b) Bachstrom, Observation. circa

Scorbut. pag. 12.

(c) Ibid. pag. 4. 5.

(d) Ibid. pag. 5. 6.

(e) Bagni di Pisa, 253, in Notis.

rium mensium spatio nivibus sepulta tellus nulla proferat vegetabilia, atque piscibus carnibusve fumo vel aere ficcatis, aut sale conditis, vivant, patet ratio, quare scorbutus frequentior his contingere soleat.

ATQUE INTER HOS MAXIME INFESTAT VICINOS MARI, &c. Cùm in scorbuto pessimo, uti postea dicetur, magna adsit putredo, ita ut cadaver oleant miseri, & vegetabilis victus penuria, ad putredinem disponens, merito inter causas scorbuti numeretur, uti modò dictum fuit, patet ratio quare illi homines, qui in aere putridis effluviis inquinato vivere coguntur, huic morbo imprimis obnoxii sint; maris nempe accolæ, & præ cæteris, ubi degunt talibus in locis, quæ subinde marinâ aquâ submerguntur. Illi, qui aquam marinam salubrem & potabilem reddere conati fuerunt, hanc imprimis difficultatem invenerunt, quòd ingratum & subputridum saporem tollere non potuerint; salem enim marinum, qui in hac aqua adest, inde separare facile poterant. Unde observatur, quòd, dum recedente maris æstus litus adhuc madidum solis calori exponitur, pessimus foetor per vicina loca dispergatur; & longè adhuc magis, dum pisces, conchyliæ, &c, in litus ejecta, brevè putrescunt. Neque hoc mirum videbitur, si consideremus piscium multitudinem, eorumdem propagationem numerosam, & quorundam ex his ingentem molem. Verùm maxima pars horum in mari perit, & piscium hæc cadavera putrescunt sub undis. Si balæna in litus ejecta, & ibi mortua intolerabilem foetorem per aliquot milliaria dispergere potuerit; quid fiet, dum ingens harum belluarum numerus putrescit in mari? Paucae enim piscium species sunt, quæ humanis usibus serviunt, & vasta balænarum cadavera, exsecto adipe, ac flexilibus bronchiorum cartilaginibus, in mari relinquuntur à piscatoribus. Si jam his addantur plantæ marinæ molles, adeo numerosæ, pariter in mari putrescentes, tot hominum & aliorum animalium submersa cadavera, facile patebit ratio, quare ingens illa aquarum congeries putrido & ingrato inficiatur sapore, & odore. Minor quidem foetor percipitur, ubi profundum mare est, quia ingenti aquæ columnâ teguntur hæc in fundo maris demersa, & quod exspirat ventis difflatur. Verùm circa litora, ubi nec profundum æquor est, & per æstum nunc aquâ teguntur quædam loca, alio tempore non, ibi molestus ille foetor magis percipitur; & quotidiana Observata docent, talibus in locis degentes vivere morbosos & scorbuto frequenter affligi.

Ob eandem causam hunc morbum patiuntur illi, qui stagna & loca paludosa accolunt, quæ etiam æstivis imprimis caloribus pessimum foetorem spargere solent; omnium maximè si venti validi & frequentes non difflent noxias has exhalationes. Ob hanc causam pejùs afficiuntur, qui depressa & simul uliginosa loca incolunt, quæ minùs ventis perflantur. Plura talia loca apud Batavos sunt, quæ cespitibus, igni alendo fervientibus, eductis inundantur aquâ: aggere dein circumducto collectam aquam educunt per molendina, sicque stagna talia & paludes convertunt in læta pascua; sed, qui inhabitant talia loca, ferè omnes scorbuto languent, & dentibus cariosis ac gingivis sanguinolentis morbum testantur; imò plerumque in ipso flore

ætatis jam fiunt edentuli : (videantur & illa , quæ §. 1108 , de noxis aeris stagnantis , palustris , & umbrosi habentur) : morbum tamen diutius tolerant ob labores perpetuos , nam ,

INPRIMIS SÆVIT IN OTIOSOS. Imminutum motum animale ad glutinosam spissitudinem disponere humores nostros , aliâ occasione ad §. 69 , probatum fuit , postea autem demonstrabitur , §. 1153 , unâ cum acrimonia adesse sanguinis crassitiem. Vita ergo otiosa & sedentaria disponit ad hunc morbum : unde & in illis locis , ubi scorbutus frequens est , observatur , textores , sartores , & similes , sedentarias artes exercentes , sæpius hoc morbo affici. Multos vidi , qui , laboriosâ vitâ & frugali , tantùm acquisiverant pecuniæ , ut ingravescente ætate , paucis contenti , leni in otio vivere possent ; his semper suasi , ut quotidianis deambulationibus , agriculturâ , vel alio quovis modo , corpus exercerent : quod si negligenter , brevè in hunc morbum incidebant. Quamdiu in longinquis navigationibus procellosum mare perpetuos ferè labores nautis imperat , plerumque adhuc satîs sani vivunt. Verùm simulac per longius tempus serenum mare fuerit , incipiunt scorbutî vestigia apparere , & citò crescit morbus ob durum victum & alia , de quibus statim dicendum erit : unde periti Navarchæ invitos cogunt ad labores , etiam inutiles , dum tranquilla serenitas adest diu.

HYEMALI TEMPORE IN LOCIS LAPIDIBUS , &c. Plurimi apud Batavos totam vitam ferè in talibus locis transigunt , quæ infra solum depressa solis fenestris eminent (*kelderkeukens* vulgò vocantur). Perpetuam humiditatem ibi adesse satîs experiuntur : hinc & lapidibus pavimentum sternunt , & ipsos parietes tegulis lapideis incrustant , probè gnari , omnia ex ligno parata ab humiditate brevè corrumpi & destitui. Quinimo , pessimo more , & in talibus locis cubilia ponunt , licèt observent quotidie , lectum , stragula , & supposita lecto stramina , madescere. Verum quidem est , quòd focum instruant , sed sub camino , neque adeo largum tamen ; hinc de nocte , dum ignis silet , in loco tali humido & frigido dormiunt. Apud plures , parcimonix causâ , ignis sub cineribus sepelitur , postquam culinari inservivit usui ; neque semper frugalis coena novum ignem poscit , vel saltem modicum tantùm. Quinimo sæpe munditiei maximè studiosæ matronæ malunt vespertino tempore frigus pati , quàm magno labore detersum focum novo igne exstructo maculare. Dentes in his erosi , gingivæ dolentes semicorruptæ , molesti dolores per corpus sparsi , quotidianâ Observatione docent , quàm familiaris sit ab hac causa scorbutus ; quod etiam jam notaverat *Olaus Magnus* ubi de scorbuto agit , dicens , (a) *Videtur esu falsorum ciborum , nec digestorum , nasci , & frigidâ murorum exhalatione foveri. Sed vim tantam non habebit , ubi muri interiùs tabulis quorumcumque lignorum sunt cooperti.*

IN NAUTAS SALSIS , FUMO DURATIS , &c. Tali enim victu coguntur uti nautæ in longis navigationibus , cùm recentes carnes diu servari non possint. Oves , gallinæ , porci , quandoque aluntur in navibus , ut subinde recentes carnes & juscula haberi possint , sed nunquam tantâ copiâ , ut omnibus suffi-

(a) *Histor. de Gentib. Septentrion. Lib. XVI. Cap. LI. pag. 570.*

cere valeant. Præfectorum navis & ægrorum usibus hæc solùm dicantur. Unde patet, necessariò crassos, pingues, terrestres, humores nasci (vide §. 1093.), quibus muriatica acrimonia se admiscet. Quamdiu autem valido motu corporis crassorum adunatio impeditur, satís commodè se habent, uti dictum fuit; inprimis si potu copioso diluantur humores, & eluatur illud falsum abundans in sanguine. Verùm dum calores sub æquatore incipiunt experiri, plerumque aqua, illorum potui destinata, putrescere incipit, & pessimè foetere; unde miseri potum fastidiunt, & vel nullum sumunt, vel parcissimum. Verum quidem est, quòd aqua hæc putrida post aliquod tempus incipiat sedimentum deponere, limpida fieri, & potabilis denuo reddi; atque dein bona maneat; interim tamen, dum per plures dies, imò quandoque septimanas, horrendam fracedinem spirat aqua, adeóque à potu abhorrent nautæ, pessima dispositio humorum nascitur, dum nec satís diluitur crassum, nec sudori & urinæ subministratur vehiculum sufficiens, ut per has vias acria de sanguine elui possint. Illi verò, in quibus ingens sitis aquæ putrescentis fastidium vincit, unà cum potu putrida hæc miasmata ingerunt, pariter nocitura: idem contingit quandoque, ubi aquæ penuria adest, dum adversâ tempestate diutius protrahitur navigatio, quàm communiter fieri solet.

Quòd autem sale conditarum carniùm usus ad scorbutum faciat, etiam inde patet, quòd illi homines, qui naufragium passi, vel mercede conducti, in ultimis Septentrionalis plagis hyemem transegerunt, omnes ferè mortui sint scorbuto, ubi his solis vixerunt. Et contrà plurimi ex illis, qui recentes cervorum, vulpium, urforum, carnes venatu sibi comparaverant, evaserunt (a).

ITEM QUOS AVES AQUATICÆ, PISCES, &c. Aves aquaticæ piscibus vivunt, saltem plurimæ: cùm autem pisces citò putrescant, hinc & hæ aves, ubi his ferè solis pascuntur, dant nutrimentum, quod sponte suâ in putredinem tendit, cùm omnia animalia, quæ aliis animalibus nutriuntur, omnes succos facilè alcaliscentes habeant (vide §. 79.). Præterea in piscibus pingue abundat oleum, & ideo aves piscivoræ omnes rancidum sapiunt plùs vel minùs: rancida autem talis acrimonia pejor est simplici putredine, & ubi semel humoribus nostris mista est, difficiliùs inde eluitur. Ob eandem rationem pisces falsamentarii salem pertinaciter retinent, uti etiam carnes pinguiore, ubi semel penetratæ fuerunt sale, quo condiuntur; tunc enim nequidem diuturnâ maceratione & coctione in larga aquæ copia à sale liberari poterunt. Cùm autem Batavi hyemali tempore similia in deliciis habeant, imò recentes carnes fastidiant plurimi, patet & alia ratio, cur frequentius scorbuto laborent. Septentrionales populi, Experimentiâ docti, inde scorbutum fieri, in diuturnis obsidionibus omnem operam adhibebant, ut obsidentium pecudes abducere possent, & mirâ industriâ in ipsis domo-

(a) Hedendaasche Historie, &c. door Salmon VII. deels sesde stukje, pag. 869 & seq.

rum tectis parabant pascua : (a) *Lignis enim abietinis, & corticibus arboris betulæ, exquisitâ industriâ (domos) tegunt, terram herbiferam quadratâ figurâ à campis excisam superimponentes, quam submisso avenæ vel hordei semine firmioribus radicibus nectunt; quo fit, ut tecta hujusmodi pratorum vi-
rentium speciem & virtutem æmulentur.* Sic recentium carniū esu vitabant scorbutum, quem præ cæteris omnibus morbis metuebant, & quem nove-
rant in urbibus obsessis adeo fatalem esse.

Cùm autem farinosa cruda, non fermentata, glutinoso spontaneo producendo faveant, uti ad §. 69, dictum fuit, & uti postea dicitur ad §. 1153; & in scorbuto, saltem incipiente, crassities talis humorum adsit; patet ratio, quare talia affatim sumpta ad scorbutum disponant, præcipuè si his vescentes non utantur simul validis corporis exercitiis: dura enim messorum ilia hæc ferunt & alia multa, quæ otiosis hominibus pessimè nocent. Pisa, fabæ, & his similia legumina, similis indolis sunt, cùm in farinam redigi possint, quæ cum aqua subacta æquè lentescit, ac aliæ farinæ ex cerealibus paratæ.

Caseus autem, licet ex dulci & blando lacte paretur, si antiquior fuerit; magnam acrimoniam acquirit, ita ut linguam mordeat. Notum est, caseum parari, dum lacti recenti vel acidum quodvis, vel coagulum lactis dictum, instillatur: tunc enim separatur à tenui lactis sero crassior pars, quæ intra densum linteum summâ vi premitur, ut omne serum exeat: relictum tunc in linteo magnâ constat parte butyraceâ lactis, & caseo propriè dicto: ille ob pingue butyraceum admixtum, dum diu servatur, admodum acris fit, non autem acidus, sed ad alcalinam indolem potius vergit. Ubi verò lac prius orbatur cremore pingui, & dein coagulatur, tunc caseus inde pressus longè minùs acris fit per ætatem, sed durefcit instar cornu, & igni admo-
tus perfectè ut cornu lentescit, (b) *Ustulatur, comburitur, fætet.* Adeo-
que caseus, unâ cum acrimonia per ætatem acquisita, in putredinem ver-
git, licet ex lacte acescente paratus sit: & cùm plerumque multo sale condire soleant caseos diu servandos, patet facillè, quare illorum usus noceat illis, qui ad scorbutum inclinant alias etiam ob causas: imò quotidianis Observatis constat, scorbuticos omnium symptomatum augmentum percipere, simulac per paucos tantùm dies tali caseo utuntur.

QUI MELANCHOLIÆ, &c. Constat ex illis, quæ §. 1093, dicta fuerunt de causis melancholiæ, plures ex illis etiam scorbuto producendo favere, dum pertinacem in humoribus tenacitatem faciunt, dissipando tenuissima, figendo reliqua. Hinc & Auctores, qui de scorbuto scripserunt, affinitatem magnam inter cacochymiam atrabiliariam & scorbutum statuerunt. Certè *Eugalenus* audacter pronunciavit, (c) *Quos cum crassiore victûs ratione diuturnior mœstitia exercuit, de his ægrotantibus constanter semper prædicere ausus fui, eos scorbuto morbo, vel aliis permixto, teneri.* Et postea subjungit sequentia: (d) *Interna hujus morbi causa, melancholici humoris exuberantia censetur.*

(a) Olaus Histor. de Gent. Septentr. Lib. IX. Cap. xxxviii. pag. 316.

(b) Boerrhaav. Element. Chem. Ope-

ration. Part. II. Process. xc. pag. 301.

(c) Cap. de caus. Scorbut.

(d) Ibidem.

Notavit egregius ille Vir, qui *Ansoni* navigationem circa totum orbem terrarum descripsit (a), scorbuto afflictos classarios pusillanimes fieri & à levissima etiam causa summo terrore percelli; imò observavit, dum adversa quædam contingerent, quæ spem felicitatis in Patriam reditûs minuebant, mox augeri morbi violentiam, sic ut perirent illi, qui in ultimo morbi gradu verfabantur; alii verò, qui languida membra trahentes adhuc utcumque fungi poterant suo munere, statim cogebantur decumbere.

Cùm autem §. 1108, demonstratum sit, labem hypochondriacam & hysteriam meritò inter evidentes melancholiæ causas numerari, patet & ratio, quare his malis afflictis ægri in scorbutum proni sint, si aliæ causæ hujus morbi simul accesserint; & imprimis si talibus locis vixerint, ubi endemius scorbutus est.

Cùm autem §. 1051, ubi de generalibus morborum chronicorum causis dicebatur, constiterit, quòd in morbis lentis & major viscositas humorum, & acrimonia varia observetur, dum à sana indole sanguis degenerat, patet fati, quare his morbis obnoxii facillè scorbutici fiant.

MAXIMEQUE QUI NIMIO CORTICE PERUVIANO FUERUNT USI. Antea ad §. 753, ubi agebatur de illis effectis, quæ febrem intermittentem sequi solent, notatum fuit, quòd post has febres, imprimis si diurnæ & validæ fuerint, humores crassi & acres reddantur, simulque solidæ partes corporis debilitentur; unde ob laxa vasa, & liquida crassa atque acria simul, febres intermittentes aliquando terminarentur in scorbutum & alios morbos chronicos. Ubi autem pertinacibus talibus febribus curandis adhibetur cortex Peruvianus, tunc mutationes humorum & solidarum partium corporis, per ipsam febrem prægressam factæ, malè adscribuntur usui corticis Peruviani. Interim tamen & hoc observatur, post æstates fervidissimas, sequi autumnali tempore febres intermittentes difficiles, cum anxietate præcordiorum, levi flavedine oculorum, & urinâ subicteritiâ, quæ omnia docent, in visceribus abdominalibus obstructions natas esse. Ubi intercalaribus diebus solventium remediorum copia datur, hæc per febrem sequentem mota sæpe feliciter expediunt saburram visceribus infarctam, sicque tutò tolluntur hæc febres, vel si pergant, liberatis jam à materia obstruente visceribus, cortice Peruviano dato, feliciter curantur. Ubi autem, antequam soluta fuerit & expulsa hæc materia, præpropere datur cortex Peruvianus, languent tales ægri; sique repetatur corticis usus, dum prima recidivæ signa apparent, pertinax sæpe obstructio manet in toto systemate vasorum mesentericorum, quæ ergo melancholiæ & morbo hypochondriaco originem dare poterit, (vide §. 1108.); adeoque & scorbuto, uti modò dictum fuit. *Sydenhamus* (b) qui indignabatur, uti antea dictum fuit, scorbutum toties inculpari in morbis chronicis, & qui cortice Peruviano in febribus intermittibus aliisque morbis curandis fati libere usus fuit, ingenuè fatetur, dolores vagos, anomalis & inconditis symptomatibus stipatos sæpe sequi. Suspica-

(a) Ansons, Voyage round the world, &c. pag. 143.

(b) Sect. VI. Cap. v. pag. 351.

batur primò ad affectuum hystericorum classem referri debere hæc mala : sed iteratis Experimentis didicit, quòd remediis hystericis non cederent illi dolores, sed antiscorbuticis feliciter tollerentur : ideo rheumatismum scorbuticum vocavit, & monuit, quòd illi, qui, (a) *Longum & repetitum corticis Peruviani usum experti sunt, huic malo sint obnoxii; quod quidem, ut obiter attingam (inquit), unicum est incommodum, quod ex hoc remedio illatum novi unquam.* Tamen & alia mala imprudentem corticis Peruviani usum in febribus intermittentibus curandis secuta fuisse, in illarum febrium Historia patuit. Sufficit hîc notasse, quòd, fatente *Sydenhamo*, corticis Peruviani nimium usum scorbuti symptomata secuta fuerint, quæ non cedebant nisi remediis huic morbo debellando propriis.

§. 1151. **D**UM verò hos aggreditur, his ferè phœnomenis incidit, augetur, maturatur :

1°. Pigritia insolita, torpor, sedendi & decumbendi amor, lassitudo spontanea toto corpore, gravitas ejusdem, musculorum omnium dolor quasi à nimia fatigatione, maximè in cruribus lumbisque, ambulandi inprimisque per acclive vel declive summa difficultas, manè à somno evigilanti sensus omnium artuum & musculorum quasi fatigatorum & contusorum.

Optimam diagnosin morbi dat enumeratio symptomatum, quæ observantur illo tempore, dum morbus adest, unde & scorbutus hîc tali modo describitur. Verùm in multis morbis, & inprimis in acutis, inter congeriem symptomatum inveniuntur quædam, quæ, dum adsunt, certò morbum determinant, & ab aliis omnibus morbis distinguunt, licet præterea in eodem morbo observentur symptomata, quæ etiam in aliis morbis inveniuntur. Sic v. gr; febris acuta cum pulsu duro, dolore acuto punctorio, inspirationem admodum impediente, cum tussi ferè perpetua, in pleuritide inveniuntur, & ejus diagnosin faciunt. Dum ferox & perpetuum delirium cum febre acuta continua oritur, phrenitis adesse dicitur. In duobus autem illis morbis multa adsunt sæpe symptomata communia, nempe sitis, anxietas, nausea quandoque, calor, pervigilium, &c. In morbis autem chronicis, qui ex vitiis liquidorum, sensim natis, originem ducunt (vide §. 1050.), & lento gradu functiones corporis labefactant, major sæpe difficultas est eruendi signa illa pathognomonica, quæ certam dant diagnosin morbi præsentis; inprimis in morbi principio, ubi nondum adeo læsa est sanitas, sed quasi vacillare incipit tantùm.

Causæ prægressæ, quæ morbum producere aptæ sunt, multùm lucis diagnosi affundunt in scorbuto, qui variis adeo symptomatibus ludit, ut optimi hujus morbi Observatores testati fuerint, in binis ægris, hoc morbo afflictis, rarò vel nunquam eadem symptomata observari; & si fuerint similia, mutato tamen ordine in diversis ægris decurrere frequenter.

(a) Sydenham, Sect. VI, Cap. v, pag. 351. 352.

Interim tamen conveniunt Auctores in eo, quòd incipientem scorbutum comitetur torpor insolitus, & lassitudo totius corporis, spontanea dicta ideo, ut distinguatur à simili molestia, quam experiuntur validis laboribus fatigati homines (a).

Verùm talis lassitudo & totius corporis gravitas etiam observantur in aliis morbis incipientibus, uti jam monuerat *Hippocrates* (vide §. 433. 734.) pronuncians generaliter, quòd (b) *Spontaneæ lassitudines morbos denunciant futuros*. Præterea & à morbis validis resurgentes, dum viribus exhausti, movere corpus tentant, similem lassitudinem experiuntur; inprimis dum nondum integre morbus debellatus fuit, & adhuc aliquid de materia morbosa superest in corpore. Dum hæc noverat *Sydenhamus*, ægre tulit scorbutum ubique incusari, & voluit hæc esse signa, (c) *Vel morborum fientium, nondum verò factorum . . . ; vel etiam infelices reliquias morbi alicujus nondum penitus divicti, à quibus sanguis ceterique humores contaminantur*. Præterea observamus, humidâ & tepidâ simul aeris constitutione, omnes homines sic gravari, ut totum corpus ponderosius quasi & ad solitos motus peragendos inertius sentiat, ob perspirationem insensibilem tunc imminutam, uti ex *Sanctorii* Observatis constat: imò etiam in valde plethoricis talis torpor observatur. Adeoque patet & in aliis morbis similia symptomata inveniri.

Attentus tamen ad omnia Medicus scorbutum incipientem ab aliis morbis distinguere poterit, si noverit, uti dictum fuit, causas scorbuto producendo aptas præcessisse. Lassitudo illa spontanea, si morbum acutum minuetur, brevè certè in talem morbum abit: si autem à retento perspirabili producta fuerit, quiete corporis, tenui victu, blando sudore, finietur; vel si neglectum hoc fuerit, quandoque periculosum morbum faciet. In scorbuto autem talis lassitudo sensim subrepat, per plures dies imò septimanas pergit sensim aucta, nullo alio morbo sequente; & inprimis hoc peculiare habet, quòd à somno evigilanti molestior sit hæc lassitudo, quàm reliquo diei tempore, dum lassitudo ab aliis causis orta post somnum minui potius soleat.

Observatur autem, quòd levitatis sensus, & ad motum alacritas, tunc adsint, quando libera humorum circumductio per omnia vasa corporis obtinet; & contrà, ubi transitus liber humorum vel in toto corpore vel in parte impeditur, gravitas & molestia percipiuntur. Brachii pondus homo sanus non percipit, verùm si phlegmone illud occupaverit, instar plumbi grave sentit, & cogitur illud vel fasciâ sustinere, vel fulcro cuicumque obvio imponere. Cùm autem & humorum immeabilium crassities peccet in hoc morbo, uti postea ad §. 1153, dicetur, & causæ, paragrapho præcedenti enumeratæ, tali humorum crassitiæ producendæ faveant, meritò videtur posse statui, quòd in primo hoc scorbuti stadio observata symptomata immeabilitati humorum per vasa adscribi queant, simulque deficiat copia subtilissimi totius corporis liquidi, quod motui musculari servit; cùm à vis-

(a) Eugalen. Passim. Confer. Van der Mye de Morbis Bredanis, pag. 5. 6. 7. Bachstrom de scorbuto, pag. 19.

(b) Aphorism. Sect. II. n°. v. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 46.

(c) Sect. VI. Cap. v. pag. 349.

cidiori & à sanitatis conditionibus, degenerante fanguine, nec quantitate nec qualitate debitis, secerni possit. Ubi autem huic visciditati nondum juncta est valida acrimonia, in initio morbi, de molestis doloribus non adeo conqueruntur scorbutici, sed tantum de gravitate & lassitudine totius corporis. Atque hoc est primum scorbuti stadium, in quo si morbus non curetur, tunc sequuntur nova symptomata, successivè nunc enumeranda.

2°. Difficilis, anhelosa, ad motus vel parvos ferè deficiens respiratio: crurum tumor accedens, recedensque, horum præ gravitate immobilitas; maculæ rubræ, fuscæ, flavæ, violaceæ; faciei color pallido-fuscus; oris foetor incipiens; gingivæ tumentes, dolentes, calidæ, prurientes, ad minimam pressionem evomentes cruorem; dentium ob retractas gingivas denudatio, & mobilitas; dolores varii vagi, per omnes externas internasque corporis partes mira producentes tormina, pleuritica, stomachica, iliaca, colica, nephritica, cystica, hepatica, lienaria, &c; hæmorrhagiæ variæ, sed leviores.

Notandum hîc est, quòd describantur symptomata scorbuti, quando sensim subrepat hic morbus, & lento gradu augetur, prout plerumque solet fieri. In urbibus verò obsessis, & longinquis peregrinationibus marinis, ubi penuria salubris cibi adest, & mœstitia perpetua ac timor, ibi longè citiùs ille morbus progreditur & omnia symptomata citò exacerbantur, brevique tempore ad summam malignitatem perveniunt. In præcedenti numero jam notatum fuerat, ambulationem admodum difficilem esse, inprimis per acclive vel declive, sed omnium maximè dum acclivia adscendere debent. Dum enim hoc fit, muscoli omnes ferè agere debent, ut pondus totius corporis elevetur: in descendendo, quàmvis minor, tamen & valida, actio muscularis requiritur, ut corpus sustineatur, ne præcipiti nimis motu delabatur. Musculis autem agentibus (vide §. 28. n°. 2.) acceleratur motus sanguinis venosi versùs cor dextrum, adeoque illud obruitur, nisi citò & liberrimè se evacuare possit per arteriam pulmonalem. Hæc est ratio, quare etiam in sanis hominibus, gradus rapidissimè adscendentibus, cor palpitare incipiat, & respiratio fiat frequentior ac molestior, quia sanguis venosus tunc tantâ copiâ & celeritate redit ad cor dextrum à toto corpore, ut non possit eodem tempore transire per pulmonem, nisi celeri respiratione frequentius dilatetur pulmo: unde etiam coguntur quiescere homines, vel suffocarentur. Sic etiam observatur, generosissimos equos, nimis veloci cursu exercitos, sæpe mortuos concidere. Si autem hoc fiat in homine sano, ubi omnes humores sunt meabiles, & omnia vasa pervia, facile intelligitur, à leviori acceleratione sanguinis venosi, per motum muscularem factâ, idem fieri debere, si sanguis majorem lentorem & visciditatem habuerit, sicque difficiliùs per ultimas angustias arteriæ pulmonalis transire possit: talem

autem lentorem sanguini scorbuticorum inesse, postea ad §. 1153, probabitur: unde patet ratio, cur in initio scorbuti difficultas ambulandi sit, ubi per acclivia vel declivia inceditur; aucto verò morbo ad parvos etiam motus deficiat respiratio. *Eugalenus*, qui graphicè hunc morbum descripsit, hoc pulchre notavit, dicens, (a) *Si morbus hic subsit, post levem motum (extra manifestam viscerum obstructionem) eum demonstrabunt cum difficilior respiratio, tum labra genæque subfusco ac lurido colore, præter consuetudinem, citràque ambientis aeris frigus conspicuæ.* Quare livor in facie oriatur, infarcto pulmone, antea ad §. 848, explicatum fuit, ubi de lethali peripneumonia agebatur. Optimè autem notat *Eugalenus*, difficile illam respirationem scorbuticorum distingui à simili malo, ab aliis causis nato, quòd non adsint, (b) *Tussis, sibilus, stertor, dolor pungens, orthopnœa, & his similia thoracis affectionibus propria.*

CRURUM TUMOR ACCEDENS, RECEDENSQUE, &c. Cùm difficilior sit adscensus venosi sanguinis ex artubus inferioribus corporis versùs cor, hinc & venæ ibi valvulas plures habent, & musculis imponuntur aut interponuntur ita, ut ab his tumentibus, dum agunt, vicinæ venæ comprimi possint, sicque sanguinis venosi motus cor versùs accelerari: unde observamus in hominibus diu quiescentibus sæpe pedes tumere, quia venæ minores commodè se evacuare nequeunt in venas majores nimis distentas. Cùm autem pigritia insolita, & ad parvos etiam motus deficiens respiratio, omnem ferè motum muscularem prohibeant, patet ratio, quare crura frequenter tumeant in hoc morbo. Tempore autem lecti, & situ corporis horizontali; cùm facilitetur sanguinis venosi reditus ab artubus inferioribus, recedit sæpe ille tumor, denuo rediturus ob eandem rationem.

Ob difficiliorem autem transitum humorum per artus inferiores, tumorèque gravantem, sentiunt hæc membra ponderosa, ac si plumbo infuso gravia forent, & ideo adhuc minùs illa movere possunt. Accedit, quòd à sanguine viscido, & quasi vappido, scorbuticorum, minori copiâ & minùs bonum secernatur fluidum illud tenuissimum, quod encephali fabricâ paratum per nervos ad musculos derivatur, ut motus musculares fiant.

MACULÆ RUBRÆ, FUSCÆ, &c. Omnes Auctores, qui de hoc morbo scripserunt, ejùsque symptomata recensuerunt, maculas se observasse testantur. In obsidione Bredana (c) scorbuto correpti maculas lividas per corporis superficiem dispersas habuerunt, imò multis tota cutis purpureo colore inficiebatur. Monet *Eugalenus*, quòd his maculis lividis scorbuticorum decepti Chirurghi & Empirici (d) peste laborare sic affectos crediderint, & datâ theriacâ, aliisque calidis medicamentis, non paucis ægris mortem acceleraverint: nec hoc adeo mirum videbitur, si consideremus, egregium virum *Poupartium* (e), dum attentè observabat pessimum scorbutum in nosocomio grassantem, conclusisse, quòd aliquam similitudinem haberet cum sæva peste

(a) De Morb. Scorbut. Symptom. IV. pag. 13.

(b) Ibid. pag. 12.

(c) Van der Mye de Morb. Bred. pag. 5. 6. 7.

(d) De Morb. Scorbut. Symptomat. XXXVI. initio.

(e) Académ. des Scienc. Ann. 1699. Mémoir. pag. 237, & suiv.

Atheniensium à *Lucretio* descripta; & comparando symptomata observata cum descriptione pestis, quæ apud hunc Poetam legitur, fati hoc probat. Observationes autem *Poupartii* magnum lumen affundunt huic morbo, quia cadaveribus dissectis indagavit rationem symptomatum, quæ in hoc morbo observaverat. Quidam ægri brachia, crura, femora, habebant rubro profundo colore in nigredinem tendente tincta, sed in talibus, post mortem, sanguis niger concretus sub cute reperiēbatur: maculas autem cæruleas, rubras, flavas, nigricantes, similiter ab extravasato sub cute sanguine productas observabat, prout sanguis extravasatus colorem mutaverat; dum vel coagulatus & niger manebat, vel incipiens dissolvi per varios colorum gradus transibat, antequam penitus dispareret, simili omnino modo ac in contusionibus apparet, ut antea dictum est, dum de his agebatur. Magna enim affinitas est inter maculas scorbuticas & mutationem coloris in cute, quæ contusionem prægressam sequitur: in utroque enim casu extravasati humores sub integris integumentis hærent; in utroque casu vasa rupta sunt; & videtur in scorbuto à causis internis nasci similis conditio, qualis à causa externa contundente nasci solet; vasorum nempe ruptura & liquidorum extravasatio. Observatur enim in scorbuto & magna degeneratio liquidorum in acrimoniam, & aucta teneritudo partium solidarum, ut à levi vi rumpantur. Memini, aliquoties contigisse, ut, scorbuticorum carpum si fortius parùm contrectassem, pulsum explorando, sequenti die monstraverint digitorum vestigia in cute cærulei coloris. Pariter, uti in partibus contusis, si profundius inter partes musculosas hæreant liquida extravasata, molestus dolor oritur, qui levatur, ubi maculæ cæruleæ vel lividæ sub cute apparent, docentes locum mutasse extravasata; sic & idem in scorbuto contingit. *Poupartius* (a) invenit in cadaveribus musculos inflatos, duros instar ligni, ob sanguinem extravasatum inter muscularem carnem hærentem: fiunt in tali casu molestissimi dolores elevati, simulac locum mutavit extravasatus cruor, & sub cute hæret. In Praxi hoc frequenter vidi, molestos dolores in scorbuticis levare, si maculæ cæruleæ vel lividæ sub cute partis dolentis apparerent. Monuit & *Brunnerus* (b) se hoc observasse, quòd illi dolores non prius desinerent, quàm maculæ, sed latæ valde, prorumperent, quas postea discutientibus solvere tentabat.

FACIEI COLOR PALLIDO-FUSCUS. Multùm affinitatis inter cacochymiam atrabilariam humorum & scorbutum adeste, præcedenti paragrapho dictum, & ad §. 1094, de hac mutatione coloris faciei actum fuit. *Eugalenus*, ubi investigat signa, ex quibus tempestivè scorbutus cognoscitur, ut curari possit, antequam nimis ingravescat, notavit, quòd adsit (c) *In nonnullis quoque lividus faciei color, in iis potissimum, qui crasso & melancholico abundant sanguine*: additque, quòd in his post levem motum corporis, labra & genæ subfusco & lurido colore perfusa appareant.

ORIS FÆTOR INCIPIENS, &c. Signa scorbuti se fati citò manifestant

(a) - Académ. des Scienc. Ann. 1699. |
Mémoir. pag. 241.

(b) De Scorbuto, pag. 17.

(c) De Morb. Scorbut. Symptom. IV.
pag. 13.

circa gingivas & dentes; imò videtur acrimonia scorbutica has partes primariò afficere: unde in illis locis, in quibus hic morbus endemius est, ferè omnes habent dentes cariosos, gingivas exesas. Medici autem, qui in talibus locis Artem exercent, semper sollicitè attendunt, quomodo gingivæ se habeant. Naturaliter gingivæ turgidulæ sunt, & satis firmæ, atque illam partem dentium occupant, quæ crustâ illâ adamantinâ dictâ non tegitur: ubi autem scorbutus nascitur, tunc gingivæ incipiunt complanari, à medio corpore dentis recedere deorsum, & nudam relinquere partem molliorem dentis, crustâ illâ durissimâ non tectam. Simul autem gingivæ assurgere incipiunt in dentium interstitiis, rubere, tumere, prurire quandoque, postea dolere. Dum hæc vident Medici, noverunt scorbutum adesse. Cùm autem gingivæ naturaliter adhæreant molliori dentium parti, illique periostei instar serviant, simulac secedunt à dentibus, illi incipiunt corrumpi, cariosi fieri, & frustulatim excidere. Illa autem membrana, quæ alveolos dentium investit, gingivarum quasi propago est, & similiter affici solet, unde incipiunt dentes vacillare, & sponte cadere, antequam adhuc omnino cariosi fuerint. Ideo in illis locis, ubi frequens hic morbus est, toties videmus homines in ipso flore ætatis jam edentulos. Licèt enim morbus curetur si dentis inferior pars, quæ gingivâ sanâ adhærente tegi debet, cariota jam fuerit, nunquam gingiva denuo denti accrescet, uti nec periosteum ossi, si illud corruptum fuerit. Hæc est ratio, quare gingivæ solutæ à dentibus appareant, & illa pars gingivarum, quæ inter dentium interstitia assurgit, libera ab omni nexu sit, & specillo facilè moveri possit. Rubent tunc gingivæ, pruriunt primò, postea dolent, ad levem attactum sanguinem fundunt, & observavit *Poupartius* (a) infantes unguibus lacerasse gingivas prurientes, atque avulsiße partes gingivarum, quòd facilè fit, dum libere à nexu cum dentibus gingivæ incipiunt tabefieri. Simul dum panem vel pomum mordent, fœdo spectaculo sanguinolenta gingivarum vestigia relinquuntur. Verùm sanguis ille ex gingivis à levi attactu egressus inter gingivas & dentes colligitur; imò & in ipsis dentium alveolis idem contingit, dum dentes vacillare incipiunt; ibique corruptus in tabum producit oris fœtorem. Vidi hoc toties in scorbuticis, quòd, leviter premendo gingivas, secundùm totam longitudinem maxillæ utriusque, talis tabus exiverit. Accidit quandoque, ut in dentium alveolis collectus talis tabus erodat interstitia tenera ossea, quæ dentium alveolos à se invicem separant, sicque per totam longitudinem maxillæ osseæ progrediatur, omnia inficiens & corrumpens, nisi uno vel pluribus dentibus evulsis via fit, per quam illud corruptum exire possit: qualem casum decennis pueri memorat *Poupartius* (b), cui Chirurgus omnes dentes evellere debuit, ut gingivas & maxillam curare posset. Omnia hæc symptomata sensim succedunt in leniori scorbuto, rapidè autem si in magnam jam malignitatem degeneraverit morbus.

DOLORES VARIÏ, VAGI, &c. Omnes Auctores, qui de scorbuto scripserunt, fassi sunt, tales dolores scorbuticis contingere: imò *Sydenhamus*

(a) Académ. des Scienc. Ann. 1699. |
Mémoires, pag. 238.

(b) Ibid. pag. 243.

mus, qui non facilè credebatur scorbuto adesse, notavit (a) post usum corticis Peruviani talibus doloribus vagis, anomalis, affici ægros, quos quidem primâ fronte ad hystericos affectus pertinere credebatur; verùm, cùm remediis huic morbo debellando aptis minimè cederent, postea didicit, solis antiscorbuticis remediis facilè curari, cùm nempe in principio statim hæc adhibebantur, uti ad præcedentem paragraphum dictum fuit. Simul satis patet, diversos posse simulari morbos à scorbuto, prout acere illud scorbuticum his illisve partibus inferit. Solet quidem plerumque circa gingivas & dentes primò se manifestare hoc malum; verùm certum est, alias plures partes affici, uti constat ex illis quæ dicta fuerunt, & ulterius patefcet in sequentibus, ubi dicetur de iis, quæ in cadaveribus scorbuticorum observata fuerunt. *Eugalenus* (b) pluribus Observationibus Practicis demonstrat, quàm varia sub morborum specie scorbuto illudat minùs peritis. In cive Embdano sub pleuritidis larva latebat, & frustra ab Empirico binis venæ-sectionibus adhibitis in homine frigido & pituitoso quærebatur sævi doloris lenimen. *Eugalenus*, dum videret nec molestam adeo tussim adesse, nec pulsum durum, nec febrim validam, dolores intermittere, & per intervalla denuo recrudescere, ipsam ægri temperiem morbis acutis inflammatoriis minùs favere, & urinas crassas copiosum sedimentum lateritium deponere (de quibus postea adhuc dicendum erit), statim conclusit, dolorem illum lateris non esse pleuriticum, sed à scorbuto pendere; adeoque remediis ad hunc morbum sanandum propriis curari debere, quod & felix eventus probavit. Molestissimos dolores circa cardiacam & ventriculum sæpius observavi in scorbuticis; sed signa jam memorata scorbuto incipientis, & urinæ illæ scorbuticæ, pulsusque parvus, debilis, & inæqualis, imprimis illo tempore, dum acerrimi illi dolores urgerent, satis certam morbi diagnosis dabant.

HÆMORRHAGIÆ VARIÆ SED LEVIORES. Dum nempe ab ipsa humorum acrimonia vasa sanguinea eroduntur, vel adeo mollia & tenera evadunt, ut levissimâ vi solvantur, ac contentum sanguinem effundant. Hinc gingivæ leviter etiam pressæ sanguinem fundunt; inde maculæ, & sanguis extravasatus in interstitiis fibrarum muscularium collectus, uti antè dictum fuit: quandoque & leves narium hæmorrhagiæ, sed sæpe repetitæ. Ubi autem sanguis per putridam dissolutionem incipit diffluere, tunc validæ illæ & mirabiles hæmorrhagiæ fiunt, de quibus sequenti numero dicetur.

3°. Gingivarum putredo foetens cadaver, harum inflammatio sanguinem stillans, gangræna; dentium vacillatio, flavedo, nigritudo, caries; varicosi annuli ad raninas venas; hæmorrhagiæ sæpe lethales, ex ipsa cute externa, non apparente vulnere, ex labiis, gingivis, ore, naribus, pulmonibus, stomacho, hepate, liene, pancreate, intestinis, utero, renibus, &c; ulcera pessima, obstinata, nulli applicato cecidentia, facilè gangrænosa, ubique, maximè in cruribus, va-

(a) Sect. VI. Cap. v. pag. 351. 352. (b) De Morb. Scorbuto. Symptom. XVI, & sequi.

gantia, cum diuturno fœtore; scabies, crustæ, sicca & lenis elephantiasis; sanguis venis eductus, in fibrosa parte ater, grumofus, crassus & tamen solutus, in parte serosa falsus, acer, muco flavo viridi in superficie scatens; dolores summi erodentes, lancinantes, citò trajicientes, noctu ingravescentes per omnes artus, juncturas, ossa, viscera; maculæ lividæ.

Præcedenti numero de fœtore oris incipiente jam dictum fuit, verùm ubi increfcit morbus, tunc fœtor intolerabilis oritur. Probè memini, me olim vocatum fuisse ad ægrum, cujus morbum non noveram, qui, dum me alloqui vellet, adeo horrendam mephitim ore exspirabat, ut parùm abfuerit, quin in animi deliquium inciderem, licèt non adeo delicatum in similibus ferendis me esse noverim. Incipiunt tunc fati subito turgere gingivæ, sed molles, & fungosæ quasi, ita ut dentes quandoque tegant, & impediant, ut nihil solidi cibi sumere possint: si vel lingua inter loquendum gingivis impingat, mox sanguis exit: brevè post livescunt gingivæ, imò nigrescunt, jam omnino gangrænosæ. Hæc autem corruptio citò proserpit, omnia depascens, imprimis in junioribus; simulque tunc adest copiosus, tenuis, olidissimæ salivæ effluxus, uti aliâ occasione ad §. 423. *lit. β*, memini, ubi de gangræna agebatur à materiæ acris scorbuticæ depositione ad varias corporis partes. Vidi aliquoties, magnam partem maxillæ ossæ corruptam excidisse, dum negligebatur gangrænosa talis gingivarum putredo. Aliquando macula albicans in genarum vel labiorum parte interna apparet, cum duritie illam undique ambiente; &, uti optimè *Poupartius* (a) monet, nisi statim spiritu vitrioli tangatur ille locus, citò nigrescit, fœtet, & depascitur omnia vicina. Facilè autem patet, dentes simul tunc pessimè affici debere, uti ex dictis ad præcedentem numerum patuit.

VARICOSI ANNULI AD RANINAS VENAS. Notum est ex Anatomicis sub lingua, ad utrumque latus frœnuli linguæ, apparere venam fati insignem & conspicuam, quæ in quibusdam morbis pertundi lanceolâ solet: hæ ranimæ vocantur, & in venas jugulares externas plerumque se evacuare solent. Observantur quandoque in scorbuticis illæ venæ varicosæ & tumentes, quod fieri potest ob vicinas his venis partes in tumorem elatas, sicque liberum transitum sanguinis ex his venis in jugulares impredientes. Fortè etiam alia hujus rei ratio adferri posset, dictum enim fuit præcedenti numero, quòd difficilis, anhelosa, & ad motus vel parvos ferè deficiens respiratio fit in scorbuticis: sed notum est, in difficili respirazione auriculam & sinum dextri cordis non libere depleri posse, adeoque nec venæ jugulares commodè evacuabuntur. Alio autem in loco, §. 807, ubi de inflammatoria angina agebatur, probatum fuit, impedito sanguinis venosi in cor dextrum transitu, venas, à capite reducem sanguinem ferentes, citiùs turgere quàm in aliis corporis locis: si jam simul consideretur, nudas jacere hîc venas ra-

(a) Académ. des Scienc. Ann. 1699. Mémoir. pag. 244.

ninas, & salivâ perpetuò foveri ac madescere, patebit ratio, quare in scorbuticis hæ venæ varicosæ fiant: accedit, quòd dolentibus, & tumentibus gingivis motum manducationis vix audeant tentare tales ægri, imò nequidem loqui sustineant: unde & lingua & muscoli maxillam linguamque moventes vix agunt; adeoque non promovebitur sanguis venosi fluxus per has venas à musculis adjacentibus, qui, uti notum est, agentes turgent, & vicinas venas premendo motum sanguinis venosi versùs cor juvant.

HÆMORRHAGIÆ SÆPE LETHALES, &c. Ad præcedentem numerum, ubi de maculis scorbuticorum agebatur, notatum fuit, in hoc morbo ita degenerare partes fluidas & solidas corporis, ut liquida ex vasis, quibus continentur, levi de causa exeant; quæ, si integumentis corporis integris coerceantur, maculas illas rubras, cæruleas, lividas, &c, faciunt; imò inter ipsa musculosæ carnis interstitia tales extravasationes sanguinis observatas fuisse. Verùm in tali casu sanguis effusus coagulatus impedit ulteriorem sanguinis eruptionem: ubi verò idem fit in vasis, quæ in superficie corporis interna vel externa patent, periculosæ sæpe fiunt hæmorrhagiæ, & fati mirabiles. Narrat *Sennertus*, in homine scorbutico se observasse, quòd per aliquot dies sanguis fati copiosus de crure funderetur, neque à Chirurgo sisti potuerit, atque ob hanc causam se in concilium vocatum fuisse, (a) *Et si vix vestigium, & via manifesta, unde sanguis efflueret, visui appareret.* Ex lingua & labiis in hoc morbo copiam sanguinis exivisse vidi, licet deterfis his partibus non potuerim distinguere determinatum locum, unde sanguis erumperet: gingivas sanguinolentas in scorbuto videre, familiare admodum est. Frequentes, hæmorrhagias per nares & per alvum in scorbuticis observavit *Poupartius* (b), quandoque & per os, senibus frequenter lethales (c). Si jam simul consideretur, lienem, hepar, &c, simili modo affici (d), firmam carnem musculosam ita corrumpi, ut in cadaveribus manibus tractari non potuerit, quin illico rumperetur (e); patebit ratio, quare ab internis hæmorrhagiis scorbutici sæpe subito extinguantur. Sic legitur (f), quòd scorbutici in lectulis suis decumbentes se fati commodè habuerint: manducaverint, biberint hilares, fortem vocem ediderint inter loquendum, tamen subito exspiraverint, dum in lecto quàmvis manentes, ad alium navis locum transferebantur. Alii, qui tentaverant lecto egredi, moriebantur, antequam ad superiorem navis partem venire potuerant. Quidam, qui adhuc incedere poterant, uno momento concidebant mortui, dum conabantur majori molimine aliquod opus peragere. Videtur admodum probabile, quòd miserii illi, tabefactis jam visceribus, internâ tali hæmorrhagiâ perierint.

ULCERA PESSIMA, OBSTINATA, &c. De gangrænosus illis ulceribus, quæ gingivas aliásque partes oris interni in scorbuticis depascuntur, jam antea

(a) Lib. III. Part. V. Sect. II. Cap. II.
Tom. II. pag. 982. 983.

(b) Académ. des Scienc. Ann. 1699.
Mém. pag. 238.

(c) Ibid. pag. 247.

(d) Ibid. pag. 240. 241.

(e) Ibid. pag. 244.

(f) A Voyage round the world, &c.
pag. 145.

dictum fuit. Observati fuerunt & abscessus, in visceribus, sub axillis; in inguinibus, imò musculorum intervalla in artibus pure repleta in cadaveribus inventa sunt (a). Quibusdam in variis corporis locis oriebantur tubercula, in dies aucta, quæ deinde aperta faciebant ulcus scorbuticum, à sanguine coagulato, qui tumorem fecerat, natum. Singulis vicibus, dum emplastrum tegens ulcus removebatur, grumus sanguinis exhibat, sicque sensim curabatur ulcus (b). Similia ulcera sæpius vidi, neque sunt ex pessimis; verùm nullibi pejora & difficiliùs curabilia occurrunt; quàm in cruribus, & præsertim circa malleolos: totus ambitus talis ulceris fusco, vel & purpureo livescente, colore perfunditur, fundus ulceris sordidus est, labia quasi exesa, saniem olidam plorant; & noverunt omnes, qui Praxin Medicam in locis, ubi frequens scorbutus est, exercuerunt, quanta tædia hæc ulcera faciant Chirurgis, quàm difficulter ad cicatricem perducantur, quàm facilè in vicino loco erumpant nova! Omnium difficillima curatu talia ulcera observantur in illis, qui sedentarias artes exercent, & licèt scorbutus per idonea remedia emendatus fuerit in his, tamen cùm simili victui indulgeant ac antè, in locis depressis & paludosis vivant, manent hæc ulcera, pergunt plorare acre serum, & fonticulorum vice funguntur; neque absque periculo consolidari poterunt, cùm per illa liberetur sanguis quotidie acribus, quæ retenta nocerent. Vidi per viginti & ultrà annos talia ulcera mansisse in eodem ferme statu, atque tales ægros se fati commodè cæteroquin habuisse: ubi autem, vel sponte suâ, vel per exsiccantia, consolidabantur annosa hæc ulcera, nec in vicinia nova prodibant, sequebatur periculosus morbus, vel & mors. Ulcera illa tibiæ etiam videntur observasse Veteres, & monuerunt à talibus nasci causis, quæ scorbuto producendo favent. Sic *Hippocrates* ab usu aquæ paludosæ (c) ulcera in tibiis nasci scripsit; & ob annonæ penuriam sequi (d) ulcera cutanea, observavit *Galenus*; uti & herpetem, impetiginem, pforam, lepram, &c: verùm his similia mala inter scorbuti symptomata à recentioribus Medicis numerantur, nempe,

SCABIES, CRUSTÆ, SICCA ET LENIS ELEPHANTIASIS. Illa, quæ hactenus dicta sunt, fati docent, & mox dicenda ulterius confirmabunt, in scorbuto adesse talem sanguinis & humorum indolem, ut ob majorem spissitudinem difficiliùs transeat per vasa, & ob comitem acrimoniam erodat loca, in quibus hæret; adeoque varia sequentur mala in hoc morbo pro diversis partibus affectis. Si ergo in vasis cutaneis scorbuticâ acrimoniâ infecti humores hærrere incipiant, varios morbos cutaneos producere poterunt, vel obstruendo vasa, vel rodendo; & imprimis circa folliculos cutaneos, ubi intricato magis decursu vasa glomerantur. Hinc varia pustularum & macularum genera quandoque in scorbuticis occurrunt. Vidi in muliere quinquagenaria, inveterato jam scorbuto laborante, per totam cutim sparsas vesiculas ichore plenas, diversæ magnitudinis, quarum quædam digiti apicem æquabant, aliæ

(a) Académ. des Scienc. Ann. 1699. Mémoir. pag. 241.

(b) Ibid. pag. 242.

(c) Lib. de Aer. Loc. & Aqu. Cap. III.

nº. VIII. Charter. Tom. VI. pag. 195.

(d) Lib. de Probis Pravisque Aliment. succis, Cap. I. Charter. Tom. VI. pag.

417. 418.

multò minores erant : ichor ille adeo acris erat , ut nisi pertufis vesiculis exitus daretur , exulceraret cutim : ubi verò pertundebantur , collapsæ exsiccabantur , & squamarum formâ decidebant. In multis locis epidermis unâ cum cute incipiebat incrassari , colore quâmvīs non mutato , & ungues decidebant. In alia muliere diu jam scorbuticâ vidi cutim hinc inde purpureis deturpari maculis , à quibus in squamas fatīs densas degenerans epidermis secedebat , absque ullo ichore exeunte : squamis autem illis deciduis , mox renascebantur novæ , fatīs fœdo spèctaculo. Si jam conferantur illa , quæ *Aretæus* scripsit de (a) *Elephantiasi* , patebit certè , multa symptomata fœdi hujus morbi etiam in scorbuto quandoque observari. Præterea notavit *Galenus* , in Alexandria plurimos elephantiasi laborare , quia (b) *Pulte* , *lenticulâ* , *cochleis* , *multisque salsamentis* uterentur ; simulque ambiens aer calidior humorum impetum ad cutim ferret. Notat simul , quòd , (c) *In Germania & Mysia rarissimè verò affectus is grassari visus est ; & apud lactipotas Scythas nunquam ferè apparet*. Hæc considerans celeberrimus *Cocchius* suspicabatur , (d) ad scorbutum referri posse elephantiasin , & in *Ægypto* ideo frequens malum esse , quia ibi frequens erat cibi vegetabilis defectus : imò pulchre notat , desperatos elephantiacos , ab hominum commercio remotos , ob morbi fœditatem , & ad deserta loca delatos , quandoque convaluisse , non ob viperas ex desperatione comestas , uti quidam scripserunt , sed quia miseri nullum cibum , nisi vegetabilem , invenire poterant. Antea ad §. 1150 , notatum fuit , recentium vegetabilium penuriam in longinquis peregrinationibus marinis & urbibus obsessis scorbutum producere , & patebit postea , scorbutum tali vegetabili victu famari feliciter , uti & lacte & lactis sero ; adeoque apparet ratio , cur similes quandoque cutis defœdationes , ac in elephantiasi , in scorbuto observentur.

SANGUIS VENIS EDUCTUS , &c. Cùm aliquando in scorbuticis , uti §. 1161 , dicitur , sanguinis missione opus sit , Medici consideraverunt sanguinem venis emissum , ut viderent , quantum & quomodo à sanguine sano degeneraret. Notum est , in homine sano sanguinem venâ eductum , puro vase exceptum , brevè coagulari in unam massam rubram , à qua sensim separatur serum flavescens fluidum , cui innatat pars rubra sanguinis concreta , quæ in parte superiori , aeri contigua , coccineum colorem habet , in parte inferiori magis obscuri coloris est , & ob saturatam rubedinem ferè nigricat : in scorbuticis autem insula illa dicta sero innatans , nigrum colorem habet , inæqualis apparet , grumosa , & levi vi adhibitâ solvitur in fuscum quasi liquamen. Serum sanguinis viridescit magis , acris saporis est , & quandoque lentescit ita , ut gelatinæ consistentiam habeat : quandoque vidi totum serum in talem mucosam tenacitatem degenerasse , aliquando tantum partem ejus , quæ superiori insulæ fatīs firmiter adhærebat. Notavit *Eugalenus* (e) , se semper talem sanguinem observasse in illis , qui , crassiori cibo indulgentes ,

(a) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. II. Cap. XIII. pag. 67 , & sequ.

(b) Method. Medend. ad Glauc. Lib. II. Cap. XII. Charter. Tom. X. pag. 390.

(c) Ibidem.

(d) Del vitto Pythagor. pag. 58, seq.

(e) De Morb. Scorbut. Symptom. X. pag. 45.

diutius cum hoc morbo conflictati fuerant, imò ipsum vulgus, tali sanguine viso statim concludere, quòd scorbutus adsit. Ubi autem, in pejorem gradum degenerante morbo, sanguis mittitur, tunc, per putredinem solutis humoribus, (a) *Loco sanguinis crassi, valde tenue, coccinei coloris, & acris saporis serum, nullâ crassiore nigrâ substantiâ in fundo vasis relictâ, effluxisse non sine admiratione vidit Fridericus Hoffmannus.*

DOLORES SUMMI, ERODENTES, &c. Cùm talis sit sanguinis ejúsque feri indoles, viscosâ tenacitate hærebit facilè in vasorum angustiis, simúlque ob acrimoniam comitem erodet loca, in quibus stagnat. Ubi immeabiles humores incipiunt hære in vasorum convergentium extremis, illáque distendere, dolor oritur. Verùm si repetitâ actione liquidi à tergo urgentis iidem adhuc transpirari possunt, licèt difficulter, tunc lancinantes illi dolores adsunt, citò trajicientes, dum illud obstruens ex angustiis arteriosis transpiratur in venas. Cùm autem totus sanguis simili labe infectus sit, frequenter redeunt dolores similes. Noctu autem solent ingravescere, uti in lue venereæ ossa jam occupante, ita ut monuerit *Eugalenus*, (b) exercitatos etiam Medicos hæsisse quandoque dubios circa morbi diagnosin: interim tamen causæ prægressæ, & alia scorbuti præsentis signa antea memorata, hoc dubium solvere poterunt; uti etiam, si (c) *Pulsus parvus & inæqualis* sit, dum dolores illi urgent; quòd & *Eugalenus* observavit, qui eodem in loco plures dolorum varietates (d) in ægris notatas recenset.

Omniùm maximè ossibus infestum esse scorbutum, certa & numerosa Observata docent: jam enim in initio dentes ac maxillas aggreditur, & observavit *Petitus* (e), quòd in scorbuticorum cadaveribus inventum fuerit periosteum ab omnibus ferè corporis ossibus secessisse. Epiphyses ab ossis reliquo corpore separatas, costas osseas à cartilaginibus sejunctas & cariosas, plura ossa corporis nigra & cariosa, ligamenta articulorum erosa, cellulofam ossium internam fabricam in putrilaginem conversam, observavit *Poupartius*, (f). Quod magis mirum videbitur, fracta ante multum temporis ossa, & dudum jam consolidata, in scorbuto laborantibus denuo solvebantur (g), destructo callo, qui fractorum ossium extrema univerat; ita ut recens quasi fractura appareret; &, postquam scorbutus bono victu ac idoneis remediis superabatur, renascebatur callus, sicque denuo consolidabatur fractura (h). Inflicta ante quinquaginta annos vulnera, & firmâ cicatrice sanata, recrudescabant denuo in classario scorbutico (i). Non mirum ergo est, ossium fracturas non

(a) Med. Ration. System. Tom. IV. Part. V. Cap. 1. ubi de Thef. Pathologic. §. XIV. pag. 10.

(b) De Morb. Scorbut. Symptom. XIII. pag. 51.

(c) Ibidem.

(d) Ibid. Symptom. XII. XIV. XV, & sequ.

(e) Traité des Maladies des Os, Tom.

II. pag. 446.

(f) Académ. des Scienc. Ann. 1699; Mémoir. pag. 238, & suiv.

(g) Ansons, Voyage Round. the world; pag. 145.

(h) Mead. Dissertat. sur le Scorbut, pag. 135.

(i) Ansons, Voyage, Round The world; pag. 145.

consolidari in scorbuticis, levia vulnera sanationem respuere, &, in cruribus si fuerint, degenerare in ulcera diuturna.

Sed nec interna viscera immunia sunt ab hac labe, & præcipuè observavi, cardiæ & ventriculi dolores enormes quandoque hos ægros excruciare, ab assumptis cibis auctos, appetitu tamen satîs integro manente. Pericardium, pulmo, pleura, diaphragma, non tantùm concreta, sed quasi in unam massam confusa, inventa fuerunt in cadaveribus scorbuticorum, qui subitâ oppressione pectoris suffocati perierant (a); & sequenti numero patebit, ulcerationes & corruptelam viscerum in hoc morbo observatas fuisse. Interim tamen & hoc mirabile occurrit, quòd in tanta degeneratione humorum cerebrum tamen semper sanum & illæsum repertum fuerit (b), & Observationes hujus morbi per totum ejus decursum factæ confirmant, actiones cerebri satîs integras mansisse. Convulsiones, tremores, paralyfes, &c, quidem adsunt in hoc morbo aliquando, uti statim dicetur; sed potius vitio nervorum & musculorum, quàm ipsius cerebri: memoria enim, intellectus, ratiocinium, &c, illæsa manent. Miseri illi, qui in ultimo Septentrione hybernaverunt, & successivè omnes perierunt, singulis diebus omnia notaverant, quæ ipsis contigerunt, & ultimus superstes concludit harum calamitatum Historiam, dum scribit, *Morior*; unde videtur ad ultimum vitæ finem mente constitisse; nec memorat, ullum sociorum delirasse ante mortem (c). Simul & hoc notari meretur, quòd ad finem vitæ usque appetitus non defecerit, sed miseri illi, ob debilitatem & dolores continuos de lectulis suis surgere non poterant amplius, ut cibos pararent (d). Imò ingentem famem in scorbuticis ad mortem usque adfuisse notat *Poupartius*, (e) illamque deducit ab acri humore, qui in ventriculis hoc morbo defunctorum reperiebatur.

MACULÆ LIVIDÆ. De maculis scorbuticis præcedenti numero dictum fuit: verùm ubi auctâ scorbuti malignitate lividæ maculæ totam corporis superficiem incipiunt deturpare, gangrænosæ corruptelæ indicium dant.

4°. Febres variæ, calidæ, malignæ, intermittentes omni modo; vagæ, periodicæ, continuæ, ἀρεσφίαν inducentes; vomitus; diarrhœa; dysenteria, straguria sævæ, lipothymia; anxietates sæpe subitò lethales; hydrops; tabes; convulsio; tremor; paralyfis; contractura; maculæ nigrae, vomitus, & secessus sanguinis; hepatis, lienis, pancreatis, meseræi putredo & consumptio; contagium celere.

Antea ad §. 586, ubi de febrium causis agebatur, notatum fuit, omnia illa, quæ humores multùm mutant, febrim facere posse. Ex antè dictis

(a) Académ. des Scienc. Ann. 1699. Mémoir. pag. 240.

(b) Ibid. pag. 246.

(c) Salmon Hedendægse, Historie VII.

deel, pag. 918.

(d) Ibid. pag. 892.

(e) Académ. des Scienc. Ann. 1699.

Mémoir. pag. 245.

autem fati patet, quantum in scorbuto sanguis degenerare possit à naturali sua conditione. Ubi ergo jam proventus morbus est, sanguisque ferè totus corruptus, minimè mirum est, pessimas accendi febres, & quidem admodum varias, pro diverso nempe gradu corruptelæ, pro diversis partibus corporis, quæ præ reliquis afficiuntur. In scorbuto incipiente rarò febris adest, sed tantum succedit morbo jam inveterato: idem autem & in aliis morbis chronicis observatur. Sic in melancholia pulsus lentus est, & frigus majus (§. 1094.); in atra bile turgente febres immanes brevè omnia putrefacientes (§. 1104.) observantur: hydrops incipiens à febre alienus morbus est; hydropem diuturnum lenta febris comitatur frequenter, dum nempe corrumpi incipiunt stagnantes aquæ. Tales febres inordinatas, intermittentes, continuas, in scorbuticis vidit *Eugalenus* (a); putridas admodum pessimum scorbutum comitatas fuisse, alibi (b) legitur. Febres autem illæ depascuntur corporis torositatem, & tanta est degeneratio sanguinis omniumque humorum, ut non possit fieri restitutio illorum, quæ per ipsas vitæ actiones pereunt quotidie de solidis & fluidis corporis partibus; adeoque necessariò atrophia sequitur.

VOMITUS, DIARRHŒÆ, DYSENTERIÆ. Præcedenti numero dictum fuit, molestam sæpe cardialgiam in scorbuticis observari, quam quandoque vomitus sequitur; & plerumque doloris levamen sentiunt, dum ventriculum exoneraverunt, unde sæpe digito in fauces immisso, vomitum excitant, ut lenimen doloris obtineant. Si à simili causa irritentur intestina, poterit diarrhœa sequi, vel & dysenteria, si major humorum acrimonia fuerit: præcipuè metuitur illa dysenteria, quæ putrefactis & consumptis jam visceribus abdominalibus sequitur, quia semper lethalis est. Observata fuit & pertinax alvi constipatio, quam simul comitabatur difficilis respiratio, atque hoc pro lethali signo habebatur præ reliquis (c).

STRANGURIÆ SÆVÆ. Causæ stranguriæ possunt referri vel ad acrimoniam urinæ auctam, vel ad malè affectas partes, per quas urinæ transeunt, vel ad utrumque hoc malum, dum v. gr; acrior urina ureteres, vesicam, urethram, excoriat. Constat ex Physiologicis, urinam continere (d) *Aquam sanguinis, salem ejus acerrimum, subtilissimum, volatillimum, alcalino proximum; oleum (sanguinis) acerrimum, tenuissimum, volatillimum, putrefacto proximum*: adeoque major acrimonia urinæ pendet à majori copia salis & olei sanguinis in urina contentorum, vel & à majori acredine illius salis & olei. Sic videmus, æstivis sub caloribus, dum per cutis spiracula diffatur multum de parte aquosa sanguinis, urinam reddi parciolem, sed magis coloratam, quandoque adeo acrem, ut stranguriam faciat, & quidem ideo, quia sales & olea sanguinis in tali urina majore copiâ hærent, dum deficit aquosa pars diluens. Etiam aliâ occasione dictum fuit (vide §. 888.), stranguriæ sensum percipi, dum materies morbosa soluta & mobilis reddita, sed & simul acrior, per urinæ vias expellitur de corpore; tuncque illa stranguria boni ominis

(a) De Morb. Scorbut. Symptom. ix. x.

(b) A voyage round the world, pag.

(c) Ibid. pag. 144.

(d) Boerhaav. Instit. Med. §. 375.

est, quia notat, urinam quidem esse acriorem, sed ideo, quia materiam morbosam continet de corpore eliminandam. Urina autem scorbuticorum rubra est cum sedimento gravi copioso, lateri rubro contrito, aut bolo rubræ, simili, quod sedimentum, si urina igni imponitur, denuo solvitur, & inprimis si aliqua copia aquæ addatur: tantâ enim copiâ salium gravatur talis urina, ut, dum frigescere incipit, statim pars illorum ad fundum secedat, imò & salina pellicula sæpe talibus urinis innatat, perfectè ut fit in muriis salium saturatissimis, quæ frigefactæ ad fundum sales deponunt; uti notum est in depurationibus & crystallisationibus salium, quæ in Officinis Chemicis & Pharmaceuticis fieri solent. Colorem autem saturatiorem urinæ inprimis ab oleo pendere, docuerunt Chemicis. Simul notandum, quòd in scorbuticis, dum in pejus vergit morbus, obscurior fiat urinæ color, & in fuscum vergat; urina autem sana, sibi relicta, dum incipit putrescere, similem colorem fuscum acquirit, & sedimentum copiosum deponit; adeoque tunc talis urina dat signum dispositionis ad putredinem auctæ. Urinam inter præcipua signa diagnostica (a) scorbuti habuit *Eugalenus*; & optimè monuit, quòd, (b) *Si levior putredo, & morbi initium sit, urinæ quandoque citrinæ & tenues, quandoque crassæ & albæ visuntur, quales reddi in omni cruditate solent.* Verùm crescente morbo observat, quòd, (c) *Nonnunquam tenues, & rubræ, intensæ rubedinis, sed ad fuscum declinantis apparent, similes iis (nisi quòd obscure livescant) quæ ardentibus febribus redduntur.* Ideo sequentem regulam diagnosticam statuit: (d) *In quorum enim urinis majora putrefactionis indicia insunt, quàm foris ex calore & siti apparet, morbo lento existente, & ad nullius Veteribus cognita febris typum accedente, de his certò tecum statuere potes ac debes, à scorbuto tales detineri.* Alio autem in loco addit, (e) *Maximè, si obambulantibus, & omnia vitæ munia sine offensione administrantibus, tales (urinæ) reddantur.*

Ubi ergo acriorum, & ferè putridorum, salium & oleorum copia exit per urinam in ultimo scorbuti gradu, facilè patet, stranguriam molestissimam debere sequi, præcipuè si simul, ut in marinis itineribus sæpe fit, adsit penuria potûs, quo potuisset urina reddi magis diluta, adeoque & minùs acris.

LIPOTHYMIÆ, ANXIETATES, &c. Omnes Auctores, qui accuratiùs de hoc morbo scripserunt, monuerunt, animi deliquium & subitam mortem in scorbuto pessimo metuenda esse. *Eugalenus*, hoc notavit, addiditque, quòd, (g) *Omniùm ferè hoc morbo laborantium pulsus parvus, debilis, & inæqualis est; sed talis pulsus lipothymiam minuitur.* Ita & apud *Forestum* leguntur sequentia de scorbuto: (h) *Quoties verò passio magis ingravescit, sequitur & ambulandi impotentia, anhelitûs difficultas, potissimùm dum se movent aut erigunt; & si aliquamdiu erecti sedere conantur, quasi deficiente spiritu semi-*

(a) De Morb. Scorbut. Symptom. V. Not. VIII. Symptom. VII. in Digression. Symptom. VIII. Symptom. IX, & alibi passim.

(b) Ibid. Symptom. VII. in Digression.

(c) Ibidem.

(d) Ibidem.

(e) Ibidem.

(f) Ibid. Symptom. XVI.

(g) Ibidem.

(h) Observat. & Curat. Medicinal. Lib. XX. Observ. XI. Tom. I. pag. 418.

animas deliquio afficiuntur : rursus decumbentes reficiuntur ac respirant liberiùs. Postea autem addit, quòd hoc (a) *Deliquio aliquos exstinctos* noverit. Ad præcedentem numerum jam notatum fuit, classiarios pessimo scorbuto laborantes adhuc commodè se habuisse, dum in lectulis decumbebant quieti, ad minimum autem corporis motum subito exspirasse; imò etiam tales, qui utcumque videbantur reconvalescere, & solitos labores tentare conabantur. *Poupartius*, (b) subitaneas tales scorbuticorum mortes pariter observavit, & in cadaveribus illorum vidit, omnia interiora corrupta esse, in multis etiam cordis aurículas pugnum æquantes, repletas sanguine coagulato, unde necessariò sanguinis circuitus subito suffocari debuit.

HYDROPS. Patuit ex illis, quæ §. 1150, dicta fuerunt, inter scorbuti causas recenseri talem victum, qui pertinacibus viscerum obstructionibus ansam dare potest; uti in capite de *Melancholia* demonstratum fuit: præterea & additum fuit, illos, qui morbis lentis obnoxii vivunt, in scorbutum pronos esse. Verùm postea, ubi de causis hydropis, §. 1229, dicetur, patebit pertinaces viscerum obstructiones hydropi viam sternere; unde & ibi scorbutus inter causas hydropis numerabitur. Præterea ad secundum numerum hujus paragraphi crurum tumor inter scorbuti phænomena locum habet, qui & in hydrope incipiente adest (vide §. 1230.); adeoque facilè patet ratio, cur inveteratum scorbutum sequatur hydrops. Unde, uti monet *Sydenhamus*, vulgò dicebatur, (c) *Ubi desinit scorbutus, incipit hydrops.* Indignabatur quidem magnus ille Vir, uti ad §. 1149, monui, quòd ubique scorbutum incusarent Medici; & hinc subjunxit sequentia, (d) *Hæc tamen regula sæpe sapius non aliter est accipienda, quàm quòd, ubi primùm se hydrops manifestis prodit indicibus, præconcepta de scorbuto opinio statim collabascit*: interim tamen modò dicta satis evincunt, hydropem post diuturnum scorbutum sequi posse; & *Observationes Practicæ* docent, illud frequenter contingere.

TABES. Eodem hoc numero jam dictum fuit, quare atrophia scorbutum sequatur, quâ sensim contabescit corporis habitus: verùm & ipsa tabes, purulentâ labe affectorum viscerum effectus, à scorbuto nascitur quandoque. Phthisin enim, sive tabem, ab ulcere aliorum viscerum, æquè ac ab ulcere pulmonum, produci posse, ad §. 1214, patebit. In cadaveribus autem hoc morbo defunctorum pus inventum fuit in cavo pectoris (e), in pulmone, in hepate, in renibus, sub axillis, inter musculos brachiorum & femorum, adeoque patet, & purulentam tabem ex hoc morbo sequi posse.

CONVULSIO. Ingentes hæmorrhagias in scorbuto quandoque occurrere, ad præcedentem numerum dictum fuit: verùm aliâ occasione ad §. 232, probatum fuit, evacuationem nimiam cruoris prægressam sequi convulsiones; adeoque & ab hac causa in scorbuticis sequi possent. Præterea ad §. 710, ubi de *Convulsione Febrili* agebatur, notatum fuit, ab aliis partibus corporis affectis sic posse affici sensorium commune, ac si causa Physica in ipso cerebro

(a) Observat. & Curat. Medicinal. Lib. XX. Observ. XI. Tom. I. pag. 418.

(b) Académ. des Scienc. Ann. 1699. Mémoir. pag. 244.

(c) Sect. VI. Cap. v. pag. 350.

(d) Ibidem.

(e) Académ. des Scienc. Ann. 1699. Mémoir. pag. 239. 240. 241.

præexistisset, cum tamen longè aliis in locis hæreat origo mali. Non mirum ergo videbitur, in pessimo scorbuti gradu convelli ægros, licèt in cadaveribus cerebrum sanum inveniretur (a): si enim bilis, corrupta in ventriculo fluctuans (vide §. 710.) convulsionem excitare potuerit, cessantem illico, dum per vomitum hæc saburra excutiebatur; si dolores magni & periodici, uti & ulcerosa materies alicubi hospitans in corpore, epilepsiam horrendam producere potuerit (vide §. 1075. n°. 4.); quid non timendum erit in ægris, quorum omnia ferè ossa cariota erant (b); quorum ligamenta erodebantur ab acri sanie in cavis articularum collectâ; quorum pericardium ferè totum erosum erat, & ipsum cor profundè ulceratum (c); quorum viscera alluebantur adeo acri sanie, ut hæc cadavera secantibus epidermis secederet à manibus, & facies ulceraretur (d). Patet ergo sufficiens ratio convulsionum in pessimo scorbuto, de quo hoc numero agitur; & *Poupartius* (e) observat, convulsionem omnibus scorbuticis contigisse, dum illas inter communia symptomata scorbuti putridissimi recenset.

TREMOR. Antea ad §. 627, ubi de tremore febrili agebatur, notatum fuit, tremorem nasci, vel à defectu subtilissimi liquidi, adeoque summâ debilitate, vel à causa quacumque sensorium commune irritante. Certè statim patuit, irritantes causas validas adesse, simulque ex antè dictis constitit, tantam debilitatem esse in ultimo hujus morbi gradu, ut etiam à levissima causa in animi deliquium cadant. Videantur illa, quæ ad locum citatum habentur, ubi hæc fusiùs explicantur.

PARALYSIS. Ex illis quæ §. 1060, de causis paralyfium dicta fuerunt, patet satis, quòd in scorbuto laborantibus possit paralyfis nasci æquè ac in aliis hominibus, si tales causæ supervenerint: verùm hîc agitur de illa paralyfi, quæ ex scorbuto ut causâ sequitur: hanc *Eugalenus* descripsit (f), & simul notavit, à paralyfi Veterum differre in eo, quòd, licèt robur & firmitas pereant membris affectis paralyfi scorbuticâ, tamen in plerisque (g) aliquis motus maneat, & quidem per intervalla ille motus augeatur ac minuatur denuo. Ad §. 1057, autem monitum fuit, quòd levior talis paralyfis gradus vocetur *Paresis*, dum nempe adhuc in membris paralyticis aliquis motus superest, sed non constans. Ideo etiam *Eugalenus*, (h) *Non paralyfim hanc affectionem, sed potiùs paralyticam passionem, eam dicere maluit*; præcipuè cum videret, idoneis remediis quandoque brevi tempore superari hanc paresin, cum è contrâ vera paralyfis, consentientibus omnibus Medicis, pro diuturno & pertinaci morbo habeatur. Si jam simul consideretur, in cadaveribus pessimo scorbuto defunctorum cerebrum sanum repertum fuisse, uti antea dictum fuit, videbitur admodum probabile, scorbuticam illam paralyfim non adeo pendere ab encephali & nervorum vitio. Sectiones autem cadaverum docuerunt (i), ligamenta erodi, epiphyses solvi ab ossium reliquo corpore, ipsos musculos sanguine ni-

(a) Académ. des Scienc. Ann. 1699. Mémoir. pag. 246.

(b) Ibid. pag. 239.

(c) Ibid. pag. 245.

(d) Ibid. pag. 246.

(e) Ibid. pag. 238.

(f) De Morb. Scorbut. Symptom. XXII. XXIII.

(g) Ibid. Symptom. XXII. pag. 61, 62.

(h) Ibid. pag. 63.

(i) Académ. des Scienc. Ann. 1699. Mémoir. pag. 239.

gro & putrido madidos, dum atrectabantur manibus, in frustra disrumpi qui in sanis hominibus adeo firmi sunt (a). Hæc certè sufficiunt ad impediendum membrorum liberum motum, præcipuè si simul notetur, quòd causa motûs muscularis per nervos quidem applicetur musculis (vide §. 1058.), sed & simul requiratur integra ipsius musculi fabrica, ut causa motûs, per nervos applicata musculo, effectum suum præstet. Cùm ergo quandoque adeo depravetur in hoc morbo musculorum, ligamentorum, & ossium, quibus musculi adhærent, fabrica, patet ratio paralysis scorbuticæ dictæ.

CONTRACTURÆ. In paralyfi aderat musculi laxa immobilitas, verùm in contractura, musculi rigidi potius sunt, & immobiles simul; sed tunc articuli, quibus movendis illi musculi serviunt, flexi manent, nec extendi possunt amplius. Observavit hoc malum in scorbuticis *Poupartius* (b), musculis ligni instar rigescentibus, ob sanguinem copiosum coagulatum, quo turgabant. Cùm autem etiam in cadavere (vide §. 1058.), injectâ aquâ tepidâ per arteriam sic turgere possit musculus, ut tumentium vasorum auctâ amplitudine, minuatur longitudo musculi, & pars affixa huic musculo moveatur, facilè patet, idem fieri debere, dum infarcta sanguine vasa turgent summo opere in musculis viventis adhuc hominis. Cùm autem musculis artus flectentes validiores sint musculis extensoribus, patet ratio, quare dum eadem causa agit in omnes, fiat contractura membrorum; quod etiam antè ad §. 1069, monitum fuit, dum de cura paralysis agebatur. Talem retractionem versùs poplitem *Eugalenus* (c) in scorbuto observavit.

MACULÆ NIGRÆ. De maculis diversorum colorum in præcedentibus numeris hujus paragraphi dictum fuit: ubi verò nigræ sunt, certa sunt necrosis, adeoque & mortis, indicia.

VOMITUS ET SECESSUS SANGUINIS. De subitis & sæpe fatis miris hæmorrhagiis in hoc morbo præcedenti numero dictum fuit. Cùm autem in ultimo hujus morbi stadio erosio vasis & visceribus, tales evacuationes sanguinis sursum & deorsum fieri soleant, fatis patet, nihil boni inde expectari posse.

HEPATIS, LIENIS, &c. Totus sanguis, & omnes humores, tandem degenerant in rodentem acrimoniam; non mirum ergo, omnia putrescere & consumi. Observationes plures antèa recensitæ fuerunt, quæ hoc confirmant.

CONTAGIUM CELERE. Docuerunt quidem Observationes Præcticæ, plures simul in eodem loco scorbuto affligi: tamen inde nondum certò constat, quòd per contagium ex uno homine in alterum hic morbus transeat. Dum enim in navibus, vel & in urbibus obsessis, scorbutus grassatur, malo victui, aquæ penuriæ, vegetabilis cibi defectui, &c, hujus morbi origo meritò tribui potest, uti ex antè dictis patuit; adeoque causis communibus, in omnes eodem loco degentes agentibus, potius tribuendus vide-

(a) Académ. des Scienc. Ann. 1699. Mémoir. pag. 239.

(b) Ibid. pag. 241.

Tom. III.

(c) De Morb. Scorbut. Symptom. XX. pag. 60. Ibid. Observat. XVI.

tur, quàm contagio. *Sennertus* (a) quidem voluit, suo tempore in Saxonia inferiori scorbutum ideo frequentem fuisse, quia mos erat, ut ex capaci poculo biberent omnes, & cùm rarò fieret, ut omnes communi mensâ utentes à scorbuto immunes forent, illéque morbus gingivas soleat primò inficere, hinc credidit, scorbuticum virus hoc modo facilè communicari posse. Verùm urgeri posset, similem in commensalibus victum huic morbo æquè originem dare potuisse. Fateor, quòd nemini suadere vellem, ut eodem uteretur poculo cum illis, quibus putrido tabo gingivæ diffluunt, interim tamen non videtur certò constare, quòd per contagium propage- tur scorbutus, uti de variolis, lue venereâ, scabie, & similibus morbis, fieri novimus. In iis locis, ubi scorbutus pro endemio morbo habetur, observavi illos, qui inferiorem domûs partem incolunt, hoc morbo affligi, dum interim in superiori parte domûs habitantes, & salubri victu utentes ab hoc morbo immunes erant, licèt quotidie inter scorbuticos versarentur.

Fateor quidem, quòd *Poupartius* (b) contagiosum hunc morbum vocaverit, & quædam habere communia cum crudeli Atheniensium peste dixerit, plurimòsque in eodem nosocomio hoc morbo decubuisse: verùm notandum est, quòd ægri deferbantur in nosocomium jam scorbutici, & ob magnum numerum, ne putridis exhalationibus nocerent aliis decumbentibus, ad aliud nosocomium delati fuerunt. Neque legitur, saltem ibi, alios infectos fuisse. Præterea Indiam dum navibus petunt Batavi, ad Promontorium Bonæ Spei ubi pervenerunt, scorbuto ægrotantes classarios ad nosocomium deferunt, nullum inde metuentes contagium; soléntque ferè omnes bono victu brevè restitui. Interim tamen prudentia jubet, ut in ultimo stadio scorbuti versantes ægri cautè tractentur: licèt enim contagium non metuendum adeo foret, tamen putridissimis exhalationibus nocere possent.

§. 1152. **E**X quibus liquet, hujus morbi naturam & effectus non difficulter elici ab his, qui prædicta expendunt.

Per victum enim insalubrem, & alia §. 1150, recensita, sensim degenerat sanguis, & omnes tandem humores, ut viscido lentore magis cohæreant, & difficiliùs transeant per vasorum angustias: procedente morbo huic lentori jungitur acrimonia. Effectus autem ejus diversi sunt, pro indole & gradu variis hujus acrimoniæ, & prout diversis corporis partibus hæc applicantur. Simul & partium solidarum cohæsiò adeo debilitatur, ut à levi causa facilè solvi possit; uti docent scorbuti symptomata modo enarrata.

(a) Lib. III. Part. V, Sect. II, Cap. 111. |
Tom. II, pag. 224.

(b) Académ. des Scienc. Ann. 1699.
Mémoire, pag. 237.

§. 1153. **E**T causam ejus proximam esse eam sanguinis indolem, quâ & crassitie simul in una, & tenuitate acri falsâ, alcalicâ, vel acidâ, in altera parte peccat; quæ in primis accuratè investiganda & distinguenda sunt.

Causa, (a) *Proxima morbi appellatur tota illa simul, quæ totum jam præsentem directè constitit; & cujus (b) Præsentia ponit, continuat, morbum...; absentia eum tollit.* Sanguis autem humanus constat diversis partibus, quarum quædam in concretionem pronæ sunt; aliæ verò tenuiores longè minùs cohærent, & facillimè à reliquis secedunt. Sic in sanguine recens missò videmus contineri halituosum subtile, quod in auras illico avolat, & quod vasis puris exceptum exhibet liquidum tenue admodum: rubra autem pars sanguinis sponte coit: serum verò sanguinis calore ebullientis aquæ concrescit in massam scissilem, instar albuminis ovi cocti; interim & tenuior lymphæ in sanguine adest, quæ, nec sponte suâ, nec calore majori, in coagulum abit. Illa autem pars sanguinis, quæ in concretionem prona est, crassior fit in scorbuto, uti ad tertium numerum præcedentis paragraphi dictum fuit; & quidem adeo, ut pars feri in mucum ex flavo viridescentem abeat. Sed tunc simul notatum fuit, tenuiorem feri sanguinis partem falsam esse & acrem. Cùm enim tenuissima sanguinis portio pro maxima parte aquoso latice constet, & omnia salina promptè solvantur in aqua, patet ratio, quare, ubi salina acria abundant in sanguine, tenuior sanguinis pars majorem acrimoniam habeat. Idem verum est de oleo sanguinis, pariter acriori reddito, cum salibus acrioribus unito in saponem, qui promptè in aquosis diluitur. Si sola crassities major peccaret, obstructions fierent, dum tales humores in vasorum angustiis hærent facilè immeabiles: si sola acrimonia tenuiorum liquidorum adesset elueretur satis facilè copiosiori potu tenui quocumque, & per urinæ vias vel cutis spiracula hæc exirent de corpore: verùm dum illud acre irretitur huic lentori, manet affixum partibus, in quibus illud lentum hære incipit & colligi, illâsq; erodit. Ex binis autem illis, spissitudine nempe majori in una parte sanguinis crassiori, & acrimoniâ in parte tenuiori altera, videntur satis intelligi posse phænomena scorbuti, uti sequenti paragrapho dicetur, adeoque meritò concluditur, bina hæc unita, simul constituere causam proximam hujus morbi.

Acrimonia autem hæc varia esse potest: si enim à falsamentis liberalius assumptis acrimonia conciliatur humoribus, hæc muriatica erit, nec facilè tunc in putredinem tendet scorbutus, & diutius tolerabitur, licèt molestissimos dolores faciat, & rigiditatem membrorum quandoque inducat. Talis in classiariis satis frequenter contingit, & victu recenti insulso, potuque copioso, feliciter superari solet, & sæpe brevi satis tempore. Ubi verò non

(a) Boerhaav. Institut. Medic. §. 740.

(b) Ibidem.

bene conditis fale carnibus, & hinc calido sub climate putrescentibus, vesci coguntur miseri, & aquam corruptam bibere, tunc alcalina putrida nascitur acrimonia, & pessimus scorbutus sequitur, qui brevè corpus destruit. Acida acrimonia rariùs contingit quidem, tamen & observatur in illis locis, ubi vilioris fortis homines pane fecalino, lacte ebutyrato acido, farinosis ferè solis, vivunt; simulque sedentarias artes exercent, ut sibi victum parent. Scorbutus talis non adeo sævus est, & satis diu tolerari potest, nec ita difficulter sanatur, modò victus mutari possit, & salubri motu exerceri corpus; quod non semper apud pauperes obtineri potest ob rem angustam, & quia ad alia opificia inepti sunt.

§. 1154. **E**T ex his per Historiam morbi (1151) cognitis, omnia ejus morbi phœnomena, utut mira, facilè deduci posse.

Veritas causæ proximæ scorbuti modò assignatæ ulteriùs confirmatur, si considerentur symptomata hujus morbi, licèt multiplicia admodum, & satis mira: nam satis commodè inde deduci possunt; & causæ hujus morbi (vide §. 1150.) aptæ sunt, ut talem degenerationem humoribus nostris inducant.

Incipiente enim morbo, crassities illa sanguinis adest; acrimonia autem tanta humorum nondum observatur: hinc pigritia & torpor unà cum doloris obtusi sensu per omnia membra, incipientem scorbutum comitantur (§. 1151. n.º 1.). Ubi verò increfcit morbus, augetur ille sanguinis lentor; hinc difficilis respiratio ad parvum etiam motum, dum crassus sanguis per arteriæ pulmonalis angustias transire absque molestia non potest; hinc venosus ad cor dextrum retardatur; unde crura tument (§. 1151. n.º 2.). Verùm simul incipit augeri acrimonia, quæ, in tenuiore sanguinis parte hærens, se manifestat in liquoribus à sanguine secretis, adeoque ipso sanguine tenuioribus. Urina fit acrior, contentis saturatior, magis colorata: saliva pariter à blanda sua indole degenerat, & gingivas perpetuò alluens, illas inficit & dolere facit. Si acrimonia alcalina sit, incipit os foetere, quia degenerans saliva, in os affusa, ubi liberrimus aeri aditus est, putrescit citò: gingivæ, perpetuò maceratæ in putrescente saliva, tabescunt & putredinem augent, adeoque & oris foetorem. Dum succus pancreaticus, salivæ satis similis, similiter degenerare incipit, uti & bilis, tormina stomachica, iliaca, colica, &c, sequuntur. Vasa autem, dum acriora liquida per illa fluunt, solvi incipiunt, imprimis minora vasa, quorum tunicæ minùs validæ sunt: hinc hæmorrhagiæ fiunt, sed leviores tantùm, quia majora vasa, magis callosis tunicis instructa, non tam facilè patiuntur unitatis solutionem, ut Chirurgi dicere solent.

Omnia autem hæc imprimis obtinent in scorbuto putrido; nam ubi acida, vel & muriatica, acrimonia prædominatur, symptomata sunt leniora, nec tam subito increfcunt. Auctâ verò putredine, gingivæ diffuunt in cadaverosam sanem, dentes corrumpuntur citò, imò & quandoque ipsæ

maxillæ cariosæ fiunt. Simul per ipsam putredinem majorem sanguinis crassities solvitur; uti enim antea dictum fuit, in febribus putridis sanguis de vena missus non concrefcit, sed fluidus manet: adeoque talis sanguis vasis suis contineri nequit, sed per extrema illorum elabatur, vel & erosio vasis periculosas hæmorrhagias facit (vide §. 1151. n°. 3.). Reliqua autem symptomata antea memorata, quæ comitari solent scorbutum pessimum, ex illa fluidorum degeneratione satis facillè deducuntur; præcipuè si consideretur; & solidarum partium cohæsiõnem debilitari non tantum ob acrimoniam erodentem humorum, sed etiam, illa, quæ de solidis corporis nostri per vitales actiones deteruntur quotidie, non posse restitui, ubi tanta omnium humorum degeneratio adest: hinc vel sponte apertis vasis subcutaneis, vel à levi tactu contritis, maculæ illæ scorbuticæ oriuntur. Similia autem fieri in interioribus corporis, magna debilitas, & subita mors ad minimum motum, satis docent.

§. 1155. **Q**UOD ipsum clariùs docent regulæ, quas curatio morbi prospero, vel sinistro, eventu comprobavit; quarum præcipuæ hæc sunt.

Prudentes Medici, postquam morbi causas consideraverunt, & attentè mente perpenderunt omnia symptomata, concludunt, quid agendum sit, ut morbus præsens curetur. Interim tamen, dum illa adhibentur remedia, quæ indicatio ex causis & phænomenis morbi deducta jufferat, sollicitè attendunt, an hæc prospero effectu se probent, an non. Si prius contigerit, noverunt se morbi genium perspexisse; si posterius, intelligunt se nondum satis cognitam habere morbi indolem; tuncque omni attentæ mentis acumine conantur detegere, in qua re erraverint. Hæc est illa doctrina nocentium & juvantium, tanti in Arte usûs, cum vel confirmat diagnosis & indicationem curatoriam, vel errorem hic commissum citò detegit. Videantur illa, quæ circa hanc rem ad 602. n°. 7, dicta fuerunt. Patebit autem, spero, ex curatione scorbuti, mox tradendâ, causam proximam hujus morbi rite definitam fuisse; sicque hæcenus dicta rerum eventu confirmabuntur.

§. 1156. **I**N hoc morbo crassum est reddendum tenue; stagnans immobile; cohærens fluidum.

Sequuntur jam generales indicationes curatoria, quæ respondent causæ proximæ morbi §. 1153, descriptæ. Crassities enim aderat in una sanguinis parte, impediens liberam circumductionem humorum per vasa; hæc ergo debet attenuari: & dum hoc fit, illud, quod stagnabat in vasis ob nimiam crassitiem, mobile fiet, ubi sic attenuatum fuerit, ut per ultimas arteriarum angustias libere transire possit; simulque illa, quæ cohærebant, denuo in fluorem debitum redigentur.

§. 1157. **I**TEM nimis tenue cogendum; acre leniendum, in genere, in specie.

Pariter ad §. 1153, notatum fuit, alteram partem sanguinis tenuitate morbosâ peccare, cui juncta est acrimonia. Præterea in pejori gradu scorbuti videmus quandoque dissolvi sanguinem, præcipuè si acrimonia putrida adfit, ita ut vasis suis coerceri nequeat, sed miræ & periculosæ sæpe sequantur hæmorrhagiæ (vide §. 1151. n.º 3.). Tunc autem indicatio jubet, illud tenue cogendum esse ita, ut solitam consistentiam acquirant humores, sicque vasis propriis coerceri possint. Fuerunt quidam Medici in illa opinione, quòd nimia humorum tenuitas sanitati nocere non posset; hi quidem utebantur specioso hoc argumento, quòd tenues humores transirent per omnes vasorum angustias absque ullo impedimento; & cum liber ac expeditus humorum motus per vasa ad functionum corporis humani integritatem requiratur, concludebant, tenuitatem humorum nunquam nocere posse sanitati: unde omnem curam morborum præsentium, & prophylaxin morborum futurorum, ponebant in attenuatione omnium humorum; hincque potus aquosos calidos, theæ, caffèæ, & similes, perpetuò forbillandos commendabant, & ægris, & sanis hominibus. Sed non considerabant, ad sanitatem requiri, ut in singulis vasorum seriebus proprii continerentur humores, sanguis in vasis sanguineis, serum in vasis serosis, & sic in reliquis vasorum decrefcentium ordinibus. Si enim sanguis foret instar aquæ tenuis, diffilaretur totus per vasa exhalantia, in superficie corporis externâ, patentia; vel effusus in cava corporis interna hydropem faceret brevì: parùm enim rediret ad cor per venas, si humores tam tenues forent, ut liberrimè transirent per arterias exhalantes; maximæ ergo arteriæ corporis brevì vacuæ forent: verùm cor, expellens sanguinem in arterias, illas distendit; quia plenæ sunt; &, nisi distenderentur arteriæ, non contraherentur; adeoque brevì cessaret sanguinis circulus per totum corpus, & sequeretur lethalis syncope.

Acre autem, quod simul adest, leniendum est pariter, ut minùs noceat; quod obtinetur curâ generali, vel speciali. Generale lenimen acrium fit, dum adhibentur talia, quæ quamvis acrimoniam demulcent, ut est aqua, diluens omne acre, oleum molle, obtundens & inviscans omnem acrimoniam, simulque partes corporis defendens, ne ab acris facile lædi possint. Specialis autem cura acrimoniæ dicitur, quando adhibentur cognito acri opposita remedia quàmvis eadem manifestam quandoque acrimoniam habeant; uti dum v. gr; acrimonia alcalina putrida acidis assumptis corrigitur

§. 1158. **E**T in correctione unius (1156) semper respiciendum ad naturam alterius (1157): unde summæ artis opus tentare hunc morbum cum successu.

Magni momenti monitum hoc Practicum est, & cujus neglectus tot infelicitum curationum causa fuit. Antea in cura obstructionis (vide §. 135.) plura laudata fuerunt remedia attenuantia, quæ tamen in scorbuto curando promiscuè usurpari nequeunt. Si enim adesset in hoc morbo acre alcalinum putridum, sales fixi alcalini, uti & volatiles, saponis ex alcali fixo vel volatili & oleo simul unitis constantes, nocerent, quia acrimoniam præsentem augent, dum crassitiem humorum attenuant. Ob eandem rationem non profunt mercurialia in hocce casu, quia, licet efficacissimè solvant, humores tamen solutos in putridum liquamen convertunt, uti in salivatione mercuriali patet. Simul sollicitè attendendum est, quid viscera, per morbum hunc labefactata, adhuc ferè possint. Adeoque magnâ hîc prudentiâ opus est, ut debita scorbuti curatio institui possit; inprimis si morbus in pejori gradu jam constitutus fuerit: neque temerè hîc fidendum speciosis antiscorbuticorum remediorum titulis, cum multa ex his nocere possint, nisi debito tempore morbi adhibeantur, & acrimoniæ prædominanti cognitæ oppositam efficaciam habeant. Hoc autem ulterius patebit ex sequentibus.

§. 1159. **A**CRIA evacuantia semper hunc morbum exasperant, & sæpe reddunt incurabilem.

Cùm duræ digestionis cibi scorbuto sæpius ansam dederint (vide §. 1150.), uti & tales morbi prægressi, qui à validis obstructionibus viscerum addominalium oriuntur crediderunt Medici, per valida evacuantia curam hujus morbi tentari posse, ut nempe expelleretur hæc saburra quantocyus, sicque viscera gravante hæc mole liberarentur. Subducere quidem convenit illa, quæ in primæ coctionis visceribus hærent, sed leni stimulo, uti dicitur sequenti paragrapho. Cùm enim in hoc morbo, provecto inprimis, adeo debilitentur solida, ut à levi vi solvatur illorum cohæsió, & humores contenti effundantur, patet fatís, multùm metuendum esse à turbis excitatis in corpore per acria evacuantia assumpta. Longè majus discrimen adhuc foret ab emeticis, dum inter vomendum, diaphragmate & musculis abdominalibus convulsis (vide §. 652.), validè comprimuntur omnia abdominis viscera; quæ ergo, si jam tabefieri inceperint in scorbuticis, destruerentur, & sequeretur lethalis syncope. Prætetea observatur, acria purgantia, ut *scammonium*, *jalappa*, *colocynthis*, &c, solvere etiam humores sanos, & solutos in putridum liquamen per alvum educere: cùm autem in pejori gradu morbi putrida humorum degeneratio plerumque soleat adesse, patet & alia ratio, quare acriora purgantia in hoc morbo non convenient.

Multiplici in scorbuto curando Experimentiâ celebris *Eugalenus* pro canone Therapeutico ponit, (a) *Quòd validas purgationes & largam sanguinis missionem ægre hic morbus ferat.* Pariter observavit *Myus* (b), pur-

(a) De Morb. Scorbut. Symptom. V. |
pag. 20.

(b) De Morb. Bredan; pag. 5-7.

gationes plurimos scorbuticos læsisse. Vidi etiam, dum dysenteriaë & diarrhœæ epidemicæ grassabantur, scorbuticos periculosius reliquis decubuisse.

Sequitur jam, ut enarrentur illa, quæ in scorbuto curando profuerunt. Cùm autem §. 1151, quatuor diversi gradus scorbuti descripti fuerint, quorum primus levior, sequentes autem & pluribus & pejoribus symptomatibus stipabantur, simili ordine tradetur curatio.

§. 1160. **H**INC α . Incipiendum in specie (1151. n°. 1.) prima, à leni, attenuante, deobstruente, purgativo, parcâ dosi, sæpe iteratâ. β . Pergendum in attenuantibus, & digerentibus dictis. γ . Desinendum in specificis lenioribus, diu continuatis, in forma quacumque. δ . Interim sex res non naturales ita ordinandæ, ut sint contrariæ causis (1150).

In primo gradu scorbuti (§. 1151. n°. 1.) talia symptomata adsunt, quæ majorem humorum crassitiem & immeabilitatem docent, sed nulla adsunt signa magnæ acrimoniæ humorum, aut viscerum corruptorum.

α . Lene tale purgans datur, ut liberentur primæ viæ ab omni materia indigestili, ob malum victum sæpe hîc collectâ: simul, ut blando solvente salino stimulo attenuentur humores, & copiosius deriventur versùs intestina; sicque non tantùm contentæ in tubo intestinali fæces educantur, sed simul solvantur atque expellantur illa, quæ in viscerum abdominalium vasis hæerere inceperant.

Plures autem tales formulæ in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur, quæ huic scopo satisfaciunt. Commendantur quidem & ibi *Pilula Cocciæ Majores*, quæ scammonium, colocynthidem, aloen, &c, continent, sed dantur satis parcâ quantitate; & præterea in hoc scorbuti gradu nondum magna acrimonia adest, neque putrida humorum solutio.

Solet horum purgantium usus sæpius repeti, tribus quatuorve diebus interpositis, quo intervallo dantur remedia attenuantia & digerentia, de quibus statim dicetur; tuncque iterum purgans. Semper autem memores esse debemus axiomatis *Hippocratici*, cujus mentionem feci ad §. 11: *Si quæ purgari decent, purgentur, tum confert, tum ægri facilè ferunt; si verò contraria, difficile.* Ubi ergo illa pigritia insolita incipit emendari, dum hæc remedia sumuntur, & major alacritas redit toti corpori, scimus profuisse & contrà, si debilitatem & languorem sentire incipiant, abstinemus à purgantium usu. Præterea in corporibus obesis, uti & in leucophlegmaticis, tutius repetuntur purgantia remedia; in strictis & macilentis corporibus, minùs conveniunt.

β . Crassities enim humorum hîc adest, uti antea probatum fuit; verùm in cura obstructionis (§. 135.) inter attenuantia fuerunt laudati sales & saponos, tam nativi, quàm artificiales. In *Materia autem Medica*, selecta ad hunc scopum remedia habentur, & satis varia, ut pro diversa temperie ægrotantium

ægotantium possint hæc vel illa adhiberi. Sic v. gr; in frigidæ & laxæ temperiei hominibus calidiora attenuantia conducunt, qualia sunt v. gr; *tinctura salis tartari, elixir proprietatis, sal volatilis oleosus aromaticus, sapo starkeianus, &c.* In calidis autem & biliosis utimur *crystallis ac cremore tartari, sale polychresto, oxymelle simplici, scillitico*; & in primis saluberrimis illis succis, pomorum aurantium, citreorum, &c, quæ acidulum saponaceum succum habent, pulchre attenuantem, & saporis gratiâ adeo placentem. Simul etiam habetur ratio diversæ tempestatis anni: æstivis enim sub caloribus à calidioribus remediis abstinemus, quæ tutius hyemali tempore adhiberi possunt.

γ. Satis magnus numerus est remediorum, quæ antiscorbuticorum titulo apud Auctores commendantur, licet non omnia easdem vires habeant, ideoque delectu opus hîc est, pro vario gradu morbi non tantum, sed etiam pro diversa ægrorum temperie. Antea dictum fuit ad §. 1150, vegetabilis nutrimenti defectum inter causas scorbuti numerari; hinc & inter specifica antiscorbutica recensentur, in *Materia Medica* ad hunc numerum, talia, quæ hunc defectum supplere possunt. Acetosæ omnes species, bardanæ turiones primo vere erumpentes, brassica rubra, chærophyllyum, cichorea, endivia, urtica, &c, jusculis incocta, pulchrum effectum præstant. Huc etiam spectant aurantium, citreorum, &c, succi, qui vel cibus adsparguntur, vel aquâ diluti, addito pauco vino, gratum & salubrem potum præbent. Languent enim tales ægri: pulsus (a) parvum, debilem & inæqualem in scorbuticis adesse monuit *Eugalenus*; imò talem pulsus inter diagnosticæ scorbuti præsentis signa numeravit; qui quandoque adeo languidus apparet, ut Medicus Italus, huic morbo curando minùs assuetus, miraretur, hominem tali cum pulsu vivere posse. Ob hanc rationem in catalogo antiscorbuticorum occurrunt aromata pulcherrima, quæ gratâ suâ fragrantâ languentes vires vitales excitare valent. *Abrotanum, absinthium, ageratum, balsamita, fœniculum, majorana, mentha, melissa, &c*, talem vim habent. Insuper & laudantur talia, quæ, præter lenem vim stimulantem, solvendi & attenuandi efficaciam pollent. *Anagallis, beccabunga, fumaria, nasturtium aquaticum, &c*, ad hunc finem meritò commendantur. In hoc autem scorbuti gradu diu in horum usu continuandum est, & licet variâ formâ hæc remedia possint usurpari, cerevisia vel vinum his medicata reddita minori fastidio ab ægris sumi solent, & quidem per longum tempus. Solo (b) absinthio, aquæ & vino, vel & cerevisiæ tenui, infuso, difficillia scorbuti symptomata non tantum, sed & morbum ipsum, se superasse testatur *Eugalenus*. Dum cerevisiæ dolio aliquot brassicas rubras capitatas, minutim conscissas, infundebant, cum duodecim manipulis nasturtii aquatici, vel cochleariæ, & librâ recentis raphani rustici, integras familias curatas vidi, quæ tali cerevisiâ pro potu communi utebantur diu.

δ. Nisi hoc impetrari possit, frustranea sunt omnia: emendatus enim

(a) De Morb. Scorbut. Symptom. XI. |
pag. 48. Symptom. XVII. pag. 58.

(b) Ibid. Symptom. XXX. pag. 83.

per idonea remedia morbus recrudescit denuo per easdem causas, à quibus originem sumpsit. Multis apud Batavos moris est, hyberno tempore carne bubulâ ac lardo salitis vivere, & exeunte hyeme satis malè se habent à scorbuto: tempore verno, usu recentium herbarum & fructuum horæorum emendatur morbus, imò quandoque integre superatur; recrudescens tamen denuo, dum subsequente hyeme simili victu utuntur. A caseo antiquo & acri, si quotidie sumatur, longè citiùs omnia scorbuti symptomata redire vidi, quàm ab ulla alia causa. Solent quidem ægri, dum levatur morbus, Medici monita spernere, & imprimis in chronico tali malo, interim tamen à quibusdam impetrant Medici, ut in posterum simili victui non indulgeant. Major longè difficultas obtinet in curandis scorbuticis, qui coguntur in locis uliginosis & depressis habitare, ut victum sibi comparent; nam nequidem optimis remediis tunc eradicatur morbus, sed mitigatur tantùm, dum verno tempore & totâ æstate fero lactis pro potu communi uti solent: unde dolent toties Medici, miseros tales in flore ætatis jam edentulos fieri, & molestissimis artuum doloribus cruciari, imprimis dum hyberno torpent otio: æstivi enim labores ruricolis talibus profunt.

§. 1161. **A**D secundum gradum (1151. n°. 2.) conferent eadem, quæ in priori, (1160. a. β. γ. δ.). Tum usus scorbuticorum acriorum paulò, formâ succi expressi, conservæ, spiritûs, salis volatilis, vini, cerevisiæve medicatæ: balnea itidem externa & pediluvia ex antiscorbuticis; frictiones calidæ, siccæ, cum specificis liquidis; sæpe venæ-sectio conducet, ut pars acris liquidi tollatur, erosio in vasa nimis distenta minuatur, revulsio procuretur, via paretur medicamentis applicandis.

Symptomata enumerata in secundo hoc scorbuti gradu §. 1151. n°. 2, docent majorem adesse spissitudinem & immeabilitatem humorum, quàm in primo gradu: crurum enim tumor ac præ gravitate immobilitas, uti & difficilior, & ad motus etiam parvos ferè deficiens, respiratio hoc monstrant. Conferunt ergo quidem omnia laudata in paragrapho præcedenti, sed solent etiam adhiberi paulò acriora, ut magis dividatur illud lentum, simulque languor ille superetur. Quænam autem cautela requiratur in horum administratione, dicetur ad sequentem paragraphum.

In *Materia Medica* ad hunc numerum plura talia acriora antiscorbutica recensentur, quæ huic scopo servire possunt, sed tamen non omnia promiscuè usurpari. Quædam enim acerrima sunt, ut *acriviola*, *allia*, *arum*, *pipertis*, *sedum minus vermiculare acre*. Unde vel in frigidis & leucophlegmaticis corporibus tantùm adhiberi possunt, vel saltem in aliis temperiebus refractâ tantùm dosi dari debent. *Gratiola* autem acre purgans hydragogum remedium dat, quod quidem potenter solvit omnia tenacia, sed tamen limitatâ admodum dosi hîc tantùm convenit, cum monitum fuerit ad §. 1159, acria evacuantia hunc morbum exasperare. Formulæ pariter compositæ ex

his in *Materia Medica* habentur. Simul autem notandum est, quòd oris fœtor incipiens, gingivæ tumentes, & dolentes, dolores varii & vagi (§. 1151. n°. 2.), doceant acrimoniam humorum tenacitati junctam, adeoque & de lenimine illius acrimonie cogitandum esse, dum tenax viscidum attenuatur antiscorbuticis illis acrioribus. Cæteroquin illud acre, adhærens illi lentori, soluto hoc vinculo, liberum jam, noceret magis, nisi diluentibus enervatum, vel oppositis remediis emendatum, fuerit. Optimum autem est, si simul evacuationibus naturalibus prudenter auctis, expellantur de corpore, & solutum illud viscidum & acre huic junctum, uti ad §. 1164, dicetur.

Balnea ex plantis antiscorbuticis, aquæ infusis, eidem scopo servire possunt, dum horum remediorum vis, aquâ diluta, venis bibulis tutò recipitur; & imprimis si maculæ scorbuticæ corporis externam superficiem deturpent; sic enim facilius extravasata sub cute liquida, quæ has maculas faciunt, dissipabuntur. Cùm autem crura sæpe talibus maculis purpureis afficiantur, unde à quibusdam hic morbus *scelotyrbe* vocatus fuit, commendantur, imprimis pediluvia, quorum variæ formulæ apud *Sennertum* (a) habentur, & plures similes ex remediis, in *Materia Medica* recensitis, parari possunt.

Simul etiam tunc solent adhiberi frictiones, de quarum usu egregio in solvendis coagulatis, & augenda actione vasorum in liquida contenta, pluribus dictum fuit ad §. 28. 75, & 132, uti etiam ad §. 334, ubi de cura contusionis agebatur; in qua sub cute integra sanguis effusus hæret, fractis à vi externa sub cute, adhuc integra, vasis. Patuit autem ex hujus morbi Historia, quòd maculæ illæ scorbuticæ ab effusis sub cute humoribus similiter fiant. Cùm autem in scorbuticis facilè rumpantur vasa, uti antea dictum fuit, lenes tantùm adhiberi possunt frictiones: & quia simul metuitur facilis putredo effusorum humorum, hinc & laudantur à multis spirituosa liquida, ut nempe his irrorentur leviter panni, quibus perfricantur membra.

Disputaverunt autem Medici, an venæ-sectio in hoc morbo conducatur. Cùm enim dictum fuerit ad §. 1153, in scorbuto esse talem sanguinis indolem, quæ & crassitie simul in una, & tenuitate acri falsâ, alcalicâ, vel acidâ, peccat in altera parte, crediderunt multi, nil meliùs ad curandum hunc morbum conducere, quàm si repetitis etiam sanguinis missionibus subduceretur de corpore vitiosus cruor, & bono interim victu restituerentur sani humores. Verùm considerari debet, optima etiam alimenta ingesta debere subigi in corpore nostro, ut mutantur in nostros humores. Antea verò ad §. 25, probatum fuit, magnam jacturam sanguinis impedire assimilationem ingestorum in naturam liquidi vitalis sani; adeoque patet, restitutionem sani humoris impediri profusâ vel frequenter repetitâ missione sanguinis. Præterea in scorbuticis sanguis lentore suo incipit hære in ultimis arteriarum angustiis, & mobilior tenuiorque pars transit in ve-

(a) Lib. III. Part. V. Sect. II. Cap. VIII, Tom. II. pag. 1020.

vas, lentus itaque illis sanguis per venæ-sectionem non educitur, adeoque non videtur multum emendari cacochymia humorum per sanguinis missiones in hoc morbo. Simul etiam Observationes Practicæ numerosæ docuerunt *Eugalenum*, uti ad §. 1159, dictum fuit, (a) *Largam sanguinis missionem ægri ferri à scorbuticis*. Confirmat hoc assertum pulsus debilis in hoc morbo, & facilis syncope. Ubi autem satîs plena fuerint vasa sanguinea, tunc tutò plenitudo potest minui per venæ-sectionem, sicque simul pars acris liquidi tollitur; modò caveatur, ne ob nimiam sanguinis evacuationem functiones corporis, satîs languidæ in hoc morbo, adhuc magis enerventur. Notandum quoque est, dolores scorbuticos, varia loca corporis occupantes, quandoque morbos inflammatorios imitari, & minùs peritis imponere, uti ad §. 1151. n°. 2, monitum fuit; tuncque etiam absque ullo successu sanguinis missionem tentatam fuisse. Patet ergo ex dictis, quid boni à venæ-sectione in scorbuto expectandum sit, & quo in casu proficit.

§. 1162. **P**ROUT verò tenuitas acris, calor ingens, metus hæmorrhagiæ, majora; vel crassities, inertia, frigus, vasorum pallor, majora; utendum specificis modicè adstringentibus, frigidiusculis, vel calidis, acribusve.

Ex phænomenis hujus morbi, §. 1151, descriptis, patuit in principio crassitiem & inertiam humorum adeste; aucto verò morbo signa majoris acrimoniæ apparent, & plerumque etiam incipientis putredinis; quæ dum adest, solvi incipiunt humores, & soluti simul fiunt acriores; unde febres calidæ sæpe fiunt, & , erosio ab acrimonia humorum vasis, hæmorrhagiæ. Illa autem remedia antiscorbutica, præcedenti paragrapho laudata, acria satîs sunt & calefacientia; adeoque, ubi oris fœtor jam incipit, gingivæ dolent, tument, calescunt, molesti dolores vagi per totum corpus adsunt, & hæmorrhagiæ etiam leviores, facilè patet, tutum non esse talium remediorum usum. Adeo enim tenera redduntur solida sæpe in scorbuto, ut levi de causa solvatur cohæsió partium; simulque adeo soluti sunt humores, ut vasis suis amplius coerceri nequeant, uti prægressa morbi Historia docuit. In tali morbi conditione prudentes Medici aliud antiscorbuticorum remediorum genus adhibent; talia nempe, quæ solida roborant, & nimiam humorum tenuitatem emendant. *Lapathum, polypodium quernum, capparidis & tamarisci cortex, acetosa, &c*, talia sunt, quæ ad hunc numerum in *Materia Medica* recensentur. Quamdiu autem frigus & inertia mera in scorbuto incipiente observantur, vel & morbus jam adultior frigida & leucophlematica corpora occupat, tunc acribus antiscorbuticis utuntur tutò. Ubi autem dubia signa sunt, vel metuitur futura brevî putredo, licèt nondum adsit, tunc adhibentur illa antiscorbutica, frigidiuscula dicta, quæ pariter in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur, quorum pleraque vim solventem saponaceam insignem possident, simulque omni putredini resistunt. Ob eandem rationem videmus,

(a) De Morb. Scorbut. Symptom. V. pag. 20.

Medicos sæpe *cochleariam*, *nasturtium*, & similia præscribere, addendo simul *acetosam*, *succum citri*, *aurantiorum*, &c, ut nempe posteriora priorum vim nimis acrem temperent, & putredini hîc metuendæ resistant.

§. 1163. **A**D vitia autem oris in hac specie emendanda oportet uti his, quæ antiphlogistica, antiscorbutica, & simul huic illive scorbuti speciei appropriata sunt.

Inter scorbutica symptomata §. 1151. n°. 2. 3, numerantur vitia oris, foetor nempe oris incipiens, gingivarum tumor, dolor, & ad minimam illarum pressionem sanguinis eruptio; ubi morbus augetur, fit gingivarum putredo cadaver olens, & gangrænosa corruptio, citissimè omnia depascens. Ubi leviora hæc mala sunt, eradicato morbo per ideona remedia sponte cedunt. Verùm quandoque hæc adeo molesta sunt, ut inducias non ferant tamdiu, sed subitam poscant medelam. Cùm autem ad §. 1153, monitum fuerit, diversam quandoque acrimoniam prædominari in scorbuto, inde concluditur, & variam esse medelam ad hæc oris vitia, prout hæc vel illa acrimonix species adest. Si pallidæ & tumidulæ gingivæ doleant in corpore leucophlegmatico, spiritus theriacalis, cochleariæ, spiritus vini camphoratus, &c, prodesse possunt, qualia in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur. Ubi verò gingivæ rubent, calent, pruriunt, aut dolent, tunc modò dicta remedia nocerent potius, utpote nimis calida. Muria, quâ limonia mala condiuntur, quæ salem marinum omni putredini adversum habet, & gratam limoniorum fragrantiam succumque illorum acidum, pulcherrimè prodest, imprimis si parùm diluatur aquâ quacumque stillatitiâ, & addatur mel rosarum, diamoron, &c; quæ flaccidas illas & sæpe jam semigangrænosas partes firmant; tales formulæ pariter in *Materia Medica* habentur. Sufficit, si tali remedio sæpius de die os colluatur, vel & spleniola, tali collutorio madida, inter labia, buccas, & gingivas, ponantur, sæpius renovanda. Minimè autem requiritur, ut gingivæ scorbuticorum talibus remediis ruditer perfricentur, uti quandoque à Chirurgis factum vidi; augetur enim dolor inde & inflammatio, tenerisque illis harum partium vasis destructis sequitur gangræna. Ubi autem maculæ latiores albæ oriri incipiunt, in ambitu inflammatae & rubræ, cum pessimo foetore, & copioso salivæ tenuis effluxu, succurrendum illico est efficaci medelâ, ut putredo citissimè proserpens sistatur. Spiritus salis marini omnia alia remedia, quæ tentata vidi, superat. In malo hoc incipiente sufficit, si drachma spiritûs salis marini in quatuor unciis aquæ florum sambuci, rosarum, similisve, diluatur, & additâ unciâ mellis rosarum edulcoretur: ubi autem magna jam putredo adest, tunc merito spiritu salis marini quandoque coactus fui tangere loca hæc gangrænosa penicilli ope; & ubi depascens hæc putredo sic domita non amplius serperet intra duodecim horas, tunc denuo eodem remedio, sed diluto magis, utebar; & brevè sequebatur separatio partium verâ gangrænâ tabefactarum. His separatis, crudæ & dolentes hæ partes fovebantur perpetuò succo sem-

pervivi majoris cum æquali copia mellis rosarum, quod pulchre leniebat dolorem ac inflammationem, & ad bonam consolidationem deducebat pura jam hæc ulcera. Verùm ubi gangrænosâ tali putredine erosæ sunt gingivæ, dentes vacillant, & brevè cadunt, imò & quandoque maxillæ ossæ pars insignis cadit, quod evitari nequit, si seriùs vocatus Medicus fuerit, vel minùs idoneâ medelâ tractatum fuerit hoc malum. Videantur & illa, quæ, in capitulo de *Gangræna* §. 423, de affluxu materiæ scorbuticæ ad gingivas dicta fuerunt.

§. 1164. **A**D speciem tertiam (1151. n°. 3.) valent omnia prædicta, nisi quòd utendum sit maximâ copiâ liquidorum lenium, facilè meabilium, antisepticorum, antiscorbuticorum, cum leni promotione sudoris, urinæ, fæcis alvinæ, diu continuatâ.

In tertia specie, uti ex symptomatibus §. 1151. n°. 3, recensitis patet, jam adest major acrimonia sanguinis, ita ut vasorum cohæsiò levi etiam vi solvatur, simulque omnes humores magis in putredinem vergere incipiant, unde & majori cautelâ in curatione opus est. Si calida & acria antiscorbutica imprudenter adhibeantur, uti v. gr; *Cochlearia*, *nasturtium*, *sinapi*, *raphanus rusticanus*, &c, his stimulis augetur motus acrium humorum per vasa, quæ parùm cohærent, unde sæpe subitæ & immanes hæmorrhagiæ sequuntur: hinc meritò præferuntur leniora. quæ simul omni putredini resistunt, & vasa firmant. Ob hanc causam *acetosa*, *lapathum*, *acetosella*, & similia, tantum nomen meruerunt: imò in hoc morbo tractando exercitati Medici cochleariæ plerumque acetosam addunt, licèt nondum scorbutus ad tertium illum gradum pervenerit.

Præcipuus enim scopus est in curatione scorbuti, ut illud acre eluatur ex sanguine, & lentor, si adsit, simul attenuetur: verùm magnâ copiâ liquidorum lenium, & facilè meabilium, utrumque obtinetur; simulque vehiculum subministratur sudori & urinæ, ut per has vias exeant acria. Videmus enim, in sanis etiam hominibus, per cutis spiracula diffilari, & per urinam fecerni de sanguine, omnia illa, quæ per ipsas sanitatis actiones jam acriora reddita nocerent, si retinerentur diutius. Pariter & per alvum exeunt de corpore non tantùm inutiles fæces alimentorum post chylificationem peractam, verùm etiam humorum in ventriculum & intestina depluentium recrementa. Convenit ergo, omnes has excretiones augere cum prudentia. Antea quidem monitum fuit, constitisse per *Observata Practica*, quòd fortiora purgantia nocerent scorbuticis; verùm semper profuit, leni stimulo alvum subinde promovere, sive per *epicrasin* purgare, uti Medici loqui solent, interposito aliquot dierum intervallo; quo tempore diluentium & leniter solventium usus adhiberi solet. Urinæ autem scorbuticorum, uti pariter antè dictum fuit, contentis saturatæ sunt, & acres magnâmq; sedimenti copiam ponere solent; unde videtur Natura ipsa hanc viam indicare, ut sanguis ab acrimonia inhærente depuretur.

Patet inde ratio, quare serum lactis, inprimis tempore verno recentis graminis succo dives, & hinc subviridescens, tantum nomen habuerit in scorbuto curando; nam agit solvente graminis vi, simulque urinam satis copiosam movet; unde etiam inter efficacia diuretica merito numeratur. Solet quoque optimo successu cum lenioribus antiscorbuticis herbis decoqui, sicque magis medicatum reddi; quales formulæ ad hunc numerum in *Materia Medica* habentur, & plures aliæ simili normâ concinnari facile poterunt.

Jam apud *Hippocratem* videmus, in cura *ilei sanguinei* (sub quo nomine scorbutum descripsisse videtur, uti antea ad §. 1148, dictum fuit) laudari lactis asinini cocti usum satis largum cum melle, ut per inferiora sequatur purgatio; deinde addit, (a) *Et lac bubulum, si tempus ferat, quadraginta diebus bibat. Manè quoque lactis bubuli heminas duas bibat, tertiâ aquæ mulsæ parte etiam interpositis diebus admistâ.*

Manifestè hinc patet, quòd interpositis aliquot diebus, melle addito, alvum movere intenderit, simulque lacte dato lenire omnem acrimoniam & diluere. Licet autem blando & pingui cremore acrimoniam omnem lac obtundat, serum lactis tamen magis diluit & diuresin movet.

Magnam lactis & feri ejus in scorbuto curando virtutem pariter multis encomiis laudat *Fridericus Hoffmannus* (b), & propriis Observatis, aliorumque celebrium Medicorum, confirmat; simulque commendat aquarum medicatarum, cum lacte recenti permistarum, largum usum. Imò testatur, quòd triginta annorum usu didicerit egregiam virtutem aquarum medicatarum in cura scorbuti, etiam inveterati. Alio autem in loco notat, nullo remedio tam citò, tam securè, & tam efficaciter, extirpari scorbutum, quàm thermarum Carolinarum usu; imò plures, (c) *Ulceræ sordida diu gestasse, quæ tandem adhibitæ tam interiùs quàm exteriùs Carolinis, penitus coiverunt, & coaluerunt, nullâ planè, quod aliàs solemne est, subsequente noxâ.* Verùm hæ aquæ diluunt, salino principio, quod continent, solvunt, simulque alvum & urinam movent.

Ubi verò magna dissolutio humorum jam adest, & putredinis signa, tunc videntur minùs conducere illæ thermæ, cum salem alcalinum habeant: in tali casu modicè adstringentia, acidula, meliùs convenirent, uti ad §. 1162, monitum fuit.

§. 1165. **A**D quartam verò speciem rara medela; varianda Mendendi Methodus pro varietate symptomatum; aliquando mercurialia profunt; ut & præscripta (1164).

Ex quibus omnibus (1148, ad 1166) rite consideratis, & cum phænomenis morbi, ac cadaverum incisorum, collatis constat, in curatione felici hujus morbi id agendum maximè, ut indagetur

(a) Lib. de Intern. Affection. Cap. XLVIII. Charter. Tom. VII. pag. 672.

(b) Medicin. Rational. Systemat. Part. V. Cap. I. ubi de Thes. Therapeutic. §.

X. pag. 29.

(c) Dissertat. de Therm. Carolin. Cap.

v. §. XV. Opuscul. Physic Medic. Tom. II. pag. 300.

indoles vitiosi humoris & singularis acrimoniæ, quæ prædominans peccat: cùmque illa acrimonia sit salina muriatica, acida austerà; alcalina foetens, rancida oleosa; atque de his singulis, & universis sæpe actum sit, ordinatior mali curatio habebitur: & liquet, cur serum lactis, lac ebutyratum, aquæ medicatæ, toties desperata hujus morbi mala sanaverint, & quæ? Cur acidi succi horæi maturi pomorum arantiorum, citriorum, limoniorum, granatorum, acetosæ, acetosellæ, aceti, vini Rhenani, Mosellani, toties specifica huic morbo, & quando? Cur adstringentia austera, ut rheum, lapathum, tamariscus, capparis, vinum austerum nigrum, rubrumve, ut & chalybs, adeo sæpe bona, & ubi? Cur acerrima aromata, cochlearia, lepidium, nasturtia, arum, raphani, piper, zingiber, sempervivum minus acre, sales alcalini volatiles, fixi, oleosi, aromatici, saponacei, iterum sæpe sola profint? Cur quod uni scorbutico salutare, id exitiale idem alteri fiat? Cur ergo non nomini hujus mali studendum sit, sed ejus tantùm singulari, ac si alius foret morbus, genio.

Si considerentur illa symptomata, quæ §. 1151. n°. 4, enumerantur, patebit facilè, parùm spei superesse, febres enim malignæ putridæ, comitantes talem scorbuti gradum, designant, ingentem humorum corruptelam jam adesse, simulque reliqua docent, ipsa viscera jam contabescere. Pro varietate autem symptomatum diversa quidem medela adhibetur, sed ferè tantùm hâc spe, ut leniantur molesta mala, uti in cura, palliativâ dictâ, fieri solet, per quam, (a) *Mitigando symptomata semper etiam aliquid de morbo primario tollitur*; vel saltem hoc efficere tentat Medicus, ut ægri faciliùs tolerant morbum, qui tolli integre non potest. Sic v. gr; diarrhœis & dysenteriis lenibus diacodiatis, unâ cum demulcentibus remediis, succurritur; stranguria decocto radicum & foliorum althææ cum aqua & lacte lenitur; ad lipothymias grata cardiaca, nec nimis calida tamen, adhibentur; & sic de reliquis.

Si autem adhuc curabile sit malum, neque viscera tabefacta, tunc profunt illa sola, quæ præcedenti paragrapho laudata fuerunt.

Cùm autem mercurialia remedia difficillimis morbis eradicandis quandoque cum successu adhibita fuerint, inceperunt Medici scorbutum etiam sic tractare, & imprimis ideo, quia viscosum tenax in sanguine scorbuticorum aliquando observatur, uti antea dictum fuit. In primo scorbuti gradu (§. 1151. n°. 1.), ubi lentor ille viscosus prædominatur, nec magna adhuc acrimonia adest, tolerari, posset prudens argenti vivi usus; quàmvis certum sit, hunc morbi gradum laudatis antea remediis feliciter curari. Verùm ubi jam oris foetor incipit, gingivæ tument, dolent, calent, sa-

(a) Boerhaav. Institut. Medic. §. 1244.

tis patet, suspectum esse mercurialium remediorum usum, cum horum effectus sit, os internum exulcerare, & magnam copiam foetidæ salivæ elicere: adeoque affluxus acrium humorum ad gingivas augetur, non sine molestia & periculo. Infelicem successum argenti vivi, tam externè quàm internè adhibiti, in homine, cui à scorbuto malè affecto lingua exulcerabatur, recensuit *Fridericus Hoffmannus*, qui ideo pro Regula Practica statuit; (a) *Mercurialis profapiæ medicamenta, utcumque etiam preparata & adhibita, in scorbuto, tantum non semper maximo esse nocumento; longè verò certius graviusque nocere solent in vitiis dentium & linguæ scorbuticis, &c.* Cum autem in quarto hoc scorbuti gradu magna jam adsit acrimonia, imò plerumque dissolutio putrida humorum, patet satis, mercurialium remediorum usum tunc imprimis quàm maximè suspectum esse. Illi, qui morbis venereis sanandis frequentem operam adhibuerunt, satis experti sunt, levem etiam argenti vivi quantitatem ingentes turbas excitare in scorbuticis corporibus, si à lue per hanc Methodum curari debeant.

Sequuntur jam quædam Corollaria Practica, quæ ex prædictis facilè deduci poterunt.

EX QUIBUS OMNIBUS, &c. Consideratæ fuerunt causæ scorbuti, enumerata symptomata varia, quæ hunc morbum in toto suo decursu comitari solent; dein enarratæ sunt illæ mutationes partium corporis in hoc morbo, quæ per cadaverum sectionem detectæ; & ex illis omnibus conclusum fuit §. 1153, crassitiem in una parte sanguinis, in altera acrimoniam, peccare. Unde patet, curationem requirere, ut illud crassum attenuetur, & emendetur acre. Verùm illa crassities humorum quandoque est iners mucosa frigida, tuncque amara & aromatica tantum usum habent. In tali casu absinthium, quod *Eugalenus* (b) adeo laudavit, pulcherrimum effectum præstat: aliquando adest spissitudo inflammatoria humorum; tunc succi horæi, syrapi & sapæ ex his confectæ, ut *rob sambuci, ribesiorum, &c.* profunt pulcherrimè; uti etiam, dum in obesius corporibus pingue oleum sanguinem reddit minùs meabilem. Potest & adeste spissitudo atrabilaria, quæ mellitis, saponaceis, &c, solvitur, uti antea in capitulo de *Melancholia* pluribus dictum fuit.

Verùm illa acrimonia pariter observatur diversa; & quædam remedia ad omne acre mitigandum valent, uti aqua, v. gr; & omnia aquosa, quæ solâ dilutione quamvis acrimoniam lenire possunt; olea mollia, quæ obtundunt acria quæcumque, dum illa obvolvunt quasi. Alia remedia huic vel illi acrimoniæ infringendæ apta sunt, non verò omnibus: sic acida putredini alcalinæ domandæ profunt; & contrà, ubi acida acrimonia adest, alcalinorum usus probatur. Cum autem antea de diversis illis acrimoniæ speciebus, & de illarum medela, actum fuerit (vide §. 60, & seq. §. 76, & seq. & §. 605.), illa hîc repetere superfluum foret.

(a) Medic. Ration. Systemat. Tom. IV. Part. V. ad Enarration. Morbor. Observ. VI. Cap. I. pag. 54, & seq.

Tom. III.

(b) De Morb. Scorbut. Symptom. XXX. pag. 83.

CUR SERUM LACTIS, &c. Quia omnia hæc crassitiem humorum diluendo & attenuando minuunt, simulque suppeditant sanguini aquosum vehiculum, per quod acres sales & olea, jam corruptioni proxima, elui possunt, & per sudoris, urinæ, & alvi vias, exire de corpore. Verum requiritur tale adhuc virium vitalium robur in ægris, ut moveri possint hæc ingesta cum sanguine per vasa; cæteroquin & manent in corpore, & hydropicos tumores producant. Ubi ergo magnus languor percipitur, vel signa adsunt nimiae dissolutionis humorum, tunc non conveniunt.

CUR ACIDI SUCCI, &c. Quando ob defectum cibi vegetabilis humores in putrescentem rancidam indolem degeneraverunt, uti fit in urbibus obsessis, & longinquis navigationibus: tunc enim, uti antea dictum fuit, solis fructibus horæis, & jusculis ex carne recenti ac herbis oleraceis paratis, felicissimè sanantur scorbutici, si nondum viscera, ob putridam hanc cacochymiam, insignem labem passa fuerint. Plures scorbuticos in nosocomio Parisino sanavit *Morinus* (a), dum acetosam magnâ copiâ dedit cum ovis coctam pro cibo. Decoctum hordei cum vino Rhenano scorbuticis quàm maximè profuisse, *Eugalenus* (b) testatur. Apud *Clusium* (c) legitur, Norwegos in vicinam insulam, moris abundantem, exponere scorbuticos, neque domum reducere, priusquam sanitati restituti fuerint; toto autem tempore, quo sic ab omni humano consortio remoti vivunt, solis moris vescuntur, & quandoque intra paucos dies convalescunt. Hyemali autem tempore, ubi hæc expositio fieri nequit, ob acre frigus, electuario ex his fructibus parato, magnâ copiâ assumpto, utuntur simili cum successu.

CUR ADSTRINGENTIA, AUSTERA, &c. Ex symptomatibus scorbuti antea §. 1151, recensitis, constitit, in hoc morbo quandoque adeo debilitari cohesionem solidarum partium, ut à levissima vi adhibita solvantur; simulque sæpe tunc adesse solet nimia solutio humorum. In hoc casu adstringentia austera, antea §. 28. n°. 4, laudata ad curandam nimiam debilitatem & laxitatem fibrarum solidarum, egregiè profunt, quæ & simul humores nimis solutos compingunt. Ubi ergo in scorbuticis laxa flacciditas totius corporis observatur, & à rudiori quacumque corporis contrectatione maculæ cærulæ oriuntur, tunc hæc remedia locum habent. Fortè Britannica herba, apud *Plinium* ad stomacacen & scelotyrben laudata, similes virtutes habebat: nam morbus ille, quo, trans Rhenum Castris à *Germanico Casare* promotis, laborabant milites Romani, lentus erat, cum (d) *Intra biennium dentes deciderint, compagesque in genibus solverentur*. Verum in flaccidis corporibus lento fati gradu morbus procedit, languore & lassitudine, quàmvis fati molestus sit. Præterea multi eruditi Viri in illa fuerunt opinione, quòd Veterum Britannica herba lapathi species foret, de qua re legi potest *Muntingius* (e), qui tamen plurimum eruditionis, fortè ad scopum non adeo re-

(a) Académ. des Scienc. Ann. 1708. Histoïr. pag. 63.

(b) De Morb. Scorbut. Symptom. X. pag. 47.

(c) Rarior. Plantar. Histor. Lib. I. Cap. lxxxv. pag. 119.

(d) Hist. Natur. Lib. XXV. Cap. III.

(e) De vera Antiquor. herba Britannica.

quisitæ, huc congeffit. De chalybis pulchro effectu in simili laxitate solidarum partium, antea §. 28. n°. 4, actum fuit, & sequenti capitulo adhuc quædam dicentur.

CUR ACERRIMA, &c. Profunt hæc in illis casibus, ubi pallor, frigus, inertia, adsunt; tumidulus corporis habitus, urinæ pallidæ inodoræ, sitis nulla, gravitas totius corporis, signa dant, quòd hæc remedia tutò possint exhiberi. Cùm autem multa ex his acerrimam vim habeant, prudenter adhiberi debent, ne subito validis his stimulantibus in motum deducta glutinosa & lenta in pulmonibus accumulentur, & periculosum morbum (vide 871.) inducant.

CUR QUOD UNI SCORBUTICO, &c. Quia in quibusdam adest varius scorbuti gradus, diversa species & intensitas acrimoniæ in humoribus. Sic v. gr; acerrima illa aromata, modò laudata in scorbuto lento & frigido, si darentur in illo gradu morbi, ubi gingivæ cadaver olent, & sanguinem stillant, periculum foret lethalis hæmorrhagiæ; dum & humorum acrimonia per hæc remedia augetur, & vasa vix cohærentia amplius, aucto per acria hæc stimulantia humorum impetu, rumperentur brevi. Ideo etiam plures Medici sequuntur prudens *Sennerti* monitum (a), neque tam facilè acerrima anti-scorbutita adhibent, quæ spirituum antiscorbuticorum nomine laudari solent; sed sero lactis infusam cochleariam, nasturtium, &c, exhibent; vel & succos recens pressos sero lactis diluunt, sicque potandos exhibent ægris.

CUR ERGO NON NOMINI, &c. Jam aliquoties dictum fuit in aliorum morborum Historia, quòd nihil damnosius sit, quàm audito nomine morbi tantùm, absque ullo examine ulteriori, dare remedium, quod in publicis Officinis prostat, & specioso titulo insignitur, tamquam specificâ & indubitata polleret efficaciam ad eundem morbum debellandum. In Pharmacopoliis sic prostant spiritus, essentia, elixiria, &c, antapoplectica, antepileptica, antifebrilia, antipleuritica, antiscorbutica, &c, quæ omnia, licet in quibusdam casibus usum habere possint, tamen etiam sæpe inutilia, imò & damnosa, sunt. Illi soli, qui Artem brevem esse vellent, quæ meritò ab *Hippocrate* (b) longa dicitur, nomini morbi oppositum in Dispensatoriis publicis remedium quærunt; tuncque credunt, se egregiè Medici munere functos esse. Verùm Historia scorbuti, hætenus descripta ex fidelibus Observationibus, satis docet, quàm diversa mala sub eodem nomine comprehendantur; & quàm varia medela requiratur in morbo hoc incipiente, vel confirmato, in scorbuto muriatico, vel putrido, ubi lenta tenacitas adest in humoribus, vel nimia dissolutio, ubi viscera adhuc integra sunt, vel jam tabefieri incipiunt, & sic de reliquis. Qui ergo feliciter hunc morbum tractare cupit, parùm confidat speciosis antiscorbuticorum remediorum titulis, sed sollicitè causas prægressas indaget, signa diagnostica notet, quæ diversam acrimoniæ humorum speciem ac intensitatem designant, & inde Medendi Methodum eliciat, sicque prudenti Arte, manente quàmvis eodem morbi nomine, diversa mala curet.

(a) Lib. III. Part. V. Sect. II, Cap. vi. |
Tom. II, pag. 1113.

(b) Aphorism. Sect. I. n°. 1. Charteri
Tom. IX, Part. II. pag. 1.

CACHEXIA.

§. 1166. **C**ACHEXIÆ nomine intelligi solet ea dispositio corporis, quæ nutritionem ejus depravat per totum illius habitum simul.

Cachexia adesse dicitur, uti optimè *Celsus*, vertit, (a) *Ubi malus corporis habitus est*. Per corporis autem habitum intelligitur externa corporis species quam, dum Medicæ Artis etiam ignari vident degenerare à sanitatis consuetudine, dicunt simpliciter, hominem se malè habere, licèt non cognoscant evidenter, quodnam vitium adsit, vel quale viscus in tali homine affectum fuerit. Sic ubi à validis morbis resurgunt homines languidi & debiles, malo habitu totius corporis testantur quàm gravia mala passi fuerint: quàmvis enim morbus superatus sit, tamen omnium viscerum functiones adeo adhuc languent, ut non possint ingesta alimenta deduci ad illam absolutam perfectionem, quæ ad restitutionem perditorum in solidis & fluidis partibus nostri corporis requiritur; adeoque depravatur nutritio per totum corporis habitum simul. Optimè hoc notavit *Aretæus*, dum dicit (b) καχεξία, id est, malus habitus omnium simul vitiorum conversio est, si quidem ab omnibus morbis propagatur & emanat. Loco enim ἀπότοκοι, mutato tantùm accentûs loco, ἀποτόκοι, pulcherrimè genuinum hujus loci sensum restituit *Petitus* (c), quod & confirmatur auctoritate *Celsi* dicentis, (d) *Quod ferè fit, cùm longo morbo vitiata corpora, etiamsi illo vacant, refectioem tamen non accipiunt*. Ut autem meliùs elucescat cachexiæ indoles, *Aretæus* oppositum huic morbo corporis statum describit, εὐεξίην nempe, id est, bonum corporis habitum, in quo homo bene se habet ad omnia, ad alimenti concoctionem & distributionem, ad sanguinis creationem, &c: (e) *Hæc consequitur facilis spiratio, validæ vires, floridus color, sed prima omnium sanitas: quòd si ad imbecillitatem κακοχυμίας, id est, vitiosorum corporis humorum, Natura conversa fuerit, id jam est cachexia*. Tunc enim respiratio ad motum corporis etiam levem anhela fit, vires debiles sunt, color malus. Semper enim cachexiam necessariò comitatur caco-chymia, quæ vocatur quantitas illa, (f) *Humoris, quæ lædit functiones*. Degeneres enim à sanitatis conditionibus humores per vasa fluere in cachecticis, ipse malus color docet, & functionum plurium corporis læsio.

Simul etiam patet, malum habitum, sive cachexiam, plurimis illis mor-

(a) De Medicin. Lib. III. Cap. xxii pag. 167.

(b) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. xvi. pag. 46.

(c) Ibid. pag. 188.

(d) De Medicin Lib. III. Cap. xxii pag. 167.

(e) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. xvi. pag. 47.

(f) Boerhaav. Institut. Medic. §. 719.

bis, imprimis chronicis, adesse; unde meritò dixit *Aretæus* (a), quòd malus habitus communis sit omnibus morbis, chronicis nempe, de quibus agit. An non v. gr; in scorbuto (vide §. 1151. n.º. 2.) difficilis respiratio; crurum tumor, color pallido-fuscus, maculæ cutis, &c, cachexiam testantur? Unde *Olaus Magnus*, postquam scorbuti symptomata descripsit, addit sequentia; (b) *Vocaturque vulgari gentis linguâ Schærbuch, græcè cachexia.* Et alio in loco de malo victu, tamquam causâ scorbuti agens, dicit; (c) *Frigidi enim, ac indigesti cibi, avidius sumpti, morbum hujusmodi causare videntur, qualem Medici cachexiam universalem appellant.* Patebit autem ex sequentibus, cachexiam, licèt aliorum morborum prægressorum soboles sæpe sit, tamen & ex malo victu in sanis antea hominibus frequenter nasci.

§. 1167. **A**DEOQUE pro causa agnoscit vel liquidi nutrientis depravatam indolem quamlibet, vel vitium vasorum receptorum, vel defectum facultatis applicantis.

Certum est, per ipsas sanitatis actiones quotidie perire de corpore nostro liquidorum copiam, & deteri partes solidas nostri corporis: adeoque ex conditione sua vivum corpus citò destrueretur, (d) *Naturaliter semper aliquibus decedentibus, nullis verò in eorum locum subeuntibus.* Requiritur ergo ad constantiam vitæ & sanitatis, ut tantum & tale in humoribus, solidisque, perpetuò restituatur, quantum & quale quotidie perditur: (e) *Hoc nutrire dicitur, & ipsa hæc actio nutritio.* Verùm hæc restitutio perditorum ex ingestis cibo & potu fieri debet, per ipsas vitæ & sanitatis actiones sic mutatis, ut fiant similes solidis & fluidis partibus nostri corporis. Cùm autem tota chylicationis Historia doceat, ingesta omnia in liquidum redigi, antequam nutriant; hinc materies nutrimenti liquidum dicitur nutriens, licèt & solidarum partium jactura inde resarciri debeat. Explosa dudum jam est sententia, quam tuebantur *Asclepiadis æmuli*, statuentes, (f) *Nihil concoqui, sed crudam materiam, sicut assumpta est, in corpus omne diduci.* Et contrà novimus (ut àntea ad §. 1. monui ex *Galeno*), nihil illorum, quæ ingeruntur, habere adhuc indolem partium corporis nostri; (g) *Ideo fuit Naturæ necessarium, ea immutare, concoquere, & eadem alendo corpori similia preparare.* Si ergo non satis perfecta fuerit hæc immutatio ingestorum, tunc liquidum nutriens habebit depravatam indolem, nec inde restitui poterunt perdita. Hæc autem depravatio liquidi nutrientis poterit fieri, vel ab ingestorum indole, non satis facilè mutabili; vel à viribus immutantibus non satis validis, de quibus omnibus sequenti paragrapho dicetur.

(a) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. xvi. pag. 47.

(b) Hist. gent. septentr. Lib. XVI. Cap. LI. pag. 570.

(c) Ibid. Lib. IX. Cap. xxxviii. pag. 316.

(d) Cels. de Medicin. Lib. III. Cap. xxii. pag. 167.

(e) Boerhaav. Institut. Medic. §. 436.

(f) Cels. de Medicin. Lib. I. Præfat. pag. 6.

(g) Lib. Hippocrat. de Aliment. Comment. II. text. VII. Charter. Tom. VI. pag. 245.

Præterea liquidum nutriens, licet optimè elaboratum fuerit, debet distribui posse per omnia corporis loca, adeoque vasa, quæ illud deferent, debent apta esse huic recipiendo; unde & in his vasis vitium hæerere poterit, de quo dicitur §. 1171.

Tandem assimilatum omnino, licet fuerit liquidum nutriens, licet vasa omnia pervia fuerint, debet moveri per vasa, debet applicari ad illa loca, quorum defectus supplendi sunt. Motus autem ille, qui distribuit per universum corpus liquidum nutriens, illudque applicat singulis partibus, poterit esse nimis languidus, vel nimis violentus; de quibus agetur §. 1172.

§. 1168. **H**UMORIS depravatio oritur, 1°. Ab assumptis quæ à virtute mutante in nobis non possunt assimilari restituendis: qualia cibi farinacei, leguminosi, crassi, fibrosi, pingues, acres, aquosi, viscosi (69); corpora indigerenda, ut cespites, creta, arenæ, calx, &c. 2°. Ab defectu motûs animalis in otio, torpore, somno nimio. 3°. A vitiatis organis per debilitatem nimiam (41. 42. 43. 44.), aut nimium robur (50. 92.); liquidisve vitio non facilè medicabili (60. 69. 76. 106. 107. 406.). Hisce causam præbent multa, ut omnes secretionis nimie, qualescumque demum fuerint, vomitus, diarrhœa quælibet, dysenteria, hæmorrhagia quælibet, visceris singularis vitium scirrhum, &c, retentio quælibet fecernendi.

I. Constitit ex modò dictis, assumpta debere mutari in corpore nostro, ut ex his fiat liquidum nutriens. Ut autem hæc mutatio assumptorum fiat, debent illa posse superari à corporis nostri viribus immutantibus. Hinc ubi cibi tales ingeruntur, qui tenacitate viscosâ nimis cohærent, ut sunt multa farinacea, & legumina ipsa, fabæ, lentæ, &c; vel cibi crassi & fibrosi, ut sunt carnes, fumo, sale, aere, induratae; tunc vires viscerum chylopoieticorum non satis ex his educere possunt omne solubile, ingestis, etiam copiosis, parùm nutrimenti acquirit corpus, & chylus ex his paratus, crudior, non satis assimilatus, vel omnino non, vel difficulter, potest perducere ad ultimam perfectionem, quæ requiritur, ut assimiletur partibus solidis & fluidis corporis nostri. Ventriculus & intestina tunc gravantur indigestili materiâ, &, crudis humoribus sanguini admistis, degenerant omnia liquida à naturali sua indole; sicque malus habitus totius corporis sequitur, (a) *Cum inusitatos, aut inutiles, cibos aliquis assumpsit.* Certum enim est, consuetudinem hinc multum facere: constat enim ex Historia, integras gentes solis vegetabilibus & aquâ vixisse; alias solis ferè piscibus sustentari; quasdam carnibus & lacte, dum aliis in more est, quodvis ferè vegetantium & animalium genus lautissimis mensis adhibere. (b). Observationes jam quotidianæ docent, lan-

(a) Cels. de Medicin. Lib. III. Cap. |
XXII. pag. 167.

(b) Boerhaav. Institut. Medic. §. 50.

guere homines, simulac simplicem victum, licet ex difficilioris digestionis cibis paratum, cum lauta mensa permutant; unde dixit *Hippocrates*, uti aliâ occasione ad §. 173, monui, (a) *Consueta longo tempore; etiamsi deteriora sint, insuetis molesta minus esse solent.* Pinguia autem difficilis admodum digestionis sunt, & in ventriculo diu retinentur, tuncque rancida fiunt, & sic pessimè nocere poterunt. Sani & robusti homines hoc sæpe experiuntur, si pinguiore carnes, & imprimis lardum, majori copiâ in prandio comederint; tunc enim vesperè eructant acre oleum, quod fauces ferè erodit, in ignem projectum luculentam flammam facit. Tamdiu hoc pingue in ventriculo, reliquis cibis jam ferè vacuo, manet indigestum, & nisi in duodeno copiosæ & acriori bili occurrat, quæ illud pingue saponaceâ suâ vi reddat aquæ miscibile, in reliquo intestinorum tractu cruditatem rancidam pessimam facere poterit. Cùm autem in sanissimis hominibus omnes humores blandi sint, chylus naturaliter nullam acrimoniam habeat, sed dulcis saporis sit, patet satis, acres cibos multùm abesse ab indole nostrorum liquidorum, adeoque difficiliùs assimilari. De noxis acrium ingestorum plura dicta fuerunt ad §. 586. *lit. a*, & §. 1150, probatum fuit, scorbuticam humorum acrimoniam à talibus nasci. Aquosa autem nimiâ copiâ assumpta debilitando fibras solidas nocere, antea ad §. 30, constitit.

Si autem à difficilioris digestionis cibis cachexia nascitur, longè magis hoc fiet, si depravato appetitu assumuntur talia, quæ nullo modo digeri possunt, uti cespites, &c. De hac re postea dicendum erit, ubi agetur de morbis virginum & gravidarum, in quibus talis appetitûs depravatio observatur quandoque.

Conferantur & illa, quæ §. 25. n°. 1, habentur de alimentis magis tenacibus, quàm virium permutantium in corpore virtus est.

2. Constat ex Physiologicis, chylum ex ingestis paratum sanguini venoso permisceri, & adhuc diu suam indolem retinere, licet unâ cum sanguine per vasa & viscera corporis nostri circumducatur; tandem tamen octo vel decem horarum spatio chylum assimilari penitus humoribus nostris, neque ampliùs apparere in sanguine. Verùm in illis, qui inertis otio torpent, & somno indulgentes ferè nunquam orientem vident solem, languet muscularis motus, qui tantùm confert ad validam & expeditam sanguinis circulationem, uti antea ad §. 25. n°. 2, dictum fuit; unde illa assimilatio chyli tardiùs in talibus & minùs bene perficitur, adeoque sensim degenerantibus humoribus inducitur cachexia. Quotidiana Observata hanc rem confirmant. Dura messorum ilia quosvis cibos ferunt, & digerunt quàm felicissimè. Fessus à labore diurno domum redux rusticus pane atro, carnibus, aut lardo, fumo & sale induratis, famelicum replet ventriculum, moderatòque somno languida membra postquam refecit, surgit robustus & alacer ad solitos labores. Illi verò, qui divitiis affluentes largis quotidie fruuntur epulis, nec se ad labores credunt natos esse, perpetuis querelis Medicorum aures fatigant, dum volunt vivere sani, & nihil agere. Literati Viri, qui mentem acriter exercent, corpus verò minimè, impallescent

(a) Aphorism. Sect. II. n°. 1. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 87.

libris suis, cachectici omnino. Nunquam autem citius & certius damnum sanitatis percipitur, quàm ubi laboriosam vitam subito quis commutaverit cum otiosa: unde inter cachexiæ causas ab *Aretæo* optimè recensetur; (a) *Ab exercitationibus quies & ab ingentibus laboribus otium.*

3. Requiritur certum robur & determinatam cohæsiõnem in partibus solidis vasorum & viscerum corporis nostri, ut efficiant illa, quæ sanitatis & vitæ ratio postulat, antea paragraphis in textu citatis demonstratum fuit. Nimia enim debilitas vasorum & viscerum facit, ut minor actio sit vasorum in contenta fluida, adeoque minor mutatio & assimilatio chyli, qui cum sanguine per vasa fluit. Præterea ob eandem rationem minùs elaborata erunt liquida, quæ ingestis in ventriculo & intestinis misceri debent, ut v. gr; saliva, bilis, succus pancreaticus, &c: unde etiam §. 44, ubi morbi ex debilitate nimia vasorum & viscerum oriundi recensentur, inter illos numeratur cachexia.

Sed & nimium robur vasorum ac viscerum inter causas hujus morbi numeratur, quia tunc tanta est cohæsiõ partium solidarum illa componentium, ut non cedant fati liquidis impulsis; adeoque sic interrumpitur æquabilis sanguinis motus, & turbantur omnes secretiones. Verùm paulò post patebit, retentionem quamlibet secernendi, producere posse cachexiam. In paragraphis autem in textu citatis fusiùs de hac re dictum fuit.

Verùm & liquida possunt degenerare vario modo, ac quandoque vitiis affici, quibus non semper facilis medela inveniuntur. Sic videmus, infantes acido (§. 60.) laborantes non nutrirì, sed cachecticos sensim contabescere; & noverunt fati Medici, illud humorum vitium, ubi semel invaluerit, difficulter eradicari posse. Glutinosum (§. 69.) in primis viis aggestum impedimenta format chylo parando, perficiendo, secernendo (§. 71.); adeoque deprayatur nutritio: si verò lentior talis glutinosus sanguinem jam infecerit, tunc omnia cachexiæ symptomata (§. 72.) producit. Ubi autem alcalinum putridum infecit humores (§. 76.), ineptitudo ad nutriendum, aptitudo ad consumendum, producit (§. 86.). A plethora (§. 106.), nisi in tempore solvatur per sanguinis missionem, sæpe etiam cachexia producit, uti videmus in virginibus plethoricis, si menstruorum suppressione laborent.

Per obstructionem verò (§. 207.), cum tollatur transitus liquidorum per canales, omnes functiones corporis possunt lædi (§. 120.), adeoque & hic morbus produci. Si autem in quodam loco corporis collecti hæserint humores, jam penitus à sana indole nostrorum fluidorum alieni, nec unquam illis assimilandi, tunc morâ & calore corporis attenuantur, simul acriores redduntur, & venis resorpti sanguinem inficiunt, illumque nutritioni penitus ineptum reddunt. Ita à purè, in abscessu clauso diu relicto (§. 406.); producit cachexia purulenta, difficulter curabilis, & nutritionis defectu totum corpus sensim contabescit. Si autem pus resorptum adeo funestum morbum producere valeat, quanta non fient mala à tabo gangrænoso, ichore cancri exulcerati, si & hæc in sanguinem resorbeantur?

Tota chylicationis Historia docet, uti antea ad §. 25. n°. 1, monitum fuit;

(a) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. XVI. pag. 47.

præcipuam

præcipuam causam assimilationis ingestorum pendere ab eo, quòd pauculum crudi ingesti misceatur maximæ copię humorum inquilinorum. Saliva enim inter manducandum miscetur cibis, deinde succus gastricus, utraque bilis, succus pancreaticus; &c, & chylus, tunc in intestinis resorptus per vasa lactea, in ductu thoracico miscetur maximæ parti lymphæ totius corporis; adeoque chylus in ductu thoracico jam pro maxima parte constat humoribus inquilinis: tamen ductus thoracicus guttatim adhuc chylum instillat venæ subclaviæ, qui torrente sanguinis venosi redeuntis à capite & utroque brachio abripitur, ac in cor dextrum defertur.

Ubi ergo, qualicumque de causa, minuitur insigniter copia humorum inquilinorum, assimilatio crudi ingesti minùs perficitur, adeoque depravatur nutritio, & cachexia inducitur. Omnium autem maximè hoc metuendum est, ubi subitis evacuationibus humorum copia imminuta admodum fuerit, ut in vulneratis; in mulieribus abortum, & simul validam uteri hæmorrhagiam passis; in cholera morbo, ubi intra paucas horas totum corpus ferè exinanitur: replenda quidem sunt hæc corpora, sed sensim, neque permittendum, ut multa simul & semel ingurgitent, licèt appetitu valeant. Idem notavit *Aretæus* de hoc morbo agens, dum dicit, (a) *Bene utique cibos appetunt, tametsi multos ingerant ac repleantur; crudi verò & non confecti digeruntur, quoniam alimenti elaboratio ad coctionem pertinens, debilis admodum atque invalida est.* Lentiores autem, sed frequentes, humorum evacuationes, copiam sanorum liquidorum minuendo, pariter cachexiam inducunt. Sic videmus illos, qui sudoribus nocturnis diffluunt, sensim contabescere. Ob eandem rationem videtur *Celsus* damnasse frequentem purgantium usum dicens, (b) *Sed purgationes quoque, ut interdum necessariae sunt, sic, ubi frequentes sunt, periculum adferunt. Assuescit enim non ali corpus, & ob hoc infirmum erit.*

Sed & visceris singularis vitium scirrhum meritò inter cachexiæ causas numeratur. Modò dictum fuit, tot humores concurrere ad chylopoiesin, & in diversis visceribus præparatos. Si ergo aliquod ex his visceribus in scirrhum induruerit, secretio liquidi, in hoc viscere præparandi, lædetur; adeoque deficiet aliqua ex conditionibus requisitis ad assimilationem crudi ingesti, quæ ergo minùs perfecta erit: hinc depravabitur nutritio plus minùsve, prout diverso gradu læsa fuerit visceris affecti functio. A scirrhusa hepatis labe toties cachexia nascitur, præcipuè icterica; & cum scirrhi, in visceribus latentis, tam difficilis cura sit, imò vix possibilis, ubi confirmatus fuerit, patet satis, cachexiam à tali causa natam vix eradicari posse. Unde meritò monuit *Aretæus* sequentia: (c) *Scirrhi in liene geniti discussiones non facillimæ sunt: quòd si & ab hoc oriundi morbi proveniant, utpote aqua intercus, aut malus habitus, insanabile malum effectum est.* Ideo etiam periti Medici, ubi aliam manifestam cachexiæ causam nullis signis detegere possunt, scirrhum in visceribus latere meritò suspicantur.

(a) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. XVI. pag. 47.

(b) De Medicin. Lib. I. Cap. III. pag. 31.
Tom. III.

(c) De Curat. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. XIV. pag. 128.

Cùm autem in corpore sano quædam excerni debeant statis temporibus, si retineantur illa in corpore, depravatur liquidorum indoles, ita ut inepta fiant nutritioni corporis. Hoc videmus manifestè in mensium suppressione, ubi bonus sanguis abundans retinetur, & retentus sensim degenerat adeo, ut in cachexiam incidant pallidæ totæ & tumidæ factæ mulieres. Viris multis consueta est sanguinis evacuatio per hæmorrhoides; verùm & ab hac evacuatione suppressa, præter plura alia mala, solet cachexia sequi; quod notavit *Aretæus* dicens, (a) *Labis hujus causæ sunt, & ab hæmorrhoidibus, quas vocant, venis effluvi suppressio; & usitatorum vomituum retentio, & ab exercitationibus quies; & sudorum exsiccatio; & ab ingentibus laboribus otium. Quando enim horum singula, quæ aderant, non ampliùs revertuntur, tunc sequitur corporis gravitas, pallor subinde repetens, venter flatibus refertus, oculi concavi, &c. Præterea morbosæ quandoque excretiones observantur, per quas noxium educitur de corpore, quod imprudenti medelâ cohibitum multa mala & cachexiam inducit. Junioribus sæpe tota cutis capillata capitis exulcerata plorat liquidum fati acre, quod in crustas concrevit quandoque admodum densas: ubi his crustis arefcentibus & compactis impeditur exitus illius acris humoris, vel per adstringentia, & inprimis per plumbata remedia, cerussam, acetum lithargyrii, &c, sic constringuntur vasa cutanea, ut illud ampliùs exire nequeat, convulsiones, ophthalmiæ, asthmata, quandoque sequuntur; & si ex his malis emergant, cachectici languent miselli infantes, donec, vel sponte, vel per *Artem*, restituatur illa excretio. Idem vidi contigisse, dum annosa crurum ulcera, copiam acris feri quotidie plorare solita, exsiccantibus remediis tractabantur.*

§. 1169. **P**ATET verò, has causas semel positas, vel minuendo solida, vel infarciendo ea liquidis libere transfluere ineptis, agere; unde duplex notabilis hujus mali effectus, tabes scilicet, vel leucophlegmatia, & hydrops anasarca.

Certum est, per vitæ & sanitatis actiones solidas partes corporis nostri deteri: si enim ipsum durum lapidem guttula aquæ delapsa excavare possit, non vi, sed sæpe cadendo, an non longè major effectus expectari debet, dum quater mille vicibus intra horæ spatium humores, vi cordis pulsati, incurrunt in latera canalium convergentium, & transire debent per ultimos fines arteriarum, qui in pluribus visceribus molles pulposi sunt? Observamus, epidermidem deteri quotidie, & renasci illud quod perierat. Demonstrat *Chemia*, in saliva solidi quid contineri, ita & in bile, & longè plus in urina: procul dubio & cum fæcibus alvinis solidarum partium detrita ramenta exeunt, dum interior tunica intestinorum adeo tenera est, & villos pendulos in cavum intestinorum habet, unde villosa vocata fuit; qui villi adeo molles sunt, ut, nisi liquido immersa sustineantur, informis mucii specie appareant. Verùm illa interior superficies intestinorum per motum pe-

(a) De Caus. & Sign. Morbor. Diurnor. Lib. I. Cap. xvi. pag. 47.

rifalticum ad contenta apprimitur, adeoque & deteritur. Præterea meconium, in toto tractu intestinorum quandoque in fœtu repertum, fatiſ solidum, à facibus humorum, qui in intestina deferuntur, natum, demonstrat pariter, solidas partes corporis per ipsas vitæ actiones detrimentum pati, quod per nutritionem reparari debet; quæ ergo si deficiat, solida debent minui. Demonstratur autem in Physiologicis (a), restaurationem partium solidarum fieri per ipsos humores, qui per vasa fluunt, & continent in se abundantes tales particulas, quales fuerunt, quæ à solidis secesserant. Si ergo à sanitatis legibus omnino recesserint humores, non habebunt illas partes, quæ ad restitutionem perditorum in solidis requiruntur. Observamus autem in sano sanguine, ejusque sero, plasticam quamdam tenacitatem; uti & in secretis à sanguine humoribus, quæ videtur requiri, ut particule nutrientes hæreant locis, quibus applicantur. Videmus præterea, quòd, ubi nimis attenuantur humores, deficiat nutritio & contabescat totum corpus. Pallidi, exhausti, macilenti, resurgunt à salivatione mercuriali, dum per vim argenti vivi totus sanguis solutus fuit, licet plus potent liquidus nutrientis, quam exspuant. Ubi jam à quacumque causa depravatam nutritionem comitatur humorum nimia tenuitas, tunc illi elabuntur de corpore quandoque per sensibiles, aliquando per insensibiles evacuationes, quandoque subito, aliquando sensim. Ubi per vomitum, alvum, urinam, confertim exeunt, pro diversis evacuationibus varia nomina acceperunt tales morbi, diarrhœæ, diabetis, cholerae, &c. Verùm ubi per insensibiles evacuationes, vel & sudores, sensim sic exeunt humores de corpore, & deficiens nutritio non restituit perdita, lento marasmo perit corpus, quem morbum & tabem siccam vocaverunt, & atrophiam simpliciter; quam *Fernelius* distinxit à cachexia, in qua (b) *Plena fatiſ atque copiosa corporis moles est: at verò tum substantiâ, tum colore vitiosa*: atrophiam verò dixit, (c) *Quum lentè ac pedetentim, nullâ prægressâ causâ, id sumpto alimento non alitur*. Hæc tabes, Anglis fatiſ familiaris, cum lentè depascat corpus, consumptio appellatur; de qua dixit *Benedictus*: (d) *Tabidorum languor, sine pulmonum aut visceris cujuslibet corruptela, tacitâ vi obrepens, Anglis infestissimus est, & nisi primis obediverit remediis (quod rarissimè evenit), funestus*.

Frequentiùs autem contingit, cachexiam comitari album totius corporis tumorem, quem leucophegmiam Medici vocaverunt, vel etiam hydropem anasarcam; quia panniculus adiposus, musculis superimpositus, & inter eorundem interstitia locatus, accumulato aquoso humore turget; de quo in capitulo de *Hydrope* dicitur. Probatum enim fuit §. 25, impeditam ingestorum assimilationem in naturam liquidus vitalis sani facere debilitatem & laxitatem nimiam fibrarum solidarum, inde sequi, §. 26, extensionem facilem vasculorum his fibris conflatorum, atque tumorem. Præterea §. 69, demonstratum fuit, debilitatem vasorum & viscerum causam esse, à qua iners

(a) Boerhaav. Institut. Medic. §. 463.

(b) Patholog. Lib. VI. Cap. VIII. pag.

130.

(c) Ibidem.

(d) Theat. Tabidor. ad Observation.

διαγνωσιν Spectant. pag. 109.

& frigidus lentor in corpore nascitur, qui tumorem album, sive λευκὸν φλίγμα Veteribus (a) dictum §. 72, producit. Hunc autem cachexiæ effectum & Aretæus (b) & Celsus (c) pariter notaverunt.

§. 1170. **Q**UIN & pro vario colore, mole, tenacitate, acrimoniâ, fluiditate liquidi infarcti varii admodum morbi, ut cachexiæ effectus, prodire solent: cutis, scilicet, albitudo, pallor, flavedo, lividitas, rubedo, viror, nigritudo, fuscus color; gravitas; tumor sub oculis, & partium tenuissimarum; flatus, œdema partium à corde remotarum; cordis arteriarumque palpitationes, ad minimum motum admodum auctæ; urinæ crudæ, tenues; sudores spontanei, aquosi planè; tandemque marcor, vel leucophlegmatia & hydrops.

Cacochymiam semper comitari cachexiam, antea ad §. 1166, dictum fuit: verùm hæc cacochymia diversa admodum observatur in cachecticis, adeoque & varios effectus producet, & distinctis signis se prodet prout degenerantes à sanitatis conditionibus humores tenacitate aut fluiditate, vel diversâ specie & gradu acrimoniæ, peccaverint. Cùm autem, (d) *Floridus color* boni habitus signum ab *Aretæo* meritò statuatur, uti pariter ad §. 1166, monitum fuit; diversus cutis color in malo habitu aderit, & quidem in variis cachecticis varius. Licet autem in tota cute coloris mutatio appareat quandoque, omnium tamen facillimè distinguitur in illis locis, ubi vasa, nuda ferè, nullâ cute tectâ apparent, & simul tam tenues tunicas habent, ut color liquidi, vasis contenti, transeat: hæc obtinent in canthis oculorum, internâ superficie palpebrarum, labiis, ore interno, faucibus, &c, uti aliâ occasione sæpius jam monitum fuit. Ob hanc causam periti Medici hæc loca sedulò lustrant, dum in sanguinis & humorum indolem inquirunt. Alibi (vide §. 97.) conatus fui, ex *Observatis Malpighianis* de ovo incubato deducere varias illas mutationes & colorum diversitates, quas subit liquor per vasa pulli motus, dum in sanguinem vitalem mutatur. Patuit tunc, uti in pullo nascente, per calorem incubatus, motum humorum per vasa, vim cordis, & aeris conspirantem actionem, nascebatur intra quadraginta octo horas sanguis ruber, cujus nullum vestigium nec in ovo, nec in pullo, præexistit; sic etiam in humano corpore per similes causas, sed validiores, produci sanguinem rubrum ex ingestis breviori tempore. Verùm ubi vel ob causas assimilantes debiliores, vel ob materiam nutrimenti difficiliùs mutabilem, non potest elaborari alimentum ad perfectionem boni sanguinis usque, illa pars rubra sanguinis vel non conficitur, vel non tantâ copiâ, quantâ requirebatur ad restitutionem perditæ. Tunc albe-

(a) Hippocrat. Lib. de Affection. Cap. v. Charter. Tom. VII. pag. 625: Confer. Aphorismor. Sect. VII. n°. LXXIV. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 336.

(b) De Caus. & Sign. Morbor. Diatur-

nor. Lib. I. Cap. xvi. pag. 47.

(c) De Medicin. Lib. III. Cap. xxii. pag. 167.

(d) De Caus. & Sign. Morbor. Diatur- nor. Lib. I. Cap. xvi. pag. 47.

do ob defectum partis rubræ sequitur, uti videmus post validas hæmorrhagias etiam in sanis antea & robustis hominibus fieri. Cùm autem serum sanguinis flavescat naturaliter, si illud nondum in morbosam tenuitatem degeneraverit omnino, & colorem suum amiserit, tunc deficiente parte rubrâ, color pallidus apparet, ab albedine declinans in dilutam flavedinem, quod imprimis in oculorum canthis apparet in virginibus chlorosi laborantibus. Aliquando videmus etiam totum corpus ex flavo viridescente colore perfundi in tali morbo, licet urina cruda & decolor nullum signum det cacochymiaë ictericæ: imò quandoque & subfuscus color apparet, absque cacochymia atrabilaria. Uti enim in ovo incubato liquor, in sanguinem rubrum mutandus post quadraginta octo horas, primò colorem subviridescentem habet, dein ferrugineum; sic videtur in debilibus cachecticis corporibus contingere, ubi chylus non quidem in perfectionem sanguinis rubri elaboratur, sed in vicino assimilationis gradu subsistit. Considerans hæc Galenus, uti alio in loco §. 75. n.º 5, notavi, noluit (a) evacuari debere illud semicoctum alimentum, sed retinendum esse in corpore, & perficiendum ulterius; dum nempe per motum, frictions, aliâque remedia, augetur actio vasorum in fluida contenta, sicque obtinetur perfecta assimilatio, quæ antea defectuosa erat.

Ubi autem cacochymia biliosa vel atrabilaria cachexiam comitatur, tunc aliæ colorum mutationes fiunt, de quibus videantur illa, quæ ad §. 1094, habentur. Quàmvis autem color ruber plerumque index sit boni sanguinis, tamen ubi tenuis magis sanguis est, tunc simul plerumque acrior, & tenera admodum est vasorum compages, unde in genis sæpe roseus color apparet, licet corpus sensim contabescat, uti fit in illis, qui in phthisin inclinant, uti postea ad §. 1198, patebit.

Cùm autem requiratur bonus sanguis, ut per encephali fabricam inde separetur subtilissimum illud fluidum nerveum, quod musculari motui perficiendo servit, & in cachecticis omnes humores à sanitatis conditionibus degenerent, deficient & illud fluidum nerveum vel copiâ, vel non habebit omnes dotes requisitas. Unde illa alacritas ad motum, quæ in sanis adest, deficit, & vix trahunt languida membra cachectici. Præterea observatur, quòd simul ac libera sanguinis circumductio per vasa partis cujusdam corporis impeditur, statim illa pars gravis sentitur: sic ex. gr; si brachium valida phlegmone occupet, instar plumbi grave percipitur. Cùm autem cachexiam frequenter comitetur glutinosa iners & frigida cacochymia humorum, quæ facit difficiliorem transitum liquidorum per vasa, inde & alia causa gravitatis membrorum percipitur.

Prima ferè tumoris leucophlegmatici indicia apparere solent in laxissimis illis sub oculis partibus, quas ὑπάπυα & ὑποφθάλμια dixerunt veteres Græci. Ob perpetuam enim mobilitatem, quâ indigebant bulbi oculorum, debebant omnia vicina facillimè cedere posse, hinc esse laxissima. In sanis hominibus, dum à somno evigilant, videmus has partes plùs minùs tumere, qui tumor tamen brevè evanescit, dum oculi leviter fricantur, uti omnes à somno evigi-

(a) Hippocrat. de Aliment. Comment. III. text. xiv. Tom. VI. pag. 255.

lantes facere solent: simul erecta in vigilantibus corporis positura, & musculorum faciei adjacentium, uti & palpebrarum, motus faciunt, ut brevè dissipetur omne, quod in tenerrima tunica cellulosa sub oculis collectum hæserat. Verùm in leucophlegmaticis, ubi omnia laxiora sunt, & major humorum visciditas, manet ille tumor, nec integre dissipatur diurno tempore.

Quia verò & conditiones requisitæ ad bonam chylopoiesin languent in hoc morbo, hinc ingesta non satè immutantur, sed, spontaneâ degeneratione, vel in fermentationem, vel in putredinem, vergunt; unde abundantia flatuum nascitur, uti aliâ occasione ad §. 647, demonstratum fuit.

Notum est, humores, venis contentos, propelli per illas versùs cor illo motu, quem ab arteriis acceperant. Verùm cùm venæ non pulsent, & in decursu suo semper latiores fiant, retardatur necessariò humorum, ex arteriis in venas venientium, motus. Unde in plurimis corporis locis videmus, venas arteriis contiguas esse, ut turgentes arteriæ in sua diastole premant vicinas venas, sicque humorum motum per illas promoveant. Præterea muscoli agentes, dum turgent, premunt omnes venas illis incumbentes, vel inter illos decurrentes; sicque plurimùm adjuvant venosi sanguinis motum. Verùm in cachecticis languet cordis & arteriarum actio, motus musculares vel omnino non, vel admodum languidè exercentur; adeoque desunt illa adminicula, quæ expeditum humorum venosorum ad cor reditum procurant. Majores venæ hinc vix deplentur, & minores lymphaticæ venæ, quæ ex cavis majoribus & minoribus corporis lympham, arteriis exhalantibus expulsum, resorbere debebant, cùm non possint depleri facilè in majores venas nimis plenas, non resorbent omne, quod eructant arteriæ exhalantes; hinc incipit turgere tunica cellulosa aquosis humoribus, sicque œdema nascitur; inprimis in partibus à corde remotis, quia ibi, cæteris paribus, semper tardior circulationis motus est. Inde fit pedum tumor, maximè si erecti stant diu, vel sedent pendulis pedibus; tunc enim contra gravitatis nixum adscendere debent humores. Ubi verò in lecto decumbunt, tunc ob horizontalem situm corporis faciliùs ab extremis partibus corporis sursum redire possunt humores venosi, dum simul etiam lecti tepor fluidiorem reddit lympham, quæ in tunica cellulosa aggesta hæret; œdematosi enim pedes simul & sunt frigidi. Optimè hæc omnia observavit *Aretæus*, dum notavit venas repletas tumere in cachecticis, dicens, (a) *Venæ in temporibus elatæ apparent: partes enim quæ circumjacent, emarcuerunt. Verùm & in brachialibus longè grandiores inflatione venæ redditæ sunt.* Paulò antè autem habet sequentia: (b) *Stantibus pedes tibiæque intumescunt, decumbentibus autem partes declives atque jacentes: quòd si decubitus mutaverint, tumor in illas decumbentes partes devolvitur, humidique aut frigidi in gravitatem fit circuitus.*

Cùm autem cor sinistrum nihil expellere possit in aortam, nisi quòd priùs

(a) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. XVI. pag. 47, 48.

(b) Ibid. pag. 47.

à corde dextro receperit, & cor dextrum parùm accipiat ob tardiozem motum sanguinis venosi, hinc patet ratio, quare pulsus debilis & languidus sit. Simulac verò corpus movere incipiunt, venæ plenæ, à musculis agentibus pressæ, subito movent humores contentos versùs cor dextrum; quod tunc obruitur, qui tantùm non potest transprimere per pulmonem, quantum venæ adferunt; unde fit cordis palpitatio, & respiratio laboriosa ac difficilis: quæ omnia & apud *Aretaum* (a) pulchre notantur. Quàm periculosa autem mala fieri possint, dum stagnantia subito in motum deducta, cor & pulmones obruunt, alibi §. 871, dictum fuit, ubi de peripneumonia notha agebatur.

In hominibus robustis sanis urinæ coloratæ sunt, & sedimentum deponunt; in cachecticis urinæ vix coloratæ, hinc crudæ dictæ, & tenues prodeunt, dum omnes functiones in his languent, & sæpe tanta debilitas circulationis in his est, ut non possint liquida, per transpirationem insensibilem expellenda, per ultimos fines arteriarum cutanearum exprimi. Unde tunc, (b) *Corpore squalent, sudore carentes, & pruriginosi*; quia unà cum perspirabili liquido exeunt de corpore acria subtilia, quæ nunc in cute retenta pruritus excitare possunt. Imò, (c) *Nonnunquam accidere solet, ut per assiduas pustulas, aut ulcera, summa cutis exasperetur*. Observatur autem, quòd cutis exhalatione impeditâ, augeatur urinæ copia, quæ tunc cruda & tenuis exit, dum subtile illud liquidum, quod solebat per ultimos fines arteriarum cutanearum difflari de corpore, urinam diluit. Hinc *Galenus*, postquam dixerat, urinam exactè ostendere conditionem sanguinis in vasis contenti, subjungit, (d) *Ergo ubi crudus planè is (sanguis) est, utique tenuis aquosâque urina cernitur, nihil nec quod subsideat, nec quod pendeat, in se habens*. Et *Hippocrates* dixit hominem, (e) *Non posse renutriri, quamdiu talia urinam faciunt*. Ubi autem copiosa talis secedit urina, potùs quantitatem superans, vel spontanei sudores abundant, tunc sensim exhausto corpore sequitur immedicabilis marasmus: si autem non exeant de corpore, sed maneant, accumulatur in cavis majoribus corporis, vel in tunica cellulosa; tuncque leucophlegmatiam vel hydropem produciunt, uti præcedenti paragrapho dictum fuit.

§. 1171. **V**ITIUM vasorum receptorum bona liquida nutritia universale fingi vix potest ullum; tamen nimia contractilitas & laxitas, atque inde pendentia vitia, pro causis admitti possunt: de quibus actum (24, ad 58.).

Dum chylus, ex ingestis alimentis natus, sanguini mistus, per vasa fluit; actione vasorum in contenta liquida perficitur, ut fiat bonum liquidum nutritivum, uti *Loweri* & *Walaei* Experimenta docuerunt; adeoque, dum

(a) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. xvi. pag. 47.

(b) Ibidem.

(c) Cels. de Medicin. Lib. III. Cap. xli. pag. 167.

(d) De Sanitat. Tuend. Lib. IV. Cap. iv. Charter. Tom. VI. pag. 121.

(e) Prædict. Lib. II. Cap. iv. Charter. Tom. VIII. pag. 813.

adest liquidum bonum nutritivum, sequitur necessario, quod & vasa, quorum efficaciam illud liquidum paratum fuit, omni notabili vitio caruerint; adeoque patet, vitium universale in vasis non posse adesse, quamdiu liquida bona sunt.

Verum quidem est, quod nimia contractilitas, vel laxitas, in vasis observari possit, de quibus antè ad numeros hinc citatos dictum fuit, sed & simul constitit, humores brevè degenerare à sanitatis conditionibus, dum vasa; vel nimis laxa, vel nimis stricta sunt. Particulare quidem impedimentum adesse potest in quibusdam vasis, recepturis materiam nutritivam; ut dum v. gr; oscula vasorum lacteorum, in intestina hiantium, à quacumque causa impediuntur; vel cisterna lumbaris, aut ductus thoracicus in suo decursu, à tumore vicino comprimitur. Talis casus apud *Warthonum* legitur de generoso Viro, qui in flore ætatis, ex equo delapsus, validam lumborum contusionem passus fuit, & post varia mala tolerata totus emaciatus, tabe confectus, periit. In cadavere inventus fuit tumor septem librarum, solidæ substantiæ, circa mesenterii exortam: (a) *Involvebat autem in sua mole, arteriam magnam, venam cavam, vasa emulgentia, plexus nerveos, renes succenturiatos, & glandulas lumbares. Longus erat, pedem unum, latus sex pollices, crassus quinque.* Videtur autem admodum probabile, quod tantæ molis tumor, in tali loco hærens, impediverit chyli & lymphæ iter per cisternam lumbarem & ductum thoracicum, materiam ergo nutritivam, vel integre, vel saltem magnâ parte, interceperit; simulque effecerit, quominus lymphæ commodè in ductum thoracicum potuerit venire, chylumque diluere, antequam sanguini mistus per pulmonem fluxerit; & ideo fortè varia tubercula in pulmone nata fuerunt, quæ erant similis substantiæ, ac tumor ille in abdomine repertus.

§. 1172. **D**EFFECTU facultatis applicantis nutritio universalis impeditur; si vires circulantes sunt nimis languidæ, vel nimis violentæ (92, ad §. 107.)

Licet autem liquidum nutritivum bonum & vasa omnia pervia fuerint, nec nimis laxa, nec nimis rigida; facile patet, ad nutritionem requiri, ut ad singula loca corporis nutriendi deferatur liquidum nutriens, & particulæ defectum perditorum restauraturæ applicentur illis locis, in quibus hæc jactura facta est. Ad hoc autem motus liquidorum requiritur, & quidem adeo moderatus, qualis in perfecta sanitate adest; tunc enim observatur, quotidie corpori reddi tantum & tale, quantum & quale per ipsius sanitatis actiones perierat. Si motus languet, tunc plura manent in corpore, quæ secedere debuissent & expelli; nec debitâ vi moleculæ liquidi nutritivæ applicantur ad loca, quæ debebant restaurari (b): unde corpus

(a) Adenograph, Cap. xi. pag. 51.

(b) Boerhaav. Institut, Medic. §. 462;
& sequ.

repletur

repletur quidem, sed non bene nutritur, nec in debito conservatur robore. In stabulis quiescens equus, lauto abundans pabulo, repletur & pinguescit, sed ad labores invenitur minùs validus, quàm dum moderato cursu exercetur. Et contrà nimio exercitus labore equus macilentus redditur, & tandem debilis omnino, dum per motum nimis validum plùs quotidie de corpore perit, quàm redditur per alimenta assumpta. Ubi enim nimiâ rapiditate humores moventur per vasa, tunc major fit attritus ad vasa, adeóque plura deteruntur; simul non datur tempus, ut liquidi nutrientis molculæ applicentur locis, ubi similes particulæ deficiebant, dum nimis accelerato motu præterlabuntur illico. Hinc intelligitur ratio, quare in morbis, in quibus languet circulatorius humorum motus, tumeant corpora; & contrà in morbis, quos comitatur febris acuta, tantùm pereat de corporis mole, ut videamus, succis plenos & obesos homines intra quatuordecim dies reddi exsuccos & macilentos per febrim acutam continuam, à qua resurgunt debiles. Simul etiam notandum est, quòd per nimis languidum, aut nimis celerem, humorum per vasa motum brevì degenerent liquida, & ad debitam nutritionem minùs apta reddantur. De excessu autem & defectu motûs circulatorii antea, ad numeros in textu citatos, actum fuit.

§. 1173. **E**X quibus diagnosis morbi facilis: prognosin firmat consideratio causæ, durationis, effectûs, gradûsque mali.

Diagnosis cachexiæ facilis est, cùm externa corporis species, à sanitatis consuetudine degenerans, etiam Artis Medicæ imperitis hujus morbi præsentiam testetur; uti ad §. 1166, dictum fuit. Verùm ad §. 1169, monitum fuit, duplici modo malum corporis habitum, sive cachexiam, à bono corporis habitu, qui in sanitate adest, recedere. Vel enim sensim pereuntibus liquidis & solidis partibus corporis, nec restitutis per nutritionem, exsuccum contabescit corpus; tuncque multi Medici maluerunt atrophiam; marcorem, marasmm vocare, aut & siccam tabem. Vel contrà turget corpus humoribus, sed crudis, & à sanitatis legibus omnino degenerantibus, tunc totus corporis habitus tumidulus est, simulque vitiatus color cutis externæ, uti & reliqua signa, adsunt, quæ §. 1170, enumerata fuerunt, adeóque hîc non repetenda.

In prognosi autem hujus morbi ad plura attendendum est: variat enim ratione causæ. Ubi v. gr; à malo victu (§. 1168. n°. 1.) ortum duxerit cachexia, per purgantia, aut vomitoria, prudenter adhibita, si expellatur indigestorum saburra, in primis viis hærens, & deinde bono utantur victu tales ægri, restituntur feliciter. Patet hoc in urbibus obsessis, ubi ob annonæ penuriam incongruo coguntur uti victu, & multi cachectici fiunt; obsidione solutâ, bonis resecti cibus, restituntur plurimi: soli illi ferè pereunt, quorum viscera corrupta sunt, vel qui nimis avidè ingurgitant cibos, etiam optimos; tunc enim nimiâ alimenti copiâ debiles vires opprimuntur,

non instaurantur. Magnum hominum numerum in hunc morbum incidisse novi ante paucos annos, dum, annonæ penuriâ pressi, pane uti cogebantur, ex furfuribus copiosis, farinâ paucâ, arborum corticibus, scobe ligni, parato. Postquam autem optima cerealia subministrata fuerunt miseris illis, emerferunt plurimi. Ita pariter, ubi à defectu motûs animalis morbus subrepat sensim, curantur omnes qui iners otium cum vita laboriosa permutare sustinent. Dum circa tempus pubertatis cachecticæ virgines pallido sic dicto morbo laborant, intra paucas septimanas curam promittere semper ausus fui, & stabilem sanitatem, modò vellent renatas ex limaturæ ferri usu vires salubri corporis motu conservare, & à potibus aquosis tepidis abstinere, qui robur solidarum partium corporis enervant. Verùm huic consilio non semper morigeras esse tales ægras, imprimis opulentiores, dolent sæpe Medici. Ubi autem à vitio visceris cujusdam purulento, scirrroso, &c, cachexia oritur, tunc non potest sanari morbus, nisi causa tollatur; quod difficillimum est, & sæpe omnino impossibile, adeoque tunc & mala sequitur prognosis.

DURATIONIS autem ratione pariter variat prognosis: facilè enim superatur in initio, nisi ab immedicabili causa oriatur morbus, dum humores à sana indole incipiunt recedere, nondum tamen penitus degeneraverunt. Ubi enim hoc factum est, tunc meritò *Aretæus* hanc statuit prognosin: (a) *Valitudo hæc vix sanabilis est, malùmque longissimum, longo enim tempore acquiritur, neque ab uno corporis vitio, neque ab uno viscere prodiens, sed omnium est in deterius conversio. Quocirca ab hac enascentes morbi inevitabiles sunt, ut puta aqua inter cutem, aut phthisis, aut ἐρύτησις, id est, colliquatio: siquidem & mali habitûs causæ colliquationis (causis) germanæ sunt.* Ubi enim omnes humores morbosus sunt, omnium viscerum functiones admodum labefactatæ, languidam vitam trahere possunt miseri, sed tot malis tandem succumbere debent.

EFFECTUS autem consideratio pariter ad prognosin requiritur, prout horum illorùmve viscerum functiones magis læsæ fuerint. Si autem v. gr; cachecticis accedat vertigo, memoriæ imbecillitas, tremor, somnolentia, metus est, ne lenti, vel & aquosi humores, in encephalo incipiant accumulari; unde apoplexiæ metus instat; uti dictum fuit pluribus §. 1010. n°. 2, lit. γ. Si ad minimum corporis motum anhelare incipiant, & ferè suffocentur, pectoris cavum similibus repleti concluditur, vel & ipsum pulmonem: quàm ancipitem autem eventum talia mala habeant, postea ad §. 1219. 1220, patebit. Notaverat *Aretæus* edaces quandoque esse cachecticos, & tunc videtur adhuc meliorem curæ spem habuisse: verùm, cùm crudis succis, (b) *Omne corpus refertum fuerit, & ciborum appetentia evanescat, sic malo habitu usque ad ventriculum grassante, & affectu jam summam potentiam obtinente, tum sanè tumidi fiunt, imbecilli, & ad omne opus abjecto prostratòque animo, &c, tunc funestum morbi exitum credidit inevitabilem.*

(a) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. XVI. pag. 47.

(b) Ibidem.

GRADUS autem cachexiæ ex duratione morbi & effectibus observatis definitur.

Præterea optimè notavit *Aretæus*, varias ætates in prognosin considerandas esse: (a) *Ætates hujus morbi feraces sunt inprimis senectus, neque mortem evadunt: pueri, & celeriter pati idonei sunt, & liberantur facilius: florentes ætate haud ita valde huic malo patent, non tamen penitus faciliè sanantur.* Observationes Practicæ hoc etiam confirmant: senes enim, licèt sani, tandem vergunt in marasmm senilem immedicabilem (vide §. 55.). Et monuit *Hippocrates* sequentia: (b) *Senes juvenibus quidem plerumque minùs ægrotant: quicumque verò illis morbi diuturni oboriuntur, cum iis frequentius simul intereunt.* Voraces pueri sæpe cachectici fiunt, sed liberatis à saburra aggesta primis viis, dein bonâ diætâ, & lenibus roborantibus, solent plerumque restitui, nisi neglectum ab initio malum altiores jam radices egerit. In florenti autem ætate, vegeto & firmo jam corpore, vix, nisi à gravioribus causis cachexia inducitur, & hinc non semper faciliè sanantur.

§. 1174. **Q**UIN patet etiam, curationem quidem requirere
1°. Aliquando nimis acris, fluidique mitigationem, inspissationemque modicam. 2°. Tenacis, hærentisque, dissolutionem atque fluxilitatem. Sed quum à tam variis causis hæc duo oriri queant (1168. 1169. 1170.), inprimis necessarium esse pro harum diversitate variare & medicamenta, & modum his utendi.

Consideratis illis, quæ spectant causas cachexiæ, ejus effectus varios, hujusque morbi diagnosin & prognosin, sequitur, ut de curatione agatur. Verùm uti ex præcedentibus patuit, quandoque in cachexia humores sic degenerant, ut tenuiores redditi non coerceantur vasis, sed per varias vias elabantur de corpore, sicque marasmm inducant: contrà verò frequentius contingit, ut viscidiores solitò humores impediant liberum motum per vasa, vel saltem difficiliorem reddant; unde vel stagnando in cavis majoribus & minoribus corporis, vel vasa distendendo, corpus tumere faciunt. Duplex ergo est indicatio curatoria in hoc morbo, atque utraque hæc considerationem meretur.

I. Fuerunt quondam Medici in illa sententia, uti sæpius dictum fuit, humores nostros non posse peccare nimiâ tenuitate, cum tenues humores liberrimè per vasorum angustias transire possint; adeoque credebant, sic expeditissimam humorum circulationem obtineri. Hinc inculcabant omnibus, ut perpetuò diluerent sanguinem aquosis tepidis potibus, & in his reponerent summam prophylaxin ad omnes morbos. Inde tanta encomia potûs theæ, caffèæ, &c, apud *Bontekoum* & alios leguntur. Verùm quotidianæ Observationes Practicæ docuerunt Medicos, & inprimis illos, qui apud Bata-

(a) De Caus. & Sign. Morbor, Diuturnor. Lib. I. Cap. xvi pag. 48.

(b) Aphorism. Sect. II. n°. xxxix. Character. Tom. IX. Part. II. pag. 79.

vos Medicinam exercent, ubi abusus potûs aquosi, tepidi, copiosi admodum invaluit, nullam observari frequentiore causam cachexiæ, quàm perpetuam potûs aquosi tepidi ingurgitationem: minùs inde afficiuntur, qui valido corporis motu difflant quotidie illud aquosum ingestum, & corporis exercitio robur addunt fibris solidis, cæteroquin ab aqua tepida brevè nimis laxis futuris (vide §. 35. n°. 3.). Verùm mulieres, imprimis sedentariam vitam agentes, pallido inde laborant morbo, menstruis copiosissimis diffluunt, steriles quandoque redduntur, ob perpetuum ferè fluorem album, madefcente semper flaccido utero; vel si conceperint, frequentes abortus patiuntur. Non consideraverunt illi Viri, qui humorum perpetuam attenuationem adeo laudabant, liquidorum sanorum indolem: in sanissimis & robustis hominibus sanguis densus est, & concrefcens illico in solidam massam, dum vasis apertis exit; in debilibus autem & valetudinariis longè dilutior sanguis apparet, longè minùs concrefcens. Si vel hoc solum Observatum Practicum considerassent, vidissent facilè, quòd nimiâ dissolutione humorum, homo sanus & robustus reddatur debilis & valetudinarius. Præterea singulis humoribus debet adesse debitus spissitudinis gradus, ut maneant in vasis suis; si enim sanguis ruber æquè tenuis redderetur ac serum sanguinis, vasa sanguinea fierent vacua; si serum sanguinis adeo tenue redderetur ac est lymphæ, quæ per vasa cutis exhalantia transire potest, exhauriretur brevè totum corpus. Patet ergo fati, peccare posse humores nostros nimiâ tenuitate, dum à sanitatis conditionibus manifestè sic recedunt. Cùm autem sanguinis crassissima pars, rubra nempe, in arteriis & venis maximis corporis contenta, motum à corde & arteriis recipiat, receptum reliquis communicet, simulque à densissima hac parte sanguinis, ad vasa maximè resistentia attrita, calor sanus sustineatur, & communicetur toti corpori, nimis diluto sanguine per aquosa, simulque flaccidioribus redditis solidis per eadem, languidior fit humorum motus, & minuitur calor; unde non difflabitur facilè hoc aquosum de corpore, sed manebit, vasa distendet, & in cavis corporis incipiet accumulari, sicque cachexiam aquosam, sive hydropem producere.

Verùm præter illam nimiam tenuitatem humorum, quæ ab imprudenti diluentium usu nascitur, & alia fluiditas morbosa liquidorum observatur, quæ fit, quia vel non fati condensantur humores per efficaciam vasorum & viscerum, vel morbosi quid miscetur fluidis, quod debitam illorum consistentiam tollit.

Certum est, chylum, ex alimentis assumptis paratum, habere minorem densitatem, quàm sanguinem rubrum, ejusque serum: suspernatat enim chylus sanguini de venis educto, & repetito circuitu per vasa & viscera corporis tandem densior redditur, & in nostram Naturam mutatur. Videtur autem statui posse, pulmonem suâ actione quàm maximè conducere ad hanc chyli immutationem (a), cùm omnis chylus vim & efficaciam pulmonis pati debeat, antequam cum sanguine per arterias moveatur, & omnis humor vitalis totus quantus pulmones transeat, dum per alia viscera tantum

(a) Boerhaav. Institut. Medic. §. 208.

certa portio transfuit. Præterea aorta toti corpori omnibusque ejus partibus prospicit, dum unà cum vitali sanguine liquidum nutriens distribuit per omnia: sed aorta omnem suum sanguinem à corde sinistro accipit, in quod pulmonales venæ sanguinem per pulmonem transmissum evacuant. Unde videtur pulmo conciliare debitam densitatem chylo, illamque conservare in sanguine. Hinc patet ratio, quare pulmone affecto videamus toties marcescere totum corpus, licet nec per sputa, nec alias evacuationes sensibiles, multum perdat de corpore: quandoque etiam sudores nocturni fiunt, ob humores nimis tenues nec satis densatos in pulmone, qui per vasorum cutaneorum oscula, tempore lecti magis laxata, elabuntur. Cùm autem eadem actio, quæ chylum condensat, & similem reddit nostris humoribus, blandam simul indolem conciliet omnibus (liquida enim sana non sunt acria), patet ratio, quare majorem tenuitatem humorum, à tali causa natam, soleat comitari acrimonia, quæ mitigationem poscit, dum nimia fluiditas modicam inspissationem requirit.

Quandoque morborum quid cum humoribus fluit per vasa, quod debitam illorum consistentiam tollit, nimiamque fluiditatem inducit: hoc tam in morbis acutis, quam chronicis, observatur. Sic antea, ubi de febre continua putrida dicebatur, ad §. 730, notatum fuit, quandoque acrem stimulum vel corpori applicatum, vel ex degenerantibus humoribus in ipso corpore natum, febrim excitare, quæ sanguinem reddit longè fluidiorem debito, & periculosas hæmorrhagias producit. Ita *Wepferus* in petechialibus & malignis febribus observavit hoc contigisse, viditque (a) ichthyocollæ gluten profuisse, sanguinem nimis tenuem increffando. In variolis confluentibus pessimis fit quandoque putrida humorum dissolutio, uti postea in hujus morbi Historia dicitur; tuncque vidit *Sydenhamus*, spiritum vitrioli (b) potui communi mistum, egregiè profuisse; sed constat Experimentis Chemicis, acida fossilia humores plerisque nostri corporis inspissare. In chronicis morbis similia observantur: si enim, impedito libero bilis exitu in duodenum intestinum, illa regurgitet in sanguinem, icterus fit; qui, si diuturnus fuerit, soluto toto sanguine per bilem perpetuè admistam, immedicabilis nascitur hydrops. Ubi vomica purulenta in corporis interioribus hæret, morâ tenuius & acrius redditum pus venis resorbetur, totumque sanguinem solvit ita, ut putridissima oriatur diarrhœa, brevè totum corpus exhaustiens, & lethalis; uti ad §. 1188, in empyemate dicitur, & in phthisi §. 1206.

Patet ergo ex omnibus hæcenus dictis, in cachecticis satis frequenter adesse humorum nimiam tenuitatem, quæ corrigi debet, ut fiat sanatio.

2. Patuit quidem, humores nostros certum densitatis & cohæisionis gradum habere; debet tamen hæc cohæisio molecularum, quæ fluida nostri corporis constituunt, talis esse, ut superari possit per vires cordis & articularum, cæteroquin hærerent in extremis vasorum, & obstructions facerent. Per quas autem causas talis viscositas nostris humoribus concilietur,

(a) *Cicut. Aquatic. Histor. & Nox. Cap. V. pag. 61.*

(e) *Seçt. V. Cap. IV. pag. 299.*

§. 115, & sequentibus, ubi de obstructione agebatur, explicatum fuit. Si à motu circulari violento, & vasis fortibus, validè comprimentibus liquida contenta, lentor major & cohæsió inducatur humoribus, tunc adest spissitudo inflammatoria dicta: ubi autem à languente motu, vel laxato vase, aut minutâ copiâ liquidi (§. 116.) major humorum viscositas nascitur, tunc frigidus lentor immeabilitatem humorum producit, de quo vide §. 72. Indicatio curatoria ergo est, ut illud tenax, quod in extremis convergentium vasorum hæere incipit, vel saltem nonnisi difficulter transit, solvatur & reddatur meabile.

Cùm ergo & nimia dissolutio humorum à variis causis pendeat, atque etiam nimia tenacitas, & præterea utriusque hujus vitii comes possit esse acrimonia varia, patet satis nihil generale hîc statui posse, sed sollicitâ indagazione opus esse, ut cognoscatur, quale vitium in humoribus sit, & à quibus causis ortum: hoc autem cognito, tunc facilè determinatur, quid agendum sit, & per quæ. Sic v. gr; si nimia tenuitas liquidorum à potûs aquosi abusu nata fuerit, victus siccior, & omnia, quæ laxata nimis vasa roborare valent, curam absolvent: contrà dum à morbofo miasmate soluti sunt humores, tunc illud enervare, vel corrigere, indicatio jubet: & visum fuit quandoque, aquæ potum copiosum profuisse, qui in priori casu nocuisset. Pariter, ubi densitas inflammatoria humorum adest, laxanda sunt vasa, ut minùs premant contentos humores: ubi verò frigidus pituitosus lentor prædominatur, augendum est vasorum robur. Idem etiam verum est de variis acrimoniæ speciebus per diversa remedia corrigendis.

§. 1175. **M**AXIME curandum, ut victus sit ex his, quæ liquidis sanis similia, facilè transmittenda, causæ singulari morbi adversa, ægróque inprimis grata sunt.

Ex ipsa definitione hujus morbi §. 1166, data, constat, in cachexia depravari nutritionem, adeoque non adesse omnes conditiones requisitas, ut ingesta alimenta assimilentur perfectè nostris fluidis & solidis partibus. Verùm ex antè dictis constitit (§. 1168.), non omnia alimenta æquali facilitate assimilari; imò quædam non posse subigi, nisi à robustis, & quotidiano labore exercitis, corporibus, sed cachexiam facere in debilibus: sponte ergo patet, quòd cachecticis debeat procurari talis victus, qui facilè subigi possit, imò liquidis sanis similis sit; & adeo simul tenuis, ut nullum obstaculum libero motui humorum per vasa nascatur, dum chylus, ex ingestis paratus, fluit cum sanguine. Ex quibus autem alimentis talis victus parari queat, antea ad §. 28. n°. 1, uti & ad §. 599, dictum fuit.

Seligantur autem ex illis alimentis talia, quæ opposita sunt causæ singulari morbi: v. gr; si lenta & frigida cacochymia comitetur cachexiam, à farinosis lentis in victu abstinemus, uti & à gelatinis, ex animalium partibus coctione cum aqua paratis, ne humorum nimiam tenacitatem tali victu augeamus. Et contrà si nimiam ob tenuitatem humorum depravetur nutri-

tio, & lento marafmo hinc tabefcat corpus; tunc talia profunt, modicè inſpiſſando humores nimis tenues. Si aquoſâ colluvie turgere incipiat corpus cachecticum, tunc juſcula carnum vel omnino non, vel parcâ faltem copiâ, dantur; & potiùs adhibentur carnes juniorum animalium affatæ, piſces fluviatiles, aſſi pariter, panis biſcoctus, cum potu pauco, ſed meraciori, ut in totum ſicciori victu utatur talis æger. Idem etiam verum eſt de varia acrimonia, quæ cachexiam comitatur: ſi enim acida adſit acrimonia, uti toties in junioribus contingit, tunc ova, jura carnum, gelatina eboris, cornu cervi, &c, profunt, quia ſponte ſuâ in acidum non vergunt: & contrâ, ſi in alcalinam putridam indolem potiùs degenerent humores, lacticia, decocta panis, hordei, avenæ, &c, addito vino acidulo profunt; & à carnibus, ovis, piſcibus, abſtinetur. Vel ſi juſcula carnum dentur, additur ſuccus citri vel aurantiorum, aut cum hordeo, avena, oryza, &c, decoquantur, ut minuat facilis horum in putredinem degeneratio.

Simul etiam cavendum eſt, ne majori copiâ ſimul alimenta, licèt optima, ingerantur; gravantur enim illico debilia hæc corpora, nec reficiuntur inde: repetitis autem vicibus, & minori copiâ, ſi exhibeantur, pulchre profunt. Neque recedendum ab hac cautela, licèt cachectici appetitu valeant; quod contingere quandoque novimus, & *Aretæus* jam notavit, dicens, (a) *Multos utique cibos appetunt, edaces admodum ſunt: celerior concoctione diſtributio fit crudiorum magis quàm concoctorum.* Et licèt exhausta per marafmum ferè corpora celerioſam repletionem poſcere viderentur, tamen non debent multa ſimul ingeri, ſed ſenſim; ſi videmus facilè ferri ab ægris ingeſta, copia prudenter augeri poteſt, ſed lentè, ſecundùm monitum *Hippocratis* dicentis, (b) *Quæ diuturno tempore attenuantur corpora, ſenſim reficere oportet.* Certum enim eſt, quòd, niſi bono victu utantur cachectici, & Medicis morigeri eſſe velint, medicamentis parùm proficiatur. Quoties non vidi mulieres ob abuſum potuum aquoſorum cachecticas, dum feliciter curatæ fuerant, in eundem morbum relapſas fuiſſe, & iteratis quidem vicibus, tandem penitus incurabiles, dum volebant ab his potibus abſtinere!

Interim tamen, non nimis moroſus ſit Medicus in præſcribenda diætâ, ſimulque ſemper attendat, ut eligantur talia, quæ ægro grata ſint, faciliùs enim digerit ventriculus illa, quæ palato placent. Aliquam in his Medicorum indulgentiam laudat *Hippocrates*, uti ad §. 599, notavi, dum dicit, (c) *Paulò deterior ſed ſuavior tum potus, tum cibus, melioribus quidem, ſed minùs gratis, præferendus.* Non quidem in omnibus ſerviendum voluit ægrorum cupiditatibus, ſed aliquid indulgendum eſſe, ſi non directè repugnet indicationi curatoria. Similiter de ſtomachicorum curatione agens *Aretæus* dicit, (d) *Cupiditatibus eorum indulgeat Medicus in rebus, quæ non magno pere lædunt.* Sic v. gr; ſi cachecticus, in quo humores videntur tendere in

(a) De Cauſ. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. xvi. pag. 47.

(b) Aphoriſm. Sect. II. n°. vii. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 47.

(c) Ibid. n°. xxxviii. pag. 79.

(d) De Curat. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. vi. pag. 132.

acrimoniam alcalinam, jura carniū desideraret, vel & ipsas carnes, & fortè ex consuetudine his solis ferè delectaretur, addito succo citri vel aurantiorum, concedi hæc possent. Aliquoties vidi, cachecticas fœminas aceto delectari quàm maximè, licèt nulla putredinis signa adessent, imò potiùs in primis viis acida acrimonia quandoquè ex ingestis nasceretur: dedi pulveres absorbentes ante cibum, sicque gratâ fragrantia aceti reficiebantur tales ægræ, & acidum aceti enervabatur ab absorbentibus jam in ventriculo hærentibus. Attentus & peritus Medicus in multis casibus poterit sic ægris placere, & tamen indicationi curatoria satisfacere; imò longè magis morigeros vidi ægros, qui indulgentem Medicum nacti erant, dum credebant, talem nihil denegare unquam, nisi quod absolutè noxium erat: contrà, dum in levissimis etiam auctoritate suâ pertinaciter utitur Medicus, morosi ægri etiam in gravioribus ejus consilium spernunt.

§. 1176. **T**UM ut optimè digeri queant, condimentis, potu vinoso, exercitio, aere procurandum.

Quàmvis optimi cibi dati fuerint, languet sæpe ventriculi & intestinorum actio in ingesta, unde non satis elaboratus chylus actione horum viscerum paratur. Pulchrum effectum tunc faciunt omnia illa, quæ grato stimulo possunt languidas ventriculi & intestinorum vires excitare, unde talibus condiri tunc solent cibi.

Aromata, sal, acetum, succus citri, aurantiorum, &c, solent condimentis præcipuam materiam dare; simulque talia eliguntur, quæ singulari humorum degenerationi opposita sunt.

Acida condimenta eliguntur, si humores in alcalinam putredinem vergant; & contrà ab illis abstinendum erit, si acida acrimonia prædominetur: tunc enim aromata, allia, cepæ, sinapi, commendantur, quia in his sal volatilis alcalinus adest, qui confusis his bulbis & feminibus quaquaversum exhalat, & adstantium nares oculósque ferit, sæpe non sine molestia: eadem satis conveniunt, ubi mucosa frigida cacochymia adest.

Vini pariter insignis usus est, si aquâ plùs minùsve dilutus pro potu communi usurpetur. Iis, qui assueti sunt cerevisiam potare, facilè illius usus conceditur, & imprimis generosioris: videtur enim cerevisia fermentata spiritus suos tenaciori parùm materia irretitos habere; hinc durabilem magis effectum solet præstare quàm vinum. *Momma* dicta *Brunsvicensis*, quæ est cerevisia meracissima, & verum quasi Cereris extractum, bis terve de die ad uncicam unam aut alteram data cum pane biscocto, languidissimos quandoque curavit morbos, uti antea ad §. 75, monui. Pulcherrius prodest, si in prandio & cœna post sumptum cibum, pauculùm sumatur de vino meraco, sed molli, intingendo panem biscoctum, qui dein deglutitus miro modo ventriculum roborat. Vina illa, oleosa dicta, ut sunt Hispanica, & Hungarica meraciora, pulchre huic scopo serviunt.

Quantum

Quantum autem faciant corporis exercitia ad feliciorum digestionem ciborum, quotidianis Observatis constat, dum videmus, operarios facillimè digerere durissima edulia, à quibus sedentariam vitam agentes homines gravarentur quàm pessimè. De hac re antea §. 25, & §. 28, dictum fuit.

Cum autem aerem perpetuò cum cibis & potibus deglutiamus, singulisque vitæ momentis inspiremus, patet satis, multum conferre ad sanitatem aerem purum & salubrem; præcipuè cum constiterit per Experimenta pulcherrima celeberrimi *Halesii*, aerem non tantum permistum hæere fluidis nostris, sed etiam notabilem partem solidarum partium nostri corporis constituere. Hinc videmus, miseros homines, qui diu carceribus inclusi hærent, omnes fieri cachecticos, nec sanari facillè posse, nisi liberiori aurâ illis frui concessum fuerit. Quantum dolent sæpe Medici & Chirurghi, etiam peritissimi, quòd vix sanare possint ægros in nosocomiis decumbentes, dum similes morbos optimo cum successu tractant extra nosocomia! Ubi enim ingens decumbentium numerus adest, tot exhalationibus morbofis, putridis, inquinatur aer, quem respirare coguntur miseri, ut ferè omnes cachectici fiant, antequam à vulneribus suis curentur.

In nosocomiis castrensibus, & navibus bellicis inprimis, (a) magna toties ab hac sola causa oritur calamitas. Optimè ergo meriti sunt de genere humano, nec satis laudari possunt, egregii illi Viri, qui facilem satis Artem docuerunt, quo aer in navibus & nosocomiis renovari possit, sicque purior reddi. Appetitum auctum, digestionem faciliorem, magnamque corporis alacritatem, sentiunt omnes, qui, postquam totâ hyeme fumosa in urbe latuerunt, verno tempore ad amœni gaudia ruris redeunt. Summum hinc remedium est, in aere puro, campestri, ventis perflato, degere; inprimis in loco à paludibus & stagnantibus aquis remoto. Unde etiam videmus, peritos in Arte Medicos, simulac vernus tepor adspirat, languentes chronicis morbis ægros rus ablegare, ut puro fruantur aere, & simul frequentiores habeant occasiones salubri motu corpus exercendi, per ambulationes, vectiones, equitationes, &c.

§. 1177. **U**T verò organa primarum coctionum itidem bene disponantur, leni digestivo, vomitivo, purgante, roborante, prospiciendum.

Ferè semper solent in cachecticis primæ viæ gravari plus minúsve indigestâ saburrâ, & lentâ pituitâ: unde indicatio curatoria jubet, ut hoc gravans expellatur de corpore. Si appetitus deficiat, & nausea adsit frequens, lene vomitorium datum, pulcherrimè prodesse solet: si in intestinis similis hæreat materia, blando purgante, sed repetitis vicibus sumpto, eliminatur tutò, simili ferè modo, ac in cura scorbuti ad §. 1160, dictum fuit. Intermedio autem tempore, ubi purgantia non exhibentur, dantur talia, quæ

(a) *Sutton*, Nouvelle Méthode pour pomper le mauvais air.
Tome III,

omnem lentorem fundunt & attenuant. *Sal polychrestus, tartarus solubilis, tartarus regeneratus,* & similia, in aqua quadam stillatitia aromatica, uti v. gr; aquâ menthæ, absinthii, &c, soluta, addito melle, vel & oxymelle scillitico, si major visciditas adfuerit, præcipua sunt. Ubi per hæc mobilis reddita fuit & soluta materia viscida, longè faciliùs per cathartica leniora expellitur.

Simul etiam conducunt illa, quæ inertem ventriculum roborant, & leni stimulo aromatico agunt; inprimis quando jam maxima pars saburræ, in primis viis hærentis, expulsa fuit. *Absinthium, mentha, centaurium minus, gentianæ radix, calamus aromaticus, &c,* formâ conservæ, vel vini medicati, si exhibeantur, pulchre profunt. Simili usui serviunt, *myrrha, opopanax, galbanum, sagapenum, &c,* formâ pilularum si deglutiantur, omni trihorio vel quadrihorio ad sex vel octo grana; sic enim totâ die fragrans aroma hæret in ventriculo & intestinis, simulque omne lentum attenuatur. Tincturæ Officinales ex his paratæ, elixir illud proprietatis dictum in Officinis, aliâque similia, pariter exhiberi possunt, sicque datur occasio variandi formulas, licet eadem indicatio curatoria maneat; quod magnam utilitatem habet inprimis in morbis chronicis curandis, dum ægri pertæsi longæ curationis, sæpe alia remedia postulant.

§. 1178. **E**T ubi horum usu viæ laxatæ, materies morbofa attenuata erit, tum attenuantibus, diureticis, sudoriferis insistendum.

Per eadem autem hæc remedia & bonum victum (§. 1175.) caveri poterit, ne similis saburra denuo colligatur in primis viis. Verùm videmus, cachecticos sæpe turgere toto corpore, dum jam in leucophlegmaticam cacochymiam vergunt; tuncque vel iners aqua, vel lentum mucosum, prædominatur in sanguine, quod etiam vel corrigi debet, vel expelli. Correctio inprimis fit, auctâ vasorum actione in contentos humores, de qua re sequenti paragrapho dicetur. Verùm quandoque tanta abundantia cacochymix est, ut expulsionem ejus opus sit, saltem pro magna parte, ut vasa minùs distenta robur acquirere possint, sicque faciliùs mutare humores degeneres in sanam indolem. Cùm autem in sanis hominibus superfluum aquosum, & cum hoc alia plura, quæ relicta nocerent, per cutis spiracula, vel urinæ vias, exeant de corpore, patet satis, binas illas excretionem promovendas esse, ut sanguis depuretur. Imò observatur plerumque in cachecticis, urinæ copiam minui, dum totus habitus corporis tumere incipit; simulque vix perspirare hæc corpora, cùm tota cutis sicca sit, & vix caleseat, vel saltem non satis, ut insensibilis vaporis formâ expellantur humores superflui; unde sub cute in tunica cellulosa incipiunt colligi, sicque tumorem leucophlegmaticum producant. Cùm autem tenues debeant esse humores, ut exeant per minima hæc vasorum cutaneorum orificia, & transeant per fistulas renales, hinc in usu attenuantium

modò laudatorum pergendum est fati diu, & dein promoveri possunt hæ excretiones per sudorifera & diuretica remedia.

De sudoriferis, & variis illorum classibus, videantur illa, quæ ad §. 1188, & sequentes habentur in *Institutionibus Medicis*. Diuretica enumerantur ibidem §. 1220, & sequentibus; inter quæ tamen vix inveniuntur certiora illis, quæ ex scillæ bulbo amarissimo parantur; quod remedium veteribus Medicis adeo frequenti in usu fuit. Acetum enim scilliticum, vinum scilliticum, oxymel scilliticum, laudaverunt ubique: neque tantùm vi diureticâ pollet, sed potentissimè incidit & attenuat omne lentum viscosum; adeoque dupliciter prodest. De ejus usu adhuc dicitur in capitulo *De Hydrope*.

Sponte autem patet, sudorifera & diuretica tantùm locum habere in cachexia, quæ in leucophlegmatiam vel hydropem anasarcam vergit; non verò ubi marasmo exsuccum tabescit sensim corpus, ibi enim hæc nocerent.

Quidam Medici fuerunt in hac opinione, cacochymiam tutò minui posse per sanguinis missiones; cum sic crederent vitiosum cruorem tolli, dum per bonum victum restitueretur interea novus & melior sanguis. Jam apud *Celsum* hujus Methodi mentio fit: in cura enim cachexiæ, postquam laudaverat evacuationes per alvum, sudores, &c, addit, (a) *Si nihil reliqua proficiunt, sanguis mittendus est; sed paulatim, quotidieque, pluribus diebus; cum eo ut cætera quoque eodem modo serventur*. Si autem consideretur, per sanguinis missionem educi illud, quod aptum erat, transire per angustias arteriosas in venas, illa verò, quæ stagnant ob lentorem; non sic educi, sed manere in corpore; præterea, uti constitit in antè dictis (vide §. 25. n°. 1.), jacturam nimiam sanguinis impedire assimilationem ingestorum in naturam liquidi vitalis sani, patebit non facilè minui posse cacochymiam per venæ-sectiones, simulque restitutionem perditorum impediri, dum vitalis sanguinis copia, jam deficiens in cachecticis, per repetitas venæ-sectiones adhuc ulterius minuitur. Minimè tuta ergo hæc Curandi Methodus videtur.

§. 1179. **U**LTIMO chalybeatis utendum, alcalinis, saponatis, cum exercitio cursûs, unctionis, frictionis, balnei.

Postquam per modò dicta maxima pars cacochymiæ subducta fuerit de corpore, tunc semper adest adhuc magna flacciditas partium solidarum, & nisi illis robor addatur, brevè in cachexiam relabuntur tales ægri. Quomodo autem, & per quæ, roborentur partes solidæ nimis debiles; antea ad §. 28, dictum fuit; inprimis ibi laudatus fuit usus limaturæ ferri, cujus in tali casu mirabilis efficacia est. Imò in Praxi numerosissimos casus vidi, ubi solo hoc remedio, aromatibus gratissimis juncto, superabatur cachexia, lenibus evacuationibus tantùm per tres quatuorve dies prius exhibitis, ut nempe primæ

(a) De Medicin. Lib. III. Cap. xxii. pag. 169.

viæ ab omni faburra mucosa & indigestili materia liberæ forent. Manifestè enim tunc videmus, non requiri, ut per continuas evacuationes humores cacochymici tollantur; sed, aucto vasorum robore & actione, in fluida mutari illud semicrudum cum sanguine fluens, & perfici in liquorem vitalem sanum. Aliâ occasione §. 75. n°. 5, jam notavi, subsidere sensim laxum corporis tumorem ab usu ferri, pallorem mutari in sanum & vividum rubrum colorem, agilitatem redire torpidis & seignibus antea membris, absque ulla evacuatione illius lenti glutinosi, quod prædominabatur in humoribus; idèque *Galen*i auctoritate confirmatum tunc fuit, qui prudenter monuerat, (a) frigidam & lentam pituitam non semper debere evacuari, sed potius permutari in bonum sanguinem, quod pulchre perficit ferri usus; nec fallit eventus, modò viscerum integritas adsit. Si enim corrupti quid aut purulenti in visceribus lateat, aut scirrhusa adsit durities, tunc nunquam aliquid boni à limaturæ ferri usu observare potui; uti nec, quando tenacissima atrabilis, visceribus abdominalibus impacta hærens, cachexiam produxerit: aquarum autem medicatarum usus, quæ ferrum inimitabili per artem modo solutum, gerunt, in tali casu sæpe adhuc cum fructu tentatur.

Sales autem alcalini, & saponos ex alcalinis salibus & oleis simul unitis parati, magnam efficaciam habent in solvendis tenacibus & viscidis, uti ad §. 135, dictum fuit: verùm minùs conveniunt illo tempore, dum ferro utuntur tales ægri. Limatura ferri enim in acidis vegetabilibus solvitur facillimè, sed si addatur alcali tali solutioni, præcipitatur ferrum, & ochræ flavescentis speciem refert, quæ, mucos primarum viarum irretita, cum illo concrevit in massam vix solubilem, sicque sæpe multas molestias producit. Ob hanc causam ab illis abstinemus eo tempore, dum limaturâ ferri utuntur cachectici, illamque vino infusam, aut cerevisiæ generiosiori & meracæ, exhibemus; vel si in substantia exhibeatur, vinum vel cerevisiam talem superbibendam suademus. In victu etiam ob eandem causam laudantur tunc talia, quæ ex sua natura in acidum potius vergunt, & contrà vitantur talia, quæ in alcalinam putredinem nimis prona sunt.

Nisi autem sanati jam cachectici salubri motu corpus exerceant, ferè semper relabuntur in eundem morbum. Toties dolent Medici, curatas à chlorosi puellas, dum nolunt, imprimis opulentiores, inertem vitam cum laboriosa permutare, post paucos menses æquè languidas reddi, ac antè fuerant. Sed ille motus potest imperari sanatis jam, non autem ubi morbo profecto languent, nam impossibilis foret; atque etiam periculo non careret, si per subitum motum, & ultra vires auctum, stagnantia simul ac semel circulantibus humoribus miscerentur, brevè enim hæc pulmonem infarcirent lentore suo, & suffocationis periculum facerent. Videmus sic, leucophlegmaticos, simulac citatori gressu incedere, aut acclivia loca adscendere, tentant, statim anhelos pectore suspiria ducere, & ferè suffocari, nisi gradum sistant illico. In tali ergo casu incipimus à frictionibus, primò lenioribus,

(a) Hippocrat, Lib. de Aliment. Comment. III. tex. XIV, Charter, Tom. VI, pag. 255.

dein fortioribus; &, ut simul laxa solida roborentur, panni lanei, imbuti vapore accensi succini, mastiches, olibani, & similia, ad has frictions adhibentur; deinde viribus parum jam auctis, suademus ægris, ut seipso perfricent, sic enim frictioni additur muscularis motus hinc adeo utilis. Optime hoc *Celsus* monuit in cura hujus morbi, dicens, (a) *Si infirmior est, gestari, ungi, perfricari, si potest, maxime per seipsum, sæpius eodem die, & ante cibum & post eum, sic ut interdum oleo quædam adjiciantur calefacientia, donec insudet.* Auctis ulterius viribus, vectiones in rheda, equitationesque, successivè adhibentur, donec firmum jam corpus propriis viribus moveri possit; tunc enim ad ambulationes & cursus procedere licet. Videri possunt & illa, quæ §. 28, n.º. 2, de iisdem habentur: semperque inculcandum est seriò talibus jam sanis, solam prophylaxin recidivæ in bona diæta & corporis exercitio consistere.

Balneum quidem à *Celso* laudatum fuit ad curandum malum habitum; sed videtur illud adhibuisse hoc scopo, ut dissiparetur pars cacochymia gravantis per sudorem. Interim tamen, cum plerumque simul adsit in cachexia laxa solidarum partium debilitas, quæ per balnea aquosa tepida potius augetur, in tali casu minus convenire videntur, nisi aromaticis calefacientibus herbis additis corrigatur vis emolliens & laxans aquæ tepidæ. Certè si aquosum abundans in tali corpore diffundendum sit per sudores, in laconico sicco si quotidie per aliquod tempus hæreant tales ægri, melius hoc obtinebitur, quam balneo humido: si autem scopus sit, roborare nimis flaccidum corpus, balneum frigidum potius conduceret, cui tantum confidit *Aetius* in hoc morbo curando, ut dixerit (c) *Quod si quis ad frigidæ lavacrum adsuescieri possit, compendio ad omnem mali curationem pervenerit.* Sed prudenter indicat, adsuescendum esse balneo frigido; nam simul & semel insolitum tale frigus applicare debilibus corporibus, prudentiæ Medicæ repugnaret.

§. 1180. **H**ÆC autem ex variis peti, variè præparari, applicari-
que, debent, pro causa maxima cognita.

Si considerentur illa, quæ in enumeratione causarum cachexiæ §. 1168, dicta fuerunt satis patet, diversa, imò & oppositarum virium, remedia ad curam quandoque requiri. Dum ob debilitatem nimiam solidarum partium, tumet corpus viscidis humoribus plenum, tunc roborantia remedia locum habent: ubi autem soluti nimis humores abeunt de corpore nec restituntur per ingesta, vasa contrahuntur, & lento marasmo perit corpus. In tali casu humectantia & leniter incrassantia remedia requiruntur.

Verum & ipsa remediorum præparatio varia est in diversis. Si v. gr; pallido morbo laborans puella, inertis mucosæ cacochymia humorum turgeat, ferrum in acido vegetabili solutum datur potius quam in substantia,

(a) De Medicin. Lib. III, Cap. xxii. |
pag. 168.

(b) Ibid. pag. 169.

(c) Serm. X, Cap. xix. pag. 232.

quia limatura ferri deglutita lento primarum viarum muco sic inviscari poterit, ut vel nihil omnino, vel parum tantum, agat. Contrà verò, si acidum acre simul adsit in primis viis, tunc potius in substantia datur, quia & acidam acrimoniam mitigat, simulque in hoc acido solutum ferrum suos præstabit effectus.

Ita etiam ob easdem rationes applicatio remediorum varia erit: uti enim paulò antè dixi, si laxanda sint solida nimis rigida, aqua tepida, & imprimis vapor aquæ calidæ, summum dant remedium; & contrà, ad roborandas partes nimis laxas, frigida aqua prodest, & longè plùs quàm creditur. Toties occurrit in Praxi, quòd teneræ constitutionis homines, à minima tempestatum variatione, cephalalgia, odontalgia, coryza, &c, afficiantur, unde solent caput multum tegere, & fovere perpetuo tepore, cum inde aliquod levamen sentiant: verum tantò redduntur sensibiliores ad minimum frigus, & dum minus tecto capite egrediuntur, illico minimam aeris vicissitudinem sentiunt. Plures curavi, dum persuadere potui, ut sensim minuerent capitis tegumenta, verno tempore incipiendo; dein levissimè tantum tecto capite dormirent, & æstate omni mane faciem, collum, cervicem, aqua frigidâ lavarent; quod ubi per sequentem autumnum & hyemen continuaverant, sic firmabantur vasa superiora, ut ab omnibus illis molestiis liberi viverent postea, & aeris vicissitudines absque ullo damno ferre possent; præcipuè si simul caverent, ne pedes unquam multum refrigerarent.

Patet ergo, Medicum ex cognitione causarum cachexiæ eruere debere normam agendorum, adeoque sæpe diversâ Methodo opus habere in curando hoc morbo.

§. 1181. **U**BI verò à nimia acrimonia consumptio, & tabes cachectica, inquirendum in acrimoniæ speciem, si fieri queat. 1°. Per indagationem causæ cachexiæ (1168). 2°. Temperiei morbi, ægrique. 3°. Symptomatum. 4°. Excretorumque.

In sanitate, nec in liquidis, nec in solidis partibus nostri corporis, notabilis acrimonia deprehenditur. Sanguis sanus aliquid levissimè falsi saporis habet, & tamen adeo blandus est, ut oculo instillatus nullam molestiam faciat. Imò bilis ipsa, quæ tamen inter humores nostros maximam acrimoniam habet, ab oculo fertur facilè. Urina sana quidem acris est, at est humor excrementitius, qui non manet in corpore, sed expellitur. Si carnes animalium sanorum decoquantur in aqua, dant mollia juscula; ex ossibus & carnibus animalium decoctis in aqua blandæ fiunt gelatinæ: cerebrum habet fatuum saporem, imò & reliqua omnia corporis viscera in aqua decocta nullam acrimoniam jusculis præbent. Unde patet evidenter, materiem nutritivam, ex qua restituntur solidæ & fluidæ partes nostri corporis, necessariò debere habere blandam indolem. Unde etiam videmus, chylum & lac, ex ingestis alimentis parata, blandi semper esse saporis, cum jam propius accedant ad assimilationem cum partibus nostri corporis.

Simulac ergo acrimonia in nostris humoribus nasci incipit, incipit depravari nutritio, & corpus marcescit.

Dum acidâ acrimoniâ laborant juniores diu, totum corpus miserrimè contabescit, solo abdomine tumente, & infarcto, à reliquis indigestis ciborum. Ubi in scorbuto inveterato acrimonia humorum magna adest, atrophia sequitur, uti ad §. 1151. n°. 4, notatum fuit. Dum in cancro exulcerato acris sanies, pro parte resorpta, sanguinem infecit, videmus torosa corpora vero marasmo exsiccari, licèt debitam copiam optimorum alimentorum sumant. Unde patet, acrimoniam humorum posse causam dare consumptioni & tabi cachecticæ, illámque in hoc morbo adesse nonnunquam. Quod & *Celsus* indicavit, dum de hoc morbo agens, dicit, (a) *Huic, præter tabem, illud quoque nonnunquam accidere solet, ut per assiduas pustulas, aut ulcera, summa cutis exasperetur.* Quod ab acrimonia majori humorum ad cutem delatorum fieri videtur.

Ut autem curatio rite procedat, priùs debet cognosci acrimoniæ prædominantis indoles propria, quantum per Artem hoc indagari poterit: certum enim est, quandoque à latentibus causis marasmm induci. Si unius noctis spatio ob supplicii metum totus marcuerit homo, ita ut & canos haberet capillos (b), patet fati, à simili causa, licèt leviori, talem marasmm produci posse longiori tempore. Videmus sic, homines, metu, tristitiâ, vel & perpetuis curis oppressos, contabescere sensim. In initio talis corporis mutatio, ab animi effectû producta, non potest adscribi majori humorum acrimoniæ; sed certum est, magnas mutationes humoribus induci posse per animi affectus diu perseverantes, uti in melancholiæ Historia patuit; adeoque patet, & in tali casu ad humorum degenerationem attendendum esse, ut cognoscatur, & cognita emendetur. Unde consideranda erunt sequentia.

1°. Causæ antea recensitæ fuerunt, adeoque indagandum, qualis ex illis huic morbo originem dederit; & an simul acrimoniæ producendæ apta fuerit, & quali: inprimis autem considerandum est, quali victu æger usus fuerit. Sic v. gr; in infantibus, solo lacte viventibus, meritò suspicamur acrimoniam acidam. Ita etiam si falsamentis in victu usus fuerit antea copiosè æger, acrimonia muriatica accusatur. Idem de reliquis acrimoniæ speciebus verum est.

2°. In hominibus enim calidæ temperiei, vel & post morbos acutos calidos toleratos, si cachexia succedat, novimus, humores in alcalinam putridam degenerationem vergere. Et contrà in frigida temperie, vel & morbo chronico, potiùs in mucosam inertem visciditatem tendere, quæ rarò acrimoniam comitem habet, saltem in initio.

3°. In genere, (c) *Dolor, sine signis motûs aucti & sine apparente obstructione majore, ut & erosio partium sine tumore simul præsentem, dant signa acrimoniæ in humoribus.* Non enim ubique acrimonia accusanda est, ubi dolor

(a) De Medicin. Lib. III. Cap. xxii. pag. 167.

(b) Marcell. Donat. Lib. I. Cap. i. pag. 13.

(c) Boerhaav. Institut. Medic. §. 911.

adeſt: videmus enim, acerbiffimos dolores naſci à ſola inflammatione in faniffimis corporibus ſubitò, in quibus nulla ſigna acrimoniæ humorum unquam fuerant obſervata. Sudans à labore homo gelidam affatim hauriat aquam, sæpe intra bihorium acutiſſimâ laborat pleuritide, & prævehementia doloris ſeiſum ſuffocat, dum inſpirare non audet aerem: ſed tunc adeſt motus auctus, acuta nempe febris. Exoſtoſis ſenſim naſcens, perioſteum diſtrahendo, intolerabiles dolores facit, ſed adeſt tumor. Ubi autem abſque his dolores adſunt, meritò de acrimonia humorum cogitant Medici. Sic in ſcorbuticis dolores illi moleſti oriuntur, ulcera ſponte naſcuntur in cruribus, quæ ſenſim vicina rodendo ſerpunt. Adeóque ex his ſymptomatibus generale acrimoniæ ſignum habetur. Qualis autem acrimoniæ ſpecies ſit, alia iterum ſymptomata docent, de quibus antea dictum fuit §. 63. 64. 85. 86. Præterea ſymptomata, quæ ſingulares acrimoniæ ſpecies comitantur, & indicant, pulchre enarrata habentur (a) in *Semeioticis*: quæ hîc repetere ſupervacaneum videtur.

4°. Excreta enim ſequuntur ſanguinis & humorum indolem. Sic ubi acrimonia alcalina adeſt, urina acris, craſſa, fulca, ſpumefcens, foetida, excernitur; fæces alvinæ cadaverofum odorem habent; ſudor quandoque foetidus exit. In acrimonia acida obſervatur urina decolor, quandoque ſtrangurioſa, craſſa, alba, cum ſedimento craſſo, copioſo. Fæces alvinæ acidum ſpirant; & sæpe virideſcunt; ſudor acidum olet. In acrimonia verò muriatica occurrit urina falſa, tardè putreſcens, cum ſedimento ſpiſſo, & pellicula tenui innatante.

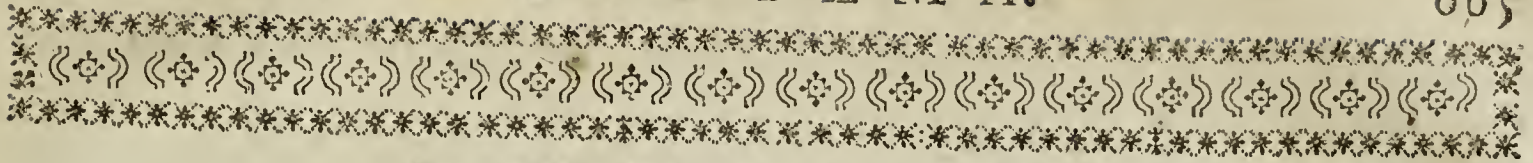
Ubi autem ad quatuor modò memorata attenditur, peritum Medicum minimè latere poterit, an adſit humorum acrimonia, & qualis.

§. 1182. **H**ÆC cognita corrigenda ſuis contrariis (vid. 1166.).

Quomodo emendari poſſit acrimonia acida, & alcalina, antea peculiaribus capitulis pertractatum fuit. Poſſunt autem & de his, & de aliis acrimoniæ ſpecibus videri illa, quæ ad §. 1051, habentur, ubi de cauſis generalibus morborum chronicorum agitur.

(a) Boerhaav. Inſtitut. Medic. §. 912, & ſequ.

EMPYEMA.

§. 1183. **Q**UOTIES inter pulmones & pleuram pus in thoracis cavo colligitur empyema est.

Certum est, empyematis vocabulum laxiori significatione olim usurpatum esse, & designasse quamcumque suppurationem partium interiorum corporis, uti pluribus (a) Hippocratis, (b) Galeni, (c) Aretæi, &c, locis demonstrari posset, quæ in Foessii *Œconomia* collecta habentur. Interim tamen & verum est, quòd magis specialis hujus vocabuli usus fuerit pro designanda collectione puris in cavo thoracis inter pulmones & pleuram; qualis Definitio exacta apud Aetium legitur, quæ ita sonat: (d) *Empyici, hoc est, pectore suppurati, vocantur, quibus abscessus in succingente costas intrinsecus membranas, aut in aliqua alia pectoris pellicula, factus, acervatim ruptus est, & in vacuum pectoris locum effusus, inter pulmonem & membranam costas succingentem.* Hoc autem sensu solet hodie apud Medicos & Chirurgos empyematis nomen intelligi.

§. 1184. **Q**UOD semper supponit vomicam purulentam fuisse ruptam, cujus elapsum pus thorace recipitur.

Quomodo inflammatio transeat in suppurationem, antea §. 387, explicatum fuit, ubi simul dictum de illis, quæ requiruntur, ut bonum pus fiat. Ut ergo pus in thoracis cavo hæreat, debuit præcessisse abscessus, qui & vomica solet vocari; clausa quidem, quamdiu pus in loco manet ubi natum fuit; aperta verò, ubi pus de hoc loco elabatur, rupto tumore, quo continebatur. Non enim videntur humores, ab alia quacumque causa in cavo thoracis collecti, morâ in pus unquam verti. Dixerat quidem Hippocrates, (e) *Si sanguis in ventrem præter naturam effusus fuerit, eum suppurari necesse est.* Verùm aliâ occasione (§. 172. n°. 1.) probatum fuit, quòd suppurationis nomine hîc intelligatur quævis sanguinis corruptela, non verò conversio in pus propriè dictum. Putrescere potest sanguis in cavo thoracis collectus, & in corruptum ichorem degenerare; sed non mutatur in pus. Potest autem acris talis ichor partes, quas alluit, rodere, inflammare, adeóque possunt & abscessus nasci ab hac causa; sed tamen inde patet, pus non fieri ab effusis humoribus in thoracis cavo, sed illuc delabi ex vomicis priùs factis.

(a) Epidem. Lib. III. Comment. III. text. xxiii. xxv. Charter. Tom. IX. pag. 263. Confer. Aporism. Sect. V. n°. VIII. Charter. Ibid. Part. II. pag. 199.

(b) Hippocrat. Prognostic. Comment. I. Sentent. XL. Charter. Tom. VIII. pag. 616. Confer. Aphorism. Sect. VII. n^o.

Tom. III.

XLIV. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 316.

(c) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. ix. pag. 37.

(d) Sermon. VIII. Cap. LXV. pag. 85.

(e) Aphorism. Sect. VI. n^o. xx. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 259.

Sequitur jam, ut considerentur illa loca, quorum abscessus rupti, pus effundere possunt in thoracem.

§. 1185. **T**ALES sunt vomicæ. 1°. Pulmonum; ab inflammatione horum (820 867.), à sputo sanguineo, à materie ad fluorem inepta his impacta. 2°. Pleuræ; ab inflammatione hujus (875), à vulnere externè inflictò levi, citò externè clauso, internè rupto (298), à contusione hujus, vel ruptione tecta in suppuratum abeunte (324). 3°. Diaphragmatis inflammati, suppurati, in superiora rupti (907. 910.). 4°. Mediastini similiter affecti (877). Ut & 5°. Pericardii ipsius (877).

1°. Quomodo, & quibus cum signis, inflammatio pulmonum in suppurationem abeat, antea ad numeros hîc citatos dictum fuit, ubi *De Peripneumonia* agebatur: inprimis autem notatum fuit §. 836, quòd, si pulmo suppuratus pus effuderit in cavum thoracis, fiat empyema ferè lethale, quia pulmo ulcere jam exesus est, antequam empyema fiat; adeoque parùm spei superest, ut convalescere à tanto morbo æger possit, uti postea ad §. 1192, dicetur.

Cùm autem pulmonum inflammatio gravis adeo & molestus morbus sit, facilè cognoscitur talis causa empyematis futuri; uti etiam si sputum sanguineum præcesserit; de quo, tamquam ulceris pulmonalis causa, in sequenti capitulo *De Phthisi* dicendum erit.

Verùm contingit quandoque, ut in pulmone, & visceribus aliis corporis, lentè accumulatur materia, quæ per vasa transire nequit, sed illorum angustiis impacta manet, sicque obstructionem facit; levem quidem in initio, neque multis symptomatibus stipatam, sed quæ sensim augeri ab iisdem causis perennantibus poterit, & comprimendo vicina, vel ob materiam obstructuentem morâ acriorem redditam, inflammationem excitare, quam parva vomica sequitur. Antea ad §. 824, dictum fuit de peripneumonix causis; tuncque patuit, aeris intemperiem, chylum ex viscosis & crassis cibis paratum, exercitia pulmonum violenta, cursu, luctâ, nixu, &c, periculosum hunc morbum producere, tunc inprimis maximè metuendum, ubi arteriæ pulmonalis fines occupat: minùs verò periculosus ille morbus est, si circa fines arteriarum bronchialium hæreat. Si ergo in parva tantùm parte pulmonis, & inprimis circa fines arteriarum bronchialium, ejusmodi materia ad fluorem inepta hæserit, facilè intelligitur, posse tale malum nasci; absque multo impedimento actionis pulmonis. Videmus in catarrhosis morbis ingentem copiam tenacis pituitæ ex finibus arteriarum in asperam arteriam exprimi, & per tussim educi: si ergo ob aerem frigidum constrictis vasis, vel ob tenacitatem nimiam materiæ, illud viscosum exire nequeat per fines arteriarum, nascetur talis obstructio, & poterit sequi vomica pulmonis, sed parva quandoque, quam vix ulla febris comitatur; & sæpe fallit incautos. Vidi sæpius in Praxi, latentem talem vomicam, cùm tussicula

tantum adesset, & per hanc mucus à bronchiis pulmonum averteretur, pro catarrho habitam fuisse, donec subito excreati puris copia docuisset, quale malum latebat. Imò dum hæc scribo, vidi nobilem Virum, qui, raucâ voce, & pectoris oppressione, dum gradus adscendebat, atque tussi molestâ afflictus per aliquod tempus, incepit copiam puris cocti exspuere, & tamen æger, ejusque Medicus, mordicè tuebantur, præter catarrhum molestum nil aliud mali subesse, cum eodem tempore ob hyemale frigus frequentes grassarentur catarrhi.

Quandoque contingit, obstructa talia loca in pulmone manere diu, & vix ullo signo cognosci, si parvæ tantum molis fuerint; attamen postea, aliâ accedente causâ, suppurantur, & vicina depascendo magnas sæpe pulmonum vomicas producant. Notavit hoc in Praxi Medica versatissimus *Baglivus*, quòd nempe tales (a) *Latent interdum per plures annos in pulmõnibus tuberculi absque sensibili molestia ægrotantis: manifestantur demum vel post pleuritidem, vel post anginam, vel post febrem aliquam, sanatam; atque bis se hoc observasse in cadaveribus dissectis. Ideo monet, statim medelam adhibendam esse, si post sanatam aliquam febrim superveniat dolor lateris, vel dorsi, vel alterius pectoris partis, accedente simul difficili respiratione. In Historia Medica numerosi casus leguntur illorum, qui subito extincti fuerunt catarrho suffocativo, uti credebatur, in quorum cadaveribus omnia vasa aerea pulmonis pure plena inventa fuerunt; quibusdam etiam pus per os & nares magnâ vi erupit. Notabilem talem casum ipse vidi. Venit ad ædes meas, ut me consulere, rhedâ vectus æger, gradus fatis numerosos adscendit, licet non sine molestia, ut ipse fatebatur, sed credebat, se asthmate spasmodico laborare, cæteroquin sanum se omnino prædicabat. Re examinatâ, monui illum de ancipiti morbi sui eventu, & quod vomicam in pulmone latere crederem; unicamque spem curæ esse, si rupto abscessu & evacuato pure consolidari posset locus. Videbam facillè, quòd non fideret multum huic morbi sui diagnosi; promittebat tamen, se tentaturum remedia, quæ præscriperam: descendit gradus fatis alacriter, currum conscendit, ad vicinum Pharmacopolium tendit, & dum servus ejus fores pulsat, moritur, ingenti copiâ puris per os & nares expulsâ. Dum inopinatos similes casus vidisset in Praxi *Baglivus*, exclamat, (b) *O quantum difficile est, curare morbos pulmonum! O quantum difficilius eosdem cognoscere, & de iis certum dare præsagium! Fallunt vel Peritissimos, ac ipsos Medicinæ Principes. Tyrones mei, cauti estote, & prudentes; in iis curandis: nec facilem promittite curationem, ut nebulones faciunt, qui Hippocratem non legunt.**

Certè noverat *Hippocrates*, quòd quandoque in corpore lateant suppurationes, & ideo dixit, (c) *Quibus suppuratum quoddam in corpore existens signis non proditur, iis ob puris aut loci crassitudinem sùt signa non edit.* Idem enim & in aliis corporis visceribus contigisse novi. Vidi aliquoties in hepate & renibus abscessus in cadaveribus dissectis, de quorum præsentia nul-

(a) Prax. Med. Lib. I. Cap. ix. pag. 35.

(b) Ibid. pag. 34.

(c) Aphorism. Sect. VI. n°. xli. Character. Tom. IX. Part. II. pag. 274.

lam suspicionem habuerant Medici vitæ tempore, & apud Bonetum plura similia Exempla habentur.

Sed & Hippocrates meminit talium tuberculorum pulmonis, quæ postea suppurantur, dum dicit (a) *Quum ad sese pulmo sanguinem, aut pituitam salsam, traxerit, neque rursus dimiserit, sed ibi collecta & coacta fuerint, ex his tubercula in pulmone gigni solent, & suppurari.* Postea monet (b) *Nisi verò advertat, morbus annum detinet, & mutatur (æger) & varias subit affectiones.* Simul notat, quandoque pus in pectus erumpere, tuncque sectione vel unctione factâ educendum esse. His similia habet & alibi (c), ubi pariter notat, empyema inde fieri posse. Patet ergo, à latenti tali causa pus colligi quandoque in thoracis cavo, & Medicos sæpe fallere, dum non expectant empyema nisi post validos morbos inflammatorios pectoris prægressos.

2. In pleura membrana, & locis intercostalibus, tales vomicas fieri, quæ ruptæ in cavum thoracis pus effundunt, antea patuit in Historia pleuritidis, & in primis §. 894, ubi de pleuritide suppurata agitur. Quomodo à vulnere pectoris malè curato empyema nasci possit, pariter ad §. 298, dictum fuit.

Præterea ad §. 324, ubi de contusione agebatur, monitum fuit, effusos humores, sub cute integra, nisi resorbeantur venis, stagnando posse acres reddi, & inflammationes, suppurationes, &c, producere. Adeoque à contusione thoracis empyema potest nasci. Notatum autem fuit §. 326, à musculis contusionis similia mala fieri posse; simulque tunc dictum est, quandoque per contusiones quasdam tantum rumpi musculorum fibras, ita tamen ut inde actio musculi non tollatur; tuncque adest illud malum, quod veteres Medici (σπῆσμα) vulsionem, vel & (ρήγμα) rupturam, dixerunt, uti (d) Hippocratis & (e) Galeni auctoritate tunc probatum fuit. Molestos dolores inde fieri & diurnos constat; & monet Hippocrates quòd, rupturæ illæ; (f) *Difficillimæ sunt, circa thoracem. & maximè periculosæ:* ad curationem enim talium malorum quies partis dolentis multum præstat; quæ in thorace ob respirationem perpetuò necessariam difficulter obtineri potest; adeoque ob perpetuam illam irritationem inflammatio ac suppuratio sequi possunt; & apostemate introrsum rupto, fiet empyema. Videtur Aetius à tali causa empyema metuisse. Postquam enim dixerat, se novisse, quosdam sine febre empyicos factos fuisse, subjungit, (g) *Quibus autem ex gymnasi, exercitiis, aut lapsu aliquo, vulsio facta, dolorem quemdam circa thoracem in profundo attulit, &c;* postea remedia recenset, quibus hoc malum superari possit. In versione latina Aetii (h) σπῆσμα verterunt convulsionem, sed minus rectè, uti §. 326, probatum fuit.

Patet ergo, ruptionem talem tectam pleuræ, & musculorum intercostalium, inter causas empyematis merito numerari.

(a) Lib. de Inter. de Affection. Cap. iv. Charter. Tom. VII. pag. 641.

(b) Ibidem.

(c) De Morb. Lib. I. Cap. viii. Charter. Ibid. pag. 541.

(d) Ibid. pag. 541. 542.

(e) Hippocrat. Lib. de Medic. Officin.

Comment. III. text. xxxi. Charter. Tom. XII. pag. 93.

(f) Coac. Prænot. n°. ccccxxv. Charter. Tom. VIII. pag. 877.

(g) Lib. VIII. Cap. lxxiii. pag. 173, versâ.

(h) Sermon, VIII, Cap. lxxv. pag. 84.

3. In numeris hîc citatis de suppuratione, paraphrenitidem sequente, dictum fuit, simulque tunc notabatur, abscessum, in diaphragmate natum, posse rumpi abdomen versùs, tuncque ascitem purulentum producere; vel & versùs thoracem, tuncque empyema sequi.

4. 5. De his pariter, numeris citatis in textu, actum fuit: simul conferantur illa, quæ ad §. 913, de mediastini ac pericardii inflammatione, & suppuratione hanc secuta, habentur.

Interim tamen notatum est, quòd pus collectum in cavo pericardii, vel inter mediastini duplicaturam, propriè loquendo, non faciat empyema, cum non hæreat inter pulmonem & pleuram, quod in Definitione empyematis §. 1183, requiritur. Præterea per paracentesin, §. 1191, Descriptam, pus ex his binis locis non educeretur. Ubi autem illud pus, rupto pericardio vel mediastino, in cavum thoracis delabitur, tunc empyema producit.

Præterea notari meretur ipsius mediastini structura, de qua §. 170. n^o, 4, & §. 913, dictum fuit; simulque notatum, duplicatæ pleuræ lamellas, mediastinum constituentes, à se invicem recedere circa corpora vertebrarum thoracis, & sic relinquere speciem triangularis cavi, cujus postica pars est columna vertebrarum; in quo cavo ponitur membrana cellulosa, per quam transeunt aspera arteria, œsophagus, ductus thoracicus, &c: si pus collectum hæreret intra hanc duplicaturam mediastini, proprio pondere delabens posset quandoque miras vias sibi per substantiam cellulosam facere, & in longè diffitis corporis locis tumorem purulentum excitare. Ad §. 413, ubi de fistulis agebatur, memorabilem talem casum recensui, & postea aliquot similes in Praxi vidi, qui fecerunt, ut dubitaverim, an non quandoque tale quid contingeret in morbis, quod & §. 836. n°. 4, monui.

§. 1186. **C**OGNOSCITUR futurum 1°. Ab inflammatione quinque partium (1185), nullâ coctione, revulsione, crisi, medicamento, depuratâ, sed cum horrore vago, febriculâ, noctu gravi, calore vago, gravitate loco doloris, dyspnœâ, appetitu prostrato, siti majori, desinente. (vide 833. 892. 913.).

Certum est, hîc magnâ attentione opus esse, ut Medicus tutò determinare possit, empyema adesse, vel non; post mortem enim facta cadaveris sectio demonstrabit, an in diagnosi erraverit; & præterea turpe foret, si, factâ thoracis paracentesi, nullum pus exiret. Sedulò ergo perpendenda est tota Historia morbi prægressi, præcipuè si quis ab initio non adfuerit tali ægro, sed tantùm in concilium vocetur, dum deliberatur an empyema adsit, & quomodo educendum sit collectum pus. Empyema autem semper supponit vomicam purulentam præexistisse (§. 1184.) in una vel pluribus ex quinque partibus modò recensitis; adeoque sedulò perquirendum est, an in morbi Historia talia signa occurrant, quæ docent in his partibus inflammationem natam fuisse; simulque nulla adfuisse indicia, talem inflammatio-

nem, vel benignâ resolutione, vel evacuatione materiæ morbosæ, aut metastasi, ad alias corporis partes, curatam esse. Deinde examinandum, an secuta fuerint postea talia symptomata, quæ notant inflammatum locum abire in suppurationem. Ultimò inquirendum est omni cum cura, an & adfuerint signa apostematis jam facti.

Cùm autem de omnibus illis satis amplo sermone actum fuerit, ubi de *Peripneumonia*, *Pleuritide*, *Paraphrenitide*, in suppurationem abeuntibus dicebatur, nullo modo opus erit hoc loco illa omnia repetere. Signa enim pulmonis suppurandi, & jam suppurati, descripta fuerunt §. 833. 834. 835. De pleuritide suppurata dictum fuit §. 892. 893. 894. De simili malo, diaphragma, mediastinum, aut & pericardium, occupante, videantur illa, quæ ad §. 910. 912. 913, habentur.

§. 1187. **C**OGNOSCITUR jam præsens. 1°. A tempore inceptæ inflammationis viginti dierum sine purgatione. 2°. A signis vomicæ in quinque partibus (1185) disparentibus. 3°. A novo dolore, tussi, dyspnœâ, salivatione ortis, mórque disparentibus. 4°. A tussi sicca; gravitate ad diaphragma; decubitu in unum latus; strepitu puris ad motus; febre lentâ; genis rubentibus; oculis cavis; digitis in extremitate calidis, unguibus recurvis; abdominis tumore.

Omnia illa signa, quæ recensentur paragrapho præcedenti, tantùm docent, vomicam adesse talem, quâ ruptâ, pus posset effundi in cavum thoracis, adeoque empyema produci. Sequitur ergo, ut dicatur de illis signis, quæ docent, pus inter pulmones & pleuram hæere. Potest enim vomica pericardii rumpi, ita ut in cavum pericardii labatur pus, tuncque non aderit empyema, neque illud pus per paracentesin, §. 1191, descriptam, posset educi. Cordis palpitatio perpetua, anxietas magna, locus ubi dolor inflammatorius in initio morbi, fuerat, signa dabunt talis mali, cujus curatio vix sperari potest. Pariter, uti antea monitum fuit, vomica mediastini posset sic rumpi, ut pus delaberetur inter secedentes à se mutuò mediastini lamellas, adeoque nec tunc hærebit in cavo pectoris, sed ad longè alia loca corporis venire poterit.

Signa autem præsentis empyematis sunt primò talia, quæ comitantur vomicæ purulentæ rupturam: deinde habentur alia, quæ docent pus inter pulmones & pleuram in thoracis cavo collectum hæere; quæ omnia singulatim consideranda sunt.

1°. Certum quidem est, quòd, ubi inflammatio illarum partium, quæ §. 1185, recensentur, duravit per viginti dies, absque ulla expurgatione vel metastasi materiæ morbosæ, tunc ferè certi sumus, suppurationem hîc factam esse; præcipuè si signa suppurationis simul adfuerint. Verùm non ideo certò scimus, vomicam purulentam jam ruptam esse, nam rupturæ tempus admodum variat. Patuit hoc ex *Hippocratis* testimonio, quod adduxi §. 894, ubi de pleuritide suppurata agebatur. Nam sic admonet, (a) *Rumpuntur autem plurimæ suppu-*

(a) Coac Prænot. n°. ccccii. Charter. Tom. VIII. pag. 875.

rationes, partim vigesimo die, partim quadragesimo, partim sexagesimo: simul autem indicat, illis ægris citiùs rumpi vomicas, quibus dolor intensior fuit in principio morbi, uti & spirandi difficultas, cum tussi & sputatione, quæ signa sunt celerioris suppurationis, & vomicæ jam multo pure distentæ, adeoque citiùs rumpendæ. Patet ergo, quòd, omnibus morbi symptomatibus in toto decursu rite expensis, celeriore vel tardiore rupturam vomicæ possimus expectare; sed simul evidens est, quòd non possit exactè determinari dies, quo hæc ruptura fiet: Sic monuit enim Hippocrates, si molesta fatis symptomata adsint, (a) Ad vigesimum diem, aut citiùs ruptionem expecta, quod & Celsus discretè monuit, dicens, (b) Si protinus initio dolor & tussis fuit, & spiritus difficultas, vomica vel ante, vel circa vigesimum diem erumpet. Si seriùs ista ceperint, necesse est quidem incrementum; sed quò minus citò adfuerint, eò tardiùs solventur.

Observavit Piso (c) in pleuriticis, ante diem morbi decimum quartum defunctis, quòd totus thorax pure plenus esset; imò vidit pus in pectore cujusdam Sacerdotis, qui, sexagenario major, perierat nonâ pleuritidis die. Verùm in hoc ægro neglecta fuerat venæ-sectio in morbi initio, & sexto tantùm die fuerat instituta; unde inflammatio, perperam curata, citiùs in suppurationem abiverat.

2. De signis vomicæ dictum fuit §. 835, & 893, quæ præcipuè pendent à distractione partium vicinarum, & compressione pulmonis in illo loco, ubi faccus purulentus hæret; simulac autem, ruptâ vomicâ, pus diffunditur in cavum thoracis, tunc necessariò illa omnia symptomata plurimùm minuuntur; imò quandoque penitus abolita videntur: quod optimè notavit Hippocrates, talem vomicam, in pulmone latentem, describens. Sic autem habet: (d) *At si per infusum pus minimè educatur, id ex pulmone in thoracem erumpit; postque ruptionem sanus esse videtur, quòd pus ex angustia in ampliorem locum venerit; & spiritus, quem respiramus, in pulmone sedem habeat. Sed, procedente tempore, pure pectus impletur, tusses & febres aliique dolores omnes magis ipsum vexant, morbusque declaratur.*

Cavendum ergo est Medico, ne subito hoc levamine deceptus, credat morbum finitum esse, cum adhuc anceps periculum supersit. Non quidem convenit, tristi prognosi datâ, eripere ægro blandam illam sanationis spem, quam conceperat; sed oportet amicos monere, quòd fallax illud levamen sit: sic enim famæ detrimentum cavebitur.

3. Antea ad §. 894, notatum fuit, quòd dolor minuatur, dum inflammatus locus in apostema purulentum abiit: hinc levantur ægri tales à dolore, cum pus factum est, sed manet dyspnœa & molesta tussis. Ubi verò talis abscessus pure collecto, & quotidie aucto, turget, tunc membranæ, pus coercentes, magis magisque distrahuntur, augetur multùm dolor, & sæpe minùs periti

(a) Coac. Prænot. n°. cccclii. Charter. Tom. VIII. pag. 875.

(b) De Medicin. Lib. II. Cap. vii. pag. 66.

(c) De Morbis à serof. colluv. Sect. III. Cap. ix. Observat. LXII. pag. 256.

(d) De Morb. Lib. III. Cap. xv. Charter. Tom. VII. pag. 592. 593.

Medici doloris illud augmentum adscribunt novæ inflammationi, & debiles jam à longiori morbo ægros repetitis sanguinis missionibus quandoque exhauriunt. Si autem attendissent ad illa, quæ in externis partibus corporis, simili modo affectis, apparent, intellexissent facilè rationem novi doloris, qui percipitur, dum vomicæ internæ ruptura instat. Dum enim valida phlegmone manum occupat, molestus dolor adest, qui augetur, dum incipit suppurari pars affecta; minuitur verò, dum pus factum jam est. Verùm ubi à pure accumulato incipit distendi cutis & magis distrahi, sensimque quasi lacerari, donec ruptâ cute pus exitum invenerit, tunc vehemens adest dolor, sed cessans illico, si lanceolâ Chirurgâ pertundatur abscessus jam maturus, vel emollientissimis cataplasmatibus macerata cutis sponte à distendente pure rupta fuerit. Idem etiam contingit in abscessu interno; & hinc omnia illa symptomata disparent mox, postquam vomica rupta empyema produxerit. Tunc autem sequuntur nova mala, quæ à pure diaphragma deprimente, viscera thoracis alluente, macerante, &c, producuntur; de quibus sequenti numero agendum est.

4. Tussis oritur tunc à pure comprimente pulmonem, & impediante liberam ejus dilatationem per aerem inspiratum, unde vesicularum aerearum latera ad se mutuò affricantur: ubi autem morâ idem illud pus acrius redditum fuit, tunc augetur irritatio tussiculosa. Sicca autem tussis est, quia de effuso pure in pectoris cavum nihil educi potest, sed tantùm quid de muco pulmonis vasa aerea oblinente, abraditur. Cùm autem sponte suâ pus inferiorem partem cavi thoracis petat, hinc necessariò gravitas percipitur ad diaphragma.

Decubitus in dorso talibus ægris fatis commodus est, quia diaphragma versùs dorsum profundius descendit. Ob eandem rationem situm erectum in lecto amant, si multùm puris in thorace collectum fuerit, quia tunc puris incumbentis pondere diaphragma versùs abdomen descendit, sicque amplior redditur thoracis cavitas. Cùm autem, si in latus sanum decubuerint ægri, puris pondus urgeat mediastinum versùs alterum cavum thoracis, hinc difficiliùs poterit explicari pulmo sanus; unde angustias magnas patiuntur ægri, & situm corporis mutare coguntur. Hoc signum empyematis optimè notavit *Hippocrates* de hoc morbo agens: (a) *Quum longius tempus progressum fuerit, febris vehemens ac tussisprehendit, latus dolet; neque in sanam quidem partem decubitum ferre potest, sed in dolentem; &c.*

Cùm autem pus illud, nisi aliam viam invenerit, uti postea dicetur, per sectionem educi debeat, hinc Medicus certus esse debet, in quo thoracis latere pus hæreat. Quandoque, dum ægri se circumvertunt in lecto, fluctuationem puris sentiunt, imò & strepitus moti puris ab adstantibus auditur. Ob hanc rationem jussit *Hippocrates* (b), ut ægri, in firma sella collocati, alter humeros teneat, Medicus verò ægrum concutiat,

(a) De Morb. Lib. II. Cap. xvi, Character. Tom. VII, pag. 568.

(b) Ibid, Lib. III. Cap. xv, pag. 593.

simul lateri aures propè admoveat, ut strepitum puris in alterutro thoracis cavo collecti audiat. Simul tamen monet, quòd, (a) *Præ crassitudine & copia puris*, nullus audiatur quandoque strepitus, quàmvis thorax pure plenus sit: (b) *Quibus suppuratis, dum concutiuntur (humeri), multus strepitus de humeris fit, minùs puris habent hi, quàm quibus paucus (strepitus), si difficiliùs spirent, & meliorem colorem habeant.* Quibus autem strepitus quidem nullus fit, verùm difficultas spirandi fortis; & ungues lividi, hi pleni sunt pure, & perniciosè habent. Genæ autem rubent, & meliùs colorati apparent illi, qui magnam copiam puris in pectore habent, quia difficiliùs transit in his sanguis per pulmonem, adeoque & minùs facilè per jugulares venas sanguis à capite redux evacuatur in cor dextrum; unde vasa sanguinea faciei magis distenta manent, uti alià occasione §. 807, ubi de angina agebatur, explicui. Febris autem lenta perpetuò comitari solet empyema, ob tenuiorem partem puris resorptam, & sanguini mistam. Hæc autem febris sensim habitum corporis depascitur, unde summa inducitur macies. Cùm autem magna copia pinguedinis in orbitis oculorum adsit, ut molli quasi pulvinari bulbus oculi undique excipiatur, lubricetur, & fervetur mobilis, inde, pinguedine hæc consumptâ, redduntur oculi cavi, id est, bulbus oculi profundius in orbitam demergitur. Ob eandem causam, consumptâ illâ pinguedine, quæ in apicibus digitorum organum tactûs sustinet, ungues recurvi magis prominent. Simul & color fati acer in extremis digitis & in volis manuum solet percipi, dum perpetua febricula sanguinem velociùs movet per vasa magis contracta, atque ob tendineas vaginas incumbentes exsuccas magis & aridas redditas, plus compressa.

Abdominis autem tumor tunc tantùm adest, quando magna puris copia deprimit diaphragma, sicque abdomen prominere facit.

Cùm autem tantùm intersit Medico, ut certò noscat, in quo thoracis laterè pus hæreat, *Hippocrates* omnia signa collegit, & varias artes adhibuit, ut firmam haberet diagnosin. Ita observavit, illud latus pectoris, ubi pus copiosum hæret, & quod ideo sæpe strepitum nullum facit, magis intumescere, quàm latus oppositum (c); quod postea recentiorum Chirurgorum Observatis confirmatum fuit. Quia autem & magis calefcit latus affectum, hinc jussit, totum thoracem obvolvi linteo tenui, intincto terræ rubricæ liquidæ, admodum tritæ & tenui, suasitque sectionem aut ustionem instituendam illo in loco, (d) ubi citiùs exsiccatio apparet. Vel & nudum thoracem rubricâ liquidâ illiniendum jussit, ut appareat locus, qui primò siccat; sed prudenter monuit, tunc (e) multos simul illiniri debere, ut simul & semel totus thoracis ambitus tegatur: cæteroquin fallere posset, dum ille locus, qui primus illiniretur, citiùs reliquis exsiccaretur.

(a) De Morb. Lib. II. Cap. xvi. Character. Tom. VII. pag. 568. Confer. Lib. III. Cap. xv. pag. 593.

(b) Coac. Prænot. n^o. ccccxxxii. Character. Tom. VIII. pag. 877.

Tom. III.

(c) De Morb. Lib. II. Cap. xvi. Character. Tom. VII. pag. 568. Confer. Lib. III. Cap. xv. pag. 593.

(d) Ibid. Lib. III. Cap. xv. pag. 593.

(e) Ibidem.

Consideratis ergo omnibus, quæ ad diagnosin spectant, sequitur, ut videamus, quænam mala à pure, in thoracis cavo stabulante, sequi possint.

§. 1188. **E**FFECTUS hujus mali, 1°. Puris ex ulcere rupto, nec dein sanato, vel repurgato, continua accumulatio. 2°. Hujus in loco clauso, calido, humido, perpetim agitato, exacerbatio, putredo, foetor, attenuatio. 3°. Diaphragmatis elevandi impedimentum, pulmonumque extendendorum: unde anhelosa, difficilis, erecta respiratio, metus suffocationis jacenti, decubitus in liberam partem impossibilis, tussis sicca perpetua, anxietas. 4°. Pulmonis, pleuræ, diaphragmatis, pericardii, cordis ipsius, maceratio, corrosio, in tabum fluidum consumptio; unde febricula hectica cum pulsu celeri, parvo, rubore genarum, siti perpetuâ, fame sublatâ, debilitate summâ, animi defectibus. 5°. Hinc omnium liquidorum ineptitudo ad nutritionem, circulationem, secretionem, excretionemque; unde tabes, ἀτροφία, fibrarum resolutio, liquidorum putredo, adeoque vel per comesum pulmonem rejectio, vel alvi fluor saniosus lethalis, cum sudore nocturno post somnum, pustulis faciei, aduncis unguibus, flavedine pellucente, facie *Hippocraticâ*.

1°. Quandoque contingit, talem vomitam paucas tantum uncias puris continere, unde, post rupturam factam, levamen omnium symptomatum percipiunt ægri; & parva quantitas puris effusi non multum angustare potest pectoris cavum, unde certam sanitatem sperant ægri. Verum tale ulcus apertum, perpetuo motum, pergit pus fundere, adeoque quotidie augetur puris quantitas. Videantur illa, quæ de hac re ad §. 894, habentur.

2°. Ad §. 406, dictum fuit de generatione puris, dum nimis diu clausus relinquitur abscessus, & de pessimis malis, quæ hinc sequuntur. Talis mutatio puris & hinc fiet in saniam acrem putridam rodentem, si diu maneat; ac quidem citior & pejor erit hæc degeneratio in hoc loco, ob motum perpetuum thoracis, caloremque vicini cordis. Præterea majus inde discrimen metuitur, dum corrupta sanies viscera vitalia alluit perpetuo.

3°. Notum est ex Physiologicis, quod ad inspirationem requiratur thoracis dilatatio, ut aer libere in pulmonem ingredi possit. Illud thoracis latus, in quo puris magna copia hæret, dilatatum quidem est, &, uti paulo antè dictum fuit, major amplitudo pectoris in uno latere designat locum, ubi empyema est. Verum, totum illud cavum licet amplius fuerit, dum pure plenum est, impeditur expansio pulmonis tamen à pure undique ambiente. Præterea, ut exspiratio fiat, debet diaphragma, in inspiratione depressum, elevari denuo, sursum versus thoracem; sed dum plures puris collecti libræ

gravant diaphragma, sponte patet, illud longè difficiliùs attolli posse; adeóque erit difficultas magna respirationis, augenda simili proportione ac crescit copia puris. Hinc faciliè intelliguntur reliqua symptomata, quæ in textu enumerantur, de quibus etiam antea dictum fuit.

4°. Omnia loca, quæ acris talis sanies alluit, erodi ac in putridum liquamen converti debere, dubitari nequit; & Observata in cadaveribus empyemate defunctorum veritatem hujus rei demonstraverunt. Si ipsæ costæ carie exedi potuerint à pure foetidissimo, uti celeberrimus *Heisterus* (a) vidit, quod cadaver secantis digitos roserit; non miramur, cor & pulmones pariter in tabum fluidum consumi potuisse, uti ad §. 406, ex *Schenckii* (b) Observatis constitit. Plura similia apud *Bonetum* (c) inveniri poterunt. Dum autem pars acris & putridi ichoris, venis resorpta, cum sanguine fluit, dum vitalia viscera irritantur perpetuò, & eroduntur sensim, perpetua febris, hectica dicta, sequitur, totum corpus depascens, cum siti perpetua, & fame deleta, ob putridum talem fomitem circa vitalia viscera hærentem. Simul faciliè intelligitur, debilitatem summam, & animi deliquia, debere sequi, donec mors omnibus his malis finem imponat.

5°. Ut nutritio fiat, debent omnes humores nostri blandi esse, omnesque ad sanitatem requisitas dotes habere. Verùm hinc à resorpto putrido ichore totus sanguis corrumpitur, vitalia loca, per quæ omnis sanguis totius corporis transire debet, alluuntur perpetuò tali putrilagine. Hinc patet, omnes functiones turbari debere, nec possibile esse, ut restituantur perdita in corpore per nutritionem; dum interim hectica febris sensim totum habitum corporis depascitur. Cùm autem pulmo perpetuò maceretur in acris & putrida tali sanie, eroditur, & quandoque pars contentæ materiæ in cavo thoracis rejicitur per sputa, sed absque levamine, licet ægri, qui hæctenus tussiculam siccam passi fuerant, inde spem concipiant: faciliè autem patet, tabefacto sic pulmone, nil boni expectandum esse. Præterea, dum putredo augetur, attenuatur magis corruptum pus, venis resorbetur, & totum sanguinem solvit, unde sudoribus nocturnis diffluunt, sicque exsiccat corpus; vel putridissima diarrhœa sequitur, corrupto toto sanguine, quæ in suppurationis ultimam morbi catastrophem facere solet. Videantur & illa, quæ de sudoribus nocturnis ad §. 835, habentur. Monuerat hoc *Hippocrates*, dicens, (b) *Qui crebrò tenuiter exsudant, ac subinde rigent, perniciosum; ac sub finem empyema habere deprehenduntur, alvòsque perturbatas.* Dum autem in sudoribus illis nocturnis magna copia humorum versùs vasa cutanea ruit, liquidissimâ parte per sudores expressâ, crassior & acrior sanguis in vasis cutaneis faciliè hæret; sicque vel rubores facit, vel circa folliculos cutaneos obstructions pariens pustulas excitat. Ad §. 835, ex *Prognosticis Hippocratis* allegavi locum, ubi, inter alia signa latentis in corpore collectionis purulentæ, & illa habentur. Postquam enim recensuit febrim hecticam, sudores, tussim

(a) Acta Physico-Medica, Tom. I. Observat. CLXXIV. pag. 394.

(b) Observat. Medicinal, Lib. II. pag.

(c) Sepulc. Anatom. Lib. II. Sect. VI. Tom. I. pag. 666; & seq.

(d) Coac. Prænot. n°. x. Charter. Tom. VIII. pag. 853

inanem, addit, (a) *Oculique cavi fiunt, malas rubores obsident, & ungues quidem manuum adunci evadunt, digiti verò summi maximè incalescunt, & in pedibus tumores fiunt, & cibos non appetunt, & phlyctænæ per totum corpus nascuntur.* Huc etiam spectare videntur binæ Coacæ Prænotiones, quæ separatis quidem numeris scribuntur, sed se mutuò proximè sequentibus, & si uniantur, perfectum sensum exhibent. Ita autem legitur: (b) *Rubores circa nasum alvi humescentis signa sunt: dolore circa hypochondria aut pulmonem, si suppurentur, malum est.*

Cùm autem sanguis per putridum miasma resorptum penitus solvatur adulto jam morbo, color ruber perit, & serum sanguinis flavescens per majora vasa fluit: unde per ungues pellucidos flavus color apparet, qui in sanis hominibus roseus esse solet. Similis etiam color in tota superficie corporis conspicitur, quod videtur & indicasse *Aræteus*, de hoc morbo agens, dum scribit: (c) *Quod si & in longum mutatio producitur, habitus phthificus redditur; neque enim ultrà in officio Natura perseverat, quoniam concoctio non fit qualis antea: inde caro consumitur, color qualis belluæ (χρῶν ζώδης) efficitur.* Verùm optimè videtur monuisse *Petitus*, quòd aliter hic locus legi debeat, interpositâ particulâ negativâ, nempe, (d) *χρῶν & ζώδης*; tuncque significat colorem cutis deturpari, neque amplius esse talem, qualis in vivo & sano homine apparet.

Ubi autem per sudores, alvi fluxum, atrophiam, totus habitus corporis vero marasmo consumitur, tunc magna mutatio in facie talis ægri apparet, & sibi ipsi dissimilis fit. Solet autem *Facies Hippocratica* dici ideo, quia ab *Hippocrate* in *Prognosticis* graphicè descripta fuit (e). Postquam enim monuerat, optimum signum esse in morbis, si facies ægrotantis sanorum faciei similis sit, & imprimis sibi ipsi similis manserit æger, damnat quàm maximè faciem penitus mutatam à naturali sua conditione, illamque sic describit, (f) *Nasus acutus, oculi concavi, tempora collapsa, aures frigida & contractæ, & imis partibus inversæ. Ad hæc cutis circa frontem dura, intenta, & arida, colorque totius faciei niger, aut etiam pallidus & lividus aut plumbeus.* Talis autem vultus apparet, ubi omnis pinguedo consumpta est, & exhaustis liquidis vasa collapsa sunt; simulque, consumpto, aut oppresso pulmone, pauculum sanguinis, quod ab encephalo redit, in venis stagnare incipit, tunc enim lividus ille & plumbeus faciei color apparet. Satis autem patet, mortem instare, dum in empyemate facies illa *Hippocratica* adest. Unde & *Hippocrates*, alio in loco eadem mutati vultus signa recensens, vocavit (g) faciei corruptionem, illamque lethalem esse monuit. Cæterùm nullum certum tempus determinari posse, quo empyema in mortem tendit, monuit *Hippocrates*; cùm (h) *Nonnulli*

(a) Prognostic. Comment. II. Sentent. LX. Charter. Tom. VIII. pag. 651.

(b) Coac. Prænot. n°. ccxvi. ccxvii. Charter. Ibid. pag. 864.

(c) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. ix. pag. 38.

(d) Ibidem.

(e) Prognostic. Comment. I. Sentent.

vi. vii. viii. ix. x. xi. Charter. Tom. VIII. pag. 591, & sequ.

(f) Ibid. Sentent. vi. vii. pag. 590. 591.

(g) Coac. Prænot. n°. ccxiii. Charter. Ibid. pag. 864.

(h) De Morb. Lib. I. Cap. vii. Charter. Tom. VII. pag. 539.

brevi quidem pereunt; quidam verò etiam multum tempus trahunt. Differt enim corpus à corpore, ætas ab ætate, & affectio ab affectione, & anni tempestas ab anni tempestate, in qua ægrotarint, &c.

§. 1189. **C**URATIO hujus pro varietate causæ statûsque mali diversa planè est.

Causæ empyematis sunt vomicæ, in quinque locis §. 1185, enumeratis natæ; &, prout in diversis locis hæret pus, alia requiritur curatio. Si in pulmone sit vomica, spes est, emolliente tepido vapore, sæpe per os narésque attracto, sic emolliri posse membranas pus coercentes, ut tussi validâ, sponte, vel per Artem, excitatâ, rumpantur, & pus exscreari possit. Si in pleura hæret vomica, mollissimis fovendum latus remediis, ut extrorsum trahatur pus, si fieri possit. Idem in aliis vomicæ speciebus obtinet. Verùm etiam ratione statûs morbi diversa planè curatio est instituenda. Quamdiu enim vomica nondum rupta est, multa tentari quandoque possunt, ut caveatur puris in cavum thoracis delapsus. Ubi autem pus jam collectum hæret in pectore, de cita illius educatione cogitandum est, si vires ægri adhuc consent, & recens sit empyema. Ubi autem illa signa adfunt, quæ §. 1195, recensentur, tunc sola cura palliativa locum habet.

§. 1190. **N**AM 1°. Cognitâ vomicâ pulmonis, pleuræ, diaphragmatis, mediastini, & pericardii, quod cognoscitur ex signis propriis (834. 835. 893. 910.), omni ope nitendum, ut id rumpatur quantocyùs, & determinetur ad exteriora: quod fit igne, ferro, medicamentis, motu idoneo.

Quomodo cognosci possit talium vomicarum præsentia, ad paragraphos in textu citatas dictum fuit; adeoque hîc illa signa non repetentur.

Omni Artis molimine tunc tentandum est, ut via concilietur puri versùs exteriora: hoc autem optimè fit, si in illo loco, ubi ex signis observatis colligitur latere vomicam, minuatur resistentia, perpetuis fomentis, aut cataplasmatibus mollissimis, applicatis, vel cucurbitis, frequenter adhibitis, minuatur pressio atmosphæræ in illo loco; unde cutis & panniculus adiposus ibi tumere incipiet, & spes erit, quòd pus, in vomica latens, pressum perpetuò, dum aere inspirato dilatantur pulmones, viam sibi quæret versùs exteriora, ubi minor resistentia sic conciliatur. Imò, ut ad §. 895, dictum fuit, ubi de hac re agebatur, si scalpello, vel causticis, integumenta thoracis dividantur, ad pleuram ferè usque, & diu aperta serventur talia vulnera, contingit sæpe, ut felici eventu vomica ibi rumpatur, sicque pus per exteriora sibi viam inveniatur. Unde etiam, uti ibidem dictum fuit, soliti fuerunt veteres Medici in tali casu pluribus locis urere thoracis exteriora, dum non constabat certò de loco vomicæ latentis. Pro-

bat hanc rem *Galenus* ex *Platone Comico*, qui post pleuritidem suppuratum juvenem sic describit: (a) *Postea verò, Evagoræ filius Cnesias, è pleuritide sceletus & aridus pure vacans* (id est, pus non exspuens) *arundinacea gerens crura, tabis prænuncius, plurimis escharis corpus inustus ab Euriphonte, &c*: simul etiam tunc quædam *Observationes Practicæ enarratæ fuerunt*, quæ utilitatem hujus *Methodi confirmant*. Certè *Willisius* dum satagit explicare, per quas vias *lympha*, in cerebri ventriculis collecta exire possit, notat, in vivente corpore meatus esse posse, qui post mortem collapsi in cadaveribus non deteguntur, suamque sententiam firmare conatur, quòd & pulmonis vomica sæpe per latentes vias exire queat; sic autem habet: (b) *Aliquoties novi, in vomica pulmonis, per membranas pleuræ adnatas, humorem à cysti in fontanellam, lateri inustam, derivatum fuisse, adeoque, sputo cessante, morbum, aliàs incurabilem visum, tali epicraseos viâ sanatum fuisse*. Legitur & apud *Schenckium* (c) talis casus, ubi, post anginam malè tractatam, materies morbi in pulmonem iverat, & periculosam hujus visceris suppurationem fecerat. Peritus Medicus fomentis, emplastris, cataplasmatibus, thoracis exteriora perpetuò foveri curavit, tali cum effectu, ut, postquam per aliquot dies hæc facta fuerant, inceperit cutis in utroque pectoris latere paulò infra mammillas rubescere, cum levi tumore, & vigesimo die in sinistro pectore, disruptâ cute, maxima effluerit puris copia; post triduum in dextro pectore idem contigit; unde statim magnum levamen æger sensit, & postea integram sanitatem recuperavit.

Per motum autem idoneum corporis promovere maturi jam abscessûs rupturam, imprimis locum habet in vomica pulmonis, ut sic per sputa educatur pus, de quo videantur illa, quæ ad §. 857, dicta fuerunt.

§. 1191. 2. **U**BI constat, jam factam disruptionem (302. §36. n°. 4. §. 894. 910.), tum statim pus elapsum erit educendum. *α.* Per os, si *Natura* hanc monstraverit viam. *β.* Per urinas, si in ea apparent puris evacuati signa. *γ.* Per thoracis aperturam, factam ope instrumenti idonei in latere affecto, inter costam 5 & 6, vel 4 & 5, ab inferioribus numero ducto, pure lentè, & per vices, educito, & leni mulsâ aliquando repurgato, ultimò bene consolidato (303). *δ.* Dando simul decocta vulneraria, abstergentia, putredini resistentia, satis magnâ copiâ.

Quibus signis cognosci possit, vomicam ruptam esse, numeris hîc citatis dictum fuit. Ad §. 302, descripta sunt illa signa, quæ docent, sanguinem in thoracis cavum effusum esse; cum autem pus effusum similiter

(a) Hippocrat. Aphorism. Sect. VII. n°. XLIV. Charter. Tom. IX, Part. II. pag. 316.

(b) Cerebr. Anatom. Cap. XII. pag. 146.
(c) Observat. Medicin. Lib. II. Observ. XV. pag. 252.

diaphragma gravet, & pulmonis liberam expansionem ab aere inspirato impediatur, hinc & illa signa huc referuntur. Ad §. 834. 835, dictum fuit de vomica pulmonis peripneumoniam veram sequente. Ad §. 893. 894, de simili malo, post pleuritidem nato, dictum fuit. De vomicis autem diaphragmatis, mediastini, pericardii, §. 910. 913, actum fuit. Præterea de empyematis signis eodem hoc capitulo §. 1287, fuit tractatum.

Generalis ergo indicatio hæc est, ut educatur quantocyus illud pus, sive per vias, quas Natura monstrat, sive per alias, quas Ars Naturæ succurrens facit.

α. Quandoque contingit, per os excreari pus post vomicam ruptam: sed videtur hoc imprimis tunc contingere, si abscessus in pulmone fuerit, & ita rupturatur, ut pus in vasa aerea pulmonis effundatur, sicque per asperam arteriam educi possit tussiendo. Si simul & semel ingens copia puris inundet vasa aerea, tunc subitæ suffocationis metus est. Ubi verò per parvam aperturam vomica rupta pus effundit, tunc absque periculo tussiendo educitur, & sanationis spes est; quod optimè notavit *Aretæus* dicens, (a) *At si jam rupta sit (vomica), strangulatûs discrimen impendet, si multum subitaneumque pus emanavit. Si pedetentim verò emittatur, exactè sanitas advenit (certò prodest)*. Sic enim videtur vocabulum ἀπρεχέδ hîc verti debere. Quinam victus, & quæ remedia, tunc requirantur, dictum fuit §. 858, ubi de hac re actum fuit. An autem pus, jam effusum in cavum thoracis, à pulmone adhuc integro resorberi possit, & tunc per sputa educi, meritò dubitare licet. Pus, acrius morâ redditum, per comesum pulmonem rejici posse, §. 1198, dictum fuit; sed & simul notabatur, parùm de sanitate restituenda tunc sperari posse.

β. Antea ad §. 406, notatum fuit, pus, in abscessu clauso diu relictum, venis resorberi, cum reliquo sanguine per vasa fluere, & non tantùm per metastasin ad varia corporis loca deponi, sed etiam quandoque feliciter per alvum, aut & urinæ vias, evacuari de corpore. Simul tunc quædam Observationes fuerunt allegatæ, quæ docent manifestè hujus asserti veritatem.

Certum est, veteres Medicos ferè omnes agnovisse, possibilem esse per has vias puris, in cavo thoracis contenti, evacuationem: (b) *Galenus*, (c) *Aretæus*, *Ægineta*, *Aetius*, *Cælius Aurelianus*, disertè hoc monuerunt: sed videntur imprimis laudasse illam puris evacuationem, quæ fit per urinas, tamquam tutiorem illâ, quæ per alvum fit, uti antea ad §. 894, dictum fuit. *Diemerbroeckius* tractavit mercatorem Noviomagensem, in quo fluctuatio puris, intra thoracem contenti, dum corpus antrorsum & retrorsum moveretur, manifestè audiebatur, qui, (d) *Puris albi, bene cocti, mediocriter crassi, duas matulas plenas è thorace per urinarias vias bidui spatii, cum aliquo in ureteribus dolore, excrevit, sine ullo sanguine, & sic ab empyemate feliciter liberatus fuit*. Binas adhuc alias Observationes ibi habet, quæ

(a) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. ix. pag. 38.

(b) De Loc. Affect. Lib. VI. Cap. iv. Charter. Tom. VII. pag. 517.

(c) De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. ix. pag. 38.

(d) Anatom. Lib. I. Cap. xvii. pag. 98.

idem docent. Verùm & alia Observatio habetur, quæ magis mirabilis est; ubi nempe empyema, largo satis foramine, inter septimam & octavam costam viam invenerat, tumoremque fecerat durum, cuti concolorem, & magnitudine caput infantis æquantem: cùm gravida esset jam per quatuor menses ægra, difficillimè respiraret, diarrhœa continua cum tenesmo adesset, & sudores colliquativi, febris hectica corpus depasceretur pro desperata habebatur. Peritus Chirurgus scalpellum ad aliquot pollicum profunditatem per medium tumoris centrum adegit, antequam pus prodiret, quod tunc magno impetu & copiâ exivit. Sequenti die invenit pus bonum in fœcibus alvinis, ejusdem coloris & consistentiæ ac illud, quod ex aperto tumore fluxerat; & simile pus in urina emissâ subsidere vidit. Evasis autem hæc mulier ex tanto periculo, licèt abortum passa fuerit sextâ die post Operationem institutam; & postea adhuc tres peperit proles (a). Illud imprimis notari meretur in hoc casu, quòd, licèt magna copia puris per vulnus factum effluerit, & quotidie perrexerit exire, tamen pars notabilis puris per alvum & urinam exiverit; adeoque videtur non adeo difficulter pus hos exitus invenire.

Quænam autem conducant, tam à victu, quàm remediis, in tali casu, dictum fuit ad §. 852. 853, ubi de materia morbosa, in peripneumonia per has vias exitum moliente, dicebatur.

Patet ergo, quòd, postquam constiterit, vomicam ruptam esse, per quatuor vel quinque dies, attendere debeat Medicus, an signa quædam puris evacuandi per has vias appareant: sin minus, tunc cogitandum est de thoracis paracentesi, quæ non debet differri nimis diu, ut cum felici successu fiat.

γ. Quo in loco thoracis apertura fieri debeat, & quænam cautelæ in hac Operatione requirantur, antea, ad §. 303. n.º. 5, pluribus dictum fuit, ubi de educendo sanguine ex thoracis cavo agebatur: quæ omnia pariter observanda sunt, ubi pus evacuari debet. Verùm sanguis extravasatus solet simul & semel emitti, quia plerumque non diu ibi hæsit; adeoque nondum corruptus est, & pulmo satis integer ac firmus. Ubi autem pulmo diu maceratus fuit pure illum alluente, tunc sæpe, eductâ totâ quantitate puris, sanguis subito implens vasa pulmonis, ferè tabefacta, illa rumpere posset, & subita mors quandoque sequeretur; quod *Hippocrates* (b) optimè monuit, uti tunc ad illam paragraphum dictum fuit. Hoc monitum *Hippocratis* omnes periti Chirurghi observant, nec simul & semel, sed per vices, emittunt pus per aperturam thoracis. Necessè est ergo, ut turundâ immissâ obturetur apertura, cùm cæteroquin in pectoris vulneribus damnosum turundarum usum invenerint Chirurghi, uti ad §. 304, dictum fuit. Simul & abstergens sed lene liquidum, postquam maxima copia puris jam educta fuit, solet per aperturam injici; decoctum hordei, v. gr; in cujus libra

(a) Medical Essays, Tom. V. §. 32. pag. 222.

(b) Aphorism. Sect. VI. n.º. xxvii. Character. Tom. IX. Part. II. pag. 263.

uncia mellis soluta fuit; vel & infusum *scordii*, *marrubii*, *veronicæ*, & similia, addito pariter melle. Tandem ubi nihil puris amplius exit, debet consolidari vulnus inflictum, de qua re videantur illa, quæ de curatione *Vulnerum thoracis* antea dicta fuerunt. Quàmvis autem prudentia dicet, per repetitas vices pus educendum esse, quibusdam tamen & feliciter cessit totalis puris extractio. Sic apud *Plinium* legitur, quòd (a) *Phalereus*, tum deploratus à Medicis vomicæ morbo, cum mortem in acie quareret, vulnerato pectore Medicinam invenerit ex hoste. Procul dubio in hoc casu tota puris copia undatim effluxit ex vulnere inflictò.

Pulchre autem cautelas requisitas in educendo pure ex cavo thoracis recensuit *Hippocrates* dicens, (b) *Postea emisso pure, quantum visum tibi fuerit, vulnus linamento ex lino crudo, cui filum alligaris, obducito, quotidie verò pus semel emittito. Postquam autem decimus dies acciderit, toto pure emisso, penicillum ex linteo indito, deinde vinum & oleum, tepida, per fistulam infundito; ne pulmo, pure madescere consuetus, derepente resiccetur. Infusum autem matutinum sub vesperam, & vespertinum manè, educito. At ubi pus tenue velut aqua, aut ad digiti contactum glutinosum, ac paucum fuerit, stanneum penicillum cavum indito, cum verò prorsus venter (cavitas) resiccatus fuerit, paulatim resecto penicillo, dum ipsum eximas, vulnus coalescere finito. Nisi enim certò constet, depuratam rite, & dein consolidatam esse superficiem ulcerosam thoracis interni, nunquam debet consolidari vulnus, quia novum fieret empyema, quod similem denuo Operationem posceret.*

Verùm ad §. 1185, notatum fuit, in ipso mediastino & pericardio vomicas nasci, quæ quidem sic rumpi possunt, ut in cavum thoracis pus delabatur; interim tamen & quandoque pus talium vomicarum non in thoracem, sed in cava mediastini aut pericardii venit; tuncque modò descriptâ thoracis aperturâ educi non posset. Monitum tunc fuit, si pus colligatur inter duplicaturam mediastini, quæ vertebra respicit, quòd tunc quandoque miras sibi vias per panniculum adiposum quærat: sed simul patet, quòd tunc per paracentesin thoracis educi nequeat. Ubi pus in pericardio hæret, vel inter duplicaturam mediastini sub sternò colligitur, pariter per Operationem modò descriptam educi non potest; tuncque vel suo fato relinquendus est æger, vel debet sterni perterebratio fieri, ut via puri conciliari possit. Certè *Aretæus* (c) notavit, quibusdam empyema in osse sterni nasci: non quidem meminit perterebrationis sterni, sed antea ad §. 895, memorabilem casum descripsi, ubi, post pleuritidem suppuratam, decimo mense in medio sternò tuber apparuit molle, in cuius ambitu exesi ossis sterni margines distinctè tangi poterant: rupto tumore, ingens copia laudabilis puris effluxit: ibi Natura exitum puri per medium os sterni paraverat. Ad paragraphum 298, patuit, *Galenum* (d) excidisse ster-

(a) *Histor. Natural. Lib. VII. Cap. 1. pag. 166.*

(b) *De Morb. Lib. II. Cap. XVI. Character. Tom. VII. pag. 568*

Tom. III.

(c) *De Caus. & Sign. Morbor. Diuturnor. Lib. I. Cap. IX. pag. 39.*

(d) *De Anatomic. Administrat. Lib. VII. Cap. XIII. Character. Tom. IV. pag. 161.*

ni partem corruptam; &, licèt pericardium, suppositum sterno, computruisset, nudúmque cor appareret, tamen brevi tempore successit curatio. Videtur ergo concludi posse, talem sterni aperturam tentandam esse, si signa certa docuerint sub hoc offe latere empyema. Sterni trepanationem se vidisse institutam in homine vulnerato, testatur *Dionisius* (a), licèt absque successu; moriebatur enim: sed inde tamen non liquet, mortem adscribendam fuisse huic Operationi, sed potiùs vulnere, cùm modò dicta demonstrant, supervixisse homines, licèt sternum perforatum fuerit.

♠. De his remediis dictum fuit in cura peripneumonix §. 858. Dantur autem largâ copiâ, ut pars puris resorpta, ex sanguine eluatur per hæc decocta, & per urinæ, alvi, aut sudoris, vias eliminetur de corpore.

§. 1192. **S**I pus album, læve, æquale, foetoris expers, specillum non colorans, exit, si æger sine feбри, siti, alvi fluore, bene appetit, digerit, cæterà sanus est, aeri ingressus in thoracem, quantum possibile, prohibetur, spes est, ægrum convaliturum (304. 305.).

Omnia signa hæctenus recensita tantùm docuerunt puris præsentiam in cavo thoracis. Sed nondum habebatur plenaria certitudo, quale foret pus ibi collectum, & quomodo affecta essent thoracis viscera, quæ hoc pure alluebantur. Ubi autem, aperturâ thoracis factâ, pus erumpens examinari potest, tunc multa discere possumus, quæ indicant, quid sperandum sit, quid metuendum. Antequam paracentesis instituatur, semper monendus est æger de dubio successu Operationis, quæ tamen absolutè necessaria est, si Natura nullam aliam viam indicaverit; cùm aliter certa & misera mors sequatur, uti §. 1188, dictum fuit.

Si autem pus ex pectore eductum bonas dotes habuerit, id est, album, læve, æquale fuerit, spissitudine ferè referens lactis cremorem, attactu pingue, nullo modo foetens, tunc certi sumus, illud pus nullam noxam conciliaffe partibus quas alluerat, humores corporis blandos esse, cùm cæteroquin in acri humorum cacochymia bonum pus nunquam, vel saltem rarissimè, fiat; de his videantur illa, quæ ad §. 387, habentur, ubi de inflammationis in suppurationem exitu agitur. Maxima vulnera consolidantur feliciter, dum tale pus adest, & perdita corporis substantia subtili pure restauratur, & recrefcit. Si ergo optimum tale pus mollissima & pulposa vasculorum extrema in vulnere non destruat, sed contrâ foveat & conservet, uti in vulneris generali Historia explicatum fuit, facilè patet, viscera, thorace contenta, à tali pure non potuisse lædi vel erodi; adeoque certi sumus de integritate harum partium, quod magni momenti est ad sanationem. Solus ille locus, unde pus delapsum est, ulcerosus est; verùm probatum fuit §. 207. 208. 209, per blandum tale pus separari om-

(a) Sixième Demonst. pag. 350.

nia, quæ consolidationem impediabant; adeoque optima spes est, quòd locus ille ulcerosus brevè ad conditionem puri vulneris reducetur, sicque consolidabitur. *Hippocrates*, qui adeo accuratus fuit in Signorum Doctrina, ex solis puris conditionibus salutem prædixit vel interitum, uti aliâ occasione ad §. 895, notavi. Sic autem habet: (a) *Qui suppurati uruntur aut secantur, si pus purum & album effluat, evadunt. Si subcruentum, & cænosum, & graveolens, pereunt.* Quid designet specilli mutatus à pure color, sequenti dicitur paragrapho.

Quàmvis autem bonum pus, blandus sit humor, tamen nunquam potest amplius sanis assimilari humoribus, sed educi debet de corpore, ut fiat sanitas. Ubi ergo quid de pure resorptum fuerit, & sanguini mistum per vasa corporis fluxerit, illud acrius reddetur, peregrino stimulo febrim excitabit (vide §. 586. lit. ..), ac sitim (vide §. 636.); sanguinem tandem corrumpet, omnes functiones corporis turbabit, & putridâ diarrhœâ soluti humores exhibunt de corpore, lethali ferè semper cum eventu, uti ad §. 1188, dictum fuit. Si ergo omnia hæc mala signa abfuerint, novimus, caco-chymiam sanguinis purulentam nondum adesse, & si levis febricula atque aliqua sitis adfuerint, evacuato autem pure hæc statim minuuntur, ac brevè cessent, optima spes est sanationis. Tunc enim quidem aliquid purulenti resorptum fuit, sed poterit facilè elui de sanguine per decocta illa vulneraria abstergentia, præcedenti paragrapho laudata, & ducto fomite purulento non amplius communicabitur sanguini similis labes. Optimè hoc notavit *Cælius Aurelianus* dicens, (b) *Communiter autem, sive universim dicendo, quod Græci catholicon vocant, omnium vomicarum, vel eorum qui iis afficiuntur, salutarem intelligimus ductum fore, si post eruptionem factam febres cessaverint, & magis extemplo vel eadem die: siti quoque recedente, atque perfecto appetitu cibi, ventris quoque officio parva atque congesta reddente; ipsius etiam puris albedo, atque eodem colore apparente.*

Si verò febris, educto pure, maneat eadem, nec redeat functionum corporis integritas, tunc novimus degenerasse jam totum sanguinem in caco-chymiam non emendabilem & periturum esse ægrum. Interim tamen, vel nunquam, vel rarissimè saltem, illud contingit, ubi pus optimæ notæ eductum fuerit.

Aeris autem ingressus præcavetur, quantum fieri potest: quamdiu enim tota puris quantitas nondum evacuata est, impossibile est, omnem aerem arcere inter deligandum vulnus; sed tunc curandum est, ut aer satis calidus sit, ne insolitum frigus thoracis viscera sentiant. Quomodo autem, post evacuationem puris integram, excludendus sit aer ex thorace, & quænam requirantur tunc cautelæ, ut denuo ingredi pectus nequeat, dictum fuit in curatione *Vulnerum Thoracis* ad numeros hîc citatos.

(a) Aphorism. Sect. VII. n°. XLIV. Character. Tom. IX. Part. II. pag. 315.

(b) Morbor. Chronicor. Lib. V. Cap. x. n°. cxiii. pag. 590.

§. 1193. **S**I pus fuscum, ichorosum, fibrillis mistum, foetidum, specillum instar ignis colorans, subcruentum, uno impetu totum effluens, prodit, summum periculum & mors, vel phthisis.

Recensentur hîc sani puris, degenerantis in faniem vel ichorem, signa: cum autem pus tunc semper simul acrius fiat; partes, quas alluit, eroduntur, & ipsa solida, fibrillarum instar, in pure educto natant, dântque signum certum viscerum integritatem læsam esse, adeoque parùm spei superesse, cum ab aeris accessu putredo jam incepta augeatur citissimè. Fœtor autem pessimum signum dat, cum pus bonum omnino inodorum sit, & magnæ jam putredinis indicium est. Observatur autem, quòd specilla, argentea inprimis, tingantur iridis variegato colore, qualem & ab igne acquirere solent, si humoribus putrescentibus, vel jam putridis, immergantur. Vidi aliquoties, in ischuria diu retentam urinam, & jam ferè putrefactam, catheterem argenteum, per quem emittebatur, tali colore infecisse. Omnia hæc notaverat *Hippocrates* dicens, (a) *Quibus dum concutiuntur, pus cœnosum & graveolens prodit, plerumque pereunt. Quibus à pure specillum coloratur velut ab igne, plerumque pereunt.*

Subcruentem si fuerit pus, pariter pro malo omine habetur; quia inde concluditur vasa erosa sanguinem exstillasse, puri miscuisse. Interim tamen notatum hoc est, quòd sanguis cum pure prodiens tunc tantùm malum det signum, quando ipsi æqualiter permistus est, non verò ubi striæ quædam sanguinæ in pure conspiciuntur. Dum enim pus per aperturam thoracis exit, recentis vulneris cruenta labia præterlabitur, & facilè quid sanguinolenti secum defert. Hoc toties apparet, quando abscessus, in externis partibus corporis hærentes, lanceolâ aperiuntur; cutis enim vasa discissa sanguinem miscent puri erumpenti, sed non æquabiliter, cum sanguis ex vasibus elapsus statim in concretionem tendat; hinc striatim per pus dispergitur. Unde intelligitur ratio, quare *Hippocrates* dixerit, ubi de empyemate agit; (b) *Signum verò, an sit evasurus æger, esto, si pus album ac purum fuerit, fibræque sanguinis insint, ut plurimùm convalescit.*

Antea autem jam monitum fuit, periculosam esse puris subitam & totalem educationem. Si ergo pus in thorace contentum malas omnino dotes habuerit, cita mors, ob subito auctam admissò aere putredinem, expectanda est, vel ob tabefactum pulmonem phthisis immedicabilis, lentius quidem, sed certò tamen, mortem inducens.

In priori paragrapho omnia signa bona enumerata fuerunt, quæ si adsint cuncta, magna spes est, ægrum superstitem fore; & contrà, si omnia signa; hâc paragrapho enumerata, appareant. Verùm quandoque occurrit, quædam signa bona adesse, & quædam mala, tunc anceps eventus erit; neque

(a) Coacar. Prænot. ccccix. ccccx. |
Charter. Tom. VIII. pag. 876.

(b) De Morb. Lib. II. Cap. xvi. pag. 569.

certa salus prædicenda tunc, neque tamen desperandum. Casus legitur apud *Brunnerum* (a), qui ex thorace empyici libras duodecim materiæ subrufæ intra triduum emisit, adeoque pus jam degeneraverat à bona sua indole; sed tamen nondum arroserat thoracis viscera, quæ videntur integra mansisse: hinc nullum symptoma supervenit, & quinto jam ab Operatione die incepit esurire, pulsus, & respirationem inprimis, liberiores habuit, noctu dormivit, urinam sanorum similem reddidit, & ad miraculum usque convaluit. Prudenter hinc *Hippocrates*, postquam & bona & mala signa suppuratorum enumeraverat, addit, (b) *At quibus aliqua ex prædictis accesserint, aliqua non, horum aliqui pereunt, aliqui multo tempore servantur.*

§. 1194. **S**I exesum fuerit mediastinum, aperto thorace, sæpe subitanea suffocatio.

Pus in tali casu vel tam copiosum fuit in pectore, ut premendo dilaceraverit mediastinum, vel adeo acre, ut erodendo sibi viam fecerit ad alterum thoracis cavum; hinc uterque pulmo comprimitur, & suffocationis periculum instat. Dum autem in tali casu paracentesis instituitur, metus est, ne aer, puris aliquâ copiâ effusâ, libere irruat in utrumque thoracis cavum, sicque inspirationem impediatur. Conferantur illa, quæ §. 170, habentur ad numerum quartum de vulneribus latis utramque cavitatem thoracis, cum admissu aeris, perforantibus. Satis autem patet, illud vix contingere posse, nisi empyema jam vetus fuerit, & pus magnam acquisiverit acrimoniam.

§. 1195. **S**I empyema vetus, vires collapsæ, capilli jam cadant, salvi fluor colliquativus adsit, corpus contabescat, paracentesis facta mortem accelerare solet.

Certò enim ex his signis novimus, pus jam acre redditum esse, sanguinem putridâ cacochymiâ corruptum, atrophiam consummatam; adeoque tunc suo fato relinquendus talis æger, & sola cura palliativa locum habet. Si enim perforetur thorax, tabefactus pulmo, qui à pure collecto adhuc sustinebatur, diffluit illico, & subito moriuntur ægri. Sic & utilis hæc Operatio vituperium patitur, & Medici famæ turpis nota inuritur, dum creditur occidisse ægrum, qui servari non poterat.

(a) Glandul. Duod. seu pancreas secundar. Cap. IV. pag. 84.

(b) Coac. Prænot. ccccii. Charter. Tom. VIII. pag. 876.

FINIS TOMI TERTII.

